

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΝΤΑ ΜΕΝ

ΥΠΟ

ΦΩΤΙΟΥ ΧΡΥΣΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ ἢ ΦΩΤΑΚΟΥ

πρώτου ἡλιασπιστοῦ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη

ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΔΕ

ΥΠΟ

ΣΤΑΥΡΟΥ ΑΝΔΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ἀρεοπαγίτου

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

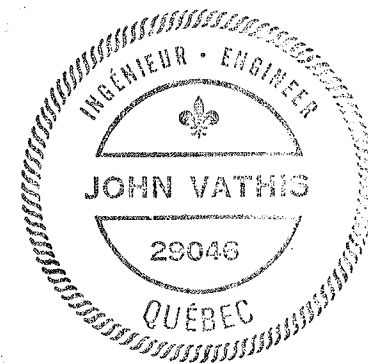

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΧΑΡ. ΜΠΟΥΡΑΣ

ΤΗ, ΙΕΡΑ, ΣΚΙΑ,
ΤΩΝ
ΥΨΗΛΑΝΤΩΝ

ΑΝΑΤΙΘΗΣΙΝ

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ

Copyright γιαλόκληρο τόν κόσμο
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΧΑΡ. ΜΠΟΥΡΑΣ
Σόλωνος και Ζωοδ. Πηγής 12-14
Τηλέφ. 36.37.668 – Τ.Τ. 145
ΑΘΗΝΑ

Φίλε Κύριε Τερτσέτη!

Μετά τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας πόλεμον βλέπεις πόσον ἀπεμακρύνθηκα ἀπὸ τὰ Ἑλληνικά πράγματα· ἐγώ, φίλε μου, ἔγεινα γεωπόνος καὶ προσπαθῶ νὰ ἀναστήσω μικρὸν τι κτῆμά μου εἰς τοῦ Δάρα τῆς Μαντινείας διὰ νὰ ζῶ μὲ τὸν ἰδρῶτα τοῦ προσώπου μου καὶ νὰ περάσω οὕτως ἀναπαυτικά τὰ γηρατεῖά μου. Ὅσαις φοραῖς μὲ βλέπεις δὲν μὲ λέγεις τίποτε ἄλλο, ἀλλ' ἀδιάκοπα μὲ παρακινεῖς νὰ βγάλω εἰς φῶς ὅσα γνωρίζω περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀγῶνος καὶ μάλιστα ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ὁ ἴδιος εἶδα μὲ τὰ ἴμμάτιά μου. Τὰ αὐτὰ μοῦ ἐπαναλαμβάνεις κάθε ἡμέραν καὶ μὲ τὰ γράμματά σου.

Αἱ πολλαὶ σου λοιπὸν αὐταὶ παρακινήσεις τέλος πάντων εἰσακούσθησαν κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς ζωῆς μου· διότι εἶδα καὶ ἐγώ, ὅτι ὅσοι πεπαιδευμένοι ἐπεχείρησαν νὰ συγγράψουν τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀγῶνος, ἀπὸ τὰς κακὰς πληροφορίας, τὰς ὁποίας ἔλαβαν ἀπὸ τὴν φήμην καὶ ἀπὸ τὰς ἐφημερίδας, ὅλοι ἔπεσαν εἰς χονδρὰ σφάλματα. Αὐτοὶ ἔκαμαν ἄχαρα καὶ ἀπίστευτα τὰ Ἑλληνικά πράγματα· ἡ πατρίς λυπεῖται καὶ στενάζει, καὶ οἱ μεταγενέστεροι θὰ μᾶς ἀναθεματίζουν, διότι δὲν τοὺς ἀφήσαμεν ἀληθινὴν ἱστορίαν.

Εἶναι ἐντροπή, φίλε, ὁ Πελοποννήσιος, ὁ Στερεολλαδίτης, ὁ Νησιώτης, ὁ Ἕλλην ὀποιοῦδήποτε τόπου νὰ μὴ

γνωρίζη γνήσια τὰ κατορθώματα τῶν πατέρων του, ἀλλὰ νὰ διαβάζη ιστορήματα ἀνούσια.

Ἐγώ, φίλε μου, νομίζω καλόν, ὅτι πρέπει νὰ γράψῃ ὁ καθένας ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς γέροντας ὅσα ὁ ἴδιος εἶδεν ἢ ἔκαμε· διότι καὶ ἐγὼ τὸ ἴδιον τόρα θὰ κάμω, θὰ ιστορήσω δηλ. μετὰ τὴν γλῶσσάν μου ὅσα ἤκουσα ἀπὸ τοὺς συναδέλφους μου, ἢ εἶδα μετὰ τὰ ἄματιά μου καὶ ἐνήργησα μετὰ τὴν ἀδελφὸν θέλησίν μου¹. Τὸ σύγγραμμα αὐτὸ περιλαμβάνει ἱστορίαν δύο μόνον χρόνων, δηλ. ὄλων τῶν ἐπισημοτέρων κατορθωμάτων, τὰ ὅποια ἔκαμαν οἱ Πελοποννήσιοι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς Ἐπαναστάσεως μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ Ναυπλίου. Ἀλήθεια ἐμβαίνω καὶ εἰς τὸ 23, ἀλλὰ τοῦτο τὸ κάμνω διὰ νὰ φανῇ ποῖον τέλος ἔλαβε τὸ τρομερὸν στράτευμα τοῦ Δράμαλη, τοῦ ὁποίου τὰ λείψανα ἐμαζώχθησαν γύρω τοῦ φρουρίου τῆς Κορίνθου, περιωρισμένα ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐχώνευσαν, καθὼς καὶ αἱ δυνάμεις ὄλαι, καὶ ὅσαι ἤλθαν ἔξωθεν τῆς Πελοποννήσου, καὶ οἱ ἐντόπιοι ἀκόμα².

Προλέγω εἰς ὄλους τοὺς συναγωνιστάς μου καὶ εἰς τοὺς ἀναγνώστας τοῦ βιβλίου μου, ὅτι ἂν παρελείφθη εἴτε ὄνομα εἴτε κατόρθωμα, τοῦτο δὲν ἔγεινε, διότι δὲν ἠθέλησα νὰ ἀναφέρω τὰς πράξεις ἀνδρός, τὸν ὁποῖον

¹) Παρελίψα πολλοὺς πολέμους, ὅπου ἔγειναν εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Δράμαλη, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν ἤμουν παρών, καθὼς εἰς τὰ Βασιλικά τῆς Κορίνθου, Πέρα Χώρας, Κλένιας, Δερβενακίων, ὅταν ἐπερνοῦσαν οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὴν Κόρινθον τὰς τροφὰς διὰ τὸ Ναύπλιον, καὶ ἄλλους πρὸ τοῦ Δράμαλη, ὅταν ἐπολιορκούσαμεν τὰ διάφορα φρούρια.

²) Ἀληθῶς τὰ ἐν ἔτει 1858 ἐκδοθέντα ἀπομνημονεύματα φθάνουσι μέχρι τῆς καταστροφῆς τοῦ Δράμαλη, τὰ δὲ νῦν δημοσιευόμενα μέχρι τοῦ 1828 συμπεριλαμβανομένου.

ἐγνώρισα. Καὶ ποῖος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἤμπορεῖ νὰ ἐνθυμηθῇ ὄλα ὅσα εἶδεν ἢ ἤκουσεν; Διὰ νὰ κάμω δὲ τὸ βιβλίον ὅσον τὸ δυνατὸν καταληπτότερον ἐπρόσθεσα καὶ ἐπτὰ πολεμικὰ σχεδιογραφήματα¹, τῆς μάχης τοῦ Βαλτετσίου, τῆς Γράνας, τῆς πολιορκίας τῆς Τριπολιτσᾶς, τοῦ πολέμου τῆς 9 Μαρτίου τοῦ 1822 εἰς τὰς Πάτρας, καὶ τέλος τριῶν νικῶν, τὰς ὁποίας ἔκαμαν οἱ Ἕλληνες κατὰ τοῦ φοβεροῦ στρατεύματος τοῦ Δράμαλη εἰς τὸ Δερβενάκι, Ἄγιον Σώστην καὶ Ἄγιόρι.

Ἄλλ' εἶναι πικρὰ ἢ ἀλήθεια, φίλε Τερτσέτη! Εἰς τὴν πατρίδα μου ὅπου ἐγεννήθην, λέγουν τοῦτο ὡς παροιμίαν. «Ὅποιος θὰ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν, θὰ πῆῃ πρῶτον φαρμάκι». Ἐγώ, φίλε μου, τὸ ἔπια καὶ δὲν φοβοῦμαι τὸν δηλητηριασμόν του. Ἄν τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου δὲν τοῦ ἀρέσουν τὰ γραφόμενά μου, ὁ χρόνος θέλει τὰ δείξῃ, ἂν ἦναι ἀληθινά, ἢ ὄχι· ὁ δὲ μέλλον ἱστορικὸς θέλει καθαρῶς τὰ ἀφύσικα ἀπὸ τὰ φυσικά, διότι ἐκεῖνα θὰ ἦναι φουσκομένα καὶ ὄγκον θὰ ἔχουν, ἀλλ' ὄχι καὶ βάρος.

Τοιοῦτον εἶναι, φίλέ μου, τὸ βιβλίον μου, καὶ πιστεύω, ὅτι θὰ χρησιμεύσῃ καὶ αὐτὸ πολὺ εἰς τὸν μέλλοντα νὰ γράψῃ γενικὴν περὶ Ἑλλάδος Ἱστορίαν.

Ἵγίαινε λοιπὸν καὶ ἀκολούθει νὰ κάμνης πάντοτε τὸ καλὸν εἰς τὴν ὠραίαν πατρίδα μας.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 1 Δεκεμβρίου 1858.

Ὁ ελληκρινὴς Σου φίλος
Φωτάκος

¹) Σημ. ἐκδότου. Τὸ παρ' ἐμοὶ ἀντίτυπον δὲ ἔχει τὰ ἀνωτέρω ἀναφερόμενα σχεδιογραφήματα.

ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

Ὁ Φώτιος Χρυσανθόπουλος, ἢ Φωτάκος, κατήγετο ἀπὸ τὴν κώμην Μαγούλιανα πρωτεύουσαν νῦν τοῦ δήμου Μυλάοντος τῆς ἐπαρχίας Γορτυνίας. Ἐγεννήθη τῷ 1798 ἐκ πατρὸς ἱερέως Παπαγιαννάκη ὀνομαζομένου· εἶχε τέσσαρας ἀδελφούς τὸν Ἀναγνώστην, Κωνσταντῖνον, Παναγιώτην καὶ Νικόλαον, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος ἔγεινε γερουσιαστὴς τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὸ ἔτος 1823, βοηθούμενος ὑπὸ τε τῶν Δεληγιανναίων καὶ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, οἵτινες ἠγάπων καὶ ἐτίμων αὐτὸν μεγάλως διὰ τὴν ἀρετὴν του καὶ τὴν ἄκραν φιλοπατρίαν του· ἀδελφὰς δὲ εἶχε δύο· ἐκ τούτων τὴν μὲν ἔλαβε σύζυγον ὁ Ἀργύριος Ζούβελος χρηματίσας κατὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ἐπαναστάσεως ἀξιωματικὸς τοῦ Κολοκοτρώνη, τὴν δὲ ἄλλην ὁ Θ. Κολόσακας μεγαλοποιμήν.

Ὁ Φωτάκος ἦτο ὁ νεώτερος τῶν λοιπῶν ἀδελφῶν, ἔλαβε δὲ τὸ ἐπώνυμον τοῦ πρὸς πατρὸς πάππου του ὀνομασθεὶς Χρυσανθόπουλος, οἱ δὲ ἄλλοι ὀνομάζοντο Παπαγιαννακόπουλοι λαβόντες τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρὸς των.

Κατὰ τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν ἐμαθήτευσεν εἰς τὸν ἐν τῇ πατρίδι του ἑλληνικὸν σχολεῖον ὑπὸ τὸν διδάσκαλον Ἀγάπιον, παρ' οὗ ἔμαθε τὰ κοινὰ τότε καλούμενα γράμματα· ἔπειτα δὲ νεανίας γενόμενος μετέβη εἰς τὴν

Βυτιανῶν, ἔνθα ἤκουσε τὸν Παρθένιον καὶ τοὺς ἄλλους διδασκάλους τοὺς διδάσκοντας τὰ ἑλληνικὰ γράμματα. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἐκ φύσεως λίαν ζωηρὸς καὶ φιλόνεικος καὶ εἶχε τὸ ἦθος σκληρόν, ὁ πατήρ του φοβούμενος μήπως περιπέσῃ εἰς παράπτωμά τι ἐκ τῆς καθ' ἡμέραν φιλονεικίας καὶ ἔριδος πρὸς τοὺς ὁμήλικάς του, καὶ οὕτω καταδιωχθῆ καὶ τιμωρηθῆ ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας, ἀπεφάσισε ν' ἀπομακρύνῃ αὐτὸν τῆς πατρίδος του καὶ τὸν ἀποστείλῃ εἰς Ῥωσσίαν, ὅπου καὶ τότε καὶ πρότερον ἔτι ἀπὸ τῆς πρώτης ἐπαναστάσεως τῆς Πελοποννήσου, γενομένης τῷ 1769, ἐσυνήθιζον νὰ μεταβαίνωσι πολλοὶ νέοι οὐ μόνον ἐκ τῆς Πελοποννήσου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν χωρῶν πρὸς εὐρεσιν καλλιτέρας τύχης ἔκ τε τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν λοιπῶν βιοποριστικῶν ἔργων. Οὕτω λοιπὸν κατὰ τὸ ἔτος 1813, ὅτε ὁ Πολυχρόνης Πανάγου ἢ Μαργιολόπουλος ἐπανελθὼν ἐκ τῆς Ῥωσσίας, ἔνθα πρὸ πολλοῦ ἐμπορεύετο καὶ μέλλων ν' ἀναχωρήσῃ πάλιν ἐκεῖσε, ἔλαβε μεθ' ἑαυτοῦ πολλοὺς νέους, ἐν οἷς καὶ τὸν Φωτάκον κατ' ἐπίμονον παράκλησιν τοῦ πατρὸς του, τὸν ὁποῖον ὠδήγησεν εἰς Ῥωσσίαν καὶ ἰδίως εἰς τὸ Κισνόβι τῆς Βεσσαραβίας, ὅπου τὸν εἰσήγαγεν εἰς ἐμπορικόν τι κατάστημα. Ἐπειδὴ δὲ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους εἶχεν ἰδρυθῆ ἐν Ῥωσσίᾳ ἡ Ἐταιρία τῶν Φιλικῶν, σκοπὸν ἔχουσα τὴν προπαρασκευὴν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, καὶ πολλοὶ Ἕλληνες εὐρισκόμενοι τότε ἐκεῖ ἐμουνοῦντο τὰ μυστήρια τῆς Ἐταιρίας, ὁ Φωτάκος μαθὼν τὰ κατ' αὐτήν, ἐπειδὴ ἦτο νέος ζωηρὸς καὶ ζηλωτῆς θερμότατος τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους, ἐγκαταλιπὼν τὸ ἐμπόριον ἀνεχώρησεν ἀμέσως εἰς Ὀδησσόν, ὅπου γνωρισθεὶς μετ' ἄλλων

πολλῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ ἐκ Μεσολογγίου Κάρπου Παπαδοπούλου, ὅστις ὕστερον μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐγένετο ὑπασιπιστῆς τοῦ στρατηγοῦ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου, ἐμυήθη καὶ αὐτὸς τὰ μυστήρια τῆς Φιλικῆς ἑταιρίας.

Ἐλθόντος δὲ κατὰ τὸ 1820 τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐπαναστάσεως Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου εἰς Ὀδησσὸν ἀπεφασίσθη ὑπ' αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἐταίρων νὰ σταλῆ, καὶ ἐστάλη πρῶτος μὲν παρ' αὐτοῦ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆ 20 Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους εἰς Πελοπόννησον ὁ Ι. Γκούστης ἀπόστολος ἀνεγνωρισμένος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας μετὰ τοῦ υἱοῦ του Μιχαλάκη, ἔχων τὴν κάτωθι γραπτὴν πληρεξουσιότητα¹⁾ καὶ ῥητὴν ἐντολήν, ἐν ὧσιν εὐρίσκειτο

¹⁾ Σεβασμιώτατοι ἀργιεῖς, εὐγενέστατοι ἄρχοντες καὶ προεστώται, γενναῖοι στρατηγοὶ καὶ στρατιῶται τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους, καὶ πάντες οἱ ἀδελφοὶ χαίρετε! Δυνάμει τῆς πληρεξουσιότητος, τὴν ὅποιαν ἔλαβον ἀπὸ τὴν σεβαστὴν Ἀρχὴν τῆς ἑταιρίας τῶν Φιλικῶν συσταίνω εἰς ὑμᾶς τὸν παρουσιαζόμενον καπετᾶνον καὶ ἀδελφὸν κύριον Ἰωάννην Γκούστην, ὡς ἄνδρα τίμιον, ἐνάρετον καὶ γνωστὸν διὰ τὴν μεγάλην του φιλογένειαν καὶ τὸν ἐνθερμον ζῆλον, τὸν ὁποῖον εἰδείξεν εἰς διάφορα ὑπουργήματα τῆς πατρίδος, καὶ ἐπομένως ἄξιον τῆς κοινῆς πίστεως καὶ ἐμπιστοσύνης. Δι' αὐτοῦ ἔκρινα εὐλογον νὰ σᾶς φανερώσω ὅσα αἱ παρουσαι περιστάσεις ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ τὴν προθυμίαν σας καὶ ἀπὸ τὸν διακαῆ πρὸς τὴν πατρίδα ἔρωτά σας. Ὅθεν δόσατε πίστιν εἰς ὅσα μέλλει νὰ σᾶς διμλήσῃ θεωρήσατε τοὺς λόγους αὐτοῦ ὡς ἐξερχομένους ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἰδικόν μου στόμα· ἀκούσατε τὰς συμβουλὰς του μὲ εὐπειθειαν καὶ βάλlete εἰς πρᾶξιν πάντα ὅσα θέλει σᾶς ὀδηγήσει· ὁ καιρὸς τῶν μεγάλων ἐλπίδων μας ἔφθασεν. ἡ ὥρα ἐγγίζει, καθ' ἣν ἕκαστος ἐνθυμούμενος τὰς ἐνόρκους ὑποσχέσεις του πρέπει μὲ εὐπειθειαν νὰ τρέξῃ εἰς ἐκτέλεσιν τῶν ἱερῶν χρεῶν του. Μακάριοι ὅσοι εὐρεθῶσιν ἔτοιμοι, ὅταν ἡ προσκλητικὴ σάλπιγξ τῆς πατρίδος ἠχῆσῃ. Στέφανοι ἀμάρταντοι τοὺς προσμένουσι, τὰ δνόματα αὐτῶν ἀθάνατα θέλουσι διαμείνει, καὶ οἱ ἐπόμενοι αἰῶνες θέλουσι τοὺς ἀναφέρει ὡς σωτήρας τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους. Ἄς μιμηθῶμεν λοιπὸν τοὺς ἐνδόξους ἡμῶν προπάτορας. Ἄς ἀπορρίψωμεν πάσαν ἐχθροπάθειαν καὶ μνησικακίαν, καὶ ἀγκαλιασθῶμεν μὲ ἀγάπην ἀδελφικὴν τὴν ὁμόνοιαν! Ναι ἀδελφοὶ ἀγαπητοί! Τὴν ὁμόνοιαν ἄς ἀγκαλιασθῶμεν! Αὐτὴ εἶνε ἡ ψυχὴ τῆς εὐδαιμονίας πάσης κοινωνίας. Αὐτὴ μόνη δύναται καὶ ἡμᾶς νὰ σώσῃ χωρὶς δὲ αὐτὴν ὄλοι οἱ ἄλλοι ἀγῶνές μας θέλουσι εἶσθαι μάταιοι καὶ περιττοί. Κυτάξατε τοὺς λαμπροὺς προπάτοράς σας

Πελοπόννησον, νὰ τεθῆ ὑπὸ τὰς μυστικὰς διαταγὰς τῶν ἐν Πελοποννήσῳ ἀδελφῶν τῆς Ἑταιρίας καὶ ἰδίως ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ Κανέλου Δεληγιάννη καὶ νὰ διαδώσῃ τὴν ἡμέραν τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπαναστάσεως· ἔπειτα δὲ μετὰ τὸν Ι. Γκούστην ἐκρίθη ἀναγκαῖον νὰ σταλῆ καὶ ἄλλος ἀπόστολος τῆς Ἑταιρίας καὶ τοιοῦτον ἐξέλεξαν τὸν Φωτάκον, ὅστις ἀπεστάλη δαπάνῃ τοῦ Ι. Ἀμβροσίου μεγαλεμπόρου ἐν Ὀδησσῷ, ἔχων καὶ οὗτος ἐπίσης τὴν ἐντολὴν νὰ εἴπῃ πρὸς τὸν Κανέλου Δεληγιάν-

Ἄριστεδην καὶ Θεμιστοκλή. Κυτάξατε τούτους τοὺς ἐλευθερωτὰς τῆς Ἑλλάδος τοὺς ἄλλοτε ἀντιζήλους, τί ἔκαμαν, ὅταν ἡ πατρίς των ἐπαπειλεῖτο ἀπὸ τελείαν φθοράν. Ναί, ἀδελφοί συμπολίται, ὁ αὐτὸς καὶ μεγαλείτερος ἀκόμη κίνδυνος ἐπαπειλεῖ καὶ σήμερον τὴν φιλὴν πατρίδα μας. Ὁ ἐπικείμενος ἀγὼν θέλει ἀποφασίσει ὑπὲρ τῆς σωτηρίας, ἢ τοῦ ὄλεθρου τῆς Ἑλλάδος. Ἐὰν λοιπὸν θέλωμεν νὰ σωθῶμεν· ἐὰν θέλωμεν νὰ ἴδωμεν τὴν πατρίδα μας ἐλευθεράν ἀπὸ τὰς ἀτίμους ἀλύσους, ἃς ἐνισχύωμεν ἀλλήλους μὲ ἀδελφικὴν ἀγάπην καὶ εὐκρινεῖαν, λέγοντες τοὺς σωτηριώδεις ἐκείνους τοῦ Ἄριστεδου λόγους· «Θεμιστο-» κλες! Ἄς ἀφήσωμεν κατὰ μέρος τὴν ματαίαν καὶ παιδαριώδη ἡμῶν ἔχθραν, » καὶ ἃς ἀρχίσωμεν ἄλλην καλὴν καὶ σωτήριον φιλονεικίαν, ἀμιλλώμενοι πρὸς » ἀλλήλους ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς Ἑλλάδος, σὺ μὲν ἐξουσιάζων καὶ στρατηγῶν, » ἐγὼ δὲ ὑπακούων καὶ συμβουλευῶν».

Τὸ παρὸν μου ἐδόθη καὶ ἐσφραγίσθη ἐν Ὀδησσῷ, τῇ 25 Σεπτεμβρίου 1820
(Τ. Σ.) Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης.

Τὰ ἐπ' ἀριστερὰ γραφέντα εἰς τὸ γράμμα τοῦτο τοῦ Ὑψηλάντου ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἦτο κοινός, διότι εἶχε χάσει τὸ δεξιὸν του χεῖρ εἰς τινὰ μάχην τῆς Λευφίας κατὰ τὸ 1814 ἐπὶ τοῦ Ναπολέοντος, ὅταν οὗτος ἐξεστράτευσεν μὲ τοὺς Ἕλληνας ἐναντίον τῆς Μόσχας Ὁ Ὑψηλάντης ἦτο εἰς τὴν Ῥωσικὴν ὑπηρεσίαν καὶ εἶχε βαθμὴν στρατηγοῦ, ἦτο δὲ καὶ ὑπασπιστὴς τοῦ Αυτοκράτορος Ἀλεξάνδρου. Ἡ δὲ Ῥωσικὴ Αὐτοκρατορία ἐτίμα πολὺ τὴν οἰκογένειαν τῶν Ὑψηλάντων. Ἡ σφραγίς, ἡ ὁποία φαίνεται εἰς τὸν πρωτότυπον τῆς ἐπιστολῆς ταύτης εἶναι τῆς οἰκογενείας του, φέρουσα τὰ παράσημα τοῦ πατρὸς του καὶ τῆς αὐθεντίας του, διότι ἦτο πρίγκηψ ἀνεγνωρισμένος.

Τὸ πρωτότυπον τῆς ἐπιστολῆς εὕρεται εἰς τὰς χεῖρας τῶν κληρονόμων τοῦ Ἀποστόλου τῶν Φιλικῶν Ἰωάννου Γκούστη ὡς κειμήλιον ἱερὸν φυλαττόμενον ἦδη παρὰ τοῦ Νικολάου Γκούστη.

νην, ὅτι ἡ ὀρισθεῖσα ἡμέρα τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο ἡ 25 Μαρτίου τοῦ ἐπιόντος ἔτους 1821, ὅπως ἐτοιμάζεται καὶ αὐτὸς καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι, διότι τότε ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἰδίως εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Καρυταινῆς ὁ Κανέλος Δεληγιάννης ἦτο ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κινήματος καὶ κατόπιν ἦλθον καὶ οἱ ἄλλοι.

Οὕτω λοιπὸν ὁ Φωτάκος ἔχων συνοδοιπόρον καὶ τὸν Δημήτριον Ἀρκαδινὸν ἀνεχώρησεν ἐξ Ὀδησοῦ τῇ 20 Ὀβρίου 1820 μὲ τὸ πλοῖον τοῦ Ὑδραίου Ι. Μπατσαξῆ καὶ τῇ 26 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα ἐώρτασε τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Δημητρίου εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Α. Μανούσου τραπεζίτου τοῦ Δράμαλη καὶ τοῦ Παναγ. Χρυσανθάκη. Ἐκεῖθεν ἔπειτα ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Κυριάκου Σκούρτη ἔφθασεν εἰς τὸ Τσανάκ-Καλεσί, καὶ ἐκεῖθεν πάλιν εὐρών τὸ πλοῖον τοῦ εἰρημέ-νου Μπατσαξῆ καὶ ἐπιβίβασθεις εἰς αὐτὸ ἦλθεν εἰς Ὑδραν κατὰ τὸ τέλος Ὀβρίου 1820.

Ἐν Ὑδρᾷ ὁ Φωτάκος εὕρισκόμενος πρὶν μεταβῆ εἰς Πελοπόννησον συνητηθῆ μετὰ τοῦ μνησθέντος Ι. Γκούστη, ὅστις ἔστειλεν αὐτὸν καὶ τὸν συνοδοιπόρον του Ἀρκαδινὸν νὰ κατασκοπεύσωσι τὸ Ναύπλιον καὶ νὰ μάθωσιν ἐὰν ἔχῃ τροφὰς διὰ τοὺς κατοίκους καὶ διὰ τὴν φρουράν. Ἀναχωρήσας λοιπὸν ἐξ Ὑδρας ἐπέρασεν εἰς τὸ Ἄργος· καὶ διὰ νὰ μὴ παράσχη ὑποψίαν εἰς τοὺς Τούρκους, καθὼ ἐνδεδυμένος εὐρωπαϊκὰ ἐνδύματα, καὶ συλληφθῆ, προσεποιήθη, ὅτι ἦτο ξένος ἰατρὸς καὶ ὅτι ὁ Ἀρκαδινὸς ἦτο διερμηνεὺς του, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀμφότεροι ἐπορεύθησαν εἰς τὸ Ναύπλιον. Ἦτο καιρὸς τότε, κατὰ τὸν ὁποῖον οἱ Τούρκοι ἐμοίραζον τὰς παλαιὰς τροφὰς τοῦ

φρουρίου εις τους βαγιάδας Έλληνας διὰ νὰ προμηθευθῶσιν ἄλλας κατὰ τὸ ἐρχόμενον ἔτος 1821 ἐκ τῶν νέων καρπῶν· ἀλλὰ μὴ ἐκτελέσαντες, ἔνεκα αἰσχροκερδείας, τὴν προηγουμένην διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου, ἣτις ἔλεγεν, ὅτι πρέπει νὰ ἐκβάλλουν ἐκ τῶν ἀποθηκῶν τὰς παλαιὰς ζωτροφίας καὶ νὰ βάλωσι νέας, ἀφοῦ ὁ καιρὸς ἐπέρασεν, οἱ Τούρκοι ἔδωσαν ὑποχρεωτικῶς εις τους βαγιάδας τὰς παλαιὰς καὶ σκωληκοβρότους τροφὰς διὰ νὰ ἀνταλλάξωσιν αὐτὰς μὲ τὸν νέον καρπὸν, τὸν ὁποῖον ἤθελον συλλέξει κατὰ τὸν Ἰούλιον τοῦ ἐρχομένου ἔτους 1821.

Ἀφοῦ δὲ ὁ Φωτάκος εἰσελθὼν εις τὸ Ναύπλιον, ὡς ἱατρός, κατῴρθωσεν νὰ κατασκοπεύσῃ αὐτό, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν καὶ μετέβη εις Τρίπολιν. Ἐκεῖ εὔρε πολλοὺς ἐξ ἄλλων ἐπαρχιῶν τῆς Πελοποννήσου ἀδελφοὺς τῆς ἐταιρίας τῶν Φιλικῶν καὶ γνωρισθεὶς μετ' αὐτῶν ἐνήργει τὰ τῆς ἐπαναστάσεως. Τότε δὲ ἦτο ὁ φόβος πολὺς ἔνεκα τοῦ διορισμοῦ τοῦ Χουρσῆτ πασᾶ ὡς διοικητοῦ τῆς Πελοποννήσου. Πρὸ τοῦ Φωτάκου εἶχεν ἔλθει εις Τρίπολιν ὁ Γεώργιος Κωτσάκης καταγόμενος ἀπὸ τὴν Ἀλωνίσταιναν, ὅστις ἐθερμαίνετο ἀπὸ ὑπερβολικὸν ἐνθουσιασμὸν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους, φορῶν μάλιστα καὶ στολὴν ἀγγλικήν. Τοῦτον οἱ Τούρκοι ὑπώπτεισαν καὶ τὸν κατεδίωξαν διὰ νὰ τὸν θανατώσουν, ἀλλ' οἱ ἐκεῖ ἀδελφοὶ τῆς Ἐταιρίας ἐφρόντισαν καὶ τὸν ἐφυγάδευσαν, καὶ οὕτω διέφυγε τὸν κίνδυνον· τὰ αὐτὰ ἤθελε πάθει καὶ ὁ Φωτάκος, ἀλλ' ἐσώθη προσποιηθεὶς τὸν ἱατρὸν, ὡς εἴρηται, καὶ μὴ ὁμιλῶν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ τὴν Ῥωσικὴν· ἔπειτα ἔφυγεν ἐκεῖθεν καὶ μετέβη εις τὴν πατρίδα του

τὰ Μαγούλιανα· ἐκεῖθεν πάλιν ἀνεχώρησεν εις τὰ Λαγκάδια τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα τῶν Δεληγιανναίων, ὅπου εὐρῶν τὸν Κανέλον Δεληγιάννην ἀνήγγειλεν εις αὐτὸν τὴν ἡμέραν τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τὴν ἐντολήν, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν ἐν Ὀδησσῷ, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται. Μετὰ δὲ τὴν ἐκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως ὁ Φωτάκος κατ' ἀρχὰς μὲν παρηκολούθει τὸν Κ. Δεληγιάννην μέχρι τῆς ὑπὸ τῶν Τούρκων τῆς Τριπόλεως διαλύσεως τῆς πολιορκίας τοῦ Φρουρίου τῆς Καρυταίνης, ὕστερον δὲ ὅτε οἱ Ἕλληνες συνηθοῖζοντο εις τὴν Πιάναν πρὸς συγκρότησιν στρατοπέδου, ὁ Κολοκοτρῶνης προσέλαβε τὸν Φωτάκον ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ Κ. Δεληγιάννη καὶ διὰ διπλώματος ὠνόμασεν πρῶτον καπετάνιον, ἥτοι λοχαγὸν τοῦ σχηματισθέντος λόχου τῶν σωματοφυλάκων του, καὶ δεύτερον τὸν Βασίλειον Δημητρακόπουλον Ἀλωνιστιώτην, διώρισε δὲ προσέτι καὶ ἄλλους ἀξιωματικούς. Μετὰ δὲ ταῦτα προΐουσης τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τὴν πρώτην σύστασιν τοῦ στρατοπέδου εις τὸ Βαλτέτσι, καὶ ὅτε ὁ Κολοκοτρῶνης ἐσχημάτισε τὸ στρατιωτικὸν σῶμα τοῦ τμήματός του, ὁ Φωτάκος διωρίσθη ὑπασπιστὴς αὐτοῦ· ἔκτοτε δὲ μέχρι τέλους τοῦ ἀγῶνος ἔμεινε παρ' αὐτῷ ὡς ὑπασπιστὴς του.

Ὅσα δὲ ὁ Φωτάκος ἔπραξε διαρκούσης τῆς ἐπαναστάσεως στρατιωτικὰ ἔργα, ἢ καὶ ὅσας πολιτικὰς ὑπηρεσίας ἐξετέλεσε κατὰ διαταγὴν τῶν κατὰ καιροὺς διοικήσεων τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ ἀρχηγοῦ του Θ. Κολοκοτρῶνη, ταῦτα πάντα λεπτομερῶς ἀναφέρονται ἐν τοῖς ἀπομνημονεύμασιν αὐτοῦ, δι' ὃ καὶ περιττὴν κρίνομεν τὴν ἐνταῦθα διήγησιν τούτων, διότι ὁ ἀναγνώστης τῶν ἀπομνημονευ-

μάτων δύναται νὰ μάθῃ ἐκεῖ τὰς στρατιωτικὰς καὶ πολιτικὰς πράξεις του.

Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων ὁ Φωτάκος κατέκησε μονίμως εἰς Τρίπολιν, ἔνθα εἶχε νυμφευθῆ τὴν θυγατέρα τοῦ Σωτηρίου Σαρδέλη, ἀνδρὸς ἀνήκοντος εἰς μίαν τῶν ἐπιφανῶν οἰκογενειῶν τῆς Τριπόλεως, ἐξ ἧς δὲν ἐγέννησε τέκνα· ἀποθανούσης δὲ τῆς γυναικὸς του ὁ Φωτάκος δὲν ἤλθεν εἰς δεύτερον γάμον.

Εἶχε δὲ ἀρκετὴν περιουσίαν συνισταμένην εἰς καλὰ κτήματα, ἐξ ὧν τὸ κυριώτερον ἦτο τὸ ἐν Δάρῳ τῆς Μαντινείας. Ἐπειδὴ ὁμοῦ ἦτο λίαν ἐλευθέριος καὶ ἐλεήμων ἐδαπάνησε σχεδὸν τὸ πλεῖστον τῆς περιουσίας του βοηθῶν καὶ περιθάλπων πολλὰς οἰκογενείας, αἵτινες περιέπεσον εἰς ἀπορίαν ἕνεκα τῆς ἐπαναστάσεως.

Ὁ Φωτάκος ἐπὶ Καποδιστρίου ἦτο ταγματάρχης· διωρίσθη δὲ ἐν ἔτει 1832 πρῶτος ὑπασιπστής τοῦ Γενικοῦ ἀρχηγοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, ὡς δηλοῦται ἐκ τοῦ κατωτέρω ἐγγράφου τοῦ τότε ὑπουργοῦ τῶν Στρατιωτικῶν Π. Γ. Ῥοδίου¹. Ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας τοῦ Ὀθωνος ἀνέλαβε διοικητικὴν ὑπηρεσίαν διορισθεὶς δασάρχης. Ἀπέθανε δὲ ταγματάρχης τῆς φάλαγγος ἐν ἔτει 1878 προβι-

¹) Γραμματεία στρατιωτικῶν. Ἄρθ. 5889.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Πρὸς τὸν ταγματάρχην Κύριον Φώτην Χρυσανθόπουλον

Κατὰ διαταγὴν τῆς Κυβερνήσεως διορίσθε πρῶτος ὑπασιπστής τοῦ Γενικοῦ Ἀρχηγοῦ Κυρίου Θ. Κολοκοτρώνη.

Τὴν 24 Μαρτίου 1832 ἐν Ναυπλίῳ.

Ὁ ἐπὶ τῶν Στρατιωτικῶν Γραμματεὺς
(Τ. Σ.) Π. Γ. Ῥόδιος

βασθεὶς εἰς τὸν βαθμὸν τοῦτον πρὸ τοῦ θανάτου του ὑπὸ Σπυρ. Καραϊσκάκη ὑπουργοῦ ὄντος τότε τῶν Στρατιωτικῶν καὶ ἐτάφη ἐν Τριπόλει ἐν τῷ ναῶ τῆς ἁγίας Βαρβάρας.

Ἦτο δὲ μέτριος τὸ ἀνάστημα, μελαγχρινὸς τὴν ὄψιν· παθῶν δὲ κατὰ τὴν νεαρὰν αὐτοῦ ἡλικίαν ὑπὸ εὐφλογίας ἔφερον ἐπὶ τοῦ προσώπου ἀραιὰ τὰ στίγματα τῆς νόσου· εἶχε μαύρην τὴν κόμην ὡς καὶ τὸν μύστακα. Ἦτο δὲ τὸ μὲν ἦθος ἀπλοῦς, εὐπροσήγορος, ἀστείος, ἐλευθέριος, δραστήριος· εἶχε νοῦν ἐκ φύσεως ἱστορικόν, κρίσιν ὀρθὴν καὶ μνήμην ἀπέραντον, εἰς ἣν πρὸ πάντων ὀφείλομεν τὰ ἀπομνημονεύματα, ὡς καὶ τὰς ἄλλας συγγραφὰς αὐτοῦ· ἦτο δὲ προσέτι εὐσυνειδητός καὶ φίλος τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀληθείας, κατὰ δὲ τὸ πολιτικὸν φρόνιμα ἦτο δημοκρατικός.

Συνέγραψε δὲ πρῶτον μὲν ἀπομνημονεύματα τῆς ἐπαναστάσεως, ἐξ ὧν ἐδημοσίευσεν ὁ ἴδιος τῷ 1858 ἐν μέρος ἀπὸ τοῦ 1821 μέχρι τοῦ 1822· ἔπειτα συνέγραψε τὸν βίον τοῦ ἀρχιμανδρίτου Γρ. Φλέσα, δημοσιευθέντα τῷ 1868· κατόπιν βίους τῶν Πελοποννησίων ἀνδρῶν, πολιτικῶν, στρατιωτικῶν καὶ κληρικῶν, καὶ τῶν ἔξωθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐλθόντων, οἵτινες ὡσαύτως ἐξεδόθησαν κατὰ τὸ 1888. Πρὸς τούτοις συνέλεξεν ἀνέκδοτα, μύθους καὶ παροιμίας, ἅτινα πάντα ἐπίσης ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῷ ἐκδιδομένῳ ἐνταῦθα περιοδικῷ «ἡ Ἑβδομάς» κατὰ τὸ 1886 ὑπὸ Δημ. Γρ. Καμπούρογλου. Πλὴν τούτων συνέγραψε καὶ ἐπικρίσεις λίαν ἐκτενεῖς τοῦ ἱστορικοῦ δοκιμίου τοῦ Ι. Φιλήμονος, τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Σ. Τρικούπη, εἰς τὰ ἱστορικὰ ὑπομνήματα τοῦ ὑποστρατή-

γου Ι. Θ. Κολοκοτρώνη και εἰς τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Σπηλιάδου· ἀλλ' αἱ τελευταῖαι δύο ἐπικρίσεις εἶνε βραχύταται. Τέλος συνέγραψε και πραγματεῖαν περὶ τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ τῆς ἐπαναστάσεως, δι' ἧς ἐπικρίνεται φυλλάδιόν τι ἐκδοθὲν ἐν ἔτει 1841 ἐν Ναυπλίῳ περὶ τῶν ἀγώνων τοῦ τακτικοῦ, ὡς και τὴν πυρπόλησιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ὑπὸ τοῦ ναυάρχου Μιαούλη, και ἄλλα τινὰ μικρὰ ἔργα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀτελεῖ, ἧτοι περὶ Βαρνακιώτου, περὶ Σ. Τρικούπη, περὶ Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου, καθὼς και ἀποστροφὴν ἐν εἴδει ἐπιστολῆς ἀπευθυνομένης πρὸς τὸν ἀποθανόντα ἐν Μεσολογγίῳ Κάρπον Παπαδόπουλον.

Ἡ γλῶσσα τῶν ἐκδοθέντων, ὡς εἴρηται, ἀπομνημονευμάτων εἶνε ἀπλῆ, ἢ δημοτικὴ λεγομένη και ὁμιλουμένη ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ἧτις δὲν εἶνε ἐντελῶς ὁμοία πρὸς τὴν γλῶσσαν τῶν ἤδη ἐκδιδομένων ἀπὸ τοῦ 1822 μέχρι τοῦ 1828 και τῶν λοιπῶν συγγραφῶν τοῦ Φωτάκου, ἀλλ' ἔχει ὀπωσδὴποτε μικρὰν τινὰ διαφορὰν· ἢ δὲ διαφορὰ αὕτη τοῦ λεκτικοῦ φαίνεται, ὅτι προῆλθεν ἐκ τῆς προϊούσης διαμορφώσεως τῆς γλώσσης, ἐξ ἧς, ὡς ἦτο ἐπόμενον, ἐπηρεάσθη και ὁ συγγραφεύς.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ γραφῆ καθὼς ἔγινε, διότι δὲν ὁμοιάζει μὲ καμμίαν ἐπανάστασιν ἄλλου ἔθνους γενομένην διὰ τὴν ἐλευθερίαν του. Τὸ πατροπαράδοτον ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας αἶσθημα τῶν Ἑλλήνων ἐρρίζωσεν εἰς τὰς καρδίας των τόσο, ὥστε ἔγινε πάθος φυσικὸν κατὰ τῶν τυράννων των. Τὸ αἶσθημα τοῦτο και τὸ πάθος διετηρήθη και διεδόθη, ὅχι μόνον διὰ τῶν Ἑλλήνων λαϊκῶν, ἀλλὰ και διὰ τῶν σεβασμίων κληρικῶν εἰς ὅλους τοὺς ὀρθοδόξους τῆς Ἀνατολῆς λαοῦς, τοὺς κατοικοῦντας εἰς τὴν παλαιὰν Βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν πάσης καταγωγῆς. Ὅλοι αὗτοι αἱ φυλαὶ προτοῦ ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ἐπαναστατήσωμεν εἶχαν τὴν φιλοτιμίαν νὰ ὀνομάζωνται Ἕλληνες ἢ Γραικοί, και εἶχον τὸ αὐτὸ πάθος κατὰ τοῦ ἀδίκου κατακτητοῦ, διότι και αὗτοι καθὼς και ἡμεῖς ἐστέναζον και ἀκόμη στενάζου¹ ὑπὸ τὸν βαρὺν τῆς τυραννίας ζυγόν. Ἡ Φιλικὴ ἐταιρία εἰς ὅλους τοὺς τοὺς ὀρθοδόξους τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας λαοῦς ἐφρόντισε νὰ στείλῃ ἀποστόλους διὰ νὰ κατηγήσουν και νὰ διαδώσουν ἀδιακρίτως τὸ αἶσθημα τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ δὲν ἐτοποθέτησε και ἀρχὴν ἰδίαν στερεὰν και διαρκῆ εἰς καμμίαν ἐκ τούτων τῶν φυλῶν, ἀλλ' ὠνόμαζε μίαν και μό-

¹ Ὅτε ἔγραφε ταῦτα ὁ Φωτάκος ἢ Βουλγαρία δὲν ἦτο ἐλευθέρη.

νην ἀρχὴν ἀόρατον, μυστικὴν καὶ ἰσχυράν, τῆς ὁποίας ἡ πραγματικὴ ὑπαρξίς κατέστη ὀλίγον κατ' ὀλίγον πιστευτὴ εἰς ὄλους, καὶ διὰ τῶν γενομένων χρηματικῶν συνεισφορῶν καὶ τῶν λοιπῶν προπαρασκευῶν ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις ἄρχισεν εἰς πολλὰ μέρη, ὅπου εὐρέθησαν νὰ κατοικοῦν ὁμοῦ Τούρκοι καὶ Χριστιανοί. Εἰς τὴν Βλαχίαν ἡ ἐπανάστασις ἄρχισε πρότερον, καὶ τοῦτο ἐγένετο, διότι ἐκεῖ εὐρίσκοντο πολλὰ μέλη τῆς Φιλικῆς ἐταιρίας καὶ ὁ ἐκλεχθὴσόμενος ἀρχηγὸς καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐπαναστάσεώς μας ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης· κατόπιν δὲ ἡ ἐπανάστασις ἐξερράγη εἰς τὴν Πελοπόννησον, διότι ἐκεῖ εὐρίσκετο ὁ καθαρὸς Ἑλληνισμὸς καὶ ἡ δύναμις. Ἐπειτα δὲ καὶ εἰς ἄλλα μέρη ἐφάνησαν σημεῖα γενικῆς ἐπαναστάσεως, ἀλλὰ, κατὰ δυστυχίαν, δὲν εὐδοκίμησαν, διότι ἀμέσως κατεβλήθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Διὰ νὰ διηγηθῆ τις ὅλα τὰ γεγονότα καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολήν, ὅπου ὑπῆρχον Ἕλληνες καὶ Χριστιανοὶ εἶναι πρᾶγμα ἀδύνατον. Κάθε ἄνθρωπος παρ. χάριν φέρει εἰς τὸν ὤμὸν του ἱστορίαν πολλῶν συμβάντων, καὶ διὰ τοῦτο οἱ εὐρεθέντες πρὸ τοῦ 1821 καὶ ὕστερον, καὶ οἱ ἐπιζήσαντες, ὡς καὶ ὅλα τὰ χωρία, αἱ πόλεις καὶ αἱ ἐπαρχίαι, εἶναι ἀνάγκη, διὰ νὰ μὴ μείνωσιν εἰς τὸ σκότος τὰ γεγονότα καὶ αἱ πράξεις των, αἱ ὁποῖαι ἐσυνετέλεσαν εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἐλευθερίας μας, εἶναι ἀνάγκη, λέγομεν, νὰ γράψῃ ἕκαστος ὅ,τι ἔπραξεν, εἶδεν, ἢ ἄκουσε καὶ ὅπου τυχὸν εὐρέθη, ἐκθέτων τὰ πράγματα ἐν καθαρᾷ συνειδήσει καὶ ἀμεροληψίᾳ, διότι οὕτω θέλει μεγάλως εὐεργετήσῃ καὶ κατὰ τὸ παρὸν καὶ εἰς τὸ μέλλον τὸ ἔθνος του διὰ τῆς γνώσεως τῆς ἱστορίας του. Τὰ δὲ παιδιὰ πρὸ πάντων τῶν στρατιωτικῶν καὶ τῶν πολιτικῶν, ὅσοι ἤδη

ἔχουν ἀποθάνει καὶ τὰ κοινὰ τῶν μοναστηρίων, τῶν κωμοπόλεων καὶ τῶν ἐπαρχιῶν, ἐὰν ἔχουν ἔγγραφα φανερόντα γεγονότα ἐν γένει πρὸ καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν γενόμενα, ἢ ἄλλως ἔχοντα σχέσιν μὲ πράξεις καὶ κατορθώματα τῶν πατέρων των, νὰ μᾶς τὰ στείλουν νὰ καταχωρίσωμεν καὶ αὐτὰ, καὶ νὰ τὰ ἐνώσωμεν μὲ τὴν συλλογὴν τῶν ἄλλων ἐγγράφων ὅσα ἔχομεν.

Διὰ νὰ μὴ μείνουν εἰς τὸ σκότος, ὡς προεῖπα, καὶ ἀμνημόνευτοι αἱ πράξεις καὶ τὰ λοιπὰ συμβάντα τὰ πρὸ καὶ κατὰ τὴν ἐπανάστασιν γενόμενα, ἀπεφάσισα καὶ ἐγὼ νὰ ἐκπληρώσω, καθόσον δύναμαι, τὸ δύσκολον αὐτὸ ἔργον καὶ νὰ γράψω ὅσα εἶδα, καὶ ὅσα παρ' ἄλλων ἀξιπίστων ἀνθρώπων καὶ εὐρεθέντων εἰς τὰ πολιτικὰ καὶ πολεμικὰ πράγματα ἤκουσα· ἰδίως δὲ θέλω περιορισθῆ νὰ ἐκθέσω τὰ ἐντὸς τῆς πατρίδος μου Πελοποννήσου γενόμενα ὅπως ἀληθῶς καὶ εἰς τὴν φυσικὴν των κατάστασιν ἐπράχθησαν, καὶ νὰ φέρω εἰς τὸ φῶς τοὺς Πελοποννησίους καὶ τοὺς ἔξωθεν ἐλθόντας εἰς τὴν Πελοπόννησον κληρικούς, στρατιωτικούς καὶ πολιτικούς ἀνδρας, ὅσοι ἔλαβον μέρος ἐνεργητικὸν εἰς τὴν ἐπανάστασιν, τὰ ὁποῖα νομίζω, ὅτι θέλουν χρησιμεύσει εἰς τὸν μέλλοντα ἱστορικὸν καὶ θέλουν δώσει ἀφορμὴν καὶ εἰς τοὺς ποιητὰς νὰ ὑμνήσουν τοὺς ἥρωας διὰ τὰ ἀνδραγαθήματα καὶ τὰ παθήματα αὐτῶν. Πρὸς τούτοις θέλω ἀποδείξει, ὅτι ἀπατῶνται ὅσοι ἔγραψαν καὶ γράφουν ἀκόμη, ὅτι ἂν ἔλειπαν οἱ ἀρχοντοκοτσαμπάσιδες ἢ ἐπανάστασις δὲν θὰ ἐγένετο, καὶ οἱ λέγοντες, ὅτι ἂν ἔλειπαν οἱ κλεφτοκαπεταναῖοι, καὶ ἄλλοι πάλιν ἂν ἔλειπαν οἱ κληρικοί, καὶ τέλος ἄλλοι ν' ἀποδίδουν τὴν αἰτίαν τῆς γενομένης ἐπαναστάσεως εἰς ἐκείνους τοὺς Ἕλληνας, ὅσοι ἦσαν ἔξω τῆς δού-

λης Ἑλλάδος καὶ ἔμεναν εἰς τὰ χριστιανικὰ βασίλεια τῆς Εὐρώπης, οἱ ὅποιοι βλέποντες καὶ αἰσθανόμενοι τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν δόξαν τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἔφεραν εἰς τὴν πατρίδα των τὴν τολμηρὰν ἀπόφασιν καὶ τὰ μέσα τῆς συντηρήσεώς τῆς ἐπαναστάσεως· ἐνῶ ἡ ἀληθινὴ αἰτία εἶναι ἡ ἀπελπισία τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες κλεισθέντες ὀλόγυρα ὑπὸ τῶν τυράννων των καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐκαταδιώκοντο ἀπὸ αὐτοὺς διὰ τῆς ἀρπαγῆς τῶν πραγμάτων των, τῆς ἀτιμώσεώς των, τῆς σφαγῆς, τῆς ἀγχόνης καὶ τῶν ἄλλων τῆς δουλείας συμφορῶν· ἡ δὲ ἀπελπισία αὕτη καὶ ὁ φόβος περὶ τῆς μελλούσης φυσικῆς ὑπάρξεώς των ἐγέννησαν εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐπαναστάσεως· πρὸς τοῦτο δὲ ὅπου καὶ ἂν εὕρισκοντο ἐσκέπτοντο καὶ ἐσχεδιάζαν, ὅτι ὁ ἀνθρώπινος νοὺς δύναιται νὰ ἐφεύρῃ πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ τυράννου του. Τυφλὸς ὁ Ἕλλην ἀπὸ τὸ πάθος του, τίποτε ἄλλο δὲν ἐσυλλογίζετο εἰ μὴ, ἢ τὸν θάνατον, ἢ τὴν ἐλευθερίαν του. Ὅσοι καὶ ἂν εὕρισκοντο εἰς ἓνα τόπον καὶ ἐδύνατο νὰ ἐνωθοῦν καὶ νὰ συνομιλήσουν ὁ κύκλος αὐτῶν, ὅσῃν ὀλίγην ἔκτασιν καὶ ἂν εἶχε, καὶ ὅσῃν ἂν αἰσθάνοντο ἀδυναμίαν διὰ τὴν ἀπειρίαν τῶν ὅπλων καὶ τῶν πολέμων, εἶχαν ὅμως ἰδέαν ὑψηλὴν περὶ τῆς καταγωγῆς των καὶ εἶχαν πάντοτε εἰς τὴν μνήμην των τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ ἀνδραγαθήματα τῶν προγόνων των, καὶ τοῦτο ἰδίως ἦτο τὸ θεμέλιον τῆς ἀρχῆς των, καὶ ἐφρόντιζαν νὰ μὴ φανοῦν δειλοὶ καὶ ἀνανδροὶ, καὶ τοιοῦτοτρόπως νὰ δώσουν ἀφορμὴν νὰ τοὺς κατηγορήσουν οἱ μεταγενέστεροι. Ἐρωτῶντες ὁ ἓνας τὸν ἄλλον τί θὰ πράξωμεν; Ἐκατάφευγαν εἰς ἀπεράντους ἰδέας καὶ σκέψεις τολμηρὰς καὶ ἀπελπισμένας. Διέδιδαν π. χ., ὅτι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν οἱ ἀδελφοὶ Ἕλληνες, οἱ ὅποιοι

εἶχαν τὸν ἐνθουσιασμὸν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῆς ἐλευθερίας θὰ σκοτώσουν τὸν Σουλτάνον καὶ θὰ καύσουν τὸν στόλον του· διὰ νὰ πείσουν δὲ καὶ νὰ ἐνθαρρύνουν τοὺς δειλοὺς ἔλεγαν εἰς αὐτοὺς μυρία ψεύδη καὶ πλάσματα, ὅτι δηλ. ὁ δεῖνα εἶδεν, ὅτι εἰς τὸν Μωρειᾶν ἔχουν μεγάλην ἐτοιμασίαν στρατιωτικὴν καὶ περὶ πλεόν, ὅτι ἔχουν τὴν Μάνην, ἡ ὁποία εἶναι τὸ μεγαλείτερον φόδητρον τῶν Τούρκων καὶ τὸ καταφύγιον τῶν Ἑλλήνων. Εἰς κάθε τόπον εἶχαν καὶ μίαν ἐλπίδα. Τὰ διάφορα ταῦτα σπερμολογήματα, τὰ ὅποια κατὰ πρῶτον ἐλέγοντο ἀπὸ ἀνθρώπου εἰς ἄνθρωπον, καὶ ἀπὸ συναθροίσεως εἰς συνάθροισιν, διεδίδοντο ἔπειτα εἰς ὅλην τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν καὶ ἐγίνοντο πιστευτά, ὅχι μόνον εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ καὶ εἰς ἐκείνους ἀκόμη, οἱ ὅποιοι τὰ ἐπρωτοέλεγον, διότι ἐπεθύμουν τὴν ἐπανάστασιν, καὶ οὕτω ἐκυκλοφόρουν διάφορα ἐνθουσιαστικὰ καὶ ἡρωϊκὰ σχέδια, τὰ ὅποια ἐγαργάλιζαν τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν ἕως ὅτου εἶδαν τὴν ἰδέαν νὰ περιπατῆ, καὶ οὕτως οἱ Ἕλληνες ἐπίστευσαν ὡς ἄφρονον τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐλευθερίας των.

Εἶπαμεν ἀνωτέρω, ὅτι ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γραφῆ καθὼς ἔγεινε· καὶ τῶ ὄντι, διότι εἶναι τόσο ἀνώμαλος, ὥστε ὁ πλεόν ἰκανὸς καὶ ἐξυπνος ἀνθρωπος δὲν εἶναι ποτὲ δυνατὸν νὰ τὴν διηγηθῆ. Ἄν π. χ. ἐρωτήσης τὸν πολεμιστὴν, αὐτὸς σοῦ λέγει πολλὰ πράγματα, ὅτι εἶδε καὶ ἔπραξεν· ἐρωτᾶς ἔπειτα ἓνα ἄλλον, καὶ οὗτος πάλιν σοῦ λέγει ἄλλα, καὶ τοιοῦτοτρόπως τὰ λόγια τοῦ πρώτου ἀλλάζουν πρὸς τὰ τοῦ δευτέρου, καὶ ὁ γράφων σκοτίζεται, διότι ὁ πόλεμος ἔγεινεν εἰς πολλὰ μέρη ὅπου εὕρεθησαν Τούρκοι καὶ Ἕλληνες, καὶ ὡς ἐκ τούτου γίνεται σύγχυσις καὶ εἰς τὰ πρόσωπα

καὶ εἰς τὰ πράγματα. Εἰς τὴν Πελοπόννησον π. χ. κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως δέκα ἕξ πολιορκίαι πόλεως καὶ φρουρίων ταυτοχρόνως ἐγένοντο, καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἱστορικὸς δὲν δύναται νὰ καθαρῖση εὐκολὰ τὰ γεγονότα ἐκάστης πολιορκίας καὶ μάχης ὅπως ἀληθῶς ταῦτα ἐπράχθησαν, διότι ἐκτὸς τῶν ἄλλων πρέπει νὰ προσέχη εἰς τὰ ὀνόματα τῶν ἀρχηγῶν καὶ τῶν καπεταναίων, ὥστε νὰ μὴ ἦναι οἱ αὐτοὶ καθ' ἑαυτὰς τὰς μάχας, τὸ ὁποῖον εἶναι φυσικῶς ἀδύνατον. Τὰ ἴματια βέβαια τῶν ἀνθρώπων δὲν βλέπουν ὅλα ἐξ ἴσου, διότι ἄλλα μὲν ἐξ αὐτῶν βλέπουν μακρὰν, ἄλλα δὲ μεσαῖα καὶ ἄλλα πάλιν πολὺ κοντὰ. Οὕτως οἱ Ἕλληνες εἶδαν τὰ γεγονότα τοῦ πολέμου. Ὁ δικαστὴς ὅταν δικάζῃ καὶ μάλιστα ὅταν ἀκροάζηται μάρτυρας εὐρίσκεται πάντοτε εἰς ἀμφιβολίαν, καὶ πρὸ πάντων ὅταν ὁ μάρτυς λέγῃ, ὅτι ἄκουσε καὶ δὲν εἶδεν, ἢ μαρτυρία του αὕτη δὲν ἔχει καμμίαν ἀξίαν, καὶ ἂν τὰ περιστατικὰ ἔρχωνται ὅπως καταστήσουν πιθανὰ τὰ λεγόμενα, διότι ἀπὸ τὸ ἄκουσμα μόνον δὲν ἐβγαίνει ἡ ἀλήθεια τῶν πραγμάτων. Τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ ἱστορικὸς ὁ μὴ εὐρεθεὶς παρῶν εἰς τὸν πόλεμον, καὶ μὴ ἰδὼν αὐτὸν μηδὲ πολεμήσας ὁ ἴδιος, δὲν πρέπει νὰ ἐπιμένῃ εἰς τὰ γραφόμενά του τόσον, ὅτι ταῦτα ἔχουν τὴν ἀλήθειαν, καὶ μάλιστα, ὅτι δὲν ἔχουν ἀμφιβολίαν ὅσα ἔμαθεν ἐξ ἀκοῆς. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἔρχεται καὶ ἡ φιλαυτία τοῦ γράφοντος καὶ διηγουμένου τὰ πράγματα, διότι αὐτὸς θέτει τὸν ἑαυτὸν του εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἐγωῖστοῦ, ὁ ὁποῖος λέγει ἐγώ, σύ, ἐκεῖνος, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μὲν ἐγὼ τὸ κρατεῖ ὁ λέγων διὰ τὸν ἑαυτὸν του, τὸ δὲ σύ καὶ ἐκεῖνος εἶναι ξένα δι' αὐτόν. Ἐγὼ εἶδα μὲ τὰ ἴματιά μου καὶ λέγω τὰ γεγονότα τοῦ πολέμου, κατὰ τὸ δυνατόν, ὅπως ἔγειναν καὶ τὰ λέγω

σχεδὸν μὲ τὴν γλῶσσαν τὴν τότε καὶ μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Πολλοὶ ὅμως τῶρα ἐκδίδουν ἀπομνημονεύματα τοῦ πολέμου μὲ τὸ νέον πνεῦμα τὸ σοφὸν καὶ κατὰ τὴν γλῶσσαν διδασκαλικόν, ἀλλὰ ταῦτα εἶναι ἀσύμφωνα μὲ τὸ πρῶτον τὸ πραγματικόν καὶ μάλιστα μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Πρὸς τούτους τῶρα εὐρίσκετε ὅλους σχεδὸν γνωρίζοντας γράμματα, τότε ὅμως ἦσαν καὶ οἱ ἱερεῖς ἀγράμματοι, διότι ἔχομεν ἀπόφασιν τοῦ Ἐφετείου τῆς Τριπολιτσᾶς, ἡ ὁποία ἀναφέρει, ὅτι ἐπαρουσιάσθη εἰς τὸ δικαστήριον ἐκεῖνο ἔγγραφο πιστοποιητικὸν λέγον· «διὰ τὸν ἀγράμματον Οἰκονόμον ἱερέα». Τοῦτο δὲ ἐφάνη εἰς τὰ 1836 ἐπὶ τῆς προεδρείας τοῦ Μωραϊτίνου τῶρα δὲ προέδρου τοῦ Ἐφετείου Ἀθηναίων, ὡς καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἀλλοῦ τότε ἐφάνησαν. Βλέπετε λοιπὸν πόσον εἴμεθα μακρὰν. Μόλα ταῦτα θέλω νὰ μοῦ γίνουσι τῶρα παρατηρήσεις εἰς ὅσα διηγοῦμαι, ἂν ἐλησμόνησα περιστατικά τινα καὶ πρόσωπα παρακαλῶ τοὺς εὐρεθέντας τότε ἐκεῖ, ὅπου ἐγένοντο τὰ πράγματα νὰ τὰ ἐκθέσουν εἰς τὸ φῶς σύμφωνα μὲ τὴν ἀγγελίαν μου¹. Θέλω ὅμως τὸ ὄνομα τοῦ παρατηρητοῦ, ἢ τοῦ γνωρίζοντος τὰ πράγματα νὰ φανῇ εἰς τὸ κοινόν. Ὑπάρχουν ἀκόμη εἰς τὴν ζωὴν οἱ πράξαντες τὰ πράγματα καὶ μάλιστα εἰς τὴν Πελοπόννησον. Θέλετε νὰ μάθετε καθαρὰ τὴν ἀλήθειαν; Ἀναγνώσατε τὰ μέχρι τοῦδε ἐκδοθέντα ἀπομνημονεύματα εἰς τοὺς χωρικοὺς ἐκάστου τόπου ὅπου ἡ μάχη ἔγεινε, καὶ τότε ἀκούετε τὴν ἀλήθειαν. Οἱ γράφοντες ὅμως μέσα εἰς τὰ γραφεῖά των, καὶ ἐκδίδοντες αὐτὰ εἰς τὰς πόλεις καὶ εἰς τοὺς ξένους τόπους μεταξὺ τῶν λογίων καὶ τῶν πε-

¹ Φαίνεται, ὅτι εἶχεν ἐκδόσει ἀγγελίαν πρὸ τῆς δημοσιεύσεως μέρους τῶν ἀπομνημονευμάτων του ἐν ἔτει 1858.

παιδευμένων, αὐτοὶ καταγίνονται εἰς τὸ γλαφυρὸν τοῦ ὕφους καὶ τὸ συναρμολογημένον τῶν λέξεων καὶ εἰς τὴν ῥητορικὴν εὐφράδειαν, τὰ πράγματα ὅμως δὲν τὰ γνωρίζουν καθὼς ἐπράχθησαν, διότι τὰ γραφέντα εἶναι ἀκούσματα τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου, τῶν ὁποίων οὔτε τὰ ὀνόματα ὁ γράφων ἀναφέρει διὰ τὸ μᾶθη ὁ κόσμος ἂν τῷ ὄντι αὐτοὶ ἔλαβαν μέρος εἰς τὰ πράγματα τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἂν ἦναι ἀξιόπιστοι. Μάλιστα δὲ οἱ γράφοντες τὰ τοιαῦτα ἀπομνημονεύματα μαθάνουσι ταῦτα ἀπὸ τῆν τάξιν τῶν ἀριστοκρατικῶν, ἀλλ' οὔτοι δὲν λέγουν ὅλα τὰ πρόσωπα, ὅσα ἔλαβαν μέρος εἰς τὸν πόλεμον, ἀλλὰ συνειθίζουν τὸ παίρνουν τοὺς κόπους τῶν ἄλλων ἀριστοκρατικούς δὲ λέγων δὲν ἐννοῶ μόνον τοὺς πολιτικούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς στρατηγούς, διότι οἱ περισσότεροι καὶ ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἐβγήκαν ἔξω τὴν νύκτα μόνον τῶν φοβούμενοι τὸ σκότος. Οὔτοι εἶναι πλατύλογοι καὶ ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι γεμάτος ὁ τόπος. Αἱ συχναὶ δὲ διηγήσεις αὐτῶν ἔγειναν τόσον κοιναί, ὥστε καὶ οἱ τυχόντες τὰς ἔμαθον, καὶ αὐτοὶ πάλιν τὰς διηγούνται ὁ ἓνας εἰς τὸν ἄλλον καὶ τοιουτοτρόπως φθάνουν εἰς τοὺς ἔχοντας ὄρεξιν τὸ γράφουν. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν γραφόμενα τὰ πράγματα ἔφυγαν καὶ ἔγειναν ἀγνώριστα, καὶ διότι δὲν παριστῶνται μὲ τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ διὰ τὸ ἐννοήσῃ οὗτος.

Ὁ Θεὸς ἔσωσε τοὺς στρατηγούς μας καὶ ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς καρτερίαν καὶ ὑπομονὴν διὰ τὸ διευθύνουν τὸ κοινὸν αἶσθημα τῶν Ἑλλήνων καὶ τὸ ἐμπνεύσουν θάρρος εἰς αὐτούς. Αὐτοὶ ἀπεφάσισαν τὸ χαθῶν ὅλοι μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιὰ τῶν παρὰ τὸ παραδοθῶν πάλιν εἰς τοὺς τυράννους τῶν Τούρκων. Ὅλοι δὲ καὶ στρατηγοὶ καὶ καπετανατοὶ καὶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνας ὑπέφεραν μὲ ὑπομο-

νὴν καὶ ἐπιμονὴν τοὺς τραγικούς καὶ πρωτοφανεῖς φόνους, τὰς αἰχμαλωσίας, τὴν κατοικίαν ἐπάνω εἰς τοὺς βράχους, μέσα εἰς τὰ σπήλαια καὶ εἰς τοὺς ἀγρίους καὶ ἀβάτους τόπους τῶν βουνῶν, ἔπεσαν καὶ ἐπνίγησαν εἰς τὰς λίμνας, τοὺς βάλτους καὶ εἰς τοὺς ποταμούς· ἐφόνευσαν μὲ τὰ ἰδιά των χέρια τὰ μικρὰ παιδιὰ των, ἐγκρεμίσθησαν κάτω ἀπὸ τοὺς βράχους καὶ ἀπέθαναν· ὑπέφεραν τὴν πείναν, τὴν δίψαν, τὸ κρύον, τὴν ζέστην, τὴν γυμνότητα καὶ ὅλα τὰ ἄλλα κακὰ, ὅσα φέρει μαζύ του ἓνας τοιοῦτος ἄγριος καὶ ἀπελπιστικὸς πόλεμος. Αὐτὰ εἶναι ὅλα τὰ πραγματικὰ γεγονότα τῆς ἐπαναστάσεως. Ἀλλά, κατὰ δυστυχίαν, τὸ σημερινὸν πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων, καὶ μάλιστα τῶν διδασκάλων, οὔτε καὶ γυρίζει τὸ ἴδιον. Αὐτοὶ ἀρέσκονται τὸ ἀναγινώσκουν λέξεις καλογραμμένας καὶ γλαφυρὰς καὶ δὲν τοὺς μέλλει διὰ τὰ πράγματα. Εἰς τὴν σημερινὴν γενεάν εὐρίσκομεν τὸ ἀσυλλόγιστον καὶ τὸ ἀκριτον. Ἐπιθυμεῖ τὸ ἀκούη καὶ τὸ πιστιῆ λόγια ἐβγαλμένα ἀπὸ τὸ στόμα ἀνθρώπου γνωστοῦ τῆς ἡμέρας· λέγει π. χ., ὅτι τοῦτο τὸ εἶπεν ὁ δεῖνα στρατηγός, ὁ δεῖνα γεροισιαστὴς καὶ βουλευτὴς καὶ νομίζει, ὅτι ἔχουν ἀξίαν τὰ λεγόμενα· ἀλλὰ ἀπὸ τὸν λαόν, ὅστις τὰ ἔπραξε καὶ τὰ διηγῆται φυσικὰ δὲν θέλει τὸ ἀκούη καὶ τὸ ἀναγνώη διότι τοὺς φαίνονται ἀφύσικα. Τὰ κατορθώματα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἔγειναν σχεδὸν εἰς τοὺς ἰδίους τόπους καὶ ἐπάνω κάτω ἔχουν συγγένειαν μὲ ἐκεῖνα τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ δὲν ἐπαλαίωσαν ἀκόμη διὰ τὸ φανοῦν καὶ αὐτὰ μεγάλα καθὼς τὰ παλαιὰ· οἱ δὲ καθηγηταὶ καὶ οἱ ἄλλοι μάλιστα διδάσκαλοι διδάσκουν σήμερον εἰς τὰ σχολεῖα τὴν Ἑλληνικὴν νεολαίαν τὴν παλαιάν τῆς πατρίδος τῶν ἱστορίαν, διότι φαίνεται ἐντρέ-

πονται νὰ παραδώσουν καὶ νὰ ὑμνήσουν τὰ νέα ἀνδραγαθήματα τῶν πατέρων των.

Ἐκτὸς δὲ τούτου, κατὰ δυστυχίαν, οἱ στρατιωτικοὶ μας δὲν εὐρέθησαν ἄνδρες πεπαιδευμένοι διὰ νὰ δυνηθοῦν νὰ γράψουν καὶ νὰ διηγηθοῦν τὰ ἔργα των πῶς τὰ ἔκαμαν, καὶ διὰ τοῦτο αἱ πράξεις των ἔπεσαν εἰς ἄλλα ἄτομα νὰ τὰς γράψουν καὶ νὰ τὰς παραμορφώσουν. Ἐρωτῶμεν τοὺς πεπαιδευμένους καὶ αὐτοὺς ἀκόμη, οἱ ὅποιοι ἕως τῶρα ἔγραφαν τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν νὰ μᾶς εἶπουν· ἐὰν ῥίψη τις ἓνα κάδον γεμάτον νερὸν εἰς τὸ πηγάδι καὶ τὸν τραβήξῃ πάλιν ἐπάνω γεμάτον νερὸν, τί νερὸν ἔβγαλεν; Ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον εἶχεν ὁ κάδος ὅταν τὸν ἔρριψεν, ἢ ἐγμίσειν ὁ κάδος ἀπὸ τὸ πηγάδι; Εἰς τὴν γεῦσιν θὰ δοκιμασθῇ καὶ θὰ γνωρισθῇ ἂν τὸ νερὸν ἦναι τοῦ κάδου, ἢ τοῦ πηγαδιοῦ. Τὰ γραφόμενα δὲν φανερόνουν καὶ τὰ πράγματα ὅπως ἀληθινὰ ἔγειναν. Οἱ γραμματισμένοι ἔχουν γεμίσει τὰ κεφάλια των ἀπὸ ιδέας, λόγους καὶ πράξεις τῶν μεγάλων καὶ πεπαιδευμένων παλαιῶν ἀνδρῶν π. χ. τοῦ Θεμιστοκλέους, τοῦ Ἐπαμινώνδα, τοῦ Θουκυδίδου, τοῦ Ξενοφῶντος, τοῦ Πολυβίου καὶ λοιπῶν ἄλλων. Αὐτοὶ ὅλοι σχεδὸν νερὸν ἐβγάζουν ἀπὸ τὸ πηγάδι των· ἀλλ' ἡμεῖς θέλομεν νὰ ῥίψωμεν τὸν κάδον μας ἄδειον διὰ νὰ τραβήξωμεν νερὸν τοῦ πηγαδιοῦ· θέλομεν δηλαδὴ νὰ μάθωμεν καὶ νὰ γράψωμεν τὰ ἔργα τοῦ πολέμου ἀπαράλλακτα καθὼς τὰ ἔκαμαν ὁ Μαυρομιχάλης καὶ οἱ λοιποὶ Μανιάται καπεταναῖοι, ὁ Θ. Κολοκοτρώνης, ὁ Καραϊσκάκης, ὁ Νικηταρᾶς, ὁ Τσόγκας, ὁ Δ. Μακρῆς, ὁ Χ. Χατσηπέτρος καὶ οἱ λοιποί· διὰ νὰ δυνηθῶμεν δὲ νὰ γράψωμεν καὶ νὰ ἔχωμεν ἱστορίαν ἀληθινὴν πρέπει νὰ γράψωμεν καὶ ἐκδόσωμεν αὐτὴν τῶρα ὅτε αὐτοί, οἱ ὅποιοι ἐπολέμησαν καὶ ἔκαμαν

τὰς πράξεις ζοῦν ἀκόμη καὶ τὰ ἔργα των δὲν ἐλησημονήθησαν. Ὅσοι δὲ ἐτοιμάζουν ἱστορίαν διὰ νὰ τὴν ἐκδόσουν μετὰ τὸν θάτατον ἐκείνων φοβοῦνται τὸ φῶς διὰ νὰ μὴ ξεβάψῃ τὰ γραφέντα, αὐτὰ εἶναι τὰ λεγόμενα ἀνήλιαστα, τὰ ὅποια ὁ ἥλιος ἅμα τὰ ἴδη τὰ ξεχρωματίζει.

Ἡ δὲ ἀλληλογραφία ἢ γενομένη κατὰ τὴν ἐπανάστασιν εἰς τίποτε ἄλλο δὲν χρησιμεύει, εἰ μὴ μόνον ὡς τρόπος συνεννοήσεως, ἐκτὸς μόνων τῶν ἐγγράφων ἐκείνων, τὰ ὅποια εὐθὺς μετὰ τὴν γενομένην μάχην ὁ ἀρχηγὸς αὐτῆς ἔστελλεν εἰς τὴν Διοίκησιν, ἢ ἄλλος τις πρὸς τὸν ἀρχηγὸν καὶ ἐφανέρωναν ὅλα τὰ συμβάντα τῆς μάχης πῶς ἀληθῶς ἔγειναν, ὡς καὶ τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον αὐτῆς καὶ τὰ πρόσωπα, τὰ ὅποια ἔλαβαν μέρος εἰς αὐτὴν. Αὐτὰ μόνον τὰ ἔγγραφα θὰ ἦναι ὁ ὁδηγὸς τοῦ μέλλοντος ἱστορικοῦ, διότι οὔτω οὔτε ἀναχρονισμὸς δύναται νὰ συμβῇ, οὔτε ἀσύμφωνα θὰ ἦναι τὰ διηγήματα πρὸς τὰς πράξεις καὶ τὰ πρόσωπα, ὥστε νὰ χάσουν τὴν φυσικὴν των χάριν καὶ νὰ ἦναι ἀνούσια, προξενοῦντα τὴν ἀηδίαν τοῦ ἀναγινώσκοντος αὐτά. Εἰς τοῦτο δὲ μόνον, ὡς εἶπαμεν ἀνωτέρω, ἢ ἀλληλογραφία ὠφέλησεν, εἰς τὸ νὰ μανθάνῃ ἢ Διοικήσις καὶ ἐν γένει οἱ Ἕλληνες ποῦ εὐρίσκεται συναθροισμένον στρατόπεδον διὰ νὰ στέλλουν τροφὰς καὶ τὰ ἄλλα τοῦ πολέμου ἀναγκαῖα. Ἡ δὲ λοιπὴ ἀλληλογραφία τῶν κατὰ καιροὺς διοικήσεων καὶ τῶν ὀπλαρχηγῶν ἐγράφετο καὶ ἔλεγεν ὅσα καὶ αἱ ἐφημερίδες τοῦ καιροῦ ἐκείνου· ἢ δὲ τρέχουσα φήμη ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀπὸ μικρῆ κατ' ἀρχὰς ἐγένετο μεγάλη ὕστερον, διότι ἔβγαине καὶ ἐμακρύνετο ἀπὸ τὰς ἀκοὰς τῶν ἀνθρώπων· ἄλλη δὲ φήμη νεωτέρα τῆς πρώτης, ἢ διέψευδε ταύτην ἕλως διόλου, ἢ τὴν μετέβαλλε, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐγένετο μεγάλη σύγ-

χυσις εἰς τὰ πράγματα. Ἐκ δὲ τὰ ἔγγραφα ταῦτα ἄλλα μὲν ἐγένοντο διὰ τὴν φιλοτιμηθεῖσαν πρόσωπα, ἢ τὴν χορτάσσαν τὴν οἴησιν τοῦ καθενός, ἄλλα δὲ πάλιν διὰ τὴν δεῖξαι εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὅτι ἐνῶ οἱ μὲν ἐξ αὐτῶν ἦσαν δῆθεν τόσον πολλοὶ εἰς τὸ δεῖνα μέρος συνηγμένοι, οἱ ἄλλοι δὲν ἦρχοντο. Ἄλλα πάλιν γράμματα ἐπέλλοντο καὶ ἐφόβιζαν ἐκείνους, οἱ ὅποιοι δὲν ἤθελαν τὴν ὑπάγουσαν εἰς τὸν πόλεμον. Ἄλλα καὶ αὐτὴ ἡ Διοίκησις βιαζομένη ἐξ ἀνάγκης ἐκατέφευγεν εἰς βαθμολογίας στρατιωτικὰς καὶ εἰς ὑποσχέσεις χρηματικὰς καὶ ἄλλας διαφόρου εἶδους ἀμοιβὰς. Εἰς τὸ ἴδιον δὲ σφάλμα ἔπεσαν καὶ οἱ ὀπλαρχηγοί, διότι καὶ αὐτοὶ ἀναγκαζόμενοι μυριοτρόπως ἐκ τῶν περιστάσεων ἔγραφαν τὰ γράμματά των κατὰ τὰς ἀνάγκας ὑπὸ πολλὰς ἐννοίας· ἄλλοι τέλος πάντων ἔκαμαν τὰ τοιαῦτα ἔγγραφα βιαζόμενοι διὰ τὴν οἰκονομήσασσαν τοὺς δυνατοὺς τῆς ἡμέρας, ἢ καὶ τὴν φοβίσασσαν τοὺς ἀδυνάτους. Οὕτως ἐγύριζεν ὁ κύκλος τοῦ πολέμου καὶ ἡ ἐπανάστασις διετηρεῖτο. Ποῖος λοιπὸν ἀπὸ τοῦ μεταγενεστέρου, ὅστις θὰ τὰ ἀναγνώσῃ, δύναται τὴν ἐννοήσασσαν τὸν σκοπὸν καὶ τὴν ἐννοιαν τῶν ἐγγράφων τούτων; Ἐξ ὧν δὲ καθ' ὅλον τὸν ἀγῶνα ἐγράφησαν, ποῖος θὰ βεβαιώσῃ τὰ γνήσια, καὶ τὰ νόθα; Μόνη ἡ ἀληθινὴ διήγησις τῶν γεγονότων δύναται τὴν μαρτυρήσασσαν τὴν γνησιότητα τῶν ἐγγράφων, καθόσον αὐτὰ σχετίζονται φυσικῶς πρὸς τὰ συμβάντα τῆς γενομένης μάχης, τὴν ὁποίαν ἱστορεῖ ἡ διήγησις. Ὅθεν πᾶς ὁ μὴ γνωρίζων, ἢ μὴ ἔχων παντάπασιν ἰδέαν τῶν ἐπαναστασιατικῶν πράξεων καὶ κινήσεων τῶν Ἑλλήνων θὰ ἐρμηνεύσῃ ὅπως θέλῃ τὰ ἔγγραφα καὶ θὰ κρίνῃ αὐτὰ κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ νοός του. Ἐξ ὧν δὲ τούτων ἔπεται, ὅτι καὶ πολλοὶ λεγόμενοι στρατηγοὶ θὰ μείνουν χωρὶς

πολεμικὰ κατορθώματα, διότι οἱ τοιοῦτοι δὲν εὐρέθησαν εἰς καμμίαν μάχην, καὶ ἐπομένως παρ' ἀξίαν ἔλαβαν τὸν βαθμὸν καὶ τὸ δίπλωμα. Καὶ χαίρει μὲν ἐν τῷ παρόντι ἐνόσω ζῆ διὰ τὰς τιμὰς καὶ τὰς ὑλικὰς ὀφελείας, αἱ ὁποῖαι κεῖνται ἔμπροσθέν του, ὀπίσω ὅμως αὐτοῦ θὰ κρέμαται τὸ μαῦρον καὶ γελοῖον δελτίον, διότι μετὰ τὸν θάνατόν του ἡ ἀληθινὴ ἱστορία δὲν θὰ ἀναφέρῃ περὶ τοῦ τοιοῦτου στρατηγοῦ τίποτε, οἱ δὲ ἀπόγονοί του θὰ ἐντρέπωνται καὶ θὰ φωνάζουν διαμαρτυρόμενοι, ὅτι ὁ ἱστορικὸς εἶναι ἀδίκος ἀδικήσας τὸν πατέρα του· καὶ θὰ ἔχουν μὲν διπλώματα στρατηγίας καὶ ἄλλα παρόμοια ἔγγραφα τὴν παρουσιάσασσαν, ἀλλ' ὅμως ὄχι καὶ ἔργα, διότι ὁ χρόνος φανερόναι τὰ κίβδηλα καὶ τὰ ἀνύπαρκτα.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι Ἕλληνες πάντοτε ἐσυλλογίζοντο πῶς νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερίαν των, καὶ μάλιστα μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Πελοποννήσου, τῆς γενομένης κατὰ τὸ 1769, καὶ ὕστερον ἐσκέπτοντο πῶς καὶ διὰ ποίου τρόπου νὰ ὀργανίσουν τὸ ἔθνος πρὸς ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ τυράννου.

Αἱ γινῶμαι τότε ἦσαν πολλαὶ καὶ διάφοροι. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ὅμως τῆς Γαλλίας ἐν γένει τὰ πνεύματα τοῦ κόσμου ἐξύπνησαν, καὶ ἡ φυλὴ ἡ Ἑλληνικὴ περισσότερον ἐφωτίσθη. Πολλοὶ δὲ τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι ἦσαν τότε ἐκεῖ εἰς τὴν Γαλίαν, τυφλωμένοι ὄντες διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος των, ἔγειναν στρατιῶται ἐθελονταὶ τῆς δημοκρατίας. Ὅλος ὁ ἀνατολικὸς χριστιανισμὸς ἐπαρακαλοῦσε τὸν Θεὸν νὰ στρέψῃ ἡ Γαλλία τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ τοὺς ἐφαίνετο, ὅτι θὰ ἐλευθερωθοῦν· ἀλλ' ἀφοῦ ἔπειτα εἶδαν, ὅτι ὁ Ναπολέων ἐφρόνει δεσποτικῶς λησμονήσας τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως, αἱ ὅποια ἐσκόπουν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν λαῶν ἀπὸ τῆς ἀπολύτου δεσποτείας, ἀπελπίσθησαν ἀπὸ τὴν Γαλίαν, καὶ ἤρχισαν μόνοι των νὰ σκέπτονται καὶ νὰ συνεννοοῦνται περὶ τῆς ἐλευθερίας των. Ὅλαι δὲ αἱ σκέψεις καὶ αἱ προσπάθειαι των κατεστάλαξαν τέλος εἰς δύο γινώμας. Καὶ ἡ μὲν πρώτη ἦτο νὰ βελτιώσωσι καὶ διαδόσωσι τὴν παιδείαν διὰ τῆς συστάσεως σχολείων Ἑλληνικῶν παν-

τοῦ ὅπου ὑπῆρχαν Ἕλληνες καὶ Χριστιανοὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὥστε οὕτω νὰ φωτισθῇ ὁλος ὁ κόσμος, καὶ διὰ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας νὰ ἐνωθῇ μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὸν σκοπὸν τῶν Ἑλλήνων, καὶ οὕτω νὰ μορφωθῇ ἐν κράτος δυνατὸν καὶ ἠρόνησον. Πρὸς τοῦτο δὲ πολλοὶ τῶν τότε Ἑλλήνων πεπαιδευμένοι καὶ πλούσιοι ἐσύστησαν ἐταιρίαν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν Φιλόμουσον, καὶ ἔβαλαν εἰς ἐνέργειαν τὴν διάδοσιν τῆς παιδείας καθὼς οἱ Ζωσιμᾶδαι, ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐπαγγελλόμενοι τὸν διδάσκαλον, οἱ ὅποιοι καὶ ἐξέδωκαν πολλὰ βιβλία πολιτικά, ἱστορικά καὶ θρησκευτικά, ὁ δὲ Ῥήγας ὁ Φεραῖος ἐδημοσίευσεν καὶ ἄσματα ἡρωϊκὰ καὶ ἐνθουσιαστικά· ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων ἦτο διεσπαρμένον καὶ διηρημένον, ἐγύριζεν εἰς κύκλον μεγάλον καὶ οὕτως ἐχάνετο, τὸ δὲ ἀποτέλεσμα τοῦ σκοποῦ ἦτο ἀδύνατον. Ἡ δὲ δεύτερα γνώμη, ἡ ὁποία ἐγεννήθη μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὴν Μόσχαν, ἦτο ἡ ἄμεσος καὶ ταχεῖα ἐπανάστασις τοῦ ἔθνους κατὰ τῆς Τουρκικῆς τυραννίας πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας του, καὶ πρὸς τοῦτο ἀπεφασίσθη ἡ σύστασις ἐταιρίας, ἥτις ὠνομάσθη Φιλικὴ πρὸς διάδοσιν τοῦ πνεύματος τῆς ἐπαναστάσεως. Λέγεται μάλιστα, ὅτι καὶ ὁ Ῥήγας ὁ Φεραῖος μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τῶν Γάλλων συνέλαβε πρῶτος τὴν ιδέαν τῆς συστάσεως ἐταιρίας πρὸς διάδοσιν τῆς ἐλευθερίας, καὶ ὅτι πολλοὺς ἀποστόλους ἐκατήχησε, καὶ ὄνομα ἔδωκεν εἰς τὴν ἐταιρίαν πρὸς διάκρισιν ὀνομάσας αὐτὴν Φιλικήν· ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἐπρόκοψεν, ἐπειδὴ ἐπροδόθη καὶ αὐτὸς καὶ οἱ σύντροφοὶ του ἀπὸ τοῦς Ἀυστριακοῦς εἰς τοῦς Τούρκους καὶ ἐφονεύθη καὶ αὐτὸς καὶ πολλοὶ ἄλλοι, οἱ δὲ λοιποὶ ἐσκορπίσθησαν· ἔμειναν

ὅμως, ὡς ἀνωτέρω εἶπαμεν, μερικὰ ἄσματα ἐνθουσιαστικά πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ ἐταιρία αὕτη κατὰ πρῶτον ἔλαβεν ὑπαρξιν εἰς τὴν Ῥωσσίαν, διότι ἐκεῖ εἶχαν καταφύγει πολλοὶ ἄξιοι Ἕλληνες, καὶ ἄλλοτε καὶ ἰδίως μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὸ 1769. Ἐκ τούτων δὲ πολλοὶ εἶχαν παιδείαν συστηματικὴν, φιλοπατρίαν καὶ ἄκρατον ἐνθουσιασμόν, καὶ κόπους κατέβαλαν πολλοὺς, καὶ ἐθυσίασαν καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ζωὴν των χάριν τοῦ ἔθνισμοῦ. Πολλοὶ ἐπίσης Ἠπειρώται καταδιωκόμενοι ἀπὸ τὸν Ἀλῆ πασᾶν τῶν Ἰωαννίνων ἔφυγαν ἐκεῖθεν εἰς τὰ ξένα, καὶ ἐξώδευσαν τὸν βίον των πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους. Ποῖος δὲ τότε ἐδύνατο νὰ μαντεύσῃ, ὅτι ἡ γινομένη καταδίωξις ἀπὸ τὸν τύραννον τοῦτον θὰ ἦτο ἡ αἰτία τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων; Καὶ ἐπὶ τέλος διὰ τὴν τυραννίαν του καὶ τὴν αὔξησιν τῆς δυνάμεώς του ὁ Σουλτάνος ὠργίσθη ἐναντίον του καὶ ἀπεφάσισε νὰ τὸν ἐξοντώσῃ· οἱ δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἕλληνες ἐρέθιζαν τὸν Σουλτάνον νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀπόφασίν του, καὶ μάλιστα ἀφ' ὅτου ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἔστειλεν ἀνθρώπους εἰς Κωνσταντινούπολιν, οἱ ὅποιοι ἐκεῖ ἐπιστόλισαν τὸν Πασόμπεην, λέγοντες καὶ διαδίδοντες οἱ Ἕλληνες, ὅτι ὁ Ἀλῆς αὔριον θὰ τολμήσῃ νὰ δολοφονήσῃ καὶ αὐτὸν τὸν Σουλτάνον, καὶ ταῦτα ἔκαμναν ἀκολουθοῦντες τὸ ῥητόν, τὸ ὁποῖον λέγει, ὅτι ὅταν δύο μάχωνται ὁ τρίτος παίρνει τὸ κυνήγι. Ἐκεῖ λοιπὸν εἰς τὴν Ῥωσσίαν ἐγένετο ἡ συγκέντρωσις καὶ ἡ συνεννόησις τῶν Ἑλλήνων, διότι ἔσοι ἔμειναν ἐκεῖ ἐνεργοῦσαν χωρὶς καμμίαν ὑποψίαν, τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γείνη εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη διὰ τοὺς ὑπόπτους ἑτεροεθνεῖς. Οἱ Ἕλληνες ἐκεῖ εἰς τὴν Ῥωσσίαν ἄλλοι μὲν ἐμπορεύοντο, ἄλλοι

δὲ ἐπαγγέλλοντο τὸν διδάσκαλον εἰς τοὺς ὁμογενεῖς καὶ λόγῳ ἀπολαυῆς μισθοῦ πρὸς συντήρησίν των καὶ διὰ τὸ μὴ λησμονῆται ἢ πάτριος γλῶσσα· πολλοὶ δὲ καὶ ἐκ τῶν Ῥώσων τότε ἐπεθύμουν νὰ μάθουν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὴν ἄλλην παιδείαν, καὶ ὡς ἐκ τούτου οἱ Ἕλληνες ἀνακατόνοντο εἰς ὅλας τὰς Ῥωσικὰς οἰκίας, ἢ δὲ ἐξουσία ἀδιακρίτως καὶ χωρὶς νὰ ἔχη ὑπόψιαν ἐδιόριζεν αὐτοὺς εἰς διαφόρους δημοσίας θέσεις στρατιωτικὰς καὶ πολιτικὰς.

Παρελθόντος δὲ τοῦ χρόνου οἱ Ἑλληνοπαῖδες ἐμεγάλωσαν εἰς τὴν Ῥωσίαν, ὅσοι δὲ ἐξ αὐτῶν παιδιόθεν ἐπῆγαν ἐκεῖ, ὅλοι αὐτοὶ ἔμαθαν τὴν Ῥωσικὴν γλῶσσαν καὶ τὰ γράμματα αὐτῆς, καὶ ἐγνώρισαν κατὰ βάθος τὰ ἦθη, τὰ ἔθιμα καὶ αὐτὸ τὸ αἶσθημα τοῦ Ῥωσικοῦ λαοῦ, τὸ ὁποῖον εἶχε διὰ τοὺς ὁμοθρήσκους του Γραικοῦς. Οἱ Ἕλληνες ἦσαν πάντοτε πρόθυμοι νὰ ὑπηρετῶσι, μάλιστα δὲ ὅταν οἱ Ῥῶσοι εἶχαν πόλεμον κατὰ τῶν Τούρκων τυφλῶς ἐμάχοντο καὶ μὲ πολὺ πάθος κατὰ τούτων χωρὶς νὰ σκέπτονται τὸ ἀποτέλεσμα. Μὲ πολλὴν των δὲ εὐχαρίστησιν ἔδλεπαν, ὅτι οἱ ὁμόφυλοί των ἐλάμβαναν θέσεις μεγάλας καὶ ἐνεργητικὰς, ὡς π. χ. ὁ Ι. Καποδίστριας, ὁ ὁποῖος ἔγεινεν ὑπουργὸς καὶ μυστικὸς σύμβουλος τοῦ αυτοκράτορος Ἀλεξάνδρου καὶ εἶχε τὴν εὐνοίαν αὐτοῦ, ὁ Ἄλ. Ὑψηλάντης, υἱὸς τοῦ Κωνστ. Ὑψηλάντου, γενόμενος στρατηγὸς καὶ ὑπασπιστῆς τοῦ αυτοκράτορος. Ἦσαν δὲ καὶ ἄλλοι ἀξιωματικοὶ Ἕλληνες εἰς τὸν Ῥωσικὸν στρατὸν καὶ τότε καὶ πρότερον, καθὼς ὁ Κούρτας, ὁ Στρούζας, ὁ Ῥοδοφνίκου, ὁ Βατικῶφ, ὁ Γραικῶφ, ὁ Ρεβελιώτης, ὁ Παπῶφ, ὁ Μπενάκης, ἕνας Νοταρᾶς καὶ ἄλλοι πολλοί.

Ἀπὸ δὲ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ῥήγα Φεραίου καὶ ἐντεῦθεν ἀνεφάνησαν πολλοὶ φιλοπάτριδες Ἕλληνες, ὡς ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἀνθιμος Γαζῆς, ὁ φυγὰς ἀρχιερεὺς Ἀρτης Ἰγνάτιος, ὁ ὁποῖος ὕστερον ἔγεινε μητροπολίτης Οὐγγροβλαχίας, ὁ Κωνσταντινουπολίτης Στρούζας, ὁ φυγὰς Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ὁ λεγόμενος καὶ Φερερῆς, ὁ ὁποῖος εἰς Κωνσταντινούπολιν κατεδιώκετο ἀπὸ τοὺς ἄλλους Φαναριώτας, κατὰ τὰ ἔθιμά των, κατεδιώκετο δὲ καὶ ἀπὸ τοὺς Τούρκους, καὶ ἕνεκα τούτου κατέφυγεν εἰς τὴν ὁμόθρησκον Ῥωσίαν καὶ ἀπεκατεστάθη εἰς τὴν Μόσχαν· ἔτυχε δὲ τότε νὰ γείνη ἐπίσης φυγὰς καὶ ὁ πρίγκηψ Κ. Ὑψηλάντης ὁ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας. Ὅλοι δὲ οὗτοι μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι, ὡς εἶπαμεν, εὐρίσκοντο εἰς τὴν Ῥωσίαν ἀπὸ ὅλα τὰ τμήματα τῆς Ἑλλάδος, ἐθερμαίνοντο διὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἔθνους καὶ μακρόθεν ἐσυνεννοοῦντο καὶ ἐκ τοῦ πλησίον περὶ αὐτῆς μελετῶντες διάφορα σχέδια.

Ἐκ τῶν ἀποφασισθέντων σχεδίων δύο ἦσαν, ὡς ἀνωτέρω εἶπαμεν, τὰ κυριώτερα, ἢ διάδοσις τῆς παιδείας καὶ ἢ κατ' εὐθείαν ἐπανάστασις κατὰ τῶν Τούρκων· καὶ ἡ μὲν παιδεία νὰ διαδοθῆ διὰ τῆς συστάσεως σχολείων εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὅπου ἐκατοίκουν Ἕλληνες διὰ νὰ φωτισθοῦν καὶ νὰ αισθανθοῦν τὸν πόθον τῆς ἀποκτήσεως τῆς πατρῴας ἐλευθερίας των· καὶ πράγματι ἐκατόρθωσαν καὶ ἐσύστησαν πολλὰ τοιαῦτα σχολεῖα πανταχοῦ· εἰς δὲ τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τοῦ 1800 μέχρι τοῦ 1821 εἶχαν ἐξαπλωθῆ πολλὰ σχολεῖα Ἑλληνικά· πρῶτον δὲ καὶ ἐπισημότερον τούτων ἦτο τὸ τῆς Βυτίνας, τὰ ὁποῖα ἔβγαλαν πολλοὺς μαθητάς, ὥστε κατὰ τὴν ἐπανάστασιν μας εἶχαμεν ἀνθρώπους νὰ γράφουν καὶ

νά εκθέτουν τὴν Ἐθνικὴν θέλησιν. Διὰ δὲ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ δευτέρου σχεδίου, ἤτοι τῆς ἐπαναστάσεως, ἐσυστήθη, ὡς εἶπαμεν, ἡ Φιλικὴ Ἐταιρία, ἡ ὁποία ὠργάνωθη ὑπὸ διαφόρων προσώπων διὰ τῆς κατηχήσεως καὶ τῆς μυστικότητος, διὰ γραμμάτων γραφομένων διὰ συμβολικοῦ ἀλφαβήτου, διὰ τῶν ὁποίων πολλοὶ ἐσυνεννοήθησαν. Ἡ διάδοσις τοῦ μυστηρίου ἐγένετο παντοῦ ὅπου εὐρίσκοντο Χριστιανοὶ καὶ Ἕλληνες μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν. Πολλοὶ Ἕλληνες ἐκ τῶν φιλικῶν εὐρέθησαν, οἱ ὁποῖοι αὐτεπάγγελτοι ἔτρεχαν πανταχοῦ, μετερχόμενοι τὸν ἀποστολικὸν βίον, ὡς ὁ Σκουφᾶς, ὁ Ξάνθος, ὁ Τσακάλωφ, ὁ Ἀναγνωστόπουλος, ὁ Φλέσας, ὁ Λεβέντης, ὁ Σέκερης, ὁ Χρυσοσπάθης, ὁ Πελοπίδας, ὁ Καμαρινός, ὁ Ἀμβροσιάδης, ὁ Βελισάριος, ὁ Μάνεσης, ὁ Νέγρης, ὁ Περραιβός, ὁ Κορνήλιος, ὁ Εὐμορφόπουλος, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, ὁ Γκούστης, ὁ Τσουνής, ὁ Ἀριστείδης, ὁ Θέμελης, ὁ Γαλάτης, ὁ Ἰσιβρίδης, ὁ Πάτροκλος καὶ τόσοι ἄλλοι, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα λησμονοῦνται, οἱ ὁποῖοι ἐκοπίασαν εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ μυστηρίου μὲ θυσίαν τῆς ζωῆς των. Ἡ δὲ λεγομένη Φιλόμουσος Ἐταιρία ὅσον ἐδυνήθη ἐπροχώρησεν, ἀλλ' ἔμεινεν ὀπίσω τῆς Φιλικῆς, ἥτις διὰ διαφόρων μέσων καὶ ἐνεργειῶν ἐπρόκοψε περισσότερον, καὶ μολονότι καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐβάδιζαν καὶ ἀδιακρίτως τὰ μέλη αὐτῶν συνεισέφεραν χρηματικὰς δαπάνας, μολταῦτα οἱ Φιλικοὶ εὐρέθησαν πλέον τολμηροὶ καὶ ἐπροώδευσαν περισσότερον. Μεταξὺ δὲ τῶν δύο τούτων ἐταιριῶν ἐφάνη τότε καὶ τρίτη, ἡ τῆς Ἰεραῆς θρησκείας ὀνομασθεῖσα, ἡ ὁποία ἀμέσως ἔλαβε μέρος ἐνεργητικόν, ἐβεβαίωσε τὸ μυστήριον τῆς ἐπαναστάσεως, ἔδωσε θάρρος εἰς τοὺς κατηχομένους της διὰ τοῦ ὄρκου

καὶ ἐνίσχυσε τὴν συνείδησιν καὶ τὸ πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων. Ὁ ἀξιοσέβαστος κλῆρος τῶν Ἑλλήνων χριστιανῶν εὐρίσκετο τότε παντοῦ ἐμπρὸς καὶ ἔδιδε τὴν βαρύτητα καὶ τὴν βεβαιότητα εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ἔνεκα τούτου εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐφαίνετο, ὅτι ἡ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως εἶναι εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν λειτουργῶν τῆς θρησκείας του. Αἱ δύο ἐταιρίαι ἡ Φιλικὴ καὶ ἡ Φιλόμουσος ὠργάνιζαν τὸ ἔθνος διὰ τὸν μέλλοντα ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας του, ἡ δὲ θρησκευτικὴ ἐταιρία ἐσκέπαζε καὶ συνέδεε τὸ πνεῦμα. Κανένα δὲ ἔθνος δὲν προετοίμασε τὴν ἐπανάστασιν του καθὼς οἱ Ἕλληνες, οἵτινες ἀπεφάσισαν καὶ ἐπολέμησαν κατὰ τῶν Τούρκων μὲ τὰς τελευταίας ἐλπίδας των, ἢ νὰ νικήσουν, ἢ νὰ ἀποθάνουν εἰς τὰ ὄπλα μαζὺ μὲ τὴν τυραννίαν, ἂν καὶ εἶχαν σῦσει ἕως τότε καὶ δὲν εἶχαν οὔτε στηρίγματα ἐθνικὰ, οὔτε τὰ μέσα, καὶ ὅμως ἔδειξαν μεγάλην τόλμην· ἡ δὲ ἐνέργεια τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, ἡ ὁποία ἦτο ἀνεξέταστος, ἐγένετο μὲ πολλὴν εὐφυίαν καὶ ἐπιτυχίαν· ἐφαίνετό τι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἀόρατον, ὄνειρον σωστόν, καὶ μέχρι τέλους ἀπίστευτον, καὶ ὅμως ἐπὶ τέλος ἔγεινε τὸ θαῦμα τῶν θαυμάτων.

Δὲν θέλομεν νὰ ἐξετάσωμεν πόθεν καὶ ἀπὸ ποίαν τάξιν τῶν Ἑλλήνων ἐπήγασεν ἡ ἐταιρία τῶν Φιλικῶν. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες, ὡς προεἶπαμεν, εἶχαν τὸν αὐτὸν ζῆλον καὶ τὸν αὐτὸν πόθον πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας των. Αἱ σκέψεις καὶ ὁ συλλογισμὸς ὅλων ἐν γένει ἦτο νὰ μὴ βλέπουν τοὺς Τούρκους νὰ τοὺς ἐξουσιάζουν καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους τοῦ κόσμου τοὺς ὑπέφεραν. Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρία τὰ πάντα ὠργάνωσε καλῶς καὶ ἐν γένει ἐγαργᾶλισε τὸ αἶσθημα τῶν Ἑλλήνων· διὰ τοῦτο δὲ καὶ ὁ μεγαλό-

τολμος ἀρχηγός τοῦ Ἔθνους Ἀλέξανδρος ὁ Ὑψηλάντης εἰς ἔθνος ξένον καὶ εἰς ξένην γῆν ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, ἀφοῦ προηγουμένως εἰς τὸ Ἰάσιον τῆς Μολδαυίας ὁ τότε μητροπολίτης Βενιαμὶν μεθ' ὄλου τοῦ κλήρου ἔχρισεν αὐτὸν εἰς βασιλέα, ἔζωσεν ὁ ἴδιος τὴν σπάθην του, καὶ τὸν ἀνεκήρυξεν ἀρχηγὸν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Τὸ τόλμημά του τοῦτο ἦτο μέγα καὶ φρόνιμον, διότι τοιοῦτοτρόπως ἐσκόπει νὰ φέρῃ τὸν κλονισμὸν καὶ τὴν ἔχθραν τῶν δύο γειτόνων αὐτοκρατοριῶν τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς Τουρκίας, καὶ τὴν ὑποψίαν τῶν ἄλλων ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης, διότι ἀμέσως ἐμπόδισεν ἐκεῖ εἰς τὴν Βλαχίαν τὴν ἀλληλογραφίαν τῶν προξένων διὰ νὰ γεννηθῇ ἡ ἀπορία πόθεν ἄρα καὶ πῶς οἱ Ἕλληνες ἐπανεστάτησαν εἰς ξένην γῆν, καὶ ὅτι τὸ τοιοῦτον κίνημα εἶναι Ῥωσσικόν· ἕκαστος δὲ εὐκόλως ἐπέθετο, ὅτι τὸ κίνημα δὲν ἦτο Ἑλληνικόν, διότι τότε τὴν Ἑλλάδα τὴν εἶχαν σβύσει ἀπὸ τὸν κατάλογον τῶν ἐθνῶν, καὶ οἱ ἄλλοι οὐτε καὶ ἐσυλλογίζοντο, ὅτι ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι Ἕλληνες· ἂν δὲ πούθενά ἐγένετο λόγος, ἢ εἰς κανένα βιβλίον παλαιὸν ἀνεγίνωσκον περὶ Ἑλλήνων, μόνον ὁ θαυμασμὸς τοὺς ἔμενε, τοὺς δὲ ὑπάρχοντας τότε Γραικοὺς ὡς κτήνη μόνον τοὺς εὐσπλαγχνίζοντο. Οὔτε ἐπιστεύετό ποτε, ὅτι ἡ Ἑλλάς θὰ ἀναστήθῃ πάλιν· ἂν δὲ τυχαίως ἐγένετό ποτε ὁμιλία περὶ τούτου εἰς τὰ ἄλλα ἔθνη, τοῦτο ἔθεωρεῖτο ὡς πρᾶγμα ἀκαταλόγιστον καὶ μωρόν. Τὴν Ἑλλάδα ἄλλο ἔθνος δὲν τὴν ἐβοήθησε καθόσον ἀφορᾷ εἰς τὸν σκοπὸν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, εἰμὴ μόνη ἡ Ῥωσσία ὡς ἔθνος, ἢ ὅποια καλῶς ἐγνώριζε τὸ πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων καὶ εἶχε συμπάθειαν εἰς τὸν ἀγῶνά της, ἀλλὰ ἡ κυβέρνησις αὐτῆς φανερὰ δὲν ἠθέλε νὰ συνδράμῃ αὐτὸν κηρύττουσα τὸν

πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας, οὔτε ἄλλο τι ἠθέλησε νὰ θυσιάσῃ ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, καὶ ἀπόδειξις τούτων εἶναι ἡ ἀπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου ἀποκήρυξις τῆς ἐπαναστάσεως, ἣτις ἐγένετο ἀπὸ τὸ Λαϊμπάχ, ὅπου τότε εὐρίσκετο διὰ τὴν προμελετηθεῖσαν σύνοδον τῆς Ἱερᾶς συμμαχίας. Ἡ ἀποκήρυξις αὕτη τοῦ Αὐτοκράτορος ὠνομάζε τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ἀποστασίαν, καὶ τοὺς Ἕλληνας ἐχαρκτηρίζεν ὡς ἀποστάτας ἐναντίον τῆς νομίμου Τουρκικῆς ἐξουσίας.

Ἐκτὸς δὲ τούτου καὶ μερικοὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν Φαναριωτῶν ἀπὸ τὸ πάθος των καὶ ἀπὸ τὸν πολὺν των φθόνον ἐκατηγόρησαν καὶ τὸ κίνημα καὶ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ κινήματος, καὶ ὡς μέσον συντελεστικὸν πρὸς τοῦτο εἶχαν τὴν ἀποκήρυξιν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, καὶ τὸν ἀφορισμὸν τοῦ πατριάρχου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ ὁποῖος ὑπεχρεώθη ἀναγκασθεὶς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου νὰ ἐκδώσῃ τοιοῦτον, ἀναγνωσθέντα καθ' ὅλην τὴν Τουρκικὴν ἐπικράτειαν, καὶ προτρέποντα τοὺς Ἕλληνας νὰ μὴ ἐπαναστατήσουν· τὸ αὐτὸ δὲ ἔκαμαν καὶ οἱ θρησκευτικοὶ ἀρχηγοὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν, καθὼς π.χ. οἱ Ἀρμένιοι. Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ προδόται ἐφάνησαν ἐκεῖ εἰς τὴν Βλαχίαν ἀπὸ τοὺς θηρεύοντας τὰ μπεηλίκια Φαναριώτας καὶ ἀπὸ τοὺς λεγομένους Μπογιάρους, καὶ λοιποὺς Βλάχους, οἵτινες ὅλοι ὁμοῦ ἔνωσαν τὰς προσπάθειάς καὶ τὴν ῥαδιουργίαν των καὶ παρέστησαν τὴν ἐπανάστασιν εἰς τὰ ἀνθρωπόμορφα κτήνη τῆς Δακίας ὡς δουλείαν δι' αὐτούς, καὶ ὄχι ὡς ἐλευθερίαν, καὶ ἕνεκα τούτου ὅλοι ἔγειναν προδόται κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐκεῖ εἰς τὴν Δακίαν ἄρχισαν τὴν ἀλληλογραφίαν, ἄλλοι μὲν κατ' εὐθείαν μὲ αὐτὸν τὸν Σουλτάνον, καὶ ἄλλοι μὲ τοὺς

ὁμοίους των Φαναριώτας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν· καὶ ὅσοι πάλιν Φαναριῶται εὐρίσκοντο ἐκεῖ ἐνόμισαν κατάλληλον τὸν καιρὸν νὰ κερδήσουν τοῦ Σουλτάνου τὴν εὐνοίαν διὰ νὰ τοὺς διορίσῃ εἰς τὰ μπεηλίκια καὶ εἰς ἄλλας θέσεις, καὶ διὰ τοῦτο καθόλου δὲν ἐφρόντισαν διὰ τὴν ἐθνικὴν σωτηρίαν, ἀλλ' ἐπροσπάθουν ποῖος νὰ σπρώξῃ τὸν ἀντίπαλόν του διὰ νὰ καταλάβῃ αὐτὸς τὴν θέσιν του, καὶ ὁ καθένας ἐφρόντιζε νὰ χαθοῦν οἱ ἄλλοι καὶ νὰ μείνῃ αὐτὸς ὡς ἀναγκαῖος νὰ βοηθήσῃ τὸν Σουλτάνον εἰς τὴν ἀπόσβεσιν τῆς ἐπαναστάσεως. Ἄλλ' εὐτυχῶς ὁ Σουλτάνος ἐγνώριζε καλῶς τοὺς ῥαγιαδες του καὶ πρὸ πάντων τοὺς Φαναριώτας, καὶ διὰ τοῦτο ἤρπασε τὸν βρόχον καὶ τὸν σατῆρι καὶ ἐκαθάρισε τὴν καθέδραν τοῦ βασιλείου του. Ἐπειτα δὲ ἀπὸ ἄλλα αὐτὰ τολμοῦν ἀκόμη οἱ ἀσυνειδήτοι νὰ λέγουν καὶ νὰ γράφουν κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐπαναστάσεως, ὀνομάζοντες αὐτὸν ἀνίκανον, δειλὸν καὶ ἀνόητον, διότι τάχα δὲν ἐμεταχειρίσθη τοὺς ἐνοπιούς Βλάχους, δὲν ἔκαμε τὸ ἓνα, δὲν ἄφησε τὸ ἄλλο, καὶ ἄλλα τοιαῦτα συμπεράσματα καὶ κρίσεις κατόπιν τῶν γενομένων. Αὐτὰ ἄλλα καὶ ἄλλα ἀκόμη ἀπέδωκαν εἰς αὐτὸν ὡς σφάλματα. Ἄλλὰ δὲν ἐγνώριζαν τάχα ἐκεῖνοι οἱ μεγαλόνοες ἄνδρες καὶ ὁ μεγαλότολμος ἀρχηγὸς τὸν σκοπὸν τοῦ κινήματος καὶ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτοῦ ὅποιον θὰ ἦτο εἰς ξένην χώραν; Ὁ ἀντιπερισπασμὸς αὐτὸς ἔγεινεν ἐσκεμμένως καὶ ἐπίτηδες· τοῦτο δὲ μόνον δὲν ἐπίστευαν καὶ δὲν ἐπροείδαν, ὅτι ἐμελλον νὰ εὕρουν τόσῃ ἀντίδρασιν καὶ τόσους Ἕλληνας προδότας, διότι ὅσον διὰ τοὺς τοὺς ἄλλοθενεῖς Βλάχους βεβαίως εἶχαν τὴν ὑπόψιν, ὅτι θὰ γείνουν προδόται, οἱ ὅποιοι, καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλουν, θὰ παρεκινούντο πρὸς τοῦτο ἀπὸ τοὺς τουρκόφρονας ἄρ-

χοντάς των, οἱ ὅποιοι ἐφοβοῦντο νὰ μὴ χάσουν τὸν πλοῦτόν των, τὴν ἐπιρροήν των καὶ τοὺς δούλους, οἱ ὅποιοι ἐδόλευαν δι' αὐτούς· τοῦτο ἦτο ἐπόμενον. Ὁ μέγας σκοπὸς τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας ἦτο, ὡς ἀνωτέρω εἶπαμεν, νὰ δυνηθῇ νὰ ἐνοχοποιήσῃ τὴν ἀτίθασον Ῥωσσίαν νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Τούρκων, ἄλλως δὲ τί ἐπερίμεναν ἀπὸ τοὺς Βλάχους; ἐλευθερίαν; Αὐτοὶ τότε δὲν ἐσκέπτοντο περὶ τοιοῦτου μεγάλου πράγματος, ἀλλ' οὔτε ἐγνώριζαν ποῖον ἦτο τὸ δεξιὸν καὶ ποῖον τὸ ἀριστερὸν πόδι των. Τόσον ἄρα μωροὶ ἦσαν οἱ Ἕλληνες τῆς ἐπαναστάσεως, ὥστε νὰ περιμένουν ἀπὸ αὐτοὺς βοήθειαν, ἢ νὰ ἔλθουν εἰς τὴν Ἑλλάδα σώματα ὀπλισμένα διὰ νὰ κηρύξουν τὴν Ἑλληνικὴν Ἐλευθερίαν; Εἶναι ἀνόητοι καὶ μωροὶ οἱ γράφοντες καὶ λέγοντες, ὅτι δηλαδὴ ὁ Ὑψηλάντης δὲν ἐγνώριζε νὰ ἐπαναστατήσῃ, ἢ νὰ διευθύνῃ τὴν ἐπανάστασιν· ἄλλως τε οὗτος μήπως ἔκλεισε τὴν θύραν τῆς δόξης καὶ τῆς ἐνεργείας εἰς αὐτούς; Ἐκεῖνος μάλιστα ἐσήμανε τὴν σάλπιγγα τῆς ἐλευθερίας μακρὰν τῆς Ἑλλάδος διὰ νὰ τὴν ἀκούσουν ὅλοι καὶ διὰ νὰ ἐτοιμασθοῦν νὰ συνδράμουν τὸ μέγα ἔργον ἕκαστος ὅσον ἐδύνατο. Ἄλλ' αὐτοὶ ἀντὶ νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Τούρκου ἐξ ἐναντίας ἐμισθώθησαν εἰς αὐτόν, καὶ ἔδωκαν ὄρκον πίστεως διὰ νὰ τὸν ὑπηρετοῦν, καὶ νὰ γράφουν τὰς καταδικὰς (ιλάμια) τῶν Ἑλλήνων, καθὼς τὸ ἔκαμαν πολλοὶ τοιοῦτοι, οἵτινες καὶ ἔχαιρον μάλιστα, διότι ὁ Σουλτάνος ἄλλους μὲν ἐξώρισε, καὶ ἄλλους ἐκρέμασε· καὶ οὕτω ἔμειναν αὐτοὶ καὶ διεσώθησαν. Ἐτυφλώθησαν, ἐλησμόνησαν τοὺς πατέρας των καὶ τοὺς συγγενεῖς των, οἱ ὅποιοι ἐπῆγαν εἰς τὸν ἄλλον κόσμον κοψοκέφαλοι. Οἱ Φαναριῶται ἔχουν αὐτὴν τὴν συνήθειαν νὰ τρώγωνται μεταξύ των, νὰ τρέχουν εἰς

τάς ἀνωμάλους θέσεις, νὰ εὐρίσκουν περισσότερα μέσα, δηλαδή ἀρπαγὴν χρημάτων καὶ δόξαν καὶ νὰ φαίνονται μόνοι αὐτοὶ εἰς τὰ πράγματα.

Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Ἄλ. Ὑψηλάντου τοῦ ἐπρόσθεσαν καὶ αὐτὴν τὴν κατηγορίαν, ὅτι παρεδόθη εἰς τὰς σαρκικὰς ἡδονάς. Ὁ ὀλίγος καιρὸς τῆς ἐκστρατείας του δὲν τοῦ παρεῖχεν εὐκαιρίαν νὰ συλλογισθῇ καὶ τοιαύτας πράξεις. Ἀπὸ τὸν φθόνον τῶν τὸν συκοφαντοῦν, διότι ζηλεύουν τὴν θέσιν του καὶ τὸ γενναῖόν του αἶσθημα ὑπὲρ τῆς πατρίδος του. Τὰ πάντα ἐκαταφρόνησεν· ἐθυσιάσε τὴν κατάστασίν του καὶ ὄλην του τὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν ζωὴν ἀκόμη τῶν ἀδελφῶν του. Δόξα καὶ τιμὴ εἰς αὐτόν! Μυριάδες αἰῶνων καὶ ἂν περάσουν ἕμοιός του δὲν θέλει εὐρεθῆ. Ὅσα καὶ ἂν τοῦ εἶπουν οἱ ἐχθροὶ του, ἅς τοῦ λέγουν. Ἄν δὲν ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν ὀρθῶς καὶ συνετῶς ἐσυλλογίσθη, διότι προχωροῦντος εἰς τὰ ἐνδότερα, ὁ στρατός του διελύετο ὡς ἄτακτος καὶ συγκείμενος ἀπὸ μαζώματα ἐκ διαφόρων τμημάτων καὶ μερῶν, καὶ διότι ἤθελεν ἀπαντήσῃ περισσότερους προδότας. Ἐφοβήθη τὰς ἀπιστίας καὶ τὰς προδοσίας, καὶ χωριστά, ὅτι ἡ ἐπανάστασις ἡμᾶς μετεβλήθη εἰς ἀναρχίαν εὐθύς, καὶ διὰ ταῦτα πάντα τὸ κίνημα τῆς ἐπαναστάσεώς μας ὠπισθοδρόμησεν εἰς τὴν ξένην γῆν. Οἱ μέχρι σήμερον Ἑλληνες συγγραφεῖς καὶ ιστορικοί, ἀγνοοῦντες τὰ ἀνωτέρω αἰτία καὶ τὰ ἄλλα συμβάντα τῆς τοιαύτης ἀποτυχίας, κατηγοροῦσιν εἰς τὰς διηγήσεις των τοὺς φυγόντας ἀπὸ τὴν μάχην Ἑλλήνας. Ὁ ρίψασπις εἶναι ἀπίστευτος· πάντοτε θέλει νὰ δικαιολογήσῃ τὴν δειλίαν του καὶ τὴν φυγὴν του καὶ νὰ δικαιώσῃ τὸν ἑαυτόν του. Εἶναι ὅμως ἀληθινόν, ὅτι ὁ μέγας ἀνὴρ καὶ οἱ τότε εὐρεθέντες ἐκεῖ

εἰς τὸ συμβούλιον, τὸ ὁποῖον ἔγεινεν εἰς τὸ Κισνόβι τῆς Βασαραβίας, ἐσκέφθησαν καὶ ἄλλαξαν τὸ σχέδιον, τὸ ὁποῖον πρότερον εἶχαν ἀποφασίσαι, καὶ ἐν γνώσει ἕκαμαν αὐτὸ τὸ κίνημα, γνωρίζοντες, ὅτι δὲν ἤθελε τελεσφορήσει εἰς ξένην γῆν, καὶ ὅτι αἱ ἐπαναστάσεις δὲν εὐδοκιμοῦσιν εἰς ἄλλου ἔθνους χώραν, τὴν ὁποίαν οἱ ἐπαναστάται ἐν τῇ ἀποτυχίᾳ των ἐπιζητοῦν ὡς ἄσυλον.

Πρὸς τούτοις κατηγοροῦν τὸν Ἄλ. Ὑψηλάντην καὶ διὰ τοῦτο ἀκόμη, ὅτι δηλαδή δὲν ἐφρόντισε νὰ μάθῃ πρότερον τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυίας, καὶ ὅτι δὲν ἐπεμελήθη νὰ διοργανίσῃ προηγουμένως τὸν τόπον διὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ νὰ προβλέψῃ διὰ τὸ μέλλον. Ἄλλ' ἄρα γε εἶχε τὸν καιρὸν ἰδικόν του διὰ νὰ φροντίσῃ περὶ τῶν τοιούτων; Ἦτο ἰσοδύναμος τοῦ ἐχθροῦ του Σουλτάνου; Εἶχε καὶ αὐτὸς ταμεῖα χρημάτων, εἶχε στόλους, εἶχε στρατεύματα, εἶχε τάξιν; Ἦτο ἐγκαθιδρυμένος εἰς τινὰ πόλιν, ἢ καὶ φρούριον; Ἐγνωρίζετο ἀπὸ τὸν ἀπλοῦν κόσμον ποῖος ἦτο; Γνωρίζετε ἂν ἔγεινε πουθενὰ ἄλλη τοιαύτη ἐπανάστασις καὶ δὲν ἐπαραδειγματίσθη καὶ αὐτὸς καὶ οἱ σύντροφοί του ἐξ αὐτῆς; Ὁ ἄνθρωπος ἐκ τῆς φύσεώς του δὲν ἔχει προφητικὸν πνεῦμα, καὶ τὰ προσχεδιασμένα διὰ τὰς ἐπαναστάσεις πολλάκις δὲν εὐδοκιμοῦν, διότι οἱ ἐπαναστάται δὲν συμβουλεύονται μαζὺ μετὰ τὸν ἐχθρόν, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀμφοτέροι σφάλλονται, τὸ δὲ τέλος ἀποδεικνύει τὰ προγενέστερα ἂν ἔγειναν ἐκ τύχης, ἢ ἀπὸ ὀρθῆν γνώμην. Αἱ παρατηρήσεις καὶ αἱ λοιπαὶ κρίσεις τῶν ἀνθρώπων εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐσφαλμένα, διότι γίνονται συνήθως κατόπιν τῶν πραγμάτων, καὶ ἰδίως ἀπὸ τὰ διηγήματα τοῦ μὲν καὶ τοῦ δέ. Ὁ γράφων καὶ ἐπικρίνων τοιαῦτα

καὶ τοὺς πράξαντας αὐτὰ πρέπει νὰ ᾔηται παρῶν εἰς τὸν κίνδυνον, εἰς τὸν ὅποιον εὐρέθη ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κινήματος Ἄλ. Ὑψηλάντης, διὰ νὰ ἴδῃ, ὅτι οὗτος ἐβυθίσθη ἐν τῇ μέσῳ τῆς προδοσίας, καὶ δὲν ἐγνώριζε τοὺς πιστοὺς ἀπὸ τοὺς ἀπίστους, ὡς καὶ τοὺς προδότας διὰ νὰ προφυλαχθῇ, διότι πολλοὶ Ἕλληνες συνεπαναστάται τοῦ ἐφάνησαν τοιοῦτοι, καὶ τοὺς ὁποίους ὄλους ἀφώρισε, καὶ ἔπειτα κατέφυγε καὶ εἰς τὴν λεγομένην Ἱερὰν κλίμακα¹, διὰ νὰ σώσῃ τὴν ἐπανάστασιν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν ἔφερεν ἀποτέλεσμα, καὶ ὅμως διὰ τοῦτο ἀκόμη τὸν κατηγοροῦν ἔτι περισσότερο.

Οἱ Ἕλληνες δὲν ἐπαναστάτησαν παρακινούμενοι ἀπὸ τὴν Ῥωσσίαν καθὼς οἱ Φράγχοι ὑπώπτευαν, ἀλλ' ἀπ' ἐναντία αὐτοὶ ἤθελαν νὰ ὠθήσουν ταύτην εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας· ἀλλ' οὔτε ἀπὸ ἄλλον τινα ἐπαρακινήθησαν, παρὰ μόνον ἀπὸ τὸ αἶσθημα τῆς ἐλευθερίας, καὶ ἀπὸ τὸ θρησκευτικὸν πνεῦμα, ἀλλ' ὄχι καὶ ἀποκλειστικόν. Μάλιστα οἱ Ἕλληνες ἐζήτησαν καὶ τὴν θρησκευτικὴν ἔνωσιν μετὰ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Πάπα, ἀλλ' αὕτη οὐκ ἠβουλήθη συνιέναι, διότι οἱ Ἰησοῦται ἐμπόδι-

¹ Ὁ Ἄλ. Ὑψηλάντης κατ' ἀρχὰς ἦτο δημοτικὸς καὶ πάντες οἱ λαβόντες μέρος ὡς ἐπαναστάται πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ ἐκ τοῦ συνειθισμένου ἐνθουσιασμοῦ ἦσαν ὄλοι ἀδελφοὶ, καὶ ἐπίστευεν ἕκαστος, ὅτι δὲν θέλει εὐρεθῆ τις προδότης καὶ δόλιος· ἀλλὰ δυστυχῶς εὐρέθησαν εὐθὺς τοιοῦτοι διεφθαρμένοι, διότι ἄλλοι ἐξ αὐτῶν ἐδεικίαν, καὶ ἄλλοι ὑπέπεσαν εἰς τὸ ἀμάρτημα τοῦτο τῆς προδοσίας διὰ κερδοσκοπίαν. Τότε ὑποπτευθεὶς ὁ ἀρχηγὸς καὶ διὰ τὴν ἰδίαν του ζωὴν μὴ δολοφονηθῆ ἔθεσε φυλακὴν εἰς τὴν θύραν τῆς οἰκίας του, διὰ νὰ μὴ εἰσέρχωνται ἀγνώριστοι, καὶ μάλιστα ὅποτε ἤθελαν, εἰς τὸν ἀρχηγόν. Ἡ τάξις αὕτη καὶ ἡ προφύλαξις τοῦ ἀρχηγοῦ ἀπὸ τοὺς προδότας ἐν γένει, καὶ ἰδίως ἀπὸ τοὺς Μολδοβλάχους, τὸν κατέστησαν μισητὸν καὶ ἐπίφθονον, καὶ ὁ καθεὶς ἐλεγεν, ὅτι τοῦ ἤρχετο εἰς τὴν κεφαλὴν, π. γ., ὅτι ἐγείνεν ἀπρόσιτος, καὶ ὅτι ἐφαντάσθη νὰ γείνη μονάρχης, ἢ τύραννος. Αὐτὰ εἶνε τὰ αἷτια τῆς κατηγορίας τῆς Ἱερᾶς κλίμακος.

σαν τὴν ἔνωσιν, ὄχι ὅμως ἀπὸ καθαρὸν θρησκευτικὸν ζῆλον, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ πολιτικὸν φθόνον, καὶ ἄλλα ὕλικὰ συμφέροντα. Ἐνεκα δὲ τούτου πόσα κακὰ καὶ μεγάλα ἐμπόδια μᾶς ἔκαμεν ἡ πολιτικὴ τῆς Αὐστρίας διὰ νὰ μᾶς πνίξῃ τὴν ἐπανάστασιν, τὴν θρησκείαν καὶ ἡμᾶς αὐτούς. Ἐπροτίμησε μᾶλλον τὴν ὑπαρξίν τῶν Ὀθωμανῶν, παρὰ τῶν χριστιανῶν Ἑλλήνων.

Οἱ Ἕλληνες κατὰ τὴν συνήθειάν των μετὰ τὴν Ἐκκλησίαν ἐστέκοντο ἔξω εἰς τὸν νάρθηκα καὶ εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐκεῖ ἐβλέποντο καὶ ὠμίλου μεταξὺ των, καὶ ἂν κανένας ἐγνώριζε καμμίαν εἰδησιν ἐξωτερικὴν περὶ πολέμου τῶν Φράγκων, ἢ τῶν Ῥώστων κατὰ τῶν Τούρκων, αὐτοὶ ἀναστέναζαν διὰ τὴν ἐλευθερίαν των, καὶ ἐπαρακάλουσαν τὸν Θεὸν νὰ ἐνδυναμώσῃ τὴν Ῥωσσίαν διὰ νὰ καταβάλλῃ τὸν Τούρκον. Ὅσοι δὲ τῶν Ἑλλήνων ἔφυγαν ἀπὸ τὴν ὑποδουλωμένην γῆν τῆς πατρίδος των, ὄλοι εἰς τὴν Ῥωσσίαν ἐπεθύμουν νὰ πηγαίνουν διὰ νὰ ἐκτελοῦν ἐλευθέρως τὰ χριστιανικά των καθήκοντα. Τὸ τοιοῦτον θάρρος διετῆρει τὴν ὑπομονὴν τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων, οἱ ὅποιοι ἐπερίμεναν ἡμέρα τῆ ἡμέρα νὰ ἀκούσουν, ὅτι ἡ Ῥωσσία κατέστρεψεν ὄλους τοὺς Τούρκους, καὶ ὅτι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν βασιλεύει χριστιανός, καὶ ἄς ἦτο καὶ Ῥώσσοι. Αὐτὸ τὸ πνεῦμα ἐκυκλοφόρει τότε, καὶ δικαίως. Οἱ Ἕλληνες ἐφρόνουν οὕτως, διότι ἦσαν κτήνη καὶ ἀνδράποδα τῶν Τούρκων· καὶ ἂν μετέβαιναν εἰς τὰ δυτικὰ βασίλεια τῶν Φράγκων ἐκαταφρονοῦντο, εἴτε διότι εἶχαν πατρικὸν πάθος κατὰ τῶν Γραικῶν, εἴτε λόγῳ θρησκευτικῷ, εἴτε τέλος φοβούμενοι μήπως κακοφανεῖ τοῦ μεγάλου κυρίου τῆς Οἰκουμένης Σουλτάνου. Καμμίαν δὲ πίστιν καὶ συμπάθειαν δὲν εἶχαν εἰς

αυτούς, οὐδὲ ὡς ἀνθρώπους τοὺς ἐλογάζοντο, οὐδὲ εἰς τὰ πολεμικὰ πλοῖα των τοὺς ἐλάμβανον. Ἀλλὰ κατὰ τοῦτο ἡ ὁμόθηρος Ῥωσσία εἶναι ἀξιώπαινος, διότι ὅταν οἱ Ἕλληνες ἔφθαναν ἐκεῖ ἀμέσως ἀνέπνεον ἐλεύθερον ἀέρα, καὶ ὕψοναν τοὺς ὀφθαλμούς καὶ τὰς χεῖράς των εἰς τὸν οὐρανὸν διότι ἀξιώθησαν τοῦ πόθου των, νὰ πατήσουν δηλαδὴ εἰς γῆν φιλικήν. Τὸ μεγαλείτερον δὲ καλόν, τὸ ὁποῖον ἡ Ῥωσσία μᾶς ἔκαμε, καὶ τοῦτο ἴσως διὰ τὸ συμφέρον της, εἶναι, ὅτι ἀπὸ τὰ 1818 καὶ ὕστερα ἐδιόρισεν εἰς τὴν Τουρκικὴν ἐπικράτειαν παντοῦ Ἕλληνας προξένους της, οἵτινες ὅλοι ἦσαν μεμυημένοι τὰ τῆς Ἐταιρίας τῶν Φιλικῶν, καὶ ἔκαμναν καὶ αὐτοὶ τὸν ἀπόστολον, τὸ δὲ κατήχημά των εἰς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας ἐγένετο δεκτὸν καὶ πιστευτόν, διότι ἕκαστος ἐπίστευεν, ὅτι ἡ Ῥωσσία ἀφεύκτως ἔχει μέρος εἰς τοιαύτας ἐνεργείας καὶ ὅτι θὰ λάβῃ μέρος εἰς τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Τοιαῦτα ψεύματα ἐλέγοντο, τὰ ὁποῖα ἐθεωροῦντο ὡς ἀληθινά, ἕνεκα τῶν Ῥωσσιῶν τούτων ὑπαλλήλων. Προσέτι δὲ καὶ τὸ σύστημα τῶν ἐφορειῶν, αἱ ὁποῖαι ἐγείναν ἐκεῖ εἰς τὴν Ῥωσσίαν ὅπου ἦσαν Ἕλληνες, καθὼς καὶ εἰς τὴν Βλαχίαν καὶ εἰς τὴν Τουρκικὴν ἐπικράτειαν πολὺ ὠφέλησε, καὶ πρὸ πάντων ἡ ἐκλογή τοῦ Ἄλ. Ὑψηλάντου ὡς ἀρχηγοῦ τῆς ἀρχῆς, τὴν ὁποίαν καὶ σεβαστὴν ἀρχὴν ὠνόμασαν, διότι ἡ διάδοσις τῆς ἀρχηγίας αὐτῆς, καὶ τὰ συνοδεύοντα ταύτην λόγια τῶν Φιλικῶν, ὅτι δηλαδὴ ἡ Ῥωσσία θὰ μᾶς δώσῃ ἀρχηγὸν τὸν Α. Ὑψηλάντην, τὸν στρατηγὸν καὶ ὑπασπιστὴν τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀνύπαρκτα λόγια, ἔπειθαν τοὺς κατηχομένους νὰ τὰ πιστεύουν ὡς ἀληθινά.

Οἱ Ἕλληνες, ὡς ἀνωτέρω εἶπαμεν, πάντοτε ἐπεθύ-

μουν νὰ πηγαίνουν εἰς τὴν Ῥωσσίαν. Ἐκεῖ ἐργαζόμεθα καὶ ἐψωμοζούσαμεν, καὶ μετὰ τινα χρόνον ἐλησμονοῦμεν τὸν φόβον καὶ δὲν ἤμεθα πλέον ῥαγιαδες τοῦ Τούρκου. Ἐκαθαρίζαμεν τὸν ἑαυτὸν μας ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν, αἰσθανόμεθα ὅτι ἤμεθα ἄνθρωποι, ἐπεριπατούσαμεν μὲ θάρρος καὶ ἕνας μὲ τὸν ἄλλον ἐπαραδειγματιζόμεθα. Ἀκούσαμεν τῆς καμπάνιας τῶν ἐκκλησιῶν νὰ σημαίνουν ἐλεύθερα· ἐπηγαίναμεν εἰς τὰς ἐκκλησίας των, εὐχαριστούμεθα ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν λατρείαν τῆς θρησκείας μας· καὶ ἀφοῦ ἐχορταίναμεν ὅλα αὐτά, ἐσυλλογιζόμεθα ἔπειτα πῶς νὰ κάμωμεν τοὺς γονεῖς μας, τοὺς ἀδελφούς μας, τοὺς συγγενεῖς μας ἐλευθέρους καὶ τὴν ποθητὴν πατρίδα μας νὰ ἀναλάμψῃ καὶ αὐτὴ οὕτως ὅπως καὶ ἡ Ῥωσσία. Αὐτὸς ὁ τρομερὸς ἐσωτερικὸς σκώληξ μᾶς ἔτρωγε τὸν βίον, καὶ δὲν ἐπροφθάναμεν νὰ φέρωμεν εἰς πέρας τὰς σκέψεις μας. Τὰ μάτια μας ἐτσιμπλιάζαν ἀπὸ τὰ δάκρυα· διὰ τί νὰ γεννηθῶμεν δούλοι τῶν Τούρκων καὶ ὑπὸ τὸ πλέον βάρβαρον ἔθνος; Ὅλα αὐτὰ τὰ κλάυματα, τὰ ἀναστενάγματά μας καὶ τὰ ἄλλα δυστυχήματα ἐπύκνωσαν τὸν τόπον ὅπου εὕρισκοντο Ἕλληνες. Ἡ ἰσότης, ἡ ἀδελφότης, ἡ πίστις καὶ ἡ μετὰς μας ἀγάπη ἦτο γενικὴ, καὶ μετὰ τὴν ἐργασίαν μας, ὅταν εἶχαμεν εὐκαιρίαν πάντοτε ἐσυλλογιζόμεθα περὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς πατρίδος μας. Ἐκαστος ἔστελλεν εἰς τὸν τόπον τῆς γεννησέως του, εἰς τοὺς γονεῖς του καὶ λοιποὺς συγγενεῖς του ὅ,τι εἶχε καὶ τοῦ ἐπερίσσειεν· ἔστελλε καὶ εἰς τὸ κοινὸν τῆς πατρίδος του, καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τίποτε βιβλία, κανένα κανδῆλι, ἢ καμμίαν καμπανίσσαν. Ἔως ἐδῶ οὕτως ἤμεθα. Ἐκεῖ εἰς τὴν Ῥωσσίαν ἐβελητιόνητο τὸ αἰσθημα τοῦ ἐθνι-

σμοῦ, καὶ αἰσθανόμεθα μίαν καὶ οὐραν εἰς τὰ ἐσωτερικά μας ἀνίατον. Εἶναι δὲ ζήτημα ἂν ἔλειπεν ἡ Ῥωσσία, ἢ ἂν ἦτο ἄλλο ἔθνος καὶ ἄλλης θρησκείας, ἂν ἠθέλαμεν ἐλευθερωθῆ, ἢ ἠθέλαμεν διαφυλάξει τὸν ἐθνισμόν μας. Καὶ ποῦ ἄλλοῦ ἠθέλαμεν κλωσσήσει τὸν σπόρον τῆς ἐλευθερίας μας; Ἄλλοῦ ὄχι βέβαια, καὶ τοῦτο τὸ λέγω μετὰ θάρρους, διότι ἤμουν καὶ εἰς τὸν καιρὸν τῆς τυραννίας καὶ εἰς τὸν παρόντα τῆς ἐλευθερίας. Τώρα ὅμως τῶν δύο ἐθνῶν τὰ πνεύματα εἶναι ἀσύμφωνα, διότι τὸ ἓνα εἶναι ἀπόλυτον, τὸ δὲ ἄλλο δημοκρατικόν. Ἐν τούτοις ἡ καλὴ μας ὑπομονὴ καὶ ἡ φρόνησίς μας πρέπει νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ τώρα νὰ διακρίνωμεν, νὰ ἐκλέξωμεν καὶ νὰ ἀγαπήσωμεν τὸ Ἀγγλικὸν ἔθνος, τὸ ὅποσον εἶναι ξένον τῆς θρησκευτικῆς δεισιδαιμονίας καὶ τοῦ φανατισμοῦ. Εἰς ἡμᾶς δὲ τοὺς Ἑλληνας μένει τοῦτο, τὸ νὰ φυλάξωμεν πίστιν καὶ σέβας εἰς τὸ Ἀγγλικὸν ἔθνος, ἔχοντες ὡς παράδειγμα τὴν φιλοπατρίαν του, καὶ μορφόνοντες καὶ ἡμεῖς τὸν ἰδικὸν μας ἐθνισμόν ὅμοιον πρὸς ἐκεῖνον τῶν Ἀγγλων.

Τὸ σχέδιον τῶν Ἑλλήνων ἐπαναστατῶν, ὡς προεῖπαμεν, βάσιν εἶχε τὴν ἀναστάτῳσιν τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, διότι ἐκ τούτου ὠφελεῖτο ἡ ἐπανάστασις, καὶ ἡ ἐπιτυχία τῆς ἦτο ἄφευκτος· διότι ἔταν οἱ ἐπαναστάται δύνανται νὰ ταραξῶσι τὸν ἐχθρὸν των εἰς τὴν πρωτεύουσαν πόλιν τῆς καθέδρας του ματαιόνοῦν τὰ σχέδιά του, διακόπτου τὴν ἀλληλογραφίαν καὶ τὴν συγκοινωνίαν του, κηρύττουσιν ἀσυδοσίας τῶν φόρων εἰς τοὺς λαοὺς, διότι πάντα ταῦτα εἶναι κοινὰ καὶ ἀπαραίτητα εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ πολέμου.

ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

Περὶ τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας πολλὰ παρ' ἄλων ἐγράφησαν. Ἡμεῖς δὲ θὰ περιορισθῶμεν μόνον εἰς τὰ ἐξῆς:

Ἐνα μέρος τῶν ἀποστόλων τῆς Ἐταιρίας ἐκυριεύοντο ἀπὸ εἰλικρινὲς αἰσθημα, οἱ δὲ ἄλλοι ἀπὸ τὴν ὕλικὴν ὠφέλειαν. Κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἐκυκλοφόρει ἰδέα ὡς πραγματικὴ. Ἐλεγαν δηλαδὴ, ὅτι ἡ Ἐταιρία τῶν Μασόνων ἔχει τὰ πάντα κοινὰ, ὅτι ἡ ἀδελφότης των καταβάλλει ὅ,τι ἔχει πρὸς βοήθειαν τοῦ ἄλλου, καὶ οὕτω δὲν ἀφίνει τοὺς ἀδελφοὺς νὰ περιπέσουν εἰς δυστυχήματα. Τινὲς ἐκ τῶν ἀποστόλων τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας εἶχαν πτωχεύσει εἰς τὸ ἐμπόριον, καὶ μὴ ἔχοντες πίστιν διὰ νὰ εὔρουν χρήματα, ὠφελήθησαν ἀπὸ τὰ διαδιδόμενα περὶ τῶν Μασόνων, ἐμελέτησαν τὸν ὀργανισμόν αὐτῶν ἐπὶ σκοπῶ νὰ εὔρουν πόρον ζωῆς. Τὸν πατριωτισμόν λοιπὸν αὐτοὶ μετεχειρίστησαν ὡς μέσον ὑπάρξεως, καὶ ἄρχισαν νὰ ἀπατᾶ ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, καὶ ἀγωνίζοντο μεταξύ των ποῖος νὰ δείξῃ περισσότερον πατριωτισμόν καὶ ποῖος νὰ κάμῃ περισσοτέρους προσηλύτους. Αὐτοὶ ἐπέτυχαν καλὴν ἐποχὴν, διότι ἠῦραν τοὺς Ἑλληνας καὶ ὄλους τοὺς χριστιανοὺς τοὺς ἐκτὸς τῆς Τουρκίας εἰς καλὴν κατάστασιν ἕνεκα τοῦ ἐμπορίου των. Εἶχαν γευθῆ εἰς τὰ ξένα τὴν ἐλευθερίαν, καὶ ἐνθυμοῦντο τὸ τί ὑπέφεραν ἀπὸ τὴν πολλὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων. Ἡῦραν λοιπὸν τὸ αἰσθημα ἀναμμένον· ἐπῆραν φωτιὰν καὶ ἔτρεξαν εἰς τὴν διάδοσιν καὶ ἔκαμαν πολλοὺς συντρόφους. Ἐσκέπασαν τὴν ἀπο-

ρίαν και ἔλησμόνησαν τὴν πτωχείαν των, καὶ ἔγεινε δεκτὸν τὸ κήρυγμά των. Οἱ τυραννούμενοι λαοὶ ἐνθυμοῦνται τὰ πατροπαράδοτα, καὶ οὕτως ἐπαραδέχθησαν τὰ λεγόμενά των. Θαυμά δὲ εἶναι, ὅτι ὅσοι ἐκ τῶν ἀποστόλων τῆς Ἑταιρίας ἐσυνάθροιζαν χρήματα ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς λοιποὺς χριστιανούς διὰ τὴν ἐπανάστασιν καὶ τὰ ἐσφετερίσθησαν, ὅλοι αὐτοὶ μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος ἐπαίται κατήντησαν· ὥστε ἐκ τούτου ἀναγκάζεται τις νὰ εἴπῃ μίαν ἰδέαν, ἣ ὁποία συνειθίζεται ὡς πρόληψις εἰς τὸν λαόν, ὅτι ὅσοι κληρονομοῦν, ἢ παίρνουν ἐκκλησιαστικά, κληρικὰ καὶ ἐθνικὰ κτήματα, ἢ χρήματα, τοιοῦτον τέλος ἔχουσιν. Ἄν τις παρατηρήσῃ τὴν ἀρχὴν τῆς Ἑταιρίας τῶν Φιλικῶν, εὐρίσκει τὴν ἀπελπισίαν εἰς αὐτὴν, ἀλλὰ προχωρῶν εὐρίσκει τὸ μέγα καὶ ἀκατανόητον μυστήριον, τὴν μέθην τοῦ ἐνθουσιασμοῦ, διότι καὶ τὰ ψεύματα ἐπιστεύοντο ὡς ἀληθινά. Ἦσαν τοὺς Χριστιανούς οἱ ἀπόστολοι τῆς Ἑταιρίας νὰ σέβωνται τὴν θρησκείαν των, νὰ πιστεύουν εἰς αὐτὴν, καὶ νὰ φοβοῦνται τὸν ἔρκον, τὸ μόνον ὄπλον καὶ συντελεστικώτατον εἰς τὴν ἰερότητα τοῦ μυστηρίου. Ὀρκιζόμενος ὁ Ἕλληνας δὲν ἐτόλμα πλέον νὰ συλλογισθῇ περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ σκοποῦ, καὶ νὰ ἀμφιβάλλῃ ἂν καλῶς, ἢ κακῶς ἔπραξε νὰ ὀρκισθῇ, καὶ ποῖα θὰ ἦσαν τὰ μέλλοντα ἀποτελέσματα. Ἀπετυφλόνητο ἀπὸ τὸν ἔρκον καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων. Διαλογιζόμενος δέ, τὰ πάντα τοῦ ἐφαίνοντο, ὅτι ἦσαν εὐκόλα, διότι ἐπειθετο εἰς τὰ λεγόμενα τῆς κατήχησέως του.

Οἱ ἀπόστολοι τῆς Ἑταιρίας εἰς τὴν κατήχησίν των ἔβουλον εὐρίσκειν καμμίαν δυσκολίαν εἰς τοὺς κλεφτοκαπετα-

ναίους, διότι αὐτοὶ ἔτρεχαν εἰς τὰ ὄρη καὶ εἰς τὰ δάση καὶ δὲν εἶχαν καμμίαν σχέσιν μὲ τοὺς Τούρκους. Μικρὰ δὲ μόνον ἐξήγησις ἐχρειάζετο εἰς αὐτούς, καὶ διὰ νὰ μάθουν τὴν ἡμέραν τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως. Μάλιστα δὲ οἱ κλεφτοκαπεταναῖοι δὲν ἦτο δυνατὸν ν' ἀνταμώσουν μὲ τοὺς Τούρκους, οὔτε ὑποψία ὑπῆρχε μὴ φανερώσουν εἰς τούτους τὸ μυστήριον. Οἱ κλέφται συντρόφους μόνον ἐζήτουν νὰ εὔρουν, καὶ ἐσυγκροτοῦσαν τὰ πράγματα, ὥστε νὰ παραχθοῦν μίαν ὥραν προτήτερα. Οἱ κληρικοὶ καὶ αὐτοὶ ἐπίσης ἤθελαν τὴν διάδοσιν τῆς Ἑταιρίας, καὶ ἐπειδὴ ἡ θρησκεία δὲν τοὺς τὸ ἐσυγχώρει νὰ τὴν προδόσουν, αὐτοὶ πρῶτοι ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους ἐκατηχῆθησαν, καὶ διὰ τούτων τὸ μυστήριον διεδίδετο εὐκολώτερα, διότι ἦσαν καὶ εἰς τοὺς Τούρκους ἀνύποπτοι. Οἱ δὲ ἔμποροι, αὐτοὶ ἐσυλλογίζοντο τὸ μέγεθος καὶ τὸν κίνδυνον τοῦ πράγματος καὶ ἐλυποῦντο, διότι ἐμελλαν νὰ χάσουν τὰ ἐμπορεύματά των· ἀλλὰ τὸ αἶσθημα τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἔθνους ὑπερίσχυσε τοῦ ἰδίου συμφέροντος· ἄλλως τε ἔβλεπαν, ὅτι ἡ ζωὴ τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐν γένει τῶν χριστιανῶν δὲν εἶχε τὴν παραμικρὰν ἀξίαν ἀπέναντι τῆς βαρβαρῶν τυραννίας. Ἐνεκα λοιπὸν τούτου ἐδέχθησαν καὶ αὐτοὶ μὲ μεγάλην τὴν θυσίαν τὴν κατήχησιν· εἶπαν, ἢ νὰ σωθοῦν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἢ νὰ χαθοῦν καὶ αὐτοί, διότι ἡ ζωὴ των ἦτο πλέον περιττὴ καθὼς ἐκατάντησε. Μόνον δὲ εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἦσαν εἰς τὴν Τουρκικὴν ὑπηρεσίαν οἱ ἀπόστολοι πολὺ ἐκοπίασαν καὶ ἔχασαν καιρὸν, ὥστε νὰ ἤμπορέσουν νὰ τοὺς πείσουν νὰ ὀρκισθοῦν, καὶ ἔπειτα νὰ τοὺς ἀποκαλύψουν τὸ μυστικόν, νὰ τοὺς ἀποχωρίσουν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, νὰ παραιτήσουν τὰ ἴδια συμφέροντα καὶ νὰ παραδεχθοῦν τὰ ἐθνικὰ

ώς ανώτερα. Οἱ δὲ κοτσαμπάσιδες ἐδίσταζαν ν' ἀποφασίσουν τὴν ἐπανάστασιν φοβούμενοι μήπως ἀποτύχη καὶ χαθῆ ἐξ ὀλοκλήρου τὸ Ἔθνος. Αἱ δὲ σκέψεις καὶ οἱ δισταγμοὶ τῶν ἦσαν μὲν δύσκολοι εἰς τοὺς ἀποστόλους τῆς Ἐταιρίας, ἀλλ' ὅμως ἦσαν καὶ βάσιμοι. Εἶναι δὲ ἀληθές, ὅτι ἄργησαν νὰ ἔμβουν εἰς τὴν Ἐταιρίαν οἱ κοτσαμπάσιδες, ἦσαν οἱ ὕστεροι τῶν ἄλλων, ἀλλ' ἡ ὠφέλεια τῆς ἐπαναστάσεως ἦτο μεγαλειτέρα, διότι τὰ ὀνόματα καὶ ἡ καταγωγὴ τῶν ἡ αξιάκουστος, καὶ μάλιστα τοῦ Μαυρομιχάλη καὶ τινῶν ἄλλων, συνετέλεσαν περισσότερον, παρὰ αἱ πράξεις τῶν, διότι ἔδωκαν θάρρος καὶ πεποιθήσιν εἰς τὸν ἀπλοῦν λαὸν νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν ἐπανάστασιν.

Ἡ ἐν Βοστίτση γενομένη συνέλευσις τῶν προϋχόντων, περὶ τῆς ὁποίας θὰ κάμωμεν λόγον ὕστερα, μικρὰ μὲν ἦτο κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν συνεληθόντων προσώπων, ἀλλ' ἡ δειλία τῆς ἦτο μεγαλειτέρα, καὶ διὰ τοῦτο ἔστειλαν ἐπιτηδῆς ἀνθρώπους εἰς μέρη μακρυνά, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, Βλαχίαν, Ῥωσίαν καὶ εἰς τὴν Πίζαν, ὅπου ἔμενον ὁ ἀρχιερεὺς Ἰγνάτιος, διὰ νὰ ζητήσουν ἔξωθεν πληροφορίας ἂν ὁ καιρὸς ἦτο κατάλληλος διὰ τὴν ἐπανάστασιν, καὶ ἐπερίμενον νὰ ἐπιστρέψουν οἱ ἀπεσταλμένοι διὰ νὰ φέρουν τὰς εἰδήσεις. Ἀλλὰ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπανεέλθουν εἰς ὀλιγωτέραν διορίαν τῶν τριῶν μηνῶν, μόνον δὲ ὁ σταλείς εἰς τὴν Ἰδραν αὐτὸς ἠμποροῦσε νὰ ἔλθῃ μετὰ δέκα πέντε ἡμέρας. Ὅθεν συλλογιζομένου τινὸς οὕτως, ὡς αὐτοί, δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν ἢ 25 Μαρτίου νὰ ἦναι ἡ ὀρισθεῖσα ἡμέρα τῆς ἐπαναστάσεως. Οἱ προϋχόντες ὅμως τῆς Ἀχαΐας εἶχαν δίκαιον νὰ συλλογίζωνται καὶ νὰ διστάζουν πολύ, αἱ δὲ σκέψεις τῶν ἦσαν ὀρθαὶ καὶ

βάσιμοι, διότι ἡ δύναμις τοῦ Σουλτάνου τότε ἦτο τρομερά, ὅλος ὁ κόσμος τὸν ἐφοβεῖτο, τὴν δὲ Εὐρώπην ὄλην σχεδὸν παλαιότερα τὴν ἐράβδισεν, ἡ δὲ σύγχρονος Εὐρώπη καὶ αὐτὴ μεγάλον αὐθέντην τὸν ἔλεγε. Μάλιστα ἡ ἐθιμοταξία τῆς Τουρκικῆς αὐλῆς κατὰ τὴν παρουσίαν τῶν πρέσβων ὄλων τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἦτο πολὺ παράξενος καὶ σχεδὸν γελοία, καὶ κατ' αὐτὴν οἱ πρέσβεις πολὺ ὑπέφεραν, διότι ὅταν ὁ πρέσβυς φίλης τινὸς τοῦ Σουλτάνου δυνάμεως ἔμελλε κατὰ πρῶτον νὰ παρουσιασθῆ εἰς τὸ Διβάρι, οἱ δοῦλοι τοῦ παλατιοῦ τὸν ἄρπαζαν, ἕνας ἀπὸ τὸ ἓνα χέρι καὶ ἄλλος ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἀφοῦ προτῆτερα τοῦ ἐφόρου μέρστια εἰς τὰ πόδιά του διὰ νὰ μὴ μολύνουν τὴν ἀγιότητα τοῦ ἐδάφους, καὶ οὕτω τὸν ἔφεραν μέσα εἰς τὴν αἴθουσαν, ὅπου ἐθαμβόνητο ἀπὸ τὴν Ἀσιατικὴν μεγαλοπρέπειαν. Ἐπειτα οἱ ὑπηρεταὶ ἔδειχναν ἓνα μανίκι μιᾶς πολυτίμου γούνας κρεμάμενον μακρὰν εἰς τὸ βάθος τῆς αἰθούσης, καὶ βλέποντας εἰς αὐτό, τὸ ὁποῖον ἐσήμαινε τὸν ἀφανῆ Σουλτάνον, ἔλεγαν μὲ μεγάλην φωνὴν, ὅτι ἄπιστος, πτωχός, δυστυχής, ρυπαρὸς καὶ ἀκάθαρτος ἦλθε καὶ ζητεῖ ἔλεος διὰ τροφὴν κλπ. Μετὰ δὲ ταῦτα οἱ δοῦλοι ἔφεραν τὸν πρέσβυν εἰς ἄλλην αἴθουσαν πολυτελεῖ, ὅπου ὑπῆρχε τράπεζα, ἐπάνω δὲ εἰς αὐτὴν ἀγγεῖον ὀλόχρυσον μὲ πιλάφι, διότι ὁ ἀόρατος Σουλτάνος συμβολικῶς ἔδιδε τάχα τὴν ἀδειαν, καὶ ὡσὰν νὰ ἔλεγεν εἰς τοὺς ὑπηρετάς δόσετέ του νὰ φάγη. Διὰ νὰ φθάσῃ δὲ καὶ νὰ ἔμβῃ ἕως ἐκεῖ ὁ πρέσβυς ἐμοίραζε δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ χρήματα. Τοιοῦτοτρόπως ἀπὸ τῶρα καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἀνεγνωρίζετο ὡς πρέσβυς τοῦ ξένου Ἔθνους, τοῦ ἔδιδαν δὲ καὶ ἓνα Τοῦρκον, γιὰ τσακσῆν τὸν ὀνόμαζον, νὰ προπορεύεται τοῦ πρέσβειος φοροῦντα φορέματα διαφο-

ρετικά τῶν ἄλλων Τούρκων, ἔχοντα καὶ ράβδον εἰς τὰς χεῖράς του ὡς σημεῖον, ὅτι εἶναι ὁ φύλακας τοῦ πρέσβειος. Ἐστελλαν δὲ καὶ ἄλλους Τούρκους φύλακας εἰς τὸ σπίτι του, ὥστε ὁ πρέσβυς ἦτο πάντοτε ὑπὸ κράτησιν, διότι χωρὶς νὰ ἔχη συνοδίαν τοιαύτην δὲν ἐδύνατο νὰ ἐξέλθῃ ἔξω τῆς οἰκίας του, διότι ἂν ἔβγαине μόνος χωρὶς τῶν φυλάκων, καὶ τὸν ἐξύλιζαν, ἢ ἐπάθαινεν ἄλλό τι ἀπὸ τοὺς Τούρκους, δὲν εἶχε κανένα δικαίωμα νὰ παραπονεθῇ. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν πρέσβειων.

Τὰ δὲ πλοῖα τὰ πολεμικὰ τῶν ἄλλων ἐθνῶν ἐμποδιζοντο νὰ ἔμβουν εἰς τὴν Κων)πολιν, καὶ μόνον ἓνα, τὸ ὁποῖον ἔφερε τὸν πρέσβυν εἶχε τὴν ἄδειαν νὰ εἰσέλθῃ. Προσέτι δὲ εἰς τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα ἐκάστου Ἔθνους δὲν ἦτο συγχωρημένον νὰ ὑψώνουν τὰς σημαίας των, ὅταν δὲ κανένα ἐξ αὐτῶν ἤθελε τυχὸν περάσει ἔμπροσθεν τοῦ παλατιοῦ (σε ρ α γ ί ο υ), ὅπου ὁ Σουλτάνος ἐκάθητο, ἀμέσως ἐκατέβαζε τὴν σημαίαν του, καὶ τὴν ἔβλεπαν συρομένην ἐπάνω εἰς τὴν θάλασσαν ἕως ὅτου τὸ πλοῖον ἐπέρνα, καὶ ἔπειτα πάλιν ὑψονε τὴν σημαίαν. Τοιαύτη τότε ἦτο ἡ Εὐρώπη, τὴν ὁποίαν τῶρα μεγάλην βλέπετε. Μόνον δὲ ὀλίγα χρόνια πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως ἡ Ῥωσσία ἔστρωσε κάτω τὴν ἀγερωχίαν τῆς φοβερᾶς Τουρκίας, καὶ ἔκτοτε ἀκόμη ἀπὸ τῆς Μεγάλης Αἰκατερίνης ἡ δύναμις αὕτη εἶχεν ἐλευθερίαν περισσοτέραν τῶν ἄλλων τῆς Εὐρώπης δυνάμεων. Δίκαιον ἄρα εἶχον οἱ προὔχοντες Ἀχαιοὶ καὶ οἱ ἄλλοι ἐν γένει Ἕλληνες χριστιανοὶ νὰ σκέπτωνται πρὸς ποῖον ἐχθρὸν ἔμελλαν νὰ πολεμήσουν, καὶ μάλιστα ἄνευ τῶν ἀναγκαίων μέσων, καὶ διὰ τοῦτο ἤθελαν νὰ ἀναβάλλουν τὸν καιρὸν, ὡς μὴ κατάλληλον. Ἐνεκα δὲ τούτων

τοῦ ἀρχιμανδρίτου Δικαίου Φλέσα ἡ ἀσυλλόγιστος τόλμη καὶ ἡ ἐνέργεια εἶναι ἀξιοθαύμαστος.

Ο ΚΛΗΡΟΣ

Ὁ Ἑλληνικὸς κληρὸς ἦτο προωρισμένος ἄνωθεν διὰ νὰ εὐρεθῇ τόσον φιλόπατρις καὶ νὰ σώσῃ ὀλόκληρον τὸ Ἔθνος· διότι ἅμα ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία ἐχάθη, ὁ κληρὸς ἐδέχθη τὴν κηδεμονίαν ἔθνους ἀπροστατεύτου, καὶ μὴ ἔχοντος ἄλλο στήριγμα καὶ ἄλλην παρηγορίαν, εἰμὴ μόνον τὴν θρησκείαν. Ὁ κληρὸς ἐσυμβούλευε καὶ ἐνουθέτει τὸ ἀπηλπισμένον Ἔθνος τὴν καρτερίαν καὶ τὴν ὑπομονήν. Ὁ λαὸς εἰς τὴν θρησκείαν του εὗρισκε τὴν ἀνάπαυσίν του, ὑποφέρων ὅλα τὰ δεινὰ τῆς τυραννίας μαζὺ μὲ τὸν κληρὸν του. Κατὰ δὲ τὴν ἐπαναστάσιν πρῶτος ὁ κληρὸς ἐφάνη εἰς τὸν ἀγῶνα μὲ τὸν σταυρὸν καὶ μὲ τὴν σπάθην εἰς τὰς χεῖρας διὰ νὰ σώσῃ τὸ πλανημένον ποίμνιον καὶ ὀδηγήσῃ αὐτὸ εἰς τὴν ἐλευθερίαν του φυσικῶς πολιτικῶς, καὶ θρησκευτικῶς· αὐτὸς ἐφύλαξε τὰ γράμματα καὶ τὴν γλῶσσαν. Ἡ δὲ φιλονεικία τῶν κληρικῶν, ἡ ὁποία ἦτο μόνον ἐντὸς τοῦ πατριαρχείου, δὲν ἀπέβλεπεν εἰς ἄλλο τίποτε, παρὰ μόνον περὶ τοῦ ποῖος νὰ γίνῃ πατριάρχης. Αὕτη ἡ φιλοτιμία ἔφερον ὄλην τὴν κίνησιν καὶ ὄλην τὴν παραχῆν καὶ τὴν ραδιουργίαν. Ἡ δὲ ραδιουργία πρῶτον ἐκινεῖτο ὑπὸ τῶν Φαναριωτῶν, διότι αὐτοὶ ἐπιθυμοῦντες νὰ καθήσῃ εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἰδικὸς των κληρικὸς, ἀνακάτευαν εἰς τὴν πάλιν ταύτην καὶ τοὺς Τούρκους, καὶ αὐτὸν τὸν Σουλτάνον ἀκόμη. Εἶναι

ἀληθές, ὅτι εὐρέθησαν ἄνθρωποι μοχθηροί, οἱ ὅποιοι ἐκάθησαν εἰς τὸν θρόνον τοῦ πατριάρχου, ἀλλ' ὅμως κανεῖς καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἔξω τοῦ ἐθνικοῦ κύκλου δὲν ἐβάδισε. Τίς δὲ δύναται νὰ κατηγορήσῃ τοιοῦτον θεόπεμπτον κληρὸν; Καὶ ὅμως μετὰ τὴν ἀλλαγὴν τῆς Τουρκικῆς δυναστείας ὅ,τι θέλει κανεῖς λέγει καὶ γράφει κατὰ ἀδυνάτων ἀνθρώπων. Οἱ ἐχθροὶ π. χ. τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους καὶ τῆς θρησκείας του εἶπαν πολλὰ ἐναντίον του, καὶ προσέτι, ὅτι οἱ Ἕλληνες μοναχοὶ ἐτάραξαν τὸν κόσμον, τὸν ὅποιον εἶχαν ἀρνηθῆ· ἀλλὰ σφάλλουν μεγάλως εἰς τοῦτο, διότι θέλουν τὸν μοναχὸν νὰ μὴ ἔχη αἴσθημα ἀνθρώπου καὶ ἀγάπην εἰς τὴν πατρίδα του, ἂν καὶ τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον ῥητῶς διδάσκει, ὅτι ὁ μοναχὸς χρεωστῆ νὰ θυσιάσῃ τὴν ζωὴν του διὰ τὴν σωτηρίαν ἐνὸς καὶ μόνου ἀνθρώπου, πολλῶν δὲ μᾶλλον διὰ τὴν ὑπαρξίν καὶ τὴν σωτηρίαν ὀλοκλήρου τοῦ Ἔθνους του.

ΚΛΕΠΤΑΙ ΚΑΙ ΑΡΜΑΤΩΛΟΙ

Πρὸ τοῦ ἔτους 1769 καὶ ὕστερα ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου ὑπῆρχον Ἕλληνες δυνατοί, ἔχοντες Σουλτανικὰ προνόμια, ὡς ὁ Α. Ζαΐμης, ὁ Κρεββατᾶς, ὁ Μπενάκης καὶ ἄλλοι πολλοί. Οἱ ἀρχιερεῖς ἐδιοικοῦσαν, καθὼς καὶ ἐπὶ τῶν Βενετῶν, διότι ἡ Τουρκικὴ ἐξουσία ἀνεγνώρισε τὰ δικαιώματά των, ἐπειδὴ ἐβοήθησαν τοὺς Τούρκους νομίζοντες αὐτοὺς καλλιτέρους τῶν Φράγκων, κατὰ τῶν ὁποίων τότε οἱ Ἕλληνες εἶχαν ἀντιπάθειαν, διότι δὲν ὑπέφεραν τὰ βάρη των, καὶ μάλιστα ἔλεγαν καὶ τὴν ἀκόλουθον

παροιμίαν· «ὁ Θεὸς νὰ σὲ φυλάῃ ἀπὸ τοῦ Τούρκου τὸ » σπαθὶ καὶ ἀπὸ τοῦ Βενετσάνου τῆς δίκαις». Οἱ Τούρκοι τότε ἦσαν ὀλίγοι, οἱ δὲ κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου πολλοί, καὶ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους διὰ τὴν ἀλλαγὴν τῆς κυριαρχίας καὶ τὰς συχνὰς ἐπαναστάσεις οἱ ἄνθρωποι ἀγρίευσαν καὶ πολλοὶ κλέπται ὑπῆρχον. Τὴν δὲ ὀνομασίαν ταύτην ἔδωκεν ἡ Τουρκικὴ ἐξουσία εἰς ὅλους ἐκείνους τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ἔλαβαν τὰ ὄπλα καὶ ἔζων ἐλεύθεροι μὴ θέλοντες νὰ ὑπακούωσιν εἰς αὐτήν, καὶ προσέτι διότι οἱ κλέπται ἀδιακρίτως ἄρπαζαν τὴν τροφήν των ἀπὸ τοὺς ὑποτεταγμένους εἰς τὴν Τουρκικὴν ἐξουσίαν. Ἡ ἀδελφότης αὐτῆ τῶν κλεπτῶν ἦτο σποραδική, εὐρίσκετο δὲ εἰς τόπους ὄρεινους καὶ ἐκ φύσεως ὀχυροὺς καὶ δυσβάτους. Ἐκεῖ εἶχε τὴν ἀπόλυτον ἐξουσίαν τῆς, τὸν ὀργανισμόν τῆς, καὶ σημαίαν καὶ σφραγίδα καὶ τὴν μεταξὺ των συνεννόησιν. Ἐνίοτε οἱ πλησιέστεροι τῶν ἐπαρχιῶν Ἕλληνες ἐβοήθουν τοὺς κλέπτας εἰς τὰς ἐπικινδύνους καταδρομὰς τῆς ἐξουσίας, ὥστε ἐγίνοντο πολλοὶ καὶ ἐπολέμουν ὄλην τὴν ἡμέραν, καὶ ἐν καιρῷ νυκτὸς ἔφευγαν ὅσον καὶ ἂν ἦσαν πολιορκημένοι ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Εἰς αὐτὴν τὴν ἔνοπλον δύναμιν οἱ ὁμόθρησκοι Ἕλληνες ἔδιδαν τροφήν ἀγογγύστως, διότι οἱ κλέπται ὅπου καὶ ἂν εὐρίσκοντο ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ προστατεύουν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῶν κατακτητῶν, καὶ ἐν γένει διὰ πᾶν ἄλλο ἀδίκημα εἴτε τῶν ἀρχῶν, εἴτε τῶν δυνατῶν Τούρκων. Ὁ δὲ τρόπος τῆς προστασίας καὶ τῆς ἐκδικήσεως τῶν κλεπτῶν ἦτο πολὺ ἄσπλαχνος καὶ ὀλεθριώτατος εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐπεριστέλλοντο αἱ καταχρήσεις καὶ αἱ ἀδικίαι καὶ τῶν ἀτόμων καὶ τῆς ἰδίας ἐξουσίας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἀνυπόφοροι καὶ

δυσβάστακτοι, και υπερέβαιναν τὰ ὄρια τῆς ὑπομονῆς, διότι οἱ Τοῦρκοι ἤθελαν νὰ κάμνουν τὰς ὀρέξεις των ἀνευ χαλινοῦ, ἐπειδὴ ἔπαιρναν τοῦ ἐνὸς τὴν κόρην, τοῦ ἄλλου τὸ παιδί και τοῦ ἄλλου τὴν γυναῖκα, και ὅ,τι ἄλλο ἔβλεπαν ὅτι εἶχεν. Ὁ ἀδύνατος ῥ α γ ι ἄ ς παθαίνων ἔλα αὐτὰ τὰ κακὰ δὲν εὔρισκεν ἄλλοῦ ὑπεράσπισιν παρὰ μόνον εἰς τὸν ὁμόθησκόν του κλέπτην, ὅστις ἐκαιροφυλάκτει και ἐσκότωνεν ἀνιλεῶς ὄχι μόνον τὸν ἀδικήσαντα Τοῦρκο, ἀλλὰ και τοὺς συγγενεῖς του, και ἐν γένει τοὺς ὁμοθῆσκους του. Αἱ ἐκδικήσεις αὐται τῶν κλεπτῶν κατὰ τῶν Τοῦρκων διεδίδοντο, ὅτι δηλαδὴ ὁ δεῖνα Τοῦρκος ἔπραξε τὸ δεῖνα κακὸν εἰς τὸν δεῖνα χριστιανὸν και ἐτιμωρήθη ἀπὸ τοὺς κλέπτας, και τοιοῦτοτρόπως ὁ φόβος τῆς ἐκδικήσεως ἐχρησίμευεν εἰς περιστολὴν τῶν ἀδικιῶν και τῶν καταχρήσεων, διότι οἱ Τοῦρκοι ἐπεριορίσθησαν εἰς τὰς πόλεις, και δὲν ἐγύριζαν πλέον ὡς ἐσυνείθιζαν πρότερον εἰς τὰ χωρία και εἰς τὰ μοναστήρια διὰ νὰ τρέφωνται ἀπὸ τοὺς κατοίκους και ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς, διότι οἱ κλέπται τοὺς ἐσκότωναν. Μάλιστα δὲ ὅσοι ἐκ τῶν Τοῦρκων εἶχαν χωρία (τσιφτιλίκια), και ῥ α γ ι ἄ δ ε ς μέσα εἰς αὐτὰ, οὗτοι εἶχαν συνεννόησιν μετὰ τῶν κλεπτῶν, και ἐπρομήθευαν εἰς αὐτοὺς ὅλα τὰ μέσα τῆς συντηρήσεώς των, πυριτόβολα, ὑποδήματα, τροφὰς και χρήματα διὰ τὴν ἐντελῆ ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς των και τῆς ιδιοκτησίας των. Πολλάκις δὲ και αὐτὴ ἡ ἐξουσία βιαζομένη διὰ νὰ ἔχη τὴν ἡσυχίαν τῆς συνεννοεῖτο μετὰ τῶν κλεπτῶν, και παρεχώρει εἰς αὐτοὺς προνόμια γραπτὰ, διορίζουσα αὐτοὺς ἀρματωλοὺς εἰς τὰς ἐπαρχίας, και οὕτως ἐμοίραζε τὴν ἐξουσίαν μετὰ αὐτοὺς και τοῖς ἔδιδε μέρος ἀπὸ αὐτὴν πρὸς καταστολὴν τῆς ζωοκλοπῆς και τῶν μικρῶν ἐγκλημάτων.

Τοιοῦτοτρόπως δὲ οἱ κλέπται αὐτοὶ ἔζων και εὔρισκοντο ἐπάνω εἰς τὰ ὄρη και εἰς τὰ δάση, και ὅσοι τῶν ῥ α γ ι ἄ δ ω ν ἐκαπνίζοντο ἀπὸ τὸ αἶσθημα τῆς ἐλευθερίας τοὺς ἀκολουθούουν· ὅσοι δὲ πάλιν ἢ ἀπὸ βίαν γενομένην ἐπίτηδες, ἢ και ἐκ τύχης, εἰς αὐτοὺς, ἢ ἄλλως πως ἐφόνευαν Τοῦρκο, ἢ κατὰ τὰς περιστάσεις και χριστιανόν, και αὐτοὶ ἐκεῖ εἰς τὸ σῶμα τῶν κλεπτῶν εὔρισκαν καταφύγιον· ἐνίοτε δὲ και Τοῦρκοι κυνηγούμενοι ὡς κακοῦργοι ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν και αὐτοὶ ἐκεῖ κατέφευγαν και ἔζων τὸν βίον των ὡς κλέπται, και ἦσαν πιστοὶ σύντροφοι τῶν ἄλλων κλεπτῶν, και ἀκωλύτως ἔπρατταν τὰ τῆς θρησκείας των. Τὸ σύστημα τοῦτο ἐνίσχυε και προετοίμαζε τὸ αἶσθημα τῆς ἐλευθερίας, και, μετὰ ἄλλα λόγια, ἦτο ἡ παρακαταθήκη τοῦ ἐθνισμοῦ και ἡ ζύμη, και ἀπὸ αὐτὸ διεδίδοντο εἰς τὸν ὑποδουλωμένον λαὸν τὸ αἶσθημα και αἱ ἐλπίδες τῆς ἐλευθερίας και τῆς ὑπάρξεως ζωῆς ἀπαραβίαστου.

Ἐκ τῶν κλεπτῶν τούτων ἕνας ἦτο και ὁ πατέρας τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρῶνη, διότι ἡ γενεὰ του ὅλη παλαιότεν ἦσαν κλέπται. Ἀλλὰ και αὐτὸς και οἱ ἄλλοι κλέπται ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐχάθησαν ἀπὸ τὴν καταδρομὴν τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας, διότι ὅστις ἐσκότωνε κλέπτην δὲν ἐτιμωρεῖτο οὔτε κατεδιώκετο, μάλιστα δὲ και ἐπαινεῖτο και ἐπληρώνετο ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν, διότι τὸν ἔκαμνεν ἀσύδοτον, τὸν εἶχε μαζύ της και εἶχε και τὴν ἀδειαν νὰ φέρη ὄπλα ἐλεύθερα· τοιοῦτοι δὲ ἦσαν οἱ λεγόμενοι ἀρματωλοί, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν.

Κατόπιεν δὲ τούτων μετὰ τὸ 1806, ὅτε πλέον οἱ κλεφτοκαπεταναῖοι κατεστράφησαν, ἦλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ Βελῆ πασᾶς, υἱὸς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῆς Ἡπείρου

ὡς κυρίαρχος αὐτῆς. Αὐτὸς ἔφερε πολλὴν στρατιωτικὴν δύναμιν, Ἄλβανους Τούρκους καὶ Χριστιανούς, καὶ ἐπλημύρῃσε τὴν Πελοπόννησον, καὶ διὰ τοῦτο οἱ Ἐντόπιοι Τούρκοι δὲν ἐσυμβιβάζοντο μὲ αὐτούς, διότι οἱ ἔλθόντες ἐσχετίσθησαν μὲ τοὺς ἐντοπίους χριστιανούς, καὶ διότι ὁ ἴδιος πασᾶς ἐδιόρισεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του καὶ Πελοποννησίους Ἕλληνας, καὶ ἀπὸ ἐκείνους, τοὺς ὁποίους ἔφερεν ἐκεῖθεν, καὶ ὡς τούτου ὀλίγον κατ' ὀλίγον οἱ Πελοποννήσιοι ἔλαβαν θάρρος καὶ ἐλευθερίαν, διότι τοὺς ἐδόθη καὶ ἄδεια νὰ κτίζουσι ἐκκλησίας, καὶ νὰ συστήσουσι καὶ σχολεῖα Ἑλληνικὰ παντοῦ εἰς ὅλας τὰς πόλεις καὶ τὰς κωμοπόλεις. Ἐνεκα δὲ τούτων οἱ ἐντόπιοι Τούρκοι ἐταπεινώθησαν, ἐλησμόνησαν τὰ τυραννικὰς των ἕξεις, ἐκλείσθησαν εἰς τὰ φρούρια τῆς Πελοποννήσου, καὶ δὲν ἀφήκαν αὐτὰ νὰ τὰ λάβῃ εἰς τὴν κατοχὴν του, διότι ὑπώπτευσαν μήπως γείνη κύριος τῆς Πελοποννήσου καθὼς τῆς Ἡπείρου ὁ πατέρας του.

Μετὰ δὲ ταῦτα οἱ Τούρκοι ἐσυνενοήθησαν καὶ συνώμωσαν ἐναντίον τοῦ πασᾶ καὶ ὡς ἀποστάτην τῆς ἐξουσίας του ἔβγαλαν τὸν Ἄλῃ Φαρμάκην ἀπὸ τοῦ Λάλα, πλούσιον Τούρκον καὶ γνωστὸν, ὅστις ἔδειξεν ἀπειθειαν εἰς τὰς διατάξεις τῆς ἐξουσίας, καὶ ἐκινήθη κατ' αὐτῆς· ἀλλ' ὕστερα ἐπροδόθη, διότι τὸν ἀφήκαν μόνον οἱ σύντροφοὶ του Τούρκοι, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐπολιορκήθη ἀπὸ τὰ στρατεύματα τοῦ σατράπου εἰς τὸ χωρίον Μοναστηράκι, ὅπου εἶχε κτίσει πύργον ἰδικόν του πολεμικόν, καὶ ὅπου ἐπολεμήθη, καὶ ἐπὶ τέλους ἐπαρδόθη μὲ συμφωνίαν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον καὶ αὐτὸς καὶ Ὁ. Κολοτρώνης, ὅστις ἦλθεν ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον ἐκεῖ βοηθὸς ὡς πατρικὸς του φίλος καὶ νὰ ἀφήσῃ νὰ χαλάσῃ τὸν πύργον. Ἡ ἀποτυχία αὕτη

τοῦ Ἄλῃ Φαρμάκη ἐσυνεπῆρε καὶ ὅλους τοὺς ἀγάδες Τούρκους τῆς Πελοποννήσου, διότι ἔγειναν ὑποπτοὶ εἰς τὴν ἐξουσίαν. Τούτων δὲ ὄλων γενομένων, οἱ μὲν Τούρκοι ἐταπεινώθησαν, οἱ δὲ ῥαγιαδες Ἕλληνες ἔλαβον θάρρος, ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω, καὶ ἐδυνάμωσαν. Οὕτως εἶχον τότε τῆς Πελοποννήσου τὰ πράγματα.

Ἀφοῦ δὲ ἡ ἀποστασία τοῦ Ἄλῃ Φαρμάκη ἀπέτυχεν, οἱ Τούρκοι ἐπειδὴ ἐγγίχθη ἡ φιλοτιμία των δι' ὅσα ἔπαθαν ἀπὸ τὸν Βελῆν καὶ τοὺς Ἄλβανούς, ἀπεφάσισαν μεταξύ των νὰ τοῦ ἀνοίξουσι τὸν πολιτικὸν πόλεμον. Τοιοῦτοτρόπως ἐσυνῆλθαν εἰς πολλὰ μέρη οἱ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῶν φρουρίων, ἐζήτησαν καὶ τοὺς Ἕλληνας κοτσαμπάσιδες ὡς συντρόφους των, ἔκαμαν ἐπιτροπὰς, κατέθεσαν καὶ χρήματα, καὶ παντοῦ ἔστειλαν Τούρκους καὶ Ἕλληνας διὰ νὰ τὸν κατηγορήσουσι καὶ μικρύνουσι τὴν δυνάμειν του· εἰς δὲ τὴν πρωτεύουσάν του Σουλτάνου καὶ ἐκεῖ ἔδοσαν ἀναφορὰν ἐναντίον του. Οἱ δὲ Τούρκοι ἔκτοτε ἀδιαφόρησαν ἂν οἱ ῥαγιαδες των ἔλαβαν τόλμην καὶ ἐφόρουσι ὄπλα, καὶ δὲν ἦσαν πλέον καθὼς ἦσαν προτοῦ ἔλθῃ ὁ Βελῆς εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ἐν τῷ μεταξύ τούτῳ ὁ Σουλτάνος εἶχε τὸν πόλεμον ἀνοικτὸν μὲ τοὺς Ῥώσους, καὶ ἐστρατολόγησε καὶ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, διατάξας πρὸς τοῦτο τὸν Βελῆν πασᾶν, ὅστις ἐπῆρε πολλοὺς τῶν ἐντοπίων Τούρκων, ἐκ τῶν ὁποίων ὄχι ὀλίγοι ἐχάθησαν εἰς ἐκεῖνον τὸν πόλεμον, οἱ δὲ σωθέντες καὶ ἐπιστρέψαντες ἦσαν ταπεινωμένοι, οἱ δὲ μείναντες ὀπίσω καὶ αὐτοὶ ἡμέρωσαν. Μέχρι δὲ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ πασᾶ ἀπὸ τὸν πόλεμον, οἱ ἐχθροὶ του Τούρκοι ἐκατόρθωσαν ὥστε ὁ Σουλτάνος νὰ τὸν διώξῃ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον· ἀλλὰ καὶ ἐκ τούτου ἀπεδείχθη, ἔτι

οί Τούρκοι μόνοι χωρίς τῶν Ἑλλήνων δὲν ἐδύναντο νὰ κάμουν τίποτε.

ΟΙ ΚΟΤΣΑΜΠΑΣΙΔΕΣ

Οἱ κοτσαμπάσιδες ἢ προὔχοντες δὲν ἦσαν λαο-
πρόβλητοι, καθὼς τινες γράφουσι καὶ λέγουσιν· ἀλλ' ἦσαν
ἓνα σῶμα ἐνωμένον διὰ τοῦ μεταξὺ των συμφέροντος.
Εἶχαν καὶ αὐτοὶ σύστημα, ἂν καὶ τοῦτο ἐδιαιρεῖτο εἰς δύο,
ἕκαστον τῶν ὁποίων παρηκολούθει καὶ ὑπηρετεῖ τὴν διαι-
ρῆσιν καὶ τὴν φατρίαν τῶν Τούρκων καὶ μὲ τὸ φρόνημα
τούτων ἔτρεχεν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἕλληνες εἶχαν πνεῦμα
περισσότερον τῶν Τούρκων, καὶ ἐγνώριζαν γράμματα,
ἕνεκα τούτου ἐφαίνετο, ὅτι καὶ πολιτικῶς αὐτοὶ ἐδιοικου-
σαν, διότι αὐτοὶ ἐδίδαν συμβουλὰς καὶ σχέδια διὰ νὰ τὰ
ἐφαρμόζουσι οἱ Τούρκοι πρὸς τὸ συμφέρον των, καὶ διὰ νὰ
καταβάλλουσι τοὺς ἐναντίους των, δῆλα δὲ τὴν φατρίαν
τῶν ἄλλων Τούρκων καὶ τῶν ἀκολουθούντων αὐτοὺς Ἑλ-
λήνων. Ἐκάστη φατρία ἤθελε νὰ ἔχη τὴν ἐξουσίαν διὰ
νὰ διοικῆ τὸν τόπον καὶ διὰ νὰ πλουτῆ, καὶ διὰ νὰ τὴν
ἀποκτήσῃ, ἔστελλεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἔδραν τοῦ Σουλ-
τάνου πληρεξουσίου της, τοὺς ὁποίους καταχρηστικῶς
ὠνόμαζαν τοιούτους, διὰ νὰ προστατεύωσι κατὰ τὸ φαι-
νόμενον τοὺς βραγιάδες ἀπὸ τὰς καταχρήσεις τῶν
Τούρκων, ἐνῶ ἀληθῶς ἐστέλλοντο πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ
ἀπομακρύνουσι τοὺς ἀντιπάλους των ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν καὶ
νὰ τὴν λάβωσιν αὐτοὶ. Ὅλα τὰ ἔξοδα, ὅσα ἐγίνοντο διὰ
τὴν ἀποστολὴν τῶν τοιούτων πληρεξουσίων καὶ τὴν δια-

μονήν των εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τὸν ἴδιον βρα-
γιάδην ἐπληρώνοντο, ὅπως οἱ Τούρκοι καὶ οἱ λεγόμενοι
κοτσαμπάσιδες ἤθελαν. Καὶ ἡ μία καὶ ἡ ἄλλη
φατρία ἐξώδευαν, καὶ ὁποιαδήποτε ἔπειτα ἐφαίνετο νικη-
τρια, καὶ εἶχε τὸν πασᾶν ἰδικόν της, ὅλα τὰ γενόμενα
ἔξοδα τὰ ἀνελόγιζεν εἰς βᾶρος τῶν βραγιάδων. Ἡ νικηθεῖσα
μερὶς ἐνήργει ἔπειτα μυριοτρόπως εἰς τὸ νὰ ρίψῃ τοὺς ἀν-
τιπάλους διὰ νὰ ἔλθῃ πάλιν εἰς τὰ πράγματα, καὶ ὅταν
καὶ αὐτὴ εὐτύχει νὰ ἀποκτήσῃ τὸν πασᾶν ἰδικόν της,
ὅλα τὰ γενόμενα ἀπὸ αὐτὴν πρὸς τοῦτο ἔξοδα ἦσαν εἰς
βᾶρος πάλιν τοῦ βραγιά· ὥστε ὁ βραγιάς δὲν εἶχε κάμμίαν
ἀνακούφισιν ἐκ μέρους τῶν κοτσαμπάσιδων, ἢ τῶν λεγο-
μένων πληρεξουσίων (βεκίλιδων). Ὅλος ὁ θόρυβος καὶ ἡ
κίνησις ἐγίνετο πρὸς τὸ συμφέρον τῶν Τούρκων καὶ τῶν
συντρόφων των κοτσαμπάσιδων, οἱ ὅποιοι ἦσαν ὑπόχρεοι
νὰ ἀναλογίσουσι τὰ βάρη καὶ τὰ ἄλλα ἔξοδα καὶ νὰ τὰ
εἰσπράξουσι συνάμα. Οὗτοι ἐνήργουν ὡς ὑπηρετεῖται τῶν ὀρέ-
ξεων τῶν Τούρκων, καὶ τὸ ἐπάγγελμα αὐτὸ ἦτο ὁ πόρος
τῆς ἀπαλλαγῆς των ἀπὸ τὰ βάρη καὶ τὰς φορολογίας.
Εἰσέπρατταν ἑκατὸν καὶ ἔδιδαν μόνον εἴκοσι πέντε ἑξα-
πατῶντες τοὺς Τούρκους.

Τοιοῦτος ἦτο ὁ κοτσαμπασής, ὅστις καὶ κατὰ
τὰ ἄλλα πάντα ἐμιμεῖτο τὸν Τούρκον, καθὼς εἰς τὴν ἐν-
δυμασίαν, εἰς τοὺς ἐξωτερικοὺς τρόπους καὶ εἰς τὰ τῆς
οἰκίας του. Ἡ εὐζωία του ἦτο ὁμοία μὲ ἐκείνην τοῦ Τούρ-
κου, καὶ μόνον κατὰ τὸ ὄνομα διέφερεν, ἀντὶ π. χ. νὰ τὸν
λέγουσι Χασάνην, τὸν ἔλεγαν Γιάννην, καὶ ἀντὶ νὰ πη-
γαίνῃ εἰς τὸ τσαμί ἐπήγαιεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Μόνον
κατὰ τοῦτο ὑπῆρχε διάκρισις. Καὶ μόνον τοῦτο ὁ Τούρκος
τοῦ ἔκοπτε τὸ κεφάλι, ὅταν ἤθελε, καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας

εἶχεν ἐκτεθειμένον τὸν νεκρὸν του εἰς τὴν ἀγοράν, τὴν δὲ κεφαλὴν του τὴν ἔθετεν εἰς τὰ ὀπίσθιά του πρὸς περισσοτέραν καταφρόνησιν, ἐνῶ ἐκείνην τοῦ Τούρκου τὴν ἔθετεν ὑπὸ τὴν ἀμασχάλην του. Ἐκ τούτων ὅλων φαίνεται, ἂν ὁ κοτσάμπασης ἦτο, ἢ ὄχι, λαοπρόβλητος.

Οἱ στελλόμενοι εἰς τὴν καθέδραν τοῦ Σουλτάνου ὡς δῆθεν πληρεξούσιοι, ὡς εἶπαμεν, αὐτοὶ ἐνεργοῦσαν καὶ προητοιμάζαν τὴν ἀποστολὴν νέου πασᾶ. Ἐκεῖθεν ὠδήγουν τοὺς Τούρκους τῆς φατρίας των εἰς τὴν Πελοπόννησον πῶς νὰ φέρωνται ὑπέρ, ἢ καὶ κατὰ τοῦ πασᾶ, κατὰ τὰς περιστάσεις. Αὐτὸς ὁ συνεχῆς καὶ ἀδιάκοπος πόλεμος ἐγίνετο, καὶ ἡ τυραννία ποτὲ δὲν ἔλειπεν ἀπὸ τὸν δυστυχεῖ ῥαγιά. Τὴν τοιαύτην δὲ ἀσυνείδητον κοὶ ἄτιμον διαγωγὴν ὀνομάζουσι τινὲς σύστημα πολιτικὸν καὶ δημοκρατικὸν μάλιστα. Ἀλλὰ ποῖος ἐρωτοῦσε τοὺς δυστυχεῖς ῥαγιάδας; Ὁ Τούρκος μόνον τοὺς ἔλεγε: «βρέ! αὐτὸν θέλω» νὰ ἀκοῦτε, εἰ δὲ μή, σᾶς κόβω τὸ κεφάλι».

Πῶς ἐδεικοῦντο αἱ κοινότητες.

Ὁ λαὸς οἶκοθεν ἐφρόντιζε διὰ τὰ κοινά, καὶ διὰ τὴν ἐκκλησίαν χάριν τῆς λατρείας τῆς θρησκείας του. Ὁ λαὸς μόνος ἐδιώριζεν ἓνα πρωτόγερον (κλητῆρα) διὰ τὰ θελήματα τοῦ κοινοῦ ἐν γένει, καὶ διὰ νὰ ἐκφωνῇ τὸ βράδυ ὅποιανδήποτε ἀγγαρεία, εἴτε χάριν τοῦ κοινοῦ, εἴτε χάριν τῆς ἐξουσίας. Ἐφώναζε δὲ οὕτως: «ἀκοῦτέ το! αὔριον» μὴ τολμήσῃ κανένας καὶ πάῃ εἰς ἄλλην δουλειάν του, «διότι θὰ κάμωμεν τοῦτο καὶ τοῦτο». Καὶ ὅστις δὲν ἄκουεν ἐβλάπτετο, διότι οἱ ἄλλοι τοῦ ἐχάλαγαν τὸ σπίτι, καὶ ἂν ἀνεφέρετο εἰς τὴν ἐξουσίαν, αὐτὴ δὲν ἔδιδε καμ-

μῖαν προσοχὴν, μάλιστα δὲ ἐτιμωρεῖτο καὶ ὡς παρήκοος.

Εἶχαν συνήθειαν ὅλοι οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων καὶ μικρῶν κωμοπόλεων νὰ βλέπωνται μετὰ τὸ τέλος τῆς θείας λειτουργίας: ἔβγαιναν ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἔμεναν εἰς τὸ προαύλιον, καὶ ἐκεῖ ὠμιλοῦσαν ἀναμεταξύ των, καὶ ἂν τυχὸν οἱ νοημονέστεροι ἐγνώριζαν κανένα νέον ἐξωτερικόν, ἢ πόλεμον τῶν Φράγκων κατὰ τῶν Τούρκων, τὸ ἔλεγαν, καὶ ὅλοι ἔχαιραν, καὶ μάλιστα ὅταν ἡ Ῥωσσία ἐκέρδαινε καμμίαν μάχην, τότε μετὰ τοῦ ιερέως ἐδέοντο πρὸς τὸν Θεὸν νὰ ἐνισχύσῃ τοὺς ὁμοδόξους διὰ νὰ κατατροπώσουν τὸν ἐχθρὸν μας Τούρκον. Ἐκεῖ εἰς τὴν συνάθροισιν ὅποιος εἶχε χάσει τὸ ζῶόν του, ἢ ἄλλο τι τὸ ἔλεγε φανερά καὶ μεγαλοφώνως, ὅτι ὅποιος τὸ εἶδε, ἢ τὸ ἔχει νὰ τὸ δώσῃ, εἰδεμὴ, θὰ τὸν ἀφορίσῃ ὁ παπᾶς. Ἄλλοτε δὲ πάλιν ὁ ἴδιος παπᾶς ἐκφωνοῦσε τοῦτο, καὶ μετὰ ταῦτα διελύοντο, καὶ πάλιν ἐβλέποντο τὴν ἐρχομένην ἑορτὴν, καὶ ὄχι ἄλλην ἡμέραν ἐργάσιμον. Τοιαύτην ζωὴν ἐζούσαν οἱ ῥαγιάδες. Ἀλλὰ καὶ κατόπιν τούτων δὲν ἔλειπαν νὰ σχολιάζουσι καὶ τὸν Χρονογράφον περὶ τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καθὼς καὶ τὸν Ἀγαθάγγελον, καὶ πολλὴν τροφὴν καὶ παρηγορίαν εἰς τοῦτο εὑρισκαν οἱ Ἕλληνες. Εἰς δὲ τὰ μοναστήρια περισσότερον ἐλέγετο, καὶ ἐξηγεῖτο πλέον φανατικώτερα, ὁ δὲ φανατισμὸς αὐτὸς ἐκέρδαινε τὰς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων, καὶ οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν ἐπερίμεναν ὥραν τὴν ὥραν νὰ ἴδουν πραγματοποιημένην τὴν φαντασίαν των. Ταῦτα ὅμως πάντα ὠφέλησαν τὴν Φιλικὴν Ἐταιρίαν, διότι αὕτη ἠὔρε τὰ πνεύματα τῶν ἀνθρώπων πρόθυμα καὶ προετοιμασμένα διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Κάθε χωρίον μὲγάλον, ἢ καὶ μικρὸν εἶχεν

ένα γέροντα ἢ καὶ δύο κατὰ τὸν πληθυσμὸν του, οἱ ὅποιοι μετὰ τῶν ἱερέων ἐμοίραζαν κατ' ἀναλογίαν εἰς καθένα τοὺς ἐπιβαλλομένους φόρους. Εἶχαν δὲ καὶ ἕνα εἰσπράκτορα (καψιμάλην) διὰ τὴν εἰσπραξίν τῶν φόρων.

Μόνοι των οἱ Ἕλληνες ἐφρόντιζαν διὰ τὴν παιδείαν, ἢ ὁποῖα ἐσυνίστατο εἰς τὸ νὰ μανθάνουν τὰ κοινὰ γράμματα, καὶ ὀλίγην ἀριθμητικὴν ἀκανόνιστον· ἐν ἐλλείψει δὲ διδασκάλου ὁ ἱερεὺς ἐφρόντιζε περὶ τούτου. Ὅλα αὐτὰ ἐγίνοντο ἐν τῷ σκότει καὶ προφυλακτὰ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Εἰς δὲ τὰς ὄρεινὰς κωμοπόλεις, καὶ πολυπληθεστέρως κατοίκων, ἐκεῖ τὰ κοινὰ πράγματα ἦσαν ἔτι κανονικώτερα. Εἶχαν δηλαδὴ οἰκίαν νὰ δέχωνται τοὺς ἐρχομένους ξένους καὶ ἰδίως τοὺς Τούρκους, ὁ δὲ λεγόμενος πρωτόγερος ἐφρόντιζε διὰ τὴν τροφήν των, λαμβάνων ἐξ ἀναλογίας ἀπὸ τὸν καθένα, σήμερον ὀλίγον βούτυρον, καὶ αὔριον αὔγόν, ἀπὸ τὸν ἄλλον τυρί, καὶ ἀπὸ τὸν ἄλλον ψωμί καὶ σκεπάσματα κατὰ τὴν ἐποχὴν, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐφιλοξενοῦντο οἱ ἐρχόμενοι ξένοι, καὶ εἰς τοῦτο ἦσαν ὑποχρεωμένοι ὅλοι οἱ κατοικοῦντες καὶ ἀποτελοῦντες τὸ κοινόν. Τοιοῦτον ἦτο τὸ σύστημα τῶν Ἑλλήνων χριστιανῶν. Ὅσακις δὲ ὁ δυνάστης ἤθελε νὰ ἀδικήσῃ μίαν κωμόπολιν, ἢ οἰκογένειαν, ἔστελλε κατ' εὐθείαν ἄνθρωπον τῆς ἐξουσίας καὶ ἀπαιτοῦσεν ὅ,τι ἤθελε, οἱ δὲ κάτοικοι, ὡς εἶπαμεν, διὰ τῶν γερόντων τοῦ κοινοῦ ἀνελόγιζαν τὰ ζητούμενα, ἢ χρήματα ἦσαν, ἢ καμμία ἄλλη ἀγαρεία. Οἱ Τούρκοι ἐξ ἀνάγκης ἤθελαν νὰ ἔχουν οἱ βραγιάδες των ὅλα ταῦτα διὰ νὰ αὐξάνουν καὶ νὰ τοὺς ἔχουν ὡς ἀνδράποδα. Ἐφρόντιζαν διὰ τοῦτο καὶ διὰ τὴν ζωὴν μας, καὶ διὰ τοῦτο ἕκαστος τῶν βραγιάδων εἶχεν ἕνα Τούρκον σημαντικὸν προστάτην, καὶ

ὅλοι ὁμοῦ εἰς κάθε χωρίον καὶ εἰς ἐκάστην κώμην εἶχαν ἐπίσης προστάτην δυνατὸν διὰ τὴν ἀτομικὴν των ὑπαρξίν καὶ ὑπεράσπισιν. Εἰς τὰς μεγάλας πόλεις ἐξ ἐναντίας ἦσαν κάτι τι καλλίτερα τὰ πράγματα διὰ τὴν μεγαλειτέραν ἀνάπτυξιν. Οἱ Τούρκοι ἐπροστάτευσαν τὴν θρησκείαν τῶν Ἑλλήνων διὰ τὸ συμφέρον των, καὶ κατ' ἀνάγκην ἐστερέωσαν αὐτήν, καὶ ἔδωκαν μερικὰ προνόμια εἰς τὸν κληρὸν, διότι ἐφοβοῦντο μὴ φύγουν οἱ βραγιάδες των καὶ ἐνωθοῦν μὲ τοὺς Φράγκους, ὡς χριστιανούς καὶ τούτους, καὶ δυναμώσουν περισσότερον, καὶ τοιοῦτοτρόπως κινήσουν ἐναντίον των γενικὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον. Αὐτὸς ἦτο ὁ κύριος σκοπὸς τῶν Τούρκων, καὶ διὰ τοῦτο ὠνόμασαν τὸν Πατριάρχην φύλαρχον (Μελέτ-μπαση), καὶ κεφαλὴν τῶν χριστιανῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἐσυμάζωναν τὴν φυλὴν, ἀπὸ τοὺς Τούρκους ὁμῶς ἐθεωρεῖτο ὡς ἀρχηγὸς βραγιάδων καὶ ἀνδραπόδων.

Εἰς τὰ πράγματα τοῦ κλήρου ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνακατώνοντο οἱ Φαναριῶται, καθὼς ἀνωτέρω εἶπαμεν, καὶ ὅσοι ἄλλοι εἶχαν ἔξοχον παιδείαν συστηματικὴν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ γραμμάτων ἄλλων φυλῶν. Οἱ Φαναριῶται ὡς πρὸς τὴν παιδείαν ἦσαν ἐπιμελεῖς, καὶ ἔργον εἶχαν τὴν μάθησιν τῶν γραμμάτων, καὶ ἰδίως τῆς Τουρκικῆς γλώσσης ὡς ὑπερεχούσης τῶν ἄλλων.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ Πατριαρχεῖον εἶχε μερικὰ εἰσοδήματα τῶν μοναστηρίων καὶ τῶν ἐπισκοπῶν, οἱ ἀρχιερεῖς τοῦ Πατριαρχείου ἀγόραζαν τὰς τοιαύτας ἐπισκοπὰς ἀκριβὰ καὶ διὰ βίου, καὶ τὸ δικαίωμα τοῦτο δὲν τοὺς ἀφαιρεῖτο ποτὲ ἀπὸ κανένα, παρὰ μόνον ἀπὸ τὸν θάνατον, ὅτε πάλιν ὁ Πατριάρχης ἐπώλει τὴν ἐπισκοπὴν εἰς ἄλλον νέον ἀρχιερέα, καὶ τὸ ἐμπόριον τοῦτο ἐγίνετο διὰ πολλῶν χαμερ-

πῶν μέσων, διότι εἰς τοῦτο, ὄχι μόνον ἀνακατώνοντο οἱ κληρικοί, οἱ Φαναριῶται καὶ ἄλλοι δυνατοὶ χριστιανοί, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἄπιστοι Τούρκοι ἐκινούνοτο καὶ ἐλάμβαναν μέρος εἰς ἐκάστην χειροτονίαν, καὶ ὅστις ἔδιδε περισσότερα χρήματα αὐτὸς ἐγίνετο ἐπίσκοπος, καὶ ἄς ἦτο καὶ ἀγράμματος. Ἐν τούτοις καὶ μ' ὅλα αὐτὰ τὰ αἰσχρὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ἐγίνοντο ἀρχιερεῖς, καὶ μ' ὅλην τὴν ἀγραμματοσύνην των, οὐχ' ἤττον ὠφελοῦσαν τὴν φυλὴν καὶ θρησκευτικῶς καὶ πολιτικῶς.

Πολλοὶ ἄποροι Φαναριῶται, καὶ ἄλλοι ἀκόμη κληρικοὶ ἀνακατώνοντο λόγῳ δῆθεν θρησκευτικοῦ ζήλου, καὶ ὅτι φροντίζουσι διὰ τὸ κοινὸν συμφέρον, καὶ ἕκαστος αὐτῶν ἀπαιτοῦσε νὰ διορισθῇ ἐπίτροπος τῆς δεῖνα ἐκκλησίας, ἢ τοῦ δεῖνα σχολείου διὰ νὰ πορίζεται τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα.

ΤΑ ΠΡΟ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Ὀλίγον χρόνον πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως ὁ Προκόπιος Παπαδόπουλος, ὁ λεγόμενος καὶ λογιώτατος, ἀπὸ τὴν Νεμνίτσαν τῆς Καρύταινας, συγγενῆς τοῦ μεγάλου ἐπισκόπου Βρεσθένης, ὁ ὁποῖος ἐπὶ Τουρκίας εὕρισκετο εἰς ὑπηρεσίαν Τουρκικὴν, καὶ ἔχαιρε πολλὴν ὑπόληψιν καὶ διὰ τὰ φῶτά του καὶ διὰ τὴν καταγωγὴν του, ἢ ὁποία ἦτο ἀπὸ πολυμελῆ οἰκογένειαν, καὶ μαζὺ μὲ αὐτὸν ὁ Γεώργιος Π. Δημητρακόπουλος ἀπὸ τὴν Ἀλωνίσταιναν, ὅστις ἦτο διωρισμένος ἐπαρχιακὸς ταμίας, οἱ δύο αὐτοὶ ὄντες μεμυημένοι τὰ μυστήρια τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, ἐζήτησαν ἄδειαν ἀπὸ τὸν ἐπαρχιακὸν διοικητὴν (Βόιβοντα), ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο Μουσταφάγας, νησιώτης ὢν καὶ καλὸς ἄνθρωπος, ὡς καὶ ἀπὸ τοὺς λοιποὺς ἐπισήμους Τούρκους, νὰ διορισθῶν ἀρματοῦλοι (κάποι), διότι τότε εἶχε διαδοθῆ ἡ φήμη, ὅτι ὁ Θ. Κολοκοτρώνης ἀπὸ τὴν Ἐπτάνησον ἔπου ἦλθεν εἰς τὴν Μάνην, καὶ ἤθελον διὰ τοῦ διορισμοῦ τούτου νὰ προλάβουν τὰ δυστυχήματα, τὰ ὁποῖα ἐμελλε νὰ ὑποφέρῃ ἡ ἐπαρχία τῆς Κυρύταινας ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν ἐξουσίαν, ἢ ὁποία πολὺ ἀνακατώθη ἀπὸ τὰ ἀδόμητα, τότε, ὅτι δηλαδὴ οἱ Ἕλληνες ἐτοιμάζονται νὰ ἐπαναστατήσουν, καὶ ἀπὸ τὴν προδοσίαν τοῦ Σωτήρου Κουγιά, ἢ ὁποία ἐγείνεν ὡς ἐξῆς·

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ μηνὸς Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1820 εἶχαν συναχθῆ οἱ προὔχοντες τῆς Πελοποννήσου

εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν διὰ νὰ ὑποδεχθοῦν τὸν ἐρχόμενον νέον κυριάρχην τῆς Πελοποννήσου Χουρσήτ πασᾶν. Προτοῦ δὲ ἀναχωρήσουν εἰς τὰ ἴδια, ὅσοι ἐξ αὐτῶν ἦσαν κατηχημένοι εἰς τὸ μυστήριον τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, καὶ τινες τῶν κατοίκων τῆς πόλεως, ὅλοι αὐτοὶ συνήλθον εἰς τὸ σπίτι τοῦ Κοσμᾶ, ὅπου συνήθως εἶχον κατάλυμα οἱ προεστοὶ τῆς ἐπαρχίας. Ἐκεῖ οὗτοι ἐσκέφθησαν καὶ ἔκριναν καλὸν καὶ ὠφέλιμον πρὸς τὸν μέλλοντα σκοπὸν νὰ κατηχήσουν εἰς τὸ μυστήριον καὶ τὸν Σωτηράκην Κουγιᾶν κ ο τ σ ᾶ μ π α σ η ν τῆς ἐπαρχίας καὶ αὐτῆς τῆς πόλεως Τριπολιτσᾶς, καὶ ὑπεχρέωσαν τὸν Κανέλον Δεληγιάννην νὰ τὸν κατηχήσῃ. Ἀποποιούμενος δὲ τοῦτο ὁ Δεληγιάννης ἔλεγεν, ὅτι «τὸ μυστήριον δὲν τὸ φανερώνω» εἰς τὸν Κουγιᾶν διὰ νὰ γείνω καὶ ἐγὼ ὁμοίος του προ-» δότης, διότι αὐτὸς ἅμα τὸ μάθη εὐθύς θὰ τὸ μαρτυ-» ρήσῃ εἰς τὸν Νακίπ ἐφέντην Τούρκον καὶ φίλον του, ὡς» καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς ἀγαῖδες, οἱ ὅποιοι μανθάνοντες τὸ» μυστήριον θὰ μᾶς θανατώσουν ὅλους καὶ τὸ Γένος προ-» σέτι θὰ χαθῇ»· καὶ ταῦτα εἰπὼν ἀμέσως ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν. Ἀφοῦ δὲ ὁ Κανέλος δὲν ἐδέχθη, οἱ προὔχοντες ἔπειτα εἶπαν τοῦ Παναγιωτάκη Ζαρεϊφοπούλου προεστοῦ καὶ τούτου τοῦ Φαναρίου νὰ κατηχήσῃ τὸν Κουγιᾶν. Οὗτος ἐδέχθη, ἐπῆγεν εἰς τὸ σπίτι του, καὶ μετεχειρίσθη ὅλα τὰ μέσα, καὶ εἰς τὴν ὁμιλίαν του μετὰ τοῦ Κουγιᾶ εἶπεν· «ἄρχοντα! καὶ ἐσὺ πρέπει νὰ γνωρίζῃς τὸ καλόν, ὅπου θὰ γείνη διὰ τὸ Γένος, καὶ νὰ τὸ» συνδράμῃς»· καὶ ταῦτα λέγων ἐπῆρε τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας διὰ νὰ τὸν ὀρκώσῃ πρῶτα, ἀλλ' ὁ Κουγιᾶς ἀρνῆθη καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ ὀρκισθῇ. Τότε πλέον ὁ Ζαρεϊφοπούλος τὰ ἔχασε καὶ ἔμεινεν ἄφωνος, ἔπειτα δὲ συνήλθε

καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ μὴ μαρτυρήσῃ τίποτε εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ ἀμέσως φεύγει ἀπὸ τὸ σπίτι του. Ὁ δὲ Κουγιᾶς χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν ἀμέσως ἐφώνησε τὸν ὑπὴρέτην τοῦ Γιάννον ὀνομαζόμενον καὶ τοῦ εἶπε· «φέρε μου τὸ μ π ι ν ἰ σ ι μου (ἐπανωφόρι)». Ὁ ὑπὴρέτης τὸ ἔφερε, καὶ ἀφοῦ τὸ ἐφόρεσεν εὐθύς ἐβγήκε καὶ ἐπῆγεν εἰς τοῦ Νακίπ ἐφέντη καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους Τούρκους, καὶ τοὺς εἶπεν· «Ἀγαῖδες! Ἀνοίξετε τὰ μάτια σας καλὰ, διότι οἱ ῥα-» γιᾶδες σας θὰ κάμουν ἐπανάστασιν νὰ σᾶς σκοτώσουν». Καὶ ἀπὸ τότε πλέον οἱ Τούρκοι ἐνόησαν τὰ σ ὄ ρ τ α, φ ἔ ρ τ α τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ τοῦτο ἐδιασκεδάσθη πρὸς καιρὸν· ἔφυγαν δὲ καὶ οἱ κ ο τ σ α μ π ᾶ σ ι δ ε ς εἰς τὰ ἴδια. Κατ' ἐκείνας δὲ τὰς ἡμέρας ἐπαρουσιάσθη καὶ ἡ ἐπανάστασις τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῆς Ἡπείρου, ἦλθε δὲ κατόπιν καὶ ὁ διορισμὸς τοῦ Χουρσήτ πασᾶ ὡς στρατάρχου διὰ τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν Ἰωαννίνων, καὶ ἔνεκα τοῦ γεγονότος τούτου οἱ Ἕλληνες ἐδικαιολογοῦντο, καὶ μάλιστα οἱ ἐντὸς τῆς Τριπολιτσᾶς ἔλεγαν, ὅτι ὅσα ἀκούονται περὶ ἐπαναστάσεως εἶναι σπερμολογήματα τοῦ ἀποστάτου Ἀλῆ πασᾶ. Οἱ ἀδελφοὶ τῆς Ἐταιρίας συνήρχοντο εἰς τὰ ἀπόκεντρα σπίτια τῶν ἀδελφῶν, ἀλλ' οἱ Τούρκοι προειδοποιημένοι ἀπὸ τὸν Κουγιᾶν τοὺς ἤϊραν ὅλους μαζύ, καὶ ἐκεῖνοι διὰ νὰ τοὺς ἀπατήσουν καὶ κρύψουν τὸν σκοπὸν τῆς συναθροίσεώς των ἐπροσποιήθησαν, ὅτι κάμνουν β α π τ ἰ σ ι α, καὶ μάλιστα διὰ νὰ γείνωσι πειστικώτεροι ἤρχισαν νὰ ἐτοιμάζουν τὰ τοῦ βαπτίσματος, καὶ ἐξ ἀνάγκης ἐξαναβάπτισαν τὸ παιδί τοῦ οἰκοδεσπότου, ὅπου εὐρέθησαν, καὶ οὕτω οἱ Τούρκοι ἐπίστευσαν, ὅτι ἀληθῶς εἶχαν βαπτίσια. Ταῦτα περὶ τῆς προδοσίας τοῦ Κουγιᾶ.

Ἡ δὲ φήμη, ὡς εἶπαμεν, τῆς ἐλεύσεως τοῦ Κολοκο-

τρώνη εἰς Μάνην τὸν ἔφερε καὶ μὲ στρατεύματα πολλὰ, καὶ αὐτὸ περισσότερο ἐζάλισε τοὺς Τούρκους, οἵτινες ἀπέδιδαν τὸ βάρος καὶ τὴν εὐθύνην εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Κυρۇταινας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὁ Κολοκοτρώνης ἐκατήγετο. Οἱ Τοῦρκοι λοιπὸν διὰ νὰ προφυλάξουν τὴν ἐπαρχίαν καὶ νὰ ἐμποδίσουν πᾶν κίνημα ἐπαναστατικὸν τοῦ Κολοκοτρώνη, ἀπεφάσισαν νὰ στείλουν δύναμιν στρατιωτικὴν εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς ἐπαρχίας, συγκειμένην ἀπὸ 500 καθβαλαραίους Τούρκους Λεονταρίτας, διότι οἱ Λεονταρίται Τοῦρκοι ἦσαν ἀνάποδοι καὶ χριστιανομάχοι, καὶ ἀπὸ 500 πεζοὺς ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Τράστα, διαβοήτου κακοῦ Τούρκου, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν παραγγελίαν νὰ εἰσακούεται καὶ μὲ τοὺς Λαλαίους Τούρκους, καὶ ἁμοῦ νὰ περιφέρωνται εἰς ὅλα τὰ χωρία τὰ μεταξὺ τοῦ Λάλα καὶ τῆς Καρۇταινας, νὰ γυρίζουν καὶ εἰς τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας, καὶ νὰ μὴν ἀφήσουν πιθαμὴν τόπου ἀφύλακτον. Ἄλλ' οἱ ἀνωτέρω δύο Δημητρακόπουλος καὶ Παπαδόπουλος διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὸ σχέδιον τοῦτο τῶν Τούρκων ἀπεφάσισαν νὰ προσκαλέσουν τοὺς προκρίτους τῆς ἐπαρχίας νὰ ἀνοίξουν τὸν μ. π. ο. ξ. ἄ. ν. νὰ ρίψουν τὰ χ. α. ρ. ἄ. τ. ζ. ἰ. α., ἥτοι τὸν κεφαλικὸν φόρον εἰς τοὺς ρ. α. γ. ἰ. ἄ. δ. ε. ς., καὶ ἓνα ἄλλο χρέος Τουρκικόν. Ἄλλὰ κρυφίως σκοπὸν εἶχαν νὰ ἔλθουν ὅλοι οἱ πρόκριτοι διὰ νὰ σκεφθοῦν καὶ νὰ ματαιώσουν τὴν ἀποστολὴν τῆς τουρκικῆς δυνάμεως διὰ νὰ μὴν ὑποφέρῃ ὁ τόπος. Οἱ Τοῦρκοι, ἔταν οἱ ραγιαῖδες τῶν προεστῶν τῶν ἐπαρχιῶν, κοτσαμπάσιδες λεγόμενοι, ἐσυναθροίζοντο εἰς τὴν μητρόπολιν ἐκάστης ἐπαρχίας διὰ νὰ ἀναλογίσουν ὅλους τοὺς φόρους τῆς ἐξουσίας, ὅχι μόνον δὲν τοὺς ἐμπόδιζαν, ἀλλὰ ἐξέδιδαν καὶ ἐγκύκλιον ἔγγραφον (Διβὰν δεσκερὲ) διὰ νὰ συναχθοῦν ἐλεύθερα, καὶ μάλιστα τοὺς

ἐφύλαττον νὰ ἐργασθοῦν μὲ ἡσυχίαν διὰ τοῦ Σουλτάνου τὰ δοσίματα. Ἐκ τούτου ὠφεληθέντες οἱ πρόκριτοι ἔλαβαν καιρὸν διὰ τὸν σκοπὸν τῶν, ἂν καὶ ὅλοι δὲν ἐγνώριζαν τὸ μυστήριον τῆς Ἐταιρίας, ἔβλεπαν ὁμῶς τὴν καταστροφὴν ὅλης τῆς ἐπαρχίας, καὶ διὰ τοῦτο φόβος πολὺς τοὺς ἐπλάκωσεν. Εἰς τὴν συνέλευσιν ταύτην ἦλθε καὶ ὁ Θεόδωρος Παπαγιαννόπουλος, διότι τότε ὠνομάζοντο Παπαγιαννόπουλοι, καὶ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν μετωνομάσθησαν Δεληγιανναῖοι, ὅστις ἐνήργησε σύμφωνα μὲ τοὺς πολλοὺς καὶ μὲ τῆς ἐποχῆς τὰ πράγματα. Ὅλοι οἱ πρόκριτοι ἔδοσαν ἐγγύησιν ἔγγραφον εἰς τὴν Τουρκικὴν ἐξουσίαν καὶ ὑπεσχέθησαν μὲ τὴν ζωὴν τῶν παιδιῶν τῶν ἀκόμη, νὰ ἐμποδισθῇ ἡ στρατιωτικὴ δύναμις τῶν Τούρκων, καὶ ἐζήτησαν νὰ διορισθοῦν ἄρματωλοι εἰς ὅλα τὰ τμήματα τῆς ἐπαρχίας, διότι τοῦτο ἦτο μᾶλλον συντελεστικὸν εἰς τὴν ἡσυχίαν τοῦ τόπου, καὶ ὅτι ὑπόσχονται νὰ μὴ πατήσῃ, οὔτε νὰ ἀκουσθῇ εἰς τὴν ἐπαρχίαν ὁ ἀποστάτης Κολοκοτρώνης, οὔτε νὰ γείνη ἄλλο κίνεμα ἐναντίον τῆς ἐξουσίας. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν οἱ Τοῦρκοι ἐνόμισαν, ὅτι ἀσφάλισαν τὴν ἐπαρχίαν καὶ τὸν ἑαυτὸν τῶν.

Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Θ. Δεληγιάννης ἐπῆγεν εἰς Τριπολιτζᾶν, καὶ προτοῦ ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν ἀντάμωσε τὸν ἐπίσκοπον Χριστιανουπόλεως, ἐλθόντα ἀπὸ τὴν συνέλευσιν τῆς Βοστίτσας ἐπὶ τούτῳ, ὡς κατωτέρω θέλομεν διηγηθῆ. Ὁ ἐπίσκοπος ἐγνωστοποίησεν εἰς τὸν Δεληγιάννην ὅλα τὰ λεχθέντα ἐκεῖ, καὶ ἔθεσεν τοῦτον εἰς πολλὴν ἀμφιβολίαν, διότι καὶ οἱ ἐν Βοστίτζᾳ συναθροισθέντες προὔχοντες δὲν ἐδύναντο νὰ προβλέψουν τὰ μέλλοντα.

Ἡ παρουσία τοῦ Θ. Δεληγιάννη εἰς Τριπολιτζᾶν

ἔφερε μεγάλην μεταβολὴν εἰς τὸ πνεῦμα τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας καὶ ἐν γένει εἰς τοὺς μεγάλους ἀ γ ἄ δ ε ς, διότι τοὺς ἐβεβαίωσεν, ὅτι οἱ βραγιᾶδες εἶναι ἡσυχιοὶ καὶ πιστοὶ, καὶ ὅτι ὅλα τὰ σπερμολογήματα εἶναι λόγια τοῦ Καραλῆ, οὕτως ἔλεγον τὸν Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, καὶ ὅτι ἐπίτηδες τὰ διαδίδει διὰ νὰ τὰ μάθῃ ὁ Σουλτάνος, νὰ τὸν συγχωρήσῃ καὶ νὰ τὸν διορίσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Προσέτι τοὺς ἐνθύμιζε τὰ κακά, τὰ ὅποια ἔπαθον ἀπὸ τοὺς Ἀρβανίτας παλαιότερα εἰς ὁμοίαν περίστασιν· τοὺς εἶπε καὶ ἄλλα διάφορα λόγια καὶ πράγματα, τοὺς ἔδωκε καὶ δευτέραν ἐγγύησιν μετὰ τὴν ζωὴν του, ὅτι ἡ ἡσυχία τῆς ἐπαρχίας Καρύταινας θὰ μείνῃ ἀτάραχος. Ἀφοῦ τοιούτοτρόπως οἱ Τούρκοι ἡσύχασαν, ἢ συνέλευσις ἢ ἐπαρχιακῆ τῶν προκρίτων ἐδιώρισεν ἀρματωλοὺς τοὺς ἀδελφοὺς Κολιαίους, ἢ Πλαπούτας, Γεώργιον καὶ Δημήτριον, εἰς τὸ τμήμα τῆς Λιοδώρας καὶ τῶν βουνῶν ἔχοντας 80 στρατιώτας Ἑλληνας διὰ νὰ προσέχουν τὸ τμήμα αὐτὸ καὶ προσέτι ὅλην τὴν ἐπαρχίαν. Ἐδιώρισαν δὲ καὶ ἄλλους τρεῖς εἰς τὸν κάμπον τῆς Καρύταινας τὸν Παυλόγιαννην, τὸν Ντροῦκαν καὶ τὸν Βασίλειον Ππούτουναν ἀπὸ τῆς Καρυαῖς, οἱ ὅποιοι εἶχαν ἕως 100 στρατιώτας. Ἀφοῦ οὕτοι ἐδιωρίσθησαν ἠῦραν αἰτίαν οἱ προεστοὶ καὶ ἰδίως οἱ Δεληγιανναῖοι καὶ ἐδιώρισαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ τμήμά των τὴν Ἀκοβαν καὶ πέρα τὸν Σπύλιον Γρίβαν, τὸν Ἀθανάσιον Κίντζον ἀπὸ τὰ Λαγκάδια καὶ πολλοὺς ἄλλους ὥπλισαν ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι εἶναι κ ἄ π ο ι καὶ ὀλονὲν τοὺς ἐτοίμαζαν.

Διέταξαν αὐτοὺς ὅλους εἰς τὸ φανερὸν νὰ καταδιώκουν τὴν ζωοκλοπὴν ὡς καὶ τοὺς κλέφτας καὶ νὰ προσέχουν νὰ μὴ φανῇ ἄνθρωπος τοῦ Κολοκοτρώνη· τοὺς

ἐδόθη δὲ καὶ γραπτὴ ἄδεια νὰ φονεύουν ὅποιονδήποτε ἐνοήσουν ὅτι εἶναι ἄνθρωπος τοῦ Κολοκοτρώνη. Ἡ δύναμις αὕτη κρυφίως ἐτοιμάζετο, καὶ καθ' ἑκάστην ἡμέραν αὖξανε, καὶ ἐπρόσεχε μήπως εἰς τὰ χωρία εὐρέθῃ κανέναν φιλότουρκος ἢ προδότης. Αὐτοὶ ὅλοι εὐρέθησαν ἔτοιμοι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐπαναστάσεως.

Ὁ δὲ Γ. Δημητρακόπουλος καὶ Προκόπιος Παπαδόπουλος ἀφοῦ ἐκατέρωθον νὰ κάμουν τοὺς Τούρκους νὰ πιστεύσουν, ὅτι ἀληθῶς εἶναι πιστοὶ εἰς τὴν ἐξουσίαν, συνεννοηθέντες καὶ μετὰ τῶν ἄλλων, ἔπαιζαν τὰ πράγματα, ἕως ὅτου ἔφθασεν ὁ προσδιορισθεὶς χρόνος ὑπὸ τῆς ἀσράτου Ἀρχῆς διὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως. Μαθόντες δὲ, ὅτι ἀληθῶς ὁ Κολοκοτρώνης εὐρίσκετο εἰς τὴν Μάνην ἀρχισαν νὰ συνεννοοῦνται μετ' αὐτοῦ, καὶ ἔκλεξαν τὸν Κωνσταντῆν Φουντᾶν ἀπὸ τὸ χωρίον Λιμποῖσι, συγγενῆ μακρυνὸν τοῦ Κολοκοτρώνη, ἄνθρωπον ἔξυπνον, ἐπιτήδειον καὶ πιστὸν διὰ τὴν προφορικὴν ἀνταπόκρισιν, καὶ δι' αὐτοῦ ἐ κ ο υ β α λ ῆ θ η κ α ν ὅλα ὅσα ὁ Κολοκοτρώνης ἤθελεν· ἡ δὲ ἐπαρχία ὅλη τῆς Καρύταινας ἐκινεῖτο τότε ἀπὸ τὴν θέλησιν τοῦ Κανέλου Δεληγιάννη, ὅστις εἰδοποιεῖ ὅλους τοὺς ἀδελφοὺς καὶ καπεταναίους τῶν κωμοπόλεων.

1821

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Τυχαῖαι περιστάσεις, αἱ ὁποῖαι συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς πατροπαράδοτου ἰδέας περὶ ἐλευθερώσεως τοῦ ἔθνους. — Διάδοσις τῆς ἰδέας τῆς ἐπαναστάσεως ἀπὸ τῶν Φιλικῶν εἰς τὴν Πελοπόννησον. — Προετοιμασίαι διὰ τὸν μέλλοντα ἀγῶνα. — Εἴσοδος πολλῶν καπεταναίων εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ διάφορα μέρη καὶ ἰδίως τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη.

Εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας ὑπῆρχε πατροπαράδοτος ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερώσεώς των ἀπὸ τοὺς τυράννους των. Ἄλλ' ἐχρειάζοντο καὶ περιστάσεις νὰ τοὺς συντρέξουν εἰς τοῦτο βοηθητικαὶ καὶ τοιαῦται δὲν ἔλειψαν.

Γείτονάς μας πρὸς τὰ βόρεια σύνορα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας ὑπῆρχεν ἡ ἠμόδοξος Ῥωσσία, ἡ ὁποία πάντοτε, ὡς ἀνωτέρω εἶπαμεν, ἐπεριποιεῖτο τοὺς Ἕλληνας τοὺς ἐδέχετο εἰς τὸν στρατὸν τῆς, καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα ὑπουργήματα καθὼς καὶ τοὺς ἰδίους τῆς εὐγενεῖς. Τοὺς ἔδιδε μέσα νὰ ἐμπορεύωνται εἰς ὅλας τὰς ἐμπορικωτέρας πόλεις τῆς Μαύρης Θαλάσσης· καὶ διὰ τοῦτο βλέπομεν

μέσα εις τὴν Ῥωσσίαν πλῆθος Ἑλλήνων ἐμπόρων, ἀξιωματικῶν καὶ ἐπισήμων πολιτικῶν. Ἀλλὰ καὶ εις τὴν Βλαχίαν καὶ εις τὴν Μολδαυίαν, ὡς γείτονα τῆς Ῥωσσίας καὶ ὁμόρησκον, καὶ διότι οἱ ἡγεμόνες των ἦσαν Ἑλληνες, πολλοὶ Ἑλληνες διὰ τὸ ἐμπόριον ἀποκατεστάθησαν.

Καὶ εις τὰ δυτικά δὲ τῆς Πελοποννήσου, εις τὴν Δημοκρατίαν τῆς Ἐπτανήσου, ἐξαπλώθησαν οἱ Ἑλληνες καὶ εὔρισκαν μεγάλην συνδρομὴν καὶ ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν καὶ ἀπὸ τὸν τόπον, καὶ ὅταν τὸν ἐξουσίαζαν ἀκόμη οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ῥῶσοι. Καὶ ἡ Ἀγγλία μετέπειτα ἐσχημάτισεν ἀπὸ τοὺς καταδιωκομένους καὶ καταφεύγοντας ἐκεῖ Ἑλληνας τὰ λεγόμενα ἐπικουρικὰ Ἀγγλικά τάγματα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ριχάρδου Τζούρτζ, καὶ εις αὐτὰ ἐγυμνάζοντο οἱ Ἑλληνες ἀξιωματικοί, οἱ ὁποῖοι ἐχρησίμευσαν μετὰ ταῦτα νὰ ὀδηγήσουν τοὺς συμπατριώτας των εις τὴν ἐπανάστασιν. Καὶ εις τὴν ἐκπαίδευσιν δὲ τοῦ ἔθνους πολὺ ἡ Ἐπτάνησος ἐσύντρεξε διὰ τοῦ φιλομούσου καὶ ἀειμνήστου θεμελιωτοῦ τῆς Ἐπτανησιακῆς Ἀκαδημίας ἀρμοστοῦ καὶ φιλέλληνος Γουίλφόρδ.

Ὅχι δὲ ὀλίγον ἐξύπνησε τὸ πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1789, ὡς εἴρηται ἀνωτέρω· διότι ὄχι μόνον πολλὰ πλοῦτη ἔνεκα τῶν πολέμων ἔφερναν οἱ ναῦται Ἑλληνες εις τὴν ἕως τότε πτωχὴν καὶ λησμονημένην Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ νέα ἔβλεπαν κάθε ἡμέραν πράγματα καὶ νέας ιδέας ὀλίκατ' ὀλίγον συνελάμβαναν περὶ τῆς ἐλευθερώσεως τῆς πατρίδος των, βλέποντες τοὺς ἄλλους Εὐρωπαίους ἐλευθέρους καὶ εὐτυχεῖς καὶ τὸν ἑαυτῶν τῶν δοῦλον καὶ καταφρονημένον.

Μετὰ τοὺς πολέμους μάλιστα τοῦ Ναπολέοντος ἄρχισαν νὰ σκέπτονται περὶ τῆς ἐλευθερώσεως τῆς πατρίδος των οἱ εὔρισκόμενοι εις Ῥωσσίαν, Μολδαυίαν, Βλαχίαν, Κωνσταντινούπολιν καὶ εις ἄλλας μεγαλοπόλεις Ἑλληνες, καὶ ἐσχημάτισαν τὴν περίφημον Φιλικὴν Ἐταιρίαν, περὶ τῆς ὁποίας τόσος μέγας λόγος ἔγινε καὶ γίνεται. Τὸ κέντρον αὐτῆς ἐφαίνετο ὅτι ὑπῆρχεν εις τὴν Ῥωσσίαν, διότι ἐκεῖ ἤμποροῦσε νὰ κρύπτεται καὶ νὰ ἐνεργῆ χωρὶς κανεὶς νὰ ἐξετάζη τὰ σχέδιά της. Ἐπροώδευεν ἔπειτα καὶ ἐξάπλωνε τοὺς κλάδους της παντοῦ, ὅπου ἦσαν Ἑλληνες, καὶ τέλος ἔκλεξε τὸν Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην ἀρχηγὸν αὐτῆς καὶ μέλλοντα νὰ ἀρχίσῃ τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερώσεως τοῦ ἔθνους.

Κατὰ τὸ 1817 καὶ ἀκολούθως ἄρχισαν νὰ ἔρχονται εις τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἰδίως εις τὴν Πελοπόννησον, διάφοροι ἀπόστολοι τῆς Φιλικῆς Ἐταιρίας, καθὼς ὁ μεγάλου Ἄναγνωσταρῆς Πατᾶ Γεωργίου, ὁ Ἡλίας Χρυσοσπάθης, ὁ Ἄντ. Πελοπίδας, ὁ Διονύσιος Εὐμορφόπουλος, ὁ Κ. Καμαρινός¹⁾, ὁ Ἀρχ. Γρηγόριος Φλέσας, ὁ Χ. Πεββαί-

1) Ὁ Κυριακὸς Καμαρινὸς ἐκ Καλαμῶν ἐστάλη τὸ 1820 ἀπὸ τὸν Π. Μαυρομιχάλην συστημένος εις τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην. τὸν ὁποῖον παρεκάλει νὰ τὸν συστήσῃ εις τὰς ἐπισημοτέρας οἰκογενεῖας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διὰ νὰ τὸν συστήσουν νὰ ὑπάγῃ εις Ὀδησσὸν καὶ ἐκεῖθεν εις Πετροῦπολιν. Αὐτὸς ὅθεν καὶ ἂν ἐπέρινα ἐζητοῦσε χρήματα καὶ μάλιστα εις Ὀδησσὸν ἐφιλοξενήθη ἀπὸ τὸν μεγαλέμπορον Ἠλίαν Μάνεσην Ἰσάκωνα καὶ ἀπὸ τὸν Ἰωάννην Ἀμβροσίου Καλαβρυτινόν. Αὐτοὶ εἶδαν τὸ ἀνοικονόμητον τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν ἐπρότρεψαν, ἀφοῦ τοῦ ἔδωσαν τὰ ἀναγκαῖα χρήματα διὰ τὸν ὁρμόμον, νὰ ἐπιστρέψῃ εις τὴν πατρίδα του, ἀλλὰ τίποτε δὲν κατώρθωσαν. Ἐκεῖθεν ἐπέρασαν εις Πετροῦπολιν, ὅπου ἀντάμωσε τὸν Ι. Καποδίστριαν, ὁ ὁποῖος τὸν ὑπέδεχθη φιλοφρόνως· αὐτὸς εἶγεν εἰδοποιηθῆ ἀπὸ τὴν Ὀδησσὸν περὶ τῆς διαγωγῆς τοῦ Καμαρινοῦ καὶ παρὰ τῶν ἐκεῖ διαμενόντων Ἑλλήνων ἔμαθε τὴν ἀσωτίαν τοῦ ἀνθρώπου. Μίαν μάλιστα τῶν ἡμερῶν πόρνη τις τοῦ ἀφῆρσε τὰ ὄσα εἰταιρικὰ ἔγγραφα εἶχε καὶ εὐθὺς ἔφθασαν εις τὰς χεῖρας τῆς ἀστυνομίας. Τοῦτο τὸ ἔμα-

βός, ὁ Ἰωάννης Γούστης, ὁ Καβαδίας, ὁ Ῥήγας Ἡβος, ὁ Ἀντώνιος Τζούνης καὶ ἄλλοι· καὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ ἀξιωματικοί, οἱ ὅποιοι ὑπηρετοῦσαν εἰς τὰ στρατιωτικὰ τάγματα τῆς Ἐπτανήσου μετὰ τὴν διάλυσίν των, ἀφοῦ ἐπῆγαν εἰς τὴν Ῥωσσίαν καὶ ἐμυήθησαν τὰ μυστήρια τῆς Ἐταιρίας, ἔμβαιναν κάθε ἡμέραν εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἐκατηχοῦσαν πρῶτον ὅλους τοὺς κλέπτας, ὅσοι ἦσαν κατατρεγμένοι ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν ἐξουσίαν, ὡς εἰς τὰ Καλάβρυτα τοὺς Πετιμεζαίους, εἰς τὰς Πάτρας τοὺς Κουμανιωταίους, εἰς τὴν Ἀρκαδίαν τοὺς Μέλιους, εἰς τὸν

θεν ὁ Ι. Καποδίστριας τότε μυστικὸς σύμβουλος τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου καὶ δι' αὐτὴν τοῦ τὴν διαγωγὴν τὸν ἐδίωξε διὰ τῆς ἀτυνομίας ἐκείθεν. Ὁ δὲ Ἀλέξ. Ὑψηλάντης τοῦ ἔδωκε τὰ ἐξοδὰ του καὶ τὸν ἔστειλεν εἰς τὸ Κισνόδι καὶ εἶπεν εἰς αὐτὸν νὰ τὸν περιμένῃ ἐκεῖ. Ἦλθεν ἔπειτα καὶ ὁ Ὑψηλάντης εἰς Κισνόδι, τὸν ἐρώτησε τί βοήθειαν ζητεῖ, καὶ ἐκεῖνος εἶπε 2,000,000 γρῶσια διὰ νὰ ἀρματώσῃ ὁ Π. Μαυρομιχάλης τοὺς Μανιάτας. Οὔτε τὸ 1]4 ἐμπορῶ ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ σὲ δώσω, ἀπεκρίθη ὁ Ὑψηλάντης· τότε θυμωθεὶς ὁ Καμαρινὸς τοῦ εἶπε νὰ μὴ γελασθῇ καὶ ζυγώσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον, διότι δὲν θὰ τὸν δεχθοῦν, καὶ ἄλλα ἀκόμη λόγια εἶπε κατὰ τῆς Ἐταιρίας. Ὁ Ὑψηλάντης ἐδιηγῆθη ἔπειτα τὰ ὅσα τοῦ εἶπεν ὁ Καμαρινὸς καὶ ὅτι τὸν ἐφοβήρισε, καὶ ἐρώτησε τοὺς συναθροισμένους ἐκεῖ ἀποστόλους Ἀρχ. Φλέσαν, Ἀντ. Πελοπίδαν, Δ. Θέμελην, Δ. Ἠπατρον, Χριστ. Πεβδαϊδῶν, καὶ Διον. Εὐμορφόπουλον καὶ λοιποὺς καὶ ἔμαθεν εἰς πᾶσαν τῆν ἀνήκει.

Αὐτοὶ ἀκούσαντες, ὅτι ἐφοβήρισε τὸν ἀρχηγὸν τῆς Ἐταιρίας καὶ ὑποπεύσαντες μὴ προδώσῃ καὶ αὐτὴν τὴν Ἐταιρίαν ἔβαλαν ἀνθρώπους εἰς τὸν δρόμον τοῦ εἰς τὸν Δούναβιν καὶ τὸν ἐσκότωσαν.

Αὐτὸς εἶπε κατηγῆθη ἀπὸ τὸν Ἠλ. Χρυσοσπάθην, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐκατηγῆθη καὶ ὁ Π. Μαυρομιχάλης, καὶ ὅχι καθὼς ἐσφαλμένως λέγει ὁ Σ. Τρικούπης (Ἰστ. Α. 65) ὅτι ἐκατηγῆθη ὁ Π. Μαυρομιχάλης ἀπὸ τὸν Κ. Καμαρινόν. Ὁ Τρικούπης προσθέτει ἀκόμη, ὅτι ἀναγνώσας ὁ Ι. Καποδίστριας τὰ γράμματα τοῦ Π. Μαυρομιχάλη περὶ ἐπαναστάσεως κατέκρινεν αὐτὰ καὶ εἶπεν, ὅτι οὔτε αὐτὸς οὔτε ὁ αὐτοκράτωρ ἐνήχητο. Τοιαύτας ἰδέας δὲν ἐπιστεύαμεν νὰ ἔχῃ ὁ ἱστορικὸς μας περὶ ἀνδρός, ὁ ὁποῖος εἶχε τὴν ἑλληνικωτέραν καρδίαν καὶ καμμία ἄλλη σκέψις δὲν τὸν κατέτριγε περισσώτερον, παρὰ ἢ ἀπελευθερώσις τῆς πατρίδος, καὶ τοῦτο τὸ ἔδειξεν ὁσάκις τὸ ἐσυγχώρησάν αὐτὸν περιστάσεις· ἀλλὰ δὲν ἦτο βέβαια καὶ κούτος ὁ Καποδίστριας, ὥστε καὶ εἰς τοὺς φαυλοβίους νὰ ἐμπιστεύεται λόγια, ἀπὸ τὰ ὑποία ἐξαρτᾶτο ἡ τύχη τῆς πατρίδος του.

Μιστρᾶν τὸν Ἀντ. Νικολόπουλον, εἰς τὴν Μάνην ὅλα τὰ καπετανάτα τῆς· ἔπειτα τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ αὐτοὶ ὁμοῦ μὲ τοὺς ἄλλους τοὺς Ἑλληνοδιδασκάλους, οἱ ὅποιοι πάλιν ἐκατηχοῦσαν ἄλλους καθὼς ὁ Νικηφόρος Παμπούκης καὶ ἄλλοι, τοὺς ἱερεῖς, ἡγουμένους καὶ καλογήρους τῶν μοναστηρίων, καὶ ἔπειτα ἀπὸ ὅλους ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ τοὺς ἄρχοντας καὶ τὸν μικρότερον λαόν.

Ἀφοῦ ἐκατηχήθησαν πολλοί, ἄρχισαν νὰ γίνωνται διάφορα μυστικὰ συμβούλια ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς ἐταιριστὰς εἰς τὰ ἀπόκεντρα μέρη, ὅπου τέσσερες πέντε εὐρίσκοντο μαζύ, καθὼς εἰς τὴν Μάνην, εἰς τὸν Ἅγιον Ἡλίαν μοναστήριον τῶν Καλαμῶν· εἰς τὸ Δυβρᾶχι τῆς Μεγαλόπολεως, ὅπου ἦσαν ὁ Κεφάλας, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, ὁ Ἀρχ. Φλέσας, ὁ Νικήτας, οἱ Δικαῖοι· εἰς τὰ Καλάβρυτα, ὅπου ἦσαν οἱ ἄρχοντες, οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ καπεταναῖοι Πετιμεζαῖοι καὶ ἄλλοι· εἰς τὴν Καρύταιναν, οἱ Δεληγιανναῖοι, οἱ Πλαποῦται καὶ λοιποὶ καπεταναῖοι καὶ πρόκριτοι· εἰς τὴν Βοστίτσαν, ὁ Ἀνδρέας Λόντος, Σπυρίδων Χαραλάμπης, Ἀγγελῆς Μελετόπουλος, Ἀναγνώστης Ἀλεξανδρόπουλος καὶ λοιποὶ πρόκριτοι· εἰς τὸν Ἅγιον Πέτρον, ὁ Ἀναγνώστης Κονδάκης, ὁ Σαριγιάννης καὶ ὁ Γ. Καραμᾶνος· εἰς τὴν Ἀνδρίτσαιναν, ὁ Παπαλέξης, ὁ Ὁ Τσανέτος Χριστόπουλος, οἱ Ζαρεϊφόπουλοι, ὁ Α. Σιόρης καὶ λοιποὶ καπεταναῖοι· εἰς τὸ Σουλιμᾶ τῆς Ἀρκαδίας, οἱ ἀρχιερεῖς Χριστιανουπόλεως καὶ Μεθώνης, οἱ Μέλιοι, ὁ Παπατσιόρης, ὁ Ν. Πονηρόπουλος, ὁ Πρωτοσυγ. Φραντση, ὁ Α. Γρηγοριάδης καὶ ἄλλοι· εἰς τὰς Πάτρας, ὁ Π. Πατρῶν, ὁ Ν. Λόντος, ὁ Ι. Παππαδιαμαντόπουλος, ὁ Ἀνδ. Κοντογούρης, ὁ Ι. Βλασόπουλος, ὁ Ι. Παπαβρήγόπουλος, οἱ Κουμανιωταῖοι καὶ ἄλλοι· εἰς τὸ μέγα

Σπήλαιον, ὅπου ὅλοι οἱ πατέρες τοῦ Μοναστηρίου ἦσαν κατηχημένοι καὶ ἐξαπλώθησαν παντοῦ εἰς ὅλην τὴν Πελοπόννησον διὰ νὰ διαδώσουν τὰ τῆς Ἑταιρίας· εἰς Γαστούνην, ὁ Σισίνης, Χ. Βιλαέτης καὶ ἄλλοι. Καὶ μέσα δὲ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν πολλάκις ἐπήγαιναν διὰ προτέρας συνεννοήσεως, ὡς ὁ Ἀναγνώστης Ἀρβάλης καὶ πολλοὶ ἔμποροι, καὶ ὠμιλοῦσαν περὶ τῶν πραγμάτων τῆς Ἑταιρίας. Οὕτω δὲ μεγάλη ἐνέργεια ἐγένετο καὶ ἡ Πελοπόννησος ὅλη ὑπόκωφα ἐσείετο· διότι ἡ Πελοπόννησος κυρίως εἰπεῖν ἦτο ὁ τόπος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ἐπειδὴ εἰς αὐτὴν ὑπῆρχαν ὅλα τὰ ἀπαιτούμενα στηρίγματα αὐτῆς, π. χ. ἡ Μάνη, τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν τὰ ὄρη, οἱ ἀρχιερεῖς τῆς καὶ ἅπας ὁ λοιπὸς κληρὸς, ὅστις αὐθόρμητος ἐκινήθη· ἔπειτα τὸ σύστημα τῶν προῦχόντων (κ ο τ σ α μ π ά σ ι δ ω ν), αἱ οἰκογένειαι τῶν ἐπαναστατῶν, τῶν κλεφτοκαπεταναίων ὀνομασθέντων, ὡς καὶ τὰ μοναστήρια. Εἰς ὅλα ταῦτα τὰ στηρίγματα ἐλπίζουσα ἐβασίσθη ἡ ἐπανάστασις, καὶ ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ τῆς. Ἐκ τῆς χώρας δὲ ταύτης ἐβγήκαν ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ μιᾶς τοιαύτης ἐπανάστασεως, ὁποία ἡ Ἑλληνική, καὶ ἡ διάδοσις αὐτῆς ἐκεῖθεν ἐγένετο, καὶ μετὰ ταῦτα ἡ Πελοπόννησος ἔγεινε τὸ γενικὸν κέντρον ἐπὶ πολὺν χρόνον καὶ εἰς αὐτὴν ἐστάλησαν διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης καὶ ἐχώνευσαν ὅλαι αἱ δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, διαρκοῦντος τοῦ ἐθνικοῦ πολέμου.

Αὗτοὶ λοιπὸν οἱ ἀρχιερεῖς, οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ καπεταναῖοι καὶ λοιποὶ ἀδελφοὶ ἐσκέπτοντο περὶ τῶν μέσων, τὰ ὁποῖα ἤμποροῦσαν νὰ μεταχειρισθοῦν διὰ τὸν μέλλοντα ἀγῶνα.

Ἀπὸ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1821, ἀφοῦ

τὰ πάντα ὠρίμασαν, ἄρχισαν οἱ Ἕλληνες καὶ ἤρχοντο εἰς τὰ σπιτία των ἀπὸ τὰ ξένα, ἀπὸ τὴν Ῥωσσίαν, Βλαχίαν, Μολδαυίαν, Κωνσταντινούπολιν, Σμύρνην καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα μέρη διὰ νὰ λάβουν μέρος κατὰ τὴν ἀποφασισθεῖσαν ἀπὸ τοὺς ἀποστόλους τῆς Ἑταιρίας ἡμέραν διὰ τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἀγῶνα.

Εὐθὺς καθὼς ἤρχοντο εἰς τὰ χωρία των ἢ εἰς τὰς πόλεις των, διεδίδετο ἡ ἰδέα τῆς ἐπανάστασεως εἰς ὅλους τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς γείτονάς των.

Οἱ ἀρχιερεῖς ἐσυγχωροῦσαν εἰς τοὺς ἱερεῖς νὰ διαβάζουσαν εἰς τὰς ἐκκλησίας παρακλήσεις νύκτα καὶ ἡμέραν πρὸς τὸν θεὸν διὰ νὰ ἐνισχύσῃ τοὺς Ἕλληνας εἰς τὸν μέλλοντα ἀγῶνα· καὶ εἰς τοὺς πνευματικούς δὲ καὶ εἰς τοὺς ἄλλους κληρικούς ἐσυγχώρησαν νὰ παρακινοῦν κατὰ τὴν ἐξομολόγησιν των τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν ἐπανάστασιν, καὶ νὰ τὴν θεωροῦν ὡς θρησκευτικῶς συγχωρημένην· διότι ὁ θεὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἐπλασεν ἐλευθέρους. Τοὺς παρεκίνουν δὲ οἱ πνευματικοὶ εἰς ἐπανάστασιν, διότι οἱ Ἕλληνες εἶχαν τόσον πολὺ ἐξασθενήσει ὑπὸ τὴν τυραννίαν, καὶ ἡ θρησκεία τόσον ἐχαύνωσε τὸν ἀπλοῦν ὄχλον, ὥστε εἶχαν τὸν φόβον τοῦ Ἄδου ἂν ἐσκότωναν Τούρκους, διότι ἐπίστευαν, ὅτι ὁ Θεὸς θὰ τοὺς κολάσῃ καὶ ὅτι θὰ δώσωσι λογαριασμὸν περὶ τούτου. Ἄλλ' ὁ κληρὸς τοὺς ἔβγαλεν ἀπὸ τὴν πλάνην αὐτὴν, διότι ἔλαβε πρῶτος τὰ ὅπλα. Πολλοὶ δὲ μάλιστα τῶν ἀρχιερέων, ὡς ὁ Ἐλους Ἀνθίμος, ἔκαμαν ἐπίτηδες καὶ εὐχὰς, τὰς ὁποίας ἔδιδαν εἰς τοὺς ἱερεῖς τῶν ἐπαρχιῶν των καὶ τὰς ἐδιάβαζαν μετὰ τὴν παράκλησιν.

Ἰδοὺ δὲ καὶ ἡ εὐχή τοῦ Ἐλους Ἀνθίμου πρὸς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὡς καὶ τὸ ἐξαποστειλά-

ριον και τὸ στιχηρὸν πρὸς τὴν Θεοτόκον, εὕρισκόμενα παρὰ τῷ προέδρῳ τοῦ Ἐφετείου Ναυπλίας Ν. Φλογαίτη¹.

Ἔλας τὰς νύκτας οἱ Ἕλληνες ὀπλοποιοί, (τουφεξίδες), σιδηρουργοί, ξυλουργοί και ἄλλοι ἐδούλευαν κρυφὰ ἀπὸ τοὺς Τούρκους και ἀπὸ τῆς γυναικῆς των διὰ τὰ ἀναγκαῖα

¹ Θεὲ παντοδύναμη, ἀόρατε, ἀκατάληπτε, ἀκατανόητε, ὁ ἐνισχύσας τὸν προφήτην σου Μωϋσῆν τῷ τόπῳ τοῦ σταυροῦ κατατροπῶσαι τὸν τύραννον τοῦ παλαιοῦ Ἰσραὴλ, τὸν ἀλαζόνα και ἀκαμπτον Φαραὼ ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ Θαλάσσῃ, και σῶσας δι' αὐτοῦ τὸν λαόν σου, ἐπάκουσον τῆς δεήσεως και ἡμῶν τῶν εὐτελῶν δούλων σου, τῶν χρισθέντων τῷ δνόματι τοῦ ἀγαπητοῦ σου υἱοῦ, κυρίου δὲ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, και ἀπάλλαξον ἡμᾶς, τὸν νέον Ἰσραὴλ, τὸ βασιλεῖον ἱεράτευμα τῆς Ἰσραηλιτικῆς τυραννίδος· ἐνίσχυσον και ἐνδυνάμωσον ἡμᾶς, και τοὺς εὐσεβάστους και θεοφυλάκτους ἡμῶν Προΐγκλητας και Ἡγεμόνας (*) και τὸν φιλόχριστον Στρατὸν τῆς δυνάμει τοῦ τιμίου και ζωοποιοῦ Σταυροῦ, κατατροπῶσαι τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἀγίας σου ἐκκλησίας, και ἀναφανῆναι νικητὰς και τροπαιούχους ἐναντίον τῶν ἀπογόνων τῆς Ἄγαρ. Ἐπὶ σοὶ τὰς ἐλπίδας ἀνατιθέμεθα, Κραταεὶ ἐν πολέμοις, ὀρθῶς λατρεύοντες σὲ τὸν μόνον Θεόν, και σιωτήρα ἡμῶν· φώτισον ἡμᾶς μμητὰς γενέσθαι και ὀπαδοὺς τοῦ ἀληθοῦς θεράποντός σου εὐσεβοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου, και ἀξιώσον ἀκοῦσαι τῆς οὐρανοῦ ἐκείνης φωνῆς « ἐν τούτῳ νικᾶτε, ἀπόγονοι Ἑλλήνων οἱ χριστῶνυμοι, και τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας εὐσεβῆ τέκνα, και καταβάλλετε τοὺς ἀθέους Ἀγαρηνοὺς », ὅπως και ἡμεῖς οἱ τεταπεινωμένοι ἀξιωθῶμεν τῆς ποθητῆς ἡμῶν ἐλευθερίας, δοξάζοντες τὴν παντοδύναμον ὄνομά σου τοῦ Πατρὸς και τοῦ Υἱοῦ, και τοῦ Ἀγίου Πνεύματος. Ἀμήν.

(*) Ἐννοεῖ τοὺς Ὑψηλάντας.

ΒΕΑΠΟΣΤΕΙΛΑΡΙΟΝ

Ἄ Ο Ὀὐρανὸν τοῖς Ἀστροῖς.

Τοὺς μὴ τὴν σὴν εἰκόνα, Παρθένε, ἀσπαζομένους, και τοῦ υἱοῦ σου και Θεοῦ, ἐκ πίστεως εἰλικρινοῦς, κατὰβαλε ὡς ἀθέους και τῆς γενένης πατρός.

Στιχηρὸν, ἦχος πλ. α'. Χαίροις ἀσκητικῶν ἀληθῶς.

Δεῦρο, μητέρο Χριστοῦ, πρὸς ἡμᾶς, σοῦ δεομένους, συμπαθοῦς ἐπισκέψεως, και βῦσαι κεκακωμένους, τυραννικαῖς ἀπειλαῖς, και δεινῇ μανίᾳ τῶν Ἀγαρηνῶν ὑφ' ὧν ὡς αἰγμάλωτοι, και γυμνοὶ διωκόμεθα, τόπον ἐκ τόπου συνεχῶς διαμείβοντες, και πλανώμενοι, ἐν σπηλαίοις και ὄρεσιν· οἴκτειρον οὖν Πανύμνητε, και δὸς ἡμῖν ἄνεσιν, παῦσον τὴν ζάλην και σβέσον τὴν καθ' ἡμῶν ἀγανάκτησιν, Χριστὸν δυσωποῦσα, τὸν παρέχοντα τῷ κόσμῳ τὸ μέγα ἔλεος.

τοῦ πολέμου και ἦτο ἐμποδισμένον και ἀφωρισμένον νὰ κάμνουν μεταξύ των φιλονεικίας και ἐξηγήσεις διὰ τὸν μέλλοντα σκοπὸν των. Διὰ τοῦτο καθένας ἐργάζετο κρυφὰ εἰς τὸ σπίτι του, διόρθωνε τὸ τουφέκι του, ἔπλαινε τὰ πιστόλια του, ἐπήγαινε εἰς τὸν λόγκον και ἔχυνε βόλια μὲ τὸ μονοκάλουπον και καθ' ὅλα προετοιμάζετο.

Ὅ,τι ἄκουαν οἱ Ἕλληνες περὶ τῆς ἐλευθείας των τὸ ἐπίστευαν και ἐφαρμόσθη ἡ κοινὴ παροιμία· « νὰ μοῦ λέγῃς ὅ,τι ἄγαπῶ και τὸ πιστεύω ». Ἐπίστευαν εἰς τὴν ἀόρατον ἀρχὴν τῆς Ἐταιρίας, και τοὺς λόγους τῶν ἀποστόλων τοὺς ἐνόμιζαν λόγους θεοῦ. Οἱ Τούρκοι ἔβλεπαν τὴν κίνησιν τῶν Ἑλλήνων, ὅτι δὲν ἔζων καθὼς προτῆτερα, και ὅτι ἐσυνάζοντο εἰς πολλὰ μέρη και διὰ τοῦτο ἐπονηρεύθησαν διὰ τοὺς βραγιάδες των· ἐτεχνάσθησαν μυρίους τρόπους διὰ νὰ ξεσκεπάσουν τίποτε, τοὺς ὑπόσχοντο νὰ τοὺς δώσουν χρήματα διὰ νὰ ἀγοράσουν βόδια, νὰ τοὺς χαρίσουν χωράφια, τοὺς ἐβάπτιζαν παιδία και ἐκέρνων τῆς μητέρας διὰ κουμπάραις κατὰ τὴν συνήθειαν, τοὺς ἐκαλοῖχαν και τοὺς ἔδειχναν τάχα, ὅτι τοὺς ἀγαποῦν, ἀλλὰ τίποτε δὲν ἐμποροῦσαν νὰ μάθουν, διότι οἱ Ἕλληνες ἐπροσποιοῦντο, ὅτι δὲν ἐννοοῦσαν τίποτε.

Ἄκουαν οἱ Τούρκοι λόγια, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἀρματώονται διὰ νὰ ἐπαναστατήσουν, τὰ ἔλεγαν τῶν Ἑλλήνων και αὐτοὶ τοὺς ἀπεκρίνοντο· « Ἀγαῖδες ἀπὸ μᾶς δὲν εἶναι τίποτε, αὐτὰ δὲν εἶναι ἰδικὰ μας πράγματα, τὰ κουβαλοῦν οἱ φίλοι τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, διὰ νὰ ἐνοχοποιήσουν ἐμᾶς τοὺς πιστοὺς δούλους τοῦ Σουλτάνου, και νὰ κατορθώσουν νὰ συγχωρήσῃ ὁ Ἀφέντης μας τὸν Ἀλῆ Πασᾶ και νὰ τὸν στείλῃ πάλιν πίσω¹ εἰς τὴν Πελοπόν-

¹ Μετὰ τὸ 1769 ἦλθαν 15,000 Ἀρβάνιται εἰς τὴν Πελοπόννησον και

νησον· ἐξεχάσατε τὰ περασμένα ὅπου μᾶς ἔκαμαν οἱ Ἄρβανῖται, καὶ πόσα ἐμεταχειρίσθημεν διὰ τὰ τοὺς βγάλωμεν ἀπὸ τὸν Μωριά; » Τοιοῦτοτρόπως τὰ ἐσκέπαζαν καὶ ἀπεκοίμιζαν τοὺς Τούρκους.

Ἄν τυχὸν ἔφαγαν κανένα καὶ τοῦ εὔρισκαν ἐπάνω του μπαρούτην ἢ ἄρματα, ἢ τὸν ἔβλεπαν νὰ ἀγοράζη μπαρούτην ἢ μολύβι ἢ πέτραις, τὸν ἐρωτοῦσαν τί τὰ θέλει· τοὺς ἀπεκρίνετο μωροθαύμαχτα· « δὲν γνωρίζεις, ἀγᾶ μου, τί τραβοῦμαι ἀπὸ τὰ ζ ο υ λ ἄ π ι α, (λύκους καὶ ἄλλα ἄγρια θηρία), μελίσι εἶναι, μᾶς ἔφαγαν τὰ ζωντανὰ καὶ δὲν θὰ μᾶς ἀφήσουν κανένα, ἐλύσσαξαν καὶ ἄρχισαν νὰ χύνωνται ἐπάνω μας νὰ μᾶς φᾶνε ».

Διὰ τὰ τοὺς πιστεύουν δὲ περισσότερον τὴν νύκτα οἱ ποιμένες (τοσπάνιδες) ἔρριχναν κάπου κάπου τουφέκια, ἐφώναζαν, ὅτι ἤλθαν λύκοι νὰ τοὺς φάγουν τὰ πρόβατα. Πολλοὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς Τούρκους κεχαγιαδες, οἱ ὅποιοι ἐκάθοντο εἰς τὰ χωρία καὶ εἶχαν μαζὺ μὲ τοὺς Ἑλληνας τὰ πρόβατα τοὺς ἔδιδαν μπαρούτη καὶ βόλια διὰ τοὺς λύκους καὶ ἐβεβαίωναν τοὺς ἄλλους, ὅτι διὰ λύκους ἀγοράζουν τὰ μπαρούτια οἱ ραγιαδες.

Ἀργότερα ἄρχισαν νὰ πηγαίνουν εἰς τὰ βουνὰ νὰ ρίχνουν ἴς τὸ σημάδι καὶ νὰ γυμνάζωνται εἰς τὸ τρυφέκι, ἐφοροῦσαν τὰ ἄρματα, ἐπλεκαν τσαρούχια, ἔφκιαναν παλάσκαις καὶ τὰ συλαχλίκια των, ἐτραγοῦδαγαν τοῦ Ῥήγα τὰ ἥρωικά τραγοῦδια ἐδιάβαζαν τὰ γράμματα τῆς Ἐταιρίας καὶ ἄλλα, τὰ ὅποια τοὺς ἤρχοντο ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς καὶ τὰ ἔκρυβαν εἰς τοὺς βράχους, ἢ εἰς τῆς σπηλαιῖς· τὰ

ἐγάλαν τὸν τόπον καὶ ὑπέφεραν οἱ Χριστιανοὶ καὶ οἱ Τούρκοι. Ἄλλὰ καὶ εἰς τὰ 1807—1808 ἦλθε πάλιν ὁ Βελῆ Πασᾶς ὁ υἱὸς τοῦ Ἄλλῆ Πασᾶ μετὰ 12,000 Ἄλβανούς καὶ τότε ὑπέφεραν περισσότερα οἱ Τούρκοι, καθὼς ἀνωτέρω εἶπαμεν.

δὲ ἄρματα τὰ ἄλειφαν μὲ μελοῦδι καὶ τὰ ἐκρέμων εἰς τὰ ἔλατα καὶ εἰς ἄλλα δένδρα, διότι εἰς τὰ σπίτια των τὰ ἔπαιρναν οἱ Τούρκοι· καὶ ὅλο ἓνα ἐπροετοιμάζοντο καὶ ἐπερίμεναν τὴν καλὴν ὥραν τῆς ἐπαναστάσεως.

Πολλοὶ μάλιστα Τούρκοι ἐσοφίζοντο διάφορα πράγματα· ἀλλὰ ἓνα ἀπὸ τὰ περιεργότερα εἶναι τὸ ἀκόλουθον. Ἐστειλαν μίαν ἡμέραν εἰς τὸν Δεσπότην Ἐλους Ἄνθιμον ἓνα Τούρκον, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε καλά καὶ τὴν γλῶσσαν μας καὶ τὰς θρησκευτικὰς μας τελετάς. Αὐτὸς καθὼς ἐπῆγεν εἰς τὴν Μητρόπολιν ἐζήτησε νὰ πρᾶσκυνήσῃ τὸν Δεσπότην, καὶ ὁ Ἐλος ἐδιέταξε καὶ τὸν ἔμβασαν εἰς τὴν κάμαράν του, ὅπου ἔκαμνε τὸν ἄρρωστον διὰ τὸ μὴν ὑπάγη μὲ τοὺς ἄλλους ἀρχιερεῖς εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Εὐθύς καθὼς ἐμβῆκεν ἔπεσε καὶ τὸν ἐπροσκύνησε καὶ τοῦ εἶπε· Δεσπότη μου, θέλω νὰ ἐξομολογηθῶ εἰς τὴν Πανιερότητά σου ὡς Χριστιανὸς τῆς ἀμαρτίας μου. Ὁ Ἐλος τοῦ ἔδοσε τὴν ἄδειαν, καὶ εὐθύς ὁ Τούρκος ἄρχισε καὶ ἔλεγε τῆς ἀμαρτίας του μὲ κλαύματα καὶ μὲ πολλὴν προσποιητικὴν κατάνυξιν, καὶ τέλος τοῦ εἶπε· « πότε θὰ ἔλθῃ, Δεσπότη μου, ἡ ἀγία ἐκείνη ὥρα νὰ πάρωμεν τὰ ἄρματα διὰ νὰ σκοτώσωμεν τοὺς ἀπίστους τυράννους μας καὶ νὰ ρουφήξω ἀπὸ τὸ αἷμά τους »; Ὁ Δεσπότης ἔκαμε τότε σημεῖα τῆς Ἐταιρίας, ἀλλὰ καθὼς εἶδεν, ὅτι δὲν ἐνόησε τίποτε, ἐκατάλαβεν, ὅτι εἶναι Τούρκος καὶ ἄρχισε νὰ τὸν συμβουλεύῃ καὶ νὰ τοῦ λέγῃ· « τέκνον, τί λόγια εἶναι αὐτά; μὴ πιστεύῃς τὰ λόγια ὅπου λέγονται. Ὁ Θεὸς ἔβαλεν εἰς τὸ κεφάλι μας τὸν Σουλτάνον διὰ τὸ καλὸν μας, αὐτὸν τὸν ἔβαλε νὰ μᾶς ἐξουσιάζῃ καὶ νὰ εἴμεθα πιστοὶ ραγιαδες του καὶ εὐπειθεῖς, διότι αὐτὸς φροντίζει διὰ ἐμᾶς, ἐπειδὴ ἀλλοιωτικά μᾶς κολάζει ὁ Θεός » ἔπειτα τοῦ ἐδιάβασε

τὴν συνειθισμένην εὐχὴν καὶ τὸν ἔστειλεν εἰς τὸ καλόν.

Ὁ Μεταμορφωμένος αὐτὸς Τοῦρκος τὰ εἶπεν ὅλα ὅσα ἤκουσεν ἀπὸ τὸν Ἑλλοὺς εἰς τοὺς Ἀγαῖδες, καὶ διὰ τοῦτο ἐκεῖνοι δὲν τὸν ὑπωπτεύοντο πλέον καὶ τὸν ἄφησαν ὡς ἄρρωστον νὰ μὴν πάη εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Τοιαῦτα πολ- λά ἐγίνοντα μέχρις οὗτο ἀρχίση ἢ ἐπανάστασις.

Ἀπὸ ἐκείνους, ὅπου ἤλθαν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1821 εἰς τὴν Πελοπόννησον, εἶναι καὶ ὁ Ἀρχιμανδρίτης Γρηγόριος Φλέσας. Αὐτὸς κατηγῶν ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς ἄλλα μέρη ἐφάνη, ἔπειτα καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ περ- νῶν ἀπὸ τὴν Ὑδραν καὶ Σπέτσας ἐπῆγεν εἰς Ἄργος, ἐκεῖ- θεν εἰς Κόρινθον καὶ Βοστίτσαν, ὅπου ἔμεινεν εἰς τὸ σπίτι τοῦ Ἀναγνώστη Ἀλεξανδροπούλου. Ἐκεῖ ἐσυνάχθησαν κατὰ πρῶτον ὁ Ἄνδρ. Λόντος, ὁ Σπυρίδων Χαραλάμπης, ὁ Ἀγγελῆς Μελετόπουλος, ὁ Σωτήρης Ἰωάννου, ὁ ἐπί- σκοπος Χριστιανουπόλεως καὶ ἄλλοι ἐντόπιοι. Εἰς αὐτοὺς ἐφανέρωσε τὸν ἐρχομὸν του, τὸν τίτλον του ὡς ἀπεσταλ- μένου παρὰ τῆς Γενικῆς ἀρχῆς, καὶ ὅτι ἡ 25 Μαρτίου εἶ- ναι ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς ἐπαναστάσεως.

Καθὼς ἄκουσαν αὐτὰ τὰ λόγια οἱ συναθροισθέντες ἐκεῖ ἐζαλίσθησαν διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ σχεδίου τῆς Ἐται- ρίας, ἔγραψαν καὶ τῶν ἄλλων προύχόντων καὶ τῶν ἀρ- χιερέων ὅσα τοὺς εἶπεν ὁ Α. Φλέσας. Αὐτὰ ἔδοσαν τὴν ἀφορμὴν νὰ γείνη ἡ λεγομένη μυστικὴ συνέλευσις τῆς Βοστίτσας, τῆς ὁποίας σκοπὸς ἦτο νὰ περιστείλῃ τὴν ἐπα- νάστασιν, διότι δὲν ἦτο, ὡς ἔλεγαν, ἀκόμη καιρὸς, καὶ νὰ περιορίσουν εἰς κανένα μοναστήριον τὸν Α. Φλέσαν ὡς ἄν- θρωπον ταραξίαν καὶ ἐπίφοβον.

Ἀφοῦ δὲ διελύθη οὕτως ἡ συνάθροισις αὕτη τῶν προῦ- χόντων καὶ τῶν ἀρχιερέων τῆς Ἀχαΐας, καθὼς εἰς τὴν

βιογραφίαν τοῦ Δικαίου Φλέσα λεπτομερῶς διηγούμεθα τὰ κατ' αὐτὴν, ἐκεῖθεν ἕκαστος ἐπῆγεν εἰς τὴν ἐπαρ- χίαν του.

Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ τοποτηρητὴς τοῦ Χουρσήτ-πασᾶ τῆς Πελοποννήσου ἐξέδωκεν ἐγκύκλιον διαταγὴν εἰς τοὺς Τοῦρκους διοικητάς, διὰ τῆς ὁποίας ἔλεγεν, ὅτι πρέπει νὰ εἰδοποιήσωσι τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς κοτσαμπάσιδες, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπάγουν εἰς Τριπολιτσᾶν μετὰ τὰς ἀπο- κρέω, διότι οἱ Τοῦρκοι τότε εἶχον τὴν συνήθειαν νὰ ἀφί- νουν τοὺς βαγιάδες τῶν ἡσυχῶν νὰ τρώγουν τὰ χοιρινὰ κρέατα, καὶ διὰ τοῦτο κανεὶς Τοῦρκος δὲν ἔμβαιεν εἰς τὰ χωρία κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἀποκρέω, ὅστις δὲ ἐξ αὐτῶν ἔμβαιεν τὸν ἐπερίπαιζαν οἱ ἄλλοι, ὅτι τάχα ἐπῆγε καὶ ἔφα- γε χοιρινὸν κρέας, καὶ τὸν ἔλεγαν γουροῦνι, καὶ διὰ τοῦτο ὅλοι ἔμεναν εἰς τὰ σπίτιά των.

Οἱ δὲ προῦχοντες μαθόντες τὴν πρόσκλησιν τοῦ το- ποτηρητοῦ ἐσυνεννοήθησαν πῶς νὰ ἀπατήσουν τὴν ἐξου- σίαν καὶ νὰ μὴν ὑπάγουν εἰς Τριπολιτσᾶν φοβούμενοι τὴν φυλάκισιν καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν των. Ἐτεχνάσθησαν δὲ τὰ ἐξῆς· ἔγραψαν γράμμα πλαστόν, τὸ ὅποιον ἔδωκαν εἰς ἓνα ἄνθρωπον των, καὶ τὸν ἔστειλαν νὰ ὑπάγῃ κατὰ τὸν δρόμον τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ νὰ μένῃ ἐκεῖ κάπου, καὶ εἶπαν πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ὅτι ἅμα ἴδῃ αὐτοὺς πηγαίνοντας εἰς Τριπολιτσᾶν, νὰ πάρῃ καὶ αὐτὸς τὸν δρόμον, καὶ νὰ ἔρ- χεται δῆθεν ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ ἀφοῦ τοὺς πλησιά- σῃ νὰ τοὺς δώσῃ τὸ γράμμα τὸ πλαστόν, τὸ ὅποιον ἐστὲλ- λετο τάχα ἀπὸ φίλον των Τοῦρκον Τριπολιτσιώτην, διὰ τοῦ ὁποίου τοὺς ἔλεγε νὰ μὴν ὑπάγουν ἐκεῖ, διότι ἡ ἐξου- σία θὰ τοὺς ἀποκεφαλίσῃ. Μετὰ δὲ τοῦτο ἀντάμωσαν τὸν Ἀρναούτογλου διοικητὴν (Βόιβοντα) τῶν Καλαβρύτων

μέ τὸν ὁποῖον εἶχον μεγάλην φιλίαν, ἀλλ' οὗτος ἦτο Τούρκος καὶ δεσπότης, ἐκεῖνοι δὲ ραγιᾶδες χριστιανοὶ καὶ δούλοι, καὶ τὸν ἐνέπαιζαν λέγοντες εἰς αὐτόν, ὅτι σήμερον καὶ αὐρίον θέλουν ἀναχωρήσει εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, ἀλλ' ὅτι περιμένουν νὰ γιερεύσῃ καὶ ὁ δεσπότης Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, ὁ ὁποῖος ἐπροσποιεῖτο τὸν ἄρρωστον, νὰ ἔλθῃ δὲ καὶ ὁ Γεώργιος Σισίνης ἀπὸ τὴν Γαστούνην, διότι καὶ αὐτὸς τοὺς εἶχε γράψει νὰ τὸν περιμένουν διὰ νὰ ὑπάγουν ὅλοι μαζί καὶ ἔδειξαν μάλιστα καὶ τὸ γράμμα του εἰς τὸν Βοίβοντα, ὅστις ἔγραψε ταῦτα εἰς τὸν τοποτηρητὴν, καὶ τοιούτοτρόπως ἀνέπαυσαν τὸ πνεῦμα τῶν Τούρκων τῆς Τριπολιτσᾶς, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἐπερίμεναν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ προὔχοντες ἐδικαιολόγουν τὴν χασομέριαν. Τέλος πάντων μετὰ παρέλευσιν ὀλίγων ἡμερῶν ἐβεβαίωσαν τὸν Βοίβοντα, ὅτι θὰ ξεκινήσουν καὶ τοῦ ἐζήτησαν νὰ τοὺς δώσῃ διὰ τὸν δρόμον ὡς συνοδίαν δύο Τούρκους ἕνα γιὰ τσαχκσῆν καὶ ἕνα τὰ τὰ ρην διὰ τὰ τοὺς συνοδεύσουν ὡς ἀνθρώπους τῆς ἐξουσίας. Συνήθεια ἦτο τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας, ὅσάκις οἱ προεστοὶ ἐπροσκαλοῦντο ἀπὸ τὸν Πασᾶν, ἢ ἐπρόκειτο νὰ ὁδοιπορήσουν διὰ δημοσίαν ὑπηρεσίαν, νὰ δίδῃ εἰς αὐτοὺς ἕνα, ἢ καὶ περισσοτέρους Τούρκους νὰ τοὺς συνοδεύσουν διὰ νὰ ἔχουν ἐπισημότητα, ὅτι εἶναι δημόσιοι ὑπηρέται, διότι ἄλλως οἱ Τούρκοι, ὅταν τοὺς ἠύρισκαν συσσωματωμένους, τοὺς ἐκακοποιοῦν καὶ τοὺς ἐκαταφρόνουν, ὅπως ἔκαμνον καὶ τοὺς ἄλλους ραγιᾶδες Ἕλληνας· διότι ὅσον καὶ ἂν ἦτο πλούσιος ὁ ραγιᾶς, ἢ ὁ κοτσάμπασης, καὶ καὶ φερμάνι ἀκόμη τοῦ Σουλτάνου ἂν εἶχεν, ὅταν ἐπήγαινε ἐφιππος καὶ εἰς τὸν δρόμον ἀπαντοῦσε Τούρκον, καὶ μάλιστα τὸν πλέον χειρότερον καὶ μηδαμινόν, φθάνει νὰ ἦτο Τούρκος, ἔπρεπε νὰ πεζεύσῃ καὶ νὰ σταθῇ ἕως ὅτου

νὰ περάσῃ ὁ Τούρκος, διότι ἂν ὁ Τούρκος ἐπλησίαζε καὶ ὁ ραγιᾶς δὲν εἶχε πεζεύσει, ὁ Τούρκος τὸν ἐγκρέμιζε κάτω ἀπὸ τὸ ἄλογον, καὶ τοῦ ἔδιδε ξυλιαῖς ὄσαις ἤθελεν. Ἐὰν ὅμως ὁ Τούρκος τοῦ ἔλεγεν, ἢ τοῦ ἔνευε μὲ τὸ χέρι νὰ μὴ καταβῇ ἀπὸ τὸ ἄλογόν του, ὁ κοτσάμπασης ἔδιδεν εἰς τὸν Τούρκον ὄχι ὀλιγώτερον τῶν δύο ρουμπιέδων, ἢ ἕνα τάληρον, καὶ οὕτω ἠγόραζε τὴν τιμὴν του· Μόνον οἱ ἀρχιερεῖς δὲν ἐπέζευαν, ἀλλ' ἐπερνοῦσαν ὅπως εὐρίσκοντο.

Οἱ πρόκριται λοιπὸν σκοπεύοντες, ὡς εἶπαμεν, νὰ μὴν ὑπάγουν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, διὰ νὰ ἀπατήσουν τὴν ἐξουσίαν καὶ τὸν Βοίβοντα, ἤθελαν νὰ ἔχουν Τούρκους μάρτυρας τοῦ πλαστοῦ γράμματος καὶ τοῦ πεζοδρόμου, ὅστις ἐπροσποιήθη, ὅτι ἔρχεται δῆθεν ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν καὶ τοὺς ἔφερε γράμματα, καὶ διὰ τοῦτο ἐζήτησαν τὴν συνδρομὴν τῆς ἐξουσίας, προσποιηθέντες, ὅτι χωρὶς ἀνθρώπον τῆς ἀρχῆς δὲν ἀπεφάσιζαν νὰ ὑπάγουν εἰς Τριπολιτσᾶν· ὁ δὲ Βοίβοντας κατὰ χρέος ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τοὺς ζητηθέντας δύο Τούρκους. Οὕτω λοιπὸν οἱ προὔχοντες ἐξεκίνησαν ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Ἀγᾶ Ἀρναούτογλου καὶ τῶν λοιπῶν Τούρκων Καλαβρυτινῶν. Ἀφοῦ δὲ ἐπροχώρησαν ἀπάντησαν πρῶτον καθ' ὁδὸν τὸν Ἀνδρέαν Καλαμογδάρτην, σταλέντα προηγουμένως ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν διὰ νὰ πείσῃ τοὺς προὔχοντας νὰ ὑπάγουν ἐκεῖ ἀνύποπτοι, καὶ ἔπειτα εἶδαν εἰς τὸν δρόμον τὸν πεζόν, τὸν φέροντα τὸ πλαστὸν γράμμα, τὸ ὁποῖον ἀφοῦ ἀνοῖξαν καὶ τὸ ἀνέγνωσαν, ἀμέσως ἐγύρισαν ὀπίσω πρὶν φθάσουν εἰς τὸ χωρίον Καστρί τῆς Κατσάνας, καὶ πρὶν ἰδῶσι τὸ γεφύρι τοῦ Ἀμπήμπαγα, καὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν Ἀγίαν Λαύραν κατὰ τὰς 13 Μαρτίου ξημέρωμα 14, καὶ ἐκεῖθεν διὰ

τῶν δύο Τούρκων, οἱ ὅποιοι εἶδαν τὰ καθ' ὁδὸν γενόμενα ἐπαράγγελαν εἰς τὸν Βόιβοντα, ὅτι ἔλαβαν γράμμα ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν καὶ φοβούμενοι περὶ τῆς ζωῆς των δὲν θὰ ὑπάγουν πλέον ἐκεῖ, ἀλλὰ θὰ πορευθοῦν εἰς τὸν αὐθέντην των τὸν Σουλτάνον εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τὰ ἴδια ἐπαράγγελαν καὶ εἰς Τριπολιτσᾶν διὰ τοῦ Ἀ. Καλαμογδάρτη, καὶ προσέτι νὰ εἴπη αὐτος εἰς τοὺς ἀγαθούς καὶ εἰς τὸν τοποτηρητὴν τοῦ Χουρσήτ-πασᾶ, ὅτι ἐπήγαιναν, καὶ ὅτι καθ' ὁδὸν ἀπάντησαν τὸν πεζόν, τὸν ὁποῖον Τούρκος φίλος των ἔστειλε καὶ τοὺς ἔγραψε νὰ μὴν ὑπάγουν, διότι θὰ ἀποκεφαλίσθουν ἀμέσως ὅταν φθάσουν. Τότε οἱ Τούρκοι καθὼς ἔμαθαν αὐτὰ ὑπωπτεύθησαν ἀναμεταξύ των, καὶ ἐφρόντιζαν νὰ μάθουν ποῖος τοὺς εἰδοποίησε τὸν σκοπὸν των, καὶ ἔγεινε διὰ τοῦτο καὶ συνέλευσις ἀπὸ τὸν τοποτηρητὴν τοῦ πασᾶ καὶ ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἀγαθούς. Εἰς δὲ τὴν γενομένην συνέλευσιν ὁ Σεγνετσῆπ ἐφέντης, ἓνας ἐκ τῶν ἐπισήμων ἀγάδων, ἐπρότεινε νὰ ἀποστείλουν καὶ πάλιν ἄνθρωπον πιστὸν ἰδικόν των εἰς τοὺς προὔχοντας τῆς Ἀχαΐας, καὶ ὡς τοιοῦτον ἔκριναν καὶ ἔστειλαν τὸν Νικόλαον Γεωργακόπουλον, ἢ Μοθωνιόν, ἀλλ' αὐτὸς δὲν ἐγύρισεν ὀπίσω· ὥστε ἐνῶ οἱ Τούρκοι ἐπερίμεναν καὶ αὐτόν, καὶ ἓνα ἄλλον ἀκόμη, ἔπειτα δὲ καὶ τὰ τ α ρ η ν Τούρκον διὰ τὴν ἄ ρ γ η τ α τῶν προὔχόντων αἱ ἡμέραι παρήρχοντο· ὁ δὲ Γεώργιος Μπηλίδας ἐγνωστοποιεῖ εἰς τὸν Ἀνδρέαν Ζαΐμην ὅλα τὰ ἐντὸς τῆς Τριπολιτσᾶς γινόμενα.

Οἱ προὔχοντες καὶ οἱ ἀρχιερεῖς, οἱ ὅποιοι, ὡς εἶπαμεν, ἐπῆγαν εἰς τὸ μοναστήρι τῆς Ἁγίας Λαύρας ἦσαν οἱ ἐξῆς· ὁ ἀρχιερεὺς Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, ὁ Κερνίτσης Προκόπιος καὶ οἱ προεστῶται τῶν ἐπαρχιῶν Βοστί-

τσης καὶ Καλαβρύτων Σωτήρης Χαραλάμπης, Ἀνδρέας Ζαΐμης, Ἀσημάκης Φωτήλας, Σωτήρης Θεοχαρόπουλος καὶ ὁ Ἀνδρέας Λόντος· αὐτοὶ ὅλοι ἐκοιμήθησαν ἐκεῖ εἰς τὸ μοναστήρι, καὶ ἦσαν φοβησμένοι καὶ ἀπηλπισμένοι. Προτοῦ ὅμως φύγουν ἐκεῖθεν ἦλθαν μεταξύ των εἰς διαφοροὺς ἑμιλίας ἀμηχανοῦντες τί νὰ πράξωσι καὶ ἕκαστος ἔλεγεν ὅ,τι ἐσυλλογίζετο. Ἔλεγαν δὲ οἱ μὲν· « νὰ φύγωμεν, ἀλλὰ ποῦ νὰ ὑπάγωμεν ; » Οἱ δὲ ἀποκρίνοντο· « εἰς τὴν Πόλιν νὰ ὑπάγωμεν »· οἱ δὲ πάλιν εἰς τὴν Ἰδραν· ἄλλοι εἰς τὴν Φραγκιάν, καὶ ἄλλοι ἄλλου. Ἔως τότε δὲ δὲν εἶχαν μάθει τὴν ἐπανάστασιν τῆς Βλαχίας. Τότε ὁ Ἀσημάκης Φωτήλας εἶπε τὰ ἐξῆς· « ὅ,τι ἐδυνήθημεν ἐκάμαμεν μέχρι τοῦδε καὶ ἀρκετὰ ἐμακρύναμεν τὸν καιρὸν, ἀλλ' εἰς τὸ ἐξῆς οἱ Τούρκοι δὲν μᾶς πιστεύουν, ὅσον καὶ ἂν προσπαθήσωμεν νὰ τοὺς γελάσωμεν· ὥστε ὅπως ἔφθασαν τὰ πράγματα αὐτοὶ θὰ κόψουν τὰ κεφάλια μας, καὶ ὄχι μόνον τὰ ἰδικά μας, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν Χριστιανῶν, καὶ Κύριος οἶδεν, ἂν δὲν στείλουν τῆς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά μας εἰς τὴν Ἀνατολήν. Μακάρι καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι μὲ τὰ χέρια μας νὰ κόψωμεν τοὺς ἄλλους ἀδελφούς μας Χριστιανοὺς ὅλους καὶ σωρὸν νὰ τοὺς κάμωμεν, καὶ εἰς τὸ τέλος ἄς κόψουν καὶ ἡμᾶς. Ἄλλ' ἡ γνώμη μου εἶναι νὰ πιάσωμεν τὰ ὄπλα καὶ ὁ Θεὸς ἄς μᾶς βοηθήσῃ, καὶ ὅ,τι γείνει ἄς γείνη. Ἄν γλυτώσῃ δὲ κανένας ἀπὸ ἡμᾶς καὶ φύγῃ καὶ ὑπάγῃ ἄλλου εἰς τοὺς Χριστιανοὺς πιστεύω, ὅτι θὰ τοῦ δώσουν ἓνα κομμάτι ψωμί νὰ φάγῃ, διότι θὰ εἴπη ὁ κόσμος, ἐπολέμησαν οἱ κακὸι οἱ οἱ διὰ τὴν σωτηρίαν των μὲ τὸν μέγαν ὀθρίον τῆς οἰκουμένης, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐνίκησαν καὶ εἶναι ἄξιοι ἐλέους. Ἐπειτα καὶ ἡμεῖς θὰ ἔχωμεν ὀλίγον θάρρος εἰς τοῦτο, ὅτι ἐκάμαμεν

τὸ χρέος μας». Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Φωτήλα ὑπῆρξαν ἡ ὑστερινή των ἀπόφασις. Ἐπειτα δὲ ἐσκορπίσθησαν ἐκεῖθεν μὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα καὶ τὸ αὐτὸ θάρρος διὰ νὰ ἐτοιμασθοῦν εἰς τὴν περιμενομένην ἡμέραν καὶ ὥραν, καὶ πλέον δὲν εἶδον ὁ ἓνας τὸν ἄλλον κατὰ πρόσωπον, παρὰ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν.

Ὅταν ἐκόντευεν ἡ προσδιωρισμένη ἡμέρα νὰ ἀρχίσῃ ὁ πόλεμος, οἱ Τούρκοι τὸ ἐμυρίσθησαν καὶ ἄρχισαν νὰ λαμβάνουν τὰ μέτρα των. Ἐκαμναν κάθε ἡμέραν συμβούλια, καὶ τέλος ὁ τοποτηρητὴς τοῦ Χουρσήτ-Πασᾶ κατὰ συμβουλήν τῶν ἐντοπίων Ἀγάδων ἐπροσκάλεσε κατὰ τὰ μέσα Φεβρουαρίου εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν ὄλους τοὺς ἐπισημοτέρους προκρίτους καὶ ἀρχιερεῖς τῆς Πελοποννήσου, ἀπὸ τοὺς ὁποίους πολλοὶ ἐξεκίνησαν καὶ ἐπῆγαν. Πολλοὶ ὅμως ἔκαμαν τὸν ἄβρωστον καὶ ἀνέβαλαν διὰ κάμποσαις ἡμέραις τὸν πηγαϊμόν των, ὡς ἀνωτέρω εἶπαμεν. Ὁ τοποτηρητὴς ἐνόμισεν, ὅτι ἂν πιάσῃ καὶ φέρῃ τοὺς προκρίτους καὶ τοὺς ἀρχιερεῖς εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, ὁ βραγιάς δὲν θὰ τολμήσῃ νὰ κάμῃ κἀνένα κίνημα.

Κατὰ τὰ μέσα μάλιστα τοῦ Μαρτίου τὸ πρᾶγμα ἐπρόχωρησε πολὺ, ὅλοι οἱ Πελοποννήσιοι τὸ ἐγνώριζαν, ἄφησαν ὄλαις τῆς δουλειαῖς των καὶ εἰς τὰ πράγματα τοῦ πολέμου μόνον ἐνασχολοῦντο. Παντοῦ ἔβλεπες κινήσιν καὶ συνάμα φόβον καὶ χαρὰν διὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπανάστασεως. Τὰ πάντα ὅσον ἤμποροῦσαν τὰ ἐτοίμασαν καὶ δὲν ἐγχειάζετο παρὰ νὰ δοθῇ τὸ σημεῖον τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἀγῶνος.

Οἱ Τούρκοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς τὰ χωρία ὡς σεῖ μένιδες καὶ εἰσπράκτορες (τασιλταραῖοι) καὶ ἄλλοι, τὰ ἔβλεπαν πλέον φανερά καὶ δὲν ἤμποροῦσαν τὰ πράγματα

πλέον νὰ κρυφθοῦν· διὰ τοῦτο διὰ νὰ μὴ πηγαίνουν αὐτοὶ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν καὶ λέγουν ἔτι ἔβλεπαν εἰς τὰ χωρία, ἄρχισαν προτῆτερα ἀπὸ τὰς 15 Μαρτίου καὶ ὑστερα οἱ Ἕλληνες νὰ σκοτώνουν τοὺς διασκορπισμένους αὐτοὺς Τούρκους ἀνὰ ἓνα ἢ δύο ἢ καὶ περισσοτέρους, ὅπου τοὺς ἐξεμονάξιαζαν.

Κατ' ἐκείνας δὲ τὰς ἡμέρας ὁ Νικόλαος Ταμβακόπουλος ἀπὸ τὴν Βυτινᾶν τραπεζίτης τῆς Τριπολιτσᾶς ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὰ Καλάβρυτα, διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν ἔχων πρὸς ἀσφάλειάν του καὶ συνοδίαν τὸν Σεϊδῆν Λαλιώτην καὶ ἕως δέκα Τούρκους καὶ Ἕλληνας. Τὴν ὥραν δὲ ὅπου ἀνέβη εἰς τὸ ἄλογόν του, ἡ γυναῖκα τοῦ Σωτήρη Χαραλάμπε τὸν ἐπλησίασε καὶ τοῦ εἶπε κρυφὰ νὰ ἔχῃ τὸν νοῦν του, διότι εἰς τὸν δρόμον θὰ τὸν κ τ υ π ῆ σ ο υ ν διὰ νὰ πάρουν τὰ χρήματα καὶ τῆς ὁμολογίαις ὅπου ἐχρεώσθουν τινὲς πρόκριτοι τῶν Καλαβρύτων. Ἀφοῦ δὲ ἔφθασαν εἰς τὸ γεφύρι τοῦ Ἀμπήμπαγα ἄλλαξαν τὸν δρόμον τὸν δημόσιον καὶ τὴν νύκτα ἔφθασαν εἰς τὸ χωρίον Κρινόφυτα, ὅπου καὶ ἐκοιμήθησαν ὀλίγον, καὶ ἔπειτα ἐσηκώθησαν καὶ τὴν αὐτὴν νύκτα ἐπῆγαν εἰς τὸ χωρίον Κράβαρι, τὸ ὁποῖον ἦτο ἰδιοκτησία τῶν Κωστάκιδων. Ἐκεῖ ὁ χωρικὸς Κουτσοληᾶς, εἰς τὸ σπίτι τοῦ ὁποίου ἔμειναν, εἶπε πρὸς τὸν Ταμβακόπουλον ὑποπτα λόγια, καὶ διὰ τοῦτο ἐφόρτωσεν ἀμέσως τὰ ζῶά του, καὶ τὰ ἔστειλε μὲ τοὺς δούλους του δι' ἄλλου δρόμου νὰ περάσουν τὴν Χελωνοσπηλιάν, ἔπειτα νὰ κολλήσουν κατὰ τὸ Παγκράτι καὶ ἐκεῖθεν νὰ ὑπάγουν εἰς τοῦ Δάρα ὄριον τῆς πατρίδος του. Ἀφοῦ δὲ τὰ ζῶα μὲ τὰ φορτώματα ἔφθασαν εἰς τὴν Χελωνοσπηλιάν ἔπесαν εἰς τὴν χ ω σ ι ᾶ ν τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Ἀσημάκη Ζαίμη, οἱ ὁποῖοι ἦσαν

ὁ Χονδρογιάννης μὲ τὰ παιδιὰ του, ὁ Γ. Δημόπουλος ἀπὸ τὸ Μάξι, ὁ Σταμάτης καὶ ὁ Λαμπρούλιας ἀπὸ τοῦ Μποτιά, οἱ ὅποιοι ἐκίνησαν ἀπὸ τὴν Κερπινήν, ἐκατέβηκαν εἰς τὸ χωρίον Κάνι, καὶ ἐκεῖθεν ἐπῆραν τὸν Ἀσημάκην καὶ Γιάννην Ντόλκα, καὶ τοιουτοτρόπως τὰ φορτώματα διηπάγησαν.

Ὁ δὲ Ταμβακόπουλος μὲ τοὺς συντρόφους του ὠδηγήθη ἀπὸ τὸν Κουτσοληᾶν νὰ ὑπάγῃ δι' ἄλλης ὁδοῦ εἰς τὴν Λυκούριαν καὶ εἰς τὸ σπίτι τοῦ Ἀναγνώστη Μακρῆ. Ἀφοῦ δὲ ἔφθασαν ἐκεῖ, ὁ Μακρῆς, ἂν καὶ ἦτο τότε ἄρρωστος, ὅμως ἄδειασε τὸ σπίτι του, ἔβγαλε τὰ πολεμοφόδια, τὰ προετοιμασμένα διὰ τὴν ἐπανάστασιν, καὶ ἐδέχθη τὸν Ταμβακόπουλον καὶ τοὺς Τούρκους, διότι ἦτο φίλος τοῦ Σωτήρη Χαραλάμπη. Τότε ὁ Ἀναγνώστης Κολιόπουλος, προεστῶς καὶ αὐτὸς ὡς καὶ ὁ Μακρῆς, ἔχων τὸν Χονδρογιάννην καὶ τοὺς λοιποὺς ἠθέλησαν νὰ καύσουν τὸ σπίτι τοῦ Μακρῆ καὶ μαζὺ μὲ αὐτὸ τὸν Ταμβακόπουλον καὶ τοὺς Τούρκους, λέγοντες, ὅτι τοιαύτην διαταγὴν εἶχαν ἀπὸ τὸν Ζαΐμην, καὶ ὅτι πληρώνουν τὸ σπίτι του. Ἄλλ' ὁ Μακρῆς ὡς καὶ ἄλλοι ἐκεῖ φίλοι τοῦ Σ. Χαραλάμπη ἀκούσαντες ταῦτα ἐδυσσεσθήθησαν καὶ εἶπαν, ὅτι αὐτοὶ δὲν εἶχαν ὁμοίαν διαταγὴν ἀπὸ τὸν Χαραλάμπην. Μετὰ ταῦτα ὁ Κωνσταντῆς υἱὸς τοῦ Μακρῆ καὶ ἄλλοι Λυκούριῶται ἐπῆραν τοὺς περὶ τὸν Ταμβακόπουλον καὶ τοὺς συνώδευσαν ἕως εἰς τοῦ Μπούγα τὸ διάσελον κατὰ τοῦ Φονιᾶ εἰς τὴν Καταβόθραν, καὶ ἐκεῖ τοὺς ἀφήκαν ἐκεῖθεν δὲ ὁ Ταμβακόπουλος ἐπῆγεν εἰς τὸ Ζευγαλατιό, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ἕως ἐδῶ τί ἐγείναν τὰ φορτώματά του, ἐνόησεν ὅμως, ὅτι ὅλα ταῦτα ἐγίνοντο διὰ νὰ φονευθῇ μετὰ τῶν Τούρκων συντρόφων του ἐνθυμηθεὶς τοὺς λό-

γους τῆς γυναικὸς τοῦ Χαραλάμπη καὶ τοῦ Κουτσοληᾶ. Ἀπὸ δὲ τὸ χωρίον Ζευγαλατιό συνεννοήθη μὲ τοὺς εὐρεθέντας Τούρκους Κεχαγιάδας τοῦ Κάμπου, καὶ μὲ τοὺς συγγενεῖς καὶ πατριώτας του Βυτινιώτας καὶ τοῦ φίλου τοῦ Μάρκου Κολοκοτρώνη, οἱ ὅποιοι ἐπῆγαν ὠπλισμένοι, καὶ ἐκεῖθεν οὗτοι συνώδευσαν αὐτὸν εἰς τὴν Βυτίαν, τὸν δὲ Σεῖδῆν μὲ τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Οἱ δὲ περὶ τὸν Χονδρογιάννην ἀφοῦ ἐπῆραν τὰ φορτώματα, ὡς εἶπαμεν, εἰς τὴν Χελωνοσπηλιάν, ἤσαν ἐκεῖ κατὰ τύχην τὸν Νικόλ. Γιαννακόπουλον ἀπὸ τὴν Ἀλωνίσταιναν ἀνθρωπον τοῦ Ταμβακοπούλου, καὶ ἕνα Ἀράπην Τούρκον, ὅστις εἰσέπραττε χρήματα τοῦ Ταμβακοπούλου εἰς τὰ χωρία, τὸν ὅποιον ἐσκότωσαν κατὰ τὸ Κεφαλάρι εἰς τοὺς Μύλους¹.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν τὴν αὐγὴν, ἔπου οἱ ἄλλοι ἔπαιρναν τὰ φορτώματα τοῦ Ταμβακοπούλου, ὁ Σωτήρης Παπαδέας ἀπὸ Μάξι μὲ τοὺς συντρόφους του Θανάση Φιφέ, τὸν Θανάση Κωστόπουλον Μαζαίους, τὸν Γιαννάκην Βίραν ἀπὸ τὸ χωρίον Κρινόφυτα, καὶ τὸν Γαλάνην ἀπὸ τὸ χωρίον Βρόσθαινα, ἐσκότωσε τὸν Ἀράπην τοῦ Ἀρναούτογλου κατὰ τὴν θέσιν Παλαιόπυργον καὶ Κεφαλόβρυσαν· αὐτὸν τὸν ἔστελνεν εἰς τοῦ Δάρα νὰ εἰδοποιήσῃ τοὺς βραγιάδες του νὰ ἔβγουν νὰ τὸν πάρουν καὶ νὰ ἐτοιμάσουν νὰ τὸν δεχθοῦν εἰς τὸ χωριό, τὸ ὅποιον ἦτο ἰδιοκτησία του (τσιφλίκι του). Εἰς τὸν Ἀράπην αὐτὸν ἤσαν καὶ γράμματα, τὰ ὅποια ἔστελνεν ὁ Ἀρναούτογλος εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ τὰ ἔστελνεν εἰς τὸν Σωτήρη Χαραλάμπην.

¹ Αὐτὰ κατ' ἄλλον τρόπον ὁ Σ. Τρικούης ('Ιστορ. Α. 77) τὰ ἐκθέτει, καὶ λέγει μάλιστα, ὅτι ἐτουφέκισαν τὸν Σεῖδῆν καὶ τὸν Ν. Ταμβακόπουλον, ἐνῶ, καθὼς εἶπαμεν, οὐδὲ τοὺς εἶδαν εἰς τὰ μάτια των.

Κατὰ δὲ τὸ δειλινὸν τῆς αὐτῆς ἡμέρας οἱ ἴδιοι, ἀφοῦ ἤλθαν καὶ ἄλλοι καὶ ἔγειναν ἕως 12, χωσιασμέ- νοι ὀλίγον παραπάνω εἰς τὰ Πλατάνια, ἐσκότωσαν τὸν καφετσήν τοῦ Ἀρναούτογλου, ὁ ὁποῖος ἤρχετο μὲ τὸν σουρτζῆν εἰς τοῦ Δάρα, διὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τὸ κατάλυμα (κονάκι) τοῦ ἀφέντη του¹. Ἀλλὰ τὸν σουρτζῆν ὡς χριστιανὸν τὸν ἄφησαν καὶ ἐκεῖνος ἔτρεξε ὀπίσω καὶ εἰδοποίησε τὸν ἀφέντη του, ὁ ὁποῖος ἤρχετο ἕως μίαν ὥραν μακρύτερα, τὸν σκοτωμὸν τοῦ καφετζῆ ἀπὸ τοὺς κλέφτας. Ἐγύρισε λοιπὸν ὁ Ἀρναούτογλος εὐθὺς ὀπίσω διὰ τὰ Καλάβρυτα καὶ περνῶν νύκτα ἀπὸ τὰ Σουδενὰ ἄφησε δύο φορτώματα ἀπὸ τὰ πράγματά του εἰς τὸ σπίτι τοῦ Ἀσημάκη Σκαλτσᾶ ἀρματωλοῦ καὶ ἐπῆγε καὶ ἐκλείσθη εἰς τὰ Καλάβρυτα.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν οἱ ἴδιοι ἐπίασαν τοῦ Ἀμπήμπαγα τὸ γεφύρι καὶ ἐφύλαγαν τὸν δημόσιον ὁρόμον διὰ νὰ σκοτώσουν Τούρκους· ἐκεῖ ἔτυχε νὰ ἔρχεται ἀπὸ τὰς Πάτρας ὁ Σελήμαγας, κλειδοῦχος (τζινδάραγας) τοῦ Ναυπλίου, μὲ ἄλλους τρεῖς Τούρκους, τοὺς ἐπίασαν ζωντανούς καὶ τοὺς ἐπῆραν τὰ χρήματά των· καὶ τὸν μὲν Σελήμαγαν τὸν ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Σωτήρη Παπαδέα, ὡς ἀγάν των καὶ καλὸν ἄνθρωπον, ὁ καπετάνιος τοῦ χωρίου Ἀρμπουνα Γεώργιος Πετροῦτσος καὶ οἱ ἄλλοι χωριανοὶ του, καὶ ἀφοῦ

¹ Ὁ Σ. Τρικούπης δὲν γνωρίζει ἔτι δὲ διόλου σχεδὸν τὸ συμβᾶν (Ἱστορ. Α. 77) περὶ Ἀρναούτογλου, οὔτε εἶπε τὴν ἄλλην ἡμέραν, ἀφοῦ ἐπέρασεν ὁ Ν. Ταμπακόπουλος, ἐσκότωσαν τὸν Ἀράπη καὶ κατὰ τὸ δέλεο τῆς ἰδίας ἡμέρας τὸν Καφετσή, ἀλλὰ λέγει μόνον, ὅτι ὁ καταλυματίας, τὸν ὁποῖον εἶπαμεν Καφετζῆν, ἀφοῦ ἐπλησίασεν εἰς τὸ μέρος, ὅπου ἐτουφεκίσθη ὁ Σειδῆς, ἔμαθε τὸ γεγονός καὶ φοβηθεὶς διὰ τὸν ἀφέντην του ἐγύρισε πίσω ἔντρομος καὶ εἰδοποίησεν αὐτὸν διὰ νὰ γυρῇ πίσω· ἀλλ' ὁ σουρτζῆς μόνον ἐγλύτωσεν, ὡς εἶπαμεν, καὶ αὐτὸς ἐγύρισε καὶ εἰδοποίησε τὸν ἀφέντην του.

τοὺς τὸν ἔδοσαν, τὸν ἔστειλαν εἰς τὸ σπίτι του εἰς τὸ Ναύπλιον, τοὺς δὲ ἄλλους τοὺς ἔστειλαν ἔπειτα εἰς τὰ Καλάβρυτα. Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἐσκότωσεν ὁ Ν. Σολιώτης¹ μὲ τὸν Ἀναγνώστη Κορδῆν καὶ λοιποὺς εἰς τὸ Ἀγρίδι εἰς τῆς Κλουκίνας τοὺς γυφτοχαρατσίδες. Καὶ πάλιν δὲ ὁ ἴδιος ἔπειτα ἀπὸ τρεῖς ἡμέρας ἐσκότωσε τοὺς Ἀλβανούς εἰς Βερσοβὰ τῶν Χασιῶν. Τότε συγχρό- νως ἐσκότωσαν ὁ Σταθᾶς Πανόπουλος, Ἀθανάσ. Κίσιος, Πανάγος Βλάντης καὶ δύο ἄλλοι ἐκ τῶν χωρίων Μοστίτσι καὶ Καστέλι τῶν Καλαβρύτων, συνοδεύοντες τοὺς Ἀσήμαγαν καὶ Ὁμέραγαν Μουκαπελεντσιδῆς, διαμένον- τας εἰς τὰ χωρία ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἰδιοκτησία των, καὶ περνῶντας ἀπὸ τὸ Σοπωτὸν πολλὰ πρῶτῃ τῆς 21 Μαρ- τίου ἐφόνευσαν αὐτοὺς ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν τῆς κω- μοπόλεως εἰς τὴν θέσιν, τὴν ὀνομαζομένην Ἀνάγυρος.

Ὁ Ναθαναὴλ ἡγούμενος τοῦ μοναστηρίου Φονιά καὶ ὁ ἀδελφός του, οἵτινες ἦσαν ἀπὸ τὸ χωρίον Ἀγρίδι τῆς Κλουκίνας, οἱ δύο αὐτοὶ ἀδελφοὶ εἶχαν μυηθῆ τὸ μυστή- ριον τῆς Ἐταιρίας ὡς καὶ οἱ ἄλλοι μοναχοὶ τῆς Μονῆς, ἦτοι ὁ Σεραφεῖμ καὶ ὁ Σάββας ἀπὸ τὰ Χαλκιάνικα, ὁ Ἀθανάσιος ἀπὸ τὰ Καλύβια τοῦ Φονιά, καὶ τέλος ὁ Ἀνα- νίας καὶ ὁ Συνέσιος ἀπὸ τὴν Ζαροῦχλαν τῶν Καλαβρύτων.

Ὅλοι οἱ μοναχοὶ οὗτοι ἐπατήχουν τὴν περιφέρειαν τοῦ Φονιά, καὶ ἐζῶθεν ἐφρόντισαν καὶ ἐτοίμασαν ὅλα τὰ ἀναγ- καῖα τοῦ πολέμου. Μετὰ τὸ κτύπημα τῶν γυφτοχαρα- τσιδῶν, ὡς ἀνωτέρω εἶπαμεν, τὸ ὁποῖον ἔγεινεν εἰς τὸ Ἀγρίδι τῆς Κλουκίνας ἀπὸ τῶν Σολιώτην καὶ τὸν Ἀν-

¹ Αὐτὸς δὲ ὁ Σολιώτης ἐπαρακινήθη ἀπὸ τὸν Ἀρχ. Φλέσαν νὰ κτυπήσῃ προτῆτερα Τούρκους καὶ νὰ κόψῃ τὰς μακρυὰς καὶ ἀκάρπους συνελεύσεις τῶν ἀρχόντων τῶν Καλαβρύτων καὶ Πατρῶν.

δρέαν Πετιμεζάν, οί μοναχοί έσυνενοήθησαν μετά του άρχοντος Σωτ. Χαραλάμπη, και παρ' αυτού έλάμβαναν οδηγίας περι τής επανάστασεως.

Ο ήγούμενος Ναθαναήλ, ο πρωτοσύγγελος και έξαρχος Σιναίτης Άμβρόσιος και ο Δανιήλ Παμπούκης ήγούμενος τής μονής του Βράχου του Άγίου Γεωργίου τής Κορίνθου εύρέθησαν εις τήν Μονήν του Φονιά, και εκεί μαθόντες τον φόνον των γυφτοχαρατζιδων, άπεφάσισαν να ειδοποιήσουν τον Σωτήρην Νοταράν, έτοιμαζόμενον τότε να υπάγη εις Τριπολιτσάν, και προς τουτο άπέστειλαν τον άνεψιόν του Ναθαναήλ Βενιαμίν ονομαζόμενον να υπάγη κατά τον κάμπον τής Τριπολιτσάς, όπου έμελλε να περάσση, και άπάντησεν αυτον έρχόμενον από την Φροσύναν κατά τον δρόμον τής Αρμενιάς, και του ειπε να γυρίση όπισω, διότι άνοιξε το τουφέκι εις τα Καλάβρυτα. Ο δέ Νοταράς άκούσας ταυτα άπεκρίθη με πολλήν άγανάκτησιν· « Άνάθεμα εις τους ψευτοκαλαβρυτινούς, επήραν » τον κόσμον εις τον λαιμόν τους· κάμνουν και τώρα επως » εξαμαν και εις τήν άλλην επανάστασιν. Εγώ, ειπε, δεν » ειμπορώ να γυρίσω όπισω· έσυγχωρήθηκα με την φαι » με λ i ά ν μου, και πηγαίνω να λυτρώσω τον κόσμον και » το κεφάλι μου να μην χαθοῦν. Εμεις δέν ειμεθα για » τέτοια πράγματα. Να τους ειπης, ότι ο βαγιας καλά » περνά, και να καθήσουν ήσυχα ». Ταυτα άκούσας ο Βενιαμίν έγύρισεν εις το Μοναστήριον, και ειπεν εις τους πατέρας την άπόκρισιν, οτινες άμέσως έγραψαν προς τον Σ. Χαραλάμπην περι τής αντιπράξεως των Νοταραίων, και δια τουτο έστειλαν εις Κόρινθον τους Πετιμεζαίους, καθως κατωτέρω θα ειπωμεν.

Ο δέ Ίωσηφ Οικονομόπουλος από το χωριον Χαλ-

κιάνικα τής Κλουκίνας κατά την άρχήν τής επαναστάσεως εύρέθη εις τήν Μονήν του Φενεοῦ. Αυτός έγνώριζε τα τής Φιλικής Έταιρίας και κατά τον χρόνον, κατά τον οποσον ο Σολιώτης, οί Πετιμεζαίοι και οί άλλοι οί λοιποί έσκότωσαν εις τήν Πόρταις τους Τούρκους, εύρέθη εις τήν πατρίδα του τα Χαλκιάνικα, και μαθών τουτο, έφυγεν εκείθεν και επήγεν εις το Μοναστήρι.

Μετά δε ταυτα ο Νικόλαος Μπερούκας από το Άργος έγραψε γράμμα και έλεγε να υπάγουν οί στρατιῶται των δύο χωριων Δουμενά και Χαλκιάνικα εκεί, επειδή τα δύο αυτα χωρία ήσαν του Άργους, το δε Άργος τότε ειχε χωρία ιδικά του εις άλλας επαρχίας, διότι όπου εκατοικοῦσεν ο Άγάς, εστις ώριζε το χωριον, εις εκείνην τήν επαρχίαν και αυτο άνήκεν. Ο δέ Μπερούκας ως προεστώς του Άργους ήθελε να συγκεντρώση εκεί ολους τους στρατιῶτας τής επαρχίας. Προτου δέ οί στρατιῶται των ειρημένων χωριων αναχωρήσουν, ήλθε γράμμα από τον Ανδρέαν Νοταράν προς τον Ναθαναήλ ήγούμενον του μοναστηρίου Άγίου Γεωργίου, λέγον προς αυτον να εμποδίση τους Χριστιανούς να μη κάμουν κανένα κίνημα κατά των Τούρκων, διότι οὔτοι θα εβγουν θα σκοτώσουν και θα αιχμαλωτίσουν τον κόσμον. Άλλ' αυτοι δέν άκουσαν τον Νοταράν, άλλ' έσυνάχθησαν ελοι και επήγαν εις τον Άγιον Γεώργιον τής Κορίνθου, όπου ηύραν τον Μπερούκαν, εστις τους επήρε και τους ώδήγησεν εις το Άργος. Αφου δέ εφθασαν εκεί ελοι οί στρατιῶται, εκ τούτων μόνοι οί από το χωριον Χαλκιάνικα εως τριάντα επήγαν εις το σπιτι του Μπερούκα. Εις δε το Άργος τότε ήτο συστημένη κα γ κ ε λ α ρ ί α και κ ο ν σ ο λ ά τ ο ν, από δε την κα γ κ ε λ α ρ ί α ν επήγαν εις του Μπερούκα

νά πάρουν τούς στρατιώτας διὰ νά τούς καταγράψουν εἰς τὸ κονσολάτον, καὶ ἐκατέρωθσαν νά πείσουν αὐτοὺς νά φύγουν ἀπὸ τὸν Μπερούκαν, διότι τότε ἦσαν εἰς τὸ Ἄργος δύο κόμματα τὸ μὲν ἓνα αὐτοῦ τοῦ Μπερούκα καὶ τοῦ Βλάση, τὸ δὲ ἄλλο τοῦ Σταμελοπούλου. Οἱ δὲ στρατιῶται ἔφυγαν μὲν ἀπὸ τὸν Μπερούκαν, ἀλλὰ δὲν ἀκολούθησαν τὸν ἀντίπαλον αὐτοῦ καὶ τοῦ Θεοδώρου Βλάση, Σταμελόπουλον, ὁ ὁποῖος ἤθελε νά τούς γράψῃ εἰς τὸ κονσολάτον του, ὡς εἶπαμεν. Ἄλλοι δὲ μᾶς εἶπαν καὶ τὸ ἐξῆς. Οἱ Τούρκοι τοῦ Ναυπλίου ἐβγήκαν τότε ἀπὸ τὸ φρούριον, καὶ οἱ στρατιῶται μαθόντες τὴν ἐξοδὸν τῶν ἐπῆγαν καὶ τούς ἐπολέμησαν, καὶ ὕστερον κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν εἰς τὸ Ἄργος οἱ ἐναντίοι τοῦ Μπερούκα καὶ τοῦ Βλάση ψευδῶς διέδωκαν, ὅτι οἱ Τούρκοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ διὰ τὸν αἰφνίδιον φόβον ὁ κόσμος ἀνεμοσκορπίσθη, καὶ τότε ἀμέσως κατὰ τὴν γενομένην ἐκείνην ταραχὴν διεδόθη εἰς τὸν ὄχλον, ὅτι ὁ Μπερούκας τοὺς ἐπρόδωκε, λέγοντες, ὅτι αὐτὸς ἔστειλε γράμμα εἰς τοὺς Τούρκους κρυμμένον μέσα εἰς τὸ ψωμί, καὶ ὅτι τάχα τὸ γράμμα αὐτὸ ἐπιτάσθη, καὶ τοιουτοτρόπως ὁ κόσμος ἀγανάκτησε καὶ ἔκαμεν ὄρκον νά τούς καύσῃ μέσα εἰς τὸ σπίτι τῶν. Ταῦτα μαθόντες ὁ Μπερούκας καὶ ὁ Θ. Βλάσης, οἱ ὁποῖοι τότε ἦσαν ἐνωμένοι, ἔφυγαν καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον τῆς Κορίνθου, ὅπου ὁ Μπερούκας εἶχε καὶ τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ. Ἐπειτα δὲ ἦλθεν ὁ Παπαγιώργης καὶ ὁ Ἀναγνώστης Γκελμπερῆς ἀπὸ τοῦ Κοσμά, διότι τότε τὰ λεγόμενα Ὀλυμποχώρια ἀνῆκον καὶ αὐτὰ εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Ἄργους.

Ἄφροῦ δὲ οἱ στρατιῶται ἦλθαν ἀπὸ τὸ στρατόπεδον

τοῦ Ναυπλίου ἐπῆγαν καὶ ἐζήτησαν ἀπὸ τὸ κονσολάτον δύο συντρόφους τοῦ Μπερούκα τὸν εἰρημένον Ἰωάσαφ Οἰκονομόπουλον καὶ τὸν Ἀνδρέαν Χαίτην Νικολόπουλον Καλαβρυτινούς, τοὺς ὁποῖους ἐκράτουν, διότι δὲν ἐγράφησαν εἰς τὸ κονσολάτον· τούτους ἀπέλυσαν οἱ ἐναντίοι τοῦ Μπερούκα, καὶ ἀφροῦ ἀπελύθησαν, ἔφυγαν ἐκεῖθεν καὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν πατρίδα τῶν. Ἐπειδὴ δὲ συνέβη ἢ σύγχυσις αὕτη ἔκτοτε πλέον οἱ Χαλκιανῆται καὶ οἱ Δουμενῆται ἐχωρίσθησαν ἀπὸ τὸ Ἄργος καὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῶν τὰ Καλάβρυτα.

Ὁ δὲ Ἀναγνώστης Οἰκονομόπουλος ἀπὸ τὸ χωρίον Λαύκαν, ὁ πατὴρ τοῦ Οἰκονόμου, ὁ Γεώργ. Μπροῦφος, ἐκ Βυτίνης τῆς Καρύταινας, καὶ ὁ Παπαδημήτριος Οἰκονόμος ἀπὸ τοῦ Λαύκα καὶ αὐτός, ὅλοι οὗτοι συνεννοήθησαν μὲ τούς Οἰκονόμους, τὸν Σακελλάριον ἀπὸ τὰ Καλύβια τοῦ Φονιά, καὶ μὲ τὸν Οἰκονόμον ἀπὸ τὸ χωρίον Γκούρα, καὶ ἔγραψαν πρὸς τὸν Σωτήριον Χαραλάμπην νά στείλῃ τοὺς Πετιμεζαίους, ὅτινες μὲ τὸν Παπανίκαν ἀπὸ τὴν Καστανιά νά ἐπαναστατήσουν τὰ χωρία τῶν· διότι ὁ Ἀνδρῆκος Νοταρᾶς, ὡς ἀνωτέρω εἶπαμεν, καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσης Νοταραῖοι τοὺς ἐμπόδιζαν νά ἐπαναστατήσουν.

Ὅταν ἦλθαν εἰς Κόρινθον οἱ Καλαβρυτινοὶ ἄρχοντες, οἱ Κορίνθιοι ὅλης τῆς ἐπαρχίας ἐζήτησαν παρ' αὐτῶν ἀρχηγόν, καὶ ὁ Σ. Χαραλάμπης τοὺς ἔδωκε τὸν Ἀναγνώστην Ποτιμεζᾶ, ὁ δὲ Γκολφῆνος Πετιμεζᾶς, τὸν ὁποῖον ἔστειλε πρότερον ὁ Χαραλάμπης, ἅμα ἔφθασεν εἰς Λαύκαν, πρὶν ἀκόμη ἐκστρατεύσουν ὅλοι διὰ τὴν Κόρινθον, ἐπῆρε 10 Ἑλληνας καὶ ἔτρεξε νά φθάσῃ τὸν εἰσπράκτορα τοῦ Κιαμήλμπεη, τὸν συνέλαβεν εἰς τοῦ Λιόντι καὶ τὸν

εφόρευσε, ἔπειτα ἐπῆραν τὰ ὄπλα του καὶ ὅ,τι ἄλλο εἶχε. Τοῦτο τὸ συμβάν ἐγένετο πρὸ τῆς 25 Μαρτίου, καὶ ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ ὀπλισθῶσιν οἱ Ἕλληνες.

Οἱ πρῶτοι ὀπλαρχηγοὶ τοῦ χωρίου Λαύκα εἶναι ὁ Κώστας Οἰκονομόπουλος καὶ ὁ Γεώργ. Μπροῦφος· μετὰ τοῦτον ἔρχεται ὁ Κυριάκος Ντεντάκης ἀπὸ τὴν Καστανιάν· ὁ Παπανίκας καὶ δεύτερος αὐτοῦ ὁ Ἄθ. Μοῦλος. Τοῦ χωρίου Δούσια ἦσαν ὁ Ἀναγνώστης Μπισμπίκης κλεφτοκαπετάνιος καὶ φίλος παλαιὸς τοῦ Κωνσταντῆ Κολοκοτρώνη πατὴρ τοῦ Θεοδ. Κολοκοτρώνη, καὶ δεύτερος αὐτοῦ ὁ Ἀναγνώστης Μπηλίσης.

Ὁ Σ. Χαραλάμπης ἔστειλεν ὡς μυστικόν του καὶ συνεννοεῖτο μὲ τοὺς ἀδελφοὺς τῆς ἐταιρίας τὸν Παπαστάθην ἀπὸ τὸν Σόλον μὲ φορέματα πενιγρὰ διὰ νὰ μὴ τὸν ἐννοοῦν οἱ Τούρκοι. Κατὰ τὰ 1820 τὸν Δεκέμβριον ὠμίλησε μὲ τὸν Οἰκονόμον ἀπὸ τοῦ Λαύκα καὶ ἔπειτα ἐπέρασε εἰς τὸ Ἄστρος. Αὐτὸν μετεχειρίζοντο εἰς τὰς ἀποστολὰς ἐντὸς τῆς ἐπαρχίας Κορίνθου, διότι, ὡς εἴρηται, ὁ Ἀνδρῆκος Νοταρᾶς ἔγραφεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν ὅλην νὰ ἔγῃ ὑπακοὴν (ἰταέτη) εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ ἐμπόδιζε τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐπαναστατήσουν φοβούμενος τὸ ἀποτέλεσμα, ἀλλὰ κατόπιν ἐπῆγεν εἰς τὴν μητέρα τοῦ Κιαμῆλμπεη, καὶ αὐτὴ τοῦ ἔκοψε τὸ κεφάλι.

Εἰς δὲ τὴν ἐπαρχίαν Τριπολιτσᾶς ὁ Δημήτριος Τσεκόπουλος, Κολιὸς Μπακόπουλος καὶ ὁ Γεωργάκης Λαμπρόπουλος Δαριώτης μὲ πολλοὺς συμπατριώτας των καὶ μὲ τὸν εὐρεθέντα ἐκεῖ Ζακύνθιον Νικολῆ Πατσίρην ἐκυνήγησαν τοὺς κερκαλιᾶδες τοῦ Γχιουσιῦ καὶ τοῦ Παλαιοπύργου καὶ ἄλλους ἕως τῆς Τρόκλαις τοῦ Κάψια, ὅπου ἐνώθησαν καὶ οἱ Ἀλέξιος Νικολ. Λεβιδιώτης καὶ Κωνστ.

Σκοντριάνος Καψιώτης μὲ τοὺς συμπατριώτας των, ἐπολέμησαν μαζύ των καὶ ἐσκότωσαν ἕνα, καὶ ἐλάβωσαν τὸν Κουτσομπραίμην, τὸν ὁποῖον τὸ ἄλογόν του τὸν ἐπῆγεν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, ὅπου καὶ ἀπέθανεν. Ἀπὸ τοῦτο ἀνακατώθη ἡ Τριπολιτσᾶ καὶ ἔβαλαν εὐθύς τοὺς προκρίτους καὶ ἀρχιερεῖς εἰς τὴν φυλακὴν.

Ἐπίσης κατὰ τὰς 21 Μαρτίου ὁ Γεωργάκης Ντρίτζας ἀπὸ τὸ Γαρζενίκο, βαλμένος ἀπὸ τὸν Κωνσταντῆν Ἀλέξανδρον καὶ ἀπὸ τὸν Θεοδοσίον Καρδαρᾶν ἐσκότωσεν εἰς τὰ Βλάχικα τῆς Καρύταινας τέσσερας Τούρκους, οἱ ὅποιοι ἐπήγαιναν εἰς τὴν πόλιν Καρύταινα. Ἀκόμη ὁ Γεώργιος Δανόπουλος ἀπὸ τὸν Ἀγιώργη κατὰ τὰς αὐτὰς ἡμέρας ἐσκότωσε κατὰ τὴν θέσιν Δερβενάκι τὸν τάταρην τῆς Κορίνθου, ὅστις ἐπήγαινε διὰ τὸ Ἄργος, καὶ ἔκοψε τὴν συγκοινωνίαν τοῦ Ἄργους καὶ τῆς Κορίνθου, ἀφοῦ ἐπίασε τὸ χωρίον Ζαχαριά. Καὶ ἄλλοι ἄλλα παρόμοια ἔκαμαν εἰς ἄλλας ἐπαρχίας¹.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Κωνσταντῆς Πετιμεζᾶς ἀπὸ τὸ Μέγα Σπήλαιον ὅπου ἦτο κρυμμένος ἐτοιμάζετο νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ χωρίον Μάζι εἰς τῆς Κατσάναις διὰ νὰ σηκώσῃ τὴν ἐπανάστασιν, καὶ διὰ γράμματός του τῆς 18 Μαρτίου εἰδοποιούσε τὸν Κωνσταντῆ Παπαδέανεις Μάζι, ὅτι ἔρχεται καὶ αὐτός, καὶ νὰ ἐτοιμάσῃ πέντε καταλύματα (κονάκια) διὰ τοὺς στρατιώτας του². Αὐτὸν τὸν εἶχε διο-

¹ Ὅλα αὐτὰ τὰ κτυπήματα ἐγένον ἀπὸ τῆς 15 ἕως εἰς τὰς 21 Μαρτίου. ἐζήτησα νὰ βάλω ἡμερομηνίαν καθενὸς σκοτωμοῦ, ἀλλ' εἶναι ὅλαι αἱ ἡμερομηνίαι ἀσύμφωνοι περὶ τούτου, καὶ ἐγὼ δὲν ἠμπόρεσα αὐτὰ οὔτε νὰ τὰ μάθω ἀκριβῶς ὅλα πότε ἐγένον· διότι δὲν μᾶς ἤρχοντο αἱ εἰδήσεις εὐθύς.

² Ἴδου καὶ ἀντίγραφον τοῦ γράμματός του.

ρίσει ἐκεῖ καπετάνιον διὰ τὴν μαζώξην στρατιώτας ὁ Σωτήριος Χαραλάμης καὶ πρὸς τοῦτο ἔγραψε τὴν 20 Μαρτίου ὁ ἴδιος καὶ ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς γέροντας τῶν χωρίων Κατσάναις, νὰ ὑπακούουν εἰς αὐτόν, καὶ ὅσοι εἶναι ἱκανοὶ καὶ ἔχουν ἄρματα νὰ τὸν ἀκολουθοῦν εἰς ἕ,τι τοὺς διατάττει καὶ τίποτε νὰ μὴ ἐπιχειρῆται κανεὶς χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃ ὁ Καπετὰν Πετιμεζᾶς¹.

Ὁ Κωνσταντῆς Πετιμεζᾶς ἀπὸ τῆς Κατσάναις ἐπῆγεν ἔπειτα εἰς τὸ Σοπωτὸν τὴν 25 Μαρτίου, καὶ συνεννοηθεὶς ἐκεῖ μετὰ τῶν προκρίτων μετέβη καὶ ἐσύστησε στρατόπεδον καὶ ἀπὸ τοὺς στρατιώτας τοῦ τμήματος Λειβαρ-

Τὴν εὐγενεῖαν σας κύρ Κωνσταντῆ ἀσπάζομέν σας, τὸ τίμιο σας ἀρχοντικὸ ὁμοίως ποιῶ.

Ἐρωτῶ διὰ τὴν καλὴν σας ὑγείαν, μάθετε καὶ διὰ μέρος μας χάριτι θεῆα καλῶς ὑγιαίνομεν ἀπὸ τὸ ἄλλο τῆς φανερώנו ὡς ἐπροστάθημεν ἀπὸ τοὺς ἀνωτέρους νὰ ἐτοιμάσσετε εὐτοῦ εἰς τὸ χωρίο σας πέντε κονάκια, διὰ τῆς φιλίας μας, ἢ ὅποιας ἢ κυριακῆ ἢ δευτέρᾳ εἶναι εὐτοῦ προσέτι θέλει τοὺς προβλέψετε καὶ ἀπὸ ἅλα τὰ ἀναγκαῖα κρατῶντες τὸν λογαριασμὸν σας καὶ θέλει σᾶς ἀποκριθῶμαι ὡς ἐκουθέντισσα μετὰ τὸν υἱόν σας τὰ ὅσα χρειάζονται, καὶ ὡς ἐμιλήσαμε θέλει ἀκολουθήσομε² τόσον καὶ ξανά ἀσπάζοντάς σας μένω μετὰ ὅλον τὸ σῆμα.

Ὁλος ἀδελφὸς
Κωνσταντῆς Πετιμεζᾶς

¹ Περιεργείας χάριν τυπώνομεν καὶ τὴν Ἐγκύκλιον.

² Ἀγαπητοὶ μας γέροντες τῶν χωρίων Κατσάναις καὶ λοιποὶ σᾶς χαιρετῶ.

Εἰς τὸ αὐτόθι ἐδιωρίσθη μετὰ γνώμην καὶ ἀπόφασιν ἐδικὴν μας ὁ καπετὰν Κωνσταντῆς Πετιμεζᾶς διὰ νὰ ἔλθῃ νὰ συνάξῃ ἀνθρώπους ὅσοι λοιπὸν εἶσθε ἱκανοὶ καὶ μετὰ ἄρματα ἔλοι θέλει ἀκολουθήσετε κοντὰ τοῦ προσέχοντες διὰ νὰ μὴ κάμνετε στραπάτζον καὶ ἀταξίαν εἰς κανένα μέρος, ἀλλὰ χωρὶς γνώμην τοῦ καπετὰν Κωνσταντῆ νὰ μὴ ἐπιχειρῆσθε τὸ παραμικρόν, ὅτι ὕστερον παιδεύεται σῆμα.

ἐκεῖνος ὅπου μετὰ ἐδικὸν τοῦ σκοποῦ ἐπιχειρῆται τὰ πράγματα, καὶ ὡς σᾶς γράφω νὰ ἐξακολουθήσετε. Ταῦτα 20 Μαρτίου. Ζαρούχλα.

ἐδικὸς σας.
Σωτήρης Χαραλάμης.

τοῦ εἰς τὰ Τριπόταμα καὶ διέμεινεν ἐκεῖ μέχρι τῆς 3 Ἀπριλίου. Μαθὼν δὲ ἐκεῖ, ὅτι οἱ Λαλαῖοι ἐπέρασαν διὰ τὸν Πύργον ἐπῆγεν εἰς Δίβρην κατὰ τὴν θέσιν Σφακοβοῦνι, ἐκεῖθεν ἐπανῆλθεν εἰς τὰ Τριπόταμα καὶ ἐκεῖθεν πάλιν εἰς τῆς Κατσάναις, τὸ δὲ πᾶσχα μετὰ τῶν ἄλλων Καλαβρυτινῶν παρέυρέθη εἰς τὸ Λεβίδι. Κατὰ δὲ τὰ μέσα Ἀπριλίου ἐσχηματίσθη πάλιν στρατόπεδον εἰς Τριπόταμα ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ἀσημάκη καὶ Παναγιωτάκη Φωτῆλα πατρὸς καὶ υἱοῦ, ἐχόντων γραμματεῖα τὸν Χαράλαμπον Λοντοτσακῦρην ἐκ Σοπωτοῦ. Τὸ δὲ στράτευμα αὐτὸ ἐπῆγεν ἐκεῖθεν ἔπειτα εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Λάλα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Εἵσοδος τῶν Καπεταναίων εἰς τὰς Καλάμας καὶ παράδοσις τῶν ἐκεῖ Τούρκων. — Ἐκαταρεία τῶν Καπεταναίων διὰ τὰ διάφορα φρούρια τῆς Πελοποννήσου — Ὁ Κολοκοτρώνης πηγαίνει διὰ τὰ ἐνδότερα τῆς Πελοποννήσου — Πρώτη μάχη κατὰ τῶν Φαναριτῶν Τούρκων. — Πολιορκία Καρύταινας.

Τὴν 6 Ἰανουαρίου 1821 ἐπέρασεν ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ τρεῖς συντρόφους του εἰς τὴν Σκαρδαμούλαν τῆς Μάνης εἰς τὸν φίλον του Παναγιώτην Μούρτσινον. Ἐκεῖθεν εἰσακούσθη μετὰ τοὺς καπεταναίους τῆς Μάνης καὶ Μεσσηνίας, καὶ συνέδεσαν ἀναμεταξύ των ἀδελφικὰς φιλίας καὶ ἐλησμόνησαν τὰ παλαιὰ των πάθη διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος. Ὅλον τὸν καιρὸν ἕως νὰ ἔλθῃ ἡ προσδιωρισμένη ἡμέρα εἰς αὐτὰ ἐκαταγίνοντο. Τέλος ἐσυνάχθησαν

καὶ ἐβγήκαν εἰς τὰς 22 Μαρτίου¹ εἰς τὰς Καλάμας ὁ Π. Μαυρομιχάλης, οἱ Καπετανάκιδες, οἱ Κουμουνδουράκιδες, ὁ Π. Μούρτσινος, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, ὁ Π. Κεφάλας, ὁ Νικήτας Σταματελόπουλος, ὁ Ἀρχ. Φλέσας, ὁ Μῆτρος Πέτροβας καὶ λοιποὶ καπεταναῖοι μὲ 2,500 στρατιώτας Μανιάτας καὶ ἄλλους, ὅπου ἀμέσως ἐπαρεδόθησαν οἱ Τούρκοι τῶν Καλαμῶν εἰς τὸν Π. Μαυρομιχάλην. Αὐτὸς ἦτο τότε ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κινήματος καὶ ἔπειτα ὅπου καὶ ἂν εὕρισκετο εἶχε πάντοτε τὴν ἀρχηγίαν εἰς τοὺς Μανιάτας.

Μετὰ ταῦτα ἔκαμαν οἱ καπεταναῖοι συμβούλιον πῶς νὰ ἐξαπλώσουν τὴν ἐπανάστασιν· ἀπεφασίσθη λοιπὸν ἄλλοι νὰ ὑπάγουν νὰ πολιορκήσουν μαζὺ μὲ τοὺς ἐντοπίους τὰ φρούρια τῆς Μεσσηνίας, Μεθώνην, Κορώνην καὶ Νεόκαστρον², οἱ δὲ γέροντες Π. Μαυρομιχάλης, Ἰωάννης καὶ Γεώργιος Καπετανάκιδες, ὁ Ν. Χριστέας, ὁ Π. Κυβέλος, ὁ Ἰωάννης Κατσῆς ἢ Μαυρομιχάλης, ὁ Κυριακούλης Κουτράκος, ὁ Πατριαρχέας καὶ ἄλλοι ἔμειναν εἰς τὰς Καλάμας διὰ τὴν εὐταξίαν καὶ ἔκαμαν τὴν λεγομένην Γερουσίαν τῶν Καλαμῶν.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐψάλη δοξολογία ἀπὸ τοὺς Καλα-

¹ Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἄρχισεν ἡ ἐπανάστασις εἰς τὰς Πάτρας καὶ μίαν ἡμέραν πρωτίτερα εἰς τὰ Καλάβρυτα. Παντοῦ λοιπὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἔγεινε συγχρόνως ἡ ἐπανάστασις. Ἀλλὰ περίεργον εἶναι πῶς ἐχώρυσεν εἰς τὸν νοῦν τοῦ κυρίου Τρικούπη (Ἱστορ. Α. 85), ὅτι αὐθμερὸν ὅσοι καπεταναῖοι ἦσαν εἰς τὴν Μάνην, ἄκουσαν τὴν ἐπανάστασιν τῶν Πατρῶν καὶ ἐκινήθησαν. Τὰ αὐτὰ λέγει καὶ ὁ Π. Πατρῶν εἰς τὰ ἀπομνημονεύματά του σελ. 18 καὶ φαίνεται, ὅτι ἀπὸ ἐδῶ ὁ Ἱστορικός μας τὰ ἔλαβεν.

² Οἱ δὲ Ἕλληνες καθὼς ἐπῆραν τὰ ἄρματα εἰς τὰ χέρια ἔκλεισαν εἰς ὅλα τὰ μέρη τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι εὐρέθησαν εἰς τὰ φρούρια τῆς Πελοποννήσου. Δεκαεφ̄ δὲ πολιορκίαι ἔγειναν, ἦτοι τῆς Καλαμάτας, Κορώνης, Μεθώνης, Νεοκάστρου, Λάλα, Χλουμουτσίου τῆς Γαστούνης, Πατρῶν, Καστελιῦ, Κορίνθου, Ναυπλίου, Μονεμβασίας, Τριπολιτσᾶς, Καρύταινας, Φαναρίου, Λαγκαδίων καὶ Καλαβρύτων.

ματιανούς ἱερεῖς εἰς τὸν ποταμὸν καὶ τότε οἱ ἄλλοι μὲν ἐπῆγαν νὰ πολιορκήσουν τὰ φρούρια τῆς Μεσσηνίας, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης μὲ 300 Μανιάτας, τοὺς ὁποίους ἐπῆρεν ἀπὸ τὸν Μούρτσινον καὶ ἀπὸ τὸν Π. Μαυρομιχάλην, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, ὁ Ἀρχιμ. Φλέσας καὶ ὁ Π. Κεφάλας ἐξεστράτευσαν τὴν 24 Μαρτίου διὰ τὰ μεσόγεια τῆς Πελοποννήσου διὰ νὰ γενικεύσουν τὴν ἐπανάστασιν, καὶ κατὰ τὸ χωρίον Σκάλα εἰς τὸν δρόμον ἔμαθον, ὅτι οἱ Τούρκοι τοῦ Φαναρίου Ζαχαῖοι, Μουτριζάνοι, Ζουρτσάνοι ὑπὲρ τὰς 4,000 ψυχαὶ προετοιμάζοντο νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Ἐχωρίσθη τότε ἀπὸ τὸν Ἀρχιμ. Φλέσαν καὶ ἀπὸ τοὺς λοιπούς, οἱ ὅποιοι ἐτράβηξαν διὰ τὴν Ἀρκαδίαν διὰ νὰ γενικεύσουν καὶ εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη τὴν ἐπανάστασιν, καὶ ἐκεῖνος ἐτράβηξε κατὰ τὸ Λεοντάρι καὶ τὴν Καρύταιναν.

Καθὼς ἔβλεπαν οἱ Ἕλληνες τὰς σημαίας καὶ τοὺς στρατιώτας ἐσήμαιναν τῶν ἐκκλησιῶν τὰ σήμαντρα, καὶ οἱ μὲν ἱερεῖς ἔβγαιναν ἐνδυμένοι τὰ ἱερά ἄμφια καὶ μὲ τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὰς χεῖρας, οἱ δὲ χριστιανοὶ ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά, ἐπαρακαλοῦσαν τὸν θεὸν νὰ τοὺς ἐνδυναμώσῃ. Ὁ Ἀρχιμανδρίτης μάλιστα ἐφοροῦσε μίαν περικεφαλαίαν, καὶ διὰ τοῦτο τὸν ἐκύτταζαν μὲ πολλὴν περιέργειαν οἱ ἄνθρωποι καὶ τὸν ἐδέχοντο μὲ μεγάλην ὑποδοχήν. Εἶχε δὲ καὶ σημαιοφόρον ἕνα καλόγηρον θεώρατον, παπᾶ Τούρταν ὀνομαζόμενον, ὁ ὁποῖος ἐκράτει ἕνα μέγαν σταυρὸν ὑψηλὰ εἰς τὰ χέρια καὶ ἐπήγαινε πάντοτε ἔμπροστὰ εἰς τὸ στράτευμα. Ὁ κόσμος ἐγένετο τοῦχος καὶ ἔκαμναν τὸν σταυρὸν των καθὼς ἐπέργα ὁ καλόγηρος μὲ τὸν σταυρὸν.

Εἰς τὰς 25 Μαρτίου ἐκατέβηκαν ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς

Καρύταινας ὁ Θεοδόσιος Καρδαράς με τοὺς Ζυγοβιστινοὺς, ὁ Κωνσταντῆς Ἀλεξανδρόπουλος με τοὺς Στεμνιτσιώτας καὶ Δημητσανίτας καὶ ἄλλους πολλοὺς ἀπὸ τὸν κάμπον, με τοὺς κάπεταναίους καὶ τὰς σημαίας των κάθε χωρίον, καὶ ἠθέλησαν νὰ πιάσουν τοὺς Τούρκους τῆς Καρύταινας· ἀλλ' αὐτοὶ τὸ ἔμαθαν προτῆτερα καὶ ἐπίασαν τὸ Παλαιόκαστρον τῆς Καρύταινας, ἐπῆραν ἀπὸ τοὺς κατοίκους καὶ ὀλίγας τροφὰς καὶ τὰς ἔμβασαν εἰς τὸ φρούριον.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἐπήγαινε τὸν δρόμον του καὶ πρὶν φθάσῃ εἰς τοῦ Τετέμπεη εἰς τὰς 27 Μαρτίου ἔλαβε γράμμα ἀπὸ τὸν Βασίλη Μπούντουνα¹ ἀπὸ τῆς Καρυαῖς τὸ ὁποῖον ἔλεγεν, ὅτι οἱ Τούρκοι Φαναρίται ἐκίνησαν διὰ τὴν Τριπολιτσᾶν, ἐτάχυνε τότε τὸν δρόμον του, ἔφθασεν εἰς τὴν Καρύταινα, καὶ ἐβοήθησε τοὺς πολιορκούντας τὸ παλαιόκαστρον, ὅπου εἶχαν, ὡς εἶπαμεν, κλεισθῆ οἱ Τούρκοι τῆς Καρύταινας.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ὁ Κολοκοτρώνης ἐτράβηξε καὶ ἐπίασε τὴν θέσιν Ἁγίου Θανάση καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἔγραψεν εἰς τοὺς Ἀνδριτσάνους, ὅτι ἐπίασεν ἐμπρὸς νὰ βαρέσῃ τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἔμειναν νὰ κοιμηθοῦν εἰς τὴν Σολδῖνα, καὶ αὐτοὶ νὰ ἔλθουν νὰ τοὺς κτυπήσουν ἀπὸ πίσω.

Τὸ γράμμα του ἐπῆγε νύκτα εἰς τὸ στρατόπεδον, τὸ ὁποῖον ἦτο εἰς τὰ Ῥόβια· ἀλλ' οἱ Ἀνδριτσάνοι δὲν ἐγνώριζαν τὴν ὑπογραφήν του, δὲν ἐπίστευσαν καὶ διὰ τοῦτο

¹ Αὐτὸς ἐσκότισε τότε τὸν Τούρκον κατὰ τὸ γεφύρι τῆς Καρύταινας, τὸν ὁποῖον ἐστελναν οἱ Τούρκοι Φαναρίται εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν με γράμματα, καὶ ἀφοῦ τοῦ τὰ ἐπῆρε τὰ ἐστελεῖν εἰς τὸν Κολοκοτρώνην· οἱ Ἕλληνες ἐπίστευσαν, ὅτι ὄν θὰ πάη πλέον κανένας εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν διὰ νὰ εἰδοποιήσῃ καὶ νὰ ἔλθῃ τῶν κλεισμένων εἰς τὸ παλαιόκαστρον βοήθεια, ἀλλ' ἐγελάσθησαν. Κατὰ δὲ τὴν πολιορκίαν ταύτην τοῦ φρουρίου τῆς Καρύταινας ὁ Λιάκος Παλουμπιώτης παλαιὸς κλέφτης κυλεμῶν ἔξωθεν ἐσκοτώθη.

ἐκράτησαν τὸν πεζὸν ἕως ὅτου ἐξημέρωσεν, ὑποπτεύοντες μάλιστα μὴν ἦτο καμμία ἀπάτη ἐκ μέρους τῶν Τούρκων, καὶ τὴν αὐγὴν τῆς 28 Μαρτίου ἀνοιξεν ὁ πόλεμος· καὶ ἀπὸ μπροστὰ τοὺς ἐκτύπα ὁ Κολοκοτρώνης καὶ τοὺς ἐμπόδιζε τὸν δρόμον των καὶ ἀπὸ πίσω ὁ Τσανέτος Χριστόπουλος με τοὺς Ἀνδριτσάνους καὶ λοιποὺς ἐπαρχιώτας τοῦ Φαναρίου. Εἶχεν ἔλθει τότε ἐκεῖ καὶ ὁ Καφετζῆς ἀπὸ τὴν Λιοδώραν καὶ τοὺς ἐκτύπα καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸ πισινὸν μέρος.

Ὁ Κολοκοτρώνης με τοὺς Μανιάτας ἐπολέμησε πολλὴν ὥραν καὶ δὲν τοὺς ἄφησε νὰ προχωρήσουν· ἀλλ' ἡ φιλοτιμία τῶν Τούρκων ἔγεινεν ἀνδρεία καὶ ἐπῆραν ἐμπρὸς τὸν Κολοκοτρώνην· εἶχαν ὅμως σώσει οἱ στρατιῶταί του καὶ τὰ φουσεκία των καὶ ἐτραβήχθησαν κατὰ τὸ βουνὸ τοῦ Κουρουνοῦ.

Οἱ Τούρκοι λοιπὸν ἐπέρασαν τὸν Ἁγίου Θανάση με πόλεμον, ἐσκοτώθησαν ἀρκετοί, ἀπὸ δὲ τοὺς ἀποπίσω Ἕλληνας ἕνας σημαιοφόρος καὶ τρεῖς Μανιάται ἀπὸ τὸ στράτευμα τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ τινες ἐλαβώθησαν. Ἐπειτα οἱ Τούρκοι ἐμαζώχθησαν εἰς Ξεροκαρύταινα καὶ εἰς τὸ Κομμένο Τσαμί, σκοπεύοντες νὰ περάσουν ἀπὸ τὸ γεφύρι τῆς Καρύταινας· ἀλλ' ὑποπτεύοντες μὴν ἦναι πιασμένο ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ὠπισθοδρόμησαν καὶ ἐπέρασαν μέσα ἀπὸ τὸν ποταμὸν Ἀλφειδὸν (Ῥουφιᾶν) εἰς τὴν θέσιν Χαλούλαγα. Τότε ἔφθασαν καὶ οἱ ἀδελφοὶ Πλαπούται Δημήτριος καὶ Γεωργάκης με τοὺς Λιοδωρίσιους¹· ἔφθασε

¹ Ὁ δὲ Δημ. Πλαπούτας δταν ἀνέβαινε τοῦ Ἀντώνη τὸν Μύλον ἀπόστασεν ἀπὸ τοὺς πόρους τῆς λαθωματοῦς, τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰς τὸ πόδι. Ὁ δὲ Τσανέτος Χριστόπουλος τοῦ ἔδωκεν ἕνα ἄλογον ἀπὸ τὰ λάφυρα καὶ ἐβγήκε τὸν ἀνήφορον εἰς τὴν θέσιν Ἁγίου Θανάση.

δὲ τότε καὶ ὁ Σπ. Σπηλιωτόπουλος μὲ τοὺς Δημητσανί-
τας ὄλοι ἕως 300· αὐτοὶ ἐνωθέντες μὲ τοὺς Φαναρίτας
ἔκαμαν ἀνανέωσιν τοῦ πολέμου μὲ περισσότερον θυμόν.
Ὅταν ἐπροσπάθουν οἱ Τούρκοι νὰ περάσουν τοὺς ἐκτύπη-
σαν οἱ Ἕλληνες γερὰ καὶ μάλιστα ὁ Δ. Πλαπούτας· διὰ
τοῦτο οἱ Τούρκοι ἔπεσαν εἰς τὸν ποταμὸν¹ καὶ ἐπνίγησαν
πολλοὶ καὶ πολλὰ γυναικόπαιδα καὶ ζῶα, ἀλλὰ καὶ ὄχι
ὀλίγοι ἐσκοτώθησαν. Ὅσοι δὲ ἐπέρασαν τὸν ποταμὸν ἐγλύ-
τωσαν καὶ ἐκόλλησαν κατὰ τὸ ἀντικρυ φρούριον τῆς Κα-
ρύταινας· ἐβγήκαν καὶ οἱ Καρυτινοὶ Τούρκοι κάτω εἰς τὰ
ἀλώνια καὶ τοὺς ἐβοήθησαν καὶ ἐτοῦφεκαγαν καὶ αὐτοὶ
τὴν πέραν μεριὰν τὸν Πλαπούταν καὶ τοὺς Ἀνδριτσάνους.

Τὴν 28 Μαρτίου μετὰ τὸν πόλεμον ἔφθασε καὶ ὁ Κα-
νέλλος Δεληγιάννης μὲ τοὺς βουνίσλους καὶ ἀνταμώθηκε
μὲ τὸν Κολοκοτρώνην, ἐφιλήθησαν καὶ ἐκοιμήθησαν μαζὺ
εἰς ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ σπίτι τοῦ Μιχαήλ. Ἐκεῖ ἀντάμωσεν ὁ
Δ. Πλαπούτας μὲ τὸν Σταῦρον Δημητρακόπουλον Ἀλω-
νιστιώτην καὶ ἐφιλιώθησαν ἀφήσαντες τὰ παλαιὰ τῶν πάθη
διότι αὐτὸς εἶχε λαβῶσει προτῆτερα τὸν Δημήτρ. Πλαπού-
ταν, καὶ ὠρκίσθησαν νὰ ἐνωθοῦν καὶ νὰ κυνηγοῦν τὸν τύ-
ραννον τῆς πατρίδος· εἰς αὐτὰ ἔλα ἤμουν καὶ ἐγὼ παρών.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν μετὰ τὸν πόλεμον ἔγραψεν ὁ Κολο-

¹ Ἀπὸ τὸν Ἅγιον Θανάση οἱ Τούρκοι ἐπῆγαν ἴσα τὸν δρόμον τῶν εἰς τὸ
Κομμένο Τσαμί καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ὠπισθοδρόμησαν καὶ ἔπεσαν εἰς τὸ πέρασμα τοῦ
ποταμοῦ, καὶ δὲν ἐπῆγαν πέρα ἀπὸ τὸ Κομμένο Τσαμί, ὡς λέγει ὁ Σ. Τρικού-
πης (Ἱστορ. Α. 63), οὔτε ἐκτυπήθησαν ἀπὸ τοὺς Μανιάτας πλέον· διότι αὐτοὶ
εἶχαν τραδηγῆθῃ, ὡς εἶπαμεν, κατὰ τὸ βουνὸν Κουρουνοῦ. Ὁ δὲ Τσανέτος Χρι-
στόπουλος, ὁ τότε ἀρχηγὸς τῶν Ἑλλήνων Φαναριῶν, ἀπὸ τὴν ἄλλην ἡμέραν
ἐπῆρε τὰ ἄρματα καὶ εἶχε σχηματίσει ἀπὸ συμπατριώτας του ἰδιαιτέρον στρά-
τευμα καὶ ἐκτόπα τοὺς τούρκους συγχρόνως μὲ τὸν Κολοκοτρώνην ἀπὸ τὰ
ἄπισα, καὶ ψεῦμα εἶναι ὅτι ὁ Τσανέτος καὶ λοιποὶ ἀκολουθοῦσαν τοὺς Τούρκους
μέχρι τινὸς ὡς φίλους τῶν.

κοτρώνης εἰς τὸν Τσανέτον Χριστόπουλον τὸ ἀκόλουθον
γράμμα¹.

Εἰς τὰς 29 Μαρτίου τὸ πρωὶ ὁ Κολοκοτρώνης ἐπέ-
ρασεν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Τσανέτου Χριστοπούλου,
δοσις ἦτο τοποθετημένος εἰς τὸ ἀντικρυ μέρος τοῦ ποτα-
μοῦ καὶ ὠμίλησαν περὶ Λαλαίων Τούρκων καὶ ἔκαμαν
γράμμα εἰς τὸν Χασάν Φιδᾶ Λαλιώτην λέγοντές του τὰ
διατρέχοντα καὶ συμβουλευόντες καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς ἄλ-
λους Λαλαίους νὰ προσκυνήσουν καὶ ὅτι θὰ ζήσουν ὡς
ἀδελφοὶ καὶ ὁ καθένας τῶν νὰ ἔχη τὴν πίστιν του. Ἀφοῦ
ἐκλείσαμεν τοὺς ἐντοπίους Τούρκους καὶ τοὺς Φαναρίτας,
οἱ ὅποιοι ἤλθαν καὶ ἐνώθησαν μὲ τοὺς Καρυτινοὺς εἰς τὸ
φρούριον τῆς Καρύταινας, τοὺς ἀναγκάσαμεν διὰ τοῦ ἀπο-
κλεισμοῦ μετὰ τρεῖς ἡμέρας νὰ ἀρχίσουν νὰ ζητοῦν νὰ
παραδοθοῦν. Ἐκεῖ εὐρέθη καὶ ὁ Μουσταφᾶ ἀγᾶς Ριζιῶ-
της ὁ Βόιβοντας τῶν Ἰμπλακίων.

Ἐγείνε λοιπὸν συμβούλιον ἀπὸ τοὺς μαζωχθέντας
ἐκεῖ καπεταναίους τὸν Ἀρχ. Φλέσαν, Ἀναγνωσταρᾶν,

¹ Φιλτατε Κύριε Τσανέτο!

Ἐλαβον τὸν τεσκερέ σου καὶ εἶδον· ἐκάματε καλὰ ὅπου ἐπιάσατε αὐτὸ
τὸ μέρος, καὶ ἡμεῖς ἐδῶ κοῦσοῦρι δὲν κάνομεν· φόδον ἀπὸ Τριπολιτσᾶν δὲν
ἔχομεν. Ἐμαθα, ὅτι ἔχετε βολύμι καὶ διὰ τοῦτο διὰ νουκτὸς νὰ μᾶς ξημερώ-
σητε τριακοσίας ὀκάδας βολύμι, καὶ ἀπὸ ἐδῶ σᾶς στέλνωμεν παροῦτι καὶ γί-
νεται οἰκονομία καὶ εἰς τὰ δύο μέρη καὶ περιμένω τὸ βολύμι.

Τῆ 28 Μαρτίου 1821 Καρύταινα.

Θεοδωράκης Κολοκοτρώνης (*).

(*) Ἐκ τούτου τοῦ γράμματος μανθάνομεν, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης τὴν 28,
ὅταν ἐπολέμησε δὲν εἶχε μολύδι καὶ διὰ ταῦτα εἶχε τραδηγῆθῃ κατὰ τὸ βουνὸν
Κουρουνοῦ καὶ εἶχεν ἀφήσει τοὺς Τούρκους νὰ περάσουν, καὶ ἀκόμα πῶς ἀρ-
χῆσεν ἡ ἐπανάστασις μας χωρὶς καμμίαν γενικὴν πρόβλεψιν, καὶ ὅτι οἱ ἀρχηγοὶ
τῆς ἐπανάστασεως ἐδάνειζαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον μπαροῦτι μολύδι καὶ ἄλλα ἀναγ-
καῖα τοῦ πολέμου.

Κολοκοτρώνην, Κανέλλον Δεληγιάννην, Ἡλίαν Μαυρομιχάλην, Χριστόδουλον Καπετανάκην, Δ. Παπατσώνην, Κεφάλαν, Τσανέτον Χριστόπουλον, ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς Πλαπούτας, τότε ὀνομαζομένους Κολιοπούλους, καὶ μετὸν Διονύσιον Εὐμορφόπουλον, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει τότε μετὸν Ἀρχιμ. Φλέσαν.

Ἐδῶ ἐπρωτοεῖδεν ὁ Δ. Εὐμορφόπουλος τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τότε τὸν ἐσύστησεν εἰς αὐτὸν ὁ Ἀρχ. Φλέσας. Μαζὺ των ἦλθε καὶ ὁ Κωνσταντῆς Πελοπίδας ἰατρός μετὸν τίτλον ντετόρος ἦτοι ἰατρός τοῦ στρατοῦ. Πρῶτος αὐτὸς ἔκαμε σφραγίδα μακρουλὴν ἴσάν δάκτυλον μετὴν ἐπιγραφὴν Ἐλευθερία ἢ θάνατος· αὐτὴ ἐχρησίμευσε διὰ νὰ σφραγίζουσι τὰ μαγαζεῖα τῶν Τούρκων. Εἰς αὐτὸ τὸ συμβούλιον ὠμιλήθησαν πολλά, ἀλλ' ἡ γνώμη τοῦ Κολοκοτρώνη ἦτο νὰ μείνουσι ὀλίγοι καὶ νὰ βαστοῦν τοὺς Τούρκους μέσα εἰς τὸ φρούριον κλεισμένους καὶ νὰ διαπραγματεύωνται τὴν παράδοσιν, διότι ἤμεθα κοντὰ ἕως 5000 στρατιῶται, οἱ δὲ λοιποὶ νὰ ὑπάγουσι νὰ πιάσουσι τὸ Καλογεροβοῦνι, τοῦ Δούκα τὴν Σίκαλι καὶ τὴν Λαγκάδα, διότι εἰς αὐτὰς τὰς θέσεις ἦσαν δρόμοι, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους ἤθελον περάσει οἱ Τούρκοι διὰ Τριπολιτσᾶν· ἐπειδὴ ἐμάθαμεν ὅτι ἔστειλαν οἱ κλεισμένοι Τούρκοι εἰς τὸ φρούριον δύο Τούρκους ἐνδυμένους χωριάτικα εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν.

Οἱ καπεταναῖοι δὲν ἠμπόρεσαν νὰ συμφωνήσουσι καὶ οὔτε ἐπήγαιναν οὔτε ἐκάθοντο, διότι ἐκαρτεροῦσαν νὰ ἰδοῦν τοὺς Τούρκους, ὅπου θὰ προσκυνήσουσι καὶ ἦτο δι' αὐτοὺς τοῦτο μεγάλο θαῦμα· αὐτὸς δὲ ἦτο ὁ πρῶτος πόλεμος, ὅπου ἐσυνάχθησαν τόσοι πολλοὶ Ἕλληνες στρατιῶται.

Οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν χωρὶς ἄρματα καὶ

ἄλλοι εἶχαν μαχαίρας, ἄλλοι σουγιά, καὶ αἱ σημαῖαι τῶν περισσοτέρων ἦσαν τσεμπέραις τῶν γυναικῶν των· ἐρωτοῦσαν οἱ ἀπλοὶ Ἕλληνες τότε ὁ ἓνας τὸν ἄλλον διὰ τί ἐμαζώχθημεν ἐδῶ καὶ τί θὰ κάμωμεν; Οἱ δὲ καπεταναῖοι τοὺς ἔλεγαν, ὅτι ἐμαζώχθημεν νὰ σκοτώσωμεν τοὺς Τούρκους διὰ νὰ ἐλευθερωθῶμεν. Οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως αὐτομάτως ἐσυναθροίζοντο εἰς τὰ στρατόπεδα καθ' ὁμάδας, οἰκογενείας, χωρία καὶ κατ' ἐπαρχίας. Ἐπειτα ὁμοῦ ὁ Κολοκοτρώνης ἐπρολάμβανε καὶ τοὺς ἐσυναθροίζε διὰ διαταγῆς αὐτοῦ, ἢ τῆς Κυβερνήσεως, καὶ δὲν τοὺς ἄφηγε νὰ συνέρχωνται αὐτομάτως, διότι ἐφοβεῖτο τὴν ραδιουργίαν, καὶ τὴν λιποταξίαν καὶ ἤθελε νὰ τοὺς ἔχη ὅλους ὑπὸ ἐπιτήρησιν.

Ἐδῶ ἐβλέπαμεν τὴν μεγαλειτέραν προθυμίαν τοῦ λαοῦ. Καὶ αἱ γυναῖκες αἱ ἴδιαι ἤρχοντο φορτωμέναις καὶ ἔφερναν καὶ τὰ ζῶα των φορτωμένα κρέατα, κρασία, καὶ ἄλλας τροφὰς διὰ νὰ φάγουσι οἱ ἄνδρες των καὶ οἱ λοιποὶ στρατιῶται· τὸ δὲ στρατόπεδον ὠμοιάζεν εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν χωρικὸν πανηγύρι. Ἐλείπεν ὁμοῦ ἀπὸ τὸ στρατόπεδον αὐτὸ ἡ πειθαρχία, διότι ὅλοι οἱ χωρικοὶ ὅσοι ἐσυνάχθησαν δὲν εἶχαν πλέον τὸν Τούρκον τὸν ἀφέντη των εἰς τὸ κεφάλι των. Ἡ ἔξαφνη αὐτὴ μεταβολὴ ἔκαμε τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἀπλοῦς περισσότερον μαροθαύμαχτους, τοὺς ἐφαίνετο, ὅτι ἦτο παράξενον καὶ ἀπίστευτον, νὰ πάρουν ἀπὸ τοὺς ἀφεντᾶδες των τὰ ἄρματα καὶ τὴν δόξαν.

Ὅταν δὲ οἱ Τούρκοι τοῦ Νεοκάστρου, πολιορκούμενοι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, ἀπεφάσισαν νὰ παραδοθῶν, συνέβη τὸ ἐξῆς· οἱ Τούρκοι ἐζήτησαν νὰ ἔλθουν εἰς ὀμίλιαν μετὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ ὤρισαν τὸν τόπον καὶ τὴν ἡμέραν διὰ νὰ ἀνταμώσουσι οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ τῶν δύο μερῶν. Ἄνυ-

πόμονοι δὲ καὶ ἀπειθεῖς ὄντες οἱ Ἕλληνες στρατιῶται, ὅταν οἱ Τούρκοι ἔβγαιναν διὰ νὰ ὀμιλήσουν, ἤρχοντο καὶ αὐτοὶ σωρηδὸν διὰ νὰ ἴδουν, νὰ ἀκούσουν καὶ νὰ μάθουν πῶς ἤθελε παραδοθῆν· ἀλλὰ τοῦτο ἐφόδιζε τοὺς Τούρκους καὶ οὕτως ἔφυγαν καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸ φρούριον. Ἀφοῦ δὲ πλέον εἶδαν οἱ Τούρκοι, ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν ἀκούουν τοὺς καπεταναίους των, μίαν ἡμέραν ὁ Τσιντάραγας, κλειδοῦχος τοῦ φρουρίου, ἔχασε τὴν ὑπομονὴν καὶ στραφεῖς πρὸς τοὺς στρατιώτας ἐφώνησεν οὕτως· «σοὺτ βρὲ Ῥωμηεῖ.» Ἡ φωνὴ αὕτη ἀμέσως ἔφερε σιωπὴν. Ἐδῶ δὲ ἐφαρμόζεται τὸ ῥητόν· «Εἶδεν ὁ δοῦλος τὸν δεσπότην καὶ ἐφοβήθη». Κατ' οὐδένα ἄλλον τρόπον ἐδύναντο οἱ καπεταναῖοι νὰ ἀπομακρύνουν τοὺς στρατιώτας των διὰ νὰ σταθοῦν οἱ Τούρκοι εἰς ὀμιλίαν, ἢ δὲ φωνὴ τοῦ ἀγᾶ μόνη τοὺς ἡσύχασε. Πόσον ὁ φόβος εἶναι δυνατὸς καὶ ἀνεξάλειπτος, ὅταν ἦναι παιδιόθεν ριζωμένος εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, καθὼς τότε ἦτο εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Οἱ δὲ καπεταναῖοι εἰς τὴν ἀρχὴν ἐμεταχειρίζοντο τοὺς στρατιώτας ὡς ἀδελφούς των, ἐπειδὴ προσεπάθουν νὰ τοὺς μάθουν τί θὰ εἶπῃ ἐπανάστασις, καὶ ἀκόμη οὐδὲ ἐγνωρίζοντο ποῖοι ἦσαν οἱ ἀνώτεροι.

Ἀφοῦ ἐπέρασαν οὕτω δύο ἡμέραι τὴν 31 Μαρτίου μετὰ τὸ γεῦμα βλέπομεν ἕξαφνα καπνὸν πολὺν εἰς τὸ χωρίον Σάλεσι, 3 ὥρας μακρὰν ἀπὸ τοῦ Σπολάτη τὴν βρῦσιν παρακάτω ὅπου ἦσαν χαλάσματα καὶ ἀλώνια· ἕως ἐκεῖ ἐβαστοῦσε τὸ γενικὸν στρατόπεδον. Οἱ ἐρχόμενοι Τούρκοι πρὸς βοήθειαν τοῦ φρουρίου ἔβαλαν φωτιά εἰς τὸ χωρίον Σάλεσι διὰ νὰ ἴδουν οἱ κλεισμένοι εἰς τὸ φρούριον νὰ βαστάξουν καὶ νὰ ἐμψυχωθοῦν καὶ ἄρχισαν νὰ ἀνακατώνων-

ται· καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐννοήσαμεν ὅτι ἔρχονται Τούρκοι, ἀλλ' ἡμεῖς δὲν ἐβλέπαμεν παρὰ μόνον τὸν καπνὸν, διότι ὁ τόπος ἦτο βουνάκια καὶ λόγκος· τότε ὁ Κολοκοτρώνης ἐπῆρε μίαν σημαίαν, ἐκαβάληκεν ἕνα ἄλογον λαβωμένον τοῦ Νικολοῦ Καβαδία καὶ τοὺς εἶπε, πηγαίνω εἰς τὴν θέσιν Βίγλα τοῦ βουνοῦ Φλωριοῦ νὰ ἴδῶ, ἂν ἔρχωνται Τούρκοι καὶ ἂν ἡ φωτιαὶς εἶναι τῶν Τούρκων· καὶ ἂν ἴδῶ, ὅτι Τούρκοι ἔρχονται θὰ ἀνοίξω τὴν σημαίαν τρεῖς φοραὶς καὶ θὰ τὴν μαζώξω, καὶ τότε νὰ φύγετε ἀπὸ ἐδῶ καὶ νὰ πιάσετε ἄλλην θέσιν διὰ νὰ τοὺς ἐμποδίσωμεν νὰ μὴν ἐνωθοῦν με τοὺς κλεισμένους· ἐὰν ὅμως δὲν ἦναι τίποτε θὰ τὴν ἀφήσω ἀνοικτὴν καὶ θὰ ἐξακολουθήτε τότε τὸν πόλεμον. Δὲν ἐπρόφθασε νὰ ὑπάγῃ καὶ νὰ κάμῃ ὅσα εἶπεν, ἀλλ' οὕτε ἡμεῖς ἐκυτάξαμεν ἐκεῖθεν, καὶ εὐθὺς Τούρκοι καβδαλαραῖοι καὶ πεζοὶ περὶ τὰς τρεῖς χιλιάδας ἐφάνησαν ἐμπροστά μας καὶ μᾶς ἐπῆραν τῆς πλάταις.¹⁾ Ἀμέσως ἐσκορ-

1) Ὁ Σ. Τρικούπης (Ἰ. Α. 237. κτλ.) λέγει ἐσαλμμένος, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης εἶδε διὰ τοῦ τηλεσκοπίου, ὅτι ἦσαν ἐχθροὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἤρχοντο καὶ τὸ ἐγνωστοποίησεν εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἐπῆγεν εἰς τὸ χωρίον Φλωριῶ, ἀλλ' ἐπῆγαιεν εἰς τὸ βουνὸ τοῦ Φλωριοῦ διὰ νὰ ἀνοίξῃ τὴν σημαίαν καὶ νὰ μᾶς εἰδοποιήσῃ· ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε, διότι εἶδε τοὺς Τούρκους ἐρχομένους κοντῆρὰ μας κατὰ τὸ χωρίον Καρδουνάρι καὶ εὐθὺς ἐγύρισε πίσω διὰ νὰ μὴ τὸν κλείσουν τὴν πέρα μεριά τοῦ ποταμοῦ· καὶ ὅταν ἐγύρισε δὲν εὗρήκεν ἐκεῖ τοὺς περὶ τὸν Ἠλίαν Μαυρομιχάλην νὰ πολεμοῦν· διότι ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι ἐπολεμοῦσαν, τότε οἱ Τούρκοι θὰ ἦσαν εἰς τὴν θέσιν ὅπου εἶχαμεν ἡμεῖς τὸ στρατόπεδόν μας, καὶ τότε δὲν ἦτο δυνατόν νὰ περάσῃ ὁ Κολοκοτρώνης· ἐπειδὴ ἐκεῖ ἦτο τὸ γεφύρι· Ἐπέρασε λοιπὸν προτοῦ νὰ ἔλθουν οἱ Τούρκοι εἰς τὴν Καρῦταινα καὶ προτοῦ νὰ ἐνωθοῦν με τοὺς κλεισμένους. Ὁ δὲ τουφεκισμὸς τοῦ γεφυριοῦ ἐγένετο μετὰ ταῦτα καὶ ἕξαμακρᾶ. Κανεὶς δὲ δὲν μᾶς ἐκυνήγησε καὶ διότι ἦτο βράδυ καὶ διότι δὲν ἦλθαν οἱ Τούρκοι μετὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν, ἀλλὰ διὰ νὰ πάρουν τοὺς ἐδικούς των καὶ νὰ φύγουν. Οὕτε ἔχασεν ὁ Κολοκοτρώνης τὸ τουφέκι του (Ἰ. Τρικ. Α. 239)· διότι δὲν εἶχεν. Οἱ δὲ ἐκεῖ μαζωμένοι Ἕλληνες διεσκυρτίσθησαν, ὄχι αἰσχροῦς, διότι ἕξαφνα εἶδαν πλῆθος Τούρκους καὶ μάλιστα καβδαλαραίων καὶ πεζοῦς, καὶ χωριστὰ ὅπου ἐβῆκαν

πίσθημεν καὶ οἱ κλεισμένοι ἐβγήκαν ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν π ὀ ρ τ α ν τοῦ φρουρίου, καὶ τότε ἔν ἐμέναμεν ἠθέλαμεν εὐρεθῆ εἰς τὴν μέσσην δύο φωτιῶν. Ἐτραβήξαμεν κατὰ τὸ γεφύρι τοῦ Ἀτζιχόλου κατὰ τὸν ποταμὸν διὰ τὴν Δημητσάνα καὶ τὴν Στεμνίτσαν.

Οἱ δὲ Μεσσήνιοι καὶ οἱ Μανιάται ἔκαμαν κάτω κατὰ τὸν ποταμὸν καὶ ἐπίασαν τὸ γεφύρι τῆς Καρύταινας, ἐτουφέκισαν ἀπὸ μακρὰν τοὺς Τούρκους καὶ δὲν τοὺς ἄφησαν νὰ περάσουν τὸ πέραν μέρος ἂν ἤθελαν. Ὁ ποταμὸς ἦτο κατεβασμένος καὶ δὲν ἤμποροῦσαν ἄλλοῦ νὰ περάσουν. Ἐπερικύκλωσαν ἔπειτα οἱ Τούρκοι τὸ βουνὸν τοῦ Ἁγίου Ἡλίας τριγύρω, ὅσον τόπον εὐκόλα ἐπάτει τὸ ἄλογον. Ὁ δὲ Φλέσας καὶ λοιποὶ καπεταναῖοι ἐτράβηξαν κατὰ τὴν Στεμνίτσαν. Ὁ Κολοκοτρώνης θέλων καὶ αὐτὸς νὰ περάσῃ εἰς τὸ ἴδιον μέρος ἤρχετο κατόπι μας, καὶ ἐπειδὴ ἐφοροῦσε κόκκινα φορέματα καὶ σπαλαίταις Ἀγγλικαῖς, διότι ἦτο ταγματάρχης εἰς τὰ Ἀγγλικά τάγματα τῆς Ἐπτανήσου, ἄρπαξεν ἀπὸ ἓνα τσοπάνην, τὸν ὁποῖον ἔτυχε νὰ ἀπαντήσῃ ἐκεῖ, μίαν κοντόκαπαν, τὴν ἐφόρεσε καὶ ἐχώθη μέσα εἰς τὰ χαμόκλαδα καὶ οὕτως ἐγλύτωσεν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἐκυνηγοῦσαν τοὺς φραγκοφορέ- μένους καὶ καλοφορεμένους Ἕλληνας, ἐνώθη ἔπειτα μὲ ἡμᾶς καὶ ἀπὸ ἐκεῖ τὴν νύκτα ἐπῆγεν εἰς τὴν Στεμνίτσαν. Οὕτως ἔγεινε τὸ σκόρπισμα τοῦ στρατοπέδου, οἱ δὲ Τούρκοι ἐπῆραν τοὺς πολιορκημένους καὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν χωρὶς νὰ πολεμήσουν. Τότε κατὰ τὸ μέρος τοῦ Φραγκοβρύσου ἦτο ὁ Νικήτας μὲ μερικοὺς Λεονταρίτας, ὁ Ἡλίας Φλέσας καὶ ὁ Κωνσταντῆς Μαυρομιχάλης καὶ

καὶ οἱ μετὰ κλεισμένοι. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ σταθῇ τὸ νεοσύστατον τοῦτο στρατοπέδον καὶ νὰ σκοτωθοῦν ἀγύμναστοι οἱ Ἕλληνες εἰς τὸν πόλεμον;

Σταυριανὸς Καπετανάκης μὲ τοὺς ἐδικούς των Μανιάτας καὶ καμπόσους Μιστριώτας καὶ τοὺς ἐτουφέκισαν ξέμακρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Στρατόπεδον Πιάνας. — Διασκόρπισις αὐτοῦ ἀπὸ τοὺς Τούρκους τῆς Τριπολιτσᾶς. — Ἀπρόβλεπτος σῦναξις τῶν καπεταναίων ὅπου ἐδρέθησαν εἰς τὸν πόλεμον τῆς Καρύταινας καὶ ἄλλων εἰς τὸ χωρίον Πάπαρι. — Διάλυσις τοῦ στρατοπέδου τῶν Κερασιῶν. — Σύστασις τοῦ στρατοπέδου Βερβαίων.

Ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης ἐτράβηξε διὰ τὰ Λαγκάδια τὴν πατρίδα του. Ἄλλ' ἀπ' ἔξω τοῦ χωρίου ἔμαθεν, ὅτι ἀνεχώρησεν ἡ φαμίλια του διὰ τὸ Μέγα Σπήλαιον, καὶ εἰς τὴν Στρέζοβα τὴν ἔφθασε καὶ τὴν ἔστειλεν εἰς τὸ Μοναστήρι δι' ἀσφάλειαν καὶ διὰ νὰ ἦναι ἐλεύθερος νὰ διοικῆ καὶ νὰ παρακινῆ τὸν κόσμον εἰς τὸν πόλεμον. Ἐκεῖ ἔμαθεν ἀκόμη, ὅτι οἱ Τούρκοι τοῦ χωρίου του προετοιμάζοντο ὅλοι νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν καὶ ὅτι οἱ συμπατριῶται του ἐσκόπευαν νὰ προσκυνήσουν. Ἐστειλε λοιπὸν εὐθὺς καὶ ἐσκότωσαν τοὺς ἐκεῖ Τούρκους ὅλους ἕως 150, καὶ οὕτως ἐνεχοποίησεν ὅλην τὴν ἐπαρχίαν του. Ἀμέσως ἀπὸ ἐκεῖ ἐξέδωκε διαταγὰς νὰ συναχθοῦν οἱ βουνίσιοι Μαγουλιανῆται, Βυτινιώται καὶ λοιποὶ καὶ νὰ πιάσουν τὸ Διάσελον τῆς Ἀλωνίσταινας.

Ἀπὸ Στεμνίτσαν ὁ Κολοκοτρώνης καὶ οἱ λοιποὶ κα-

πεταναῖοι ἐπῆγαν εἰς τὸ Χρυσοβίτσι, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ οἱ Μεσσήνιοι ὁ Ἀρχ. Φλέσας καὶ λοιποὶ καπεταναῖοι ἐτράβηξαν διὰ τὸ Λεοντάρι καὶ εἶπαν εἰς τὸν Κολοκοτρώνην νὰ πάη μαζί των, διότι ἦτο μοναχός, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησε, μάλιστα τοὺς εἶπεν, ὅτι « θὰ μείνη ἐκεῖ νὰ τὸν φᾶν τὰ πουλιά τοῦ τόπου του ποῦ τὸν γνωρίζουν ». Ὁ Ἀρχιμανδρίτης λοιπὸν εἶπε τότε εἰς ἓνα ἀνθρώπὸν τοῦ· « βρὲ Δημήτρη, κάθησε καὶ μένε κάμε του συντροφιά ὅσον νὰ εὔρη τοὺς συγγενεῖς του διὰ νὰ μὴν τὸν φάγη κανένας λύκος, καὶ ἔπειτα ἀνεχώρησεν.

Ἐξοὺ ἐφυγεν ὁ Φλέσας, ὁ Κολοκοτρώνης ἐμβῆκεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Χρυσοβιτσιοῦ καὶ ἔκαμε τὸν σταυρὸν τοῦ¹. ἔπειτα ἐκαθβάληκε καὶ ἐτράβηξε διὰ τὴν Πιάνα, καὶ εἰς τὸν ὁρόμον ἀπάντησε τὸν συγγενῆ του Ἀντώνιον Κολοκοτρώνην μὲ ὀλίγους στρατιώτας, τὸν ἐπῆρε μαζί του καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν Πιάνα. Ἀπὸ ἐκεῖ ἔγραψε κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου εἰς ὅλα τὰ μέρη καὶ εἰς τὸ Διάσελο τῆς Ἀλωνίσταινας νὰ μαζωχθοῦν ὅλοι οἱ στρατιῶται εἰς τὴν Πιάνα, καὶ μετὰ τινὰς ἡμέρας ἐσυνάχθησαν ἐκεῖ ὅλοι οἱ καπεταναῖοι καὶ οἱ πρόκριτοι τῶν βουνῶν μὲ τοὺς στρατιώτας των, ἄρχισε νὰ συσταίη στρατόπεδον καὶ φροντιστήριον, ἔκαμε καὶ γραμματικὸν τοῦ τὸν Ἀναγνώστην Ζαφειρόπουλον καὶ συνεννοήθη μετὰ τῶν καπεταναίων καὶ τοὺς εἶπεν, ὅτι θὰ σγηματίσῃ τὸν ἱερὸν λόχον, καὶ αὐτοῖ

¹ Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν οἱ κάτοικοι τοῦ Χρυσοβιτσιοῦ ὡς ποιμένες ἔλιπαν εἰς τὰ χειμαδιὰ καὶ ἦτο τὸ χωρίον ἐρημιὰ καὶ τότε ὄχι 17 Τούρκοι, ἀλλὰ καὶ δύο μόνον ἠμποροῦσαν θὰ καὶ ἂν εὔρισκαν ζῶα νὰ τὰ φέρουν, χωρὶς νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ κανένας εἰς τὴν Τριπολιτσάν. Λοιπὸν δὲν ἦτο τὸ αἶτιον ὁ τρόμος, τὸν ὅποιον ἔλαβαν οἱ Ἕλληνας μετὰ τὸν πόλεμον τῆς Καρύταινας, καθὼς ὁ Τρικούπης εἰς τὴν Ἱστορίαν του (Α. 223) λέγει.

οἱ στρατιῶται εἶναι, οἱ ὅποιοι ἐσχημάτισαν ἔπειτα τὴν σωματοφυλακὴν του. Ἄρχισε λοιπὸν καὶ ἔκαμε τοὺς καπεταναίους τῶν σωματοφυλάκων καὶ τότε ἐπῆρε καὶ ἐμένα ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ Δεληγιάννη καὶ μὲ ὠνόμασε διὰ διπλώματος πρῶτον καπετάνιον τοῦ λόχου καὶ δεύτερον τὸν Β. Δημητρακόπουλον Ἀλωνιστιώτην (τώρα βουλευτὴν), καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἀξιωματικούς, τοὺς ὁποίους ἔκαμε διὰ τὸν λόχον τῶν σωματοφυλάκων ἐμοίρασε διπλώματα.

Ταῦτα ἐγένοντο ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῶν Βαίων ἕως τὴν μεγάλην τετράδην πρωὶ (6 Ἀπριλ.)· τότε ἦλθαν οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὴν Τριπολιτσάν καὶ μᾶς διεσκόρπισαν καὶ μᾶς ἔμειναν μόνον τὰ διπλώματα. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης μᾶς ἐφώναζε « σταθῆτε νὰ πολεμήσωμε, ποῦ πᾶτε », ἀλλὰ τίποτε δὲν ἠμπόρεσε νὰ κάμῃ. Ἐπειτα ἐπῆρεν εἰς τὰ ὀπίσθια τοῦ ἀλόγου τοῦ τὸν Νικόλαον Μπούκουραν διὰ νὰ μὴ τὸν πιάσουν οἱ Τούρκοι καὶ ἐτράβηξε βιαστικὰ διὰ τὸ Διάσελο τῆς Ἀλωνίσταινας διὰ νὰ ἔβγη μπροστὰ καὶ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Τούρκους νὰ μὴν περάσουν κατὰ τὴν Βυτίαν καὶ κατὰ τὰς λοιπὰς κωμοπόλεις. Ἐκεῖ ἀνταμώθη μὲ τὸν Κανελ. Δεληγιάννην, ὁ ὅποιος ἤρχετο εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Πιάνας καὶ ἐτουφέκισαν μαζί τοὺς Τούρκους οἱ ὅποιοι εἶχαν κυριεύσει τὰ φορτώματά του· καὶ ἀπὸ τὸ ἀντικρυ μέρος τοῦ χωρίου Ἀλωνίσταινας τοὺς ἐκτύπα ὁ Σταῦρος Δημητρακόπουλος μὲ τοὺς Ἀλωνιστιώταις· κατὰ τύχην δὲ ἐκεῖ κατὰ τοὺς βράχους τῆς Ἀλωνίσταινας εὐρέθησαν ὁ Νικόλαος Ταμβακόπουλος καὶ ὁ Κωνστ. Πετιμεζᾶς καὶ ἐτουφέκισαν καὶ αὐτοὶ τοὺς Τούρκους, διότι οὗτοι ἀπὸ τὴν Πιάνα ἐπῆγαν καὶ ἔκαψαν τὴν Ἀλωνίσταιναν καὶ ἐσκότωσαν τὸν Ἰσοχαντάρην ἀπὸ τὴν Βυτίαν καὶ τὸν Δ. Σταμέλλον γνωστὸν εἰς τὴν Τριπολι-

τσάν. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἠμπόρεσαν οἱ Τοῦρκοι νὰ περάσουν τὸ Διάσελον ἐγύρισαν ὀπίσω καὶ ἐπῆγαν πάλιν εἰς τὴν Τριπολιτσάν. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης, Κ. Δεληγιάννης καὶ Β. Δημητρακόπουλος ἐκεῖθεν ἐτράβηξαν διὰ τὸν κάμπον τῆς Καρύταινας καὶ ἐκεῖθεν αὐθημερὸν εὐρέθησαν εἰς τὸ χωρίον Πάπαρι.

Ἐκεῖ ἐσυνάχθησαν οἱ Μαυρομιχαλαῖοι καὶ οἱ ἄλλοι καπεταναῖοι καὶ αὐτοῦ ἦλθαν ἀπὸ Ζάκυνθον τότε καὶ τὰ παιδιά τοῦ Κολοκοτρώνη, ὁ Πάνος καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ μετὰ ταῦτα ὀνομασθεῖς Γενναῖος.

Ἀπὸ ἐδῶ ὁ Κολοκοτρώνης ἔστειλεν ἀμέσως τὸν Πάνον εἰς τὰ χωριά τῆς Καρύταινας μὲ γραπτὴν διαταγὴν τοῦ νὰ βγάλῃ ὅλους τοὺς Καρυτινοὺς εἰς τὰ ἄρματα καὶ νὰ ἔλθουν εἰς τὴν Πιάναν, Χρυσοβίτσι καὶ Διάσελον διὰ νὰ συστήσουν ἐκεῖ τὸ στρατόπεδον· εἶχε δὲ τὴν ἄδειαν ὁ Πάνος νὰ σκοτώνη, νὰ καίῃ τὰ σπίτια των καὶ νὰ δημεύῃ τὰ πράγματά των πρὸς ὄφελος τῶν στρατιωτῶν, ἂν κανένας ἤθελε παρακούσει.

Ἀφοῦ ἐσκέφθησαν ὅλοι μαζὺ εἰς τὸ Πάπαρι διὰ νὰ πιάσουν τὰς θέσεις Χρυσοβίτσι, Διάσελον καὶ Βαλτέτσι, ὁ Κολοκοτρώνης καὶ οἱ ἄλλοι ἐπῆγαν εἰς τὸ Βαλτέτσι, ὁ δὲ Κανέλ. Δεληγιάννης ἐτράβηξε διὰ τὰ Λαγκάδια τὴν πατρίδα του καὶ ἐπῆρε μαζὺ του καὶ τὸν Η. Τσαλαφατῖνον μὲ ὀλίγους Μανιάτας. Φθάσας εἰς τὰ Λαγκάδια ἀρρώστησε, καὶ μόλα ταῦτα ἐξέδωκε διαταγὴν ἔγγραφον, τὴν ὁποίαν ἔχει ἀκόμη ὁ Τσαλαφατῖνος, καὶ μᾶς ὠνόμασεν ἀρχηγὸς τῆς στρατολογίας τῶν βουνῶν, νὰ ὑπάγωμεν δηλαδὴ ἐγὼ καὶ ὁ Ἡλίας Τσαλαφατῖνος νὰ στρατολογήσωμεν ἀπὸ τὰ Μαγούλιανα, Βυτίαν καὶ λοιπὰ χωρία καὶ νὰ τοποθετήσωμεν τοὺς στρατιώτας μας εἰς τὸ

Διάσελον¹. Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας εἶχαν συστήσει στρατόπεδον καὶ εἰς τῆς Κερασιαῖς ὁ Ἄντ. Νικολόπουλος μὲ 300 Μιστριώτας καὶ ὁ Κυριακούλης μὲ ἄλλους τόσους Μανιάτας. Ἐναντίον τοῦ στρατοπέδου αὐτοῦ τὴν ἡμέραν τοῦ Πάσχα τὸ πρωὶ ἦλθαν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὴν Τριπολιτσάν, ἐπέπεσαν κατ' αὐτοῦ ἔξαφνα καὶ τὸ διέλυσαν χωρὶς νὰ προφθάσῃ κανένας νὰ τοὺς δώσῃ βοήθειαν οὔτε ἀπὸ τοῦ Πάπαρι, οὔτε ἀπὸ τὰ Βέρβαινα, ὅπου τὴν 25

Μαρτίου εἶχον συστήσει στρατόπεδον ὁ Ἀναγνώστης Κονδάκης μὲ τοὺς Ἁγιοπετρίτας, Δολιανίτας, καμπίσιους Τριπολισιώτας, ὁ Βρεσθένης Θεοδώρητος καὶ ὁ Π. Βαρβιτσιώτης μὲ τοὺς Βαρβιτσιώτας, Βαμβακίτας, Ἄραχωβίτας, Βρεσθενίτας καὶ ἄλλους Μιστριώτας. Ἐδῶ ἦλθεν ἔπειτα μετὰ τὸν πόλεμον τῶν Κερασιῶν ὁ Ἐλους ἀφοῦ εὐλόγησε τὰ ἄρματα τῆς Μονεμβασίας, ὁ Δ. Καραμάνος μὲ τοὺς Τσάκωνας, ὁ Κ. Ζαφειρόπουλος μὲ τοὺς Ἁγιαννίτας, ὁ Π. Γιατράκος, ὁ Π. Κρεββατᾶς μὲ τοὺς Μιστριώτας. Ὁ Βρεσθένης μάλιστα μὲ τὸν Ἄν. Κονδάκην ἐσύστησαν καὶ τὸ πρῶτον φροντιστήριον τὸ ὀνομαζόμενον Κελάρι καὶ φροντιστὰς διώρισαν τὸν Γ. Τροχάνην, τὸν Ἄναγ. Ῥοντόπουλον, καὶ τὸν Ἰων. Κρητικόν. Εἰς τὰ Βέρβαινα τότε εὐρέθη ὁ Ν. Δεληγιάννης ἐρχόμενος ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν².

Εἰς ταῖς Κερασιαῖς ἐσκοτώθησαν ὑπὲρ τοὺς 15 Ἑλληνας καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν Μιστριωτῶν Ἄντ. Νικολόπου-

¹ Ὅθεν ψευδὸς εἶναι (Σ. Τρικ. I. Α. 242) ὅτι ὁ Κανέλ. Δεληγιάννης καὶ ὁ Δ. Πλαπούτας ἐτοποθετήθησαν εἰς τὸν Διάσελον τῆς Ἀλωνίσταινας.

² Εἰς τὰ Βέρβαινα δὲν ἦσαν τότε Μανιάταις, ἀλλὰ μετὰ τὸ χάλασμα τῶν Κερασιῶν ἐπῆγαν, οὔτε ὁ Παναγιώτης Ζαφειρόπουλος· διότι αὐτὸς τὴν 27 Ἀπριλίου ἦλθεν (Ἰ. Σ. Τρ. Α. 240) ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούλιν.

λος, καὶ τὰ κεφάλιά των καὶ τὰς σημαίας, ἐπῆρα τὰ κεφάλια καὶ τὰς σημαίας, καὶ τὰ ἐπῆγαν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν Τριπολιτσάν. Τὸ δὲ στρατόπεδον τῶν Κερασιῶν διελύθη τότε καὶ ἐπῆγε καὶ ἐνώθη μὲ τὸ στρατόπεδον τῶν Βερβαίνων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Μάχη Λεβιδίου ἐπαναστασις Ψαρῶν Σπετοῶν καὶ Ὑδρας.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεώς μας ἡ ἐπαρχία τῶν Καλαβρύτων πρώτη ἐκινήθη ὅλη εἰς τὰ ὄπλα, καὶ ἄλλοι μὲν ἐπῆγαν εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν, ἄλλοι δὲ εἰς τοῦ Λάλα διὰ ν' ἀποκλείσουν τοὺς Λαλαίους, καὶ ἄλλοι εἰς τὸ Χλουμουῦτσι τῆς Γαστούνης, ὅπου ἦσαν οἱ Γαστουναῖοι Τοῦρκοι. Ταῦτα δὲ ἔγειναν ἀφοῦ προηγουμένως ἐπῆραν τοὺς ὀλίγους Τοῦρκους, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἡ μητρόπολις τῶν Καλαβρύτων.

Ὁ Σωτῆρης Χαραλάμπης εἶχε τὰ δύο τμήματα τὴν Κατσάναν καὶ τὰ Χάσια· ἦτο ὁ δυνατώτερος ὄλων εἰς ὅλην τὴν ἐπαρχίαν σχεδόν. Οἱ καπεταναῖοι τῶν δύο τμημάτων ἀνῆκον εἰς αὐτόν, καθὼς ὁ Σωτῆρης Θεοχαρόπουλος, ὁ Ν. Σολιώτης καὶ οἱ λοιποὶ τοῦ τμήματος τῶν Χασίων· εἶχε δὲ καὶ πολλοὺς ἀπὸ τοῦ Φονιά, ὡς φαίνεται εἰς τὴν ἀρχιστρατηγίαν του, εἰς τὸ ἔγγροφον τῆς ὁποίας εἶναι ὑπογεγραμμένοι καπεταναῖοι καὶ ἀπὸ τοῦ Φονιά· ὄλους δὲ αὐτοὺς εἶχεν ὑπὸ τὰς διαταγὰς του καὶ τοὺς ἐκίνει ὅπως ἤθελεν.

Εἰς τὸ τμήμα τῆς Κατσάνας μετὰ τὸν Χαραλάμπην

περισσότεραν ἐπιρροὴν εἶχαν οἱ Πετιμεζαῖοι, ἀλλ' εἰς τοῦτο εἶχαν καὶ οἱ Ἀσημάκης καὶ Ἀνδρέας πατὴρ καὶ υἱὸς Ζαίμαι, οἱ ὁποῖοι εἶχαν καπεταναίους σποράδην ἐδῶ καὶ ἐκεῖ εἰς τὰ χωρῖα σχετικούς πολλούς.

Ὁ δὲ Ἀσημάκης Φωτήλας καὶ ὁ υἱὸς του Παναγιωτάκης ἐπίσης καὶ αὐτοὶ εἶχαν ἐπιρροὴν εἰς τὸ τμήμα τοῦ Λειβαρτίου, καὶ ἀπὸ τούτους ἐπῆραν στρατιώτας καὶ ἐπολιόρκησαν τὸ Λάλα.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς δὲ τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου καὶ πρὸ τῆς Λαμπρῆς ὄλοι ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν τῶν Καλαβρύτων, καὶ ἀπὸ τοῦ Φονιά τῆς Κορίνθου, καὶ ἀμέσως ἐκατέβηκαν εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον, ἔθεν ἐπῆραν καὶ ἄλλους Κορινθίους, καὶ ἐκεῖθεν ἐπῆγαν εἰς τὴν πόλιν τῆς Κορίνθου, ὅπου ἐσύστησαν τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου, διότι οἱ Τοῦρκοι καὶ ἡ μητέρα τοῦ Κιαμήλ-μπεη ἄμα εἶδαν ἀνακατωθέντας τοὺς βραγιᾶδες των ἀμέσως ἐκλείσθησαν ἐπάνω εἰς τὸν φρούριον. Οἱ Καλαβρυτινοὶ καὶ οἱ Κορινθιοὶ φθάσαντες εἰς Κόρινθον ἤϊραν ἐκεῖ τοὺς Ποριώτας, τοὺς Δερβενοχωρίτας, τὸν ἀρχιερέα Δαμαλῶν καὶ ἄλλους. Ἀμέσως λοιπὸν ἐσχημάτισαν σύστημα πολιτικὸν διὰ νὰ φροντίζη περὶ τῶν τροφῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἀναγκαίων τοῦ στρατοῦ καὶ πολιορκητῆν ἐδιώρισαν τὸν Ἀναγνώστην Πετιμεζᾶν, τὸν ὁποῖον ὀλίγον ὕστερον ὄλη ἡ ἐπαρχία τῆς Κορίνθου ἀνεγνώρισεν ὡς ἀνώτερον¹. Ὁ δὲ Σ. Χαρα-

¹ *Πρόκριτοι ἀδελφοὶ ὄλων τῶν χωρίων τοῦ Καζᾶ τῆς Κορίνθου Χαίρετε.*

Ἐπειδὴ μ' ὄλων τὴν γνώμην ἀπεφασίσθη νὰ ἦναι ἀρχηγὸς καὶ συμβοηθὸς σας ὁ Καπετᾶν Ἀναγνώστης Πετιμεζᾶς καὶ ξεκινᾶ διὰ νὰ σᾶς συμβοηθήσῃ νὰ ἐλευθερωθῆτε ἀπὸ τὰ βάζανα τῆς τυραννίας τῶν ἐχθρῶν τῆς πίστεως τῶν χριστιανῶν, ἀκολουθήσατε ὄλοι συμφώνως καὶ συντρέξατε. Αὐτὸς ἔρχεται μ' ἄλλους δυνατοὺς στρατιώτας, προσπαθήσατε λοιπὸν ὄλοι νὰ γλυτώσατε μίαν ὥραν

λάμπης διέταξε τὸν Σολιώτην νὰ μείνη καὶ αὐτὸς ἐκεῖ πρὸς βοήθειαν τοῦ Α. Πετιμεζᾶ, ἀλλ' αὐτὸς δὲν ἠθέλησε, καὶ τοιοῦτοτρόπως τὸ μέγαλον Σάββατον ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν καὶ ἦλθαν εἰς τὸ Καλιάνι, Ψάρι, Λαύκα καὶ τὰ λοιπὰ χωρία ἔπου ἕκαμαν τὴν Λαμπρὴν, καὶ τὴν δευτέραν τῆς Λαμπρῆς ἀναχώρησαντες ἐκεῖθεν ἐπῆγαν εἰς τὸ χωρίον Κανδύλα¹, τὴν τρίτην δὲ τὴν αὐγὴν παραλαβόντες καὶ τὸν ἡγούμενον τῆς ἐκεῖ Μονῆς Καλλίνικον μετὰ τοὺς Κανδυλιώτας καὶ τοὺς ἄλλους τῶν περίξ χωρίων ἔπου εἶχε πολλὴν ἐπιρροὴν ἐξεστράτευσαν ὅλοι εἰς τὸ Λεβίδι, καὶ κατὰ τὴν 12 Ἀπριλίου ἔφθασαν ἐκεῖ.

Εἰς δὲ τὸ Λεβίδι εἶχε προηγουμένως συστηθῆ στρατόπεδον ἀπὸ τὸν Π. Ἀρβάλην, Γ. Μπηλίδαν καπεταναίου τῆς Τριπολιτσᾶς ἀπὸ τοὺς Καλαβρυτινοὺς Ἀσημ. Σκαλτσᾶν, Κωνστ. Πετιμεζᾶν² τὸν Πιτσουνᾶν ἀπὸ τὴν

ἀρχήτερα, ὅτι ὕστερα θὰ κλαίετε καὶ δὲν ὠφελείσθε, καὶ χάνετε ὁ τόπος σας καὶ ὅλοι οἱ χριστιανοί. Ὑγιαίνετε καὶ ὁ Χριστὸς καὶ ἡ δύναμις τοῦ τιμίου σταυροῦ θέλει σᾶς βοηθήσουν.

Αὐν ἔτος τῆς ἐλευθερίας Ἀπριλίου 24 (1821).

Οἱ ἐδικοί σας

Χριστόδουλος Νοταρᾶς, Ἀναγνώστης Σταυρόπουλος, Σωτήριος Π. Νοταρᾶς, Παπασπύρος Οἰκονομόπουλος, Σωτήριος Καλαμαρᾶς, Εὐθύμιος Καλαμαρᾶς, Δημήτριος Εὐθυμίου, Γεώργιος Οἰκονομόπουλος (Γκούρας), Παναγιώτης Κτίστη, Γιαννάκης Σταυρόπουλος, Δημήτριος Κτίστη, Σωτήριος Χαραλάμπης, Ἀθανάσιος Κανακάρης, Σωτήριος Θεοχάρης.

¹ Μήπως τὸ χωρίον Κανδύλα εἶναι τὸ Ἀρκαδικὸν χωρίον Κονδυλία, ἔπει ἀναφέρει ὁ Παυσανίας ἐν τοῖς Ἀρκαδικαῖς ἐν Βιβλίῳ VII, Κεφαλαίῳ XX III 6;

² Ἀδελφοὶ Δημιτσανίται σᾶς ἀσπαζόμεθα σὺν τῷ ἀναστάντι Χριστῷ!

Σᾶς φανερώνωμεν. Λάβετε τρία φορτία μολύβι ὀκάδας 198 νὰ τὸ κανέτε βόλτα στέλνοντές μας καὶ μπαρούτι ὀκάδας 60, καὶ νὰ μᾶς τὸ προφθάσετε σήμερον, ὅτι ἔχομεν μεγάλην χρείαν, καὶ ἔχομεν τὸν ἐχθρὸν εἰς τὸ πλυρὸν καὶ εἰς εἰδησίαν σας, καὶ μένομεν

Ἀπριλίου 11 Λεβίδι.

Ὡς ἀδελφοὶ σας

Κωνσταντῖνος Πετιμεζᾶς, Ἀσημάκης Σκαλτσᾶς, Παναγιώτης Ἀρβάλης.

Στρέζοβαν, τὸν Θεόδ. Σακελλάριον καὶ Ἀναγ. Ῥηγόπουλον ἀπὸ τοῦ Φίλια, ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους καπεταναίους, ἐκ τῶν ὁποίων ἀνώτερος ἦτο ὁ Ἀλέξιος Νικολάου Λεβιδιώτης, ἀπὸ τοὺς καπεταναίους τοῦ χωρίου Δάρα καὶ λοιποὺς Δαραίους· ὅλων δὲ τούτων τὸ σῶμα ἦτο περὶ τοὺς τριακοσίους.

Ἀφοῦ δὲ ἔφθασαν οἱ Καλαβρυτινοί, ὡς ἀνωτέρω εἶπαμεν, οἱ μὲν Σ. Χαραλάμπης καὶ Σ. Θεοχαρόπουλος κατέλαβαν καὶ κατέλυσαν εἰς τὰ σπίτια τὰ Δημητρακαίικα τῶν ἀδελφῶν Σταμάτη καὶ Ἀναγνώστη, καὶ γύρωθεν αὐτῶν ἔμειναν οἱ στρατιῶταί των· οἱ Πετιμεζαῖοι ἔμειναν εἰς τὰ Ῥογαραιίκα σπίτια καὶ τὰ Οἰκονομαίικα καὶ κύκλω εἰς τὰ ἄλλα σπίτια· ὁ δὲ Σολιώτης εἰς τὴν κάτω συνοικίαν εἰς τὰ Σαμαντουραίικα τοῦ Παναγ. καὶ Κωνσταντῆ Ζορμπαλά, καὶ ὁ Ἀναγ. Στριφτόμπολας κατέλυσεν εἰς τὰ Ἀργυραίικα. Μετὰ τοῦτο ἀμέσως ἔκαμαν στρατιωτικὸν συμβούλιον καὶ ἐδιώρισαν φυλακὰς καὶ προσκόπους. Πρὸς τούτοις διὰ νὰ ἐμψυχώσουν τοὺς στρατιώτας των ἔκριναν καλὸν νὰ γράψουν καὶ τοῦ Πέτρου Μαυρομιχάλη νὰ ἔβγη καὶ αὐτὸς εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Πελοποννήσου, καὶ πρὸς τοῦτο ἔστειλαν εἰς τὰς Καλάμας τὸν Νικολάκην Πετιμεζᾶν διὰ νὰ τοῦ ὁμιλήσῃ καὶ προφορικῶς. Τὴν δὲ ἀκόλουθον νύκτα τῆς 13 Ἀπριλίου ξημέρωμα 14 οἱ Τοῦρκοι, ἀφοῦ ἐπέτυχαν ἐκ τῆς Βλαχοκερρασιαῖς, καθὼς εἶπαμεν ἀνωτέρω, ἀπεφάσισαν κατόπιν νὰ ἐκστρατεύσωσιν εἰς τὸ Λεβίδι διὰ νὰ σκορπίσουν καὶ τὸ ἐκεῖ στρατόπεδον· ἐβγήκαν λοιπὸν ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν ἕως δύο χιλιάδες, ἐπῆγαν ἀπὸ τοῦ Κάψια καὶ ἐξημερώθησαν εἰς τὴν Καντσοῦνα, βρύσιν τοῦ αὐτοῦ χωρίου. Οἱ φύλακες, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς τὸν Παληόπυργον καὶ εἰς τὴν

ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου δὲν ἐπρόφθασαν νὰ εἰδοποιήσουν τὸ εἰς Λεβίδι στρατόπεδον, διότι εἶδαν ἕξαφνα τοὺς Τούρκους καὶ ἔφυγαν ἐκεῖθεν. Ἐκεῖ πλησίον, ὅπου ἦσαν οἱ σκοποὶ, εὐρίσκετο καὶ ὁ Κωνστ. Σκουτριάνος μὲ σαράντα στρατιώτας καὶ ὁ Ἀλέξιος Νικολάου· ἀφοῦ δὲ ἦλθαν οἱ Καλαβρυτινοί, ἀπεσύρθησαν καὶ αὐτοὶ καὶ ἦλθαν εἰς τὸ Λεβίδι. Οἱ Τούρκοι ἐπέρασαν τὸ χωρίον Κάψια καὶ ἐπροχώρησαν ἕως εἰς τὸν Καψαίτικον Ἀγιώργην. Ἡ ἄλλη φυλακή, ἣ ὁποία ἦτο ἐπάνω εἰς τὸ βουνὸν Μαύρη Λάκκα, ἅμα εἶδε τοὺς πεζοὺς Τούρκους εὐθὺς ἐτουφέκισε καὶ ἐφώναξε Τούρκοι ἔρχονται. Τοῦτο ἀκούσαντες οἱ Ἕλληνες καὶ μαθόντες, ὅτι πορεύονται κατὰ τὴν Ζάγοραν ἐσυναθροίσθησαν ὅλοι, καπεταναῖοι καὶ στρατιῶται, εἰς τὸ σπίτι, ὅπου ἔμενεν ὁ Σ. Χαραλάμπης, καὶ κατὰ πρῶτον ἀπεφάσισαν νὰ εἰδοποιήσουν τοὺς Καρυτινοὺς στρατιώτας, οἱ ὅποιοι εὐρίσκοντο εἰς τὸ Διάσελον τῆς Ἀλωνίσταινας διὰ νὰ ἔλθουν εἰς βοήθειαν. Ὁ δὲ πεζός, τὸν ὁποῖον ἔστειλαν, ἅμα ἀνέβη εἰς τὸ βουνὸν τῆς Βυτίνας ὅθεν φαίνεται τὸ χωρίον εὐθὺς ἔβαλε τῆς φωναῖς, ὅτι οἱ Τούρκοι ἦλθαν εἰς τὸ Λεβίδι. Κατὰ καλὴν τύχην, ὅτι εἶχεν ἔλθει ἐκεῖ ὁ Δημήτριος Πλαπούτας μὲ ὀλίγους, Λιοδωρίσιους, ἔτυχε δὲ καὶ ὁ Ἡλίας Τσαλαφατῖνος μὲ πέντε ἕως ἕξ Μανιάτας ἐλθὼν ἀπὸ τὸ Διάσελον καὶ ὁ Νικόλ. Πετιμεζᾶς, ὅστις ἀκόμη εὐρίσκετο εἰς Βυτίαν, ἔμελλε νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν δρόμον του εἰς τὰς Καλάμας, ὅπου ἐστάλη ἀπὸ τοὺς προκρίτους τῶν Καλαβρύτων καὶ τῶν Πατρῶν μὲ χρήματα καὶ μὲ γράμματα εἰς τὸν Π. Μαυρομιχάλην διὰ νὰ ἔβγῃ καὶ ἐκεῖνος ἔξω εἰς τὸ στρατόπεδον. Ὅλοι οὗτοι καὶ μὲ τοὺς ἐντοπίους Βυτινιώτας μόλις ἦσαν ἕως διακόσιοι. Εἰδοποίησαν καὶ ἐκείνους, ὅσοι ἦσαν εἰς τὸ διάσελον Μα-

γουλιανῖται, καὶ τὰ λοιπὰ ἐκεῖ χωρία καὶ ἔστειλαν καὶ αὐτοὶ σχεδὸν ὀγδοήκοντα. Ταυτοχρόνως ἐξεκίνησε καὶ ὁ Σταυρὸς Δημητρακόπουλος μὲ τοὺς Ἀλωνιστιώτας, καὶ οὕτως ὅλοι ἐνώθησαν ἐπάνω εἰς τὸ βουνὸν καὶ ἐδιευθύνοντο εἰς τὸ Λεβίδι. Ἐστειλαν καὶ τὸν Παπακώσταν ἀπὸ τοῦ Δάρα καβαλάρην μὲ τὴν φοράδα τὴν Κούλαν, τὴν γνωστὴν εἰς αὐτούς, ὅστις εἶχε καὶ τὸν γέρω Τουφεξῆ μὲ τὸ παιδί του νὰ ὑπάγουν εἰς τὸ Κακοῦρι νὰ φωνάζουν τὸν Ἀσημ. Σκαλτσᾶν νὰ ἔλθῃ καὶ αὐτὸς εἰς βοήθειαν, διότι ἦλθαν Τούρκοι, χωρὶς ὅμως νὰ γνωρίζουν, ὅτι καὶ Τούρκοι καβαλαραῖοι ὑπὲρ τοὺς χιλίους πεντακοσίους ἤρχοντο ἀπὸ τὸν δρόμον τὸν δημόσιον καὶ εἶχαν ἀναβῆ εἰς τοῦ Μπιλάλη τὸν Χάνι, καὶ ἐκεῖθεν ἔπασαν εἰς τὸν κάμπον τοῦ Λεβιδίου. Ἐκεῖ κατὰ τὴν θέσιν Σίναν καὶ Καταβόθραν, ὁ Παπακώστας ἀπάντησε τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι τὸν ἐκυνήγησαν, ἀλλὰ τοὺς ἔφυγε καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ Κακοῦρι καὶ ἔδωκε τὴν εἰδησιν εἰς τὸν Σκαλτσᾶν. Οἱ Τούρκοι ὅμως ἐσκότωσαν τὸν σύντροφόν του τὸν Τουφεξῆν κατὰ τὴν θέσιν Γεφυράκια. Ὁ δὲ Σ. Χαραλάμπης καὶ οἱ λοιποὶ χωρὶς νὰ γνωρίζωσιν, ὅτι ἔρχονται καὶ ἄλλοι Τούρκοι καβαλαραῖοι ἀπὸ τὸν κάμπον τῆς Μηλιάς, ἀπεφάσισαν νὰ ἔβγουν ἔξω ἀπὸ τὸ χωρίον νὰ περιμένουν τοὺς πεζοὺς Τούρκους καὶ νὰ τοὺς πολεμήσουν, ὥστε νὰ μὴ τοὺς ἀφήσουν νὰ ἔμβουν μέσα εἰς τὸ Λεβίδι· ἐν ἀποτυχίᾳ δὲ νὰ γυρίσουν ὅλοι νὰ κλεισθοῦν εἰς τὰ σπίτια τοῦ χωρίου καὶ ἐκεῖθεν νὰ πολεμήσουν τοὺς Τούρκους. Καὶ κατὰ πρῶτον ἡ δύναμις τῶν Ἑλλήνων ἐστάθη εἰς τὴν ράχιν, ἣ ὁποία εἶναι εἰς τοῦ Πεπὸν τὸ χωράφι, καὶ ἄρχισαν νὰ κατασκευάζουν ὀχυρώματα διὰ νὰ κρατήσουν τοὺς Τούρκους ἔξω τοῦ χωρίου. Οἱ δὲ Σολιώτης, Στριφτόμπολας καὶ αἱ

λοιποὶ ἐπῆραν τοῦ Κούκου τὸ ρεῦμα καὶ ἀνέβησαν κατὰ-
ραχα εἰς τὸ διάσελον τοῦ Σταυρούλη, καὶ ἐκεῖ αὐτοὶ ἀπε-
φάσισαν νὰ κατασκευάσουν ὀχυρώματα. Ἄλλὰ οἱ Ἑλ-
ληνες δὲν ἠδυνήθησαν νὰ σταθοῦν εἰς μάχην κατὰ τὸ μέ-
ρος τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς, διότι ἀκούσθησαν φωναί,
ὅτι ἔρχονται Τούρκοι καθβαλαραῖοι ἀπὸ τὸν κάμπον νὰ
τοὺς πάρουν τῆς πλάταις, καὶ ἀμέσως ἐδόθησαν εἰς φυ-
γὴν, οἱ δὲ Τούρκοι ἐμβῆκαν εἰς τὸ χωρίον. Οἱ δὲ Ἑλ-
ληνες τρομασμένοι ἔπιασαν διάφορα σπίτια καὶ ἐκεῖ ἐκλεί-
σθησαν ὅπως ἔφθασαν καὶ ἄρχισαν τὸν πόλεμον. Οἱ δὲ
Βασίλης καὶ Κωνσταντῆς Πετιμεζαῖοι καὶ ὀλίγοι ἄλ-
λοι δὲν ἐπρόφθασαν νὰ κλεισθοῦν εἰς κανένα σπίτι, καὶ
ἐτράβηξαν ἔξω ἀπὸ τὸ χωρίον καὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν Ἀγίαν
Τριάδα κατὰ τὸν δρόμον τοῦ Νούδημου, μείναντες ἐκεῖ
εἰς τὸ ἐρημοκλήσι, τὸ ὁποῖον τότε εἶχε μεγάλους πρίνους,
καὶ ἦσαν θλιμμένοι, διότι τὰ παιδιὰ των καὶ οἱ ἀδελφοί
των ἐκλείσθησαν ἐντὸς τοῦ χωρίου καὶ ἐπολέμουν, αὐτοὶ
δὲ ἔμειναν ἐκεῖ. Ὁ δὲ Σωτήρης Χαραλάμπης, ὁ Σωτήρης
Θεοχαρόπουλος, ὁ Παναγ. Ἀρβάλης, ὁ Ἀλέξιος Νικο-
λάου, καὶ ἄλλοι τινὲς μετ' αὐτῶν αὐτοὶ ὅλοι ἐκόλλησαν
εἰς τὸ βουνὸν καὶ ὑψηλότερα εἰς τὸ ἐκεῖ δάσος, καὶ ἐμε-
ναν ἐκεῖ χωσμένοι. Ὅλοι δὲ οὗτοι ἔμειναν εἰς τὰς ἀνω-
τέρω θέσεις ἕως ὅτου ἤλθεν ἡ βοήθεια τῶν Ἑλλήνων,
περὶ τῆς ὁποίας θὰ εἴπωμεν κατωτέρω, καὶ κατόπιν ἐγύ-
ρισαν ὀπίσω κυνηγοῦντες καὶ αὐτοὶ τοὺς Τούρκους. Οὗτοι
λοιπὸν ἐσκοπίσθησαν καὶ ἔμειναν ἔξω τοῦ χωρίου, οἱ δὲ
λοιποὶ ἐμβῆκαν μέσα. Εἶχαν ὁμῶς τὴν ιδέαν οἱ κλεισθέν-
τες, ὅτι καὶ ἄλλοι θὰ κλεισθοῦν εἰς τὰ σπίτια καθὼς αὐτοί,
καὶ δὲν ἐγνώριζαν, ὅτι οἱ σύντροφοὶ των ἔφυγαν, καὶ ἐνῶ
ἄρχισεν ἡ μάχη εἶχαν τὸ θάρρος οἱ κλεισθέντες νομίζον-

τες, ὅτι ὀλόκληρον τὸ σῶμα πολεμεῖ. Εἰς τὸ σπίτι τοῦ
Μαντᾶ, τὸ ὁποῖον κεῖται ἔμπροσθεν ἐκείνου τῶν Δημη-
τρακαίων καὶ βαρεῖ τὸν δρόμον, ὅστις φέρει ἀπὸ τὴν βᾶχιν
καὶ ἀπὸ τὴν Ζάζουραν, ἐκεῖ μέσα ἦσαν οἱ Νταβλαῖοι ἀπὸ
τὸ χωρίον Νουσαῖ, ἄνθρωποι τοῦ Σ. Χαραλάμπη, ὁ Τσε-
μπεζῆς καὶ ἄλλοι ἀπὸ τοῦ Γκιόζα. Αὐτοὶ ἐσκότωσαν
πολλοὺς Τούρκους καὶ τοιουτοτρόπως τοὺς ἐμάκρυναν
ὅσον ἔτρωγε τὸ τουφέκι των, καὶ δὲν ἐζύγωσαν εἰς τὸ
χωρίον, καὶ οὕτως ἔδωκαν καιρὸν καὶ εἰς τοὺς φεύγοντας
νὰ σωθῶσι καὶ εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐκλείσθησαν.

Ὅταν οἱ Τούρκοι ἐμβῆκαν εἰς τὸ Λεβίδι ἠῦραν εἰς τὴν
ἐκκλησίαν τοῦ Προδρόμου τὴν γραιὰν Γιαννοῦν Παπα-
παρασκευᾶ, τὴν ὁποίαν πρῶτον ἐβασάνισαν, καὶ ἔπειτα
ἔβγαλαν τὴν γλῶσσάν της ἀπ' ὀπίσω ἀπὸ τὸν αὐχένα
καὶ οὕτως ἀπέθανε· τὸν δὲ γέρω Ἀσημάκην τὸν ἐπρόφθα-
σαν ἀπ' ὀπίσω ἀπὸ τοῦ Κατραλῆ τὸ σπίτι, τὸν ἐσκότω-
σαν καὶ ἔπειτα τὸν ἐκύλισαν κάτω εἰς τὸν ἐκεῖ κρημνόν.

Εἰς τὰ σπίτια τῶν Δημητρακαίων τοῦ Σταμάτη καὶ
τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀναγνώστη καὶ εἰς τὸν ληνόν των, ὅστις
εἶναι ὡσὰν μικρὸς πύργος καὶ ἀκόμη ἕως τῆς σήμερον
σώζεται, ἐκλείσθησαν ὁ Σωτήρης Παπουτσῆς ἀπὸ τὸ χω-
ρίον Μπετενάκι τοῦ Μουσαῖα, ὁ Ἀγγελῆς ἀπὸ τὴν Κλου-
κίαν μὲ τρεῖς συντρόφους του, ὁ ὁποῖος ἐφονεύθη καὶ ὁ
Σπύρος Εὐστ. Καρασπύρος καπετάνιος τότε τῶν Νεζερῶν·
αὐτοὶ ἐπολεμοῦσαν κατὰ τὴν μεσημβρινὴν πλευράν, ὅθεν
οἱ Τούρκοι ἤρχοντο νὰ ἔμβουν εἰς τὸ χωρίον. Ἄλλ' οἱ
Τούρκοι ἐζύγωσαν κοντὰ εἰς τὸ Δημητρακαῖκο σπίτι, τὸ
ὁποῖον ἐτρύπησαν, καὶ ἐμβῆκαν μέσα δύο ἐξ αὐτῶν, τοὺς
ὁποῖους ἐσκότωσαν οἱ κλεισμένοι Ἕλληνες. Ἐπειτα ἤλθαν
καὶ ἄλλοι Τούρκοι καὶ αὐτοὶ ἔβαλαν φωτιὰν εἰς τὸ σπίτι,

ἀλλ' ὁ μικρὸς μόνον πύργος του δὲν ἐκαίετο. Οἱ δὲ Ἑλλη-
 ληνες ὕστερον ἐπῆγαν ἐκεῖ εἰς αὐτόν, ὅπου ἦτο ὁ Καρα-
 σπύρος, ἕως ὅτου ἤλθεν ὁ Σκαλτσᾶς. Καὶ τὸ μὲν σπίτι
 ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐχώνευσεν ὄλον ἀπὸ τὴν φωτιάν, ἀλλ'
 οἱ Ἕλληνας εἶχαν κατορθώσει καὶ μάλιστα ἐξ αὐτῶν ὁ Ι.
 Παπακώστας ἀπὸ τοῦ Δάρα καὶ ἔβγαλαν ἔξω τὰ πολεμο-
 φόδια, τὰ χρήματα καὶ τὰ ἄλλα πράγματα τοῦ Σ. Χα-
 ραλάμπη. Εἰς δὲ τῶν Ῥογαραίων τὰ σπίτια τοῦ Ἀποστόλη
 καὶ τοῦ Πανάγου ἐκεῖ ἐκλείσθησαν οἱ ἀδελφοὶ Πετιμε-
 ζαῖοι, ὁ Γκολφίνος, Γεωργάκης καὶ ὁ Κουλὸς καὶ ἄλλοι
 Καλαβρυτινοί. Εἰς τὸ αὐτὸ σπίτι ἐκλείσθησαν καὶ πολ-
 λοὶ Δαραῖοι, ὁ Πανάγος Μονάντερος, οἱ ἀδελφοὶ Λαμπρό-
 πουλοὶ Γεωργάκης καὶ Ἀναγνώστης, ὅστις καὶ ἐπληγῶθη
 ἐλαφρά, ὁ Δημ. Τσέκος καὶ ἄλλοι καὶ ὁ Νικολέτος Ζακύν-
 θιος. Αὐτοὶ ὄλοι ἐφώναξαν τοῦ Γκολφίνου Πετιμεζᾶ, ὁ ὁποῖος
 τοὺς ἄνοιξε τὴν πόρταν καὶ ἐμβῆκαν μέσα. Τούτους οἱ
 Τοῦρκοὶ ἐπερικύκλωσαν καὶ τοὺς ἐπῆραν τὸ ἓνα σπίτι τοῦ
 Πανάγου καὶ ἔβαλαν φωτιάν. Ἐπειτα ὁ Δημ. Δεληγιάν-
 νης Δαρειώτης, παλαιὸς κλέφτης καὶ βαπτιστικὸς τοῦ
 Κωνσταντῆ Κολοκοτρώνη τοὺς ἔδωκε θάρρος καὶ μὲ ἓνα
 σουγλὶ ἐγκρέμισαν τὸ ντουλάπι τοῦ σπιτιοῦ καὶ ἄνοι-
 ξαν τρύπα καὶ ἔφυγαν ἀπὸ ἐκεῖ καὶ ἐμαζώχθησαν ὄλοι εἰς
 τὸ σπίτι τοῦ Ἀποστόλη Οἰκονόμου. Ἐκεῖ ἓνας Σοπωτινὸς
 Ἀντώνιος Ἀνδριόπουλος ὀνομαζόμενος, γυναικάδελφος
 τοῦ Κωνστ. Πετιμεζᾶ, ἐκτύπησε τὴν πόρταν, ὁ Γκολφι-
 νος ἐνόμισεν, ὅτι ὁ κτυπήσας ἦτο Τοῦρκος ἐτουφέκισε καὶ
 τὸν ἐσκότωσε, διότι καὶ ὁ τόπος ἦτο σκοτεινὸς ἀπὸ τὸν
 καπνὸν τῆς μπαρούτης καὶ τῶν καιομένων ξύλων τῆς οἰ-
 κίας καὶ δὲν ἐγνώριζεν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, διότι ἀνακατώ-
 θησαν Τοῦρκοὶ καὶ Ἕλληνας, καὶ μάλιστα ἓνας Ἀράπη

ἔδωκε φουσέκια τῶν Δαραίων καὶ τοὺς εἶπε· βάρτε τους·
 τοῦτο ἦτο τυχηρόν, διότι εἶχαν ἔλλειψιν φουσεκίων. Τὸν
 Ἀράπην αὐτὸν ἐτουφέκισαν οἱ Ἕλληνας, ἀλλὰ δὲν τὸν
 ἐπέτυχαν, Ἐκεῖ ἐλαβῶθη ὁ Ἀναγνώστης Τσαβάρας πε-
 ρίφημος διὰ τὴν παλληκαριάν του· τοῦτον οἱ χωριανοὶ του
 ἔπειτα τὸν ἐπῆραν, καὶ ἐνῶ τὸν μετέφερον εἰς τοῦ Δάρα
 καθ' ὁδὸν ἀπέθανεν. Εἰς δὲ τὸ Ἀργυραϊτικὸν σπίτι τοῦ
 Πανάγου ἦτο κλεισμένος ὁ Ἀναγ. Στριφτόμπολας μὲ ἄλ-
 λους Ἕλληνας. Τὸ σπίτι αὐτὸ ἐκυκλώθη πανταχόθεν ἀπὸ
 τοὺς Τοῦρκους, καὶ ἐπολεμεῖτο ἀπὸ τὸν Ἅγιον Γεώρ-
 γιον καὶ ἀπὸ τὸ σπίτι τὸ Σαραντουραϊτικόν, τοῦ Ζορμπαλά
 καὶ τοῦ Τρύφωνος, τὰ ὁποῖα οἱ Τοῦρκοὶ ἐκυρίευσαν. Ὁ
 Στριφτόμπολας ἄνοιξε πολεμότρυπαις εἰς τὸ σπίτι του
 καὶ ἔβαλε τοὺς συντρόφους του νὰ πολεμοῦν, αὐτὸς δὲ
 ἐμοίραζεν εἰς τὸν ἓνα καὶ εἰς τὸν ἄλλον φουσέκια καὶ τοὺς
 ἔδιδε θάρρος νὰ μάχωνται. Αὐτὸς δὲ ἔπειτα ἐκάθησεν εἰς
 τὸ μέσον τοῦ σπιτιοῦ καὶ ἐπάνω εἰς ἓνα βαρέλι καὶ ἔδωσε
 τὴν φροντίδα τῆς μάχης εἰς τὸν Κατριμουστάκη. Ἐνῶ
 δὲ ἐκάθητο ἐκεῖ τοῦ ἤλθε τὸ βόλι, τὸ ὁποῖον ἐμβῆκεν ἀπὸ
 τὴν πολεμίστραν (μασγάλι) τὸν ἐπῆρεν εἰς τὸν λαιμὸν
 καὶ ἀμέσως ἔπεσε νεκρός· ὅτε ὁ γέρω Κατριμουστάκης
 ἀπὸ τὸ χωρίον Μποτιά, παλαιὸς κλέφτης, εὐρεθεὶς πλη-
 σίον ἐσκέπασεν ἐπιτηδεῖως τὸν νεκρὸν μὲ τὴν κάπαν του,
 καὶ εἶπεν εἰς τοὺς μαχομένους, ὅτι ὁ καπετάνιος κοιμᾶ-
 ται, ἀλλὰ πολεμεῖτε καὶ ἐγὼ σᾶς δίδω φουσέκια, καὶ
 τοῦτο ἔπραξε διὰ νὰ μὴ δειλιάσουν οἱ μαχόμενοι.¹ Ἀπὸ

Ἄσμα Δημοτικὸν εἰς τὴν μάχην τοῦ Λεβιδίου

Τρεῖς περδικούλαις κάθονται 'ς τὴ μέση 'ς τὸ Λεβίδι,
 Ἡ μιὰ τηράει τὰ Σουθενά, καὶ ἡ ἄλλη, τῆς Κλουκίνας,
 Καὶ ἡ τρίτη ἡ καλλίτερη μοιρολογαίει καὶ λέγει·

τὸ σπίτι αὐτὸ οἱ κλεισμένοι Ἕλληνες ἐσκότωσαν τοὺς περισσοτέρους Τούρκους, διότι ἦτο μεμονωμένον καὶ ἔβλεπε μακρὰν, καὶ μόνον ἐπροφυλάττετο ἀπὸ τὸ ὀπισθεν μέρος ἀπὸ τὸ σπίτι τῶν Πετιμεζαίων, καὶ ἀπὸ τὸ σπίτι. τὸ ὁποῖον ἐκράτουν οἱ Δαραῖοι, καὶ ἐπομένως οἱ Τούρκοι δὲν ἐδύναντο νὰ υπάγουν νὰ πηδήσουν μέσα. Ἐνόσφῃ ἢ μάχῃ ἐξακολούθει, οἱ Τούρκοι ἐκυρίευσαν τὰ σπίτια τῶν Σαμαντουραίων ὅπου κατέλυσε ὁ Ν. Σολιώτης μετὰ τὸν ἐξάδελφόν του Παναγ. Σολιώτην, ὁ ὁποῖος ἔμεινε εἰς τὸ σπίτι τοῦ Κ. Ζορμπαλαῶ, τὰ ὁποῖα ἀπέχουσι τὰ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο ἕως δέκα μέτρα· αὐτοὶ εἶχαν μαζὺ των καὶ ἓνα καλόγερον. Ἀφοῦ οἱ Τούρκοι ἔπιασαν τὰ σπίτια αὐτὰ τοῦ Σαμαντούρα, ἔστησαν ἐκεῖ τὴν σημαίαν των, οἱ δὲ Ἕλληνες κατέφυγον εἰς τοῦ Ζορμπαλαῶ, καὶ ἐκεῖθεν ἐξακολούθουν μαχόμενοι, ἐκτύπησαν καὶ ἔκοψαν τὸ ξύλον τῆς Τουρκικῆς σημαίας, ἣτις ἔπεσε κάτω καὶ συγχρόνως ἐφόνευσαν καὶ τὸν σημαιοφόρον. Ταῦτα οἱ Τούρκοι ἐξέλαβον ὡς κακὸν οἰωνόν, καὶ ἄφησαν τὴν σημαίαν των ὡς ἔτυχεν.

Τοιουτοτρόπως ἡ μάχῃ ἐγένετο μεταξὺ τῶν Τούρκων

« — Τί εἶν' τὸ κακὸ ποῦ γίνεται 'ς τὴ μέση 'ς τὸ Λεβίδι;
 Μῆνα βουνὰ γκρεμίζονται, μῆνα στοιχειὰ μαλώνουν.
 Μάυτε βουνὰ γκρεμίζονται, μάυτε στοιχειὰ μαλώνουν.
 Πετιμεζαῖοι πολεμοῦν με' ἑπτὰ χιλιάδες Τούρκους.
 Ἐκλείσαν τὸν Στριφτόμπολα, τὸν δόλιον Ἀναγνώστη
 Μερὰ τὸν δέρνει ἢ φωτιά, μερὰ καὶ τὸ τουφέκι.
 Ἐ τὸ παραθύρι κάθεται, ψηλὴ φωνίτζα βάλλει »
 « — Πῦσαι ἀδερφοῦλη Κωνσταντῆ καὶ ἑξάδερφε Θανάση,
 « — Πάρτε 'ς τὰ χέρια τὰ σπαθιά καὶ τ' ἀλαφρά τουφέκια.
 « — Κεῖατε νὰ με' σώσετε ἀπ' τῶν Τούρκων τὰ χέρια ».
 Πῆραν 'ς τὰ χέρια τὰ σπαθιά, 'ς τῆς πλάταις τὰ τουφέκια;
 Βάζουν τοὺς Τούρκους ἐμπροστά, σὰν γίδια καὶ τοὺς πάνε
 ἄν τὴν κοπὴ τὰ πρόβατα, σὰν βουκολιὸ γελάδια.

καὶ τῶν κλεισμένων ἐδῶ καὶ ἐκεῖ εἰς τὰ σπίτια Ἕλλήνων, οἱ ὁποῖοι ἔλοι δὲν ἦσαν περισσότεροι τῶν ἐβδομηνητα, ἕως ὅτου αἱ βοήθειαι τῶν Ἑλλήνων ἔφθασαν ἀπὸ τὰ ἔξω μέρη καὶ ἀπὸ τὴν ῥάχιν Λάκκα Μαυρίλα καὶ τὴν Μακρὰν κορυφὴν λεγομένην, ἐτουφέκισαν ἔλοι ὁμοῦ καὶ ἐφώναξαν τῶν κλεισμένων εἰς τὸ χωρίον « βαστᾶτε καὶ ἐφθάσαμεν· ὁ Κολοκοτρώνης ἔρχεται! » Ἐφθασαν καὶ ἀπὸ τὸ Κακοῦρι ὁ Σκαλτσᾶς καὶ ὁ Θανάσης Δαγρῆς καὶ ἐφάνησαν ἐπάνω εἰς τὸ βουνὸν Ἑλληνίτσα, οἱ ὁποῖοι ὡς καὶ οἱ Βυτινιώται καὶ λοιποὶ, καὶ αὐτοὶ ἐτουφέκισαν ὁμοῦ. Οἱ δὲ ἔξω τοῦ χωρίου Λεβίδι φυγόντες καὶ διασκορπισμένοι πρὸ τῆς μάχης Ἕλληνες, ἀκούσαντες τοὺς τουφεκισμοὺς καὶ τὰς φωνὰς τῶν ἐρχομένων εἰς βοήθειαν, ἔλαβαν καὶ αὐτοὶ θάρρος καὶ ἐτουφέκισαν καὶ τὸ δάσος ὅλον ὅπου ἦσαν ἀναφε ἀπὸ τὰ τουφέκια. Οἱ δὲ Τούρκοι βλέποντες, ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ τοὺς ἀποκλείσουν ὀλοτρόγυρα, διότι ἐπλησίασαν νὰ ἔμβουν ἀπὸ τὸ ἐπάνω μέρος καὶ ἡ ἡμέρα ἐμάζωξε καὶ ἄρχισε νὰ νυκτώνῃ καὶ νὰ βρέχῃ φοβηθέντες ἔκλιναν καὶ ἄρχισαν νὰ φεύγουν τὸν κατήφορον κατὰ τὸν κάμπον, ὅτε οἱ ἔξωθεν Ἕλληνες ἔπιασαν ἐπάνω των καὶ τοὺς κατεδίωκαν καθὼς καὶ οἱ κλεισμένοι, οἵτινες ἐλευθερώθησαν, ἢ δὲ ἐλθοῦσα βοήθεια εἰς τοὺς Ἕλληνας ἔφερεν ἀποτέλεσμα, διότι ἦτο ἄγνωστος εἰς τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἐτρόμαξεν. Ἐνῶ δὲ οἱ Τούρκοι ἔφευγαν ἀπὸ τὸ χωρίον ὁ Ἀλέξιος Νικολάου εὔρεν εἰς τὸ σπίτι τοῦ ἓνα Τούρκου, ὅστις ἐπροσπάθει νὰ βάλῃ φωτιά νὰ τὸ κάψῃ· τὸν ἐτουφέκισεν, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἐδούλευσε τὸ τουφέκι του, καὶ τὸν ἐπῆρε κυνηγῶντας μετὰ τῆς πέτρας, ἀλλὰ ὁ Τούρκος τοῦ ἔφυγε καὶ ἄφησε τὸ μουλάρι του, τὸ ὁποῖον ἐπῆρεν ὁ Ἀλέξιος Νικολάου. Ἐνας

ἄλλος Τούρκος ἐμβῆκεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Χα-
ραλάμπου καὶ ἐπροσπάθει νὰ ἐκβάλῃ τὰ 'μάτια τῶν ἁ-
γίων, καὶ ἔπειτα ἔβαλε φωτιά νὰ τὴν κάψῃ· ἀλλ' ἐπειδὴ
οἱ σύντροφοὶ τοῦ ἔφευγαν καὶ δὲν ἐπρόφθασεν, ἐπῆρε τὴν
κολυμβήθραν ὡς λάφυρον καὶ ἀκολούθει κατόπιν αὐτῶν·
τὸν Τούρκον τοῦτον ἐπέτυχεν ἓνας Κλουκινιώτης βαρελάς,
ὅστις ἀρπάξας μίαν δοῦγαν τοῦ τὴν ἔδωκεν εἰς τὸ κε-
φάλι καὶ τοῦ τὸ ἐζούπησεν, εἰπὼν συνάμα Κλουκινιώ-
τικα· « ἀτίε! ἤθελες νὰ κάψῃς τὴν 'Ἐκκλησίάν μου· καὶ
»σὺ κοιμήσου τώρα Μουρτάτη! ».

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω φονευθέντων, ἐλαβώθησαν κατὰ
τὴν μάχην δύο Ντολκαῖοι καλούμενοι, ἀπὸ τὸ χωρίον
Κάνι τῆς Κλειτορίας, καὶ προσέτι ὁ υἱὸς τοῦ Κωνσταντί-
νου Πετιμεζᾶ, Γιάννης ὀνομαζόμενος, κατὰ τὸν ἀκόλουθον
τρόπον. Οὗτος ἔδωκε διαταγὴν εἰς τοὺς ὑπὸ τὴν διοίκη-
σιν τοῦ ἀδελφοῦς Καρανικολαίους Σουδενιώτας Σπύρον
καὶ Ἀθανάσιον νὰ κλείσουν τὴν κατωγόπορταν· ἀλλ' αὐ-
τοὶ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ θέσουν ὀπίσω ἀπὸ τὴν πόρταν ἓνα
στρώμα γεμάτον σιτάρι, καθὼς συνειθίζουσι καὶ μέχρι
σήμερον οἱ χωρικοὶ ἀποθημεύοντες τοὺς καρπούς των μέσα
εἰς τοιαῦτα στρώματα. Τότε ὁ Γιάννης ἐκατέβη εἰς τὸ
κατώγι μόνος του, ἐπῆρε τὸ στρώμα καὶ ἔρριψεν αὐτὸ
ὀπίσθεν τῆς πόρτας· ἀλλ' ἐνῶ τὸ ἔβαλε ταῦτοχρόνως
ἐτουφεκίσθη ἀπ' ἔξω ἀπὸ ἓνα Τούρκον, τὸ βόλι ἐτρύπησε
τὴν πόρταν, τὸν ἐπλήγωσεν εἰς τὰ αἰδοῖα καὶ τοῦ ἀπέ-
κοψε τὸ ἓνα ἐξ αὐτῶν. Τὸν λαβωμένον μετὰ τὴν μάχην
μετέφεραν ἐπάνω εἰς ξυλοκρέβδατον στρατιῶται τοῦ πα-
τέρα του, οἱ ὅποιοι, φοβούμενοι μὴ τὸν εὔρουν οἱ Τούρκοι
καὶ τὸν σκοτώσουν, τὸν ἀνέβασαν ἐπάνω εἰς τὸ ὄρος Χελ-
μὸν καὶ εἰς τὴν θέσιν Καλόγερον καλουμένην, ὅπου εἰς

ἓνα σπήλαιον τὸν ἔθεσαν καὶ τὸν ἐθεράπευσεν ὁ ἀδελφός
του Ἀνδρέας Πετιμεζᾶς, ὁ ὅποιος ἰάτρευσε καὶ τοὺς εἰ-
ρημένους ἀδελφοὺς Ντολκαίους, καθὼς καὶ τοὺς λοιποὺς
πληγωμένους.

Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ἐσκοτώθη ἓνας Ἕλληγν ὀνό-
ματι Σπύρος Μπουλουξῆς, καὶ λέγουσιν, ὅτι ἐφονεύθη ἀπὸ
τοὺς Ἕλληνας, διότι ἠγέρθη φιλονεικία μεταξὺ των ποῖος
νὰ λάβῃ ἓνα ζῶον αἰχμάλωτον. Ὁ δὲ στρατηγὸς Πλα-
πούτας ἐδιηγείτο εἰς πολλοὺς ἔπειτα καὶ τοῦτο τὸ περίερ-
γον θέαμα, καὶ τὸ ὅποιον φαίνεται ἀπίστευτον, ὅτι ὅταν
ἔφθασαν εἰς τὸ Λεβίδι εὔρεν ἓνα σπίτι ἀποτεφρωμένον καὶ
μέσα εἰς αὐτὸ εἶδε τὸ ἄλογον τοῦ Κωνστ. Πετιμεζᾶ, τὸ
ὅποιον ἦτο καυμένον καὶ ἔστεκεν ὀρθόν.

Ἡ ἐπαρχία Καλαβρύτων ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπαναστάσεως
πρῶτη ἔχυσαν ἔξω τὴν φλόγα τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἐλευ-
θερίας. Ἐτρεξε δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ διὰ νὰ ἐπαναστήσῃ
τὰς ἐπαρχίας τῆς Γαστούνης καὶ Κορινθίας. Ἐδωκεν
ἀρχηγόν, ὡς εἶπαμεν, ἀνωτέρω εἰς τοὺς Κορινθίους ἓνα
Πετιμεζᾶν διὰ νὰ διευθύνῃ τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου,
καὶ κατόπιν ἦλθαν εἰς Λεβίδι ὅπου ἐσυγκρότησαν τὴν ἐκεῖ
γενομένην μάχην, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἔδωκαν ζῶν εἰς τὴν
ἐπανάστασιν, διότι εἶνε ἀληθινὸν ὅτι ἡ μάχη αὕτη ἔδωκε
θάρρος εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Πελοποννήσου. Ἐκτοτε πλέον
τὸ πῦρ τοῦ πολέμου ἐσβύσθη, καὶ οἱ Καλαβρυτινοὶ ἀπε-
σύρθησαν εἰς τὰς Πάτρας, καὶ εἰς τινὰ ἄλλα μέρη πλη-
σίον τῆς Ἐπαρχίας των.

Ἐπολιώρησαν τὰς Πάτρας, ἀλλ' ἡ πολιορκία των
ἦτο παράξενος. Ἐκλείσαν τὰ παράθυρα, καὶ ἄφιναν τὴν
θύραν ἀνοικτὴν· ἐπολιώρουν δηλ. τὸ φρούριον τῶν Πα-
τρῶν, καὶ ἄφιναν τὸ τοῦ Ῥίου ἐλεύθερον, καὶ ἐκεῖθεν οἱ

Τούρκοι ἐρχόμενοι τοὺς ἐκτύπουν ἀπὸ τῆς πλάταις, καὶ ἐδιάλυαν τὸ στρατόπεδον. Ὁ Ἀνδρέας Λόντος ἐκάθητο μακρὰν εἰς τὰ Σελά, εἶχε περὶ τοὺς 200 στρατιώτας, καὶ ὠνόμαζε τοῦτο γενικὸν στρατόπεδον τῶν Σελῶν. Ἐλεγε λόγους μεγάλους, καὶ πράγμασα μικρὰ ἔπραττεν.

Ἐπειτα δὲ διὰ μικρὰν αἰτίαν ἔγειναν μεγάλα σφάλματα. Εἰς τὴν Πελοπόννησον ὑπῆρχαν τρία στοιχεῖα, ὁ κληῆρος, οἱ προὔχοντες, ἢ κοτζαμπάσιδες καὶ οἱ κλεφτοκαπεταναῖοι, καὶ ἕκαστον τούτων εἶχε τὴν ὑπόληψίν του παρὰ τῷ λαῷ κατὰ τὴν ἀξίαν του. Παρὰ τούτων ὄλων, καὶ παρὰ τῶν Μανιατῶν, ὁ λαὸς ἤλπιζε τὴν ἐλευθερίαν του. Οἱ προὔχοντες γνωστοὶ ὄντες ἐκ τῆς καταγωγῆς των ὠφέλησαν πολιτικῶς, ἀλλ' ὄχι καὶ στρατιωτικῶς τὴν ἐπανάστασιν, διότι οὗτοι, ὡς ἦτο ἐπόμενον, οὔτε πνεῦμα, οὔτε πείραν στρατιωτικὴν εἶχαν, ἐκτὸς τοῦ Κανέλλου Δηληγιάννη καὶ τοῦ Δημητρίου Παπατζώνη, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν πρῶτος ἀπέδειξε μεγάλην φιλοπατρίαν καὶ μεγάλην αὐταπάρνησιν, ὁ δὲ δεύτερος ἐσυνεμορφώθη πρὸς τὰ στρατιωτικά, καὶ εὐρέθη εἰς ὄλους σχεδὸν τοὺς πολέμους.

Οἱ προὔχοντες προσέτι ἦσαν καὶ δύσπιστοι, καὶ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν εἶχαν μικρὰν ἔκτασιν νοός. Εἶχον τοὺς στρατιώτας των δεμένους, διότι καὶ αὐτοὶ δὲν ἐλάμβανον μέρος εἰς τοὺς πολέμους. Ὁ Ἀνδρέας Λόντος εἶναι ἀληθὲς ὠφέλησε τὴν ἐπανάστασιν, ἢ δὲ ὠφέλεια προῆλθε μᾶλλον ἀπὸ τὴν φήμην τοῦ ὀνόματός του, παρὰ ἀπὸ τὰς ἰδίας αὐτοῦ πράξεις. Ἐπαναστάτησε τὴν ἐπαρχίαν Αἰγίου καὶ ἐφυγάδευσε τοὺς ἐντοπίους Τούρκους· ἔπειτα ἔχων, ὡς εἶπομεν, 200 στρατιώτας ἐκάθητο εἰς τὰ Σελά, ἀπέχοντα τρεῖς ἡμίση ὥρας τῶν Πατρῶν, καὶ ἐκεῖθεν τάχα

ἐπολιόρκει τὸ φρούριον, ἀλλ' ἦτο πάντοτε καὶ ἔτοιμος νὰ περῶ εἰς τὰ Τριζόνια τῆς Στερεᾶς.

Ὁ Ἀ. Ζαΐμης, ὁ Σ. Χαραλάμης, ὁ Φωτήλας, ὁ Μ. Ρούφος, ὁ Θεοχαρόπουλος καὶ οἱ λοιποὶ ἔλαβαν τὰ ὄπλα νὰ διευθύνουν τὴν ἐπανάστασιν. Μετ' αὐτῶν ἦσαν καὶ δύο ἀρχιερεῖς ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς καὶ ὁ Κερνίτσης Προκόπιος, οἱ ὁποῖοι ἔτρεφαν πολὺ μῖσος κατὰ τῶν κλεφτοκαπεταναίων, ὄχι διότι δὲν ἐπεθύμουν τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος των, ἀλλὰ διότι διὰ ζηλοτυπίαν δὲν ἤθελαν ν' ἀφήσουν τὰ ὄπλα εἰς αὐτούς, οἵτινες ἦσαν ἱκανοὶ νὰ διοικήσουν τοὺς στρατιώτας τῆς ἐπαναστάσεως. Εἰς τὴν Ἀχαΐαν ὑπῆρχε προσέτι καὶ ἄλλη δύναμις πολὺ μεγαλειτέρα τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν, ἡ Μονὴ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, ἢ ὁποία ὡς ἐκ τῆς θέσεώς της, ὑπῆρξεν ἄσυλον ἀπόρθητον εἰς τοὺς κινδύνους. Οἱ μοναχοὶ αὐτῆς κατ' ἀρχὰς ἐχρησίμευσαν εἰς τὴν διάδοσιν τῆς ἐπαναστάσεως, ἔπειτα δὲ κατὰ τὸν ἀγῶνα οἱ ἴδιοι διὰ τῶν ὄπλων ἔδωκαν πολλὰ παραδείγματα ἀνδρείας.

Ὅτι οἱ προὔχοντες τῆς Ἀχαΐας ἔβλαψαν τὸν ἀγῶνα ἀντιπράττοντες κατὰ τῶν κλεφτοκαπεταναίων ἀπόδειξις εἶναι, ὅτι ἐνῶ ἡ ἐπαρχία εἶχε πολλοὺς τοιούτους, καὶ ἰδίως τὴν πολυμελῆ οἰκογένειαν τῶν Πετιμεζαίων καὶ Κουμανιωταίων, δὲν ἀφῆκαν αὐτοὺς ἐλευθέρους νὰ διευθύνουν τὰ ὄπλα. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι τινὲς ἐκ τῶν προὔχοντων τούτων ἐξεστράτευσαν καὶ κατὰ τῶν Πατρῶν, καὶ ἐπολέμησαν, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ κάμουν καὶ μεγάλη κατωρθώματα. Ἡ ἐπιμονὴ των τοῦ νὰ μὴ ἀφήσουν τὰ ὄπλα ἐλεύθερα, ἀλλὰ νὰ τὰ ἐμποδίζουσι διὰ νὰ τὰ διοι-

κοῦν μόνοι αὐτοὶ εἶναι λυπηρά. Ἐξ ἐναντίας ἡ οἰκογένεια τῶν Δεληγιάνναιων, τῶν ἀρχόντων τῆς Καρύταινας, διὰ τὴν φρόνησιν καὶ τὴν ἄκραν φιλοπατρίαν καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς ἐνὸς μέλους αὐτῆς, ἐβίασε τὴν ἐναντίαν ὁδόν. Ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης, καίτοι φιλοπόλεμος, ἔκαμεν ὅμως μεγάλην θυσίαν, διότι τὰ ὅπλα τῆς ἐπαρχίας του δὲν τὰ ἐκράτησε δι' ἑαυτόν, ἀλλὰ τὰ ἀφῆκε καὶ τὰ παρέδωκεν εἰς τὴν στρατιωτικὴν φρόνησιν τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, καὶ αὐτὸς ἐφρόντιζε νὰ τοῦ προμηθεύῃ τὰ μέσα τοῦ πολέμου. Εἶναι ἀληθές, ὅτι οἱ ἄλλοι κοτσαμπάσιδες, ὡς καὶ ὁ ἀδελφός του Ἀναγνώστης, ὅταν ἐπανῆλθεν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὸν ἐκατάκριναν διὰ τοῦτο, καὶ μέχρι τέλους ἐπέμεναν, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἐπαινέσουν τὴν ἀγαθὴν ταύτην πράξιν, ἣτις τιμᾶ τὸν νοημονέστερον τῶν Ἑλλήνων· ἀλλ' εἶναι ἐπίσης ἀληθές, ὅτι ἡ τοιαύτη πράξις τοῦ Κανέλλου Δεληγιάννη ἐδόξασε καθ' ὅλον τὸν ἀγῶνα τὰ ὅπλα τῶν Καρυτινῶν.

Ἄμα δὲ ἔφθασεν ὁ προσδιωρισμένος καιρὸς ἐπαναστάτησεν ἡ Πελοπόννησος καὶ αἱ νῆσοι Σπέτζαι καὶ Ψαρά, ἡ Ὑδρα ὅμως δὲν ἤθελε νὰ ἐπαναστατήσῃ, διότι οἱ νοικοκυραῖοι ἐφοβοῦντο τὴν δύναμιν τοῦ Σουλτάνου, καὶ διὰ νὰ μὴ χάσουν τὴν εὐνοίαν του καὶ τὰ μεγάλα πλοῦτη των, ἔλεγαν, ὅτι δὲν δυνάμεθα νὰ τὰ βάλωμεν μετὰ τὸν Σουλτάνον, διότι ἡ δύναμίς μας δὲν εἶναι ἰκανή, καὶ δὲν θὰ τὰ ἐβγάλωμεν πέρα. Τὰ πολεμικά μας ἔργα καὶ τὰ καράβια μας εἶναι μικρὰ καὶ δὲν ἀντέχουν εἰς τὰ καράβια καὶ τὰ κανόνια τοῦ Τούρκου. Τοιοῦτοτρόπως οἱ νοικοκυραῖοι ἐδικαιολογοῦντο εἰς τοὺς μικροὺς Ὑδραίους ναύτας. Ὁ υἱὸς ὅμως τοῦ Θεοδώρου Γκίκα ἐβίαζε τὸν πατέρα του νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τὸ σύστημα τῶν νοικοκυ-

ραίων, διότι καὶ αὐτὸς ἦτο πλούσιος νοικοκύρης, καὶ μέλος τοῦ ἀριστοκρατικοῦ συστήματος, ἀλλ' αὐτὸς ἐπέμενε καὶ δὲν ἤθελε νὰ πεισθῇ. Τότε ὁ υἱὸς του, Γκίκας ὀνομαζόμενος, ὁ Πέτρος Μαρκεζίνης, ἀπὸ τὸ Καστρί τῆς Κυνοουρίας, Γεώργιος Ἀγαλλόπουλος, Μιστριώτης, Δημ. Πλατανίτης, Ν. Σπηλιοτόπουλος Δημητσανίτης, Ἰωαν. Στρατηγόπουλος Λαγκαδινός, Παν. Μπεγλῆς Ζυγοβιστινός, ὁ Ἀχιλλεύς, ὁ Γιαννάκης Κολοδημός, καὶ ἄλλοι πολλοί, μέλη ὄντες εἰς τὴν ἐπαναστατικὴν ἐταιρίαν ἐσυνενοήθησαν καὶ μετὰ τοὺς ἄλλους Ὑδραίους, καὶ μετὰ τοὺς ἐκεῖ εὑρισκομένους λοιποὺς Ἑλληνας νὰ ὑψώσουν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Πρῶτος ὄλων τούτων ἦτο ὁ Ἀντώνιος Οἰκονόμου. Αὐτοὶ ὅλοι ὠπλίσθησαν καὶ ἐπαρακίνησαν καὶ τοὺς ἄλλους νὰ ὀπλισθοῦν, διότι ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον καὶ ἀπὸ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος τοὺς ἔγραφαν, τοὺς ἐπαρακάλουν καὶ τοὺς ἐπαρακινούσαν νὰ ἐπαναστατήσουν μίαν ὥραν προτῆτερα διότι εἶχαν ἀνάγκη τῆς ναυτικῆς δυνάμεως.

Οἱ προὔχοντες βιασθέντες ἀπὸ τὸν Γκίκαν τὸν Οἰκονόμον καὶ τοὺς συντρόφους των ἐκλείσθησαν εἰς τὰ σπίτια των καὶ ἡσύχαζαν. Ἡ διαγωγή των δὲ αὐτῆ καὶ ἡ σιωπῆ των ἄρχισε νὰ φέρῃ τὴν ἀποθάρρυνσιν εἰς τοὺς ἐπαναστάτας. Ἀλλ' ὁ Ἀντώνιος Οἰκονόμου καὶ οἱ λοιποὶ ἄρχισαν νὰ καταγράφωνται εἰς τοὺς στρατολογικοὺς καταλόγους, οἱ μὲν ὡς στρατιῶται τῆς ξηρᾶς, οἱ δὲ ὡς ναυτικοί. Ἐκατάγραψαν καὶ τὰς ψυχὰς ἐκάστου ναύτου καὶ στρατιώτου, καὶ κατόπιν ἀνελόγησαν ἀνὰ ὀκτῶ τάλαρα εἰς κάθε ψυχὴν δυναμένην νὰ φέρῃ ἔπλα, καὶ νὰ ἔχη τὰ προσόντα τοῦ ναύτου. Ἀπεφάσισαν δὲ προσέτι νὰ δοθοῦν καὶ πενήντα τάλαρα εἰς πάντα, ὅστις εἶχε βάρος οἰκογενειακῶν

διὰ νὰ ἔχη ἐξοικονόμησιν εἰς τὸ σπίτι του. Ὅλον τοῦτο τὸ χρηματικὸν ποσὸν οἱ ἐπαναστάται τὸ ἀνελόγησαν εἰς τοὺς νοικοκυραίους, οἱ ὁποῖοι, περιορισμένοι ὄντες, ὡς εἶπαμεν, εἰς τὰς οἰκίας των, ἀναγκάσθησαν καὶ ἀπὸ τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν των ἐκρέμαγαν τὰ τάλαρα φοβούμενοι τὸν λαόν, καὶ ὠμολόγησαν προσέτι, ὅτι θέλουν καὶ αὐτοὶ τὴν ἐπανάστασιν, ἔδωκαν τὰ καράβια των εἰς τὴν συσταθεῖσαν δημοκρατικὴν διοίκησιν τῆς νήσου, καὶ ὕστερον ἀπὸ ἓνα μῆνα, ἤτοι τῇ 15 τοῦ Ἀπριλίου θέλοντες καὶ μὴ θέλοντες, ἀπεφάσισαν καὶ αὐτοὶ καὶ ὕψωσαν τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ἀμέσως ἔστειλαν τὸ καράβι τοῦ Τσιάκα εἰς ὄλα τὰ νησιά διὰ νὰ μοιράσῃ ἑλληνικὰς σημαίας, καὶ νὰ γνωστοποιήσῃ τὴν ἐπανάστασιν, καὶ διὰ τοῦ μέσου τούτου ἔδωκαν θάρρος εἰς τὰ μικρότερα νησιὰ τοῦ Αἰγαίου πελάγους.

Πρώτη δὲ πράξις τῶν ἐπαναστατῶν ἦτο νὰ βιάσων ἐν γένει ὄλα τὰ πλοῖα μεγάλα καὶ μικρὰ νὰ ἀλλάξουν τὰς σημαίας των καὶ νὰ βάλουν Ἑλληνικὰς, νὰ λάβουν νέα ἔγγραφα (ντουκάλες) καὶ διαβατήρια καὶ νὰ πληρόνουν τὰ δικαιώματα εἰς τὴν καγαλαρίαν τῆς Ὑδρας, καὶ ἐπροκήρυξαν, ὅτι ὅσοι ἐκ τῶν πλοιάρχων παρακούσουν θὰ πιασθῶν καὶ θὰ γίνωνται λεία (πρέζα), οἱ δὲ ναῦται τῶν τοιούτων πλοίων δοῦλοι διὰ νὰ δουλεύουν εἰς τῆς ν τ ά π ι α ι ς τῆς Ὑδρας. Ἐστειλαν προσέτι ταχύπλου πλοῖον διὰ νὰ γυρίσων ὀπίσω τοὺς ναύτας, τοὺς ὁποίους κατ' ἀναλογίαν ἔδιδαν εἰς τὸν Σουλτάνον ὡς φόρον, ἐνῶ οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἦσαν ραγιαῖδες καὶ ἐπλήρωναν τὸ χαράτζι καὶ χρήματα. Διὰ τοῦ τοιούτου εἰς ναύτας φόρου οἱ νησιῶται ἔχαιρον προνόμια καλλίτερα τῶν ἄλλων ραγιαῖδων.

Μετὰ ταῦτα ὄλα τὰ πλοῖα τῆς Ὑδρας ἐβγήκαν καὶ ἐνώθησαν μὲ τὴν ἄλλην ναυτικὴν δύναμιν τῶν λοιπῶν νήσων καὶ ὁμοῦ ἐναυμάχησαν καὶ ἐνίκησαν τὸν τουρκικὸν στόλον. Ἄλλ' οἱ πρόκριτοι τῆς Ὑδρας ἐχολώθησαν διὰ τὴν γενομένην βίαν ἐναντίον των καὶ ἐκαιροφυλάκτου νὰ ἐκδικηθῶν τοὺς ἐπαναστάτας καὶ γείτονάς των, καὶ νὰ λάβων ὀπίσω τὴν ἐξουσίαν διὰ νὰ ἐπαναφέρων εἰς τὸν τόπον τὴν ἀριστοκρατίαν. Ἄρχισαν λοιπὸν ἀμέσως νὰ διοργανίζων τὰ πράγματα καὶ διὰ τῶν χρημάτων καὶ ἄλλων περιποιήσεων νὰ προσελκύων τοὺς ναύτας καὶ τὸν λοιπὸν λαόν. Εἰς τὸν σκοπὸν των τοῦτον ἐσυνετέλεσε πρὸ πάντων ἡ ἀπειρία τοῦ Ἄντ. Οἰκονόμου εἰς τὸ διοικεῖν, καὶ ὁ ἀπότομος ἐν γένει καὶ βίαιος τρόπος του· διότι ἀντὶ νὰ προσπαθῇ νὰ ἔχη φίλους τοὺς πλοιάρχους τῶν πλοίων, ἐξ ἐναντίας τοὺς ἔκαμνεν ἐχθρούς, διότι ἠθέλησε νὰ τοὺς ἀφαιρέσῃ τὴν πλοιαρχίαν διορίζων ἄλλους ἀντ' αὐτῶν, καὶ τοιουτοτρόπως τοὺς ἐκαταφρόνησε. Τοῦτο πολὺ ἐπείραξε τὴν φιλοτιμίαν τῶν πλοιάρχων, οἱ ὁποῖοι ἀναγκάσθησαν νὰ ἐνδώσων εἰς τὰς θελήσεις τῶν οἰκοκυραίων. Ἄφοῦ δὲ οἱ περιφρονηθέντες πλοῖαρχοὶ ὠρκίσθησαν καὶ ἐσυνώμωσαν ἐναντίον του, ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ὄλοι οἱ συνωμόται τῆς Ἀριστοκρατίας ἐκ συνεννοήσεως αἰφνιδίως ἐπέπεσαν κατὰ τῶν δημοκρατικῶν, ἄνοιξε μεταξύ των ὁ πόλεμος, ἐσκότωσαν μερικοὺς ἀπὸ αὐτούς, τοὺς ἐνίκησαν, τοὺς κατεδίωξαν· ἡ δὲ φρουρὰ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ αὐτὴ διὰ τῶν χρημάτων καὶ τῶν λοιπῶν ὑποσχέσεων τῶν ἀριστοκρατικῶν διεφθάρη καὶ ἐδείχθη ἄπιστος πρὸς αὐτούς, διότι ἄφησε τοὺς ἀρχηγούς τῆς τὸν Ἀντώνιον Οἰκονόμου, τὸν Γκίκαν Θεοδ. Γκίκαν, τὸν Π. Μαρκέζην καὶ τὸν Κολοδῆμον, τοῦ ὁποίου ὁ πατέρας προτῆτερα εἶχε σκο-

τώσει τὸν πατέρα τῶν Κουντουργιωτῶν, καὶ διὰ τοῦτο οὗτος ἐπῆρε τὰ ὄπλα καὶ ἐνώθη μετὰ τοῦ Α. Οικονόμου εἰς τὴν ἐπανάστασιν τῆς Ὑδρας. Αὐτοὶ δὲ μετὰ τῶν ὀλίγων συντρόφων των κατέφυγαν ὡς εἰς ἄσυλον εἰς τὴν καγ-
 γελαρίαν¹. Ἐκεῖ ἐκλείσθησαν ὅλοι οἱ ἀπομείναντες ἐπαναστάται, καὶ ἡ Ὑδρα ἐκαθαρίσθη ἀπὸ τοὺς ὀπλοφόρους τῆς ἐξουσίας τοῦ Οικονόμου. Οἱ δὲ οἰκοκυραῖοι ὤπλισαν ἄλλους ἰδικούς των εἰς φρουρὰν τῆς νήσου, ἐπολιώρησαν τοὺς κλεισμένους καὶ ἐσκοτώθησαν ἑκατέρωθεν ὀλίγοι, ἀλλ' οἱ ἐπαναστάται ἐκατέρωθον καὶ ἔφυγαν, καὶ ἔπεσαν μέσα εἰς τὰ πλοῖα, καὶ ἄλλοι ἐπῆγαν εἰς ἄλλα μέρη τῆς Πελοποννήσου, ἄλλοι δὲ εἰς τὰ Καμίνια καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν μικρὰν καὶ ἀκατοίκητον νῆσον Δοκόν· ἀλλ' οἱ πρόκριτοι οὔτε ἐκεῖ τοὺς ἀφῆκαν, ἀλλὰ τοὺς ἐκα-

¹ Καγγελαρία ἐλέγετο ἡ οἰκία, εἰς τὴν ὁποῖαν ὕπηρχε τὸ γραφεῖον τοῦ κοινοῦ. Ἐκεῖ μέσα ἐγίνοντο αἱ συνελεύσεις, καὶ ἐκεῖ ἐπίσης ἐκάθητο ὁ Τοῦρκος, ὁ στελλόμενος παλαιότερα ἀπὸ τὸν Καπετάν-μπεη διὰ τὴν διοικητὴν τὴν Ὑδραν. Ἡ Ὑδρα εἶχε ἓνα ἀνώτερον ὄλων τῶν ἄλλων Ὑδραίων. Παλαιότερα ἐδιοικεῖτο ἀπὸ τοὺς οἰκοκυραίους· ἔπειτα δὴ μὴ ἀνεφάνη ὁ Γεώργιος Βούλγαρης, ἀνθρωπος ἐξυπνος, γενναῖος καὶ πολὺ τολμηρὸς. Οὗτος διὰ τὴν φρόνησίν του, τῆς παλληκαριάς, τὰς ὁποίας ἔκαμε καὶ τὰς ἄλλας ἐκδουλεύσεις, τὰς ὁποίας ἐπρόσφερε πρὸς τὸν Σουλτάνον, ἐπέκτησε φίλον τὸν ναύαρχον αὐτοῦ, ὅστις ἐπαράδωκεν εἰς τὴν ἐμπιστοσύνην του τὸν Τουρκικὸν στόλον, καὶ ἐκατέρωθον τοιοῦτοτρόπως τὴν ἀναλήξιν καὶ τὴν διοίκησιν τῆς νήσου, καὶ κατόπιν περιέστειλε τὰς ἐσωτερικὰς ἀταξίας καὶ καταχρήσεις, ὡς καὶ τὴν πειρατείαν, τὴν ὁποῖαν ἔκαμναν οἱ Ὑδραῖοι. Ἐμάρψωσε διὰ τῆς εὐταξίας καὶ ἡσυχίας τὴν Ὑδραν καὶ ἐξημέρωσε τοὺς Ὑδραίους. Ἐπειτα ἐκατέρωθον τὴν διοικήσιν ἀπὸ τὸν Καπετάν-μπεη καὶ Μπάσπογους, ἤτοι ἡ προῖτη τοῦ τόπου κεφαλὴ, καὶ ὠνομάσθη καὶ μπεῖς, ἡ δὲ Ὑδρα ἔγινε μπεῖλι. Αὐξήσεν ὕστερα τὴν δικαιοδοσίαν του, διότι εἰς τὴν διοίκησίν του προσετέθησαν ἡ Αἴγινα καὶ ὁ Πόρος. Ὁ δὲ πρότερον Τοῦρκος διοικητὴς ἄλλαξε, καὶ ἐδιωρίσθη ἄλλος Γρατσιαξῆς λεγόμενος, ὅστις εἰσέπρατε μόνον τοὺς φόρους, καὶ ἐπαίδευε τοὺς ἀτάκτους διὰ τὰ μικρὰ αὐτῶν παραπτώματα καὶ τοῦτο κατὰ διαταγὴν τοῦ Μπέη Γεώργη· τὰ δὲ μεγάλα ἐγκλήματα, ὅσα τυχὸν συνέβαινον, ἐδικάζοντο ἀπὸ τὸν Καπετάν-μπεη, ὅστις ἦτο εἰς Κωνσταντινούπολιν.

ταδίωξαν, καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ περάσουν εἰς τὸ Καστρί καὶ ἐκεῖθεν ἐσκορπίσθησαν. Ὁ δὲ Ἀντώνιος Οικονόμου καὶ ἄλλοι τρεῖς σύντροφοὶ του ἐσυνελήφθησαν, ἀλλὰ δὲν ἐφονεύθησαν, διὰ τὸν φόβον μήπως οἱ συγγενεῖς των ἔπειτα ἐκδικηθοῦν τοὺς φονεῖς καὶ διότι ὁ Ἀντώνιος Κριεζῆς δὲν ἐνέκρινε τὸν φόνον των χάριν πατριωτισμοῦ. Ὅταν δὲ ταῦτα ἐγίνοντο εὐρίσκοντο εἰς Ὑδραν ὁ Σωτήρης Θεοχαρόπουλος καὶ ὁ Ναθαναὴλ ἠγούμενος τοῦ μοναστηρίου τοῦ Φονιά, ἀπεσταλμένοι εἰς τοὺς προκρίτους τῆς Ὑδρας ἀπὸ τὸν Σωτήρη Χαραλάμπη καὶ λοιποὺς προκρίτους τῆς Ἀχαΐας διὰ νὰ τοὺς πείσουν νὰ στείλουν τὰ πλοῖά των εἰς τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν, διότι ἀκόμη ἡ δυτικὴ Ἑλλάς δὲν εἶχε ἐπαναστατήσῃ, καὶ ἔνεκα τούτου ἀδιάκοπα ἤρχοντο Τοῦρκοι Ἀλβανοὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ ἔμαθον, ὅτι καὶ ἄλλοι ἐτοιμάζοντο νὰ ἔλθουν. Εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους τούτους οἱ πρόκριτοι τῆς Ὑδρας παρέδωκαν τὸν Οικονόμον καὶ τοὺς λοιποὺς συλληφθέντας συντρόφους του νὰ τοὺς παραλάβουν μαζί των καὶ νὰ τοὺς φυλάξουν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὥστε νὰ μὴν ἐπιστρέψουν πάλιν εἰς τὴν Ὑδραν, καὶ ῥητῶς τοὺς εἶπαν, ὅτι ἂν θέλουν νὰ ἦναι σύντροφοὶ των νὰ μὴν ἀπολύσουν ποτὲ τὸν Οικονόμον, εἰ δ' ἄλλως νὰ μὴν περιμένουν βοήθειαν ἀπὸ αὐτοὺς οἱ Μωραῖται. Τοιοῦτοτρόπως οἱ ἀπεσταλμένοι παρέλαβον τὸν Οικονόμον καὶ τὸν ὠδήγησαν εἰς τῆς Κλουκίνας τῶν Καλαβρύτων καὶ εἰς τὸ ἐκεῖ μοναστήρι τῆς Ἀγίας Βαρβάρας καὶ τὸν εἶχαν μετὰ τῶν συντρόφων του ὑπὸ φύλαξιν· ὁ δὲ Γκίκας Θ. Γκίκας καὶ ὁ Πέτρος Μαρκεζῆς μὲ ὄσους ἠδυνήθησαν νὰ συναθροίσουν ἀπὸ τοὺς συντρόφους των ἕως 300 ἐπῆγαν εἰς τὸν Θ. Κολοκωτῶννην, τὸν ὁποῖον ἤσαν εἰς τὰ Τρίκορφα πολιορ-

κοῦντα τὴν Τριπολιτζᾶν μετὰ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Ὁ δὲ Γεώργ. Ἀγαλλόπουλος ἐπῆγεν εἰς τὸν Μιστρά, ὅπου ἐπῆξε σῶμα στρατιωτῶν, καὶ οἱ λοιποὶ ἐσκορπίσθησαν φοβούμενοι τοὺς Ὑδραῖους, οἱ ὅποιοι τοὺς ἐφοβέριζαν, καὶ δὲν ἐζύγωσαν πλέον εἰς τὴν Ὑδραν. Οἱ πρόκριτοι κατόπιν ἐδίωξαν ἀπὸ τὴν νῆσόν των ὅλους τοὺς μείναντας ἐπαναστάτας, καὶ τοὺς ἄλλους ξένους, ὅσοι τυχὸν εὕρισκοντο ἐκεῖ.

Τοιοιτοτρόπως ὀλίγον χρόνον ἐβάσταξεν ἡ δημοκρατικὴ ἐξουσία τῶν ἐπαναστατῶν εἰς τὴν Ὑδραν, καὶ ἐπανῆλθε πάλιν ἡ ἀριστοκρατικὴ τῶν οἰκοκυραίων διοίκησις.

Ὁ Γκίκας Θ. Γκίκας ἔχαιρεν εἰς τὰ Τρίκορφα τὴν μεγαλειτέραν ὑπόληψιν ὡς καὶ οἱ σύντροφοὶ του διὰ τῆς παλληκαριαῖς των καὶ τὰ πολλὰ ἀνδραγαθήματα, τὰ ὅποια ἔκαμαν εἰς τὰς μάχας γύρω τῆς Τριπολιτζᾶς· μόνον εἰς τὴν μάχην τῆς Γράνας δὲν ἔλαβαν μέρος, διότι ὁ Κολοκοτρώνης ἐπίτηδες τοὺς ἀφῆκεν εἰς τὴν πολιορκίαν τοὺς εὕρισκομένους τότε ἐκεῖ, διότι οἱ ἄλλοι ἐπῆγαν εἰς τὰ Μεγάλα Δερβένια μετὰ τοῦ Πάνου Κολοκοτρώνη. Καὶ εἰς τὴν ἔφοδον κατὰ τῆς Τριπολιτζᾶς διεκρίθησαν οἱ Ὑδραῖοι περισσότερον τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Αὐτοὶ προσέτι ἐσυνώδευσαν μαζὺ μὲ τὸν Δημ. Πλαπούταν, Γεώργ. Δημητρακόπουλον καὶ λοιποὺς καὶ τοὺς συνθηκολογήσαντας Ἀλβανούς Τούρκους εἰς τὴν Βοστίτζαν, ὅπου ἂν ἔλειπαν οἱ Ὑδραῖοι, δὲν ἤθελαν εὕρει πλοῖα νὰ περάσουν πέραν εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα τοὺς Ἀλβανούς, καὶ τοῦτο διότι ὁ Ἀνδρέας Λόντος ἐσυνώμοσε μὲ τοὺς κατοίκους τῶν Καλαβρύτων καὶ τῆς Βοστίτζας καὶ μὲ τοὺς στρατιώτας, τοὺς ὁποίους εἶχε, νὰ χαλάσῃ τὴν γενομένην συνθήκην μεταξὺ τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχηγῶν τῆς

Τριπολιτζᾶς ἀφ' ἐνὸς καὶ τῶν Ἀλβανῶν ἀφ' ἑτέρου, καὶ νὰ σκοτώσουν τούτους διὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τὰ κακά, τὰ ὅποια οὗτοι ἔκαμαν ὅταν ἐπέρασαν ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας των ἐρχόμενοι μὲ τὸν Κεχαγιά-μπεην εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ νὰ τοὺς πάρουν ὅ,τι καὶ ἂν εἶχαν. Πρὸς τοῦτο ἐσυναθροίσθησαν ἐκεῖ εἰς τὴν Βοστίτζαν πλῆθος πολὺ, ἐδίωξαν τὰ εὐρεθέντα εἰς τὴν παραλίαν πλοίαρῖα, καὶ ἐτοιμάζοντο νὰ ἐκτελέσουν τὸν σκοπὸν των. Ἄλλ' οἱ Ὑδραῖοι ἄμα εἶδαν ταῦτα καὶ τὴν ἀντενέργειαν τοῦ Α. Λόντου ἔπεσαν εὐθὺς εἰς τὸ πέλαγος καὶ κολυμβῶντες συνέλαβαν ἐξ ἐφόδου γυμνοὶ καὶ μὲ τοὺς σαντιρμάδες (μαχαίρας) εἰς τὸ στόμα ἓνα πλοῖον, τὸ ὅποιον εἶχεν ἀπομείνει εἰς τὸν λιμένα, καὶ ἀφοῦ ἐφύλαξαν τὸν πλοίαρχον καὶ τοὺς ναύτας του, μόνον των μὲ τὸ πλοῖον τοῦτο ἐπέρασαν τοὺς Ἀλβανούς εἰς τὴν Στερεάν καὶ ἔκαμαν διὰ τοῦτο δώδεκα ἡμέρας πηγαίνοντες καὶ ἐρχόμενοι· οἱ δὲ μπέηδες ἐνώθησαν μὲ τὸν Πλαπούταν ἕως νὰ τοὺς περάσουν πέραν, καὶ οὕτως ἐφυλάχθη ἡ μεγαλειτέρα πίστις. Ὁ δὲ Πλαπούτας καὶ οἱ λοιποὶ ἐπῆραν ἀπὸ τοὺς Ἀλβανούς ἔγγραφον ἀπόδειξιν πρὸς βεβαίωσιν τῆς ἐκπληρώσεως τῆς συνθήκης καὶ τὴν ἔφεραν εἰς τὸν Κολοκοτρώνη. Ἐκ τούτων γίνεται φανερόν, ὅτι ἂν ἔλειπαν οἱ Ὑδραῖοι, οἱ Καλαβρυτινοὶ καὶ οἱ Βοστιζᾶνοι ἤθελαν φέρεῖ μεγάλην ἐντροπὴν εἰς τὸ ἔθνος φονεύοντες παρὰ τὴν συνθήκην τοὺς Ἀλβανούς. Ὁ Γκίκας Θεοδ. Γκίκας ἐπιστρέψας εἰς Τριπολιτζᾶν ἀρρώστησεν ἀπὸ τὴν λοιμικὴν νόσον, ἡ ὅποια ἐφάνη μετὰ τὴν ἄλωσιν αὐτῆς καὶ ἀπέθανε, τὸν ἔθαψαν δὲ εἰς τὸν ναὸν τῶν Ταξιαρχῶν. Τοιοῦτον τέλος ἔλαβεν ὁ ἀπτῆτος Γκίκας. Οἱ οἰκοκυραῖοι τῆς Ὑδρας ἔτρεμαν ὅταν ἀκούον τὸ ὄνομά του. Ἀπὸ τὴν Τριπολιτζᾶν τοὺς ἔγραφεν οὕτως·

«ἀσπρολάτραι, ἀπόγονοι τοῦ Ἰούδα! Νὰ μοῦ στείλετε » τόσα δεκάρια φουσέκια κλπ.» ἄλλως τοὺς ἐφοβέριζεν, ὅτι θὰ ὑπάγη μὲ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ μὲ δέκα χιλιάδες στρατοῦ εἰς τὴν Ἰδραν. Ὁ δὲ ἄλλος ἥρωϊς Ἀντώνιος Οἰκονόμου ἔλαβε καιρὸν καὶ ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Ἀγίαν Βαρβάραν καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ μοναστήρι τοῦ Φονιά. Ὁ δὲ Σωτ. Θεοχαρόπουλος ἔτρεξε μὲ δύναμιν κατόπιν του διὰ νὰ τὸν φέρῃ ὀπίσω, ἢ νὰ τὸν σκοτώσῃ, διότι εἶχε δώσει τοιαύτην ὑπόσχεσιν εἰς τοὺς προὔχοντας τῆς Ἰδρας. Ὁ δὲ Οἰκονόμου μὲ τοὺς συντρόφους του ὠπλίσθησαν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἀποθάνουν ἀλλὰ νὰ μὴν ὑπάγουν ὀπίσω. Εἶπε καὶ τοῦ ἡγουμένου Ναθαναήλ νὰ τὸν βοηθήσῃ, ἔκλεισε τὴν θύραν τοῦ μοναστηρίου καὶ ἔγεινεν ἑτοιμος ν' ἀρχίσῃ νὰ τουφεκᾷ· ἀναψε δὲ καὶ φωτιὰν νὰ κάψῃ τὸ μοναστήριον. Τότε ὁ ἡγούμενος καὶ οἱ λοιποὶ πατέρες πρῶτον μὲν ἀπεφάσισαν νὰ τὸν παραδώσουν, ὕστερον ὅμως ἰδόντες, ὅτι θὰ γείνουν φονικά, ἀλλάξαν γνώμην καὶ εἶπαν εἰς τὸν Θεοχαρόπουλον, ὅτι δὲν τὸν παραδίδουν, καὶ ὅτι τὸν φυλάττουν αὐτοί, καὶ τοιουτοτρόπως ὁ Θεοχαρόπουλος ἀνεχώρησεν. Οἱ δὲ μοναχοὶ καὶ ὁ ἡγούμενος εἶπαν εἰς τὸν Οἰκονόμου, ὅτι θὰ μὲν ἑλεύθερος, ἀλλὰ ἐζήτησαν τὸν λόγον τῆς τιμῆς του νὰ μὴν φύγῃ ἀπὸ τὸ μοναστήρι μέχρι τῆς πτώσεως τῆς Τριπολιτζᾶς. Οὕτως ἔμενεν ἐκεῖ ἡσυχάζων, καὶ οἱ συγγενεῖς ἐπήγαιναν καὶ ἤρχοντο διὰ νὰ τὸν βλέπουν, μάλιστα ὁ υἱὸς του ὁ μεγαλιέτερος δὲν ἔλειπε ποτὲ ἀπὸ ἐκεῖ, καὶ οὕτως ἐμάνθανε τὰ γενόμενα εἰς τὴν πατρίδα του Ἰδραν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

*Πρώτη σύστασις στρατοπέδου εἰς Βαλτέτσι
καὶ ταχεῖα διάλυσίς αὐτοῦ.*

Ἀπὸ ἐκεῖ τὴν 16 Ἀπριλίου ἀφήκαμεν τὸ στρατόπεδον τοῦ Διασέλου μὲ τὸν Κ. Πετρόπουλον καὶ ἐπήγαμεν εἰς τὸ Βαλτέτσι, ὅπου ὁ Κολοκοτρώνης εὐθύς μὲ ὠνόμασεν ὑπασπιστὴν του καὶ ἔκτοτε τὸν ἠκολούθουν ὡς τοιοῦτος εἰς ὅλους τοὺς πολέμους¹.

Εἰς τὸ Βαλτέτσι τόσοι ὀπλαρχηγοὶ ἐσυνάχθησαν, ὅσοι οὐδέποτε ἄλλοτε καθ' ὄλον τὸν ἀγῶνα δὲν ἐσυναθροίσθησαν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος. Ἐκεῖ ἦτο σχεδὸν τὸ ὅλον τῆς Πελοποννήσου, καὶ ὅστις τοὺς ἔβλεπεν ἐπίστευεν, ὅτι

¹ Ὅτι δὲ ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως ἤμουν ὑπασπιστὴς τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη λέγει καὶ αὐτὸ τὸ κατωτέρω ἀποδεικτικὸν τῆς ὑπηρεσίας μου, τὸ ὁποῖον μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἀγῶνος μοῦ ἔδωσεν. «Ὁ κύριος Φώτιος Χρυσανθόπουλος ἐκ Μαγουλιάνων τῆς Γορτυνίας ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως παρευρέθη εἰς τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀγῶνα τῆς πατρίδος. Τοῦτον διὰ τὴν πολεμικὴν του εὐτολμίαν καὶ ἱκανότητα καὶ διὰ τὸν ἀσκον καὶ ἐνεργητικὸν του χαρακτῆρα ἔλαβον ἀπ' ἀρχῆς μετ' ἐμαυτοῦ ὡς πρῶτον ὑπασπιστὴν μου, βοηθὸν εἰς ὅλας τὰς κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐκστρατείας μου. Ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς Τριπολιτζᾶς μέχρι τῆς ἀναχωρήσεως τῶν Αἰγυπτίων ἐκ Πελοποννήσου καὶ εἰς ὅλας τὰς παρεμπροσούσας ἐκστρατείας καὶ μάχας. Ἐν γένει ὅπου εὐρέθην ἐγὼ καὶ ἐνιαχοῦ τυχὼν περιστατικῶς μόνος ὑπηρετήσας δεῖξας πάντοτε ἀνδρείαν καὶ ἀξιότητα, εὐπειθειαν καὶ προθυμίαν εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἀνωτέρω διαταγῶν μου, τιμίαν καὶ ἀμειπτον διαγωγὴν, ἐδικαίωσε τὴν ἐκλογὴν μου. Καὶ μετὰ ταῦτα μέχρι τῆς σήμερον ἐξηκολούθησα διατελῶν ἐν χρήσει τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ ὑπασπιστοῦ μου.

Πιστὸς μάρτυς τῶν πρὸς τὴν πατρίδα ἐκδουλεύσεών του δίδωμι τὸ παρὸν ἐνδεικτικὸν εἰς χεῖράς του, διὰ νὰ τῷ χρησιμεύσῃ ὅπου ἀνήκει».

¹ Ἐν Ναυπλίῳ τῇ 4 Μαΐου 1833.

ἀφεύκτως θ' ἀποκτήσωμεν τὴν ἐλευθερίαν μας, διότι ὅλοι ἦσαν εἰς ὄριμον ἡλικίαν ἀπὸ 20 ἕως 55 χρόνων, ἐκτὸς τοῦ Μητροπέτροβα, ὁ ὁποῖος ἦτο ἴσως 70 καὶ πλέον καὶ τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ 60 ἐτῶν. Ὅλοι δὲ εἶχαν τὸ ἀνάστημα ὑψηλὸν καὶ ἀνδρικόν, καὶ μόνον ὁ Μητροπέτροβας ἦτο μικροῦ ἀναστήματος· εἶχαν οἱ περισσότεροι τοὺς μύστακας ὅσον μίαν πιθαμὴν, καὶ ὀλίγοι ἦσαν εἰσέτι ο ἀγένειοι, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἐφαίνοντο γενναῖοι· ἦσαν δηλαδὴ ὅλοι οἱ Καπεταναῖοι τῆς Μάνης καὶ τῆς Μεσσηνίας, ὁ Κυριακούλης Μαυρομιχάλης, ὁ Ἡλίας Μαυρομιχάλης, ὁ Διονύσιος Μούρτζινος, οἱ Καπετανάκιδες, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, ὁ Ἡλίας Φλέσας, ὁ Μῆτρος Πέτροβας μὲ τοὺς Γαραντσαίους, τὸ καλλίτερον τουφέκι τῆς Μεσσηνίας, ὁ Ἀθανάσιος Σιόρης μὲ τοὺς Ἰσαραίους, τὰ καλλίτερα παλληκάρια τῆς ἐπαρχίας Φαναρίου, ὁ Π. Κεφάλας, ὁ Δ. Παπατζώνης μὲ τοὺς τέσσαρας ἀδελφοὺς Καραμεραίους Δημήτριον, Ἀναστάσιον, Ἰωάννην καὶ Μιχάλην, ὁ Θ. Κολοκοτρώνης, ὁ Δ. Εὐμορφόπουλος, ὁ Νικήτας Σταματελόπουλος, οἱ Καλαματιανοὶ μὲ τὸν Π. Ζάρκον καὶ Ἀθανασούλην Κυριακόν, οἱ ἀδελφοὶ Μπουραῖοι ἀπὸ τοὺς Κωνσταντίνους, ὁ Καρακίτζος ἀπὸ τὸ χωρίον Κατζαροῦ, καὶ ὁ Λιάκος Πετρόπουλος. Ὁ δὲ Γιατράκος εἶχεν ἔλθει κατὰ πρῶτον εἰς τὸ Βαλτέτσι καὶ ἐκεῖθεν ἐπῆγεν εἰς Καρύταιναν καὶ ἔγραψε γράμμα πρὸς τοὺς Λαλαίους, τοὺς ὁποίους παλαιότερα ἐγνώριζε, διότι ὡς ἱατρὸν τὸν εἶχαν καλέσει ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον καὶ τὸν εἶχαν εἰς ὑπόληψιν· διὰ τοῦ γράμματος τούτου τοὺς ἐσυμβούλευε νὰ προσκυνήσουν, καὶ ὑπεγράφη ὡς ἀρχιστράτηγος, διότι εἶχε τὴν μανίαν οὕτω νὰ ὑπογράφεται. Εἶπε καὶ πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην εὐρεθέντα ἐκεῖ τότε νὰ ὑπογράψῃ καὶ αὐτὸς ἀνω-

θεν τῆς ὑπογραφῆς του, ἀλλ' οὗτος ἀπεκρίθη, ὅτι ἀφοῦ ἐκεῖνος ὑπεγράφη ὡς ἀρχιστράτηγος δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ ὑπογραφῇ καὶ ἄλλος. Τὸ γράμμα αὐτὸ ἔστειλε μὲ τὸν Ἀνδριτσάνον Γιατράκον καὶ αὐτὸν ὀνομαζόμενον καὶ ἐπίσης χειροῦργον διὰ νὰ τὸ δώσῃ εἰς τοὺς Λαλαίους, οἱ ὁποῖοι ἀφοῦ τὸ ἀνέγνωσαν ἐγέλασαν μὲ αὐτόν, καθὼς ἦτο ἐπόμενον, καὶ δὲν ἔφερε κανὲν ἀποτέλεσμα.

Τὴν περασμένην ἡμέραν ἐμετρήθημεν ὅλοι οἱ εὐρεθέντες ἐκεῖ καὶ ἤμεθα ὑπὲρ τὰς δύο ἡμισυ χιλιάδαις στρατιῶται. Εἰς αὐτὴν μάλιστα τὴν καταμέτρησιν ἐναντιώθησαν οἱ ἀπλοὶ Μανιάται στρατιῶται, καὶ δὲν ἤθελαν νὰ μετρηθοῦν, διότι τὸ εἶχαν κακόν, ἀλλ' ἐβιάσθησαν νὰ δεχθοῦν τὴν καταμέτρησιν, διότι δὲν ἤθελεν ὁ Κολοκοτρώνης νὰ τοὺς δώσῃ τροφὴν (ταῖνι).

Ἀφοῦ ἐσυστήθη τὸ στρατόπεδον εἰς Βαλτέτσι ἐβάλαμεν φυλακὰς (βάρδιας) παντοῦ εἰς τὸ Καλογεροβοῦνι. Ἡ βάρδια τοῦ βουνοῦ αὐτοῦ μίαν ἡμέραν ἐπίασεν ἐβγαίνοντα ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν τὸν διδάσκαλον τῶν Καλαμῶν Γεράσιμον, ὁ ὁποῖος ἦτο στελεμένος κρυφὰ ἀπὸ τὸν Π. Μαυρομιχάλην μὲ γράμματα εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ ἐκεῖνοι, ἀφοῦ τοῦ ἔδοσαν ἀπάντησιν, τοῦ ἔδοσαν ἀκόμη καὶ προσκυνοχάρτια διὰ τοὺς βραγιάδες. Ὁ Γεράσιμος, καθὼς τὸν ἐπίασαν καὶ τὸν ἔφεραν εἰς τοὺς καπεταναίους, ἄρχισε νὰ λέγῃ λόγια ἄσχημα κατὰ τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ διὰ τοῦτο οἱ καπεταναῖοι, καὶ μάλιστα ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, εἶπαν νὰ τὸν σκοτώσουν, ἀλλ' ὁ Κολοκοτρώνης τοὺς ἐμπόδισε διὰ νὰ μὴ κακοφανῇ τοῦ Μαυρομιχάλη. Τὸ ἔμαθαν συγχρόνως ὁ Κυριακούλης καὶ ὁ Ἡλίας Μαυρομιχάλης εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ ἐλυπήθησαν καὶ ἐσυμφώνησαν ὅλοι οἱ καπεταναῖοι καὶ ἔγραψαν γράμματα εἰς τὰς Καλάμας

εἰς τὸν Π. Μαυρομυχάλην νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ στρατόπεδον διὰ νὰ ἐνοήσουν οἱ Ἕλληνες, ὅτι θέλει τὴν ἐπανάστασιν καὶ τὸν ὠνόμασαν ἀρχηγὸν τῆς Πελοποννήσου καὶ ἔστειλαν καὶ τὸν Ῥήγαν Παλαμῆδην διὰ νὰ κάμῃ γνωστὴν τὴν διαγωγὴν τοῦ Γερασίμου καὶ νὰ τὸν καταπέσῃ νὰ ἔλθῃ. Μαζὺ του δὲ τοῦ ἔδωσαν οἱ καπεταναῖοι καὶ τὸν Γεράσιμον διὰ νὰ μὴ τὸν σκοτώσουν εἰς τὸν δρόμον οἱ στρατιῶται, ἐπειδὴ ὁ πηγαίμος του εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν ἦτο ἀδικαιολόγητος εἰς τὸν μικρὸν λαόν.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν (24 Ἀπριλίου) μετὰ τὴν καταμέτρησιν καὶ τὴν φυγὴν τοῦ Παλαμῆδῃ ἤλθαν οἱ Τούρκοι τῆς Τριπολιτσᾶς ἕως 9000 πέζοι καὶ καθυλαραῖοι, καὶ ἀφοῦ μᾶς ἐκυνήγησαν, ἐγόγγυσαν κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνῃ οἱ Μανιάται καὶ ἔλεγον, ὅτι ἐξ αἰτίας ὅπου ἐμετρήθησαν τοὺς ἐμάγευσαν οἱ Τούρκοι καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐδειλίασαν καὶ δὲν ἐστάθησαν εἰς τὸν πόλεμον.

Οἱ Τούρκοι μᾶς ἐπῆραν τὸ χωρίον Βαλτέτσι καὶ μᾶς ἐσπρωξαν κατὰ τὸ βορεινὸν μέρος σιμὰ τοῦ χωριοῦ, ὅπου εἶναι ὁ δρόμος τῶν Ἀραχαμιτῶν· ἐκεῖ ἐπολέμησαν μόνοι των οἱ μεγάλοι Καπεταναῖοι καὶ τοὺς ἐσταμάτησαν· ἄλλως ἐπίαναν ζωντανὸν τὸν Κυριακούλην.

Τότε ἐφάνη ἀπὸ τὴν Πιάνα καὶ Χρυσοβίτσι ὑπὸ τὸν Πλαποῦταν σῶμα Καρυτινῶν, Ζυγοβιστινῶν, Στεμνιτσιωτῶν καὶ λοιπῶν βουνίσσιων, τοὺς ἐκτύπησαν ἀπὸ τῆς πλάταις¹ καὶ ἀμέσως οἱ Τούρκοι ἐτραβήχθησαν ὀπίσω, μᾶς ἔκαψαν τὸ χωριό, ὅσον ἠδυνήθησαν, ἐπῆραν τὰς τροφάς,

¹ Ἀπὸ τὰ Βέρβαινα ὡς λέγει ὁ Σ. Τρικούπης (Γ. Α. 244) δὲν ἤλθαν εἰς τὸν πρῶτον πόλεμον τοῦ Βαλτεταίου, οὔτε ἦτο δυνατόν νὰ ἔλθουν, διότι ἦτο μακρὰ, καὶ οἱ Τούρκοι δὲν ἐστάθησαν πολὺ. Τὸ δὲ στρατόπεδον τῆς Πιάνας καὶ Χρυσοβιστιοῦ τοὺς εἶγεν ἴδει προτῆτερα ἀπὸ ἡμᾶς καὶ διὰ τοῦτο ἐπρόφθασε καὶ μᾶς ἐβόλησε καὶ δὲν μᾶς ἔκαυσαν ὅλο τὸ χωριό.

τὴν καπόταν καὶ τὸ τὰσι τοῦ Κολοκοτρώνῃ. Μᾶς ἔφαγαν καὶ ἓνα λεβέτι μεγάλον γεμάτον ἀπὸ κρέας χοιρινόν, τὸ ὅποιον ἔβραζαν οἱ στρατιῶται. Αὐτὸ μάλιστα μᾶς ἤλθε παράξενον πῶς ἔφαγαν οἱ Τούρκοι τὸ χοιρινόν κρέας, ἀφοῦ τὸ Κοράνι των τὸ ἐμποδίζει· ἔκτοτε τοὺς ὕβριζαν οἱ Ἕλληνες γοουρονόπιστους καὶ γοουρονομήτιδες· ἐδῶ μᾶς ἐσκότωσαν καὶ δύο Ἕλληνας καὶ διὰ νὰ μᾶς φοβίσουν τοὺς ἔκαμαν κομμάτια. Ἀφοῦ μᾶς ἤλθεν ἡ βοήθεια, τὴν ὁποίαν εἶπαμεν, τοὺς ἐκυνηγήσαμεν ἐμεῖς ἐξοπίσω των ἕως τοῦ Μπολέτα καὶ τὴν Κάρτσοβαν. Ὁ Νικήτας τότε τοὺς εἶπε· διὰ τί φεύγετε Περσιάνοι, σταθῆτε νὰ πολεμήσωμεν! Καὶ πλέον ἀπὸ τότε τοὺς ἔλαγαν οἱ Ἕλληνες τοὺς Τούρκους Περσιάνους. Ὑπῆρχε πατροπαράδοτος ἡ ἰδέα εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὅτι οἱ Τούρκοι κατὰγονται ἀπὸ τὴν Περσίαν καὶ ἀπὸ τὴν κόκκινην Μηλιάν.

Εἰς τὴν μάχην ταύτην ἀνδραγάθησεν ὁ Ἀναγνώστης Σταυρόπουλος ἀπὸ τὸ Ζυγοβίσι καὶ ἐπληρώθη ἐλαφρά. Ὅσοι τῶν Ἑλλήνων ἐφοροῦσαν φράγκικα φορέματα τότε ἐτρέβηξαν τὸν διάβολόν των. Τοὺς ἐκυνηγοῦσαν οἱ Τούρκοι νὰ τοὺς σκοτώσουν ἐπίτηδες, ἐπειδὴ τοὺς ἐνόμιζαν, ὅτι αὐτοὶ ἐσήκωσαν τοὺς Ἕλληνας εἰς ἐπανάστασιν, τοὺς ἐπερίπαιζαν καὶ τοὺς ἔλεγον ἀφεντὰδες τοῦ τόπου. Μοῦ ἐπῆραν τὸ ταμπάρο μου καὶ τὸ ἔκαμαν πολλὰ μικρὰ κομμάτια ἀπὸ τὸ πείσμα των, ὅτι ἦτο ρόυχο φράγκικο.

Ὅταν ἔγεινεν ἡ μάχη αὐτὴ εἰς τὸ Βαλτέτσι μόνον οἱ Καρυτινοὶ ἤλθαν εἰς βοήθειαν, καὶ ἔξι ἀπὸ τὰ Βέρβαινα διότι εἶναι μακρὰν, καὶ οἱ ἐκεῖ εὐρισκόμενοι Ἕλληνες δὲν ἐπρόφθασαν νὰ ἔλθουν, ἀλλ' οὔτε σημεῖα ἀκόμη εἶχαν προσδιορισθῆ διὰ νὰ τὰ γνωρίζουν καὶ συνεννοοῦνται. Οἱ καπεταναῖοι τότε δὲν εἶχαν ἀκόμη ἀναγνωρισθῆ καλὰ ἀπὸ

τὸν λαόν· κάθε χωρίον εἶχε ἰδικόν του καπετάνιον, καὶ δὲν ἐπαραχώρει εἰς κανένα ἄλλον τὴν ἀρχηγίαν, οὔτε οἱ γείτονές των ἀκολουθοῦν ἄλλον τινά. Τότε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἦσαν ὁμάδες συγγενικαί. Μόνον ἡ Καρύταινα εἶχεν ἀρχηγούς τοὺς Δεληγιανναίους. Μετὰ δὲ τὴν μάχην τοῦ Βαλτετσίου ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης, ὡς εἶπαμεν ἀνωτέρω, ἐπαραχώρησε τὴν ἀρχηγίαν τῆς Καρύταινας εἰς τὸν Θ. Κολοκοτρώνην. Ἐπειτα ὅμως οἱ Ἕλληνες ἔδιδον τὴν ἀρχηγίαν εἰς τοὺς Μανιάτας καπεταναίους τὸν Κυριακούλην καὶ Ἡλίαν Μαυρογιγάλη, καὶ τὸν Μούρτινον ὡς μᾶλλον ἐμπειροπολέμους, ὅταν αὐτοὶ εὐρίσκοντο εἰς τὰ στρατόπεδα, διότι καὶ οἱ Τούρκοι τοὺς ἐφοβοῦντο. Εἰς αὐτοὺς ὡς ἀνωτέρους ὑπάκουον οἱ Ἕλληνες, καὶ αὐθορμήτως τοὺς ἔδιδαν καὶ τροφήν. Οἱ δὲ Λεονταρίται καὶ οἱ Μεσσήνιοι ἀνεγνώρισαν ὡς ἀρχηγόν των τὸν Ἀναγνωσταρᾶν ὡς γεροντότερον καὶ πολυπειρότερον.

Ὅσοι δὲ λέγουσιν, ἢ γράφουσιν, ὅτι εἶχαν χιλιάδας ἑδῶ, καὶ χιλιάδας ἐκεῖ, δὲν λέγουσι τὴν ἀλήθειαν. Τὸ στρατόπεδον π. χ. τοῦ Λεβιδίου ἂν καὶ δὲν ἔφθασε τοὺς χιλίους ἄνδρας, εἶχαν ὅμως καπεταναίους πολλούς· μόνη ἡ οἰκογένεια τῶν Πετιμεζαίων εἶχε δέκα ἀρχηγούς περίπου. Ὁ Σολιώτης εἶχε καὶ ἓνα ἄλλον συγχωρίον του καπετάνιον καὶ τὸν πατᾶ τὸν συγγενῆ του, ἐκτὸς τοῦ ἀδελφοῦ του, τοῦ μουγκοῦ, ὅστις πάντοτε τὸν ἔβγαλλε παλληκάρι· ὅλοι ὅμως οἱ στρατιῶταί του δὲν ὑπερέβαιναν τοὺς εἴκοσι πέντε. Ὁ Στριφτόμπολας ἐπίσης εἶχεν ἓνα μέρος ἀπὸ τοὺς συγχωρίους του, διότι τοὺς ἄλλους τοὺς εἶχεν ὁ Τσένος. Ὁ Σωτήριος Θεοχαρόπουλος ὡσαύτως τοὺς ἰδικούς του, καὶ τοὺς καπεταναίους ἄλλων τινῶν χωρίων, ὁ δὲ Σωτήρης Χαραλάμπης ἦτο ἡ κεφαλὴ εἰς

ἐλους τοὺς εὐρεθέντας ἐκεῖ. Ὁ Ἀσημάκης Σκαλτσᾶς, ὅστις πρῶτος ἐπῆγεν εἰς τὸ Λεβίδι καὶ ἔκαμεν ἀρχὴν τῆς συστάσεως τοῦ στρατοπέδου, ὁ Θ. Σακελαρίου καὶ ὁ Ἀναγνώστης Ῥηγόπουλος ἀπὸ τοῦ Φίλια. Πρὸς τούτοις ἦσαν καὶ ἄλλοι ἀκόμη οἱ ἐξῆς· ὁ Ἀναγνώστης Πιτσουνᾶς ἀπὸ τὴν Στρέζοβαν, ὁ Γεώργιος Κοντοβαζαινίτης, ὁ Παναγιώτης Ἀρβάλης καὶ ὁ ἀνεψιός του Γεώργιος Ἀρβάλης, ὁ Γεώργιος Μπηλίδας, οἱ δύο καπεταναῖοι τοῦ χωρίου Λεβίδι, ὁ Τσεμπετσῆς ἀπὸ τοῦ Γκίτζα, ὁ Κατριμουστάκης, ὁ Ντραβήλας ἀπὸ τοῦ Μποτιά, ὁ ἠγούμενος Καλλινικός ἀπὸ τὴν Κανδύλα, ὁ Κοκόνης ἀπὸ τὸ Πικέρνι, ἀπὸ τὰ Τσιπιανὰ ὁ Γ. Ρεβελιώτης, ὁ Κωνσταντῆς Καρώνης καὶ ὁ Κωνσταντῆς Σκοντριάνος ἀπὸ τοῦ Κάψα, ὁ Γιαννούλης Καψαῖος ἦτο ὁ Καπόγιαννης, οἱ Δαραῖοι, ὁ Τσακόπουλος, ὁ Τσαβάρας, ὁ Μονάντερος, ὁ Μεγρέμης, ὁ Κολιδὸς Μπακόπουλος, ὁ Παπακώστας, ὁ Παπαδημήτρης ὁ Χρυσοβιτσιώτης, οἱ ἀδελφοὶ Λαμπραῖοι Γεωργάκης καὶ Ἀναγνώστης ἀπὸ τοῦ Ἄγαλι, ὁ Δημήτριος Κάρμας, ὁ Θανάσης Δαγρῆς ἀπὸ τὸ χωρίον Καρυαῖς τοῦ Ἄργους. Τόσοι ἦσαν οἱ καπεταναῖοι αὐτοῦ τοῦ στρατεύματος· ἀλλὰ δὲν ἦσαν καὶ χιλιάδες ὡς γράφουσιν. Οὐδεὶς ὅμως, ὡς εἶπαμεν, ἤθελε νὰ ὑπάγῃ κοντὰ εἰς ἄλλον, τὸν ὁποῖον δὲν ἐγνώριζε. Μετὰ τὴν πτῶσιν ὅμως τῆς Τριπολιτσᾶς, περὶ τῆς ὁποίας θὰ εἴπωμεν κατωτέρω, καὶ ὕστερον ἐσχηματίσθησαν καλλίτερον τὰ περὶ τοὺς ὀπλαρχηγούς καὶ τοὺς στρατιώτας, διότι ἀνεδείχθησαν οἱ ἔμπειροι, οἱ ἀνδρεῖοι καὶ οἱ φρόνιμοι ἐκ τῶν ὀπλαρχηγῶν, καὶ διότι ὠπλίσθησαν ἀπὸ τὰ ὅπλα τῶν Τούρκων τῆς Τριπολιτσᾶς, ἐπειδὴ δὲν ἦσαν μόνον ἐκεῖνα, μετὰ τὰ ὁποῖα οἱ Τούρκοι ἐξερχόμενοι τῆς πόλεως ἐμάχοντο, ἀλλὰ εἶχαν καὶ ἄλλα ὅπλα εἰς τὰς

οικίας των διπλά και τρίδιπλα, και οι Έλληνες έλαβαν τότε έξ αυτών υπέρ τας είκοσι πέντε χιλιάδες· εγέμισεν δ τόπος από σπλα και ελοι ώπλίσθημεν.

Άφοϋ εγλυτώσαμεν από τον πόλεμον και έπεστρέψαμεν εις τὸ χωριὸ Βαλτέτσι ηύραμεν τούς σκοτωμένους χριστιανούς και δέν εζυγώναμεν κανένας μας εις αυτούς κοντά. Έκιτρινίσαμεν από τον φόβον μας, διότι πρώτην φοράν είδαμεν ανθρώπους σκοτωμένους. Ό δὲ Κολοκοτρώνης διὰ νὰ μᾶς ένθαρρύνη εμάζωνε τὰ κομμάτια τοϋ καθενὸς νεκροϋ τὰ εφίλει και ελεγεν εις τούς τριγύρω στρατιώτας, ότι αυτοί είνε άγιοι, και ότι θὰ υπάγουν εις τὸν παράδεισον ώσαν μάρτυρες, και τότε εζυγώσαμεν και τούς εθάψαμεν.

Τὴν ακόλουθον ήμέραν οι στρατιῶται εδειλίασαν, αρχισαν νὰ φεύγουν και κανένας εκτός τῶν καπεταναίων δέν εζημερώθηκεν. Οι δὲ καπεταναίοι ώμίλησαν μεταξύ των και με τον Κολοκοτρώνην και εἶπαν νὰ πᾶν εις τὸ Λεοντάρι νὰ συναχθοϋν και νὰ επιστρέψουν πάλιν όπισω. Τότε ο Κολοκοτρώνης τούς εἶπεν, ότι θὰ πάη και αυτός κατά τὴν Καρύταιναν εις εκείνα τὰ μέρη και από εκεί θέλουν γραφοροηθῆ, ήτοι θέλει ειδοποιήσει διὰ γραμμάτων ο ένας τον άλλον.

Κανεις δέν δύναται νὰ περιγράψη τὰ κλαύματα και τούς αναστεναγμούς τοϋ Κολοκοτρώνη εις τὴν περίστασιν αὐτήν, μόνος με δέκα ανθρώπους εμεινεν· επῆραν και αυτοί τὰ άρματά των και ένα σουγλι εις τὸ χέρι διὰ ραβδὶ νὰ μὴ γλυστροϋν, διότι ο τόπος ήτο από βροχὴν και κατήφορος.

Έπειτα επήγαμεν εις τοϋ Δούκα τὴν Σίκαλιν, όπου ηύραμεν τούς Καρυτινούς τον Σπήλιον Κουλᾶν Καρυτι-

νόν, τον Γέρο-Μιχελῆ Κομητᾶν, τον Ν. Μπαλαμπάνην, τον Άνδρέαν Παππαδιαμαντόπουλον Δημητσανίτην, τον όποιον εἶχε στείλει ο Κολοκοτρώνης προητέρα από τὸ Βαλτέτσι νὰ στέκεται εκεί και εις τὸ Χρυσοβίτσι ώς αστυνόμος, νὰ παρατηρῆ και νὰ εμποδίζη τὴν φευγάλαν τῶν στρατιωτῶν άνευ τῆς άδείας του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

Σύστασις δευτέρα τῶν στρατοπέδων Πιάνας, Χρυσοβιτιοϋ και Βαλτεταιοϋ. — Σύστασις τοϋ στρατοπέδου τῆς Κορίνθου. — Έλευσις Κεχαγιᾶ-μπεη.

Άπό εκεί ο Κολοκοτρώνης επῆγεν εις τὸ Χρυσοβίτσι και εκειθεν εις Πιάναν, εσυνενοήθη μετὰ τοϋ Κανέλ. Δεληγιάννη και εμειναν σύμφωνοι εις τὸ Χρυσοβίτσι και εις Πιάνα νὰ συστηθοϋν στρατόπεδα.

Ό Κανέλ. Δεληγιάννης ειδεν, ότι δέν εγίνετο πλέον άλλέως, εκινήθη από πατριωτισμόν και επαράδοσε τὰ άρματα τῆς επαρχίας Καρύταινας όλα εις τον Κολοκοτρώνην· τοϋ εγεινε τὴν 28 Ἀπριλίου και εγγραφον από τούς εϋρεθέντας εκεί πολιτικούς και στρατιωτικούς και τον ώνόμασαν αρχιστράτηγον τῆς Καρύταινας.

Τότε εγεινε και εφορεία τοϋ στρατοπέδου από τούς Καρυτινούς και πρόεδρος αὐτῆς ο Κανέλ. Δεληγιάννης και μέλη ο Σπήλιος Κουλᾶς, ο Νικόλαος Ταμβακόπουλος, ο Δημήτριος Παππαγιαννόπουλος από τὰ Μαγούλιανα, ο Γ. Π. Δημητρακόπουλος από τὴν Ἀλωνίσται-

ναν. Αὐτὴ εἶχε πολλὴν δύναμιν διέταπτε ὄλα καὶ ἠκούετο εἰς ὄλα, εἶχε τὴν ἀλληλογραφίαν ὄλης τῆς Πελοποννήσου καὶ ἔξω ἀκόμη, καὶ χωρὶς τὴν διαταγὴν τοῦ Κανέλλ. Δεληγιάννη δὲν ἐγίνετο τίποτε. Ἐφρόντιζε διὰ τὰς τροφὰς καὶ τὰ πολεμοφόδια τοῦ στρατοπέδου καὶ διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν Μανιατῶν, καὶ ὁ Κολοκοτρῶνης αὐτὸς ἦτο εὐπειθὴς εἰς ὄλας τὰς διαταγὰς τῆς

Ἐπειτα ὁ Κολοκοτρῶνης ἔγραψεν εἰς τὸ Λεοντάρι, ὅτι ἔχει πολὺ στράτευμα καὶ ἠμπορεῖ νὰ τοὺς βοηθήσῃ νὰ ἔλθουν καὶ αὐτοὶ νὰ πιάσουν τὸ Βαλτέτσι. Τοὺς ὑπεσχέθη ἀκόμη, ἂν ἔλθουν, καὶ ὅ,τι ἄλλο τοὺς χρειάζεται, τροφὰς καὶ πολεμοφόδια, διότι ὁ Κολοκοτρῶνης προτῆτερα ἐφρόντιζε νὰ ἔχῃ τροφὰς καὶ ἔπειτα νὰ φέρῃ τοὺς στρατιώτας.

Ὅλοι οἱ καπεταναῖοι ὅσοι καὶ προτῆτερα ἦσαν εἰς Βαλτέτσι ἐπέστρεψαν ἐκεῖ πάλιν, ἐκτὸς τοῦ Μουρτζίνου καὶ τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ, ὅστις ἐπῆγεν εἰς τὰ Μεσσηνιακὰ φρούρια νὰ τακτοποιήσῃ τὰς πολιορκίας, καὶ τοῦ Διονυσίου Εὐμορφοπούλου, καὶ τοῦ Νικήτα Σταματελοπούλου, ὅστις ἔλειπεν εἰς τὸ Ἄργος· ἔτυχε δὲ νὰ εὐρεθῇ εἰς Βαλτέτσι καὶ ὁ Νικήτας Φλέσας, πηγαίνων εἰς Κόρινθον εἰς τὸν ἀδελφόν του Ἀρχιμ. Φλέσαν.

Τὰ δύο στρατεύματα τοῦ Χρυσοβιτισίου καὶ τῆς Πιάνας ἔθεωροῦντο ὡς ἓν καὶ τὸ αὐτό, διότι ἦσαν ἀπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐπαρχίαν τῆς Καρύταινας. Οἱ καπεταναῖοι μάλιστα εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν ἔδειξαν μεγάλην ὁμόνοιαν καὶ ἀγάπην ἀναμεταξύ των καὶ μάλιστα, ὡς εἶπαμεν, ὁ ἀγαθὸς καὶ φρόνιμος Κανέλλος Δεληγιάννης. Κατὰ θέλησιν δὲ τοῦ Κανέλλου καὶ κατὰ διαταγὴν τοῦ διορισθέντος ἀρχιστρατήγου τῆς Καρύταινας Θ. Κολοκοτρῶνη,

ἐδόθη τὴν αὐτὴν ἡμέραν (28 Ἀπριλίου) εἰς τὸν Δ. Πλαπούταν ἢ διοικήσεις τοῦ στρατοπέδου τῆς Πιάνας, τὸ ὁποῖον ἐσύγκειτο ἀπὸ τὰ τρία τμήματα τῆς Καρύταινας.

Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἐστάλη ἀπὸ τὸν Κολοκοτρῶνην ὁ Διονύσιος Εὐμορφόπουλος εἰς τὰ μεγάλα Δερβένια ὡς ἀρχηγὸς νὰ συστήσῃ ἀπὸ τοὺς Δερβενοχωρίτας καὶ ἀπὸ ἄλλους στρατόπεδον, φυλάττων τὸν τόπον καὶ βοηθῶν τὴν πολιορκίαν τῆς Κορίνθου· διότι οἱ Κορίνθιοι καὶ οἱ Δερβενοχωρίται ἔμειναν οἱ τελευταῖοι νὰ ἐπαναστατήσουν. Δύο φοραῖς ἐκινδύνευσαν τὴν ἐπανάστασιν, καὶ ἂν ἔλειπαν οἱ Πετιμεζαῖοι μὲ τοὺς Καλαβρυτινοὺς καὶ ὁ Φλέσας, βεβαιότατα ποτὲ δὲν θὰ ἐκινουῦντο. Ἀφοῦ τοὺς ἐσήκωσαν τὴν πρώτην φορὰν ὁ Φλέσας μὲ τοὺς Πετιμεζαῖους καὶ ἐσύστησαν τὴν λεγομένην Καγκελαρίαν τῆς Κορίνθου διὰ νὰ φροντίζῃ περὶ τῶν ἀναγκαίων τοῦ πολέμου καθὼς καὶ αἱ ἐφορεῖαι συγκείμεναι ἀπὸ τοὺς Χατζῆ Μελέτην Ῥάτην ἀπὸ Μπίσια, τὸν Σταῦρον Νικολάου Κορίνθιον, τὸν Λογοθέτην Ντουζίναν Ποριώτην, Νικόλαον Οἰκονόμου ἀπὸ τὸ χωρίον Γκούρα τοῦ Φονιά, τὸν Μίχον Λελέκον ἀπὸ τὸ Ἄγιονόρι καὶ τὸν Ἀθανάσιον Δημόπουλον ἀπὸ τὴν Πέρα Χώραν, ἀνεχώρησαν καὶ ἄφησαν πολιορκητὴν τὸν Ἀναγνώστην Πετιμεζᾶν μὲ τὸν Ν. Σολιώτην· ἀλλ' ἡ πολιορκία δὲν ἐπῆγαιεν ἐμπρός.

Κατ' ἐκεῖνον δὲ τὸν χρόνον ὁ Κεχαγιάς τοῦ Χουρσήτ πασᾶ ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι διὰ θαλάσσης ἐπέρασεν εἰς τὸν Ψαθόπυργον τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἐβγήκε πλησίον τοῦ Ἀρεπᾶνου ὅπου εἶναι λιμὴν ἔχων καὶ νερόν, ἀπέχων δὲ ἀπὸ τοῦ Ῥίου ἕως δύο ὥρας. Ἐκεῖθεν ἐξεστράτευσεν, καὶ φθάσας εἰς τὴν Βοστίτσαν ἔκαυσεν αὐτὴν. Ἐκεῖθεν πάλιν ἀναχώρησας ἐπῆγεν εἰς τὰ λεγόμενα Μαῦρα λιθάρια καὶ

ἐκεῖθεν εἰς Κόρινθον, τὴν ὁποίαν ἐπίσης ἔκαυσεν. Ὁ Κεχαγιαῖς ἔπειτα ἐπέρασε διὰ τῆς Κορίνθου καὶ ἔφθασεν εἰς τὸ Ἄργος. Ἀπὸ δὲ τὴν Βοστίτσαν μέχρι τοῦ Ἄργους ἀνεῖς Ἕλληνα δὲν ἐστάθη νὰ τὸν πολεμήσῃ ἐκτὸς τοῦ Λ. Ζαίμη, ὁ ὁποῖος, εὐρισκόμενος τότε εἰς τὰ Νεζερά καὶ μαθὼν τὴν ἀποβίβασιν τῶν Τούρκων εἰς τὸν Ψαθόπυργον, ἔτρεξε μὲ τὸς ὀλίγους στρατιώτας, τοὺς ὁποίους εἶχε, καὶ φθάσας εἰς τὸ χωρίον Βοίβοντα, κείμενον ἔξωθεν τῆς Βοστίτσας, ἀκροβολίσθη ὀλίγον μὲ τὸν στρατὸν τοῦ Κεχαγιαῖ.

Ἀφοῦ ἦλθεν ἡ εἰδήσις, ὅτι οἱ Τούρκοι ἔφθασαν εἰς τὴν Κόρινθον καὶ ὅτι θὰ ἔλθουν καὶ εἰς τὸ Ἄργος, τότε ἔφυγαν ἀπὸ τὸ Λεβίδι οἱ Ἕλληνες καὶ ὁ μὲν Ἀρθάλης ἐπῆγεν εἰς τὴν Βυτίαν, ἔπου ἀπὸ τὴν λύπην του ἀρρώστησεν, ἔβγαλεν ἕνα κακὸν σπινθί, τὸ ὅποιον τοῦ ἔφερε τὸν θάνατον, οἱ δὲ ἄλλοι ἀνεχώρησαν διὰ τὸ Ἄργος. Πρωτοῦ δὲ φθάσων εἰς τὸ Ἄργος ἐπέρασαν ἀπὸ τὸ χωρίον Καρυαῖς καὶ ἐκεῖ ἤσαν τοὺς ἀδελφοὺς Δαγρέ, κλέφτας ἐγνωσμένους πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐκ τῶν δύο τούτων ἀδελφῶν ὁ Γιαννάκης Δαγρὲς ἦτο εἰς τὸ Ἄργος πρότερον καὶ ὕστερα ἦλθεν εἰς Καρυαῖς, ὅπου ἐπῆρε τοὺς Καρυώτας, καὶ ἔλαυ μαζὺ ἐκατέβηκαν εἰς τοὺς βράχους ἀντικρὺ εἰς τὰ ἀμπέλια τῆς Ἀκοβας. Ἐκεῖ ἐτουφεκίσθησαν μὲ τοὺς Τουρκαλθανοὺς τοῦ Κεχαγιαῖ, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἔβγει ἕως εἰς τὴν βρύσιν τῆς Ἀκοβας κυνηγοῦντες τοὺς Ἀργείους, τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιὰ των, τοὺς ὁποίους ἐκόλλησαν ὀπίσω εἰς τοὺς βράχους, τὰ δὲ καταράχια ἔλασαν γεμάτα σκουτιὰ καὶ ἄλλα πράγματα. Οἱ δὲ Τούρκοι δὲν ἐπροχώρησαν πέρα, ἀλλ' ὀπισώστρεψαν μετὰ

τῶν αἰχμαλώτων, τοὺς ὁποίους ἐπῆραν, ἦλθαν εἰς τὸ Ἄργος καὶ ὠχυρώθησαν εἰς τὰ σπίτια.

Εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ἄργους ἐκλείσθησαν οἱ Ἀργεῖοι ἄνδρες καὶ γυναικόπαιδα, καὶ μετὰ τῶν κλεισθέντων ἦτο καὶ ὁ Παπαῖ Ἀρσένης Κρανιδιώτης. Αὐτοὶ οἱ κλεισθέντες ἐπειδὴ δὲν εἶχαν τροφάς, διότι δὲν ἐπερίμεναν νὰ ἔλθουν Τούρκοι, ἀλλ' οὔτε καὶ ἔπλα εἶχαν οἱ περισσότεροι τῶν ἀνδρῶν, τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν τῆς ἀφίξεως τοῦ Κεχαγιαῖ ἐπροσκύνησαν εἰς τοὺς Τούρκους μόνον τὰ γυναικόπαιδα καὶ οἱ γέροντες, οἱ δὲ δυνατοὶ ἄνδρες μετὰ τοῦ Παπαῖ Ἀρσένη, ὅστις διέσχισε τοὺς Τούρκους πολιορκητὰς διὰ νυκτός, ἔφυγαν, ἔμειναν δὲ μέσα εἰς τὸ μοναστήρι ὁ Θανάσης Καυμένος ἢ Ἀσημακόπουλος, ὁ Καρλαύτης καὶ ἄλλοι μὲ τοὺς ἀδυνάτους, οἱ ὁποῖοι ἔλοι αἰχμαλωτίσθησαν. Ἐπειτα οἱ Τούρκοι ἀνέβησαν ἐπάνω εἰς τὸ Παλαιόκαστρον τοῦ Ἄργους· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἦτο ἔρημον καὶ καταχρεμισμένον, δὲν ἐστάθησαν ἐκεῖ, ἀλλ' ἐκατέβησαν πάλιν εἰς τὸ Ἄργος.

Οἱ Ἕλληνες ἀφοῦ ἦλθαν ἀπὸ πολλὰ μέρη, ἦλθε προσέτι καὶ ἕνας λόχος Ὑδραιομωραϊτῶν μετὰ τοῦ Πλατανίτη, τοὺς ὁποίους ἐστρατολόγησεν ὁ Ἰάκωβος ἡγούμενος τῆς Παναγίας μονῆς τῆς Ὑδρας, ἄνθρωπος γνωστός, καταγόμενος ἀπὸ τὴν Μπερτσοβᾶν χωρίον τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ ἔχων πολλὴν ὑπόληψιν· ἦτο δὲ κάτοικος Ὑδρας πρὸ πολλῶν χρόνων, καὶ ἦτο φίλος τῶν ἀδελφῶν Κουντουργιωταίων καὶ τῶν λοιπῶν προκρίτων τῆς Ὑδρας, ἀλλ' ἐπεθύμει τὰ τοῦ Οἰκονόμου, καὶ μὲ τοὺς λοιποὺς ἐπαναστάτας τῆς Ὑδρας ὠφέλησε πολὺ, διότι εἰσακούετο εἰς τοὺς μικροὺς ἐπαναστάτας, ἐμποδίζων τὰς καταχρήσεις καὶ ἐμπνέων τὸ καθαρὸν αἶσθημα τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ πρῶτος αὐτὸς

ἔδωκε τὰ χρήματά του εἰς τὸ κοινὸν ταμεῖον τῶν ἐπαναστατῶν καὶ οὕτω ἐπαρεκινήθησαν καὶ ἄλλοι ἔπειτα καὶ ἔγεινεν ὁ γενικὸς καὶ ἐκούσιος ἔρανος, καὶ κατόπιν ὁ ὑποχρεωτικὸς καὶ ὁ διὰ τῆς βίας ἐξ ὅλων τῶν πλουσιῶν· αὐτοὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες εἶχαν ἔλθει προτοῦ φθάσῃ ὁ Κεχαγιᾶς εἰς τὸ Ἄργος, καὶ ἐνωθέντες μὲ τούτους Ἀργίτας καὶ ὀλίγους ναύτας Σπετσιώτας, τοὺς ὁποίους ὠδήγει ὁ Γιάννωζας Μπούμπουλης, υἱὸς τῆς Λασκαρίνας Μπουμπουλίνας, ἐπολέμησαν εἰς τὸν Ξεριᾶν τὸν Κεχαγιᾶν ἐμβαίοντα εἰς τὸ Ἄργος, ἀλλ' ἐνικήθησαν καὶ ἐσκοτώθησαν πολλοὶ ἐκεῖ εἰς τὰς μάνδρας, ἐσκοτώθη δὲ καὶ ὁ γενναῖος Γιάννωζας κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον· οὗτος ἐπιάσθη μὲ τὸν Βελίκον Γιάτσον, μπέην καὶ ἀρχηγὸν τῶν Ἀλβανῶν, καὶ ἀφοῦ ὁ ἥρωὸς Σπετσιώτης τὸν ἔρριψε κάτω δὲν εἶχε μὲ τί νὰ τὸν σφάξῃ, ἀλλ' ἐπροσπάθει μὲ ἓνα ἄδειο πιστόλι νὰ τὸν σκοτώσῃ κτυπῶν αὐτὸν μὲ τὸ κοντάκι του εἰς ἄλλα μέρη τοῦ σώματος, διότι δὲν ἐδύνατο νὰ τὸν κτυπήσῃ κατακέφαλα ἐμποδιζόμενος ἀπὸ τὸν μπέην· ὅτε ἄλλος Ἀλβανὸς ἰδὼν τοῦτο τρέχει, πιστολιζεὶ καὶ φονεύει τὸν Μπούμπουλην καθὼς ἦτο ἐπάνω εἰς τὸν Μπέην, καὶ μαζὺ μὲ αὐτὸν ἐθυσιάσθησαν καὶ ἄλλοι ὡς 28 Σπετσιῶται· νικηθέντες δὲ οἱ Ἕλληνες ἔφυγαν καὶ ἀνέβησαν εἰς τὸ Παλαιόκαστρον.

Οἱ δὲ Τούρκοι τὴν ἄλλην ἡμέραν ἀνέβησαν καὶ αὐτοὶ εἰς αὐτό, καὶ τότε οἱ Ἕλληνες πολεμοῦντες τοὺς ἐδίωξαν ἐκεῖθεν καὶ ἔμειναν αὐτοὶ εἰς τὸ Παλαιόκαστρον. Ἐνας Ἀργίτης τοὺς παρεκίνει νὰ ὑπάγουν νὰ πιάσουν πάλιν τὸ μοναστήριον, τὸ ὁποῖον εἶναι κοντὰ εἰς τὴν πόλιν διὰ νὰ σκοτώνουν τοὺς Τούρκους, καὶ ἄρχισαν νὰ καταβαίνουν κάτω, ὅτε οἱ Τούρκοι τοὺς εἶδαν καταβαίνοντας νὰ πιά-

σουν τὸ μοναστήριον, τοὺς ἐτουφέκισαν καὶ ἐσκοτώσαν ἓνα Φιλιώτην, ὅστις ὠνομάζετο Φώτιος Καπαντσούνης. Οἱ Ἕλληνες ἔμειναν ἐκεῖ εἰς τὸ Παλαιόκαστρον τέσσαρας ἡμέρας χωρὶς νὰ ἔχουν ψωμί. Εἶχαν ὅμως τυρὶ χλωρὸν καὶ κρέατα, διότι τὰς τροφάς, τὰς ὁποίας τοὺς ἔστελλαν οἱ Δαραῖοι ἀπὸ τὰ Τσιπιανὰ τὰς ἐκράτουν οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἀπ' ἔξω εἰς τὸ βουνὸν ἐπάνω κατὰ τὴν σπηλιὰν τοῦ Τσώκρη καλουμένην καὶ πέραν ἕως εἰς τὸ Σχοινοχωρι. Ἐκεῖ ἦσαν μερικοὶ Καλαβρυτινοὶ καὶ ἔλεγαν, ὅτι ἦσαν οἱ Πετιμεζαῖοι.

Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἦλθε καὶ ὁ Φλέσας ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Κορίνθου μετὰ ὀλίγων στρατιωτῶν καὶ ἐμβῆκεν εἰς τὸ φρούριον καὶ αὐτός, τὸ ὁποῖον δὲν ἦτο κυκλωμένον ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Οἱ Ἕλληνες ἐμβαίοντα καὶ ἔβγαιναν ὅποιος ἤθελεν, οἱ δὲ Τούρκοι ἐπεριωρίσθησαν εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἄργους, ἔχοντες τὰ λάφυρά των καὶ τοὺς αἰχμαλώτους Ἕλληνας καὶ Ἕλληνίδας, καὶ ἔμειναν ἐκεῖ μίαν ἡμέραν μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ ἀρχιμανδρίτου καὶ ἔπειτα ἔφυγαν. Προτοῦ νὰ φύγουν ἦλθαν οἱ Ναυπλιεῖς Τούρκοι, οἱ ὁποῖοι ἀγόρασαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Ἀλβανοὺς ζῶα, πρόβατα καὶ λοιπὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα εἶχαν λαφυραγωγῆσαι εἰς τὸ Ἄργος καθὼς καὶ αἰχμαλώτους ἀρσενικοὺς καὶ θηλυκοὺς· ἐκ τούτων πολλοὺς ἔκοψαν εἰς μίαν μάνδραν μέσα, καὶ τοὺς ἄφησαν ἐκεῖ ὅλους σωρὸν καὶ ἀτάφους. Ὁ Κεχαγιᾶς πονηρὰ τότε ἐφέρθη· ἐδέχθη δηλαδὴ τὸ προσκύνημα τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν κλεισμένοι εἰς τὸ μοναστήριον καὶ τῶν λοιπῶν τῆς πόλεως τοῦ Ἄργους, ἐδιώρισε κοτσάμπασην, καὶ ἐνόμισεν, ὅτι ἐπανέφερε τὴν τάξιν εἰς τοὺς ραγιαῖδες, ἀλλ' ἔδωκε καὶ τὸν φόβον ὡς Τούρκος διὰ τῆς σπάθης

του, και δια να ευχαριστήση προσέτι και τους Ναυπλιείς Τούρκους, οι οποίοι ήθελαν να έκδικηθοῦν, ὡστε να μὴ μείνη ζωντανὸς κανένας βραγιᾶς, διότι ἐπρόβλεπαν κακὸν τὸ μέλλον. Καὶ κατὰ τὴν πρώτην τοῦ Μαΐου νύκτα ἔξημέρωμα οἱ Ἕλληνες ἔφυγαν ἀπὸ τὸ φρούριον, ἀφοῦ προηγουμένως ἐγκρέμισαν ὄλαις τῆς ξερόμανδραις, τῆς ὁποίας εἶχαν κτίσει, καθὼς και τῆς πόρταις και τοὺς ἄλλους τοίχους τοῦ φρουρίου διὰ να μὴ τὸ εὔρουν γιερόν και τὸ πιάσουν οἱ Τούρκοι. Ἐκ τούτου ἔγεινε κρότος ἀπὸ τῆς πέτραις. Ἀφοῦ δὲ ἐξημέρωσε καλά και εἶδαν οἱ Ἄλβανοὶ τοὺς Ἕλληνας φεύγοντας και πορευομένους τοὺς Δαρραίους και τοὺς ἄλλους, και τὸν ἴδιον Φλέσαν κατὰ τὴν βεματιὰν διὰ να ἔβγουν εἰς τὸ Τουρνίκι, ἀμέσως τοὺς ἐπῆραν ἀπὸ κοντὰ, και ἐκεῖθεν οἱ Ἕλληνες ἐμοιράσθησαν, και οἱ μὲν ἐπῆραν τὸν δρόμον διὰ τὸ Λεβίδι και τῆς Καρυαῖς, οἱ δὲ εἰς τὸ Τουρνίκι. Τὸ δὲ σύνθημά των ἦτο να ὑπάγουν εἰς τὸ Λεβίδι ὅσοι ἦσαν ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν, οἱ δὲ ἄλλοι ὅπου ἤθελαν. Ὁ δὲ Σκαλτσᾶς πρότερον ἐπῆγε κατὰ τὸν Ἀχλαδόκαμπον· οἱ δὲ Ἀργεῖοι, ὁ Στατικός, οἱ Ἀγιοπετρῖται και ὁ λόχος τοῦ Ἰακώβου ἔχοντες και δύο μικρὰ κανόνια ἐπορεύθησαν και αὐτοὶ κατὰ τὸ Λεβίδι. Οἱ δὲ Τούρκοι ἄνευ ἀνάγκης ἀκολούθησαν τὸν δρόμον τοῦ Τουρνικιοῦ, ἐκοιμήθησαν ἐκεῖ κάμποσον, και ἔπειτα ἄλλοι μὲ τὰ ζῶά των ἔπεσαν κάτω εἰς τὰ Τσιπιανὰ, και ἕνα μέρος ἔμεινε εἰς τὰ λειβάδια τῶν Τσιπιανῶν, ὀδηγοῦντες βόσκοντα τὰ ζῶά των· δὲν ἔμεινε ψυχὴ ζῶσα Ἕλληνική εἰς τοὺς κάμπους, διότι οἱ Τούρκοι τοὺς ἐκυρίευσαν. Τινὲς Τσιπιανῖται και Σαγκιωῖται και ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον γυναῖκες ἐπαρουσιάσθησαν εἰς τὸν ἀγᾶν των, τὸν μεγαλείτερον υἱὸν τοῦ Σεχνετσίπη, ὁ ὁποῖος τοὺς ἐπεριποιήθη και μά-

λιστα εἰς τὰς γυναῖκας ἐχάρισεν ἀπὸ ἕνα φέσι κόκκινον 70 παράδων και τοὺς ἐπαρακίνησε να προσκυνήσουν. Ὁ Σεχνετσίπης αὐτὸς εἶχεν ἔλθει ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν εἰς τὸ Ἄργος πρὸς προὔπαντήσιν τοῦ Κεχαγιᾶ και εἶδε και τὴν ἀδελφὴν του ὑπανδρευμένην εἰς τὸ Ναύπλιον. Ἡ δὲ αἰτία διὰ τὴν ὁποίαν οἱ Τούρκοι ἐπῆγαν ἀπὸ τὸ Τουρνίκι εἶναι ἡ ἀκόλουθος. Ὁ Ἀναγνώστης Ἀναγνωστόπουλος Ἀχλαδόκαμπίτης, προεστὼς τοῦ χωρίου και φιλότουρκος, μὴ γνωρίζων δὲ καλῶς τὰ τῆς ἐπαναστάσεως, ἐφύλαξε κρυμμένους δύο Τούρκους Τασιλταραίους, οἱ ὁποῖοι τυχαίως εὔρεθησαν ἐκεῖ κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτάς, ἕως ὅτου ἤυρε τὸν καιρὸν και τοὺς ἔστειλεν εἰς τὸ Ἄργος, ὅπου ἦτο ὁ Κεχαγιᾶς. Οἱ Τούρκοι αὐτοὶ ἐχρεώστουν τὴν ζωὴν των εἰς τὸν Ἀναγνώστην, ὅστις τοὺς ἐπαρακάλεσε, διὰ να προφυλάξῃ τὸ χωρίον του, να εἶπουν εἰς τὸν Κεχαγιᾶν να μὴ περάσῃ ἐκεῖθεν, διότι θὰ τὸν βαρέσουν οἱ ἀποστάται Ἕλληνες, και να τοὺς στείλουν ῥάϊμ-μ-πο-υ-γι-ο-ρ-ν-τ-ί, και ὡς ἐκ τούτου ὁ Κεχαγιᾶς ἐπῆγεν ἀπὸ τὸ Τουρνίκι ὡς ἀφύλακτον ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας.

Ἀφοῦ οἱ Τούρκοι τῆς Τριπολιτσᾶς ἐβεβαιώθησαν, ὅτι ὁ Κεχαγιᾶς ἔρχεται συνῆλθεν εἰς συμβούλιον ὁ τοποτηρητὴς τοῦ πασᾶ και οἱ ἄλλοι ἀγᾶδες και ἀπεφάσισαν να ὑπάγουν να τὸν προὔπαντήσουν πρὸς τιμὴν του και τὸν ὑποδεχθοῦν εἰς τὸ Ἄργος. Οὕτω πολλοὶ Τούρκοι Τριπολιτσῶται κρυφὰ ἕνας μὲ τὸν ἄλλον και ὅσοι εἶχαν συγγενεῖς εἰς τὸ Ναύπλιον ἐπῆραν μαζί των τὰ πολῦτιμα πράγματά των και τὰ ἀφῆσαν ἐκεῖ ὡς εἰς ἀσφαλέστερον μέρος διὰ τὰ ἐνδεχόμενα. Μάλιστα ἐκ προλήψεως οἱ Τούρκοι πάντοτε εἶχαν εἰς τὸν νοῦν των, ὅτι ἦσαν κατακτηταὶ και κατοικοῦν ὡς ξένοι εἰς ξένον τόπον,

καὶ ὅτι θὰ ἔλθῃ ποτὲ μία ἡμέρα νὰ διωχθοῦν ἐδῶθεν. Οὕτως ἐδόξαζον· καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔλεγον, ὅτι τὸ λέγονται τὰ θρησκευτικὰ των βιβλία (κιτάπια) καὶ τὰ ἱστορικὰ τοῦ ἔθνους των, καὶ ἐπίστευαν τοῦτο, ὅτι θὰ διωχθοῦν, ἀλλ' ὅτι θὰ ἐπανέλθουν πάλιν ὀπίσω. Ἡ ἰδέα δὲ αὕτη τοὺς ἀπεδειλίασε καὶ ὁ σκοτωμὸς ἦτο εἰς αὐτοὺς ἄνωθεν ἀποφασισμένος. Ταῦτα ἐφρόνουν. Ἐπῆγαν περὶ τοὺς πεντακοσίους καθβαλαραῖοι καὶ πεζοὶ πολλοί, οἵτινες καθ' ὁδὸν καὶ κατὰ τὸ χωρίον Ἀχλαδόκαμπον ἐκυνήγησαν τὸν εἰρημένον Ἀναγνώστην Ἀναγνωστόπουλον, καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ τὸν πιάσουν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ Κεφαλάρι τοῦ Ἄργους εὐρέθη ὁ Ἀναγ. Κοντάκης καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρέας, αὐτοὶ καὶ ἄλλοι ἐπήγαιναν βοήθεια εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους, καὶ παρ' ὀλίγον καὶ αὐτοὶ καὶ ἡ συνοδεία των νὰ ἔλθουν εἰς συμπλοκὴν μὲ τοὺς ἐρχομένους ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν Τούρκους. Ὁ δὲ Δημ. Τσώκρης τότε νεωστὶ φερμένος εἶδε τοὺς Τούρκους Μπαρδουνιώτας, οἱ ὅποιοι ἐφόρουν γιορνητὰ μαῦρα ὡσάν τοὺς κτενᾶδες τοὺς Κοσμήτας, τοὺς ὁποίους ἐνόμισεν, ὅτι εἶναι συνεπαρχιωταὶ του καὶ ἔτρεξε νὰ τοὺς γυρίσῃ ὀπίσω διὰ νὰ μὴν ὑπάγουν εἰς τὸ Ἄργος, ὅπου ἦσαν οἱ Τούρκοι. Τὸ χωρίον ὁ Κοσμάς, τὰ Ὀλυμποχώρια καὶ ἄλλα χωρία ὁμοῦ ὅλα ἦσαν τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἄργους. Τὸ συμβᾶν τοῦτο ἔγεινε κατὰ τὸ μετόχι τῆς μονῆς τῶν Γσιπιανῶν ἐκεῖ που πλησίον ὅπου περνᾷ ὁ δρόμος, καὶ πρὶν προφθάσουν εἰς τὸ Κεφαλάρι τοῦ Ἄργους¹.

Ἄσμα δημοτικὸν εἰς τὴν ἔλευσιν τοῦ Κεχαγιάμπη.

Τρίτη τετράδη θλιβερὴ πέφτη φαρμακιωμένη,

Παρασκευὴ ἔξημέρωνε νὰ μὴ ἔχη ξημερώση,

Ποῦ ἔγῃκε ὁ Κεχαγιάμπης μέσ' ἔς τὸν Μωριά νὰ πάη,

Ὅταν δὲ ἤρχετο ὁ Κεχαγιὰς εἰς Κόρινθον, καθὼς εἶπαμεν ἄνωτέρω, οἱ Τούρκοι ἐξαπλώθησαν καθ' ὅλην τὴν Βόχαν καὶ ἀνέβαιναν εἰς τὴν πόλιν τῆς Κορίνθου, τότε εὐρέθη πάλιν ἐκεῖ ὁ Φλέσας καὶ διὰ νὰ ἐνοχοποιήσῃ τοὺς Κορινθίους καὶ τοὺς ἄλλους Δερβενοχωρίτας, οἱ ὅποιοι ἄκουαν ἀκόμη τὰς διαταγὰς τῆς μητρὸς τοῦ Κιαμήλπη καὶ ἐφοβοῦντο νὰ πιάσουν ὡς ἀγύμναστοι τὰ ἄρματα¹, βοηθούμενος ἀπὸ τοὺς Αἰγινήτας καὶ Ποριώτας καὶ ἀπὸ τὸν Γεώργιον Χελιώτην ἢ Λύκον ἔκαυσε τὸ παλάτι τοῦ Κιαμήλπη, ἀνοίξε τὸν πύργον τοῦ Σοφικοῦ καὶ ἔδωσε τὴν ἄδειαν εἰς τοὺς στρατιώτας νὰ ἀρπάξουν μερικὰ πράγματα ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸν πύργον. Τὸ κάψιμον αὐτὸ ἐρέθισε τὴν μητέρα τοῦ Κιαμήλπη καὶ ἐσκότωσε τοὺς κρατούμενους εἰς τὸ φρούριον τὸν Ἀνδρῖκον Νοταρᾶν καὶ λοιπούς, καὶ ἀπὸ τότε ἐχωρίσθησαν Τούρκοι καὶ Ἕλληνες τῶν μερῶν ἐκείνων² καὶ ἐσυστήθη ἐκ νέου ἡ πολιορκία τῆς Κορίνθου, εἰς τὴν ὁποίαν πολιορκητὴς πάλιν ἦτο

Μὰ κάψε χώραις καὶ χωριά, χωριά καὶ βιλαέτια,
 Τὴν Πάτρα τὴν περήφανη Βοστίτσα ἴπαινεμένη,
 Κόρθο κολῶνα τοῦ Μωριά καὶ τ' Ἄργος τὸ καυμένο.
 Ἐπῆγε ἔς τὴν Τροπολιτσᾶν ἔς τὴν ξακουσμένην χώρα,
 Κιαμήλπη τοῦ ἔμιλσε Κιαμήλπη τοῦ λέγει·
 « Ἐπῆρες τοὺς τσοπάνιδες τοὺς παληοζευγολάταις,
 » Κί ἦρθες νὰ πολεμήσωμεν Μωργᾶ τὸν ξακουσμένο.
 » Ταχύ ἄν θέλεις πόλεμο μὲ τὸν Κολοκοτρώνη,
 » Ἐβγα νὰ πολεμήσετε, ἔς τὰ Τρίκορφα ἔς τὴν βᾶχιν.
 Παρασκευὴ ἔξημέρωνε νὰ μὴ ἔχη ξημερώση.
 Ποῦ βγῆκε ἀπ' τὴν Τριπολιτσᾶν νὰ πάη ἔς τὸ Βαλτέτσι.
 Κι' ὁ Κυριακούλης τοῦ ἔμιλσε κι' ὁ Κυριακούλης λέει·
 « Ποῦ πᾶς βρε κερατόμπη καὶ σὺ σκυλαρβανίτη;
 » Δὲν εἶν' τῆς Κόρθος τὰ χωριά τ' Ἀργίτικα κορίτσια,
 » Ἐδῶ τὸ λένε Τρίκορφα ἐδῶ τὸ λέν' Βαλτέτσι ».

¹ Ἀποροῦμεν πόθεν ἔλαβε τὸ ἐναντίον ὁ Σ. Τρικούπης (I. A. 88).

² Τὴν γενναίαν ταύτην πράξιν τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Φλέσα ὁ Π. Πατρῶν

ὁ Α. Πετιμεζᾶς. Ἦλθαν ὁμοῦς πάλιν καὶ οἱ Αἰγινῆται μὲ τὸν Σ. Μαρκέλον καὶ Γ. Λογιωτατίδην μὲ τὰ κανόνια των, καὶ ἔδωσαν ὅλα τὰ μέσα τῆς πολιορκίας, ἔπειτα οἱ Ποριῶται μὲ τὸν Χριστόδουλον Ποριώτην καὶ Διονύσιον Ντουζιναν, καὶ οἱ Μεγαρίται μὲ τὸν Ἰωνᾶν Δαμαλῶν, ὁ ὁποῖος εὐλόγησε καὶ τὰ ἄρματα των, τὸν Γ. Δασκαλόπουλον, τὸν Χατζῆ Μελέτην καὶ Διον. Πανούσην καὶ διετήρησαν τὴν πολιορκίαν μέχρις ὅτου ἔπεσε τὸ φρούριον τῆς Κορίνθου. Ἀπὸ αὐτὸ ἐκ διαλειμμάτων δὲν ἔλειπεν ὁ Φλέσας, καὶ βοήθειαι πάντοτε ἐστέλλοντο ἀπὸ τὸ στρατόπεδον τῶν Τρικόρφων, διότι ἦτο τὰ κλειδιά τῆς Πελοποννήσου. Ἡ ἐπανάστασις ἐκινδύνευσε ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Κορίνθου, διότι αὕτη ἐφοβεῖτο καὶ ἐσυλλογίζετο νὰ λάβῃ τὰ ὅπλα κατὰ τῶν Τούρκων. Καὶ ἴσως τινὲς εἶπουν, διὰ τί ἀποδίδομεν εἰς τοὺς Κορινθίους τόσην δειλίαν. Ἀλλ' ἰδοὺ τὰ αἴτια, τὰ ὁποῖα καὶ ὁ Φλέσας ἐνοῶν ἐπρόλαβε καὶ ἐνοχοποίησε τοὺς κατοίκους, καὶ μάλιστα τοὺς προὔχοντας τοῦ τόπου, ὡς καὶ τοὺς Βογαίτας, ΔερβENOχωρίτας καὶ λοιποὺς τοῦ μέρους ἐκείνου. Μερικοὶ τότε ἐξ αὐτῶν εἶχαν ἓνα πύργον δυνατὸν εἰς τὸ χωρίον Σοφικόν, περὶ τοῦ ὁποῖου ἀνωτέρω εἶπαμεν, μέσα δὲ εἰς αὐτὸν εἶχαν τὰ πράγματά των καὶ αὐτοὶ ἀκόμη ἀσφαλίζοντο, καὶ δὲν ἐφρόντιζαν διόλου περὶ τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ δὲ Φλέσας εὐρῶν ἐκεῖ τοὺς Αἰγινήτας, μέρος Σοφικιωτῶν καὶ τὸν Ἀναγνώστην Πετιμεζᾶν ἔκαμεν ἄνω κάτω τὴν ἐπαρχίαν, ἔκαυσε τὰ σπίτια τοῦ Κιαμέλπεη, ἐχάλασε καὶ τὸν πύργον τοῦ Σοφικοῦ, ἔδωκεν εἰς τὴν διαρπαγὴν τῶν στρατιωτῶν μερικὰ πράγματα τοῦ πύργου, καὶ

σελ 29 ἀποδίδει ὡς ἄρπαγὴν καὶ αἰσχροκέρδειάν του· ἀλλ' οὔτε ὁ Φλέσας οὔτε οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἐγνώριζαν ἀκόμη τὰς λέξεις αὐτὰς καὶ ὄχι τὸ πρᾶγμα.

ἐφοβέριζεν, ὅτι θ' ἀρχίσῃ νὰ σκοτώνη ἀπὸ αὐτοῦς, ὅσους εὐρεὶ ἀδιαφοροῦντας, ἢ ἀντιπράττοντας εἰς τὴν ἐπανάστασιν. Καὶ ὁμοῦς κατηγορεῖται διὰ τὴν πρᾶξιν τοῦ ταύτην ὁ Φλέσας, ἀλλ' αὕτη δὲν προσβάλλει τὸ μεγαλουργὸν τοῦ ἀνδρός, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπαινον φέρει εἰς αὐτόν, διότι ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν μητέρα τοῦ Κιαμήλπεη νὰ σκοτώσῃ τοὺς κρατουμένους Νοταράδες καὶ τοὺς λοιποὺς διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐπανάστασιν, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐχωρίσθησαν πλέον οἱ Τούρκοι ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Οἱ δὲ ΔερβENOχωρίται ἐφοβοῦντο τὸν Κιαμήλπεην, καὶ ἄλλως, καὶ διότι εἶχαν καὶ προνόμια ἀσυδοσίας, καὶ ὅλο ἓνα ἐκαρτέρου τὸν Μπέην νὰ ἔλθῃ, καθὼς τοὺς ἔλεγεν ἡ μητέρα του, ἡ ὁποία ἐδιοικοῦσεν εἰς τὴν ἀπουσίαν του καὶ εἶχε τὸ φρούριον ὡς καὶ τὰ Δερβένια εἰς τὴν ἐξουσίαν της. Οἱ Τούρκοι ἐσυνεθίζαν νὰ ἔχουν ἀσύδοτα ὅλως διόλου, ἢ νὰ πληρώνουν μικρὸν μόνον φόρον τὰ χωριὰ ὅσα ἦσαν εἰς τὰ στενά μας, ὡς καὶ εἰς τὰ Δερβένια αὐτὰ τῆς Κορίνθου, διότι ὅταν ἐπέρασεν ὁ στρατὸς τοῦ Σουλτάνου, ὁ ὁποῖος ἐκυρίευσε τὴν Πελοπόννησον, αὐτοὶ οἱ ΔερβENOχωρίται ἔδωκαν συνδρομὴν εἰς αὐτόν, καὶ ὁ τότε πασᾶς τοῦ στρατοῦ τοὺς ἐσύστησεν εἰς τὸν τότε Σουλτάνον, ὅστις ἐξέδωκε φερμάνι, τὸ ὁποῖον ὤριζε νὰ μὴ τολμᾷ ποτε κανεὶς Μουσουλμάνος, ἢ ἄλλος τις νὰ πειράξῃ αὐτοὺς καὶ τὰ πράγματά των, ἀλλ' οὔτε κ ο ν ἄ κ ι νὰ κάμνουν εἰς τὰ σπίτια των, καὶ ἂν τυχὸν ἐξ ἀνάγκης ἤθελε μείνει κανεὶς ἐκεῖ, ὅ,τι ἤθελε χρειασθῆ, διὰ τῆς πληρωμῆς νὰ τὸ παίρῃ· ἀλλ' εἶχαν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ 'κουβαλοῦν νερὸν εἰς τοὺς δρόμους διὰ νὰ ποτίζουν τοὺς στρατιώτας καὶ τὰ ζῶα τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας, καὶ προσέτι νὰ φροντίζουν ὥστε νὰ μὴ χάνωνται τὰ Τουρκικὰ ταχυδρομεῖα (με ζί-

λια). Ἐπειδὴ δὲ τὸ μέρος αὐτὸ εἶναι δύσβατον, καὶ δὲν ἔχει οὔτε νερόν, οἱ Κορίνθιοι ἐσυλλογίζοντο, διότι ἐγνώριζαν τὴν κατάστασιν τῶν Δαρβανοχωρίων, τὴν δύναμιν τοῦ Κιαμήλπεη, τὴν ἀδυναμίαν καὶ τὸν φόβον, τὸν ὁποῖον εἶχαν εἰς αὐτόν, καὶ τὰ πατροπαράδοτα κακὰ, τὰ ὁποῖα ἔπαθον ἀπὸ τοὺς Ἀλθανοὺς κατὰ τὴν πρώτην ἐπανάστασιν, καὶ διὰ ταῦτα πάντα ἐδίσταζαν νὰ ἀποφασίσουν τὸν πόλεμον, καὶ εἰς τοῦτο εἶχαν δίκαιον, διότι αὐτοὶ εἶναι ναι ἐμπρὸς εἰς τὴν θύραν τῆς Πελοποννήσου, καὶ καθὼς ἔμβαίνουν οἱ Τούρκοι πεινασμένοι καὶ διὰ λάφυρα ἔτρωγαν ὅ,τι καὶ ἂν ἠύρισκαν, καὶ ἔπαιρναν καὶ τὴν στάκτην ἀκόμη. Ἄλλ' ἀγαθῆ τύχη, ἢ μωρία τοῦ Μουσταφᾶ Κεχαγιᾶ δὲν ἄφησεν ἐκεῖ φρουρὰν εἰς τὰ Μεγάλα Δαρβένια, καὶ δὲν ἔμεινεν εἰς τὴν Κόρινθον, διότι δὲν ἔδωκε προσοχὴν εἰς τὸ ν' ἀνοίξῃ τὴν πόρταν αὐτὴν, ἐπειδὴ εἶχαν ἀκουσθῆ καὶ ἐνομίζετο, ὅτι ἐφυλάττετο ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, ἄλλως δὲ ἂν ἐγίνετο γνωστόν, ὅτι κρατεῖται ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἤθελεν τότε ἔλθῃ καὶ χριστιανοὶ μαζὺ μὲ αὐτούς, καὶ ἤθελεν λεηλατήσῃ ὅλην τὴν Πελοπόννησον.

Ἔστειλεν ἔπειτα ἀπὸ τὴν Πιάνα τοὺς ἀδελφοὺς Γεώργην καὶ Παναγιώτην Πουρναραίους καὶ τὸν Παπᾶ Γεώργην Περθοριώτην μὲ τοὺς στρατιώτας των εἰς τὰ βουνα τῆς Ἐπάνω Χρέπας νὰ στέκωνται ἐκεῖ νὰ βλέπουν τὴν Τριπολιτσᾶν, νὰ πολεμοῦν καὶ νὰ δίδουν εἰδήσιν εἰς τὰ στρατόπεδα καὶ εἰς τὸν κόσμον ὅλον, ὅτι Τούρκοι βγαίνουν ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν. Τὸ σημεῖον ἦτο τὸ ἀκόλουθον· ὅταν οἱ Τούρκοι ἔβγαιναν νὰ ὑπάγουν διὰ τὸ Ναύπλιον ἔβαλλαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ τῆς Ἐπάνω Χρέπας ἓνα καπνόν, ἂν ἐπήγαιναν διὰ τὸ Λεβίδι

τρεις, καὶ διὰ τὸ Βαλτέτσι τέσσερας καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς. Ἐδῶ πρώτην φορὰν μετεχειρίσθησαν οἱ Ἕλληνες τοὺς καπνοὺς διὰ νὰ γνωρίζουν ποῦ πηγαίνουν οἱ Τούρκοι.

Ἀφοῦ ἔβλεπαν τοὺς καπνοὺς ἐτουφέκιζαν ἀπὸ ῥάχιν εἰς ῥάχιν καὶ στρατιῶται καὶ τσοπάνιδες ὅπου εὐρίσκοντο, καὶ διεδίδετο ἀπὸ τὸν ἓναν εἰς τὸν ἄλλον ἢ εἰδήσεις τῆς ἐξόδου τῶν Τούρκων εἰς ὅλην σχεδὸν τὴν Πελοπόννησον, καὶ οὕτως ἐφύλαττον τὰς οικογενείας των καὶ τὰ ζῶα των ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

Ἡ ἐπαρχία τῆς Καρύταινας εἶχε τότε ὑπὲρ τὰς 52000 ψυχάς, ὅμως ἕως 4000 ἦσαν ἀρματωμένοι· ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι ἐνεργοῦσαν, καὶ οἱ ἱερεῖς ἀκόμη ἔτρεχαν εἰς τὰ στρατόπεδα, καὶ αἱ γυναῖκες δὲν ἔμειναν ὀπίσω, μολονότι καὶ αὐταῖς εἶχαν τὸ ἔργον των· διότι εἰς τὴν Δημητσάναν εἶχαν τὴν φροντίδα νὰ δένουν τὰ φουσέκια, καὶ ἐπειδὴ ἔσωσαν τὸ χαρτί καὶ πλέον δὲν εἶχαν ἄλλο, ἐχάλασαν τὴν πολύτιμον Βιβλιοθήκην τῆς Σχολῆς των καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία διὰ νὰ προφθάνουν ὅλα τὰ στρατεύματα τῆς Πελοποννήσου, προσέτι δὲ καὶ εἰς Μαγούλιαν, Βυτίνα, Ζυγοβίσι, Στεμνίτσαν, Ἀλωνίσταιναν καὶ Πιάναν αἱ γυναῖκες ἐζύμωναν καὶ ἔφηναν εἰς τοὺς φούρνους ψωμί διὰ τοὺς στρατιώτας. Αὐτὰ ὅλα τὰ εἶχε τακτοποιήσῃ καλῶς ἢ ἐφορεία.

Κατὰ δὲ τὰς ἀρχὰς Μαΐου ἀκούσθη ὁ ἐρχομὸς τοῦ Κεχαγιᾶμπεη μὲ 3500 Ἀλθανοὺς πεζοὺς, εἶχε δὲ καὶ καθβαλαραίους· ἀλλὰ θὰ ἦτο καὶ περισσότεροι, διότι πάντοτε ἐλέγαμεν μικροτέρους ἀριθμοὺς διὰ νὰ μὴ δειλιῶν οἱ στρατιῶται. Τὸν Μουσταφᾶ Κεχαγιᾶν, καθὼς ἀνωτέρω ἐδιηγῆθημεν, εἶχε διατάξει ὁ Χουρσήτ πασᾶς, ὁ ἡγεμὼν τῆς Πελοποννήσου, νὰ ἔλθῃ μὲ στρατιωτικὴν

δύναμιν εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ τὴν ἐπανάστασιν, καὶ τὴν σὺν τῶν χαρῶν αὐτοῦ, τὰ ὅποια ἦσαν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Ἄλλ' ὁ Χουρσήτ δὲν ἐπίστευεν, ὅτι ὁ Κεχαγιᾶς θὰ ἐπήγαιεν νὰ κλεισθῆ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ νὰ μὴ δύναται πλέον νὰ ἔχη μὲ αὐτὸν ἀνταπόκρισιν οὔτε διὰ γραμμᾶτων. Ἐλέγετο δὲ τότε καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Κεχαγιᾶς εἶχε τάχα καὶ ἄλλας σχέσεις μὲ τὰ χαρῶν αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο ἔτρεχε νὰ ἐκτελέσῃ τὴν διαταγὴν τοῦ ἀνωτέρου του, καὶ δὲν ἐβλεπε τὴν ὥραν πότε νὰ φθάσῃ εἰς τὸ κέντρον τῆς Πελοποννήσου διὰ τὴν μάθη ὁ Χουρσήτ πασᾶς τὴν ἀφίξιν του τὸ ταχύτερον. Ἡ βοήθεια αὐτῆ τοῦ Κεχαγιᾶ μᾶς ἀπέλπισεν ὅλους, διότι ἦλθεν ἀπὸ τὴν θάλασσαν, καὶ δὲν ἐγνωρίζαμεν πῶς καὶ ποῖος τοὺς ἐπέρασεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τί ἔγειναν τὰ καράβιά μας. Ἐμάθαμεν ἀκόμη, ὅτι καὶ ἄλλοι Τούρκοι ἦσαν περασμένοι¹ καὶ ἐσυλλογιζόμεθα τὸ πλῆθος τῶν Ἀλβανῶν, τὸ ὅποιον θὰ ἔλθῃ ἐκεῖθεν εἰς βοήθειάν των καὶ ἀκόμη δὲν ἦσαν ἐπαναστατημένοι οἱ ἀδελφοί μας Ῥουμελιώται. Τὸ αἶμά μας ἔφυγε καὶ μᾶς ἐβλεπε ὅλους κερωμένους.

¹ Ἀφοῦ ἦλθαν τὰ στρατεύματα, ὡς εἶπαμεν, εἰς Βαλ-

¹ Ὁ κ. Τρικούπης πάλιν λέγει αἰσχροῦς ἔφυγαν οἱ πολιορκουῦντες τὴν Κόρινθον καθὼς ἄκουσαν ὅτι ἔρχεται ὁ Κεχαγιᾶμπεης (I. A. 246). ἀλλὰ παραπάνω λέγει ὅτι Κεχαγιᾶς ἀπέβη εἰς τὰς Πάτρας περὶ τὰ μέσα τοῦ Ἀπριλίου. Ἄλλὰ δὲν λέγει πότεν ἐπέρασεν. Οἱ Πελοποννήσιοι εἶχαν γράψῃ εἰς τοὺς Μεσολογγίτας καὶ Γαλαξειδιώτας νὰ τραβήξουν ἀπὸ τὸν τόπον των τὰ καϊκιά των καὶ νὰ προφασισθοῦν, ὅτι τὰ ἔστειλαν διὰ ἐμπόριον εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὴν δὲ χασομηρίαν αὐτοὶ τὴν πληρώνουν. Ἄλλὰ μόνον οἱ Γαλαξειδιώται ἠκολούθησαν τὴν συμβουλὴν των, ὅχι δὲ καὶ οἱ Μεσολογγίται· ἀλλὰ αὐτοὶ μετέφεραν κάθε ἡμέραν εἰς τὴν Πελοπόννησον Τούρκους καὶ αὐτὸν τὸν Κεχαγιᾶμπεην. Ὅμως αὐτὰ ὁ ἱστορικός μας τὰ διέρχεται χωρὶς νὰ εἴπῃ οὐδὲ μίαν κἄν λέξιν. Ἡμεῖς ἔδω δὲν κατηγοροῦμεν τοὺς ἀδελφούς μας Μεσολογγίτας, ἀλλὰ παραπονοῦμεθα διὰ ποταπὰς ὑβρεις, μὲ τὰς ὁποίας ἀφθόνως ὁ ἱστορικός μας φορτῶνει τοὺς Πελοποννησίους.

τέτσι, τότε ὁ Κολοκοτρώνης διὰ πολλὰς ἡμέρας ἐπήγαιεν καὶ ἤρχετο εἰς Βαλτέτσι τὴν αὐγὴν· ἀπὸ ἐκεῖ τὸ μεσημέρι πάλιν εἰς Χρυσοβίτσι καὶ τὸ ἑσπέρας ἐκεῖθεν εἰς Πιάνα. Ταῦτα ἦσαν ἀδύνατον νὰ μὴ γείνουν κάθε ἡμέραν, μολονότι τὸ διάστημα ἦτο ὄχι ὀλίγον, διότι ἀπὸ τὴν Πιάναν ἕως εἰς τὸ Χρυσοβίτσι εἶναι μία ὥρα καὶ ἓν τέταρτον, ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτσι ἕως εἰς τὸ Βαλτέτσι σχεδὸν δύο ὥραις καὶ μισή. Εἰς Πιάναν ἦτο καὶ τὸ γραφεῖον τῆς γενικῆς ἀλληλογραφίας ὅλης τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν ἔξω. Ἦτο ἀνάγκη νὰ εὐρίσκειται πάντοτε ἐκεῖ, μολονότι ὁ ἀρχηγὸς εἶχε γραφεῖον ξεχωριστὸν εἰς Χρυσοβίτσι καὶ τὸν Ἀναγνώστην Ζαφειρόπουλον γραμματεᾶ καὶ μυστικὸν ἰδιαιτερόν του σύμβουλον. Ἐκεῖ ἦλθεν ἀπὸ τὰς Καλάμας καὶ ὁ Ρήγας Παλαμῆδης καὶ ἄλλοι ὅσοι ἠδύναντο καὶ ἐγνωρίζαν νὰ γράφουν, διότι τὰ γράμματα τότε ἦσαν ἀκριβᾶ.

Ἀφοῦ ἔγειναν ὅλα τὰ στρατεύματα τὰ Καρυτινὰ ὑπὲρ τὰς 2000 στρατιῶται καλοὶ, ὁ Κολοκοτρώνης ἐπῆγεν εἰς Βαλτέτσι μὲ τοὺς ἐκεῖ καπεταναίους, ἔκαμε συμβούλιον διὰ τὴν κάμουν ὀχυρώματα (ταμπούρια) εἰς ὅσα μέρη εἶχαν ὀδηγηθῆ ἀπὸ τὸν περασμένον πόλεμον καὶ ἔκαμαν τὰ ἀκόλουθα. Πρῶτον ἕνα τοῦ Ἡλίου καὶ Κυριακούλη Μαυρομιχάλη, Μανιάτικον· δεύτερον τοῦ Κεφάλου, τοῦ Παπατζῶνη καὶ τοῦ Μητροπέτροβα τῶν Καλαματιανῶν καὶ ἄλλων Μεσσηνίων, μετὰ τῶν ὁποίων ἦτο κλεισμένος εἰς τὸ ὀχύρωμα αὐτῶν καὶ ὁ Παναγιώτης Κατριβάνος ἀπὸ τοῦ Ἰσαρι καὶ ὁ Ἀθανάσιος Δαγρές ἀπὸ τὸ χωρίον Βρωμόβρυσι τοῦ Λεονταρίου· τρίτον τοῦ Ἡλίου Φλέσα μὲ τοὺς Λεονταρίτας καὶ ἄλλους ἀπὸ ἄλλας ἐπαρχίας· τέταρτον ταμπούρι εἶχαν κάμει ἐπάνω εἰς τὴν ἐκκλησίαν

οἱ ἀδελφοὶ Μπουραῖοι ἀπὸ τὸ χωρίον Κωνσταντίους τῆς Μεσσηνίας, οἱ Μανιάται, οἱ Τριπολιτσιῶται καὶ οἱ ἐντόπιοι καὶ ἄλλοι ἀπὸ ἄλλας ἐπαρχίας, καὶ μέσα εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἶχαν τὰς τροφὰς καὶ τὰ πολεμοφόδιά των. Ὅλον δὲ τὸ στράτευμα αὐτὸ ἀνέβαινεν ἕως χιλίους καλοὺς πολεμιστὰς¹.

Το στρατόπεδον τοῦ Βαλτετσίου εἶχε φύλακας (βάρδιαις) παντοῦ, εἶχε μυστικὸν καὶ καλῶς τὰ πάντα τακτοποιημένα καὶ ἦτο ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κυριακούλη Μαυρομιχάλη. Τῶν Μεσσηνίων τὸ ταμποῦρι, εἰς τὸ ὁποῖον εὕρισκετο ὁ Μῆτρο Πέτροβας, ἦτο εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ χωρίου, ὅπου ἐδούλευε καὶ ἡ καθβλαρία τῶν Τούρκων καὶ αὐτὸ ἐδέχθη ὅλην τὴν Τουρκικὴν φωτιάν.

Εἰς τὴν Πιάναν ἦτο ἓνας Τσιπιανίτης γραμματοκομιστής, ὁ ὁποῖος χωρὶς νὰ τὸν ἀναγκάζη κανένας, ἔκαμνε τοῦτο τὸ ἔργον, ἔπαιρνε τὰ γράμματα ἀπὸ τὴν Πιάναν καὶ τὰ ἐπῆγαιεν εἰς τοὺς Μύλους τοὺς Ἀφεντικούς εἰς τὴν Μπουμπουλίαν, ἢ ὁποία ἐπολιόρκει τὸ Ναύπλιον τότε διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης. Ἡ ἀνδρογυναίκα ἐκείνη εἶχε τὰ καράβιά της εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὴν ξηρὰν τὰ παιδία της καὶ τοὺς πατριώτας της τοὺς Σπετσιώτας, καὶ μάλιστα τὸν καπετάν Ἀντώνη Σμπόνιαν· αὐτὸς ἦτο πολὺ ἐνθουσιασμένος καὶ ἐδιατηροῦσε καὶ μικρὸν στρατὸν ἐξ ἰδίων του.

Ὁ ἀχρεῖος αὐτὸς γραμματοκομιστής ἐπῆγαιεν εἰς

¹ Ὁ Σ. Τρικούπης (I. A. 252) λέγει, ὅτι τέσσαρα ἦσαν τὰ ταμποῦρια καὶ τῆς ἐκκλησίας πέντε. Ἀλλὰ οἱ λόγοι, ὅπου ἦσαν τότε τὰ ταμποῦρια ὑπάρχουσι καὶ μέχρι σήμερον καὶ ἡ ἐκκλησία, ἢ ὁποία εἶναι εἰς τὴν μέσην τοῦ χωρίου· αὐτὰ τὰ ἡγεύρου καὶ αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία τοῦ χωρίου καὶ τοιαῦτα θὰ μείνουν ἐνὸς ὕψους ὑπάρχει τὸ χωρίον.

Τριπολιτσᾶν τὰ γράμματα καὶ τὰ ἔβλεπαν οἱ Τοῦρκοι, ἔπειτα τὰ ἐπῆγαιεν πάλιν εἰς τὴν Μπουμπουλίαν, καὶ τὰ γράμματα πάλιν τῆς Μπουμπουλίνας τὰ ἐπῆγαιεν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ ἀφ' οὗ τὰ ἔβλεπαν ἐκεῖ τὰ ἔφερον εἰς τὴν Πιάνα. Αὐτὸ τὸ πανηγύρι ἐγένετο διὰ πολλὰς ἡμέραις καὶ δὲν ἐγνωρίζαμεν τίποτε. Τὸ καλὸν ἦτο, ὅτι δὲν ἔγραφον τότε τὴν ἀλήθειαν, τοῦτο ἦτο γενικὸν τὸ νὰ γράφουν ψεύματα, λέγοντες ἀντὶ πέντε δέκα χιλιάδας καὶ ἀντὶ ἑπτὰ δέκα πέντε, καὶ ἄλλα πολλά· ἔλεγαν δηλαδὴ, ὅτι ἐπῆραμεν τὴν Ἀνδριανούπολιν, ἐκάψαμεν τὸν στόλον τοῦ Σουλτάνου, ἔγεινεν ἐπανάστασις εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀλλαγῶν, ὅτι ἡ Τουρκία ἐχάθη κτλ. Φαίνεται δέ, ὅτι οἱ Τοῦρκοι βλέποντες τὰ γράμματα καὶ ἀκούοντες τὰ λόγια τοῦ προδότου ἐδειλίασαν. Αὐτὸ τὸ ἐπινόημα ἦτο στελμένο ἀπὸ τὸν θεόν· πολλάκις ἐνικοῦσαν οἱ Τοῦρκοι τὰ ἑλληνικὰ στρατόπεδα, μᾶς ἐκυνηγοῦσαν καὶ μᾶς ἔπαιρναν τῆς τσάνταις, ὅπου εἶχαν οἱ καπεταναῖοι τὴν ἀλληλογραφίαν των.

Ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτσι μάλιστα ἐβγήκαν πολλὰ γράμματα, διότι ἔγραφεν ὁ Ρήγας Παλαμῆδης διάφορα τοιαῦτα τὰ ἔδιδεν εἰς τοὺς πεζοὺς καὶ τοὺς ὠδηγοῦσε νὰ λέγουν, ὅτι ἔρχονται ἀπὸ μακρυνὰ μέρη, καὶ εἰς ὅλους ἔσοι τοὺς βλέπουν καὶ τοὺς ἐρωτοῦν νὰ ἀποκρίνωνται, ὅτι ἔρχονται ἀπὸ τοὺς Μύλους, ἢ ἀπὸ ἄλλα μέρη.

Ἔστελλε πάντοτε ἀνθρώπους ὅχι τόσον γνωστούς, καὶ ἀμέσως ἀφ' οὗ τὰ ἐδιάβαζαν ἔλεγαν οἱ καπεταναῖοι, ὅτι ἔλαβαν γράμματα, καὶ ὅτι ἔχουν εἰδήσεις χαροποιᾶς καὶ διέτατταν νὰ γείνη τουφεκισμός. Αὐτὰ ὅλα τὰ ἐβεβαίωνε καὶ ὁ προδότης μὲ τὸ στόμα του εἰς τοὺς Τούρκους, ὅταν ἐκεῖνοι ἐδιάβαζαν τὰ γράμματά μας.

Ὁ Κολοκοτρώνης εἰς Χρυσοβίτσι εἶχε συνήθειαν κάθε δύο ἡμέρας νὰ καταιβάζη τοὺς στρατιώτας κάτω εἰς τὸν κάμπον, νὰ βάλλῃ τοὺς ὑπασπιστάς του νὰ τοὺς μετροῦν, νὰ τοὺς διμιλῇ καὶ νὰ τοὺς λέγῃ νὰ κάμουν ἀνὰ δύο δύο διάφορα κινήματα μὲ τὰ τουφέκια των καὶ πῶς νὰ φέρονται, νὰ τοὺς ἐμψυχώνῃ, νὰ τοὺς κάμῃ νὰ γνωρίζωνται καὶ νὰ ἀγαπῶνται καὶ νὰ πονοῦνται ἀναμεταξύ των, ὅταν ἔβλεπεν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, μάλιστα ἔσταιναν καθὼς οἱ τακτικοὶ τὰ τουφεκία των ὅλα μαζὺ πυραμίδας, ἔπαιζαν, ὠμιλοῦσαν, ἔρριγναν τὸ λιθάρι, ἐχόρευαν, ἐπήδαγαν, καὶ ἔπειτα μὲ μίαν φωνὴν τοὺς ἐπανέφερε πάλιν εἰς τὰ ἄρματα.

Μίαν νύκτα μάλιστα ἀπεκοιμήθη ἡ βάρδια, τοὺς ἐπῆρε καὶ τοὺς ἔφερεν ἐκεῖ εἰς τὸν τόπον, ὅπου τοὺς ἐμετροῦσε, καὶ ἀφ' οὗ ἔκαμε τετράγωνον καὶ ἔβαλεν εἰς τὴν μέσσην τοὺς στρατιώτας, οἱ ὅποιοι ἦσαν εἰς τὴν βάρδια, τοὺς ἔκαμε λόγον περὶ τοῦ κινδύνου ὅταν ἀποκοιμᾶται ἡ βάρδια. Ἐπειτα ἐρώτησε τοὺς στρατιώτας, ἐπειδὴ οἱ περισσότεροὶ ἦσαν τζοπάνιδες ἂν εἶχαν σκύλλους, καὶ ἀπεκρίθησαν, μάλιστα. Ἄν οἱ σκύλλοι, τοὺς εἶπε, δὲν ἐφύλατταν, καὶ ὁ λύκος ἔτρωγε τὰ πρόβατα, τί τοὺς ἐκάμνετε; Τοὺς ἐσκοτώναμαν, εἶπαν, καὶ ἐφροντίζαμεν δι' ἄλλους σκύλλους καλλιτέρους. Τότε ὁ Κολοκοτρώνης εἶπε· νὰ μὴν τοὺς σκοτώσωμεν διὰ πρώτην φοράν, ἀλλὰ θὰ τοὺς βάλλω εἰς ἐκείνην τὴν μεριά καὶ νὰ περάσετε ὅλοι ἀπὸ ἐκεῖ καὶ νὰ τοὺς φτύσετε εἰς τὰ μούτρα των διὰ νὰ μὴν τὸ κάμουν ἄλλην φοράν.

Ἀπὸ τοιαῦτα ἔκαμνε συχνὰ καὶ τοὺς ἐστηλίτευε διὰ σωφρονισμόν.

Ἐδυνάμωσαν τὰ δύο στρατόπεδα τοῦ Χρυσοβιτσιοῦ

καὶ τῆς Πιάνας καὶ ἐγίνοντο καὶ μερικοὶ ἀκροβολισμοί. Ἐπηγαίναμεν εἰς τὴν Σιλλήμαν καὶ κάτω ἀκόμη ὅπου ἐβλέπαμεν τὴν Τριπολιτσᾶν κυνηγοῦντες τοὺς Τούρκους.

Μίαν ἡμέραν μάλιστα ἦλθαν οἱ Τούρκοι κατὰ τὴν Πιάνα καὶ Χρυσοβίτσι· τοῦτο τὸ ἔμαθαν ἀπὸ τὸ Βαλτέτσι, ἔτρεξαν εἰς βοήθειάν μας, ἔγινε καλούτσικος πόλεμος καὶ ἐσκοτώθηκαν κάμποσοι Τούρκοι καὶ ἓνας μπίμπασης ὁ περίφημος Μέραγας. Ἐκτοτε τὰ στρατόπεδα ἐβοηθοῦσαν τὸ ἓνα τὸ ἄλλο.

Πολλάκις ἔφευγαν οἱ στρατιῶται χωρὶς ἄδειαν καὶ διὰ τοῦτο τὸ πρᾶγμα ἦτο πολὺ ἀγανακτησμένος ὁ ἀρχηγὸς καὶ ἐσυλλογίζετο· ἐφοβέριζε τοὺς ἀπειθεῖς καὶ ἔλεγεν, ὅτι θὰ κάμῃ ἓνα δικαστήριον νὰ τοὺς κρίνῃ καὶ νὰ τοὺς σκοτώῃ. Μίαν ἡμέραν ἐπίασεν ἡ ἀστυνομία ἓνα ὑποπτον διὰ προδοσίαν, ὅτι ἐσκόπευε τάχα νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν εἰς τοὺς Τούρκους, τὸν ἔβαλαν εἰς φύλαξιν, οἱ δὲ ἀξιωματικοὶ τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ χωριστὰ οἱ ὑπασπιταὶ τοῦ ἔκαμαν τὴν ἀκόλουθον ὠμότητα, ἀλλὰ πολὺ ὠφέλιμον διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἄλλων· τὸν ἔστειλαν τὸν προδότην καταδικασθέντα εἰς τοῦ Τσαλτῆ τὸν Ἐλατον ἀπὸ κάτω, ὅπου σταυρώνει ὁ δρόμος, καὶ τὸν ἔκαμαν τέσσαρα κομμάτια. Ἐκρέμασαν τὰ κομμάτια τριγύρω τοῦ τόπου ὅπου τὸν ἐλιάμισαν, καὶ τὰ κοιλάντερα καὶ αἵματα ἔμειναν κατάστρατα καὶ τὰ ἔβλεπαν οἱ διαβάται καὶ συγγενεῖς τῶν στρατιωτῶν, οἱ ὅποιοι ἀπὸ ἐκεῖ ἐπερνοῦσαν. Ἄφ' οὗ ἔμαθαν τοῦτο οἱ στρατιῶται ἀνεκατώθησαν καὶ ἔγειναν σὰν πεθαμένοι ἀπὸ τὸν φόβον των. Τότε ὁ ἀρχηγὸς διέταξε νὰ καταιβοῦν οἱ στρατιῶται εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἐμέτραγε τοὺς στρατιώτας διὰ νὰ τοὺς ἐξετάσῃ, καὶ ἀφ' οὗ τοὺς ἐξέτασε τοὺς ἐδιάβασεν ἔπειτα τὴν διαταγὴν τῆς

ἡμέρας καὶ εἶπεν, ὅτι ὅποιος φύγη χωρὶς ἄδειαν τοῦ καπετάνιου τοῦ θεωρεῖται ὡς λιποτάκτης καὶ ὅτι αὐτὴ εἶνε ἡ τύχη του. Δὲν ἐτολμοῦσαν πλέον νὰ ἀναχωρήσῃ κανένας χωρὶς ἄδειαν γραπτὴν τοῦ ἰδίου ἀρχηγοῦ, διότι τοὺς ἐπιαναν οἱ φυλάττοντες ἀστυνόμοι τοῦ στρατοπέδου· ἐπειδὴ εἶχεν ἀστυνομίαν διὰ νὰ γνωρίζῃ ποῖος ἔφευγε καὶ ποῖος ἤρχετο εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ ὅ,τι ἐγίνετο, καὶ τί ἔλεγαν οἱ στρατιῶται ἀναμεταξύ των.

Τὸν εἰρημένον Τσιπιανίτην τὸν ἐφώτισεν ὁ διάβολός του νὰ διηγῆται παρῆρησίᾳ, ὅτι ἐπήγαιεν εἰς Τριπολιτσᾶν τὰ γράμματα καὶ τὰ ἔβλεπαν οἱ Τούρκοι καθὼς παραπάνω ἐδιηγῆθηκα. Ἄφ' οὗ τὸ ἔμαθεν ὁ Κολοκοτρώνης ἔστειλε καὶ τὸν ἔφερε καὶ τὸν ἐξέτασε καλὰ τί ἔβλεπε καὶ τί του ἔλεγαν οἱ Τούρκοι, ὅταν ἐδιάβαζαν τὰ γράμματα τῶν καπεταναίων. Ὁ προδότης τότε ὅλα κατὰ γράμμα, ὅπως τὰ ἔβλεπε καὶ τὰ ἤκουεν ἀπὸ τοὺς Τούρκους, τὰ ἐμαρτύρησε· τότε ὁ ἀρχηγὸς τὸν ἔδεσεν ἀπὸ τὴν οὐρὰν τοῦ ἀλόγου του, τὸν ἐπῆρεν ἀπὸ τὴν Πιάνα καὶ τὸν ἐπῆγεν εἰς τὸ Χρυσοβίτζι καὶ ἐκεῖ τὸν παρέδωκεν εἰς τοὺς φύλακας. Ἐκεῖ ἔτυχεν ὁ Κωνσταντῆς Λάπας ἀπὸ τὴν Ἀκαρνανίαν, περίφημος διὰ τὰς ὀμότητάς του καὶ πολὺ ἐνθουσιασμένος κατὰ τῶν Τούρκων, εἶχε πολὺ πάθος κατ' αὐτῶν καὶ ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ φάγῃ τοὺς Τούρκους ὁμοῦς μὲ τὰ ὀδόντια του, καὶ ὅποιος τοῦ ἐφαίνετο, ὅτι εἶνε φίλος τῶν Τούρκων τὸν ἔτρωγεν. Ἐκρίθη λοιπὸν εὐλογον νὰ στείλωμεν τὸν προδότην εἰς Τριπολιτσᾶν μὲ γράμματα εἰς τοὺς Τούρκους διὰ νὰ ἔλθουν νὰ προσκυνήσουν, ἀλλὰ νὰ τοῦ κόψωμεν τὴν γλῶσσαν ὀλίγον διὰ νὰ μὴν ἐμπορῆ νὰ ὁμιλῆ καὶ μάλιστα ἀφ' οὗ καὶ γράμματα δὲν ἐγνώριζεν. Ἀλλὰ ὁ καλὸς σου Λάπας ἐτράβηξε τὴν γλῶσσαν

του πολὺ ἔξω καὶ τὴν ἔκοψεν ἕως εἰς τὰ κοκκαλάκια καὶ οὕτως ἐξαιμάτωσεν ὁ δυστυχῆς καὶ ἀπέθανε. Τὸν προδότην τοῦτον Σπύρον τὸν ἔλεγαν· ἦτο δὲ ἀδελφὸς τοῦ ἡγουμένου τῆς Μονῆς τῶν Τσιπιανῶν, ὁ δὲ τόπος γνωρίζει αὐτόν.

Τὰ γράμματα λοιπὸν ἔμειναν, ἀλλ' ἔτυχεν ὁ Νικήτας Σταματελόπουλος καὶ ἄλλοι πολλοὶ νὰ ἦναι ἔτοιμοι νὰ υπάγουν εἰς τὸ Ἄργος διὰ νὰ φέρουν μολύβι ἀπὸ τὰ ἐκεῖ τσαμιά, τὰ ὅποια ἦσαν μολυβοσκεπασμένα¹. Αὐτοὶ ἐπῆραν καὶ τὰ γράμματα μαζί των, καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν ἕως μισὴν ὥραν κατὰ τὴν Κάρτσοβα καὶ πέρα ἦσαν γυναῖκες· αὐταὶ εἶχαν καὶ ἀράπισαις (μαύραις) μαζί των καὶ ἐμάζωναν λάχανα, μυρώνια καὶ ἄλλα διὰ νὰ τρώγουν. Αἱ ἄλλαι ἐπρόφθασαν καὶ ἔφυγαν, ἀλλὰ μία ἀράπισα δὲν τοὺς εἶδε καὶ τὴν ἐπιασάν τινες στρατιῶται τοῦ Νικήτα χωρὶς νὰ τοὺς ἴδῃ ὁ ἴδιος, τῆς ἐτρώπησαν τὸ πόδι εἰς τὸν ἀστράγαλον καὶ τῆς ἔβαλαν μία ραφίνα (καλαμιὰ), καὶ ἀφ' οὗ τὴν ἐφούσκωσαν καὶ ἐπρίσθη σὰν ἀσκὶ τῆς ἔδοσαν τὰ γράμματα καὶ ἐπῆγε μέσα εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, τὰ ἔδοσε τῶν Τούρκων καὶ ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγον ἀπὸ τὸ πρίσιμον ἔσκασε.

Τῆς γυναῖκες τῶν Τούρκων καὶ τὰ παιδιά, ὅσαι τὴν εἶδαν ἢ τὸ ἤκουσαν, τὰς ἐκυρίευσεν φόβος καὶ τρόμος, ὅτι οἱ Ἕλληνες τρώγουν ἀνθρώπους, καὶ ἐφοβοῦντο νὰ ἔβγουν ἔξω τῆς πόλεως. Τοιαῦτα πανηγύρια εἶχαμεν ὀλημέρα, ἂν καὶ τὸ στρατόπεδόν μας ἦτο τέσσερες ὥραις μακρὰν

¹ Διότι ἀφοῦ ἐσώσαμεν ὅσον μολύβι καὶ ἂν εἶχαμεν, ἐλυώναμεν τὰ βαρῦδια τῶν στατεριῶν, τὰ κρεντήρια, τὰ παγούρια μας (ἀγγεῖα σπου βάλουν ῥακί) καὶ ἄλλα διάφορα ἀγγεῖα μολύβδινα ἢ στάγγινα διὰ νὰ κάμομεν βάλια διὰ τὰ τουφέκια μας.

ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν. Τὴν νύκτα ἔφευγαν οἱ στρατιῶται μὲ ἄδειαν τῶν καπεταναίων καὶ ἔκαμναν ἐνέδρας (χωσιαῖς) γύρω τοῦ φρουρίου τῆς Τριπολιτσᾶς, ἐσκότωναν πολλοὺς Τούρκους, καὶ ὅ,τι εὑρισκαν τὸ ἔπαιρναν, καθὼς ἄλογα, μουλάρια καὶ ἄλλα ζῶα καὶ πράγματα.

Ὁ δὲ Κολοκοτρῶνης ἐξακολουθοῦσε νὰ πηγαينوέργεται καὶ νὰ βλέπη καὶ τὰς τρεῖς θέσεις, ὡς εἶπαμεν, τοῦ Χρυσοβιτίου, τῆς Πιάνας καὶ τοῦ Βαλτετσίου, καὶ τὰ πάντα ἦσαν ἔτοιμα. Οἱ καπεταναῖοι ὅσοι ἐβαστοῦσαν τὴν Ἐπάνω Χρέπαν, ἐφρόντιζαν πάντοτε νὰ βάλλουν καπνοὺς εἰς τὴν κορυφὴν διὰ νὰ εἰδοποιῆται ὁ κόσμος καὶ τὰ στρατόπεδα, ὅτι ἐβγήκαν οἱ Τούρκοι.

Τέλος πάντων ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ δοξασθοῦν καὶ νὰ ἐλευθερωθοῦν οἱ Ἕλληνες μὲ τοῦ Θεοῦ τὴν βοήθειαν. Οἱ Τούρκοι ἐβγήκαν ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν ὄλοι ὑπὲρ τὰς 12,000 πεζοὶ καὶ καββαλαραῖοι· ἦτο πολλὰ πρωί, ὅταν ἐπρωτοβγήκεν ἓνα σῶμα ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδες πεζοί, καὶ ἡ βάρδια, ἐπειδὴ ἐβγήκαν νύκτα, δὲν τοὺς εἶδε· τὸ σῶμα αὐτὸ εἶχε τραβήξει τὸν δρόμον τοῦ Βαλτετσίου. Ἄλλ' ὅταν τὰ ἄλλα σώματα ἐβγήκαν, τὰ εἶδε καὶ ἀμέσως ἔβαλε τοῦ Καλογεροβουνίου τοὺς φανούς καὶ τοῦ Βαλτετσίου συνάμα. Ἄλλ' ἔξαφνα πάλιν ἡ βάρδια βλέπει τουρκικὸν σῶμα, τὸ ὅποιον ἔβγαίνει καὶ ἐπήγαίνει διὰ τὸ Λεβίδι καὶ ἔβαλε πάλιν φανούς, ὅτι πηγαίνουν καὶ ἐκεῖ Τούρκοι. Οἱ Τούρκοι ἔκαμαν τοῦτο διὰ στρατήγημα, ἐβγήκαν δηλ. εἰς αὐτὸν τὸν δρόμον καὶ πάλιν ἐγύρισαν καὶ ἐξηκολούθουν νὰ πηγαίνουν κοντὰ εἰς τοὺς ἄλλους. Ὁ Κολοκοτρῶνης εἰς τὸ Χρυσοβίτσι τότε εὑρισκόμενος, ἄμα εἶδε τοὺς καπνοὺς, ὅτι οἱ Τούρκοι πηγαίνουν εἰς τὸ Βαλτέτσι, ἀμέσως ἔστειλε τὸν Θεοδόσην Καρδάρῃν καθ-

βαλάρην μὲ μίαν σημαίαν νὰ ἔβγη εἰς τὴν ῥάχιν τοῦ Βαλτετσίου διὰ νὰ τὸν βλέπουν οἱ κλεισμένοι εἰς τὸ Βαλτέτσι, ὅτι τοὺς πηγαίνομεν βοήθειαν. Ἐπειτα διέταξε τοὺς στρατιώτας νὰ τὸν ἀκολουθήσουν, ἔστειλε καὶ εἰς τὴν Πιάνα καὶ εἰδοποίησε καὶ τὸν Κανέλλον Δεληγιάννην καὶ τοὺς λοιποὺς καπεταναίους νὰ ἔλθουν κοντὰ εἰς τὸν πόλεμον.

Ἀκόμη δὲν ἔλειψεν ὁ Κολοκοτρῶνης νὰ στείλῃ πεζοὺς μὲ γράμματά του εἰς τὰς κωμοπόλεις καὶ τὰς ἐπαρχίας ἐν γένει τῆς Πελοποννήσου γνωστοποιῶν αὐτάς, ὅτι οἱ Τούρκοι ἐβγήκαν καὶ ὑπάγουν εἰς τὸ Βαλτέτσι, νὰ τρέξουν ἐκεῖ ὄλοι μὲ τὰ τουφεκία των, μὲ ψωμί, κρέας καὶ ξύλα τῆς φωτιᾶς, καὶ νὰ φέρουν ζῶα φορτωμένα μὲ νερὸν καὶ ὅ,τι ἄλλο χρειάζονται διὰ τὸ στρατόπεδον.

Προτῆτερα εἶχε μάθει, ὅτι οἱ Τούρκοι ἐσκόπευαν νὰ ἔβγουν ὄλοι πανστρατιᾷ νὰ ὑπάγουν εἰς τὸ Σινάνου (Μεγαλόπολιν), νὰ στήσουν τὰς σκηνάς των (τσαντήρια των), καθὼς ἔκαναν οἱ πατέρες των εἰς τὰ 1769, καὶ ἐκεῖθεν νὰ προσκαλέσουν τοὺς κατοίκους τῆς Πελοποννήσου νὰ ἔλθουν νὰ προσκυνήσουν, καὶ αὐτὸ τὸ ὅποιον ἔμαθεν ὁ ἀρχηγὸς ἦτο ἀληθινόν· ἐπειδὴ καὶ διὰ τῆς τωρινῆς ἐκστρατείας τὸ ἔβαλαν εἰς ἐνέργειαν.

Διὰ νὰ ὑπάγουν εἰς τοῦ Σινάνου οἱ Τούρκοι ἠθέλησαν πρῶτα νὰ χαλάσουν τὸ στρατόπεδον τοῦ Βαλτετσίου καὶ ἐδιαίρεσαν τὸν στρατὸν των εἰς πέντε κολώναις. Ἡ πρώτη κολώνα, ἡ ὁποία ἐβγήκε νύκτα ὄλοι πεζοὶ μὲ ἀρχηγὸν τὸν περίφημον παλληκαρᾶ Ῥουμπῆν Μπαρδουνιώτην ὑπὲρ τὰς τρεῖς χιλιάδας ἀνδρείους Τούρκους, Μπαρδουνιώτας, Φαναρίτας, καὶ ἄλλους ἐντοπίους¹.

¹ Ὅλοι αὐτοὶ ἐξεσνερχόντο μὲ τοὺς Ἄλβανούς, ποῖος νὰ κάμῃ περισσότεραις

ἐτράβηξεν ἴσια εἰς τὸ Βαλτέτσι· ἡ δευτέρα ὑπὲρ τὰς 2,000 πεζοὶ καὶ καθβαλαραῖοι ἐπέρασε τὸ Καλογεροβουὶ καὶ ἐπῆγεν εἰς τοὺς Ἀραχαμίτας, ἡ τρίτη ὑπὲρ τὰς δύο χιλιάδας πεζοὶ καὶ καθβαλαραῖοι ἐπῆγαν εἰς τὸ Φραγκόβρυσον καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ νὰ προσέχη μὴν τύχη καὶ ἔλθῃ βοήθεια ἀπὸ τὰ Βέρβαινα· ἡ τετάρτη ἕως δύο χιλιάδες ἔστρεψαν ἀπὸ τοῦ Καλογεροβουοῦ τὰ βουνὰ νὰ υπάγη κατὰ τὸ Βαλτέτσι, πεζοὶ καὶ καθβαλαραῖοι, ἐνωμένοι διὰ νὰ προφθάσῃ εἰς βοήθειαν τοῦ πρώτου σώματος, ὅπου εἶχεν ἤδη ἀνοίξει τὸ τουφέκι εἰς Βαλτέτσι· ἡ πέμπτη κολώνα ἕως τρεῖς χιλιάδες¹ μὲ τὰ κανόνια τὰ βουνίσια, τὰ πολεμοφόδια καὶ τὰς σκηνάς των (τσαντήριά των) καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα τοῦ πολέμου, καθὼς τοὺς σακάδες μὲ τὰ νερὰ κτλ. ἐπροχωροῦσε πολὺ ἀργά. Ἀφοῦ ἐτράβηξε κατὰ τὸν δρόμον τοῦ Σινάνου πέρα ἀπὸ τὸ Φραγκόβρυσον ἔκαμε δρόμον πολὺν, ἄργησε νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ Βαλτέτσι ἀπὸ τὴν μεσημβρινοδυτικὴν πλευρὰν καὶ μόλις ἔφθασε τὸ δειλινόν. Ἐκτὸς τούτου ὅλοι οἱ Τοῦρκοι ὅσοι εἶχαν ἄλογα καὶ ἐξεστράτευσαν καθβάλα, εἶχαν καὶ ἓνα ἵπποκόμον (σεῖζην) κοντὰ των, καθὼς καὶ ἄλλους δούλους, οἱ ὅποιοι τοὺς παληκαριαῖς, καὶ διὰ τοῦτο ἐβγήκαν νύκτα καὶ ἐπῆγαν προητέρα ἀπὸ τοὺς ἄλλους εἰς τὸ Βαλτέτσι.

¹ Ὡστε ὅλον τὸ στράτευμα ἦτο ἕως 12,000, τὸ ὅποιον ἐβγήκεν εἰς Βαλτέτσι· ἔμειναν δὲ καὶ ὡς φρουρὰ εἰς τὴν πόλιν ὑπὲρ τὰς 2,800. Διότι ἕως 7,000 ἦσαν οἱ Τριπολιτσιῶται Τοῦρκοι στρατιῶται, 1500 Φαναρίται, Καρυτινοὶ καὶ Λεονταρίται, 1500 Μιστριῶται καὶ Βαρδουσιῶται, 1,900 Ἀλβανοὶ σεϊμινίδες καὶ κεχαγιάδες τῶν Ἀγάδων, 4,000 ἡ βοήθεια, τὴν ὅποιαν ἔστειλεν ὁ Χουραήτ μὲ τὸν Κεχαγιαμπην καὶ πᾶσους ἀκόμη ἔστειλεν ὁ Χουραήτ ἀπὸ τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου πίσω ὅταν ἐβγαίνε διὰ τὰ Ἰωάννινα· οἱ δὲ κάτοικοι τῆς Τριπολιτσᾶς ἀνέβαιναν ταῖς 36,000 ψυχαίς, Τοῦρκοι, Ἕλληνες, Ἑβραῖοι, καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ μικρότερος ἀριθμὸς, καὶ ὅχι καθὼς λέγει ὁ Ἱστορικός μας Σ. Τρικούπης (Γόμ. 6' σελ. 68) ὅτι ἦταν ἕως 30,000 ψυχαὶ καὶ 10,000 πολεμισταί. Μὲ ἡμᾶς συμφωνεῖ καὶ ὁ Γόρδων λέγων ὅτι 14 χιλιάδες ἐξεστράτευσαν διὰ τὸ Βαλτέτσι.

ἀκολουθοῦσαν μὲ τὰ ἰδιαιτέρα φορτώματά των, ὅπου εἶχαν τὰ ἀναγκαῖα τοῦ πολέμου καὶ τὰς τροφὰς των.

Ἡ πολιορκία τῶν Ἑλλήνων ἄρχισεν ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν καὶ βορεινὴν πλευρὰν, ὅπου εἶναι ἡ βρύσις καὶ τὰ πηγὰδια καὶ τοὺς ἐπῆραν τὸ νερόν. Ἀφοῦ ὁ πόλεμος ἄρχισεν εἰς τὰ καλὰ ἔφθασεν ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τοὺς Χρυσοβοιτισιώτας καὶ ἄλλους κοντὰ 700 καὶ ἐπῆρε τῆς πλάταις τῶν Τούρκων. Ἐπειτα ἦλθαν καὶ ἄλλοι Τοῦρκοι καὶ ἐπῆραν πάλιν τῆς πλάταις τῶν ἐδικῶν μας καὶ τοὺς ἔσπρωξαν κατὰ τὸ ψηλὸ βουνὸν πρὸς τὴν θέσιν Μπαρκόσι. Ὁ δὲ Πλαπούτας, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ τῆς Πιάνας, μὲ τοὺς στρατιώτας του ὑπὲρ τοὺς 800 ἐξεκίνησε διὰ τὸ Βαλτέτσι καὶ ἀφοῦ ἔφθασε κοντὰ εἰς τὴν Δαβιά, ἡ βάρδιας τοῦ ἐφώναξαν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι υπάγουν εἰς τὸ Λεβίδι, διότι εἶδαν, ὡς εἶπαμεν, τὸν καπνὸν τοῦ Λεβιδιοῦ. Τότε ἔστρεψεν ὀπίσω πάλιν διὰ τὸ Λεβίδι καὶ ἐπροχώρησαν κοντὰ ἕως τὴν Ἀλωνίσταινα, ὅπου ἐπῆρε μαζὺ του ἀπὸ ἐκεῖ καὶ τὸν Παναγιώτη Δημητρακόπουλον Ἀλωνιστιώτην. Πάλιν τοῦ ἐφώναξαν ἡ βάρδιας καὶ πολλοὶ τσοπάνιδες, ὅτι λάθος ἔγεινε καὶ ὅτι οἱ Τοῦρκοι ὅλοι εἶναι εἰς τὸ Βαλτέτσι καὶ ὄχι εἰς τὸ Λεβίδι· εἰς αὐτὸ τὸ ἐπάνω κάτω ἔχασεν ὁ Πλαπούτας τέσσαρας ὥρας καιρόν¹ καὶ τοῦτο ὠφέλησε πολὺ.

¹ Ὁ Πλαπούτας λοιπόν, ὅταν ὁ πόλεμος ἄρχισε πολλὰ πρῶτ', ἦλθε μετὰ τὸ μεσημέρι καὶ ὄχι καθὼς λέγει ὁ Σ. Τρικούπης (Γ' Α. 554.) μετ' ὀλίγον μετὰ τὸν Κολοκοτρώνην· αὐτὸ δὲν εἶναι ἀδιάφορον εἰς τοὺς πολέμους· ἐπομένως ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἠμποροῦσε νὰ πάρῃ τόσον δρόμον εἰς μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν, καὶ μάλιστα ἡμεῖς ὅταν εἶδαμεν τοὺς καπνοὺς ἦτο ἡμέρα, ἐνῶ ὁ Ρουμπῆς νύκτα τοὺς ἐπλάκωσεν εἰς τὸ Βαλτέτσι, ὥστε οἱ γενναῖοι ἐκεῖνοι ἐπολέμησαν ὑπὲρ τὰς 3 ὥρας ἕως νὰ τοὺς πᾶμεν βοήθειαν. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Πλαπούτας τοποθετηθέντες «τοὺς διέκοψαν, ὡς λέγει αὐτόθι, τὴν συγκοινωνίαν τῶν Τούρκων», ἀλλ' εἶναι ψευδές, διότι πολὺ μικρὸν μέρος κατέχουν οἱ Ἕλληνες οἱ κλεισμένοι εἰς τὰ ταμπούρια, καὶ οἱ ἐλθόντες ἀπ' ἐξω εἰς βοήθειαν· ὅλον δὲ τὸ ἄλλο

διότι οί Τούρκοι, κατά τὸ σχέδιον τὸ ὁποῖον εἶχαν, ἐνόμιζαν ὅτι θὰ φύγουν οἱ Ἕλληνες καὶ θὰ πέσουν κατὰ τοὺς Ἀραχαμίτας καὶ τότε θὰ τοὺς πιάσῃ ἡ καθβαλαρία ζωντανούς καὶ σκοτωμένους ὄλους· ἀλλ' ἐματαιώθησαν οἱ σκοποῖ τῶν, καὶ ὄλα τὰ σώματα τὰ Τουρκικὰ ἐμαζώνοντο εἰς Βαλτέτσι καὶ ἐπῆραν μέρος εἰς τὸν πόλεμον. Ἀφοῦ λοιπὸν ἔφθασε καὶ ὁ Πλαπούτας εἰς ὦραν καλὴν ἔκλεισε καὶ ἐκεῖνος κατὰ τὸ βορεινὸν μέρος τὸν Ῥουμπῆν μὲ τὸ σῶμά του.

Ὁ Ῥουμπῆς, ἀφοῦ ἦλθεν ὁ Πλαπούτας, ἐκτυπᾶτο ἀπὸ τρία μέρη, ἀπὸ τοὺς κλεισμένους μέσα εἰς τὸ Μανιάτικο καὶ εἰς τὸ Λεονταοῖτικο ὀχύρωμα (τ α μ π ο ὕ ρ ι,) ἀπ' ἐξῶ ἀπὸ τὸ βορεινὸν μέρος τοὺς ἐκτυποῦσεν ὁ Κολοκοτρώνης, ἀπὸ δὲ τὸ βορειανατολικὸν τοὺς ἐκτυποῦσε κακὰ ὁ Πλαπούτας καὶ ἐκεῖ ἔγεινεν ὁ φοβερώτερος πόλεμος.

ἦτο εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων, οἱ ὁποῖοι καὶ στρατιωτικὴν γραμμὴν ἐβαστοῦσαν μέχρι τῆς Τριπολιτσᾶς. Ἐπίσης κατὰ τὰ μεσάνυκτα (I. T. A. 255) ἡ βοήθεια, ἡ ὁποία ἦλθεν ἐκ Βερβαίνων μὲ τὸν Ἄντ. Μαυρομιγᾶλην, Π. Μπαρμπιτσιώτην καὶ τὸν Σακελλάριον Καλογωνιάτην ἐστάθη πολὺ μακρὰν, διότι οἱ Τούρκοι ἐβαστοῦσαν ἕως τοῦ Μπολέτα καὶ τὸ Καλογεροβοῦνι, ἀπὸ δὲ τὸ ἐδικὸν μας μέρος δὲν ἦλθαν ὅπου ἐπρεπε νὰ ἐλθουν· ἀλλ' οὔτε ἠμποροῦσαν νὰ περάσουν καὶ νὰ ἐλθουν εἰς ἐμᾶς, διότι ἦτο ἡ στρατιωτικὴ γραμμὴ τῶν Τούρκων. Ἐκτὸς τούτου μόνον ἀπὸ τὴν θέσιν τοῦ Κολοκοτρώνη ἐδλέπαμεν τὸ χωριὸ Βαλτέτσι, ὄλα δὲ τὰ ἄλλα ὑψώματα, ὅθεν ἐφαίνετο ἀκόμη τὸ γωριό, ἦσαν σκεπασμένα ἀπὸ Τούρκους. Ἄλλ' ἂν ἤρχοντο πάλιν ἀπὸ τοὺς Ἀραχαμίτας, ἦθελαν κάμει πολλὸν μακρυνὸν γύρον. Πολὺ δὲ μεγαλιέτερον ψεῦδος εἶναι, ὅτι ὁ Βαρβιτσιώτης ἐμβῆκε μέσα τὴν νύκτα· πῶθεν ἤθελεν ἐμβῆ; Μῆτε θόρυβος ἐγένεε τὴν νύκτα νὰ ἐνοήσωμεν, οὔτε ἐτουφεκίσθησαν μὲ τοὺς Τούρκους πλησίον εἰς τὸ Βαλτέτσι, οὔτε οἱ ἰδιόκοι μας ἔρριψαν κατὰ τὴν συνήθειαν τουφεκία, ὅτι τοὺς ἐπῆγε βοήθεια. Ἐκτὸς τούτου δὲν ἦτο σκότος τὴν νύκτα ἐκείνην· διότι ἡ νύκτα ἦτο μικρὰ μαϊάτικη, ὅπου τὰ ἄστρα ἐφώταγαν πᾶν φεγγάριον, καὶ τὸ φεγγάρι ἦτο βγαλμῆνον κατὰ τὰ μεσάνυκτα, (ἦτο 22 ἡμερῶν φεγγάρι) καὶ ἐδλέπαμεν ὄχι ἀνθρωπὸν, ἀλλὰ καὶ τὸν παρὰ χάρμου, καὶ διὰ τοῦτο ὁ πόλεμος ὄλην τὴν νύκτα ἐξηκολούθησεν ἀδιάκοπος.

Ἄμα ἦλθεν αὐτὴ ἡ βοήθεια, οἱ μέσα κλεισμένοι καὶ ἔξω Ἕλληνες ἔρριξαν ἀπὸ τὴν χαρὰν τῶν ὄλοι μίαν μπαταριά τουφεκία, ταυτοχρόνως ἔρριξαν καὶ οἱ Τούρκοι, καὶ ἐκάλεσαν εἰς βοήθειαν ὄλους τοὺς ἰδικούς τῶν. Ὁ σύγχρονος αὐτὸς τουφεκισμὸς ἐκ μέρους καὶ τῶν δύο στρατευμάτων ἔκαμε μεγάλον βρόντον, οἱ Τούρκοι ἤλπιζαν, ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ τρομάξουν καὶ θὰ φύγουν καὶ δὲν ἐπίστευαν νὰ εὔρουν στρατιώτας· ἔλεγαν μάλιστα οἱ ἐντόπιοι Τούρκοι εἰς τὸν τοποτηρητὴν τοῦ Χουρσήτ Πασᾶ, ὅτι εἶναι κλέφται καὶ ὄχι στρατεύματα πολλά, καὶ τὸν ἐπληροφοροῦσαν, ὅτι δὲν ἐπανεστάτησαν οἱ ῥαγιαῖδες ὄλοι· τοῦ ἔλεγαν ἀκόμη, ὅτι οὕτως τὸ ἔκαμαν οἱ πατέρες μας εἰς τὸν ἄλλον πόλεμον (σε φέ ρ ι) (τὸ 1769 μ. X.), ὅτε πάλιν οἱ ἐπαναστάται τοὺς ἐπροσκύνησαν. Καὶ οἱ Ἕλληνες πάλιν εἶχον τὸν αὐτὸν σκοπὸν, ὅτι, ἀφοῦ περάσῃ ἡ ἡμέρα καὶ νυκτώσῃ, οἱ Τούρκοι θὰ φύγουν· ὄλον ἓνα ὄμως ἤρχοντο στρατιῶται καὶ ἐξηκολούθει ὁ πόλεμος.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἀφοῦ ἐδυνάμωσε τοὺς ἀπέξω καὶ τοὺς ἐποποθέτησεν εἰς καλὰ ὀχυρώματα (τ α μ π ο ὕ ρ ι α) ἀνέβη εἰς μίαν ῥάχιν, ἡ ὁποία καὶ τώρα λέγεται τοῦ Κολοκοτρώνη τὸ βουνό, καὶ ἔκαμε τρόπον νὰ εἰσακουσθῇ μὲ τοὺς μέσα καὶ μάλιστα μὲ τὸν Μῆτρο Πέτροβα· τοῦ ἐφώναξεν ἀπὸ τὴν ῥάχιν τοῦ βουνοῦ διὰ νὰ ἀκούσουν οἱ κλεισμένοι· Μ π ἄ ρ π α Μ ἦ τ ρ ο, (οὕτως ἔλεγεν ὁ Κολοκοτρώνης τὸν Μῆτρο Πέτροβα), καὶ διὰ νὰ μάθουν οἱ Τούρκοι, ὅτι ἔρχεται καὶ ὁ Κολοκοτρώνης νὰ φοβηθοῦν ἀπὸ τὸ ὄνομά του· ἔβαλε λοιπὸν τὴν βροντώδη φωνὴν του· ἔρχεται ὁ Κολοκοτρώνης μὲ 10,000, ἔρχεται καὶ ὁ Πετρόμπεης μὲ ὄλους τοὺς Μανιάτας, βαστάτε καὶ σᾶς φέρνει ἀπὸ

δλα· και με την φωνήν παλιν οι Έλληνες έρριξαν μιαν μπαταριά από την χαράν των δι' αυτήν την ειδησιν.

Πριν νυκτώση κάμποσοι Τούρκοι εσυνάχθησαν σωρός εις ένα μέρος άντικρυ του ταμπουρίου του Κεφάλα και Μητρο Πέτροβα, έστησαν τὰ κανονιά των, έκαμαν κάμποσας εφόδους (γιοουρούσια,) άλλ' απέτυχαν, και μάλιστα τὰ κανονιά των δεν εμπορούσαν να βαρέσουν τὸ ταμπούρι τὸ Μανιάτικο, διότι ήτο ή θέσις ανάποδος· αν τὰ εφήλωναν επερνοῦσαν ή μπάλες τὸ ταμπούρι, και εκτυπούσαν πίσω τούς ιδικούς των τὸν Ρουμπή με τὸ σώμά του, διότι ήτο ολοτρόγυρα τοῦ χωρίου Βαλτετισίου Τούρκοι· αν τὰ εχαμήλωναν δεν εβαρούσαν τίποτε, διότι ήτο καταράχι.

Εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν ήτο τὸ Γιουρούς Μπαϊράκι λεγόμενον, και ὅλοι οι καλοὶ και δυνατοὶ Τούρκοι. Ἐδῶ ὁ Κολοκοτρώνης ήθέλησε να κάμη γιουρούσι επάνω εις τὸ ταμπούρι των, διὰ να τούς διώξη εκειθεν, να ανοίξη τὴν πολιορκίαν και να δώση ψωμί, νερόν, πολεμοφόδια και κρέας ψητόν, εκ τῶν ὁποίων ειχον φερμένα πολλὰ φορτώματα κατὰ διαταγήν τῆς Ἐφορείας οι Έλληνες άνδρες και γυναῖκες από τὰ τριγύρω χωρία. Τότε τί έκαμεν ὁ στρατηγός; Με εστειλεν εις ένα μέρος, ὅπου οι Τούρκοι δεν με εβλεπαν, με έκαμε σηματοῦρι, καθὼς εις τὴν θάλασσαν οι ναῦται δένουν ένα βαρέλι διὰ σηματοῦρι, να φαίνεται αποπάνω τῆς ἀγκουρας, εκεινος δὲ εγύριζε μέσα εις τὰ ταμπούρια και εδιάλεγε τούς στρατιώτας και τούς εστελνεν εκει, ὅπου ήμουν και εγώ· εσύναξε περισσοτέρους τῶν εζήητα, ήλθε και ὁ ἴδιος και επῆρε και τὸν Πλαπούταν να τὸν βοηθήση διὰ να ανοίξουν τὴν πολιορκίαν. Τούς ειπε τὸ σχέδιόν του, τούς εγαργάλισε τὴν φιλο-

τιμίαν, ὅτι θέλει να κάμη γιουρούσι επάνω εις τὸ Γιουρούς Μπαϊράκι και να πάρη τὴν σημαίαν τῶν Τούρκων, τούς εζύγωσε πολὺ κοντὰ εις τὸ Ταμπούρι, διότι ήτο βράχος, και ειχε γούβα και οι Τούρκοι δεν εβλεπαν. Ἐφοῦ ὁ ήλιος εκάθησεν, εστειλε και εζύγωσε τὰ πολεμοφόδια και τὰς τροφάς, τὰς ὁποίας ειχε να στείλῃ μέσα εις τὸ Βαλτέτσι διὰ τούς πολιορκημένους· τότε ειπε· να με ακολουθήσετε εις ὅ,τι κάμω εγώ, αμα ρίξω τὴν πιστόλαν μου και φωνάξω επάνου των, εσεῖς να πέσητε εις τὸ ταμπούρι μέσα· οὔτως εγεινεν, ερριψε τὴν πιστόλαν του, εφώναζε και εὔθῦς επήδησεν ὁ Πλαπούτας και οι άλλοι Έλληνες μέσα, και οι Τούρκοι αμέσως εδόθησαν εις φυγήν. Ἄνοιξε τότε ὁ τόπος και εστειλε μέσα με εντοπίους Έλληνας, τούς ὁποίους τούς ειχεν εκει ετοιμούς, τροφάς και ὅ,τι άλλο ήθελαν, άλλ' ὁ πόλεμος εξηκολούθει με τὴν ελπίδα και τῶν δύο μερῶν, οι Τούρκοι ελεγαν, ὅτι τώρα θα φύγουν οι Έλληνες, και παλιν οι Έλληνες ελεγαν τώρα θα φύγουν οι Τούρκοι και φεύγομεν και ήμεῖς ὀλονυκτίς.

Ἐφοῦ εξημέρωσεν, οι Τούρκοι εστησαν τὰ κανόνια των και εμαζώχθησαν εις διάφορα μέρη σωρός, και ετοιμάζοντο να κάμουν εφοδόν ((γιοουρούσι). Πολλαῖς φοραῖς ὤρμησαν εις τοῦ Μητρο Πέτροβα τὸ ταμπούρι, αλλά αὐτὸς ὀρθὸς επολεμοῦσε μέσα εις τὸ ταμπούρι του, τὸ εγέμιζαν τουφέκια, τοῦ τὰ εδιδαν εις τὸ χέρι και εσχότῳνε καββαλαραίους· εδιάλεγε μάλιστα εκεινους, ὅσοι ἀπολυαν τὰ ἀλογάτων με τὸ σπαθί 'ς τὸ χέρι και εκλειαν τὰ μμάτια των, εσχότῳσε τοιούτους εζ' ὀκτώ. Οι Τούρκοι εἶδαν, ὅτι δεν κάμουν τίποτε και απελπίσθησαν. Ἐνας

δὲ Ἀράπης¹ εἶχεν ἀναβῆ ἀπὸ τὸ βράδου εἰς μίαν ἀχλαδιάν ἐπάνω καὶ ἔβλεπε μακρύτερα τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς ἐσκότωνεν, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες δὲν ἐγνώριζαν πόθεν ἔρχεται τὸ βόλι.

Ἐπειδὴ καὶ εἰς τὰ βουνὰ αὐτὰ κάμνει ψύχρα πολλή τὴν νύκτα καὶ μάλιστα τὴν ἀνοιξιν, εἶχαν ἀπὸ μικρὰ τσάχαλα καὶ ἀπὸ χαμόκλαδα ἀνάψει φωτιά, ἀλλὰ δὲν ἐξεσταινόμεθα, καὶ αὐτὴν τὴν νύκτα τὴν ἐπεράσαμεν κακὰ ἀπὸ τὸ κρύο. Ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Κωνσταντῖνος Πετρόπουλος, καπετάνιος ἀπὸ Μαγούλιανα, καὶ ἐγώ, οἱ τρεῖς μας εἶχαμεν μόνον μίαν κοντοκαπόταν τσοπάνικην, ἀλλὰ ποῖος νὰ πρωτοσκεπασθῆ· μάλιστα ἐγὼ ἐκρύωσα, ἔγεινα μαῦρος σὰν τὸ σηκότι καὶ μοῦ ἐπῆραν ἔπειτα αἷμα καὶ ἐγυῖανα.

Τὴν αὐγὴν ὁ Κωνσταντῖνος Ἀλεξανδρόπουλος ἀπὸ τὴν Στεμνίτσαν ἐπροσκάλεσε τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἂν ἠθέλαμεν νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸ ταμποῦρίτου, ὅπου εἶχε φωτιά, κρασί καὶ μπογάτσα, διὰ νὰ φᾶμε καὶ νὰ ζεσταθοῦμεν. Ἐν ᾧ λοιπὸν ἐπαίρναμεν ὀλίγην μπογάτσαν ὁ καθένας μας καὶ ἐπίναμεν καὶ κρασί, οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὸ ἀντικρυτὸν μέρος τῆς ἀνατολικόμεσημβρινῆς πλευρᾶς ἔκαψαν μπαρούτη καὶ ἔκαμαν φουμάδα², εἰς τὴν ὁποίαν ἀνταπεκρίθη ὁ Ῥουμπῆς. Ὁ Κολοκοτρώνης, ἀφοῦ εἶδε τῆς φουμάδες, ἐγνώρισεν, ὅτι ἦτο σημεῖον νὰ φύ-

¹ Οὕτως ὀνομάζουσιν οἱ Ἕλληνες τοὺς μαύρους.

² Οἱ Τούρκοι δι' αὐτῆς ἐσυναγροικῆθησαν, καὶ ὄχι ὡς λέγει ὁ Σ. Τρικούπης (I. A. 255.) ἐσίμανεν ὁ Κεχαγιάς περὶ τὴν πρώτην ὥραν τῆς ἡμέρας τὴν ἀνάκλησιν· διότι οὔτε τύμπανα εἶχαν οὔτε σάλπιγγας. Ὁ δὲ Ῥουμπῆς δὲν ἦτο πανταγῶθεν ὡς λέγει καταστενοχωρημένος, καὶ τοῦτο ἀνωτέρω τὸ ἐδειξάμεν ἀλλ' ἂν ἤθελε νὰ φύγη κανεὶς δὲν τὸν ἐμπόδιζεν. Ἀφοῦ δὲ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν δὲν ἐκτυποῦντο ἀπὸ ἔμπροσθεν οἱ Τούρκοι, διότι κανεὶς δὲν ὑπῆρχε μπροστά.

γουν, καὶ ἐπειδὴ τὸ στόμα του ἦτο γεμάτον μπογάτσα, ἥτις τρίβεται καὶ δὲν ἀφίνει εὐκολὰ τὴν φωνὴν νὰ ἔβγη, ἔβαλεν εὐθὺς τὸν δάκτυλόν του καὶ τὴν ἔβγαλε, καὶ ἔβαλε τῆς φωναῖς· «οἱ Τούρκοι θὰ φύγουν καὶ ριγθῆτε ἐπάνω τους»· ὁ τόπος τότε ἐβούησεν ἀπὸ τῆς φωναῖς τοῦ Κολοκοτρώνη. Καὶ τῶ ὄντι οἱ Τούρκοι ὅπου φύγη φύγη, ἄφησαν τὰς σκηνὰς (τσαντήριά) των τὰ πολεμικά των πράγματα καὶ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἔρριψαν τὰ ἄρματα των, ὁ δὲ Ἀράπης, ὁ ὁποῖος πάλιν τὸ πρῶτ' ἀνέβη εἰς τὴν ἀχλαδιά, δὲν ἐπρόφθασε νὰ καταβῆ κάτω, διότι κάποιος Ἕλληνας τὸν εἶδε καὶ ἀφοῦ τοῦ ἔρριξε καὶ τὸν ἐσκότωσεν, ὁ Ἀράπης ἔπεσε κάτω ἴσ' ἄσκι, τὰ ἐνδύματά του ἐπῆραν τότε φωτιά καὶ ἐκάη ὅλος ἴσ' ἄν τὸ κερί· ἐγὼ δὲ ἤμουν κοντὰ του, ἀλλὰ δὲν τὸν ἔβλεπα· ὁ βρόντος του ὅμως, ὅταν ἔπεσε, μὲ ἔκαμε καὶ ἐπήδησα ἴσ' ἄν λαγὸς Μανιάτικος ἀπὸ τὸν φόβον μου.

Οἱ Τούρκοι ἐδιάσθησαν νὰ φύγουν οὕτω χωρὶς ἡμεῖς νὰ τὸ περιμένωμεν· διότι ὅλα τὰ στρατεύματα τῶν Βερβαίνων μὲ τὸν Νικηταρᾶν, ὁ ὁποῖος ἐρχόμενος ἀπὸ τὸ Ἄργος ἔτυχε τὸ βράδου νὰ περάσῃ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ μαζύ του εἶχε καὶ τὸν νέον ἐξάδελφόν του Γενναῖον, μὲ τὸν Π. Γιατράκον, τὸν Π. Ζαφειρόπουλον, τὸν Ἄντ. Μαυρομιχάλην καὶ τοὺς ἄλλους καπεταναίους, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐκεῖ, ἤρχοντο εἰς βοήθειάν μας καὶ οἱ Τούρκοι τοὺς εἶδαν εἰς τὴν λίμνην Τάκαν· ὁ δὲ Ἄναγ. Κουδάκης καὶ ὁ Π. Βαρβιτσιώτης μὲ τοὺς Ἄγιοπετρίτας καὶ Βαρβιτσιώτας εἶχαν ἔλθει προτῆτερα ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ Καλογεροβουνίου. Οἱ Ἕλληνες ἤρχοντο νὰ πιάσουν τὴν ρευματιὰν καὶ τὸν δρόμον τοῦ Βαλτεταίου ὅπου ὑπάγει εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ βεβαίως ἤθελαν κατῆ ὅλοι οἱ Τούρκοι καὶ δι' αὐτὸ ἔκαμαν τὴν φουμάδα

καὶ ἔφυγαν καὶ ἀφῆκαν σκοτωμένους γεμάταις τῆς ρά-
χαις δεξιὰ καὶ ἀριστερά, καθὼς πάει ἡ ρευματιὰ εἰς τὴν
Τριπολιτσᾶν· πόσοι δὲ μὴ ἐλαβώθησαν αὐτοὶ τὸ γνωρί-
ζουσι, τοῦτο δὲ μόνον ἐμεῖς γνωρίζομεν, ὅτι ὀλονυκτικῶς
ἐκουβάλασαν πληγωμένους μέσα εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν·
θρῆνος καὶ κλαυθμὸς πολὺς ἐγένετο μέσα εἰς τὴν πόλιν,
καὶ δὲν ἦτο κανένα σπῆτι χωρὶς μυρολόγια καὶ κλαύ-
ματα. Αἱ γυναῖκες των, τὰ παιδία των καὶ ὅλη ἡ Τουρ-
κιά τῆς Τριπολιτσᾶς ἔτρεχαν εἰς τοὺς δρόμους ὡς μᾶς
εἶπαν ὕστερα οἱ κλεισμένοι μέσα Ἕλληνας καὶ ἐρωτοῦ-
σαν καὶ ἐφώναζαν ὁ καθένας διὰ τοὺς δικούς των, ἂν τοὺς
εἶδαν ζωντανούς ἢ σκοτωμένους, καὶ ἂν ἔρχωνται, ἢ τί
ἔγειναν. Ἐκεῖ ἔβλεπέ τις τὰς γυναῖκας τῶν Τούρκων νὰ
κ ο ρ ω ν υ χ ι ἄ ζ ο υ ν τὰ μάγουλά των μὲ τὰ νύχια των
καὶ νὰ τραβοῦνε τὰ μαλλία των, τὰ δὲ παιδία νὰ φωνά-
ζουσι καὶ νὰ γυρεύουσι τοὺς πατέρας των. Τοιαύτη ἦτο ἡ
θεὰ τῆς Τριπολιτσᾶς εἰς τὸ ἔμβασμα τῶν Τούρκων τῶν
τ σ α κ ι σ μ ῆ ν ω ν εἰς τὸ Βαλτέτσι. Ἄλλὰ ποῖος ἤμπορεῖ
πάλιν νὰ ζωγραφίσῃ τὴν χαρὰν τῶν Ἑλλήνων! Ἡ ἔνδο-
ξος αὕτη μάχη τοῦ Βαλτετσίου, ἡ ὁποία ἐδιήρκεσεν 23
ῥάρας καὶ εἶναι ἡ σωτηρία τῆς πατρίδος μας, ἔγεινεν εἰς
τὰς 12 καὶ 13 Μαΐου 1821.

Ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων
ὑπῆρξε τὸ θαῦμα τοῦ κόσμου. Ἄν οἱ Τούρκοι ἦσαν ἔξυ-
πνοι καὶ ἦσαν ἄνθρωποι τῆς πείρας δὲν ἤθελαν ἔβγει ποτὲ
εἰς πόλεμον κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπαναστατῶν, διότι οὗτοι
ἦσαν κατ' ἀρχὰς ἄτολμοι, ἀπόλεμοι καὶ ἀσυνήθιστοι
καθ' ὅλα εἰς τὰς ἐπιθέσεις καὶ τὰς ἐφόδους, καὶ ἂν τοὺς
ἄφιναν, καὶ δὲν τοὺς ἐκατεδίωκαν βεβαίως ἤθελαν ὀλίγον
κατ' ὀλίγον διαλυθῆ· ἀλλ' οἱ Τούρκοι τοὺς ἐπῆραν κατό-

πιν μὲ τὸν σκοπὸν νὰ τοὺς καταστρέψουσι ἐξ ὀλοκλήρου,
καὶ ἔνεκα τούτου ἐρχόμενοι συνήθως εἰς συμπλοκάς πρὸς
αὐτοὺς ἀπέβαλον τὸν φόβον καὶ ἔμαθον νὰ συγκεντρώνων-
ται καὶ νὰ πολεμοῦσι.

Εἶπαμεν ἀνωτέρω, ὅτι ὅταν ὁ πόλεμος ἄρχισεν εἰς τὸ
Βαλτέτσι καὶ ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τοὺς Χρυσοβιτσιώτας
ἤρχετο ἐκεῖ, οἱ στρατιῶταί του εἰς τὸν δρόμον ἔπιασαν
λαγούς ζωντανούς· ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἕλληνας ἐκ προλήψεως
ἐθεώρουσι τὸν λαγόν, τὸν ὁποῖον ἀπαντοῦσαν καθ' ὁδὸν ὡς
κακὸν σημεῖον, ὁ Κολοκοτρώνης εἶπε τότε εἰς τοὺς στρα-
τιῶτας διὰ νὰ τοὺς δώσῃ θάρρος· «καλὸν σημεῖον, στρα-
τιῶταί, ἔτσι θὰ πιάσωμεν καὶ ἡμεῖς ζωντανούς τοὺς Τούρ-
κους.» Ἐπειτα εἶπε νὰ ψήσουσι τοὺς λαγούς, καὶ ὅτι ἐπι-
θυμῆται καὶ αὐτὸς νὰ φάγῃ ἀπὸ τὸ κρέας των. Καὶ ἐπειδὴ
γίνεται λόγος περὶ τῆς προλήψεως τῶν Ἑλλήνων, καλὸν
εἶναι ἐνταῦθα νὰ κάμωμεν λόγον περὶ τῆς μαντείας, ἡ
ὁποία ἐγένετο διὰ τῆς πλάτης ὡς ἐξῆς· κατὰ τὴν ἐ-
πανάστασιν, καὶ πρὸ αὐτῆς, οἱ Ἕλληνας ἐμάντευαν
καὶ ἐμαντεύοντο διὰ τῆς πλάτης τοῦ ψητοῦ ἀρνιοῦ,
καὶ ὄχι ἄλλου τινὸς ζώου. Ἐνας μὲ τὸν ἄλλον ἐ-
παρατήρουσι μετὰ προσοχῆς τὴν δεξιὰν πλάτην τοῦ ἀρ-
νιοῦ. Ὑπῆρχεν εἰς τὴν Πελοπόννησον συνήθεια κάθε οἰ-
κογενειάρχης, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ χωρικοὶ καὶ οἱ
ποιμένες, ὅταν ἔψηναν τὸ ἀρνὶ νὰ στέλλουσι τὴν μίαν
πλάτην εἰς τὸν ἱερέα, καὶ ἐν ἐλλείψει τούτου, εἰς τὸν φί-
λον του, ἢ εἰς ἄλλον κανένα ἐπίσημον ἄνθρωπον. Τοῦτο
ἐγένετο ἐναλλάξ. Τὸ πάσχα μάλιστα καὶ τοῦ Ἁγίου
Γεωργίου οἱ ποιμένες ὅλοι ψήνουν ἀρνιά, καὶ στέλλουσι
τὴν πλάτην εἰς τὸν ἱερέα. Ἡ δὲ μαντεία ἐγένετο κατὰ
τὸν ἐξῆς τρόπον. Ἐβλεπαν ἐπάνω εἰς τὴν πλάτην αὐτὴν

κατὰ τὸ μέρος, ὅπου ἔχει ἓνα κ ό κ α λ ο ν κατ' εὐθείαν γραμμὴν ὀρθόν, καὶ ἂν πλησίον αὐτοῦ καὶ εἰς τὸ κέντρον ἐφαίνετο μαυρίλα στρογγύλη, ἔλεγον ὅτι θά λάβουν λάφυρα. Ἄν δὲ αὐτὴ ἢ μαυρίλα ἤρχετο ἀπὸ κάτω πρὸς τὰ ἄνω, τότε ἔλεγον, ὅτι ἔρχονται οἱ ἐχθροὶ καὶ θά ἔχωμεν πόλεμον καὶ τοῦτο πολλάκις ἀλήθευεν, καὶ δὲν ἔμεναν νὰ πολεμήσουν, διότι ὁ οἰωνὸς ἦτο κακός, καὶ τοιοῦτοτρόπως διὰ τῆς τοιαύτης προλήψεως ἐσκέπαζαν τὴν ἀδυναμίαν των. Ἄλλοτε πάλιν οἱ καπεταναῖοι ἀπὸ τὴν ἄλλην ἡμέραν διέδιδαν, ὅτι αὔριον θά ἔχωμεν πόλεμον, θά νικήσωμεν καὶ θά λάβωμεν καὶ πολλὰ λάφυρα, διότι ἢ πλάτη τὸ ἔδειξεν. Ἐὰν δὲ τυχὸν οἱ Τούρκοι ἤρχοντο, καὶ ἐσυνέπιπτε νὰ νικήσωμεν αὐτούς, ἢ πρόληψις τότε ἐστερεοῦτο. Εἰς δὲ τὸ μέρος τῆς πλάτης, ὅπου ἄρχεται τὸ τρυφερόν καὶ εἶναι τὸ διπλοῦν κ ό κ α λ ο ν, τὸ μέρος αὐτὸ σχηματίζει ἓνα κακοκαμωμένον σταυρόν, καὶ τοῦτο οἱ Ἕλληνες εἶχαν ὡς ἰδικόν των, εἰς δὲ τὴν ἀντικρὺ ἄκραν, ἢ ὅποιά εἶναι καὶ ὀλίγον ὑψηλότερα τῆς ἄλλης, εἶχαν τοὺς ἐχθρούς των. Οἱ πλατομάνται ἔλεγον, ὅτι ὅταν ἢ πλάτη γείνη ἴση ἀπὸ τὴν μίαν ἄκραν ἕως εἰς τὴν ἄλλην, τότε θά ἤμεθα ὅμοιοι μὲ τοὺς Τούρκους, καὶ θά γείνωμεν ἔθνος καὶ θά ἔχωμεν καὶ ἡμεῖς ἰδικόν μας Βασίλειον. Εἰς δὲ τὸ ἄκρον τῆς πλάτης, ὅπου εἶναι ἢ κλείδωσις, ὅταν τὸ κρέας εἶναι ψημένον καλά, καὶ τὴν καθάρισουν μὲ τὸ χέρι, ἀφίνει ἓνα νεῦρον χονδρόν καὶ ἄσπρον κολλημένον κοντὰ εἰς τὴν κλείδωσιν, καὶ ἐνάωνει αὐτὴν μὲ τὰ ἄλλα τοῦ ἀρνιοῦ κ ό κ α λ α· τοῦτο τὸ νεῦρον σημαίνει, ὅτι ὁ κύριος τοῦ ἀρνιοῦ ἔχει χρήματα, καὶ εἶναι δυνατός· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι διαφορούμενον, διότι ὁ μάντις κολλᾷ τὴν μαντείαν αὐτὴν ὅπου θέλει, εἴτε εἰς τὸν ἀρ-

χῆθεν κύριον τοῦ ἀρνιοῦ, εἴτε καὶ εἰς τὸν ἀγοραστὴν αὐτοῦ. Εἰς δὲ τὸ κάτω μέρος καὶ πλησίον εἰς τὸ χονδρόν, εἰς τὴν κλείδωσιν ὑπάρχει μία ῥαφή, καὶ μέσα ἔχει μαυρίλαν, καὶ λέγουσιν, ὅτι ἢ μαυρίλα αὕτη δηλοῖ, ὅτι κάποιος θά ἀποθάνῃ ἢ ἀπέθανεν ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἔχουσι τὸ ἀρνί, διότι ἢ μαυρίλα φανερώνει τὸ μνημα, ἢ τις ἂν ἦναι μεγάλη, σημαίνει τότε ὅτι ὁ θάνατος συνέβη σύντομα, ἢ ὅτι θά γείνη ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων τοῦ ἀποθανόντος.

Ἐνόσω λοιπὸν ἐκράτει ὁ πόλεμος κατὰ τῶν Τούρκων, κάθε ἡμέραν τοιαῦτα εἶχαμεν. Ἐνας, ἓνας, ἔπαιρνε τὴν πλάτην, καὶ ἔλεγεν ἔξω ἓνα προμάντευμα, τὸ ὅποιον διεδίδετο μὲ λόγια ἀκανόνιστα. Ὅλοι ἐπεριμέναμεν πότε νὰ ψηθῇ τὸ ἀρνί διὰ νὰ ἴδωμεν τὴν πλάτην, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπεριμέναμεν διὰ νὰ φάγωμεν. Ὅταν δὲ ἐκαθήμεθα γύρω τῶν τραπεζῶν καὶ ἐτρώγαμεν τὰ ψητὰ ἀρνιά ἐγίνετο χασμφοδία, διότι ἓνας π. χ. ἐκύταζε τὴν πλάτην καὶ ἐμάντευεν, οἱ δὲ ἄλλοι ἐγέλων κρυφὰ καὶ ἐκλειαν καὶ τὸ μάτι τάχα, ὅτι ὁ μάντις ἐννοεῖ ἄλλος δὲ πάλιν ἔχων τὸ στόμα του γεμάτον, ἐκίνει τὸν ἄλλον τὸν πλησίον μὲ τὸν ἀγκῶνά του, καὶ ἔλεγεν εἰς αὐτὸν νὰ δώσῃ προσοχὴν εἰς τὰ λόγια τοῦ μάντεως, ὅστις ἔπλαττε μὲν πράγματα ἀνύπαρκτα, ἀλλ' ἐβοηθεῖτο ἀπὸ τὰς προλήψεις τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου, οἵτινες μ ο υ γ κ ρ ι σ τ ἄ ἐνευαν πιστεύοντες τὴν μαντείαν ὡς ἀληθινήν. Οἱ στρατηγοὶ ὅμως, οἱ καπεταναῖοι καὶ οἱ λοιποὶ νοήμονες τῶν Ἑλλήνων ἐγνώριζαν τὸ ψεῦδος, καὶ τὸ ἐμεταχειρίζοντο εἰς τοὺς ἀπλοῦς κατὰ τὰς περιστάσεις διὰ νὰ μὴ δειλοῦν καὶ ὑποχωροῦν εἰς τὰς μάχας, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐπὶ τέλους οἱ στρατιῶται ἔγειναν ἄφοβοι καὶ τολμηροί. Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν μας ὅμως καὶ ὕστερα καθόσον ἐπροχωροῦμεν κατὰ τοσοῦ-

τον αὐτὸν προλήψεις τῶν Ἑλλήνων ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἄρχισαν νὰ ἐκλείπουν, καὶ κατὰ μέγα μέρος ἐλαττώθη καὶ ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς καὶ ἡ πρὸς τὰ θεῖα εὐλάβεια, καὶ οἱ ἄνθρωποι ἐκατήντησαν ἄπιστοι εἰς τὰς πολιτικὰς τῶν σχέσεις, εἰς δὲ τὰ συναλλάγματά των στρεφόμενοι καὶ ἐπίορκοι. Ὁ ὕλισμὸς ἐπλεόνασε καὶ τὰ ἦθη μετεβλήθησαν. Μετὰ δὲ τὴν ἔλευσιν τῆς Ἀντιβασιλείας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ διαγωγή τῆς Διοικήσεως αὐτῆς τὰ πάντα διέφθειρε. Τὸ δὲ σέβας καὶ ἡ λεγομένη ἐντροπή μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἀφανίσθησαν. Ἡ νεολαία μάλιστα ἄρχισεν ἔκτοτε νὰ βέπη εἰς πράξεις χαμερπεῖς, ἐπαρεδόθη εἰς τὴν ἀμέλειαν, τὴν ἀκολασίαν καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἡδονὰς τοῦ σώματος. Εὐχαριστεῖται εἰς τὰς ματαιὰς ἐπιδείξεις τῶν ἐνδυμάτων καὶ εἰς τὰ ἄσεμνα βαδίσματα, καὶ δὲν παρέχει, κατὰ δυστυχίαν, καμμίαν ἐλπίδα καλὴν. Ἐνεκα δὲ τούτων ὄλων οἰκτρὰ θὰ ἦναι ἡ κατάστασις τοῦ μέλλοντος.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς μάχης τοῦ Βαλτετσίου ἀπὸ τοῦ Παγκράτι, Γκιόζα καὶ τὸ Διάσελον ἤλθαν εἰς Πιάνα ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης, ὁ Θάνος Κανακάρης, ὁ Σωτῆρης Χαραλάμπης, οἱ Πετιμεζαῖοι¹ καὶ λοιποὶ Καλαβρυτινοί.

Τινὲς λέγουσι καὶ γράφουσι, ὅτι μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ Βαλτετσίου ὁ Ἀ. Ζαΐμης ἀπεσπάρθη ἀπὸ τὸ στρατόπε-

¹ Ὁ Σ. Τρικούπης (I. A. 256.) φέρει αὐτοὺς ἀπὸ τὸ Λεβίδι εἰς τὴν Πιάνα, καὶ ὅτι ἐστρατοπέδωσαν πρὸς φύλαξιν τῆς θέσεως ἐκείνης. Ἄλλ' εἰς τὸ Λεβίδι δὲν ὑπῆρχε στρατόπεδον Ἑλληνικόν καὶ ἂν ἤθελεν ὑπάρχει, τότε βεβαίως ὄλοι οἱ Τούρκοι δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ἔλθουν εἰς τὸ Βαλτέτσι. Ὁ Ἀρβᾶλης ἤθελε κατ' αὐτὰς πάλιν νὰ συστήσῃ εἰς τὸ Λεβίδι στρατόπεδον μὲ τοὺς Τριπολιτσιώτας, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε· διότι ἀρρώστησεν, ἐπῆγεν εἰς τὴν Βυτίνα καὶ ὅταν ἐγένετο ὁ πόλεμος εἰς τὸ Βαλτέτσι ἀπέθανεν. Ἦσαν δὲ ἐκεῖ μόνον οἱ ἐντόπιοι μὲ τὸν Ἀλέξ. Νικολόπουλον καὶ ὁ Κολιδὸς Δαρειώτης καὶ Γεώργ. Λαμπρόπουλος μὲ τοὺς Δαρειώταις ὄλοι ἕως 450 ἄνθρωποι.

δον τοῦ Λεβιδίου καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ μοναστήριον Ὀμπλόν, ἢ εἰς τὸ χωρίον Δεμέστιχα διὰ νὰ συστήσῃ τὴν πολιρκίαν τῶν Πατρῶν, διότι εἶχαν περάσει εἰς τὰς Πάτρας Τούρκοι Ἀλβανοί. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθινόν, διότι μετὰ τὴν μάχην τοῦ Λεβιδίου δὲν ἔγινε πλέον ἐκεῖ στρατόπεδον Καλαβρυτινόν, ὁ δὲ Ζαΐμης δὲν εἶχε σῶμα νὰ ἔρχεται εἰς Τριπολιτσᾶν. Μόνον τοῦ Σωτῆρη Χαραλάμπη οἱ στρατιῶται ἤρχοντο, διότι ἦσαν ἀπὸ τῆς Κατσάναις καὶ τῆς Κλουκίνας. Ἐκτὸς δὲ τούτου μετὰ τὴν μάχην τοῦ Λεβιδίου οἱ Καλαβρυτινοὶ μαθόντες, ὅτι ὁ Κεχαγιάμπης ἔρχεται εἰς τὰς Πάτρας ἔφυγον ἐκεῖθεν, ὁ δὲ Π. Ἀρβᾶλης, ὡς εἶπαμεν ἀνωτέρω, ἀπέθανεν, ὁ ὅποιος τότε ἦτο ἀρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας Τριπολιτσᾶς κατὰ τὴν βορεινὴν πλευράν. Μάλιστα λέγουσι, ὅτι ὁ Ἀρβᾶλης ἐλυπήθη πολὺ διότι ἔχασε πρότερον τὸν Δημήτριον Σταμέλον, τὸν ὅποιον ὑπεραγαποῦσε, καὶ ὅτι ἡ λύπη αὐτῆ τοῦ ἔφερε τὸν θάνατον ὀλίγας ἡμέρας ὕστερα.

Μετὰ δὲ τὴν ἔλευσιν των ἀπὸ τὸ Ἄργος ἐστάθησαν ἐκεῖ εἰς τὸ Λεβίδι ὁ Μπηλίδας, ὁ Ἀλέξης Νικολάου Λεβιδιώτης, οἱ Δαραῖοι, οἱ Καψιῶται καὶ αὐτοὶ ἔπειτα μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ Βαλτετσίου ἐπῆγαν εἰς τὴν Ἐπάνω Χρέπαν καὶ εἰς τὸ Περθῶρι μὲ τοὺς Πουρναραῖους. Οἱ δὲ ἀδελφοὶ Νταγραῖοι Γιαννάκης καὶ Θανάσης ἀπὸ τῆς Καρυαῖς, χωρίον τοῦ Ἄργους, οἱ Τσιπιανῖται, Κακουραῖοι καὶ λοιποὶ ἔπιασαν τὰ ἄνωθεν τῶν Τσηπιανῶν μέρη, καὶ ποτὲ αὐτοὶ δὲν ἐστάθησαν, οὔτε στρατόπεδον ἐσύστησαν εἰς τὴν Κανδύλαν. Ἐκεῖ δὲ ἦτο καὶ ὁ ἠγούμενος Καλλίνικος. Τὸ χωρίον Ἐπάνω Μπέλεσι καὶ τὰ ἄλλα χωριδάκια τῆς ἐπαρχίας Ἄργους εἶχαν ἓνα καπετάνιον Κλα-

νούρην ὀνόματι ἀπὸ τὸ Ἐπάνω Μπέλεσι καταγόμενον καὶ ὄλοι οὔτοι ἐφύλαττον τῆς Πόρταις.

Εἶπαμεν ἀνωτέρω, ὅτι ἦσαν δύο ἀδελφοὶ Νταγραῖοι, καὶ πολλάκις κατὰ τὴν διήγησιν συγχίζονται, διότι δὲν ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ μόνον τὸ κοινὸν τῆς γενεᾶς των ἐπώνυμον. Κατὰ τὴν μάχην τοῦ Λεβιδίου καὶ πρότερον ὁ μὲν Γιαννάκης Νταγρές, ἦτο εἰς τὸ Ἄργος, ὁ δὲ ἀδελφός του Θανάσης ἦτο ἐπάνω εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς. Μετὰ δὲ τὴν ἔλευσιν τοῦ Κεχαγιᾶ ὁ Γιαννάκης ἀνέβη ἐπάνω εἰς τὰ Τσιπιανὰ ἐπῆγε καὶ ἔφερε σῶμα στρατιωτικὸν καλλίτερον καὶ περισσότερον. Ἐκεῖ ἔμειναν μαζὺ οἱ δύο ἀδελφοὶ μέχρι τοῦ πολέμου τῆς Γράνας, ὅπου ὁ Θανάσης ἐσκοτώθη μόνος του διὰ νὰ μὴν πέση ζωντανὸς εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ὡς θέλομεν διηγηθῆ ὕστερον.

Οἱ δὲ Καλαβρυτινοὶ εἶχαν τοῦ Παγκράτη, ὡς εἴρηται, καὶ τοῦ Γκλόζα τὸ διάσελον, καὶ ἐκεῖθεν ὁ Σωτήρης Χαραλάμπης, συναινέσει καὶ τῶν ἄλλων προϋχόντων τῆς Ἀχαΐας, ἔστειλε τὸν Σωτήρη Θεοχαρόπουλον καὶ τὸν ἠγούμενον Ναθαναήλ ἀπὸ τὴν μονὴν τοῦ Ἀγ. Γεωργίου τοῦ Φονιά εἰς τὴν Ὑδραν διὰ νὰ ζητήσουν ἀπὸ τὸν Α. Οἰκονόμου καὶ λοιποὺς οἰκοκυραίους τῆς Ὑδρας νὰ στείλουν τὰ πλοῖα των εἰς τὸν κόλπον τῶν Πατρῶν διὰ νὰ ἐμποδίζουσι τοὺς Ἀλβανοὺς Τούρκους νὰ μὴν περνᾶν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Οὔτοι δὲ φθάσαντες εἰς Ὑδραν ἤυραν τὴν ἀντεπανάστασιν τῶν Ὑδραίων κατὰ τοῦ Α. Οἰκονόμου, τοῦ ὁποίου κατέλυσαν τὴν δημοκρατικὴν ἀρχὴν καὶ ἐσύστησαν πάλιν τὴν ἀριστοκρατίαν των, ὡς ἀνωτέρω ἐδιηγήθημεν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Μάχη Βερβαίνων καὶ Δολιανῶν.

Εἰς τὰς 17 Μαΐου ἐστάλη ἀπὸ τὸν Κολοκοτρῶνην ἀπὸ τὸ στρατόπεδον τοῦ Χρυσοβιτισιοῦ ὁ Νικήτας Σταματελόπουλος καὶ ὁ ἀδελφός του Νικόλαος μὲ 150 στρατιώτας, κατ' ἀναλογίαν νὰ τοὺς πάρῃ ἀπὸ ὄλα τὰ σώματα τῆς πολιορκίας τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτσι, ὅπου ἔλαβε τὸν Κωνσταντῖνον Ἀλεξανδρόπουλον μὲ 50 Στεμνιτσιώτας, νὰ υπάγῃ νὰ συστήσῃ τὸν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου, ἢ ὁποία ἀκόμη δὲν εἶχε πῆξει καλὰ, νὰ ἦναι κοντὰ εἰς τὰ Μεγάλα Δερβένια νὰ μαθαίνη ἂν ἔρχονται Τούρκοι, νὰ μᾶς εἰδοποιῇ, καὶ νὰ μᾶς στέλνῃ μολύβι ἀπὸ τὰ τ ζ α μ ί α τῶν Τούρκων καὶ κριθάρι· διότι τότε ἄρχισαν νὰ θερίζουν εἰς τὸ Ἄργος.

Ἀνεχώρησε λοιπὸν ὁ Νικήτας μὲ τοὺς στρατιώτας του καὶ ἔτυχε νὰ περάσῃ ἀπὸ τὰ Δολιανὰ, ὅπου ὀλίγον ἐσταμάτησε καὶ ἐπῆρεν ὄσας τροφὰς τοῦ ἐχρειάζοντο.

Οἱ Τούρκοι εἶχαν ἔβγει πανστρατιᾶ ἀπὸ Τριπολιτσᾶν ὑπὲρ τὰς 10 χιλιάδες μὲ τὰ κανόνια καὶ τὰς σκηνάς των (τσαντήριά των) διὰ νὰ υπάγουν εἰς Μιστρά, ἀφοῦ πρῶτον χαλάσουν τὸ στρατόπεδον τῶν Βερβαίνων, καὶ ἐκεῖθεν νὰ καλέσουν τοὺς Ἑλληνας εἰς ὑποταγὴν· διότι ἀφ' οὗ ἀπέτυχαν εἰς Βαλτέτσι ἐνόμιζαν τὸν Μιστράν καταλληλότερον πρὸς τὸν σκοπὸν των, καὶ διότι ὁ Ρουμπῆς καὶ ἄλλοι Μπαρδουγιῶται Τούρκοι τοὺς ἐπαραινῆσαν εἰς τοῦτο καὶ τοὺς ὑπεσχέθησαν, ὅτι αὐτοὶ μόνοι των

είναι ικανοὶ νὰ χαλάσουν τὸ στρατόπεδον τῶν Βερβαίνων.

Ὁ Νικήτας ἐβγήκεν ἀπὸ τὰ Δολιανὰ καὶ ἐπῆρε τὸν δρόμον τοῦ Ἄργους, ἀλλὰ καθὼς ἔφθασεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν Ἀγιάννη οἱ Δολιανῖται, ἐπειδὴ εἶδαν μίαν κολώναν Τούρκους, οἵτινες ἤρχοντο κατὰ τὸ χωρίον των, ἔτρεξαν καὶ τοῦ ἐφώναξαν νὰ γυρίσῃ ὀπίσω. Ὁ ἀδελφὸς δμως τοῦ Νικήτα Νικόλας, ἐπειδὴ ἦτο θυμωμένος διότι δὲν τοὺς ἔδωσαν οἱ Δολιανῖται ἓνα φόρτωμα κρασί διὰ τὸν δρόμον των, εἶπε τότε τοῦ Νικήτα· «πᾶ μ ε εἰς τὸν δρόμον μας καὶ ἄς μὴν ἀφήσουν ἀπ' αὐτοὺς οἱ Τούρκοι οὔτε ρουθοῦνι». Ὁ Νικήτας τότε τοῦ λέγει· «ὄχι, ἐγὼ διὰ Περσιάνους πάω εἰς τὸ Ἀνάπλι γυρεύοντας καὶ τὴν ὥρην τοὺς ἡῦρα ἐδῶ νὰ τοὺς ἀφήσω, δὲν τὸ κάμνω». Καὶ εὐθὺς ἐγύρισε καὶ ἐκλείσθη εἰς τὰ σπίτια μὲ τοὺς στρατιώτας καὶ μὲ τοὺς Δολιανῖτας ὑπὸ τοὺς καπεταναίους Μητρομάραν Ἀθανασίου, Ἡλίαν Κωνσταντόπουλον ἢ Λιάπην, καὶ τοὺς εὐρεθέντας ἐκεῖ ἕως 100 Ἀγιοπετρίτας μὲ τὸν Θεόδωρον Ἀντωνάκην, Θεόδωρον Πολίτην, καὶ Ἀναγνώστην Προεστάκην καὶ ἄλλους· ὅλοι δὲ οἱ κλεισμένοι εἰς τὰ σπίτια στρατιῶται ἦσαν ὡς 300. Ἄρχισεν ὁ πόλεμος ἀπὸ τοὺς Τούρκους κατὰ τῶν κλεισμένων· τὰ σπίτια, τὰ ὅποια ἐπίασαν, ὅλα ἦσαν ἕως 13, καὶ ὁ μὲν Νικήτας ἐπίασε τὸ σπίτι τοῦ Χριστοφίλη, ἡ δὲ σημαία του ἦτο μὲ τοὺς κλεισμένους εἰς τὸ σπίτι τοῦ Καραμήτρου καὶ ἐκεῖ ἔβαλαν οἱ Τούρκοι καὶ τὰ κανόνια· διότι ἐνόμιζαν, ὅτι ἐκεῖ ἦτο ὁ καπετάνιος· ἐβάρεσαν τῆς πόρταις μὲ τὰ κανόνια καὶ τῆς ἐτρύπησαν, ἀλλ' ἀπὸ μέσα τῆς εἶχαν κτίσει μὲ πέτραις, καὶ

ἀπὸ ἐκεῖ ἀπὸ μίαν τρύπαν ἐσημάδευσε ἓνας Βαρβιτσιώτης τὸν ἀρχιπυροβολητὴν (τοπτοσίμπασην) καὶ τὸν ἐσκότωσε.

Καθὼς τὸ ἔμαθε τοῦτο ὁ Κεχαγιάμπεης, ὁ ὁποῖος ἐστέκετο εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ χωριοῦ εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον, ἐλυπήθη καὶ διέταξε καὶ ἔπαυσαν νὰ ρίχνουν τὰ κανόνια.

Ἄλλη δὲ κολώνα Τούρκοι ἐπῆγεν εἰς Βέρβαινα καὶ ἄρχισε τὸν πόλεμον μὲ τὰ ἐκεῖ Ἑλληνικὰ στρατεύματα, καὶ τρίτη κολώνα ἐπῆρε τὸ Δραγοῦνι καὶ ἀφοῦ ἐκτυπήθη εἰς τὸν δρόμον ἀπὸ τὸν Δ. Διγενῆν Ἀγιοπετρίτην¹, ὁ ὁποῖος ἔπεσε μαχόμενος καθὼς καὶ ἄλλοι Ἕλληνες, ἐγύρισεν αὐτὴ πάλιν καὶ ἀνέβη τὴν Ψηλὴ Ῥάχι καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐκατέβη καὶ ἐπολιορκῶσε καὶ αὐτὴ μὲ τὴν ἄλλην τὰ Βέρβαινα.

Βλέποντες οἱ ἰδιοὶ μας, ὅτι οἱ ἐχθροὶ κοντεύουν νὰ φθάσουν εἰς τὰ Βέρβαινα, ἐπῆγαν κατ' αὐτῶν ἓνα σῶμα ἕως 500 μὲ τὸν Γιατράκον, ἀλλὰ δὲν ἐμπόρεσαν νὰ βастάξουν καὶ ἐγύρισαν ὀπίσω, καὶ τότε ἐβγήκαν καὶ ὅλοι οἱ ταμπουρωμένοι εἰς τὰ σπίτια τῶν Βερβαίνων καὶ ἄρχισεν ὁ πόλεμος εἰς τὰ γερά. Οἱ Τούρκοι Μπαρδουινῶται ἔπεσαν ἐπάνω εἰς τὰ ταμπούριά των μὲ τὰ μούτρα, ἀλλὰ εἰς τὴν πρώτην ὀρμὴν ἔτυχαν οἱ ἰδιοὶ μας καὶ τοὺς ἐσκότωσαν δύο σημαιοφόρους (μπαϊρακταραίους) καὶ ἄλλους πολλοὺς Τούρκους, τοὺς ἔτρεψαν τότε εἰς φυγὴν καὶ τοὺς ἔφερναν κυνηγῶντες τὸν κατήφορον καὶ ἐπέρασάν ἀπέξω ἀπὸ τὰ Δολιανὰ. Τότε οἱ πολιορκοῦντες τὸν Νικήτα καὶ

¹ Αὐτὸν ὁ Σ. Τρικούπης δὲν λέγει ποῦ ἐφονεύθη, ἀλλὰ βεβαιότατα τοῦτο ἐξάγει ὁ ἀναγνώστης ἢ εἰς Δολιανὰ ἢ εἰς Βέρβαινα κατὰ τὴν ὥραν τοῦ πολέμου, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ἀληθές.

τούς ἄλλους Ἕλληνας εἰς τὰ Δολιανά, καθὼς εἶδαν τοὺς ἰδικούς των φεύγοντας, ἔφυγαν καὶ ἐκεῖνοι καὶ ἄφησαν ἐλευθέρους τοὺς κλεισμένους. Ἐπειτα βγαίνει καὶ τοὺς παίρνει κατόπιν ὁ ἥρωας ὁ κλεισμένος μὲ τοὺς συντρόφους του καὶ μὲ τοὺς ἄλλους, ὅσοι τοὺς ἔφερναν κυνηγῶντες, τοὺς παίρνει τὰ κανόνια καὶ ἄλλα πράγματα τοῦ πολέμου, καὶ ἂν εἶχαν οἱ Ἕλληνες μίαν ὥραν ἀκόμη ἡμέραν ἤθελαν τοὺς κατασφάζει ὅλους. Ἐδῶ ἔχασαν οἱ Τούρκοι σκοτωμένους ὑπὲρ τοὺς διακοσίους καὶ κάμποσοι ἐλαβώθησαν ἀπὸ δὲ τοὺς ἰδικούς μας ἐφρονεύθησαν εἰς τὰ Δολιανὰ ὁ Ἀναγνώστης Ῥόρης καὶ ἄλλοι ὀλίγοι.

Μετὰ δὲ τὴν μάχην ἐνύκτωσε καὶ ἡ βροχὴ ἦτο πολλή, καὶ ἔπειτα ἐγένετο σκότος ψηλαφητόν. Ἦτο ἡ κατάρα τοῦ προφήτου Δαυὶδ, λέγοντος· «ἡ ὁδὸς αὐτῶν σκότος καὶ ὀλίσθημα»· ὁ δὲ Ἑλληνικὸς Ἄγγελος, ὁ φόβος, τοὺς κατεδίωκεν· ὑπέφεραν οἱ Τούρκοι πολλὰ ἕως οὗτου νὰ φθάσουν εἰς τὴν πόλιν τῆς Τριπολιτσᾶς.

Ἕλληνές τινες ἀπὸ τὸ στρατόπεδον τοῦ Χρυσοβιτισίου καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τῆς Πιάνας, αὐτοὶ εἶχαν ἔργον νὰ πηγαίνουν ἐξωθεν τῆς Τριπολιτσᾶς τὴν νύκτα νὰ παίρνουν τὰ ζῶα τῶν Τούρκων, τὰ ὅποια ἄφιναν νὰ βόσκουν ἐξω τῆς πόλεως. Τότε εἶχαν ὑπάγει ἀπὸ τὸ μέρος τῶν Τρικόρφων ἀποβραδὺς νὰ κατασκοπεύσουν εἰς ποῖον μέρος μένουν ζῶα διὰ νὰ πλησιάσουν νὰ βαρέσουν τὰ λεγόμενα γοῦργουρα, ὥστε ἐκ τοῦ κρότου αὐτῶν νὰ φοβηθοῦν νὰ ἀφηνιάσουν (προγκίξουν) τὰ ἄλογα, νὰ σκορπισθοῦν μέσα εἰς τὸν κάμπον καὶ οὕτω νὰ τὰ κλέψουν εὐκολά. Ἀφοῦ ἐνύκτωσεν εἶδαν τὴν πόλιν φωτισμένην, καὶ ἤκουσαν θρήνους καὶ κλαυθμούς, καὶ φωνὰς πολλὰς· ἔτρεχαν

οἱ Τούρκοι μὲ τὰ φανάρια εἰς τὰς χεῖρας ἐπάνω, κάτω καὶ ἐδέχοντο τοὺς ἰδικούς των, οἱ ὅποιοι ἤρχοντο ἀπὸ τὸν πόλεμον βρεγμένοι λασπωμένοι καὶ λυπημένοι διὰ νὰ τοὺς φωτίσουν νὰ εὔρουν τὰ σπίτια των καὶ τὰ πράγματα των, διότι ἀπὸ τὸ πολὺ σκότος δὲν ἐγνώριζαν ποῦ εἶναι καὶ ποῦ ὑπάγουν, διότι εἶχαν μάθει ἀπὸ τὴν ἡμέραν, ὅτι ἐνικήθησαν καὶ εἶχαν ἐνωρὶς στείλει πληγωμένους καὶ νεκρούς· Ἐγείνεν ἀνάμνησις τοῦ Βαλτετσίου· ἔκλαιον ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἔχασαν τοὺς ἰδικούς των εἰς τὸ Βαλτέτσι, ἔκλαιον καὶ οἱ ἄλλοι ἐπίσης διὰ τοὺς συγγενεῖς των, οἵτινες ἐφρονεύθησαν εἰς τὰ Βέρβαινα καὶ τὰ Δολιανὰ. Ἐδιπλασιάσθη ὁ θρήνος καὶ τὸ κακόν. Καθ' ὄλην δὲ τὴν νύκτα ἐγένετο ἀνησυχία καὶ μοιρολόγια ἀκούοντο. Τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν ἐμάθαμεν ὅλα τὰ γεγονότα τοῦ πολέμου, διότι οὐδεμίαν ἄλλην εἶδησιν εἶχαμεν περὶ αὐτοῦ, ἀλλ' οὐδὲ καπνοὺς ἔβαλεν ἡ Ἐπάνω Χρέπα, διότι οἱ Τούρκοι μαθόντες τὸν τηλεγράφων τοῦ καπνοῦ, ἐβγήκαν νύκτα διὰ νὰ ἐξαπατήσουν τοὺς Ἕλληνας· ἀλλ' αὐτὴν τὴν αὐγὴν ἡ Ἐπάνω Χρέπα ἦτο σκεπασμένη ἀπὸ κατὰ χνιάν, διότι ἤθελε νὰ βρέξη καθὼς καὶ ἔβρεξε, καὶ οὕτω δὲν εἶδεν ἡ βάρδια ἂν οἱ Τούρκοι ἐβγήκαν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν.

Ἡ μάχη αὕτη εἶναι πολὺ σημαντικὴ, διότι προτοῦ εἶχε γείνει ἡ μάχη τοῦ Βαλτετσίου, καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰς τὰς μάχας ἔλαβαν οἱ Ἕλληνες τόλμην μεγάλην νὰ μὴ φοβοῦνται πλέον τοὺς Τούρκους, καὶ ἄρχισαν νὰ ἐρωτοῦν ποῦ εἶναι οἱ Τούρκοι, ὅχι σὰν πρῶτα ὅτε ἔλεγαν, ἔρχονται οἱ Τούρκοι καὶ ἔφυγαν. Πολλὰς φορὰς ἐκυνήγησαν τὰ Ἑλληνικά στρατεύματα καὶ πολλὰς καπόταις

έχασαν οί Έλληνες στρατιώται έως νά συνειθίσουν νά παίρνουν τών Τούρκων τής καπόταις ¹.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η .

Στρατοπέδευσις τών Έλλήνων εις τήν Ζαράκοβαν και εις τὰ Τρίκορφα. — Έλευσις τοῦ Δ. Ύψηλάντου και ὑποδοχή αὐτοῦ. — Παράδοσις τής Μονεμβασίας. — Μάχη τοῦ Πάνου Κολοκοτρώνη κατά τόν Μικρόν Μύτικα και Μαντζαργᾶ. — Μάχη ἐν Δάλα.

Ὁ Φλέσας μετὰ τὸ σκόρπισμα τής Κορίνθου και τοῦ τοῦ Ἄργους ἀπὸ τὸν Κεχαγιᾶν, και μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ Βαλτετσιού, ὅταν ἤμεθα εις τήν Ζαράκοβαν, ἡ δὲ ἐφορεία εις τήν Πιάναν, ἤρχετο ἀπὸ τήν Κόρινθον ἐκεῖ. Ἐπειδὴ δὲ ὠργανίζετο ἡ συνέλευσις τών Καλταζῶν, διερχόμενος ἀπὸ τινὰ χωρία τής ἐπαρχίας Καρύταινας ἔλεγε γενικῶς τοὺς κ ο τ σ α μ π ἄ σ ι δ ε ς Τουρκολάτρας,

¹ Ὁ Π. Πατρῶν σελ. 39 λέγει ὅτι 2,000 Τούρκοι ἐξήλθον ἀπὸ τήν Τριπολιτσᾶν διὰ τὰ Δολιανά και ὅτι μὲ κανόνια και μὲ καθβαλαριὰν ἐνικήθησαν ἀπὸ τὸν Νικήτα και τοὺς ἐκεῖ κλεισθέντας ἕως 200 στρατιώτας, και ὅτι μὴ δυνάμενοι νά τοὺς νικήσωσιν ἐτράπησαν εις φυγὴν και ὁ Νικήτας τοὺς κατεδίωξε και τοὺς ἐπῆρε και τὰ κανονιά των. Αὐτὰ δὲν ἔχουν ὅλως διόλου ἀλάτι. Ἄφοῦ τοὺς ἐκλείσαν και τοὺς ἐπολεμοῦσαν μὲ τὰ κανονιά των, πῶς ἦτο δυνατόν οἱ ὀλίγοι κλεισμένοι νά τοὺς νικήσουν; Ἦτο πράγμα νά μὴν μάθῃ ὁ Ἱεράρχης τήν μεγάλην ἐκστρατείαν τών Τούρκων κατά τών Βερβαίνων; διότι τί ἤθελαν οἱ Τούρκοι εις τὰ Δολιανά; ἦτο ἐκεῖ στρατόπεδον, ἢ ἐγνώριζαν αὐτοὶ ὅτι ἐκεῖ θὰ εὐρεθῆ και ὁ Νικήτας; Ὁ δὲ Σ. Τρικούπης (I. A. 257) τοὺς λέγει 4.000. Ἄλλ' ὅταν ἐπῆγγιαν νά ἐπιχειρήσουν τήν διάλυσιν τοῦ στρατοπέδου τών Βερβαίνων, τὸ ὅποιον ἦτο ὑπὲρ τὰς 2,500, και εἶχε κονψῆ του τὰ στρατόπεδα τοῦ Βαλτετσιού, Πιάνας και Χρυσοβιτσιού. ἦτο δυνατόν νά ἔβγουν μὲ τόσους ὀλίγους και μάλιστα ἀφοῦ εἶχαν χάσει πρὸ 8 ἡμερῶν τήν μάχην τοῦ Βαλτετσιού;

και ἄλλως πῶς ἐξύβριζε τοὺς προκρίτους. Ὁ δὲ Κανέλλος Δεληγιάννης εὐρεθεῖς τότε ἐκεῖ και θυμωθεῖς κατά τοῦ Ἄρχιμανδρίτου εἶπε πρὸς αὐτόν, ὅτι πρὶν ἐπαναστατήσωμεν, αὐτὸς ἐξαπάτησε τοὺς προκρίτους ὡς ἀπόστολος τής Φιλικῆς Ἐταιρίας, ὑποσχόμενος μεγάλα πράγματα και ὅτι θὰ ἔχωμεν βοηθοὺς μεγάλας Δυνάμεις· τὸν ὠνόμασε ψεύτην, διότι ὅσα τοῖς ὑπέσχετο δὲν ἀλήθευσαν, και ὅτι ἡ Ῥωσία δὲν ἔστειλε βοηθήματα, οὔτε ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατά τής Τουρκίας· ὁ δὲ Φλέσας εἶπε πρὸς τὸν Δεληγιάννην· « ψεύτης εἶσαι σύ! και διὰ τί νά μὴ » πιστεύσης ὅσα σοῦ ἔλεγα ὡς ἀπόστολος, διότι ἂν σοῦ » ἔλεγα τὰ ἀληθινὰ πράγματα, δὲν ἤθελές με πιστεῦσαι, » διότι τὰ συμφέροντά σου ἦσαν ἐνωμένα μὲ τὰ τών » Τούρκων ». Τότε πλέον ὁ Κανέλλος ἔγεινεν ἀκράτητος ἀπὸ τὸν θυμόν του, και ἀμφοτέροι ἐπιστολίσθησαν, ἀλλ' ἐμεσολάβησαν τὰ ἄλλα μέλη τής Ἐφορείας και τοὺς ἐξέχωρισαν, και ὁ Φλέσας ἔφυγεν ἐκεῖθεν και νύκτα ἦλθεν εις τήν Ζαράκοβαν, ὅπου ἦτο ὁ Κολοκοτρώνης, ὅστις τὸν ἔστειλεν ἀμέσως νύκτα εις τὸ Βαλτέτσι διὰ νά μὴν τὸν κοκοποιήσῃ ὁ Δεληγιάννης.

Μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ Βαλτετσιού ὁ Κολοκοτρώνης ἐπίασε τὸ χωρίον Ζαράκοβα, τὸ ὅποιον εἶχεν ἕνα πύργον πολὺ ὑψηλὸν και δυνατὸν και ἐκεῖ μετέφερε τὰ στρατόπεδα τοῦ Χρυσοβιτσιού και τής Πιάνας· ἡ δὲ Ἐφορεία ἔμεινεν ἀκόμη εις Πιάνα διὰ πολλὰς ἡμέρας.

Ἀπὸ τήν Ζαράκοβαν ἀνταπεκρίθη μὲ τοὺς καπεταναίους, ὅπου ἔμειναν εις τὸ Βαλτέτσι νά ἐτοιμασθοῦν και νά ἔλθουν νά ὀχυρωθοῦν (ταμπουρωθοῦν) εις τήν Σιλήμναν, και ὅτι αὐτὸς θὰ πιάσῃ τὰ ὀπίσω Τρίκορφα

κατὰ τὴν Ζαράκοβαν ἕως τὸ Ἀλῶνι καὶ Διάσελον τῆς Ἐπάνω Χρέπας, ὅπου χύνει κατὰ τὸ Περθῶρι ὁ δρόμος, ἕως ἐκεῖ θὰ βαστᾶ διὰ νὰ μὴ τοῦ πάρουν οἱ Τούρκοι τῆς πλάταις.

Ἄφου ἐπῆγεν ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τὰ στρατεύματά του εἰς τὴν Ζαράκοβαν, μετὰ τὸ γεῦμα τὰ ἐπῆρην ὁ ἴδιος μὲ ὄλους τοὺς καπεταναίους καὶ ἐπῆγαν εἰς τὰ Τρίκορφα, ὅπου δὲν φαίνεται ἡ Τριπολιτσᾶ, τοὺς ἔδειξεν ἐκεῖ τὰς θέσεις καὶ ἔκαμαν τ α μ π ο ὄ ρ ι α . Αὐτὰ λέγονται τὰ πρῶτα τ α μ π ο ὄ ρ ι α , διότι ἔκαμαν καὶ ἄλλα ὕστερα, ἕως ὅτου ἐπήγαμεν εἰς τὸν Ἅγιον Βλάσην. Ἄφου λοιπὸν τοὺς ἔδειξε τὴν θέσιν, οἱ στρατιῶται καὶ οἱ καπεταναῖοι ἄρχισαν ὄλοι καὶ ἔκτιζαν ταμπούρια, ἀλλὰ τὰ καλλίτερα ἔκτισαν οἱ Λαγκαδινοὶ τὸ σῶμα τῶν Δεληγιανναίων, ὅσοι ἦσαν μὲ τὸν Ἀθανάσιον Κίντζον· διότι ὄλοι ἦσαν κτίσται, οἱ δὲ ἄλλοι στρατιῶται τοῦ τμήματος τῶν Δεληγιανναίων ἦσαν εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Λάλα μὲ τὸν Δημήτριον Δεληγιάννην, οἱ ὅποιοι μετὰ τὴν φυγὴν τῶν Λαλαίων εἰς Πάτρας ἦλθαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς, καθὼς θὰ διηγηθῶμεν κατωτέρω, καὶ τότε ἐσυνάχθη εἰς τὴν πολιορκίαν ὄλον τὸ στράτευμα τῆς ἐπαρχίας Καρύταινας.

Καθὼς ἀναφεν ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀμέσως ἐλακτάρισεν εἰς τὰς καρδίας τῶν Ἐπτανησίων τὸ Ἑλληνικὸν αἰσθημα τῆς ἐλευθερίας καὶ ἄρχισαν νὰ ἔρχωνται πρὸς βοήθειαν τῶν Ἑλλήνων ἐπαναστατῶν καὶ ἐγρόμισαν τὰ παράλια τῆς Γαστούνης. Ἄλλ' ἡ Ἀγγλία ἀπεφάσισε νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ κάμνουσα προκηρύξεις καὶ φοβερίζουσα τοὺς Ἐπτανησίους, ὅτι ὄσοι φύγουν χωρὶς ἄδειαν διὰ τὴν Πελοπόννησον καὶ συλλαμ-

βάνονται θὰ φονεύωνται, τὰ δὲ κτήματά των θὰ δημεύωνται. Τελευταῖοι ἀπὸ ὄλους τοὺς Ἐπτανησίους ἐπέρασαν εἰς τὴν Πελοπόννησον ὄσοι ἦλθαν εἰς τοῦ Λάλα μὲ τὸ καρᾶβι τὸ πολεμικὸν τοῦ Ἄναστ. Φωκᾶ, μὲ τὸ ὄποῖον ἔφερον καὶ κανόνια, καὶ ὄλας τὰς ἐτοιμασίας τοῦ πολέμου, ἦτοι ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς, ὁ Γεράσιμος Φωκᾶς, ὁ Εὐάγγελος Πανᾶς καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Μεταξᾶς καὶ ἄλλοι πολλοί, καὶ οὕτω ἐσυνάχθησαν Κεφαλλῆνες ὕπερ τοὺς τριακοσίους, οἵτινες ἐνώθησαν καὶ μὲ τοὺς ἐλθόντας πρότερον Ζακυνθίους καὶ ἔγειναν ὄλοι ἕως τετρακόσιοι.

Αὐτοὶ πάλιν ἐνώθησαν μὲ τὸν Γεώργιον Σισίνην καὶ μὲ τοὺς ἐκεῖ Γαστουναίους καὶ ἄλλους διὰ νὰ ὕπάγουν ὄλοι ὄμοῦ νὰ πολιορκήσουν τὸ Λάλα. Ἡ βοήθεια αὕτη τῶν Ἐπτανησίων ἔδωκε ζωὴν εἰς τὴν Ἐπανάστασιν ἐκείνων τῶν ἡμερῶν, διότι οἱ Λαλαῖοι ἔβγαιναν συχνά, ἔκαιαν καὶ ἄρπαζαν, ὅτι καὶ ἂν εὕρισκαν εἰς τοὺς κάμπους τῆς Γαστούνης καὶ τοῦ Πύργου, ἐσύναζαν τὰς τροφὰς καὶ τὰ ζῶα, ἐπέριναγαν καὶ τὸν ποταμὸν Ἄλφειδὸν (Ῥουφιὰν) κατὰ τὴν Ἀγουλινίτσαν καὶ ἐπήγαιναν πέραν ἀκόμη καὶ οὕτως ἐμπόδιζαν τοὺς Ἑλληνας νὰ συσσωματωθῶν. Εἶχαν δὲ τρομάξει τὰς ἐπαρχίας ἐκεῖνας· ἐπῆγαν ἔπειτα καὶ ἐπῆραν τοὺς Τούρκους τῆς Γαστούνης, οἱ ὄποιοι ἦσαν κλεισμένοι εἰς τὸ παλαιὸν φρούριον τῆς Γλαρέντσας καὶ ἔφεραν αὐτοὺς εἰς τοῦ Λάλα. Τότε δὲ μάλιστα εἶχαν σκοτώσει καὶ τὸν περίφημον διὰ τὴν παλληκαριὰν του Γ. Γιαννιᾶν μὲ τοὺς συντρόφους του κατὰ τὴν θέσιν Κατσαροῦ ὄνομαζομένην, καὶ ὕστερον πάλιν εἰς ἄλλον πόλεμον γενόμενον κατὰ τὸ χωρίον Λαντσόι ἐσκότωσαν ἐπίσης κάμποσους Ἑλληνας καὶ τὸν Χαράλαμπον Βιλαέτην, ἀρχηγὸν τοῦ Πύργου καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλή-

νων εις εκείνα τὰ μέρη, και ἔνεκα τούτων ἐδειλίασαν τοὺς ἐντοπίους Ἑλληνας.

Οἱ Λαλαῖοι Τούρκοι ἀφοῦ εἶδαν τοὺς Ἑπτανησίους ἐρχομένους κατάκαμπα μὲ τὰ κανόνια των ἐπίστευσαν, ὅτι δὲν ἦσαν ἐχθροὶ των, και ἐβγήκαν ἀπὸ τοῦ Λάλα νὰ τοὺς ἀνταμώσουν κατὰ τὴν θέσιν Πουρνάρι εἰς τὸν κάμπον. Ἐζήτησαν νὰ ὁμιλήσουν μὲ τοὺς καπεταναίους των ὡς φίλοι και σύμμαχοι τῶν Ἀγγλων· ἀλλ' οἱ Ἑπτανήσιοι τοὺς εἶπαν, ὅτι και ἡμεῖς εἴμεθα Ἑλληνες, και μαζὺ μὲ τοὺς ἀδελφούς μας θὰ ἀποθάνωμεν, ἢ θὰ ἐλευθερωθώμεν· δόσατέ μας και σεῖς τὰ ἄρματα σας και ἐλάτε νὰ ζήσετε μὲ ἡμᾶς μὲ τὰ παιδιὰ σας και μὲ τὰς γυναῖκας σας, και θὰ περάσωμεν καλά, και ὅτι θὰ εἴμεθα ὅλοι ἴσοι και θὰ ζήσωμεν ὡς ἀδέλφια, ἔξω ἀπὸ μίαν πίστιν. Ἀκούσαντες ταῦτα οἱ Λαλαῖοι και μαθόντες, ὅτι οἱ Ἑπτανήσιοι δὲν ἦλθαν ὡς φίλοι των, ἐτραβήχθησαν πάλιν εἰς τοῦ Λάλα.

Ἐπειτα ἐπλησίασαν και ἀπὸ τὰ μακρυνὰ μέρη οἱ Καλαβρυτινοὶ Ἑλληνες, οἱ Ἀρκαδινοὶ, Φαναριῖται, οἱ Καρυτινοὶ και ἄλλοι, οἵτινες ὅλοι ἐπολέμησαν τοὺς Λαλαίους πρῶτον μὲν κατὰ τὴν 29 Μαΐου εἰς τὴν θέσιν Πουρνάρι, ὅτε οἱ Λαλαῖοι ἐβγήκαν νὰ πάρουν τὰ κανόνια, τὰ ὅποια ἔφεραν οἱ Κεφαλωνίταις μὲ τοὺς Γαστουναίους, και ἐνικήθησαν, ἀφοῦ ἐσκοτώθησαν ἀπὸ αὐτοὺς ἕως πενήκοντα και ἐπληγώθησαν πολλοί, ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων ἀπέθαναν τέσσαρες Γαστουναῖοι, οἱ ὅποιοι ἦσαν εἰς τὴν Βίγλαν και ἕνας Κεφαλωνίτης. Τὸ ἑσπέρας τῆς μάχης ἐσυνάχθησαν τὰ στρατεύματα ὅλα ἐπάνω εἰς τὸ Ποῦσι ἀπέχον ἀπὸ τοῦ Λάλα ἕως μισὴν ὥραν. Οἱ Γαστουναῖοι μὲ τοὺς Κεφαλωνίτας και τοὺς Ζακυνθίους ἕως χίλιοι

πεντακόσιοι, οἱ Καλαβρυτινοὶ χίλιοι, οἱ Καρυτινοὶ μετὰ τῶν Ἀρκαδῶν και τῶν Φαναριτῶν ὡς χίλιοι πεντακόσιοι και ἔστησαν τὰς σκηνὰς των ἀντικρυς τοῦ Λάλα.

Τὴν δὲ ἐπομένην ἡμέραν 30 Μαΐου πάλιν ἔγεινε μάχη κάτω εἰς τοῦ Ποῦσι τὸν κάμπον, κατὰ τὴν ὁποίαν ὀλη ἢ καββαλαρία τῶν Λαλαίων και οἱ πεζοί, ὡς χίλιοι πεντακόσιοι, ἔλαβαν μέρος εἰς αὐτὴν, ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων μόνον ὀκτακόσιοι, οἵτινες ἐπολέμησαν ἀνδρείως, ἢ δὲ μάχη διήρκεσεν ἕξ περίπου ὥρας· ἐνικήθησαν δὲ εἰς αὐτὴν πάλιν οἱ Λαλαῖοι και ἔφυγαν, ἀφοῦ ἔχασαν περὶ τοὺς ἐξήκοντα, και πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐπληγώθησαν· ἀπὸ δὲ τοὺς Ἑλληνας ἀπέθαναν δύο και ὁ καπετὰν Γεώργακης Πλαπούτας, και δύο ἐλαβώθησαν.

Κατὰ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουνίου ἐνῶ ἡμεθα εἰς τὰ Τρίκορφα, μᾶς ἔγραψαν οἱ ἰδικοὶ μας ἀπὸ τὴν πολιορκίαν τοῦ Λάλα τοὺς πολέμους και τὰς νίκας των, και προσέτι τὸν θάνατον τοῦ Γ. Πλαπούτα, ὁ ὁποῖος θελήσας νὰ πιάσῃ τὰ Μπαστηραῖκα, εἶπε νὰ τὸν ἀκολουθήσουν, ἀλλ' ἕνας μόνον στρατιώτης ἀπὸ τὸν Βλόγκον τὸν παρηκολούθησεν ἕως ἐκεῖ· και ἀφοῦ αὐτὸς ἐσκοτώθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἔμεινε μόνος ὁ Γ. Πλαπούτας, ὅστις ἔπασχεν ἀπὸ ἄσθμα, ἢ δὲ παραμικρὰ στενοχωρία αὐξανε τὸ πάθος του· τότε δὲ, θέλων νὰ γυρίσῃ ὀπίσω εἰς τὸ στρατόπεδον, ἔτρεξε περισσότερο δια νὰ μὴ πέσῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων ζωντανός, και ἐμβῆκεν εἰς τὸ ἐκεῖ πλησίον δάσος· ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ στρατόπεδον και τοιουτοτρόπως ἀπὸ τὸν θυμὸν του και τὴν φιλοτιμίαν του ἔπεσεν ἄπνους, ἢ δὲ θέσις, ὅπου ἔπεσεν, ἦτο δασώδης και εἶχε και ρεύματα· οἱ δὲ Τούρκοι δὲν τὸν εἶδαν, ἀλλὰ και ἂν τὸν ἔβλεπαν, ἐπειδὴ ἦσαν καβ-

βαλαραῖοι, τὰ ἄλογά των δὲν ἐδύναντο νὰ ἔμβουν ἐκεῖ, διότι ὁ τόπος ἦτο δύσβατος· τὸ δὲ στρατόπεδον ὄλον τοῦ Λάλα ἐλυπήθη πολὺ, διότι ἔχασεν ἓνα καλὸν ἀρχηγόν. Ἐπειτα οἱ Ἕλληνες ἐπῆραν ἐκεῖθεν τὸν νεκρὸν του, τὸν μετέφεραν εἰς τὸ χωρίον Νεμνίτσαν, καὶ ἐκεῖ τὸν ἔθαψαν μὲ μεγάλας τιμὰς.

Καθὼς λοιπὸν ἐμάθαμεν τὸν θάνατόν του ἐκρίθη εὐλογον ἀπὸ τὸν Θ. Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Κανέλλον Δεληγιάννην νὰ σταλῇ ὁ Δ. Πλαπούτας εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Λάλα διὰ νὰ παραλάβῃ τὸ στρατιωτικὸν σῶμα τοῦ ἀδελφοῦ του, ἀλλ' εἰς τὸν δρόμον του νὰ περάσῃ καὶ ἀπὸ τὴν Στεμνίτσαν καὶ νὰ λάβῃ καὶ τὰς διαταγὰς τῆς Γερουσίας τῶν Καλτεζῶν.

Ἀναχωρήσας λοιπὸν ἐκεῖθεν ὁ Δ. Πλαπούτας ἐπῆγεν εἰς τὰ Μαγούλιανα, ὅπου ἐκοιμήθη τὴν πρώτην νύκτα, τὴν δὲ ἐρχομένην ἡμέραν ἐτράβηξεν εἰς τὰ Λαγκαδιά καὶ ἐκεῖ ἔμεινεν ἕως τὸ δειλινόν, καὶ ἔπειτα ἀνεχώρησε καὶ ἐνύκτωσε μακρὰν τῶν Λαγκαδιῶν. Ὀλὴν δὲ τὴν νύκτα ἐπεριπατοῦσε καὶ ἔφθασεν εἰς τοῦ Ποῦσι τὴν τρίτην ἡμέραν μετὰ τὸ γεῦμα.

Ἐκεῖ φθάσας ἤυρε τοὺς Ἕλληνας ὠχυρωμένους εἰς τὸ αὐτὸ ὀχύρωμα (ταμποῦρι) τῆς θέσεως Ποῦσι. Ἡ συνοδεία τοῦ Πλαπούτα ἦσαν ὄλοι δέκα ἐπτὰ, εἶχε δὲ καὶ τοὺς δύο καπεταναίους τῆς κωμοπόλεως Μαγουλιανῶν, τὸν Ἀργύρην Ζούβελον καὶ τὸν Ἠλίαν Κοσμόπουλον, τοὺς ὁποίους ἔδωκε πρὸς αὐτὸν ὁ Κολοκοτρώνης διὰ νὰ τὸν συντροφεύουν, τὸν ἔχουν ἔγνοιαν, τὸν παρηγοροῦν εἰς τὴν λύπην του διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ διὰ νὰ τὸν συνδράμουν εἰς τοὺς πολέμους. Φθάσαντες δὲ εἰς τοῦ Ποῦσι, ὡς εἶπαμεν, ἤυραν τὸ στρατιωτικὸν σῶμα

τοῦ ἀποθανόντος, καὶ τοὺς καπεταναίους τοῦ τμήματος Λιοδώρας, διότι ἐκεῖ ἦσαν καὶ τὰ δύο τμήματα τῆς ἐπαρχίας Καρύταινας, ἡ Ἄκοβα καὶ ἡ Λιοδώρα, καὶ ἀρχηγὸς αὐτῶν ἦτο ὁ Δημήτριος Παπαγιαννόπουλος, ὁ μετὰ ταῦτα ὀνομασθεὶς Δεληγιάννης.

Ἀφοῦ ἔγεινεν ὁ δεύτερος πόλεμος εἰς τὸ Ποῦσι, ὡς ἀνωτέρω εἶπαμεν, καὶ οἱ Λαλαῖοι ἐνικήθησαν καὶ πολὺ ἔνεκα τούτου ἐφοβήθησαν· διὰ τοῦτο ἀπεφάσισαν καὶ ἔστειλαν εἰς Πάτρας τὸν Κουτσοραΐτην ὀνομαζόμενον μὲ γράμματα πρὸς τὸν Ἰσοῦφ πασᾶν Σέραλην καὶ ἐζήτησαν νὰ ἔλθῃ μὲ δύναμιν νὰ τοὺς πάρῃ μὲ τὰς οἰκογενείας των εἰς τὰς Πάτρας.

Οἱ δὲ πολιορκοῦντες Ἕλληνες τότε τὰς Πάτρας ἦσαν μακρὰν, καὶ δὲν εἶδαν τὸν Πασᾶν, ὅστις ἐβγήκε μὲ τὰ στρατεύματά του διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς τοῦ Λάλα, ὥστε νὰ τὸν ἐμποδίσουν, ἢ νὰ τὸν πάρουν ἀπὸ κοντά, καὶ νὰ ἐνωθοῦν καὶ αὐτοὶ μὲ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας εἰς τοῦ Λάλα.

Ἡ θέσις Ποῦσι ἦτο ὠχυρωμένη ὀλόγυρα, ἔχουσα χαρακώματα καὶ δένδρα μεγάλα ἐρριμένα ἐπάνω εἰς αὐτά, κατὰ δὲ τὸ ἀνατολικὸν μέρος, τὸ ὁποῖον βλέπει εἰς τοῦ Λάλα, εἶχαν τοποθετημένα τὰ κανόνιά των. Ἐκεῖ ἔμειναν τρεῖς ἡμέρας χωρὶς νὰ κάμουν κανένα πόλεμον. Οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ εἶχαν κρυφὰ συνεννόησιν μὲ τινὰς Χριστιανούς, οἱ ὅποιοι ἦσαν εἰς τοῦ Λάλα δούλοι εἰς τοὺς Τούρκους, ἐπηγαινοήρχοντο καὶ μυστικὰ τοὺς ἔφεραν εἰδήσεις τί κάμνουν οἱ Τούρκοι. Κατὰ δὲ τὰς 12 τοῦ μηνὸς Ἰουνίου οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων ἔμαθαν ἀπὸ τοὺς φέροντας τὰς εἰδήσεις, ὅτι τὴν προηγουμένην ἡμέραν ἦλθε βοήθεια εἰς τοὺς Λαλαίους ἀπὸ τὰς Πάτρας ὁ Ἰσοῦφ πασᾶς Σέραλης μετὰ 800, ἐξ ὧν οἱ 300 ἦσαν καβαλαραῖοι, καὶ ὅτι εἶχαν σκοπὸν νὰ πέσουν ἐπάνω των

νά τοὺς πολεμήσουν καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἦναι ἔτοιμοι, διότι τὴν ἡμέραν τῆς προσβολῆς δὲν τὴν ἐγνώριζαν. Ταῦτα μαθόντες οἱ Ἕλληνες ἔθεσαν διπλαῖς βάρδιας, καὶ περισσότερον ἔδωκαν τὴν προσοχὴν των εἰς τὸ μέτωπον τοῦ ὀχυρώματος (ταμπουριού), τὸ ὁποῖον ἔβλεπεν εἰς τοῦ Λάλα. Ἄλλ' οἱ Τούρκοι κατὰ τὰς 12 ξημέρωμα 13 ἐβγήκαν νύκτα πολὺ, καὶ ἦλθαν ἀπὸ τὸ ὀπισθεν μέρος ὅπου ἦτο λόγκος, οἱ δὲ Ἕλληνες δὲν ἤλπιζαν τοῦτο, καὶ εἶχαν τὴν προσοχὴν των κατὰ τὸ μέρος ὅπου εἶναι ἡ πεδιάς. Ἐνῶ δὲ ὁ ἥλιος ἀκόμη ἦτο ἀβάρετος, οἱ Τούρκοι ἔξαφνα ἔπεσαν μέσα σχεδὸν εἰς τὸ ταμποῦρι καὶ ἄρχησαν νὰ τουφεκίζουν ἀπὸ τῆς πλάταις. Τὸ σῶμα τῶν Φαναριτῶν ἦτο ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἐτρόμαξεν ἔξαφνα καὶ ἔφυγεν ἔξω τοῦ χαρακώματος· τούτους φεύγοντας ἐκυνήγησαν οἱ καθβαλαραῖοι Τούρκοι καὶ ἐσκότωσαν ἐξ αὐτῶν 30, ἐκινδύνευσεν δὲ καὶ ὁ ἀρχηγός των Ντσανέτος Χριστόπουλος. Πλησιέστερα τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἔτυχαν οἱ Καπελήσιοι ἀπὸ τὸ τμήμα τῆς Γαστούνης καὶ αὐτοὶ ἔπιασαν τὴν θέσιν τῶν Ἀνδριτσάνων καὶ Φαναριτῶν, καὶ πολεμοῦντες ἐστόμωσαν τὴν ὀρμὴν τῶν Τούρκων καὶ δὲν τοὺς ἄφησαν νὰ ἔμβουν μέσα εἰς τὸ ταμποῦρι. Κατόπιν δὲ τούτων ἔλαβαν εἰδήσιν ὅλοι οἱ στρατιῶται, οἱ ὁποῖοι ἔτρεξαν εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος, καὶ οὕτω καὶ οἱ ἴδιοι Τούρκοι ἐτρόμαξαν καὶ ἐτραβήχθησαν. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων ἔτρεχαν γύρωθεν τοῦ ταμπουριού, μοιράζοντες φουσέκια καὶ ἐμψυχώνοντες τοὺς Ἕλληνας· ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς μόνος ἔρριψε τὰ πρῶτα κανόνια, ὁ δὲ Γεώργιος Σισίνης γυρίζων καθβάλα μέσα εἰς τὸ ταμπούρι ἐμοίραζε καὶ αὐτὸς φουσέκια, ἀτσαλόπετραις καὶ ῥῶμι καὶ ἔδιδε θάρρος εἰς τοὺς πολε-

μοῦντας στρατιώτας. Οἱ Ἕλληνες ἔστρεψαν τὰ κανόνια των κατὰ τὸ μέρος, ὅπου ἦσαν οἱ Τούρκοι, καὶ ἐθέρισαν πολλοὺς ἐξ αὐτῶν καὶ ἐκατάκοψαν καὶ πολλὰ δένδρα, ἡ δὲ μάχη κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος ἔγεινε φονικωτάτη. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ βόλι τουφεκιοῦ ἐρχόμενον ἀπὸ ἄγνωστον μέρος ἐπλήγωσε δύο πυροβολιτὰς Ἕλληνας καὶ ἄλλους ἐφόνευσεν. Παρατηρήσαντες δὲ τὴν θέσιν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν τὸ βόλι ἤρχετο, εἶδαν, ὅτι ἐπάνω ἀπὸ ἓνα δένδρον ἐκεῖθεν ἔβγαινον ὁ καπνός, καὶ ἐνόησαν, ὅτι ἐκεῖ ἐπάνω εἶναι ἄνθρωπος καὶ τουφεκίζει. Τότε ὁ καπετὰν Βαγγέλης Πανᾶς εἶδε καλά, ἐσημάδευσε καὶ ἔρριψε τὸ κανόνι, τοῦ ὁποῖου ἡ σφαῖρα εὐτυχῶς ἤυρε τὸν Ἀράπην, ὅστις ἦτο ἐπάνω εἰς τὸ δένδρον καὶ τὸν ἐκατέβασε κάτω κομμᾶτια. Τὸ θέαμα τοῦτο ἦτο πολὺ φοβερόν· καὶ οἱ μὲν Ἕλληνες ἔβαλαν τῆς φωναῖς καὶ ἐμψυχώθησαν, οἱ δὲ Τούρκοι ἐδειλίασαν, καὶ ὁ φόνος τῶν πυροβολιτῶν Ἑλλήνων ἔπαυσε, διότι ἄλλοθεν δὲν ἐβλέποντο. Ἡ μάχη ἔπειτα ἐξακολούθει τακτικᾶ ὀλόγυρα τοῦ ταμπουριού καὶ ὅλοι ἐπολέμουν, καὶ τότε ἐλαβώθη ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς· τούτου θέλοντος νὰ τουφεκίσῃ καὶ κρατοῦντος τὸ τουφέκι του, βόλι τουρκικὸν τοῦ ἐπῆρε τὰ δύο του χέρια καὶ τὰ ἐτραυμάτισεν. Ἡ μάχη αὕτη ἦτο ὀρμητικὴ ἐκ μέρους τῶν Τούρκων καὶ ἐβάσταξεν ἕως τὸ δειλινὸν τῆς αὐτῆς ἡμέρας. Ἀπὸ τοῦ Λάλα ἐβγήκαν ἄνδρες γυναῖκες καὶ παιδία καὶ ἀγνάντευαν τὴν μάχην, φωνάζοντες καὶ παρακαλοῦντες τὸν Θεὸν νὰ τοὺς βοηθήσῃ καὶ δίδοντες θάρρος τῶν ἰδικῶν των, ἀλλ' ὁ πασᾶς ἰδὼν, ὅτι οἱ Τούρκοι νικῶνται, καὶ ὅτι δὲν ἐπιτυγχάνει τὴν διάλυσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοπέδου ἐνωρὶς ὑπεχώρησεν εἰς τοῦ Λάλα μὲ πολλὴν ζημίαν του, διότι κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἐσκοτώθησαν

ὡς 200 Τούρκοι καὶ μεταξύ τούτων καὶ ὁ Σιληκτάρης· τοῦ ἰδίου πασᾶ.

Μετὰ τὴν μάχην οἱ Ἕλληνες στενοχωρημένοι ἀπὸ τὴν πεῖναν καὶ τὴν δίψαν, διότι οἱ φέροντες τὰς τροφὰς καὶ τὸ νερὸν ἐφοβήθησαν τοὺς Τούρκους, καὶ δὲν ἤλθον εἰς τὸ στρατόπεδον, ἐβούλωσαν τὰ κανόνιά των καὶ τὰ ἔχωσαν, ἔθαψαν τοὺς φονευθέντας, ἄφησαν τὰ περιττὰ πράγματά των, ἐπῆραν τοὺς πληγωμένους καὶ ἔφυγαν ὀλονυκτί· καὶ οἱ μὲν Ἑπτανήσιοι καὶ μέρος Καλαβρυτινῶν ἐπῆγαν εἰς τὴν Δίβρην, οἱ δὲ ἄλλοι ἕκαστος εἰς τὴν ἐπαρχίαν του καὶ εἰς τὸ χωρίον του, καὶ οὕτω ἐδιαλύθη τὸ στρατόπεδον τῶν Ἑλλήνων· οἱ δὲ περὶ τὸν Δημ. Δεληγιάννην καὶ Πλαπούταν Καρυτινοὶ ἐπῆγαν ἔπειτα εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς, ὡς ἀνωτέρω εἶπαμεν. Οἱ δὲ Λαλαῖοι ἔμειναν κύριοι τῆς θέσεως τῶν Ἑλλήνων καὶ ἀπολιόρκητοι. Τρεῖς δὲ ἡμέρας ἐν ἀνέσει ἐτοιμάζοντο, καὶ ἀφοῦ πρῶτον ἔθαψαν τοὺς νεκροὺς των, ἔπειτα κατὰ τὴν 17 Ἰουνίου ἔφυγαν καὶ αὐτοὶ μετὰ τοῦ Ἰσοῦφ πασᾶ εἰς τὰς Πάτρας διὰ τοῦ δρόμου τοῦ κάμπου. Φωτιά δὲν ἔβαλαν κατ' ἀρχάς, ἀλλ' ἀφήκαν σκοτεινὴν τὴν φυγὴν των, ἔπειτα δὲ ἐφάνησαν εἰς τὸν κάμπον καίοντες καὶ καταστρέφοντες δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ φοβούμενοι καὶ φοβίζοντες τοὺς Ἕλληνας, ὥστε νὰ μὴ τοὺς πλησιάζουν. Ἦσαν δὲ φορτωμένοι ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἄλλοι μὲν τὰ παιδιά των, καὶ ἄλλοι τὰ πολυτίμιά των πράγματα, καὶ ἕως νὰ φθάσουν εἰς Πάτρας ὑπέφεραν πολὺ βαδίζοντες μέσα εἰς τὰ ἀγκάθια, διότι ἦσαν ἀσυνεῖθιστοι εἰς τοὺς κόπους καὶ εἰς τὴν κακουχίαν αὐτὴν· ἐπροίσθησαν δὲ ἐκ τούτου τὰ πόδια τῶν γυναικῶν, τῶν γεροντισσῶν, τῶν κορασιῶν καὶ τῶν μικρῶν παιδιῶν.

Φθάσαντες δὲ εἰς τὰς Πάτρας ἔπεσαν ἐκεῖ πλησίον τοῦ φρουρίου καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἔκειντο ἐκεῖ ὡσὰν πεθαμένοι.

Ἀφοῦ δὲ οἱ Ἕλληνες ἔμαθον τὴν φυγὴν τῶν Λαλαίων ἔτρεξαν ὅλοι εἰς τοῦ Λάλα, ὅπου ἔφθασε καὶ ὁ Κωνσταντῆς Πετιμεζᾶς, καὶ ἀφοῦ ἐλαφυραγώγησαν τὰ σπίτια τῶν Λαλαίων, ἔπειτα ἔβαλαν φωτιά καὶ τὰ ἔκαψαν.

Ὁ Ἰσοῦφ πασᾶς Σέραλης αὐτὸς ἔλυσε τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν. Πολλάκις ἔκαμε πολλοὺς πολέμους πρὸς τοὺς Ἕλληνας, καὶ εἰς ὅλους ἐνίκησεν. Αὐτὸς ἔσωσεν ὅλα τὰ φρούρια τὰ Μωραΐτικα καὶ τὰ Ρουμελιώτικα, ἔσωσε δὲ καὶ τοὺς Λαλαίους, ὡς εἴρηται, διότι ὁ ἴδιος ἐξεστράτευσεν εἰς τοῦ Λάλα καὶ παραλαβὼν αὐτοὺς μετὰ τὰς οἰκογενεῖας των τοὺς ἐσυνώδευσε εἰς τὰς Πάτρας.

Ὁ πασᾶς οὗτος ἦτο πολεμικὸς καὶ στρατηγηματικὸς. Ἄν δὲν ἐπρόφθανε νὰ ἔλθῃ, ὅλα τὰ φρούρια ἤθελαν πέσει εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Μετὰ τὸ 1823 πάλιν ἐπέρασεν εἰς τὴν Ρούμελην, καὶ ὁ Σουλτάνος ἐδιώρισεν αὐτὸν φρούραρχον τῆς Βάρνας, κατὰ δὲ τὰ 1828 καὶ κατὰ τὸν μῆνα Ὀκτώβριον ἀπὸ τὰς ἀρχὰς ἕως τὰς δέκα ἔγεινεν ἡ παράδοσις τῆς Βάρνας, πολιορκουμένης ὑπὸ τῶν Ῥώσων, πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Νικόλαον τῆς Ῥωσσίας, ἡ ὁποία εἶχε τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Σουλτάνου διὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος, ὁ δὲ Ἰσοῦφ πασᾶς ἔκτοτε ἔφυγεν εἰς Ὀδησσὸν καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ κάτοικος¹.

¹ *Ἄσμα δημοτικῶν εἰς τὴν μάχην τοῦ Λάλα.*

Θέλτε ν' ἀκοῦσατε κλάυματα, δάκρυα καὶ μοιρολόγια;
Περάσατε ἀπὸ τοῦ Μπάστηρα κι' ἀπὸ τὸ Πέρα Λάλα,

Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἀφοῦ ἐσυνάχθη ὄλον τὸ στρατεύμα τῆς Καρύταινας εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς, ἔπειτα μὲ ἐπῆρε καὶ μὲ ἐπῆγεν ἐπάνω εἰς τὸ ὕψηλὸν καὶ χονδρὸν βουνὸν τῆς Σιλήμνας, ὅπου βλέπει τὴν Τριπολιτσᾶν καλὰ. Ἐπῆγαμεν φυλακτὰ νὰ μὴ μᾶς βλέπουν οἱ Τούρκοι, μὲ ἔχωσε μέσα εἰς μίαν χασμάδα ἀπὸ πέτραις καὶ μοῦ ἔδωκε τὸ κιάλι νὰ βλέπω ὄλην τὴν Τριπολιτσᾶν, διὰ νὰ μὴν ἔβγουν οἱ Τούρκοι καὶ νὰ τοὺς δώσω εἰδησιν. Ἐκάθησα ἕως ὅτου ἐνύκτωσεν, οἱ δὲ στρατιῶται ἔκτιζαν τὰ ταμπουριά των.

Ὅταν ἤμουν ἐκεῖ κρυμμένος εἶδα ἕνα Μανιάτην, ὅστις ἐπῆγε φυλακτὰ κοντὰ εἰς μίαν μεγάλην πέτραν καὶ ἐσήκωσε μίαν ἄλλην πέτραν, ἔβγαλε τρεῖς φοραῖς πρᾶγμα ἀπὸ τὸν κόρπον του καὶ τὸ ἔχωσε. Τοῦτο, ὅταν ἐγύρισα

Καὶ κεῖ νὰ ἀκοῦστε κλάύματα Τούρκικα μοιρολόγια
 Ν' ἀκοῦστε τῆς Αἰλιώτισσας τῆς καλομαθημέναις
 Πῶς κλαῖνε καὶ πῶς θλίβεται, πῶς χύνουν μαῦρα δάκρυα.
 Ν' ἀκοῦστε τὴν Χασᾶν Φειδοῦ τὴν ἀδελφὴν τοῦ Ἀληάγα
 Πῶς κλαίει καὶ πῶς θλίβεται καὶ χύνει μαῦρα δάκρυα.
 Μὲς τὰ μπετένια κάθεται τὴν Κάπελη ἀγναντεύει
 Βλέπει μπαϊράκια μὲ σταυροὺς καὶ φράγκους μὲ καπέλα.
 Ψηλὴ φωνήτσαν ἔβαλε ὄσφι κ' ἐν ἐδυνάσθη.
 Ἔχει τὰ χέρια σταυρωτὰ καὶ τὴν καρδιὰ κρατῶντα
 Πέρνει καὶ πάει στὸ Βοΐδοντα κί' εἰς τὸν Βεΐζουλάγα
 Κ' ἀπὸ μακρὰ τὸν χαιρετᾷ κί' ἀπὸ κοντὰ τοῦ λείει.
 Πασᾶ μ' ἔρχετ' ὁ Μόσκοβος πασᾶ μ' ἔρχετ' ὁ φράγκος,
 Μωρὴ δὲν εἶν' ὁ Μόσκοβος, μωρὴ δὲν εἶν' ὁ φράγκος
 Παρὰ εἶναι οἱ βαγιαδὲς μας καὶ φέρουν τὸ γαρᾶτσι.
 Σ' τοῦ Ποῦσι ἐρρίζανε ὄρδι εἰς τὴν Κάπελη εἶναι βίγλαις,
 Πιάνουν καὶ γράφουν μιὰ γραφὴν καὶ στέλλουν τοῦ Κολιόπλου.
 Σ' ἐσάνε Κολιόπουλε καὶ καπετὰν Γεωργάκη
 « Ἐμεῖς ἀδελφια εἴμαστε, καὶ ἀδελφια θὰ γεννοῦμεν.
 « Ἀκόμα βρὲ βρωμότουρκοι καὶ σεῖς παληομυρτάταις ; »
 « Ἐμεῖς ἀδελφια εἴμαστε κί' ἀδελφια θὰ γεννοῦμε ; »
 « Ταχυὰ θὰ ἴδῃτε πόλεμο καὶ κλέφτικο τουφέκι. »

πίσω, τὸ εἶπα εἰς τὸν ἀρχηγὸν καὶ μοῦ ἀπεκρίθη, πήγαινε εἰς τὴν δουλεία σου, τίποτε κλειδαριαῖς ἔκρυψεν. Ἐγὼ περιέργως ἐπῆγα καὶ τὰς ἡῦρα τῆς εἶχε πάρει ἀπὸ τὸ χωριὸν Σιλήμνα. Μοῦ ἐφάνη δὲ πολὺ παράξενον ὁ ἀνθρώπος αὐτὸς νὰ γνωρίζῃ ὄλα τὰ ἔθιμα τῶν Μανιατῶν καὶ δὲν ἤμποροῦσα νὰ τὸ λησμονήσω ποτέ μου.

Ὅταν δὲ ὁ Κολοκοτρώνης ἠθέλησε νὰ φέρῃ τοὺς στρατιῶτας εἰς τὰ Τρίκορφα, ὅθεν φαίνεται ἡ Τριπολιτσᾶ, τοὺς εἶπε τὸν ἀκόλουθον μῦθον τοῦ φιδιοῦ καὶ τοῦ κάβουρα, καὶ ἔπειτα τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον οἱ κυνηγοὶ πιάνουν τοὺς Λέοντας. « Ὁ κάβουρας καὶ τὸ φίδι ἔκαμαν φιλιάν καὶ κομπάριαν, καὶ ἀπεφάσισαν ν' ἀποθάνουν μαζύ, καὶ ἔτρεχαν καὶ τὰ δύο παντοῦ. Μίαν ἡμέραν ἐνύκτωσαν μακρὰν τῆς τρύπας τοῦ κάβουρα καὶ πλησίον ἐκείνης τοῦ φιδιοῦ. Τὸ φίδι ἐδέχθη τὸν κάβουραν εἰς τὴν τρύπαν του, τὸν ἐπροτίμησεν ὡς κομπάρου του καὶ τοῦ εἶπε νὰ ἔμβῃ μέσα πρῶτος αὐτός· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ κάβουρας δὲν ἐχωροῦσε μὲ τὰ πόδια του ἐσγάρλισε τὴν τρύπαν καὶ ἐχώρησεν. Ἀφοῦ δὲ ἐμβῆκαν μέσα καὶ τὰ δύο, τὸ φίδι ἀμέσως ἐκουλουριάσθη καὶ ἄφησεν εἰς τὴν μέσῃ τῆς κουλούρας τόπον ὅπου ἐμβῆκεν ὁ κάβουρας νὰ κοιμηθῇ. Τὴν νύκτα τὸ φίδι ἔσφιγκε τὸν κάβουραν διὰ νὰ τὸν ξελεπιάσῃ· ὁ δὲ κάβουρας φωνάζει· κομπάρε μὴ με σφίγῃς, πεθαίνω! Τὸ φίδι τοῦ ἀποκρίνεται· ὄνειρο βλέπω· καὶ ἐξακολουθοῦσε νὰ τὸν σφίγῃ. Ἀφοῦ ὁ κάβουρος εἶδεν ὅτι χάνεται, τοῦ λέγει· κομπάρε, ζύγω κοντὰ τὸ αὐτί σου, διὰ νὰ σοῦ εἶπω ἕνα μυστικὸν νὰ εὐτυχῆσῃς. Τὸ φίδι ἀμέσως ἐζύγωσε τὸ αὐτί του κοντὰ εἰς τὸ στόμα τοῦ κάβουρα, ὁ ὁποῖος τσαχόνει μὲ τὴν δαγκοῦνά του τὸ φίδι εἰς τὸν λαιμόν, τὸ σφίγκει, τὸ κρα-

τεῖ πολλήν ὥραν, τὸ φίδι στρίβεται, ξαναστρίβεται, ἐψόφησε. Τότε ὁ κάβουρας τὸ ἐπῆρε τραβῶντα τὴν νύκτα ἔξω τῆς τρύπας του, καὶ ἦτο ξαπλωμένον ἴσια ὡσάν ῥαβδί. Τὴν αὐγὴν, ὅπου εἶδε τὸ φίδι ὁ κάβουρας, τοῦ εἶπεν· ἂν ἦσουν καὶ τὴν νύκτα ἔ τ σ ι ἴσιος μαῦρε κουμπάρε, δὲν ἐπέθαινες, ἀλλ' οὔτε ὄνειράτα ἔβλεπες. Τοιοῦτοτρόπως καὶ οἱ Τοῦρκοι, ἂν ἐπερπάταγαν ἴσια, δὲν τοὺς εἶχαμεν τώρα ἔ τ σ ι εἰς τὸν ὀ β ω ρ ὸ ν· ἀλλὰ καλὰ τοὺς ἔχομεν, δὲν ἠσύχαζαν, ὄλο κακὰ μᾶς ἔκαναν».

Ἐπειτα τοὺς ἐδιηγῆθη καὶ τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον οἱ κυνηγοὶ πιάνουν τοὺς λέοντας. «Ὁ τρόπος, τοὺς εἶπε, ὅπου πιάνουν τοὺς λέοντας, καὶ δὲν τοὺς φοβοῦνται, εἶναι ἡ συνήθεια· διότι καὶ ὁ λέων εἶναι ἓνα μεγάλον καὶ κακὸ σκυλί, καὶ ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι δὲν τοὺς βλέπουν συχνὰ φοβοῦνται ἀκούοντες τὴν κακίαν τῶν καὶ τὴν ἀγριότητά τῶν, καὶ κατὰ πρώτην φορὰν ὅπου τὸν βλέπουν τρέμουν. Οἱ κυνηγοὶ ὁμως ἐνδύονται σκληρὰ πετσά, τυλιγόνται μὲ πολὺ κανάβι καὶ ἔ τ σ ι πηγαίνουν κοντὰ εἰς τὸν λέοντα, καὶ ἅμα ὁ λέων ἀνοίξῃ τὸ στόμα του χώνουν τὸ χέρι τοὺς μέσα, τὸ ὁποῖον εἶναι μὲ χοντρὸ κανάβι τυλιγμένον, καὶ τοῦ λέοντος τὰ δόντια κολλᾶν εἰς τὸ στουπί, καὶ κά-νει νὰ ἐμποδισθῇ, ἀλλ' ὁ κυνηγὸς τὸν δένει ἀφοῦ τοῦ πε-σάσῃ εἰς τὸν λαιμὸν ἓνα χαλκᾶ μὲ ἄλυσον, καὶ ἔτσι τὸν ἀφίνει δεμένον εἰς κανένα δένδρον πολλὰς ἡμέρας ὅσο ποῦ πεινάει, καὶ πᾶει καὶ τοῦ δίδει ὀλίγην τροφήν, καὶ πάλιν κάμνει τὸ ἴδιο, ἕως οὔ ὁ λέων θαρεῦει καὶ ἀρχινᾷ νὰ τὸν δέχεται ἀπὸ μακρὰν, διότι περιμένει ἀπὸ αὐτὸν τροφήν. Ἔτσι καὶ αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι, ὅπου τοὺς ἔχομεν κλεισμένους εἰς τὴν μάνδρα. Τώρα τοὺς βλέπετε, δὲν ἐπεινάσαν ἀκόμα, ἐβγαίνουν ἔξω ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, παίρνουν τροφή, ἐμεῖς ἀπὸ

κοντὰ ἕως νὰ κολλήσουν τὰ δόντια τῶν εἰς τὸ στουπί ἂ πὲ τοὺς περνοῦμεν τὸν χαλκᾶ ἐβγάζομεν τὸν ἰδικὸν μας καὶ τοὺς τὸν φοροῦμεν. Μὴν τοὺς φοβῆσθε, ἄνθρωποι εἶναι καὶ αὐτοὶ. Εἶχαν τὰ ὄπλα, τώρα τὰ ἔχομεν καὶ ἡμεῖς· ἐπάνω μας δὲν ἔρχονται, διότι τοὺς σκοτώνομεν· ἀπὸ ὀλίγον εἰς ὀλίγον θὰ ἡμερεύσουν καὶ αὐτοί».

Ἐπειτα τοὺς εἶπε τὸ ἐξῆς· «ὄλοι μας γνωρίζομεν πῶς πιάνουν τοὺς καβούρους οἱ χωρικοὶ· σφαλοῦν τὴν τρύπα τοὺς μὲ βοϊδοκοπριά καλοκαιρινή, χλωρή, ἢ ὁποία μυρίζει τοῦ κάβουρα, καὶ βγαίνει ἔξω διὰ νὰ φύγῃ τὴν βροῦμα, καὶ ἔ τ σ ι τὸν πιάνουν. Ἄλλοι πάλιν Ἑλληνες παίρνουν μίαν ῥαφίνα ἀπὸ σίκαλιν, τὴν χώνουν εἰς τὴν τρύπαν, τὴν κινοῦν μέσα, ἔξω, κάνουν μὲ τὸ στόμα τοὺς κ χ ι τὸ φίδι μιμούμενοι· ὁ κάβουρας νομίζει τὴν ῥαφίνα φίδι, τὴν δαγκάνει σφικτά, ἔπειτα τραβοῦν τὴν ῥαφίνα καὶ ἔρχεται ἔξω ὁ κάβουρας. Ὅλα αὐτὰ θὰ τοὺς τὰ φτιάσωμεν, βρὲ Ἑλληνες, ἕως νὰ τοὺς τραβήξωμεν ἔξω ἀπὸ τὴν γι-δόμανδρα καὶ νὰ τοὺς πιάσωμεν».

Κατὰ τὰς 5 Ἰουνίου ἀφήσαμεν τὰ ταμπούριά μας καὶ ἐπήγαμεν εἰς τὰ καθ' αὐτὸ Τρίκορφα, ὕστερα πάλιν εἰς τὴν ῥάχιν τοῦ βουνοῦ τοῦ ἀγίου Θεοδώρου, καὶ ἀπὸ τὰς δύο θέσεις αὐτὰς φαίνεται ἡ Τριπολιτσᾶ. Εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς πολιορκίας οἱ στρατιῶται Ἑλληνες ἦσαν ὄλως διόλου ἀγύμναστοι καὶ διὰ νὰ γεμίσουν τὸ τουφέκι τῶν πολλοὶ ἔβαλαν πρῶτα τὸ βόλι καὶ ἔπειτα τὴν μπαρούτη. Μίαν ἡμέραν μάλιστα, ἐνῶ εἶχαμεν ἐμποδισμένους τοὺς στρατιώ-τας νὰ ρίχνουν τουφέκια, ἐπειδὴ δὲν εἶχαμεν πολὺ μολύβι, ἔξαφνα ἀκούομεν κατὰ τὸ μέρος τοῦ Περθωριοῦ τουφέκια, ὑπωπτεύσαμεν, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐβγήκαν νύκτα καὶ μᾶς ἐπῆραν τῆς πλάταις. Ἀμέσως ὄλον τὸ στράτευμα δια-

τάττεται εἰς τὰ ἄρματα καὶ εὐθὺς στέλλεται ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν πρὸς τὸ μέρος ὅπου ἀκούσαμεν τὰ τουφέκια. Ἐπῆγε τὸ ἀπόσπασμα, ἀλλ' ἀντὶ νὰ εὕρῃ Τούρκους εὕρηκεν Ἕλληνας στρατιώτας καμπίσιους, οἱ ὅποιοι εἶχαν κρεμάσει μίαν καπόταν εἰς ἓνα μέρος διὰ σημάδι καὶ τὴν ἐτουφεκοῦσαν. Ὁ σκοπὸς των ἦτο νὰ μάθουν καὶ νὰ ἰδοῦν ἂν κόβῃ τὸ βόλι, καὶ ἂν ἤμποροῦν νὰ εὔρουν τὸν ἄνθρωπον.

Ὁ ἀρχηγὸς καὶ ὄλοι οἱ στρατιῶται ἐγέλασαν καθὼς τὸ ἀκούσαν διὰ τὴν ἀπλότητά των, τοὺς ἐμάλωσεν ἐλαφρὰ νὰ μὴ χαλοῦν τὴν μπαρούτη, διότι δὲν εἶχαμεν, καὶ τοὺς ἄφησε.

Μετὰ δέκα ἡμέρας ἦλθαν καὶ οἱ στρατιῶται τοῦ Βαλτετσίου καὶ ἐπίασαν τὸ χονδρὸ βουνὸ τῆς Σιλήμνας¹, αὐτὸ βλέπει ὄλην τὴν Τριπολιτσᾶν. Ἐπειδὴ λέγομεν περὶ πολιορκίας τῆς Τριπολιτσᾶς, ἐκρίναμεν καλὸν νὰ περιγράψωμεν αὐτὴν.

Ἡ Τριπολιτσᾶ ἦτον τριγυρισμένη μὲ φρούριον, τὸ ὅποιον εἶχεν ἐπτὰ πόρταις καὶ κοντὰ εἰς κάθε πόρτα ἦτο καὶ μία τάπια μὲ κανόνια. Ἐν τῷ μεταξῷ δὲ ἦσαν καὶ ἄλλαις τάπιας μὲ πολεμότηρυπαις διὰ τὸ λιανοτούφεκο. Τὸ ὄψος τοῦ φρουρίου ἦτο πέντε ἡμισυ μέτρα, καὶ κατὰ τὰς θέσεις ἄλλοῦ ἐψηλώνετο καὶ ἄλλοῦ ἐχαμηλώνετο. Ὁ δὲ γύρος τὸν ἦτο 3500 μέτρων, καὶ τὸ ἐμβαδὸν 1,320, 000 τετραγωνικῶν μέτρων. Μέσα εἰς αὐτὴν ἐκατοίκουν

¹ Δέκα ἡμέρας μόνον ἔμειναν μετὰ τὸν πόλεμον εἰς τὸ Βαλτέτσι οἱ Ἕλληνες, καὶ ὄχι καθὼς λέγει ὁ Σ. Τρικούπης (I. B'. 69) γενικὰ πράγματα, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐσκήνωσαν μετὰ τὴν νίκην Βαλτετσίου καὶ Βερβαίνων πλησίον τῆς Τριπολιτσᾶς, καὶ διετήρουν καὶ τὰς ἀνωτέρω θέσεις τοῦ Βαλτετσίου καὶ τὰς ἡθελαν πλεον αὐτὰς τὰς θέσεις, ὅταν ἐπίασαν τὰ καθ' αὐτὸ Τρίκορφα;

ὕπερ τὰς 35,000 ψυχαί, Τούρκοι, Χριστιανοὶ καὶ Ἑβραῖοι, καὶ εἶχαν ἔλθει ἐκεῖ, ὡς εἶπαμεν, καὶ ἕως 4,000 Ἄλβανοὶ μὲ τὸν Κεχαγιαμπεν. Ἦλθαν ἀκόμη μέσα ἕως 8,000 ψυχαὶ Μπαρδουνιώται, Μιστριῶται, Φαναριῖται, Λεονταριῖται, Καρυτινοὶ καὶ λοιποὶ· τὸ δὲ πλῆθος αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων, τὸ ὅποιον ἦτο ἐντὸς τῆς Τριπολιτσᾶς ἐγέννησεν τὴν ἀρρώστιαν εἰς αὐτὴν ὕστερον.

Αὐτὴ εἶχε πολλὰ πηγὰδια μὲ βουνίσια νερά, ἀλλ' εἶχε καὶ ἀπ' ἑξῶ δύο νερά τρεχούμενα, τὰ ὅποια ἔρχονται τὸ ἐν ἀπὸ τοὺς κήπους καὶ τὸ ἄλλο ἀπὸ τὴν Μάνα· ἀλλ' αὐτὰ ἡμεῖς ἅμα ἐζυγώσαμεν τὴν πολιορκίαν τὰ ἐκόψαμεν.

Τὴν 7 Ἰουνίου εἶχεν ἔλθει ἡ εἰδήσις, ὅτι ἔφθασεν ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης εἰς Ὑδραν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἔρχεται εἰς τὸ Ἄστρος, καὶ ὄλος ὁ κόσμος ἐμψυχώθη· μάλιστα δὲ οἱ στρατιῶται ἐπίστευσαν, ὅτι θὰ παύσουν τὰ δεινὰ των, διότι καὶ τὰ λόγια τῶν ἀποστόλων ἦσαν ἀκόμη εἰς τὴν ἐνθύμησίν των. Μετὰ 4 ἡμέρας ἔλαβεν ἡ Ἐφορεία τῆς Πελοποννήσου τὸ ἀκόλουθον γράμμα ἀπὸ τὸν Δ. Ὑψηλάντην ὅτι ἦλθεν εἰς Ὑδραν.¹

Ἐγγενέστατοι καὶ φιλογενέστατοι Ἐφοροὶ τῆς Πελοποννήσου.

Μετὰ ἐπίπονον ὁδοπορίαν καὶ θαλασσοπορίαν ὁ παντοδύναμος θεὸς καὶ ὑπερτατος προστάτης τῆς κοινῆς πατρίδος μὲ ἠξίωσε νὰ φθάσῃ εἰς Ὑδραν κατὰ πρῶτον, ἐξ ἧς στέλλω τὸ παρὸν δηλοποιῶ εἰς τὴν φιλογενεῖάν σας, ὅτι ἀποστέλλομαι παρὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου τοῦ σεβαστοῦ μοι αὐταδελφου πληρεξούσιος στρατηγὸς τῆς Πελοποννήσου καὶ τῶν ἄλλων μερῶν τῆς Ἑλλάδος· διὸ μετὰ τὸν ἐν Χριστῷ ἀσπασμὸν σας προβάλλω νὰ φανερώσητε τὴν ἀφίξίν μου εἰς τοὺς γενικοὺς καπεταναίους καὶ εἰς ὅσα ἄλλα μέρη θέλετε ἐγκρίνει· ἐπειδὴ δὲ ἔμαθον, ὅτι οἱ πολιορκῶντες τὴν Τριπολιτσᾶν ἠτοιμάζοντο νὰ κάμουν βεσάλτον. ἐγκρίνω, διὰ νὰ μὴ γείνη αἱματοχυσία πολλή, νὰ προσμένωσι τὸν αὐτόθι ἐρχομὸν μου καὶ ἴσως παραδοῦν με συνθήκας. Πρὸς τοῦτοις παρακαλῶ νὰ μοῦ γράψητε διὰ τῶν ἐπιφερόντων τὸ παρὸν μου Κωνσταντίνου Καντιώτου καὶ Γεωργίου Ἀντωνοπούλου, τοὺς ὁποίους καὶ σας συσταίνω ὡς φιλογενεστάτους καὶ ἀξιοπιστούς,

Ἀπεφάσισαν λοιπὸν τότε πολλοὶ νὰ ὑπάγουν νὰ τὸν προὔπαντήσουν εἰς τὸ Ἴαστρον καὶ ἐπῆγαν ὁ Πετρόμπεης, ὁ Κολοκοτρώνης, Ζαΐμης, Κανελ. Δεληγιάννης, Π. Γιατράκος, Κεφάλας, Ἀρχ. Φλέσας, Ἀναγνωσταρᾶς, Π. Πατρῶν, ὁ Βρεσθένης, ὁ Ἐλους, ὁ Σωτηράκης Χαραλάμπης, ὁ Θάνος Κανακάρης, ὁ Ῥήγας Παλαμῆδης, ὁ Νικόλ. Ταμβακόπουλος καὶ ἄλλοι πολλοὶ.

Ὅταν ἔφθασεν εἰς τὸ Ἴαστρον μὲ τὸ καράβι, τοῦ ἔγεινε μεγάλη ὑποδοχὴ, ἔρριψαν πολλὰ κανόνια, τοῦ ἔπλεξαν στεφάνους, καὶ ἔδωκεν ἡ ἐπαρχία τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἐκατέβηκεν ἐκεῖ διὰ νὰ τὸν ὑποδεχθῆ καὶ νὰ τὸν πολυχρονήσῃ. Ἐφερε μαζί του ὁ Πρίγκιψ τὸν Π. Ἀναγνωστόπουλον, τὸν Νεόφυτον Βάμβαν, τὸν Καντακουζηνόν, τὸν Γ. Τυπάλδον, τὸν Γ. Ἀντωνόπουλον καὶ τὸν Σάλαν ὡς ὑπασπιστήν του, τὸν Α. Πάικον, τὸν Ἐμμ. Βασιλειάδην, τὸν Φρ. Μαῦρον, τὸν Ι. Λιβέριον, τὸν Κ. Καντιώτην, τὸν Στεφ. Βαλιάνον, τὸν Διον. Ὀρφανόν, τὸν Ν. Φλογαττήν, καὶ ἄλλους. Οἱ δὲ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν ἦσαν ὑπάλληλοι τοῦ Ἰψηλάντου καὶ ἦλθαν εἰς τὰ Τρίκορφα, δὲν ἐβγήκαν δὲ ἀπὸ τὸ πλοῖον ἔλοι μαζί. Ἀπὸ τὸ Ἴαστρον ἐπεράσαμεν εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ, ἀφοῦ τὴν ἐπαύριον ἐγευματίσαμεν εἰς τῆς Καμάραις τοῦ Ἁγίου Πέτρου, ἐφθάσαμεν εἰς τὰ Βέρβαινα.

Καθὼς ὁ Ἰψηλάντης ἐκατέβη εἰς τὰ Βέρβαινα εὐθὺς

εἰς ποῖον μέρος πρέπει νὰ ξεμπαρκαρισθῶ. Καὶ ἐκεῖ νὰ στείλετε στρατιώτας ὅσους ἠμπορεῖτε νὰ διορίσετε χωρὶς νὰ ἀδυνατισθῶσιν αἱ πολιορκίαι, χιλίους δηλαδὴ ἢ πεντακοσίους πρὸς ὑποδοχὴν μας. Ταῦτα καὶ μένω τῇ 6 Ἰουνίου Ἰδρα.

Τῆς φιλογενείας ὑμῶν

Ὁ πατριώτης

Δημήτριος Ἰψηλάντης

πληρεξούσιος τοῦ γενικοῦ ἐπιτρόπου τῆς ἀρχῆς

ἐζήτησε φρουρὰν παρὰ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, ὁ ὁποῖος διέταξεν ἀπὸ τὸ Ἁγιοπετρίτικον σῶμα ἑκατὸν στρατιώτας νὰ τὸν φρουροῦν προσωρινῶς. Τὴν δὲ ἐπαύριον ἔγεινε παράταξις εἰς τὰ Ἀλώνια τῶν Βερβαίνων καὶ ἐκεῖ, ἀφοῦ ἐψάλλη δοξολογία ἀπὸ τοὺς ἀρχιερεῖς, ἀνέβη ὁ Ν. Βάμβας ἐπάνω εἰς τὸ ὑψηλότερον μέρος, τὸ ὁποῖον εἶχαν φτιάσει ἐπίτηδες, καὶ ἀνέγνωσε τὰ ἔγγραφα, διὰ τῶν ὁποίων ἐδιωρίζετο ὁ Δ. Ἰψηλάντης πληρεξούσιος τοῦ γενικοῦ πληρεξουσίου ἐπιτρόπου τῆς ἀρχῆς καὶ μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀναγνώσεώς των ἐφώνασεν Ζήτω ἡ πατρίς, Ζήτω ὁ Ἰψηλάντης, καὶ ἔρριψαν πολλὰ κανόνια καὶ τουφέκια.

Μετὰ τοῦτο ἐζήτησεν ὁ Ἰψηλάντης τὴν διάλυσιν τῆς ἐν Καλτεζιαῖς Γερουσίας καὶ προσέτι νὰ τοῦ δοθῆ ἔγγραφως ἡ πληρεξουσιότης νὰ διοικῆ. Τοῦτο ὅμως δὲν ἐπαράδεχθησαν οἱ ἄρχοντες καὶ ὁ Ἰψηλάντης τότε ἐδυσσάρεσθη καὶ ἠτοιμάζετο νὰ φύγῃ διὰ τὰς Καλάμας.

Οὗτος διόλου δὲν ἀντέπραπτεν εἰς τὰ σχέδια τῶν προκρίτων καὶ ἰδίως τῶν Ἀχαιῶν, ἐξ ἐναντίας δὲ οὗτοι ἀντέπραπτον εἰς τὰ σχέδια ἐκείνου, τὰ ὁποῖα ἦσαν καλὰ διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἔθνους. Καὶ τῶν προκρίτων ἐπίσης ἡ γνώμη δὲν ἦτο κακὴ διὰ τὴν πατρίδα, ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτοι ἦσαν συνειθισμένοι νὰ ἄρχουν τοὺς ἐκυρίευσεν πολὺς φόβος ἀπὸ τὸν Ἰψηλάντην, διότι αὐτὸς ἐπεριστοιχήθη ἀπὸ τὸ σύστημα τῶν κλεφτοκαπεταναίων, καὶ ἀπὸ τὸν μικρὸν λαόν, οἵτινες τὸν ἠγάπησαν καὶ τὸν ἐσεβάσθησαν ὡς ἀνδρα κοινωφελῆ καὶ ἐνάρετον, καὶ τὸν ἐθεώρησαν ὡς φραγμὸν εἰς τὴν μεταξύ των ἀντιζηλίαν περὶ τοῦ ποῖος νὰ γείνη πρῶτος τῶν ἄλλων. Ὁ Ἰψηλάντης δὲν εἶχε καμμίαν πλεονεξίαν, οὔτε ἐπιθυμίαν εἰς ὕλικὰ συμφέροντα, καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο ἐκέρδησε τὴν ἀγάπην τοῦ ἀπλοῦ λαοῦ,

καὶ διήγειρε τὴν ἀντίπραξιν τῶν ἀρχόντων εἰς τὰ ἐπιχειρήματα αὐτοῦ, καὶ διότι ἄλλως ἔδιδεν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς λαοὺς νὰ ἔχωσι ψῆφον καὶ χωρὶς τῆς ψήφου των νὰ μὴ ἔρχωνται ἀντιπρόσωποι αὐτοχειροτόνητοι, καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ ἀνίκανοι, εἰς τὰς συνλεύσεις καὶ εἰς τὰ πολιτικά καὶ διοικητικά πράγματα, ἀλλὰ νὰ προτιμῶνται οἱ ἱκανοί. Ἄλλὰ ταῦτα δὲν ἤρσαν εἰς τοὺς κοτσαμπάσιδες, διότι οὕτω πως ὁ λαὸς ἐφωτίζετο. Ἡ δὲ φιλοτιμία καὶ ἡ φιλοδοξία τῶν προκρίτων ἔφερε τὰ πράγματα εἰς τὸν Δ. Ὑψηλάντην καὶ εἰς τὸν Θ. Κολοκοτρώνην, τὸν ὁποῖον μάλιστα ἐφθόνησαν, καὶ ἀντενέργησαν νὰ μὴ κυριεύσῃ τὰς Πάτρας, ὡς κατωτέρω θέλομεν διηγηθῆ, φοβούμενοι μήπως γείνη ἐκεῖ κέντρον τῆς φατρίας τῶν Ὑψηλάντων. Τοιαῦται ὑπόφαια τοὺς κατέλαβον. Ἡ δὲ ῥαδιουργία τῶν Πελοποννησίων ἐνώθη μὲ τῶν Φαναριωτῶν τὴν μηχανοραφίαν καὶ ἀρχομανίαν, καὶ ἰδίως μὲ τὴν τοῦ Α. Μαυροκορδάτου, Κωστάκη Καρατσᾶ καὶ τοῦ Θεοδώρου Νέγρη ὡς καὶ τῶν Δυτικοελλαδιτῶν, οἵτινες ἠθέλησαν νὰ κάμουν ἄλλο ἰδικόν των πολιτικὸν σύστημα, διότι ἐσύστησαν εἰς τὴν πατρίδα των Δυτικὴν Ἑλλάδα πριγκηπάτον, καὶ πρίγκηπα αὐτοῦ ἐξέλεξαν τὸν Α. Μαυροκορδάτον. Οὕτω πως οἱ Φαναριῶται τοὺς ἐγέλασαν, διότι μὴ ἔχοντες καμμίαν πολιτικὴν δύναμιν ἐπῆραν τὴν τῶν ἐντοπίων, τοὺς ὁποῖους εἶχαν ἔρμαιον εἰς τὰς θελήσεις των, τοὺς ἐχόρταιναν ὅλο σχέδια καλὰ δι' αὐτούς, καὶ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ τοὺς ἔρριπταν τὸν φόβον λέγοντες εἰς αὐτοὺς τί θὰ πάθουν ἀπὸ τὸν Ὑψηλάντην καὶ τὸν Κολοκοτρώνην, ὅταν λείψουν αὐτοὶ ἀπὸ τὰ πράγματα. Διὰ τοιούτων ἀπατηλῶν μέσων οἱ περὶ τὸν Μαυροκορδάτον ἐδιαίρεσαν τοὺς πτωχοὺς τῷ πνεύματι, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ καταβάλουν τὸν Ὑψηλάν-

την. Ἡ δυστυχία τῆς Ἑλλάδος ὑπῆρξε, διότι δὲν εὐρέθη ἔξοχον πνεῦμα εἰς τὸν Ὑψηλάντην διὰ νὰ τοὺς καταστρέψῃ, ἀλλ' ἔχων ἀγαθοῦ ἀνθρώπου σπλάγχνα καὶ πατριωτισμόν, ἀφῆκεν αὐτοὺς νὰ ἀντιπράττωσιν εἰς τὰ καλὰ τῆς πατρίδος.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἔστειλε τὸν Ἀλέξ. Καντακουζηνὸν εἰς τὸ φρούριον τῆς Μονεμβασίας, διότι οἱ ἐκεῖ κλεισμένοι Τούρκοι εἶχον μάθει, ὅτι ἦλθεν ὁ ἀφέντης τοῦ τόπου, καὶ ἐζήτησαν νὰ παραδοθοῦν εἰς ἐπίτροπόν του, ἐπειδὴ δὲν ἐμπιστεύοντο νὰ παραδοθοῦν εἰς τοὺς πολιορκούντας Μανιάτας καὶ λοιπούς.

Τὴν Μονεμβασίαν τὴν ἐπολιόρησαν μετὰ τὰς 25 Μαρτίου, ἀφοῦ ὁ Ἐλους εὐλόγησε τὰς σημαίας των, διὰ ξηρᾶς ὁ Γεώργιος Μιχαλάκης Λεωνιδιώτης μὲ 250 Τσάκωνας, ὁ Νικόλαος Ντρίβας μὲ τοὺς Μονεμβασίτας, οἱ Καλογεραῖοι καὶ οἱ Δεσποταῖοι μὲ τοὺς ἐντοπίους, οἱ Μανιάται μὲ τοὺς ἀρχηγούς των, Τσανετάκην, Δ. Τσιγκουράκον, Ἰωάννην Κρανίδην, Νικόλαον Καρακίτσον, τοὺς Πετροπουλάκιδες καὶ λοιπούς, καὶ διὰ θαλάσσης τὰ Σπετσιώτικα πλοῖα. Εἰς τὴν ἔφοδον, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν κατὰ τοῦ πύργου τῆς Μονεμβασίας, ὁ ὁποῖος ἦτο μέσα ἀπὸ τὴν γέφυραν καὶ κατὰ τὸ φρούριον, ἀφοῦ τὸν ἐκυρίευσαν, ἐφονεύθησαν τρεῖς στρατιῶται, μετὰξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ καπετάνιος Γεώργιος Γούρελος ἀπὸ Πραστόν. Ἐκτοτε ἐπολιόρησαν στενὰ τὸ φρούριον καὶ ἐζήτησέν, ὡς εἶπαμεν, νὰ παραδοθῆ.

Ἀφοῦ ὁ Καντακουζηνὸς ἦλθε καὶ τὸ παρέλαβε διέταξε τοὺς Τσάκωνας νὰ τὸ φυλάξουν καὶ φρούραρχον αὐτοῦ ἐδιώρισε τὸν Γ. Μιχαλάκην, ἀλλὰ τὸ ἀπεποιήθησαν καὶ ἦλθαν εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς· ὁ δὲ μεί-

νας ἐκεῖ ἔπειτα φρούραρχος κατὰ διαταγὴν τοῦ Καντακουζηνοῦ ἦτο ὁ Τζανετάκης καὶ ὁ Δημ. Τσιγκουράκος, ἀλλ' ὁ δεύτερος ἀπατήθη ἀπὸ τὸν πρῶτον καὶ ὠργίσθη καὶ ἔφυγεν.

Ἄλλὰ προτοῦ νὰ φύγη ὁ Ὑψηλάντης διὰ τὸ Λεοντάρι ἀνεφάνη ὀχλαγωγία διὰ νὰ σκοτώσουν τοὺς προὔχοντας, οἱ ὅποιοι δὲν ἠθέλησαν νὰ ἀφήσουν ἐλευθέραν τὴν διοίκησιν, ὡς ἠθέλεν ὁ Ὑψηλάντης· καὶ αὐτὴν τὴν ἐκίνησεν ὁ Σωτηράκης Ἰωάννου Παπαγιαννόπουλος ἀπὸ Βαλτεσινίκον τῆς Γόρτυνος· αὐτὸς μὲ ἄλλους πολλοὺς τὴν εἶχεν ὀργανίσει πρὸ ἡμερῶν.

Ἄλλ' ὁ Κολοκοτρώνης ἐβγήκε καὶ τοὺς καθυσύχασε διὰ τῆς δημηγορίας του, ἀφοῦ ἔγεινε πρῶτα σύντροφός των καὶ τοὺς ἔβγαλε ξέμακρα τοῦ χωριοῦ διὰ νὰ τοὺς ὀμιλήσῃ. Τοὺς εἶπεν, ὅτι θὰ τοὺς ὀμιλήσῃ καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴν ὀμιλίαν ὅ,τι ἀποφασίσουν θὰ τοὺς ἦναι σύντροφός των· διότι καὶ αὐτὸς ἐπιθυμεῖ τὸν σκοτωμὸν τῶν ἀρχόντων. Ἐπειτα τοὺς ἔφερε διάφορα παραδείγματα καὶ λόγους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ εἰς τὸ τέλος εἶπεν· ἀλλ' ἂν τοὺς σκοτώσωμεν, νὰ τὸν βεβαιώσουν τί θὰ εἴπῃ ὁ κόσμος καὶ οἱ λοιποὶ χριστιανοὶ καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης· θὰ τὸ ἐπαιέσουν, ἢ θέλουν τὸ κατηγορήσει· θὰ εἴπουν ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν ἐπαναστάτησαν νὰ σκοτώσουν τοὺς Τούρκους, τοὺς τυράννους των, ἀλλὰ σκοτώνονται οἱ ἴδιοι μεταξύ των καὶ σκοτώνουν τοὺς προκρίτους των καὶ δὲν εἶναι ἄξιοι ἐλευθερίας. Οἱ λόγοι αὐτοὶ ἔκαμαν τὸ πλῆθος καὶ διελύθη, ἀφοῦ τοὺς ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ τοὺς φέρῃ ὀπίσω τὸν Ὑψηλάντην.

Εἰς δὲ τὴν ἀνωμαλίαν ταύτην τῶν Βερβαίνων ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης ἐκράτει τὸν Κολοκοτρώνην ἀπὸ ἀγά-

πην καὶ φιλοπατρίαν φοβούμενος μήπως γείνη θῦμα τῆς ὀχλαγωγίας, καὶ ὄχι, ὡς λέγεται, ὅτι τὸν ὑπώπτευαν μὴν ἐνωθῆ μετὰ τὸν ὄχλον. Μάλιστα δὲ τότε ἦσαν καὶ οἱ δύο ἀγαπημένοι καὶ ἐνωμένοι. Ὑστερον δὲ ἐφανερῶθη ἡ γυνόμενη ἀντενέργεια τοῦ Ἀναγνώστη Δεληγιάννη κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ Δ. Πλαπούτα, ὡς ἐξῆς. Ὁ Καφεντσῆς γνωστὸς τότε ἐκατεχρήθη ἀπὸ τὸν Ἀν. Δεληγιάννην, καὶ αὐτὸς ἐμαρτύρησεν εἰς τὸν Πλαπούταν τὴν γινομένην συνωμοσίαν, καὶ ἔπειτα οἱ δύο, ὅταν ἐπλησίαζε νὰ πέσῃ ἡ Τριπολιτσᾶ, ἐξημυστηρεύθησαν ὅλα εἰς τὸν Κολοκοτρώνην. Ὁ Καφεντζῆς ἐξαπατοῦσε τὸν Δεληγιάννην, ὅστις μένων εἰς Κωνσταντινούπολιν δὲν ἐγνώριζεν, ὅτι ἦτο συμπέθερος τοῦ Πλαπούτα, τὸ ὅποιον ἦτο μυστικόν. Ἐδῶ ὁ Κύρ Ἀναγνώστης ἐγελάσθη, διότι δὲν ἐγνώριζε τὰς νέας σχέσεις τῶν Καρυτινῶν, καὶ προσέτι, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐξῦπνησαν καὶ δὲν ἠθέλουν πλέον νὰ ὑποτάσσωνται εἰς ἄλλους, ἀγαπῶντες τὴν ἀνεξαρτησίαν των, ὁ δὲ Καφεντσῆς παλαιότερα ἦτο ἐπιστάτης ἰδιοκλήτου χωριοῦ τοῦ Δεληγιάννη, καὶ ὕστερον μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐγένετο καπετάνιος τῶν ὀπλων.

Ἀπὸ τὰ Βέρβαινα τότε ἐδιεδόθη καὶ τοῦτο, ὅτι δῆθεν οἱ ἀποστάται σκοπὸν εἶχαν νὰ σκοτώσουν τοὺς ἄρχοντας, ὡς εἴρηται, καὶ ὅτι πρὸς τοῦτο ἐραδιοργήθησαν ἀπὸ τὸν Ἀναγνωσταρᾶν καὶ τὸν Ἀρχιμανδρίτην Φλέσαν, διότι αὐτοὶ οἱ ἄρχοντες ἐδίωξαν τὸν Δ. Ὑψηλάντην. Οἱ δὲ Μανιάται ὅσοι ἦσαν ἐκεῖ μὲ τοὺς Μαυρομιχαλαίους δὲν τοὺς ἐφοβέρισαν, ἀλλὰ μάλιστα τοὺς ἐγλυκομίλησαν μὲ λόγια καλά, καὶ ὁ ἴδιος Π. Μαυρομιχάλης τοὺς ἐσυμβούλευσε τοὺς ἀποστάτας νὰ ἡσυχάσουν καὶ μὲ ἔρχον τοὺς ὑπεσχέθη, ὅτι θὰ στείλουν νὰ φέρουν ὀπίσω τὸν Πρίγκηπα Ὑψηλάν-

την, ὅστις ἐπῆγεν εἰς τὸ Λεοντάρι, ὅπου ὁ λαός, ἄνδρες καὶ γυναικόπαιδα, ἐσυνάχθησαν ἐκεῖ καὶ τὸν ἐκράτησαν. Μάλιστα δὲ ἡ Δημιτσάνα ἐλόκληρος ἐσήκωσαν τὴν μισὴν Καρύταιναν εἰς τὸ πόδι, ἐπῆγαν καὶ αὐτοὶ ὅλοι εἰς Λεοντάρι μὲ τὰ δάκρυα εἰς τὰ μάτια, καὶ μὲ πολλὰς παρακλήσεις τὸν ἔπεισαν νὰ γυρίσῃ ὀπίσω, καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς τὰ Τρίκορφα.

Ἐστάλη δὲ πρὸς τούτους ὁ Ἀναγνωσταρᾶς καὶ ὁ Ἄρχιμ. Φλέσας εἰς τὸ Λεοντάρι καὶ τὸν ἐσυνώδευσαν ἐκεῖθεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Τρικόρφων, ὅπου ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς πολιορκίας αὐτῆς καὶ ὅλης τῆς Πελοποννήσου. Ἐκτοτε ὅλα τὰ σώματα ἔπαιρναν τὸ μυστικὸν ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἔπαυσαν πλέον ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἐγύρευαν νὰ ἐξέχουν τῶν ἄλλων. Ἐκτοτε ἐσυστήθη ἡ πολιορκία καλλιτέρα, ὁ δὲ Ὑψηλάντης ἔκαμε τὴν καλύβα του καὶ τὰ ταμπούρια του ὀλίγον παρεμπρὸς ἀπὸ τὸ ταμποῦρι τοῦ Πετρόμπεη.

Αὐτὴ δὲ ἡ καλύβα ἦτο ἓνα ξεροτοῖχι τετράγωνον, εἶχε καὶ εἰς τὰ τέσσαρα μέρη ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν προσκόλλημα ἄλλης καλύβης, ὅπου ἔμενον οἱ ἔξωθεν ἐρχόμενοι διὰ τὴν ἐπανάστασιν· εἶχε δὲ καὶ καλύβια μικρότερα διὰ τοὺς σωματοφύλακας. Ἐξω δὲ τοῦ τετραγώνου τοίχου καὶ μετὰξὺ τῶν καλυβῶν εἶχε μίαν σκηνὴν πολυέξοδον (τσα ντίρι πασαλίτικον), κάτωθεν τοῦ ὁποίου ἐστέκοντο κατὰ τὴν καύσιν τοῦ ἡλίου οἱ καπεταναῖοι. Ἐκεῖ ἐκάθητο ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ Γεώργιος Σέκερης, καὶ πλησίον τοῦ πρίγκηπος εἶχε καὶ ὁ ἐπίσκοπος Ἐλους τὴν κατοικίαν του.

Ταῖς ἡμέραις ὅπου ἐκατέβη ὁ Θ. Κολοκοτρώνης διὰ νὰ ὑποδεχθῇ μὲ τοὺς ἄλλους καπεταναίους τὸν Ὑψηλάντην ἄφησεν ἀρχηγὸν τοῦ στρατοπέδου τῶν Τρικόρφων τὸν

υἱὸν τοῦ Πάνου καὶ τὸν ἔκαμε καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς ἄλλους καπεταναίους προσεκτικούς. Ἄλλὰ οἱ Τοῦρκοι φαίνεται νὰ ἐνόησαν, ὅτι ἔλειψεν ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ἀπὸ τὴν κίνησιν ὅπου ἐγένετο, καὶ διότι τοὺς τὸ ἐφώναζαν οἱ στρατιῶται, ὅτι ἔρχεται ὁ ἀφέντης μας καὶ τότε θὰ ἰδῆτε τί θὰ σᾶς κάμωμεν. Ἐβγήκαν λοιπὸν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὴν πόρταν τῶν Καλαβρύτων, ἐπῆγαν κατὰ τὸ Μερκοβοῦνι καὶ ἐκαθβάλικαν τὰ βουνά, διὰ νὰ πάρουν τῆς πλάταις τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν, οἱ ὅποιοι ἀκόμη ἦσαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ Ἀγίου Θεοδώρου. Ἄλλὰ καὶ ὁ Πάνος ἐπαρακίνησε τοὺς στρατιώτας, καὶ ἐτόλμησε νὰ τοὺς κατεβάσῃ εἰς τὴν πεδιάδα, ἐπῆρε τότε τῆς πλάταις τῶν Τούρκων καὶ ἐδιάστεικάν νὰ γυρίσουν ὀπίσω, ἀλλ' ἡ καθβαλαρία ἐπερικύκλωσε τοὺς στρατιώτας κατὰ τὴν θέσιν Μικρὸν Μύτικα καὶ κατὰ τὸ μέρος τοῦ Μερκοβουνίου καὶ τοὺς ἔφερον εἰς κίνδυνον· μὲ πολὺν ὄμωσ κόπον οἱ στρατιῶται ἠναγκάσθησαν καὶ ἐπυκνώθησαν καὶ ἔγειναν ὅλοι ἓνα σῶμα, ἐπολέμησαν καλὰ καὶ ἐσκότωσαν πολλοὺς Τούρκους, ἀλλὰ δέκα μόνον κεφάλια τοὺς ἐπῆραν, (διότι τοὺς ἄλλους σκοτωμένους, ἐπειδὴ ἦσαν κοντά, τοὺς ἐπήγαιναν οἱ Τοῦρκοι εἰς τὴν πόλιν) καὶ τὰ ἔφεραν εἰς τὰ Βέρβαινα, ὅπου ἐπαινέθη ἀπὸ τὸν Πρίγκηπα ὁ Πάνος, ἀλλ' ὁ πατέρας του τὸν ἐμάλωσε, διότι ἔβαλε τοὺς στρατιώτας εἰς κίνδυνον πολεμῶν εἰς τὴν πεδιάδα. Εἰς αὐτὴν τὴν μάχην διεκρίθη ὁ Παπᾶ Δημήτρης ἀπὸ τοῦ Τετέμπεη καὶ αὐτὸς κυρίως ἔσωσε διὰ τῆς παληκαριᾶς του τὴν μάχην.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Σύστασις στρατοπέδου εἰς τὸν Ἅγιον Βλάσην καὶ εἰς τὰ τριγύρω μέρη τῆς Τριπολιτσᾶς. — Ἐλευσις Μαυροκορδάτου. — Μάχη Γράνας.

Ἐρχομένου τοῦ Ὑψηλάντου ἐκατέβηκε μὲ τὰ στρατεύματά του ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ἐπίασεν ἄντικρυ τοῦ Ἁγίου Βλάση καὶ ἕως σήμερον ἡ θέσις αὐτὴ ὀνομάζεται Καλύβια τοῦ Κολοκοτρώνη. Ἐπήραμεν ἔπειτα τὴν μέσσην τοῦ βουνοῦ Ἁγίου Θεοδώρου καὶ ἐκάμαμεν τὰ ταμπούριά μας καὶ τῆς καλύβιας μας καὶ ἐκεῖ ἐμείναμεν μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπολιτσᾶς.

Κατὰ διαταγὴν τῆς Γερουσίας τῶν Καλτεζῶν εἶχε σχηματισθῆ καὶ ἡ Ἐφορεία τῆς ἐπαρχίας Τριπολιτσᾶς· μέλη αὐτῆς ἦσαν ὁ Βασίλειος Χρηστακόπουλος, Εὐγένιος Σταυρόπουλος, Ἀναγνώστης Ῥοντόπουλος καὶ Γ. Γιαννακόπουλος. Αὐτὴ μετέπειτα ἐδιαίρεθη εἰς δύο· καὶ οἱ μὲν δύο πρῶτοι ἐσχημάτισαν στρατόπεδον ἀπὸ 800 στρατιώτας εἰς τὰ Τρίκορφα καὶ τὴν Πηγὴν μὲ τοὺς καπεταναίους τῶν Ἀλέξιον Νικολόπουλον Λεβιδιώτην καὶ λοιπούς· ὀδηγὸς δὲ αὐτῶν κατὰ διαταγὴν τοῦ Κολοκοτρώνη ἐδιωρίσθη ὁ Κίντζος καὶ ἔμεινεν ὡς τοιοῦτος μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπολιτσᾶς, τὸ δὲ φροντιστήριόν των εἶχαν εἰς τὸ Περθῶρι¹· οἱ δὲ ἄλλοι δύο, Ῥοντόπουλος καὶ Γιαννακόπουλος, συνεκέντρωσαν μετὰ τὸν ἐρχομὸν τοῦ Δ. Ὑψηλάντη ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τῆς ἐπαρχίας στρατόπεδον ἀπὸ 500 στρατιώτας καὶ περισσοτέρους εἰς τῆς ρίζαις ὑπὸ

¹ Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς στρατιώτας ἐξώδευε καὶ πολλὰ ἐξ ἰδίων του ὁ Β. Χρηστακόπουλος, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἄλλοι τῶν ἐμπόρων τῆς Τριπολιτσᾶς.

τοὺς καπεταναίους Λάμπρον Ῥιζιώτην, Μπαμπανικολὸν Μπερζοβίτην, Γιάννακα Ἀποστολόπουλον, Κωνσταντῖνον Διαμαντόπουλον ἀπὸ τὰ Ἀγιωργίτικα καὶ λοιπούς· εἰς αὐτὸ τὸ μέρος εἶχαν καὶ τὸ φροντιστήριόν των.

Ἀφοῦ ἐζυγώσαμεν τόσον κοντὰ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν εἶχαμεν ἀκροβολισμοὺς καὶ ἐνέδρας (χωσιαῖς) καὶ ἐσκοτώνοντο καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη κάθε ἡμέραν πολλοὶ καθὼς καὶ ἐλαβώνοντο, ἐπειδὴ οἱ στρατιῶταί μας ἐπήγαιναν ἔξω ἀπὸ τὸ φρούριον καὶ ἐρέθιζαν τοὺς Τούρκους ὄλον ἕν. Ἐβάλαμεν μάλιστα καὶ κανόνια ἐπάνω ἀπὸ τὴν Κάρτσοβαν, ἄντικρυ τοῦ μεσιανοῦ μύλου εἰς τὸ Πέτροβουνάκι, τὸ ὁποῖον εἶναι ἄντικρυ τῆς μεγάλης τάπιας καὶ ἐκάμαμεν ἐκεῖ μεγάλο ταμπούρι κλειστὸν καὶ δυνατὸν, τὸ ὁποῖον ἐφυλάττετο ἀπὸ τοὺς Μιστριώτας· ἀλλ' εἰς αὐτὸ ἐπήγαιναν καὶ ἀπὸ ὄλα τὰ ἄλλα σώματα καὶ ἐπολεμοῦσαν.

Αὐτὸ τὸ ταμπούρι ἐχρησίμευσε διὰ νὰ γυμνάζωνται οἱ Ἕλληνες εἰς τὰ ἄρματα καὶ ἐγένετο πολλὴ ξησυνέρισις μεταξύ των, ποῖος θὰ βαρέσῃ καλλίτερα εἰς τῆς πολεμίστραις τῶν Τούρκων· διὰ τοῦτο καὶ κανένας Τούρκος δὲν ἤμποροῦσε νὰ σταθῆ ἐπάνω εἰς τὴν Μεγάλην Τάπιαν, καὶ τὰ κανόνιά της ἔμειναν ἄχρηστα. Οἱ Μανιάται μάλιστα πολὺ ἐπετύχαιναν νὰ ἐμβάζωσι τὸ βόλι εἰς τῆς πολεμίστραις τοῦ φρουρίου, ἐπειδὴ ἦσαν συνειθισμένοι ἀπὸ τῆς πολεμίστραις τῶν πύργων των.

Εἰς τὴν μέσσην τῆς Τάπιας καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ αὐτοῦ ταμπούριου ἦτο ἕνα χωματοδοῦνι, τὸ ὁποῖον ἐνώνετο μὲ τὴν Μεγάλην Τάπιαν· εἰς αὐτὸ ἠθέλησαν οἱ ἀρχηγοὶ νὰ κάμουν ὑπόνομον (λαγοῦμι) καὶ νὰ ἀναποδο-

γυρίσουν τὴν Τάπιαν, ἀλλὰ δὲν ἐπροφθάσαμεν νὰ τὸ τελειώσωμεν.

Οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἀκόμα ἀπλοῖ καὶ ἀδιαβόλευτοι καὶ ὅσα τοὺς ἔλεγαν νὰ κάμουν κατὰ τῶν πολιορκουμένων Τούρκων τὰ ἐπίστευαν. Ἦλθαν δηλαδὴ ἄνθρωποι ἐνόσω ἐδιαρκούσεν ἡ πολιορκία καὶ μᾶς ὑπόσχοντο νὰ κάψουν τὴν πόλιν διὰ διαφόρων μηχανῶν· καὶ ἄλλοι μᾶς ἐζήτησαν γάταις ἢ σκύλους διὰ νὰ δέσουν εἰς τῆς οὐραῖς των πράγματα κατασκευασμένα ὡσὰν ῥουκέταις καὶ νὰ τῆς ἀπολύσουν εἰς τὴν πόλιν μέσα νὰ τὴν κάψουν, ἄλλοι πάλιν νὰ τοὺς δώσωμεν δοκάρια μακρὰ ἐλάτινα διὰ νὰ δέσουν ἐμπρὸς μίαν ῥουκέταν ἀπὸ ὕλην καυστικὴν, τὴν ὁποίαν τὴν ἔλεγαν ἄσβεστον πῦρ, καὶ νὰ τῆς ρίψουν ἐπάνω εἰς τὰ σπίτια τῆς πόλεως καὶ νὰ τὴν κάψουν· μᾶς ἐπαρέσταιναν ἀκόμη, ὅτι δὲν σβύνει καὶ ὅπου πέσει καίει τὸν τόπον καὶ τῆς πέτραις λυώνει.

Εἰς αὐτοὺς ἐδώκαμεν τὴν ὕλην καὶ αὐτοὶ ἔκαμαν κάτι πράγματα ὡσὰν προσκέφαλα, τὰ ἔδεσαν εἰς τὴν ἄκραν τῶν δοκαριῶν καὶ τὰ ἔρριψαν, ἀλλ' ἀντὶ νὰ ὑπάγουν εἰς τὸ φρούριον ἐγύρισαν ὀπίσω καὶ ἔπεσαν ἐπάνω εἰς τῆς καλύβαις τῶν στρατιωτῶν. Αὐτὰ οἱ Τούρκοι τὰ εἶδαν, ὅτι τὰ ἐκάμαμεν τὴν νύχτα· μᾶς ἐπεριγελοῦσαν καὶ μᾶς ἔλεγαν, ὅτι ὁ θεὸς θὰ μᾶς κάψῃ ὡς ἀπίστους, διότι ἐπατήσαμεν τὸ ψωμὶ τοῦ ἀφέντη μας Σουλτάνου· ἐπειδὴ μᾶς ἄφησε καὶ ζοῦμεν ἀπὸ πολλὴν του εὐσπλαγχνίαν, οἱ δὲ Ἕλληνες πάλιν ὠμίλουν κάθε ἡμέραν με τοὺς Τούρκους, καὶ τοὺς ἀναγελοῦσαν βλέποντες αὐτοὺς νὰ ἀλωνίζουσαν εἰς τὴν κάψαν, διότι ἦσαν ἀσυνείθιστοι. Μάλιστα τοὺς ἐνθούμιζαν τὸν καιρόν, ὅπου τοὺς ἔβαλλαν ἀγγάρια, καὶ τοὺς ἐρωτοῦσαν, πῶς τοὺς φαίνεται τώρα τὸ

ἀλώνισμα καὶ τὸ λίχνισμα, καὶ τοὺς ἔλεγαν διὰ τί μᾶς ἐτυραννοῦσατε; Οἱ δὲ Τούρκοι ἀπεκρίνοντο· τί νὰ σᾶς εἰποῦμεν, ἔχετε δίκαιον, τώρα τὸ βλέπομεν καὶ ἡμεῖς ὅτι τὸ ἐπαρκαίναμεν, διότι σᾶς ἀδικούσαμεν καὶ ὁ θεὸς θὰ μᾶς παιδεύσῃ διὰ τοῦτο. Ἀλλὰ τώρα ἐλάτε νὰ ἐνωθῶμεν, καὶ σᾶς δίδομεν τὰ χωράφια μας μισακά, καὶ σᾶς κάμνομεν ἀδέλφια ἔξω ἀπὸ τὴν πίστιν μας, καὶ εἰς τὸ ἐξῆς θὰ ζήσωμεν πολὺ καλὰ ἂν θέλετε νὰ μᾶς ἀκούσετε, διότι ἄλλως θὰ πέσετε εἰς τῶν Φράγγων τὰ χέρια, καὶ θὰ σᾶς δεκατίζουσαν καὶ τὰ αὐγὰ τῆς κότας, καὶ τότε θὰ μᾶς ἐνθυμηθῆτε καὶ δὲν θὰ μᾶς εὔρετε, καὶ διὰ νὰ συμβιβασθοῦν τὰ πράγματα μεταξύ μας, ἰδοὺ τί νὰ κάμωμεν. ἔσεῖς καὶ ἡμεῖς νὰ πιάσωμεν τοὺς ἀνωτέρους μας νὰ τοὺς σκοτώσωμεν καὶ ἔπειτα μόνοι μας συμφωνοῦμεν.

Τὸ πρῶτον κανόνι, τὸ ὁποῖον ἐφέραμεν εἰς τὴν πολιορκίαν, ἦτο ἡ περίφημος Κ ο ψ α χ ε ἰ λ α, τὴν ὁποίαν ἐμαζώχθησαν ὅλοι οἱ Ἕλληνες καὶ τὴν ἔφεραν ἐπάνω εἰς τὸ βουνὸν τοῦ Ὑψηλάντη, τραβῶντες ἀπὸ τοῦ Μιστρά. Ἀφοῦ τὸ ἐβάλαμεν εἰς τὴν θέσιν του ἐκάμαμεν καμίνι καὶ ἐκοκκινίζαμεν τῆς μπάλαις καὶ τῆς ἐρρίπταμεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν νύκτα· ἔπεφτε πολλάκις μέσα εἰς τὴν πόλιν, ἀφοῦ ἡ μπάλα ἔσκαζε· καὶ οἱ Ἕλληνες ὄλην τὴν νύκτα ἔμεναν ἄυπνοι, διότι ἐκαρτεροῦσαν νὰ ἴδουσαν τὴν πόλιν νὰ καῖ ἀπὸ τὴν χόβολην τῆς Κοψαχείλας, ἢ ἀπὸ τινὰς βόμβας, τὰς ὁποίας μᾶς ἔστειλαν Ἕλληνες καὶ φιλέλληνες.

Ἡ Κοψαχείλα ὁμως ἔσκασε καὶ ἐφέραμεν τοὺς Στεμνιτσιώτας, οἱ ὁποῖοι μετὰ τῆς λίμαις τὴν ἔκοψαν ἕως μίαν πῆχυν μπροστά, καὶ πάλιν ἐπήγαινε τῆς μπάλαις εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Ἀλλὰ καὶ αἱ βόμβαι μας ἐσχίσθησαν, ἐπειδὴ

οὐκ ἀνομιεῖς δὲ ἐγνώριζαν νὰ τῆς γεμίσουν καὶ ἔμειναν ἄχρηστοι. Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τοῦ πυροβολικοῦ μας μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπολιτσᾶς.

Εἰς ὅλον τὸν καιρὸν τῆς πολιορκίας τῆς Τριπολιτσᾶς ἐπέλλοντο στρατιῶται εἰς τὰ Μεγάλα Δερβένια, τὰ ὁποῖα εἶναι πέρα τοῦ Ἴσθμοῦ κοντὰ τρεῖς ὥραις, καὶ πέρα εἰς τὴν Ρούμελη, ἀπὸ ὅλα τὰ σώματα κατ' ἀναλογίαν, ἀλλ' ἰδίως Καρυτινοί, Φαναρίται, Λεονταρίται καὶ Μανιάται, διὰ νὰ φυλάττουν αὐτὰ ὥστε νὰ μὴ ἔμβη βοήθεια τῶν Τούρκων. Καὶ ὅμως πολλοὶ λέγουν καὶ γράφουν ὅτι ἐπιάσθη ὁ Ἴσθμὸς τῆς Κορίνθου· ἀλλ' εἰς τὸν Ἴσθμὸν ποτὲ δὲν ἐσυστήθη στρατόπεδον Ἑλληνικόν. Οἱ Πελοποννήσιοι ἐστρατοπέδευσαν εἰς τὰ Μεγάλα Δερβένια, τὰ λεγόμενα Ἀέραις καὶ Μύιαις· ἐκεῖ μάλιστα ἡ Γερουσία εἶχε διατάξει νὰ κτίσουν πύργους πρὸς φύλαξιν ἐκείνων τῶν μερῶν, ἀλλὰ δὲν ἐτελείωσαν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ στρατιῶται ἐπερίμεναν τὴν πτώσιν τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ᾔθελαν νὰ ὑπάγουν εἰς τὰ Μεγάλα Δερβένια, ὁ Ὑψηλάντης διὰ νὰ ἐνθαβρύνῃ ὅλους ἐξέδωκεν εἰς τὸν στρατὸν τὴν ἀκόλουθον διαταγὴν

(Τ. Σ.) Ἱ Ἀρχηγοὶ καὶ καπεταναῖοι, προκηρύξατε εἰς πάντας τοὺς στρατιώτας σας ὅσους στέλνετε εἰς τὰ Δερβένια, ὅτι θελεῖ ἔχουν ἐκ τῶν λαφύρων τῆς Τριπολιτσᾶς τὸ ἀνάλογον πρῶτοι ἀπὸ ὅλους καὶ καπεταναῖοι καὶ στρατιῶται καὶ περισσοτέραν τιμὴν παρ' ἡμῶν καὶ παρὰ τῆς πατρίδος, διὰ τοῦτο σᾶς διορίζομεν νὰ καταγράψετε τὰ ὀνόματα τῶν ἐκεῖ πεμπομένων στρατιωτῶν, διὰ νὰ τὰ παρουσιάσετε πρὸς ἡμᾶς ἐν καιρῷ· τοὺς δὲ μὴ ἀκολουθοῦντας, μῆτε μένοντας ἐκεῖ, ἀλλὰ λιποτακτοῦντας καὶ ἀφίνοντας τὸ ἐκεῖ διωρισμένον μέρος, βεβαιώσατέ τους, ὅτι δὲν ἔχουν μῆτε σπίτι, μῆτε ζωντανά, μῆτε πατρίδα. ἀλλὰ θελεῖ τοὺς ἀναποδογυρίσει ἡ πατρίς, ὡς προδότας καὶ φιλοτούρκους. Τὴν 6 Αὐγούστου 1821.

Δημήτριος Ὑψηλάντης Πληρεξούσιος κελ.

Ἱ Ἐδῶ ἐκόλλησαν οἱ ἑταιρισταὶ καὶ ὁ Δ. Ὑψηλάντης τὸν Φοῖνικα, ὡς σύμβολον τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἔθνους.

Κατὰ τὸν Ἰούλιον μῆνα τοῦ 1821 ἐμάθαμεν, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ἐφανερώθη εἰς Μεσολόγγιον συστημένος ἀπὸ τὸν Ἰγνάτιον καὶ ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους ὁμογενεῖς καθὼς καὶ ἀπὸ τὸν πρίγκηπα Καρατσᾶν. Ἐμάθαμεν προσέτι, ὅτι ἔφερε καὶ πολλὰς συνεισφοράς εἰς ὄπλα καὶ εἰς πολεμοφόδια. Ἡ δὲ ἔλευσις του διέδωσε πολλὴν φήμην καθ' ὅλην τὴν ἐπαναστατωμένην Ἑλλάδα, καὶ οἱ ἄνθρωποι ἔλεγαν, ὅτι ἦλθεν ἄνθρωπος ἔξοχος φέρων καὶ βοηθήματα. Ὁ Μαυροκορδάτος ἅμα ἔφθασεν εἰς Μεσολόγγιον ἀντεποιήθη τὸν τίτλον τοῦ Καρατσᾶ καὶ ὠνόμασε τὸν ἑαυτὸν τοῦ πρίγκηπα, ἐνῶ αὐτὸς ἦτο ποστέλνικος τοῦ Καρατσᾶ, καὶ τοιοῦτον ἔχων βαθμὸν ἔμενεν εἰς τὴν αὐλήν του. Εἰς τοῦτο ὠφελήθη ἀπὸ τὸν ὁμώνυμόν του Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον τὸν ἐπιλεγόμενον καὶ Φερερῆν, ὁ ὁποῖος τότε ἦτο φυγὰς καὶ εὕρισκετο εἰς τὴν Μόσχαν, καὶ ὅστις, Φαναριώτης ὢν, ὑπῆρξέ ποτε Μπέης τῆς Βλαχίας. Ἐλεγε καὶ αὐτὸς τὸν ἑαυτὸν τοῦ πρίγκηπα, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐξηπάτα τοὺς Ρώσους καὶ ἐλάμβανεν ἐλέη ἀπὸ αὐτούς. Τὰ αὐτὰ καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ἐμεταχειρίσθη ἐλθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Διέδωκε δηλαδὴ δι' ὅλων τῶν ἀνθρώπων του, ὅτι εἶναι πρίγκηψ, καὶ εἰς τὰς ἐφημερίδας τῆς Εὐρώπης ἐπίσης ἔγραψεν, ὅτι εἶναι τοιοῦτος, καὶ διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐπροσπάθει νὰ πείσῃ τοὺς Ἕλληνας, ὅτι ἀληθῶς εἶναι πρίγκηψ.

Ἐλθόντος λοιπὸν τοῦ Μαυροκορδάτου εἰς Μεσολόγγιον, οἱ προὔχοντες τῆς Ἀχαΐας ἔστειλαν ἐκεῖ ἐπιτροπὴν νὰ τὸν προῦπαντήσῃ καὶ νὰ τὸν συγχαρῇ διὰ τὴν ἔλευσίν του, σκοπὸν ἔχοντες νὰ προσεταιρισθῶσιν αὐτὸν καὶ νὰ τὸν ἀναδείξουν ἀντίπαλον τοῦ Δημ. Ὑψηλάντου, ὡς ἔπραξαν καὶ διὰ τὸν Ἀλέξανδρον Καντακουζηνόν, διότι ὁδη-

γούς τοιούτους ἐζήτουν. Ὁ δὲ Μαυροκορδάτος ὠφελῆθεις ἐκ τούτου δὲν ἔχασε τὴν εὐκαιρίαν, ἀλλὰ ἀμέσως ἐσυνεννόηθη κρυφὰ μετὰ τοῦ ἐν Μεσολογγίῳ εὐρεθέντος Ἀλεξίου Νούτσου, ὑπουργοῦ καὶ εὐνοικοῦ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, διότι ὅλοι οἱ Ἀληπασαλῆδες διὰ τὸν φόβον τοῦ Σουλτάνου πολιορκοῦντος τὸν Ἀληπασᾶ σατράπην τῶν Ἰωαννίνων διεσκορπίσθησαν, καὶ μετὰ τούτου, ὡς ὑπουργοῦ καὶ ἐπιρροῆν ἔχοντος εἰς τὰ πνεύματα τῶν ἄλλων ὄλων, ἐμοίρασαν τὴν Σπερεᾶν Ἑλλάδα εἰς δύο τμήματα τὸ Ἀνατολικὸν καὶ τὸ Δυτικόν, καὶ ὁ μὲν Α. Νούτσος ἐγένετο πολιτικὸς ἀρχηγὸς τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ὁ δὲ Ἀλ. Μαυροκορδάτος τῆς Δυτικῆς. Ὁ δὲ Νούτσος πρὸς περισσότεραν ἐμπιστοσύνην ἀφῆκε πλησίον τοῦ Μαυροκορδάτου τὸν ἀνεψιὸν του Ἰωάννην Βυζούλαν. Ἐκ τῆς τοιαύτης συνεννοήσεως καὶ συνωμοσίας ἐγεννήθησαν ἔπειτα ὅλα τὰ κακά, ὅσα εἰς τὴν Ἑλλάδα συνέβησαν. Καὶ κατὰ πρῶτον αὐτοὶ ἐφρόντισαν νὰ βυθίσουν ἐπίτηδες τὸ πλοῖον εἰς τὸν λιμένα τοῦ Μεσολογγίου, τὸ ὁποῖον εἶχε τὰς συνεισφορὰς διὰ νὰ σκεπάσουν τὴν γενομένην ἀπὸ αὐτοὺς κατάχρησιν, τὴν δὲ τοιαύτην πονηρίαν τῶν ἐδικαιολογούν, λέγοντες, ὅτι μαθόντες ὅτι εἰς Ναύπακτον ἦσαν πλοῖα Τουρκικὰ καὶ φοβηθέντες μήπως πλεύσουν εἰς τὸ Μεσολόγιον καὶ κυριεύσουν τὸ καράβι μετὰ τῶν συνεισφορῶν, ἀπεφάσισαν καὶ τὸ ἐβύθισαν. Ἀλλ' ἡ δικαιολογία αὕτη δὲν εἶναι ἀληθινή, διότι καὶ ἂν ὑποτεθῆ, ὅτι ὑπῆρχεν ὁ φόβος ἐκ τῶν Τουρκικῶν πλοίων πάλιν οἱ Μεσολογγῖται, ἐὰν αὐτοὶ ἤθελαν, ἐδύναντο εἰς μίαν στιγμὴν νὰ ξεφορτώσουν ὅλα τὰ πολεμοφόδια καὶ τὰ ἄλλα πράγματα τοῦ πλοίου εἰς τὴν ξηράν. Ὁ Μαυροκορδάτος εἶχε μαζὺ καὶ τὸν Γεώργιον Σέκερην, καὶ ἦλθον καὶ οἱ δύο ἔπειτα

εἰς τὰ Τρίκορφα. Τὰ περὶ Ὑψηλάντου καὶ ὅσα ἄλλα εἰς τὰ Βέρβαινα συνέβησαν, ὡς εἶπαμεν, τὰ ἔμαθε καὶ μακρόθεν. Ὅταν δὲ ἐπέρασαν εἰς τὰς Πάτρας, ἐκεῖ οἱ προὔχοντες εἶπον πρὸς αὐτὸν τὰ πάντα, καὶ ἐκεῖ ἐξύφαναν τὴν κατὰ τοῦ Δ. Ὑψηλάντου ραδιουργίαν καὶ ἔχθραν τῶν. Εἰς τὰ Τρίκορφα ἦλθε διὰ νὰ παρατηρήσῃ τὰ πράγματα ἐκ τοῦ πλησίον· καὶ διὰ νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς αὐτὰ ἐμιμήθη τὴν πονηρίαν τοῦ σκαντζόχοιρου, ὅστις, ὡς λέγουν, διὰ νὰ ἔμβῃ εἰς τὴν φωλειάν του στρώνει τῆς βελόνας τοῦ δέρματός του καὶ γίνεται ἰσχνός, καὶ ἀφοῦ ἔμβῃ μέσα εἰς αὐτήν, ἔπειτα φουσκώνει, γίνεται ἕνα κοῦβάρι βελόνας, καὶ δὲν χωρεῖ τίποτε ἄλλο εἰς τὴν φωλειάν του. Εἰς τὰ Τρίκορφα εἶδε τὸν Ὑψηλάντην, εἶπε πρὸς αὐτὸν παλλὰ καὶ τοῦ ὑπεσχέθη περισσότερα ἕως ὅτου ἐπιτύχῃ τὸν σκοπὸν του, καὶ γράμμα συστατικὸν ἐπῆρε ἀπὸ τὸν Ὑψηλάντην, ὅταν ἔμελλε νὰ ἐπιστρέψῃ πάλιν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ συμπράξῃ μετὰ τῶν ἄλλων ἐκεῖ καὶ διοργανίσῃ τὸν τόπον ὑπὲρ τοῦ γενικοῦ καλοῦ τοῦ ἔθνους. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ διηγούμεθα τὰ τῆς φήμης, ἐπικαλούμεθα καὶ ἡμεῖς τὸ γράμμα τοῦ Μαυροκορδάτου, τὸ τότε πρὸς τὸν Ὑψηλάντην ἀποσταλέν, καὶ δημοσιευθὲν εἰς τοῦ Ἰ. Φιλήμονος τὸ Δοκίμιον, ὅπου παραπέμπομεν τὸν ἀναγνώστην, καὶ εἰς τὸ ὁποῖον λεπτομερῶς ἐκτίθενται τὰ πράγματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύει τὰς διαθέσεις καὶ τὰς γνώμας ὄλων τῶν ἔξω ὁμογενῶν, καὶ αὐτοῦ τοῦ Καποδίστρια καὶ τοῦ ἀρχιερέως Ἰγνατίου, οἵτινες ἔρριπταν τὸ βάρος καὶ τὴν εὐθύνην τῆς Ἐθνικῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὸν μεγαλότολμον Ἀλέξανδρον Ὑψηλάντην καὶ εἰς τοὺς ἀποστόλους τῆς Ἐταιρίας, ἀλλ' οἵτινες ἔπειτα ἀσπάσθησαν τὸν

ἀγῶνα, καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν Ἑλλάδα ἤθελαν μόνοι νὰ ἄρχουν, μεταχειρισθέντες πρὸς τοῦτο θεμιτὰ καὶ ἀθέμιτα, ἕξαπατῶντες τοὺς ἐντοπίους, τῶν ὁποίων τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν εἰλικρίνειαν ἔκριναν ὡς ἀμάθειαν καὶ ἀνοησίαν.

Κατὰ δὲ τὸν Αὐγούστον μῆνα ἦλθον ἕξωθεν πληρεξούσιοι εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐκ τῶν ἄλλων τμημάτων τῆς ἐπαναστάσεως διὰ νὰ προσφέρουν τὴν ὑποταγὴν των εἰς τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην, καὶ νὰ ζητήσουν βοήθειαν στρατιωτικὴν καὶ χρηματικὴν, διότι ἡ Πελοπόννησος παντοῦ διεφημίσθη, ὅτι εἶχε συστήσει πολιτικὸν σύστημα, καὶ ὅτι τὰ ὄπλα τῆς εἶχον προχωρήσει κατὰ τῶν Τούρκων, διότι εἶχον νικήσει αὐτοὺς εἰς τὰς πρώτας μάχας, τοὺς εἶχον πολιορκήσει καὶ φρούρια ἤρχισαν νὰ παραδίδωνται. Ἡ δὲ ἔλευσις τοῦ Δ. Ὑψηλάντου ὡς ἀπεσταλμένου καὶ ἀντιπροσώπου τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλεξάνδρου ἔτι περισσότερο ἐμεγάλυνε τὰ πράγματα τῆς Πελοποννήσου, ἥτις καὶ ὡς κεφαλὴ τοῦ ἔθνους ἐφαίνετο, καὶ διὰ τοῦτο, ὡς εἶπομεν, ἤρχοντο ἕξωθεν νὰ ζητήσουν ἀπὸ αὐτὴν ὄλα τὰ μέσα διὰ τὴν συντήρησιν τῆς ἐπαναστάσεως τῶν τόπων των, καὶ ἄλλοι πάλιν νὰ κάμουν νέας ἐπαναστάσεις.

Ἐλθόντος δὲ τοῦ Δ. Ὑψηλάντου εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐγεννήθη μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Θ. Νέγρη ψυχρότης ὑπόκωφος καὶ χωρὶς ἀκόμη νὰ ἴδῃ ὁ ἓνας τὸν ἄλλον κατὰ πρόσωπον. Ὁ δὲ Νέγρης ὅπου καὶ ἂν ἐστάθη, εἴτε εἰς τὰς Καλάμας, εἴτε καὶ ἄλλοῦ, ἐκακολόγει τὸν Ὑψηλάντην λέγων καὶ ἄλλα πολλὰ ἐναντίον του καὶ προσέτι καὶ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ εἶναι μικροῦ νοδὸς ἄνθρωπος καὶ διὰ τοῦτο ἀνάξιος νὰ διοικήσῃ, μάλιστα δὲ τότε εἶχε μάθει, ὅτι ἡ ἐπανάστασις τοῦ ἀδελφοῦ του εἰς τὴν Βλαχίαν ἔσβυσεν. Ἄλλ' εἰς τὰς Καλάμας ὁ Νέγρης δὲν ἐδύνατο νὰ μείνῃ

πολὺν χρόνον καὶ νὰ βραδιουργῇ κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου, διότι ἐκεῖ ἐγυμνάζετο τὸ τακτικὸν καὶ ὄλος ὁ τόπος ἐπλημμύρει ἀπὸ τοὺς πιστοὺς τοῦ Ὑψηλάντου. Ἐκεῖθεν ὁ Νέγρης ἀναχωρήσας εὐρέθη εἰς τὴν Βυτινὰν κωμόπολιν τῆς Καρύταινας, ὅπου, εἴτε κατὰ τύχην εἴτε ἐκ συνεννοήσεως, ἀντάμωσαν πολλὰ ὑποκείμενα ἐξόχου ἰκανότητος. Τότε πολλοὶ ἄλλοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Δρόσος Μανσόλας, ἦσαν εἰς τὰ Βέρβαινα, καὶ οἱ προὔχοντες τῆς Πελοποννήσου ἔκλεξαν αὐτὸν μέλος μιᾶς ἐπιτροπῆς καὶ ἔστειλαν αὐτὸν καθὼς καὶ τὸν Κορνῆλιον πρὸς τὸν Καντακουζηνὸν μὲ ἔγγραφόν των, ἀλλὰ νὰ εἴπωσι καὶ προφορικῶς ὄλα τὰ γενόμενα εἰς τὰ Βέρβαινα. Κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον ἐπῆγε καὶ ὁ Μαυροκορδάτος εἰς τὰ Τρίκορφα, ὅταν ἐπολιορκεῖτο ἡ Τριπολιτσᾶ ἀπὸ τὸν Δ. Ὑψηλάντην ἀρχηγοῦντα. Κύριος οἶδε ποίας ἀπάτας καὶ μηχανορραφίας ἐνεργοῦσαν αὐτοί, καρτεροῦντες τὸν Μαυροκορδάτον εἰς τὴν Βυτινὰν, ὅπου ἐπλεκαν τὸ πεδοῦκλι τοῦ Ὑψηλάντου καὶ σχεδὸν ὄλου τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Ὁ δὲ πολὺγνώστος Γεώργιος Σέκερης, ὅστις τότε ἐμετρεῖτο καὶ αὐτὸς ἐκ τῶν πολὺ πεπαιδευμένων, ὡς μαθητῆς τοῦ σοφοῦ Κοραῆ, εὐρεθεὶς τότε εἰς τὴν Βυτινὰν πρὸς ἀνάρρωσιν τῆς ὑγείας του, εἶδε καὶ ἄκουσε τὰς σκευωρίας τῶν συναχθέντων, ἐγνώρισε τοὺς σκοποὺς των καὶ εἶδε καὶ τὰς προετοιμασίας τῆς προκηρύξεως κατὰ τοῦ Ὑψηλάντου, θέλοντες πρὸς ἀντίκρουσίν του νὰ καταλάβουν τὰ δύο τμήματα τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τὸ ἀνατολικὸν καὶ τὸ δυτικόν, καὶ νὰ ὀργανίσουν αὐτὰ εἰς δύο πριγκηπάτα. Ποῖος ἕμως ἐκ τῶν δύο ἐγέλα τὸν ἄλλον, κατὰ τὸ ἀξίωμα τῶν Φαναριωτῶν, τοῦτο εἰς τὸ τέλος ἤθελε φανερωθῆ. Ὁ Σέκερης δὲν ἠκολούθησεν αὐτοὺς, καὶ ἀφοῦ ἐντελῶς

θεραπεύθη, ἐλθὼν ἀπὸ τὴν Βυτίνην εἰς τὰ Τρίκορφα ὠμολόγησεν εἰς τὸν Ὑψηλάντην τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Κανέλλον Δεληγιάννην ὅλα τὰ ἐκεῖ γινόμενα. Ὁ δὲ Ὑψηλάντης ἐνεργῶν καὶ διοικῶν μὲ ὄλην τὴν εἰλικρίνειαν καὶ τὴν ἀθωότητα εἶχε δώσει πρὸς τὸν Μαυροκορδάτον καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους ἀκόμη συστατικά γράμματα διὰ νὰ τοὺς δεχθοῦν εἰς τὴν ἀνατολικὴν καὶ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα. Τὸ φαρμάκι αὐτὸ τῶν δύο Φαναριωτῶν ἐκενώθη καὶ εἰς τοὺς κοτσάμπασιδες, καὶ οἱ πρόκριτοι οὗτοι τότε οἰκοθεν συναγμένοι ἐκεῖ τὴν Ζαράκοβαν φιλονεικούντας τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Ὑψηλάντου, καὶ θέλοντες νὰ συντάξωσι διοικητικὸν ὄργανισμόν, ὁ ὁποῖος νὰ συντελῆ πρὸς περιορισμὸν τῆς ἀπολύτου ἐξουσίας τοῦ πρίγκηπος ἐποτίσθησαν ἀπὸ τὰ σχέδια καὶ τοὺς σκοποὺς τοῦ Μαυροκορδάτου, καὶ παρελθόντος ὀλίγου χρόνου ὑστερον ἐφανερῶθησαν ὅλα τὰ μηχανορραφήματα τοῦ Φαναριώτου, ὅστις καὶ εἰς τὰς Πάτρας ἀντάμωσε μὲ τοὺς προκρίτους τῆς Ἀχαΐας, ὡς ἀνωτέρω εἴπαμεν.

Κατὰ δὲ τὸ σχέδιον τοῦ Μαυροκορδάτου τὸ μὲν ἀνατολικὸν τμήμα τῆς Στερεᾶς εἶχε τὸ Θ. Νέγρην καὶ τὸν Λάμπρον Νάκον, ἡ Πελοπόννησος εἶχε τὸν Πανοῦτσογ Νοταρᾶν, τὸν Βλάσην καὶ τὸν ἀρχιερέα Ἀνδρούσης, καὶ ἕκαστον νησὶ εἶχε καὶ αὐτὸ ἓνα μνηστρον. Οὕτως ὁ Μαυροκορδάτος ἐμοίραζε τὰ πράγματα, ἔδιδε πάντοτε τὸ ἔξω τοῦ ἀμυγδαλοῦ, καὶ αὐτὸς ἐκράτει τὸ ἔσω, καὶ τοῦ κοουρμά πάλιν ἐβάστα τὸ ἔξω καὶ ἔδιδε τὸ ἔσω. Κατὰ τὸν σχηματισμὸν π. χ. τοῦ ἐκτελεστικοῦ, τότε ἀπέδειξεν τὴν ἰκανότητά καὶ τὴν πολυπειρίαν του· διότι ἀφοῦ ἐκατέρωθε νὰ ἐκλεχθῆ αὐτὸς πρόεδρος ἔδωκε καὶ εἰς τὸν Νέγρην τὸ πολῦτιλον ἀξίωμα τοῦ ἀρχιγραμμα-

ματέως, οὕτως ἐμοίρασε τὴν μηχανορραφίαν καὶ ἐκατέρωθεν ὥστε ὁ ἐχθρὸς τοῦ Νέγρης νὰ φροντίζη νὰ ὑπηρετῆ καὶ νὰ ὑποστηρίζη τοὺς δικτατορικοὺς τοῦ σκοποῦς· ἐπλάκωσε τὴν δύναμιν τῶν ἄλλων, τοῦ Μαυρομιχάλη καὶ τῶν λοιπῶν, ἔγεινε δικτάτωρ λόγῳ καὶ πράγματι, τὸν δὲ Μαυρομιχάλην τὸν εἶχε καὶ ὑπέγραφε χαρτιά, οἱ δὲ ἄλλοι ὁ Κουντουργιώτης, ὁ Α. Ζαΐμης, ὁ Ὑψηλάντης καὶ τόσοι ἄλλοι στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοί, οἱ ὁποῖοι ἕως τότε εἶχον κάμει κατορθώματα, τίποτε δὲν ἐσήμαιναν.

Ὅταν ἤμεθα ἐδῶ εἰς τὸν Ἅγιον Βλάσην, ὁ ἀρχηγὸς διέταξε τὸν καπετὰν Δαγρὲ νὰ στείλῃ ἀνθρώπους νὰ φυλάττουν τὴν θέσιν, ἡ ὁποία ὀνομάζεται Μύτικας· ἀπὸ ἐκεῖ φαίνεται βορεινὰ ὁ κάμπος ὅλης τῆς παλαιᾶς Μαντινείας καὶ τὰ περίξ χωρία τοῦ Λουκά, ὁ Κόκκινος βράχος, ἡ Καπνίστρα, δεξιὰ φαίνεται ὁ Ἅγιος Βλάσης, ἡ Τριπολιτσᾶ, τὸ Ζευγαλατιό, τὸ Μερκοβοῦνι, τὸ Μανταγρά, καὶ ἡ περιφέρεια ὅλης τῆς παλαιᾶς Τεγέας, τοῦ Ὑψηλάντη τὰ ταμπούρια καὶ πέρα ὁ Μύλος τοῦ Βράχου· τὴν θέσιν αὐτὴν ἔπιασε μετὰ τὸν ἐρχομὸν τοῦ Ὑψηλάντη ὁ Ἄναγνωσταρᾶς καὶ Δ. Παπατζώνης, οἱ Μεσσήνιοι, οἱ Καλαματιανοὶ Π. Ζάρκος, Ἄθανασούλης Κυριακός, οἱ ἀδελφοὶ Μπουραῖοι, ὁ Μ. Πέτροβας μὲ τοὺς Γαραντσαίους, ὁ Ἡλίας Φλέσας μὲ τοὺς Λεονταρίτας, ὁ δὲ Π. Μαυρομιχάλης μὲ τοὺς ἰδικούς του ἕως 400 Μανιάτας ἔμεινεν εἰς τὸ Χονδρὸ Βουνὸ τῆς Σιλήμνας ὀπισθεν τοῦ Δ. Ὑψηλάντη.

Ὀλίγον ἀποκάτω τοῦ ἀρχηγείου τοῦ Κολοκοτρώνη ἐτοποθετήθη, ἀφοῦ ἦλθεν ἀπὸ τὴν πολιορκίαν τοῦ Λάλα, ὁ Τσανέτος Χριστόπουλος μὲ τοὺς Φαναρίτας καὶ ἀποπάνω ἀπὸ τὸν Ἅγιον Θανάση ἦτο ὁ Μούρτσινος μὲ τὰ

κανόνια, τὰ ὅποια εἶχαμεν εἰς ἐκείνην τὴν θέσιν, καὶ τὰ ἐφύλατταν τετρακόσιοι Μανιάταις. Τὸ σῶμα αὐτὸ ἦτο ἀπὸ ἄλλα τὰ καπετανάτα τῆς Μάνης, ἐκτὸς τῶν Μαυρομιχαλαίων. Ὅλοι αὐτοὶ ἐπληρώνοντο καὶ ἐτρέφοντο ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Καρύταινας· οἱ δὲ στρατιῶται τοῦ Μαυρομιχάλη ἐπληρώνοντο καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην ἕσον καιρὸν ἐστάθη εἰς τὰ Τρίκορφα, ἕως ἔτου ἐκυριεύθη ἡ Τριπολιτσᾶ, ἀλλ' ἐτρέφοντο ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Φαναρίου.

Εἰς δὲ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς ἐδόθησαν κατὰ πρῶτον μισθοὶ εἰς τοὺς Μανιάτας, διότι ἦσαν πτωχοί, διὰ τὰ ἀφῆσσαν ἐξοικονόμησιν εἰς τὰς οἰκογενεῖας των καὶ νὰ ἀκολουθοῦν τὸν πόλεμον. Ἀλλὰ πολλοὶ τῶν Ῥουμελιωτῶν ἐζήτουν μισθὸν ἐρχόμενοι εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ νὰ πολεμήσουν τοὺς ἐχθροὺς τῆς πατρίδος των Τούρκους, ἐνῶ ἀκόμη τοὺς εἶχαν εἰς τὸν τόπον των. Ἄν δὲ ἀπὸ αἰσθημα πατριωτισμοῦ ἐπολεμοῦσαν τὸν ἐχθρόν, ἢ χάριν τοῦ μισθοῦ, τοῦτο φαίνεται ἀπὸ τὰς περιστάσεις· διότι ἔταν π. χ. εὑρισκαν μισθὸν ἕμενον μὲ τοὺς λοιποὺς Ἑλληνας, εἰ δὲ μὴ, ἐπήγαιναν εἰς τοὺς Τούρκους, ἔταν ἐλάμβαναν μισθὸν ἀπὸ αὐτούς, διότι τοῦτο ἦτο εἰς αὐτοὺς ἀδιάφορον καὶ ἀδιακρίτως ἐμισθώνοντο. Πολλοὶ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Πελοποννήσου καὶ ἄλλοι, ὅσοι ἤθελαν καὶ εἶχαν χρήματα, τοὺς ἐμισθωναν διὰ τοὺς σκοποὺς των πρὸς ἐκδίχησιν τῶν ἐναντίων των. Οὕτω π. χ. ὁ Ἀνδρέας Λόντος καὶ ὁ Ἀνδρέας Ζαίμης, ἔπειτα δὲ καὶ ὁ Ἰωάννης Νοταρᾶς ἐμισθώσαν πολλοὺς τοιοῦτους Ῥουμελιώτας καὶ τοὺς ἐμεταχειρίσθησαν κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον εἰς τὴν καταστροφὴν τῶν ἰδίων των ἐπαρχιῶν Κορίνθου καὶ Βοστίτσας. Τὰ χρήματα τὰ εἰσέπρατταν ἀπὸ τὰς ἰδίας

των ἐπαρχίας καὶ ἐπλήρωναν τοὺς μισθοὺς· ἔτρωγαν τὰς ἐθνικὰς προσόδους, ἄρπαζαν τὰς σταφίδας τοῦ Δημοσίου καὶ αὐτῶν τῶν ἰδιωτῶν ἀκόμη· τότε δὲ ἐκάστη χιλιάς σταφίδος εἶχεν ἀξίαν πολλήν, διότι ἐπωλεῖτο 70 τάλαρα. Ἐνεκα τῆς τοιαύτης μισθοφορίας ἐμπόδιζαν τὰ ἄλλα νὰ ὑπάγουν εἰς τὸν πόλεμον. Κατὰ πρῶτον, ὡς εἶπομεν, ὁ Ἀνδρέας Λόντος ἐμισθώσε τὸν Εὐθύμιον Εὐδὴν Κραβαρίτην, ἔπειτα ὁ Α. Ζαίμης εἶχε μισθωτοὺς τοὺς Καναταίους καὶ ἄλλους Ῥουμελιώτας καὶ Σουλιώτας ἀκόμη, οἱ ὅποιοι ἦσαν μὲ αὐτοὺς ἀφ' ἔτου ἦλθαν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Οἱ Σουλιῶται πάντοτε ἐμισθώνοντο, καὶ μόνον ὁ Μπότσαρης ἐπῆρεν αὐτοὺς χωρὶς πληρωμῆν. Κατόπιν τούτων ἐφάνη ὁ Παναγιώτης Νοταρᾶς, καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἰωάννης Νοταρᾶς δὲν τὸν ἤθελεν, ἄρχισαν μετὰξὺ των τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, θέλων ὁ δεύτερος νὰ καταβάλλῃ τὸν πρῶτον διὰ νὰ μὴ τοῦ σηκώσῃ κεφάλι καὶ γείνη ἐμπόδιον εἰς τὴν δύναμιν τὴν ἀριστοκρατικὴν τῶν κοσμοπασιδῶν. Τοῦτο δὲ ἐγένετο κατὰ συμβουλὴν τῶν δύο Ἀνδρεῶν, Λόντου καὶ Ζαίμη, καὶ κατὰ τὸ 1826 ἔταν οἱ Νοταραῖοι ἐχάλασαν καὶ τὸ Σοφικόν. Ἐκτὸς δὲ τῆς πολιτικῆς αἰτίας οὗτοι ἐπολέμησαν τότε μετὰξὺ των καὶ δι' ἀντιζηλίαν ἐρωτικὴν, διότι καὶ οἱ δύο ἀγαποῦσαν τὴν θυγατέρα τοῦ Θεοχαράκη Ῥέντη, νέαν εὐμορφον καὶ ὠραίαν, καὶ ἐφιλονεῖκουν ποῖος ἐκ τῶν δύο νὰ τὴν πάρῃ σύζυγον. Ἀλλ' ἀφοῦ ἐκατάστρεψαν καὶ τὸ Σοφικόν καὶ τὴν ἐπαρχίαν, ἔχασαν καὶ τὴν κόρην ἀμφότεροι, διότι ἔπειτα τὴν ἐπῆρεν ὁ Δημήτριος Καλλέργης. Ἀλλὰ περὶ τούτων ὕστερα.

Ὁ δὲ Μαυροκορδάτος πρῶτος αὐτὸς ἐσυμβούλευσε τὸν Μάρκον Μπότσαρην καὶ λοιποὺς νὰ ζητήσουν μισθόν, μάλιστα δὲ κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἔτος 1822, ἔταν ὁ Μπότσα-

ρης ἤλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ ν' ἀνταλλάξῃ τὴν οἰκογένειάν του μὲ τὰ χαρέμια τοῦ Χουρσήτ πασα, τότε δι' ἀναφορᾶς του ἐζήτησεν ἀπὸ τὴν Κυβέρνησιν νὰ ἀρχίσῃ ἢ πληρωμὴ τῶν μισθῶν ἀπὸ τὸν Μάρτιον, δηλαδὴ πρὶν ἀκόμη λάβῃ μέρος εἰς τὸν Ἑλληνικὸν πόλεμον, διότι ἕως τότε εἶχαν τὸν πόλεμον τῆς πατρίδος των. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Κυβέρνησις δὲν εἶχε χρήματα, ἔλαβεν ὑπόσχεσιν παρὰ τῆς τότε Διοικήσεως, ἢ ὁποία ἦτο ἀκόμη εἰς τὴν Κόρινθον, καὶ ὕστερα ἔδωκαν πρὸς αὐτὸν ἀπὸ τὰ χρήματα, τὰ ὁποῖα ὁ Χουρσήτ ἔστειλεν εἰς τὴν Κυβέρνησιν πρὸς ἐξαγορὰν τῶν χαρεμίων του.

Ὁ Μάρκος Μπότσαρης ἐν ὅσῳ ἔζη ἐστάθη φίλος πιστὸς τοῦ Μαυροκορδάτου, οὗτος δὲ πάλιν καὶ ζῶντα καὶ ἀποθανόντα τὸν ἀπεθέωσε χωρὶς νὰ κάμῃ μεγάλας ἐκδουλεύσεις εἰς τὴν πατρίδα μας. Διὰ ν' ἀποδείξῃ δὲ ὁ Μαυροκορδάτος πρῶτον στρατιωτικὸν τὸν Μπότσαρην κατὰ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, ἐρραδιούργησε τὸν ἄκακον καὶ ἀδι-
αβόλε υ τ ο ν εἰς τὰς τοιαύτας ραδιουργίας Γεώργιον Νικολάου Βαρνακιώτην, καὶ τὸν ἔκαμε Τούρκον, χωρὶς αὐτὸς νὰ θέλῃ, καὶ οὕτω τὸν οἰ κ ο ν ὀ μ η σ α ν οἱ Μαυροκορδατισταί, ὡς φαίνεται εἰς τὰ σωζόμενα ἔγγραφα τῶν ἀρχείων.

Ὁ Μάρκος Μπότσαρης ἔπεσε μαχόμενος, ὡς καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἔπεσαν, εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς Ἐπαναστάσεως, καὶ οὕτω δὲν ἔζησαν νὰ κάμουν μέγала στρατιωτικὰ κατορθώματα. Ἐπεσαν οὗτοι ἐνδόξως εἰς τοὺς πρώτους πολέμους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἡ πατρίς ἐπερίμενε, καὶ οὕτω ἐζημιώθημεν, διότι αἱ ἐλπίδες μας ἔμειναν ἀπραγματοποίητοι. Καὶ ὅμως τὰ ὀνόματα ὄλων τούτων τῶν ἀνδρῶν πρέπει ἢ ἱστορία νὰ τὰ γράψῃ μὲ χρυσᾶ γράμματα.

Εἰς τὰς 20 τοῦ Ἰουλίου οἱ Τούρκοι εἶχαν κάμει μίαν χωσιάν, διότι ἦσαν πάρα πολὺ θυμωμένοι· ἐπειδὴ οἱ ἰδι-
κοί μας ἔκαμαν χωσιαῖς εἰς τὰ ἀμπέλια καὶ εἰς τῆς γρά-
ναις καὶ φράκταις, ἐσκότωναν Τούρκους ὅλημέρα καὶ μά-
λιστα δὲν εἶχαν περάσει πολλαῖς ἡμέραις, ὅπου εἶχαν σκοτώσει οἱ Ἀγιοπετρίται τὸν Χατζῆ Κουλελέ, Τούρκον διάσημον τ ο π τ σ ῆ (πυροβολητὴν)· αὐτὸς ἦτο χονδρὸς καὶ καλόγνωμος καὶ εἶχε πάντοτε σχέσεις μὲ τοὺς χριστιανούς. Ἐβγαίνει πολλαῖς φοραῖς καὶ τοὺς ἀντάμωνε καὶ ὄλον ἓνα τοὺς ἐπαρακινουσε νὰ προσκυνήσουν. Ἄγα-
ποῦσε τὸ κρασί καὶ ἔπινε μαζὺ μὲ τοὺς Χριστιανούς. Πῶς τὸν ἐσκότωσαν δὲν γνωρίζομεν καλά· φαίνεται ὅμως, ὅτι θὰ εἶπε κανένα λόγον ἄσχημον ὡς Τούρκος καὶ πιω-
μένος, ἢ ἐμάλωσε μαζὺ των. Ἄφ' οὗ τὸν ἐσκότωσαν ὡς καὶ τρεῖς ἄλλους συντρόφους του, τὰ πτώματά των ἔμει-
ναν ἄθαρτα καὶ τὰ ἔτρωγαν τὰ ὄρνια. Δι' αὐτὴν λοιπὸν τὴν ἐκδίκησιν ἀπεφάσισαν καὶ ἔκαμαν τὴν χωσιάν καὶ ἐπέτυχαν. Εἰς τὰ ἀμπέλια τοῦ Μουχλιοῦ ἐκρύφθησαν οἱ Τούρκοι καὶ ἐσκότωσαν τότε Ἑλληνας ἕως εἴκοσι.

Τὴν αὐτὴν δὲ ἡμέραν μετὰ τὸ μεσημέρι ἔγεινε καὶ ἄλλος μικρὸς πόλεμος κατὰ τὰς θέσεις Ἀγιάννην καὶ Θάνα ἕως εἰς τὸν Ψηλὸν Ὄμον καὶ ἐσκοτώθησαν τέσσερες Ἑλληνες. Τοὺς νεκροὺς αὐτοὺς διέταξεν ὁ Ὑψηλάντης καὶ Κολοκοτρώνης νὰ τοὺς φέρουν εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην, χωρίον τοῦ κάμπου τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ νὰ τοὺς θάψουν εἰς τὴν ἐκεῖ ἐκκλησίαν ὄλους χωρὶς κεφάλια· διότι οἱ Τούρκοι ἐσυνεθίζαν ὄσους ἐσκότωναν εἰς τὸν πόλεμον, τοὺς ἔκοβαν τὰ κεφάλια των καὶ τὰ ἔπαιρναν καὶ τὰ ἐπή-
γαιναν εἰς τὸν ἀρχηγόν των διὰ νὰ τοὺς δώσῃ μ π α χ ξ ἰ σ ι

(δῶρα) διὰ τὴν παλληκαριάν των· διότι ὅποιος ἐπήγαινε κεφάλια ἐθεωρεῖτο παλληκάρι ἀπὸ τοὺς ἄλλους.

Εἰς τὰς 21 τοῦ αὐτοῦ μηνὸς κοντὰ ᾿ς τὰ ἔξημερώματα ὁ ἀρχηγὸς ἐβουλήθη νὰ ἐξετάσῃ τοὺς στρατιώτας, οἱ ὅποιοι εἶχαν τ α μ π ο υ ρ ω θ ῆ κατὰ τὰς θέσεις Μύτικαν, Καπνίστραν, Λουκᾶ, νὰ τοὺς εἰπῆ νὰ πλησιάσουν πλέον κοντήτερα καὶ νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς τὸν Μύτικαν ἄντικρυ εἰς τὴν Καπνίστραν. Τὰς θέσεις αὐτάς, ὡς εἶπαμεν, ἐβαστοῦσαν ὁ Δαγρὲς ἀπὸ τῆς Καρυαῖς τοῦ Ἄργους, ὁ Καπετὰν Κωνσταντῆς Καρώνης, ὁ Ι. Ρεβελιώτης ἀπὸ τὰ Τσιπιανὰ καὶ ὁ Π. Κοκκῶνης ἀπὸ τὸ χωρίον Πικέρνι καὶ ἄλλοι· ἔλοι δὲ οἱ στρατιῶται ἀνέβαιναν τοὺς 500. Ὁ Κολοκοτρῶνης, ἀφοῦ ἔφθασεν εἰς τὸν Μύτικαν μετὰ τὰ χαράματα ἐπάνω κάτω μετὰ δέκα καθβαλαραίους καὶ πεζοὺς, δὲν ἤυρε στρατιώτας νὰ φυλάττουν τὸν δημόσιον δρόμον, ἀλλ' αὐτοὶ ἦσαν ἐπάνω εἰς τὸ βουνὸν ὡς δραγάτα ἰς ἀμπελιῶν. Τοὺς ἐφώναξε, τοὺς ἐμάλωσε καὶ τοὺς ἐκατέβασε κάτω. Τοὺς εἶπε νὰ μὴ τὸ κάνουν ἄλλην φορὰν, ἀλλὰ νὰ φυλάττουν κατὰκαμπα διὰ νὰ μὴ περάσουν Τούρκοι καὶ τίποτε γραμματοκομισταὶ καὶ προδόται τῶν Τούρκων, μὴ τύχη καὶ λάθουν οἱ Τούρκοι καμμίαν συνεννόησιν μετὰ ἄλλα φρούρια, τὰ ὅποια ἦσαν πολιορκημένα ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Ἐκεῖθεν ἐτράβηξε καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ χωρίον Λουκᾶ, τοὺς ἐξέτασε καὶ αὐτοὺς· ἐκεῖ ἔμεινε πολλὴν ὥραν, διότι ἠθέλησαν οἱ καπεταναῖοι νὰ τὸν φιλεύσουν. Ἀφοῦ δὲ ἀπέφαγε καὶ ἔπεσε νὰ κοιμηθῆ ὀλίγον, ἀμέσως ἐσηκώθη, διότι ἦ βάρδαις τῶν βουνῶν ἔβαλαν φωναῖς καὶ ἀναψαν φωτιαῖς διὰ νὰ βγάλουν καπνὸν καὶ ἔβριχναν καὶ τουφεκιαῖς, ὅτι ἐβγήκαν οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν.

Ἀφοῦ ἔγεινε γνωστὸν, ὅτι ἐβγήκαν οἱ Τούρκοι, ὁ ἀρχηγὸς μετὰ διέταξε νὰ ὑπάγῃ νὰ ἰδῶ τὰ κινήματα τῶν ἐχθρῶν διὰ ποῦ πηγαίνουν, διὰ χόρτον ἢ διὰ στάχια ἐβγήκαν· διότι κάθε ἡμέραν ἔβγαίνουν πτωχοὶ Τούρκοι καὶ Χριστιανοί, ἄνδρες, γυναῖκες, καὶ παιδία καὶ ἐμάζωναν στάχια καὶ χόρτον καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐφύλατταν καθβαλαραῖοι Τούρκοι ὀλόγυρα διὰ νὰ μὴ τοὺς φεύγουν καὶ τοὺς παίρνουν οἱ Ἕλληνες.

Ὁ κάμπος ὅλης τῆς Τριπολιτσᾶς ἦτο σπαρμένος ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, καὶ οἱ Τούρκοι, ἐπειδὴ ἡμεῖς δὲν εἶχαμεν καθβαλαρίαν, τὸν εἶχαν εἰς τὴν ἐξουσίαν των, ἔβαλαν καὶ τὸν ἐθέρισαν καὶ τὸν καρπὸν καὶ τὸ ἄχυρον τὰ ἐκουβάλησαν μέσα εἰς τὴν πόλιν. Εὐθύς λοιπὸν ἐκαθάλακα τὸ ἄλογον, τὸ ὅποιον μοῦ εἶχε χαρίσει προτῆτερα ἡ Ἐφορεία τοῦ στρατοπέδου, ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης καὶ λοιπὰ μέλη· ἐκόλλησα τὸ βουνὸν τῆς Καπνίστρας διὰ νὰ ἀναβῶ ψηλὰ καὶ νὰ παρατηρήσω ὅλον τὸν κάμπον, ἀλλ' ἤμου, ἀσυνείθιστος καὶ δὲν ἐγνώριζα νὰ διοικήσω τὸ ἄλογόν μου. Ἐπήγαινα ἴσια ὀρθὰ ἔμπηχτὰ τὸν ἀνήφορον, ὥστε τὸ ἄλογόν μου ἀπόστασε. Ἐδεσα τότε τὸ γκέμι (χαλινὸν) εἰς τὴν σέλαν καὶ ἐπῆγα ὑψηλότερα μετὰ τὰ ποδάρια. Ἐβαλα τὸ κιάλι καὶ ἐπαρατήρησα τοὺς Τούρκους. εἶδα ὅτι ἦσαν βγαλμένοι διὰ στάχια καὶ χόρτον κατὰ τὴν συνθήειάν των. Ἀλλὰ τὸ ἄλογόν μου ἔκαμε τὸν κατήφορον καὶ ἐβγήκεν εἰς τὸν δημόσιον δρόμον, ὅστις πηγαίνει εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν ἀπὸ τοῦ Λουκᾶ καὶ τὰ Τσιπιανὰ, διότι ἦτο Τουρκικὸν καὶ ἐγνώριζε τὸν δρόμον καὶ ἐπονοῦσε τὰ ὑπάγη ὀπίσω.

Ἀφοῦ τὸ εἶδα ἔβαλα τῆς φωναῖς καὶ τὰ κλαύματα, ἀλλὰ ἔτυχε τότε νὰ ἔρχεται ὁ Κολοκοτρῶνης μετὰ τὸ πε-

ρίφημον ἄλογόν του τὸ λεγόμενον Κεχαγιαῖς, τὸ ὁποῖον ὀλίγας ἡμέρας προτῆτερα εἶχε φέρει Βούλγαρης φευγαλάς (σεΐζης) ἱπποκόμος τοῦ Κεχαγιαῖ. Μὲ ἠρώτησε τί εἶδα καὶ τί ἔχω ποῦ κλαίω. Τοῦ εἶπα, ὅτι οἱ Τούρκοι ἐβγήκαν διὰ νὰ μαζώξουν στάχυα καὶ ἄλλα καὶ ὅτι μοῦ ἔφυγε τὸ ἄλογόν μου. Τότε ἔτρεξε τὸ ἔσωσεν εἰς τὴν θέσιν ὅπου ἔγεινεν ἡ Γράνα, καὶ ἀφοῦ τὸ ἐπίασεν ἐπῆγα καὶ ἐγὼ καὶ τὸ ἐκαθβαλίκεψα.

Ἐκεῖ δὲ ἐν ᾧ ἐστέκετο καὶ ἐκαρτέρει τοὺς λοιποὺς συντρόφους νὰ ἔλθουν, ἐκύτταξε δεξιὰ καὶ ἀριστερά, καὶ εἶπεν, ὅτι δὲν εἶναι ἄσχημον νὰ γείνη ἐδῶ μία Γράνα νὰ φυλάττουν τὴν νύκτα στρατιῶται, νὰ ἔχουν θάρρος, καὶ ἂν τυχὸν τοὺς εὔρη τίποτε νὰ ἤμποροῦν νὰ (διὰ φεντε ὑ ν τ α ι) βοηθοῦνται· ἐπειδὴ ἐκεῖ κοντὰ τότε κατὰ τὴν βορειοδυτικὴν πλευρὰν ἦσαν ἀμπέλια, εἰς δὲ τὰ ριζώματα τοῦ Μύτικα εἶναι ὁ δημόσιος δρόμος, ὅστις πάει ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν διὰ τὰ Καλάβρυτα· ὅλον τὸ μέρος εἶναι πέτραις, καὶ ἔπειτα ἀρχίζει καὶ τὸ φαχνὸν μέρος τῆς γῆς, ὅπου ἔγεινεν ἡ Γράνα.

Εἶπε λοιπὸν εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς ἐρχομένους συντρόφους, τὸν Θεοδόσιον Καρδαρᾶν, καὶ ἔκαμεν ἓνα γράμμα εἰς τὰ περίξ χωρία Κάψα, Λεβίδι, Σημιάδαις, Κανδύλα, Δάρα, Χοτούσα, Κώμην, Ἄγαλι, Καμενίτζα, Μπεζενίκο, Μποντιά, Κακοῦρι, Τσιπιανά, Σάγκα, καὶ Λουκᾶ, ἅμα λάβουν τὸ γράμμα νὰ ἔλθουν μὲ ξυνάρια καὶ φτυάργια νὰ σκάψουν μίαν Γράναν καὶ ἔδειξεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἐφύλατταν τὴν θέσιν, καὶ καθβάλα ὑπέγραψε καὶ ἀνεχώρησεν, ἀλλὰ κανεὶς πλέον δὲν ἐφρόντιζε διὰ νὰ ἴδῃ τί σκάψιμον ἔκαμαν καὶ τί εἶδους Γράνα ἔγεινεν.

Ἀπὸ ἐκεῖ ἐτράβηξε διὰ τὸ Στενόν, ἀλλ' εἰς τὴν μέ-

σιν τοῦ δρόμου ἀριστερὰ ἀπὸ τὸ χωριὸ Ζευγαλατιὸ εἰς τὸ βουνὸν τοῦ Μοναστηρίου Βαρσῶν ἐξέτασε καὶ τὸν Ἄθανάσιον Δεληγιάννην ἀπὸ τὸν Ἅγιον Βασίλειον, ὅστις ἐστέκετο ἐκεῖ μὲ μικρὸν σῶμα στρατιωτῶν Τριπολιτσιωτῶν.

Ἐκεῖθεν ἔφθασεν εἰς τὸ Στενόν, ὅπου ἦσαν ὁ Π. Ζαφειρόπουλος καὶ Α. Κονδάκης μὲ τοὺς Ἄγιοπετρίτας, καὶ μέρος Τσακώνων μὲ τὸν Παναγιώτην Σαράντην καὶ οἱ καμπισιοὶ Τριπολιτσιῶται μὲ τὸν Λάμπρον Ριζιώτην, καὶ λοιποὺς κατοίκους. Αὐτοὶ εἶχαν προτῆτερα εἰδοποιηθῆ νὰ ἐνωθοῦν ἐδῶ μὲ τοὺς Ἄγιοπετρίτας διὰ νὰ ἐξετάσῃ καὶ αὐτοὺς καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ νὰ πιάσουν τὸν Ἅγιον Σώστην.

Ἀφοῦ τοὺς ἐξέτασε καὶ τοὺς ἐκατέβασε κάτω εἰς τὸ ποτάμι ἔστειλεν ἐμένα ἐμπρὸς νὰ κατασκοπεύσω μὲ τὸ κιάλι τὸν τόπον καὶ τὴν Τριπολιτσᾶν διὰ νὰ μὴ ἔβγουν οἱ Τούρκοι ἔξω καὶ μᾶς ἴδουσι καὶ ἔλθουν ἐπάνω μας.

Καθὼς ἐπῆγα κάμποσο καὶ ἐπλησίασα τῆς ράχαις, ἔβαλα τὸ κιάλι καὶ ἐκύτταξα, ἦτο εἰς μίαν θέσιν ὑψηλὴν ὄρνια πολλά, τὰ ὁποῖα ἐστέκοντο καὶ ἔτρωγαν ἀπὸ τὰ πτώματα τῶν Τούρκων Χατζῆ Κουλελέ καὶ λοιπῶν. Αὐτὰ ἀφοῦ μὲ εἶδαν ἐγύρισαν ὄλα καὶ μὲ ἐκύτταζαν. Ὁ ἥλιος ἦτο χαμηλωμένος, καὶ ἐπῆγαινε νὰ βασιλεύσῃ· καὶ ἐπειδὴ τὸν εἶχα ἐμπρὸς μου, καθὼς ἐκύτταξα καὶ τὸ ἄλογον ἐσείετο, μὲ τὸ κιάλι δὲν ἔβλεπα καλά. Μοῦ ἐφάνηκαν τὰ ὄρνια ὡς στρατιῶται τακτικοὶ μὲ ἄσπρα βρακιά καὶ γελέκια. Ἐτρεξα ἀμέσως ὀπίσω καὶ εἰδοποίησα τὸν ἀρχηγὸν διὰ νὰ ἴδῃ τοῦτο τὸ παράδοξον. Εὐθύς λοιπὸν ὁ ἀρχηγὸς ἅμα τοῦ τὸ εἶπα ἐσταμάτησε τοὺς στρατιώτας, καὶ τὸν ἐπῆγα εἰς τὴν θέσιν ὅπου ἤμουν προτῆτερα· ἔβαλεν ὁ ἴδιος τὸ κιάλι καὶ εἶδε τὰ ὄρνια. Τότε μοῦ λέγει·

ὄρνια εἶνε βρὲ ὄρνιο! Ἐπειτα μὲ ὠδήγησε πῶς νὰ πλησιάσω τὸν Ἅγιον Σώστην. Νὰ ὑπάγω δηλαδὴ τριγύρω ξέμακρα νὰ μὴ μὲ τρώγη τὸ βόλι εὐκολα. «Πρόσεξε, μοῦ εἶπεν ἀκόμη, τὰ πουλάκια τὰ μικρὰ δταν τὰ σηκώνῃς ἢ σηκώνωνται μοναχὰ τους, ἐὰν περνοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὸ χωρίο καὶ τὰ ἰδῆς τὰ κάθωνται μέσα εἰς τὸ χωρὶδ ἄφοβα, τότε δὲν εἶναι μέσα Τοῦρκοι καὶ πῆγαινε ἄφοβα· εἰ δὲ καὶ τὰ βλέπεις, ἅμα φθάσουν κοντὰ εἰς τὸ χωρίον καὶ γυρίζουν πίσω φοβισμένα καὶ κάμουν λιγμούς ξαφνιασμένους τότε εἶναι μέσα Τοῦρκοι καὶ νὰ μὴν πᾶς».

Ἄφου λοιπὸν ἔκαμα ὅλας τὰς παρατηρήσεις, καθὼς μὲ ὠδήγησεν, ἐμβῆκα ἔπειτα εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην· καὶ ἀπὸ τὴν βορεινὴν πλευρὰν ἔτρεξα μὲ τὸ ἄλογόν μου νὰ περάσω εἰς τὴν μεσημβρινήν· εἰς τὴν μέσση τοῦ χωρίου ἦτο ἡ ἐκκλησία, καὶ εἶχε τὴν πόρταν τῆς ἀπὸ τὸ μεσημβρινὸν μέρος. Καθὼς ἐπῆγαινα ἔσκυφα καὶ εἶδα τὴν ἐκκλησίαν γεμάτην ἀπὸ πτώματα κοψοκέφαλα. Ἐφοβήθηκα πολὺ καὶ ἐγύρισα ὀπίσω εἰς τὸν ἀρχηγόν, ὁ ὁποῖος ἤρχετο μὲ τοὺς στρατιώτας, διὰ νὰ πιάσουν τὸ χωρίον καὶ νὰ κάμουν ὅλην τὴν νύκτα ταμπούρια. Καθὼς μὲ εἶδε· «πῶς ἔγεινες, μοῦ λέγει, ἔτσι χίτρινος ἀπὸ τὸν φόβον σου; Τί εἶδες;» Τοῦ ἐδιηγήθηκα φοβισμένα ὅσα εἶδα καὶ ἀμέσως ἐσταμάτησε τοὺς στρατιώτας καὶ ἐκάλεσε τοὺς καπεταναίους καὶ τοὺς ἐρώτησε τί πτώματα εἶναι εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἐκεῖνοι τοῦ εἶπαν, ὅτι δὲν ἐθάψαμεν τοὺς σκοτωμένους. Τότε ἐδιάλεξεν ἀνθρώπους συνειθισμένους νὰ μὴ φοβοῦνται τοὺς νεκρούς, (διότι τότε ὁ

φόβος ἦτο πολὺς εἰς τοὺς Ἕλληνας, ἐπειδὴ ἦσαν ἀσυνεῖθιστοι νὰ πιάουν καὶ νὰ θάψουν πτώματα), καὶ τοὺς ἔστειλε καὶ ἔκαμαν ἓνα μέγαν λάκκον καὶ τοὺς ἔρριξεν ὅλους μέσα.

Ἐπειτα ἐδιέταξε νὰ ὑπάγουν τὰ στρατεύματα μέσα εἰς τὸ χωρίον. Ὅλην αὐτὴν τὴν νύκτα δὲν ἐκλείσαμεν διόλου ἄμμάτι, διότι ἐστάθη ἐπάνω εἰς τοὺς στρατιώτας ἕως ὅτου ἔκαμαν τὰ ταμπούρια των. Αὐτὰ ἔγειναν εἰς τὰς 21 καὶ εἰς τὸ ξημέρωμα τῆς 22 Ἰουλίου.

Ἄφου ἐξημέρωσεν, οἱ Τοῦρκοι εἶδαν πιασμένον τὸν Ἅγιον Σώστην· ἔπειτα δὲ ἀπὸ ὀλίγας ἡμέρας ἐτοιμάσθησαν καὶ ἐβγήκαν πανστρατιᾷ νύκτα ἀπὸ τὴν πόρταν τὴν λεγομένην τοῦ Σαραγιοῦ, τῶρα δὲ δρόμον Βελουδένιον, ἐτράβηξαν κατὰ τὸ πηγάδι τῆς Βολιμῆς, ὅπου φέρει ὁ δρόμος κατὰ τὸν Ἅγιον Βασίλειον, καὶ ἀφου ἔφθασαν εἰς τὸ Ζευγολατιὸ ἐχωρίσθησαν εἰς δύο σώματα· τὸ μὲν ἓνα ὅλον πεζοὶ ἐκόλλησαν τὸ βουνὸν τῶν Βαρσῶν διὰ νὰ ἔβγουν ἀνακέφαλα τοῦ χωρίου Λουκᾶ καὶ νὰ λαφυραγωγῆσουν ὅ,τι εὑρουν, καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα ἦτο ἕως 3,000· τὸ δὲ ἄλλο σῶμα καβαλαραῖοι καὶ πεζοὶ ἀκόμη περισσότεροι ἐπῆραν τὸν μαλακὸν τόπον καὶ τὰ πρόποδα τοῦ βουνοῦ καὶ ἐπῆγαιναν νὰ περάσουν εἰς τὴν Γράναν.

Κατὰ τὸ μέρος τοῦ βουνοῦ Καπνίστρα δὲν εἶχαν βγάλει ἕως πέρα τὴν Γράναν, ἀλλὰ εἶχαν ἀφήσει ἄσκαφτον τόπον 3 ἕως 4 στρέμματα μάκρος. Οἱ Τοῦρκοι περνῶντες εἶδαν μίαν γράναν ἀνάβαθην καὶ ἄτεχνον καὶ τὸ χῶμά της ἦτο ῥιμμένο κατὰ τὴν Τριπολιτσᾶν. Εἶπαν ἀναμεταξύ των, διότι δὲν ἐνόησαν τὸν σκοπὸν τῆς Γράνας, ὅτι οἱ ραγιαῖδες μοιράζουν τὰ χωράφια μας.

Οἱ πεζοὶ ἐκαβάλικαν τὸ βουνὸν καὶ ἐβγήκαν ἀνακέ-

φαλα τοῦ χωρίου Λουκᾶ, ἐπάνω εἰς τὰ βουνὰ διὰ τὰ εὐ-
 ρουν γιδοπρόβατα καὶ γελάδια καὶ ὅ,τι εἶχαν κρυμμένον
 οἱ Ἕλληνες. Ἐφαζαν ὄλον τὸν τόπον καὶ ἠῦραν βούτυ-
 ρον, τυρὶ καὶ γεννήματα, ἢ δὲ καββαλαρία καὶ πολλοὶ
 πεζοὶ ἐπήγαιναν εἰς τὰ χωρία Λουκᾶ, Τσιπιανῶ, Σάγκα,
 Πικέρνι καὶ λοιπὰ, ἐσύναξαν γεννήματα, δεμάτια, σκουτιὰ
 (ἐνδύματα), καὶ ὅ,τι ἄλλο ἠῦραν καὶ ἐφόρτωσαν ἕως
 1,000 ζῶα. Ἐπειτα ἓνα μέρος τοῦ σώματος τῶν πεζῶν
 καὶ καββαλαραίων ἀνέβηκαν κατὰ τὴν θέσιν τῆς Καπνί-
 στρας, ἔπεσαν νύκτα ἐπάνω εἰς τὸ ταμποῦρι τοῦ Γ.
 Δαγρέ καὶ ἄρχισεν ὁ πόλεμος. Οἱ Τούρκοι ἐστενοχώρησαν
 τοὺς ἰδικούς μας εἰς μίαν σπηλιάν, ἢ ὅποια ὀνομάζεται ἢ
 τρύπα τοῦ Μπούρμπουνα. Ὁ δὲ ἀδελφὸς τοῦ Γ. Δαγρέ,
 ὁ Θανάσης, πρὶν ὑπάγουν εἰς τὴν σπηλιάν ἐσκοτώθη μόνος
 του, μὴ θέλων νὰ ὑπάγῃ κοντὰ εἰς τὸν ἀδελφόν του Γιαν-
 νάκη, φοβούμενος καὶ προβλέπων, ὅτι θὰ τοὺς πιάσουν οἱ
 Τούρκοι, τὸ ὅποῖον ὀλίγον ἔλειψε νὰ γείνη, καὶ εἶναι θαῦμα
 πῶς ἐσώθη, διότι οἱ Τούρκοι τοῦ εἶχον σκοτώσει ἕως
 τριάντα Ἕλληνας, καὶ ἔβαλαν καὶ φωτιάν νὰ τοὺς κά-
 ψουν ὄλους, ἀλλ' ἐπρόφθασεν ἡ βοήθεια τοῦ Κολοκο-
 τρώνη, ἢ ὅποια τοὺς ἔσωσεν, καθὼς θὰ εἴπομεν κατωτέρω.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἅμα εἶδε τῆς φωτιαῖς τῶν τουφε-
 κιῶν ἀπὸ τὸν Ἅγιον Βλάση ἀπὸ τὸ ταμποῦρι του ἐγνώ-
 ρισεν, ὅτι οἱ Τούρκοι ἦσαν βγαλμένοι ἀπὸ τὴν Τριπολι-
 τσᾶν, καὶ ἀμέσως μὲ διέταξε νὰ εἰδοποιήσω τοὺς καπετα-
 ναίους Δημήτριον Δεληγιάννην, Τζανέτον Χριστόπουλον
 Δημ. Πλαπούταν, Κωνσταντῖνον Παπαζαφειρόπουλον καὶ
 λοιποὺς καπεταναίους τῶν βουνῶν καὶ τοῦ κάμπου τῆς
 Καρύταινας καὶ ὀλόκληρον τὸ σῶμα τῶν Τριπολιτσιωτῶν
 μὲ τὸν τότε ὀδηγὸν Ἀθανάσιον Κίντζον ἀπὸ τὰ Λαγκάδια,

οἵτινες ὄλοι ἦσαν περισσότεροὶ ἀπὸ δύο χιλιάδες, νὰ ὑπά-
 γουν νὰ γεμίσουν τὴν Γράναν, καὶ οἱ λοιποὶ νὰ κάμουν κάτω
 νὰ πιάσουν τῆς γράναις καὶ τῆς φράκταις τῶν ἀμπελιῶν.

Αὐτὴν τὴν θέσιν τῶν ἀμπελιῶν τὴν ἐπίασεν ὁ Κίν-
 τζος μὲ τοὺς Τριπολιτσιώτας καὶ λοιπούς. Οὕτω κατὰ
 τὴν διαταγὴν του ἐτοποθετήθησαν καὶ (ἔφκισαν) ἐσχη-
 μάτισαν ἓνα γάμμα· τὸ δὲ μέρος, τὸ ὅποῖον ἦτο εἰς τὸ
 ἄνοιγμα τοῦ γάμμα, τὸ ἄφησαν ἀνοιχτὸν καθὼς καὶ τὸν
 δρόμον, ἔστις πηγαινεὶ εἰς τοῦ Λουκᾶ· διότι ἀποπάνω εἶναι
 βουνὸν ὅπου ἐπολεμοῦσεν ὁ Δαγρὸς μὲ τοὺς Τούρκους καὶ
 δὲν ἤμπορούσαμεν νὰ τὸ κλείσωμεν καὶ νὰ τοῦ στείλω-
 μεν καὶ βοήθειαν.

Τὴν περασμένην ἡμέραν εἶχεν ἔλθει ἀπὸ τὴν Βλα-
 χίαν ὁ Γιαννάκης Κολοκοτρώνης μὲ τὸν υἱόν του Ἀπο-
 στόλην καὶ μὲ τὸν Ἰωάν. Πέταν Ζακύνθιον, Διονύσιον,
 Ἀντίοχον Ζακύνθιον, Καραγεώργην Σέρβον, Χριστόφο-
 ρον Ζαχαριάδην καὶ λοιπούς. Ὅλοι αὐτοὶ ἔλαβαν μέρος
 εἰς τὸν πόλεμον τῆς Γράνας.

Ἀφοῦ ἐτοποθετήθησαν οἱ στρατιῶται ἦλθε καὶ ὁ ἀρ-
 χηγὸς καὶ μὲ διέταξε νὰ ἐξακολουθήσω τὸν δρόμον τοῦ
 Λουκᾶ διὰ νὰ ἰδῶ ποῦ εὐρίσκονται οἱ Τούρκοι, οἱ ὅποιοι
 ἦσαν εἰς τὸν κάμπον εἰς τὰ χωρία σκροπισμένοι. Ἐπρο-
 χώρησα πέρα τῆς Γράνας ἕως 15 λεπτὰ καὶ εἶδα σῶμα
 ἕως 100 καββαλαραίους, οἱ ὅποιοι ἔβοσκον τὰ ἄλογά των.
 Καθὼς μὲ εἶδαν ὄλοι ἐκαβάλικαν διὰ μιᾶς καὶ μὲ ἔβα-
 λαν κοντὰ νὰ μὲ πιάσουν. Ἐγὼ τὰ ἔχασα, ἄφησα (τὸ
 γκέμι) χαλινὸν τοῦ ἀλόγου καὶ ἐπῆρε τὸν δρόμον τῆς
 Τριπολιτσᾶς, ἐκουνοῦσα χέρια καὶ πόδια διὰ νὰ τρέχῃ τὸ
 ἄλογον. Ἀπὸ τὴν βίαν μου ἐπήδησα τὴν Γράναν, ἢ ὅποια
 μόλις εἶχεν 6 πηθαμαῖς πλάτος καὶ 5 βάθος. Οἱ Τούρκοι

δμως, οἱ ὁποῖοι μὲ ἔφερναν κυνηγῶντες, ἅμα ἐκοντοζύγωσαν καὶ εἶδαν τὴν Γράνα γεμάτην Ἑλλήνας, ἔστρηψαν εἰς τὰ ὀπίσω καὶ ἔδωσαν τὴν εἶδωσιν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους Τούρκους.

Ἄφοῦ ἔμαθαν τοῦτο οἱ Τούρκοι ἐχωρίσθησαν τώρα εἰς τρία σώματα, τὸ ἓνα ἔλον πεζοὶ ἐπολεμοῦσαν μὲ τὸν Δαγρέ, τὸ ἄλλο ἐλαφυραγωγούσε, καὶ τὸ τρίτον συγκείμενον ἀπὸ ἔλον καθβαλαραίους ὑπὲρ τοὺς 1000 ἦλθε καὶ ἐπέρασε τὴν Γράναν χωρὶς πολλὴν βλάβην· διότι οἱ Ἕλληνες οὔτινες ἦσαν εἰς τῆς φράκταις τῶν ἐμπελίων, ἦσαν ὀλίγον ξέμακρα καὶ δὲν τοὺς ἐτουφέκιζαν καὶ μόνον ὅσοι ἦσαν εἰς τὴν Γράναν αὐτοὶ τοὺς ἐχτύπησαν.

Ἦλθε καὶ τὸ δεύτερον σῶμα σχεδὸν ἄλλοι τόσοι. Πρὶν τούτου ὁ Κολοκοτρώνης ἔστειλε καθβαλάρην¹ νὰ υπάγη εἰς τὸν Ὑψηλάντην, Ἀναγνωσταρᾶν, Π. Γιατράκον καὶ λοιποὺς νὰ ζυγώσουν κοντὰ ὅσον ἠμποροῦν τριγύρω εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν διὰ νὰ κάμουν τάχα ἔφοδον, καὶ οὕτω νὰ ἀρχίσῃ ὁ πόλεμος καὶ νὰ γείνη ἀντιπερισπασμὸς τῶν Τούρκων, νὰ δειλιάσουν καὶ νὰ φύγουν καὶ τὰ δύο σώματα, καὶ νὰ υπάγουν πρὸς βοήθειαν τῶν παιδιῶν των.

Ὁ Ὑψηλάντης εὐθύς, κατὰ τὴν παραγγελίαν τοῦ ἀρχηγοῦ, διέταξε τὸ στράτευμα νὰ ζυγώσῃ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν καὶ νὰ ἀρχίσουν τὸν πόλεμον, ἐκατέβασεν ἀκόμη καὶ τοὺς Μανιάτας τοῦ Π. Μαυρομιχάλη· καὶ ἄρχισεν ὁ πόλεμος εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν ἀπὸ μέσα καὶ ἀπέξω μὲ τὰ κανόνια καὶ μὲ τὰ λιανοτούφεκα.

Τὸ πρῶτον σῶμα τῶν Τούρκων, τὸ ὁποῖον ἐπέρασε

¹ Ἀπὸ τοῦ Μύτικα ἕως τοῦ Ὑψηλάντη τὸ ταμποῦρι μόνις εἶναι τὸ διάστημα μία ὥρα, καὶ ὁ καθβαλάρης ἐπῆγε πολὺ γλήγορα.

τὴν Γράναν, ἐσταμάτησεν ὀλίγον ξέμακρα αὐτῆς καὶ ἠθέλησε νὰ γυρίσῃ πρὸς βοήθειαν τοῦ δευτέρου σώματος. Τότε ὁ ἀρχηγὸς μὲ διέταξε νὰ υπάγω καὶ νὰ βάλω τοὺς στρατιώτας τῆς Γράνας πλάτη μὲ πλάτη, καὶ ὁ ἓνας στρατιώτης κάθε σειρᾶς νὰ τουφεκᾷ καὶ ὁ σιμά του ὄχι¹. Ὄρμησε λοιπὸν ὀπίσω τὸ πρῶτον σῶμα νὰ διασπάσῃ τὴν γραμμὴν καὶ τὰ δύο σώματα ἔβαλαν τότε τοὺς στρατιώτας μέσα σὲ δύο φωτιαῖς καὶ μετὰ βίας κατώρθωσε νὰ περάσῃ καὶ τὸ δεύτερον σῶμα· εὐθύς ὁ ἀρχηγὸς στέλνει κατ' αὐτῶν ἄλλους στρατιώτας, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἐκυνήγησαν ἐξοπίσω, τοὺς ἀπεμάκρυναν ἀπὸ τὴν Γράναν κατὰ τὴν Τριπολιτσᾶν καὶ ἐκρύφθησαν εἰς τῆς ἐκεῖ πέτραις, ὅπου ἡ καθβαλαρία δὲν ἠμποροῦσε νὰ τοὺς βλάψῃ.

Τὰ δύο αὐτὰ Τουρκικὰ σώματα, ἀφοῦ ἄκουσαν ἀπὸ τῆς κανονιαῖς καὶ τῆς τουφεκαῖς, ὅτι εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν ἀνοίξεν ὁ πόλεμος, ἀπελπίσθησαν καὶ ἐνόμισαν, ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ ἐμβοῦν μέσα ἢ ἐμβῆκαν, διὰ τοῦτο ἄφησαν τοὺς συντρόφους των διὰ νὰ προφθάσουν νὰ σώσουν τὰς οἰκογενεῖας των. Ἐπειτα ὁ ἀρχηγὸς διέταξε νὰ περάσουν ἀπὸ τὴν Γράναν ἓνα μέρος στρατιωτῶν καθὼς καὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἦσαν κρυμμένοι ὀπίσω ἀπὸ τῆς πέτραις, νὰ παρουν τῆς πλάταις τῶν Τούρκων, οὔτινες ἐπολεμοῦσαν τὸ σῶμα τοῦ Δαγρέ.

Αὐτοὶ οἱ Τούρκοι εἶχαν βάλει φωτιάν, ὡς εἶπαμεν ἀνωτέρω, εἰς τὴν σπηλιάν, ὅπου εἶχαν κλείσει τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἂν δὲν τοὺς ἐπροφθάναμεν, ὁ καπνὸς ἤθελε τοὺς πνίξῃ, ἢ θὰ παρεδίδοτο ἔλον τὸ σῶμα τοῦ Δαγρέ.

Ἄφοῦ οἱ Τούρκοι εἶδαν τὴν ἐρχομένην βοήθειαν εἰς

¹ Ἐδῶ ἐφήρωσαν εἰς τοὺς ἀτάκτους εὐθύς ὁ ἀρχηγὸς τὸ λεγόμενον δίζυγον πῦρ.

τούς αποκλεισμένους, τούς ἄφησαν καὶ ἔφυγαν καὶ ἐνώθησαν μὲ τούς ἄλλους Τούρκους, οἱ δὲ κλεισμένοι μὲ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἦλθαν εἰς βοήθειάν των, τούς ἐπῆραν κατόπιν. Ἐπειτα ἐβγήκε καὶ ὁ Κίντζος ἀπὸ τῆς φράκταις μὲ τούς Τριπολιτσιώτας καὶ τούς ἐπῆραν τὰ ὀπίσθια. Τότε οἱ Τούρκοι βλέποντες τὸν μέγαν κίνδυνον ἐνώθησαν εἰς ἓνα σῶμα κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον. Εἰς τὴν μέσην ἔβαλαν ὄλους τούς πεζούς, καὶ ἀπ' ἔξω ἀπὸ αὐτοὺς ἐμβῆκαν οἱ καββαλαραῖοι, οἱ ὅποιοι καθ' ἓνας ἐτρέβα φορτωμένα ζῶα, καὶ ὄλοι οὕτως μαζὺ ὡς ἓνα σῶμα ἐκινουῦντο καὶ ἤρχοντο νὰ περάσουν τὴν Γράναν.

Τὸ σῶμα αὐτὸ ἐδιοῖκει ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κεχαγιαμπη, ὁ ὅποιος εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν ἔδειξε πολλὴν στρατηγικὴν ἰκανότητα.

Ἐπλησίασε λοιπὸν τὸ Τουρκικὸν σῶμα τὴν Γράνα, καθὼς ἤρχετο καὶ δὲν ἐφαίνετο τίποτε ἄλλο παρὰ ζῶα φορτωμένα μὲ δεμάτια σιτάρι, κριθάρι, βούτυρον, τυρὶ καὶ ὅ,τι ἄλλο εἶχαν πάρεϊ λάφυρον, ἐδοκίμασαν τότε οὕτω νὰ περάσουν, ἀλλὰ δὲν ἐμπόρεσαν, διότι οἱ Ἕλληνες τοὺς ἐπερικύκλωσαν ὀλοτρόγυρα καὶ οἱ Τούρκοι ἐδιάσθησαν νὰ ἀνοίξουν καὶ ἄφησαν ὄλα τὰ φορτηγὰ ζῶα καθὼς ἦσαν φορτωμένα ἔμπροσθεν τῆς Γράνας.

Οἱ καββαλαραῖοι τουφεκίζομενοι καὶ τουφεκίζοντες τοὺς Ἕλληνας ἐπήδησαν τὴν Γράναν καὶ ἔτρεξαν νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Ὄταν ἐπερνοῦσαν αὐτὴν τὸ ἄλογον τοῦ διοικητοῦ ἔφαγεν ἐπτὰ λαβωματιαῖς καὶ ἔπεσεν ὀλίγον ξέμακρα τῆς Γράνας, καὶ ἴδιος ὁ διοικητὴς ἐπληγῶθη εἰς τὸ μηρὶ καὶ ἀφοῦ ἔφθασεν ὕστερα, ἀπέθανεν.

Οἱ δὲ πεζοὶ Τούρκοι, ἀφοῦ καὶ αὐτοὶ ἦλθαν νὰ περά-

πιάσουν τὴν Γράναν, ἐπιάσθησαν μὲ τούς Ἕλληνας χέρια μὲ χέρια, ἄνθρωπος μὲ ἄνθρωπον, καὶ ὅποιος ἐδύνατο τὸν ἄλλον τὸν ἐσκότωνα. Τότε οἱ εὐρεθέντες ἐκεῖ Ζακύνθιοι ἐστέκοντο ὀρθοὶ εἰς τὸ κεφάλι τῆς Γράνας κατὰ τὸ μέρος τοῦ βουνοῦ Μύτικα, καὶ ἐπολεμοῦσαν φωνάζοντες οὕτως· Ἄ γ ᾧ κ ρ ᾱ τ ρ ε ἰ τ ὸ κ ε φ ᾱ λ ἰ σ ο υ, Ἄ γ ᾧ κ ρ ᾱ τ ρ ε ἰ τ ὸ φ ᾱ σ ἰ σ ο υ, Ἄ γ ᾧ β ᾱ σ τ ᾱ κ α λ ᾱ τ ὸ δ ἰ ᾱ β ο λ ο τ ῆ ς κ ε φ α λ ῆ ς σ ο υ, καὶ ἐννοοῦσαν τὸ κεφαλόδεμα τῆς κεφαλῆς των.

Αὐτοὶ ἔκαμαν πολὺν φόνον εἰς τοὺς Τούρκους, διότι ἦσαν συνειθισμένοι ἔς τὸ τουφέκι ὡς κυνηγοί. Ὅποιος δὲν τοὺς εἶδε καὶ δὲν τοὺς ἄκουσε τότε, τίποτε δὲν γνωρίζει ἀπὸ τὰ ἀστεῖα τοῦ κόσμου. Ἐγὼ ἐτραβήχθηκα μὲ τὸ ἄλογόν μου ὀπίσω ἀπὸ τοὺς Ζακυνθίους καὶ ἐπαρτηροῦσα ὄλους τοὺς Ἕλληνας, ὅτινες ἔγειναν ἓνα πρᾶγμα μὲ τοὺς Τούρκους. Τὰ ἔχασα ὡς ἀσυνειθιστος καὶ ἔμεινα μὲ τὸ στόμα ἀνοικτόν· εἶδα ὅμως ἓνα Τούρκον γέροντα ἀσπρογένην· αὐτὸς εἶχεν εἰς τὸν ὤμόν του ἓνα σακκὶ μὲ ὀλίγον σιτάρι καὶ ἐπήδησε μέσα εἰς τὴν Γράνα διὰ νὰ περάσῃ· ἐπειδὴ δὲ δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἀναβῆ τὸ χῶμα τῆς Γράνας, ἐπίασε τὸ σακκὶ μὲ τὰ δόντια καὶ ἐπροσπαθοῦσε νὰ ἀναβῆ μὲ τὰ χέρια. Τότε ἓνας Ἕλληνας τὸν ἐτρέβηξε μίαν δύο φοραῖς νὰ καθίση κάτω· αὐτὸς ὅμως ἐπροσπαθοῦσε νὰ ἀναβῆ διὰ νὰ φύγῃ· τότε θυμωθεὶς ὁ Ἕλληνας τοῦ ἔκοψε τὸ κεφάλι καὶ ἔμεινεν αὐτὸ μὲ τὸ σακκὶ εἰς τὰ δόντια. Μέσα εἰς τὴν Γράναν ἦτο ὁ Ἀποστόλης Κολοκοτρώνης εὐρεθεὶς εἰς τὴν πλέον ἐπικίνδυνον θέσιν, καὶ κοντά του ἐλαβώθη εἰς τὸ στόμα ὁ καπετὰν Γεωργάκης Ντρίτσας, ὁ ὅποιος πηγαινάμενος εἰς τὸ Γαρζενίκο μετὰ 8 ἡμέρας ἀπέθανεν.

Ἄλλος Ἕλληγν Πανουσάκος ὀνομαζόμενος ἀπὸ τὸ χωρίον Παλούμπα, ἀφοῦ ἄδειασε τὰ ἄρματα του εἰς τοὺς Τούρκους καὶ δὲν εἶχε πλέον καιρὸν νὰ γεμίση, ἐσήκωσε τὸ τουφέκι του ἀπὸ τὸ ἐμπροσθινὸν μέρος καὶ κτυπῶν κατακέφαλα ἐσκότωσεν ἀπὸ αὐτοὺς δύο. Διὰ ταύτην του τὴν πράξιν ἐπαινέθη ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς. Ἄλλος πάλιν Τσιπιανίτης, ἀφοῦ ἐσκότωσεν εἰς τὴν Γράναν ἕνα Τούρκον, ἐπῆγε νὰ τοῦ πάρῃ τὸ κεφάλι καὶ ἤυρεν εἰς αὐτὸν τὸ κεφάλι τοῦ ἀδελφοῦ του, τὸ ἐπῆρε λοιπὸν καὶ κλαίων μου τὸ ἔφερε μέσα εἰς τὴν ποδιά του. «Νά, μου λέγει μὲ τὰ κλάματα, τοῦ ἀδελφοῦ μου τὸ κεφάλι. Τότε ἐγὼ τοῦ εἶπα· μὴ κλαῖς καὶ μένε, αὐτὸς εἶναι ἅγιος καὶ τώρα ἔχεις ἕναν ἅγιον ἀπὸ τὸ γένος σου. Πήγαινε λοιπὸν νὰ εὔρης τὸ κορμί του καὶ νὰ τὸ θάψῃς.»

Ἀξία δὲ θαυμασμοῦ εἶναι ἡ ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων, διότι ἅμα ἐξερράγη καὶ ἐπῆλθεν ὁ χωρισμὸς αὐτῶν ἀπὸ τῆς Ὀθωμανικῆς δυναστείας, ἀμέσως ἔπαυσε καὶ ὁ ἀγὼν τῆς ἱεράς ἡμῶν θρησκείας, καὶ οὐδὲν πλέον μαρτύριον ἐγένετο, οὐδεὶς δὲ χριστιανὸς ἐφρόντισε νὰ προσφέρῃ ἑαυτὸν θῦμα ἁγιασμοῦ καὶ θρησκευτικοῦ ζήλου, ἐξ ἐναντίας δὲ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐπρόσφεραν ἑαυτοὺς θῦμα ἡρωϊσμοῦ διὰ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ὅλου ἔθνους.

Οὕτως ἔγεινεν ὁ περίφημος πόλεμος τῆς Γράνας χωρὶς φθοράν τῶν Ἑλλήνων, διότι δύο ἐσκοτώθησαν καὶ 5—6 ἐλαδῶθησαν, ἐκτὸς τῶν 30 σκοτωμένων ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ Δαγρὲ εἰς ἄλλην θέσιν, εἰς τὴν σπηλιάν καὶ εἰς τὸ ταμποῦρί του. Τούρκοι ὅμως ἔπεσαν ὑπὲρ τοὺς 400 καὶ ἐλαδῶθησαν ἀρκετοὶ καὶ πολλὰ ἄλογα τῆς καθάλας, ἀπὸ τὰ ὅποια πολλὰ εὐρήκαμεν μὲ πληγαῖς τῶν

λαβωματιῶν, ὅταν ἐπήραμεν τὴν Τριπολιτσάν. Ἐκτοτε πλέον οἱ Τούρκοι δὲν ἐδυνήθησαν νὰ ἔβγουν ἀπὸ τὴν Τριπολιτσάν. Ὁ πόλεμος λοιπὸν τῆς Γράνας αὐτὰ τὰ ἀποτελέσματα ἔφερε καὶ ἐτάχυνε τὴν πτώσιν τοῦ φρουρίου· δὲν διήρκεσε δὲ περισσότερον τῆς μιᾶς ὥρας, ἐνῶ διὰ τὴν ἐτοιμασίαν αὐτῆς ἐχρειάσθησαν τέσσερες ὄλαι ὥραι, καὶ οὕτως ἡ σκηνὴ ἐτελείωσεν. Ὅταν ἐπῆγεν ὁ ἀρχηγὸς ὀπίσω εἰς τὴν καλύβαν του εἰς τὸν Ἅγιον Βλάσην, ὁ πρίγγιψ Δημήτριος Ἰψηλάντης τοῦ ἔστειλεν ἔγγραφον ἐπινετικὸν διὰ τὴν καλὴν διοίκησιν τοῦ πολέμου· δι' αὐτοῦ εὐχαριστοῦσε καὶ τοὺς ἄλλους καπεταναίους, καὶ ὅτι διὰ τὰς χήρας τῶν φονευθέντων θέλει εἰσάξει νόμον νὰ τρέφονται καὶ αὐταὶ καὶ τὰ παιδιά των ἀπὸ τὴν πατρίδα!

¹ Ὁ Σ. Τρικούπης συγκεχυμένης λέγει ὀλίγας λέξεις περὶ Γράνας (Ἱστορ. Β'. 71), ὅτι μόνον ἕως 4,000 Τούρκοι ἐξεστράτευσαν, καὶ ὅτι φθάσαντες ἀνυποποτοὶ πρὸς τὸ γεῖλος αὐτῆς ἐτουφεκίσθησαν αἰφνης ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῇ παραφυλατῶντων Ἑλλήνων καὶ πολλοὶ ἐχάθησαν ὡς ἀπρόσεκτοι καὶ ἀπροφύλακτοι, οἱ δὲ λοιποὶ διεσώθησαν, οἱ μὲν πεζοὶ διαδάντες διὰ τοῦ πλησίον τῆς ἕλιξης τοῦ βουνοῦ ἀκόπτου μέρους, οἱ δὲ ἱππεῖς ὑπερπηδῶντες τὴν τάφρον μὴ οὖσαν ἱκανῶς πλατεῖαν, ὅλα δὲ τὰ ζῶά των τὰ κομίζοντα τὰς τόσον ἀναγκαίας ταῖς ἡμέραις ἐκείναις εἰς χρῆσιν τῶν πεινῶντων Τούρκων τροφὰς ἔμειναν ἐκεῖθεν τῆς τάφρου καὶ ἔπεσαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων. Τσαῦτα καὶ τοιαῦτα ἀνύπαρκα λέγει περὶ ἐνὸς τῶν ἐνδοξοτέρων πολέμων μας. Ἀλλὰ καὶ ὁ Π. Πατρῶν σελ. 61 λέγει τι καλλίτερον; δύο ἔγειναν γράναι ἢ μία εἰς τὸν Μύτικα καὶ ὄχι εἰς τοῦ Κάψα, καὶ ἡ ἄλλη εἰς τὸ Στενό, ἡ ὅποια δὲν μᾶς ἐχρησίμεισεν. Ὁ δὲ Δαγρὲς ἐπολέμα εἰς τὸ ταμποῦρί του εἰς τὴν Καπνίστραν καὶ δὲν ἐκοιμήτο, ὡς εἶπαμεν, εἰς δὲ τοῦ Λουκᾶ δὲν ὑπῆρχε στρατιώτης τοῦ Δαγρὲ διὰ νὰ φύγῃ· καὶ τὰ περὶ τοῦ Λουκᾶ καὶ τὰ βουνὰ οἱ Τούρκοι τὰ ἐπῆραν νύκτα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄.

Συνθήκη με τοὺς στελεμένους Μπέηδες ἀπὸ τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ ἀπὸ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ. — Συνθήκη τῶν Ἀλβανῶν Μπέηδων τῆς Τριπολιτσᾶς μετὰ τῶν πολιορκούντων Ἑλλήνων. — Ἄλωσις τῆς Τριπολιτσᾶς. — Φυγὴ τῶν Ἀλβανῶν.

Ἐπανερχόμεθα πάλιν εἰς τὴν τακτοποίησιν τοῦ στρατοπέδου μας¹ εἰς τὰς κοντοτέρας θέσεις τριγύρω τῆς Τριπολιτσᾶς.

Ὀλίγον ὑψηλότερα τῆς καλύβας τοῦ Κολοκοτρώνη ἐτοποθετήθη ἡ Ἐφορεία τοῦ στρατοπέδου μετὰ τὸν πρόεδρον αὐτῆς Καν. Δεληγιάννην. Παρακάτω ἀπὸ τὸν Τσανέτον Χριστόπουλον κατὰ τὸν Ἅγιον Θανάση κοντὰ εἰς τοὺς Μανιάτας ἦσαν τοποθετημένοι οἱ καμπίσιοι Καρυτινοὶ μετὰ τὸν ὁδηγὸν Ἀνδρέαν Παπαδιαμαντόπουλον Δημιτσανίτην.

¹ Ὁ Σ. Τρικούπης (Ἰστ. Β΄. 69), τίποτε δὲν ἔχει σωστὸν περὶ στρατευμάτων καθενὸς σώματος, διότι ὁ Κολοκοτρώνης εἶχεν ἐκεῖ τότε ἕως 5,000 καὶ ἔχι 2,500, ὁ Π. Γιατράκος εἶχε περισσοτέρους τῶν 1,500 ὁ Ἀναγνωσταρᾶς δὲν εἶχεν ἰδιαιτέρον ἰδικὸν τοῦ στρατεύμα, ἀλλὰ μόνον διὰ τιμὴν ἦτο ἐκεῖ καὶ διὰ τὴν ἱκανότητά τοῦ ἐδιοίκει τὸ στρατεῦμα ἔλων τῶν Μεσσηνίων ὅπου εὐρίσκοντο· τούτου ἀρχηγοὶ ἦσαν ὁ Δ. Παπατζώνης, Π. Ζάρκος, Θ. Κυριακός, οἱ Φλεσαῖοι, ὁ Κεφάλας, ὁ Μῆτρο Πέτροβας, ὁ Καρακίτζος ἀπὸ τοῦ Κατζαροῦ, οἱ ἀδελφοὶ Μπουραῖοι καὶ ἄλλοι. Ὁ δὲ Π. Μαυρομιχάλης δὲν εἶχεν, ὡς εἴπαμεν, 1,500 Μανιάτας. Ἄλλ' οὔτε περὶ τοποθετήσεως τριγύρω τῆς Τριπολιτσᾶς ἠμυροῦμεν ἐξ ὧν λέγει νὰ ἐνοήσωμεν τίποτε. Ἀκόμη περισσότερον συγκεχυμένα ἠμιλεῖ ὁ Π. Πατρῶν εἰς τὴν σελ. 67, διότι ὁ Ἅγιος Σώστης ἐπίσθη εἰς τὰς 29 Ἰουλίου ἀπὸ τοῦ Ἁγιοπετρίτας καὶ ἔχι ἀπὸ τὸν Κεφάλαν, τὸ δὲ Μαντασαρᾶ ἐπίσθη μετὰ τὸν πόλεμον τῆς Γράνας, καὶ οἱ Ἁγιοπετρίται ἄφσαν τὸν Ἅγιον Σώστην καὶ ἦλθαν εἰς Βολιμὴν Ὁ δὲ Κεφάλας ἐκράτει πλησιέστερα ἀπὸ ὄλους μετὰ τῆς Πόρτας τοῦ Μιστρᾶ καὶ Λεονταρίου.

Ὁ Ἀναγνωσταρᾶς ἔπειτα ἐξάπλωσε τὸ στράτευμά του ἀπὸ τὸν Μύλον τοῦ Βράχου ἕως τῆς βάραις τοῦ Θάνα ὅπου εἶναι ὁ Ἀγιάννης καὶ πέρα κατὰ τῆς βάραις τοῦ ἀγίου Σώστη. Εἰς τὸν Ἀγιάννην ἦτο τοποθετημένος ὁ Κεφάλας. Ὁ δὲ Π. Γιατράκος ἐκατέβη παρακάτω ἀπὸ τὸν Δ. Ὑψηλάντην κοντὰ εἰς τῆς Καμάραις τοῦ νεροῦ καὶ ἕως εἰς τὸν μεσιανὸν Μύλον.

Ἐπειτα ὁ Κεφάλας καὶ ὁ Δ. Παπατσώνης καὶ ἄλλοι πολλοὶ Μεσσηνιοὶ κοντὰ εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς ἐκατέβησαν κοντήτερα καὶ ἐπίασαν ἕξω ἀπὸ τοῦ Μιστρᾶ τὴν Πόρταν, ὅπου καὶ τώρα ἀκόμη λέγονται τ α μ π ο υ ρ ι α τοῦ Κεφάλου. Οἱ δὲ Φλεσαῖοι καὶ Πισινοχωρίται καὶ λοιποὶ ἐπίασαν ἔπειτα πλησίον τοῦ Κεφάλου ἐπάνω εἰς τὴν Παλουκόρραχιν. Τότε συγχρόνως ἦλθαν καὶ οἱ Ἁγιοπετρίται ἀπὸ τὸν Ἅγιον Σώστην καὶ μετὰ αὐτοὺς ἐνώθησαν ὄλοι οἱ Τσάκωνες, καὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἦσαν προτῆτερα εἰς τὴν πολιορκίαν, καὶ οἱ ἄλλοι, οἱ ὅποιοι εἶχαν ἔλθει ἀπὸ τὴν Μονεμβασίαν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Γεωργάκη Μιχαλάκη καὶ ἐπίασαν ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ πηγᾶδι τῆς Βολιμῆς εἰς τὴν βάραιν. Οἱ δὲ Τριπολιτσιῶται καπεταναῖοι οἱ ὑπὸ τὸν Λάμπρον Ριζιώτην καὶ λοιποὶ ἐκατέβησαν καὶ ἐπίασαν τὸ Πετροβουνάκι τὸ μετὰ τῆς Πόρτας τοῦ Μιστρᾶ καὶ τοῦ Ναυπλίου ὅπου εἶναι ἡ καταβοθρίτσα¹.

Προτοῦ νὰ γείνη ἀκόμη ὁ πόλεμος τῆς Γράνας ἐβγήκαν δύο νέοι Ἀλβανοὶ ὁ Σουμάνης καὶ ὁ Τζαφέρης ἀπὸ

¹ Ἡ θέσις τὴν ὅποιαν ἐπίασαν ὁ Κεφάλας, ἡ Βολιμὴ καὶ τὸ χωρίον Μαντασαρᾶ ἐπίσθησαν ἀπὸ τοῦ Ἑλληνας μετὰ τὸν πόλεμον τῆς Γράνας, καὶ μόνον ὁ Ἅγιος Βλάσης καὶ αἱ ἄλλαι θέσεις, τὰς ὁποίας προεῖπα, ἦσαν πιασμένα προτῆτερα.

τὴν Τριπολιτσᾶν καὶ ἦλθαν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Πλαπούτα καὶ τοῦ εἶπαν, ὅτι θέλουν νὰ ἦναι εἰς τὴν δουλευσίν του. Ὁ Πλαπούτας τοὺς ἐδέχθη· ἀλλ' ἐπειδὴ τοὺς ὑπώπτευε τοὺς ἐχώρισε καὶ ἔστειλε τὸν Τζαφέρην εἰς τὴν Λιοδώραν τῆς Καρύταινας μὲ ἓνα συγγενῆ του διὰ νὰ συνάξῃ πρόβατα διὰ τὸ στράτευμα. Ὁ δὲ Σουμάνης εἰς ὄλους τοὺς ἀκροβολισμοὺς ἐπήγαινε καὶ ἐπολέμει μὲ τοὺς Ἑλληνας κατὰ τῶν Τούρκων πιστά. Μίαν ἡμέραν ἐβγήκε κατὰ τὸν Ἅγιον Νικόλαον μὲ τὸν Φώτην Ντάραν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐφώναξεν ἓνα Τούρκον φίλον του, ὁ ὁποῖος ἦτο εἰς τὴν ἐκεῖ Τάπια τὸν Κοντὸ Χαπίμπη· αὐτὸς ἦλθεν ἔξω καὶ τὸν ἠρώτησε ποῖος εἶναι ἔξω, καὶ ἀφοῦ ἔμαθεν, ὅτι εἶναι ὁ ἀρχηγὸς Κολοκοτρώνης, τότε τοῦ λέγει αὐτὸς εἶναι καπετάνιός μου καὶ ἔκαμα μαζί του ἀρματωλός· τοῦτο τὸ ἔμαθεν ὁ Πλαπούτας καὶ τὸ εἶπεν εἰς τὸν Κολοκοτρώνην· καὶ αὐτὸς πάλιν τὸν ἐπροσκάλεσε νὰ ἔλθῃ νὰ τὸν ἴδῃ. Ἐπῆρε λοιπὸν ἄδειαν ὁ Χαπίμπης ἀπὸ τοὺς Ἀγᾶδες καὶ ἐβγήκε καὶ ἦλθεν εἰς τὸν Κολοκοτρώνην, ὁ ὁποῖος τὸν ἐγνώρισε καὶ ἐχρησίμευσεν ὡς τὸ μέσον τῆς φιλιώσεως τῶν Ἑλλήνων μὲ τοὺς Ἀλβανούς.

Ἀρχισαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔπειτα ἀπὸ τοῦτο οἱ Ἀλβανοὶ νὰ δίδουν εἰς τοὺς Ἑλληνας ἄρματα καὶ νὰ παίρνουν σῦκα, καὶ νὰ μὴ ὑβρίζουν πλέον τοὺς Ἑλληνας οἱ Τούρκοι καθὼς προτῆτερα, ἀλλὰ νὰ λέγουν πολλοί, ὅτι θέλουν νὰ φύγουν καὶ νὰ ὑπάγουν εἰς τὸν τόπον των καὶ ἄλλοι νὰ μένουν μὲ τοὺς Ἑλληνας καὶ νὰ ζήσουν μαζί ὡσὰν ἀδελφοί, διότι ἡ πίστις μόνον τοὺς χωρίζει, ἓνας θεὸς τοὺς ἔκαμε.

Τὰ περὶ τῆς συμμαχίας τῶν Τουρκαλβανῶν μετὰ τῶν Ἑλλήνων κατ' ἀρχὰς ἐνεργοῦντο μεταξὺ τῶν Ἀλη-

πασαλήδων Τούρκων καὶ τῶν Σουλιωτῶν καὶ ἔπειτα μετὰ τῶν Ἀκαρνάνων. Καὶ πρῶτα ἐσυμφώνησαν νὰ βοηθήσουν τὸν Ἀλῆ πασᾶν κατὰ τῶν Σουλτανικῶν στρατευμάτων, τὰ ὁποῖα ἐπολιόρκουν αὐτόν, καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεώς μας τοιοιτοτρόπως τὰ πράγματα ἐπροχώρουν. Οἱ ἐπαναστατήσαντες καπεταναῖοι Ἑλληνες ἔλεγαν εἰς τοὺς Τουρκαλβανούς καὶ εἰς τοὺς Σουλιώτας τοὺς μισθωτοὺς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὅτι δῆθεν θέλουν τὸ καλὸν τούτου, καὶ ὅτι ἡ Πελοπόννησος εἶναι σύμφωνος πρὸς τοὺς σκοποὺς των καὶ διὰ τοῦτο ἐπαναστάτησε. Τοιοιτοτρόπως ἐξακολούθει ὁ πόλεμος κατὰ τῶν Ἀνατολιτῶν Τούρκων, τῶν λεγομένων χα λ τ ο ὑ π ι δ ω ν, οἱ ὁποῖοι ἐπολέμουν τὸν Ἀλῆ πασᾶν. Πρὶν δὲ ἡ Τριπολιτσᾶ ἀλωθῆ ἦλθαν πρέσβεις τῶν Τουρκαλβανῶν εἰς τοὺς Ἑλληνας, ὁ Χρηστάκης Στάτικος καὶ ἄλλος ἓνας διὰ νὰ ζητήσουν βοήθειαν, καὶ ἐσυμφώνησαν περὶ τούτου μετὰ τοῦ πρίγκηπος Ὑψηλάντου, τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ λοιπῶν καπεταναίων. Ἐπειτα οἱ πρέσβεις αὐτοὶ ἐμβῆκαν μέσα εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν καὶ ἐσυνωμίλησαν μὲ τοὺς Ἀλβανούς μπέηδες, οἱ ὁποῖοι πρότερον ἦσαν μὲ τοὺς Ἀληπασαλήδας καὶ κατόπιν ἔγειναν Σουλτανικοί. Ἄλλ' ἡ τοιαύτη συμμαχία δὲν ἐπραγματοποιήθη. Ἐμαλάκωσαν ὅμως τὰ πράγματα τὰ μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν τῶν πολιορκουμένων ἐντὸς τῆς Τριπολιτσᾶς, καὶ ἔγειναν ὅσα κατωτέρω θὰ διηγηθῶμεν. Οἱ δὲ ἀρχηγοὶ τῆς πολιορκίας εἶπαν εἰς τοὺς πρέσβεις νὰ εἶπουν εἰς τοὺς Τουρκαλβανούς μπέηδες, ὅταν ἐπιστρέψουν εἰς τὴν Ρούμελην, ὅτι μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς ὑπόσχονται νὰ στείλουν βοήθειαν ὑπὲρ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ 10,000 περίπου στρατόν, ἀλλ' ὅτι προηγουμένως πρέπει νὰ ἔλθουν ἐκεῖ-

θεν εἰς τὴν Πελοπόννησον οἱ μπέηδες διὰ νὰ λάβουν μέρος ἐνεργητικὸν εἰς τὴν τοιαύτην ἐκστρατείαν καὶ εἰς τὰ λοιπὰ πράγματα. Οἱ πρέσβεις μετὰ τὴν ἐπιστροφήν των ἀνήγγειλαν ταῦτα καὶ τὰ ἄλλα, ὅσα εἶδαν καὶ ἔμαθαν, εἰς τοὺς μπέηδες, οἱ ὅποιοι ἀπεφάσισαν νὰ ἔλθουν· ἐρχόμενοι δὲ ἀφοῦ ἐπλησίασαν εἰς τὸ Μεσολόγγι καὶ ἔμαθαν, ὅτι ἡ ἐπανάστασις ἦτο Ἐθνικὴ καὶ γενικὴ ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τῆς πίστεως, καὶ εἶδαν τοὺς Τούρκους τοῦ Βραχωρίου καὶ τῶν ἄλλων μερῶν αἰχμαλώτους τοῦ πολέμου καὶ εἰς κακὴν κατάστασιν, διότι ἐκτὸς τοῦ Βαρνακιώτη, οἱ λοιποὶ καπεταναῖοι κακῶς ἐμεταχειρίσθησαν αὐτούς, καὶ προσέτι ἐβεβαιώθησαν περὶ τούτων καὶ ἀπὸ τοὺς διασωθέντας Ἀλβανούς ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ περὶ τῆς ἀλώσεώς της, ὡς καὶ περὶ τῶν νικῶν τῶν Πελοποννησίων, εἶδαν δὲ καὶ τὰ τσαμιά χαλασμένα, καὶ τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως μετὰ τοῦ σταυροῦ πανταχοῦ κυματίζουσαν, τότε πλέον οἱ Τούρκοι μπέηδες ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν συμμαχίαν τῶν Ἑλλήνων, καὶ πάλιν ἔμειναν εἰς τὸν ἀφέντην των Ἀλῆ πασᾶν· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ἦτο ἐν τῷ τελειοῦσθαι, διότι ὁ στρατὸς τοῦ Σουλτάνου ἕως 80,000 τὸν εἶχε στενῶς πολιορκήσει καὶ ἦτο ἀδύνατον νὰ σωθῆ, τὸ ἐγύρισαν καὶ οἱ μπέηδες καὶ ἔγειναν Σουλτανικοὶ διὰ νὰ λαμβάνουν καὶ μισθόν, διότι αὐτοὶ ὅλοι Τούρκοι καὶ Ἕλληνες, Ἀλβανοὶ δηλ καὶ Σουλιῶται, ἦσαν ὑπὸ μισθὸν πάντοτε εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν, καὶ ἐσχάτως πρὶν ἐπαναστατήσωμεν οἱ Σουλιῶται καὶ ἐξ αὐτῶν μάλιστα ἡ γενεὰ τῶν Μποτσαραίων καὶ ἄλλαι ἀκόμη γενεαὶ ὡς ἡ τῶν Τσαβελαίων καὶ Φωτομαραίων εἶχαν συνδέσει συμμαχίαν μὲ τὸν Ἀλῆ πασᾶν κατὰ τῶν ἄλλων γειτόνων των

Σουλιωτῶν, καὶ διὰ νὰ βεβαιώσουν τὴν πίστιν εἰς τὴν συμμαχίαν των ὁ πατὴρ τοῦ Μάρκου ἔδωκε τοῦτον ὡς ὄμηρον πρὸς τὸν Ἀλῆ πασᾶν, ἂν καὶ μικρὸν τὴν ἡλικίαν, ὁ ὁποῖος τὸν ἐδέχθη καὶ τὸν ἔκαμε τσιράκι κατὰ τὴν συνήθειάν του, ὡς ἄλλοῦ ἐδιηγῆθημεν· ἔπειτα τὸν ὑπάνδρευσε μετὰ γυναικός, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐντὸς τοῦ παλατίου του, καὶ κατὰ τὸν ἀποκλεισμὸν τῶν Ἰωαννίνων ἀπὸ τοὺς Σουλτανικοὺς εὐρέθη ἐκεῖ καὶ ἔπεσεν αἰχμάλωτος εἰς χεῖρας τοῦ Χουρσήτ πασᾶ στρατάρχου τοῦ Σουλτάνου, ἔπειτα δέ, τῇ συνεργείᾳ τοῦ τότε Προέδρου τῆς Ἑλληνικῆς διοικήσεως Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου ἐλευθερώθη ὁ Μάρκος, ἡ δὲ σύζυγός του ἀντηλλάχθη μὲ τὰ χ α ρ έ μ ι α τοῦ Χουρσήτ, τῇ συνεργείᾳ τοῦ ἀρχιερέως Ἰωαννίνων, τοῦ Ἀρμοστοῦ τῆς Ἑπτανήσου Ἄδαμ καὶ τοῦ ἐκ Ζακύνθου ἱατροῦ Π. Στεφάνου. Οἱ Ἀληπασαλῆδες Τουρκαλβανοὶ καὶ οἱ Σουλιῶται ἐπολέμουν ὑπὲρ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὡς προεῖπαμεν· ἀφοῦ δὲ ἐσηκώθη ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, ὁ Χριστόφορος Παρραιβὸς ἔλεγε πάντοτε καὶ ὑπέσχετο, ὅτι οἱ Σουλιῶται θὰ μᾶς βοηθήσουν εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας ὡς χριστιανοί, ἀλλὰ ἐζήτησε καὶ χρήματα διὰ νὰ τοὺς μισθοδοτήσῃ, καὶ ἀφοῦ, κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἑταιρίας Ἀλ. Ὑψηλάντη, ἔλαβε χρήματα ἀπὸ τὴν Ἐφορείαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τότε ἀπατήσας τὴν Ἑταιρείαν ἀντὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Σούλι, ἐπῆγεν εἰς τὴν Μάνην καὶ ἔδωκε τοῦ Πετρόμπεη μόνον 2,000 γρόσια. Ταῦτα πάντα ἐξάγονται ἐκ τῶν γραμμάτων τοῦ Γρηγορίου Φλέσα καὶ τοῦ Παναγιώτου Σέκερη. Μετὰ ἓνα ἔτος ὕστερον, ἀφοῦ τὰ Ἰωάννινα ἐκυριεύθησαν ἀπὸ τὸν Σουλτάνον καὶ ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐθανατώθη, οἱ χριστιανοὶ Ἀληπασαλῆδες ἐκηρύχθησαν βοηθοὶ τῶν Ἑλλήνων

χριστιανῶν καὶ ἐμισθοδοτοῦντο ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Διοίκησιν, ἥτις κατ' ἀρχὰς τοὺς ἔδιδε μισθὸν ἀπὸ τὰ λύτρα τῶν χαρεμιῶν, ἀπὸ τὰ λάφυρα τοῦ φρουρίου τῆς Κορίνθου καὶ ἀπὸ τὸν ἐπὶ τούτῳ γενόμενον ἔρανον. Ἐπειτα δέ, ἀφοῦ οἱ Σουλιῶται ἐχωρίσθησαν ἀπὸ τοὺς Τουρκαλβανούς καὶ ἀφῆκαν τὴν πατρίδα των, ἡ Πελοποννησιακὴ Γερουσία παρεχώρησεν εἰς αὐτοὺς τὸ Νεόκαστρον διὰ νὰ κατοικήσουν ἐκεῖ ὡς εἰς νέαν πατρίδα. Ἡ τότε Διοίκησις καὶ ὁ Μαυροκορδάτος θέλοντες νὰ ἐπεκτείνουν τὴν ἐπανάστασιν ὀρθῶς ἐσκέφθησαν περὶ τῆς συμμαχίας μετὰ τῶν Τουρκαλβανῶν, διότι οὕτω ἡ ἐπανάστασις ἐξαπλοῦτο περισσότερο καὶ διετηρεῖτο, οἱ δὲ Τουρκαλβανοὶ νὰ μὴ ἔρχονται κατὰ σώματα τόσο εὐκόλα εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον: ἀλλὰ ὅλαι αἱ προσπάθειαι τῆς Διοικήσεως καὶ τοῦ Μαυροκορδάτου, καὶ ἡ συνδρομὴ τοῦ Μάρκου Βότσαρη καὶ τοῦ Πλασοβίτσα, ἀπέβησαν μάταιαι, καὶ ἡ μελετωμένη συμμαχία, ὡς εἴπαμεν ἄνωτέρω, δὲν ἐκατωρθώθη. Οἱ Ἄλβανοὶ εἶναι ἄνθρωποι πονηροί, καὶ δὲν ἀπατῶνται εὐκόλα, εἶναι δὲ μισθοφόροι, καὶ ἄλλην πατρίδα δὲν ἔχουν εἰμὴ μόνον τὸν μισθόν. Ὁ δὲ Μαυροκορδάτος, καθόσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς Σουλιώτας, ἔπαιξε τὸ παιγνίδι, τὸ ὁποῖον λέγουσι δίπορτον, διότι, ἀφ' ἑνὸς ἐνήργει διὰ τὸν γενικὸν σκοπὸν, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἤθελε τοὺς Σουλιώτας χωρὶς πατρίδα διὰ νὰ τοὺς ἔχη πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ περὶ πριγκηπάτου σκοποῦ του.

Διὰ νὰ πιάσουν λοιπὸν οἱ Ἕλληνες τὸ χωρίον Μαντσαγρᾶ ἐχρειάσθησαν νὰ κόψουν γράνας· ἔπειτα ἀπὸ τὸ βουρὸν ἐπίασαν τὸν Ἀγιάννην, καὶ ἐκεῖ ἐκατέβησαν κοντὰ εἰς τὸν δρόμον τῶν Καλαβρύτων καὶ ἔκαμαν κλειστὸ ταμ-

ποῦρι εἰς τὸ χωράφι τοῦ Σ. Σαρδέλλη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πάλιν οἱ Ἕλληνες ἔσκαψαν καὶ ἄλλην γράναν εἰς τὸ χωρίον Μαντσαγρᾶ· αὐτὰς οἱ Ἕλληνες, ἐπειδὴ ἦτο κάμπος, τὰς ἐμεταχειρίζοντο ὡς δρόμον νὰ προφυλάττωνται ἀπὸ τὴν καθβαλαρίαν τῶν Τούρκων.

Τὸ δὲ βράδυ ὀλονυκτίς ἐπῆγαν ὄλοι οἱ στρατιῶται μὲ ξινάρια καὶ φτιάρια καὶ ἔκαμαν γύρω τοῦ χωρίου γράνα διὰ πόλεμον καὶ ἄφησαν ἐκεῖ τὸν Δημήτρη Δελγιάννην μὲ τὸ σῶμά του· οἱ δὲ ἄλλοι Ἕλληνες ἐτραβήχθησαν ὁ καθένας εἰς τὸ ταμποῦρίτου. Τὰς θέσεις αὐτὰς τὰς ἐβάσταξαν οἱ Ἕλληνες μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπολιτσᾶς¹.

Εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Τρικώρφων τῆς ἐπαρχίας Καρύταινας ἦσαν Ὑδραῖοι ὑπὲρ τοὺς διακοσίους στρατιώτας μὲ τὸν Γκίκαν Θεοδώρου Γκίκα καὶ μὲ τὸν Πέτρον Μαρκέζην, τοὺς συντρόφους τοῦ μακαρίτου Ἀντώνη Οἰκονόμου. Εἰς τὸ σῶμα αὐτὸ εὐρίσκετο καὶ ὁ Παντελῆς Νέγκας Ὑδραῖος. Αὐτοὶ οἱ γενναῖοι ἄνδρες ἦσαν ὄλοι ὀπλισμένοι καλὰ μὲ τοὺς λεγομένους σαλιτιρμάδες (μαχαίρας).

Ἐν ᾧ τοιοιτοτρόπως ἐπολιορκούσαμεν τοὺς Τούρκους πανταχόθεν, κατὰ τὰς 12 Σεπτεμβρίου ὁ Καίμακάμης

¹ Ὁ Σ. Τρικούπης λέγει, ὅτι κατήντησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ στήνωσι οἱ Ἕλληνες τοὺς συνήθεις προμαχῶνας των 900 ὀργιάς μακρὰν τῆς πολιορκουμένης πόλεως. Ἐνῶ δὲ ταῦτα λέγει καὶ τοποθετεῖ τὸν στρατὸν εἰς τὴν πλησιεστάτην θέσιν, εἰς τὴν σελίδα 70 παραπέμπει διὰ σημειώσεως, ὅτι περὶ τὰ τέλη τῆς πολιορκίας ἀφῆκαν τὰς θέσεις των οἱ Ἕλληνες καὶ ἦλθαν πλησιέστερα ἢς Τριπολιτσᾶς. Ἦτο δυνατόν νὰ ἔλθουν πλησιέστερα ἀπὸ 900 ὀργιάς; Ἀλλὰ λάθος ἔκαμεν ὁ ἱστορικός μας καὶ ἔπρεπε νὰ εἴπῃ ὅτι τῶν Βερβαίνων τὸ στρατόπεδον καὶ τοῦ Στενοῦ μετὰ τὴν μάχην τῆς Γράνας ἐκατέβησαν καὶ ἦλθαν πλησιέστερα, καὶ οἱ Καρυτινοὶ, ὅτι ἐπίασαν μετὰ τὴν αὐτὴν μάχην τὸ χωρίον Μαντσαγρᾶ.

καὶ οἱ λοιποὶ Ἀγάδες τῆς Τριπολιτσᾶς βλέποντες, ὅτι οἱ Ἕλληνες τοὺς ἐπερικύκλωσαν πολὺ καὶ φοβούμενοι τὴν ἔφοδον, ἔστειλαν εἰς τὸν Δ. Ὑψηλάντην, Θ. Κολοκοτρώνην, Πετρόμπεην, Ἀναγνωσταρᾶν, Κανέλ. Δεληγιάννην, Π. Γιατράκον καὶ λοιπούς, οἱ ὅποιοι εἶχαν εἰς τὰς χεῖράς των τὰ ἄρματα τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐζήτησαν νὰ ὀμιλήσουν περὶ παραδόσεως¹. Ἐπροσδιωρίσθη δὲ τὸ πῶς καὶ ποῦ νὰ γείνη ἡ ἀντάμωσις καὶ ἡ ὀμιλία περὶ παραδόσεως καὶ ἀπεφασίσθη συμφώνως καὶ ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, ἡ θέσις τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου, ὅπου ἐστήσαμεν καὶ ἓνα (τσαντῆρι) σκηνὴν διὰ ἴσκιον.

¹ Ὅτι ἐβγήκαν τὴν 13 τὸ δείχνει καὶ τὸ γράμμα τοῦ Εἰθ. Ταμπακοπούλου, τὸ ὁποῖον ἔγραψεν ἐκ Βυτίνης πρὸς τὸν Θεοδωρᾶκη Μπούκουραν καὶ Γεώργιον Μαριολόπουλον.

Ἄδελφοὶ κὺρ Θεοδωρᾶκη καὶ κὺρ Γεώργη σὰς ἀσπάζομαι.

Ἐλαβον τὸ ἀδελφικὸν σας· μᾶς γράφουν ἀπὸ τὸ στρατόπεδον, ὅτι χθὲς ἐβγήκαν ὁ Μουσταφάμπεης, ὁ Μπινὰ Ἐμίνης, ὁ Κιαμιλῆς καὶ ἄλλοι δευτερότεροι καὶ τοὺς ἔκαμαν οἱ ἰδικοὶ μας τὰ ζητήματα, καὶ ἐπῆγαν μῆσα καὶ ἐκουδεντιάσανε, καὶ ὅτι ἐμάθανε πῶς οἱ Ἀλβανῖται ἔβαλαν χάψι τὸν Κεχαγιᾶ, τὸν Καίμακάμη καὶ τὸν Κιαμιλῆ ζητοῦντές των τοὺς λουφεδες των· δὲν ἤξεύρομεν ἂν ἀληθεύῃ· καὶ ἄμποτες....

Εἰς τοὺς ὀρισμούς Σας
Εὐθύμιος Ταμπακόπουλος.

15 Σεπτεμβρίου Βυτίνα.

Ἐδῶ ὁ Στ. Τρικούπης (Ἰστ. Β'. 92) λέγει, ὅτι οἱ ἐντόπιοι Τούρκοι ἔχοντες σχέσεις πρὸς τοὺς Προκρίτους τῆς Πελοποννήσου ὡς συμπατριώτας των, ἤλπίζαν πάντοτε νὰ συμβιβασθῶσι καὶ νὰ λυτρωθοῦν. Ἀλλὰ ποίαν χάριν τοὺς ἐγνώριζαν οἱ Ἕλληνες; μήπως ἐπεριποιήθησαν εἰς τὰς φυλακὰς τοὺς προκρίτους καὶ τοὺς ἀργιερεῖς των; Ὁ δὲ Κεχαγιᾶμπεης (ἀνωτέρω σελ. 98) λέγει, ὅτι ἐνόσω ἐνῆκα ἦτο μέγας καὶ πολὺς ἐν τῇ Τριπολιτσᾷ· ἀλλὰ εἰς ποίαν μάχην ἐνίκησε; Τρεῖς ἐστρατείας ἔκαμεν εἰς Βαλτίτσι, Βέρβαινα καὶ Δολιανά, καὶ Γράνα, καὶ εἰς καμμίαν μάχην δὲν ἐκέρδησε. Εἰς δὲ τὴν σελίδα 98 λέγει ἔτι, ὅτι καὶ αἱ γυναῖκες ἢ Τούρκισσαι τὴν 6 Σεπτεμβρίου ἐπῆγαν ἀποκάτω ἀπὸ τὸ Σεράγι καὶ ἐφώναζαν ψωμί, καὶ ὅτι ἀπὸ τοῦτο ἀκόμη περισσότερο ἠναγκάσθησαν οἱ Τούρκοι νὰ διαπραγματευθῶσι περὶ παραδόσεως, ἀλλ' αὐτὸ εἶναι ψεῦδος· διότι πρὶν τῶν 6 ἐπηγαίναμεν καὶ ἐρχόμεθα ἀπὸ μῆσα ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν καὶ τοιοῦτον πρᾶγμα δὲν ἔγινε.

Καὶ οἱ μὲν Ἕλληνες ἀρχηγοί, τοὺς ὁποίους εἶπαμεν, ἔκλεξαν διὰ τὴν διαπραγματεύσειν τῆς συνθήκης καὶ τοὺς πολιτικούς Ἀναγνώστην Δεληγιάννην, Παναγιώτην Κρεβατᾶν, τὸν Π. Πατρῶν, εὑρεθέντα τότε ἐκεῖ, τὸν Ἀνθιμον Ἐλους, καὶ ἐπειδὴ ἔλειπεν ὁ Ὑψηλάντης, διώρισεν εἰς τὸν τόπον τοῦ ἓνα ὑπασπιστὴν του. Ἀπὸ δὲ τοὺς ἐντοπίους Τούρκους διωρίσθη ὁ Σεχνεζιπ Ἐφέντης, ἀπὸ δὲ τοὺς Ἀλβανούς ὁ Ἀλμᾶς Μέτσοσ καὶ ἄλλοι τινὲς ἐπίσημοι Τούρκοι. Τρεῖς φοραῖς ἐβγήκαν, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ συμβιβασθοῦν μὲ τοὺς Ἕλληνας, διότι τοὺς ἐζήτησαν ἀκόμη νὰ παραδώσουν καὶ τὰ ἄρματά των καὶ αὐτοὶ δὲν ἔστερξαν, ἀλλὰ ἐζήτησαν μάλιστα καὶ πολλὰ ζῶα διὰ νὰ τοὺς φέρουν εἰς τὸν γιανὸν τοῦ Ναυπλίου καὶ τροφάς, δλα χάρισμα.

Συνθήκη λοιπὸν δὲ ἔγινε καμμία μὲ τοὺς ἐντοπίους Τούρκους περὶ παραδόσεως, οὔτε περὶ χαρεμιῶν· μόνον δὲ μὲ τοὺς Ἀλβανούς ἔκαμεν ὁ Κολοκοτρώνης ἐν γνώσει τοῦ Κανέλ. Δεληγιάννη καὶ Δημητρίου Πλαπούτα καὶ τοῦ Ὑψηλάντη συνθήκην, διότι αὐτοὺς οἱ Ἀλβανοὶ ἐμπιστεύοντο. Κατ' αὐτὴν τὴν συνθήκην ὑπεχρεώοντο ὁ Κολοκοτρώνης νὰ δώσῃ ἐνέχυρα συγγενεῖς του, τὸν ἀνεψιὸν του Χριστ. Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Βασίλ. Δημητρακόπουλον ἀπὸ τὴν Ἀλωνίσταιναν καὶ ἄλλους ἰδικούς του, καὶ ὁ Κ. Δεληγιάννης τὸν ἀδελφόν του Ν. Δεληγιάννην, νὰ τοὺς συντροφεύσῃ ὁ Δ. Πλαπούτας μὲ σῶμα ἕως 200 στρατιώτας, καὶ νὰ τοὺς στείλῃ εἰς τὴν Βοστίτσαν, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ ἐμβαρκαρισθοῦν μὲ δλα των τὰ πράγματα καὶ μὲ τὰ ἄρματά των καὶ νὰ ὑπάγουν ὅπου θέλουν. Ἀλλὰ πρὶν φύγουν οἱ Ἀλβανοὶ, ὅταν ἐγένετο ἡ συνθήκη, ἐξέδωκεν ὁ Κολοκοτρώνης διαταγὴν εἰς τοὺς στρατιώ-

τας του να προσέχουν ὥστε κανείς νὰ μὴν δώσῃ αἰτίαν παραπόνου εἰς τοὺς Ἄλβανούς· καὶ οἱ Μπέηδες δὲ τῶν Ἄλβανῶν ἔκαμαν τὸ παρόμοιον.

Αὐτοὶ οἱ Μπέηδες ἀφοῦ ἔκαμαν μ π έ σ α μ έ τὸν Κολοκοτρῶνην, ἔβγαλαν τὰ πράγματά των ἔξω καὶ τὰ ἔστειλαν εἰς τὴν καλύβαν του, εἴκοσι ἔξ φ ο ὄ ρ τ σ ι α (πλευρὰ πέτσινα), εἰς τὰ ὁποῖα εἶχαν τοὺς μισθοὺς τῶν 4,000 Ἄλβανῶν στρατιωτῶν διὰ τέσσερας μῆνας καὶ ἐπέκεινα, καὶ ἄλλα πολύτιμα πράγματα, δηλαδὴ ἀσημικά, χρυσαφικά καὶ διαμαντικά¹.

Ἵπὲρ τὰς δέκα ἡμέρας πρὸ τοῦ (βεσάλτου) ἐφόδου κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ εὕρισκόμουν μέσα εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν μὲ τοὺς Ἄλβανούς Μπέηδες μὲ τὸν Βελῆ Κογιάτζιο μὲ τὸν Σαλιάγα καὶ μὲ τὸν Ἐλμᾶς Μέτσον.

Ἐνόσφ ἤμουν μέσα, ἤρχοντο Ἕλληνας καὶ Ἕλληνίδες ἀπ τὴν Πόρτα τῶν Καλαβρύτων, ὅπου ἦσαν Ἄλβανοί, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἄφιναν καὶ ἔμβαιναν ἐλευθέρως· διότι οἱ Ἄλβανοὶ εἶχον τρεῖς π ό ρ τ α ι ς εἰς τὴν ἐξουσίαν των, τῶν Καλαβρύτων, τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου καὶ τῆς Καρύταινας, ἀλλὰ ἡ τελευταία μόνον ἐδούλευε. Τοὺς ἐρχομένους Ἕλληνας ἀπὸ τὴν π ό ρ τ α τοὺς ὠδηγοῦσεν εἰς τὸ κατάλυμα (κονάκι) τοῦ Ἐλμᾶς μπέη, ὅπου ἔμενα καὶ ἐγώ. Ὁ μπέης τότε τοὺς ἔδιδεν ἓνα Ἄλβανὸν διὰ συντροφίαν νὰ ὑπάγῃ ὁ καθένας εἰς τὸν γνώριμόν του Τοῦρκον, τὸν ὁποῖον ἤθελεν.

Οἱ Τοῦρκοι ἅμα τοὺς ἔβλεπαν εἰς τὰ σπιτία των τοὺς

¹ Ὁ Σ. Τρικούπης λέγει (Ἰστ. Β'. 90) ὅτι ἦτον ὠρισμένη ἡ 23 Σεπτεμβρίου νὰ ἐξελθῶσιν οἱ Ἄλβανοί, ἀλλ' αὐδέποτε ἔγινε τοιοῦτον πρᾶγμα· ἠναγκάσθησαν ὁμοῦ νὰ ἔβγουν εἰς τὰς 23, διότι οἱ Ἕλληνες ἐμῆκαν καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Τριπολιτσᾶν.

ἐκαλοδέχοντο καὶ τοὺς ἔδιδαν πολύτιμα πράγματα καὶ ἄρματα· ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς εὐχαριστήσουν καὶ νὰ φιλιωθοῦν μὲ τοὺς ραγιαῖδες των τοὺς ἔδιδαν καὶ ἄλλα μὲ σκοπὸν νὰ τὰ φυλάξουν, μὲ τὴν ἐλπίδα, ὅτι θὰ τοὺς τὰ δώσουν πάλιν ὀπίσω. Τὸ αὐτὸ ἔκαμαν καὶ ἡ Τούρκισσαι μὲ τῆς γυναῖκες τῶν ραγιαῖδων. Ὁ δὲ Ἄλβανός, ὁ ὁποῖος τοὺς ἐσυντρόφευεν, ἦτο εἰς χρέος νὰ τοὺς φέρῃ πάλιν εἰς τὸν Μπέην, καὶ πάλιν νὰ τοὺς συνεβγάλῃ ἕως εἰς τὴν π ό ρ τ α ν τοῦ φρουρίου, διὰ νὰ μὴ πάθῃ κανένας Ἕλληνας τίποτε ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους Τοῦρκους. Αὐτὸ τὸ πανηγύρι ἐγίνετο διὰ πολλὰς ἡμέρας.

Ὁ Κολοκοτρῶνης ἔδειξε σταθερὸν καὶ ἐθνικὸν χαρακτῆρα, καὶ ὡς ἐκ τούτου οἱ Ἄλβανοὶ δὲν εἶχαν καμμίαν ὑποψίαν ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του. Ἐπειδὴ ὁμοῦ μὲ τοὺς ἐντοπίους Τοῦρκους δὲν ἐσυμβιδάσθημεν καὶ συνθήκην μὲ αὐτοὺς δὲν ἐκάμαμεν, αὐτοὶ ἀπελπίσθησαν· διότι οἱ Ἄλβανοὶ ἀμέλησαν καὶ διόλου δὲν τοὺς ἔγνοιαζε περὶ αὐτῶν. Ἐγεννήθη μεταξύ των ψύχρα, καὶ ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους ἐπροσπαθοῦσε νὰ σώσῃ τὴν (φамиλιάν του) οἰκογένειάν του. Ἀρχισαν λοιπὸν οἱ ἐντόπιοι καὶ ἔβγαιναν· οἱ Φαναρίται παραδείγματος χάριν ἔβγαλαν μὲ τὰς οἰκογενεῖάς των ἀπὸ τὴν π ό ρ τ α ν τοῦ Ἁγ. Ἀθανασίου καὶ ἐζήτουν τοὺς συντοπίτας των Ἕλληνας, οἱ Μπαρδουნიῶται ἔβγαιναν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὸ μέρος ὅπου ἐβαστοῦσαν οἱ Μιστριῶται μὲ τὸν Γιατράκον, οἱ Καρυτινοὶ κατὰ τοὺς Καρυτινοὺς καὶ καθεξῆς. Ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες δὲν τοὺς ἐδέχοντο, τοὺς ἔστειλαν νὰ ὑπάγουν πίσω μὲ τὸν σκοπὸν νὰ βαρύνουν καὶ τοὺς ἄλλους, νὰ φάγουν δηλαδὴ τὰς τροφὰς καὶ νὰ βιασθοῦν νὰ παραδοθοῦν. Οἱ δὲ Τριπολιτσιῶται Τοῦρκοι εὐχαριστοῦντο

διότι αὐτοὶ ἔφευγαν καὶ ὅτι καὶ οἱ Ἄλβανοὶ ἤθελον φύγει ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγον, καὶ ἐσχεδιάζαν μόνοι νὰ βαστάξουν ἕως ὅτου νὰ τοὺς ἔλθῃ βοήθεια ἀπὸ τὸν Σουλτάνον μὲ τὰς τροφάς, τὰς ὁποίας ἀκόμη εἶχαν εἰς τὰ σπιτιά των καὶ δὲν ἔδιδον εἰς κανένα ἀπὸ τοὺς ἄλλους ¹.

Αὐτοὶ δὲν ἠθέλησαν νὰ γυρίσουν ὀπίσω, ἀλλὰ καὶ οἱ μέσα Τοῦρκοι δὲν τοὺς ἐδέχοντο καὶ οὕτως ἀναγκάστησαν νὰ ριζώσουν κοντὰ εἰς τὸ φρούριον καὶ νὰ μείνουν ἐκεῖ ὀλοκλήρους ἡμέρας. Οἱ δὲ ἀρχηγοὶ ὄλοιοι ἐκ συμφώνου ἔδωσαν διαταγὰς εἰς τοὺς στρατιώτας νὰ μὴ τοὺς πλησιάσῃ κανεὶς χωρὶς τὴν ἀδείαν των ².

¹ Εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, ἀφοῦ τὴν ἐκυριεύσαμεν, εὐρήκαμεν τροφάς, διὰ τῶν ὀπείων ἠμποροῦσαν νὰ περάσουν ἀκόμη καὶ δύο καὶ τρεῖς μῆνας, τόσα λαμπρὰ ἄλογα καὶ μουλάρια, τὰ ὁποία μετὰ τὴν ἔλωσιν αὐτῆς ἐπῆραμεν.

² Ἀντὶ δὲ τούτων ὁ Σ. Τρικούπης (Ἰστ. Β' 96) λέγει, ὅτι ἐδέχθημεν τοὺς πρώτους, τοὺς δὲ δευτέρους καὶ διότι δὲν εἶχαμεν σχεδὸν ψωμί ἕνεκα τοῦ συρρεῦσαντος ἀπὸ γύρω πλήθους καὶ διότι ἠθελάμεν νὰ στενοχωρήσωμεν περισσότερο τοὺς μέσα τοὺς ἐτουφεκίσασμεν ἐξερχομένους, καὶ ὅτι καὶ οἱ Τοῦρκοι αὐτοὶ ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ τείχος τοὺς ἐτουφεκίζον. Ἄλλὰ αὐτὰ εἶναι ψεῦδη· τροφάς ὅσοι ἦλθαν περιπλέον διὰ τὰ λάφυρα ἔφεραν ὁ καθένας διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ μαζύ του, καὶ αὐτοὶ δὲν ὑπάγονται εἰς τὸν στρατόν· τὸ δὲ στρατόπεδον εἶχε πλήθος τροφῶν κατὰ τὴν τάξιν του· διότι ἡ Ἐφορεία εἶχε φροντίσει περὶ τούτου· καὶ ἀπὸ 7 φούρνους τὰς τελευταίας ἡμέρας ἤρχοντο εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Καρύταινας κατὰ τὴν ἀκόλουθον διαταγὴν τῆς Ἐφορείας ὑπὲρ τὰς 7000 τ α ἰ ν ι α (μερίδες).

Ἰδοὺ ἡ διαταγή.

Ἄδελφοὶ πρόκριτοι καὶ ἐπιστάται τῶν φούρνων Πιάνας, Ἀλωνίσταινας
Βυτίνας, Μαγουλιάνων κτλ.

Μὲ τὸ νὰ ἄρχισαν οἱ Τοῦρκοι γυναικόπαιδα καὶ ἔβγαίνου, μάλιστα σήμερον θὰ ἔβγουν καὶ οἱ Ἀρβανῖται ὄλοιοι, (καὶ τοῦτο λέγει διὰ νὰ τοὺς βιάσῃ) στοχασθῆτε πόσον ψωμί χρειάζεται· διὰ τοῦτο τῶρα εἰς τὸ ὑστερον νὰ δεῖξετε γαιφίτι νὰ φέρῃ ὁ κάθε φούρνος ἀπὸ χίλια ταῖνια τὴν κάθε ἡμέραν καὶ περισσότερα γιὰ τέσσαρες πέντε ἡμέρας· προσέχετε ὁμοίως μὴν δεῖξετε ἀμείλιαν εἰς τοῦτο καὶ δὲν ἔλθουν τὰ ταῖνια ὡς ἄνωθεν, ὅτι στοχασθῆτε τὸ κακόν ...

Τῆ 20 Σεπτεμβρίου Ἅγιος Βλάσσης

Οἱ ἄδελφοὶ

Κανέλλος Δεληγιάννης, Σπήλιος Κουλάς, Δημητράκης Παπαγιαννόπουλος,
Γεώργιος Δημητρακόπουλος.

Τὰ πράγματα εἶχαν ἀνακατωθῆ ἐντὸς τῆς Τριπολιτσᾶς, καὶ κανεὶς ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας δὲν ἠμποροῦσε νὰ προῖδῃ πῶς ἤθελε γείνει τὸ πρᾶγμα. Τὴν 22 Σεπτεμβρίου ἡμέραν πέμπτην τῆς ἐβδομάδος οἱ ἐντόπιοι διετάχθησαν ἀπὸ τὸν Κεχαγιάμπεη νὰ συναθροισθοῦν τὴν παρασκευὴν τὸ πρωὶ εἰς τὰς 23 Σεπτεμβρίου ὄλοιοι, μικροὶ καὶ μεγάλοι εἰς τὸ Σεράγι διὰ νὰ κάμουν συνέλευσιν· ἔστειλαν δὲ καὶ διὰ τοὺς Μπέηδες Ἄλβανούς νὰ ὑπάγουν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν συνέλευσιν διὰ νὰ σκεφθοῦν τί νὰ κάμουν διὰ τὴν σωτηρίαν των. Ἀκόμη τὰ χαρέμια τοῦ Χουρσῆ πασᾶ ἔστειλαν εἰς τοὺς Ἄλβανούς Μπέηδες νὰ μὲ πάρουν μαζύ των εἰς τὸ Σεράγι διὰ νὰ μὲ ἴδουν καὶ δι' ἐμοῦ νὰ στείλουν τὰς παρακλήσεις των εἰς τὸν Κολοκοτρώνην. Ἦθελαν νὰ τοῦ ζητήσουν δύο διαβατήρια διὰ δύο χριστιανούς ὑπηρέτας τοῦ χαρεμίου, τοὺς ὁποίους ἤθελε νὰ πάρῃ μαζύ τῆς ἡ Πασίνα καὶ ἔδιδεν ὅσα χρήματα ἤθελε τῆς ζητήσουν· διότι τὰ χαρέμια εἶχαν τὴν ιδέαν, ὅτι θὰ ἐπιμείνουν οἱ Ἄλβανοὶ νὰ τοὺς πάρουν καὶ νὰ τοὺς ὑπάγουν τοῦ Πασᾶ· ἀλλ' εἶχαν ἀκομὴ μάθει, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης θὰ ἐξετάσῃ τοὺς Ἄλβανούς, οἱ ὅποιοι θὰ ἔβγουν, καὶ ἂν εὕρῃ Χριστιανούς θὰ τοὺς κρατήσῃ· δι' αὐτὸ ἐζήτησαν τὰ διαβατήρια.

Ἀφοῦ λοιπὸν οἱ Ἄλβανοὶ Μπέηδες ἀπεφάσισαν νὰ ὑπάγουν εἰς τὸ Σεράγι νὰ ἴδουν τί τοὺς θέλουν οἱ ἐντό-

Τοὺς Τοῦρκους, οἱ ὁποῖοι ἔβγαῖναν οὔτε οἱ Ἄλβανοὶ, ὡς λέγει παραπάνω, τοὺς ἐγύμνωσαν οὔτε ἡμεῖς, ὡς εἶπαμεν, τοὺς ἐτουφεκίζαμεν, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον οἱ Τοῦρκοι, οἱ ὁποῖοι ἤθελαν νὰ τοὺς ξεφορτωθοῦν, ἄλλως θὰ ἦσαν τὰ μεγαλύτερα θηρία τοῦ κόσμου. Ὁ δὲ Π. Πατρῶν σελ. 74 λέγει, ὅτι ἔβγαῖναν καὶ παρεδίδοντο πρὸ τῆς ἀλώσεως, ἀλλὰ δὲν λέγει, ὅτι δὲν τοὺς ἐδεχόμεθα. Ὁ Τρικούπης λέγει ἀκόμα, ὅτι τοὺς ἐβάλαμεν ὀπίσω μας, κατὰ τὴν ὁδὸν Καλαβρύτων, καὶ τοὺς ἀφήσαμεν νὰ τρέφονται ὅπως ἠμποροῦσαν ἀλλ' εἶναι δυνατὸν τοὺς ἐχθροὺς τοῦ κανένας νὰ τοὺς ἔχῃ πίσω ἀπὸ τῆς πλάταις του; καὶ ἐκτὸς τούτου ἀπὸ ποῦ ἤθελαν νὰ τρέφονται; Ἀπὸ πίσω μας ἦσαν βουνὸ καὶ πέτρας.

πιοι, διότι είχαν κόψει τὴν συχνὴν ἀντάμωσίν των, ἐπειδὴ εἶχαν παράπονον ἐναντίον των οἱ ἐντόπιοι, ὅτι τάχα δὲν ἔκαμαν ὡσὰν Τοῦρκοι νὰ ὑποφέρουν μαζὺ τὸν κίνδυνον, ἀλλ' ἐσυμφώνησαν νὰ φύγουν μόνοι των, ἐκίνησαν καὶ ἐπῆραν στρατιώτας μαζὺ τῶν ὑπὲρ τοὺς πεντακοσίους. Εἶπαν καὶ τῶν ἄλλων μπουλουξίδων, οἵτινες θὰ ἔμεναν ὀπίσω νὰ ἔχουν τὸν νοῦν των μὴ τοὺς κάμουν οἱ ἐντόπιοι τίποτε ἀπιστίαν, τοὺς κλείσουν δηλ. τῆς πόρταις τοῦ Σεραγίου καὶ τοὺς σκοτώσουν, νὰ τοὺς ὑπάγουν βοήθειαν ἂν ἀκούσουν τουφέκια.

Ὁ Ἄλβανὸς Ἐλμὰς Μπέης κατὰ παραγγελίαν τῆς Πασίνας μὲ ἐπῆρε μαζὺ του, καὶ ἐπηγαίναμεν εἰς τὸ Σεράγι, ἀλλ' ἅμα ἐκοντοφθάσαμεν εἰς τὴν βορεινὴν πλευρὰν ἀκούσαμεν τουφέκια κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν ἦτο τότε ἡ ὥρα ἐνάτη τῆς ἡμέρας· τὸ δὲ Σεράγι εἶχε μεγάλην ἔκτασιν καὶ ἔξαφνα καθὼς ἐπηγαίναμεν ἐπαρουσιάστησαν ἐμπρὸς μας Ἕλληνες καὶ μᾶς ἐτουφέκισαν καὶ ἐσκότωσαν κάμποσους Ἄλβανούς· τοὺς ἐφώναξα εὐθὺς νὰ στρέψουν τὴν ἄλλην πλευρὰν, διότι εἶναι οἱ φίλοι μας οἱ Ἄλβανοὶ καὶ νὰ μὴ μᾶς τουφεκοῦν, καὶ οὕτως ἔκαμαν.

Τότε βλέπομεν ἔμπροστά μας τὸν Δ. Πλαπούταν, ὅπου τὸν ἔφερε μπράτσο ὁ Βελῆ Κογιάτσος, καὶ ἄλλους ἀκόμη Μπέηδες Ἄλβανούς· ὁ Πλαπούτας εἶχεν ἔμβη μέσα εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐφόδου ἀπὸ τὴν τὰ π ι α ν τοῦ Σεραγίου, βοηθούμενος ἀπὸ τοὺς ἰδικούς του καὶ ἀπὸ τοὺς Ἄλβανούς διὰ νὰ εὔρη τοὺς Μπέηδες καὶ νὰ τοὺς βεβαιώσῃ, ὅτι δὲν τοὺς ἀπάτησαν αὐτοί· διότι χωρὶς τὴν γνώμην τῶν ἀρχηγῶν ἐμβῆκαν μέσα οἱ Ἕλληνες, καὶ τότε ἐπῆραν αὐτὸν οἱ Μπέηδες, οἵτινες ἐπήγαιναν νὰ εὔρουν τὸν Ἐλμὰς Μέτσιον εἰς τὸ

Σεράγι· ἐκεῖ δὲ εὐρέθησαν ἀκόμη ὁ Κωνσταντῆς Παπαζαφειρόπουλος, ὁ Ἀναγνώστης Ζαφειρόπουλος καὶ ὁ Ἀναστάσιος Λογιώτατος. Καὶ ἀντὶ πλέον νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸ Σεράγι, ἐστρέψαμεν τότε κατὰ τὴν πόρταν τῶν Καλαβρῦτων, ὅπου ἠύραμεν ἐκεῖ ἔξω τῆς πόρτας καὶ τὸν Κολοκοτρῶνην, τὴν Μπουμπουλίαν καὶ τὸν Γιαννάκην Κολοκοτρῶνην¹. Ὁ Ἀναγνώστης Δεληγιάννης ἦτο ὀλίγον ξέμακρα τῆς πόρτας, ἀνατολικά τῆς Ἀγίας Βαρβάρας, μὲ στρατιώτας συμπατριώτας του καὶ ἐσκότωναν Ἄλβανούς καὶ τοὺς ἐλαφυραγωγοῦσαν· καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐφοβήθησαν οἱ Ἄλβανοὶ καὶ ἐπερικύκλωσαν πρὸς ἀσφάλειάν των τὸν Κολοκοτρῶνην, ὁ ὁποῖος ἔστεκεν ἐκεῖ καθάλα σχεδὸν μοναχός. Εἶχαν δὲ ὑποπτέυσει οἱ Ἄλβανοὶ ἐπιβουλὴν τῶν Ἑλλήνων κατ' αὐτῶν. Τοῦτο ἐτάραξε πολὺ τὸν Κολοκοτρῶνην, διότι εὐρέθη εἰς μέγαν κίνδυνον. Δὲν ἠμπορεῖ δηλαδὴ νὰ ἐννοήσῃ ἂν ἐπίτηδες ἔκαμε τοῦτο ὁ Δεληγιάννης διὰ νὰ χαλάσῃ τὴν συνθήκην μεταξὺ Κολοκοτρῶνη καὶ Ἄλβανῶν διὰ νὰ χαθῇ ὁ Κολοκοτρῶνης. Τότε λέγει εἰς τὸν Πλαπούταν νὰ πάρῃ τοὺς Μπέηδες καὶ νὰ τραβήξῃ κατὰ τὴν Ἀγίαν Βαρβάραν. Ἐκεῖ διέταξε νὰ ὑπάγουν νὰ συναχθοῦν ὅλοι οἱ Ἄλβανοὶ κατὰ τὸ μέρος, ὅπου ἐστέκετο ὁ Δεληγιάννης· διότι καθὼς εἶδεν, ὅτι οἱ Ἄλβανοὶ ἐπῆγαν εἰς ἐκείνην τὴν θέσιν, εὐθὺς ἀπεμακρύνθη καὶ αὐτὸς ἐκεῖθεν.

¹ Ὁ Σ. Τρικούπης (Ἰστ. Β'. 99) λέγει, ὅτι οἱ Ἄλβανοὶ ἀπὸ τὸν φόβον τους, ἅμα ἐκυριεύθη ἡ πόλις, συνῆλθον ὅλοι εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Σεραγιῶ ὡς ὑπὸ συνθήκην· ἀλλ' ἦτο καιρὸς τότε νὰ μὲνωσι πλέον μέσα; Καὶ ἀπὸ πείους ἐζήτουν εἰς τὸ Σεράγι νὰ ἐκπληρωθῇ ἡ συνθήκη; Τὸν Δ. Πλαπούταν τότε τὸν ἐπίασαν καὶ τὸν ἐπῆραν μαζὺ των καὶ δὲν ἦτο ἀπὸ προηγήτερα δημῶν. οἱ δὲ δημῶν ἐδόθησαν καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη κατὰ τὰς 11 ὥρας π. μ. τῆς 23, ὅταν ἐβγήκαν οἱ Ἄλβανοὶ ἔξω.

Ἐν ᾧ ἔστεκεν εἰς τὴν μέσσην τῶν Ἀλθανῶν ὁ Κολοκοτρῶνης πολλοὶ ἀπὸ αὐτοῦς τοῦ ἐζήτουν τοὺς (λουφέδες των) μισθοὺς των, ἄλλοι τῆς πιστόλαις των καὶ ἄλλοι τὰ ἄρματα των, τὰ ὅποια τοὺς εἶχαν ἀρπάξει οἱ Ἕλληνες, ὅταν τοὺς ἐξεμοναχίαζαν. Κοντὰ εἰς τὸν Κολοκοτρῶνην ἐπῆγε καὶ ἐστάθη ὁ Ἐλμάς Μπέης καὶ ἐκρατοῦσε μόνος τοῦ τὸ ἄλογόν του καὶ δὲν ἤθελε νὰ τὸ καββαλίκη, διότι ὑπόπτει· τότε ἕνας Ἀλθανὸς ἐστενοχῶρει πολὺ τὸν Κολοκοτρῶνην νὰ τοῦ δώσῃ τὴν πιστόλαν του, τὴν ὁποίαν τοῦ εἶχαν πάρει οἱ Ἕλληνες. Ὁ δὲ ἀρχηγὸς τοῦ εἶπε θέλεις νὰ σοῦ δώσω τὴν ἰδικήν μου; καὶ ἔβαλε μίαν πιστόλαν ἀπὸ τὸ κουμπορολοῦκι τοῦ ἀλόγου του. Ἀπλωσε λοιπὸν εὐθύς ὁ Ἀλθανὸς νὰ τὴν πάρῃ χωρὶς νὰ ἐννοήσῃ τὰ λόγια τοῦ ἀρχηγοῦ, ἀλλ' ὁ φρόνιμος Ἐλμάς Μπέης θυμωθεὶς ἔσυρεν εὐθύς τὸ σπαθὶ του καὶ τοῦ ἐκτύπησε τὸ χέρι.

Τραβηχθῆτε, ἔπειτα τοὺς εἶπεν ὁ Μπέης, καιρὸς διὰ πιστόλια εἶναι τώρα; δὲν βλέπετε ὅπου κοντεύετε νὰ χάσετε τὰ κεφάλια σας; Ἀφοῦ τοὺς ὠμίλησεν, ἐτραβήχθησαν πέρα καὶ ἀνάσανεν ὁ ἀρχηγὸς ἀπὸ τὴν βοήν των καὶ ἀπὸ τὰ γυρέματά των.

Ἐκατάφερον ἔπειτα ὁ ἀρχηγὸς τὸν Μπέην νὰ καβαλικεύσῃ, ἐφιληθήκαμεν μαζὺ καὶ τὸν ὠδήγησα νὰ τραβήξῃ εἰς τὴν Ἀγίαν Βαρβάραν, καὶ ἐκεῖ τοῦ εἶπα νὰ ὑπάγῃ ὅπου ἦσαν καὶ οἱ ἄλλοι Μπέηδες καὶ ὅπου ἐμαζώνοντο οἱ στρατιῶταί του. Ἄλλ' ἀκόμη ἦτο ὁ ἀρχηγὸς τριγυρισμένος ἀπὸ Ἀλθανούς· ἐπειδὴ δὲ τὸν ἔβλεπα, ὅτι ἐστενοχωρεῖτο πολὺ, ἔβαλα τῆς φωναῖς, ὅτι οἱ Μπέηδες ζητοῦν τὸν Κολοκοτρῶνην, τοὺς εἶπα νὰ ἀνοίξουν νὰ περάσῃ, καὶ ὁ ἀρχηγὸς ἠῦρε καιρὸν ἐβάρεσε τὸ

ἄλογόν του, καὶ ἀντὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς τοὺς Μπέηδες ἐπῆγεν εἰς τὴν καλύβαν του, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐφρόντισε νὰ τοὺς στείλῃ τὰ πράγματά των, τὰ ὅποια καὶ τὴν ἐπομένην ἡμέραν τοῦ Σαββάτου εἰς τὸ χωρίον Μπετενάκι, ὡς εἶπαμεν, κατὰ τὴν συνθήκην τοῦ εἶχαν ἀφήσει, καὶ τοὺς ἔδωσε ἡμέρους (ρεχέμια) τοὺς συγγενεῖς του τὸν Χριστάκη· Κολοκοτρῶνην καὶ Βασίλειον Δημητρακόπουλον· ὁ δὲ Πλαπούτας μὲ τὸν Δημητρακόπουλον, τὸν Γκίκαν Θεωδώρου Γκίκα, καὶ Πέτρον Μαρκέζην ἐπῆγαν εἰς συνοδείαν τῶν Ἀλθανῶν καὶ αὐτοὶ εἶχαν καὶ τὰ ρεχέμια των. Ἄλλ' ὁ Κ. Δεληγιάννης δὲν ἔστειλε τὸν ἀδελφόν του, καὶ ἀπὸ τώρα ἐπιάσθη ἡ ἔχθρα μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ Πλαπούτα.

Εἰς τὸν δρόμον κατὰ τὰ Σουδενὰ ἀπάντησαν Καλαβρυτινοὺς στρατιώτας, οἱ ὅποιοι ἦλθαν νὰ σκοτώσουν τοὺς Ἀλθανούς, καὶ καθὼς ἐπροχώρουν εὐρῆκαν κατὰ τὴν Βοστίτσαν καὶ τὸν ἴδιον Ἀνδρέαν Λόντον, ὁ ὁποῖος ἦλθε καὶ αὐτὸς νὰ χαλάσῃ τὴν συνθήκην. Τότε ὁ Πλαπούτας ἐβιάσθη νὰ ἔλθῃ εἰς λόγους μαζὺ του καὶ τοῦ εἶπεν· ὅταν ἐσεῖς θέλετε νὰ χαλάσετε τὴν συνθήκην, τὴν ὁποίαν ἐν ὀνόματι τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ προσώπου μας ἐκάμαμεν, ἐνωνόμεθα λοιπὸν μὲ τοὺς Ἀλθανούς καὶ ἐμεῖς καὶ σᾶς γενόμεθα μισαφιρέοι εἰς τὴν ἐπαρχίαν σας καὶ τότε μᾶς βλέπετε τί εἴμεθα.

Μετὰ τοῦτο, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν καμμίαν ὑποψίαν οἱ Ἀλθανοί, ἀνακατώθησαν μὲ τοὺς Ἕλληνας καὶ ἔγειναν ἕνα ἕως ὅτου ἐμβαρκαρίσθησαν εἰς Βοστίτσαν, καὶ μάλιστα οἱ Μπέηδες ἔμειναν οἱ ὄλω τελευταῖοι.

Ἀφοῦ ἔφυγαν οἱ ἔξω Ἀλθανοὶ ἐνόμισεν ὁ ἀρχηγὸς, ὅτι δὲν ὑπάρχουν μέσα ἄλλοι καὶ ἀμέσως διέταξε νὰ κλεί-

σωμεν τὴν πόρταν τῶν Καλαβρῦτων διὰ νὰ μὴν ἐβγαί-
νουν οἱ ἐντόπιοι Τούρκοι, τὸ ἴδιον ἔπειτα ἔκαμαν καὶ διὰ
τῆς ἄλλαις πόρταις οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῶν ἐπαρχιῶν.
Ἄφησα καὶ ἐγὼ τὸν ἀρχηγὸν καὶ ἐδόθηκα εἰς τὰ λάφυρα·
ἐτράβηξα νὰ ὑπάγω κατὰ τοῦ Τσεκούρα, περιφήμου
Τούρκου διὰ τὰς ὀμότητάς του, ἀλλ' εἶδα, ὅτι οἱ Ὑδραῖοι
τὸν εἶχαν ξεπουπουλιάσει καὶ εἶχαν σκοτώσει ὄλους τοὺς
ἰδικούς του· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἴδιος εἶχε βάλει φωτιά νὰ
καῆ μέσα εἰς τὸ σπίτι του, καὶ ὅτι εἶχε σκοτώσει, κα-
θὼς μὲ εἶπαν οἱ Ὑδραῖοι, τὴν γυναῖκά του, τὴν μάνα
του καὶ τὴν θυγατέρα του, νέαν ὠραίαν ὡς εἴκοσι χρόνων.

Πρὶν φθάσω εἰς τοῦ Τσεκούρα εἰς ἓνα στενὸν δρόμον
εὐρῆκα ἔμπροστά μου τοὺς Ὑδραῖους, οἱ ὅποιοι εἶχαν
ἔμπλεξει ἐκεῖ ὑπὲρ τοὺς διακοσίους Ἀλβανούς καὶ ἄλλους
Τούρκους· αὐτοὶ ἤρχοντο νὰ ἔβγουν εἰς τὴν πόρταν τῶν
Καλαβρῦτων, τοὺς ἐπῆραν τὰ ἄρματα καὶ τοὺς ἐπελέκη-
σαν ὄλους μὲ τὰς μαχαίρας (σ α λ τ ι ρ μ ἄ δ ε ς). Ἀκόμη
καὶ τώρα ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν μου τὸ λιάνισμα καὶ τὸ
τριξιμον τῶν κοκκάλων καὶ ἀνατριχιάζω. Τοὺς ἐπαρακά-
λεσα νὰ παύσουν τὴν σφαγὴν, ἀλλὰ δὲν ἐκατώρθωσα τί-
ποτε, ἀλλὰ μάλιστα ἐφοβήθηκα μὴ μοῦ δώσουν καὶ ἐμένα
καμμίαν πληγὴν· τόση ἦτο ἡ μέθη των διὰ νὰ σκοτώνουν
Τούρκους! Ἐκεῖθεν ἐτράβηξα διὰ τὸ σπίτι τοῦ Σεχε-
τζίπη, ἐπισήμου Τούρκου ἀπὸ τοὺς πρώτους ἐντοπίους,
καὶ ἀφοῦ ἐπολεμήσαμεν ὀλίγον, διότι δὲν μᾶς ἐδέχετο,
καὶ ἐσκοτώσαμεν δύο τρεῖς, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ἀπὸ μέσα
ἐσκότωναν πολλοὺς Ἕλληνας, ἐπειδὴ οἱ δρόμοι ἦσαν πῆχ-
τρα καὶ βόλι δὲν ἔπεφτε κάτω ἄδειο, ὡς ἐκ τούτου συμ-
περαίνω, ὅτι ἐχάθησαν ἐκεῖ πολλοὶ Ἕλληνες, ἐμβήκαμεν
τέλος πάντων μέσα καὶ ἔμεινα ἐκεῖ. Ἐπειτα ἀπὸ ὀλίγον

ἦλθεν ὁ Νικολάκης Δεληγιάννης καὶ τοῦ ἀνοίξαμεν τὴν
πόρταν τὴν μεγάλην τοῦ σπιτιοῦ καὶ ἐμβῆκε μέσα.
Ἦστερα ἀπὸ τρεῖς ἡμέρας ἀντάμωσα τὸν ἀρχηγὸν καὶ
οὔτε ἐγὼ ἐγνωρίζω ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ εὐρισκόμου, οὔτε
ἐκεῖνος τί ἔγινε, διότι ὁ καθένας ἦτο ἐλεύθερος νὰ κάμη
ὅ,τι ἤθελε.

Τώρα θέλω διηγηθῆ τὸν τρόπον, πῶς οἱ Ἕλληνες ἐμ-
βῆκαν ἔξωφρα εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, χωρὶς νὰ ἦναι προ-
μελετημένον καὶ μήτε νὰ τὸ γνωρίζουν οἱ μεγάλοι καπε-
ταναῖοι. Οἱ Τούρκοι εἶπαμεν εἶχαν προσκληθῆ ἀπὸ τὴν
Πέμπτην 22 Σεπτεμβρίου διὰ τὴν γενικὴν συνέλευσιν.
Ἄφησαν λοιπὸν κατὰ τὴν ὥραν τῆς συνελεύσεως καὶ τῆς
τάπιας τοῦ φρουρίου ἀφύλακταις καὶ τὰ σπίτια των
ἀκόμη, καὶ ἐπροσηλώθησαν εἰς τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς. Ἡ
Τριπολιτσᾶ ἦτο, καθὼς εἶπαμεν, τειχογυρισμένη καὶ εἶχε
τάπιας μὲ κανόνια· εἰς τοῦ Ναυπλίου τὴν πόρταν ἦτο
μία μεγάλη τάπια καὶ ἔμπροσθεν αὐτῆς τῆς τάπιας εἶναι
ἐκκλησία Ἁγία Σωτήρα ὀνομαζομένη, καὶ ὡς εἴκοσι χα-
λασμένα σπίτια, ὀνομαζόμενα Ἀρσενείκα. Εἰς αὐτὰ τὰ
χαλάσματα ἐπήγαιναν οἱ Ἕλληνες συχνὰ καὶ ἐμπορεύ-
οντο μὲ τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι ἐκατοικοῦσαν ἐπάνω εἰς
τὴν τάπιαν, τοὺς ἔδιδαν ψωμί καλό, σῦκα, κρέας καὶ
ἐπαιρναν ἄρματα καὶ ἄλλα πράγματα πολύτιμα. Οἱ ἀρ-
χηγοὶ ἐγνωρίζαν τοῦτο· ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ περισσότεροι ἀπὸ
τοὺς στρατιώτας ἦσαν χωρὶς ἄρματα ἐκαμώνοντο, ὅτι
δὲν τοὺς ἔβλεπαν¹. Οἱ τοπτσίδες (πυροβοληταὶ) τῆς τά-

¹ Ὁ Σ. Τρικούπης ἀδιακόπως ἔχει εἰς τὸ στόμα του τὴν λέξιν αἰσχροῦς
καὶ παριστᾷ τὸ στρατόπεδον τὸ τριγύρω τῆς Τριπολιτσᾶς εἰς μεγίστην ἀταξίαν,
ὥστε ἐλαθρεμπόρουν τινὲς αἰσχροκερδεῖς τοῖς πολιορκουμένοις. Ἄλλ' αἰσχρο-
κέρδεια εἶναι νὰ δώσῃ τις μίαν τσαπέλαν σῦκα καὶ νὰ πάρῃ ἀπὸ τὸν ἐχθρόν του
μίαν πιστόλαν, ὅταν πολεμᾷ μὲ τὴν βουκέντραν τοῦ βοδιοῦ του; ψεῦδος δὲ εἶναι

πιας αὐτῆς Τοῦρκοι ἦσαν Ἀλβανοὶ καὶ Ἀνατολιῖται ἀδια-
βόλευτοι, καὶ συχνὰ ἀνταμώνοντο μὲ τὸν Ἐμμανουὴλ
Δούνιαν Τσάκωνα, καὶ μὲ τοὺς Σπετσιώτας Αὐραντίνην
καὶ Γκίκαν Ρουμάνην συντεχνίτας των, ἐπειδὴ ἐγνώρι-
ζαν καλὰ νὰ ρίπτουν τὰ κανόνια· αὐτοὶ οἱ τρεῖς ἐγνώρι-
ζαν τὴν γλῶσσάν των καὶ ἐμπιστεύοντο ἀναμεταξύ των·
ἐπήγαιναν συχνὰ ἐκεῖ καὶ τοὺς ἀνέβαζαν εἰς τὴν τάπιαν,
ἐκρέμαγαν δηλαδὴ ἓνα σχοινὶ δεμένον ἀπὸ ἓνα κανόνι καὶ
ἀπὸ αὐτὸ ἐπιάνοντο καὶ ἀνεβαινοκατέβαιναν εἰς τὴν τάπιαν.

Τῆ ἡμέραν δὲ τῆς συνελεύσεως, ὅτε ἔλειπαν οἱ ἀξιω-
ματικοί, ἀνέβηκαν καὶ ἄλλοι Ἕλληνες εἰς τὴν τάπιαν μὲ
σχοινία, τὰ ὅποια εἶχαν φέρει μαζύ των μιμούμενοι τὸν
Αὐραντίνην, ὅστις ἀνέβαινε μὲ τὸ σχοινὶ καὶ τὰ ἔδεσαν
ἀπὸ ἄλλα κανόνια. Ἦλθαν καὶ ἄλλοι πολλοὶ εἰς τὰ χα-
λάσματα, τὰ ὅποια ἦσαν ἀπέξω. Αὐτοὶ τότε συνεννοήθη-
σαν μὲ τοὺς μέσα, καὶ ἐπειδὴ ἡ πόρτα τοῦ Ναυπλίου ἦτο
κοντὰ τὴν ἄνοιξαν καὶ ἐμβῆκαν μέσα ἄλλοι Ἕλληνες
Τσάκωνες καὶ ὅσοι ἦσαν ἐκεῖ ἀπέξω Ἀγιοπετρίται. Καθὼς
δὲ τοὺς εἶδαν καὶ οἱ ἄλλοι Ἀγιοπετρίται ἀπὸ τὸ τ α μ -
π ο ὐ ρ ί των, ὅτι οἱ ἰδικοὶ των ἐμβῆκαν μέσα, ἄρπαξαν
καὶ αὐτοὶ τὰς σημαίας καὶ ἐπήγαν ἔξω ἀπὸ τὸ φρούριον
καὶ ἐμβῆκαν μὲ τοὺς ἀρχηγούς των ἀπὸ τοῦ Σεραγιοῦ
τὴν πόρταν, τὴν ὁποίαν εἶχαν ἀνοίξει οἱ σύντροφοὶ των·
ὁ δὲ Αὐραντίνης ἀπὸ τὴν τάπιαν, ἀφοῦ τὴν ἐπῆραν, ἐγύ-
ρισε τὰ κανόνια καὶ ἐβάρει τὸ Σεράγι ¹.

ἀκόμη, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης ἐλάμβανε μέρος εἰς τοὺς ἀκροβολισμοὺς καθὼς καὶ
οἱ μεγάλοι καπετανατοὶ· αὐτὸς διέταττε πάντοτε ἀπὸ τὸ τ α μ π ο ὐ ρ ί του,
διότι ἦτο πλησίον καὶ τοὺς ἔβλεπε, τὴν δὲ νύκτα ἦσαν βάρδιας παντοῦ καὶ
οὔτε τουφέκι τότε ἐπιπτε, οὔτε κανένας ἐσεῖετο ἀπὸ τὰς θέσεις των.

¹ Πρὸς διασκεδάσιν τῶν ἀναγνωστῶν μου θέτω περικοπὴν ἐκ τῆς Ἱστο-
ρίας τοῦ κυρίου Τρικούπη (Ἱστ. Β'. 98—99). «Ἐντοσοῦτῳ ἡ ἐξοδος τῶν

Συγχρόνως ἀπὸ τὸ τ α μ π ο ὐ ρ ί του τοὺς εἶδεν ὁ
Κεφάλας καὶ ὁ Παπατζώνης, ἔτρεξαν καὶ αὐτοὶ καὶ ἐμ-
βῆκαν ἀπὸ τοῦ Μιστρά τὴν πόρτα. Ἀμέσως καὶ ὁ Δημή-
τριος Δεληγιάννης ἀπὸ τοῦ Μαντζαργᾶ ὅπου ἦτο ἐμβῆκε
καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ Σεραγιοῦ τὴν πόρταν. Πανταχόθεν
ἄνοιξεν ὁ πόλεμος, καὶ ὅσοι ἐμβαιναν ἀνοίγαν τῆς πόρταις·
ἄλλ' οἱ περισσότεροι ἐμβαιναν ἀπὸ τὰ τεῖχη, ὅπου δὲν
ἔβλεπαν ἀντίστασιν.

Τοιοιουτρόπως αἱ διαταγαὶ τῶν ἀνωτέρων δὲν ἀκού-
οντο, καὶ δὲν διεκρίνετο ποῖος ἦτο ἀνώτερος. Ἀλλὰ μετὰ
τρεῖς ἡμέρας ἀνεφάνησαν οἱ ἀνώτεροι, καὶ ἄρχισαν ὀλίγον
κατ' ὀλίγον νὰ ἡσυχάζουν, νὰ μὴν θορυβοῦν καὶ νὰ μὴν
φονεύουν τοὺς αἰχμαλώτους Τοῦρκους.

Ἀλβανῶν ἔβαλεν εἰς κίνησιν ὄλους τοὺς ἐντὸς τῆς Τριπολιτσᾶς ἀπὸ πρωίας.
Τινὲς τῶν Ἑλλήνων ἐπαρτήρησαν, ὅτι τὸ πρὸς τὴν πόλιν τοῦ Ναυπλίου κα-
νονοστάσιον ἔμεινε ἐξ αὐτῆς τῆς αἰτίας ἀφροῦρητον, καὶ τρεῖς ὥρας πρὸ τῆς
μεσημβρίας. Ἄνευ οὐδεμιᾶς προμελέτης ἢ προετοιμασίας ἢ εἰδήσεως τῶν ἀρχη-
γῶν ἀνέβησαν ἀλλεπαλλήλως ἕως πενήντα ἐπὶ τῶν ὤμων ὁ εἰς τοῦ ἄλλου ἐν
τάχει ἐν οἷς καὶ ὁ Κεφάλας, ἐπήδησαν ἔσωθεν τοῦ τεύχους, ἀνοίξαν τὴν ἀφροῦ-
ρητον καὶ ἀτελίστον ἐκείνην πύλην, εἰσήγαγον τοὺς προκαθημένους συναγωνι-
στάς των καὶ ἔστησαν τὴν Ἑλληνικὴν σημαίαν. Πρῶτον, ἐπειδὴ ἡ ἐξοδος τῶν
Ἀλβανῶν δὲν ἦτον προμελετημένη διὰ τὸν λόγον, τὸν ὁποῖον εἶπεν, ἀφησαν
ἀφυλάκτους τοὺς περισσότερους προμαχώνας. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἐντροπὴ νὰ μὴ
γνωρίζῃ ὁ Ἱστορικός μας πῶς ἐγενεῖν ἡ ἐξοδος τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ ἀπὸ ποιους;
Ὁ Κεφάλας ἔπειτα ἐμβῆκεν, ὡς λέγομεν, ἀπὸ τὴν πόρταν τοῦ Μιστρά. Ἐδῶ πα-
ρουσιάζει τοὺς στρατιώτας καὶ αὐτοὺς τοὺς στρατηγούς ὡς τὸν Κεφάλαν παί-
ζοντας τὰ καβδάλια καὶ ἀνεβαίνοντας εἰς τὸ φρούριον, τὸ ὁποῖον εἶναι ψευδές.
Ἀλλὰ καὶ ἀληθινὸν ἂν ὀποτεθῇ μικρὰ σκέψις δύναται νὰ μᾶς πείσῃ ὅτι ὁ Ἱστο-
ρικός μας κοιμώμενος ἔγραφε διὰ νὰ παραδώσῃ μυθιστόρημα εἰς τὰς χεῖρας τῆς
ἐπερχομένης γενεᾶς. Ἦτο δυνατόν ἐπὶ τῶν ὤμων ὁ εἰς τοῦ ἄλλου νὰ ἀναδῶ-
σιν, ὅταν τὸ ἐλάχιστον ἐπὶ πῆγεις ὕψος εἶχε τὸ φρούριον; Ἐπειτα τὶ ἔνοσε ὁ
Ἱστορικός μας ἦνοιξαν τὴν ἀφροῦρητον καὶ ἀτελίστον ἐ-
κείνην πύλην! Τὰ αὐτὰ λέγει καὶ ὁ Π. Πατρῶν σελ. 74 περὶ Κεφάλαν·
εἶναι κρίμα μέγιστον νὰ ζητοῦν ὁ ἓνας ἀντιγραφεὺς τοῦ ἄλλου νὰ ἀφαιρέσουν
ἀπὸ τοῦς Ἀγιοπετρίτας καὶ τοὺς Τσάκωνας τὸ λαμπρὸν αὐτὸ κατόρθωμα.

Οἱ Τούρκοι εἰδοποιήθησαν, ἐν ᾧ ἦσαν ἀκόμη εἰς τὴν συνέλευσιν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐμβῆκαν, ἔτρεξεν ὁ καθένας εἰς τὸ σπίτι του διὰ νὰ σώσῃ τὴν φ α μ ί λ ι α ν του καὶ τὰ πράγματά του καὶ καμμίαν προσοχὴν δὲν ἔδωσαν διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὸ ἔμβασμα τῶν στρατιωτῶν. Οἱ Ἕλληνες ἔπειτα ἐπροχώρησαν, ἐπῆραν ὄλαις τῆς τάπιας καὶ τὰ δυνατὰ σπίτια, καὶ μερικοὶ μόνον Τούρκοι ἐπρόφθασαν καὶ ἐκλείσθησαν εἰς τινὰ σπίτια δυνατὰ καὶ εἰς τὴν μεγάλην τάπιαν.

Ἡ σφαγὴ ἄρχισεν εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς πόλεως, τὸ τουφέκι ἐδούλευε πανταχοῦ καὶ ἀνηλεῶς καὶ κατὰ τρεῖς ὀλοκλήρους ἡμέρας ἐσκοτώνοντο πάσης ἡλικίας ἄνθρωποι ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ ἀνήλικα. Οἱ Ἕλληνες ἐδῶ ἐξεδικήθησαν δι' ὅσα τόσους χρόνους εἶχαμεν πάθει ἀπὸ τοὺς τυράννους μας. Πολλοὶ δὲ Τούρκοι, οἵτινες ἐκλείσθησαν εἰς τὰ σπίτιά των, ἐπροτίμησαν καὶ ἐκάησαν μέσα εἰς αὐτὰ μὲ τῆς φ α μ ί λ ι α ις των παρὰ νὰ παραδοθοῦν εἰς τοὺς δούλους των.

Πολλοὶ καπεταναῖοι καὶ ἄλλοι Ἕλληνες ἀπὸ φιλανθρωπίας ἤθελαν νὰ σώσουν κανένα Τούρκον· ἄλλος ὅμως Ἕλληνα, τοῦ ὁποίου ὁ Τούρκος τὴν γυναῖκα, τὸ παιδί ἢ καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον εἶχε κατὰ διαφόρους τρόπους ἀτιμάσει, τυραννήσει καὶ ἀδικήσει, ἅμα ἔβλεπε τὸν ἐχθρόν του τοῦ ἀναπτен ἀπὸ πίσω τὴν πιστόλαν, ἢ τὸ τουφέκι του· ὅσοι ἤθελαν νὰ σώσουν Τούρκους καὶ νὰ κάμουν καλὸν ἔτρεχαν κίνδυνον· διότι πολλάκις τὸ βόλι ἐπέρνα τὸν Τούρκον καὶ ἐφόνευε καὶ τὸν Ἕλληνα, ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ τοῦ σώσῃ τὴν ζωὴν· καὶ οὕτω τοὺς ἄφηκαν εἰς τὴν διάκρισίν των. Δὲν ἦτο κανένας Τούρκος, ὁ ὁποῖος νὰ μὴν εἶχε δύο καὶ τρεῖς ἐχθρούς· διότι ποτέ των δὲν ἐσυλλογίσθησαν, ὅτι θὰ

σηκωθοῦν οἱ βασιῆδες των καὶ θὰ ζητήσουν τὴν ἐλευθερίαν των· τὸ δὲ κακὸν ἔξαφνα τοὺς ἦλθεν εἰς τὸ κεφάλι των¹.

Δὲν τοὺς ἐσχότωναν λοιπὸν ἀπὸ ὀμότητα οἱ Ἕλληνες τοὺς Τούρκους, καθὼς ἡ πολιτισμένη Εὐρώπη μᾶς ἐκατηγόρησεν, οὔτε διὰ κανένα ἄλλον σκοπὸν, καθὼς εἶδαμεν, ἀλλὰ ἀπὸ δικαίαν ἐκδίκησιν, τὴν ὁποίαν ἔτρεφαν ἐναντίον των. Ἐμέθυσαν δὲ ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἐκδικήσεως ἐνθυμηθέντες τὴν τυραννίαν τῶν Τούρκων ἐναντίον αὐτῶν καὶ τῶν πατέρων των. Ἡῦραν ἐμπρός των τοὺς ἐχθρούς των, οἱ ὁποῖοι εἶχαν ἀτιμάσει αὐτοὺς τοὺς ἰδίους, καὶ εἶχαν σκοτώσει καὶ αἰχμαλωτίσει πολλοὺς συγγενεῖς καὶ γνωρίμους κατὰ τὸν παρόντα πόλεμον, τὰ δὲ αἵματα τῶν φονευθέντων ἀκόμη ἄχνιζαν· καὶ ὅμως τοὺς καλοὺς Τούρκους, ὅσοι πρότερον δὲν τοὺς ἐκακομεταχειρίζοντο, τοὺς ἐπῆραν μαζὺ των καὶ τοὺς ἐπεριποιήθησαν ὅσον τὸ δυνατὸν καλλίτερα, τοὺς εἶχαν ὁμοτραπέζους των, τοὺς ἔσωσαν καὶ τοὺς ἔστειλαν ὅπου ἤθελαν.

Οἱ Ἑβραῖοι τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ αὐτοὶ ἐχάθησαν μαζὺ μὲ τοὺς Τούρκους, καὶ ἐθανατώθησαν μὲ περισσοτέραν ἐχθρότητα, διότι οἱ Ἕλληνες ἀπεστρέφοντο αὐτὸ τὸ ἔθνος ἐκ πατρικῆς παραδόσεως διὰ τὴν σταύρωσιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ διὰ τὰς νεωστὶ γενομένας ὑπ' αὐτῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων ὑβρεῖς εἰς Κωνσταντινούπο-

¹ Ὁ Σ. Τρικούπης (Ἰστ. Β. 104) λέγει, ὅτι 40 Τούρκοι ἐνοπλοὶ ἔφυγαν καὶ ἐπῆγαν εἰς Ναύπλιον· πῶς ἦτο δυνατὸν τοῦτο νὰ περάσῃ ἀρματωμένους Τούρκους, εἴταν μῖσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν ἦσαν 20,000 στρατιῶται Ἕλληνες καὶ ἄπειρος ἄλλος κόσμος· ἐπειδὴ ὅλοι οἱ Μανιάται εἶχαν ἔλθει διὰ νὰ τοὺς ξεπουπουλιάσουν. Ὅταν δὲ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς δὲν εὗρηκαν νὰ πάρουν λάφυρα, ἀλλ' ἐφορτώθησαν τῆς πύργαις τῶν σπιτιῶν, ἤθελαν ἀφήσει ἀρματωμένους Τούρκους νὰ περάσουν;

λιν. και ιδίως δια τὸν ἐμπαιγμὸν, τὸν ὁποῖον ἔκαμαν εἰς τὸ πτώμα τοῦ ἀπαγχονισθέντος Πατριάρχου Γρηγορίου, και δι' ἄλλα ἀκόμη κακά, τὰ ὁποῖα ἄλλοι ἐπραξαν. Εἰς τὴν Κορώνην ἔκαμαν μυρίας κακώσεις κατὰ τοῦ ἐκεῖ ἀρχιερέως και τοῦ διακόνου του, και ἀφοῦ και τοὺς δύο ἐφόνευσαν, ἔρριψαν ἔπειτα τοὺς νεκροὺς των ἔξω τοῦ φρουρίου ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ τείχους, και με πολλὴν καταφρόνησιν και ἐμπαιγμὸν ἔλεγαν εἰς τοὺς ἔξωθεν πολιορκητὰς Ἑλληνας νὰ πάρουν κρέας, ἂν ἔχουν ἀνάγκην. Εἰς δὲ τὸ Ναύπλιον πάλιν οἱ ἐκεῖ Ἑβραῖοι, ὡς θὰ διηγηθῶμεν κατόπιν, σκληρῶς ἐβασάνισαν τὸν πληρωθέντα και αἰχμαλωτισθέντα ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἀξιωματικὸν Ἀναγνώστην Κελπερῆν. Τοιοῦτοι εἶναι οἱ Ἑβραῖοι, ἀσυμβίβαστοι πρὸς τοὺς Χριστιανούς. Καὶ ὁμως, ἔπειτα ἀπὸ ὅλα αὐτά, τὴν οἰκογένειαν τοῦ Χανάμ πλουσίου Ἑβραίου, και καλοῦ και ἀγαθοῦ δὲν τὴν ἐβλάψαν, ἀλλὰ τὴν ἔβγαλαν ἔξω τῆς πόλεως τὴν προηγουμένην τῆς ἐφόδου ἡμέραν διὰ τῆς μεσιτείας τοῦ Ἀναγνώστη Ζαφειροπούλου φίλου τοῦ Κολοκοτρώνη, και διὰ τὴν ἔξοδον ταύτην και ἐγὼ ἐσυνετέλεσα. Ἐνα δὲ ἄλλον Ἰουδαῖον Λευὶ ὀνομαζόμενον, πλούσιον ἐπίσης και καλὸν ἄνθρωπον, ἔσωσεν ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ τὴν ἔφοδον.

Τὸν δὲ Σωτῆρον Κουγιᾶν προεστῶτα τῆς Τριπολιτσᾶς, περὶ τοῦ ὁποῖου ἀνωτέρω εἴπαμεν, ἐθανάτωσεν ὁ ἐπίσημος ὄπλαρχηγὸς Γιαννάκης Δαγρές. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ τρόπος τοῦ θανάτου του ἦτο ἀπάνθρωπος, ἀλλὰ δικαίως ἔπαθεν. Οἱ Ἑλληνες ἐγνώριζαν τὰ προηγούμενα τοῦ Κουγιᾶ, και αὐτὴ ἀκόμη ἢ κατωτέρα τάξις αὐτῶν. Οἱ Τούρκοι ἠγάπων ἐκείνους ἐκ τῶν Ἑλλήνων, ὁτινες τοὺς ἐβοήθουν εἰς τὰς ὀμότητας και τὰς ἀδικίας των, και ἐγί-

νοντο ὄργανα εἰς τοὺς σκοποὺς των. Διὰ τοῦτο οἱ τοιοῦτοι Ἑλληνες εἶχον ἰσότητά τινα και ἐλευθερίαν, εἰ δὲ μή, και αὐτοὶ θὰ ἦσαν εἰς τὴν θέσιν τοῦ ραγιά. Αὐτοὶ ἐπλησίαζαν και ὑπηρέτουν τοὺς Τούρκους διὰ νὰ πλουτήσουν διὰ τῆς ἀδικίας και τῆς καταπίσεως τῶν ὁμοειθῶν των. Ἦσαν Τούρκοι κατὰ τὴν ψυχὴν και τὴν καρδίαν, και μόνον τὸ ὄνομά των ἦτο Χριστιανικόν. Οἱ Ἑλληνες δὲν πρέπει νὰ ἔχουν καμμίαν καλὴν ἰδέαν περὶ τῶν τοιούτων ἀνθρώπων, και οὔτε ἀρμόζει νὰ γράφουν εἰς τὰ ἱστορικά των διηγήματα, ὅτι ὁ δεῖνα ἦτο διερμηνεὺς εἰς τὸν στόλον τοῦ Σουλτάνου, και ἦτο καλὸς ἄνθρωπος, και ὅτι ὠφέλησε τὸ ἔθνος. Τοιαύτας μωρίας δὲν πρέπει νὰ τὰς φέρουν ὡς παραδείγματα φιλοπατρίας, και νὰ ἐπαινοῦν ἀνθρώπους τοιούτους, ὡς δῆθεν συντελέσαντας εἰς τὴν ἐθνικὴν παλιγγενεσίαν· και ὁ λόγος εἶναι ἀπλοῦς. Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ἐγεννήθησαν Ἑλληνες και Χριστιανοί. Οἱ γονεῖς των ἐχρεώστουν νὰ δώσουν εἰς αὐτοὺς ἀνατροφὴν ὁμοίαν με τὴν τοῦ ἔθνους των, και νὰ διδάξουν αὐτοὺς τὴν πάτριον θρησκείαν. Ἐχρεώστουν ἐπίσης νὰ διδάξουν τὰ τέκνα των αὐτὰ μίαν ἐπιστήμην ἢ τέχνην διὰ νὰ πορίζωνται τὰ πρὸς συντήρησίν των με τὸν ἰδῶτα τοῦ προσώπου των. Ἀλλ' αὐτοὶ ἐφρόντισαν μόνον νὰ μάθουν τὰ παιδία των γράμματα Τουρκικά, ἢ και Γαλλικά, διὰ νὰ εὐκολύνωνται εἰς τὰς ὑποθέσεις των, και νὰ γίνωνται ὑπηρέται και μισθωτοὶ τῶν Τούρκων διὰ νὰ κερδήσουν περισσότερα χρήματα. Οὐδεὶς ἐκ τούτων εἰργάζετο διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἔθνους του. Ὁ ἰδιωτικὸς βίος τῶν τοιούτων ἀνθρώπων δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν με τὰ ἔθνικὰ πράγματα. Μάλιστα ἐρραδιούργει ὁ ἕνας τὸν ἄλλον διὰ νὰ πείσῃ και νὰ λάβῃ αὐτὸς τὴν θέσιν του. Ἐπρόδιδαν ὄχι

μόνον τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ καὶ πάντα ἄλλον ἄνθρωπον διὰ ν' ἀπολαύσουν ὠφελείας περισσοτέρας. Ὅλοι ὅσοι ἦσαν εἰς Τουρκικὴν ὑπηρεσίαν καὶ τὴν εἰς θάνατον καταδίκην τῶν ἀδελφῶν των Χριστιανῶν ἔγραφαν κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐθέντου των, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐπληρόνοντο. Ἀπὸ τὴν ἀδικὸν φορολογίαν, τὴν ἀρπαγὴν, τὴν δήμευσιν καὶ ἐν γένει ἀπὸ τὴν δυστυχίαν τῶν ἀδελφῶν των αὐτοὶ ἐμισθοδοτοῦντο, ἔκτιζαν σπίτι, ἐνδύοντο λαμπρὰ καὶ πολύτιμα φορέματα αὐτοί, αἱ γυναῖκές των καὶ τὰ παιδιὰ των. Μόνον περὶ ἑαυτῶν ἐφρόντιζαν, καὶ ὄχι περὶ τῶν ἀδελφῶν των καὶ ὁμοθρήσκων των, οἵτινες ἔστεκαν δυστυχεῖς καὶ παραπονεμένοι ἔξω τῆς θύρας τοῦ αὐθέντου των Τούρκου. Ἐσχετίζοντο μὲ τοὺς ἄλλους Τούρκους διὰ νὰ τοὺς γνωρίσουν, ὅτι ἦσαν τοῦ δεῖνος Ἀγᾶ καὶ ὅτι ἦσαν πιστοί, καὶ ἐδύναντο νὰ εἰσχωροῦν εἰς ὅλα των τὰ μυστικά. Ἐλαμπροφόρουσαν εἰς τὰς ἐορτὰς καὶ τὰς πανηγύρεις τῶν Τούρκων, καὶ τέλος πάντων μόνον ἢ περιτομῆ (σουνοῦτευμα) ἔλειπε διὰ νὰ ἦναι καὶ αὐτοὶ τέλειοι Τούρκοι.

Ἐκείνους ἐκ τῶν Ἑλλήνων πρέπει νὰ ἐπαινῶμεν καὶ νὰ μακαρίζωμεν, ὅσοι ἄφησαν τὰ ἴδια ἔργα καὶ συμφέροντα, καὶ ἔτρεξαν, ἐκοπίασαν καὶ ἐθυσιάσθησαν διὰ τὴν κοινὴν ἐλευθερίαν καὶ διὰ τὴν ἐθνικὴν δόξαν, καὶ δὲν ἐμισθώθησαν δι' ἀπόλαυσιν ὑλικήν. Τούτων τὰ ὀνόματα καὶ τὰς πράξεις πρέπει ν' ἀναγράψωμεν μὲ χρυσοῦς γράμματα διὰ νὰ σώζεται ἡ ἐθνικὴ φιλοτιμία.

Κατηγοροῦν τὸν Γιαννάκην Δαγρὲν λέγοντες ποῖος τὸν ἔκαμε δικαστὴν νὰ τιμωρήσῃ τὸν προδότην Σωτῆρον Κουγιᾶν; Οἱ προδότες δὲν πρέπει νὰ μένουν ἀτιμώρητοι διότι ἡ τιμωρία καὶ ὁ θάνατος εἶναι ἡ ἀμοιβὴ των. Οἱ

ἐπαναστάται φονεύσαντες τὸν Κουγιᾶν ἔπραξαν τὸ καθήκον των. Ἐπαινεῖται ὁ Κολοκοτρώνης διότι ἐκρέμα καὶ ἐσκότωνε τοὺς προδότας καὶ φιλοτούρκους, διότι τοιουτοτρόπως ἐμπόδισε τὸ προσκύνημα εἰς τοὺς Τούρκους. Τοιοῦτοι ἄνθρωποι πρέπει νὰ γίνωνται θυσία πρὸς παραδειγματισμὸν τῶν ἄλλων. Κανεῖς ἐκ τῶν ἐχθρῶν δὲν πρέπει νὰ ζῆ πρὶν τελειώσῃ ὁ πόλεμος.

Κατηγοροῦν προσέτι τοὺς Ἕλληνας ἐπαναστάτας τινὲς ἐκ τῶν γραψάντων ἱστορικὰ δοκίμια, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ διότι τὰ λάφυρα, τὰ ὅποια ἔλαβαν κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς τὰ ἰδιοποιήθησαν καὶ δὲν τὰ ἐφύλαξαν νὰ τὰ παραδώσουν εἰς τὸ κοινὸν ταμεῖον. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ φαίνεται, ὅτι ἢ δὲν ἐννοοῦν, ἢ δὲν θέλουν νὰ ἐννοήσουν, ὅτι γράφουν περὶ ἐπαναστάσεως. Ἀλλὰ τοιαῦτα γράφοντες, δὲν μᾶς λέγουν ποῦ ἦτο τότε τὸ δημόσιον ταμεῖον; Οἱ ἐπαναστάται αὐτοὶ ἐπολέμουν, αὐτοὶ ἐπλήρωναν ἐξ ἰδίων ἕκαστος διὰ τὰς ἀνάγκας των, καὶ διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ πολέμου κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν. Ποῖος ἄλλος τότε κατέβαλεν, εἰμὴ οἱ ἐπαναστάται; Εἰς ποῖον ἄλλον ὁ ἐπαναστάτης ἐχρεώσεται νὰ δώσῃ λόγον περὶ τῶν λαφύρων καὶ περὶ τῶν ἄλλων πράξεών του; Πρῶτον καὶ κύριον ἔργον τῶν ἐπαναστατῶν εἶναι νὰ σκοτώσουν τὸν ἐχθρὸν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος των, νὰ τοῦ ἀφαιρέσουν τὴν ἐξουσίαν, καὶ ὅλα ὅσα οὗτος εἶχε πρὸ χρόνων ἀρπάσει ἀπὸ τοὺς πατέρας των. Τὰ λάφυρα δὲ δὲν εἶχαν τίτλον ἀποδεικνύοντα, ὅτι ἀνήκον εἰς τοῦτον, ἢ ἐκεῖνον, διότι οἱ κατακτηταὶ ἀπὸ ὅλους τὰ εἶχαν ἀποκτήσει, καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἔλαβαν ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐκινδύνευσαν τὴν ζωὴν των, καὶ λόγος περὶ τούτου δὲν πρέπει ποσῶς νὰ γίνεσθαι. Εἰς τὰς ἐπαναστάσεις τῶν λαῶν ἢ ὕλη

καὶ αὐτὴ ὑποφέρει, διότι περνᾷ ἀπὸ τὸν ἕνα εἰς τὸν ἄλλον ἕως οὗ χάνεται, καὶ ὅταν ἡ ὕλη χαθῆ, τότε οἱ ἄνθρωποι συλλογίζονται καλλίτερα διὰ τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν των, διότι τῆς ὕλης μὴ ὑπαρχούσης, ἡ πατρὶς ὠφελεῖται. Καὶ ὁμως πολλοὶ ἀγαπῶντες μᾶλλον τὴν ὕλην, παρὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος των, ἀφοῦ ἀπέκτησαν τοιαύτην διὰ τῶν λαφύρων, τὴν ἐπῆραν καὶ ἐγκαταλείψαντες τὴν πατρίδα των, ἔφυγαν ἐκτὸς αὐτῆς, καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἀπομείναντας ἐζημίωσαν. Τοιούτῳ τρόπῳ ἀπέθανεν ὁ Σ. Κουγιᾶς· ἐπανερχόμεθα πάλιν εἰς τὴν διήγησιν.

Ἄλβανοὶ ὑπὲρ τοὺς 300 ἐκλείσθησαν μέσα εἰς τὰ καταλύματα (κονάκια) τοῦ Σεραγιοῦ καὶ κοντὰ τὸ δεῖλι ἐζήτησαν τὸν Κολοκοτρώνην ὡς φίλον των καὶ πιστὸν διὰ νὰ παραδοθοῦν. Ἦλθεν ὁ Κολοκοτρώνης, ἀλλὰ διότι δὲν τὸν ἐγνώριζαν, ἐπειδὴ καὶ δὲν ἦτο κανένας μπουλούμπασης Ἄλβανὸς μαζὺ των ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι τὸν ἐγνώριζαν νὰ τοὺς βεβαιώσῃ, δὲν ἔδιδαν πίστιν. Ὁ Κολοκοτρώνης τοὺς ἔλεγε· μὰ τὸν θεόν, μὰ τὰ τέσσερα κιτάπια τοῦ θεοῦ, μὰ τὸν προφήτην Χασρέτ Ἰσᾶ (Χριστὸν) ἐγὼ εἶμαι· ἀλλὰ αὐτοὶ πάλιν δὲν τὸν ἐπίστευαν. Τότε τοὺς εἶπε καὶ αὐτός, ἐπειδὴ δὲν παρεδίδοντο, νὰ ἦναι τὸ κρίμα εἰς τὸν λαιμόν τους καὶ ὅτι ἐγὼ δὲν εἶμαι παραβάτης (τῆς μέσας). Ἐφυγεν ἔπειτα ὁ ἀρχηγὸς καὶ οἱ στρατιῶται ἀμέσως ἔβαλαν φωτιά εἰς τὰ κονάκια καὶ τοὺς ἔκαψαν ὅλους.

Τὴν ἡμέραν οὗ ἀντάμωσα τὸν ἀρχηγὸν εἶχα ὑπάγει εἰς τὸ σπίτι τοῦ Δημητρίου Δεληγιάννη, εὐρῆκα μέσα καὶ τοὺς Καπεταναίους τοῦ τοῦς ἐχαιρέτισα, καὶ δὲν μὲ

ἐδέχθησαν μὲ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὅποιον μὲ ἐδέχοντο ἔξω πρὶν ἐμβῶμεν μέσα εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, μάλιστα ἤκουσα ὕβρεις κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ μου καὶ φοβερισμούς. Τοῦ ἔκαμα τὴν παρατήρησιν, ὅτι δὲν ἀρμόζουσαν αὐτὰ τὰ λόγια νὰ τὰ λέγῃ ὁ Δεληγιάννης διὰ τὸν φίλον του τὸν Κολοκοτρώνην, καὶ μοῦ εἶπεν, ὅτι δὲν τὸν ἔχει φίλον τὸν κλέφτην, καὶ δὲν τὸν φοβεῖται πλέον. Αὐτὰ ὅλα τὰ ἔκαμα γνωστὰ εἰς τὸν ἀρχηγόν μου· αὐτὸς δὲ μοῦ εἶπε· καμόσου, ὅτι δὲν μοῦ εἶπες τίποτε· τῶρα δπου ὁ Ἅγιος Θεὸς ἠθέλησε καὶ μᾶς ἐδυνάμωσε καὶ ἐπήραμεν τὴν Τριπολιτσᾶν, ἄς λέγουν, ὅτι θέλουν. Ἔχουν δίκαιον, παιδί μου· διότι βλέπουν τούτους σκοτωμένους, (καὶ ἔδειξε τὰ Τουρκικὰ πτώματα), μὲ τοὺς ὁποίους εἶχαν μαζὺ τὴν ἐξουσίαν· τῶρα τὴν ἐπῆρε τὸ ἔθνος. Ἄν ἐγελάσθηκα καὶ ἔκαμαν τὴν ἐπανάστασιν, ἤλπιζαν νὰ κληρονομήσουν τοὺς Τούρκους καὶ νὰ γείνουν αὐτοὶ εἰς τὸν τόπον των, ἀλλ' ἀργὰ τὸ ἐσυλλογίσθηκα».

Συμφωνία μετὰ τῶν Ἄλβανῶν τῶν εὐρισκομένων ἐντὸς τῆς πόλεως, ὡς λέγουσί τινες, οὐδεμίαν ἔγεινε διὰ νὰ γυμνώσουν τὰ χαρέμια καθ' ὁδόν, καὶ ἐκ τῶν λαφύρων τούτων νὰ μὴν πάρουν ἄλλο τι οἱ Ἄλβανοί, παρὰ τὸ ἐν τρίτον. Οἱ Ἄλβανοὶ μόνον ἐφρόντισαν περὶ τῆς ἀσφαλείας τῆς ζωῆς των καὶ τῶν πραγμάτων, ὅσα εἶχαν εἰς τὴν ἐξουσίαν των. Αὐτοὶ μάλιστα εἶχαν προβλέψει περὶ τούτων, καὶ προηγουμένως εἶχαν λογαριασθῆ μὲ τοὺς ἐντοπίους Τούρκους, τοὺς Ἀνατολίτας καὶ μὲ τὸν Κεχα-

γιαῖν διὰ τοὺς μισθοὺς των, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐγεννήθη ἡ μεταξὺ των ψυχρότης καὶ δυσπιστία. Τὰ χαρέμια τῶν πασάδων, εἶπαν οἱ Ἄλβανοὶ πρὸς τὸν Κολοκοτρώνη καὶ τὸν Κανέλλον Δεληγιάννην, ἂν θέλουν νὰ τὰ ἀφήσουν νὰ τὰ ὑπάγουν αὐτοὶ εἰς τοὺς πασάδες· ἀλλ' εἰς τοῦτο δὲν ἔστερξαν οὔτε αὐτοί, οὔτε οἱ ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῆς πολιορκίας. Ὅσα λοιπὸν λέγουν περὶ συμβιβασμοῦ καὶ συμφωνιῶν τοιούτων μετὰ τῶν Ἄλβανῶν εἶναι ἀνύπαρκτα.

Ὁ Κιαμῆλπεης ἐκάθητο κοντὰ εἰς τὴν πόρταν τῶν Καλαβρύτων, καὶ ἐπειδὴ εἰς αὐτὸ τὸ μέρος τῆς πόλεως ἐκατόκουν οἱ Ἄλβανοί, ὑποπτευθεὶς μήπως πάθῃ τίποτε ἔφυγεν ἐκεῖθεν, καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ σπίτι τοῦ Γεωργίου Ἰωάννου γνωστοῦ Τριπολιτσιώτου, καὶ ἐκεῖ τὸν ἠύραμεν ὅταν ὁ Κολοκοτρώνης ἐπῆγε νὰ τὸν ἐπισκεφθῆ, ἀφοῦ ἦλθαν οἱ στρατιῶται ἀπὸ τὴν Κόρινθον. Ὁ Γενναῖος ὅταν ἐμβῆκε μαζὺ μὲ τὸν πατέρα του καὶ εἶδε τὸν Κιαμῆλπεην καθήμενον μὲ ὄλην τὴν Ἀσιατικὴν μεγαλοπρέπειαν τὸν ἐχαιρέτισε ἀτάραχα καὶ τοῦ εἶπε· « γιὰ σου Κιαμῆλη »· οὗτος δὲ τοῦ ἀπεκρίθη· « καλῶς ὤρισες ». Τότε ὁ Γενναῖος τοῦ εἶπε· « Μπέη! Μὴ σοῦ παραξενοφαίνεται ὁ χαιρετισμός μου· τώρα ἦλθε καιρὸς νὰ σὰς χαιρετοῦνε οἱ Ἕλληνες, καθὼς ἐσεῖς ἐχαιρετίζετε τοὺς βραγιάδες. Εἴμεθα ὅλοι ἴσοι· γιὰ σου Γιάννη, γιὰ σου Κιαμῆλη ». Ἐκ τούτου ὅλοι ἐγέλασαν. Ὁ δὲ Κιαμῆλπεης ἐρώτησε τίνος υἱὸς εἶναι, καὶ τοῦ εἶπαν, ὅτι εἶναι τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ τότε ἐσηκώθη καὶ τὸν ἐχάιδευσεν καὶ τοῦ εἶπεν, ὅτι ἔχει πνεῦμα πολὺ, καὶ θὰ γείνη μέγας ἀνθρώπος, ἀλλὰ νὰ φέρεται καλά, καὶ νὰ βαστᾷ τὴν μ. π. ἔ. σ. α. του (τὸν λόγον του), διότι αὐτὸ εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν τῶν μεγάλων ἀνθρώπων.

Ὅταν ἐμβῆκαμεν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, ὅσοι εὐρέθησαν τότε ἐκεῖ πρόκριτοι καὶ καπεταναῖοι, Κρεβδατᾶς, Πετρόμπεης, Ἄν. Δεληγιάννης, Γιατράκος καὶ λοιποὶ ἐπῆραν καὶ ἐπίασαν τὸ Σεράγι. Ἐδῶ εὐρίσκοντο τὰ πολυτιμότερα πράγματα τοῦ Πασᾶ, πολλῶν Ἀγάδων καὶ ἄλλων ἐπισήμων Τούρκων. Κατὰ δὲ τὸ μεσονύκτιον, διὰ συνεργείας, φαίνεται, τῶν προκρίτων διὰ νὰ ἀρπάξουν τὰ λάφυρα, ἔβαλαν φωτιά καὶ ἔκαψαν τὸ Σεράγι καὶ οὕτως ἐπῆραν αὐτοὶ ὅλα τὰ λάφυρα, τὰ δὲ χαρέμια τὰ μετέφεραν εἰς τοῦ Μουσταφάμπεη τὸ σπίτι εἰς τὴν φύλαξιν τῶν Μανιατῶν Μαυρομιχαλαίων¹.

¹ Ἐνα μέρος ἀπὸ τὰ λάφυρα τοῦ Σεραγιῦ, τὰ ὁποῖα ἠμπόρεσαν νὰ σώσουν, τὸ ἔκαμαν τέσσαρα μερίδια διὰ τοὺς στρατιώτας, οἵτινες ἔλειπαν τότε εἰς τὰ μεγάλα Δερβένια καὶ εἰς τὴν Ρούμελη, καθὼς τοὺς εἶχεν ὑπογεθῆ ὁ Δ. Ὑψηλάντης. Τὸ ἕνα μερίδιον τῶν Μανιατῶν τὸ ἐπῆρεν ὁ Π. Μαυρομιχάλης, τὸ ἄλλο τῶν Καρυτινῶν ὁ Πάνος Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Ἀποστόλης Κολοκοτρώνης, τὸ τρίτον τῶν Φαναριτῶν ὁ Τσανέτος Χριστόπουλος καὶ τὸ τέταρτον τῶν Λεονταριτῶν ὁ Ἀναγνωσταρᾶς. Κατόπιν ὁμοῦς ἐφθασαν τὰ λειποτακτῆσαντα στρατεύματα παρὰ τὴν διαταγὴν τοῦ Ὑψηλάντου, καὶ τότε ἐγένετο νέα ἔφοδος, καὶ ἀνεβῆθη πάλιν ὁ θόρυβος καὶ ὁ φόνος τῶν Τούρκων. Οἱ ἐλθόντες στρατιῶται ἔρπαζαν τὰ λάφυρα ἀπὸ ἐκείνους, οἵτινες δὲν ἦσαν ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως, ἀλλ' εἶχαν ἔλθει τελευταῖοι διὰ τὰ λάφυρα, καὶ δὲν ἐπρόφθασαν νὰ φύγουν, καὶ ἕνεκα τῶν λαφύρων ἐγένοντο ἔφοδοι ἐπὶ ἐφόδων, καὶ πολλὰ ἀδικήματα καὶ ἄλλα ἀτακτῆματα, ὡς ἦτο ἐπόμενον, ἐσυνέβησαν. Μάλιστα οἱ ἐνόπιοι Τριπολιτσιῶται ἐκτὸς τῆς ζημίας, τὴν ὁποίαν ἔπαθον κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως ἔχασαν τὰ λάφυρά των. Αὐτοὶ ὁμοῦς οἱ λειποτακτῆσαντες δὲν ἦσαν στρατιῶται τῆς πολιορκίας, ἀλλ' ἦλθαν καὶ ὅ,τι ἤθραν ἐπῆραν καὶ τὰ ἔθεσαν εἰς τὰς οἰκίας των. Τὰ πράγματα δὲ αὐτὰ οἱ ἐλθόντες στρατιῶται, καὶ οἱ εὐρεθέντες κατὰ τὴν ἔφοδον τὰ ἔρπασαν ἀπὸ τὰ σπῆτια των, καὶ διὰ τοῦτο οἱ Τριπολιτσιῶται ἐγενίαν ὕστερα ἐχθροὶ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη ἀδιάλλακτοι, καὶ κατόπιν κατὰ τὸ 1824 ἐσύστησαν ἑταιρίαν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασαν Ἀδελφότητα, καὶ ἐλθούσης ἔπειτα τῆς Ἀντιβασιλείας ἐξεδικήθησαν, διότι ἐγένοντο συκοφάνται κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη εἰς τὴν ἀδικον δίκην, τὴν ὁποίαν αὐτὴ ἡ Ἀντιβασιλεία ἐδημιούργησε, καὶ ἔκτοτε μέχρι τῆς σήμερον οἱ Τριπολιτσιῶται τὸ αὐτὸ πάθος ἔχουν κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη².

² *Δημοτικὸν ἄσμα εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως.*

Νὰ ἦτανε μῆρα βροχερὴ κι' ἡ νύκτα χιονισμένη

Ἡ κυρίεσις τῆς Τριπολιτσᾶς, διότι ἐπῆραν τῶν
Τούρκων τὰ ἄρματα, ἀρμάτωσεν ὄλους τοὺς Πελοποννη-

Ἵταν γιὰ τὴν Τριπολιτσᾶ ἔκινησ' ὁ Κιαμήλης.
Νύκτα σελώνει τ' ἄλογο, νύκτα τὸ καλιγώνει.
Καὶ μὲς στὸ δρόμο τὸν Θεὸν παρακαλεῖ καὶ λέγει·
« Θεὲ μ' ἐκεῖ τοὺς προεστούς, ἐκεῖ τοὺς δεσποτᾶδες,
Νὰ βρῶ μὴ στὸ κεφάλι τοὺς πάρουνε τοὺς ραγιαῖδας,
Νὰ μὴ σηκώσουν ἄρματα καὶ πάγουν μὲ τοὺς κλέφταις ».
Σὰν ἔφτασ' εἶχαν οἱ Γραικοὶ τὸ κάστρο πλακωμένο,
Τοὺς Τούρκους κλείσανε στενά, βαρῶν τοὺς πολεμοῦσαν·
Κολοκοτρώνης φώναξεν ἀπὸ τὸ μετερίζι·
« Προσκύνησε Κιαμήλμπεη στοὺς Κολοκοτρωναίους,
Νὰ σοῦ χαρίσω τὴν ζωὴν, ἐσὲ καὶ τὰ παιδιὰ σου·
Ἐσὲ καὶ τὰ χαρέμια σου κι' ὄλη τὴ γενεὰ σου ».
« Μετὰ χαρὰ σας Ἕλληνες κ' ἐσῆς καπεταναῖοι,
Εὐθὺς νὰ προσκυνήσωμε στοὺς Κολοκοτρωναίους ».
Μπουλούμπασης ἐφώναξεν ἀπάνω ἀπὸ τὴν ἰαπία·
« Δὲν προσκυνοῦμεν ἄπιστοι σ' ἐσᾶς βρωμοραϊάδαις·
Ἔχομεν κάστρα δυνατὰ καὶ βασιλεῖα στὴν πόλι·
Ἔχομ' ἀσκέρι ξακουστὸ καὶ Τούρκους παλληκάρια·
Τρώγουμε πέντε στὸ σπαθί καὶ δέκα στὸ τουφέκι,
Καὶ δεκαπέντε στ' ἄλογο, διπλοῦς στὸ μετερίζι ».
« Τώρα νὰ ἰδῆτε, φώναξε, τότ' ὁ Κολοκοτρώνης,
Νὰ ἰδῆτε Ἕλληνικὰ σπαθιά καὶ κλέφτικα τουφέκια·
Πῶς πολεμοῦν οἱ Ἕλληνες, πῶς πελεκοῦν τοὺς Τούρκους ».
Τρίτη, τετράδη θλιβερή, πέφτη φαρμακωμένη,
Παρασκευὴ ξημέρωνε, ποτὲ νὰ μ' εἶχε φέξη,
Ἐβαλαν οἱ Γραικοὶ βουλή τὸ κάστρο νὰ πατήσουν.
Σὰν ἀετοὶ πηδήσανε καὶ μπῆκαν σὰν πετρίταις,
Καὶ ἀδειασαν τὰ τουφέκιά τους, τὴν λιανομπαταρίαν.
Κολοκοτρώνης φώναξεν ἀπ' τ' Ἀγιωργιοῦ τὴν πόρτα·
« Ἀφήστε τὰ τουφέκια σας καὶ σύρτε τὰ σπαθιά σας·
Βάλετε τὴν Τουρκιά μπροστά, σὰν πρόβατα στὴν μάντρα ».
Τοὺς πῆγαν καὶ τοὺς ἔκλεισαν στὴν τάπια τὴν μεγάλην,
Ἀπολογιέτ' ὁ Κεχαγιᾶς πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην·
« Κάμε ἰνσάφι στὴν Τουρκία, κόψε, μὸν' ἄφσε κι' ὄλα ».
« Τί τσαμπουνᾶς βρωμότουρκε; τί λὲς παλημουρτάτη;
Ἰνσάφι ἔκαμες ἐσὺ εἰς τὴν πικρὴ Βοστίτσα,
Ἵπῶσφαξες τ' ἀδέλφια μας κι' ὄλους τοὺς ἰδικούς μας »·

σίους, ἐν ᾧ οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτούς, καθὼς εἶπαμεν,
ἦσαν ἀρματωμένοι μὲ μαχαίρας, τὰς ὁποίας οἱ γύφτοι
(σιδηρουργοὶ) τότε τὰς ἔκαμαν, καὶ μὲ σουγλιά. Πρὶν
πέση ἡ Τριπολιτσᾶ δὲν εἶχαν ὄπλα οἱ Ἕλληνες, καὶ δὲν
πρέπει νὰ γράφουν τινές, ὅτι εἶχαν πολλὰς χιλιάδας, οἵ-
τινες ἐλησμόνησαν φαίνεται τόσον γρήγορα, ὅτι μὲ ἓνα
μόνον τουφέκι ἐπήγαιναν δύο καὶ τρεῖς Ἕλληνες νὰ ὑπη-
ρετήσουν κατὰ τὴν ἀναλογία, τὴν ὁποίαν ἐτήρουν οἱ
ἔφοροι τῶν ἐπαρχιῶν οἱ ἐνεργοῦντες τὴν στρατολογία, οἵ-
τινες τοὺς ἔστελλον εἰς τὸ στρατόπεδον φορτωμένους μὲ
ἓνα μέγαν ψωμί καὶ μὲ τὸ ραβδί των εἰς τὸ χέρι, τὸ
ὅποσον ἔδιδαν εἰς ἐκεῖνον, τοῦ ὁποίου ἔπαιρναν τὸ τουφέκι,
διὰ νὰ τὸ φέρη εἰς τὸ χωρίον του καὶ νὰ τὸ δώσῃ εἰς τὴν
γυναῖκά του, ἢ τὴν μητέρα του. Ἡ τοιαύτη ἀνταλλαγή
ἐγένετο τότε, διότι δὲν εἶχαμεν ὄλοι ὄπλα, ἐγείναμεν
ὅμως διπλοὶ ὅταν ἐπήραμεν τὰ ὄπλα τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ
τῶν ἄλλων φρουριῶν. Τοὺς ἔδωσε δὲ ἀκόμη καὶ μέγαν
θάβρος κατὰ τῶν Τούρκων, διότι ἐφόρεσαν χρυσᾶ καὶ
καλὰ φορέματα καὶ λαμπρὰ ἄλογα ἐκαβάλλικα. Ἀρ-
χισαν λοιπὸν ἔπειτα ἀπὸ ὄλα αὐτὰ νὰ συλλογίζωνται πῶς
νὰ ἐξαπλώσουν τὸν πόλεμον καὶ ὑπὲρ τῆς ἰδικῆς των
ἐλευθερίας καὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν ἄλλων ἀδελ-
φῶν των.

Ἡ πτώσις τοῦ φρουρίου τῆς Τριπολιτσᾶς ἔγεινεν ἀπὸ
τοὺς Λαλαίους Τούρκους, τοὺς ὁποίους ὁ Κολοκοτρώνης
ἀπὸ πρὶν ἐγνώριζε, καὶ εἶχε σχέσιν μὲ αὐτούς. Κατὰ
πρῶτον μὲ αὐτούς ὠμίλησε περὶ παραδόσεως. Οἱ πολι-
ορκούμενοι Λαλαῖοι ἐδαιρέθησαν εἰς τρία κόμματα, καὶ
μὲ τὸν Κολοκοτρώνην ἐσυμφώνησαν περισσότεροι ἐντόπιοι
Τούρκοι. Οἱ δὲ Ἄλβανοὶ καὶ οἱ ἄλλοι ξένοι ἐζήτησαν νὰ

Ἡ κυρίεσις τῆς Τριπολιτσᾶς, διότι ἐπῆραν τῶν
Τούρκων τὰ ἄρματα, ἀρμάτωσεν ὄλους τοὺς Πελοποννη-

«Ὅταν γιὰ τὴν Τριπολιτσᾶ ἔκρινθη ὁ Κιαμῆλης.
Νύκτα σελῶνει τ' ἄλογο, νύκτα τὸ καλιγώνει.
Καὶ μὲς στὸ δρόμο τὸν Θεὸν παρακαλεῖ καὶ λέγει·
«Θεὲ μ' ἐκεῖ τοὺς προεστοὺς, ἐκεῖ τοὺς δεσποτᾶδες,
Νὰ βρῶ μὴ στὸ κεφάλι τοὺς πάρουνε τοὺς ραγιάδαις.
Νὰ μὴ σηκώσουν ἄρματα καὶ πάγουν μὲ τοὺς κλέφταις ».
Σὰν ἔφτασ' εἶχαν οἱ Γραικοὶ τὸ κάστρο πλακωμένο,
Τοὺς Τούρκους κλείσανε στενά, βαρὰ τοὺς πολεμοῦσαν·
Κολοκοτρώνης φώναξεν ἀπὸ τὸ μετερίζι·
« Προσκύνησε Κιαμῆλμπεη στοὺς Κολοκοτρωναίους,
Νὰ σοῦ χάρισω τὴν ζωὴν, ἐσὲ καὶ τὰ παιδιὰ σου·
Ἐσὲ καὶ τὰ χαρέμια σου κι' ὅλη τὴ γενεὰ σου ».
« Μετὰ χαρὰ σας Ἕλληνες κ' ἐσεῖς καπεταναῖοι,
Εὐθὺς νὰ προσκυνήσωμε στοὺς Κολοκοτρωναίους ».
Μπουλούμπασης ἐφώναξεν ἀπάνω ἀπὸ τὴν τάπια·
« Δὲν προσκυνοῦμεν ἄπιστοι σ' ἐσᾶς βρωμοραϊάδαις·
Ἐχομεν κάστρα δυνατὰ καὶ βασιλεῖα ἐπὶ τὴν πόλι·
Ἐχομ' ἀσκέρι ξακουστὸ καὶ Τούρκους παλληκάρια·
Τρώγουνε πέντε στὸ σπαθὶ καὶ δέκα στὸ τουφέκι,
Καὶ δεκαπέντε στ' ἄλογο, διπλοὺς στὸ μετερίζι ».
« Τώρα νὰ ἰδῆτε, φώναξε, τὸτ' ὁ Κολοκοτρώνης,
Νὰ ἰδῆτε Ἑλληνικὰ σπαθιά καὶ κλέφτικα τουφέκια·
Πῶς πολεμοῦν οἱ Ἕλληνες, πῶς πελεκοῦν τοὺς Τούρκους ».
Τρίτη, τετράδη θλιβερὴ, πέφτη φαρμακωμένη,
Παρασκευὴ ξημέρωνε, ποτὲ νὰ μ' εἶχε φέξῃ,
Ἐδάλαν οἱ Γραικοὶ βουλή τὸ κάστρο νὰ πατήσουν.
Σὰν ἀετοὶ πηδῆσαν καὶ μπῆκαν σὰν πετρίταις,
Καὶ ἀδειασαν τὰ τουφέκιά τους, τὴν λιανοπαταρίαν.
Κολοκοτρώνης φώναξεν ἀπ' τ' Ἀγιοργιοῦ τὴν πόρτα·
« Ἀφήστε τὰ τουφέκια σας καὶ σύρτε τὰ σπαθιά σας·
Βάλετε τὴν Τουρκιὰ μπροστά, σὰν πρόβατα ἐπὶ τὴν μάντρα ».
Τοὺς πῆγαν καὶ τοὺς ἐκλείσαν ἐπὶ τὴν τάπια τὴν μεγάλην,
Ἀπολογιστ' ὁ Κεχαγιᾶς πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην·
« Κάμε ἰνσάφι ἐπὶ τὴν Τουρκία, κόψε, μὲν' ἄφσε κι' ὅλα ».
« Τί τσαμπουνᾶς βρωμότουρκε; τί λὲς παληομουρτάτη;
Ἰνσάφι ἔκαμες ἐσὺ εἰς τὴν πικρὴ Βοστίτσα,
Ἐπώσφαξες τ' ἀδέλφια μας κι' ὄλους τοὺς ἰδικούς μας: »

σίους, ἐν ᾧ οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ αὐτοὺς, καθὼς εἶπαμεν,
ἦσαν ἀρματωμένοι μὲ μαχαίρας, τὰς ὁποίας οἱ γύφτοι
(σιδηρουργοὶ) τότε τὰς ἔκαμαν, καὶ μὲ σουγλιά. Πρὶν
πέση ἡ Τριπολιτσᾶ δὲν εἶχαν ὄπλα οἱ Ἕλληνες, καὶ δὲν
πρέπει νὰ γράφουν τινές, ὅτι εἶχαν πολλὰς χιλιάδας, οἱ-
τινες ἐλησμόνησαν φαίνεται τόσον γρήγορα, ὅτι μὲ ἓνα
μόνον τουφέκι ἐπήγαιναν δύο καὶ τρεῖς Ἕλληνες νὰ ὑπη-
ρετήσουν κατὰ τὴν ἀναλογίαν, τὴν ὁποίαν ἐτήρουν οἱ
ἔφοροι τῶν ἐπαρχιῶν οἱ ἐνεργοῦντες τὴν στρατολογίαν,
οἵτινες τοὺς ἔστελλον εἰς τὸ στρατόπεδον φορτωμένους μὲ
ἓνα μεγάλον ψωμί καὶ μὲ τὸ ραβδί των εἰς τὸ χέρι, τὸ
ὁποῖον ἔδιδαν εἰς ἐκεῖνον, τοῦ ὁποίου ἔπκιρναν τὸ τουφέκι,
διὰ νὰ τὸ φέρῃ εἰς τὸ χωρίον του καὶ νὰ τὸ δώσῃ εἰς τὴν
γυναϊκὰ του, ἢ τὴν μητέρα του. Ἡ τοιαύτη ἀνταλλαγὴ
ἐγένετο τότε, διότι δὲν εἶχαμεν ὄλοι ὄπλα, ἐγεινάμεν
ὅμως διπλοὶ ὅταν ἐπήραμεν τὰ ὄπλα τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ
τῶν ἄλλων φρουριῶν. Τοὺς ἔδωσε δὲ ἀκόμη καὶ μεγάλο
θάβρος κατὰ τῶν Τούρκων, διότι ἐφόρεσαν χρυσᾶ καὶ
καλὰ φορέματα καὶ λαμπρὰ ἄλογα ἐκαθβάλικαν. Ἀρ-
χισαν λοιπὸν ἔπειτα ἀπὸ ὄλα αὐτὰ νὰ συλλογίζωνται πῶς
νὰ ἐξαπλώσουν τὸν πόλεμον καὶ ὑπὲρ τῆς ἰδικῆς των
ἐλευθερίας καὶ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν ἄλλων ἀδελ-
φῶν των.

Ἡ πτώσις τοῦ φρουρίου τῆς Τριπολιτσᾶς ἔγεινε ἀπὸ
τοὺς Λαλαίους Τούρκους, τοὺς ὁποίους ὁ Κολοκοτρώνης
ἀπὸ πρὶν ἐγνώριζε, καὶ εἶχε σχέσιν μὲ αὐτούς. Κατὰ
πρῶτον μὲ αὐτοὺς ὠμίλησε περὶ παραδόσεως. Οἱ πολι-
ορκούμενοι Λαλαῖοι ἐδιαιρέθησαν εἰς τρία κόμματα, καὶ
μὲ τὸν Κολοκοτρώνην ἐσυμφώνησαν περισσότεροὶ ἐντόπιοι
Τούρκοι. Οἱ δὲ Ἄλβανοὶ καὶ οἱ ἄλλοι ξένοι ἐζήτησαν νὰ

τοὺς περάσουν ἀντικρὺ εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, καὶ εἰς τοῦτο οἱ Ἕλληνες ἐσυμφώνησαν, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης εἶπεν πρὸς αὐτούς, ὅτι δὲν ἐγγυᾶται ἂν πάθουν τίποτε κακὸν ἀφοῦ περάσουν εἰς τὴν Στερεάν, καὶ ὅτι ἂν θέλουν νὰ τοὺς στείλῃ ἄλλοῦ, ἢ καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν. Κατὰ τὰς μεταξὺ τῶν Τούρκων καὶ Κολοκοτρώνη συνεννοήσεις πολλαὶ μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων φιλονεικίαι ἐγίνοντο, ὁ δὲ πρίγκηψ Ὑψηλάντης ἄφησε τὸν Κολοκοτρώνη νὰ συμβιδάσῃ τὰ πράγματα, καὶ εἰς τοῦτο πολὺ συνετέλεσε καὶ ὁ Ἀναγνώστης Πετιμεζᾶς βοηθῶν τὸν Κολοκοτρώνη.

Εἶναι παράδοξον, ὅτι τινὲς συγγραφεῖς Πελοποννήσιοι ἔχουν τόσῃ ἀγνοίαν τῆς ἐσωτερικῆς καταστάσεως τῆς Τριπολιτσᾶς, ὡσάν νὰ μὴν ἦναι καὶ σήμερον ἀκόμη τὸ αὐτὸ σύστημα εἰς τὴν πόλιν ἐκείνην. Οἱ συγγραφεῖς αὐτοὶ λέγουν, ὅτι οἱ πολιορκούμενοι Τῦρκοι δι' ἔλλειψιν τροφῶν ἐπίνασαν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι ἀληθινόν. Τὸ κέντρον τῆς Πελοποννήσου εἶχε καὶ ἔχει καὶ τώρα ἀκόμη τὴν ἀκόλουθον τάξιν. Οἱ περισσότεροι τῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς εἶναι ποιμένες, γεωργοὶ καὶ ἡμερόβιοι. Ὁ τόπος εἶναι ὀρεινός, καὶ ἀφοῦ θερίσουν ὄλους τοὺς καρπούς των τοὺς δημητριακοὺς καὶ τρυγήσουν τὰς ἀμπέλους των, ἔπειτα οἱ μὲν ποιμένες λαμβάνουν τὰ ζωντανά των καὶ καταβαίνουν εἰς τὰ χειμαδιά, οἱ δὲ γεωργοὶ ἀφοῦ σπείρουν τὰ χωράφιά των καταβαίνουν καὶ αὐτοὶ ὡς καὶ οἱ ἡμερόβιοι εἰς τὰ παράλια πρὸς εὐρεσίαν ἐργασίας. Εἰς δὲ τὴν πόλιν μένουσιν μόνον οἱ βιομήχανοι. Ἐχουν δὲ ὄλοι συνήθειαν νὰ προμηθεύουν τὰς τροφὰς των ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ χειμῶνος, καὶ τοῦτο γίνεται λόγῳ οἰκονομίας. Τότε δὲ τὰ τρόφιμα ἦσαν εὐθηνότερα, διότι εἰς Τριπολιτσᾶν ἔφεραν τὰ δέκατα καὶ τριποδέκατα τῶν ἀγάδων

Τούρκων, ὄχι μόνον τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἄλλας ἐπαρχίας τὰ γεννήματα ὄλα τὰ ἔφεραν οἱ βραγιάδες ἀπὸ τὰ χωρία τῶν ἀγάδων των καὶ τὰ ἔβαλλαν εἰς ἀποθήκας. Αὐτὸ δὲ τοῦτο συμβαίνει καὶ σήμερον, διότι ἡ Κυβέρνησις ἔχει ἀποθήκας πρὸς ἐναπόθεσιν τῶν φόρων καὶ διορίζει ἐπὶ τούτῳ καὶ ἀποθηκαρίους, μὲ τὴν διαφοράν ὅμως, ὅτι τώρα ὁ νόμος εἶναι ἐπιεικής, παρὰ ἢ τότε Τουρκικῆ ἐξουσία, διότι ὁ ζευγολάτης σήμερον δὲν ἀναγκάζεται νὰ μεταφέρει τὸν φόρον μακρύτερα τῶν τριῶν ὠρῶν. Τὰ γεννήματα ἤδη μένουσιν εἰς τὰς ἀποθήκας καθ' ὄλον τὸν χειμῶνα ἀπώλητα, καὶ τὸν μῆνα Ἀπρίλιον, ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἀναβαίνουν ἀπὸ τὰ παράλια καὶ ἀπὸ τὰ χειμαδιά, πωλοῦνται μὲ περισσοτέραν τιμὴν. Τότε δὲ ἐπὶ Τουρκίας ἐγένετο ἀγορὰ κάθε ὀκτῶ ἡμέρας εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ οἱ βραγιάδες ἐπώλουν τὰ ἰδικὰ των γεννήματα. Εἰς ταύτας τὰς ἀγορὰς ὄλα τὰ ἀναγκαῖα τρόφιμα τοῦ χειμῶνος ἕκαστος, κατὰ τὴν συνήθειαν, ἀγόραζαν, ὡς καὶ τυρί, βούτυρον, καὶ τὸ λάδι τῆς χρονιάς του. Ὅταν δὲ ἐγένετο ὁ ἀποκλεισμός τῆς Τριπολιτσᾶς ἦτο Μάρτιος, καὶ ὄλος ὁ κάμπος ἦτο ἐσπαρμένος, αἱ δὲ ἀποθήκαι, ὡς εἶπαμεν, ἦσαν γεμάται ἀπὸ γεννήματα. Ἐνοὶ ἄνθρωποι Τῦρκοι εἶχαν ἔμβει μέσα ἕως 8000, καὶ ἄνδρες τοῦ πολέμου ἕως 6000, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ὅταν ἦλθαν ἀπὸ τὰ διάφορα μέρη τῆς Πελοποννήσου ἔφεραν μαζύ των ὄλα τὰ γεννήματα τῶν χωρίων των, καὶ κατόπιν ἐθήρισαν καὶ ὄλα τὰ τοῦ κάμπου καὶ τῶν κύκλω χωρίων τῆς πόλεως. Οἱ Ἕλληνες οἱ κατοικοῦντες ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς πόλεως ἔφυγαν, μὲ τὴν ἄδειαν τῶν ἀρχῶν καὶ κατὰ τὴν συμβουλήν τοῦ Κιαμήληπε, καὶ τοῦτο διὰ νὰ ἀφήσουν τὴν τροφήν των, καὶ νὰ ὀλιγοστεύσῃ ὁ πληθυσ-

σμός. Ἐγεινεν ὁμως σπατάλη εἰς τὰς τροφὰς ἕνεκα τῆς κακῆς διοικήσεως, καὶ ὁμως καὶ ὅταν οἱ Τούρκοι ἀδυνάτησαν εἶχαν πάλιν τροφὰς, ἐκτὸς τῶν ξένων καὶ τῶν ἔξωθεν ἐλθόντων Μπαρδουνιωτῶν καὶ Φαναριτῶν. Οἱ δὲ Ἄλβανοὶ εἶχαν οἰκονομίαν, καὶ διὰ τοῦτο καὶ περισσοτέραν τροφήν, ἄλλως τε καὶ διότι ἄρπαζαν τὰ τῶν ἄλλων. Ὅλους τοὺς αἰχμαλώτους Ἑλληνας ἐμεταχειρίσθησαν εἰς τὸν θερισμὸν, καὶ εἰς τὸ ἄλεσμα. Κάθε σπίτι μάγχα (ἡ ἑταιρία) εἶχε δύο, τρεῖς χειρομύλους, διὰ νὰ ἀλέθουν, ὑπῆρχαν δὲ καὶ ἀλογόμυλοι. Μετὰ τὴν μάχην τῆς Γράνας καὶ ἔπειτα μέχρι τῆς ἀλώσεως ἐγεινάμεν ἡμεῖς κύριοι ὄλου τοῦ κύκλω κάμπου. Ὅταν δὲ ἐκυριεύσαμεν τὴν Τριπολιτσᾶν ἠύραμεν εἰς αὐτὴν ἀπὸ ὄλα τὰ τρόφιμα ὡς καὶ ἄλογα καλά, καὶ μουλάρια, καὶ γυναῖκας ὑγιεῖς καὶ ὠραίας, καὶ νεολαίαν Τούρκων παλληκαριῶν.

Τοιαύτη ἦτο ἡ κατάστασις τῆς κυριευθείσης Τριπολιτσᾶς. Ἄν οἱ Τούρκοι εἶχαν πείναν, ὡς λέγουσι, θὰ ἐδέχοντο τὸν συμβιβασμὸν, καὶ δὲν θὰ ἔπαιζαν τὰ πράγματα διὰ νὰ παρέρχεται ὁ χρόνος, περιμένοντες ἔξωθεν βοήθειαν. Μάλιστα εἶχαν σκοπὸν νὰ διώξουν τοὺς Ἄλβανούς καὶ τοὺς ἄλλους ἀστέγους, καὶ νὰ κλεισθοῦν ἕως νὰ ἔλθῃ ἡ περιμενομένη βοήθεια. Διὰ τοῦτο εἰς τὰς γινομένας μεθ' ἡμῶν ὁμιλίαις περὶ παραδόσεως ἀπεκρίνοντο μὲ πολλὴν ἀψηφησίαν καὶ θάρρος. Δὲν τοὺς ἀδυνάτησε λοιπὸν ἡ πείνα, ἀλλὰ τοὺς ἐφόβησεν ὁ σκοπομός, καὶ ἦλθαν εἰς ἀπελπισίαν, ἔπειτα τοὺς ἐκατέβαλε καὶ ὁ λοιμός, ὅστις εἶναι κακώτερος τῆς πείνας. Οἱ Ἄλβανοί, οἵτινες δὲν εἶχαν γυναῖκας καὶ τέκνα, ἦσαν θρεμμένοι ὡσάν ἡ ἀρκοῦδαις. Μόνον οἱ ἐν Ναυπλίῳ Τούρκοι ἀληθῶς ἐπείνασαν, διότι ὅταν ἐμβήκαμεν εἰς αὐτὸ δὲν ἠύραμεν κανὲν ζωντα-

νόν, οὔτε γάταν, οὔτε ποντικόν, ἀλλ' ἔτρωγαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, ὡς ἄλλοῦ διηγούμεθα. Εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν ὁμως ἦσαν χιλιάδες πουλιά, κερκινέζια, χελιδόνια, λελέκια, τὰ ὁποῖα εἶχαν τὰς φωλεὰς των εἰς τὰ σπίτια, καὶ ἐπάνω εἰς τὰ κυπαρίσσια· εἶχαν δὲ ἀκόμη καὶ κόταις διὰ νὰ γεννοῦν αὐγά.

Μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς ἐκείνο, τὸ ὁποῖον ὁ ἀρχηγὸς μοῦ προεῖπεν, ἀλήθευσεν. Οἱ πρόκριτοι μετενόησαν διὰ τὸ κίνημα, ἐπειδὴ ἀντὶ αὐτῶν ἐφάνησαν, ὅτι οἱ καπεταναῖοι μὲ τὸν Δ. Ὑψηλάντην ἐγειναν δυνατώτεροι καὶ ἔλαβαν ὄλην τὴν ἐπιβρόχην τοῦ λαοῦ τῆς Πελοποννήσου. Ἐσκέφθησαν νὰ μὴν ἀφήσουν τὸν Κολοκοτρώνην νὰ ὑπάγῃ νὰ πάρῃ τὸ φρούριον τῶν Πατρῶν· ἐπειδὴ ἂν ἤθελεν ὑπάγει, ἀμέσως τὸ φρούριον θὰ παρεδίδοτο εἰς αὐτόν· εἶχε δὲ καὶ γράμματα εἰς τοὺς ἐκεῖ Ἄλβανούς τὸν Ἀσλὰν Ἀγάχον ἀρχηγόν, ἀπὸ τοὺς Ἄλβανούς Μπέηδες τῆς Τριπόλεως, ἅμα φθάσῃ ὁ Κολοκοτρώνης ἐκεῖ εὐθὺς νὰ κάμουν μπέσα, νὰ παραδώσουν τὸ φρούριον καὶ νὰ ὑπάγουν κοντὰ των χωρὶς νὰ ἔχουν καμμίαν ὑποψίαν.

Οἱ Ἄλβανοὶ τῆς Τριπολιτσᾶς εἶχαν ὀρκισθῆ νὰ μὴν ἔμβουν πλέον ποτὲ εἰς τὸν Μωριὰν νὰ πολεμήσουν, καὶ ὅτι θὰ ἀφήσουν τὴν ἰδίαν διάταν (ἐντολήν) εἰς τὰ παιδιά των καὶ εἰς τοὺς ἄλλους συγγενεῖς των νὰ μὴν ὑπάγουν ποτὲ εἰς τὸν Μωριά διὰ πόλεμον, καὶ ὅποιος παραβῆ τὸν ὅρκον τοῦτον νὰ μὴ γλυτώσῃ ἀπὸ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπὸ τὸ σπαθὶ τοῦ Κολοκοτρώνη· καὶ ὅπου τύχῃ ἄνθρωπος τοῦ Κολοκοτρώνη· καὶ τὸ σκυλί του ἀκόμη νὰ τὸ διαφεντεύουν νὰ χύνουν διὰ (τὸ ἶρτζί του) τὴν ὑπόληψίν του τὸ αἷμα των. Μετὰ τὸ 1769 εἰς τὸν καιρὸν τῶν Ἄλβανῶν ὁ πα-

τέρας τοῦ Κολοκοτρώνη ἐσκότωσε πολλοὺς Ἀλβανούς ἀπὸ τοὺς πατέρας των καὶ τοὺς εἶχεν ἀφήσει τὸ ὄνομα τοῦ Κολοκοτρώνη τρόμον· καὶ εἰς τὸν τόπον των ἀκόμη ἔλεγαν κοντὰ εἰς τοὺς ἄλλους ἔρκους καὶ κατάραις νὰ μὴ γλυτώσουν ἀπὸ τὸ σπαθὶ τοῦ Κολοκοτρώνη. Βεβαιώνεται μάλιστα, ὅτι ἔπειτα ἦλθαν μὲ τὸν Δράμαλην ἕως εἰς τὴν Ἀλαμάναν ὡς 8,000 Ἀλβανοί, ἀπὸ τοὺς ὁποίους πολλοὶ ἔτυχαν νὰ ἦναι εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς, καὶ ἀφοῦ ἐβεβαιώθησαν, ὅτι τοὺς φέρνει διὰ νὰ πολεμήσῃ τὴν Πελοπόννησον. ἔφυγαν ὄλοι καὶ ἐπῆγαν ὀπίσω. Ὁ Δράμαλης ἔμαθε τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν φεύγουν καί, μολονότι ἐπροσπάθησε νὰ τοὺς κρατήσῃ, δὲν ἠμπόρεσε. Μετὰ δὲ ταῦτα κατὰ τὸν Ὀκτώμβριον μῆνα οἱ Τριπολιτσιῶται συνῆλθον εἰς συνέλευσιν καὶ ἐξέλεξαν ἐφόρους, καὶ δι' αὐτῶν ἐδιοίκουν τὴν πόλιν καὶ ἐτήρουν τὴν ἡσυχίαν, καὶ προτοῦ ὁ Ὑψηλάντης ἐπανέλθῃ ἀπὸ τὴν Κόρινθον ἐζήτησαν δι' ἀναφορᾶς των ἀπὸ τὸν Κολοκοτρώνη νὰ διορίσῃ τὸν υἱόν του Πάνον πολιτάρχην, ὅστις ἐσύστησε πολιτοφυλακὴν διὰ τὴν εὐταξίαν τῆς πόλεως. Ἀρχηγὸν δὲ τῶν δπλων τῆς πόλεως καὶ ἐν γένει ὅλης τῆς ἐπαρχίας ἀνέδειξαν τὸν Γεώργιον Σέκερην, ἄνδρα κάτοχον μεγάλης παιδείας, καὶ ἄλλον τοιοῦτον δὲν εἶχε τότε ἡ Πελοπόννησος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

Ἀνάπαυσις τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν πολυχρόνιον πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς. — Νόσος ἐν τῇ πόλει. — Ὁ Κολοκοτρώνης περὶ εἰς Μαγούλιαν καὶ Λαγκάδια διὰ νὰ παρηγορήσῃ τὴν χήραν Θ Δεληγιάννη. — Ἐτοιμασία τῶν στρατευμάτων διὰ τὴν μελετωμένην ἐκστρατείαν κατὰ τοῦ φρουρίου τῶν Πατρῶν. — Ἐπιστροφὴ τοῦ Δ. Ὑψηλάντου ἀπὸ τὸν Ἰσθμόν. — Ὁ Κολοκοτρώνης ἐμποδίζεται ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας νὰ ὑπάγῃ νὰ πολιορκήσῃ τὰς Πύργας. — Προκηρύξεις Δ. Ὑψηλάντη νὰ ἐκλεχθοῦν οἱ Πληρεξούσιοι τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Πελοποννήσου διὰ τὴν πρώτην Ἐθνικὴν Συνέλευσιν καὶ νὰ συναχθοῦν εἰς τὸ Ἄργος. — Πρώτη συνέλευσις εἰς Πιάδα. — Ἀτυχὴς ἔφοδος κατὰ τοῦ φρουρίου Ναυπλίου.

Μετὰ ταῦτα ὁ Κολοκοτρώνης ἐπῆγεν εἰς Μαγούλιαν, καὶ ἐκεῖθεν εἰς Λαγκάδια διὰ νὰ παρηγορήσῃ τὴν οἰκογένειαν τῶν Δεληγιανναίων καὶ ἰδιαιτέρως τὴν χήραν τοῦ Θεοδώρου Δεληγιάννη, ὁ ὁποῖος μετὰ τῶν ἀρχιερέων καὶ λοιπῶν προϋχόντων ἐβασανίσθη εἰς τὰς φυλακὰς τῆς Τριπολιτσᾶς ὑπὸ τῶν Τούρκων, καὶ ἅμα τὸν ἔβγαλαν μίαν ἡμέραν πρὸ τῆς ἀλώσεως ἀπέθανεν ἔξω τῆς πόρτας τῶν Καλαβρύτων.

Οἱ Δεληγιανναῖοι ἅμα εἶδαν τὸν Κολοκοτρώνη, ὅτι ἐπήγαινε εἰς τὸ χωρίον καὶ εἰς τὸ σπῆτι των, ἄφησαν οἱ εὐρεθέντες ἐκεῖ ἄνδρες τὰς γυναῖκάς των καὶ δὲν ἐπαρουσιάσθη εἰς αὐτὸν κανένας. Εἰς τὸ ταξεῖδι αὐτὸ τῆς παρηγορίας εἶχε μαζύ του μόνον τὸν ὑπασπιστὴν του, τὸν

Κωνσταντῖνον Πετρόπουλον καὶ τὸν Κωνσταντῖνον Ζαφειρόπουλον συγγενῆ τῶν Δεληγιανναίων.

Καθὼς ἔφθασεν εἰς τὰ Λαγκάδια, ἐξαπέλευσε καὶ ἐπῆγεν ἀμέσως καὶ ἐπαρηγόρησε τὴν χήραν καὶ τὰς ἄλλας συγγένισσας γυναῖκας τῶν Δεληγιανναίων, καὶ τὸ πρῶτον πάλιν, ἀφοῦ τῆς ἐξαναιίδε καὶ τῆς ἐξαναπαρηγόρησεν, ἀνεχώρησε διὰ Μαγούλιαν.

Ἀφοῦ δὲ ἡ Τριπολιτῶν ἔπεσεν, ὁ Δ. Ὑψηλάντης ἐπέστρεψεν ὀπίσω ἀπὸ τῆν εἰς τὰ παράλια τῆς Βοστίτσας ἐκστρατείας του μὲ τοὺς ὀλίγους τακτικούς στρατιώτας του, καθὼς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ Σωτήριος Χαραλάμπης καὶ Ἀποστόλης Κολοκοτρώνης μετὰ πολλῶν στρατιωτῶν, τοὺς ὁποίους ὁ θεὸς του ἔστειλεν ἀπὸ τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς, τὸ ὄλον ὁμοῦ περὶ τοὺς ἑπτακοσίους. Αὐτοὶ ὄλοι πρότερον ἐστάθησαν ἐκεῖ εἰς τὴν Βοστίτσαν καὶ ἀντικρὺ τοῦ Τούρκικοῦ στόλου διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἐνδεχομένην ἔξοδον Τούρκων στρατιωτῶν ἐκ τοῦ στόλου, διότι εἶχεν ἔλθει εἰδησίς ἐκεῖθεν, ὅτι ἐπειδὴ ἡ Τριπολιτῶν εὕρισκετο εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τῶν πολιορκητῶν Ἑλλήνων περὶ παραδόσεως μὴπως ἔλθῃ ἐκεῖθεν βοήθεια εἰς τοὺς πολιορκουμένους. Ἀφοῦ δὲ ἔμειναν ἐκεῖ ὀλίγας ἡμέρας καὶ ὁ στόλος ἀνεχώρησεν, ἀνεχώρησαν καὶ αὐτοί, καὶ διὰ τῆς Κορινθιακῆς παραλίας ἦλθαν εἰς Κεγχρεάς, διότι τὸ φρούριον τῆς Κορίνθου τὸ εἶχαν ἀκόμη οἱ Τούρκοι, καὶ οἱ ἐκεῖ εὕρισκόμενοι ἔμαθαν τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ ἔφυγαν ὄλοι καὶ ἐπῆγαν διὰ τὰ λάφυρα.

Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἀναχωρήσας ἀπὸ τὰ Μαγούλιαν ἐπορεύετο εἰς τὴν Τριπολιτῶν καθ' ὁδὸν δὲ καὶ πέραν τοῦ χωρίου Ἀλωνίσταινα κατὰ τὴν θέσιν τὴν λεγομένην Τρύπαν τοῦ Παπᾶ ἔλαβε γράμμα ἀπὸ τὸν Δ. Ὑψη-

λάντην, ὅστις τοῦ ἔγραφε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Τριπολιτῶν διὰ νὰ ἀνταμώσουν, διότι εἶχε νὰ τὸν ἴδῃ ἓνα μῆνα περίπου ἀφ' ὅτου ἀνεχώρησεν ὁ πρίγκηψ εἰς τὰ παράλια τοῦ Αἰγίου καὶ τῆς Κορίνθου. Τοῦ ἔγραφε δὲ ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὅσα ἔμαθε περὶ τῶν προϋχόντων τῆς Ἀχαΐας, ὅτι δηλαδὴ οὗτοι ἐτοιμάζονται νὰ κυριεύσουν τὰς Πάτρας μόνοι καὶ δὲν θέλουν εἰς βοήθειάν των ἄλλους Ἑλληνας, εἰ μὴ μόνον ἐπιτρέπουν καὶ δέχονται ἢ ἓνα ἐκ τῶν Δεληγιανναίων ἢ ἓνα ἐκ τῶν Μαυρομιχαλαίων ἂν δὲ θελήσῃ νὰ ὑπάγῃ ἄλλος ἐκτὸς αὐτῶν θὰ τοῦ βάλουν τὸ τουφέκι· συγχρόνως δὲ τοῦ ἐσώκλειε καὶ τὸ γράμμα τὸ ἴδιον τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν καὶ τῶν λοιπῶν προϋχόντων. Εἶχον αὐτοὶ μάθει, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης ἐστρατολόγει διὰ νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ φρουρίου τῶν Πατρῶν καὶ τῶν ὄντι οἱ στρατιῶται ἐτοιμάζοντο διὰ τὰς Πάτρας, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἐπῆγαν ἐκεῖ, ἦλθαν ὄλοι εἰς τὴν Τριπολιτῶν. Τὴν ἀπόφασιν ταύτην τῶν Ἀχαιῶν προϋχόντων ὁ Κολοκοτρώνης τὴν ἐθεώρησε πολὺ παράξενον ἄλλ' ὅμως δὲν ἠθέλησε νὰ ὑπάγῃ εἰς Πάτρας μὴπως ἐκ τούτου συμβῆ ἑμφύλιος πόλεμος¹. Ὁ Κολοκοτρώνης ἄμα

¹ Ὁ Σ. Τρικούπης φαίνεται ὅπως διόλου ἀγνοεῖ τὰ Ἑλληνικὰ πράγματα. Ἀντὶ ὄλων αὐτῶν λέγει (Ἰστ. Β. 108) «ὅτι ἐξεστράτευσεν ὁ Κολοκοτρώνης κοινῇ γνώμῃ πρὸς τὰς Πάτρας καὶ ἐπειδὴ εἶχε παλαιὰς σχέσεις πρὸς τοὺς ἐκεῖ Λαλιώτας, εἶχε πεποθησιν, ὅτι εἰς αὐτὸν μάλλον ἢ εἰς ἄλλους θὰ παρεδίδοτο καὶ μάλιστα ἀφοῦ ἐγνωστοποιήθη, ὅτι διὰ τῶν φροντίδων αὐτοῦ διετηρήθησαν ἀδελφεῖς οἱ Ἀλβανοὶ ἐν τῷ μέσῳ τῆς δεινῆς ἀλληλομαχίας, καθ' ἣν ἐξῆλθον τῆς Τριπολιτσᾶς. Εἴκοσι μόνον σωματοφύλακας εἶχε καθ' ἣν ἡμέραν ἐκίνησεν ἐκ τῆς Τριπολιτσᾶς, διότι ὁ ὀπλοφόρος ὄχλος ἀνεχώρησεν εἰς τὰς ἐπαρχίας πρὸς τὰς Πάτρας, καὶ τῶν ἀσφαλείων τῶν λαφύρων του καὶ τῶν αἰχμαλώτων του. Ἀλλὰ πρὶν φθάσῃ εἰς τὰ Μαγούλιαν ἐξ ὥρας μακρὰν τῆς Τριπολιτσᾶς, συνέβησαν ὑπὸ τὰς ὁδηγίας του 1200 καὶ πῦξθησαν εἰς 4,000 ἀφοῦ ἐφθασαν εἰς τὴν Γαστούνην, διότι ἡ προλαβοῦσα νικητὴν ἐν Τριπολιτῶν ἐνεθάρρυνε καὶ ἡ μέλλουσα λαφυραγωγία εἰλκυσσε πολλούς. Ἀλλ' οἱ πολιορκουῦντες τὰς Πάτρας ἀρχηγοὶ τῶν Ἀχαιῶν δυσ-

ἔφθασεν εἰς Τριπολιτσᾶν ὠμίλησε μὲ τὸν Ὑψηλάντην, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ καταβοῦν εἰς τὴν Ἀργολίδα, διότι καὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῆς πολιορκίας Ναυπλίου ἔγραφαν εἰς τὸν Ὑψηλάντην, ὅτι οἱ Τούρκοι δέχονται νὰ παραδοθοῦν διότι δὲν εἶχαν τροφάς· ἀλλὰ, κατὰ δυστυχίαν, πλοῖον μὲ Ἀγγλικὴν σημαίαν ἔλθον ἐπρομήθευσεν εἰς τοὺς πολιορκουμένους δέκα χιλιάδας περίπου κοιλὰ σιτάρι, καὶ ἔνεκα τούτου αἱ διαπραγματεύσεις περὶ παραδόσεως ἔπαυσαν.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἐπειδὴ ἔλειπαν τὰ μέσα τῆς συντηρήσεως καὶ τὰ πράγματα ἄρχισαν νὰ παραλύουν ὁ Δ. Ὑψηλάντης ἔλαβε τὴν φροντίδα νὰ καλέσῃ Ἑθνικὴν συνέλευσιν, καὶ ἀμέσως ἐξέδωκε διαταγὰς εἰς ἑλλην τὴν Πελοπόννησον, τὴν Στερεάν καὶ τὰς Νήσους διὰ νὰ συναχθοῦν οἱ πρόκριτοι καὶ πληρεξούσιοι εἰς τὸ Ἄργος εἰς πρώτην Συνέλευσιν, καὶ οὕτως ν' ἀποφασισθῇ ἡ διοίκησις ὅλου τοῦ ἔθνους, διότι ἕως τώρα ἐδιοικεῖτο πολιτι-

ρεστήθησαν διὰ τὴν ἐστρατείαν τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τὴν ἐμπόδισαν δι' ὧν ἔγραψαν τοῖς ἐν Τριπολιτσᾶ, κατὰ πρόσκλησιν τῶν ὁποίων ὁ Κολοκοτρώνης ἐπανῆλθεν εἰς ἐκείνην ἀπρακτος». Ὁ Κολοκοτρώνης εἶχεν εἰς τὸν νοῦν του νὰ ἐκστρατεύσῃ, ἀλλὰ μὲ τοῦτο δὲν θὰ εἶπῃ, ὅτι καὶ ἐξεστράτευσεν. Ἀλλὰ διὰ τί ἐπῆγεν εἰς τὰ Μαγούλιανα, εἶπαμεν, ἐνῶ αὐτὸς δὲν λέγει τίποτε. Ἔως δὲ νὰ ἔλθῃ εἰς Τριπολιτσᾶν ἤρχετο μόνος του μὲ μέρος ἀπὸ τοὺς σωματοφύλακας του. Ἀκόμη δὲ μεγαλειτέρα ἀσυγχώρητος ἄγνοια εἶνε, ὅτι ἔφθασεν εἰς Γαστούνην μὲ 4,000, ἐν εἴ οὔτε ἐκούνησε τὸ ποδᾶρι του ὁ ἀρχηγὸς ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν, ἀφοῦ ἐγύρισεν ἀπὸ τὰ Λαγκάδια. Εἰς δὲ τὴν Γαστούνην ὁ Κολοκοτρώνης εἶχεν ὑπάγει ἀλήθεια εἰς τὸν πόλεμον τοῦ Ἀλῆ Φαρμάκη, καὶ ὅταν ἐβγήκεν εἰς τὰ 1812 καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐπέρασεν εἰς τὰ Λαγκάδια. Ἐπὶ δὲ τῆς ἐπανάστασεως μόνον ὅταν ἐξεστράτευσεν ὡς ἀρχηγὸς τῆς πολιορκίας Πατρῶν τὸ 1822 κτλ. Εἰς τοῖους δὲ ἔγραψαν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἀχαιῶν εἰς Τρίπολιν νὰ ἐμποδισθῇ ἡ ἐκστρατεία τοῦ Κολοκοτρώνη; Εἰς τὴν Γερουσίαν; Ἀλλὰ τοιαύτη πραγματικῶς μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς δὲν δῆρξε. Τοῦτο ἔλαβεν ἀπὸ τὸν Π. Πατρῶν σελ. 77—80, ὁ ὁποῖος ἐπειδὴ ἐμίσει τοὺς καπεταναίους καὶ τὸν Δ. Ὑψηλάντην δὲν ἀνέφερεν, ὅτι εἰς αὐτὸν ἔγραψε νὰ τὸν ἐμποδίσῃ.

κῶς μὲν ἀπὸ τὴν Γερουσίαν τῶν Καλτεζῶν, στρατιωτικῶς δὲ ἀπὸ τὸν Δ. Ὑψηλάντην.

Εἰς τὰς πρώτας συνελεύσεις οἱ ἄνθρωποι οἰκοθεν ἐσυναθροίζοντο, ἀπὸ τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία ἐρχόμενοι οἱ νοημονέστεροι χωρὶς ἐκλογὴν, ἢ γραπτὴν ἀποστολήν. Ἀφοῦ δὲ ἡ ἐπανάστασις ἄρχισε, καὶ οἱ Ἕλληνες ἐκηρύχθησαν ἐχθροὶ τῶν Τούρκων, καὶ πλέον δὲν ἦσαν πιστευτοὶ εἰς αὐτούς, καὶ ἐσυλλογίσθησαν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ ὅτι ἡ φιλία μὲ τοὺς Τούρκους θὰ ἦτο ὀλεθρία, οἱ νοῦν ἔχοντες ἐκ τῶν Ἑλλήνων καὶ οἱ γνωρίζοντες ὀλίγα γράμματα καὶ πείραν τινα πολιτικὴν ἔχοντες, ὡς καὶ οἱ κληρικοὶ, ἔλαβαν οἰκοθεν ἐνεργητικὸν μέρος ὅσον ἡ νοητικὴ τῶν δυνάμεις τοὺς ἐβοηθοῦσε, καὶ ὅσον ἐδύναντο νὰ φωτισθοῦν ἀπὸ τὸ κήρυγμα τῶν ἀποστόλων τῆς ἐταιρίας. Τότε ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εὐρισκόμενοι εἰς αὐτὸν τὸν συλλογισμὸν πῶς θὰ ἐλευθερωθῶμεν, ἕνας ἕνας ἔλεγε καθ' ἑαυτὸν· «ὅς πάω νὰ εὔρω καὶ ἄλλους νὰ ἰδοῦμεν τί θὰ κάμωμεν»· καὶ ἄλλοι πάλιν παρακινούμενοι ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς των καὶ τοὺς συγχωρίους των ἔλεγαν τοῦ νοημονεστέρου· «πήγαινε καὶ σὺ νὰ ἰδῆς τί θὰ γείνη καὶ τί θὰ κάμουν οἱ ἄλλοι νὰ κάμωμεν καὶ ἡμεῖς». Μόνοι τοὺς ἐξεκινούσαν, ἔπαιρναν τὰ ὄπλα των, καὶ ᾔθελαν νὰ σχηματίσουν λόχους καὶ τάγματα στρατιωτῶν, καὶ αὐτοὶ ἔπειτα ὠνομάσθησαν καπεταναῖοι. Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν δὲ τοῦτο καλλίτερα βλέπομεν εἰς πολλὰ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀνθρώπους ὑπογεγραμμένους μὴ ἔχοντας καμμίαν ἐπιρροήν, οὔτε σύνεσιν πολιτικὴν, ἀλλ' οὔτε γραπτὴν πληρεξουσιότητα· ὑπεγράφοντο δὲ οὕτως· ὁ δεῖνα π. χ. καὶ διὰ τὸν ἀδελφόν του· ἄλλος δὲ ὑπεγράφετο ὡς ἐπίτροπος τοῦ δεῖνος καπετανίου. Εἰς τὰ ἔγγρα-

φον τῆς Συνελεύσεως τῶν Καλτεζῶν ὅλοι οἱ ἀπαρτίζοντες τὴν συνάθροισιν ἐκείνην τοιοῦτοι ἦσαν ὡς λέγομεν. Ἄλλ' ἴσως οἱ μεταγενέστεροι θὰ νομίζουσι, ὅτι ἐκεῖ ἔγινε λαοπρόβλητος Συνέλευσις. Ἀλλὰ τὰ πράγματα τότε αὐτομάτως ἐκινούνητο σπροχνώμενα ἀπὸ τὸ αἶσθημα τῆς ποθητῆς ἐλευθερίας. Ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἐθεμελίωσε κατ' ἀρχὰς μόνον καὶ μόνον τὴν ἀπόφασιν πῶς νὰ λείψουν οἱ Τούρκοι καὶ πῶς νὰ ὑπάρξωσι φυσικῶς εἰς τὴν πατρικὴν των γῆν, ἀλλὰ πῶς θὰ διοικηθοῦν πολιτικῶς δὲν εἶχαν οἱ ἄνθρωποι τὴν παραμικρὰν ἰδέαν. Ὑστερα ὅμως ἀπὸ ὅλα αὐτὰ ἐσχημάτισαν καὶ ἀρχὰς πολιτικὰς καὶ στρατιωτικὰς.

Ἐτοιμάσθησαν λοιπὸν ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης διὰ νὰ ὑπάγουν εἰς τὸ Ἄργος, ἔπου ἔμελλε νὰ συνέλθῃ ἡ Συνέλευσις. Τὸ δὲ Ἄργος ἔκριναν ὡς κατάλληλον τόπον, διότι ὡς πλησιέστερον τῆς Τριπολιτσᾶς τὸ ἤθελαν καὶ οἱ Νησιῶται, καὶ πρὸς τούτοις διότι ἡ Τριπολιτσᾶ ἦτο τότε ἀκάθαρτος ἀπὸ τὰ αἵματα, καὶ ἀπὸ τὴν βρώμαν τῶν φονευθέντων Τούρκων καὶ Ἑλλήνων. Μάλιστα δὲ τότε εἶχε φανῆ εἰς τὴν πόλιν νόσος ἀνίατος καὶ ἄγνωστος ἕως τότε εἰς τοὺς Ἕλληνας. Ἡ νόσος αὕτη εἶχε φλογώδη συμπτώματα, διότι ἀναυαν τὰ ἐσωτερικὰ τῶν πασχόντων τοιοῦτοτρόπως, ὥστε δὲν ἐχώρταιναν νὰ πίνουν νερὸν διὰ νὰ δροσίσουν τὰ σπλάγχνα των. Ἐπειτα δὲ τοὺς ἐκαταλάμβανε διάρροια ἀδιάκοπος καὶ ἀπέθνησκαν. Πολλοὶ δὲ ἄνθρωποι ὑπέφεραν τὸ δὲ κακὸν ἐσυγκεντροῦτο εἰς τὴν κεφαλὴν κατ' ἀρχὰς καὶ οἱ πάσχοντες ἠσθάνοντο βᾶρος πολὺ εἰς αὐτήν. Πολλοὶ Ἕλληνες καὶ τὰ καλλίτερα παληκάρια ἀπὸ τὴν νόσον ταύτην ἐχάθησαν. Τὸ δυστύχημα ἦτο μέγα, διότι οὔτε

ἰατροὺς εἶχαμεν νὰ βοηθήσουν τοὺς πάσχοντας, οἱ δὲ ὑπάρχοντες τότε πολὺ ὠφέλησαν τοὺς πολίτας, καὶ ἐφάνησαν ἀληθῶς σωτῆρες αὐτῶν, ἂν καὶ δὲν εἶχαν τὰ ἀναγκαῖα μέσα πρὸς θεραπείαν τῆς νόσου. Τοιοῦτοι ὑπῆρξαν ὁ ἰατρὸς Ἀντωνάκης Μεντῶρος πολίτης Τριπόλεως, ὁ Π. Σοφιανόπουλος ἐκ Σοπωτοῦ τῆς ἐπαρχίας τῶν Καλαβρύτων, ὁ Ἰωσήφ Δούκας Σάμιος καὶ ἓνας Πολωνός, ὁ ὁποῖος ἦτο πλησίον τοῦ Πρίγκηπος Ὑψηλάντου.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς νοσημονεστέρους ἔλεγαν τότε, ὅτι ἡ ἀρρώστια αὕτη προῆλθεν ἔνεκα τῆς στενοχωρίας τῶν κατοίκων, καὶ τῆς ἀκαθαρσίας αὐτῶν καὶ τῶν ζώων, καὶ διὰ τὴν γενομένην στενὴν πολιορκίαν τῆς πόλεως.

Οἱ Ἕλληνες πολιορκηταί, ἀφοῦ ἐμεταχειρίσθησαν ὅλα τὰ μέσα πρὸς βλάβην καὶ περιστολὴν τῆς τουρκικῆς ἐπιμονῆς καὶ ὑπεροψίας, ἐτεχνάσθησαν καὶ τοῦτο ἀκόμη ὡς βλαβερόν εἰς αὐτούς. Ἡ ἐφορεία διέταξε καὶ ἔφεραν ἓνα κακκάβι καὶ φλόμον πολύν, τὸν ὁποῖον πρῶτα μὲν ἔκοψαν μὲ τὰς μαχαίρας, ἔπειτα δὲ τὸν ἐκοπάνισαν καὶ ἀφοῦ ἐβγήκε τὸ γάλα καὶ τὰ τσίπουρα τοῦ φυτοῦ, ἐγέμισαν ἐξ αὐτῶν ἀσχία προβάτινα καὶ μέσα εἰς αὐτὰ ἔβαλαν πέτραν διὰ τὸ βᾶρος, ἔδεσαν ἔπειτα τὰ στόματα τῶν ἀσκιῶν, καὶ κατόπιν ἐν καιρῷ νυκτὸς καὶ μὲ πολλὴν προφύλαξιν διὰ νὰ μὴ τοὺς ἴδουν οἱ Τούρκοι ἔφεραν αὐτὰ εἰς τὰ ἔξω καὶ πλησίον τῆς πόλεως κείμενα πηγὰδια, καὶ ἀφοῦ ἐκέντησαν εἰς πολλὰ μέρη τὰ ἀσχία διὰ νὰ χυθῆ τὸ γάλα καὶ τὸ ζουμί τοῦ φλόμου ἔρριψαν αὐτὰ εἰς τὰ πηγὰδια. Οἱ δὲ Τούρκοι μὴ γνωρίζοντες τὸ γενόμενον καὶ ἔχοντες χρεῖαν διὰ νερὸν ἐπότισαν τὰ ζῶά των καὶ αὐτοὶ ἔπιαν, καὶ ἔνεκα τούτου ἔπαθαν ἀπὸ διάρροϊαν.

Εἰς τὸ Ἄργος λοιπὸν ἄρχισαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς

Πελοποννήσου νὰ ἔρχωνται οἱ πληρεξούσιοι καὶ ἐσωρεύθησαν ἐκεῖ πλῆθος ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους κανεὶς δὲν ἤμποροῦσε νὰ τοὺς βάλῃ εἰς τάξιν, καὶ οὔτε αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Δημήτριος Τσώκρης, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐπαρχίας καὶ ὁ πολιτάρχης τῆς πόλεως. Ἀνεφάνησαν διάφοροι Ἐταιρίαι κατὰ τῶν ἀρχόντων, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ ἐκτελέσουν τὸ σχέδιόν των· διότι ἐκαρτεροῦσαν τοὺς Καλαβρυτινοὺς καὶ ἄλλους προκρίτους, ὅσοι ἔλειπαν, διὰ νὰ τοὺς καταστρέψουν ὅλους μαζύ.

Τὰ πράγματα ἦσαν ἄνω κάτω, πολλὰι προδοσίαι ἐγίνοντο εἰς τοὺς Τούρκους τοῦ Ναυπλίου, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσαμεν νὰ εὐρωμεν ποῖος τῆς ἔκαμεν. Μίαν ἡμέραν μάλιστα ὁ Κολοκοτρώνης ἐκαθβάλικε καὶ ἐπήγαιεν ἀπὸ τὸ Ἄργος εἰς τοὺς Μύλους καὶ κατὰ τύχην τὸ ἄλογόν του τὸν ἔρριξε καὶ ἐθάρασε κακά· τοῦτο εὐθὺς τὸ ἔμαθαν οἱ Τούρκοι τοῦ Ναυπλίου καὶ ἐφώναξαν εἰς τοὺς πολιορκητάς των Ἕλληνας, ὅτι τὸν Γκιαούρ Πασᾶ σας τὸν ἔρριξε τὸ ἄλογον καὶ τὸν ἐσκότωσεν. Ἐπρόμαξαν λοιπὸν οἱ πολιορκηταὶ καὶ εὐθὺς στέλλουν πεζὸν νὰ μάθουν τί ἐπαθεν ὁ ἀρχηγός.

Ὁ Ὑψηλάντης τὰ πάντα μὲ τὸν Κολοκοτρώνην ἐγνώριζε καὶ θέλων νὰ ἐμποδίσῃ τὴν τοιαύτην ὁρμὴν τοῦ λαοῦ κατὰ τῶν προκρίτων ἔκαμνε καθ' ἡμέραν εἰς τὸ σπίτι του προκαταρκτικὰς συναθροίσεις ἀπὸ διαφόρους πληρεξουσίου καὶ λοιποὺς προκρίτους, καὶ διὰ νὰ προετοιμάσῃ νόμους καὶ ὀργανισμοὺς τῆς τοπικῆς Διοικήσεως, τῆς Γερουσίας καὶ λοιπῶν. Αὐτὰ τὰ ἔλεγαν εἰς τοὺς δημοκράτας καὶ ταραξίας, ὅτι δηλαδὴ θὰ τοὺς κάμουν καλὰ πράγματα καθὼς τὰ θέλουν, καὶ δι' αὐτῶν διεσκέδαζαν τὰ πνεύματα καὶ τοὺς ἡσύχαζαν. Τότε δὲ ἔξαφνα

ἐμάθαμεν καὶ τὴν δολοφονίαν τοῦ Ἀντωνίου Οἰκονόμου Ὑδραίου, ἣτις ἐγείνεν ὡς ἐξῆς: Οὗτος, ὡς εἶπαμεν, εἶχεν ἀνταπόκρισιν μὲ τοὺς συγγενεῖς του καὶ τινὰς ἄλλους συμπατριώτας του, κατεσκεύασε σημαίαν, ὠπλίσθη αὐτὸς καὶ οἱ λοιποὶ μετ' αὐτοῦ Ὑδραῖοι ἕως 14· ἀγόρασεν ἄλογον καὶ ἐτοιμάσθη. Ἐγραψε δὲ ἔπειτα καὶ ἔστειλε καὶ τὸ παιδί του εἰς τὸν Κολοκοτρώνην νὰ τοῦ εἴπῃ, ὅτι φεύγει ἀπὸ τὸ μοναστήρι μὲ τοὺς συντρόφους του καὶ ἔρχονται εἰς τὸ Ἄργος. Τοῦτο μαθὼν ὁ Κολοκοτρώνης ἀμέσως ἔγραψε τοῦ Δημ. Τσώκρη ἀρχηγοῦ τοῦ Ἀργους, ὅστις τότε εἶχεν ὑπάγει εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου, νὰ ὑπάγῃ νὰ εὕρῃ τὸν Οἰκονόμον, ὁ ὁποῖος ἔρχεται, νὰ παραλάβῃ αὐτὸν καὶ τοὺς συντρόφους του, νὰ τοὺς φυλάξῃ διὰ νὰ μὴ ἔλθῃ εἰς τὸ Ἄργος καὶ διεγείρῃ τοὺς ἐκεῖ εὐρίσκομένους Ὑδραῖους, ἐκ τῶν ὁποίων ἦσαν πολλοὶ ὡς καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν οἰκοκυραίων, ἐλθόντες διὰ τὴν Συνέλευσιν. Σκοπὸν δὲ εἶχεν ὁ Κολοκοτρώνης νὰ διαλύσῃ τὴν μεταξὺ τῶν προκρίτων Ὑδραίων καὶ τοῦ Οἰκονόμου ὑπάρχουσαν ἔχθραν, καὶ νὰ πείσῃ καὶ συμφιλιώσῃ αὐτούς. Ὁ δὲ Οἰκονόμου μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἀπὸ τὸ μοναστήρι τοῦ Φονιά ἐπῆγεν εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον κωμόπολιν τῆς Κορίνθου, ὅπου ἔμεινεν εἰς τὸ ἐκεῖ μετόχιον τοῦ αὐτοῦ μοναστηρίου, εἰς τὸ ὁποῖον τὸν ὠδήγησεν ἓνα καλογεροπαῖδι. Ὁ ἡγουμενεύων τότε Σαμουήλ ἀντὶ τοῦ εἰρημένου Ναθαναήλ, ὅστις εὐρίσκετο εἰς τὸ Ἄργος, καὶ οἱ λοιποὶ πατέρες τῆς μονῆς, ἰδόντες τὴν ἐτοιμασίαν τοῦ Οἰκονόμου πρὸς ἀναχώρησιν, καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ τὸν πείσουν νὰ μείνῃ ἢ νὰ τὸν ἐμποδίσουν, ἔστειλαν πεζὸν μὲ γράμμα εἰς τὸν Ναθαναήλ εἰδοποιούντες αὐτὸν τὴν φυγὴν τοῦ Οἰκονόμου· οὗτος δὲ ἅμα ἔλαβε τὸ γράμμα ἐφοβήθη, διότι εἶχε ὄσει ὑπόσχεσιν, ὡς

είπαμεν ἀνωτέρω, νὰ τὸν φυλάττη, καὶ ἀμέσως ἐπῆγεν εἰς τὸν Σωτῆρη Χαραλάμπην ἄρχοντα τῶν Καλαβρύτων καὶ ἐδιηγήθη εἰς τοῦτον τὰ γενόμενα. Εὐθύς δὲ ὕστερον συνῆλθαν οἱ πρόκριτοι Μωραΐται, οἱ ὅποιοι ἐκάλεσαν καὶ τοὺς προκρίτους τῆς Ὑδρας, οἵτινες εἶχαν ἔλθει διὰ τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν καὶ ἔδειξαν εἰς αὐτοὺς τὸ γράμμα τοῦ Σαμουήλ. Ἀφοῦ οἱ πρόκριτοι ἀνέγνωσαν τὸ γράμμα εὐθύς ἀνακάτῳθησαν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ Ἄργος, ἀλλὰ πάλιν ἐμετανόησαν, καὶ συσκέψεως γενομένης, ἀπεφάσισαν νὰ στείλουν τὸν ἠγούμενον Ναθαναήλ νὰ εὔρη τὸν Οἰκονόμου, νὰ τὸν γυρίσῃ ὀπίσω εἰς τὸ μοναστήρι διὰ νὰ μένῃ ἐκεῖ φυλαττόμενος ὡς καὶ πρότερον. Ὁ Ναθαναήλ ἀναχωρήσας ἀπὸ τὸ Ἄργος ὀλονυκτικὴς ἐξημερώθη εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον, ὅπου εὔρε τὸν Οἰκονόμου καὶ τοὺς συντρόφους τοῦ ὄλους. Ἐπροσπάθησε μὲ πολλὰς παρακλήσεις καὶ ὑποσχέσεις νὰ τὸν γυρίσῃ ὀπίσω εἰς τὸ μοναστήρι, ἢ νὰ μένῃ εἰς τὸ ἐκεῖ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου εἰς τὸν Βράχον, ἀλλ' ἐστάθη ἀδύνατον νὰ τὸν πείσῃ. Μάλιστα ὁ Οἰκονόμου τοῦ εἶπε, ἀποκρινόμενος εἰς ἅσα τοῦ ἔλεγεν ὁ ἠγούμενος· « Αἶ, καλόγερε, δὲν σὲ » ἀκούω πλέον· ἕως πότε θὰ μ' ἔχῃς δεμένον ἔτσι! » Ὁ ἠγούμενος τότε ἀπελπισθεὶς νὰ τὸν πείσῃ, ἔστειλε καθ' ἑαυτὴν μὲ γράμματα εἰς τὸν Σωτῆρην Χαραλάμπην λέγων εἰς αὐτόν, ὅτι δὲν ἐδυνήθη νὰ τὸν πείσῃ καὶ ὅτι ἔρχεται εἰς τὸ Ἄργος. Ἀφοῦ δὲ ἔφθασεν ἡ εἰδήσις αὕτη οἱ πολιτικοὶ Μωραΐται καὶ οἱ πρόκριτοι τῆς Ὑδρας, χωρὶς νὰ γνωρίζουν τίποτε οἱ στρατιωτικοί, ἐκτὸς τοῦ Ἀνδρέα Λόντου, συνῆλθον καὶ συσκεφθέντες ὁμοῦ ἀπεφάσισαν νὰ τὸν δολοφονήσουν· ὁ δὲ Ἀνδρέας Λόντος, ὅστις εἶχε σῶμα μισθωτῶν στρατιωτῶν καὶ εἶχε κάποιαν τάξιν,

διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς προκρίτους τῆς Ὑδρας ἐδέχθη νὰ δολοφονήσῃ τὸν ἥρωα Οἰκονόμου. Ἐστειλε λοιπὸν τοὺς ἀρχηγούς τῶν μισθοφόρων τοῦ ἀδελφοῦ Εὐδαίου, τὸν Εὐθύμιον καὶ Σπύρον Κραβαρίτας, καὶ τὸν Γεώργιον Κοντοβαζενίτην Πελοποννήσιον· ὁ δὲ Σωτῆρης Χαραλάμπης τὸν ὑπασπιστὴν τοῦ Ἰωάννην Φειζόπουλον Βοστιτζιάνον καὶ τὸν Ἀνδρέαν Νικολόπουλον μὲ ἐβδομῆντα στρατιώτας ἐκ τῶν μισθοφόρων, καὶ τοὺς ἐπαράγγειλεν νὰ ὑπάγουν νὰ τὸν εὔρουν ἐρχόμενον καὶ νὰ τὸν σκοτώσουν, ὅπου καὶ ἂν τὸν ἀπαντήσουν. Ἀναμέσον λοιπὸν Ἄργους καὶ Κουτσοπόδι, πλησίον τοῦ ποταμίου Ξερῶν τὸ ἐπάνω μέρος, ὅπου ὑπάρχει τοῖχος παλαιὸς ἀσβεστοκτισμένος, ἐκεῖ ἀπαντήθησαν οἱ ἀπεσταλμένοι δολοφόνοι μὲ τὸν Οἰκονόμου, ὅστις μὴ ὑποπτεύων, ὅτι αὐτοὶ ἤρχοντο δι' αὐτόν, δὲν ἐτάχυνε τὰ βήματά του, ὥστε νὰ φθάσῃ εἰς τὸν τοῖχον διὰ νὰ τὸν ἔχῃ ὀχύρωμα, ὅτε οἱ δολοφόνοι τοῦ εἶπαν νὰ κλείσῃ τὴν σημαίαν του καὶ νὰ ρίψῃ κάτω τὰ ὅπλα του· ἀλλ' ὁ Οἰκονόμου δὲν ὑπάκουσεν, ἀλλ' ἀντεστάθη καὶ μάλιστα ὠρμησε νὰ τρέξῃ διὰ νὰ πιάσῃ τὸν τοῖχον καὶ νὰ ὑπερασπισθῇ, ὅτε οἱ δολοφόνοι ἀμέσως ἐπυροβόλησαν κατ' αὐτοῦ, ὅστις καὶ ἔπεσεν ἀπὸ τὸ ἄλογόν του νεκρός. Ἄλλος φόνος δὲν ἔγεινεν· οἱ δὲ σύντροφοί του ἔφυγαν ὅλοι ἐδῶθεν καὶ ἐκεῖθεν. Οἱ δὲ δολοφόνοι ἰδόντες, ὅτι μακρόθεν ἤρχοντο ἐκεῖ ἄλλοι στρατιῶται ἐτάχυναν καὶ αὐτοὶ τὴν φυγὴν των. Μετὰ τὸ συμβᾶν τοῦτο ἔφθασεν εἰς τὸν τόπον τοῦ φόνου καὶ ὁ στρατηγὸς Τσώκρης, τὸν ὅποιον, ὡς ἀνωτέρω εἶπαμεν, εἶχεν ἀποστείλει ὁ Κολοκοτρώνης, καὶ ὅστις, κατὰ δυστυχίαν, ἄργησε νὰ ἔλθῃ, διότι κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν εἶχαν κάμει ἐξοδὸν οἱ Τούρκοι τοῦ Ναυπλίου, καὶ ἐπῆγε καὶ αὐτὸς

νά τοὺς πολεμήσῃ. Ἀφοῦ δὲ ἔφθασεν εἰς τὸν τόπον ἡῦρε τὸ πτώμα τοῦ Οἰκονόμου, καὶ ἀμέσως διέταξε καὶ τὸ ἔθαψαν ἐκεῖ πλησίον εἰς τὸν τοῖχον. Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ τέλος τῆς ζωῆς τοῦ ἥρωος τῆς Ὑδρας Ἀντωνίου Οἰκονόμου. Ἄνω κάτω ἔγεινε τὸ Ἄργος, ὅταν ἔφθασεν ἐκεῖ ἡ εἰδησις τῆς δολοφονίας, καὶ φόβος πολὺς ἐπλάκωσε τοὺς οἰκοκυραίους τῆς Ὑδρας· ἀλλ' εἰς μάτην, διότι τὸ κακὸν ἔγεινεν. Ὅλοι τότε ἔλεγον, ὅτι ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης ἔδωκε τὴν διαταγὴν τοῦ τοιοῦτου φόνου. Ἐλεγον δὲ καὶ τοῦτο, τὸ ὁποῖον καὶ ἐγὼ πιστεύω, ὅτι ὁ διδάσκαλος Βάμβας, ὁ καγγελάριος καὶ μυστικοσύμβουλος τοῦ πρίγκηπος Ὑψηλάντου, ἐπληρώθη ἀκριβᾶ καὶ ἀπάτησε τὸν καλοκᾶγαθον αὐτὸν ἄνδρα, καὶ ὑπέγραψε τὸν θάνατον τοῦ Οἰκονόμου, διότι ὁ Ἀναγνωστόπουλος ἔλειπε τὴν ὥραν ἐκείνην, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Βάμβας ἡῦρε τὸν καιρὸν καὶ ἐξαπάτησε τὸν πρίγκηπα, ὅστις ποτὲ δὲν τὸν ἐπίστευεν. Οὕτως ἔλεγον τότε διὰ νὰ μὴν φύγουν οἱ Ὑδραῖοι, οἱ ὁποῖοι σκοπὸν εἶχαν νὰ μᾶς ἀφήσουν, ἔὰν οἱ ἄρχοντες Πελοποννήσιοι δὲν ἐσχότωναν τὸν Οἰκονόμου.

Ἀφοῦ ταῦτα ἐγένοντο πλέον γνωστὰ οἱ φίλοι τοῦ Ὑψηλάντου, ὡς καὶ οἱ ἄλλοι οἱ περὶ αὐτὸν πολὺ ἐλυπήθησαν καὶ ἐμάλωσαν ἀναμεταξύ των. Ὁ Ὑψηλάντης ἐβλασφημοῦσε πολὺ καὶ ἐκαταράτο τὸν Βάμβαν, οὗτος δὲ πάλιν ἐδικαιολογοῦσε τὴν ἄτιμον καὶ αἰσχρὰν πράξιν του λέγων, ὅτι ἂν δὲν ἐδολοφονεῖτο ὁ Οἰκονόμου, οἱ οἰκοκυραῖοι τῆς Ὑδρας ἀφεύκτως ἔφευγαν. Ὁ δὲ Τσώκρης ἀφοῦ ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἡῦρε τὸν τόπον ἄνω κάτω, ἀμέσως ἐπῆγεν εἰς τὸ κατάλυμα τῶν Ὑδραίων, τὸ ὁποῖον ἦτο εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἀναγνώστου Ἰατροῦ, παραπονούμενος καὶ μαλώνων μὲ τοὺς Ὑδραῖους διὰ τί

νά σκοτώσουν τὸν ἄνθρωπον, ὅτε ὁ Μανώλης Τομπάζης, ἓνας ἐκ τῶν προκρίτων τῆς Ὑδρας, τὸν ἐπῆρε κατὰ μέρος διὰ νὰ τὸν καθησυχάσῃ, λέγων εἰς αὐτόν, ὅτι ἦτο ἀνάγκη νὰ γείνη ὅ,τι ἔγεινε, διότι ἂν ὁ Οἰκονόμου ἐπήγαινε εἰς τὴν Ὑδραν βέβαια θὰ τὴν κατέστρεφεν, ἐκτὸς δὲ τούτου θὰ κατέστρεφε καὶ ἡμᾶς τοὺς οἰκοκυραίους, καὶ τότε οἱ κλεφτοκαπεταναῖοι ὅλοι θὰ ἐξουσίαζαν τὰ πάντα, καὶ ὅτι καθὼς ἀπέθανεν ὁ Γκίκας Θ. Γκίκας διὰ τὴν ἡσυχίαν τῆς Ὑδρας, οὕτως ἔπρεπε νὰ λείψῃ καὶ ὁ Οἰκονόμου. Τοιαῦτα ἔλεγεν ὁ Τομπάζης διὰ νὰ καθησυχάσῃ τὸν Τσώκρη, καὶ προσέτι τοῦ εἶπε καὶ τοῦτο, ὅτι « ἐσύ, Τσώκρη, δὲν εἶσαι ἀπὸ αὐτούς, ἐννοῶν τοὺς κλεφτοκαπεταναίους, ἀλλ' εἶσαι ἀπὸ ἡμᾶς, καὶ μὴ φωνάζῃς ἀδίκως ». Ἐκ τούτων ὅλων γίνεται φανερόν, ὅτι ἡ συνωμοσία τῶν προκρίτων τῆς ξηρᾶς καὶ τῶν νήσων κατὰ τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντη, τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τῶν λοιπῶν κλεφτοκαπεταναίων, λαβοῦσα τὴν ἀρχὴν τῆς εἰς τὰ Βέρβαινα, ἄρχισεν ὁλοὲν νὰ αὐξάνῃ.

Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης καὶ οἱ λοιποὶ ἐκεῖ καπεταναῖοι ἐσυνάχθησαν εἰς τὸ σπίτι τοῦ Ὑψηλάντου καὶ ἀπεφάσισαν νὰ προσκληθοῦν οἱ πληρεξούσιοι μίαν ὥραν ἀρχήτερα διὰ νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν ἐκκλησίαν νὰ ὀρκισθοῦν ὡς πληρεξούσιοι, καὶ μετὰ τὸν ὅρκον ἐπροσδιώρισαν ὡς τόπον τῆς Συνελεύσεως τὴν Πιάδα· ὁ δὲ Κολοκοτρώνης, Ὑψηλάντης καὶ οἱ λοιποὶ καπεταναῖοι νὰ ὑπάγουν νὰ κάμουν τὴν ἔφοδον κατὰ τοῦ Ναυπλίου.

Ἡ ὀρκισις λοιπὸν τῶν πληρεξουσίων καὶ ἡ ἔφοδος κατὰ τοῦ Ναυπλίου διεσκόρπισεν εἰς τὰ δύο αὐτὰ μέρη τοὺς προκρίτους καὶ τοὺς καπεταναίους καὶ διέλυσε τὸν

προφανῆ ἐμφύλιον πόλεμον, τὸν ὁποῖον ἐζήτουν οἱ δημοκράται νὰ ἀνάψουν.

Ἄφου δὲ ἐσυνάχθησαν τὰ στρατεύματα εἰς τὴν Ἄριαν τοῦ Ναυπλίου ἔλα μὲ τοὺς ἀρχηγούς των, ὁ Ἰωάσαφ Βυζάντιος τοὺς ἔβαλεν ἐνθουσιαστικὸν λόγον. Ἡ δὲ ἔφοδος ἔγεινεν ὡς ἐξῆς. Ἡ θέσις ἢ ὀνομαζομένη Ἀρβανιτιὰ εἶναι κάτω ἀπὸ τὸ Παλαμηδίου μεσημβρινοδυτικῶς μεταξὺ τῆς σκεπαστῆς κρυφῆς ἀνόδου. Ὁ δὲ βράχος ὁ μεταξὺ τοῦ Ἴτσ-καλαὶ καὶ τοῦ Παλαμηδίου ὀνομάζεται Καραθῶνα. Ὅστις ἐβγαίνει ἀπὸ τὴν πύρταν τῆς ξηρᾶς καὶ πηγαίνει τὸν ἀνήφορον διὰ τὸ Παλαμηδίου, δεξιὰ ἀφίνει τὴν ἄκραν τῆς φόσας (τάφρου), καὶ ἀριστερὰ τὴν βρύσιν· προχωρῶν δὲ φθάνει εἰς τὸ Κουπ-ταπισὶ καὶ εἰς τὸν δρόμον τοῦ Πορτέλλου. Ἐμπροσθεν ὑπάρχει τὸ κόμμα τοῦ βράχου, τὸ χωρίζον τὸ Ἴτσ-καλαὶ κατὰ διάσελα, καὶ ἄρχεται ἢ Καραθῶνα, ἢ ὁποῖα πίπτει εἰς τὸν αἰγιαλὸν διαχωρίζουσα τὸ Ἴτσ-καλαί. Εἰς δὲ τὴν Ἀρβανιτιὰν ἀναβαίνει τις διὰ τινος μικρᾶς σκαλίτσας, ἢ ὁποῖα στρέφει ἀριστερὰ ὅπου διέρχεται στενωπὸς δρομίσκος ὑπὸ τοὺς βράχους τοῦ Παλαμηδίου καὶ τῆς θαλάσσης διευθυνόμενος μακρὰν. Τὸ δὲ τεῖχος τῆς πόλεως ἀρχίζει εὐθὺς ἀπὸ τὴν μεγάλην πύρταν τῆς ξηρᾶς καὶ φθάνει κάτω ἕως εἰς τὸ κανονοστάσιον τῆς ξηρᾶς, ὅπου εἶναι ἢ τάπια τοῦ Γιαλοῦ καὶ τὸ ὀπλοστάσιον. Οἱ Ἕλληνες τακτικοὶ καὶ ἄτακτοι καὶ ὡς πενήντα Γερμανοί, οἵτινες ἦσαν ἐκεῖ, οἱ λεγόμενοι φιλέλληνες, καὶ ἦσαν ἀληθινῶς τοιοῦτοι, διότι ἕως τότε δὲν εἶχαν ἔλθει πολλοὶ ἐκ τῶν φιλελλήνων, κατόπιν ὅμως ἤρχοντο ἀπὸ τὴν Εὐρώπην ἕνας ἕνας καὶ ἀπὸ πολλὰς πόλεις. Οὗτοι ἔλοι ἐπῆγαν ἀντικρὺ τοῦ πορτέλλου καὶ μεταξὺ τῆς μεγάλης πύρτας καὶ τοῦ

κουπ-ταπί ἄνωθεν καὶ εἰς τὸ ἄκρον τῆς τάφρου· ἐκεῖ ἔβαλεν μερικαῖς σκάλαις εἰς τὸ τεῖχος, ἀλλὰ δυστυχῶς αὐταὶ δὲν ἔφθαναν ἕως ἐπάνω, ἀλλ' οὔτε σχοινιά ἔφεραν μαζὺ των διὰ νὰ τὰς ἐνώσουν ἀνὰ δύο καὶ νὰ κάμουν μίαν σκάλαν διὰ ν' ἀναβοῦν, καὶ τοιουτοτρόπως δὲν ἐπροχώρησαν πέρα, ἀλλ' ἐτραβήχθησαν ὀπίσω εἰς τὴν ξηρόβρυσιν καὶ ἀπὸ κάτω ἀπὸ τοὺς βράχους τοῦ Παλαμηδίου, ἄνωθεν καὶ ὀπισθεν τοῦ ὑδραγωγείου ἕως τοῦ Κυβερνήτου τὸ καφενεῖον· διότι τότε ἐκεῖ ἦτο τ ε κ ε ς ὅπου ἐμόναζεν ἕνας δ ε ρ β ἰ σ η ς, καὶ πέρα ἀκόμη τοῦ βράχου καὶ τοῦ ὑδραγωγείου, τὸ ὁποῖον πηγαίνει ἕως εἰς τὴν Πρόγοιαν, ἣτις ἦτο ἔλη σχεδὸν γεμάτη Τουρκομνήματα ἕως πέρα εἰς τοὺς Ἀγίους Πάντας καὶ τὸ Ἀγγουρῶν λεγόμενον. Αὐτὸ ἐσκαλίσθη ἐπὶ τῆς Ἀντιβασιλείας, οἱ δὲ Ἕλληνες ὠνόμασαν αὐτὸν τὸν λέοντα ἀγγουρῶν, διότι ἔθαπταν τοὺς ἀποθνήσκοντας ἐκεῖ Βαυαρούς, οἱ ὁποῖοι ἔτρωγαν τὰ παραγενομένα κίτρινα ἀγγούρια, ἔτρωγαν τὰ κολοκύθια ἄβραστα, καὶ τὰ πεπόνια βρασμένα, καθὼς καὶ τοὺς σκύλους, τῆς γάταις κλπ. Αὕτη ἢ ἀκάθαρτος τροφή τοὺς ἔφερον ἀσθένειαν καὶ ἀπέθνησκον. Εἰς μνήμην δὲ τῶν ἀποθανόντων ἐσκάλισαν εἰς τὸν βράχον τὸν ἄνωθεν τοῦ νεκροταφείου τοῦτον τὸν λέοντα.

Ἦτο δὲ γεμάτος ὁ τόπος μάνδραις, μνήματα, κυπαρίσσια, καὶ ἄλλα δένδρα διάφορα, ἀθάνατοι φυτευμένοι πολλοί, ὥστε ἐδυσκολεύετο ὁ ἄρθρωπος νὰ περάσῃ εὐκολα. Οἱ Ἕλληνες ἐπερίμεναν ἐκεῖ ἕως ὅτου πλησιάσουν οἱ θαλασσινοὶ μὲ τὰ πλοῖα κατὰ τὸ συμφωνηθὲν σχέδιον, καὶ οὕτω νὰ δοθῇ τὸ σημεῖον τῆς ἐφόδου· ἀλλὰ δυστυχῶς οἱ θαλασσινοὶ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ πλησιάσουν, διότι ὁ ἀέρας δὲν τοὺς ἐβοήθησε. Τὸ σημεῖον ἐδόθη, ἐτουφέκισαν

οὐκ ἐκτός τοῦ Παλαμηδίου Ἕλληνας, ἀνακατώθησαν οἱ Τούρκοι καὶ ἐνόησαν, ὅτι θὰ γείνη ἔφοδος· ἄρχισε τὸ φρούριον νὰ κανονοβολῇ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη γύρωθεν· μάλιστα εἰς τὸ Παλαμηδίου εἶχον ἀνάψει φῶτα βεγγαλικά, τὰ ὁποῖα εὐρίσκοντο ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν Βενετῶν, καὶ ἔχυσαν αὐτὰς τὰς φλόγας ἔμπροσθεν καὶ ἐκτός τοῦ τείχους τοῦ φρουρίου, καὶ ἔβλεπαν μακρὰν οἱ Τούρκοι, οἱ ὁποῖοι ἔσπειραν καὶ τρίγωνα σιδηρᾶ νὰ τρυπῶνται οἱ στρατιῶται καὶ τὰ ἄλογα· ἔφεραν πυροβολιτὰς Φράγκους ἀπὸ τὸ νεοφερμένον πλοῖον, καὶ μᾶς ἐζάλισαν ἀπὸ τὰς σφαίρας καὶ τὰ μ π α λ α μ υ δ ρ ἄ λ ι α. Ἄλλ' ἔμως ἐσώθημεν διὰ τῆς συμβουλῆς τοῦ ἀρχηγοῦ Κολοκοτρώνη, ὅστις ἀπὸ τὰ φῶτα ἐνόησε τὸν ἀρχιπυροβολιτὴν τὸν διοικοῦντα τὰ κανονοστάσια, καὶ ἀφοῦ ἐπῆρην ἕως δέκα στρατιώτας διέταξε νὰ τουφεκίσουν ὅλοι διὰ μιᾶς ἐκεῖ ὅπου θέλει τοὺς δείξει, καὶ ἀφοῦ τοὺς ἔδειξε τὸ μέρος, ὅλοι αὐτοὶ ὁμοῦ ἐτουφεκίσαν καὶ ἐσχότωσαν τὸν ἀρχιπυροβολιτὴν, καὶ οὕτως ἔπαυσεν ὁ κανονοβολισμὸς· μᾶς ἐρμήνευσε νὰ μὴ στεκώμεθα ὄρθιοι ἕως ὅτου σχάση ἡ βόμβα. Ἡ νύκτα ἐσώθη καὶ ἄρχισεν ἡ ἡμέρα, καὶ τότε οἱ Τούρκοι ἔβλεπαν τοὺς Ἕλληνας καὶ ἔστρεψαν τὰ κανόνια κατ' αὐτῶν, ὅτε ὁ Δ. Ὑψηλάντης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης διέταξαν τὴν ὀπισθοχώρησιν. Ὁ φόνος τῶν Ἑλλήνων ἔγεινε κατὰ τοῦ Κυβερνήτου τὸ περιβόλι ἄνωθεν καὶ κάτωθεν τοῦ ὕδραγωγείου, ὅπου τῶρα εἶναι ὁ δημόσιος ἀμαξιτὸς δρόμος, ἡ βρύσις καὶ ἡ πλατεῖα τοῦ στρατιωτικοῦ γυμνασίου· τὸ δὲ περιβόλι ἦτο στενόμακρον ἕως πέρα εἰς τοῦ Καλλέργη τὸ χανι· εἰς δὲ τὸ ἀρκτικὸν μέρος κατὰ τὴν θάλασσαν ἦτο λάσπη καὶ δὲν ἐπατεῖτο ὁ τόπος, καὶ τότε ἔλειπε τὸ πρόχωμα, τὸ ὁποῖον εἶναι τῶρα ἔξω τῆς τάφρου. Ἐκεῖ πλησίον τῆς

βρύσεως καὶ τοῦ ἐμβάσματος τοῦ Ναυπλίου κατ' ἀνατολὰς ἕμενον ὁ Ἀναγνώστης Κελμπερῆς καπετάνιος τοῦ χωρίου Κοσμᾶ ἀπὸ τὰ λεγόμενα Ὀλυμποχώρια. Παλαιόθεν τὸ χωρίον Κοσμᾶ ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ἐκεῖ χωρία ἀνήκον εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Ἄργους, οἱ δὲ στρατιῶται καὶ οἱ καπεταναῖοι ἤρχοντο καὶ ἐνοῦντο μὲ τοὺς Ἀργεῖους εἰς τοὺς πολέμους. Ἐκεῖ ἦσαν καὶ ὁ Ἀποστόλης Κολοκοτρώνης, ὁ Νικήτας Σταματελόπουλος καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἀξιωματικοί, οἱ ὁποῖοι ἐτρόμαξαν ἕως ὅτου νὰ φύγουν, διότι σφαῖρα κανονίου ἐσύντριψε τὸν πόδα τοῦ Κελμπερῆ ἐπάνω εἰς τὸν μηρόν, καὶ δὲν ἐδύνατο νὰ περιπατήσῃ· ἄρπαζεν ἀπὸ τὴν φουστανέλλαν τοὺς καπεταναίους καὶ ἐζήτηει βοήθειαν, ἀλλὰ δὲν εἶχε τὸν βοηθοῦντα, καὶ τὸν παρήτησαν ὅλοι, διότι ἤθελαν νὰ σώσουν τὸν ἑαυτὸν των. Ἐπειτα οἱ Τούρκοι ἐβγήκαν καὶ τὸν ἐπῆραν μέσα εἰς τὸ Ναύπλιον. Οἱ δὲ Ἑβραῖοι διὰ νὰ δείξουν εἰς τοὺς Τούρκους, ὅτι ἔχουν τὸ αὐτὸ πάθος μὲ αὐτοὺς κατὰ τῶν Ἑλλήνων, τὸν ἔσυραν εἰς τοὺς δρόμους τῆς πόλεως καὶ ἐνόσω ἔζη τοῦ ἕκαμαν μυρία μαρτύρια, ἐμπαιγμοὺς καὶ ὕβρεις, καὶ μάλιστα τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐμάσαγαν τὰ αὐτιά του, τάχα ὅτι ἐκινουῦντο ἀπὸ ὑπερβολικὸν πάθος καὶ διὰ νὰ εὐχαριστήσουν τοὺς Τούρκους. Ἀφοῦ δὲ ἀπέθανεν ὁ Κελμπερῆς, ἔπειτα τὸν ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν. Κατὰ δὲ τὴν ὀπισθοχώρησιν τῶν Ἑλλήνων καὶ πρὶν φθάσουν οὗτοι φεύγοντες κατὰ τὸ μέρος τῶν βυρσοδεφείων, διότι ἕως ἐκεῖ ἔφθαναν τὰ μπαλαμουδράλια τῶν κανονίων, ἐκεῖ ἐθερίσθησαν πολλοὶ τῶν στρατιωτῶν ἐξ ὅλων τῶν σωμάτων, τὸ ὅλον ὡς πενήντα, καὶ ἔμειναν νεκροί, καὶ πολλοὶ πληγωμένοι· ἐκ δὲ τῶν φιλελλήνων τακτικῶν μόνον εἰκοσιοκτὼ ἐφονεύθησαν, οἱ δὲ πληγωμένοι ἦσαν περισσότε-

ροι· ὁ δὲ φόνος αὐτὸς τοὺς διέλυσε, διότι ἐλαβώθη ἐλαφρῶς καὶ ὁ Γκουβερνάτ ὁ ἀρχηγός των. Ἐπειτα τὰ λοιπὰ στρατεύματα ἐτρεβήχθησαν εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἠκολούθει πάλιν ἡ τακτικὴ πολιορκία τοῦ Ναυπλίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

*Πρώτη παράδοσις τοῦ φρουρίου τῆς Κορίνθου
εἰς τὸν Θ. Κολοκοτρώνην.*

Ἐκείθεν ὁ Κολοκοτρώνης καὶ λοιποὶ καπεταναῖοι ἀνεχώρησαν καὶ ἐπήγαιναν εἰς τὴν Κόρινθον, καὶ καθ' ὁδὸν ἐνυκτέρευσαν εἰς τὸ χωρίον Ἁγιονόρι καὶ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Γεωργίου Καλαρᾶ ἱατροῦ, ἀνθρώπου ἐπισήμου καὶ γνωστοῦ. Ἐκεῖ ἓνας τῶν στρατιωτῶν τοῦ Κολοκοτρώνη ἐζήτησεν ἐληαῖς τηγανισμέναις, καὶ ἐπειδὴ ἡ δέσποινα τοῦ σπιτιοῦ, ὅπου ἔμεινε δὲν ἐγνώριζε τὸ παράξενον τοῦτο φαγητόν, ὁ στρατιώτης ἐμάλωσε μὲ αὐτήν, ἐθύμωσε καὶ ἔσπασε τὴν στάμναν μὲ τὸ λάδι, ἕνεκα τούτου ἔγειναν παράπονα ἀφ' ἐσπέρας εἰς τὸν ἀρχηγόν, ὅστις ἀμέσως ἐδιέταξε καὶ ἔθεσαν τὸν στρατιώτην ὑπὸ φύλαξιν. Τὴν δὲ ἐπαύριον ὁ ἀρχηγὸς ἔβγαλε τὸν στρατιώτην εἰς τὸ ἀλῶνι τὸ πλακωτὸν κατὰ τὸ διάσελον τοῦ αὐτοῦ χωρίου, καὶ παρόντων ὄλων τῶν στρατιωτῶν ἔκαμε κύκλον καὶ ἐν τῷ μέσῳ ἀνεγνώσθη ἡ καταδίκη του, ἡ ὁποία ἦτο ἡ ἐξῆς· νὰ τὸν φτύσουν οἱ ἄλλοι στρατιῶται διότι ἐζήτησεν ἐληαῖς τηγανισμέναις. Ἐνῶ δὲ ἐκτελεῖτο ἡ ἀπόφασις, ὁ καταδικασθεὶς στρατιώτης τόσον ἐταράχθη ἀπὸ τὴν ἐντροπὴν του, ὥστε ἐλιποθύμησε καὶ ἔπειτα ἀπέθανε. Καὶ εἰς τὴν Κόρινθον μετ' ὀλίγας ἡμέρας συνέβη ἓνα ἄλλο πα-

ρόμοιον. Ἀπεκοιμήθησαν δύο στρατιῶται εἰς τὴν φυλακὴν τῆς νυκτός, τοῦτο μαθὼν ὁ Κολοκοτρώνης διέταξε καὶ τοὺς ἔδεσαν εἰς ἓνα μέρος καὶ ἔπειτα εἶπεν εἰς τοὺς στρατιώτας νὰ τοὺς φτύσουν· ὁ ἓνας ἀπέθανεν ἀμέσως ἐκεῖ, ὁ δὲ ἄλλος ἐχάθη καὶ δὲν τὸν εἶδαμεν πλέον ἀπὸ τὴν ὥραν ἐκείνην. Ἴδου πῶς οἱ ἄνθρωποι τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἐντρέποντο. Φαίνεται, ὅτι τότε τὰ ἦθη ἦσαν ἀγνότερα τῶν σήμερον ὑπαρχόντων. Πρὶν ὅμως ὁ Κολοκοτρώνης ἀναχωρήσῃ ἄφησε τὴν 9 106ρίου 1821, κατὰ τὸ ἀκόλουθον πληρεξούσιον, ἐπιτροπὸν του εἰς τὴν Βουλὴν καὶ τὴν Γερουσίαν τοῦ ἔθνους τὸν Κωνσταντῖνον Ἀλεξανδρόπουλον· ἐτι δὲ νὰ τὸν ἐπιτροπεύῃ καὶ εἰς τὸν στρατὸν τοῦ ἰδίου του σώματος καὶ εἰς τοὺς ἀρβώστους, οἱ ὅποιοι ἔμειναν εἰς τὸ Ἄργος, μέχρις ὅτου ἤθελεν ἐπανέλθει ἀπὸ τὴν Κόρινθον¹.

¹ Ἴδου τὸ πληρεξούσιον·

» Διὰ τοῦ παρόντος μου ἀποδεικτικῷ ἰδιοχείρου γράμματος δηλοποιῶ ὁ ὑπογεγραμμένος, ὅτι τὴν σήμερον ἐπαναγερῶ διὰ Κόρινθον μετὰ τοῦ ὑψηλοτάτου πρίγκηπος· καὶ λοιπῶν Καπεταναίων κατὰ τὴν κοινὴν ἀπόφασιν τοῦ Γένους· ἀντ' ἐμοῦ εἰς τὴν κοινὴν ἐνταῦθα Πελοποννησιακὴν καὶ τῶν νήσων Βουλὴν καὶ Γερουσίαν ἀφίνω τὸν κὺρ Κωνσταντῖνον Ἀλεξανδρόπουλον. Ὅστις θέλει ἐπιφέρει τὸ ἄτομόν μου καὶ ἴδιόν μου πρόσωπον, πρὸς τὴν ὁποίαν θέλει παρεδρεῦει ὡς ἄλλος ἐγὼ ἔχων παρ' ἐμοῦ πᾶσαν τὴν πληρεξουσιότητα εἰς κάθε περίπτωση καὶ βουλευτήριον καὶ χρεῖαν τῶν συμφερόντων τῆς πατρίδος, ἵνα γνωμοδοτῇ καὶ δίδῃ τὴν ψήφον του ἐλευθέρως, καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ εἶναι πληρεξούσιος παρ' ἐμοῦ εἰς τὸ νὰ πράξῃ καὶ ἐνεργήσῃ ὅσα καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος, μέχρι τῆς ἐπιτροπῆς μου ἀπὸ Κόρινθον, καὶ τότε ἡ ἐπιτροπικὴ μου εἶναι ἄκυρος πρὸς αὐτὸν καὶ εἰς ἔνδειξιν ὑποφαίνομαι τῇ ἰδίᾳ μου χειρὶ.

Τῆ 9 Δεκεμβρ. 1821 ἐν Ἄργει.

(Τ. Σ.) *Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.*

Ἐχὲι δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ κὺρ Κωνσταντῖνος Ἀλεξανδρόπουλος τὴν ἐπιτροπέαν μου καὶ τὴν πληρεξουσιότητα ἐπάνω εἰς ὅλους τοὺς στρατιώτας τοῦ σώματός μου καὶ ἀρβώστους, ὅπου ἔμειναν ἐδῶ, εἰς τὸ νὰ προβλέπῃ καὶ φροντίξῃ ὡς ἄλλος ἐγὼ τὰ τῆς ζωοτροφίας των καὶ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα.

Τῆ 9 Δεκεμβρίου 1821 ἐν Ἄργει.

Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.

Μετὰ 4 ἡμέρας ἔφθασεν εἰς Κόρινθον ὁ Δ. Ὑψηλάντης, ὁ Π. Γιατράκος καὶ ὁ Κρεβατᾶς μετὰ τοὺς Μιστριώτας, ὁ Κορίνθου Κύριλλος καὶ πολλοὶ πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοί, ὡς τὸ φανερῶναι τὸ κατωτέρω γράμμα τοῦ Κολοκοτρώνη¹.

Ἄπὸ ἐκεῖ ὁ Π. Γιατράκος μετὰ τῶν ἄλλων ἐπῆγαν εἰς τὰ Ξαμίλια καὶ εἶχαν μαζί των καὶ τὸν Κιαμήλπεην

¹) *Περιπόθητε Κύρ Κωνσταντῖνε Ἀλεξανδρόπουλε!*

Ἔλαβον τὸ ἀδελφικὸν σου, ἀλλ' εἰς τὴν γραφὴν σου δὲν μοι σημειοῖς τίποτε διὰ νὰ ἰννοῶμαι τί κάμνεις αὐτοῦ, καὶ πῶς πηγαίνεις μετὰ τῶν βουλευτῶν καὶ βουλευτῶν, μ' ὄλον ὅπου εἶμαι τόσας ἡμέρας ἐδῶ διὰ φανέρωσόν μοι καὶ ἐξηγήσου λεπτομερῶς εἰς ἡσυχίαν καὶ κυβέρνησίν μου. Ἐπὶ τούτῳ νὰ προσπαθήσης νὰ μοῦ εὔρης μερικὸν πανί, καὶ νὰ τὸ δώσης εἰς τὸ σπῆτι τοῦ Γιάννου νὰ μοῦ κάμουν ἓν σῶβρακον, τὸ ὅποιον νὰ γείνη ὀλίγον μακρὺ, μάλιστα τὰ καλαμόποδα νὰ γείνουν ἕως κάτω καὶ μὲ κάθε τρόπον νὰ μοῦ τὸ ἐξαποστείλῃς, ὅτι δὲν ἔχω διόλου καὶ τὸ προσμένω ἀφευκτα. Ἄπὸ τὸ χαρτὶ ὅπου ἦλθεν ἀπὸ Δημιτσάναν νὰ βαστήξῃς ἓν ῥέσμον, ὅτι τὸ θέλω διὰ γράψιμον, τὸ ὅποιον φυλάττεις αὐτοῦ εἰς ἓν μέρος· στείλέ μας καὶ ἐδῶ ἓν δύο καδέρνια*).

*) Ἄς τὸ μάθουν τοῦτο οἱ δυσφημοῦντες τοὺς ἄλλους στρατιωτικούς τῆς Ἑλλάδος, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης ὁ ἀρχηγὸς τῆς Πελοποννήσου, ὅχι πολλοὺς μῆνας μετὰ τὴν κυρίεισιν τῆς Τριπολιτσᾶς, δὲν εἶχεν οὔτε ἓνα σῶβρακον, ἀλλ' ἐν ᾧ ἐπολιόρκει τὴν Κόρινθον ἠναγκάσθη νὰ γράψῃ εἰς Ἄργος διὰ νὰ τοῦ κάμουν καὶ νὰ τοῦ τὸ στείλουν τὸ ταχύτερον, Ἄντὰ ἦσαν τὰ λάφυρα, τὰ ὅποια καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ἄλλοι ἐθησάβρισαν! Ἐν ᾧ δ' εἰς τοιαύτην κατάστασιν ἦτο ὁ μέγας ἐκεῖνος στρατηγὸς τῆς Ἑλλάδος, οὐδόλως ἐδυσχεραστεῖτο, οὐδὲ ἐταράττετο, ἀλλ' ἐφρόντιζε μὲ ὄλους τοὺς οὐστρατιώτας του νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν πατρίδα. Κανένας δὲ ἀπὸ αὐτοὺς δὲν ἐπίστευεν, ἀφ' οὔ γείνη διὰ τῶν μεγάλων τῶν θυσιῶν ἡ πατρὶς ἐλευθέρη, ὅτι ἤθελε παραγκωνισθῆ ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν του, καὶ ὅτι ἤθελεν ἀποθάνει ἐπὶ τῆς ψάθης.

Νέον τι δὲν ἔχομεν γθὲς ἦλθε καὶ ὁ πρίγκηψ ἐδῶ, καὶ σήμερον περιμένοντες τὸν Γιατράκον μετὰ τὸν Κιαμήλπεην, καὶ νὰ ἴδωμεν τί εὐδοκεῖ Κύριος· τοὺς ἀβόωστους στρατιώτας νὰ ἐπισκέπτεσαι καθ' ἡμέραν μετὰ τὸν ἱατρὸν σου ἔχω ἀφισμένον αὐτοῦ, καὶ νὰ μοὶ γράψῃς περὶ πάντων, στέλλοντάς μου μὲ πρῶτον τὸ σῶβρακον, καὶ ἓν τοσοῦτ' ἀσπαζόμενός Σας ἀδελφικῶς μένω, τῆ 13 Δεκεμβρίου 1821 ἐκ Κορίνθου

Ὁ ὡς ἀδελφός
Θεόδωρος Κολοκοτρώνης

μετὰ τὴν συνοδείαν του ὑπὲρ τοὺς 100 Τούρκους Ἀγάδες, τοὺς περισσοτέρους συγγενεῖς του. Τὸν ἐκολάκευαν δὲ καὶ τὸν ἐπεριποιούντο ὡς ἤθελε, μετὰ τὸν σκοπὸν, ὅτι θὰ μαρτυρήσῃ τοὺς θησαυρούς του, καὶ θὰ γράψῃ τῆς μάνας του εἰς τὸ φρούριον νὰ τὸ παραδώσῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας. Τὸν ἔβαλαν καὶ ἔγραψεν ἓνα γράμμα, ἀλλὰ εἰς αὐτὸ ἔγραψεν ὅλα τὰ ἐναντία. Τὸ γράμμα του ἀνέγνωσεν ὁ Σέχ Ταῆρ ἐφέντης ἐπίσημος Τούρκος τῆς Τριπολιτσᾶς, τὸν ὅποιον εἶχε μαζί του ὁ Ἀποστόλης Κολοκοτρώνης· αὐτὸς τοὺς ἐβεβαίωσεν, ὅτι ὁ Κιαμήλπεης δὲν γράφει τῆς μητρὸς του νὰ τοὺς παραδώσῃ τὸ φρούριον. Ὅλοι τότε σύμφωνα ἀπεφάσισαν διὰ νὰ τὸν φοβίσουν νὰ σκοτώσουν ἐμπροστὰ τοῦ μερικοῦ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους του καὶ οὕτως ἔκαμαν. Ἄλλ' αὐτὸς ἀντὶ νὰ φοβηθῆ ὠργίσθη περισσότερο καὶ τοὺς εἶπε σκοτώσατε καὶ ἐμένα ἔτσι, διότι ἐγὼ δὲν ἀλλάζω γνώμην, οὔτε ἔχω τίποτε ἀπὸ ὅσα μοῦ γυρεύεται. Ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ὁ Κολοκοτρώνης ἐπέρασεν εἰς τὴν Πιάδα, ὅπου ἦτο ἡ ἐθνικὴ Συνέλευσις καὶ ἀφοῦ ἔμεινεν ἐκεῖ τέσσαρας ἡμέρας καὶ ἔκαμε προτάσεις τινὰς περὶ διοργανισμοῦ τοῦ στρατοῦ, αἱ ὅποια ἔγειναν καὶ δεκταί, ἐπανῆλθε πάλιν εἰς τὴν Κόρινθον.

Ἀφοῦ δὲ οὔτε τοὺς θησαυρούς του ἐμαρτύρησεν, οὔτε ἔγραψεν εἰς τοὺς ἰδικούς του νὰ παραδοθῆ τὸ φρούριον, μετέβαλαν καὶ οἱ Καπεταναῖοι γνώμην, καὶ ἄφησαν τὴν δουλείαν εἰς τὸν Κολοκοτρώνην περὶ παραδόσεως τοῦ φρουρίου φυλάττοντες ἐκεῖνοι τὰ Ξαμίλια.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἀρχισε τὴν διαπραγματεύειν μετὰ τοὺς Τούρκους τοῦ φρουρίου καὶ ἰδιαιτέρως μετὰ τοὺς Ἀλβανούς. Μέσα εἰς τὸ φρούριον τῆς Κορίνθου ἦσαν ἕως 20 Λαλαῖοι Τούρκοι, τοὺς ὁποίους ὁ Κιαμήλπεης εἶχε

κεχαγιαδεις εις τα χωρια του· αυτοι ἄμα ἔμαθαν τὸν ἐρχομὸν τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ ὅτι τοὺς θέλει νὰ ὑπάγουν νὰ τοὺς ἀνταμώσῃ, ἔφυγαν ἀπὸ τὸ φρούριον καὶ παρεδόθησαν εἰς τὸν ἀρχηγόν, καὶ κατόπιν ἐζήτησαν καὶ οἱ Ἄλβανοὶ τὴν 10 Ἰανουαρίου νὰ παραδοθοῦν, μὲ τὴν συνθήκην νὰ τοὺς παραχωρήσῃ μέρος ἀρμάτων πρὸς ἀσφάλειαν καὶ νὰ τοὺς βγάλῃ μὲ τὰ καράβια ἀντικρυ εἰς τὴν Ρούμελην κατὰ τὴν Δομβρέναν, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ ὑπάγουν ἔπου θέλουν, καὶ ὅ,τι τοὺς εὔρη ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πέρα εἰς αὐτὸ ὁ ἀρχηγὸς δὲν ἀνακατώνεται, ἀλλὰ νὰ ἦναι εἰς λογαριασμὸν των. Ἐπειτα ἐζήτησαν καὶ οἱ ἄλλοι ἐντόπιοι Τούρκοι εἰς τὸ φρούριον νὰ παραδοθοῦν καὶ αὐτοί, ἀπὸ τοὺς ὁποίους πολλοὶ ἐπῆγαν μαζὺ μὲ τοὺς Ἄλβανούς. Ἐν ᾧ ταῦτα ἐγίνοντο ἦλθαν καὶ ὅσοι ἦσαν εἰς τὰ Ξαμίλια καὶ ἄλλοι πολλοί, ἐν οἷς καὶ ὁ Ἀναγνωσταρᾶς, καὶ ἐνέκριναν μετὰ τοῦ Δ. Ὑψηλάντου, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐκεῖ, ὅσα ἔκαμεν ὁ Κολοκοτρώνης. Ἀλλὰ πρὶν ἔβγουν οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὸ φρούριον ἔγεινε σύγχυσις πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ ποῖα σώματα νὰ ἔμβουν μέσα διὰ νὰ συνάξουν τὰ λάφυρα, ἐπειδὴ ἤθελε καθένας τοὺς ἰδικούς του νὰ ἐμβάσῃ.

Ὁ Κολοκοτρώνης λοιπὸν τὴν 14 Ἰανουαρίου 1822, ἐπειδὴ τοὺς εἶδεν, ὅτι δὲν ἐσυμβιβάζοντο, ἐπῆρε μόνος του τὴν σημαίαν καὶ μοῦ εἶπε νὰ τὸν ἀκολουθήσω· ἐπῆγεν εἰς τὴν πόρταν τοῦ φρουρίου, τὴν ἐσταύρωσε μὲ τὴν σημαίαν καὶ ἐφώναξε τῶν Τούρκων καὶ ἀνοῖξαν τὴν πόρταν, ἔδρυσεν εἰς αὐτοὺς τὴν σημαίαν καὶ τὴν ἔμπηξαν ἐπάνω εἰς τὴν Πόρταν, ἔπειτα ἔφθασαν καὶ οἱ ἀρχιερεῖς Κορίνθου καὶ Δαμαλῶν καὶ ἄλλοι, καὶ ἐψάλη δοξολογία μέσα εἰς τὸ φρούριον· ἦλθαν καὶ οἱ προσδιωρισμένοι ἀπὸ τὰ σώ-

ματα πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ καὶ ἐμβῆκαν εἰς τὸ φρούριον διὰ νὰ πραγματοποιήσουν τὴν συνθήκην· μετὰ ταῦτα ἔστειλε καὶ ἡ νεοσυστηθεῖσα Κυβέρνησις καὶ τὸ παρέλαβε.

Ὅταν ἐτελείωσεν ἡ πρώτη συνέλευσις τῆς Ἐπιδαύρου, ἔφεραν τὰ πρακτικὰ αὐτῆς εἰς τὴν Κορίνθον διὰ νὰ τὰ ὑπογράψῃ ὁ Κολοκοτρώνης, διότι δὲν ἐδύνατο νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Πιάδα ὡς ἀσχολούμενος εἰς τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου. Πρὸς τοῦτο ἐδιωρίσθη καὶ ἐστάλη ἐπιτροπὴ ὁ ἀρχιερεὺς Κορίνθου Κύριλλος, καὶ ὁ Δαμαλῶν Ἰωνᾶς, ὡς εἴρηται, διότι οἱ πληρεξούσιοι ἐφοβοῦντο ἐὰν δὲν τὰ ἔστελλον μήπως ὁ Κολοκοτρώνης τὸ ἐκλάβῃ διαφορετικὰ, ὅτι δηλαδὴ τὸν ἐκαταφρόνησαν καὶ δὲν ἠθέλησαν νὰ τοῦ στείλουν νὰ ὑπογράψῃ. Οἱ ἐπιτροποὶ οὗτοι ἐπεφορτίσθησαν ἀπὸ τὴν Συνέλευσιν νὰ ἀναγνώσουν ὅλα τὰ πρακτικὰ εἰς τὸν στρατηγὸν τοῦτον, καὶ ἀφοῦ ἐπροχώρησαν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἔφθασαν εἰς ἓνα ἄρθρον, τὸ ὁποῖον ἔλεγε περὶ μυστικοῦ πρωτοκόλλου, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Ὑπουργὸς θὰ καταχωρίζῃ τὴν διαταγὴν, τὴν ὁποῖαν ὅλον τὸ Ἐκτελεστικὸν ἤθελεν ἀποφασίσει, σημειῶν τὸν ἀριθμὸν αὐτῆς εἰς ἰδιαιτέραν σημείωσιν χωρὶς νὰ γνωρίζῃ ὁ γραμματεὺς, καὶ οὕτω νὰ ἐκτελεῖται ἡ διαταγὴ, ἢ δὲ ἐκτέλεσις αὐτῆς νὰ γίνεται κατόπιν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ γνωστὴ εἰς τὴν Βουλὴν, ὁ Κολοκοτρώνης ἀκούσας περὶ τοιοῦτου μυστικοῦ πρωτοκόλλου δὲν ἤθελε νὰ ὑπογράψῃ τὰ πρακτικὰ, καὶ ἔνεκα τούτου πολλὴ συζήτησις καὶ φιλονεικία μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ἐπιτρόπων ἐγένετο. Τέλος πάντων οἱ ἐπιτροποὶ τὸν ἔπεισαν νὰ τὰ ὑπογράψῃ, εἶπεν ὁμως προηγουμένως πρὸς αὐτούς, ὅτι θὰ μετανοήσουν διὰ τὸ μυστικὸν πρωτόκολλον, διότι

ὕποπτεύεται, ὅτι πολλά κακὰ δι' αὐτοῦ θὰ κάμῃ ἢ Κυβέρνησις, καὶ ὁ Θεὸς νὰ τὸν κάμῃ ψεύστην, εὐχηθεὶς ὥστε ἢ ὑπογραφή του εἰς τὰ πρακτικὰ νὰ μὴ γείνη αἰτία δυστυχίας. Ἐκτοτε παρήλθε χρόνος καὶ τὸ Ἐκτελεστικὸν ἐξέδωκε μυστικὴν διαταγὴν εἰς τὸν Νοῦτσον καὶ τὸν Μπαλάσκαν νὰ ὑπάγουν νὰ παραλάβουν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ὀδυσσεῦς Ἀνδρούτσου, ἔπειτα νὰ τὸν συλλάβουν καὶ νὰ τὸν στείλουν δέσμιον εἰς τὴν Διοίκησιν, ἀλλ' ὁ Ὀδυσσεὺς μαθὼν τοῦτο καὶ ὀργισθεὶς, ἐσχότωσε τὸν Νοῦτσον καὶ τὸν Μπαλάσκαν, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης εἶπε τότε πρὸς τοὺς εἰρημένους δύο ἐπισκόπους· ἐνθυμείσθε τοὺς λόγους μου εἰς τὴν Κόρινθον; αὐτὰ ἐγὼ τότε ἐπρόβλεπα καὶ δὲν ἤθελα νὰ ὑπογράψω τὰ πρακτικὰ· ἰδοὺ ἐχάσαμεν δύο Ἑλληνας, οἱ ὅποιοι θὰ ὑπηρετοῦν τὴν πατρίδα.

Καὶ ταῦτα μὲν εἶναι τὰ ἐπισημότερα πολεμικὰ ἔργα, τὰ ὅποια εἶχαμεν κατωρθώσει κατὰ τὸ πρῶτον σχεδὸν ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου· καὶ μόνον μᾶς ἔμεναν φρούρια ἀκυρίευτα ἀπὸ τὰ δεκαεῖξ, τὰ ὅποια εἰς τὴν ἀρχὴν ἐπολιορκήσαμεν, ἢ Μεθώνη, ἢ Κορώνη, αἱ Πάτραι, τὸ Καστέλι καὶ τὸ Ναύπλιον, τὰ ὅποια καὶ ἐπολιορκοῦντο ἀδιάκοπα.

1822

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Ὁ Κολοκοτρώνης διορίζεται διὰ διπλώματος παρὰ τῆς Κυβερνήσεως Πολιορκητῆς τῶν Πατρῶν. — Πολιορκία τοῦ φρουρίου τῶν Πατρῶν ἀπὸ τὸν Κολοκοτρώνην. — Μάχη τῆς 9 Μαρτίου καὶ νίκη τῶν Ἑλλήνων. — Αἷτια τῆς διαλύσεως τῆς πολιορκίας τοῦ φρουρίου τῶν Πατρῶν.

Ἐν ᾧ ἤμεθα ἀκόμῃ εἰς τὴν Κόρινθον ἡ νεοσυστηθεῖσα Κυβέρνησις ἔστειλεν εἰς τὸν Κολοκοτρώνην τὸ διπλωμα τοῦ στρατηγοῦ, καὶ τὸν διέταττε νὰ ἐκστρατεύσῃ μετὰ τὰ Πελοποννησιακὰ στρατεύματα εἰς τὰς Πάτρας καὶ νὰ πολιορκήσῃ αὐτάς.

Ὁ Κολοκοτρώνης λοιπὸν ἀφοῦ ἐδιωρίσθη διὰ διπλώματος πολιορκητῆς τῶν Πατρῶν ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Κόρινθον κατὰ τὰς 20 Ἰανουαρίου ἀφήσας ἐκεῖ τοὺς πολιτικούς, ἔσοι ἤλθαν ἀπὸ τὴν Πιάδα καὶ παρέλαβαν τὸ φρούριον, καὶ τοὺς ἄλλους, οἱ ὅποιοι ἔτυχαν νὰ ἦναι ἐκεῖ, ὡς καὶ τὸν Ἀναγνώστην Πετιμεζᾶν τὸν τακτικὸν πολιορκητὴν τῆς Κορίνθου μετὰ τῶν καπεταναίων καὶ στρατιωτῶν τῶν Κορινθίων, Αἰγινητῶν, Περιωτῶν, Δερβενοχωριτῶν καὶ ἄλλων, καὶ φθάσας εἰς τὴν Τριπολι-

τῶν ἐξέδωκε τὰς ἀναγκαίας διαταγὰς εἰς τὰς ἐπαρχίας νὰ ἐτοιμασθοῦν οἱ στρατιῶται κατὰ τὴν ἀναλογίαν, τὴν ὅποιαν ἔκαμε τότε ἡ Κυβέρνησις εἰς τὰς ἐπαρχίας, καὶ νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς τὴν Γαστούνην· οἱ δὲ ἄλλοι νὰ περάσσουν ἀπὸ τὰ Καλάβρυτα, καὶ οὕτως ὅλοι νὰ ὑπάγουν εἰς τὰς Πάτρας.

Ἡ διαίρεσις ὅμως, ἡ ὅποια ἀνεφάνη εἰς τὴν Τριπολιτῶν μεταξὺ Δεληγιανναίων καὶ Κολοκοτρῶν, τώρα παρουσιάζεται πάλιν ὑπὸ ἄλλο πρόσχημα, ὅτι δὲν θέλουν τάχα τὸν Πλαπούταν νὰ ἔχη τὸ τμήμα τῆς Λιοδώρας· καὶ διὰ τοῦτο αὐτοὶ δὲν ἤθελαν νὰ ὑπάγουν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Κολοκοτρῶν καὶ ἀνεκάτωναν τὰ πνεύματα τῆς ἐπαρχίας Καρύταινας. Ὁ ἐρεθισμὸς αὐτὸς ἔβασκε τόσον καιρὸν καὶ τώρα φαίνεται κορυφωμένος καὶ ἀσυμβίβαστος. Διὰ νὰ ἡμπορέση δὲ ἡ ἐπαρχία τῆς Καρύταινας νὰ τοὺς ἀγαπήσῃ ἠθέλησε νὰ συναχθοῦν εἰς τὴν Βυτινῶν ὅλοι οἱ πρόκριτοι καὶ οἱ καπεταναῖοι τῆς ἐπαρχίας. Ἐκεῖ ἀφοῦ ἐσυνάχθησαν ἀπεφάσισαν ἐκ συμφώνου νὰ γείνη στρατολογία καὶ ὅλοι νὰ ὑπάγουν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Κολοκοτρῶν. Καὶ ἔδειχναν μὲν μὲ τὰ λόγια, ὅτι ἦσαν σύμφωνοι, ἀλλ' εἰς τὰ πράγματα ἦσαν ἐναντίοι· διότι μὲ τὸ στράτευμα τοῦ τμήματός των ὁ καθένας ἐξεστράτευσαν καὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν καὶ ἐπίασαν θέσιν χωριστὴν, ὑπὸ τὰς διαταγὰς ὅμως πάντοτε τοῦ πολιορκητοῦ.

Ὁ Κολοκοτρῶν ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν διὰ Μαγούλιαν καὶ Ζάτουναν, καὶ ἐκεῖθεν διὰ τοῦ Παλούμπα, ὅπου ἔκαμε τῆς τυριναιῶν γράφων καὶ παρακινῶν ὅλους τοὺς ἐπαρχιώτας νὰ τὸν ἀκολουθήσουν.

Ὁ δὲ Ἀναγνώστης Ζαφειρόπουλος συγγενὴς τῶν Δε-

ληγιανναίων, ὁ ὁποῖος ἕως τώρα ἦτο γραμματικὸς τοῦ Κολοκοτρῶν, ἐπῆγε μὲ τοὺς Δεληγιανναίους, διὰ τοῦτο ὁ ἀρχηγὸς ἐπῆρε πρῶτον γραμματικόν του τὸν Μιχαὴλ Οἰκονόμου, τώρα Ἐφέτην Ναυπλίας, καὶ δεύτερον τὸν Παναγιώτην Κόκκαλην, καὶ τοὺς δύο Δημιτσάνιτας· τότε ἐδιώρισε καὶ τὸν Σπύρον Σπηλιωτόπουλον Δημιτσάνιτην δεύτερον ὑπασιπιστὴν του.

Ἀπὸ τοῦ Παλούμπα ἐτραβήξαμεν καὶ ἐπήγαμεν εἰς τὸν Πύργον καὶ ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὴν Γαστούνην κατὰ τὰ μέσα τῆς καθαρᾶς ἐβδομάδος τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς, ἐκεῖ ἐμείναμεν διὰ νὰ πανηγυρίσωμεν τὴν ἑορτὴν τοῦ ἀρχηγοῦ μας Θεοδώρου καὶ νὰ συναχθοῦν τὰ στρατεύματα.

Ὁ Γεώργιος Σισίνης μᾶς ἐδέχθη μὲ μεγάλας ἐτοιμασίας, κατὰ τὴν συνήθειαν μὲ τὴν ὅποιαν ἐδέχοντο τότε τὸν Κολοκοτρῶν, καὶ ἐφιλοτιμήθη νὰ ἑορτάσῃ λαμπρῶς τοῦ φίλου του τὴν ἑορτὴν· ἔκαμε μεγάλην θυσίαν, ἔρριξε μᾶσκουλα, τουφέκια, ἔκαμε μεγάλην φωτοχυσίαν, χορούς, παιγνίδια, ἔρριχναν τὸ λιθάρι, ἐπήδαγαν, ἐπάλευαν οἱ στρατιῶται καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, ἐφίλευσεν ὅλους τοὺς εὐρεθέντας ἐκεῖ στρατιώτας. Εἰς ὅλα τὰ σταυροδρόμια τῆς πόλεως ἔβγαλε βαρέλια μὲ κρασί, σφακτὰ ψημένα καὶ ψωμί διὰ νὰ τρώγουν τὰ στρατεύματα, καὶ ὅσοι ἄλλοι ἤθελαν ἐλευθέρως, καὶ τὸ βράδυ τοῦ ἔκαμαν ἐμπρὸς εἰς τὸ κατάλυμά του πυροτεχνήματα, ροὺ κ ἔτα ις ἐκείνου τοῦ καιροῦ καὶ λοιπά.

Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἐκινήσαμεν διὰ τὸ χωρίον Ῥιόλον καὶ Ἀλῆ Τζελεπῆ μετόχι Σπηλαιώτικόν. Ἀμα ἐφθάσαμεν, ὁ ἡγούμενος καὶ οἱ ἐκεῖ πατέρες ἔδοσαν τροφὰς εἰς ὅλους τοὺς διαβαίνοντας ἀπὸ ἐκεῖ στρατιώτας, καὶ

ἐκεῖθεν ἐτραβήξαμεν διὰ τὸ χωρίον Ἀχαΐαν· ἐκεῖ ἠύραμεν τὸν Πλαπούταν, τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην, τὸν Τσανέτον Χριστόπουλον, τὸν Ἀποστόλην Κολοκοτρώνην, τὸν Γεώργιον Δημητρακόπουλον, καὶ ἄλλους τοὺς βουνίσιους καπεταναίους τῆς Καρύταινας, τὸν Ἀναγνώστην Παππασταθόπουλον, τὸν Ἀποστόλην Αὐγερινὸν καὶ τὸν Πέτρον Μῆτσον Πυργιώτας καὶ ἄλλους καπεταναίους. ✓

Τὴν περασμένην ἡμέραν αὐτοὶ ἀπαντήθησαν καὶ ἐκτυπήθησαν μὲ τοὺς Τούρκους τῶν Πατρῶν, οἱ ὅποιοι ἦσαν βγαλμένοι εἰς τὰ χωρία Ἰσαρι καὶ Τσουκαλᾶ διὰ λάφυρα καὶ διὰ τροφάς. Δὲν ὑπῆρχε πολιορκία καμμία τοῦ φρουρίου τῶν Πατρῶν καὶ οἱ Τούρκοι ἀλώνιζαν ὅπως ἤθελαν. Εἰς τοῦτον τὸν μικρὸν πόλεμον, τὸν ὅποιον ὁ Πλαπούτας ἐδιοικοῦσεν, εἶδαν πρώτην φορὰν οἱ Ἕλληνας τοὺς Ἀνατολίτας Τούρκους, ἐπολέμησαν μὲ αὐτούς, ἐσκότωσαν μερικοὺς καὶ τοὺς ἐκυνήγησαν καὶ τοὺς ἐμάζωξαν κατὰ τοῦ Τσουκαλᾶ· οἱ δὲ Τούρκοι τὸ πρῶτὸ δὲν ἐξημερώθησαν ἐκεῖ, ἀλλ' ἐπῆγαν εἰς τὰς Πάτρας, καὶ οἱ ἰδιεὶς μας ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Ἀχαΐαν, ὅπου καὶ τοὺς ἠύραμεν. Ἐκεῖ μᾶς ἐδιηγήθησαν τὴν δύναμιν τῶν Ἀνατολιτῶν Τούρκων, ὅτι ἐπολεμοῦσαν καλὰ καὶ ὅτι ἐγνώριζαν καλὰ τὸ σπαθὶ καὶ τὸ μαχαίρι, τὸ ὅποιον ἐπετοῦσαν μακρυὰ· διότι οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν Λαζοὶ Ἀνατολίται, ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Μαύρης θαλάσσης, αὐτοὶ εἶναι οἱ πολεμικώτεροι τῆς Ἀνατολῆς. Ἀκόμη μᾶς εἶπαν, ὅτι ἔμπλεξεν ἓνα σημαντικὸν Τούρκον εἰς ἓνα σχοῖνον μέσα ὁ Ἀποστόλης Κολοκοτρώνης μὲ ὁ Ἕλληνας, αὐτὸς ἐπολέμει γενναίως καὶ μάλιστα ἐπέταξε τὸ σπαθὶ καὶ ἔκοψε τὸ καρῦδι τοῦ λαιμοῦ ἐνὸς Ἕλληνος καὶ τότε εὗρηκαν τὸν καιρὸν καὶ τὸν ἐσκότωσαν.

Μετὰ τὸ γεῦμα τὴν 4 Μαρτίου ἐστρατοπέδευσεν ὁ Κολοκοτρώνης εἰς τὸ χωρίον Σαραβάλι μὲ 6 1)2 χιλιάδας Πελοποννησίους καὶ τινὰς Ζακυνθίους. Οἱ στρατιῶται περνώντες ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν Γαστούνης ἐμάζωξαν ὄλα τὰ τύμπανα τῆς ἐπαρχίας καὶ τὰ παιγνίδια διὰ νὰ γλεντοῦν (διασκεδάζουν). Εἰς τὸ χωρίον Σαραβάλι, καθὼς ἔφθασαν, ἔβαλαν οἱ στρατιῶται τὰ τύμπανα ὄλα μαζὺ καὶ ἐκτυποῦσαν εἰς θέσιν ὑψηλὴν, ὅπόθεν οἱ Τούρκοι ἄκουαν τὴν βοήν των καλλίτερα ἐβγῆκαν ἐπάνω εἰς τὸ φρούριον ὄλοι καὶ ἐκύτταζαν, καὶ τοὺς ἐφάνη πολὺ παράξενον, ἐπειδὴ πρώτην φορὰν ἔβλεπαν τοιοῦτον θέαμα.

Μετὰ ταῦτα ὁ ἀρχηγὸς ἐμοίρασε τὰς θέσεις καθὼς ἤρχοντο τὰ σώματα· ἔστειλε τοὺς Πετιμεζαίους μὲ τοὺς Καλαβρυτινοὺς ὄσους αὐτοὶ εἶχαν καὶ ὄσους εἶχεν ὁ Ζαΐμης, δηλαδὴ τὸν Γεώργιον Λεχουρίτην μὲ τοὺς ἰδιεὶς του, καὶ ἐπίασαν τὸ Μοναστήρι Γεροκομειό, ὁ δὲ Ζαΐμης ἔμεινε καὶ ἐκοιμᾶτο εἰς τὸ Μοναστήρι Ὀμπλὸ ἔως 2 ὥρας μακρυὰ ἀπὸ τὸ στρατόπεδον καὶ ἐπηγαινοῦν ἤρχετο ὄποτε ἤθελε· τοὺς δὲ Κουμανιωταίους μὲ τοὺς στρατιῶτας τῶν Πατρῶν καὶ ὄλης τῆς ἐπαρχίας ἔστειλε καὶ ἐπίασαν τὴν θέσιν Κυνηγοῦ κοντὰ εἰς τὸ Γεροκομειό. Εἰς τοῦ Σαΐταγα τὸν ληνὸν ἔστειλε τὸν Γεώργιον Σέκερην ὄταν ἦλθε μὲ τοὺς Τριπολιτσιώτας· τὸν δὲ Γενναῖον καὶ τὸν Τσανέτον Χριστόπουλον μὲ τοὺς Φαναρίτας εἰς τὸν Παληόπυργον. Οἱ Βοσστισιᾶνοι μὲ τὸν Ἀνδ. Λόντον καὶ μὲ τὸν Δ. Μελετόπουλον ἐβαστοῦσαν ἀκόμη τὴν θέσιν Σελᾶ κοντὰ εἰς τὸ Καστέλι· εἰς τὴν Ὀβριά ἐστάλη ὁ Κωνσταντῖνος Πετιμεζᾶς μὲ τοὺς Γαστουινιώτας καὶ μὲ τοὺς Κεφαλλῆνας ὄσοι ἦσαν ἐκεῖ. Εἰς τοῦ Ν. Λόντου τοῦ Πατραίου τὸν ληνὸν ἔπειτα ἐπίασαν ὁ

Παππασταθόπουλος, ὁ Ἰωάννης Πέτας μὲ τοὺς Ζακυνθίους, ὁ Χρηστόφ. Ζαχαριάδης, ὁ Ἀποστ. Κολοκοτρώνης καὶ οἱ Πυργιώται· ὁ Κανέλ. Δεληγιάννης εἶχε πιάσει τὴν θέσιν Πουρναρόκαστρον· τὸ δὲ ἀρχηγεῖον καὶ ὁ Πλαπούτας μὲ τοὺς ἄλλους Καρυτινοὺς καπεταναίους ἔμειναν εἰς τὸ Σαραβάλι καθὼς καὶ τὸ φροντιστήριον.

Τὰ πάντα ἐτακτοποιήθησαν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐπαρχία τῶν Πατρῶν ἦτο ἔρημος, διότι οἱ Τούρκοι δὲν τοὺς ἄφιναν νὰ σπέρνουν, ὁ ἀρχηγὸς συνεννοήθη μετὰ τοῦ Σισίνη, ὅταν ἐπέρνα ἀπὸ τὴν Γαστούνην, καὶ ἐλάμβανεν ἀπὸ ἐκεῖ τὰς τροφὰς ἔλου τοῦ στρατοπέδου, ἕως ὅτου ἔπειτα ἐδιωρίσθη φροντιστὴς τῆς Κυβερνήσεως ὁ Ἰωάννης Σισίνης ὁ λεγόμενος Μουλαγιαννάκης, καὶ ἔμεινεν ὡς τοιοῦτος μέχρι τῆς διαλύσεως τοῦ στρατοπέδου.

Αὕτη εἶναι ἡ καλλιτέρα καὶ τακτικωτέρα πολιορκία ἀφ' ὅσας ἐκάμαμεν· διότι καὶ τάξις πολλὴ καὶ πειθαρχία, καὶ μεγάλη ξεσυνέρισις καὶ φιλοτιμία ὑπῆρχεν. Ἐδῶ διὰ τὴν πολλὴν ἀσφάλειαν εἶχαμεν λαμπρὰν ἀγορὰν καὶ οἱ στρατιῶται εὕρισκαν ἐκεῖ ὅ,τι ἤθελαν νὰ ἀγοράζου.

Εἰς τὰς 2 Μαρτίου ἐβγήκαν οἱ Τούρκοι κατὰ τὴν συνήθειάν των διὰ νὰ πολεμήσουν μὴ γνωρίζοντες τὴν δύναμίν μας. Ἀφοῦ ὅμως ἐπολεμήσαμεν ἀρκετὴν ὥραν, τοὺς ἐτρέψαμεν εἰς φυγὴν· ἐσκοτώσαμεν ὡς πενήντα, ἐπιάσαμεν καὶ δύο Λαλαίους Τούρκους ζωντανούς, τοὺς ὁποίους, ἀφοῦ τοὺς εἶδεν ὁ ἀρχηγὸς τοὺς ἔδωκε τὰ ἄρματα των καὶ τοὺς ἔστειλεν ὀπίσω εἰς τὸ φρούριον· μὲ αὐτοὺς παρήγγειλε καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς Λαλαίους χαιρετίσματα καὶ ὅτι δὲν ἤλθε νὰ πολεμήσῃ μὲ αὐτούς, διότι ἦσαν πατρικοὶ τοῦ φίλοι. Ἀπὸ αὐτοὺς ἐμάθαμεν, ὅτι ὁ

Ἀσλὰν Ἀγάκος προτοῦ νὰ φθάσωμεν εἶχε φύγει διὰ τὴν Ἀρβανιτιά· διότι μετὰ τῆς ἄλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς οἱ ἄλλοι Ἀλβανοὶ τῆς Τριπολιτσᾶς τοῦ εἶχαν γράψει νὰ σταθῇ ἕως ὅτου νὰ ὑπάγῃ ὁ Κολοκοτρώνης, ἀλλ' ἐπειδὴ ἄργησε νὰ ὑπάγῃ ἔφυγεν.

Εἰς τὴν μάχην αὐτὴν ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης ἐφάνη παληκάρι, ἐχώθη εἰς τὸν πόλεμον καὶ ἐδίωξε τοὺς Τούρκους εἰς τὰ ὀπίσω. Τότε συνέβη ἕνα πρᾶγμα περιέργον· ἕνας Τούρκος Λαλιώτης ἐκόντευσε νὰ πιασθῇ ἢ νὰ σκοτωθῇ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας· ἀλλ' ἀφοῦ ἄκουσε τοὺς Ἕλληνας νὰ φωνάζουν κοντὰ τοῦ Γενναῖο Κολοκοτρώνη, καὶ ἐγνώρισε ποῖος ἦτο, ἐπέταξε τὰ ἄρματα του καὶ τὸν ἀγκάλιασεν. Ὁ Τούρκος ἦτο μεγαλόσωμος καὶ ὁ Γενναῖος ἐκρύφθη εἰς τὴν ἀγκαλιά του καὶ σχεδὸν δὲν ἐφαίνετο. Ὅταν ἔβλεπε τοὺς στρατιώτας, ὅτι ἐπήγαιναν νὰ τὸν κτυπήσουν, ἔβαλλε μπροστὰ τὸν Γενναῖον καὶ ἐγλύτωνεν. Ὁ Γενναῖος τότε, ἐπειδὴ ὁ Τούρκος τὸν ἐπαρακαλοῦσε πολὺ νὰ τὸν σώσῃ, διέταξε τοὺς στρατιώτας νὰ τὸν ἀφήσουν, καὶ οὕτως ἤρχετο κοντὰ του, ὁ δὲ πατέρας του, ἀφοῦ τὸ ἔμαθε, τὸν ἔστειλεν ὀπίσω εἰς τὰς Πάτρας μὲ τὰ ἄρματα του.

Εἰς τὸ φρούριον τῶν Πατρῶν ἦσαν οἱ Λαλαῖοι, οἱ ἐντόπιοι, ὁ Ἰσοῦφ Πασᾶς Σέραλης, ὁ Μεχμέτ Πασᾶς ἢ Κακλαμὰν Πασᾶς, διότι οἱ Ἕλληνες ὠνόμαζαν τοὺς Ἀνατολίτας Κακλαμάνους· καὶ αὐτὸν ὡς Ἀνατολίτην τὸν ἔλεγαν Κακλαμὰν Πασᾶν, ὁ ὁποῖος ἤλθε μὲ περισσοτέρους τῶν 8,000 Ἀνατολίτας καὶ ἄλλους Τούρκους τὸν περασμένον Φεβρουάριον μὲ τὴν ἀρματα (στόλον) τοῦ Σουλτάνου· καὶ ὅλαι αἱ φρουραὶ τοῦ Ῥίου, Ἀντιρρίου καὶ τῆς Ναυπάκτου ἐσυνάχθησαν εἰς τὰς Πάτρας μετὰ τὰς

δύο Μαρτίου, καὶ ἦσαν ὄλοι οἱ μαζωχθέντες ὑπὲρ τὰς 12,000 στρατιῶται τοῦ τουφεκιοῦ.

Εἰς τὰς 9 Μαρτίου περὶ τὰ ξημερώματα οἱ δύο Πασᾶδες ἐβγήκαν νύκτα μὲ ὄλα τὰ στρατεύματα καὶ μὲ τὰ κανόνια των καὶ μὲ ἕως 80 καθβαλαραίους, τοὺς ὁποίους εἶχαν, καὶ ἐπῆραν τὴν πολεμικὴν θέσιν ἀντικρὺ εἰς τὸ Σκατοβοῦνι· αὐτὴν τὴν ἐφύλατταν πάντοτε κάθε ἡμέραν κατὰ διαταγὴν τοῦ Κολοκοτρῶνη 100 στρατιῶται Ἑλληνες συναλλαζόμενοι ἀπὸ τὰ διάφορα σώματα. Κάθε πρωὶ πρὶν τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου ἢ μικρὰ αὐτὴ φρουρὰ ἔπρεπε νὰ ἦναι ἐκεῖ καὶ διὰ τοῦτο οἱ Τούρκοι ἐβγήκαν νύκτα καὶ τὴν ἐπῆραν.

Οἱ ἰδικοὶ μας ἐπήγαιναν τὸ πρωὶ καὶ χωρὶς νὰ τοὺς ἰδοῦν ἤϋραν ἐκεῖ Τούρκους, οἱ ὅποιοι τοὺς ἐκτύπησαν ὡς χωσιασμένοι, τοὺς ἐτσάκισαν καὶ ἐφόνευσαν τὸν σημαιοφόρον καὶ ἐπῆραν μίαν σημαίαν ἀπὸ τὸ σῶμα τῶν Κουμανιωταίων. Ἐδιετάχθησαν ἔπειτα καὶ ἄλλοι νὰ ὑπάγουν, καὶ τοὺς ἐπῆραν καὶ αὐτοὺς οἱ Τούρκοι ἐμπρὸς καὶ ὄλον ἐν τοὺς ἐνίκων. Μετέπειτα ἐξαπλώθηκαν καὶ μᾶς ἐπῆραν γύρω τὸ Γεροκομειό, τὸ ἔκλεισαν καὶ τὸ ἐκτυποῦσαν μὲ τὰ κανόνια. Συγχρόνως ἔκλεισαν τὸν ληνὸν τοῦ Σαίταγα, ἐκυνήγησαν ὄλους τοὺς Ἑλληνας, τοὺς ἐμάκρυναν καὶ ἔγειναν κύριοι ὄλης τῆς μικρᾶς πεδιάδος κοντὰ ἕως τὸν ποταμὸν Λεύκαν καὶ ἐπάνω κατὰ τὴν μάνα τοῦ νεροῦ.

Τοῦτο ἠκολούθησε διὰ πολλὰς ὥρας ἀπὸ τὴν αὐγὴν ἕως τὸ δειλινὸν ὄλον ἐν ἐνικοῦσαν οἱ Τούρκοι, διότι ὁ ἀρχηγὸς δὲν εἶχε ὑπάγει εἰς τὸν πόλεμον· ἐπειδὴ εἶχε δύο ξένους εἰς τὸ Σαραβάλι τὸν ἀρχιερέα Πορφύριον Ἄρτης, ὁ ὁποῖος ἦτο στελμένος ἀπὸ τοὺς καπεταναίους τοῦ Με-

σολογγίου καὶ λοιποὺς νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Κολοκοτρῶνη βοήθειαν, καὶ τὸν Ἄνδρέαν Καλαμογάρτην Πατρινόν, καὶ τὸν Παναγ. Δημ. Πατρινόν, εἶχε ὁμως στείλει τοὺς ὑπασπιστὰς του, τὴν σημαίαν του, τὸ ταμπούρλόν του μὲ τὸν Νικολέτον Ζακύνθιον καὶ ὄλους τοὺς σωματοφύλακὰς του. Οἱ Ἑλληνες ἐσταμάτησαν τοὺς Τούρκους εἰς ἕνα μέρος χαλικωτὸν ἀπὸ τροχάλους ἐβγαλμένους ἀπὸ τῆς σταφίδες κοντὰ εἰς τὸν σημερινὸν ταμβακόμυλον καὶ ἀντικρὺ εἰς τοῦ Σαίταγα τὸν ληνὸν κατὰ τὴν μάνα τοῦ νεροῦ¹.

Εἰς τὴν μέσσην τῆς πεδιάδος ἦτο ἕνα χορηγοκᾶμινον καὶ εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν ἦτο οἱ δύο Πασᾶδες μὲ τοὺς καθβαλαραίους. Αὐτοὶ ἐκυνήγησαν τὸν Ἄνδρέαν Ζαίμην, ἐρχόμενον ἀπὸ τὸν Ὀμπλὸν εἰς τὸ Γεροκομειό καὶ ἐκόντεψαν νὰ τὸν πιάσουν ζωντανόν. Τὴν ἄκραν αὐτῆς τῆς πεδιάδος τὴν ἐβαστοῦσαν οἱ Ἑλληνες καπεταναῖοι, Πλαπούτας, Πετιμεζαῖοι καὶ πολλοὶ ἄλλοι, οἵτινες δὲν ἐπρόφθασαν νὰ κλεισθῶν εἰς τὰς ἀνωτέρω θέσεις. Ὅσοι ἔμειναν ἔξω καὶ οἱ κυνηγημένοι ἐπίασαν τὴν μεσημβρινὴν πλευρὰν τῆς αὐτῆς πεδιάδος καὶ ὠχυρώθησαν καλὰ, καὶ ἀφοῦ ἐφθασαν ἕως ἐκεῖ οἱ Τούρκοι ἐσταμάτησαν νὰ τοὺς καταδιώκουν.

Τότε ὄλοι οἱ καπεταναῖοι καὶ στρατιῶται ἦσαν ἄνω κάτω, καὶ ἐγόγγιζαν κατὰ τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ ἐκ συμφώνου μὲ ἔστειλαν ὀπίσω· εἶχαν δὲ καὶ ἄλλους προτῆτερα στείλει εἰς Σαραβάλι, νὰ εἰποῦν τοῦ ἀρχηγοῦ νὰ ἔλθῃ ὁ ἴδιος, διὰ νὰ ἦναι παρών, νὰ ἰδοῦν τί θὰ κάμουν τοὺς κλεισμένους Ἑλληνας².

¹ Ὁ δὲ Σ. Τρικούπης (Ἱστ. Α. 173) λέγει, ὅτι ἠνάγκασαν οἱ Τούρκοι τοὺς Ἑλληνας καταδιώκοντες αὐτοὺς νὰ καταφύγουν εἰς τὰ ὄρη.

² Ὁ Σ. Τρικούπης λέγει (Ἱστ. Β. 173) «ἐπὶ τῆς τροπῆς δὲ ταύτης τῶν

Ὁ Ἀρχηγὸς ἀπὸ τὸ Σαραβάλι εἶδε τὸν πόλεμον, ὅτι δὲν ἐπῆγαινε καλὰ διὰ τοὺς Ἑλληνας, ἐσκόρπισεν εὐ-
θύς τὰ πολεμοφόδια, τὰς τροφὰς καὶ λοιπὰ πράγματα
τοῦ πολέμου καὶ τοῦ στρατοπέδου· ἔδωσε τὰ μουλάρια
του εἰς τοὺς φίλους του, τὸν ἀρχιερέα καὶ εἰς τὸν Καλα-
μογδάρτην νὰ κολλήσουν κατὰ τὸν Ὀμπλὸν εἰς τὸ βουνόν.
Διέταξεν ἔπειτα εἰς τὰς καλύδας τῶν στρατιωτῶν καὶ
εἰς τινα μέρη, ὅπου ἦσαν πράγματα πολλὰ καὶ βαρέα
καὶ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ τὰ σηκώσουν, καὶ ὠδήγησέ τινας
ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας καὶ φροντιστάς, οἱ ὅποιοι θὰ μείνουν
ἐκεῖ, ὅταν ἰδοῦν τοὺς Τούρκους νὰ πλησιάσουν νὰ βά-
λουν φωτιά εἰς αὐτὰ καὶ νὰ τὰ κάψουν.

Ὅταν ἐπῆγα τὸν ἡῦρα ἕτοιμον νὰ καθβαλικεύσῃ τὸ
ἄλογόν του, τὸ ὅποιον μόνον εἶχαμεν ἐκεῖ· διότι ὅλα τὰ
ἄλογα τῶν ὑπασπιστῶν καὶ καπεταναίων τὰ εἶχαμεν εἰς
Γαστούνην εἰς τὰ λειβάδια. Ἐτράβηξεν ἔπειτα κατὰ τὸ
ποτάμι Λεύκα, ἡῦρεν εἰς τὰς ὄχθας του τὸν Γέρο Ἀνα-
γνώστην Λεχοουρίτην, ὁ ὅποιος ἤρχετο στελμένος νὰ φω-
νάξῃ τοῦ ἀρχηγοῦ διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν πόλεμον, καὶ ἀφοῦ
ὁ γέρος τοῦ τὸ εἶπε, τοῦ ἀπεκρίθη καὶ ὁ Κολοκοτρώνης·
ἔλα κοντὰ καὶ σὺ γέρο Λεχοουρίτη. Ἐπειτα
ἐκύτταξε κατὰ τὸν Ῥιγανόκαμπον καὶ εἶδεν ὑψηλότερα
τὸν Ἀγγελῆν Κουμανιώτην, ὅστις ἤρχετο κατ' ἐκείνην
τὴν στιγμὴν εἰς τὸ στρατόπεδον μὲ μικρὸν σῶμα στρα-
τιωτῶν καὶ μὲ μίαν σημαίαν λευκὴν. Ὁ Ἀγγελῆς ἐστέ-
κετο καὶ ἀγνάντευε τοὺς Ἑλληνας σκορπισμένους ἐδῶ

Ἑλλήνων ὁ Κολοκοτρώνης εὗρεσκετο ἐν Σαραβαλίῳ μόνος καὶ ἐκίνησεν ἐκεῖθεν
πρὸς τὸν Παλαιόπυργον, χωρὶς νὰ ἤξεύρῃ μὴδ' αὐτὸς διὰ τί ἐπῆγαινε». Ἐκ-
τός τῶν ὅσα εἶπαμεν, καὶ τὰ ὅποια ἀποδεικνύουν ποῦ ἐπῆγαινε, εἶναι δυνατὸν
ὁ Κολοκοτρώνης νὰ μὴν ἐγνώριζε ποῦ ἐπῆγαινε, ἐν ᾧ ἐπῆγαινε νὰ διοικήσῃ
τὸν πόλεμον;

καὶ ἐκεῖ ἀπὸ τοὺς Τούρκους· τοῦ ἐφώναξεν ὁ ἀρχηγός·
Βρὲ ποῖος εἶσαι σὺ αὐτοῦ πάνω, ἔλα ἔδῶ
κάτω ὅπου εἶμαι καὶ ἐγώ. Τότε ἀπὸ τὴν
φωνὴν του ὁ Ἀγγελῆς ἐγνώρισε τὸν ἀρχηγόν, διότι δὲν
ἦτο πολὺ μακρὺ καὶ ἦλθε μὲ τοὺς στρατιώτας του.
Ἐφώναξεν ἔπειτα καὶ τοὺς ἄλλους νὰ συνάζωνται, οἵτινες
ἦσαν σκορπισμένοι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, ἕως ὅτου νὰ ὑπάγῃ εἰς
τὴν θέσιν, ὅπου ἦσαν οἱ καπεταναῖοι καὶ ἐπολεμοῦσαν·
καὶ ἀπὸ τὸν ἕνα εἰς τὸν ἄλλον διεδόθη ἀμέσως ἡ εἰδησις
εἰς τοὺς Ἑλληνας, ὅτι ἔφθασεν ὁ Κολοκοτρώνης.

Ἐκύτταξε καλὰ τὸν τόπον, ἐφώναξε τὸν σηματοφόρον
τοῦ Πλαπούτα, ὅστις ἦτο ἐκεῖ κοντὰ, τὸν Σουμάνην, Ἀλ-
βανὸν Τοῦρκον, ὁ ὅποιος εἶχεν, ὡς εἶπαμεν, ἔβγει πρὶν
τῆς ἀλώσεως τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ ἔμεινε μὲ τὸν Πλα-
πούταν ὡς σηματοφόρος του. Τότε ὁ ἀρχηγὸς τοῦ εἶπε·
Σουμάνη, θέλω νὰ βάλῃς τὸ μπαϊράκι σου ἐκεῖ ὅπου
εἶναι τὸ Γιουρούς μπαϊράκι τὸ Τούρκικο· καὶ
αὐτὸς ἀπεκρίθη· πολλὰ καλὰ ἀρχηγέ καὶ ἐκίνησεν.

Ἄμα ἔφθασεν εἰς τὴν θέσιν, ὅπου ἦτο τὸ Γιου-
ρούς Μπαϊράκι, εἶπε τοῦ Τούρκου μπαϊρακτάρη
νὰ φύγῃ ἀπὸ 'κεῖ, διότι ὁ Σταυρὸς θὰ τὸν
διώξῃ, εἶναι ὁ τόπος του καὶ νικᾷ σου τὸ
λέγω τοῦτο, διότι εἶμαι καὶ ἐγώ Τοῦρ-
κος καὶ δὲν ἐπιθυμῶ νὰ σὲ βαρέσω,
θέλω νὰ φύγῃς νὰ πᾶς ὅθεν ἦλθες. Εἰς
τὴν μέσση τῶν δύο σηματοφόρων ὑπῆρχε ξερότοιχος, καὶ
ὀπίσω ἀπὸ αὐτὸν ἐκρύβοντο Τοῦρκοι καὶ Ἑλληνες καὶ
ἐκεῖ ἦσαν κρυμμένοι καὶ ὠμιλοῦσαν καὶ οἱ δύο σηματο-
φόροι. Ὁ σηματοφόρος Τοῦρκος εἶπε τοῦ Σουμάνη· Ἀ-
πιστε πῶς ἔγεινες ραγιαῖς καὶ εὐρί-

σκεσαι με τους ἀπίστους! Ἐ! ἄφησε τώρα αὐτὰ τὰ λόγια· θὰ σοῦ πάρω τὸ μπαϊράκι, καὶ χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν κτυπᾷ τὴν Τουρκικὴν σημαίαν καὶ τὴν ῥίπτει χάμου καὶ μετὰ τὸ κοντάρι τῆς σημαίας κτυπᾷ τὸν Τοῦρκον, ὁ ὁποῖος εὐθὺς ἔφυγε καὶ ὁ Σουμάνης ἐπῆρε τὴν θέσιν του.

Ἀφοῦ ἐτοποθετήθησαν οἱ Ἕλληνες καλὰ ἐκεῖ, τότε ὁ Κολοκοτρώνης ἐφώνησε τὸν Παρασκευᾶν καὶ Ἀθανάσιον ἀδελφὸς τοῦ Πλαπούτα¹, τὸν Πανουργιᾶν, τὸν Μάστρο Γεώργη, περίφημο παλληκάρι, καὶ τὸν ἀτρόμητον Πανουράκον Πανταζόπουλον καὶ τοὺς τρεῖς Παλουμπάτους· τοὺς εἶπε νὰ πάρουν μερικὸς στρατιώτας καὶ νὰ πιάσουν τὸ Χορηγόκωμον. Τοῦ εἶπεν ὁ Παρασκευᾶς τὸ πιάνομεν, ἀλλὰ χανόμεθα συμπέθερε· πηγαίνετε ἐσεῖς καὶ μὴν σᾶς μέλη τιποτε, ἐγὼ ἔχω τὴν ἐννοιά σας, εἶπε, καὶ δὲν σᾶς ἀφίνω νὰ χαθῆτε.

Ἐξεκίνησαν αὐτοί, ἐπῆγαν καὶ ἕως εἴκοσι στρατιῶται μαζί των καὶ ἐπίασαν αὐτὴν τὴν πολύτιμον θέσιν καὶ ἐδίωξαν εὐθὺς τοὺς Τοῦρκους καθβαλαραίους ἀπὸ τὴν πεδιάδα καὶ δὲν ἤμποροῦσαν πουθενὰ νὰ σταθοῦν· διότι παντοῦ ἐκεῖ τοὺς ἔτρωγε τὸ βόλι· οἱ δὲ Πασᾶδες ἐτραβήχθησαν καὶ αὐτοὶ πέρα κατὰ τὸ Γεροκομεῖο. Ἔστειλεν ἔπειτα τὸν Νικολέτον μετὰ τὸν ταμπούρλον νὰ ἀναβῆ ἐπάνω εἰς μίαν μουριάν, ἣτις ἦτο ἐκεῖ καὶ νὰ κτυπᾷ τὴν σύναξιν διὰ νὰ ἀκούσουν μακρυά, ὅτι ἐκεῖ εἶναι ὁ ἀρχηγὸς καὶ νὰ συναχθοῦν οἱ σκορπισμένοι στρατιῶται.

¹ Ὁ Κολοκοτρώνης εὐρήκεν ἐκεῖ τὸν Παρασκευᾶν Πλαπούταν, ὡς εἶπαμεν μετὰ τοὺς λοιπούς, καὶ δὲν τὸν συμπαρέλαβε καθ' ὁδὸν ὡς λέγει ὁ Σ. Τρικούπης (Ἰστ. Β' 174).

Μετὰ ταῦτα ὁ ἀρχηγὸς καθβάλα, ὁ Καραχάλιος καὶ ὁ Φωτάκος πεζοὶ καὶ ἄλλοι τινὲς ἀπὸ τοὺς σωματοφύλακας, καὶ ὁ Καπετὰν Κωνσταντῆς ἀπὸ τοῦ Κοκοροῦ, ἐπήγαμεν ἀντικρυ τοῦ ληνοῦ Σαίταγα, ὅπου ἐπολεμοῦσαν ἐκεῖ μέσα ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Νικόλαος Μπούκουρας, ὁ Γεώργιος Σέκερης, ὁ ὁποῖος εἶχε μαζί του τὸν Προκόπιον Παππαδημητρακόπουλον· αὐτοὶ ὅλοι ἦσαν ἔξω καὶ ἐπολεμοῦσαν, καὶ ἀφοῦ οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἐκυνήγησαν ἐπρόφθασαν καὶ ἐχώθησαν ἕως 150 ὅλοι ἀπὸ διάφορα, ὡς εἶπαμεν, σώματα εἰς τὸν ληνόν, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχαν προτῆτερα τοποθετηθῆ οἱ Τριπολιτσιῶται. Ὁ ληνὸς εἶχεν εἰς τὴν μέσσην ἕνα καυμένον πύργον, ὅπου ἔβαλαν ἐπάνω οἱ στρατιῶται ξύλα καὶ ἐπολέμαγαν, γύρω δὲ τοῦ πύργου ἦτο μάνδρα.

Ὅσοι ἦσαν μέσα εἰς τὸν ληνὸν ἐπολέμησαν μετὰ μεγάλην γενναϊότητα, διότι οἱ Τοῦρκοι πολλὰς φορὰς ὤρμησαν νὰ τοὺς πάρουν, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσαν.

Ἀφοῦ ἐπῆγεν ἀντικρυ ἐκεῖ ὁ ἀρχηγὸς, ὡς εἶπαμεν, ἐστάθη ὀλίγον, ἐφώνησε τοὺς Ἕλληνας νὰ ἔλθουν κοντὰ του ὅσοι ἦσαν σκορπισμένοι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐπάνω ἕως εἰς τὴν μάνα τοῦ νεροῦ, ἐκύτταξε δεξιά, ἀριστερά, ἔσυρε τὸ κιάλι του, ἔκαμε πῶς κυττάζει χωρὶς νὰ βγάλῃ τὸ καπάκι του ἀπ' ἐμπρός, καὶ ἀμέσως βγάλῃ κάτι φωναῖς ἄγριας· ἐπάνω τους Ἕλληνας, ἔφυγαν οἱ Τοῦρκοι¹. Τότε οἱ Ἕλληνες ἐσηκώθησαν νὰ ἴδουν

¹ Ὁ πετεινὸς κτυπᾷ τὰ πτερά του, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης (Σ. Τρικ. Ἰστ. Β' 175) δὲν ἐκτύπησε τὰ χέρια διὰ νὰ ἀκούσουν. Ἀκούονται τὰ παλαμάκια εἰς τὸν πόλεμον, ὁ ἀρχηγὸς ὅταν ἐκαθβάλα εἶχε καὶ τὰ κιάλι εἰς τὰ χέρια του· πῶς λοιπὸν ἠμποροῦσε νὰ κτυπᾷ καὶ τὰ παλαμάκια; Κοτσάμπασιν ἄκριτον τὸν ἕκαμες νὰ γυρεύῃ εἰς τὸν πόλεμον τσιμποῦκι;

ἂν οἱ Τοῦρκοι ἐτσάκισαν, καὶ οἱ Τοῦρκοι πάλιν νὰ ἴδουν ποῦ εἶναι οἱ ἰδικοὶ των καὶ ἂν ἐτσάκισαν· καὶ χωρὶς νὰ ἴδουν τίποτε, ἀπὸ τῆς φωναῖς τοῦ Κολοκοτρώνη ἐδόθησαν οἱ Τοῦρκοι εἰς φυγὴν χωρὶς νὰ γνωρίζουν ποῦ θὰ ὑπάγουν· τότε ἐβγήκαν ἀπὸ τὸν ληνὸν οἱ κλεισμένοι Γενναῖοι καὶ λοιποὶ καὶ τοὺς ἐκυνήγησαν.

Ἡ θέσις Γεροκομεῖο εἶναι κομμάτι χαμηλῶμα καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τὸ δυτικονότιον δὲν φαίνεται καλὰ, καὶ διὰ τοῦτο δὲν εἶδαν οἱ κλεισμένοι ὀλίγον προτῆτερα νὰ ἐνοήσουν τὸ τσάκισμα τῶν Τούρκων καὶ νὰ ἔβγουν προτῆτερα, καὶ τότε βέβαια θὰ ἐπίαναν τοὺς δύο Πασᾶδες ζωντανούς καὶ ὄλους τοὺς καθβαλαραίους καὶ θὰ ἔπαιρναν καὶ τὰ κανόνιά των· διότι ἡ θέσις ἦτο περιφραγμένη με μεγάλαις γράναις, τῆς ὁποίας εἶχαν διὰ τῆς σταφίδαις των οἱ Ἑλληνας, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐδιάσθησαν νὰ περᾶσουν εἰς ἓνα ξυλογέφυρον παλαιόν, διὰ τοῦ ὁποίου ἐπέρασαν νερὸν οἱ Πατραῖοι καὶ ἐπότιζαν τῆς σταφίδαις των· αὐτὸ ἦτο σάπιο, καὶ ἔπεσαν εἰς τὸ χανδάκι καὶ ἐβγήκαν εἰς τὸν αἰγιαλὸν κοντὰ εἰς τὸν Ἅγιον Ἀνδρέαν· ἐπειδὴ τοὺς ἐτράβαγαν τὰ βᾶτα, διότι δὲν ἦτο ἀνοιχτὸν τὸ μέρος, ἀπὸ τὸν φόβον των ἐτάχτησαν νὰ γείνουν Δερβισᾶδες, ἀλλὰ νὰ γλυτώσουν.

Μπροστὰ εἰς τοῦ Σαίταγα τὸν ληνὸν ἦτο ἄλλος ληνὸς καὶ χαμηλὸν σπιτάκι, ἀλλὰ τὸ εἶχαν κάψει πρὸ πολλοῦ οἱ Τοῦρκοι. Μέσα εἰς αὐτὸ τὸ χάλασμα ἐκλείσθη με δέκα Τούρκους ὁ Τουφεξήμπασης, διότι δὲν ἐπρόφθασε νὰ φύγη. Ὁ Πλαπούτας με τοὺς στρατιώτας του, ἀφοῦ ἔκαμε μπροστὰ, ἐπῆρε τὸν ληνόν, ἔσπρωξε τὸν τοῖχον καὶ ἔπεσεν ἡ μία πλευρὰ καὶ ἐπλάκωσε τοὺς Τούρκους· ἐπειδὴ ἡ ξυλοδεσιὰ τοῦ τοῖχου, ἡ ὁποία ἦσαν χὰ-

μου κοντὰ εἰς τὴν γῆν ἐκάη καὶ ὁ τοῖχος ἐστέκετο εἰς τὰ κοῦφώματα. Ἐκεῖ ἐσκοτώθη ὁ Τουφεξήμπασης ὁ εὐμορφότερος ἄνθρωπος, πιστεύω, ἀφ' ὅσους ἔκαμεν ἡ φύσις. Αὐτὸν ἠθέλησεν ὁ Πλαπούτας νὰ τὸν σώσῃ καὶ ἐμβῆκε μέσα εἰς τὸν ληνὸν καθβάλα, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσε· μάλιστα δ' ἐκινδύνευσεν νὰ πλακωθῆ ἀπὸ τὸ πέσημον τοῦ τοῖχου.

Τὸν Τοῦρκον αὐτόν, τὸν ὁποῖον ἂν ἤξευρα ζωγραφικὴν ἤθελα τὸν ζωγραφῆσαι, μᾶς τὸν ἐζήτησαν τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν, ἂν ἦτο (σκλάβος) αἰχμάλωτος, νὰ τὸν ἐξαγοράσουν με διακοσίας χιλιάδας γρόσια, καὶ φαίνεται ὅτι ἦτο ἀπὸ πολὺ σημαντικὴν καὶ πλουσίαν οἰκογένειαν τῆς Ἀνατολῆς¹.

Εἰς αὐτὸ τὸ κυνήγημα τῶν Τούρκων ἐπίασαν οἱ στρατιῶται τοῦ Σέκερη ἓνα Ἑβραῖον, ὁ ὁποῖος ἦτο σαράφης τοῦ Κακλαμάν πασσᾶ. Αὐτὸς εἶχεν ἔβγει μαζὺ με τοὺς Τούρκους, ἐκάθησεν εἰς ἓνα μέρος καὶ ἀγνάντευε, τὸν ἐξέσταιεν ὁ ἥλιος καὶ τὰ ἐγλάρωσεν. Ἀφοῦ δὲ οἱ Τοῦρκοι ἐτσακίσθησαν καὶ ἔφυγαν ἐξύπνησε, καὶ ἀντὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὰς Πάτρας ἔχασε τὸν δρόμον καὶ ἐπῆγε με ἓνα τουφέκι εἰς τὸν ὤμον εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Σέκερη μέσα εἰς τὸν ληνόν. Αὐτὸν τὸν Ἑβραῖον τὸν ἐπῆρεν ἔπειτα ὁ Κανέλ. Δεληγιάννης.

Εἰς δὲ τὸ σῶμα τοῦ Κανέλ. Δεληγιάννη ἐπαρακολουθοῦσεν ὁ μοναχὸς Καλλίνικος Παπᾶ Κουλουρᾶς ἡ Φλεσάκος ἐπονομαζόμενος· αὐτὸς τότε εἶχε μαζὺ του μίαν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου καὶ ἐπῆγαινε μπροστὰ ἀπὸ τοὺς στρατιώτας, καὶ κοντὰ εἰς τὴν σημαίαν. Ἐπειδὴ δὲ τὸν

¹ Κατὰ λάθος εἶπεν ὁ Σ. Τρικούπης (Ἰστ. Β'. 178) ὅτι ἐφονεύθη ἐδῶ ὁ Κεχαγιάμπεης τοῦ Μεχμέτ Πασσᾶ, ἀντὶ νὰ εἰπῆ ὁ Τουφεξήμπασης.

ἐκυνηγοῦσαν οἱ Τοῦρκοι, ἐπέταξε κ' αὐτὸς σ' ἓνα βάτο τὴν εἰκόνα, καὶ τῆς εἶπε· Πήγαινε καὶ σὺ μὲ τοὺς Τούρκους σὰν τοὺς θέλεις· δὲν σὲ παίρνω ἐὰν δὲν δυναμώσης τοὺς Ἑλληνας νὰ κυνηγήσουν τοὺς Τούρκους. Ἐπειτα ἐπῆγε μακρύτερα καὶ ἐπροσηύχετο ἕως ἔτου ἔφυγαν οἱ Τοῦρκοι. Τὴν φυγὴν αὐτὴν τῶν Τούρκων ἐθεώρησαν οἱ στρατιῶται ὡς θαῦμα τῆς Θεοτόκου.

Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπῆγαν ὅλοι εἰς τὰς Πάτρας, ἀλλ' ἔκαμαν ἔπως ἤλθε τοῦ καθενός· ἐπῆραν τὰ βουνά, κατὰ τὰ Σιχενὰ μέσα τῆς σταφίδαις διὰ νὰ ὑπάγουν εἰς τὸ Καστέλι καὶ καθὼς δὲν τῆς εἶχαν δουλεύσει δύο χρόνια, ἔγειναν ἢ φράκταις καὶ τὰ βάτα τόσον μεγάλα καὶ πυκνά, ὥστε ἐκρατοῦσαν τὴν ἀρκοῦδα. Πολλοὺς Τούρκους ἠῦρα ἐκεῖ πεθαμμένους, πιασμένους ἀπὸ τὸ βρακί· ἐπειδὴ ἐμποδίζοντο ἀπὸ τῆς φράκταις καὶ τὰ βάτα. Τοὺς ἔψαξα ἀπὸ περιέργειαν καὶ δὲν ἠμπόρεσα νὰ εὔρω καμμίαν πληγὴν ἐπάνω των καὶ ἐσυμπέρανα, ὅτι ἀπὸ τὸν φόβον των ἀπέθαναν, οἱ δὲ ζωντανοὶ ἔφευγαν, καὶ δὲν ἐκύτταζαν ὀπίσω των, καὶ ἐφώναζαν ἐῖθε ἀλλὰ Κολοκοτρώνη.

Εἰς τὸν πόλεμον αὐτὸν ἄφησαν ὑπὲρ τοὺς 400 σκοτωμένους· καὶ πόσα ἄλλα κακὰ ἔπαθαν αὐτοὶ τὰ γνωρίζουν. Ἀπὸ τότε οἱ Ἕλληνες ἔμαθαν καὶ τὴν πόλιν τῶν Πατρῶν· διότι ἐμβῆκαν μαζὺ μὲ τοὺς Τούρκους μέσα εἰς τὰ χαλάσματα· ἐπειδὴ ἐπέρασαν ἀπὸ τὸν Ταμπαχανᾶ καὶ τὸν Ἀγιώργη καὶ λοιπὰ μέρη. Οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τότε ἔχασαν πολὺ καὶ πλέον δὲν ἐβγήκαν πανστρατιᾶ, ἐνόμισαν μάλιστα τὴν φυγὴν τῶν Ἑλλήνων πρὸ τῆς μάχης ὡς στρατήγημα τοῦ Κολοκοτρώνη, ἀλλὰ μικροὺς ἀκροβολισμοὺς ἔκαμναν ἔπειτα ἕως ἔτου ἐλύθη ἡ πολιορκία.

Μετὰ τὴν περίφημον αὐτὴν μάχην ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης ἐπέρασε, κατὰ διαταγὴν τοῦ πατρὸς του, εἰς Ῥούμελην εἰς τὸ Μεσολόγγιον κατὰ ζήτησιν τῶν Ῥουμελιωτῶν καὶ τοῦ Ἄρτης Πορφυρίου, καὶ κατόπιν αὐτοῦ ὁ Κανέλ. Δεληγιάννης· μετὰ ταῦτα πάλιν ὁ Π. Γιατράκος μὲ τοὺς Μιστριώτας πρὸς βοήθειαν τῶν ἀδελφῶν μας Μεσολογγιτῶν.

Ὅταν ἐπολιορκοῦμεν τὰς Πάτρας οἱ ἐντόπιοι Τοῦρκοι καὶ οἱ Λαλαῖοι ἤρχοντο εἰς ὀμιλίαν συνεχῶς μὲ τοὺς Ἕλληνας, διότι εἶχαν τὴν ἀδειαν τοῦ ἀρχηγοῦ. Ἐνας Τοῦρκος εἶπεν ὅ,τι λέγομεν τώρα, ὅτι δηλαδὴ εἶναι ἀδιόρθωτα τὰ πράγματα, καὶ ὅτι καλὸν εἶναι νὰ πιάσωμεν ἡμεῖς τοὺς μεγαλειτέρους μας ἀγᾶδες καὶ ἐσεῖς τοὺς ἰδικούς σας καὶ νὰ τοὺς σκοτώσωμεν διὰ νὰ γλυτώσωμεν ὑστερον ἀπὸ τοὺς Φράγγους. Αὐτὴν τὴν ἔνωσιν θέλομεν, διότι αὐτοὶ δεκατίζουσι καὶ τὰ αὐγὰ ἀκόμη οἱ χουρσοσύζιδες καὶ ἀχαίρευτοι ἀφεντάδες.

Ἐν ᾧ τοιοῦτοτρόπως ἐξηκολούθει ὁ ἀρχηγὸς τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν καὶ ἐλπίζαμεν γλήγορα νὰ ἰδῶμεν τὴν πτώσιν τῆς, ἐφάνη εἰς τὴν Κόρινθον καὶ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν συνωμοσία κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη. Τὸ Ἐκτελεστικόν, ἢ Βουλὴ καὶ πολλοὶ ἀπὸ τὴν Γερουσίαν τῆς Πελοποννήσου καὶ οἱ λεγόμενοι ἄρχοντες, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ἐφθόνησαν τὸν Κολοκοτρώνη καὶ συνώμοσαν, διότι τὸν εἶδαν παραδόξως εἰς ὑψηλὴν θέσιν χωρὶς νὰ τὸ περιμένουν· ἐπειδὴ ἀνέβη καθὼς ὁ Ἰμάμης ἀναβαίνει μέσα ἀπὸ τὴν τρούλαν τοῦ τζαμιοῦ καὶ φαίνεται τὸ κεφάλι τοῦ ὅταν φωνάζη, ἐκτός τινων ὀπλαρχηγῶν καὶ καπεταναίων, οἱ ὅποιοι ἦσαν μὲ αὐτόν, καθὼς καὶ ὁ λαὸς τῆς Πελοποννήσου, καὶ ὅσοι ἤλπιζαν, ὅτι διὰ μέσου αὐτοῦ θὰ

ἐλευθερώσουν τὴν πατρίδα. Ἡ τότε Διοίκησις τὸ Ἐκτελεστικόν, ἢ ὅποια ἦτο εἰς τὴν Κόρινθον ἔκαμε τοὺς διορισμούς τῶν ἀρχόντων, νὰ πάρουν τὰ ὅπλα τῆς ἐπαρχίας τῶν ὁ καθείς, καὶ νὰ ἔβγουν εἰς τὴν Ῥούμελην εἰς τὴν Ἀνατολικὴν καὶ Δυτικὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ ἐκεῖ δὲ αἱ ἀρχαὶ ἦλθαν εἰς τὸ Ἄργος. Δὲν γνωρίζω τὸν μοιρασμὸν, ποῖος εἰς τὴν μίαν καὶ ποῖος εἰς τὴν ἄλλην θέσιν. Οἱ ἄρχοντες ἄρχισαν εἰς τὰ γερά τὴν στρατολογίαν καὶ ἐβίαζαν τοὺς κατοίκους, ὥστε ἄρχισεν ἡ πολιορκία τῶν Πατρῶν νὰ ὀλιγοστεύῃ.

Εἰς αὐτὴν τὴν στρατολογίαν ὁ Π. Μαυρομιχάλης καὶ ὁ Γ. Σισίνης δὲν ἔλαβαν μέρος· ὁ μὲν ἕνας, διότι ἦτο τότε φίλος τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ διότι εἶχε καὶ τὸν Μούρτζινον στενωτάτον φίλον τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ δυνατὸν εἰς τὴν Μάνην ἀντίπαλόν του· διὰ τοῦτο καὶ ἄρματα κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη δὲν ἐδύνατο νὰ κινήσῃ. Ὁ δὲ Γ. Σισίνης, διότι ὁ Κολοκοτρώνης ἦτο μέγας καὶ δυνατὸς εἰς Πάτρας, ἐπειδὴ πολλοὶ ἀπὸ τὴν Γαστούνην καὶ ἀπὸ τὸν Πύργον καπεταναῖοι ἦσαν μαζὺ μὲ αὐτόν, καθὼς ὁ Ἄν. Παπασταθόπουλος, οἱ Αὐγερινοί, οἱ Βιλαέται, οἱ Μοσχουλαῖοι, οἱ Καραμεραῖοι, οἱτινες μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς ἐκατοίκησαν εἰς τοῦ Λάλα καὶ ἔλαβαν ἐκεῖ ἐπιρροὴν καὶ ἄλλοι, καὶ μάλιστα ὁ Κωνσταντῖνος Πετιμεζᾶς, ὁ ὁποῖος τότε εἶχεν ἐπιρροὴν εἰς τὸ τμήμα τῆς Κάπελης εἰς τὴν Γαστούνην.

Τὰ σχέδια ὅλα, ὅσα ἐγίνοντο εἰς Κόρινθον, ἐμάνθανεν ὁ πολιορκητὴς ἀπὸ τὸν Γεώργιον Σέκερην, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἀλληλογραφίαν μὲ τοὺς πολιτικούς, οἱ ὅποιοι ἦσαν εἰς τὴν Κόρινθον καὶ ἀπὸ διαφόρους φίλους του. Ὁ Κολοκοτρώνης εἶχεν ἀλληλογραφίαν μὲ ὅλα τὰ μέρη τῆς Πε-

λοποννήσου, καὶ τὸ παραμικρὸν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ τὸ μάθῃ, ὅσον καὶ ἂν ἦτο μυστικόν. Οἱ κατὰ τόπους καὶ παντοῦ φίλοι του τὸν εἰδοποιούσαν τὰ πάντα, καὶ ὅλαι αἱ ὑποθέσεις τῆς Πελοποννήσου τότε ἤρχοντο εἰς αὐτὸν ὡς κριτὴν μᾶλλον· διὰ τοῦτο εἶχε καὶ ἐπιτροπὰς διαφόρους εἰς τὰς ὑποθέσεις, πολιτικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς, καθὼς καὶ τοῦ στρατοπέδου. Ὁ δὲ Γ. Σέκερης ἀνεχώρησε τὸν Μάιον ἀπὸ τὴν πολιορκίαν διὰ τὸ Ἄργος, ὅπου ἔλαβε τὰς διαταγὰς καὶ αὐτὸς τῆς Κυβερνήσεως διὰ τὴν στρατολογίαν, καὶ μὲ αὐτὸν διετάχθη νὰ ὑπάγῃ καὶ ὁ Ῥήγας Παλαμῆδης. Ἀπὸ ἐκεῖ, ἀφοῦ ἐσύναξαν τὴν ἀναλογίαν τῶν ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Τριπολιτσᾶς, ἀνεχώρησαν καὶ πρῶτοι ἔφθασαν εἰς τὰ Μεγάλα Δερβένια, τὰ ὀνομαζόμενα Μύγαις καὶ Ἀέραις.

Ἀφοῦ ἔμαθε τότε ὁ ἀρχηγὸς τὰ πράγματα τῆς Κόρινθου, ὅτι δὲν ἦσαν τόσο καλὰ, ἔκαμε στρατιωτικὸν συμβούλιον ἀπὸ ὅλους τοὺς σωματάρχας καὶ τοὺς παρεκάλεσε νὰ τοῦ κάμουν τὴν χάριν νὰ ὑπάγῃ ὁ ἴδιος αὐτοπροσώπως εἰς τὴν Κόρινθον νὰ ἰδῇ τί πρᾶγμα εἶναι ἡ Κυβέρνησις καὶ τί μυαλὰ ἔχει, νὰ σταθοῦν μὲ προσοχὴν εἰς τὴν πολιορκίαν καὶ ἀφίνει ἀντιπρόσωπόν του εἰς τὴν ἀρχηγίαν τὸν Πλαπούταν. Ἡ δὲ ἀρχηγία αὐτὴ εἰς τὸν Δ. Πλαπούταν ἔμεινε 40 μόνον ἡμέρας, τὸ ὅποιον καὶ ἐγένεον. Ἀμα δὲ ἀπεφάσισε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Κόρινθον, ἐγὼ ἔφυγα διὰ τὰ Μαγούλιανα καὶ τὸν ἀντάμωσα πάλιν εἰς τὴν Βυτίαν, ὅταν ἐπέστρεφεν ὀπίσω ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν διὰ τὰς Πάτρας, καὶ ἐκεῖθεν ἐπῆγα μαζὺ του εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Πατρῶν.

Εἰς τὴν ἀπουσίαν του ὁ Πλαπούτας ἔκαμε πολλοὺς μικροὺς καὶ μεγάλους πολέμους καὶ ἐστενοχώρησε τόσο

τούς Τούρκους, ὥστε μετὰ δύο μηνῶν πολιορκίαν ἤθελε πέσει ἡ Πάτρα.

Ὁ δὲ Κολοκοτρῶνης μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἀφοῦ εἶδεν εἰς Κόρινθον ὅλα, ὅσα τοῦ ἔκαμναν καὶ τοῦ εἶπαν οἱ ἐκεῖ πολιτικοί, ἦτο πολὺ συλλογισμένος, καὶ μάλιστα εἰς τὴν διάβασίν του ἀπὸ Τριπολιτσᾶν ἐβλασφήμησεν ἀπὸ τὸν πολὺν του ἀγανακτισμὸν λέγων εἰς τοὺς ἰδικούς του· τί κακὸ ἐπάθαμεν· ὅσους Τούρκους ἐσκοτώσαμεν ἄλλοι τόσοι ἔγειναν. Διὰ τούτων ἐννοοῦσε τὴν ἀδιαφορίαν καὶ τὰ πάθη, καὶ ὅτι ἀφοῦ ἐφόρῃσαν καὶ τὰ Τούρκικα φορέματα, δὲν διέφεραν οὐδὲ κατὰ τὸ ἐξωτερικόν, ἀλλ' ἐβλέπαμεν τῷ ὄντι Τούρκους μὲ ὀνόματα Χριστιανικά.

Ἀφοῦ ἔφθασεν εἰς τὸ Σαραβάλι, εἰς τὸ γενικὸν στρατόπεδον, ἦλθαν ὅλοι οἱ καπεταναῖοι νὰ τὸν δεχθοῦν καὶ νὰ τὸν ἐρωτήσουν, τί εἶδε καὶ τί καλὰ τοὺς ἔφερε. Τοὺς ἀπελογήθη καὶ τοὺς εἶπε τὴν κοινὴν παροιμίαν· ποῦ ἦσαν; ποῦ πετα· τί ἔκαμες; τί ποτα. Ἀφοῦ ἐκούνησε τὴν κεφαλὴν του, μὲ τὴν συνειθισμένην εὐγλωττίαν του τοὺς ἔκαμεν ὅλους νὰ χαροῦν, ἐπαινῶν τὴν γενναϊότητα καὶ τὴν μεταξύ των πειθαρχίαν καὶ ὅτι τὸν ἔβγαλαν ἀσπροπρόσωπον εἰς τὴν ἀπουσίαν του· τοὺς εὐχαρίστησε καὶ τοὺς εὐχῆθη καὶ ἄλλην φορὰν νὰ τὸν βοηθήσουν μὲ τὴν καλὴν των διάθεσιν καὶ ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα μας κατὰ τῶν ἐχθρῶν Τούρκων καὶ Χριστιανῶν.

Οἱ λόγοι αὐτοὶ ἔδωσαν εἰς τὸν κάθε ἓνα νὰ ὑποπτεύη χωρὶς καὶ νὰ ζητῆ ἐξηγήσεις· ἀλλ' ὅλοι ὅσοι εἶχαν μυαλὸν ἐνόησαν, ὅτι τρέχομεν εἰς τὰ χαμένα, καὶ ὅλο σκεπτικοὶ ἦσαν οἱ καπεταναῖοι καὶ οἱ στρατιῶται· ἄνοιγαν

τὰ ἄμματα των καὶ ἐμεγάλωναν τ' αὐτία των νὰ μάθουν καὶ ν' ἀκούσουν τί θὰ γένη καὶ τί θὰ κάμῃ εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν ὁ ἀρχηγός. Εἰς τὸν συλλογισμὸν αὐτὸν ἔγειναν τὰ μυστικά ὅλα τὰ κατὰ Κολοκοτρῶνη γνωστά· διότι ἔφθασαν καὶ τὰ νέα διατάγματα τῆς στρατολογίας τῶν ἀρχόντων.

Κατ' ἐκεῖνας τὰς ἡμέρας ἦλθεν εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν εἰς τὸ Σαραβάλι, ὅπου ἦτο τὸ ἀρχηγεῖον τοῦ Κολοκοτρῶνη, ὁ Ἡλίας Χρυσοσπάθης, γνωστὸς εἰς ὅλους διὰ τὴν ἀποστολικὴν του ζωὴν ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ ἔλεγεν, ὅτι ἦτο ἀπεσταλμένος ἀπὸ πολλοὺς δυνατοὺς τὸν Π. Μαυρομιχάλην, Μούρτσινον, Καπετανάκιδες, Δουράκιδες καὶ Κουμουνδουράκιδες καὶ τοὺς λοιποὺς καπεταναίους τῆς Μάνης, ὅτι θὰ χαθῆ τάχα ἡ πατρίδα μας ἀπὸ τὸν πολιτικὸν δρόμον, ὅτι ἐδιαίρεσαν τοὺς στρατιωτικούς, καὶ αὐτοὶ θέλουν νὰ λάβουν τὰ ἄρματα, καὶ ὅτι οἱ Τούρκοι θὰ εὔρουν καιρὸν νὰ ἔμβουν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ λοιπά. Ταῦτα λέγων ἐρέθισε τὸν Κολοκοτρῶνην καὶ τοὺς λοιποὺς καπεταναίους μικροὺς καὶ μεγάλους νὰ λύσωμεν τὴν πολιορκίαν, νὰ ὑπάγωμεν εἰς Τριπολιτσᾶν, νὰ πάρωμεν ὅλον τὸ σῶμα τῆς Γερουσίας καὶ νὰ καταβῶμεν εἰς τὸ Ἄργος, ὅπου ἦσαν καὶ τὰ ἄλλα δύο σώματα ἡ Βουλὴ καὶ τὸ Ἐκτελεστικόν, καὶ νὰ ζητήσωμεν Συνέλευσιν. Καὶ εἰς μὲν τὸν Κολοκοτρῶνην ἔλεγε νὰ ζητήσωμεν τὰ δίκαιά μας, εἰς δὲ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Κολοκοτρῶνη νὰ τοὺς περάσωμεν ἐν στόματι μαχαίρας, καὶ ἦτο πολὺ μυστικὸν ἀπὸ τὸν ἀρχηγόν· διότι ὁ ἀρχηγὸς οὐδὲ νὰ ἀκούσῃ ἤθελε περὶ φόνου διὰ τὸν παραμικρότερον Ἕλληνα.

Ἀφοῦ ἔμαθεν αὐτὰ ὁ ἀρχηγός καὶ τὰ νέα, ὡς εἶπα-

μεν, διατάγματα τῆς στρατολογίας, εὐρέθη εἰς δεινὴν θέσιν καὶ συνεννόηθη μὲ τοὺς ἰδικούς του ἀξιωματικούς, τὸν Δημ. Πλαπούταν, Ἀναγνώστην Παπασταθόπουλον, Γεωρ. Π. Δημητρακόπουλον, Νικόλαον Μπούκουραν, Χριστόφ. Ζαχαριάδην, Ἰωάννην Πέταν, μὲ τοὺς ὑπασπιστάς του καὶ τὸν γραμματέα του Μιχαὴλ Οἰκονόμου. Ὁ δὲ Πλαπούτας τότε ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Καρύταινα, διότι ἐμάθαμεν, ὅτι ἡ Ἐφορεία τῆς Καρύταινας ἄρχισε νὰ μᾶς ἀντενεργῆ. Ὁ δὲ Ἀποστόλης Κολοκοτρώνης ἀρρώστησε καὶ ἐπῆγεν εἰς τὰ Νεζερά, ὅπου τὸν ἰάτρευσε ἡ Στάμος Δασκαλόπουλος εὐρεθεὶς τότε ἐκεῖ. Μετὰ δὲ τοῦτο διέταξεν ὁ ἀρχηγὸς νὰ γένη στρατιωτικὸν συμβούλιον καὶ νὰ ζητήσῃ τὸν λόγον τῶν καπεταναίων, α΄.) ἂν θὰ ἦναι μαζύ του εἰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἄλλων ἐχθρῶν, ὅσοι ἔφεραν ἐμπόδιον διὰ τὴν διάλυσιν τῆς πολιορκίας, κτλ, κτλ. β΄.) νὰ σταθοῦν εἰς τὰς θέσεις των ἕως νὰ εἰδοποιήσῃ τὰ πλησιόχωρα νὰ ἀπομακρυνθοῦν καὶ νὰ διώξουν τὰς οικογενεῖας των καὶ τὰ ποιμνιά των διὰ νὰ μὴν ἔβγουν οἱ Τούρκοι καὶ τοὺς αἰχμαλωτίσουν.

Μόλις ἐτελείωσαν τὸ συμβούλιον καὶ φθάνει πεζὸς ἀπὸ τὰ Μαγούλιανα ἀπὸ τὸν ἡγετικὸν φίλον τοῦ Κολοκοτρώνη Ἀναγνώστην Παπαγιαννακόπουλον, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔγραφεν ὅλα τὰ περιστατικά τῆς συνωμοσίας καὶ τὴν μεγάλην ἐνέργειαν κατ' αὐτοῦ τῶν προϋχόντων καὶ ἰδίως τοῦ Ἀναγνώστη Δεληγιάννη. Αὐτὸς ἐφοβέριζε τοὺς φίλους τοῦ Κολοκοτρώνη, ὅτι θέλει δημεύσει τὰ πράγματά των ἂν δὲν τὸν παρακολουθήσουν εἰς τὴν ἐκστρατείαν. Συγχρόνως ἦλθε καὶ γράμμα τοῦ υἱοῦ του Πάνου, ὁ ὁποῖος ὡς χιλιάρχος τῆς Πελοποννησιακῆς Γε-

ρουσίας, ἦτο στελμένος ἀπὸ αὐτὴν εἰς τὸ Ἄργος διὰ τὴν διαπραγμάτευσιν τῆς παραδόσεως τοῦ Ναυπλίου.

Ἡ Γερουσία εἶχε στείλει μίαν ἐπιτροπὴν ἀπὸ τὰ μέλη της, τὸν Βρεσθένης καὶ λοιποὺς μὲ τὸν Πάνον Κολοκοτρώνη νὰ παρευρίσκηται εἰς τὴν διαπραγμάτευσιν τῆς συνθήκης τῶν Τούρκων μὲ τὴν Βουλὴν καὶ τὸ Ἐκτελεστικόν¹. Δι' αὐτὴν τὴν συνθήκην ἐρώτα τὸν πατέρα του καὶ ἐζήτηε τὴν ἄδειαν νὰ πάρῃ κανὲν σπίτι εἰς τὸ Ναύπλιον, καθὼς παίρνουν καὶ οἱ λοιποὶ βουλευταὶ καὶ ἐκτελεσταὶ καὶ ὀπλαρχηγοί, οἱ ὁποῖοι ἦσαν τότε ἐκεῖ· μεταξύ δὲ ἄλλων τοῦ ἔγραφε καὶ τὰς λεπτομερείας τῆς συνθήκης.

Τὰ γράμματα αὐτὰ διαβάσας ὁ Κολοκοτρώνης ἐταράχθη πολὺ· καὶ εἰς μὲν τὸν Πάνον ἀπάντησεν οὕτως· ὅτι δὲν θέλει τίποτε νὰ κάμῃ, ἂν οἱ ἄλλοι κάνουν ἀνόητα, καὶ ὅτι τὴν συνθήκην αὐτὴν τὴν βλέπει ὡς μηδέν· ἔπρεπε νὰ πάρουν τὸ Παλαμήδι καὶ ὄχι τὸ Μπούρτζι, διὰ νὰ ἦναι καββάλα καὶ ὄχι ἀποκάτω· τοῦ ἔγραφεν ἀκόμη νὰ ἔχη τὸν νοῦν του μὴν τύχη καὶ ἔλθῃ ἡ ἀρμὰ καὶ στράτευμα Τουρκικὸν ἀπέξω ἀπὸ τὸν Σουλτάνον εἰς βοήθειαν τῶν Ναυπλιωτῶν καὶ τὸν μπερδέψουν καὶ χάσῃ τὴν ζωὴν του καὶ φέρῃ ἀνυποληψίαν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κολοκοτρώνη. Τὸν δὲ Παπαγιαννακόπουλον εἰς Μαγούλιανα εἰδοποίησεν, ὅτι θέλει ἀνταμωθῆ γλήγορα, καὶ νὰ μὴν ἐνδώσουν εἰς τίποτε ἀφ' ὅσα τοὺς λέγει ὁ Α. Δε-

¹ Ὁ Σ. Τρικούπης (Ἰστ. Β'. 258) ὁμῶς λέγει ὅταν ἡ Κυβέρνησις διέτριβεν ἐν Ἄργει ἦλθαν πρὸς αὐτὴν τινες τῶν Γερουσιαστῶν, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀντιπρόεδρος Βρεσθένης εἰς συμβιβασμὸν τῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς Γερουσίας, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι ἀληθές· διότι αὐτοὶ ἐπῆγαν νὰ παρευρεθοῦν εἰς τὴν διαπραγμάτευσιν τῆς συνθήκης.

ληγιάννης, και να η̄ναι δλοι ἔτοιμοι ἕως δευτέραν του ἐπιστολήν.

Ὀλίγον ὕστερα ἀπὸ τὸ συμβούλιον ἄρχισαν οἱ καπεταναῖοι ἀπὸ ὀλίγοι γὰ φεύγουσιν ἀπὸ τὰς θέσεις των και να πηγαίνουσιν εἰς τὰ χωρία των διὰ να φυλάξουσιν τῆς φ α μ ι λ ι α ι σ των· και διότι οἱ προὔχοντες τοὺς ἐφοβέριζαν να τοὺς πάρουσιν μαζί των, ὥστε οὔτε τὸ τέταρτον τοῦ στρατοῦ ἀπέμεινε. Ὁ ἄρχηγὸς βλέπων αὐτά, ἐν ᾧ εἶχε στείλει προτῆτερα πεζοδρόμους δι' ὄλας τὰς ἐπαρχίας και τοὺς ἔλεγε να η̄ναι δλοι ἔτοιμοι, και μάλιστα τὰ τριγύρω χωρία διὰ να προφυλαχθοῦσιν ἀπὸ τὴν ἔξοδον τῶν Τούρκων, ἔβγαλε μερικοὺς καθβαλαραῖους μετὰ τὸ γεῦμα να πλησιάσουσιν τὸ φρούριον τῶν Πατρῶν και να κρατοῦσιν δι' ἀκροβολισμοῦ τοὺς Τούρκους ἕως να φύγουσιν οἱ πεζοὶ στρατιῶται και σκορπίσῃ τὰς τροφάς, πολεμοφόδια, πρόβατα, κτλ. Συγχρόνως δὲ ἐκοινοποίησεν εἰς τὸν στρατόν, ὁ ὁποῖος ἔμεινε, ὅσοι θέλουσιν να τὸν ἀκολουθήσουσιν να εὔρεθοῦσιν τὸ ἑσπέρας εἰς Ἀχαΐαν, και ὅτι διὰ τῆς Γαστούνης θὰ η̄ναι ὁ δρόμος των εἰς Καρύταινα και εἰς Τριπολιτσᾶν. Εἰ δὲ και ὁ δρόμος τοὺς ἔρχεται μακρυνὸς και θέλουσιν να ὑπάγουσιν εἰς τὰ σπίτια των ν' ἀλλάξουσιν και να ἐτοιμασθοῦσιν, ἔχουσιν τὴν ἄδειαν ἐντὸς ὀκτῶ ἡμερῶν να εὔρεθοῦσιν εἰς Τριπολιτσᾶν. Οἱ καθβαλαραῖοι λοιπὸν ἐβγήκαν και ἐπῆγαν και ἔδωσαν αἰτίαν, ἔκαμαν ἀκροβολισμόν ὑπὲρ τὰς τρεῖς ὥρας με τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ οἱ Τούρκοι ἐνοήσαντες τὴν φυγὴν τοῦ στρατοπέδου ἐβγήκαν ἀπὸ τὸ φρούριον πανστρατιᾶ, και ἀμέσως ἔβαλαν φωτιὰ εἰς τὰς καλύβας τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ μοναστήρι Γεροκομεῖδ και εἰς τὸν ληνὸν τοῦ Σαΐταγα, ἔφθασαν και εἰς τὸ Σαρα-

βάλι και ἔκαψαν τὸ ἀρχηγεῖον και ὄλα τὰ καλύβια και ὅ,τι εἶχαν ἐκεῖ ἀφήσει οἱ Ἑλληνες.

Εἰς τὸ φρούριον τῶν Πατρῶν ἦσαν περίπου 12,000 Τούρκοι, ὁ Γιουσούφ πασᾶς Σέραλης, οἱ Λαλαῖοι, οἱ ἐντόπιοι, και ὁ Κακλαμάν πασᾶς και λοιποί. Ὁ δὲ ἀρχηγὸς οἱ ὑπασπισταὶ και ὅσοι εἶχαν ἄλογα ἐστάθησαν εἰς τὸ Μονοδένδρι, θέσιν στενήν, ἐκτύπησαν τὴν προστέλαν (ἐμπροθοφυλακὴν) τῶν Τούρκων και τοὺς ἔτρεψαν εἰς τὰ ὀπίσω, και οὕτως ἐσυνάχθησαν τὸ αὐτὸ βράδου εἰς Ἀχαΐαν. Οἱ γραμματικοὶ ὑπὸ τὸν πρῶτον γραμματέα του Μιχαὴλ Οἰκονόμου ὄλον ἐν ἐτοιμαζαν τὰς προκηρύξεις τοῦ ἀρχηγοῦ και τὰ ἰδιαίτερα γράμματα διὰ ὄλας τὰς ἐπαρχίας και τοὺς φίλους του, να ἐτοιμασθοῦσιν και να ἔλθουσιν δλοι εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν· ἔγραψεν ἀκόμη εἰς τὴν Ρούμελην εἰς τὸν Ὀδυσσεά και τὸν Νικήταν τὸν σκοπὸν τῆς διαλύσεως τῆς πολιορκίας, και να ἐτοιμασθοῦσιν και αὐτοὶ να εὔρεθοῦσιν διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν εἰς τὸ Ἄργος. Ἐγραφε δὲ και εἰς τὸν Δ. Ὑψηλάντην, τὸν ὁποῖον ἐνόμιζεν ἀκόμη, ὅτι ἦτο εἰς τὴν Ρούμελην, ἀλλ' αὐτὸς ἦτο φερμένος ὀπίσω εἰς τὸ Ἄργος και ἐπροέδρευεν εἰς τὴν Βουλὴν· εἶχε δὲ προσέτι εἰδοποιήσει τὴν Κυβέρνησιν, ὅτι ὁ Δράμαλης θὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Πελοποννήσου.

Ἀφοῦ ἐξεδόθησαν τὰ γράμματα ἀπὸ τὴν Ἀχαΐαν ἔστειλε μπροστά εἰς Γαστούνην εἰς τὸν Σισίνην τὸν Ἀναγνώστην Παπασταθόπουλον και τὸν Γ. Δημητρακόπουλον ἐξ Ἀλωνισταίνης τῆς Γόρτυνος διὰ να τὸν ψαρέψουσιν τί φρονεῖ· διότι εἶχε μάθει ὁ ἀρχηγός, ὅτι ἤθελεν ἔβγει με τοὺς στρατιώτας του να τοῦ ἐμποδίσῃ τὸ ἔμβασμα εἰς τὴν πόλιν τῆς Γαστούνης· ἀλλ' ἀφοῦ οἱ ἀπεσταλμένοι ἐπῆγαν και εὔρηκαν τὸν Σισίνην πολλὰ διαφορετικὸν και

καταγινόμενον εἰς τὴν ὑποδοχὴν τοῦ φίλου τοῦ Κολοκοτρώνη ἐκατάλαβαν, ὅτι ἡ φημιζομένη εἰδησις ἦτο ψευδής. Ἐπειτα ἦλθε καὶ ὁ ἀρχηγὸς καὶ ὠμίλησαν ὄλα τὰ περιστατικά καὶ ἔκαμε γνωστὸν εἰς τὸν Σισίνην τὸ προλαβὸν σχέδιόν του καὶ τὰ αἷτια ὄλα ὄσα τὸν ἔκαμαν νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν ἀφοῦ δηλαδὴ ἡ Γερουσία, ἡ Βουλὴ, τὸ Ἐκτελεστικὸν καὶ οἱ ὄπλαρχηγοὶ ἔλθουν εἰς τὸ Ἄργος νὰ γένη συνέλευσις καὶ νὰ ζητήσουν τὰ δίκαια τῆς πατρίδος καὶ τῶν στρατιωτῶν καὶ νὰ φροντίσουν περὶ τῆς Πελοποννήσου καὶ ὄχι νὰ ἐκστρατεύσουν οἱ ἄρχοντες, καὶ οἱ ἔχθροὶ νὰ ἔχουν τὰ φρούρια καὶ οὔτω νὰ κινδυνεύῃ ἡ πατρίδα μας¹.

¹ Ὁ Σ. Τρικούπης πονηρὰ ἐκφράζεται κατὰ Κολοκοτρώνη ('Ἰστ. Β'. 262). 'Ὅτι εἰδὼν τὴν ὄφαρπαγὴν τῶν στρατιωτῶν καὶ ἑναπολειφθεὶς μετ' ὀλίγων ἔλυσε πλήρως ὄργῃς τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν καὶ ἀνέβη εἰς Τριπολιτσάν, κηρύττων ὄθεν διέβαινεν ἀσιδοσίαν πρὸς ἔλκυσιν τοῦ λαοῦ καὶ ἑτοιμαζόμενος νὰ καταβῇ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Ἄργολίδα ἵνα κριθῇ, ὡς ἔλεγε, μετὰ τῶν ἐναντίων του, ἀλλὰ διανοούμενος κυρίως νὰ ἀνατρέψῃ τὰ καθεστῶτα καὶ νὰ ἀντικαταστήσῃ στρατοκρατίαν». Ὁ Κολοκοτρώνης καὶ μέχρις ὄτου ἀπεφάσισε νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν εἶχεν ἔως 4,000 στρατιώτας καὶ δὲν ἔμεινε μετ' ὀλίγων. Ἄλλὰ πῶς ἐπέρασεν εἰς τὸν νοῦν τοῦ ἱστορικοῦ μας νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης ἤθελε νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν Κυβέρνησιν διὰ τῆς στρατοκρατίας; Ἐκεῖνος ὁ ὄποιος μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπολιτσᾶς εἶπε τὰ ἀξιομνημόνευτα λόγια "Ἄς λέγουν ὄτι θέλουν (οἱ πρόκριτοι), ἔχουν δίκαιον· διότι βλέπουν τούτους σκοτωμένους, μετὰ τοὺς ὄποιους εἶχαν μαζὺ τὴν ἑξουσίαν, τῶρα τὴν ἐπῆρε τὸ ἔθνος κτλ.;" Προκηρύττων δὲ ὄτι διὰ τῆς συνλεύσεως θὰ ζητήσῃ τὰ δίκαια τῆς πατρίδος, δὲν θὰ εἴπῃ, ὅτι ἐκήρυττεν ὄθεν διέβαινεν ἀσιδοσίαν εἰς τὸν λαὸν διὰ νὰ τὸν ἔλκυσῃ ὄλας τῆς Πελοποννήσου πάντοτε τὸν ἰθεῶρει ὡς πατέρα του καὶ παντοῦ τὸν ἠκολούθει, διότι ἐγνώριζε τὸν εὐεργέτην του. Τὸ τεμάχιον τοῦτο ἔλαβε σχεδὸν κατὰ λέξιν ἀπὸ τὸν Π. Πατρῶν σελ. 124 μετὰ ὄσους στρατιώτας ἑσύναξε καθ' ὄδὸν ἔφθασεν εἰς τὴν Τριπολιτσάν, κηρύττων ἀσιδοσίαν εἰς τὸν λαὸν διὰ νὰ τὸν

Αὐτὰ ἀφοῦ ἤκουσεν ὁ Σισίνης ἐνέκρινε τὸ σχέδιόν του καὶ ἔδοσε τὸν λόγον τῆς τιμῆς του, ὄτι θέλει τοῦ εἶναι σύντροφος μέχρις αἵματος. Ἄνεχώρησε λοιπὸν ἐκεῖθεν ὁ ἀρχηγὸς διὰ τὸν Πύργον καὶ ἔως νὰ φθάσῃ εἰς τὴν Γαστούνην ἀπὸ τοὺς 6,500 στρατιώτας τοῦ ἀπέμειναν ἔως χίλιοι, καὶ ἀπὸ τὴν Γαστούνην ἔως εἰς τὸν Πύργον τοῦ ἀπέμειναν ὡς 500· διότι ὁ κόσμος ἔφευγεν, ὡς εἶπαμεν, μετὰ τὴν ἀδειάν του διὰ τὰ σπῆτιά των· ἡ δὲ δύναμις τοῦ Σισίνη διετάχθη νὰ ἑτοιμασθῇ νὰ ἀσφαλίσῃ τὸν τόπον ἀπὸ τοὺς Τούρκους τῶν Πατρῶν.

Εἰς τὸν Πύργον ἔτυχε τότε ὁ Λαρίσσης ὁ νεοδιορισθεὶς ἀρχιερεὺς τῆς ἐπαρχίας Ἡλίδος Κύριλλος. Καθὼς ἦλθε νὰ εὐχρηθῇ τὸν ἀρχηγόν, τοῦ εἶπε πολλὰ καὶ προσέτι, ὄτι δὲν ἔκαμε καλὰ νὰ ἀφήσῃ τὰς Πάτρας καὶ νὰ ἔβγουν οἱ Τούρκοι νὰ σκλαβώσουν τοὺς Χριστιανούς, καὶ θὰ κακοφανῇ τῆς Κυβερνήσεως, ὄτι χωρὶς τὴν διαταγὴν τῆς ἔλυσε τὴν πολιορκίαν καὶ ἄλλα πολλὰ. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης τὸν ἐρώτησε πόθεν εἶναι ἡ πατρίδα του, καὶ πόσον καιρὸν ἔχει εἰς τὴν Πελοπόννησον ἡ πανιερότης του. Ἄπεκρίθη, ὄτι κατὰγεται ἀπὸ τὴν Δημιτσάναν, ὄνομάζεται Μπογάσαρης καὶ ἐμεγάλωσεν εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ὁ Κολοκοτρώνης τότε τοῦ εἶπε· νὰ σοῦ εἶπῶ, Πανιερώτατε· γνωρίζεις κάτι πουλιὰ ὄπου τὰ λέγουν πέρδικες καὶ κηλαῦδοῦνε πολὺ νόστιμα; Μάλιστα, εἶπεν ὁ Ἀρχιερεὺς, ἔχουν καὶ καλὸ φαγί. Ὁ Κολοκοτρώνης τότε τοῦ εἶπεν· ἂν ἦναι τέτοια πουλιὰ εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἄπεκρίθη ναί· ἐφελκύθη... καὶ ὄτι θέλει μεταβῆ εἰς τὸ Ἄργος διὰ νὰ κριθῇ μετ' αὐτῶν.

ἀλλὰ δὲν κελαυδοῦνε σὰν τῆς πέρδικες τῆς Μωραίτικες. Ξέρεις· διατί δὲν κελαυδοῦν τῆς Ἀνατολῆς ἢ πέρδικες; διότι δὲν πίνουν τὸ ἴδιο νερό· πᾶνε πέρδικες εἰς τὸ κλουβί καὶ νερὸ ἀπὸ ἐδῶ· καὶ ἐνόσω ἔχουν νερὸ Μωραίτικο, κελαυδοῦν καλὰ, ἀλλὰ καθὼς τὸ σώσουν καὶ πιοῦν νερὸ Ἀνατολίτικο ἀλλάζουν καὶ τὸ κελαύδημά των· ἔτσι καὶ ἡ πανιερότης σου, νὰ καθίσης ἀκόμα πολὺν καιρὸν ἐδῶ νὰ πιῆς νερὸ Μωραίτικο, καὶ θέλεις μάθει νὰ κελαυδῆς ὅχι σὰν Ἀνατολίτης· σοῦ ζητῶ τὴν εὐχὴν σου, Δεσπότη μου, καὶ σὰν ἀνταμώσω μεν πάλιν τὰ λέγομεν».

Ἐκεῖθεν ἀνεχώρησε διὰ τοῦ Παλούμπα καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐπῆγεν εἰς Τριπολιτσᾶν. Ἄμα οἱ Γερουσιασταὶ ἔμαθαν, ὅτι ἔφθασεν ὁ Κολοκοτρώνης ἐφοβήθησαν πολὺ, καὶ οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς ἐκρύφθησαν καὶ μάλιστα ὁ Ἀναγνώστης Ζαφειρόπουλος, καθὼς ἐχθρὸς τοῦ Κολοκοτρώνη. Οὗτος, ὡς εἶπαμεν, ἕως εἰς τὴν πτώσιν τῆς Τριπολιτσᾶς ἦτο γραμματικὸς τοῦ Κολοκοτρώνη, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχε συγγένειαν μὲ τοὺς Δεληγιανναίους δὲν ἐφύλαττε τὴν ἀπαιτουμένην μυστικότητα, ἀλλ' ἀντέπραττε μάλιστα καὶ ἐνεργοῦσεν ὑπὲρ τοῦ Α. Δεληγιάννη.

Μὲ τὸ φθάσιμόν του εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν ἄρχισαν νὰ συνάζωνται τὰ στρατεύματα ἀπὸ τὰς πλησιεστέρας ἐπαρχίας, καὶ ὅσοι μὲν τῶν Γερουσιαστῶν ἔμειναν ἦλθαν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τὸν ἐχαιρέτισαν· τοὺς εἶπε διὰ τί ἔπαυσαν νὰ συνεδριάζουν, καὶ

διὰ τί ἐσκορπίσθησαν σὰν τοῦ λαγοῦ τὰ παιδιὰ. Ἐπειτα τοὺς ἐνεθάρρυνε καὶ μάλιστα τὸν γέρο Ἀσημάκην Φωτήλαν ἀπὸ τὰ Καλάβρυτα, τὸν Ἅγιον Κορίνθου Κύριλλον, τὸν Διονύσιον Παπαγιαννόπουλον ἀπὸ τὴν Γαστούνην, τὸν Π. Καλογεράν ἀπὸ Μονεμβασίαν, τὸν Η. Καραπάυλον ἀπὸ Κορώνην, τὸν Καλαμαργιώτην ἀπὸ τὸ Νησί, τὸν Ἀναγνώστην Ἀναστασόπουλον ἀπὸ Λιγουργιό, καὶ τὸν Νικολῆν Τσανέτον ἀπὸ Ἀνδρίτσαιναν καὶ ἄλλους, τοὺς ὠμίλησε περὶ πολιτικῶν πραγμάτων καὶ περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ τόπου κτλ. τοὺς εἶπε νὰ σταθοῦν καὶ θέλει τοὺς δώσει καὶ ἓνα ἴδικόν του φίλον διὰ συγγερούσιαστὴν των τὸν Ἀναγνωστάκον Παπαγιαννακόπουλον¹. Ἀκολούθως καὶ ἡ ἐπαρχία τοῦ Μιστρά ἔβαλε καὶ αὐτὴ, κατὰ γνωμοδότησιν τοῦ Π. Γιατράκου, ὁ ὁποῖος κατ' αὐτὰς τὰς ἡμέρας εἶχεν ἔλθει ἀπὸ τὴν Ρούμελην, ἓνα γερούσιαστὴν ἀντὶ τοῦ Βρεσθένης, ὅστις ἐπῆγεν εἰς τὸ Ναύπλιον, τὸν Ἀναγνώστην Κοκοράκην, ὁ ὁποῖος εἰς αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἐφάνη πολὺ ὠφέλιμος.

¹ Ὁ Π. Πατρῶν σελ. 124 λέγει ὅτι, ὅτε ὁ Κολοκοτρώνης διέτριβεν ἐν Τριπόλει, ἐδίωξεν ἀπὸ τὴν Γερουσίαν τὸν Ἀναγνωστάκην Ζαφειρόπουλον· ἀλλ' οὔτε τὸν ἤβρεν ὁ Κολοκοτρώνης εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ διὰ τοῦτο ἔβαλεν εἰς τὸν τόπον τοῦ τὸν Ἀναγνωστάκον Παπαγιαννακόπουλον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

Εἰσβολὴ τοῦ Δράμαλη εἰς τὴν Πελοπόννησον. — Διάλυσις τοῦ στρατοπέδου τῶν Μεγάλων Δερβενίων. — Φυγὴ τῆς Φρουρᾶς τῆς Ἀκροκορίνθου καὶ θάνατος τοῦ Κιαμήλμπεη. — Ἐκστρατεία τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην κατὰ τοῦ Δράμαλη. — Ἐλευσις εἰς τὴν Ἀργολίδα. — Ὁ Δράμαλης πολιορκεῖ τὸ φρούριον τοῦ Ἀργους.

Τότε διεδόθη ὅτι ὁ Δράμαλης ἔρχεται μὲ πολὺ στράτευμα εἰς τὴν Πελοπόννησον· ἀλλὰ τὸ περιέργον εἶναι, ὅτι ὁ ἀρχηγὸς δὲν ἠμποροῦσε νὰ πληροφορηθῆ περὶ αὐτοῦ τίποτε ἀληθινόν. Ὅλοι ἐκ φήμης ἔλεγαν, ὅτι ἔρχεται, ἀλλ' ἡ Κυβέρνησις τὸ ἐναντίον διότι δὲν εἰδοποίησε κανένα περὶ τούτου, ἀλλὰ μάλιστα ὁ ὑπουργὸς τοῦ πολέμου Ἰωάννης Κωλέτης τοῦ ἔγραψε νὰ σταθῆ εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν χωρὶς νὰ τοῦ προσθέσῃ τίποτε περισσότερον. Διὰ τοῦτο ἐδιόσθη νὰ στείλῃ τρεῖς ἀνθρώπους ἰδικούς του, τὸν Πολυχρόνην Πανάγου ἢ Μαριολόπουλον, τὸν Κωνσταντῖνον Πετρόπουλον καὶ τὸν Ἀργύρην Ζούβελον Μαγουλιανίτας μὲ γραφὴν του εἰς τὴν Ρούμελην διὰ νὰ εὔρουν τὸν Ὀδυσσεά καὶ τὸν Νικήταν, καὶ ἀπὸ αὐτοὺς νὰ τοῦ φέρουν καθαρὰν εἶδησιν, ἢ ἂν εὔρουν καὶ ἀπαντήσουν Τούρκους νὰ ἐπιστρέψουν ὅσον τὸ ὀγληγορώτερον¹.

¹ Ἴδου τὸ διαβατήριόν των. Οἱ φέροντες τὸ παρὸν μου Πολυχρόνης Πανάγου, Κωνσταντῖνος Πετρόπουλος, καὶ Ἀργύρης Ζούβελος στέλλονται παρ' ἐμοῦ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα δι' ἀναγκαιοτάτην ὑπόθεσιν ν' ἀνταμώσουν τοὺς Καπεταναίους· διατάττονται ὅλοι οἱ Ἐφοροὶ, Πρόκριτοι καὶ ὅλοι οἱ Πατριῶται ὅλων τῶν χωρίων ἀπὸ ἑποῦ ἀπεράσσουν, νὰ τοὺς προμηθεύουν χωρὶς ἀργοπο-

Ἀφοῦ αὐτοὶ ἀνεχώρησαν, ὁ ἀρχηγὸς, ὅσας ἡμέρας ἐστάθη εἰς Τριπολιτσᾶν, μετὰ τὸ γεῦμα ἔβγαίνεν εἰς τὴν πόρταν τῶν Καλαβρύτων, ὅπου ἦτο μέγαν δένδρον καὶ ἔκαμνεν ἴσκιον καὶ πλῆθος ἀνθρώπων καὶ στρατιωτῶν ἐμαζώνοντο· ἐκεῖ τοὺς ἐδίδασκε τὰ τοῦ πολέμου, τὴν ἀγάπην καὶ τὸν πατριωτισμὸν κτλ. Ἐκεῖ ἐν ᾧ ὠμιλοῦσε διεδόθη φρικτὴ φήμη, ὅτι οἱ Τούρκοι ἐμβῆκαν εἰς τὰ Μεγάλα Δερβένια τῆς Κορίνθου. Ἀπὸ ἐδῶ ὁ Δράμαλης ἔγραψεν εἰς τὸν Σουλτάνον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅτι ἐκυρίευσεν τὸν Μωριάν, καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τὴν καλὴν ταύτην εἶδησιν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἔκαμαν ντουβάν (δοξολογίαν) εἰς τὸν Θεὸν διὰ τὴν νίκην· καὶ ὄχι μόνον ἐκεῖ, ἀλλὰ καὶ καθ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν ἐδόξασαν τὸν Θεόν. Οἱ εὐρεθέντες τότε εἰς τὴν Ἀνατολὴν Ἑλληνες μαρτυροῦν τοῦτο. Ἐπειτα ἐνυμφεύθη τὴν γυναῖκα τοῦ Κιαμήλμπεη πρὸς τιμὴν. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐπίστευεν ὁ ἀρχηγός, καὶ μ' ὅλα ταῦτα ἐφρόντισε καὶ ἔμαθε ποῶς ἔφερε τὴν λυπηρὰν ταύτην εἶδησιν· ἐπειδὴ κανένας ἀπὸ τοὺς ἀπεσταλμένους δὲν εἶχεν ἐπιστρέψει. Τοῦ εἶπαν, ὅτι ἦλθαν ἄνθρωποι πολλοὶ καὶ ἔρχονται ἀπὸ τὸ Ἄργος καὶ στρατιῶται χωρικοί, οἱ ὅποιοι ἦσαν μὲ τὸν Παλαμήδην, Σέκερη καὶ λοιποὺς Τριπολιτσιώτας, ἀλλ' ἀκόμη δὲν ἐπίθετο· διότι ἐνόμιζεν, ὅτι εἶναι τέχνη διὰ νὰ διαλύσῃ τὴν συρροὴν τῶν στρατευμάτων καὶ νὰ ματαιώσῃ τὸ σχέδιόν του.

ἵαν κάθε ἀναγκαίαν βοήθειαν καὶ ζωοτροφίαν καὶ νὰ τοὺς ἀλλάξουν τὰ ζῶα· ὅπου φανῆ ἐναντιότης καὶ δυσκολία καὶ ἀργητὰ ἄς ἡφεύρει ἐκεῖνο τὸ μέρος, ὅτι θέλει παιδευθῆ αὐστηρῶς καὶ θέλει λάβει μεγάλην ἐκδίκησιν.

Τῆ 6 Ἰουλίου 1822 ἐκ Τριπολιτσᾶς.

Ὁ πατριώτης καὶ ἀδελφὸς σας
Θ. Κολοκοτρώνης

Εἰς τὴν ἀμφιβολίαν τοῦ αὐτῆν τὴν 8 Ἰουλίου ἔφθασαν καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι τρέχοντες καὶ βεβαιώνοντες τὴν κακὴν ἐκείνην εἰδησίαν. Καθὼς τοὺς εἶδεν, ὅτι ἤρχοντο λυπημένοι· «μὴ λυπᾶσθε τοὺς εἶπε, ὅτι εὐρεθήκατε σεῖς νὰ φέρετε τὴν λυπηρὰν εἰδησίαν, αὐτὸς ἔχει τὰς ἐλπίδας τοῦ εἰς τὸν θεὸν καὶ εἰς τοὺς Ἑλληνας τοῦ, ὥστε εἰς τὸν τόπον αὐτὸν νὰ ἔρθῃ πάλιν χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις. Καθὼς ὁ Ἀθηναῖος ἔφερε τὴν ἀγγελίαν τῆς νίκης τοῦ Μαραθῶνος εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν, οὕτω καὶ σεῖς πατριῶται πάλιν θὰ φέρετε τὴν καλὴν εἰδησίαν τῆς νίκης». Ὁ Κολοκοτρώνης ἀνεγίνωσκε πάντοτε τὴν Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν καὶ τὴν ἐγνώριζεν ἀπ' ἔξω καθὼς καὶ τὴν Ἱστορίαν τοῦ Σκεντέρμπεη.

Ἐπειτα ἤρχισε νὰ δημηγορῇ πρῶτα παρασταίνων τὸν κίνδυνον προφανῆ καὶ τὴν σωτηρίαν τόσον εὐκολον, ἂν τὸν ἀγροικήσουν καὶ τὸν ἀκολουθήσουν. Αὐτὰ καὶ ἄλλα πολλὰ εἶπε, καὶ ἔπειτα ἐπῆγεν εἰς τὸ σπίτι τοῦ καὶ διέταξε τὸν γραμματέα τοῦ Μιχαὴλ Οἰκονόμου νὰ συνάξῃ ὄλους ὅσοι γνωρίζουν γράμματα διὰ νὰ γράψῃ πάλιν εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ εἰς τὴν Μάνην τοῦ φίλου τοῦ Μούρτζινου, τῶν Καπετανάκιδων καὶ λοιπῶν καπεταναίων, καὶ νὰ εἰδοποιήσῃ αὐτοὺς τὸν μέγαν κίνδυνον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐπαπειλεῖται ἡ πατρίδα μας, νὰ τρέξουν ὄλοι μὲ τὰ ἄρματα, ὅπου αὐτὸς εὕρισκεται· διότι ὅποιος δὲν ἀγροικήσῃ τὰς διαταγὰς τοῦ καὶ δὲν τρέξῃ εἰς τὸν κίνδυνον ἂν γλυτώσῃ ἀπὸ τοὺς Τούρκους, θὰ τὸν σκοτώσῃ αὐτὸς ὡς παρήκοον.

Τὸ στράτευμα, τὸ ὁποῖον ὁ Δράμαλης ἔφερε κατὰ τῆς Πελοποννήσου ἦτο τὸ ἥμισυ τοῦ στρατεύματος τοῦ Χουρσὴτ πασᾶ, μὲ τὸ ὁποῖον ἐπολέμει τὸν Ἀλῆ πασᾶν ἔφερε λοιπὸν ὁ Δράμαλης 40,000 Γέγκιδες καὶ Ἀλβανούς, ἀλλ' ἀφοῦ, ὡς εἶπαμεν, οἱ 80000 Ἀλβανοὶ ἐγύρισαν ἀπὸ τὴν Ἀλαμάναν ὀπίσω, ἐμβῆκεν εἰς τὴν Πελοπόννησον μὲ 32,000, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ περισσότεροι ἦσαν καθβαλαραῖοι. Ἐφερε δὲ καὶ ἕξ κανόνια, πολλὰ μουλάρια καὶ πολλαῖς καμήλαις φορτωμέναις μὲ πολεμοφόδια καὶ τὰ λοιπὰ· ἄφησε δὲ καὶ κάμποσα κανόνια εἰς τὰ Μεγάλα Δερβένια, καὶ τὰ ἐπῆραν οἱ Δερβενοχωρῖται μὲ τὸν Νικῆταν σκοτώσαντες καὶ 500 στρατιώτας, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἀφήσει νὰ βαστοῦν τὸν δρόμον ἀνοικτόν. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων Δερβενοχωριτῶν ἦσαν καὶ οἱ ἐξῆς· ὁ Σταμάτιος Λοῦκος ἐπὶ κεφαλῆς, Νικ. Μ. Μπεθάνης, Γ. Σούτας, Πανούσης Μεγάλος, Ἀναστ. Μαργέτης, Ἀθ. Βόγλης, Δ. Σταμούλης, Ι. Παπᾶς, Ἀθ. Τσαβάρας, Ἀθ. Μεγάλος, Γκίκας Λοῦκος, Θωμᾶς Δρεμούσης, Ι. Γ. Οἰκονόμου, Ι. Δεσπότης, Γ. Γκικόκας, Γεωρ. Αὐγερινός, Κωστ. Τσουρέλης καὶ ὁ Μιχ. Αὐγερινός, ὅστις καὶ ἐλαβώθη.

Τότε ὁ Π. Μαυρομιχάλης ἦτο εἰς τὸ Ἄργος ἀπὸ πρωτῆτερα καὶ ἐζήτουσε νὰ ἐκστρατεύσῃ διὰ τὰ Μεγάλα Δερβένια μὲ τοὺς Μανιάτας, ἀλλ' ἤθελε χρήματα, καὶ ἐπειδὴ ἡ πτώσις τοῦ Ναυπλίου ἐκόντευεν οἱ Μανιάται δὲν τὸν ἀγροικοῦσαν, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἐκστρατείαν ἐπροτιμοῦσαν τὰ λάφυρα. Εὐρέθηκε τότε ἐκεῖ ὁ Ἀλέξιος Λουκόπουλος ἀπὸ τὴν Ἀρκαδίαν, καὶ ἐπειδὴ εἶδε τὴν μεγάλην ἀνάγκην ἔβγαλε καὶ ἔδωκεν ὑπὲρ τοὺς χίλιους μαχμουτιέδες, ἕκαστος τῶν ὁποίων εἶχε τότε 25 γρόσια, εἰς

τὴν Κυβέρνησιν διὰ τὰ τοὺς δώση εἰς τοὺς Μανιάτας διὰ τὰ ἐκστρατεύσουν, ἀλλὰ δὲν ἐπῆγαν¹.

Ἄφου ὁ Κολοκοτρώνης ἔστειλε τὰ γράμματα διὰ δλα τὰ μέρη τῆς Πελοποννήσου ἄρχισαν νὰ συναζώνται εἰς τὸ σπίτι του ὁλος ὁ κόσμος, ὁ ὁποῖος εὐρίσκετο εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ ὅλοι ἀπὸ αὐτὸν ἐπερίμεναν τὴν σωτηρίαν των, τοὺς ἐφαίνετο ὡς ἄλλος Μωϋσῆς. Ἐκεῖ ἦλθε καὶ ὁλη ἡ Γερουσία καὶ καὶ τοὺς εἶπε νὰ κάμουν καὶ αὐτοὶ προκηρύξεις εἰς ὅλην τὴν Πελοπόννησον διὰ τροφὰς καὶ πολεμοφοδία· αὐτοὶ νὰ φροντίζουν νὰ τοῦ στέλλουν τὰ ἀναγκαῖα ἐκεῖ, ὅπου θὰ εὐρίσκεται καὶ νὰ μὴ τοὺς μέλλῃ τίποτε. Τοὺς ἐβεβαίωγεν εἰς τέτοιον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ ἔχουν καμμίαν ὑποψίαν, ἀλλὰ νὰ εὐχωνται νὰ ἦναι τόσον πολλοὶ οἱ Τοῦρκοι διὰ νὰ τοὺς χάσῃ μετὰ τὴν βοήθειαν τοῦ Ἁγίου Θεοῦ τοῦ προστάτου τῆς Ἑλλάδος μίαν ὥραν ἀρχήτερα, καὶ σὲ ὀλίγαις ἡμέραις θέλει τοὺς στείλει τὰ νέα τῆς καταστροφῆς τοῦ τρομεροῦ Δράμαλη, καὶ ὅλον ἐν διέταττε τοὺς ὀπλαρχηγούς καὶ καπεταναίους νὰ ὑπάγουν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἀπὸ τὸ μέρος τῶν Πορτῶν καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους δρόμους διὰ Κόρινθον, καὶ ὅτι ἀπὸ τὸ Παρθένι καὶ ἀπὸ τὸν Ἀχλαδόκαμπον θὰ ὑπάγῃ ὁ ἴδιος μὲ μόνον τοὺς σωματοφύλακάς του.

¹ Ταυτοχρόνως ἔστειλεν ὁ Π. Μαυρομιχάλης εἰς Ναύπλιον χωρὶς κανένας νὰ τὸ γνωρίζῃ τὸν Καδῆν τοῦ Ἁγίου Πέτρου, φραγκοφορεμένον καὶ ξυρισμένον διὰ τὰ συμδιεβασθῆναι οἱ Ναυπλιῶται Τοῦρκοι μετ' αὐτοῦ καὶ ὄχι μετὰ τῆς Κυβερνήσεως, ἀλλὰ τὸν ἐπίασαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὸν δρόμον, ὅταν μὲ κατὰ ἐπῆγαινε νὰ ἐμβῇ εἰς τὸ Ναύπλιον. Τοῦτο ἐπιβεβαίωσι καὶ ὁ Π. Πατρῶν ἐν σελ. 121. Ὁ δὲ Σ. Τρικούπης (Ἰστ. Β'. 259) λέγει, ὅτι ὁ Πετρόμπεης ἀντιφερόμενος πρὸς τὴν Κυβέρνησιν καὶ πεποιθὺς ἐπὶ τὴν ἐπιτροπὴν του ἔστειλε πρὸς τοὺς πολιτοκρουμένους τοῦ Ναυπλίου τὸν ἀρχιμάλωτον Καδῆν τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἵνα τοὺς πείσῃ νὰ συμδιεβασθῶσι μετ' αὐτοῦ ἢ δι' αὐτοῦ, ἀλλ' ἡ ἀποστολὴ αὕτη ἐματαιώθη συλληφθέντος τοῦ Καδῆ».

Ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε σημαίαν ἰδικήν του ξεχωριστὴν καὶ διακοσίους ἐκλεκτοὺς στρατιώτας καὶ τύμπανα καὶ σάλπιγγας καὶ ἐπὶ κεφαλῆς σημαιοφόρον τὸν Νικολῆν Καραχάλιον, τοῦ ὁποῖου τῆς πλάταις ποτὲ δὲν εἶδαν οἱ ἐχθροί· εἶχε πολλὴν γενναιότητα, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ σωματοφύλακες, καὶ αὐτοὶ ἔφεραν πάντοτε τὴν νίκην, ὅπου εὐρίσκοντο. Αὐτὸ τὸ σῶμα ἐσύγκειτο ἀπὸ τοὺς ἀθανάτους Ζυγοβιστινοὺς τῆς Καρύταινας. Ὁλόκληρον τὸ χωρίον ἦτο μὲ τὸν Κολοκοτρώνην, καὶ μόνον οἱ συγγενεῖς τοῦ Ἁναγ. Ζαφειροπούλου ἦσαν μὲ τὸν Κανέλ. Δηληγιάννην, ἐκτὸς τοῦ Κωνσταντίνου Ζαφειροπούλου ἀδελφοῦ τοῦ Ἁναγνώστη, ὅστις ἦτο μὲ τὸν ἀρχηγόν· διότι δὲν ἐσυμφωνοῦσε μὲ τὸν ἀδελφόν του.

Ἡ Γερουσία ἔκαμε καὶ αὐτὴ τὰς προκηρύξεις τῆς εἰς τὴν αὐτὴν κόλλαν τοῦ χαρτίου· τὸ χαρτὶ ἦτο τσακισμένον εἰς τὴν μέσην, εἰς τὴν μίαν μεριὰν ὑπέγραψαν ὅλα τὰ μέλη τῆς Γερουσίας, καὶ εἰς τὴν ἄλλην ὑπεγράφετο ὁ ἴδιος ὁ Κολοκοτρώνης. Ἡ ὑπογραφή του ἐβεβαίωγεν τὴν Πελοπόννησον, ὅτι ἡ Γερουσία εἶναι σύμφωνος μὲ αὐτὸν καὶ φροντίζει περὶ τῆς πατρίδος, καὶ ὅτι ὅλοι πρέπει νὰ ὑπακούσουν εἰς τὰς διαταγὰς τῆς. Τέλος ὁ ἀρχηγὸς ἔβγαλε κήρυκα νὰ μὴν μείνῃ μέσα εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν οὔτε γέρων δυνάμενος νὰ φέρῃ ἄρματα, καὶ ὅτι ὅποιος εὐρεθῇ μετὰ δύο ὥρας θὰ σκοτωθῇ χωρὶς κανέν δικαιολόγημα, καὶ οὕτως ἔγεινεν. Εὐθὺς ἐδόθη ἄδεια εἰς τοὺς σωματοφύλακας νὰ κτυποῦν ὅσους εὐρουν, καὶ εἰς τὴν αὐτὴν στιγμήν κανένας δὲν ἔμεινεν, ἀλλ' ἐβγήκαν ὅλοι. Ὁ δὲ Δημ. Πλαπούτας τὴν αὐτὴν ἡμέραν, (8 Ἰουλίου) διετάχθη¹ ἐπὶ κεφαλῆς 2,000 καὶ περισσοτέρων στρα-

¹ Ἄθθος, ὅτι μόνον 500 εἶχε στρατιώτας (Ἰστ. Τρικ. Β'. 289)· διότι εἰς

τιωτῶν νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ φρούριον τῆς Κορίνθου ἄντικρυ εἰς τὸ ὑψηλότερον βουνόν, νὰ κατασκοπεύῃ κατὰ διαφόρους τρόπους, καὶ νὰ κάμῃ διὰ διαφορῶν σημείων νὰ ἐνοήσουν οἱ μέσα, ὅτι θέλομεν τοὺς προφθάσει μὲ βοήθειαν. Ἄνεχώρησε λοιπὸν καὶ ἐκοιμήθη τὸ βράδυ εἰς τοῦ Σιάγκα¹. Ἄλλ' αἱ προσπάθειαι τοῦ ἀρχηγοῦ ἐπῆγαν τοῦ κάκου, διότι ὁ Ἀχιλλεὺς καὶ ἡ φρουρὰ ἄφησάν ἄδειον τότε τὸ φρούριον καὶ ἀνεχώρησαν².

αὐτὸν ὑπετάσσοντο ὅλα τὰ στρατεύματα, ὅσα ἦσαν εἰς τὴν Τριπολιν καὶ τὰ ἐρχόμενα κατόπιν εἰς αὐτὸν ἐστέλλοντο.

¹ Ἐκεῖ ἦλθαν τὸ ἑσπέρας φευγαλιὰς ἀπὸ τὸ Ἄργος ὁ Π. Πατρῶν, ὁ Π. Ζαριφόπουλος ἐξ Ἀνδριταίνης, ὁ Ν. Δεληγιάννης, ὁ Ι. Παππαδιαμαντόπουλος, Πατρεὺς, ὁ Οἰκονόμος Βελισάριος ἀπὸ Ζυγοβίται γαμβρὸς τοῦ Π. Πατρῶν· εὐθὺς δὲ καθὼς ἐφθασαν δύο ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ Ζαριφῆ Χριστοπούλου ὁ Καλόγερος Λιμπερόπουλος ἀπὸ Λαύδα καὶ ὁ Νικόλαος Τσοῦσης ἀπὸ Δράγογι, ἐπὶ κεφαλῆς καὶ ἄλλων, ἐπῆγαν εἰς τὸν Π. Πατρῶν καὶ τοῦ ἐξήτουν λογαριασμὸν τί ἔκαμε τὰ ἀσῆμια τῶν ἐκκλησιῶν τὰ κανδήλια κτλ. Συγγρόνως ἄλλοι πατριῶταί του ἐπίασαν τὸν Π. Ζαριφόπουλον καὶ τοῦ ἐζητοῦσαν τὰ λάφυρα, τὰ ὅποια τοὺς ἐκράτησαν ἀπὸ τὸν καιρὸν ὅπου ἐφυγαν οἱ Φαναρίται Γούρκοι. Τοὺς εἶδεν ὁ Ζαριφῆς Χριστόπουλος καὶ εἰδοποίησε τὸν Πλαπούταν, ὁ ὅποιος ἐπῆγε καὶ διέλυσε τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς ἐσυντρόφευσε τὴν ἄλλην ἡμέραν μὲ ἄλλους στρατιώτας διὰ τὴν Τριπολιτσᾶν. Ἄλλ' ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε φύγει διὰ τὸν Ἀχλαδόκαμπον καὶ ὁ Π. Πατρῶν δὲν τὸν ἀντάμωσεν, ἀλλ' οὔτε τὸν εἶδε πουθενά. Ὅμως αὐτὸς λέγει (Π. Πατρῶν 131), ὅτι «εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν τοῦ ὤμιλησε καὶ τοῦ διήγειρε τὴν φιλοτιμίαν καὶ τοῦ ἔβαλε πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι ἦτον ἡ ὥρα, καθ' ἣν ἔμελλε νὰ ἀπολαύσῃ καὶ δόξαν καὶ ὅτι ἄλλο ἐπεθύμει». Ἄλλ' ὅταν δὲν τὸν ἀντάμωσε ποῦ τοῦ τὰ εἶπεν; Ὅλα λοιπὸν αὐτὰ δὲν εἶναι λόγια τοῦ Π. Πατρῶν, ἀλλ' ἄλλου, ὁ ὅποιος ἠθέλησε νὰ τὸν δεῖξῃ, ὅτι παντοῦ εὐρίσκειτο. Τὰ ἀπομνημονεῖματα λοιπὸν ταῦτα καὶ ἐκ τοῦ τεμαχίου τούτου ἀποδεικνύονται νόθα, καὶ ἂν πουθενά ὑπῆρχε τίποτε ἀληθινὸν οἱ ἐκδόσαντες αὐτὰ τὰ παρεμόρφωσαν.

² Πραγματικῶς ἐφυγεν ὁ Ἀχιλλεὺς Ὑδραῖος τὴν πατρίδα, ἀφοῦ εἶδε τοὺς Τούρκους νὰ ἐρχονται· ἀλλ' αὐτὸς κατ' ἔννομα μόνον ἦτο φρούραρχος, διότι ἡ φρουρὰ ὑπετάσσεται εἰς τὸν εὐρεθέντα τότε ἐκεῖ Δημήτριον Κριεζῆν Ὑδραῖον, καὶ ὅταν αὐτὸς ἐφυγε μὲ τὴν φρουρὰν ἠμποροῦσε νὰ μείνῃ ὁ Ἀχιλλεὺς; Ἐνα δὲ μόνον Τούρκον τὸν Κιαμήλπεην ἐσκότωσεν ὁ Μπενάκης Κορίνθιος, καὶ ὄχι ὅλους τοὺς ἐκεῖ φυλαττομένους Τούρκους, καθὼς λέγει ὁ Σ. Τρικούπης (Ἰστ.

Ὁ δὲ Ἀχιλλεὺς ἐκ φιλοτιμίας αὐτόχειρ ἔγεινεν ἔπειτα κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον· ἔβαλε τὸ στόμα τοῦ ὄπλου τοῦ ἀπὸ κάτω εἰς τὸ σιαγόνι του, ἔπειτα μὲ τὸν δάκτυλον τοῦ ποδός του ἔσπρωξε τὸ σκανδάλι τοῦ ὄπλου, τὸ ὁποῖον ἐπῆρε φωτιά καὶ τὸν ἐθανάτωσεν.

Ἀφοῦ ἐτοιμάσθησαν ὅλα τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἐκστρατεῖαν ἀνεχώρησεν ὁ ἀρχηγὸς τὴν 9 Ἰουλίου διὰ τὸν Ἀχλαδόκαμπον, καὶ εἰς τὴν ῥάχιν τοῦ Παρθενίου ἀπάντησε τὸν Ῥῆγαν Παλαμῆδην¹, τὸν ἠρώτησε τί ἔγεινεν

Β'. 287), καὶ τοῦτο ἐπιβεβαιεῖ καὶ ὁ Π. Πατρῶν σελ. 128 λέγων, ὅτι τοὺς ἄλλους Τούρκους τοὺς ἐκλείσαν εἰς ἓνα μαγαζεῖον ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐνταῦθα πίπτει εἰς λάθος λέγων, ὅτι τὸν Κιαμήλπεην τὸν ἐφόνευσεν ὁ Ἀχιλλεὺς.

Μετ' ὀλίγον ἦλθαν καὶ πολλοὶ Τριπολιτῆται φυγάδες ἀπὸ τὰ Μεγάλα Δερεβένια· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν εὗρηκαν κανένα εἰς τὸ φρούριον, ἐπέρασαν εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐπῆγαν ὁ καθένας εἰς τὴν πατρίδα του*.

* *Ἄσμα δημοτικὸν εἰς τὸν θάνατον τοῦ Κιαμήλπεη.*

Πῆραν τὰ κάστρα πῆραν τα, πῆραν καὶ τὰ ντερβένια,
Πῆραν καὶ τὴν Τριπολιτσᾶ, τὴν ξακουσμένην γῶραν
Κλαίουν στοὺς δρόμους Τούρκισαις, κλαίουν Ἐμιροπούλαις,
Κλαίει καὶ μιὰ χανούμισα τὸ δόλιο τὸν Κιαμήλπη·
«Ἀχ' ποῦσαι καὶ δὲν φαίνεσαι καμαρωμέν' ἀφέντη;
Ποῦσουν κολόνα στὸν Μωριά καὶ φλάμπουρο στὴν Κόρθο,
Ἦσουν καὶ στὴν Τριπολιτσᾶ θεμελιωμένους πύργους.
Στὴν Κόρθο πλιά δὲν φαίνεσαι, οὐδὲ μὲς στὰ σαράια.
Ἐνας παπᾶς σοῦ τὰ κάψε τὰ ἔρμα τὰ παλάτια.
Κλαίουν τ' ἀχούρια γι' ἄλογα καὶ τὰ σαμιὰ γι' ἀγάδαις·
Κλαίει καὶ ἡ Κιαμήλαινα τὸν δόλιο τῆς τὸν ἄντρα·
Σκλάβος βραϊάδων ἔπεσε καὶ ζῆ βραϊὰς βραϊάδων».

¹ Ὁ Γ. Σέκερης, ὁ Ῥῆγας Παλαμῆδης καὶ ὁ Νέζος δὲν ἠμποροῦσαν νὰ σταθοῦν μὲ ἐπτακοσίους στρατιώτας ἐναντίον τοσοῦτων ἐχθρικών στρατευμάτων, καὶ ἔκαμαν φρόνιμα καὶ ἀφῆσαν τὴν θέσιν διὰ νὰ χρησιμεύσουν εἰς ἄλλας περιστάσεις τῆς πατρίδος. Τὸ ἴδιον ἔκαμε ὁ καὶ Τσαλαφάτιος μὲ τοὺς ὀλίγους του στρατιώτας. Διότι δὲν εἶχαν βέβαια δοκισθῆ καθὼς ὁ Λεωνίδας μὲ τοὺς τριακοσίους Σπαρτιάτας, ἢ νὰ νικήσουν ἢ νὰ ἀποθάνουν, διὰ νὰ μείνουν ἐκεῖ καθὼς ἐκαίνοι. Ἄλλὰ καὶ ὁ Λεωνίδας ἔστειλε τοὺς Ἀρκάδας καὶ ἄλλους συμμάχους του

εις Δερβένια καὶ πῶς ἔφυγαν. Τοῦ εἶπε τὰ γενόμενα, ὅτι δὲν ἤμποροῦσαν νὰ πολεμήσουν καὶ ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἦσαν πολλοὶ καὶ αὐτοὶ ὀλίγοι· τί νὰ σοῦ εἰπῶ, σὲ ἔχω ἀδελφὸν κατὰ πνεῦμα, (διότι ὁ πατήρ τοῦ Ῥήγα εἶχε βαπτίσει τὸν Κολοκοτρώνην). «Ὅ,τι ἔγεινε τῶρα, τοῦ εἶπεν ὁ ἀρχηγός, ἔγεινε· Πήγαϊνε εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν νὰ συμβοηθήσῃς τὴν Γερουσίαν καὶ νὰ τῆς εἰπῆς νὰ μὴ φοβηθῆ καὶ φύγη, καὶ ἀφοῦ ἐξασφαλίσης τὴν φαρμίλια σου νὰ ἐτοιμασθῆς νὰ ἔρθῃς εἰς τὸν πόλεμον· ἀλλὰ πρόσεχε νὰ μὴν λέγῃς τὸ πλῆθος τῶν Τούρκων καὶ δειλιάζῃ ὁ κόσμος, καὶ νὰ ἐμψυχώνης τοὺς ἀνθρώπους».

Ἀφοῦ ἐκατέβημεν παρακάτω κοντὰ εἰς τὸν κάμπον, εὐρήκαμεν ἕνα Ζατουνίτην φέροντα δύο φορτώματα πετσίᾳ ἀργασμένα διὰ παπούτσια, τοῦ τὰ ἐπῆρεν ὄλα ὁ Κολοκοτρώνης διὰ ποδεμῆ τῶν σωματοφυλάκων του καὶ

ἀπὸ τὰς Θερμοπύλας ἀφοῦ τοὺς ἐπίασαν οἱ Πέρσαι τὰ ὀπίσθια διὰ νὰ χρησιμεύσουν εἰς ἄλλας περιστάσεις. Ἄν λοιπὸν τοῦτο ἔκαμαν καὶ οἱ νεώτεροι ἀπόγονοι ἐκείνων, διότι Ἀρκάδες σχεδὸν ἦσαν ὅλοι, διὰ τοῦτο ἔσφαλαν; Ἄλλ' ἐκείνους δὲν τοὺς κατηγορήσε καὶ κανένας, ἀλλὰ μάλιστα τοὺς ἐπῆνεσαν, διὰ τί λοιπὸν αὐτοὺς νὰ τοὺς κατηγορῶμεν καὶ νὰ τοὺς λέγωμεν τόσα ἄπρεπα λόγια; (Σ. Τρικοῦπη Ἰστ. Β'. 286 καὶ Π. Πατρῶν 126), ὅτι τάχα «οἱ ἀρχηγοὶ αὐτῶν διέδωκαν διαβεβαιούντες, ὅτι οἱ πλείστοι τῶν σὺν αὐτοῖς ἐχάθησαν ἐν τῇ μάχῃ, ἐν ᾗ μάχῃ δὲν ἔλαβε χώραν καὶ ἔφεραν τοὺς λαοὺς τῆς Πελοποννήσου καὶ μάλιστα τοῦ Ἄργους εἰς ἀπελπισίαν». Εἶναι πρᾶγμα τοῦτο δι' ἰδιαιτέρα πάθη νὰ μολύνεται ἡ ἀγία ἀλήθεια; Ὅ δὲ Η. Τσαλαφατίνος ἔτρεχε πάντοτε, ὅπου ἡ περιστάσις τῆς πατρίδος τὸν ἐκαλοῦσεν· ἀλλὰ ποτὲ του δὲν εἶχεν ἰδικὸν του σῶμα, διότι οἱ Μανιάται ἦσαν πτωχοὶ καὶ ἤθελαν διὰ νὰ ἐκστρατεύσουν χρήματα· ἀχώριστος αὐτοῦ ἦτο ὁ Ἀθανάσιος Καρίγχανης. Καὶ τοὺς δύο αὐτοὺς ἀνδρας ἐπαινοῦμεν διὰ τὸν ζῆλόν των καὶ μάλιστα τὸν γέροντα Η. Τσαλαφατίνον καὶ δὲν ἀμαρτάνομεν νὰ τοὺς ὀνομάσωμεν Ἁγίους Ἀναργύρους.

τοῦ ἔδωκεν ἀπόδειξιν νὰ πληρωθῆ ἀπὸ τὸ Γένος διπλῆν τὴν τιμὴν ἀπὸ ὅτι τὰ ἠγόρασε, καὶ ἀκόμη ὁ πτωχὸς ἔχει τὴν ἀπόδειξιν καὶ τὴν φυλάττει νὰ ἀποζημιωθῆ ὅταν εὐπορήσῃ τὸ Ἑλληνικὸν Ταμεῖον! Εἰς τὸν Ἀχλαδόκαμπον εἰς τοῦ Ἀγᾶ πασᾶ τὸ χάνι ἀπαντήσαμεν πολλοὺς Μανιάτας μὲ πράγματα φορτωμένους, τὰ ὅποια ἐπῆραν ὡς λάφυρα ἀπὸ τοὺς Αἰβαλιώτας (Κυδωνιάτας), Σμυρναίους καὶ λοιπούς, οἱ ὅποιοι εὐρίσκοντο εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς Ἀργείους. Αὐτοὶ ἐπροσποιοῦντο, ὅτι εἶχαν ἄρρωστον καὶ τὸν πᾶν εἰς τὴν πατρίδα των, καὶ ὅτι θὰ γυρίσουν πάλιν ὀπίσω.

Ἄμα τοὺς εἶδεν ὁ Κολοκοτρώνης· «ποῦ πᾶτε, τοὺς εἶπε, καὶ διὰ τί φεύγετε ὅπου οἱ Τοῦρκοι θὰ ἔλθουν ἀπὸ πίσω νὰ σᾶς κόψουν; Πᾶμε τοὺς ἀρρώστους μας καὶ νὰ ξεφορτωθοῦμεν τὰ πράγματά μας, ἀπεκρίθησαν, καὶ ἐπιστρέφομεν. Σ' τοῦ διαβόλου τὴν μάνα νὰ πᾶτε Κακαβούλια», τοὺς εἶπεν ὁ ἀρχηγός, καὶ ἐτράβηξε διὰ τὸ Ταβούλι. Ἡῦρεν ἐκεῖ ἐπάνω πολλοὺς ἐρχομένους ἀπὸ τοὺς Μύλους τοὺς Ἀφεντικούς, τὸν Δ. Ὑψηλάντην, τὸν Κρεβατᾶν, τὸν Πετρόμπεην, τὸν Ἀρχ. Φλέσαν, τὸν Πάνον Κολοκοτρώνην, τὸν Δ. Εὐμορφόπουλον καὶ τὸν Κωνσταντῖνον Ἀλέξανδρον, ὅλους φοβισμένους καὶ μαραμένους. Ἦλθεν ἐκεῖ ἀκόμη ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς μὲ τὴν συνοδείαν του μὲ τὸν Σ. Παπαλεξόπουλον καὶ Ἀνδρέαν Καλαμογάρτην, τὸν ὅποιον τὸ Ἐκτελεστικὸν ὁ Θάνος Κανακάρης καὶ λοιποὶ τὸν εἶχαν στείλει διὰ νὰ ἀνταμῶσῃ τὸν ἀρχηγὸν καὶ νὰ ὀμιλήσῃ περὶ ἐνώσεως. Ἀπὸ αὐτοὺς λοιπὸν ἐμάθαμεν, ὅτι ἡ Κυβέρνησις εὐρισκομένη εἰς τὸ Ἄργος, καθὼς ἔμαθε τὸ ἔμβασμα τοῦ

Δράμαλη εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀμέσως ἐλιποτάκτησε καὶ ἐμβῆκεν εἰς τὰ καράβια. Ὅλοι ἀπελπίσθησαν καὶ ἀνεμοσκορπίσθησαν, καὶ ὁ λαὸς ἀκόμη ἄφησεν ὅ,τι καὶ ἂν εἶχε καὶ ἔφυγε· θρῆνος καὶ κλαυθμὸς πολὺς ἐγένετο τότε εἰς ὅλην τὴν πόλιν τοῦ Ἄργους. Καθὼς τοὺς εἶδεν ὁ ἀρχηγός· «Ποῦ ἀφήσατε, τοὺς εἶπε, τὸν ἐχθρὸν καὶ ποῦ πηγαίνετε; Διὰ σένα ἐρχόμεθα, ἀπεκρίθησαν· νὰ σὲ ἀνταμώσωμεν. Καὶ τί μὲ θέλετε; τοὺς εἶπεν. Ἄπὸ σένα περιμένομεν τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος. Ἐσένα ἀγροικοῦν οἱ Ἕλληνες, πρέπει νὰ τοὺς διατάξης καὶ νὰ μὴν ξεσυνερισθῆς δι' ὅσα ἢ Κυθέρνησις σοῦ ἔκαμε» κτλ.

Ὁ Κόντε Μεταξᾶς, ἐπειδὴ οἱ ἄλλοι ἐφοβοῦντο νὰ τοῦ ὀμιλήσουν, διότι ἦσαν ἀπὸ ἐκείνους, οἵτινες ἦσαν διωρισμένοι νὰ στρατολογήσουν καὶ νὰ ἔβγουν ἔξω μὲ τοὺς στρατιώτας τῆς ἐπαρχίας των, ἐκτὸς τοῦ Δ. Ὑψηλάντου καὶ τοῦ Π. Μαυρομιχάλη, ἐπῆρε κατὰ μέρος τὸν Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ εἶπε πολλά, καὶ μεταξύ ἄλλων καὶ αὐτά. «Τί στοχάζεσαι Κολοκοτρώνη, ὁ χαϊμὸς τῆς πατρίδος φέρει ἀτιμίαν εἰς ἐσένα· καθὼς καὶ ἡ νίκη σοῦ φέρει τιμὴν, εἰς τοῦτο ὁ λαὸς τί πταίει; οἱ ἄλλοι φεύγουν, κρύβονται, σκεπάζονται, δὲν μένει εἰς αὐτοὺς τίποτε». Πρώτην φορὰν ὁ Κολοκοτρώνης τῶρα εἶδε τὸν Μεταξᾶν καὶ ἄκουσε μετὰ προσοχῆς τοὺς λόγους του, καὶ τόσον ἐσυγχινήθη κατάκαρδα, ὥστε ἐκατέβη ἀμέσως καὶ ἦλθεν ὀπίσω εἰς τοῦ Ἀγᾶ

πασᾶ τὸ Χάνι, ὅπου ἦσαν πολλαῖς θολογύρισταις καμάραις.

Ὅταν δὲ ἔφθασεν ἐκεῖ ἔλαβε γράμμα ἀναγκαῖον, τὸ ὁποῖον ὁ Ἰωάννης Φιλήμων, ὅστις εἶχεν ἔλθει μὲ τὸν Ὑψηλάντην, ἐπῆρε νὰ τὸ ἀναγνώσῃ καὶ δὲν ἠμπόρεσε ἀπὸ τὸ πολὺ βράχνιασμα οὔτε λέξιν νὰ εἶπῃ. Τὸ ἐπῆρεν ἔπειτα ὁ Ὑψηλάντης νὰ τὸ διαβάσῃ, ἀλλὰ καὶ αὐτός, ἐπειδὴ ἦτο ἀδύνατος ἡ φωνὴ του καὶ βραχνιασμένος, δὲν ἀκούετο. Τῶρα, τοῦ λέγει ὁ Κολοκοτρώνης, τὸ διώρθωσες καλλίτερα, ὅσο νὰ διαβάσῃς τὸ ἐμπροσθινὸ ξεχνοῦμε τὸ πισινόν· ἄφησέ το νὰ τὸ διαβάσῃ κανένας ἄλλος καὶ μᾶς ἐπίασαν τὰ γέλοια. Διὰ γέλοια, εἶπαν τινὲς τοῦ Κολοκοτρώνη, εἴμεθα; Καὶ διὰ τί, εἶπεν, εἴμεθα; Τὰ ἐχάσατε μὲ δέκα παληότουρκους; Ἐχετε ὑπομονὴν καὶ σὲ ὀλίγαις ἡμέραις θὰ τοὺς στενοχωρήσω πουθενὰ καὶ θὰ τοὺς κάμω νὰ χάσουν τὰ αὐγὰ μὲ τὰ καλάθια. Τί ἤθελαν οἱ Μουρτάτιδες εἰς τὸν Μωριά ὅπου ἦλθανε;

Ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τὸν Παναγιώτην Κρεβατᾶν ἐκάθηντο εἰς ἓνα κονάκι (κατάλυμα) καὶ μὲ ὄρκον ἐσυμφώνησαν νὰ ἦναι πάντοτε φίλοι πιστοί, καὶ τὴν φιλίαν των αὐτὴν μόνος ἐξεχώρισεν ὁ θάνατος. Ὁ Κρεβατᾶς μάλιστα τότε εἶπεν εἰς τὸν Κολοκοτρώνη, ὅτι ἔχει καὶ δίδει εἰς αὐτὸν ἓνα μιλιοῦνι γρόσια διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ πολέμου. Αἱ! φίλε μου, τοῦ εἶπεν ὁ Κολοκοτρώνης, γρόσια τῶρα ἐγὼ δὲν χρειάζομαι, θέλω ὅμως στρατιώτας καὶ πολεμοφόδια καὶ τροφάς. Γράψε εἰς τὴν ἐπαρχίαν σου τὸν Μι-

στράν νὰ τὰ φέρουν, καὶ οὕτως ἔγεινεν. Ἀμέσως λοιπὸν ὁ Κρεβατᾶς ἔγραψε καὶ ἦλθαν τὰ πάντα πολεμοφόδια, στρατιῶται καὶ λοιπά.

Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν (10 Ἰουλίου) ἔγεινε πολεμικὸν συμβούλιον ἀπὸ τοὺς ἐλθόντας ἀπὸ τοὺς Μύλους καὶ εὐρεθέντας ἐκεῖ Πετρόμπεην, Δ. Ὑψηλάντην, Παναγιώτην Κρεβατᾶν, Ἀρχ. Φλέσαν, Πάνον Κολοκοτρώνην, Διον. Εὐμορφόπουλον καὶ Ἀνδρέαν Μεταξᾶν μὲ τὴν συνοδείαν του διὰ τὸ σχέδιον τοῦ πολέμου. Εἰς τοῦτο τὸ συμβούλιον ὅλοι ἐνέκριναν τὴν γνώμην τοῦ ἀρχηγοῦ, νὰ καταδοῦν ὀπίσω εἰς τοὺς Μύλους, καὶ ἐκεῖ ὁ Δ. Ὑψηλάντης, Πετρόμπεης καὶ λοιποὶ νὰ στήσουν τὸ στρατόπεδόν των, καὶ νὰ προμηθεύουν αὐτοὶ τὰ ἀναγκαῖα τοῦ πολέμου. Τότε ἐφώνησε τὸν καπετᾶν Ἀντώνην Κουμουσιώτην ἀπὸ τὸν Μιστράν, τοῦ εἶπε νὰ πάρῃ, ἑκατὸν στρατιώτας Μιστριώτας, διότι ἦσαν τότε πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐκεῖ, ἢ καὶ ἄλλους, καὶ νὰ ὑπάγῃ νὰ πιάσῃ τὸ Παληόκαστρο τοῦ Ἄργους, καὶ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν θέλει τοῦ στείλει καὶ ἄλλους. Εἶχε μάθει ὁ ἀρχηγὸς ἀπὸ τὸν Ἰωάννην Φιλήμονα, ὅτι τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους εἶναι εὐκαιρον καὶ ὅτι Τοῦρκοι ἀκόμη δὲν εἶχαν ἔλθει ἄλλοι ἀπὸ τοὺς 50 καβδαλαραίους. Ἐπειτα ἦλθε καὶ ὁ Θεόδωρος Ρηγόπουλος ὁ γραμματικὸς τοῦ Πάνου Κολοκοτρώνη καὶ αὐτὸς ἐβεβαίωσεν, ὅτι τοὺς καβδαλαραίους, οἱ ὅποιοι ἦλθαν τοὺς ἐμέτρησεν ὁ ἴδιος καὶ ἦσαν 49. Παρήγγειλε δὲ καὶ εἰς τοὺς Μύλους τοῦ υἱοῦ του Πάνου, ὁ ὅποιος εἶχε πρὸ ὀλίγου ἀναχωρήσει, καὶ τῶν ἄλλων καπετανῶν νὰ ὑπάγουν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ φρούριον. Ὁ Πάνος Κολοκοτρώνης ἐπῆγε προηγουμένως ἀπὸ τὸ Νταοῦλι εἰς τοὺς Ἀφεντικοὺς Μύλους διὰ νὰ βεβαιώσῃ τὰ ὑπάρ-

χοντα ἐκεῖ ἐντὸς τῶν πλοίων μέλη τοῦ Ἐκτελεστικοῦ καὶ τῆς Βουλῆς τὴν ἔλευσιν τοῦ πατρός του καὶ τὴν ἀπόφασιν τοῦ γενομένου συμβουλίου, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἀνυπόμονοι νὰ μάθουν ἂν ὁ Κολοκοτρώνης ἀληθινὰ ἔρχεται μὲ τοὺς Μωραῖτας, καὶ μάλιστα ὁ Χατοῆ Γιάννης Μέξης, ὅστις μαθὼν, ὅτι ἔρχεται παρήγγειλεν εἰς τὰ πλοῖά του νὰ ἐβγάλουν ἔξω εἰς τοὺς Μύλους τροφὰς διὰ νὰ φάγουν οἱ στρατιῶται τοῦ Κολοκοτρώνη, διότι ὁ Πάνος ἦτο γαμβρὸς τῆς Μπουμπουλίνας καὶ εἶχε τὰ μέσα διὰ τὴν συντήρησιν τῶν στρατιωτῶν, τὰ ὅποια ἔδιδον τὰ Σπετσιώτικα πλοῖα, καὶ ἰδίως ἡ πεθερά του καὶ ὁ Μέξης, ὁ ὅποιος τότε ἔγεινε θῦμα εἰς ἔξοδα, διότι πολὺ ἐφιλοτιμήθη, ὅχι μόνον διὰ τὸ πρὸς τὴν πατρίδα χρέος του, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὑπόληψιν, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν ἐλπίδα, τὴν ὁποίαν οἱ Σπετσιῶται εἶχαν πρὸς τὸν Κολοκοτρώνην. Τὸ σχέδιόν του λοιπὸν ἦτο νὰ γελάσῃ τοὺς Τοῦρκους, ὅτι εἰς τὸ Παληόκαστρον μέσα εἶναι ζωοτροφίαι καὶ ἄλλα πολύτιμα πράγματα, ὥστε νὰ τὸ πολιορκήσουν καὶ νὰ χασομερήσουν, ἕως ὅτου νὰ συναχθοῦν ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας οἱ ἄλλοι Ἕλληνες. Συγχρόνως διέταξε τὸν Δ. Τσώκρην καὶ λοιποὺς καπεταναίους τοῦ Ἄργους νὰ κάψουν τὰ δεμάτια καὶ τὰ γεννήματα τοῦ κάμπου τοῦ Ἄργους, διὰ νὰ μὴν τὰ εὔρουν οἱ Τοῦρκοι καὶ ἔχουν περισσοτέρας τροφὰς.

Ὁ Πλαπούτας εἰς τὸ Χαρβάτι καὶ Φίχτι εὐρισκόμενος τὴν 10 Ἰουλίου ἐπολέμησε μὲ τὰ στρατεύματα τοῦ Δράμαλη, τὰ ὅποια ἀπὸ τὴν Κόρινθον ἀρχισαν νὰ χύνωνται εἰς τὴν Ἀργολίδα καὶ ἐτσάκισε τὸ σπαθί του. Τὴν δὲ 11 Ἰουλίου καὶ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἐπολέμησαν εἰς τὸ Κουτσοπόδι μὲ τὰ στρατεύματα τοῦ Δράμαλη

ὁ Γεώργιος Μαυρομιχάλης, ὁ Ἄντ. Μαυρομιχάλης, οἱ Τσάκωνες, ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Τσώκρης, ὁ Δ. Εὐμορφόπουλος, ὁ Πάνος Κολοκοτρώνης καὶ πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς τὸ φρούριον, δηλ. ὁ Π. Βαρβιτσιώτης, ὁ Κουμουστιώτης κτλ. Αὐτοὶ τὸ βράδυ ἐγύρισαν ὄλοι καὶ ἐκλείσθησαν εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους καὶ ἀμέσως, ἀφοῦ ἐπῆρεν ὁ Δράμαλης τὴν πόλιν, εὐθὺς ἐπολιόρχησε τὸ Παληόκαστρο¹. διότι ἤθελε νὰ τὸ πάρῃ καὶ αὐτὸ καθὼς καὶ τῆς Κορίνθου, διὰ νὰ μὴν ἀφήσῃ ὀπίσω του τοὺς ἐχθροὺς του νὰ κρατοῦν τὰ φρούρια, οὔτε ἤθελε νὰ ἀφίνη φρουρὰς εἰς ὅσα μέρη καὶ φρούρια ἐβαστοῦσαν οἱ Ἕλληνες καὶ νὰ ὀλιγοστεύῃ τὴν δύναμίν του.

Τὴν δὲ 12 Ἰουλίου παρήγγειλεν ὁ ἀρχηγὸς εἰς τὸ χωρίον Ἀχλαδόκαμπον νὰ τοῦ φέρουν τροφὰς διὰ τοὺς στρατιώτας καὶ διὰ τὸ ἄλογά του, καὶ ὅτι θὰ νυκτερεύσῃ ἐκεῖ εἰς τὰ Βρυσούλια ἢ Νεράκια κατὰ τὸν δρόμον τοῦ Ἄργους. Αἱ γυναῖκες τοῦ χωρίου μὲ μεγάλην τῶν προθυμίαν ἔφερον φορτωμέναι τροφὰς καὶ τοὺς ἀνδρας τῶν ἐμπρὸς μὲ τὰ ἄρματα, τοὺς ὁποίους παρέδωσαν εἰς τὸν ἀρχηγόν, καὶ εἶπαν· «Νὰ τοὺς ἀνδρας μας, νὰ τοὺς πάρῃς εἰς τὸν πόλεμον, καὶ ἂν δὲν ἦναι παληκάρια νὰ βγάλουν τὰ ἄρματα καὶ νὰ τὰ φορέσωμεν ἑμεῖς· τέτοιους ἀνδρας δὲν τοὺς θέλομεν». Ὁ Κολοκοτρώνης ἐγέλασε, καθὼς καὶ ὁ Ἀρχιμ. Φλέσας καὶ οἱ λοιποὶ καπεταναῖοι, τῆς εὐχαρίστησεν, τῆς ἔστειλεν ὀπίσω εἰς τὰ σπιτία των καὶ ἐκράτησε τοὺς ἀνδρας τῶν ὡς στρατιώτας, Ἄπὸ

¹ Δὲν ἐπίσσε λοιπὸν ὁ Πλαπούτας τῆς Πόρταις καὶ τὸ Τουρνίκι ὡς λέγει ὁ Π. Πατρῶν σελ. 131.

ἐκεῖ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἐτράβηξε τὸν ζυγὸν καὶ ἀνάπλαγα καὶ ἐπῆγεν εἰς τῆς Καρυαῖς καὶ Νεοχωράκι ἀπὸ κάτω ἀπὸ τῆς Πόρταις καὶ ἤυρεν ἐκεῖ τὸν Μιχαὴλ Κοτσονόπουλον, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔδειξε ποῦ ἦσαν οἱ Τριπολιτσιῶται στρατιῶται, τοὺς ὁποίους εὐθὺς ὁ ἀρχηγὸς ἔστειλεν εἰς τὸν Δ. Πλαπούταν, τὸν δὲ Γεώργιον Βάρβογλου Γερουσιαστὴν τὸν ἔστειλεν εἰς Τριπολιτσᾶν διὰ νὰ προβλέπῃ τὰ ἀναγκαῖα.

Ἐκεῖθεν τὴν 13 Ἰουλίου ἐκατέβη εἰς τὸ κάτω Μπέλεσι καὶ ἐκεῖθεν εἰς τῆς Στέρναις καὶ εἰς Μαλανδρίνον, ἔπου ἦτο μικρὸν σῶμα Τούρκων καθβαλαραίων καὶ πεζῶν· καὶ ὅσοι Τούρκοι ἀπὸ αὐτοὺς ἐπρόφθασαν καὶ ἔφυγαν ἐγλύτωσαν, οἱ δὲ ἄλλοι ἐκλείσθησαν ἐκεῖ ἀπὸ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ Ἀρχιμ. Φλέσαν, πρῶτον εἰς ὀλίγα σπιτία, ἔπειτα ὄλοι εἰς ἓνα σπίτι. Τοὺς ἐζήτησεν ὁ ἀρχηγὸς τὰ ἄρματα καὶ νὰ παραδοθῶν, ἀλλ' ἐκεῖνοι ἀπεκρίθησαν δὲν παραδιδόμεθα, διότι εἴμεθα Γκέγκιδες· μάλιστα δὲ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Ἀρχιμανδρίτην, ὑποθέτοντες αὐτὸν ἀρχιερέα, τοὺς ὕβρισαν.

Ἐκεῖ καθὼς ἐκλείσθησαν ἀφοῦ τρεῖς φοραῖς ὁ ἀρχηγὸς τοὺς ἐζήτησε νὰ προσκυνήσουν καὶ δὲν ἐδέχθησαν, εἶπε· τὸ κρίμα ἔς τὸν λαιμόν τους, καὶ διέταξε τοὺς στρατιώτας νὰ μαζώξουν τῆς φράκταις τοῦ χωριοῦ καὶ νὰ βάλουν φωτιά νὰ τοὺς κάψουν. Δὲν γνωρίζομεν σωστὰ πόσοι ἦσαν 10 ἢ 15 ἢ ὀλιγώτεροι. Εἰς τὸν μικρὸν αὐτὸν πόλεμον ὁ Φλέσας ἐζύγωσεν εἰς τὴν πόρταν τοῦ κατωγείου, ἄρπαξεν ἓνα Ταῦρκον μισοζώντανον, (ἐπειδὴ οἱ Τούρκοι, ἀφοῦ ἐκάη τὸ ἀνώγειον τοῦ σπιτίου, ἐκατέβηκαν εἰς τὸ κατώγειον), ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε νὰ τοῦ πάρῃ ὄλα τὰ ἄρματα καὶ ἔφθασαν καὶ ἄλλοι καὶ ἐπῆραν τὰ ἐπίλοιπα.

Ὁ Γκέγκας ἐκαίετο, καὶ ἡ φωτιά τοῦ σπιτιοῦ δὲν μᾶς ἄφινε νὰ πλησιάσωμεν, ἀλλ' ὁ Φλέσας τὸν ἐτράβηξεν ἔξω. Ἐδῶ ἐκτός τοῦ Φλέσα διεκρίθη ὁ Κωνσταντῆς Μανιάτης σωματοφύλακας τοῦ ἀρχηγοῦ ἀπὸ Νεμνίτσαν τῆς Καρύταινας· αὐτὸς πλησιάσας εἰς τὴν πολεμίστραν, τὴν ὁποίαν εἶχε τὸ σπίτι, ἐπίασε τὸ ἐμπροσθινὸν μέρος τοῦ τουφεκιοῦ τοῦ Γκέγκα καὶ τοῦ ἐφώνησε· ῥίχτο ὅ,τι ἔχεις νὰ κάμης κάμει· διότι δὲν ἔχεις πλέον διάφορον ἀπὸ αὐτό. Ὅταν δὲ οἱ Γκέγκιδες ἐκατέβηκαν εἰς τὸ κατώγειον καὶ ἔβλεπαν, ὅτι ἡ φωτιά κοντεύει νὰ τοὺς κάψῃ, ἀκούσαμεν μέσα τουφεκιάς, καὶ φαίνεται, ὅτι τότε ἐσκοτώθησαν ἀναμεταξύ των διὰ νὰ μὴ καοῦν ἢ νὰ παραδοθοῦν.

Ἐκεῖθεν ἐτράβηξεν ὁ ἀρχηγὸς καὶ ἐπῆγεν εἰς τοῦ Λιόντη τὸ Κεφαλάρει καὶ Γυμναίτικα Καλύβια, ὅπου οἱ στρατιῶται ἔμειναν ἀρκετὴν ὥραν καὶ ἐδροσίστησαν καὶ ἐξαπόστασαν. Ἐκεῖθεν ἐτράβηξε διὰ τὸν μεγάλον Ἀγιώργην, ὅπου εἶχε στείλει ὁ Πλαπούτας ἀπὸ τοῦ Μπέλεσι τοῖς ἰδιαιτέρον σῶμα τοῦ Κολοκοτρώνη μὲ τοὺς καπεταναίους του.

Ἡ Καρύταινα ἦτο διηρημένη εἰς τρία τμήματα, τὸ ἓνα ὀνομαζόμενον τῆς Ἀχοβας μὲ τὰ Λαγαδάδια τὸ εἶχεν ὁ Δεληγιάννης, τὸ ἄλλο τῆς Λιοδώρας ἀπὸ τὴν Ζάτουνα καὶ πέρα ὁ Δ. Πλαπούτας, καὶ τὸ τρίτον τῶν Βουνῶν καὶ τοῦ Κάμπου τῆς Καρύταινας ὁ Κολοκοτρώνης. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ τρία ἔβγαλεν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως κάθε ἓνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς ἀρχηγούς στρατιώτας, οἱ ὅποιοι τοὺς ἀκολουθοῦσαν εἰς ὅλους τοὺς πολέμους. Ἄλλ' ἐδῶ τώρα θὰ εἴπωμεν μόνον περὶ τοῦ τμήματος τοῦ Κολοκοτρώνη.

Ἐπειδὴ κάθε τμήμα εἶχε πολλὰ χωρία τὸ καθένα εἶχε καὶ τοὺς καπεταναίους του μὲ τὰς σημαίας των, οἱ ὅποιοι

μὲ τοὺς προκρίτους τοῦ χωρίου ἔβγαλαν τοὺς στρατιώτας εἰς τὸν πόλεμον. Ὁ Κολοκοτρώνης αὐτοὺς ἐμεταχειρίζετο εἰς ὅλας τὰς ὑποθέσεις, εἰς τὰς ὁποίας τὸ ἀρχηγεῖον εἶχεν ἀνάγκην, τοὺς ἔστελλεν εἰς ὅλην τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐκτός, μὲ αὐτοὺς ἐσύναζε τὰς τροφὰς ἀπὸ τὰ διάφορα μέρη, αὐτοὶ τὸν παρηκολούθουν παντοῦ, καὶ δι' αὐτῶν ἐκτελοῦσε τὰ πάντα καὶ κατώρθωνε τὰς νίκας εἰς τοὺς πολέμους.

Τὸ ἰδιαιτέρον λοιπὸν αὐτὸ σῶμα τοῦ Κολοκοτρώνη εἶχε τὸν ἴδιον αὐτοῦ ὀργανισμόν, τοὺς καπεταναίους του, τοὺς ἰατρούς, τοὺς φροντιστάς, τὸν σημαιοφόρον, τοὺς ἱερεῖς, τοὺς σαλμπιγκτάς καὶ τυμπανιστάς τοῦ στρατοῦ, τοὺς ὑπασπιστάς, τοὺς γραμματεῖς, τοὺς καπεταναίους, οἱ ὅποιοι ἐπαρακολουθοῦσαν τὸν ἀρχηγὸν εἰς τὸν πόλεμον ὡς σωματοφύλακες.

Αὐτοὺς λοιπὸν τώρα θὰ εἴπωμεν, οἱ ὅποιοι ὑπηρετήσαν εἰς τὸ σῶμα τοῦ τμήματος τοῦ Κολοκοτρώνη κατὰ διαφόρους περιστάσεις, καὶ ἄλλοι μὲν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως μέχρι τέλους, ἄλλοι δὲ ἤρχοντο καὶ ἔφευγαν, καὶ ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς ὑπηρετήσαν ἔπειτα καὶ ὑπὸ τὸν Πάνον καὶ τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνη· εἶναι δὲ οἱ ἀκόλουθοι κατὰ χωρία.

Κωνστ. Δημητρακόπουλος	
Καπεταναῖοι Ἀλωνίσταινας	Ἀναγνώστης Πράνταλος
Σταῦρος Δημητρακόπουλος ¹	Βασίλειος } Παπαηλιαῖοι
Γεώργ. Δημητρακόπουλος	Νικόλαος }
Βασίλ. Δημητρακόπουλος	Κωνστ. Γιαννακόπουλος

¹ Πότε καὶ ἕως ποῖον καιρὸν ὑπηρετήσαν εἰς τὸ στράτευμα ὁ καθένας θέλωμεν ἴδει εἰς τὰς Βιογραφίας των εἰς τὸν Β' τόμον τῶν Ἀπομνηνευμάτων μου.

Νικόλας Γιαννακόπουλος
Παναγιώτης Προΰντος
Χριστόδουλος Μάντης

Πιάνας

Παῦλος Κωνσταντόπουλος
Θεοδωράκης Πετρόπουλος

Ροῖνοῦ

Μῆτρος Ἀναγνωστόπουλος
Γέρο Ἡλίας

Χρυσοθεϊσίου

Παπᾶ Δημήτρης
Μῆτρος Στασινόπουλος
Ἡλίας Ψαλίδας

Ἀρκουδόρεμα

Ἀδάμης Κορέλας
Παπαθανάσης
Παναγιώτης Κλήης
Ἀγγελῆς Μαγκλάνης
Κώστας Οἰκονομόπουλος

Νταβιδῶν

Π. Δρόκος
Γεώργιος Ζούζουνας
Χρῆστος Κοτζόνης
Θεοδωρῆς Μακρῆς
Τσελεπικιώτης

Λυμποθεϊσίου

Μάρκος Κολοκοτρώνης
Ἀντώνιος Κολοκοτρώνης
Λάμπρος Κολοκοτρώνης

Βυτίνας

Νικολῆς Ταμσακόπουλος

Θεοδωράκης Ῥαζῆς
Γέρο Πανάρος
Νικόλαος Λαμπρινόπουλος
Θεόδωρος Καπερώνης
Κωνστ. Λαμπρινόπουλος
Παναγ. Χρυσανθόπουλος

Νεμνίτσας

Πάνος Ἀναγνωστόπουλος
Κωνσταντῆς Ἀνασιτόπουλος
Ἀναγνώστης Γερμανός

Πυργάκου

Γεώργ. Παρασκευόπουλος
Ζαχαρ. Παρασκευόπουλος

Μαγουλιάνων

Ἀργύρης Ζούβελος
Ἡλίας Κοσμόπουλος
Νικόλαος Μπούκουρας
Ἀναγν. Παπαγιαννόπουλος
Ἀποστόλ. Παπᾶ Πανάγου
Κωνστ. Παπαγιαννακόπουλος
Παναγ. Παπαγιαννακόπουλος
Δημήτριος Μπούκουρας
Κωνστ. Πετρόπουλος
Κωνσταντῆς Γιαβῆς
Βασίλης Νικολόπουλος
Γεώργιος Ἀλεξόπουλος

Βαλτεσινίκου

Χρῆστος Παναγούλας
Γεώργιος Μπούπουλης
Σωτ. Παπαγιαννόπουλος

Γλάροβας

Γιαννάκος Κοχτσιάνης

Καρνεσίου

Ἀναγν. Βαρβατιόπουλος
Χρυσαντάκης Βαρβατίης

Δάστα

Κωσταν. Παπαζαφειρόπουλος
Στέφ. Ι. Ρωλογᾶς ἢ Στεφ-
νόπουλος ἐκ Ζατούνης
Γιάννος Κουρῆζης

Ἀργιδίου

Ἀναγνώστης Ἀλε-
ξόπουλος
Δημητράκης Ἀλε-
ξόπουλος
Γεωργάκης Ἀλεξό-
πουλος

ἀδελφοί

Γαρζενίου

Ἀναγνώστης Μπακάλης
Κωνσταντῆς Ράσος
Στάθης Παπαδόπουλος
Γεωργάκης Ντρίτσας

Καρύταινας

Ἀνάστος Σημαράνης
Δημήτριος Σπυρακόπουλος
Ἀνδρῆκος Μιχαλόπουλος
Νικόλαος Μπαλαμπάνης
Ἀντώνιος Χαροκόπος
Σπῦρος Καρύδης

Δημισάνας

Ἀνδρέας Παπαδιαμαντό-
πουλος
Εὐθύμιος Ι. Μπουγιουκλῆς
Ἀνάστος Κάλας

Χρῆστος Ἡλιόπουλος
Νικολῆς Σπηλιω-
τόπουλος
Σπῦρος Σπηλιωτό-
πουλος

ἀδελφοί

Ράδου

Δῆμος
Λυκονικολός

Στεμνίτσας

Κωνστ. Ἀλεξανδρόπουλος
Χρῆστος Ἀλέξανδρος
Κωνσταντῆς Παλαμῆδης
Παναγιώτης Δάλας
Βασίλειος Ροῖλός
Δημήτριος Ροῖλός
Γεώργιος Ροῖλός
Παναγιωτάκης Μπερλές
Κων. Παπαθανασόπουλος
Ἀντώνιος Πελοπίδας

Ζυγοθεϊσίου

Ἀναγν. Σταυρόπουλος
Βασίλειος Καρᾶς
Βασίλειος Σταυρόπουλος
Γιάννης Σκαρμέας
Σταμάτιος Οἰκονόμου
Σταῦρος Τσάκωνας
Θεοδόσιος Καρδαρᾶς
Ἀθανάσιος Καρδαρᾶς

Κάμπου

Βασίλειος Δρούκας
Παναγιώτης Δρούκας
Πανλόγιαννης
Βασίλειος Μπούτουνας
Νικολός Μπούτουνας

Γεώργιος Τζάκας
 Γεώργιος Ζέρβας
 Γεωργιάκης Πατσαβός
 Κωνσταντῆς Φουντιᾶς
 Διάκος Πετρόπουλος
 Ἐραγνώστ. Τετεμπεϊώτης
 Παπαῖ Δημήτρης
 Παναγιώτ. Κολομπράτσας

Γραμματεῖς

Ἐραγνώστ. Ζαφειρόπουλος
 Μιχαὴλ Οἰκονόμου
 Παναγιώτης Κόκκαλης
 Θεόδωρος Ῥηγόπουλος
 Θεόδ. Παπαγιαννόπουλος
 Θεόδ. Λεονάρδος
 Κωνστ. Οἰκονομόπουλος
 Βασίλειος Οἰκονόμου
 Παναγ. Ἐμ. Γιαννόπουλος
 Ζαχαρίας Α. Νικολόπουλος
 Γιαν. Ἀραγνώστ. Πουλος
 Μ Πολυχρονόπουλος

<sup>Ὁλοι αὐτοὶ ἐκτὸς τοῦ Κόκκαλη ὑπη-
 ρέτουν καὶ ὡς ἀποσπασματάρχαι.</sup>

Ἐπιστάται

Φωτάκος
 Σπύρος Σπηλιωτόπουλος
 Κωνστ. Ζαφειρόπουλος
 Νικόλαος Οἰκονόμου

Σημαιοφόροι

Νικόλαος Καραχάλιος

Ἰατροί.

Κωνστ. Πελοπίδας

Ἰατροχειρουργοί

Ἀνάστος Παπαγιαννόπουλος

Ἐδθύμιος Φωτόπουλος
 Γιαννάκος Ἀρετᾶς
 Βασίλειος Ἀρετᾶς
 Νικόλαος Θεοφιλόπουλος

Ἰερεῖς

Παπαῖ Ζαφειρόπουλος
 Οἰκονόμος ἀπὸ Λάσταν
 Οἰκονόμος Βελισάριος

Φροντισταί

Γιαννάκης καὶ }
 Γεώργιος Ῥε- } Καλαβρυτινοὶ
 κουνιώται }

Ἀποστόλης Μπουκούρας
 Γιάννος Ἀχουριώτης ἐκ Τρι-
 πολιτσᾶς

Καπεταναῖοι ἀκολουθοῦντες
 ὡς σωματοφύλακες

Γιαννάκης Βαγκιώτης
 Σπύρ. Λέκας Χειμαριώτης
 Παναγιώτης Στάϊκος
 Γεωργίτσας Ἠλιόπουλος
 Νικόλαος Καντριβιώτης
 Νικόλαος Καβαδίας
 Γιαννάκης Κοῦτρος
 Γέρο Μήτρος
 Χριστόφορος Ζαχαριάδης
 Ἠλίας Μπουνάρος
 Σπύρος Ζέρβας
 Σπήλιος Οἰκονόμου
 Βελισάριος Πασχάλης ἐξ Ἀ-
 καρνανίας
 Κότσος Βούλγαρης
 Κωνσταντῆς Λάπας
 Κώστας Σουλιώτης

Κωνσταντῆς Μιχα- λόπουλος	ἀπὸ	Ἐπιλοποιοί	
Νικόλαος Ἀθανα- σόπουλος	Βλαχο- κερασιᾶ	Χατζῆ Νικόλαος Ἀθηναῖος Χατζῆ Κωνσταντῆς	} ἐκ Τριπο- λιτσᾶς
Λαβιλὰς Φιλέλλην Γάλλος Κωνσταντῆς Τσακαλῆς ἀπὸ Κοκορᾶ		Σπήλιος Τουφεξῆς	
		Πεταλωταί	
Τυμπανισταὶ καὶ σαλπιγκταί		Βασίλειος Ἀλμπάνης Ἀντώνιος Κοτσαντώ- νης	} ἐκ Τριπό- λεως
Νικολέτος Ζακύνθιος Βασίλ. Τρουμπέτας Σαλπι- κτῆς Λεβαδίτης		Ἀντώνιος Ἀλμπάνης Κόντος ἐκ Καρύταινας	

Τὸ σῶμα αὐτό, τὸ ὁποῖον τώρα εἶπαμεν ἐσυγκεντρώθη εἰς τὸν Ἀγιώργην καὶ ἦτο ὑπὲρ τοὺς 2,350 γερούς καὶ δυνατοὺς στρατιώτας διὰ πόλεμον· ἀλλ' ὑπῆρχαν ἀκόμη εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ 300 στελμένοι ἀπὸ τὰ χωρία διὰ νὰ ἐτοιμάζουσαν τὰς τροφὰς καὶ διὰ τὰ ζῶα καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα τοῦ πολέμου. Κατ' αὐτὴν τὴν ἐκστρατεῖαν ἀκολούθησαν τὸ στράτευμα καὶ ἔλοι οἱ πρόκριτοι τῶν κωμοπόλεων τῆς Καρύταινας καὶ τῶν τριῶν τμημάτων.

Τὸ σῶμα αὐτό, διοικούμενον ἀπὸ τὸν Ἀντώνη Κολοκοτρώνη καὶ ἀπὸ τοὺς καπεταναίους τῶν κωμοπόλεων τῶν βουνῶν τοῦ τμήματος τοῦ Κολοκοτρώνη τὴν 11 Ἰουλίου, ἐπολέμησεν ἐδῶ μὲ σῶμα Τουρκικόν, ἐσκότωσε 17 Τούρκους καὶ δὲν τοὺς ἄφησε νὰ κάψουν τὸν Ἀγιώργην.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἔφθασεν εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον ὁ ἀρχηγὸς διέταξεν ἀμέσως νὰ υπάγουν 300 στρατιῶται εἰς Δερβενάκι εἰς τὴν θέσιν Ἀγριλόβουνο νὰ κάμουν κλειστὸν ὀχύρωμα καὶ νὰ μείνουν ἐκεῖ ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀντώνη Κολοκοτρώνη. Τὸν δὲ Παπαῖ Δημήτηρην Χρυσοβιτσιώτην νὰ υπάγῃ εἰς τὸ χωριὸν Ζαχαριά

παρακάτω εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ Δερβενακίου με τοὺς ἰδικούς του στρατιώτας, περισσοτέρους τῶν 150 καὶ νὰ τα μπουρωθοῦν καὶ αὐτοί. Ἐκεῖ δὲ εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργην ὅσας ἡμέρας ἐστάθηκε ὁ ἀρχηγὸς διέταξε τὰ πάντα ἐσύστησεν εἰς τὸ χωρίον Κοῦτσι τὸ φροντιστήριον τῶν τροφῶν καὶ ἄλλων ἀναγκαιῶν τοῦ στρατοῦ.

Ἐπειτα ἠθέλησε νὰ ὑπάγῃ εἰς τοὺς Μύλους τοῦ Ἄργους διὰ νὰ ἰδῇ πῶς εὐρίσκονται ἐκεῖ τὰ στρατεύματα καὶ τὸ Ἐκτελεστικόν, ἢ Διοίκησις, ἧτις ἦτο φευγάτη εἰς τὰ καράδια.

Ἀλλὰ πρὶν φύγῃ διὰ τοὺς Μύλους διέταξε τὸν Γιαννάκην Κολοκοτρώνην νὰ ὑπάγῃ νὰ συνάξῃ τοὺς Κορινθίους, ὡς ἀρχηγὸς των, κατὰ τὸ μέρος τῶν Τρικκάλων· τὸν δὲ Γέρο Μάρκον Κολοκοτρώνην τὸν ἄφησεν ὀπίσω ἔς τὸν Ἅγιον Γεώργην νὰ διοικήσῃ προσωρινῶς ἕως νὰ ἐπιστρέψῃ.

Μετέπειτα ἐπῆρεν ὄλους τοὺς σωματοφύλακας μαζί του, τὴν σημαίαν καὶ ὄσους καθβαλαραίους εἶχε τότε καὶ ἐπῆγε τὴν νύκτα τῆς 20 Ἰουλίου εἰς τὸ Σκοινοχώρι, ὅπου ἤυρε τὸ ἄλλο στρατόπεδον καὶ φροντιστήριον τοῦ Πλαπούτα.

Ἐκεῖθεν τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐτράβηξε κατὰ τὴν Ἀκοβα, ὅπου μετὰ τὸ ἔβγαλμα τοῦ ἡλίου ἀντάμωσε τὸν Πλαπούταν, τὸν Τσανέτον Χριστόπουλον, τὸν Δ. Δεληγιάννην καὶ πολλοὺς Τριπολιτσιώτας, οἱ ὅποιοι καθὲ ἡμέραν ἐπολέμουν μετὰ τὸν Δράμαλην καὶ δὲν τὸν ἄφιναν ποτὲ νὰ ἀνασάνῃ, οὔτε νὰ ἀποκλείσῃ εἰς τὸ φρούριον τοὺς ἰδικούς μας. Τὸ ἴδιον ἔκαμε καὶ ὁ Δημήτριος Τσώκρης μετὰ τοὺς Ἄργείους· καὶ ἐπειδὴ ἐγνώριζαν καλά, ὡς ἐντόπιοι τὸν τό-

πον, ἔκαμαν χωσιαὺς καὶ ἐσκότωναν καθὲ ἡμέραν πολλοὺς Τούρκους.

Εἰς τὰς 16 Ἰουλίου μάλιστα συνεννοηθεὶς ὁ Πλαπούτας μετὰ τοὺς ἀρχηγούς, οἱ ὅποιοι ἦσαν εἰς τὸ Κεφαλάρι, ἀναφαν γύρω τοῦ φρουρίου τὸν πόλεμον καὶ ἀνάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ ἀνοίξουν τὸ φρούριον. Ὁ Πλαπούτας τότε μετὰ τοὺς ἄλλους ἐμβῆκε μέσα εἰς τὸ φρούριον, ἄφησε πολεμοφόδια καὶ τροφάς, καὶ ἀφοῦ ἐσκέφθησαν μετὰ τῶν, ἐβγήκαν ὅλοι μετὰ ἕναν ἐνθουσιαστικὸν λόγον, τὸν ὅποιον ἔκαμεν ὁ Δ. Ὑψηλάντης, ἀφήσαντες μέρος στρατιωτῶν διὰ φρουρὰν καὶ τοὺς ὑπεσχέθησαν, ὅτι θέλουν ἔλθει νὰ τοὺς βγάλουν καὶ δὲν θὰ τοὺς ἀφήσουν νὰ χαθοῦν· καὶ ὁ μὲν Δ. Ὑψηλάντης καὶ οἱ λοιποὶ ἐπῆγαν εἰς τὸ Κεφαλάρι, ὁ δὲ Πάνος εἰς τὸ Σχοινοχώρι.

Ἐκεῖθεν ὁ ἀρχηγὸς ἐπῆγεν εἰς τὸ Κεφαλάρι τοῦ Ἄργους καὶ ἤυρε τὸν Δ. Ὑψηλάντην, τοὺς Μαυρομιχαλαίους, Ἀντωνάκην καὶ Γεωργάκην, τὸν Κεφάλαν, Δημ. Παπατσώνην καὶ λοιποὺς Μεσσηνίους, ἐκτὸς τῶν Ἀρκαδινῶν, τοὺς Τσάκωνας, τοὺς Μιστριώτας, τοὺς Ἄγιοπετρίτας καὶ λοιπούς. Ὅλοι αὐτοὶ ἦσαν τόσον φοβησμένοι, ὥστε αἷμα δὲν εἶχαν εἰς τὸ πρόσωπόν των· διότι τὴν περασμένην ἡμέραν (19 Ἰουλίου) εἶχαν χάσει μίαν μεγάλην μάχην πολεμοῦντες μετὰ τὸν στρατὸν τοῦ Δράμαλη, εἰς τὴν ὁποίαν ἐσκοτώθησαν περισσότεροι τῶν 200 Ἑλλήνων.

Ἀφοῦ εἶδε τοὺς σκοτωμένους ὁ ἀρχηγός, ἐπειδὴ δὲν ἐπρόφθασαν οἱ καπεταναῖοι καὶ συγγενεῖς τὸ βράδυ νὰ τοὺς θάψουν, μετὰ ἔστειλε καὶ τοὺς ἐμέτρησα, καὶ ἦσαν οἱ περισσότεροι σκοτωμένοι Μεσσηνιοὶ, ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ Κεφάλαν καὶ τῶν ἄλλων Μεσσηνίων καπεταναίων, καὶ πολλοὶ Μανιάται. Τοὺς ἐμφύχωσεν ἔπειτα μετὰ τὰς δημηγο-

ρίας του, ὡς ἦτο συνειθισμένος, καὶ παρήγγειλεν εἰς τοὺς ἰδικούς μας τοὺς κλεισμένους ἀπὸ τὸν Δράμαλη εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους, ὅτι θέλει φροντίσει νὰ τοὺς βγάλῃ.

Ἄφου ἔμεινε δύο τρεῖς ἡμέρας εἰς τὸ Κεφαλάρι ἐπήγαινε κάθε πρωτὴ καὶ εἰς τοὺς Ἀφεντικούς Μύλους καὶ εἰς τὰ καράβια τὰ Ἑλληνικά τῆς Μπουμπουλίνας καὶ εἰς τὰ ἄλλα τὰ Σπετσιώτικα, ὅπου ἦτο ἡ Κυβέρνησις καὶ κάθε δειλινὸν ἐγύριζε πάλιν εἰς τὸ Κεφαλάρι τοῦ Ἄργους, ὅπου ἐσύναζεν ὅλα τὰ στρατεύματα καὶ ἐδημηγοροῦσε διὰ νὰ τοὺς ἐμψυχώσῃ.

Καθὼς λοιπὸν ἦλθαν καὶ ἄλλα στρατεύματα ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας καὶ ἐγένιναν σχεδὸν δέκα χιλιάδες, ἦλθαν καὶ οἱ Ἀρκαδιανοί, οἱ πλέον δυνατοὶ στρατιῶται τῆς Πελοποννήσου οἱ λεγόμενοι Ντρέδες μετὰ τὸν Νικόλαον Πονηρόπουλον, τὸν πρωτοσύγγελον Ἀμβρόσιον Φραντζῆν, τὸν Ἰ Γρίτζαλην, τὸν Μῆτρον Ἀναστασόπουλον, τὸν Δημήτηρην καὶ Κωνσταντῆν Μέλίου, τὸν Ἀναγνώστην καὶ Ἀδάμην Παπατσωραίους καὶ λοιπούς, εὐθύς ἐπροσκάλεσε τὸν Πλαπούταν ἀπὸ τὴν Ἀκοβαν, ὁ ὁποῖος ἦλθε μόνος του, καὶ τοὺς ἄλλους καπεταναίους διὰ νὰ σκεφθοῦν πῶς νὰ βγάλουν τοὺς κλεισμένους, διότι δὲν εἶχαν μέσα εἰς τὸ φρούριον τροφάς· καὶ ἀπεφασίσθη νὰ πλησιάζουν ὅλα τὰ σώματα εἰς τὸ φρούριον, καὶ ὁ Πλαπούτας ὁ ἴδιος μετὰ τὸ στράτευμά του νὰ ἔλθῃ συγχρόνως εἰς βοήθειαν διὰ νὰ κάμουν τὴν νύκτα τῆς 22 Ἰουλίου τὸν ἀντιπερισπασμὸν, καὶ τοιοῦτοτρόπως νὰ εὔρουν καιρὸν οἱ κλεισμένοι γύρω ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ νὰ ἔβγουν, ἀλλ' ἀπέτυχαν. Πάλιν τὴν ἐρχομένην νύκτα ἔκαμαν τὰ ἴδια, καὶ τὴν τρίτην νύκτα τέλος ἐπέτυχάν, ἀνοιξαν τὸν δρόμον καὶ ἐβγήκαν ἔξω τὰ μεσάνυκτα τῆς 23 Ἰουλίου ξημέρωμα 24 οἱ ἰδι-

κοί μας ἀπὸ τὸ φρούριον χωρὶς νὰ χαθῆ μῆτε ἓνας στρατιώτης¹.

Σήμερον ἀκόμη ζοῦν ὁ Ἀναγνώστης Σταυρόπουλος ὁ

1 Περιεργίας χάριν καὶ διὰ νὰ διασκεδάσουν ὀλίγον οἱ ἀναγνώσταί μας ἀντιγράφομεν αὐτολεξεῖ δύο τεμάχια περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἐκ τῆς Ἱστορίας τοῦ Σ. Τρικούπη. Ὁ Τρικούπης (Ἱστ. Β'. 287) λέγει: «μόνος ὁ Θανάσης Καρίγιαννης Μανιάτης εὐρεθεὶς ἐν Ἄργει ταῖς ἡμέραις ἐκείναις τῆς φυγῆς, τῆς ἀρπαγῆς, τῆς καταπίσεως καὶ τοῦ τρόμου καὶ εὐρὸν δέκα ὁμόφρονάς του ἀνέβη αὐθόρμητος καὶ ἀφοδὸς εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους καὶ ὕψωσε τὴν σημαίαν.» Καὶ ἐν σελ. 295. «Τὴν δὲ τρίτην (νύκτα) διαρκούντος τοῦ συνήθους ἀκροβολισμοῦ ἔλαδαν οἱ ἐγκλείστοι καιρὸν καὶ ἐξήλθαν ὅλοι σχεδὸν σῶος καὶ ἀδλαβεῖς... Ὁ δὲ πρῶτος στήσας ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τὴν σημαίαν Καρίγιαννης ἔτυχε κοιμώμενος τὴν ὥραν τῆς ἐξόδου τῶν ἄλλων. Ἐξυπνήσας δὲ καὶ ἰδὼν ἀπροσδοκῆτως ἑαυτὸν ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν καταγινομένων νὰ λαφυραγωγῶσιν ὁ, τι εὕρισκαν, ἔδραξε καὶ αὐτὸς ἐκ τοῦ προχείρου κακκάδιον, ἔχωσεν ἐν αὐτῷ ὄλην τὴν κεφαλὴν του, ὥστε νὰ μὴ φαίνεται τὸ πρόσωπόν του καὶ χειροκρατῶν καὶ ἄλλα οὐτιδανὰ σκευὴ ἔχων ἐξήλθε τραγωδῶν καὶ σκιρτῶν τῆς ἀκροπόλεως τὴν ἡμέραν ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν του ὑπολαβόντων αὐτὸν ὡς ἓνα τῶν ἐσελθόντων Τούρκων καὶ μεταφέροντα εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἄργους τὰ λάφυρά του.» Εἰς τὸ πρῶτον λέγει ὁ ἦρωσ Καρίγιαννης ἐπίσσε τὴν ἀκρόπολιν τοῦ Ἄργους καὶ μετὰ 8 σελίδας, ὅτι κατὰ τὴν ἐξοδὸν τῶν Ἑλλήνων ἐκ τοῦ φρουρίου ὁ ἦρωσ Καρίγιαννης ἔτυχε κοιμώμενος· καὶ πότε ἔτυχε κοιμώμενος; ὅταν ὅλοι οἱ μῆσα στρατιῶται καὶ καπεταναῖοι ἦσαν εἰς τὰ ἄρματα πεινασμένοι καὶ διψασμένοι καὶ δὲν ἔδλεπαν τὴν ὥραν νὰ ἔβγουν, καὶ τὸ τουφέκι καὶ τὸ κανόνι ἐδρόντα ἀπὸ μέσα καὶ ἀπ' ἔξω ἀπο τὸ φρούριον! τοῦτο εἶναι ὅλως διόλου γελοῖον. Ἄφου δὲ ἐξυπνήσῃ, λέγει, καὶ εἶδε τὸν ἑαυτὸν του ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐχθρῶν ἐπῆρε κακάδι καὶ τὸ ἐφόρεσε διὰ νὰ μὴν τὸν βλέπουν καὶ ἐκρατοῦσε καὶ οὐτιδανὰ σκευὴ καὶ ἔβγαίνει τραγωδῶν καὶ σκιρτῶν κτλ. Ἄλλ' ὁ σηκωθεὶς ἀπὸ τοῦ Βαρούχ τὸν ὕπνον ἠμπορεῖ νὰ σκεφθῆ διὰ κακκάβια καὶ τοιαῦτα πράγματα; καὶ ὅταν ἐφόρεσε τὸ κακάδι ἐτραγουδοῦσε Μανιάτικα διὰ νὰ τὸν γνωρίσουν; Ἐξήλθε δὲ σκιρτῶν τῆς ἀκροπόλεως τὴν ἡμέραν ἐν μέσῳ τῶν ἐχθρῶν του κτλ. Εἶναι λόγια αὐτὰ νὰ σκιρτᾷ ἢ νὰ τρέμῃ ὁ λεοντόκαρδος, ὅταν εὕρισκεται σὲ τέτοιαις περιστάσεσι; Ἐκτὸς τούτου αὐτὸς ἔκαμε τὴν νύκτα ὄλην μέσα μετὰ τοὺς Τούρκους, ὅταν δὲν ἀφῆσαν αὐτοὶ λιθάρι ἐπάνω; τὸ ἄλλο λιθάρι; καὶ ὁ Καρίγιαννης τότε ἐκοιμάτο, καὶ τὸν ἀφῆκαν μετὰ τὸ μανιάτικόν του βρακὶ μετὰ τὰ γένειά του νὰ ἐβγῇ τὴν ἡμέραν; Πού τὸ ἦρε τὸ κακάδι, ἀφου δὲν ἀφῆσαν μέσα εἰς τὸ φρούριον οἱ Τούρκοι τίποτε; Καὶ ἀφου ἐβγήκε, μετέφερε τὰ λάφυρά του εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἄργους; ἦτο καιρὸς τότε λαφύρων διὰ τὸν Καρίγιαννην; καὶ ἂν ὑποτεθῆ καὶ τοῦτο, εἰς τὸ Ἄργος, εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Τούρκων τὰ ἐπῆγε; διότι τὸ Ἄργος τότε ἦτο εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Δράμαλη.

καὶ λοιποὶ Ἕλληνες ἀπὸ τὰ χωρία Βρέστενα καὶ Βαμπακοῦ. Αὐτοὶ ὠμίλησαν μὲ τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι τοὺς εἶχαν κλεισμένους ἐντὸς τοῦ κάστρου, καὶ αὐτοὶ ἐδιηγήθησαν εἰς ἐμὲ ὅ,τι ἐσυνέβη τότε κατὰ τὴν πολιορκίαν. Μοὶ ἔλεγαν δηλαδὴ, ὅτι ὁ Βαρβιτσιώτης Πέτρος Ἀναγνωστόπουλος ἦτο μέσα καὶ ἐλαβώθη εἰς τὸ μηρὶ ἐλαφρά, καὶ ὅτι τὴν νύκτα ὅταν ἐβγῆκαν ἀπὸ τὸ φρούριον δὲν ἀφῆκαν μέσα τίποτε. Μόνον ἔμεινεν ἓνας ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος δὲν ἤμποροῦσε νὰ φύγη, διότι πρότερον οἱ Ἕλληνες στρατιῶται εἶχον μπαροῦτι λυτὸν καὶ ἔδεναν φουσέκια, τὸ δὲ μπαροῦτι κατὰ τύχην ἀναψε, τοῦ ἔκαψε τὸ πρόσωπον καὶ τοῦ ἔβγαλε καὶ τὰ μάτια. Αὐτὸς δὲ ὁ ἄνθρωπος ἦτο ἀπὸ τὸ χωρίον Βαμπακοῦ τῆς ἐπαρχίας Μιστρᾶ καὶ ὠνομάζετο Λιναρδάκος. Τότε δὲ ἀκόμη ἔγεινε μέσα εἰς τὸ φρούριον καὶ τοῦτο. Τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἄνθρωποι ἐκοιμῶντο εἰς τὸν ἰσκιον, διότι ταῖς νύκταις ἔμειναν ἄγρυπνοι, ἔπεσε μία πέτρα ἀπὸ τὸ τεῖχος τοῦ φρουρίου, ἡ ὁποία ἐζοῦπησε τὴν κεφαλὴν ἐνδὸς ἄλλου στρατιώτου ἀπὸ τὸ χωρίον Κουμουστᾶ τῆς Σπάρτης. Οἱ Ἕλληνες εἶχαν τὴν ἄδειαν ἀπὸ τοὺς καπεταναίους τῶν νὰ ἔρχονται εἰς ὀμιλίαν μὲ τοὺς Τούρκους πολιορκητάς, διότι ἐκεῖ εἰς τὰ Γκέγκικα ταμπούρια, τὰ ἔμπροσθεν τῆς πόρτας τοῦ φρουρίου, μέσα εἰς αὐτὰ τὸ μεγαλείτερον μέρος ἦσαν Τουρκαλθανοί, καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐγνώριζαν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ ἴσως καὶ τὴν Ἑλληνικὴν θρησκείαν ἐπρέσβευαν, ἀλλὰ τοῦτο ἦτο εἰς αὐτοὺς ἀδιάφορον, διότι οἱ τοιοῦτοι ἤρχοντο καὶ μᾶς ἐπολέμουν, φθάνει νὰ τοὺς ἔδιδαν μισθὸν (λοουφέν). Διὰ δὲ τὰς διαφόρους ὀμιλίας, τὰς ὁποίας ἔκαμναν μεταξὺ των, ἤλθον εἰς φιλικωτέραν συνεννόησιν. Οἱ Τούρκοι μάλιστα ἐνό-

μιζαν, ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ παραδοθοῦν καὶ ἐπερίμεναν ὥραν τὴν ὥραν νὰ στενοχωρηθοῦν ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν τῆς τροφῆς καὶ τοῦ νεροῦ, διότι εἶχον μάθει τὴν ἔλλειψιν αὐτῶν. Καὶ τῷ ὄντι ἐπειδὴ ἔσωσαν τὸ νερὸν ἐμοίραζαν τὴν λάσπην τῆς στέρννας, τὴν ὁποίαν ἔβαλλαν εἰς τὰ μανδῆλια καὶ εἰς τὰ ταγάρια των, ἔπειτα τὴν ἐκρέμαζαν καὶ ἐστάλαζε, καὶ ἀπὸ αὐτὸ τὸ νερὸν ἔβρεχαν τὴν γλῶσσαν των. Ἐπειδὴ δὲ ὄλοι δὲν εἶχαν ἀγγεῖα νὰ βάλουν ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴν λάσπην διὰ νὰ σταλάζη τὸ νερὸν, ὁ Κουμουσιώτης, τὸν ὁποῖον ἀνωτέρω ἀνέφερα, καὶ ἄλλοι πολλοὶ, ὅπου καθέννας εὗρισκε τόπον εἰς τὸ τεῖχος, ἔβαλλαν ξύλον, καρφί, παλοῦκι, ἢ καὶ ἄλλο τι διὰ νὰ κρεμοῦν τὴν λάσπην καὶ αὐτοὶ ἔπειτα ἐξαπλόνοντο ἀπὸ κάτω, ἀνοιγαν τὸ στόμα των διὰ νὰ σταλάζη μέσα εἰς αὐτὸ τὸ νερὸν τῆς λάσπης καὶ νὰ δροσίζη τὴν διψασμένην καρδίαν των. Ὁ Κουμουσιώτης λοιπὸν ἔχων ἓνα κομμάτι ξύλον στρογγυλὸν ὡσάν ραβδί, τὸ ἔβαλεν ἐπάνω εἰς τὸ τεῖχος, ἐπλάκωσε τὸ ξύλον μὲ μίαν πλάκαν, ἔπειτα ἐκρέμασεν ἀπὸ αὐτὸ τὸ ταγάρι, καὶ αὐτὸς ἐξαπλώθη ἀπὸ κάτω καὶ ἔπινε τὸ νερὸν, τὸ ὁποῖον ἔσταζεν εἰς τὸ στόμα του. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἐφύσιξεν ἄνεμος δυνατός, ὁ ὁποῖος ἐκούνησε τὸ ταγάρι πολὺ, ἔσεισε τὴν πλάκαν, ἡ ὁποία ἀμέσως ἔπεσε καὶ τοῦ ἐζούπησεν, ὡς εἶπομεν, τὴν κεφαλὴν καὶ ἀπέθανεν. Μέσα εἰς τὸ φρούριον εὕρισκοντο πολλὰ μπακαλικά πράγματα, ρίζι, ζάχαρι, τυρί, σαρδέλαις, καὶ ὅ,τι ἄλλα πωλοῦν οἱ μπακαλίδες, τὰ ὁποῖα ἄλλοι μὲν τὰ εἶχαν μεταφέρει ἐκεῖ ὡς ἰδικά των, καὶ ἄλλοι πάλιν τὰ εἶχον ἀρπάσει ὡς λάφυρα καὶ τὰ ἐποθετήσαν ἐκεῖ καὶ εἰς ἀσφαλὲς μέρος διὰ νὰ τὰ πάρουν ὕστερα, ἀφοῦ οἱ Τούρκοι φύγουν ἀπὸ τὸ Ἄργος.

Μετὰ πολλὰς δὲ ἡμιλίαις, τὰς ὁποίας ὡς εἶπομεν, ἔκαμναν μεταξύ των οἱ πολιορκηταὶ καὶ οἱ πολιορκουμένοι ἕνας ἐκ τῶν Ἀλβανῶν ἐρώτησεν ἕνα Ἕλληνα· «Τὶ κάμνετε σεῖς πλέον αὐτοῦ μέσα, δὲν ἐσώσετε τὸ φαγή σας;» Ὁ δὲ Ἕλλην τοῦ ἀπεκρίθη καὶ τοῦ εἶπεν· «ὅτι ἐμεῖς ἔχομεν τροφήν νὰ περάσωμεν πέντε μῆνας, καὶ χωριστὰ ὅπου καρτεροῦμεν νὰ ἔλθῃ καὶ ὁ Κολοκοτρώνης με τοὺς συγγενεῖς μας νὰ μᾶς φέρουν τροφὰς ὅσας θέλομεν. Αὐτὸ βλασφημᾶτε γιὰ μας; Ἐσεῖς τί θὰ γενῆτε. Πόθεν θὰ σᾶς φέρουν ψωμί γιὰ νὰ φᾶτε; Σᾶς ἔχομεν κλεισμένους ὀλοτρόγυρα. Τὰ δὲ καράβια σας, τὰ ὁποῖα θὰ σᾶς ἔφεραν τροφὰς ἀπὸ τὴν θάλασσαν, τὰ ἔκαψαν τὰ ἰδικὰ μας τὰ Ὑδραιοψαριανὰ καὶ τὰ Σπετσιώτικα, καὶ δὲν ἄφησαν κανένα. Ἀκόμη ὀλίγην ζωὴν ἔχετε. Ἐδῶ θὰ μαζωχθῆ ὄλος ὁ Μωριάς νὰ σᾶς πνίξῃ.»

Ταῦτα ἀκούσας ὁ Ἀλβανὸς λέγει πρὸς τὸν Ἕλληνα· «ἴσως, ὅτι ἔχετε τόσα καλὰ δὲν μᾶς δίνεις κι' ἐμᾶς ἕνα τουλοῦμι τυρὶ, καὶ σᾶς τὸ κάνωμεν χαλάλι.» Ἀμέσως ὁ Ἕλλην ἐκρέμασε δύο ἀσκιὰ τυρὶ καὶ μίαν σάκκαν ζάχαρι, διότι ἦτο πολλὴ εἰς τὸ φρούριον, καὶ ἀφοῦ ἔλαβαν ταῦτα οἱ Ἀλβανοί, εἰς τὸ ἐξῆς πλέον τὸ ὀχύρωμα ἐκεῖνο τὸ ἔμπροσθεν τῆς πόρτας, τὸ ὁποῖον εἶχον αὐτοὶ ἔπαυσε νὰ τουφεκᾷ, διότι εἶχαν δόσει πίστιν μεταξύ των νὰ μὴ κτυπῶνται. Μετὰ δὲ ταῦτα ἕνας Ἀλβανὸς ἀπὸ αὐτοὺς εἶπεν εἰς τοὺς Ἕλληνας· «σᾶς ὀρκίζω εἰς τὴν χριστιανοσύνην σας καὶ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ σας νὰ μὴν με βαρέσητε διὰ νὰ ἔλθω κόντητερα κάτι νὰ σᾶς εἶπω, διότι φοβοῦμαι μὴν τὸ μάθῃ ὁ Πασᾶς καὶ με σκοτώσῃ.» Οἱ Ἕλληνες τοῦ ὑπεσχέθησαν τοῦτο, καὶ κατόπιν ὁ Ἀλβανὸς ἐπλησίασε καὶ εἶπε πρὸς τὸν Ἀναγνώστην

Σταυρόπουλον ἀπὸ τὸ χωρίον Βαμπακοῦ· «ἡμεῖς δὲν ἔχομεν πλέον τὰ μέσα διὰ νὰ καθήσωμεν, καὶ θὰ φύγωμεν νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὴν Κόρινθον. Ἀπελπίσθημεν, διότι τὰ καράβια μας δὲν ἐφάνησαν νὰ μᾶς φέρουν τροφὰς. Ὁ Πασᾶς ὅμως θέλει νὰ καθήσωμεν ἀκόμη νὰ σᾶς στενοχωρήσωμεν διὰ νὰ πάρῃ τὸ φρούριον καὶ ὕστερον νὰ φύγωμεν. Ἄλλ' ἂν ἀγαπᾶτε τὸν Χριστὸν φύγετε ἀπὸ μέσα, διότι ἅμα φύγετε σεῖς, θὰ φύγωμεν καὶ ἐμεῖς. Καὶ ἂν θέλετε νὰ φύγετε, νὰ κάμετε δεξιὰ κατὰ τὸ μέρος τοῦ Κουτσοποδίου, νὰ περάσετε ἀπὸ μπροστὰ ἀπὸ τὸ ταμποῦρι τὸ ἰδικόν μας· δὲν σᾶς βαροῦμεν, ἀλλὰ νὰ φυλάγεσθε ἀπὸ τοὺς Γκέγκιδες μὴν σᾶς κτυπήσουν». Αὐτὰ εἶπεν ὁ Ἀλβανὸς πρὸς τὸν Σταυρόπουλον.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἕλληνες ἦσαν ἀπηλπισμένοι διὰ τὴν ἔλλειψιν τροφῆς, ὡς εἶπομεν, καὶ οἱ ἀπ' ἔξω, ὁ Κολοκοτρώνης καὶ οἱ λοιποί, εἶχον δοκιμάσῃ δύο φοράς καὶ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ τοὺς βγάλουν, ἀφοῦ ὅσα εἶπεν ὁ Ἀλβανὸς Τούρκος διεδόθησαν εἰς τοὺς στρατιώτας, ἐπερίμεναν διὰ νὰ ἔλθουν πάλιν καὶ οἱ ἀπ' ἔξω νὰ κάμουν περισπασμόν, καὶ τοιοῦτοτρόπως νὰ εὔρουν τὸν καιρὸν νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ φρούριον· καὶ τῷ ὄντι, ἦλθον τὴν νύκτα, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἔφυγαν καὶ ἐτράβηξαν κατὰ τὸ Κουτσοπόδι, ὅπου ἠῦραν καὶ τοὺς στρατιώτας τοῦ Πλαπούτα, ἐνώθησαν με αὐτοὺς καὶ ἔφευγαν. Κατὰ δὲ τὴν ἔξοδον τὸ ὀχύρωμα (ταμποῦρι) τῶν Ἀλβανῶν δὲν τοὺς ἐβάρησεν· ἀπὸ δὲ τὰ Γκέγκικα ταμπούρια ἐνόησαν, ὅτι καὶ ἀπὸ τὸ ἕνα καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἦσαν Ἕλληνες, καὶ ἐπειδὴ ἦτο καὶ νύκτα, οἱ Γκέγκιδες δὲν ἐβγήκαν διόλου ἀπὸ αὐτά. Ἀφοῦ δὲ ὄλοι ἐβγήκαν ἀπὸ τὸ φρούριον ὁ ὕστερινος Ἕλλην, θελήσας τάχα νὰ ἐξαπατήσῃ τοὺς Τούρκους, ὅτι δὲν

ἔφυγαν, ἀλλὰ μένουσιν ἐκεῖ κλεισμένοι, προσποιηθεὶς τὸν φρουρὸν τῆς νυκτός, ἐφώνησεν· «Ἕλληνες! Ἐχετε τὸν νοῦν σας!» Τότε ἓνας ἐκ τῶν Ἀλβανῶν, περὶ τῶν ὁποίων ἀνωτέρω εἶπαμεν, εἶπεν εἰς τὸν φωνάξαντα, τὸν κακὸν τοῦ τὸν καιρὸν, καὶ νὰ ὑπάγῃ κοντὰ μὲ τοὺς ἄλλους, διότι οἱ Γκέγκιδες ἔφθασαν καὶ θὰ τὸν πιάσουν ζωντανόν. Τοιούτοτρόπως οἱ Ἕλληνες ἔφυγαν ἀπὸ τὸ φρούριον καὶ ἔφθασαν εἰς τὸ Κεφαλᾶρι τοῦ Ἄργους.

Οἱ δὲ Τούρκοι ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ εἶχαν βαρεθῆ ψενόμενοι ἀπὸ τὸν ἥλιον τὴν ἡμέραν, διότι ἡ ζέστη ἦτο δυνατὴ παρὰ πολὺ, τὴν δὲ νύκτα ἔμεναν ἄγρυπνοι φοβούμενοι τοὺς Ἕλληνας μὴ θέλοντες νὰ λάβῃ μάκρος ἢ πολιορκία, ἅμα τὸ φρούριον ἄδειασε, μετὰ δύο ἡμέρας ἔφυγαν καὶ αὐτοὶ ὀπίσω εἰς τὴν Κόρινθον. Οἱ πολιορκούμενοι Ἕλληνες πολὺ ὠφελήθησαν ἀπὸ τὴν βραδύτητα τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, διότι ἤθραν καιρὸν καὶ διέφυγαν. Εἶναι δὲ περιέργον τοῦτο, πῶς ὑπέφεραν τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς πολιορκίας χωρὶς τροφήν, διότι μόνον ὀλίγον κριθᾶρι εἶχαν, ἀλλὰ δὲν εἶχαν οὔτε νερὸν οὔτε ξύλα ὑπῆρχαν διὰ ν' ἀνάψουν φωτιά νὰ τὸ ψήσωσιν. Τοιαῦτα συνέβησαν κατὰ τὴν πολιρκίαν τοῦ Παλαιοκάστρου ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Εἰς αὐτὰς δὲ τὰς ἐφορμήσεις, ὡς εἶπομεν, ἀνδραγάθησαν οἱ Ἀρκαδινοὶ μὲ τὸν Ν. Πονηρόπουλον. Οἱ ἥρωες αὐτοὶ ἔπεσαν μέσα σ' τὰ Γκέγκικα ταμπούρια, τὰ ὁποῖα ἦσαν κτιστὰ ἕως ἓνα ἀνάστημα ἀνθρώπου, καὶ μὲ τὴν ὄρμην ἐπῆγαν νὰ ἔμβουν μέσα, ὥστε ὑπὲρ τοὺς εἰκοσι ἐκρεμάσθησαν διὰ νὰ ἀναβοῦν ἐπάνω σ' τὰ ταμπούρια τῶν Τούρκων, καὶ ἐσκοτώθησαν.

Τὸ φρούριον ἦτο παλαιόθεν ἔρημον καὶ δὲν εἶχε μέσα

τίποτε οὔτε νερὸν. Οἱ Μανιάται εἶχαν μέσα εἰς αὐτό, ζάχαρι, τυρὶ, κριθᾶρι καὶ ἄλλα τρόφιμα διὰ νὰ τὰ πάρουν ὕστερα ὡς λάφυρα. Ἀκόμη οἱ μπακαλιδῆδες οἱ Τσάκωνες, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς τὸ Ἄργος ἐπῆγαν καὶ αὐτοὶ νὰ ἀσφαλίσουν τὰ πράγματα τῶν μαγαζιῶν των, ἀλλ' ἐλα ἐχρησίμευσαν εἰς τροφήν τῶν στρατιωτῶν.

Τὴν 24 Ἰουλίου ἐβγήκεν ἀπὸ τὸ Ἄργος ὁ χριστιανὸς γραμματικὸς τοῦ Δράμαλη, στελμένος ἀπὸ αὐτὸν διὰ νὰ παρατηρήσῃ τὴν κατάστασιν τοῦ στρατοπέδου μας καὶ νὰ μᾶς ἐξαπατήσῃ. Ὡς χριστιανὸς δέ, ὡς ἔλεγε, μᾶς ἐσυμβούλευε νὰ φυλάττωμεν καλὰ τὸν δρόμον τῆς Τριπολιτσᾶς, διότι ἐκεῖ θὰ τραβήξῃ ὄλον τὸ στράτευμα τοῦ Δράμαλη· ἀλλ' ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἔδωσε καμμίαν προσοχὴν εἰς τὰ λόγια του. Τὴν αὐτὴν δὲ ἡμέραν ἦλθε καὶ ὁ Πετρόμπεης ἀπὸ τοὺς Μύλους τοῦ Ναυπλίου εἰς τὸ Κεφαλᾶρι τοῦ Ἄργους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

Ἐξοδος τῆς καθβαλαρίας τῶν Δελήδων διὰ νὰ παρατηρήσων τὸν ἐδρίσκονται τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα. — Ὀπισθοδρόμησις τοῦ Δράμαλη διὰ Κόρινθον. — Μάχαι εἰς Δερεβανάκια. Ἅγιον Σώστην καὶ Ἄγινόρι — Ὁ Δράμαλης μὲ τὰ ἐπίλοιπά του στρατεύματα περᾶ τέλος τὸ Ἄγινόρι καὶ κλείεται εἰς τὸν Ἀκροκόρινθον. — Κρίσεις Ἑλλήνων περὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Δράμαλη.

Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἐβγήκαν Τούρκοι καθβαλαραῖοι οἱ ὀνομαζόμενοι Δελήδες ἕως 6,000 καὶ ἐπέρασαν τὴν Ξερόβρυσιν, διευθυνόμενοι κατὰ τὸ Κεφαλᾶρι.

οί ἐκεῖ Ἕλληνες, ὅσοι εἶχαν ἄλογα, ἕως σαράντα, ἕκαμαν ἀκροβολισμόν, εἰς τὸν ὅποιον διεκρίθη ὁ Δημήτριος Παπατζώνης, ὁ Κότσος Βούλγαρης, ὁ Γέρο Κωνσταντῆς Παλαμήδης, ὁ Γεωργάκης Μαυρομιχάλης, ὁ Πάνος Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Δημήτριος Τσώκρης· οἱ δὲ Τούρκοι δὲν ἐπροχώρησαν περισσότερο, ἀλλ' ἐγύρισαν ὀπίσω εἰς τὸ Ἄργος.

Τὸ ἔβγαλμά των ἦτο νὰ παρατηρήσουν ἂν ἦσαν ἐκεῖ στρατεύματα Ἑλληνικά. Μετέπειτα ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Π. Μαυρομιχάλης, ὁ Π. Κρεβατᾶς, ὁ Π. Γιατράκος, Δ. Τσώκρης, Γ. Σέκερης καὶ λοιποὶ καπεταναῖοι συνῆλθαν εἰς συμβούλιον πολεμικὸν εἰς τὸ Κεφαλάρι τοῦ Ἄργους, εἰς τὸ ὅποιον εἶπεν ὁ ἀρχηγὸς νὰ μοιράσουν τὰς θέσεις πρὸς ἀποκλεισμόν τῶν Τούρκων εἰς τὰς δύο ἐπαρχίας Ἄργους καὶ Κορίνθου, διότι προβλέπει, ὅτι οἱ Τούρκοι θὰ φύγουν, διότι δὲν εἰμποροῦν νὰ σταθοῦν πλέον, ἐπειδὴ ὁ τόπος δὲν τοὺς βαστᾷ, καὶ δὲν ἔχουν τροφὰς διὰ πολλὰς ἡμέρας οὔτε νερόν¹. Ἐλεγεν ἀκόμα ὁ Κολοκοτρώνης, ὅτι οἱ Τούρκοι ἢ θὰ περάσουν διὰ τὴν Τριπολιτσᾶν θὰ ὑπάγουσιν εἰς τὴν Κόρινθον ὀπίσω νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν Βοστίτσαν καὶ Πάτραν νὰ πιάσουν τὴν Γαστούνην καὶ τότε θὰ μᾶς πάρουν ἔλους τοὺς κάμπους.

¹ Τὸ Κεφαλάρι τοῦ Ἄργους εἶχε στίψει κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας, καὶ στρατιῶται τινες ἰδιοὶ μας μετὰ τὸ γεῦμα ἐκάθοντο πλησίον τῆς καταβόθρας ἀποκάτω ἀπὸ τὸν βράχον ὅπου ἦτο ἴσκιος· ἕνας δὲ στρατιώτης ἐκάθητο ἐπάνω εἰς ἕνα τσίχον, διὰ τοῦ ὁποῦ ἐμοίραζαν τὸ νερὸν διὰ νὰ ποτίζουσι τὰ χωράφια, ἐξεκόλλα πέτρας καὶ ἐβόηγε καὶ ἐκτύπα τοὺς βατράχους, οἱ ὅποιοι εἶχαν ἀπομείνει ἐκεῖ. ἀφοῦ ἔστιψε τὸ νερό. Τότε ἀκούει μίαν πέτραν νὰ κάμη μ π λ ο ὄ μ. Εὐθὺς τρέγουν ὄλοι οἱ ἐκεῖ στρατιῶται διὰ νὰ ἴδουν τί τρέχει, καί, ὡς τοῦ θαύματος, ἀνεκάλυψαν μπροστὰ ἀπὸ τὸν βράχον ἕνα παλαιὸν πηγάδι μὲ καλὸν νερὸν ἄγνωστον ἕως τότε, τὸ ὅποιον πολὺ μᾶς ἐχρησίμευσεν εἰς ἐκείνην τὴν ἀνυδρίαν· οἱ δὲ Ἕλληνες ἐδόξασαν τὸν Θεόν, διότι ἐθεώρησαν ὡς θαῦμα τὴν ἀνακάλυψιν ταύτην.

Δέχεται, εἶπε, ν' ἀσφαλίση ὑπ' εὐθύνην του μὲ τοὺς ἰδικούς του στρατιώτας καὶ τοῦ Πλαπούτα ἀπὸ τὸ Σχοινοχώρι ἕως εἰς τὰ Βασιλικά τῆς Βόγας νὰ μὴ περάσουν οἱ Τούρκοι διὰ Βοστίτσαν, οἱ δὲ λοιποὶ νὰ σταθοῦν ἀπὸ τὸ Σχοινοχώρι ἕως εἰς τοὺς Μύλους τοῦ Ναυπλίου. Ἄλλὰ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ συμβιβασθοῦν. Αὐτοὶ ἤθελαν νὰ μὴ φύγῃ ὁ Κολοκοτρώνης ἀπὸ ἐκεῖ, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὸν ἦτο ἀδύνατον νὰ σταθῇ· ἐπειδὴ οἱ στρατιῶται ἦσαν ὄχι τόσον εὐπειθεῖς εἰς τὸν Κολοκοτρώνην διὰ τὴν πολυαρχίαν. Καὶ εἰς μὲν τὴν θέσιν τῶν Μύλων καὶ εἰς τὸ Κεφαλάρι τοῦ Ἄργους ἦσαν αἱ ἐπαρχίαι τοῦ Μιστρᾶ, Λεονταρίου, Ἁγίου Πέτρου, Τσακωνιάς, Ἄργους, τὸ ἡμισυ τῆς ἐπαρχίας Τριπολιτσᾶς καὶ ἑλῆς τῆς Μεσσηνίας καὶ ὅσοι Μανιάται ἦσαν τότε μὲ τὸν Π. Μαυρομιχάλην, τὸν Ἀντωνάκην Μαυρομιχάλην καὶ τοὺς ἄλλους καπεταναίους τῆς Μάνης, καὶ ἄλλοι Κρηῖτες, Σμυρναῖοι, Αἰθαλιῶται καὶ λοιποὶ. Ἀπὸ δὲ τὸ Σχοινοχώρι ἕως εἰς τὰ Βασιλικά ἤθελαν τοποθετηθῆ ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην οἱ Καλαβρυτινοί, Κορίνθιοι, Καρυτινοί, Κατωναχαίται, Δερβενωχωρίται μὲ τὸν Δ. Εὐμορφόπουλον, Αἰγινῆται, Κρανιδιώται καὶ λοιποὶ.

Τὰ δύο σώματα αὐτά, ἦσαν περισσότερο τῶν 15 000 στρατιωτῶν. Μολονότι δὲν ἐσυμφώνησαν εἰς τὸ συμβούλιον, ὁ Κολοκοτρώνης ἀπεφάσισε νὰ φύγῃ καὶ εἶπεν εἰς τοὺς ἰδικούς του νὰ ἐτοιμασθοῦν νὰ φύγουν¹. Τὸν παρεκάλεσαν νὰ μείνῃ ἕως τὴν αὔριον, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησε, καὶ μάλιστα ἔφυγεν τὴν 25 Ἰουλίου μετὰ τὸ γεῦμα ὀλίγον ψυχραμένος διὰ τὴν ἀσυμφωνίαν των. Οἱ ὑπασισταὶ του ὁμῶς ἔμειναν ἐξοπίσω κατὰ παραγγελίαν τοῦ Δ. Ὑψη-

¹ Ἐπῆρε μαζὺ του ὅσους ἔφερε σωματοφύλακάς του, καὶ ὄχι ὡς λέγει ὁ Τρικούτης (Ἰστ. Β'. 297) μὲ ὀλίγους.

λάντη, διότι ἤθελε κάτι τι νὰ παραγγείλῃ εἰς τὸν ἀρχηγόν. Τότε ὁ Π. Μαυρομιχάλης εἶπε· νὰ ὁ Κολοκοτρώνης πηγαίνει νὰ γείνη κλέφτης εἰς τῆς βράχαις τῶν βουνῶν· ἀλλ' ὁ Ὑψηλάντης τὸν ἐμάλωσε διὰ τοὺς λόγους αὐτοῦς, καὶ μάλιστα τὸν ἔκαμε προσεκτικόν, διότι εὕρισκόμεθα ἐκεῖ ὁ Σπηλιωτόπουλος καὶ ἐγώ. Ἐπειτα μᾶς ἔκραξε κατὰ μέρος καὶ μᾶς ἔδωκε περὶ τοῦ πολέμου πολλὰς συμβουλὰς, καὶ μᾶς ὠρκισεν νὰ μὴν εἰποῦμεν τοῦ ἀρχηγοῦ ὅ,τι εἶπεν ὁ Μαυρομιχάλης. Μᾶς εἶπεν ἀκόμη, ὅτι τὴν νύχτα καὶ αὐτὸς θὰ ἀναχωρήσῃ διὰ τὸ Ἀγινόρι καὶ ἐκεῖθεν θέλει μᾶς γράψει.

Προτοῦ νὰ ἀναχωρήσῃ ὁ Κολοκοτρώνης εἶχεν ἔλθει γράμμα ἀπὸ τὸν Ὀδυσσεά, νὰ στείλῃ στρατιώτας νὰ πιάσουν τὸν Ἰσθμὸν καὶ τὰ Μεγάλα Δερβένια, διότι ἔρχονται καὶ ἄλλοι Τούρκοι νὰ ἔμβουν εἰς τὸν Μωριάν. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν νὰ ὑπάγουν εἰς τὰ Μεγάλα Δερβένια ὁ Δ. Ὑψηλάντης μὲ τὸν Π. Κεφάλαν, καὶ Δ. Εὐμορφόπουλον, ἀλλ' εἰς τὸν δρόμον των νὰ πάρουν ἀπὸ τὸ Στεφάνι τὸν Ἀρχ. Φλέσαν καὶ τὸν Νικήταν, ὁ ὁποῖος εἰς τὰς 16 Ἰουλίου εἶχεν ἔλθει ἀπὸ τὴν Ρούμελην¹.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἔφυγεν ἀπὸ τὸ Κεφαλάρι ὁ ἀρχηγὸς ἔφθασεν εἰς τὸν Ἀγιώργη μὲ τοὺς σωματοφύλακὰς του καὶ μὲ ὄσους εἶχε καθβαλαραίους τρεῖς ὥρας νύκτα εἰς τὸ κατάλυμα ἔπου εἶχεν τὰ πράγματά του, καὶ τὸ ὅποιον εἶχε καὶ προτιήτερα. Ἐβγῆκεν εἰς τὸ παραθύρι καὶ δὲν ἤμπορει ν' ἀκούσῃ ἀπὸ τὰ τραγούδια καὶ τῆς φωναῖς τῶν στρατιωτῶν· διότι εἰς ὅλα τὰ σπίτια εἶχαν χοροὺς καὶ

¹ Δὲν ὤδευσε λοιπὸν ἀπὸ τὸ Κεφαλάρι διὰ τὸ Ἀγινόρι τὴν 26, ὡς λέγει ὁ Σ. Τρικούπης (Ἰστ. Β'. 300), ὁ Νικήτας καὶ ὁ Φλέσα; ἀλλὰ μόνος ὁ Ὑψηλάντης μὲ τὴν συνοδείαν του.

τραγούδια· ἐκεῖ εὕρηκαν κρασί καλὸν καὶ πολλὰς τροφὰς, καὶ διὰ τοῦτο διεσκέδαζαν. Τότε ὁ Ν. Σπηλιωτόπουλος, ὁ ὁποῖος δὲν εἶχεν προφθάσει νὰ ἐτοιμασθῇ νὰ ἔλθῃ μαζί μας, ἀλλ' ἦτο μὲ τὸν Πλαπούταν εἰς τὸ Κεφαλάρι, μᾶς ἀντάμωσε καὶ ἀκολούθησε πάλιν τὸν ἀρχηγόν. Τοῦ εἶπε μάλιστα τότε, τί κατάστασις εἶνε αὐτὴ ἀρχηγέ; Πρὶν φάγωμεν κάνεις καλὰ νὰ τοὺς ἡμιλήσῃς ν' ἀκούσουν ὅτι ἦλθες καὶ νὰ ἡσυχάσουν· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει ἄλλος ὑψηλὸς τόπος νὰ σὲ ἀκούσουν ν' ἀναβῆς ἐπάνω εἰς τὴν σκέπην τοῦ σπιτιοῦ νὰ τοὺς ἡμιλήσῃς· καὶ δυντὼς ἐκάμαμεν τόπον, ἐτρυπήσαμεν δηλαδὴ τὸ ταβάνι καὶ ἀνέβη ἐπάνω εἰς τὴν σκέπην τοῦ σπιτιοῦ. Ἀπὸ ἐκεῖ ἔβαλε τὴν βροντόφωνον φωνὴν του· βρὲ Ἑλληνας, γάμους ἔχετε; πῶς κάνετε ἔτσι; σιωπή! Καὶ ἀμέσως ἐσιώπησαν καὶ ἔλεγαν μουρμουριστά· ὁ ἀρχηγός, ὁ καπετάνιος, ὁ ἀρχηγός!! Τοὺς εἶπεν ἔπειτα· ποῦ εἶσθε, ποῦ ἔχετε τῆς γυναίκαίς σας, τὰ παιδιὰ σας, τοὺς δικούς σας καὶ τ' ἄλλα σας πράγματα; Τί σᾶς ἔστειλαν οἱ δικοί σας εἰς τὸν πόλεμον, καὶ αὐτοὶ πίσω φροντίζουν νὰ σᾶς στέλλουν τροφὰς καὶ πολεμοφόδια καὶ εἶναι ἡσυχοὶ; ἔχουν ἐσᾶς νὰ τοὺς φυλάγετε· καὶ ἄλλα πολλὰ τοὺς εἶπεν. Ἐπὶ τέλους τοὺς εἶπε νὰ ἔλθουν αὐριοὺς πολὺ πρῶτ' ἀποκάτω εἰς τὸ σπίτι του, ἔπου ἦσαν ἀλώνια νὰ μετρηθοῦν διὰ νὰ πάρουν τὸ ταῖνι των. Ὁ Ν. Σπηλιωτόπουλος τοῦ εἶπε κρυφά· ἀρχηγέ, διὰ νὰ τοὺς κάμῃς νὰ ξεμεθύσουν καὶ νὰ βάλουν φύλακας (βάρδιας) κάθε ἕνας καπετάνιος εἰς τὸ κονάκι του, εἰπέ τους, ὅτι ἔμαθες, ὅτι οἱ Τούρκοι ἔχουν σκοπὸν νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ Ἄργος καὶ ὅτι θὰ περάσουν ἀπὸ ἐδῶ νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν Κόρινθον καὶ νὰ ἔχουν τὸν νοῦν των, τὸ ὅποιον καὶ

τὸ εἶπεν. Αὐτὸ ἦτο ὅλως διόλου ψεῦμα καὶ τὸ ἐμεταχειρίσθη διὰ φόβησμά.

Τὴν αὐγὴν, ἀφοῦ ἐξημέρωσεν, ἦλθαν οἱ στρατιῶται εἰς τὸν προσδιωρισμένον τόπον, καὶ ἔγεινεν ἡ καταμέτρησις ἀπὸ τοὺς ὑπασπιστάς του καὶ ἦσαν ὅλοι οἱ στρατιῶται 1,500 τοῦ τουφεκιοῦ γεροί, καλοί, 700 δὲ ἔμειναν εἰς τὸ Δερβενάκι καὶ 150 εἶχεν ὁ Παπᾶ Δημήτρης ὁ Χρυσοβιτσιώτης εἰς τὸ χωριδάκι Ζαχαριά εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ Δερβενακίου, τὸ ὅλον 2,350. Ἄλλὰ προτοῦ ἀκόμη νὰ τελειώσῃ ἡ καταμέτρησις ἄρχισαν κατὰ τὰς 7 ὥρας πρὸ μεσημβρίας νὰ βάλλουν καπνοὺς καὶ νὰ τουφεκοῦν ἀπὸ τῆς βράχαις τῶν βουνῶν, ὅπου τοὺς εἶχε διατάξει νὰ στέκωνται καὶ νὰ κατασκοπεύουν τοῦ ἐχθροῦ τὰ κινήματα· διότι οἱ Τούρκοι ἄρχισαν νὰ ἐμβαίνουν εἰς τὴν βεματιὰν τοῦ Δερβενακίου. Τότε ὁ ἀρχηγὸς δὲν ἔχασε καιρὸν, ἀλλ' ἀνέβη πάλιν εἰς τὴν σκέπην τοῦ σπιτιοῦ διὰ νὰ τοὺς ὁμιλήσῃ καὶ νὰ τοὺς ἐμψυχώσῃ· « Ἐλληνες, τοὺς εἶπε, σήμερα ἐγεννήθημεν καὶ σήμερα θὰ πεθάνωμεν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος μας καὶ διὰ τὴν ἐδικὴν μας· ἰδοὺ τί πρέπει νὰ κάμετε· ἀμέσως νὰ πάτε σ' τὰ κονάκια σας νὰ πάρετε τὸ ταῖνι σας· ἐδιάταξα νὰ σᾶς δοθῇ καθὼς καὶ τὰ φουσέκια, ἀλλὰ νὰ ἦσθε ἔτοιμοι σ' τὸ γελέκι ὅλοι οἱ δυνατοί, τοὺς δὲ ἀδυνάτους καὶ τὰ περιττὰ πράγματα, τὰ ζῶα καὶ τῆς καπόταις σας νὰ τὰς στείλετε εἰς τὸ ἀντικρυνὸ βουνὸ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅπου ἐδιέταξα νὰ πᾶν καὶ τὰ δικά μου πράγματα. Ἐκεῖ θὰ ἦμαι καὶ θὰ με εὐρῆτε εἰς ὅποιανδὴ ποτε ἀποτυχίαν, ὃ μὴ γένοιτο. Ἄν ὁ ἐχθρὸς μᾶς νικήσῃ ἐκεῖ θὰ μαζωθοῦμεν,

τοῦτο σᾶς τὸ λέγω ἔτσι, διὰ νὰ γνωρίζετε τὸν τόπον· ἀλλὰ σᾶς λέγω καὶ τοῦτο, ὅτι ἀπόψε ἦλθεν ἡ τύχη τῆς πατρίδος μας, καὶ μοῦ εἶπεν, ὅτι θὰ εἴμεθα νικηταὶ τόσον πολὺ, ὅπου ἄλλην νίκην καλλιτέραν ἀπὸ τὴν σημερινὴν δὲν ἐκάμαμεν, ἀλλ' οὔτε θέλομεν κάμει· ἔχω τόσην βεβαιότητα νὰ σᾶς τὸ εἶπω νὰ μὴν πάρετε οὔτε τὰ ἄρματα σας, διὰ νὰ πάρωμεν τῶν Τούρκων. Σήμερα καθεὶς ἀπὸ ἐμᾶς θὰ καταδιώκῃ πολλοὺς, θὰ πάρετε λάφυρα πολλὰ καὶ τοὺς θησαυροὺς τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ θὰ τοὺς μοιράσετε μὲ τὸ φέσι, τὰ φλωριά, τὰ ὅποια ἔχουν οἱ Τούρκοι, εἶναι χρήματα χριστιανικά. Τὰ εἶχεν ὁ τύραννος τῆς Ἡπείρου παρμένα ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μας· ὁ Ἁγιος Θεὸς μᾶς τὰ ἔστειλε καὶ εἶναι κελεποῦρι δικό μας. Αὐριο αὐτὴν τὴν στιγμὴν θὰ σᾶς ἰδῶ ὅλους μὲ τ' ἄρματα τῶν Τούρκων, μὲ τ' ἄλογά τους, λαμπροφορεμένους μὲ τὰ ροῦχά τους. Ὁ Θεὸς εἶναι μὲ ἡμᾶς νὰ μὴ σᾶς μέλλῃ τίποτε· πηγαίνει τε νὰ ἐτοιμασθῆτε καθὼς σᾶς εἶπα καὶ νὰ ἔλθετε ἐδῶ ὅλοι νὰ ξεκινήσωμεν μαζύ».

Ὁ Κολοκοτρώνης συχνὰ ὅταν διέταττε τὰς θέσεις καὶ τοὺς στρατιώτας, ἐκάθητο εἰς ἓνα μέρος, ἔγερνε τὴν κεφαλὴν καὶ ἐκαμώνετο, ὅτι τάχα τοῦ ἤρχετο ὕπνος, καὶ ὕστερα ἀπὸ ὀλίγον ἐξύπνα, ἔτριβε τὰ ἴμμάτιά του, ἀνεκλαδίζετο καὶ ἐχασμουργέτο καὶ ἔλεγεν, ὅτι εἶδεν ὄνειρον· μίαν γυναῖκα δηλαδὴ λαμπροφορεμένην μὲ βουνίσια φορέματα καὶ ὅτι τάχα ἦτο ἡ Παναγία. Καὶ ὅταν ἔλεγεν, ὅτι εἶδε τὴν Τύχην ἐννοοῦσεν, ὅτι εἶδε τὴν Παναγίαν φοροῦσαν μπό-

λιαν βλάχικην, καὶ πολλαῖς φοραῖς οἱ στρατιῶται ἤθελαν νὰ πολεμήσουν καὶ αὐτὸς τοὺς ἐμπόδιζε λέγων, ὅτι δὲν εἶδε τὴν Τύχην.

Ἐπειτα ἐκπέθεθ' καὶ διέταξε τὸν γραμματέα του Μ. Οικονόμον νὰ κάμῃ τρία γράμματα, ἓνα τοῦ Νικήτα καὶ λοιπῶν εἰς τὸ Ἄγινόρι καὶ Στεφάνι, ἓνα τοῦ Πλαπούτα εἰς Σχοινοχώρι καὶ Ἀκοβα, καὶ τρίτον τοῦ Παπανίκα, ὁ ὁποῖος ἦτο εἰς τὸ χωρίον Στιμάγκα καὶ εἶχε περισσοτέρους ἀπὸ χιλίους Κορινθίους, καὶ τὰ ἔστειλε μὲ τρεῖς πεζούς. Ἀλλὰ οἱ δύο οἱ θεοκατάρτατοι δὲν ἐπῆγαν· ποτὲ δὲν ἐχάθη γράμμα τοῦ Κολοκοτρώνη ἕως τώρα. Ἄν ἐπῆγαιναν ἤθελαν ἔλθει εἰς Δερβενάκια 3,500 στρατιῶται ἐκτὸς τοῦ Νικήτα, καὶ ἠθέλαμε γείνει τότε πέντε ἡμισυ χιλιάδες. Μόνον δὲ ὁ πεζὸς τοῦ Νικήτα ἐπῆγεν. Ἀφοῦ ἐτοιμάσθησαν τὰ πάντα, καθὼς ἐδιέταξεν ὁ ἀρχηγός, ἐμαζώθησαν οἱ στρατιῶται καὶ τοὺς ἐξεκίνησεν μὲ τραγούδια καὶ μὲ χαραῖς. Τοὺς ἔκαμε τὰ χλημητροῦν ὡσὰν βαρβάτα ἄλογα.

Ἀφοῦ ἐπροχωρήσαμεν κάμποσον δρόμον διὰ νὰ ὑπάγωμεν εἰς Δερβενάκια ἠῦρεν εἰς τὸν δρόμον τὸν Κύρ Θανάσην Ἀντωνόπουλον ἀπὸ τὴν Δημιτσάναν, ἄνθρωπον καλὸν καὶ πλούσιον, μὴ δυνάμενον νὰ φέρῃ ἄρματα, ἀλλὰ τὸν εἶχαν πάρει οἱ γείτονές του διὰ πείσμα τοῦ Ἀναγνώστη Δεληγιάννη ὡς γαμβρόν του. Τοῦτον μὲ διέταξε τότε ὁ ἀρχηγός νὰ τὸν ἀσφαλίσω εἰς τὸ προσδιωρισμένον μέρος, ὅπου εἶχαμεν τὰ πράγματά μας· τὸ ὁποῖον καὶ ἔγεινεν. Ἐπειτα μὲ διέταξε νὰ ὑπάγω εἰς τὸ Ἄργος νὰ ἰδῶ τί κάμνουν οἱ Τούρκοι, ποῦ πηγαίνουν καὶ πόσαις κολώνες ἔρχονται· καὶ ἂν ὅλοι ἔρχονται εἰς ἓνα μέρος, καὶ νὰ τοῦ φέρω καθαρὰν εἰδήσιν. Ἀφοῦ δὲ ἰδῶ τὴν πεδιάδα

ἐλὴν τοῦ Ἄργους ν' ἀνεβῶ εἰς τὸ ὑψηλότερον καὶ κοντεῖνον βουνὸν καββάλα, καὶ ἂν οἱ Τούρκοι ἔρχονται μία κολώνη εἰς τὸν δρόμον τοῦ Δερβενακίου καὶ ὄχι εἰς ἄλλον δρόμον, νὰ ρίξω μίαν πιστόλαν, καὶ ἀμέσως νὰ καταβῶ ἀπὸ τὸ ἄλογον καὶ νὰ στέκω, ἕως νὰ μὲ καλέσῃ διὰ τουφεκισμοῦ νὰ ἐπιστρέψω ἐκεῖ ὅπου εἶναι ὁ ἴδιος· ἂν δὲ ἔρχεται καὶ ἄλλη κολώνη ἀπὸ ἄλλον δρόμον νὰ καββαλίξω πάλιν καὶ νὰ ρίξω καὶ ἄλλην πιστόλαν καὶ οὕτω καθεξῆς.

Ἀφοῦ δὲ ἐπῆγα εἰς τὸ βουνόν, τὸ ὁποῖον μοῦ εἶπε, καὶ εἶδα, ὅτι μία κολώνη ἤρχετο ἴσια εἰς τὸν δρόμον τοῦ Δερβενακίου καὶ ὄχι ἄλλη, ἔβριξα κατὰ τὸ σύνθημα, καὶ εὐθὺς μὲ ἐκάλεσε διὰ τουφεκισμοῦ ὀπίσω ὁ Ἀρχηγός.

Ἐκεῖθεν ἔφυγα καὶ ἐπῆγα εἰς τὸν τόπον ὅπου ἦτο ὁ ἀρχηγός, ἀλλὰ δὲν εὗρήκα κανένα ἄλλον ἐκεῖ παρὰ μόνον τὸν Οικονόμον ἀπὸ τὴν Λάσταν, τὸν Βάρθολομαῖον Σπηλιωτόπουλον ἀπὸ Δημιτσάναν, τὸν Δημητράκη Παπαπανόπουλον ἀπὸ Μαγούλιαν καὶ τὸν γραμματέα του Μ. Οικονόμον. Τὰς σημαίας δὲ ὅλας εἶχε κατὰ σειρὰ εἰς τὴν βράχιν τοῦ βουνοῦ, ὅπου ἦσαν ὅλα τὰ ἄλογα τῶν καπεταναίων καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος διὰ νὰ φαίνωνται εἰς τὸν ἐχθρόν. Οἱ ἱερεῖς ἐδιάβαζαν παράκλησιν, ὁ Παπαγιανόπουλος ἔψαλλε καὶ ὁ ἀρχηγός εἶχε τὸ κιάλι κι' ἐβλεπε τοὺς Τούρκους, οἵτινες ἤρχοντο εἰς τὸν δημόσιον δρόμον τοῦ Δερβενακίου.

Ἀφοῦ τοῦ εἶπα ὅτι εἶδα, πῆρε τὸ ἄλογόν μου καὶ τὸ ἔδωκε νὰ τὸ κρατοῦν μὲ τ' ἄλλα ἄλογα τῶν καπεταναίων καὶ μὲ διέταξε νὰ φύγω, ὅπου ἦσαν καὶ οἱ ἄλλοι καπεταναῖοι. Ἐπῆγα λοιπὸν καὶ τοὺς εὗρήκα ὅλους μαζὺ καὶ ἐκάθηντο εἰς τὸν τελευταῖον βράχον εἰς τὸ ῥέμα κατὰ

στρατα εἰς τὸ Παληόχανον, κοντὰ ὅπου ὁ δρόμος στρίβει διὰ τὴν Κουρτέσαν.

Ἀφοῦ ἔστειλε πρῶτον εἰς Ἀγριλόβουνον τὸν δυνατώτερον καπετάνιον τῶν βουνῶν Γεώργιον Δημητρακόπουλον μὲ τοὺς Ἀλωνιστιώτας διὰ νὰ διοικήσῃ ὁ ἴδιος τὸ ταμποῦρι τοῦ Ἀγριλοβούνου, τὸ ὁποῖον εἶχε κτισθῆ δυνατὸν καὶ ἐφυλάττετο ἕως τῶρα ἀπὸ τὴν Ἀντ. Κολοκοτρώνην, τὸν Ζέρβα καὶ τὸν Τζάκα, τοὺς Δημιτσάνιτας καὶ λοιποὺς καπεταναίους, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξαρτᾶτο ὅλη ἡ τύχη τοῦ πολέμου, ἔβαλε τοὺς ἄλλους στρατιώτας εἰς τὸ πλάγι εἰς τὰ χαμόκλαδα κρυμμένους εἰς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τοῦ Δερβενακίου, καὶ εἰς τὴν ῥάχιν στεκόμενος ἔβλεπε καὶ ἐδιοικούσε τὸν πόλεμον ὁ ἴδιος· τὴν δὲ δεξιὰν πλευρὰν ἐκράτουν οἱ Τούρκοι καὶ ἐπήγαιναν εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην.

Εἰς ὄλον τὸ στράτευμα ἔδοσεν ἔπειτα αὐστηρὰν διαταγὴν κανεῖς νὰ μὴ τουφεκίσῃ ἕως νὰ διατάξῃ ὁ ἴδιος. Ἀφοῦ λοιπὸν ἦλθαν τὴν 26 Ἰουλίου πρῶτῃ οἱ Τούρκοι εἰς τὴν ἐπάνω μεριάν, ὅπου ἦσαν τὸ ταμποῦρι φυλαττόμενον ἀπὸ μόνους τοὺς καπεταναίους, τοὺς ὁποίους εἶπαμεν, διότι οἱ στρατιῶται ἔμειναν εἰς τὰς θέσεις των, ἐσταμάτησαν ἐκεῖ ὥραν πολλήν. Μᾶς εἶπαν μπέσα γιὰ μπέσα (πίστιν διὰ πίστιν) νὰ τοὺς ἀφήσωμεν νὰ περάσουν καὶ μᾶς ὑπέσχοντο νὰ ἔβγουν ἔξω ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον.

Ἐκάναμεν τότε πολλὰς ὁμιλίας μὲ τοὺς ἐμπροσθινοὺς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὄλοι Ἀλβανοί. Ἀλλὰ ὁ ἥλιος μᾶς ἔφησεν, ἡ δίψα μᾶς ἐπεριώρισε καὶ ἡ ἡμέρα ἄρχισε νὰ μαζώνει· ἔγειρεν ὁ ἥλιος καὶ δὲν ἦτο διὰ νὰ νυχτώσῃ ἡμέρα περισσότερο ἀπὸ 4 ὥρας, ἐβαρέθημεν καὶ εἶπαμεν τῶν Ἀλβανῶν νὰ τραβηθοῦν, διότι θ' ἀνοίξῃ τὸ τουφεκί· καὶ οὕτως ἔγεινεν. Ἐστείλαμεν εἰς τὸν ἄρχηγὸν καὶ ἐζητήσαμεν τὴν

ἄδειαν, ἀλλ' αὐτὸς μᾶς ἔλεγεν, ὅτι δὲν εἶναι καιρὸς ἀκόμη, αὐτὸς γνωρίζει τὸν καιρὸν.

Ὁ σκοπὸς τοῦ ἦτο νὰ δροσίσῃ διὰ νὰ μὴ καιώμεθα καὶ νὰ ἔχωμεν τὴν νύχτα βοηθόν, νὰ μὴν ἔχωμεν τὸν ἥλιον εἰς τὰ ἑμάτιά μας διὰ νὰ μᾶς ἐμποδίσῃ, καθὼς τὸν εἶχαν οἱ Τούρκοι, καὶ ὅταν ἤθελαν νὰ σημαδεύσουν καὶ νὰ ρίξουν ἢ λάμψις τοῦ ἡλίου τοὺς ἐμπόδιζεν. Μᾶλα ταῦτα ἐτολμήσαμεν καὶ ἐτουφεκίσσαμεν τοὺς Ἀλβανούς καὶ ἐσκοτώσαμεν πέντε ἢ ἕξ ἀπὸ αὐτούς. Τότε μᾶς ἐτουφεκίσαν καὶ αὐτοί, ἀλλὰ τὸ ταμποῦρι δὲν ἔβλεπαν καὶ μᾶς ἐσκότωσαν δύο στρατιώτας ἀπὸ τοὺς κρυμμένους εἰς τὰ χαμόκλαδα τὸν ἕνα εἰς τὸν τόπον, τοῦ δὲ ἄλλου τὸ βόλι τοῦ ἐξύλωσε τὴν κοιλίαν καὶ τὰ ἄντερα τοῦ ἐβγῆκαν ἔξω, καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος τὰ ἔβαλε ὀπίσω μὲ τὰ χερίά του.

Μὲ τὸν πρῶτον τοῦτον τουφεκισμὸν ὄλοι οἱ Τούρκοι καὶ οἱ Ἀλβανοὶ ἔκαμαν κατὰ τὸν Ἅγιον Σώστην, οἱ δὲ καπεταναῖοι ἐπήγαν ὁ καθένας, ὅπου ἦσαν οἱ στρατιῶται των. Τότε ὁ ἀρχηγὸς ἔβαλε τὴν φωνήν· «Ἐπάνω τους» «Ἕλληνες καὶ μὴ φοβᾶστε, σκοτώστε ὅσους» «θέλετε ἀπὸ αὐτούς».

Ἀφοῦ ἄκουσαν οἱ κρυμμένοι εἰς τὰ χαμόκλαδα τὴν φωνὴν τοῦ ἀρχηγοῦ ὁ καθένας ἔβριγναν τὰ τουφεκιά τῶν, ὥστε ὄλο τὸ πλάγι ἐκάπνισε καὶ ἐφώναζαν ὄλοι ἐπάνω τους. Οἱ Τούρκοι βλέποντες τὴν χωσιὰν ἔστρεψαν εὐθὺς τῆς πλάταις ὄλοι καὶ ἐτραβούσαν κατὰ τὸν Ἅγιον Σώστην. Τότε ὁ Ἀντώνης Κολοκοτρώνης, ὁ ὁποῖος εἶχε φύγει ἀπὸ τὸ Ἀγριλόβουνο κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ, οἱ σωματοφύλακες καὶ οἱ ἈρκουδορEMATITAIΣ ἐπήγαν τὸν ζυγὸν καὶ τὸ βουνὸ Πανάγο λεγόμενον ἀπὸ δίπλα τῶν Ἀλβανῶν διὰ νὰ μὴ πάρουν οἱ Τούρκοι τὴν ῥάχιν καὶ πέσουν

εις τὸν δημόσιον δρόμον, ὁ ὁποῖος φέρει εἰς τὴν Κουρτέσαν. Τέλος ὅλοι οἱ Τούρκοι ἐπῆραν τὸ πλάγι διὰ νὰ ἔβγουν εἰς τὴν ράχιν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ πέσουν εἰς τὸν κάμπον τῆς Κουρτέσας.

Αἱ φωναὶ τοῦ ἀρχηγοῦ, βάρτε τους, ἔκαμαν τοὺς στρατιώτας νὰ κυνηγήσουν τοὺς Τούρκους εἰς ἄλλην τὴν ρεματιὰν καὶ τὸ πλάγι διὰ νὰ ὑπάγουν εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην. Δὲν δυνάμεθα νὰ περιγράψωμεν τὸν θρῆνον καὶ τῆς φωναῖς τῶν Τούρκων. Ὅλοι Τούρκοι καὶ Ἕλληνες ἀνεκατόθησαν καὶ ὅποιος ἐδύνατο ἐσχότωνε τὸν ἄλλον. Εἰς τὴν στιγμὴν αὐτὴν ὅταν ὁ ἀρχηγὸς ἦτο εἰς τὴν ράχιν τοῦ βουνοῦ, βλέπει κοντὰ του ἓνα νέον τσοπάνην καλοκαμωμένον καὶ μὲ μίαν μεγάλην ράβδον· αὐτὸς ἔβλεπε τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες ἐπολεμοῦσαν καὶ ἔλεγε, Παναγία μου βοήθα μας. Ἐγύρισε τότε καὶ τὸν ἐκύτταξεν ὁ ἀρχηγὸς καὶ τοῦ εἶπε· «βρὲ Ἕλληνα τί στέκεις ἔτσι· πηγαινε καὶ σὺ νὰ σκοτώσης Τούρκους. Δὲν ἔχω, καπετάνιε, ἄρματα, τοῦ ἀπεκρίθη, πῶς νὰ τοὺς σκοτώσω; Μὲ τὴν ράβδα, τοῦ λέγει, βρὲ σκότωσε ἓνα Τούρκον, πάρε τὰ ἄρματά του καὶ ἔπειτα σκότωσε καὶ ἄλλους». Ἐνθουσιάσθη τότε ὁ τσοπάνης ἔτρεξε πηδῶν τὸν κατήφορον τὰ χαμόκλαδα καὶ κάπου κάπου τοῦ ἔλεγεν ὁ ἀρχηγὸς· «ἐπάνω τους βρέ. Αἱ βρέ» μετ' ὀλίγον ἐχώθη μέσα εἰς τὸν πόλεμον καὶ τὸν ἔχασεν. Ἐπειτα ἀπὸ πολλὴν ὥραν βλέπει μπροστά του ἓναν ἄνθρωπον ἄγνωστον ἄρματωμένον καὶ ἐστέκετο κοντὰ του· ἀφοῦ τὸν ἐκύτταξεν μίαν δύο φοραῖς, τοῦ λέγει· τί ἄνθρωπος εἶσαι σὺ; Δὲν μὲ γνωρίζεις Ἄρχηγέ; ἐγὼ εἶμαι ὁ τσοπάνης, ὅπου μὲ ἔστειλες νὰ σκοτώσω Τούρκους καὶ νὰ με τώρα. Εὐγέ σου,

Ἕλληνά μου, τοῦ εἶπε. Οἱ δὲ Τούρκοι ἀπὸ τὴν πολλὴν των βίαν νὰ κολλήσουν τὸ βουνὸν καὶ ὅταν εὗρισκαν καμμίαν ἀντίστασιν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, εἶτε ἀπαντοῦσαν κανένα τόπον κρημνώδη καὶ δύσβατον, ἄφιναν ὅλα των τὰ πράγματα, τὰ ἄλογά των καὶ τὰ φορτηγὰ ζῶά των. Τέλος πάντων οἱ ἐμπροστινοὶ Τούρκοι ἔφθασαν εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην καὶ τότε ἄρχισε καὶ ἐκαθάρισεν ὁ δημόσιος δρόμος, ὁ ὁποῖος βγαίνει ἀπὸ τὴν ρεματιὰν εἰς τὸν κάμπον εἰς τὸ Χαρβάτι.

Οἱ Πασάδες ὅμως ὅλοι καὶ ὁ ἴδιος Δράμαλης μὲ 7,000 καββαλαραῖους, μὲ τῆς 500 καμήλαις των, καὶ μὲ τὰ φορτηγὰ των ζῶα καὶ τὰ κανόνια, τῆς μπάλαις καὶ ὄλαις τῆς ἀποσκευαῖς τοῦ πολέμου, καὶ τοὺς ἀρβύστους των ἔμειναν ὀπίσω, καὶ οὕτω τὸ Τουρκικὸν στρατεῦμα ἐχωρίσθη εἰς δύο, οἱ μὲν, ὡς εἶπαμεν, ἐτράθησαν νὰ περάσουν τὸν Ἅγιον Σώστην, καὶ οἱ Ἕλληνες, ἄλλοι μὲν τοὺς ἐτουφέκιζαν ἀπὸ πίσω ἀπὸ τῆς πλαταῖς, ὁ δὲ Ἄντωνης Κολοκοτρώνης καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίασαν τὸν ζυγὸν καὶ δὲν τοὺς ἄφησαν νὰ γύρουν τὴν ἄλλην πλευρὰν τοῦ βουνοῦ, ἀλλὰ τοὺς ἔσπρωξαν κατὰ τὸν Ἅγιον Σώστην, ὅπου εἶναι τὸ μονοπάτι. Ἐδῶ οἱ Τούρκοι ἤϋραν τὸν τόπον ἀφύλακτον καὶ ἐπέρασαν κοντὰ 10,000 πεζοὶ καὶ καββαλαραῖοι.

Ἀπὸ τὴν ὥραν, καθ' ἣν ἄρχισαν τὸ τουφέκι εἰς τὸ Δερβενάκι ἕως νὰ φθάσουν οἱ ἐμπροσθινοὶ Τούρκοι εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην ἐπέρασαν ἕως δύο ὥραι τῆς ἡμέρας καὶ ἦτο ἀκόμη μία καὶ μισὴ ὥρα ἡμέρα. Ὁ Νικήτας εἶχε λάβει τότε τὸ γράμμα τοῦ θεῖου τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ ἤρχeto πολὺ βιαστικὸς, ἀφοῦ τοῦ ἔδωκαν μαζὺ του τοὺς στρατιώτας των ὁ Ἄρχ. Φλέσας, ὁ Δ. Ὑψηλάντης, ὁ ὁποῖος

ἐκείνην τὴν ἡμέραν εἶχε φθάσει ἀπὸ τὸ Ἄργος, καὶ ὡς κουρασμένος δὲν ἔλαβε μέρος εἰς τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἐβγήκαν καὶ οἱ δύο εἰς ὑψηλὸν μέρος καὶ ἀγνά ντευαν τοὺς ἰδικούς των πολεμοῦντας μὲ τοὺς Τούρκους. Τὸν ἀκολούθησε δὲ καὶ ὁ Νικήτας Φλέσας, ὁ Π. Κεφάλας μὲ τοὺς ἰδικούς του καὶ ὁ Διον, Εὐμορφόπουλος.

Εἰς τὸν δρόμον ὅπου ἤρχετο ἀπάντησεν ἓνα ποιμένα (τσοπάνη), ὁ ὁποῖος τοῦ εἶπεν, ὅτι οἱ Τούρκοι ἐγύρισαν ὀπίσω διὰ τὸ Ναύπλιον. Ὁ Νικήτας ἐγύρισε τότε ὀπίσω, ἀλλ' ἀφ' οὗ ἐπροχώρησε κάμποσον, πάλιν ἄλλοι τοῦ ἐφώνησαν, ὅτι ὁ πόλεμος γίνεται εἰς Δερβενάκι. Ἐγύρισε λοιπὸν ὀπίσω θυμωμένος κατὰ τοῦ τσοπάνη, ἀλλὰ δὲν τὸν εὔρεν¹.

¹ Δύο ἦσαν οἱ δρόμοι, διὰ τῶν ὁποίων ἔπρεπε νὰ περάσῃ ὁ Δράμαλης, ὁ ἓνας τοῦ Δερβενακίου, τὸν ὁποῖον ὁ Κολοκοτρώνης ὑπεσχέθη εἰς τὸ συμβόλιον τῶν Μύλων νὰ φυλάξῃ, καὶ ὁ ἄλλος, ὁ ὁποῖος περᾶ ἀπὸ τὸ Ἄγιον καὶ Χιλιόμοδι· ὑπῆρχε δὲ ταὶ τὸ μονοπάτι, τὸ ὁποῖον ἀρχίζει ἀπὸ τὸ Χαρδάτι καὶ περᾶ ἀπὸ τὸν Ἅγιον Σώστην καὶ ἐβγαίνει εἰς τὴν Κουρτίσαν· ἀλλ' οἱ Τούρκοι δὲν ἐγνώριζαν ἄλλον δρόμον, παρὰ ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον ἐφύλαττεν ὁ Κολοκοτρώνης, καὶ ὅθεν εἶχαν περάσει ὅταν ἤρχοντο εἰς τὸ Ἄργος. Διὰ τοῦτο λάθος κάμνει ὁ Σ. Τρικούπης λέγων ('Ιστ. Β'. 300), ὅτι οἱ Τούρκοι ἐπεχείρησαν ἀπὸ αὐτὸ νὰ περάσουν· διότι δὲν ἐγνώριζαν ὅπως διόλου, ἀλλ' ἐπῆγαιναν τὸν δημόσιον δρόμον καὶ εἰδιάστηκαν, ἀφοῦ τοὺς ἐκτύπησαν οἱ Καπεταναῖοι καὶ ὁ Ἄντωνης Κολοκοτρώνης, νὰ ἔβγουν ἀπὸ τὸν δρόμον καὶ νὰ πάρουν τὰ πλάγια καὶ ταῖς κρημίλαις τοῦ Δερβενακίου διὰ νὰ ἔβγουν εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην. Ὁ δὲ δρόμος ἀπὸ Ἄργος εἰς Δερβενάκι εἶναι ὅχι ὁ στενώτερος καὶ συντομώτερος, καθὼς λέγει ὁ Σ. Τρικούπης ('Ιστ. Β' 599), ἀλλ' εἶναι δρόμος ἀφεντικός. Τὰ δὲ Δαφνάκια ('Ιστ. Τρικ. Β' 299) οὔτε ὁ Κολοκοτρώνης τὰ ἔβλεπεν, οὔτε οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὰ Δαφνάκια ἔβλεπαν ἑμᾶς ἢ τὸν Κολοκοτρώνην· διότι ἀπὸ τὰ Δαφνάκια ἕως εἰς τὴν θείαν, ὅπου ἐστέκετο ὁ Κολοκοτρώνης ἦτο μακρὰν ἕως μία ὥρα ἐκεῖ τελειώνει ὁ κάμπος καὶ ἀρχίζει ἡ ξηματιά τοῦ Δερβενακίου.

Τὴν δὲ θείαν ἐκείνην ὅπου εἶχε τὰς σημαίας, ('Ιστ. Τρ. Β'. 300) ὁ ἀρχηγὸς τὴν εἶχε πιάσει ἐξ ἀρχῆς καθὼς ἐστρατοπέδευσε διὰ στρατήγημα, διὰ νὰ διοικῆ ἀπὸ ἐκεῖ τὸν πόλεμον, διότι ἡ θείσις ἦτο ἀνάποδος καὶ ἄλλου σιεκόμενος δὲν ἤμποροῦσε νὰ βλέπῃ τί γίνεται Ἄπὸ τὸν δρόμον τοῦ Δερβενακίου ἔβλεπαν οἱ Τούρκοι μόνον τὰς σημαίας καὶ τὸ ταμποῦρι τοῦ Ἀγριλοδοῦνου, καὶ διὰ

τὰ λόγια ὁμῶς τοῦ τσοπάνη ἦσαν ἀληθινὰ· διότι εἶδε τοὺς Πασάδες νὰ γυρίζουν, ὡς εἶπαμεν ὀπίσω, διὰ τὸ Ναύπλιον, καὶ δὲν ἐγνώριζεν ἂν ὄλοι οἱ Τούρκοι ἐγύ-

τοῦτο ἐμβαίναν ἀφοῦ μέσα εἰς τὸ Δερβενάκι ἕως ὅτου ἐφθασαν εἰς τὸ Παλιόγανον, ὅπου ἦσαν οἱ Καπεταναῖοι καὶ τοὺς ἐκτύπησαν. Δὲν ἐφθασαν δὲ, ὡς λέγει ὁ Σ. Τρικούπης ('Ιστ. Β. 296). «οἱ ἐμπροσθῖνοι τῶν Τούρκων τρεῖς ὥραις πρὶν βραδείᾳ εἰς τὸ στόμιον τοῦ Δερβενακίου» Μολοντοῦτο ἄς υποθέσωμεν τοῦτο ἀληθές· ἦλθαν εἰς τὰς τρεῖς πρὶν βραδείᾳ εἰς τὸ στόμιον καὶ ἕως ὅτου νὰ φθάσουν εἰς τὴν ἄλλην ἄκραν, τὴν ὁποῖαν ἡμεῖς ἐκρατούσαμεν ἐχρησάσθησαν νὰ ἐξοδεύσουν μίαν ὥραν καὶ ἡμίσειαν καὶ περισσότερον, ἔπειτα ὁμίλησαν οἱ Ἄλβανοὶ μὲ τοὺς καπεταναίους Ἕλληνας, οἱ ὁποῖοι εἶχαν καταβῆ ἐκεῖ μόνον τοὺς καὶ ἦσαν ταμπουριμένοι, καὶ ἐξοδεύθη ἀκόμη μία καὶ ἡμίσεια ὥρα, διότι δὲν τοὺς ἀφινεν ὁ ἀρχηγὸς νὰ τοὺς τουφεκίσουν ὥστε προτοῦ νὰ ἀρχίσῃ ὁ πόλεμος κατὰ τὸν κύριον Τρικούπην ἐνώκτωσαν. Ἀφοῦ δὲ ἀνῆκε τὸ τουφεκί ἕως ὅτου νὰ πάρῃ τὸ Τουρκικὸν στρατεύμα ταῖς πλευραῖς τῶν βουνῶν ἐξώδευσε διὰ νὰ ἐβῆ πολεμοῦν ταῖς γκρεμίλαις καὶ τοὺς λόγους καὶ ταῖς ξηματιαῖς ὑπὲρ τὰς δύο ὥρας, καὶ αἱ ὁποῖαι, κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ κυρίου Τρικούπη, ἦσαν νύκτα· καὶ ἀφοῦ τοὺς ἐπῆραν ταῖς πλάταις ἕως νὰ φθάσουν εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην πολεμοῦμενοι ἀπὸ ταῖς πλάταις καὶ ἀπὸ τὸ ἓνα πλευρὸν ἐχρησάσθησαν δύο ὥραις, ὥστε, κατὰ τὸν Τρικούπην, ἐφθασαν εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην τέσσαρα ὥραις νύκτα· ἐκεῖ δὲ πάλιν ὁ Νικήτας τοὺς ἐβάρσεν ἀπὸ μπροστά, ἀφοῦ ἐπέρασαν προτῆτερα ἕως 10, 000 Τούρκοι, καὶ ἐξώδευσαν καὶ ἐκεῖ πολεμοῦμενοι ὑπὲρ τὴν μίαν ὥραν ὥστε μεσάνυκτα εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην ἐπῆγαν τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα, καὶ μεσάνυκτα ἐξήτησαν νὰ περάσουν διὰ τοῦ φρικτοῦ ἐκεῖνου στενοῦ! Ὁ κύριος Σ. Τρικούπης, ἐξ ὅσων εἶπαμεν ἐδῶ καὶ εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Καρύταινας καὶ ἄλλου, ἀποδεικνύεται, ὅτι δὲν ἤξεύρει γεωγραφίαν· διότι ἂν ἐγνώριζεν δὲν ἤθελε πέσει εἰς τοιαῦτα λάθη. Ἀπορίας δὲ ἄξιον εἶναι ἀφοῦ τοιαύτη ἕλην ἀκατέργαστον συνήθροισε, πῶς ἐτόλμησε νὰ ὀνομάσῃ τὸ βιβλίον του Ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

Τὸν δὲ Παπᾶ Δημήτηρον τὸν ἐστειλαν οἱ Πασάδες ὅχι τὸ ἐσπέρας καθὼς λέγει ὁ ἱστορικὸς μας ('Ιστ. Β'. 300), ἀλλ' ὅταν ἐπολεμοῦσαμεν καὶ ἦτο ὑπὲρ τὰς τρεῖς ὥρας ἡμέρα· καὶ ἂν ἦτο νύκτα, πῶς ἤθελαν περάσει νύκτα οἱ Πασάδες ἀπὸ τὴν μέσην τῶν ἐχθρῶν; καὶ πῶς θὰ ἔβλεπαν τὸν Παπᾶ Δημήτηρον; Ἦμποροῦν νὰ σμῆλουν νύκτα ἐχθρικά στρατεύματα; Καὶ προτοῦ νὰ ἔλθῃ ὁ Παπᾶ Δημήτρης ἐφυγαν οἱ Πασάδες καὶ ἡμέραν ἀκόμη ἐφθασαν εἰς τὴν Γλυκιάν. Ἄλλ' ὅταν ὁ βοσκὸς ('Ιστ. Τρικ. Β'. 301) ἀπάντησε τὸν Νικήταν καὶ λοιποὺς καὶ τοὺς εἶπεν, ὅτι οἱ Τούρκοι ἀκροβολισθέντες εἰς τὸ Δερβενάκι μετὰ τῶν ἐκεῖ Ἑλλήνων ἐγύρισαν ὀπίσω, ποῦ αὐτὸς τοὺς εἶδεν ἂν ἦτο νύκτα; διότι

ρισαν όπισω. Τοῦτο ώφέλησε τοὺς Ἕλληνας, διότι ἂν ὁ Νικήτας έπίανε προτήτερα τὸν Ἅγιον Σώστην καὶ οἱ Τούρκοι ἔβλεπαν αὐτὴν τὴν θέσιν τότε πιασμένην, δὲν θὰ ἦσαν βέβαια τόσον μωροὶ νὰ περάσουν, ἀλλ' ἤθελαν στρίψει καὶ ἤθελαν περάσει ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος. Κύριος δὲ ἠξεύρει, ποῖα ὀλέθρια ἀποτελέσματα ἤθελαν φέρει εἰς τὸ στράτευμα τοῦ Κολοκοτρώνη, ἂν ἐβιάζοντο οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὸν Νικήταν καὶ ἔστρεφαν κατὰ τὸ μέρος τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὅπου ἦτο ὁ Κολοκοτρώνης· ἐπειδὴ ἦτο ἀδύνατον ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τὰ ἰδικά του στρατεύματα νὰ ἠμπορέσῃ νὰ βαστάξῃ κατὰ τοῦ πολυαρίθμου Τουρκικοῦ στρατοῦ τοῦ Δράμαλη, κατὰ 8 χιλιάδων Δελήδων καὶ 12 χιλιάδων ἄλλων καθβαλαραίων, καὶ τόσων Πασάδων καὶ Δερεμπέηδων! Ἐπειδὴ ὁμως ἄργησεν ὁ Νικήτας νὰ ἔλθῃ εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην ἐπρόφθασαν καὶ ἐπροπέρασαν 10 χιλιάδες Τούρκοι καὶ ἐκατέβηκαν εἰς τὸν κάμπον τῆς Κουρτέσας, καὶ ὡς ἐκ τούτου ὀλιγόστευσεν ἡ δύναμις των.

Ἄμα ἔφθασεν ὁ Νικήτας εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην ἐπίασεν ἀμέσως τὴν δυνατὴν αὐτὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν δὲν

ὁ βουκόδ δὲν ἠμποροῦσε νὰ προφητεύσῃ ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ εἰς τὸν κάμπον ποῖοι ἦσαν, ἀλλὰ βέβαια τοὺς εἶδεν ἡμέραν. ὅτι ἐπήγαιναν ὀπίσω.

Ἐπειτα λέγει ὁ Σ. Τρικούπης (Ἰστ. Β'. 302), ὅτι «τὴν ἐσπέραν ἐζήτησαν ἀπὸ τὸν Κολοκοτρώνη, ἀποστειλαντες τὸν Παπα Δημήτηρ νὰ ἐξαγοράσωσι τὴν διουδον· ἀλλ' ἰδόντες ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἰππεῖς Ἕλληνας ἐρχομένους τὸν Σπύρον Σπηλιωτόπουλον καὶ Φώτ. Χρυσανθόπουλον καὶ μὴ θέλοντες νὰ διανυκτερεύσωσιν ἐπὶ τῆς πεδιάδος ἀνεχώρησαν καὶ ἦλθαν πάλιν εἰς τὴν Γλυκιάν.» (Ὅταν δὲ τὴν ἐσπέραν ἐζήτησαν ἀπὸ τὸ Κολοκοτρώνη τὴν ελευθέραν διάβασιν, πῶς εἶδαν τοὺς ἐρχομένους κατ' ἐπάνω τους Ἕλληνας ἰππεῖς;

Ἠοῖοι δὲ ἦσαν (Σ. Τρικ. Ἰστ. Β'. 301) οἱ τρεῖς γενναῖοι ἀρχηγοὶ τῆς Ἐλλάδος, οἱ ὁποῖοι ἔλαβον μέρος εἰς τὸν πόλεμον τοῦ Ἁγίου Σώστη. ὅταν ὁ Ἰψηλάντης καὶ ὁ Δικαῖος δὲν ἐπήγαν; διότι αὐτοὶ οἱ δύο ἔστειλαν μόνον τοὺς στρατιώτας των εἰς τὴν μάχην μὲ τὸν Νικήταν καὶ μὲ τοὺς καπετάνιους των. Οἱ δὲ διασωθέντες Τούρκοι καὶ Πασάδες εἰς τὴν Κουρτέσαν δὲν ἦλθαν τὴν

ἐστοχάσθησαν οἱ Τούρκοι νὰ κρατήσουν, ἀλλὰ μὲ τόσῃ βίαν ἔτρεχαν, ὥστε ὁ ἐμπροσθινὸς Τούρκος δὲν ἐγύριζεν νὰ κυττάξῃ τὸν πισινόν, τοὺς ἔκοψε τὸν δρόμον καὶ ὅσοι ἐπρόφθασαν πρὸ τοῦ ἐρχομοῦ του καὶ ἐπέρασαν, καλὰ ἐπέρασαν χωρὶς φθοράν, οἱ ἄλλοι ἔστριψαν εἰς τὰ ἀριστερὰ εἰς τὸ ρέμα καὶ εἰς τὴν πλευράν'.

Ἄφου λοιπὸν ὁ Νικήτας ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ὁ Ἄντωνης Κολοκοτρώνης καὶ οἱ λοιποὶ στρατιῶται τοῦ Κολοκοτρώνη ἐπρόλαβαν καὶ ἐπίασαν τὸν ζυγόν, οἱ Τούρκοι ἐπερνοῦσαν ἀπὸ τὴν μέσσην καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη τουφεκίζόμενοι καὶ ἔγεινεν ὁ μεγαλείτερος σκοτωμός. Ὁ τουφεκισμὸς ἐδιήρκεσε μίαν ἡμισυ ὥραν, καὶ ἐπειδὴ ἐνύκτωσεν καὶ δὲν ἔβλεπαν πλέον, ἔβριχναν εἰς τὸν σωρὸν καὶ εἰς τὴν ἀκουομένην βοὴν τῶν πολεμίων. Τὸ μέρος ἦτο πολὺ κατήφορον καὶ ἐκυλοῦσαν τὰ ζῶα καὶ οἱ ἄνθρωποι ζωντανοὶ καὶ σκοτωμένοι καὶ αὐτὰ τὰ φορτώματα, καὶ ἐγένισε τὸ ρέμα· ὁ ἕνας ἦτο τότε πλακωμένος ἀπὸ τὸν ἄλλον, ἀπὸ τὰ ζῶα καὶ ἀπὸ τὰ φορτώματα, χωρὶς ὄλοι νὰ βλαφθοῦν, ἀλλὰ καὶ δὲν εἶχαν τὸν τόπον νὰ ἔβγουν, καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν τοὺς ἔβγαζαν οἱ Ἕλληνες μὲ τὰ σχοινία.

Ὅσοι Τούρκοι δὲν ἐσκοτώθησαν, ἡ δὲν ἐκυλίσθησαν ἐπήγαν εἰς τὴν Κουρτέσαν ὄλοι ἕνα σῶμα ἐκτὸς ἐνὸς Πασᾶ, ὁ ὁποῖος ἐνυκτέρευσε ἀποκάτω ἀπὸ τὸ ταμποῦρι τοῦ Νικήτα

αὐτὴν ἡμέραν (Σ. Τρικ. Ἰστ. Β'. 302), ἀλλὰ τὴν ἀκάλουθον προὐ ὄχι πρὸς βοήθειαν ὄλων τῶν ἀπομεινάντων ἀδελφῶν των, καὶ τοῦ ἰδίου Δράμαλη, ὅπου ἐπήγεν εἰς τὴν Γλυκιάν, ἀλλὰ διὰ νὰ πάρουν τὸν διανυκτερεύοντα Πασᾶ ἀποκάτω ἀπὸ τὸ ταμποῦρι τοῦ Νικήτα.

Ὁ Σ. Τρικούπης (Ἰστ. Β'. 301) ἐν ᾧ λέγει ὅτι δὲν ἔγεινε, λέγει ἀκόμη, ὅτι ἐπέρασαν ἀπὸ τὸν Ἅγιον Σώστην καὶ καμήλαις. ἠμποροῦσαν καμήλαις νὰ περάσουν ἀπὸ κεῖ ὅπου εἶναι λόγος καὶ βράχοι; καὶ τοῦτο ἄλλη ἀπόδειξις. ὅτι ὁ ἱστορικὸς μας δὲν ἠξεύρει γεωγραφίαν.

μέ 28 ανθρώπους. Ὁ Ἀρχηγός, ἐπειδὴ τοῦ ἐφάνηκαν οἱ Τούρκοι ὀλίγοι καὶ εἶδεν ὅτι λείπουν καὶ ἡ καμήλαις, ἀμέσως κράζει τοὺς ὑπασπιστάς του, τοὺς δίδει τὰ ἄλογά των καὶ τοὺς διατάττει, μὲ ὄσους ἄλλους θέλουν, νὰ τοὺς ἀκολουθήσουν καὶ νὰ ἔβγουν εἰς τὸν κάμπον διὰ νὰ ἰδοῦν τί ἔγεινεν ἡ καθβαλαρία, ἡ καμήλαις καὶ τὰ λοιπὰ φορτώματα· διότι, ἐπειδὴ ἐκεῖνα δὲν ἐφάνησαν, ἐνόησεν, ὅτι οἱ Τούρκοι εἶναι ὀπίσω.

Ἀφοῦ ἐξεκάμισαν οἱ ὑπασπισταὶ βλέπουν τοὺς Τούρκους, καὶ ὡς νικηταὶ ἐνθουσιασμένοι καὶ ἐξαγριωμένοι ἔλαβαν τὴν τόλμην νὰ τοὺς τουφεκίσουν, καὶ ἔφεραν ἀποτέλεσμα· ἀλλ' οἱ Πασάδες δὲν ἐστάθησαν, ἀλλ' ἔφυγαν, (ἦτο δὲ ἀκόμη μία ἡμισυ ὥρα ἡμέρα), καὶ ἀμέσως ἐτράβηξαν κατὰ τὸ Ναύπλιον καὶ ἄφησαν εἰς τὴν θέσιν των τοὺς ἀρβώστους καὶ τῆς μπάλαις τῶν κανονίων καὶ διάφορα πλευρὰ (φορτώματα) πράγματα τοιαῦτα, καφέδες, φασούλια, παξιμάδια καὶ ἄλλα. Αὐτοὶ οἱ ἀρβώστοι Τούρκοι εἶχαν ὁ καθένας ἀπὸ μίαν κολοκύθαν νερόν, καὶ ἀφοῦ ἐπῆγαν οἱ Ἕλληνες ἐπάνω των ἐσκέπασαν μὲ τὸ χέρι των τὰ ὀμμάτιά των διὰ νὰ μὴ βλέπουν τί γίνεται· διότι οἱ Ἕλληνες ἄρχισαν νὰ τοὺς σκοτώνουν. Οἱ ὑπασπισταὶ καὶ οἱ ἄλλοι ἐπροχωρήσαμεν ἀκόμη ἕως εἰς τὸ Χάνι τοῦ Χαρβατίου· ἐκεῖ ἐνυχτώσαμεν, καὶ ἀφοῦ εἶδαμεν, ὅτι οἱ Τούρκοι ὑπάγουν εἰς τὸ Ναύπλιον ἐγυρίσαμεν νὰ εὔρωμεν τὸν ἀρχηγὸν καὶ νὰ τοῦ εἰποῦμε ποῦθε πᾶνε οἱ Πασάδες.

Καθ' ὄλον τὸν δρόμον μας εἰς τὴν ῥεματιὰν τὴν νυεύρισκαμεν κατὰστρατα πτώματα Τούρκων, καὶ ἀκούσαμεν εἰς τὰ πλάγια διάφοραις φωναῖς πονεμέναις παιδιῶν πάσης ἡλικίας, γυναικῶν καὶ τῶν πληγωμένων καὶ μᾶς ἐκυριεῦσε φόβος καὶ τρόμος ἕως νὰ περάσωμεν ἄλλην τὴν ῥευ-

ματιὰν, καὶ ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἔπεφταν τὰ τουφέκια. Τί ἦσαν αὐταῖς ἡ φωναῖς; οἱ Τούρκοι εἶχαν αἰχμαλωτίσει (σκληρώσει) ὅθεν ἐπερνοῦσαν κατὰ τὰ Δερβενοχώρια τὰ Μεγάλα τῆς Κορίνθου καὶ ἄλλου Χριστιανοὺς, καὶ εἶχαν πάρει μαζύ των καὶ κάμποσαις οἰκογένειαις (φαμίλιας). Ὅλους τότε τοὺς σκλάβους των τοὺς ἄφησαν εἰς τὴν ἀπώλειαν, καὶ ὅπου εὔρεθη ὁ καθένας τὴν νύχτα μέσα εἰς τὸν λόγον ἔμεινε καὶ δὲν ἤξευρε ποῦ νὰ ὑπάγῃ· ἔλαιε τὸν πόνον του καὶ ἐφώναζε τοὺς γνωρίμους του, ἄλλος Τούρρικα, ἄλλος Ἀρβανίτικα καὶ ἄλλος Ἑλληνικά, καὶ μόνον φωναῖς ἀγροικοῦντο ἀπὸ μακρὰ καὶ βαθειά· Ὡρὲ Χασάνη, Ὡρὲ Ἀχμέτ, Ὡρὲ Θανάση, Ὡρὲ Κωνσταντῆ· γιάμ Γκέκα, γιάμ Σκόνδρα, γιάμ Χριστιάν· κ' ἐγὼ εἶμαι Γκέκας, κ' ἐγὼ εἶμαι Σκόνδρας, κ' ἐγὼ εἶμαι χριστιανός, κ' ἐγὼ εἶμαι γυναῖκα, κ' ἐγὼ εἶμαι σκλάβος.

Ἔως νὰ περάσωμεν καὶ νὰ ἔβγωμεν εἰς τὸ Παληόχανον ἀπὸ τὸν φόβον μας, ἀπὸ τὴν λύπην μας, καὶ ἀπὸ τὴν πεῖνά μας ἦλθεν ἡ ψυχὴ μας εἰς τὰ δόντιά μας. Τὰ ἄλογά μας ἐπατοῦσαν τοὺς νεκρούς, καὶ φοβησμένα καὶ κουρασμένα ἀπὸ τὸν πολὺν δρόμον τὰ ταλαίπωρα ζῶα ἐβαρέθησαν καὶ αὐτὰ τὴν ζωὴν των. Ἔβλεπαν τοὺς ἀνθρώπους ἐξαπλωμένους κατὰ γῆς ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, οἱ ὅποιοι ἐβόγκαγαν καὶ ἐξεψύχαγαν, καὶ οἱ πληγωμένοι ἐτινάζοντο ἀπὸ τοὺς πόνους καὶ ἐξαφνίζοντο. Κάθε τόσο εἶχαμεν νέα ξαφνίσματα μέσα εἰς τὰ χαμόκλαδα χωρὶς νὰ βλέπωμεν τί εἶναι.

Τέλος πάντων ἐβγήκαμεν εἰς τὸν τόπον τὸν ἤσυχον, εἰς τὸ Παληόχανον, ὅπου ὁ δρόμος ὑπάγει εἰς τὴν κωμόπολιν Ἁγίου Γεώργιον. Ἐκεῖ ἠύραμεν τοὺς στρατιώ-

τας, ἐρωτήσαμεν ποῦ εἶναι ὁ ἀρχηγὸς καὶ μᾶς εἶπαν, ὅτι ἐπῆγε εἰς τὸν Ἀγιώργη· τοὺς εἶπαμεν τί κάνετε ἐσεῖς ἐδῶ; κουβαλοῦμε, μᾶς εἶπαν, τὰ λάφυρά μας. Εἶχαν κάμει δύο δρόμους ὡσάν τὰ μυρμήγκια, ἕνας ἐπήγαινε καὶ ἄλλος ἤρχετο· ἐπαιρναν τὰ λάφυρα φορτωμένοι καὶ τὰ ἐπήγαιναν εἰς τὸν Ἀγιώργη εἰς τὰ σπίτια, ἔπου εἶχαν κατάλυμα τὸ κάθε χωρίον μάγκαις μάγκαις.

Ἐπήγαμεν ἔπειτα εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον μὲ τὰ ἐξημερώματα τῆς (22) Ἰουλίου καὶ ἠύραμεν τὸν ἀρχηγὸν ἔτοιμον νὰ καθβαλικεῦση διὰ τὸ Δερβενάκι δυσαρεστημένον καὶ ἐξαγριωμένον ἐναντίον μας. Μόλις τὸν εἶδαμεν καὶ εὐθὺς μᾶς φωνάζει· «μὴν καταβαίνετε ἀπὸ τ' ἄλογα διὰ τιμωρίαν σας, πηγαίνετε ὀπίσω. Τοῦ εἶπαμεν διὰ τί; Δὲν φθάνει, ὅτι ἐτυραγνούμεθα τόσην ὥραν καὶ ἐσαπήσαμεν εἰς τὰ ἄλογα ἐπάνω ἀπὸ τὴν καθβάλαν; Λίγα λόγια, μᾶς εἶπε, καὶ πολλὰ ἐξηγήσεις δὲν χρειάζονται. Νὰ ἐπιστρέψετε ὀπίσω εἰς τὸ Δερβενάκι». «Τοῦ ἐγυρέψαμεν ψωμί καὶ μὲ πολλαῖς δυσκολίαις ἔδωκε τὴν ἄδειαν εἰς τοὺς ὑπηρέτας μας νὰ μᾶς φέρουν εἰς τὸ χέρι ὀλίγον ψωμί καὶ κομμάτι κρέας καὶ κρασί· τοῦ εἶπαμεν νὰ ξεθυμώση καὶ νὰ ἀφήσῃ νὰ τοῦ εἰποῦμεν τί εἶδαμεν ἐκεῖ ὅπου μᾶς ἔστειλε. «Πηγαίνεται εἰς τὸ Δερβενάκι, εἶπε, καὶ ἐκεῖ ἔρχομαι καὶ μοῦ τὰ λέγετε». Ἐπεστρέψαμεν λοιπὸν εἰς τὸ Δερβενάκι καὶ ἔπειτα ἦλθε καὶ ὁ ἀρχηγὸς καὶ τοῦ εἶπαμεν ὅλα τὰ γενόμενα.

Ὅταν ἐγυρίζαμεν ἀπὸ τὸ Χαρβάτι, προτοῦ νὰ ἔβγαμὲν εἰς τὸ Δερβενάκι, τὴν νύκτα εἶδαμεν μπροστά μας μεγάλην λάμψιν περαστικὴν καὶ διεκρίναμεν χάμου καὶ τὸν παρᾶν. Ἴδου τί ἔτρεξε, καθὼς ὕστερα τὸ ἐβεβαιώθη-

μεν. Οἱ Πασάδες, ἀφοῦ ἔφυγαν ἀπὸ τὸ Χαρβάτι, ὅπου τοὺς ἐτουφεκίσσαμεν, ἐπῆγαν εἰς τὸ Ναύπλιον, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἄνοιξαν οἱ μέσα Τοῦρκοι τὴν πόρταν τοῦ φρουρίου διὰ νὰ βάλουν τὰ φορτώματα, ἀλλὰ τοὺς ἐπαρουσίασαν τὸ φερμάνι τοῦ Σουλτάνου περὶ φρουρίων. Ἦτο ἐμποδισμένον νὰ ἐμβαίνουν εἰς τὰ φρούρια στρατεύματα· διὰ τοῦτο ἐπῆγαν καὶ ἐστάθησαν εἰς τὴν θέσιν Γλυκιᾶν ξέμακτρα ὀλίγον τοῦ Ναυπλίου. Ἐξεφόρτωναν ὅλα τὼν τὰ πράγματα, καὶ ξεχωριστὰ τὰ πολεμοφόδια ἕως 500 καμήλαις καὶ τὰ λοιπά. Ὅταν ὁ ὕστερινὸς καμηλάρης, ὅστις εἶχε πιστόλια εἰς τὴν μέσῃν του, ἐκατέβαζε τὸ πλευρὸν τῆς καμήλας του, ἐπῆρε φωτιά ἢ πιστόλα καὶ ἀναψεν ἢ λυτὴν μπαρούτη καὶ ἐκάη καὶ ἐντεῦθεν ἐφάνη ἡ λάμψις. Ἐκεῖ ἔμειναν οἱ Πασάδες εἰς τὴν Γλυκιᾶν δύο ἡμέρας ἀπὸ τὰς 26 μέχρι τῶν 28 μὲ ὄλην τὴν συνοδίαν.

Εἰς τὸν δρόμον ἔπου ἐπήγαινε διὰ τὸ Ναύπλιον εἰς τὸ χωρίον Μέρμπακα τοῦ Ἄργους, μετὰ τὸ κτύπημα τοῦ Χαρβατίου ἐπρότεινε ὁ Δράμαλης, ἐνῶ ἦτο καθβάλα, εἰς τοὺς ἄλλους Πασάδες νὰ στείλουν τὰ φορτώματά των ὅλα καὶ τὰ κανόνια, καὶ ἄλλα φορτώματα καὶ πολεμοφόδια εἰς τὸ Ναύπλιον, καὶ αὐτοὶ μὲ ὄλον τὸ στράτευμα νὰ τραβήξουν ἀπὸ τὸν δρόμον τοῦ Ἀγινόριου καὶ νὰ ὑπάγουν ἀπὸ ἐκεῖ εἰς τὴν Κόρινθον. Τὸ σχέδιόν του ἦτο λαμπρὸν καὶ ἤθελεν ἐπιτύχει καὶ θὰ ἐπήγαινε προτῆτερα εἰς τὴν Κόρινθον ἀπὸ τοὺς Τοῦρκους τῆς Κουρτέσας· διότι τὸ Ἀγινόρι δὲν ἐφυλάττετο ἀπὸ κανέναν. Ἀλλὰ δὲν ἐνεκρίθη καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους Πασάδες· διότι ἐλυπήθησαν ν' ἀφήσουν τὰ πολεμοφόδια καὶ τὰ πολύτιμά των πράγματα, καὶ οὕτως ἠναγκάσθη ν' ἀλλάξῃ σχέδιον καὶ ἐπήγαιναν ὅλοι εἰς τὸ Ναύπλιον.

Ἄφου ἦλθεν ὁ ἀρχηγὸς εἰς τὸ Δερβενάκι τοῦ εἶπαμε τί εἶδαμε τὴν περασμένην ἡμέραν. Τοῦ ἐπέρασεν ὁ θυμὸς καὶ τὸν ἐρωτήσαμεν τί εἶχεν ὅπου ἔκαμνεν ἔτσι; Μᾶς εἶπεν· ὅτι «ἐσεῖς ἐδιώξατε τοὺς Πασάδες καὶ τοὺς ἐκάματε νὰ πᾶνε εἰς τὸ Ναύπλιον, ἤθελαν νὰ περάσουν ἀπ' ἐδῶ νὰ πᾶν ἔς τὸν διάβολον. Χωριστὰ ὅπου θὰ μᾶς ἔδιναν κάμποσα μιλιούνια γρόσια, καθὼς μοῦ εἶχαν παραγγείλει μὲ τὸν Παπᾶ Δημήτρη Χρυσοβιτσιώτην, ὅστις μὲ τὴν φυγὴν σας ἦλθε καὶ μοῦ εἶπεν· ὅτι οἱ Πασάδες τὸν ἔστειλαν νὰ μοῦ εἰπῆ νὰ τοὺς ἀφήσω νὰ περάσουν καὶ νὰ φύγουν ἀπὸ τὸν Μωριάν, καὶ μοῦ δίδουν τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου· ἀλλὰ τώρα πάγει αὐτὸ τὸ διάφορο. Νὰ αὐτὸ ἦτον ὅπου σᾶς ἐμάλωνα καὶ δὲν ἤθελα νὰ σᾶς ἰδῶ ἔς τὰ ἴμμάτιά μου». Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης εὐθὺς μετὰ τὴν ὁμιλίαν διέταξε τὸν Κωνσταντῖνον Ἀλεξανδρόπουλον, τὸν Γέρο Κωνσταντῆν Παλαμῆδην ἀπὸ Στεμνίτσαν, τὸν Κότσον Βούλγαρην καὶ ἄλλους, νὰ ὑπάγουν μαζὺ μὲ τοὺς ὑπασπιστὰς του ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Κουρτέσας καὶ ν' ἀναβοῦμεν τὸν Ἅγιον Σώστην, νὰ ἰδοῦμεν τὸν Νικήταν καὶ τὰ ἐκεῖ στρατεύματα, καὶ νὰ τοῦ εἰποῦμε νὰ κατεβῆ εἰς τὸ Δερβενάκι μὲ τοὺς καπεταναίους, ὅσοι εὐρίσκοντο εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην, ὅπου θὰ γείνη συμβούλιον πολεμικόν.

Ἐξεκινήσαμεν λοιπὸν εἰς τὸν δημόσιον δρόμον διὰ τὸν Νικήταν καὶ ἅμα ἐπροβάλαμεν εἰς τὸν κάμπον, εἶδαμεν τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι ἔμειναν ἀπὸ τὸ βράδυ εἰς τὴν Κουρτέσαν καὶ ἀνεκατώθησαν καὶ ἐκίνησαν κατ' ἐπάνω μας καθβαλαραῖοι καὶ πεζοί. Ἐστοχασθήκαμεν τότε, ὅτι ἔρχονται κατ' ἐπάνω μας καὶ ἐτραβῆθημεν εἰς τόπον δυ-

νατόν· ἀλλ' ἔξαφνα βλέπομεν ἀποκάτω ἀπὸ τὸν βράχον ἐκεῖ, ὅτι ἔβγαιναν οἱ Τούρκοι, οἱ ὅποιοι, καθὼς εἶπαμεν, μὲ ἓνα Πασᾶν εἶχαν διανυκτερεύσει ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὸ ταμποῦρι τοῦ Νικήτα· εὐθὺς ἐβάλαμεν τῆς φωναῖς τοῦ Νικήτα, ὅτι Τούρκοι εἶναι ἀποκάτω σας, διότι ἔφαγναν ὑψηλότερα καὶ αὐτοὶ δὲν τοὺς ἔβλεπαν, ἐπειδὴ ἦσαν ἀποκάτω ἀπὸ τὸν βράχον. Συγχρόνως φθάνουν καὶ οἱ Τούρκοι τῆς Κουρτέσας, οἱ ὅποιοι εἶχαν εἰδοποιηθῆ ἀπὸ τὸν Πασᾶν διὰ νὰ ἔλθουν νὰ τὸν πάρουν. Μολοντοῦτο οἱ στρατιῶται τοῦ Νικήτα ἔρριψαν μίαν παταριάν τουφέκια ἐπάνω εἰς τοὺς 28 μὲ τὸν Πασᾶν καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐσχότωσαν 10 καὶ ἐπίασαν καὶ ἓνα ζωντανὸν λαβωμένον, ὅστις ἔπειτα μᾶς ἔδειξε τὴν θέσιν ὅπου ὁ Πασᾶς ἐνυκτέρευσεν.

Οἱ Τούρκοι λοιπὸν, οἱ ὅποιοι ἔμειναν εἰς τὴν Κουρτέσαν ἐξεπίτηδες τὸ βράδυ περιμένοντες ὄλον ἓνα καὶ τοὺς ἄλλους Πασάδες, καὶ διὰ νὰ πάρουν τὴν αὐγὴν καὶ τὸν Πασᾶν, ὁ ὁποῖος τὴν νύκτα μὲ ἄνθρωπὸν του τοὺς εἶχεν εἰδοποιήσει, καθὼς τοῦτο ἐμάθαμεν ἀπὸ τὸν ζωντανόν, τὸν ὁποῖον ἐπίασαμεν, ἀνεχώρησαν εὐθὺς, ἀφου τὸν ἐπῆραν, διὰ τὴν Κόρινθον.

Ἄφου ὁ Νικήτας μὲ τοὺς ἰδικούς του ἐσχότωσε τοὺς 10 Τούρκους καὶ οἱ ἄλλοι τοῦ ἔφυγαν, κατέβη κάτω εἰς τὰ Δερβενάκια, ὅπου ἦτο ὁ Κολοκοτρώνης, καὶ εἶχεν ἔλθει τότε ὁ Πλαπούτας μὲ τοὺς Καρυτινοὺς καὶ μὲ τὸν Ἀποστόλην Κολοκοτρώνην, ὁ Τσανέτος Χριστόπουλος μὲ τοὺς Φαναρίτας, ὁ Δημ. Δεληγιάννης καὶ πολλοὶ Τριπολιτσιῶται, οἵτινες ἦσαν μὲ τὸν Πλαπούταν. Ἦλθε δὲ καὶ ὁ Παπανίκας μὲ τοὺς Κορινθίους καὶ ἄλλοι καὶ ἔγεινών ὄλοι ἕως 6,000.

Συγχρόνως ἦλθαν ἀπὸ τὸ Κεφαλάρι καὶ ἀπὸ τοὺς Μύλους τοὺς Ἀφεντικούς οἱ καπεταναῖοι, ὁ Γεώργ. Σέκερης, ὁ Π. Γιατράκος, ὁ Δ. Τσώκρης καὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι ἐπολιορκούσαν τοὺς Τούρκους εἰς τὸ Ἄργος, καὶ οἱ ὁποῖοι δὲν τοὺς εἶδαν ὅτι ἔφυγαν, καὶ ἐν ᾧ ἐβγήκαν νύχτα εἰς τὰς 26 τοῦ Ἰουλίου μόλις τοὺς ἐνόησαν τὸ βράδυ τῆς αὐτῆς ἡμέρας καὶ οὕτως ἔγεινε συμβούλιον πολεμικόν, τὸ ὅποιον ἀπεφάσισε νὰ ἔλθουν ὅσα στρατεύματα ἦσαν εἰς τοὺς Μύλους καὶ εἰς τὸ Κεφαλάρι, νὰ χωρῖσασθοῦν εἰς τὸ χωρίον Χαρθάτι (Μυκίνας), καὶ ν' ἀφῆσιν τοὺς Τούρκους νὰ ἔμβουν εἰς τὸν δρόμον τοῦ Δερβενακίου, καὶ ἀφοῦ τοὺς κτυπήσῃ πρῶτον ὁ Κολοκοτρώνης¹ ἐμπρός, νὰ ἔρθουν ἔπειτα αὐτοὶ ἀπὸ πίσω καὶ νὰ τοὺς δώσουν τοῦ διαβόλου. Εἰ δὲ καὶ πᾶνε οἱ Πασάδες ἀπὸ τὸν ἄλλον δρόμον τοῦ Ἁγιοορίου, πάλιν νὰ κάμουν τὸ ἴδιον ἀφοῦ δηλαδὴ κτυπήσῃ πρῶτον ὁ Νικήτας, ὁ Δ. Ὑψηλάντης, ὁ Δικαῖος καὶ ἄλλοι ὅσοι ἦσαν ἐκεῖ νὰ ὑπάγουν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ πίσω νὰ τοὺς κλείσουν εἰς τὰ στενά ἐκεῖνα νὰ μὴ γλυτώσῃ οὔτε ρουθοῦνι.

Ἄλλ' ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰ ἔλα, ἀντὶ νὰ πάρουν οἱ καπεταναῖοι, ὅσοι ἦσαν εἰς τοὺς Μύλους, τοὺς στρατιώτας των καὶ νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν ἀπεφά-

¹ Ὁ Σ. Τρικούπης (Ἰστ. Β'. 303) ἀντὶ νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ Πλαπούτας, ὁ Δ. Δεληγιάννης, ὁ Ἀποστόλης Κολοκοτρώνης, καὶ ὁ Τσανέτιος Χριστόπουλος ἦλθαν μὲ τὰ στρατεύματά των εἰς τὸ Δερβενάκι, ὅπου ἦτο ὁ Κολοκοτρώνης, λέγει· ὅτι «ὁ Πλαπούτας, Δεληγιάννης καὶ Ἀπ. Κολοκοτρώνης ἐπῆγαν νὰ φυλάξωσι τὰ Δερβενάκια». Ὁ Κολοκοτρώνης λοιπὸν ποῦ ἦτο μὲ τὰ ἰδιαίτερα στρατεύματά του, καθὼς καὶ ὁ Ἀντώνης Κολοκοτρώνης, ὁ ὁποῖος χθὲς ἐκτύπησε τόσο κακὰ τοὺς Τούρκους· δὲν ἐποποθετῆ αὐτὸς ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν ἐξ ἀρχῆς εἰς τὰ Δερβενάκια· καὶ ὁ Π. Πατρῶν δὲ ἐκθέτει ἐν σελ. 133—136 τὰς μάχας κατὰ τῶν στρατευμάτων τοῦ Δράμαλη παρὰ πολὺ συγκεχυμένα· διὰ τοῦτο παραπέμπομεν ἐκεῖ τὸν Ἀναγνώστην, ἂν θέλῃ νὰ τὰ ἀναγνώσῃ καὶ νὰ κάμῃ τὴν παραβολήν.

σισε τὸ συμβούλιον, καὶ αὐτοὶ ὑπεσχέθησαν νὰ πιάσουν, ἐπῆγαν εἰς τὸ Ἄργος, ἔκαμαν λάφυρα τὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ἄφησεν ὁ Δράμαλης, καὶ οὐδὲ εἰδοποίησαν ὄλως διόλου τὸν ἀρχηγόν. Τὰ δὲ στρατεύματα τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τῶν ἄλλων καπεταναίων, ὡς εἶπαμεν, ἐκάθητο εἰς τὸ Δερβενάκι καὶ ἐκαρτεροῦσαν τοὺς Τούρκους, καὶ μάλιστα ὅσοι δὲν εὐρέθησαν εἰς τὸν χθεσινὸν πόλεμον ἐλύσσιαζαν καὶ ἔσκαζαν ἀπὸ τὸ κακόν των καὶ ἐντρέποντο, ἐπειδὴ ἔβλεπαν τοὺς ἄλλους, οἵτινες εἶχαν πολλὰ λάφυρα καὶ ὑπερηφανεύοντο διὰ τὴν νίκην. Εἰς τὸ πρόσωπὸν των ἦτο ζωγραφισμένα δύο πράγματα, ἡ λύπη καὶ ἡ ἐντροπή· ὁ δὲ ἀρχηγὸς τοὺς ἐπαρηγοροῦσε καὶ τοὺς ἔλεγεν· «ἐννοιά σας, Ἑλληνές μου, δὲν ἐσώθησαν οἱ Τοῦρκοι, πίσω εἶναι οἱ Πασάδες καὶ ἔχουν περισσότερα πλοῦτη, τὸ ἐδικόν σας μερδικὸ εἶναι πίσω ἤρωές μου».

Οἱ δὲ Καπεταναῖοι, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὸ συμβούλιον τοῦ Δερβενακίου ἐπίασαν τὸ Στεφάνι καὶ Ἀγινόρι, ὁ Νικήτας δηλαδὴ Σταματελόπουλος, ὁ Διον. Εὐμορφόπουλος, ὁ Δ. Ὑψηλάντης, ὁ Νικήτας Φλέσας, ὁ Ἀρχ. Φλέσας, ὁ Π. Κεφάλας, ὁ Γ. Χελιώτης, ὁ Χατζῆ Γιάννης Σοφικιώτης, ἓνα μέρος ἀπὸ τοὺς Αἰγινήτας στρατιώτας καὶ Ποριώτας, οἱ ὁποῖοι εὐρέθησαν ἐκεῖ καὶ πολλοὶ τσοπάνιδες, καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὰ γύρω χωρία ἐκτύπησαν τὴν 28 Ἰουλίου ἐκεῖ τοὺς Πασάδες καὶ τὸν ἴδιον Δράμαλην πηγαίνοντα ἀπὸ τὴν Γλυκιὰν τοῦ Ναυπλίου εἰς τὴν Κόρινθον, ἔκαμαν πολὺν σκοτωμὸν καὶ τοὺς ἐπῆραν ὅλα τὰ φορτηγὰ ζῶα, πολλὰ ἄλογα τῆς καββάλας, καὶ ὄλαις τῆς καμήλαις, ἀπὸ τῆς ὁποίας δὲν ἐγλύτωσε καμμία νὰ ὑπάγῃ διὰ σημάδι εἰς τὴν Κόρινθον. Αἱ γυναῖκες μάλι-

στα του χωρίου Ἀγινόρι ἐπῆραν πολλά λάφυρα καὶ καμήλαις φορτωμέναις.

Ὅτε ἐγένετο ὁ πόλεμος εἰς τὸ Ἀγινόρι, τὰ στρατεύματα τοῦ Δερβενακίου δὲν εἶχαν περὶ τούτου καμμίαν εἰδησιν, ἀλλ' ἔξαφνα ἀκούομεν βοήν τουφεκιῶν καὶ φωναῖς ἀπὸ τὰ βουνά, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐπέρασαν κατὰ τὸ Ἀγινόρι. Ἐτρεξεν εὐθὺς ὁ Πλαπούτας μὲ τοὺς ἰδικούς του, ὁ Γενναῖος, ὁ Χριστόπουλος, ὁ Δεληγιάννης καὶ ἄλλοι εἰς τὴν Κλένιαν, διὰ νὰ τοὺς ἔβγουν μπροστά, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἐπρόφθασαν, τοὺς ἐκυνήγησαν ἕως τὸ Χίλιο Μόδι, ἐσκότωσαν ἐξ αὐτῶν 10 καὶ 2 Δερβίσηδες ἐπίασαν ζωντανούς.

Μετὰ τὴν μάχην τῆς 29 Ἰουλίου ὁ Δ. Ὑψηλάντης διὰ τοῦ δρόμου τῆς Κορίνθου ἐπέρασεν εἰς τὴν Πέρα Χώραν ἢ δὲ πρᾶξις του αὐτῆ, διότι ἐπέρασεν ἀπέναντι τῶν Τούρκων, ἐθαυμάσθη ἀπὸ τοὺς τότε στρατιωτικούς. Τοιοῦτοτρόπως ὄλη ἡ περιφέρεια τοῦ Ἄργους ἐκαθαρίσθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἔμειναν ὀλίγοι, ὅσοι ἐκλείσθησαν εἰς τὸ Ναύπλιον, χωρὶς νὰ ἔχουν παντάπασι καθβαλαρίαν.

Ὅστω λοιπὸν ἔλον τὸ στράτευμα τοῦ Δράμαλη ἐκτυπήθη ἀπὸ τὸν Κολοκοτρώνην εἰς τὸ Δερβενάκι, εἰς δὲ τὸν Ἄγιον Σώστην ἐκτυπήθησαν τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀπὸ τὸν Νικήταν καὶ λοιποὺς καπεταναίους ἕως 10,000 Τοῦρκοι, διότι οἱ ἄλλοι εἶχαν προπεράσει· εἰς δὲ τὸ Ἀγινόρι ἐκτυπήθησαν μετὰ δύο ἡμέρας οἱ Πασάδες καὶ ὁ ἴδιος Δράμαλης ἀπὸ τὸν Νικήταν, Δ. Ὑψηλάντην καὶ λοιποὺς καπεταναίους. Αὐτὸς εἶναι ὁ πόλεμος τοῦ Δράμαλη εἰς τὰς τρεῖς θέσεις Δερβενάκι, Ἄγιον Σώστην καὶ Ἀγινόρι ἀπὸ 26 ἕως 28 Ἰουλίου 1822. Μετὰ δὲ τὴν νίκην ταύ-

τὴν ἢ λαφυραγωγία τοῦ ἐχθροῦ των ἐπροξένησε μεγάλην ἀγαλλίασιν εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὅχι τόσο διὰ τὰ πλούσια λάφυρα, ὅσον διὰ τὴν παληκαριάν των καὶ τὴν μεταξὺ των ἐπίδειξιν. Πόσοι δὲ ἐσκοτώθησαν οὔτε οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἐμέτρησαν, οὔτε ἡμεῖς εἶχαμεν τοιαῦτας τότε φροντίδας· ἀλλ' ὡς μᾶς ἐβεβαίωσεν ὁ Ἀβδουλάχμπης καὶ ἄλλοι, ὅταν ἐκυριεύσαμεν τὴν Κόρινθον τὴν δευτέραν φοράν, εἰς τοὺς τρεῖς αὐτοὺς πολέμους ἐσκοτώθησαν ὑπὲρ τὰς 5,000 Τοῦρκοι· δηλαδὴ 4,000 εἰς Δερβενάκι καὶ Ἄγιον Σώστην, καὶ 1,000 εἰς Ἀγινόρι. Ἄλλ' ὅλοι οἱ σκοτωθέντες Τοῦρκοι, καθὼς μᾶς εἶπεν ὁ Ἀβδουλάχμπης, εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους πολέμους, καὶ ὅταν ἐπερνοῦσαν τὰς τροφάς, καὶ εἰς τοὺς διαφόρους ἀκροβολισμούς εἰς τὴν Ἀργολίδα, Βασιλικά, Πέρα Χώραν, Ἀκράταν, λογαριάζονται ἕως 18,000, οἱ δὲ ἄλλοι ἐχάθησαν ἀπὸ τὴν ἀρρωστίαν, ἐκτὸς 2,000, οἱ ὅποιοι ἐπέρασαν μὲ τὸν Δελῆ Ἀχμέτην εἰς τὰς Πάτρας, καὶ ἡ φρουρὰ τοῦ Ἀβδουλάχμπη, ἐκ τῆς ὁποίας ἔζησαν 350¹.

¹ Ἄσματα δημοτικὰ εἰς τὰς μάχας τοῦ Δερβενακίου

Τοῦ Δράμαλη οἱ μπέηδες καὶ τοῦ Μωριά οἱ λεβέντες,
Στὰ Δερβενάκια κείτονται κορμιὰ χωρὶς κεφάλια.
Στρώμα ἔχουε τὴ μαύρη γῆ προσκέφαλο τῆς πέτρας,
Καὶ τ' ἀπὸ πάνω σκέπασμα τὰ χιόνια καὶ τοὺς πάγους.
Κι' ὅσοι διαβάταις κι' ἂν περνᾶν, στέκονται καὶ τοὺς λένε·
« Κορμιὰ ποῦ εἶν' τὰ κεφάλια σας καὶ ποῦ εἶν' καὶ τ' ἄρματά σας; »
« Γκιαούριδες τὰ πῆρανε καὶ στὰ βουνὰ πηγαίνουν ».
Κλαῦτε μανοῦλαις γιὰ παιδιὰ, γυναῖκες γιὰ τοὺς ἄντρες,
Καὶ σὺ κυρὰ Κιαμήλμπηνα Κιαμήλμπη τὸν μπέη,
Ποῦ ἦταν στὸν κόσμον ἔξακουστός στὴν Πόλι ἔξακουσμένος.

Ἔτερον.

Τῆς Ροῦμελης οἱ μπέηδες καὶ τοῦ Μωριά οἱ λεβέντες,
Σ' τὸ Ντερβενάκι κείτονται κορμιὰ δίγως κεφάλια.

στα τοῦ χωρίου Ἀγινόρι ἐπῆραν πολλὰ λάφυρα καὶ καμήλαις φορτωμένας.

Ὅτε ἐγίνετο ὁ πόλεμος εἰς τὸ Ἀγινόρι, τὰ στρατεύματα τοῦ Δερβενακίου δὲν εἶχαν περὶ τούτου καμμίαν εἰδησιν, ἀλλ' ἐξαφνα ἀκούομεν βοήν τουφεκιῶν καὶ φωναῖς ἀπὸ τὰ βουνά, ὅτι οἱ Τοῦρκοι ἐπέρασαν κατὰ τὸ Ἀγινόρι. Ἐτρεξεν εὐθύς ὁ Πλαπούτας μὲ τοὺς ἰδικούς του, ὁ Γενναῖος, ὁ Χριστόπουλος, ὁ Δεληγιάννης καὶ ἄλλοι εἰς τὴν Κλένιαν, διὰ νὰ τοὺς ἔβγουν μπροστά, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἐπρόφθασαν, τοὺς ἐκυνήγησαν ἕως τὸ Χίλιο Μόδι, ἐσκοτώσαν ἐξ αὐτῶν 10 καὶ 2 Δερβίσηδες ἐπίασαν ζωντανούς.

Μετὰ τὴν μάχην τῆς 29 Ἰουλίου ὁ Δ. Ὑψηλάντης διὰ τοῦ δρόμου τῆς Κορίνθου ἐπέρασεν εἰς τὴν Πέρα Χώραν· ἡ δὲ πρᾶξις του αὐτῆ, διότι ἐπέρασεν ἀπέναντι τῶν Τούρκων, ἐθαυμάσθη ἀπὸ τοὺς τότε στρατιωτικούς. Τοιουτοτρόπως ὄλη ἡ περιφέρεια τοῦ Ἄργους ἐκαθαρίσθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἔμειναν ὀλίγοι, ὅσοι ἐκλείσθησαν εἰς τὸ Ναύπλιον, χωρὶς νὰ ἔχουν παντάπασι καθβαλαρίαν.

Οὕτω λοιπὸν ὄλον τὸ στράτευμα τοῦ Δράμαλη ἐκτυπήθη ἀπὸ τὸν Κολοκοτρώνην εἰς τὸ Δερβενάκι, εἰς δὲ τὸν Ἄγιον Σώστην ἐκτυπήθησαν τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἀπὸ τὸν Νικήταν καὶ λοιποὺς καπεταναίους ἕως 10,000 Τοῦρκοι, διότι οἱ ἄλλοι εἶχαν προπεράσει· εἰς δὲ τὸ Ἀγινόρι ἐκτυπήθησαν μετὰ δύο ἡμέρας οἱ Πασάδες καὶ ὁ ἴδιος Δράμαλης ἀπὸ τὸν Νικήταν, Δ. Ὑψηλάντην καὶ λοιποὺς καπεταναίους. Αὐτὸς εἶναι ὁ πόλεμος τοῦ Δράμαλη εἰς τὰς τρεῖς θέσεις Δερβενάκι, Ἄγιον Σώστην καὶ Ἀγινόρι ἀπὸ 26 ἕως 28 Ἰουλίου 1822. Μετὰ δὲ τὴν νίκην ταύ-

τὴν ἢ λαφυραγωγία τοῦ ἐχθροῦ των ἐπροξένησε μεγάλην ἀγαλλίασιν εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὅχι τόσον διὰ τὰ πλούσια λάφυρα, ὅσον διὰ τὴν παληκαριάν των καὶ τὴν μεταξὺ των ἐπίδειξιν. Πόσοι δὲ ἐσκοτώθησαν οὔτε οἱ Τοῦρκοι τοὺς ἐμέτρησαν, οὔτε ἡμεῖς εἶχαμεν τοιαύτας τότε φροντίδας· ἀλλ' ὡς μᾶς ἐβεβαίωσεν ὁ Ἀβδουλάχμπεης καὶ ἄλλοι, ὅταν ἐκυριεύσαμεν τὴν Κόρινθον τὴν δευτέραν φορὰν, εἰς τοὺς τρεῖς αὐτοὺς πολέμους ἐσκοτώθησαν ὑπὲρ τὰς 5,000 Τοῦρκοι· δηλαδή 4,000 εἰς Δερβενάκι καὶ Ἄγιον Σώστην, καὶ 1,000 εἰς Ἀγινόρι. Ἄλλ' ὄλοι οἱ σκοτωθέντες Τοῦρκοι, καθὼς μᾶς εἶπεν ὁ Ἀβδουλάχμπεης, εἰς ὄλους τοὺς ἄλλους πολέμους, καὶ ὅταν ἐπερνοῦσαν τὰς τροφάς, καὶ εἰς τοὺς διαφόρους ἀκροβολισμούς εἰς τὴν Ἀργολίδα, Βασιλικά, Πέρα Χώραν, Ἀκράταν, λογαριάζονται ἕως 18,000, οἱ δὲ ἄλλοι ἐχάθησαν ἀπὸ τὴν ἀρρωστίαν, ἐκτὸς 2,000, οἱ ὅποιοι ἐπέρασαν μὲ τὸν Δελη Ἀχμέτην εἰς τὰς Πάτρας, καὶ ἡ φρουρὰ τοῦ Ἀβδουλάχμπεη, ἐκ τῆς ὁποίας ἔζησαν 350'.

Ἄσματα δημοτικὰ εἰς τὰς μάχας τοῦ Δερβενακίου

Τοῦ Δράμαλη οἱ μπέηδες καὶ τοῦ Μωριά οἱ λεβέντες,
 Στὰ Δερβενάκια κείτονται κορμιὰ χωρὶς κεφάλια.
 Στράμα ἔχουε τὴ μαύρη γῆ προσκέφαλο τῆς πέτρας,
 Καὶ τ' ἀπὸ πάνω σκέπασμα τὰ χιόνια καὶ τοὺς πάγους.
 Κι' ὅσοι διαβάταις κι' ἂν περνᾶν, στέκονται καὶ τοὺς λένε·
 « Κορμιὰ ποῦ εἶν' τὰ κεφάλια σας καὶ ποῦ εἶν' καὶ τ' ἄρματά σας; »
 « Γκισούριδες τὰ πῆρανε καὶ στὰ βουνὰ πηγαίνουν ».
 Κλαῦτε μανοῦλαις γιὰ παιδιὰ, γυναῖκες γιὰ τοὺς ἄντρες,
 Καὶ σὺ κυρὰ Κιζμήλμπεηνα Κιζμήλμπεη τὸν μπέη,
 Ποῦ ἦταν στὸν κόσμον ἔξακουστὸς στὴν Πόλι ἔξακουσμένος.

Ἐτερον.

Τῆς Ρούμελης οἱ μπέηδες καὶ τοῦ Μωριά οἱ λεβέντες,
 Σ' τὸ Ντερβενάκι κείτονται κορμιὰ δίγως κεφάλια.

Ἄφου οἱ Τούρκοι ἐμαζεύθησαν εἰς τὴν Κόρινθον μετὰ τὸν Δράμαλην, τότε ὁ ἀρχηγὸς ἐσύστησε τὴν πολιορκίαν τῆς Κορίνθου καὶ διέταξε τὸν Πλαπούταν νὰ ἀφήσῃ εἰς Δερβενάκια τοὺς Τριπολιτσιώτας μετὰ τὸν Π. Ζαφειρόπουλον, τοὺς Τσάκωνας καὶ μέρος Ἀρκαδινῶν εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην καὶ εἰς τὸν Ἅγιον Βασίλειον καὶ τὴν Κλένιαν. Ἄπὸ τὸ Δερβενάκι δὲ ὁ ἀρχηγὸς ἀνεχώρησε τὴν 1 Αὐγούστου διὰ τὸ Σοῦλι καὶ ἐπῆρε μαζύ του καὶ ὄλους τοὺς ἄλλους, τὸν Πλαπούταν, τὸν υἱὸν τοῦ Γενναίου¹, τὸν Ἀποστόλην Κολοκοτρώνην, τὸν Π. Γιατράκον, τοὺς Μιστριώτας, τὸν Τσανέτον Χριστόπουλον μετὰ τοὺς Φαναρίτας, τὸν Παππᾶ Νίκαν μετὰ τοὺς Κορινθίους ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Γιαννάκη Κολοκοτρώνη, τὸν Ἀναγνώστην Πετιμεζᾶν πρῶην πολιορκητὴν τῆς Κορίνθου, καὶ τοὺς ἄλλους Πετιμεζαίους μετὰ τοὺς Καλαβρυτινοὺς καὶ ἐκεῖ ἐσύστησε στρατόπεδον, εἰς δὲ τὸ χωρίον Μάτσαν τῆς ἐπαρχίας Κορίνθου ἐσύστησε τὸ φροντιστήριον. Αὕτη ἡ ἐπαρχία εἶχε τόσα σιτάρια καὶ κριθάρια ὥστε δὲν ἤμπόρεσαν οἱ στρατιῶται ὀλόκληρον χρόνον νὰ τὰ σώσουν.

Στρώμα ἔχουνε τὴ μαύρη γῆ, προσκέφαλο μιὰ πέτρα,
καὶ τ' ἀπὸ πάνω σκέπασμα τοῦ φεγγαριοῦ τὴν λάμπην.
Κι' ἓνα πουλάκι ἐπέρασε καὶ τὸ ξαναρωτᾶνε
« Πουλι πῶς πάει ὁ πόλεμος τὸ κλέφτικο τουφέκι ; »
Μρωστὰ πάει ὁ Νικηταρᾶς πίσω ὁ Κολοκοτρώνης,
καὶ παραπίσω οἱ Ἕλληνες μετὰ τὰ σπαθιά στὰ χέρια.

¹ Μετὰ τὸν μεγάλον πόλεμον τοῦ Δερβενακίου ἦλθεν ὁ Γενναῖος ἀπὸ τὴν Ῥοῦμέλην εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ ἐκεῖ εὗρέθη μαζύ του καὶ ὁ χαπετὰν Γάτσος Ὀλύμπιος μετὰ τὸν υἱὸν τοῦ Μήτσου καὶ μετὰ ἄλλους ἑκατὸν Μακεδόνας· αὐτοὶ ἐπήγαιναν πάντοτε μετὰ τὸν Γενναῖον καὶ ἐπολεμοῦσαν τοὺς Τούρκους καλὰ εἰς τὸ Δερβενάκι καὶ εἰς τὰ Βασιλικά, καὶ δταν ἔφυγαν διὰ τὴν πατρίδα των οἱ Πελοποννήσιοι ἔλυθθησαν διὰ τὴν ἀναχώρησίν των.

Μετὰ δὲ ταῦτα καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλη πάλιν ἄρχισεν ἡ ῥαδιουργία τῶν πολιτικῶν, φοβουμένων μήπως ὁ Κολοκοτρώνης στήσῃ στρατοκρατίαν, καὶ ἐπειδὴ ἡ Γερουσία τῆς Πελοποννήσου ἀπέκτησε μεγάλην ὑπόληψιν καὶ δύναμιν ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ, βοηθουμένη δὲ καὶ ἀπὸ τὸν ἀρχιστράτηγόν της Κολοκοτρώνην, μετὰ τὸν ὅποιον κατέστρεψε τὸν φοβερὸν Δράμαλην, ἐνήργει ἐντὸς τῶν καθηκόν των της ἕ,τι ἤθελε καὶ ἔγεινε πλέον ἐπίζηλος ἀπέναντι τῶν ἀριστοκρατικῶν, ἡ Βουλὴ ἄρχισε νὰ ἐνεργῆ τὴν διάλυσίν της, καὶ πολλὰ πρὸς τοῦτο ἐτεχνάσθησαν, καὶ ἐν ἀποτυχίᾳ ἐσκέφθησαν νὰ τὴν ἐνώσουν μετὰ τὴν Βουλὴν, νὰ τὴν συγχωνεύσουν διὰ νὰ σκεπάσουν οὕτω τὴν ἀδυναμίαν των. Ἡθέλησαν μάλιστα ν' ἀποδώσουν τὴν ἐνέργειαν ταύτην καὶ εἰς τὸν ἴδιον Κολοκοτρώνην λέγοντες, ὅτι τάχα ἐπρόδωκε τὴν Γερουσίαν καὶ ἐπεθύμει τὴν διάλυσίν της, καὶ διέδοσαν τοῦτο ἐπιτηδες διὰ νὰ εἰσχωρήσῃ μεταξὺ αὐτῆς καὶ ἐκείνου ἡ δυσπιστία, καὶ πρὸς τοῦτο τὸ Ἐκτελεστικὸν καὶ ὄσα μέλη τῆς Βουλῆς ἦσαν εἰς τὰ πλοῖα εἰς τοὺς Μύλους ἔστειλαν τὸν Κωνσταντῖνον Μεταξᾶν εἰς τὸ Σοῦλι χωρίον τῆς Κορίνθου, ὅπου ἦτο τὸ στρατόπεδον τοῦ Κολοκοτρώνη μετὰ τὸ σχέδιον τῆς διαλύσεως, ἀλλ' ἡ Γερουσία ἐπρόλαβε καὶ εἶχε στείλει τὸν νέον γερουσιαστὴν τοῦ Κολοκοτρώνη, Ἀναγνώστην Παπαγιαννακόπουλον, διὰ τοῦ ὁποῦ ἐκάμνε γνωστὰς πρὸς τοῦτον τὰς σκέψεις της καὶ τὸν σκοπὸν τῶν πολιτικῶν, καὶ ἐκάλεσε τοῦτον νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, ὡς εἶπαμεν, καὶ δταν ἐπῆγεν ἔγεινεν ἔγγραφον συμφωνητικὸν μεταξύ των νὰ συνασπίζωνται ἀμφοτέρω, καὶ ἐδώθεν πλέον ἐδόθη ἡ ἀφορμὴ καὶ ἔγειναν περισσότεραι ῥαδιουργίαι· ἀλλ' ὁ Κολοκοτρώνης τότε

δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γελασθῆ, διότι, ὡς εἶπομεν, ὁ Π. Κρεβατᾶς εἰς τὸν Ἀχλαδόκαμπον μαγνητισθεὶς ἀπὸ τὸν πατριωτισμὸν τοῦ Κολοκοτρώνη ὠμολόγησε πρὸς τοῦτον ὅλα ὅσα οἱ πολιτικοὶ ἐνέργησαν εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἄλλοῦ κατ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Δ. Ὑψηλάντη, καὶ τὴν τρομερὰν συνωμοσίαν, ἣ ὁποία σκοπὸν εἶχεν ὄχι νὰ τοὺς δολοφονήσουν, ἀλλὰ μόνον νὰ τοὺς γυμνώσουν ἀφαιροῦντες ἀπὸ αὐτοὺς τὰ ὄπλα, ἂν καὶ ὁ Μαυρομιχάλης ἐπροσπάθει νὰ τοὺς πείσῃ, ὅτι ἡ ἀχαριστία εἶναι προτέρημα καὶ ἡ δολοφονία εἶναι ἀρετὴ εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἀξίωμα Μανιάτικον καὶ ἴδιον τῆς οἰκογενείας τῶν Μαυρομιχαλέων. Λέγουσι δὲ προσέτι, ὅτι ἐκ μέρους τῶν πολιτικῶν ἐστάλη ὁ Παλαιῶν Πατρῶν νὰ πείσῃ τὴν Γερουσίαν ὥστε νὰ ἐνδώσῃ νὰ ἐνωθῆ μετὰ τὴν Βουλὴν, καὶ οὕτω νὰ συνδιοικοῦν ὑπὸ ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ὄνομα τῆς Βουλῆς, καταργουμένου τοῦ ὀνόματος τῆς Γερουσίας, ἐκ δὲ τῆς καταργήσεως ταύτης θὰ εὕρισκον εὐλογον αἰτίαν νὰ καταργήσουν καὶ τὰς ἄλλας δύο Γερουσίας τῶν τμημάτων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος τῆς ἀνατολικῆς καὶ τῆς δυτικῆς, καὶ μαζὺ μετὰ αὐτὰς καὶ τὴν πολυθρύλλητον πλέον καταστᾶσαν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Κολοκοτρώνη· ἀλλ' ἐκ τούτων δὲν ἐπραγματοποιήθη τότε τίποτε, ἕως ὅτου ἔγεινεν ἡ συνέλευσις τοῦ Ἄστρους, ὅπου ἐφανερῶθῃ λαμπρότερον τὸ πάθος καὶ ὁ σκοπὸς τῶν πολιτικῶν, ὡς προχωροῦντες θέλομεν διηγηθῆ.

Εἶπομεν ἀνωτέρω, ὅτι ὁ Π. Πατρῶν ἐστάλη νὰ πείσῃ τὴν Γερουσίαν νὰ ἐνωθῆ μετὰ τὴν Βουλὴν, καὶ ὅτι δὲν εἰσηκούσθη· ἡ ἐνέργεια αὕτη ἐγένετο μυστικῶς, διότι ἐφοβεῖτο τὸν Κολοκοτρώνη, τοῦ ὁποίου καὶ τὸν ἀχνὸν τότε οἱ πολιτικοὶ ἔτρεμαν, ἔπειτα ὅμως ὅταν ὁ Κολοκο-

τρώνης ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν μετὰ τὴν νίκην τοῦ κατὰ τοῦ Δράμαλη, ὅπου τὸν ἐδέχθησαν ὡσὰν νικητὴν ἐδέχθη καὶ τὸν Π. Πατρῶν ὡς φίλον του, διότι ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ οἱ δύο ἐχθρεύοντο, καὶ μάλιστα ὁ Κολοκοτρώνης ἔσωζεν ἐνδομύχως τὴν ἀπέχθειάν του κατὰ τοῦ ἀρχιερέως, διότι οὗτος ὑπῆρξεν ὁ αἷτιος νὰ ἐμποδισθῆ ὁ Κολοκοτρώνης νὰ καταβῆ καὶ κυριεύσῃ τὰς Πάτρας, ὅτε μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Τριπολιτσᾶς οἱ Τοῦρκοι τὸν ἐπερίμεναν· ἐφιλιώθη δὲ ὡς καλὸς χριστιανὸς μετὰ τὸν ἀρχιερέα, διότι οὗτος εἶχε διορισθῆ μετ' ἄλλων νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν διὰ τὸ γενικὸν καλὸν τῆς πατρίδος καὶ δὲν ἐσύμφερε πλέον εἰς τὸν Κολοκοτρώνη νὰ τὸν ἔχῃ ἐχθρόν.

Εἰς δὲ τὰς διαφόρους ὁμιλίας καὶ συζητήσεις, τὰς τὰς ὁποίας οἱ Ἕλληνες, κάμνουσι περὶ τῆς ἐκστρατείας καὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ Δράμαλη ἀποδίδουσι εἰς αὐτὸν ἀνικανότητα στρατιωτικὴν καὶ κουφότητα, καὶ προσέτι ἰσχυρίζονται, ὅτι οἱ Τοῦρκοι τῆς ἐκστρατείας ἦσαν διηρημένοι μεταξὺ των, καὶ ὅτι τάχα οἱ ἄλλοι δὲν ἄκουσαν τὸν Ἀλῆ πασᾶν Ἀργίτην, ὅστις διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου φρούραρχος Ναυπλίου ἤρχετο καὶ αὐτὸς ἐπὶ τούτῳ μετὰ τῆς στρατιᾶς τοῦ Δράμαλη. Ἄλλ' ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐρχόμενος νὰ ἐμβῇ εἰς τὸ Ναύπλιον μετὰ ἑπτακοσίου στρατιώτας καὶ ἔχων ἰδιαιτέραν διαταγὴν, δὲν ἀπετέλει μέρος τοῦ στρατοῦ τοῦ Δράμαλη, καὶ ἐπομένως δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὰ στρατιωτικά του συμβούλια. Τοῦτο δὲ ἐξάγεται ἐκ τῶν ἐξῆς. Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ναυπλίου ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε τὸν Ἀλῆ πασᾶν καὶ τὸν ἄλλον τοῦ Ναυπλίου εἰς τὸ σπίτι του καὶ ἐσυγκατιοκοῦμεν ὅλοι μαζὺ, καὶ ποτὲ δὲν ἔγεινε τοιαύτη

ὁμιλία ἀπὸ τὸν Ἀλῆ πασᾶν, ἂν καὶ πάντοτε ὠμιλοῦμεν περὶ πολεμικῶν πραγμάτων καὶ μάλιστα τὸν ἐρωτήσαμεν, διὰ τί ὁ στρατὸς τοῦ Δράμαλη δὲν ἐχωρίσθη εἰς δύο σώματα, καὶ τὸ ἓνα ἐξ αὐτῶν νὰ ὑπάγῃ εἰς τὰς Πάτρας, καὶ αὐτὸς μᾶς εἶπεν, ὅτι ἐκεῖ δὲν ἦτο ἀνάγκη διότι ὑπῆρχε στρατὸς, καὶ ὁ στόλος ὑπῆρχεν. Ὁ πασᾶς αὐτὸς ἔτε κατὰ πρῶτον εἶδε τὸν Κολοκοτρώνην φοροῦντα τὴν κάπαν του καὶ τὰ τσαρούχια του, (τότε ἦσαν μέσα εἰς τὸν ὄνταν πολλοὶ Τούρκοι καὶ Ἕλληνες, καὶ ἦτο πρῶι, καὶ εἶπαν τοῦ πασᾶ, ὅτι αὐτὸς, ὁ ὁποῖος ἐμβῆκε μέσα εἶναι ὁ Κολοκοτρώνης, εἶδε δὲ καὶ ἡμᾶς τοὺς ἄλλους ὄλους, ὅτι ἅμα ἐμβῆκεν ἐσηκώθημεν ἐπάνω, ἀμέσως ἐσηκώθη καὶ αὐτὸς, τοῦ ἔπιασε τὸ χέρι, τὸν ἐχαιρέτισε καὶ ἔπειτα ἐκάθησε, καὶ ἐκάθισε καὶ τὸν Κολοκοτρώνην κοντά του, πρᾶγμα ἀσυνήθιστον, διότι οἱ πασᾶδες δυσκόλως ἐκινουῦντο ἀπὸ τὸν τόπον των, διότι τοῦτο ἀντιβαίνει εἰς τὴν θρησκείαν των καὶ τὴν ἐθνικὴν των δόξαν)· ἀφοῦ τὸν ἐκύτταξε καλά, εἶπεν· ὅτι τώρα πιστεύω, ὅτι θὰ χαθῆ ὁ Σουλτάνος ἐνόσφ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων φοροῦν τοιαῦτα ἐνδύματα καὶ εἶναι μονοιασμένοι. Καὶ τῷ ὄντι, διότι καὶ αὐτοὶ οἱ καπεταναῖοί μας ὀλίγον διέφερον τῶν χωρικῶν κατὰ τὰ ἐνδύματα. Ἦσαν καὶ αὐτοὶ πενιχρὰ ἐνδυμένοι, καὶ μὲ τὰ χέρια των ἔπιαναν τὰ λερωμένα ἀπὸ βούτυρον καὶ λάδι δέρματα τὰ χρησιμεύοντα εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν τσαρουχιῶν, καὶ τὰ ἔβαλλαν ὑπὸ τὴν ἀμασχάλην των, διότι δὲν εἶχαν τότε νὰ ὑποδεθῶν οὔτε ἀπὸ τοῦ χοίρου τὸ δέρμα· σήμερον ὅμως οἱ νεώτεροι Ἕλληνας φοροῦν λουστρίνια. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Ἀλῆ πασᾶς Ἀργίτης εἶχε φύγει Μπέης ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, καὶ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ὁ Σουλ-

τάνος τὸν ἔκαμε πασᾶν δευτέρας τάξεως μὲ δύο οὐράς, (τούγια) καὶ ἐπομένως δὲν ἐδύνατο νὰ φέρῃ κρίσιν ἐμπροσθεν τοῦ Δράμαλη, ὅχι μόνον διότι, ὡς εἶπαμεν, δὲν εἶχε μέρος εἰς τὰ στρατεύματα, ἀλλὰ καὶ διότι ὁ Δράμαλης ἦτο πολὺ ἀνώτερός του κατὰ τὸν βαθμὸν, ἐπειδὴ ἦτο μεγάλος σταυλάρχης τοῦ Σουλτάνου καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας. Ὅταν δὲ τὰ στρατεύματα ἄρχισαν νὰ χύνωνται εἰς τὴν Ἀργολίδα, ὁ Ἀλῆς ἀμέσως χωρισθεὶς ἐπῆγε καὶ ἐμβῆκεν εἰς τὸ Ναύπλιον, ἀνέγνωσε τὴν διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου, ἀναγνωρίσθη ἀνώτερος ἔλων τῶν ἐκεῖ Τούρκων, ἔκλεισε τὴν πύλην τῆς πόλεως καὶ ἔκτοτε, χωρὶς τὴν ἄδειάν του, κανεὶς οὔτε ἐμβαινεν, οὔτε ἔβγαίνεν. Ἐξω ἀπὸ τὴν πόλιν ὅπου τώρα εἶναι ἡ βρύσις, ἐκεῖ ἐμπορεύοντο οἱ στρατιῶται καὶ οἱ κάτοικοι, καὶ ἐπειδὴ ὁ Δράμαλης ἤθελε νὰ ἔχῃ καὶ αὐτὸς ἐλευθέραν τὴν εἴσοδον εἰς τὴν πόλιν, καὶ ὁ φρούραρχος Ἀλῆ πασᾶς δὲν ἔστερξεν εἰς τοῦτο, ὁ Δράμαλης ἐχόλιασεν, ἐπῆγεν εἰς τὴν Ἀρειαν καὶ ἐκεῖ ἐκάθητο. Ἐπειτα διέταξε τὸν πασᾶν, ὡς φρούραρχον, νὰ καταστρέψῃ διὰ τῶν κανονίων τοῦ φρουρίου τὸ Καστέλι καὶ πρὸς τοῦτο ἔστειλεν εἰς τὴν πόλιν ἰδικούς του πυροβολητάς, καὶ ὁ πασᾶς ὑπάκουσε καὶ τοὺς ἐδέχθη, μὴ δυνάμενος νὰ ἀντείπῃ, διότι ἄλλως τὸ ἐμάνθανεν ὁ Σουλτάνος καὶ τοῦ ἔκοβε τὸ κεφάλι. Ἐνήργησε λοιπὸν τὴν διαταγὴν τοῦ Δράμαλη· ἀλλ' ἀπὸ τὸ Καστέλι ὀλονυκτὶς οἱ Ἕλληνες ἔρριπταν κανόνια εἰς τὴν πόλιν, τὰ ὅποια ἔφερον βλάβην εἰς τοὺς κατοίκους, ὅτινες παρεκάλεσαν τὸν ἐπίσκοπον Βρεσθένης, ὁ ὁποῖος ἦτο ὀμηρος, ὡς ἐπροεῖπαμεν, καὶ ἔστειλεν ἄνθρωπον καὶ ἐφώναξεν εἰς τὴν φρουρὰν τῶν Ἑλλήνων νὰ παύσουν, διότι καὶ αὐτοὺς τοὺς ὀμήρους θὰ φονεύ-

σουν τὰ κανόνια, ἀλλὰ καὶ οἱ Τοῦρκοι κάτοικοι τῆς πόλεως ἐσηκώθησαν εἰς τὸ πόδι, ἐπῆγαν εἰς τὴν Ἄρειαν καὶ παρεκάλεσαν τὸν Δράμαλην νὰ διατάξῃ καὶ αὐτὸς τὴν παῦσιν τοῦ κανονοβολισμοῦ, διὰ νὰ μὴν ῥίπτουν ἀπὸ τὸ Μποῦρτσι καὶ οἱ Ἕλληνες καὶ καταστρέφουν τὰ σπίτια τῆς πόλεως καὶ σκοτώνουν τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιὰ, καὶ ὁ Δράμαλης ἀμέσως διέταξε τὴν παῦσιν τοῦ κανονοβολισμοῦ. Ὅλα δὲ ταῦτα γνωρίζουν οἱ ἐπιζῶντες τῶρα Β. Χριστακόπουλος, γερουσιαστῆς, Ν. Γιαννακόπουλος, Προκόπιος Παπαδόπουλος ἀπὸ τὴν Νεμνίτσαν τῆς Καρύταινας, καὶ ἄλλοι πολλοί, οἱ ὅποιοι εὐρέθησαν καὶ ἔμεναν μέσα εἰς τὸ Ναύπλιον.

Ὁ Μαχμουτ πασᾶς τῆς Δράμας ἐδιωρίσθη κατ' εὐθείαν ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας ταύτης, διότι εἶχε τὴν ἐμπιστοσύνην του, ἦτο δὲ καὶ πολὺ πλούσιος καὶ εἶχε καταβάλει τὰ πλοῦτη του διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐκστρατείας, ἣ ὁποία ἐγένετο διὰ νὰ κυριευθῇ ἡ Πελοπόννησος. Τότε δὲ ὁ Χουρσήτ πασᾶς εἶχε χάσει τὴν εὐνοίαν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην τοῦ Σουλτάνου, διότι τὸν διέβαλον, ὅτι ἐσφετερίσθη κρυφίως τοὺς θησαυροὺς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ὁ Σουλτάνος τὸν ἔκοψεν ὕστερα, καθὼς ἐμάθομεν. Τότε δὲ μάλιστα ἐλέγετο, ὅτι ὅταν ἔφθασεν ὁ δῆμιος νὰ τὸν θανατώσῃ, ὁ Χουρσήτ εἶχεν ἀποθάνει τὴν προλαβοῦσαν ἡμέραν καὶ εἶχε ταφῆ, ἀλλ' ὁ δῆμιος διὰ νὰ ἐκτελέσῃ τὴν προσταγὴν τοῦ Σουλτάνου τὸν ἐξέθαψε καὶ τοῦ ἔκοψε τὸ κεφάλι. Ἐμάθομεν δὲ, ὅτι ὁ Δράμαλης εἶχε καὶ αὐτόγραφον τὴν διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου, καὶ ἐφροντίσαμεν εἰς τὸ Δερβενάκι, ὅπου τότε τοῦ ἐπήραμεν ἔλα του τὰ πράγματα καὶ τὸ ταμιεῖόν του μὴπως εὐρωμεν αὐτὸ τὸ ἔγγραφο, ἀλλὰ

δὲν εὐρέθη τοιοῦτον. Ὁ Δράμαλης στρατηγηματικῶς εἰς τίποτε ἄλλο δὲν ἔσφαλεν, εἰμὴ μόνον εἰς τοῦτο, ὅτι δὲν ἐσύστησε στρατιωτικὴν γραμμὴν ἀπὸ Κορίνθου εἰς Ναύπλιον, καὶ εἰς τοῦτο καὶ μόνον ἐγελάσθη, καὶ ὄχι εἰς ἕσα ἄλλα τοῦ λέγουν οἱ ἐπικρίνοντες αὐτόν. Αὐτὸς ἐπέρασεν ὄλην τὴν Ῥούμελην ἀμαχητί, ἦλθεν εἰς τὰ Μεγάλα Δερβένια, καὶ, φυγόντων τῶν εὐρεθέντων ἐκεῖ ὀλίγων Ἑλλήνων, ἔφθασεν εἰς τὴν Κόρινθον, τὴν ὁποίαν ἠῦρεν ἔρημον, ὡς καὶ τὸ φρούριον αὐτῆς. Ὁ σκοπὸς του ἦτο νὰ προφθάσῃ καὶ τὸ Ναύπλιον, ὡς καὶ τὸ ἐπρόφθασεν. Ἀξιέπαινος εἶναι διὰ τοῦτο καὶ μέγας στρατηγός. Ἄλλ' οἱ ἐπικρίνοντες αὐτόν, δὲν λέγουν τί ἄλλο μεγαλιότερον ἔπαθεν, ὅλως διόλου ἀνεξάρτητον τῆς φρονήσεώς του, τῆς γενναιότητος καὶ τῆς θελήσεως αὐτοῦ καὶ τοῦ στρατοῦ του ὄλου ἀκόμη. Ὁ Δράμαλης εἶχε σχέδιον λαμπρόν, διότι ἐσυνεννοήθη πρότερον μὲ τὸν στόλον τοῦ Σουλτάνου διὰ νὰ καταβῆ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Ἀργολίδα καὶ νὰ φέρῃ τροφάς, πολεμοφόδια, πυροβόλα, πυροβολητὰς καὶ ἄλλας μηχανὰς τοῦ πολέμου, διότι ἡ ἐκστρατεία αὕτη τοῦ Σουλτάνου ἦτο μεγάλη καὶ δυνατὴ κατὰ ξηρὰν καὶ κατὰ θάλασσαν, ἦτο ἀπὸ ἐκείνας τὰς ἐκστρατείας, διὰ τῶν ὁποίων εἶχε κατακτήσει τὸν μισὸν κόσμον. Ἐχουν δὲ δίκαιον ὅσοι κάμνουν τὰς παρατηρήσεις των τῶρα ἔπειτα ἀπὸ σαράντα χρόνους, διότι βλέπουν τὸν Σουλτάνον τόσο ἀδύνατον. Ἡ δυστυχία τοῦ Δράμαλη καὶ ὄλου τοῦ στρατεύματος ἦτο, διότι δὲν ἐμβῆκεν ὁ στόλος εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἀργολίδος διὰ νὰ λάβῃ τὰς τροφάς, διότι εἶχαν ἀνάγκην τούτων, ἐπειδὴ εἰς ὄλον τὸν τόπον, τὸν ὁποῖον κατέκτησαν δὲν ἠῦραν τροφάς. Πρῶτον δὲ στρατήγημα τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη,

Δ. Ὑψηλάντου, Π. Κρεβατᾶ, Π. Μαυρομιχάλη καὶ λοιπῶν μελῶν τοῦ συμβουλίου εἰς τὴν Βουλὴν, ἦτο ἡ πυρπόλησις τῶν τροφῶν, ὁ δὲ Δ. Τσώκρης εἶχεν ἀρχίσει· πρότερος τῶν λοιπῶν, καὶ οἱ Ἕλληνες τοῦ Ἄργους ἐν γένει ἔβαλαν φωτιὰν καὶ ἔκαψαν τὰ δεμάτια καὶ τὰς ἀποθήκας ὄλου τοῦ κάμπου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἢ τότε Κυβέρνησις καὶ τόσοι ἄνθρωποι εὐρεθέντες εἰς τὸ Ἄργος δὲν τὸ ἔβαλαν εἰς τὸν νοῦν των, ἀλλ' ἔφυγαν χωρὶς κανεὶς νὰ πάρῃ οὔτε τὴν καπὸταν του, καὶ μόνον ἢ θάλασσα τοὺς ἐκράτησεν, εἰ δὲ μὴ, ἀκόμη θὰ ἔφυγαν. Μόνος δὲ ὁ ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ εἶπε τότε καθ' ὅδον νὰ πάρουν τὰ ἀρχεῖα τῆς Κυβερνήσεως διὰ νὰ μὴ χαθοῦν, καὶ ἐπειδὴ ἓνας ἀπὸ τὴν συνοδίαν του εἶπεν· οἱ Ἕλληνες χάνονται καὶ αὐτὸς ἀρχεῖα θέλει, ἐκεῖνος ἀπεκρίθη· «ὡς χαθοῦν οἱ Ἕλληνες, τὰ ἀρχεῖα νὰ γλυτώσουν» Τοῦτο τὸ ἔμαθαν οἱ Ἕλληνες τότε καὶ ἐσιχάθησαν τοὺς πολιτικούς.

Ὁ δὲ Δράμαλης ἔφερε τὸν στρατὸν τοῦ ὄλου ἀπὸ τὴν Κόρινθον εἰς τὴν Ἀργολίδα, εἶχε δὲ φορτηγὰ ζῶα καὶ ἄλογα τοῦ ἵππικοῦ περὶ τὰς 70,000, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ 500 καμήλους, ἔφερε δὲ μαζύ του καὶ τοὺς αἰχμαλώτους, τοὺς ὁποίους καθ' ὅδον αἰχμαλώτιζε, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐσκέπασεν ὄλου τὸν κάμπον τοῦ Ἄργους. Ἡ δὲ φρόνησις τῶν Ἑλλήνων, ἐνωθεῖσα μὲ τὴν προθυμίαν, πολὺ ὠφέλησε, διότι ἐπίασεν, ὡς εἶπαμεν, τὸ Παλαιόκαστρον τοῦ Ἄργους, καὶ τοῦτο χρεωστεῖται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν προθυμίαν τοῦ Δ. Ὑψηλάντου, τοῦ Π. Κρεβατᾶ καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη. Τούτων δὲ γενομένων, τί ἤθελε νὰ κάμῃ πλέον ὁ Δράμαλης; Καθήμενος εἰς τὸ Ἄργος καὶ περι-

μένων τὸν στόλον, ἔφαγε τὰς τροφὰς τῆς ξηρᾶς ὄσας εἶχε καὶ ἐδύνατο νὰ φέρῃ καὶ ὄσας ἄρπασεν εἰς τὴν Κόρινθον καὶ ἄλλου, διότι ὄλον ἐτσιμπα ὄθεν καὶ ὄπου ἠύρισκεν, μάλιστα ἐφωδίασε καὶ τὴν Κόρινθον καὶ τὸ φρούριον αὐτῆς διὰ δύο ἔτη ἀμέσως ἀπὸ τὰς ἐκεῖ εὐρεθείσας τροφὰς, καὶ ὄμως δὲν εὐρέθη ἄνθρωπος νὰ συλλογισθῇ τὴν φωτιὰν, ἀλλ' ὄλοι τρομαγμένοι ἔφυγαν. Ἐλθὼν δὲ εἰς τὴν Ἀργολίδα ὁ Δράμαλης ἔδωκε τροφὰς ἀπὸ ὄσας εἶχε καὶ εἰς τὸ πεινασμένον Ναύπλιον, καὶ ἐκράτησε νὰ φάγῃ καὶ αὐτός, ἔπειτα ἐπολιόρκησε τὸ Παλαιόκαστρον στενὰ καὶ ὄλιγον ἔλειψε νὰ τὸ πάρῃ ἐξ ἐφόδου, διότι καὶ οἱ κλεισθέντες εἰς αὐτὸ Ἕλληνες δὲν εἶχαν τροφὰς, οὔτε νερὸν νὰ πίουσαν καὶ πολὺ ὕπεφεραν. Τὸ δὲ στρατεύμα τοῦ Δράμαλη ἐπεριωρίσθη μόνον εἰς τὸν κάμπον τοῦ Ἄργους, καὶ δὲν ἐδύναντο νὰ ἐξαπλωθοῦσαν μακρύτερα διὰ νὰ πάρουν τροφὰς, διότι οἱ Ἕλληνες τοὺς ἐσκότωναν. Τὸν κατηγοροῦσαν ἀκόμη, ὄτι δὲν ἐτράβηξε καθ' εὐθείαν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν· ἀλλὰ φαίνεται, ὄτι δὲν γνωρίζουσαν τὴν ὄραν τοῦ χρόνου οἱ κατήγοροι. Ὁ Δράμαλης ἦλθεν κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἰουλίου μηνός, ὄτε ἀκόμη τὰ γεννήματα τῶν βουνῶν ἦσαν ἀγένεωτα καὶ ἀθήριστα. Ποῦ λοιπὸν νὰ εὕρῃ ἐκεῖ τροφὰς; Ποῖος νὰ θερίσῃ, νὰ ἄλωνίσῃ καὶ νὰ ἐτοιμάσῃ ὄλα αὐτά; Ἄρά γε ἐκεῖ οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχαν φωτιὰν νὰ τὸν καύσουν μὲ ἓνα καλὸν ἄερα μέσα εἰς τὰ χωράφια; Ἐπειτα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ στείλῃ, ἢ καὶ ὁ ἴδιος νὰ ὕπαγῃ μὲ ὄλον τὸν στρατὸν, εἰ μὴ μόνον μὲ τὸν ἡμισυ, διὰ νὰ μὴν εἶπωμεν ὄλιγώτερον, διότι ἤθελε νὰ ἀφήσῃ καὶ διὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Παλαιόκαστρον. Ἄλλως τε μήπως ἐγνώ-

ρίζε καὶ αὐτὸς τὴν δύναμιν τῶν Ἑλλήνων; Εἶχε καὶ αὐτὸς τὸν φόβον του. Τὴν δὲ καθβαλαρίαν δὲν ἠμποροῦσε νὰ τὴν στείλῃ ὄλην ἐκεῖ, ἀλλὰ καὶ ἂν τὴν ἔστειλλε, ποῦ θὰ εὔρισκε πέταλα, τὸ Παρθένι τὰ ἔτρωγεν ὄλα. Πόσον κακῶς συλλογίζονται τὰ πράγματα τοῦ πολέμου! Καὶ τὴν Τριπολιτσᾶν αὐτὴν ἤθελε καύσει ὁ Κολοκοτρώνης, διότι τότε ὅ,τι ἔλεγε καὶ ἐγίνετο. Μάλιστα ἂν ἐβλέπαμεν τὸν στόλον καὶ ἤρχετο, αὐτὸ τὸ σχέδιον εἶχε κατὰ νοῦν νὰ κάμῃ, καὶ τὰ πηγᾶδια ἀκόμη διὰ τοῦ φλόμου θὰ ἐφαρμακώναμεν. Ἐπειτα οἱ ἐπικριταὶ δὲν ἐνθυμοῦνται, ἢ δὲν εἰξεύρουν καὶ τὸ ἄλλο κακὸν, τὸ ὁποῖον ἠῦρε τὸν Δράμαλην, ὅτι ὁ χρόνος ἐκεῖνος κατ' ἐξαιρέσειν ἦτο ἄβροχος, καὶ εἰς τὸν κάμπον τοῦ Ἄργους ἢ ξηρασία μοναδική, ἔστιψαν τὰ κεφαλάρια, καθὼς εἶπαμεν ἀνωτέρω, καὶ τὰ πηγᾶδια ἐβάθυναν καὶ δὲν ἐχόρταιναν νερόν. Αὐτὰ δὲ ὄλα τὰ αἴτια διὰ ξένα στρατεύματα εἶναι θάνατος· ἀλλ' ὄλα ταῦτα τὰ δεινὰ καὶ αὐτοὶ δὲν τὰ ἐσυλλογίσθησαν, ὅτι ἤθελαν τοὺς εὔρει, καὶ ἀφοῦ πλέον ἀπὸ τὴν ἔλευσιν τοῦ στόλου ἀπελπίσθησαν, ὁ Δράμαλης ἀπεφάσισε νὰ ὑπάγῃ ὀπίσω εἰς τὴν Κόρινθον, στρατήγημα κάλλιστον διὰ νὰ ἔχῃ τὸ φρούριον ἰδικόν του, τὴν πόρταν τῶν Μεγάλων Δερβενίων, διὰ τῆς ὁποίας ἐμβῆκεν, ἀνοικτὴν καὶ τὰς δύο θαλάσσας διὰ νὰ στέλλῃ νὰ φέρουν τροφάς. Μάλιστα δὲ ἅμα ἔφθασεν εἰς Κόρινθον ἀμέσως ἔστειλε τὸν ἰατρόν του, γραμματικὸν καὶ σύμβουλόν του Μανοῦσον, ὅστις ἐκατήγετο ἐκ τῆς μητροπόλεως Ἀρκαδίας τῆς Τριφυλλίας, εἰς τὴν Ζάκυνθον νὰ τοῦ φέρῃ τροφάς, ἀλλ' ὁ Μανούσος δὲν ἐγύρισε ἐπίσω διὰ λόγους πολλοὺς καὶ διότι ἦτο Ἕλληνας, καὶ ἄλλως, διότι οἱ Ζακύνθιοι δὲν τοῦ ἔδιδαν τροφάς. Ἐὰν δὲ ὁ Δράμαλης ἐπήγαιεν

εἰς τὰς Πάτρας, τοῦτο ἦτο ἀδιάφορον εἰς τοὺς Ἕλληνας, διότι ἐκεῖ πάλιν θὰ ἐσυναθροίζοντο ὡς καὶ προηγουμένως τοῦτο ἔπραξαν. Ἀλλὰ καὶ τοιοῦτοτρόπως πάλιν εἰς δύο ἤθελε σχισθῆ τὸ στράτευμα, καὶ τὰ ἴδια ἤθελε πάθει, ὅπου καὶ ἂν ἐπήγαιεν. Ἀρκεῖ δὲ μόνον, ὅτι δὲν εἶχεν ἄλλα ὄπλα ἀνόμοια τῶν Ἑλλήνων καὶ τρόπον ἄλλον τοῦ πολεμεῖν. Τὸ τακτικὸν στράτευμα τοῦ Ἰμβραήμ ὕστερα, μόνον αὐτὸ ὑπῆρξεν ὁ θάνατος τῶν Ἑλλήνων καὶ ἰδίως τῶν Πελοποννησίων, διότι τοὺς ἔπαιρναν τοὺς κάμπους. Τοιαῦτα ὅμως μέσα ἔλειπαν τοῦ Δράμαλη, καὶ διὰ τὰς προειρημένας αἰτίας, καὶ ἰδίως διὰ τὴν μὴ ἔλευσιν τοῦ στόλου, κατεστράφη καὶ ἐχάθη αὐτὸς ὁ φοβερὸς τοῦ Σουλτάνου στρατός. Τοιοῦτοτρόπως τελειοῦν τὰ πράγματα τοῦ κόσμου· ἀπὸ τοὺς δύο μαχομένους ὁ ἓνας θὰ χάσῃ, ὅποιος λάβει τὴν κακὴν τύχην. Ἄλλ' ὅταν κανεὶς χάσῃ, τότε οἱ ἄλλοι οἱ ἔχοντες ἔξω τὰ πόδια των, τοῦ λέγουν καὶ τοῦ σωρεύουν τόσα καὶ ἄλλα σφάλματα. Ἐπρεπε νὰ ὑποφέρωμεν καὶ ἡμεῖς ὄλα τὰ ἀτυχήματα, ὅσα καὶ αὐτοὶ ἔπαθον, διὰ νὰ μὴ γράφωμεν μὲ πολλὴν ἀκρισίαν καὶ ἀγέρωχον φαντασίαν, ὅτι μόνον ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες ἐκάμαμεν κατορθώματα καὶ ἀνδραγαθήματα εἰς τοὺς πολέμους. Κατὰ δυστυχίαν οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶναι ἔθνος ἱστορικόν, ἀλλ' εἶναι ἔθνος, τὸ ὁποῖον στηρίζεται εἰς μύθους καὶ ἀφύσικα διηγήματα, καὶ ταῦτα ὄχι γραπτὰ, ἀλλὰ κατὰ παράδοσιν ἀπὸ τὸν ἓνα εἰς τὸν ἄλλον, καὶ τὰ ὁποῖα ἐπὶ τέλους τὰ κάμνουν κωμικὰ διὰ νὰ γελῶσιν εἰς τὰ καφενεῖα. Διὰ τοιοῦτον ἔθνος οἱ Ἕλληνες ἔγραψαν τὰς ἀνδραγαθίας των καὶ θέλουν νὰ λέγωνται ἱστορικοί.

Εἰς τὸ Σοῦλι λοιπὸν εὔρισκόμενος ὁ ἀρχιστράτηγος διὰ νὰ

φέρη εἰς τὸ στράτευμα τὴν ἀπαιτουμένην στρατιωτικὴν πειθαρχίαν, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν μάχην τοῦ Δράμαλη οἱ στρατιῶται ἐπῆραν λάφυρα καὶ ἄρχισαν νὰ αὐθαδιάζουσι καὶ λιποτακτοῦν, ἐμεταχειρίσθη πολλὴν αὐστηρότητα, διότι ἐτουφέκισε λιποτάκτας, ἔστειλε καὶ εἰς τὴν Γερουσίαν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν διὰ νὰ φυλακίσῃ εἰς τὰς ἐκεῖ φυλακάς, τοὺς καταχραστάς, κλέπτας καὶ λοιποὺς τοιούτους. Διὰ τούτου τοῦ τρόπου οἱ λοιποὶ στρατιῶται ἠσθάνθησαν φόβον καὶ ἐσωφρονίσθησαν. Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀναγνωστῆς Παπαγιαννακόπουλος κατ' ἐντολὴν τῆς Γερουσίας τὸν ἐπροσκάλεσε κατὰ τὰ μέσα Αὐγούστου νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν διὰ ν' ἀναπαυθῆ τάχα· ἀλλ' ὅλος ὁ σκοπὸς τῆς ἦτο νὰ ὑπάγῃ ἐκεῖ διὰ ν' ἀνταμώσουσι καὶ νὰ τακτοποιήσουσι τὰ Πελοποννησιακὰ πράγματα¹.

¹ Μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ Δράμαλη εἰς Δερβενάκι οἱ Καπεταναῖοι τοῦ στρατοπέδου τῆς Κορίνθου ἀναγνωρίσαντες, ὅτι ἡ σωτηρία τῆς πατρίδος προήλθεν ἐκ τῆς καλῆς διοικήσεως τοῦ Κολοκοτρώνη καθ' ὅλους τοὺς μεγάλους πολέμους ἔκαμαν ἀναφορὰν εἰς τὴν Περουσίαν, διὰ τῆς ὁποίας ἐζήτησαν νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν νικητὴν δι' ἐνὸς διπλώματος τῆς Ἀρχιστρατηγίας, τὴν ὑπέγραψαν καὶ τὴν ἔστειλαν εἰς αὐτὴν προτιπὴ ἢ βουλή καὶ τὸ Ἐκτελεστικὸν νὰ μάρθῃ τοῦτο. Ἀλλὰ καὶ ἂν τὸ ἐμάνθανε ποῦ ἐτολμοῦσε κανένας ἀπὸ αὐτοὺς νὰ εἶπῃ λόγον; Ὅλος ὁ λαὸς καὶ ὅλον τὸ στράτευμα τῆς Πελοποννήσου τῶρα μάλιστα ἐθεοποίησαν τὸν Ἀρχηγόν, καὶ τὸν ὠνόμαζον ὁ λαὸς ἀρχιστράτηγον, ἐκλαμπρότατον καὶ πανιερώτατον ἦτο ἰδικὸς του καὶ τοῦ ἔδιδεν ὅποιον τίτλον ἤθελε. Τὸν δίκαιον αὐτὸν διορισμόν, τὸν ὅποιον ἡ Πελοπόννησος ὅλη καὶ τὰ στρατεύματα αὐτὰ εἶχαν δώσει εἰς τὸν σωτήρα των, τὸν ὠνομάζει ὁ σύντροφος τῶν πολιτικῶν Πατρῶν σελ. 161 αἴτιον σκα ν δ ἄ λ ο υ κτλ. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐδιωρίσθη εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Πιάνας ἀρχιστράτηγος τῶν ἐκεῖ στρατοπέδων τῆς Καρυταίας, καὶ ἰκόμη ἡ Γερουσία τῆς Πελοποννήσου ἀφοῦ παρεδόθη ἡ Κορίνθος, τὸν ὠνόμασε καὶ αὐτὴ ἀρχιστράτηγον τῆς πολιορκίας τῶν Πατρῶν, ὅτε ἐξεστράτευσεν διὰ τὰς Πάτρας, τὸ ὅποιον ἐλησμονήσαμεν ἐκεῖ νὰ εἴπωμεν· ἀλλὰ ποτὲ δὲν ἐπέρασεν εἰς τὸν νοῦν του νὰ ὑπογράφεται μὲ τὸν τίτλον του, τῶρα ὅμως ὅλοι οἱ καπεταναῖοι τὸ ἐζήτησαν νὰ ὑπογράφεται καὶ τὸν ὠνομάζαν πάντοτε ἀρχιστράτηγον ἠμποροῦσε λοιπὸν νὰ μὴν τὸ κάμῃ διὰ νὰ τοὺς εὐχαριστήσῃ;

Ἄμα ὁ Κολοκοτρώνης ἀπεφάσισε νὰ ὑπάγῃ προτιπὴ ν' ἀναχωρήσῃ ἄφησεν ἀντιπρόσωπόν του τὸν Π. Γιατράκον μὲ τοὺς καπεταναῖους, καὶ τὴν ὥραν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκαθβαλίκευε καὶ ἤθελε τὰ ξεκινήσῃ εἶπεν εἰς τὸν Πλαπούταν νὰ προσέχῃ καλὰ διὰ νὰ μὴ πάθωμεν τίποτε.

Κατὰ τὰς ἡμέρας, καθ' ἃς τὸ στρατόπεδον ἦτο εἰς τὸ Σουλι, ἔβγαιναν οἱ Τούρκοι ἀπὸ τὴν Κορίνθον διὰ πολλὰς ἡμέρας κάθε πρωὶ εἰς τῆς σταφίδαις καὶ εἰς τὰ ἀμπέλια καὶ ἐφόρτωναν τὰ ζῶα των σταφίδαις, σταφύλια καὶ ξύλα καὶ τὰ ἐπήγαιναν εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ εἰς τὸ φρούριον τῆς Κορίνθου. Τὸ δὲ μεσημέρι, ἀφοῦ ἐγύριζαν ὀπίσω οἱ Τούρκοι, ἐκατέβαιναν οἱ Ἕλληνες καὶ ἔπαιρναν ἀπὸ κοντὰ τοὺς Τούρκους καὶ ἐσκότωναν πολλοὺς καὶ ἐμάζωναν καὶ ἐκείνοι σταφύλια καὶ ἄλλα πράγματα. Οἱ Τούρκοι κατ' αὐτὰς τὰς ἐξόδους (βγαλίσματα) ἐπροσπάθησαν δύο τρεῖς φορὰς νὰ μᾶς ἀπατήσουσι καὶ νὰ περάσουσι διὰ τὴν Βοστίτσαν, ἀλλ' ἡμεῖς τὸ ἐκαταλάβαμεν καὶ ἐπροσέχουμεν εἰς τοῦτο. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἐπαρτήρησαν τοὺς Ἕλληνας, ὅτι ἔβγαιναν ἀπρόσεκτα καὶ ἐξαπλώνοντο εἰς τὸν κάμπον, διὰ τοῦτο μίαν ἡμέραν ἐχωσιάσθησαν πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς πεζοὶ καὶ καθβαλαραῖοι καὶ ἐκαιροφυλάκτουσι τοὺς Ἕλληνας διὰ νὰ τοὺς ἀπατήσουσι.

Τὴν ἡμέραν λοιπὸν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἄφησε τὸν ἀντιπρόσωπόν του εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ ἐτοιμάσθη ν' ἀναχωρήσῃ ἐπῆγεν ὀλίγον ξέμακρα καὶ ἔβαλε τὸ κιάλι καὶ εἶδε τοὺς Ἕλληνας, ὅτι ἦσαν πάλιν κατεβασμένοι καὶ ἐξαπλωμένοι εἰς τὰ ἀμπέλια διὰ σταφύλια, μέρος δὲ ἀπὸ τοὺς Τούρκους χωσιασμένοι εἰς ἓνα ῥέμα, καὶ τοὺς ἄλλους νὰ ἔρχονται πανστρατιᾷ κατὰ τῶν Ἑλλήνων.

Ἐνόησεν, ὅτι δὲν θὰ βαστάξουν οἱ ἰδιοὶ μας ὁ Ἄναγνώστης Πετιμεζᾶς, ὁ Παπᾶ Καλομοίρης, οἱ Μιστριώται, οἱ Φαναρίται καὶ λοιποὶ, καὶ εὐθὺς μὲ διέταξε νὰ τρέξω καβδάλα ὅσον τὸ δυνατόν γληγορότερα νὰ τοὺς εἰπῶ νὰ τραβηθοῦν ἀπὸ τὰς θέσεις των, ἀλλὰ δὲν τοὺς ἐπρόφθασα, τοὺς ἐπῆραν μπροστὰ οἱ Τοῦρκοι καὶ ἐσχότωσαν τοὺς καλλιτέρους, τὸν Ἄναγνώστην Πετιμεζᾶν, τὸν υἱὸν τοῦ Σωτηράκη, τὸν Γιαννετᾶν ἀπὸ τοῦ Μιστρᾶ, τὸν περίφημον Οἰκονόμον Παπᾶ Καλομοίρη καὶ ἕως 60 στρατιώτας Φαναρίτας, Καλαβρυτινοὺς καὶ Μιστριώτας.

Τέλος ἀνεχώρησε καταλυπημένος ἀπὸ τὸ συμβᾶν τοῦτο, μὲ τοὺς σωματοφύλακας καὶ τοὺς ὑπασπιστάς του, ἐστάθηκε ὀλίγας ἡμέρας εἰς τὸν Ἀγιώργην, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἐπῆγεν εἰς τοὺς Μύλους τοῦ Ναυπλίου, καὶ ἐκεῖθεν ἐτράβηξε διὰ τὴν Τριπολιτσᾶν.

Εἰς τὸν Ἀγιώργην ὅταν ἡμεθεῖς ἦλθε καὶ ὁ φιλέλληνας Ἄστιγξ Ἄγγλος μὲ 150 στρατιώτας Ἑλλήνας καὶ ἐτέθη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Κολοκοτρώνη, ὁ ὁποῖος τὸν ἐτοπθέτησε εἰς τὸ χωρίον Κουτσομάδι ἀντικρὺ τῆς Νεμέας. Αὐτὸς ὁ φιλέλληνας ἔλαβε μέρος εἰς ὄλους τοὺς πολέμους, τοὺς ὁποῖους ἐκάμναμεν ἕως ὅτου νὰ παραδοθῇ τὸ Ναύπλιον καὶ ἔδειξε ζῆλον καὶ πολλὴν γενναιότητα, καὶ ἐξώδευεν ἀφθονα εἰς τοὺς στρατιώτας του.

Καθὼς διεδόθη εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν ἡ εἶδησις, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης ἔρχεται, εὐθὺς ὁ λαὸς ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά ἔτρεξαν ἕως εἰς τὸν Ἀχλαδόκαμπον διὰ νὰ προὔπαντήσουν τὸν Ἀρχιστράτηγον, τὸν ἐχαιρετοῦσαν καὶ τὸν ἐφιλοῦσαν, καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὴν χαρὰν των ἐγέλασαν καὶ ἄλλοι ἐκλαίγαν. Οἱ ἱερεῖς τὸν προὔπαντήσαν φοροῦντες τὰ ἱερὰ ἄμφια καὶ μὲ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τῆς εἰκό-

ναις εἰς τὰς χεῖρας, καὶ ἡ Γερουσία τοῦ ἔκαμε πολλὰς τιμὰς· τὸν ὑπεδέχθη δηλ. καὶ ἐκεῖνη μὲ κανόνια, καὶ τὸ ἑσπέρας ἔκαμε μεγάλα πυροτεχνήματα εἰς τὸ σπίτι τοῦ Ἀρχιστρατήγου.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἔμεινε πολλὰς ἡμέρας εἰς Τριπολιτσᾶν καὶ ἐκεῖ ἀβρώστησεν. Ἀφοῦ οἱ Τοῦρκοι ἔμαθαν τὴν ἀβρώστιαν τοῦ ἐκατάλαβαν, ὅτι οἱ στρατιῶται, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς Δερβενάκι διὰ τὴν πολιρκίαν, δὲν ἦσαν ἀρκετοὶ νὰ τοὺς ἐμποδίσουν, διὰ τοῦτο εἰσακούσθησαν τὰ δύο φρούρια Ναυπλίου καὶ Κορίνθου. Τὸ μὲν Ναύπλιον ἐζήτησε τροφὰς ἀπὸ τοὺς Κορινθίους μὲ πληρωμὴν ἀκριβὴν καὶ τοὺς ἐπῆγαν δύο φορές, ὥστε ἄδικα ἐκάθητο ἐκεῖ τὰ δύο παιδιά τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ οἱ Ἀρκαδινοὶ μὲ τὸν Γκρίτζαλην καὶ Μῆτρον Ἀναστασόπουλον, ὁ Παπατζώρης καὶ οἱ Μέλιοι Δημήτριος καὶ Κωνσταντῆς, οἱ Ἀργεῖοι μὲ τὸν Τσώκρη, οἱ Ἀγιοπετρίται μὲ τὸν Παναγ. Ζαφειρόπουλον καὶ Ἀνδρέαν Κουδάκη, οἱ Φαναρίται μὲ τὸ Τσανέτον Χριστόπουλον, οἱ Τριπολιτσιῶται μὲ τὸν Γ. Σέκερη καὶ λοιποὶ.

Αὐτὰ ἠνάγκασαν τὸν Ἀρχιστράτηγον νὰ γράψῃ εἰς τὸν Πλαπούταν νὰ περάσῃ ὡς ἀντιπρόσωπός του εἰς τὸ Δερβενάκι καὶ νὰ διευθύνῃ ἐκεῖ τὸν πόλεμον ἕως ὅτου γυρίσῃ ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν, ὡς καὶ τὸ ἀκόλουθον γράμμα τοῦ Πλαπούτα πρὸς τὸν Μπούκουραν καὶ λοιποὺς φανερώνει¹.

¹ *Πρόκριτοι τῶν Μαγουλιάνων, Γέρο Μπούκουρα καὶ λοιποὶ καίριστε!*

Ἴσως ἐμάθατε καὶ εἶδατε εἰς μερικὰ χωρῖα τῆς ἐπαρχίας μας τί ἐγένετο ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Κολοκοτρώνην διὰ τοὺς λιποτακτῆσαντας στρατιώτας καὶ διὰ ὅσους δὲν ἐβγαίνουν μὲ τ' ἄρματα των νὰ ἔλθουν. Ἡθίλησα νὰ τοῦ γράψω καὶ διὰ τοὺς ἰδικούς σας, ὅπου ἐλιποτάκθησαν καὶ ποῖοι ἐξετάσατε νὰ τοὺς μάθετε, τοὺς ἐγὼ καὶ ἐγὼ δευτέρω, ὅπου νὰ τοὺς γείνη περισσότερα παιδεῖα ἀπὸ

Τότε είχε διαδοθῆ ἡ εἶδησις, ὅτι ὁ στόλος ὁ Τουρκικός, ὁ ὁποῖος κατέστρεψε τὰ Ψαρά, ἔμελλε νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ Ναύπλιον, νὰ δώσῃ τροφὰς πολεμοφόδια καὶ πυροβολητὰς εἰς τοὺς πολιορκημένους ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας Τούρκους, καὶ ὅτι ἐμελέτα νὰ ἐκβάλῃ στρατὸν εἰς τὸ ἑμαλὸν μέρος τῆς νήσου τῶν Σπετσῶν νὰ καύσῃ τὴν πόλιν καὶ νὰ αἰχμαλωτίσῃ τοὺς κατοίκους αὐτῆς. Ἀμέσως λοιπὸν οἱ Σπετσιῶται συνεννοηθέντες καὶ μὲ τοὺς Ὑδραῖους, ἀπεφάσισαν ὥστε τὰ μὲν γυναικόπαιδα τῶν Σπετσῶν νὰ ὑπάγωσιν εἰς τὴν Ὑδραν, διότι αὕτη ἦτο ὠχυρομένη καὶ βουνώδης, οἱ δὲ ἄνδρες νὰ ἔμβωσιν ὅλοι εἰς τὰ πλοῖα, καὶ νὰ πολεμήσωσι κατὰ θάλασσαν τὸν ἐχθρόν. Ἄλλ' ἂν καὶ ἀπεφασίσθη τὸ μέτρον τοῦτο, ὁ γέρων Χατσῆ Γιάννης Μέξης δὲν ἐπέισθη νὰ ἀφήσῃ τὴν πατρικὴν του γῆν εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἐχθροῦ χωρὶς νὰ χυθῆ αἷμα δι' αὐτήν. Τοῦτον ἀκολούθησαν καὶ ἄλλοι ὡς τριάντα ὀκτὼ ἄνδρες οἱ Σπετσιῶται, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦσαν ὁ υἱὸς τοῦ Νικόλαος καὶ οἱ γαμβροὶ του Ν. Ἀνδριανός, Ἰωάννης Γ. Κούτσῃς καὶ ὁ Ἀναστ. Ἀνδροῦτσος· καὶ ἀφοῦ ἐφίλησεν ὅλους ὁ σεβάσμιος γέρων ἄκουσεν ἀπὸ αὐτοῦς,

τῶν ἄλλων εἰς τ' ἄλλα χωρία· ὅμως τί νὰ κάμω τοῦ ἀδελφοῦ Μπουκουροπούλου ὅπου μὲ ἐμπόδισε. μὲ ὑπόσχασίν σου, ὅτι θέλει σὰς γράψῃ νὰ ἔλθουν, καὶ ἕως ἄρας δὲν ἐφάνησαν. Λοιπὸν σὰς γράφω καὶ ἐγὼ καὶ σὰς λέγω, ὅτι ἂν θέλετε νὰ μὴ καοῦν εἰς τὸ χωριὸ σας σπίτια, νὰ δαρθοῦν ἄνθρωποι, νὰ σὰς γίνουσι καὶ ἄλλαι ζημίαι, νὰ βγάλετε γλήγορα τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς λιποτακτῆσαντας διὰ νὰ ἔλθωσι γλήγορα ἐδῶ, καὶ νὰ μὴ χάσομερῆσουν διόλου, καὶ προσέχετε μὴν δεῖτε πλέον ἀδιαφορίαν καὶ ἀμελειαν, ὅτι θέλετε πάθει ὅσα ἕως τῶρα δὲν ἰδοίμασε κανένας, νὰ προθυμηθῆτε νὰ προφθάσουν οἱ στρατιῶται ὅλοι τόσα σὰς λέγω καὶ ὑγιαίνετε.

Τῆ 1 Σεπτεμβρίου 1822. Ἀπὸ Δερβενάκι.

Ὁ Ἐπίτροπος τοῦ στρατηγοῦ καὶ ἀδελφός σας
Δημητράκης Πλαπούτας.

ὅτι ὅλοι ἦσαν πρόθυμοι ν' ἀποθάνωσιν μαζὺ μὲ αὐτὸν ἐπάνω εἰς τὴν Νῆσον, βοηθούμενοι κατὰ θάλασσαν καὶ ἀπὸ τὸν ἄλλον γαμβρόν του Δημήτριον Λεωνίδα καὶ ἀπὸ τὸν Κοσμῆν Μπαρμπάτσην μὲ τὸ πυρπολικόν του, διέθεσε τὰ πάντα πρὸς ἀπελπιστικὴν ἀντίστασιν, κατασκευάσας ἕνα κανονοστάσιον ἐπάνω εἰς τὸ βόρειον ἄκρον τῆς νήσου. Ἐνῶ δὲ ὁ ἐχθρικός στόλος ἔφθασεν εἰς τὸ στενὸν τὸ μεταξὺ τῆς πόλεως Σπετσῶν, καὶ τῆς ἀντικρῦ παραλίας τοῦ Κρανιδίου, τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα δὲν ἐδύναντο νὰ παραταχθῶσιν εἰς πόλεμον ἔμπροσθεν τῆς πόλεως τῶν Σπετσῶν, διότι ὁ ἄνεμος ἦτο ἐναντίος, καὶ ἀναγκάσθησαν νὰ διαιρεθῶσιν ὡς ἔτυχαν, καὶ τὰ μὲν τοῦ ναυάρχου Μιαούλη ἐπῆγαν εἰς τὸ Πορτοχέλιον τοῦ Κρανιδίου, τὰ δὲ λοιπὰ εἰς τὸ στενὸν τὸ μεταξὺ τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς νήσου Δοκοῦ.

Ἀφοῦ δὲ ἐπλησίασεν ἡ ἔμπροσθοφυλακὴ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, ἀμέσως ἄρχισεν ἀπὸ τὴν Νῆσον ὁ πόλεμος καὶ οἱ περὶ τὸν Χατσῆ Γιάννην Μέξην ἐκανονοβόλουν τὰ πλοῖα τοῦ ἐχθροῦ. Συγχρόνως δὲ τρία καράβια τοῦ Α. Γ. Κριεζῆ, Ἰ. Τσοῦνα καὶ τοῦ Α. Παναγιώτα μὲ πολλὴν γενναϊότητα καὶ ἐπιμονὴν ἐστάθησαν καὶ ἐπολέμουν τὰ πρῶτα πλοῖα τῶν Τούρκων, τοιοιτοτρόπως, ὥστε ἐνῶ ὁ ἀκροβολισμὸς ἄρχισε μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ὀθωμανῶν, ἐβγήκεν ἀπὸ τῆς Σπέτσαις ὁ εἰρημένος Κ. Μπαρμπάτσης μὲ τὸ πυρπολικόν του, ἀκολουθούμενος ἀπὸ τὸ πλοῖον τοῦ Δ. Λεωνίδα καὶ ἐνθαρρυνόμενος ἀπὸ τὰς φωνὰς τῶν λοιπῶν Σπετσιωτῶν τοῦ κανονοστασίου, ἀτρόμητος ἔπλευσεν εἰς τὸ μέσον τῶν ἐχθρῶν κρατῶν καὶ τινάσσωσιν τὸν ἀναμένον δαυλὸν εἰς τὰς χεῖράς του. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἔτρεξαν καὶ ἐμβῆκαν εἰς τὴν μάχην τὰ

περισσότερα Σπετσιώτικα πλοῖα, διότι ἦσαν πλησιέστερα τῶν Ὑδραϊκῶν. Ἄμα δὲ ἄρχισεν ὁ γενικὸς θαλάσσιος πόλεμος, ὅστις ἐμπόδισε τὸν Τουρκικὸν στόλον νὰ προχωρήσῃ μέσα εἰς τὸ στενὸν τῆς θαλάσσης, ἔξαφνα ἡ ναυαρχίς τούτου ἔδωκε τὸ σημεῖον τῆς ὑποχωρήσεως, ὅτε, ὀπισθοδρομήσαντα τὰ ἐχθρικά πλοῖα ἐκαταδιώχθησαν ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ μέχρι τῆς νυκτός. Φαίνεται δέ, ὅτι ἡ ὑποχώρησις τοῦ Τουρκικοῦ στόλου προῆλθε, διότι ὁ Τούρκος ναύαρχος ἐνόμισεν ὡς στρατήγημα τὴν τυχαίαν διαίρεσιν τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων, καὶ διότι ἐφοβήθη ἐκ τῆς ἡρωικῆς αὐτιστασίας τῶν τριῶν πρώτων πλοίων, καὶ τῆς περὶ τὸν χατοῆ Γιάννην Μέξην φρουρᾶς, καὶ προσέτι ἐκ τῆς κατόπιν ἀρξαμένης εἰς τὴν στενὴν θάλασσαν ναυμαχίας καὶ ἰδίως ἐκ τῆς ἀτρομήτου παληκαριᾶς τοῦ πυρπολητοῦ Μπαρμπάτση.

Ἡ ἡρωικὴ αὕτη ἀντίστασις ὄλων τῶν ἀνωτέρω ἐματαιώσε τὴν ἀπόφασιν τῶν Τούρκων νὰ ἐμβῶσιν εἰς τὸν κόλπον τὸν Ἀργολικὸν καὶ νὰ δώσωσι τροφὰς εἰς τοὺς πολιορκουμένους Τούρκους τοῦ Ναυπλίου· ἡ δὲ ἀποτυχία αὕτη ἔφερον ὕστερον τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου εἰς τοὺς Ἕλληνας, ὡς κατωτέρω θέλομεν διηγηθῆ.

Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἦλθεν εἰς Δερβενάκι καὶ ὁ Δημ. Μελετόπουλος καταδιωκόμενος ἀπὸ τὸν Ἄνδ. Λόντον καὶ ἔλαβε μέρος εἰς καμπόσους πολέμους. Κατὰ δὲ τὰς 8 Ἰουλίου ὁ Πάνος Κολοκοτρώνης χιλίαρχος τῆς Γερουσίας ἔλαβεν ἀπὸ αὐτὴν διαταγὴν νὰ περάσῃ εἰς τὸ Λεωνίδιον καὶ νὰ συνάξῃ ἐκεῖ τὸν ἔρανον διὰ νὰ πληρώσουν τὰ Ἑλληνικὰ καράβια, διὰ νὰ ἐβγουν κατὰ τοῦ στόλου τοῦ Σουλτάνου, ὅστις ἤρχετο εἰς τὸ Ναύπλιον. Ἄλλ' ἐν ᾧ ἦτο ἐκεῖ ἐπροσκαλέσθη ἀπὸ τοὺς προκρί-

τους τῶν Σπετσῶν, ἐπειδὴ ἤρχετο, ὡς εἶπομεν, ὁ ἐχθρικός στόλος, νὰ ὑπάγῃ εἰς βοήθειάν των. Εὐθύς λοιπὸν ἐσύναξε διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ Γιαννούλη Καραμάνου καὶ λοιπῶν προκρίτων τοῦ τόπου περὶ τοὺς 400 στρατιώτας, καὶ ἐπέρασε μαζὺ μὲ τὸν Γιαννούλην Καραμάνον εἰς τὰς Σπέτσας πρὸς φύλαξιν τῆς νήσου, καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ ἕως ὅτου ἔφυγεν ὁ στόλος.

Ὅταν δὲ ὁ Τουρκικὸς στόλος, ἦλθεν ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὴν Ὑδραν καὶ τὸ Δοκὸν καὶ ἠτοιμάζετο νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Ναύπλιον νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ δώσῃ τροφὰς εἰς τοὺς πολιορκουμένους Τούρκους συνέβη τὸ ἐξῆς. Ἀπὸ τοὺς Μύλους ἔπου τότε εὕρισκετο ἡ Κυβέρνησις ἡ Ἑλληνικὴ μετὰ τὸν σκορπισμὸν των ἀπὸ τὸ Ἄργος κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη, ὀλίγοι βουλευταὶ καὶ ἐκτελεσταὶ ἐπῆγαν εἰς τὸ χωρίον Ἅγιον Ἰωάννην καὶ ἐκεῖ ἔκαμαν τὴν Διοίκησιν. Τότε ὁ Ἰ. Κωλέτης ἦτο προσωρινῶς ὑπουργὸς τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἐσωτερικῶν. Οὗτος ἔφυγεν κρυφὰ ἐκεῖθεν καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν παραλίαν σκάλαν τοῦ Ἄστρους ἔπου ἦτο ὁ Γάλλος ναύαρχος Δεριγνύ, τὸν ὁποῖον, ὡς ὕστερον ἐμάθαμεν, νύκτα ἀντάμωσεν, ὠμίλησε, καὶ συνεννοήθη μὲ αὐτόν. Ἐπειτα ὁ μὲν Κωλέτης ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Ἅγιον Ἰωάννην, ὁ δὲ ναύαρχος μὲ τρία πλοῖα πολεμικὰ ἐπῆγεν εἰς τὴν Ὑδραν νὰ φοβήσῃ τοὺς Ὑδραῖους καὶ νὰ κατορθώσῃ νὰ πάρῃ τοὺς Τούρκους, τοὺς ὁποῖους οἱ Ἕλληνες εἶχαν ὡς ἐνέχυρον κατὰ τὴν προγενομένην συνθήκην μεταξὺ τούτων καὶ τῶν Τούρκων τοῦ Ναυπλίου, ἧτις διὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη ἐματαιώθη, καὶ τοὺς ἐφύλαττον ἐντὸς μιᾶς γουλέτας τοῦ Γ. Κουντουργιώτη. Οἱ δὲ Ὑδραῖοι φοβηθέντες μήπως ὁ ναύαρχος ἀφαιρέσῃ διὰ τῆς βίας

τοὺς Τούρκους ἐπῆραν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν γουλέταν, τοὺς ἔβγαλαν ἔξω καὶ τοὺς ἀνέβασαν εἰς τὸ μοναστήρι εἰς τὴν ἐκεῖ ἐκκλησίαν τῶν ἀδελφῶν Κριεζῆ. Ὁ δὲ ναύαρχος ἀφοῦ δὲν ἤυρε τοὺς Τούρκους εἰς τὴν γουλέταν, τὴν ὁποῖαν μάλιστα προηγουμένως ἐκανονοβόλησε καὶ τὴν ἐτρύπησεν, ἔβγαλεν ἔξω εἰς τὴν Ὑδραν ἀνθρώπους ἰδικούς του κατασκόπους διὰ νὰ μάθῃ τί γίνεται καὶ τί λέγεται, καὶ κατόπιν ἐβγήκε καὶ ὁ ἴδιος.

Τοῦτο δὲ βλέποντες οἱ Ὑδραῖοι καὶ ὁ ἄλλος ὄχλος ἔκλαιον καὶ ἐθλίβοντο νομίζοντες, ὅτι θὰ χαθοῦν ἂν ὁ Τουρκικὸς στόλος ἔμβῃ εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυπλίου καὶ δώσῃ εἰς αὐτὸ βοήθειαν καὶ τροφάς, διότι πλέον τὸ Ναύπλιον δὲν κυριεύεται, καὶ τοιουτοτρόπως θὰ χαθῆ καὶ ἡ Ὑδρα.

Τοιαῦτα ἐσυλλογίζοντο καὶ ἔλεγον μεταξύ των ὅτε ἓνας Ὑδραῖος εἶπε μὲ μεγάλην φωνὴν εἰς τοὺς ἄλλους· «τί φοβούμεθα ἔτσι; Ἄνδρες εἴμεθα! Ὅλους τοὺς κάβους τοὺς ἔχομεν γεμάτους ἀπὸ μπουρλότα, καὶ ἔλα τὰ καράβιά μας νὰ τὰ κάμωμεν μπουρλότα. Ἐπειτα ἀφοῦ ἀφήσομεν νὰ ἔμβουν μέσα εἰς τὸ Ναύπλιον τὰ Τούρκικα καράβια νὰ φυλάξωμεν νὰ πάρῃ ἓνας μπάτης, καὶ ὕστερα νὰ πᾶμε καὶ ἡμεῖς ἀπὸ πίσω, νὰ τοὺς βάλωμεν φωτιά νὰ καύσωμεν τοὺς Τούρκους καὶ ἔλον τὸν στόλον τοῦ Σουλτάνου, ἀφοῦ ἡμεῖς καὶ ἔτσι θὰ χαθοῦμαι καὶ ἔτσι. Ὅσοι δὲ ἀπὸ τοὺς Τούρκους γλυτώσουν καὶ ἔβγουν ἔξω εἰς τὴν στερεάν, αὐτοὺς θὰ τοὺς σκοτώσουν οἱ στρατιῶται τοῦ Κολοκοτρώνη, οἱ δὲ ἄλλοι θὰ ψηθοῦν, καὶ δὲν θὰ μείνῃ κανεὶς, οὔτε καράβι, οὔτε Τούρκος νὰ ὑπάγῃ πίσω εἰς τὴν Πόλιν». Ταῦτα τὰ ἀπελπισμένα λόγια εἶπεν ὁ Ὑδραῖος, ἀλλὰ οἱ κατάσκοποι ἔλοι τὰ ἄκουσαν καὶ τὰ εἶπον εἰς τὸν Γάλλον ναύαρχον, ὅστις πάλιν τὰ ἀνέ-

φερον εἰς τὸν Καπετὰν πασᾶ, καὶ προσέτι τοῦ εἶπεν, ὅτι εὐκολον ἦτο νὰ ἔμβῃ εἰς τὸ Ναύπλιον, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες ἔχουν εἰς ὄλους τοὺς κάβους μπουρλότα, θὰ ὑπάγουν ἐπάνω των νὰ τοὺς κάψουν τὸν στόλον. Ταῦτα ἄκούσας ὁ Πασᾶς καὶ φοβηθεὶς μὴ χάσῃ τὸν στόλον ἔφυγεν ἐκεῖθεν· ἔστειλεν ὅμως εἰς τὸ Ναύπλιον ἓνα πλοῖον φορτωμένον σιτάρι, τὸ ὁποῖον ὕστερον, τῆ 20 Ἰουλίου, οἱ Ἕλληνες ἐκυρίευσαν.

Ὅλα δὲ ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἐδιηγήθημεν ἀναφέρονται εἰς εἰς τὰ ἔγγραφα καὶ τὰς ἄλλας σημειώσεις καὶ εἰς τὴν ἐνθύμησιν ἀκόμη τοῦ Γεωργ. Τσιώκη, καταγομένου ἐκ τοῦ Ἄργους καὶ παιδιόθεν ἐμπορευομένου εἰς τὴν Ὑδραν, ὅστις ὑπέφερεν ἔλα ἔσα καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Ὑδρας ὑπέφεραν κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πολέμου, συνέδραμε δὲ διὰ χρημάτων τὸν ἀγῶνα τῆς πατρίδος, καὶ εἶναι ὁ μόνος, τὸν ὁποῖον δὲν ἐδίωξαν οἱ Ὑδραῖοι ὡς ξένον, μετὰ τὴν στάσιν τοῦ Α. Οἰκονόμου, ὡς ἀνωτέρω ἐδιηγήθημεν.

Πολλοὺς πολέμους ἔκαμαν οἱ ἰδιοίμας εἰς τὸ Δερβενάκι καὶ Τούρκους πολλοὺς ἐσκότωναν, ἀλλὰ δὲν ἠμποροῦσαν νὰ τοὺς ἐμποδίσουν νὰ περνοῦν τῆς ζωοτροφίας, τῆς ὁποίας ἐπήγαιναν εἰς τὸ Ναύπλιον.

Ἀφοῦ ἄκουσεν ἔλα αὐτὰ ὁ Ἀρχιστράτηγος διέταξεν ἀπὸ Τριπολιτσᾶν νὰ φτιάσουν εἰς τὸν δρόμον τοῦ Ἁγίου Σώστη δύο τρεῖς πύργους, καὶ τὸν δρόμον αὐτὸν νὰ βασιτάξουν μὲ τοὺς Κάτω Ναχαίτας, μὲ τὸν Παπᾶ Ἀρσένην, μὲ μερικὸς Τριπολιτσιώτας καὶ μὲ τὸν Κολιὸν Μπακόπουλον ἀπὸ Δάραν.¹ Τὸν δὲ Παναγιώτην Ζαφειρόπου-

¹ Τότε ἀβέβωστησεν εἰς τὸ στρατόπεδον ὁ ἀρχηγὸς τῶν Τριπολιτσιωτῶν Γ. Σέκερης, καὶ ἀφοῦ τὸν ἐπῆγαν εἰς Τριπολιτσᾶν ἀπέθανε. Διοικητὴς δὲ τοῦ σώματος αὐτοῦ ἔμεινε ὁ Ἱερόθεος Ἀθανασόπουλος ὁ τὴν ἀρχιερεὺς Γυθείου.

λον και τον 'Ανθέαν Κονδάκην με τους 'Αγιοπετρίτας διέταξε να τοποθετηθούν εις τον δρόμον του Δερβενακίου κοντά εις το Παλήοχανον. Και από πάνω από το μεσοκατάραχον, όπου είναι η σπηλιαίς, διέταξε να τοποθετηθῆ ὁ Πάνος και ὁ Γενναῖος, και εις τῆς Χρυσοκουμαριαίς κοντά εις τον Π. Ζαφειρόπουλον ὁ Τσανέτος Χριστόπουλος με τους Φαναρίτας πλησίον μιᾶς παλαιᾶς ἐκκλησίας.

'Αφοῦ δὲ ἔγεινε καλὰ ἀπὸ τὴν ἀβρῶστίαν του ἔγραφε διαταγὰς εις τὰς ἐπαρχίας νὰ ἔλθουν στρατιῶται· διότι οἱ Τούρκοι πηγαίνουν και ἔρχονται εις τὸ Ναύπλιον και ποτὲ δὲν παραδίδονται, ἂν οὕτω τοὺς πηγαίνουν τροφὰς οἱ Τούρκοι τῆς Κορίνθου. 'Ανεχώρησε λοιπὸν κατὰ τὰς 12 76βρίου ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν διὰ τῶν Μύλων εις τὸ Δερβενάκι. Κατ' ἐκείνας δὲ τὰς ἡμέρας ἐφάνη και ὁ στόλος τοῦ Σουλτάνου εις τὸν 'Αργολικὸν κόλπον, ὡς εἴρηται, ἔμαθε τοῦτο ἡ φρουρὰ τοῦ Καστελίου και ὅτι θὰ κάμῃ ἀπόβασιν εις τὸ Κρανίδι, διὰ τοῦτο ἄφησαν τὸ φρούριον και ἐπῆγεν ὁ καθένας νὰ σώσῃ τὴν φάμιλλά του· ἔμειναν δὲ μόνοι ἀπὸ τὴν φρουράν, ἡ ὁποία ἦτο ἔλοι Κρανιδιώται, ὁ Καπετὰν Κωνσταντῆς Σαμιώτης, ὁ Γέρο Γεώργης Κρανιδιώτης με ὀλίγους και ἔβριπταν κανόνια διὰ νὰ νομίζουν οἱ Τούρκοι, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἶναι μέσα. 'Αφοῦ ὁ Κολοκοτρώνης ἔμαθε τοῦτο, ἔμβασεν ἀμέσως εις καίκια νέαν φρουράν τοὺς Ζακυνθίους Γ. Κατσιλίβαν, Διον. Σεμπρικόν, 'Ιωάννην 'Αντίοχον, Γεώρ. Μυλωνᾶν, Γεώργιον Μακρυνάρον, Διονύσιον 'Αντίοχον, Διονύσιον Προβέντζαν τὸ ὄλον εἶχαν αὐτοὶ ἕως 40 στρατιώτας Ζακυνθίους, και, διὰ τῆς βοήθειας τῶν κανονιῶν τοῦ Γέρο Γεώργη, ἔφθασαν ἀδλαβεῖς κανονοβολιζόμενοι ἀπὸ τὸ 'Ιτσικαλὲ και ἀπὸ τὴν πόλιν Ναύπλιον. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν αὐθόρμητος

ἐπῆγεν εις τὸ Καστέλι και ὁ φιλέλληνας Μακελῆνος Γράμεις Νεαπολίτης με 35 στρατιώτας· ἀργότερα δὲ ἀπὸ τὸ Δερβενάκι ἔστειλεν ὁ ἀρχιστράτηγος τὸν Νικόλαον Καβαδῖαν φρούραρχον τοῦ Καστελίου.

Οἱ Ναυπλιῶται Τούρκοι μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ στόλου, καθὼς εἶπαμεν, διότι ἔφυγε και δὲν ἠμπόρεσε νὰ τοὺς στείλῃ τροφὰς, και ἀφοῦ ἔμαθαν τὸν ἐρχομὸν τοῦ Κολοκοτρώνη ἀπὸ μίαν γραφὴν, τὴν ὁποίαν τοὺς ἔστειλεν ἀπὸ τοὺς Μύλους, ἀπελπίσθησαν και ἔβγαλαν μετὰ ταῦτα περίπου 150 στρατιώτας ὄλους τοῦ τσαρουχίου δυνατούς¹, τοὺς ἔδοσαν πολλὰ χρήματα και πολύτιμα πράγματα και τοὺς εἶπαν νὰ ὑπάγουν εις Κόρινθον διὰ νὰ ἀγοράσουν τροφὰς, σιτάρι και ἄλλα· ἐβγήκαν λοιπὸν αὐτοὶ ἀπὸ τὸ Ναύπλιον νύκτα και με πολλὴν προσοχὴν χωρὶς νὰ τοὺς καταλάβουν οἱ ὀλίγοι πολιορκοῦντες τὸ φρούριον.

'Απὸ τούτους ἐπίασαν ὅταν ἐπερνοῦσαν ἕνα περιπλανηθέντα οἱ ἰδιοὶ μας στρατιῶται εις τὸν 'Αγιώργην εις ἕνα σπῖτι κρυμμένον ὀπίσω ἀπὸ ἕνα βαγένη. Ὁ Τούρκος αὐτὸς ἐγνώρισθη ἀπὸ τοὺς Μιστριώτας, οἱ ὁποῖοι

¹ Ὁ Σ. Τριχούπης ('Ιστ. Β' 340) λέγει, ὅτι «ἐβγήκαν ἀπὸ τὸ Ναύπλιον 150 ἐντόπιοι ἵππεις τὴν νύκτα κρυφίως και γνωρίζοντες καλῶς τὰς θέσεις και τὰ μονοπάτια και λαλοῦντες και τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν διέβησαν πρὶν φέξῃ διὰ τῶν Ἑλληνικῶν ταγμάτων ὡς Ἕλληνες και ἔφθασαν εις Κόρινθον». Πρῶτον ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρχουν τότε μέσα εις τὸ Ναύπλιον 150 ἵπποι και μάλιστα ἐπιλεκτοὶ; και ἂν εἶχαν 150 ἄλογα δὲν τὰ ἔτρωγαν νὰ ζήσουν κάμποσον καιρόν; Ὁ ἴδιος δὲ λέγει εις τὸ αὐτὸ μέρος, ὅτι ὄχι μόνον ἔτρωγαν ἀπὸ τὴν πείνὰ τοὺς ἀκάθαρτα ζῶα, ἀλλὰ και ἀνθρώπινα κρέατα, και ὅτι ἔδραζαν τὰ δέρματα τῶν ζῴων και ἐβροφύσαν τὸν ζωμόν των. και ὅταν ταῦτα ἔτρωγαν ἤθελαν ἔχει μίσα 150 ἐκλεκτοὺς ἵππους; 'Αλλ' ἐὰν ὑποθέσωμεν και τοῦτο οἱ Ἕλληνες ἔμα τοὺς ἔβλεπον νὰ περνοῦν ἦτο δυνατόν νὰ πιστεύσουν, ὅτι ἦσαν Ἕλληνες; διότι ποτὲ ἕως τώρα δὲν εἶχαμεν ἐμεῖς οὔτε ἕνα καβδελάρην.

ἦσαν ἐκεῖ τοποθετημένοι ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Ἡλία Γιατράκου, ὅτι ἦτο Μπαρδουνιώτης ἀπὸ τοὺς Μπαλαίους, καὶ ὅτι ὁ πάππος του εἶχε σκοτώσει τὸν πατέρα τοῦ Κολοκοτρώνη, ὅταν ἔφυγεν ἀπὸ τὸν πύργον τῆς Καστάνας. Ὁ Κολοκοτρώνης, ἀφοῦ τοῦ τὸν ἔφεραν εἰς τὸ ἀρχηγεῖον, τὸν ἐρώτησε καὶ ἔμαθε περὶ τῶν Ναυπλιωτῶν Τούρκων, ὅσα εἶπαμεν, ἔπειτα τὸν ἔστειλεν εἰς τὸν Γενναῖον νὰ τὸν κάμη ὅ,τι θέλει διὰ τὸ αἷμα τοῦ πάππου του.

Ἀπὸ τοὺς Μύλους, ἀφοῦ ἔστειλε τὴν φρουρὰν εἰς τὸ Καστέλι ὁ ἀρχιστράτηγος, ἀνεχώρησε νὰ ὑπάγῃ μίαν ὥραν ἀρχήτερα εἰς τὸ Δερβενάκι διὰ νὰ τοποθετηθῇ ἐκεῖ καὶ ὁ ἴδιος, χωρὶς νὰ περιμένῃ τὴν διαταχθεῖσαν στρατολογίαν· μολονότι δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀναλάβει καλὰ ἀπὸ τὴν ἀβρωστίαν του, ἀλλ' αἰσθάνετο ἀκόμη σφάκταις εἰς τὰ πλευρά. Τὴν ἄλλην δὲ ἡμέραν μετὰ τὸ φθάσιμόν του εἰς τὸ Δερβενάκι ἀνεχώρησεν ὁ Πλαπούτας διὰ τὴν Τριπολιτσάν. Εἰς τὸ Δερβενάκι ὅταν ἔφθασεν ἄρχισε τὴν στενὴν πολιορκίαν τῶν δύο φρουρίων Ναυπλίου καὶ Κορίνθου, καὶ ἐκεῖ ἔμεινε διαρκῶς μέχρι τῆς ἀλώσεως τοῦ Παλαμηδίου.

Εὐθὺς προσεκάλεσεν ἐκείνους, ὅσοι ἦσαν ἐκεῖ νὰ ἔλθουν τὴν ἐρχομένην ἡμέραν εἰς τὴν Νεμέαν, καὶ νὰ φέρουν μαζύ των καὶ ὅλα τ' ἄλογα καὶ δυνατὰ φορτηγὰ ζῶα.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἐσυνάχθησαν ὅλα τὰ στρατεύματα ἐδιάλεξεν ἀπὸ αὐτοὺς καὶ τοὺς ἔκαμε καθβαλαραίους μὲ ὅλα τὰ δυνατὰ ἄλογα καὶ μουλάρια. Ἐπειτα ἐπῆρε πολλοὺς πεζοὺς καὶ καθβαλαραίους καὶ ἓνα αἰχμάλωτον, τὸν ὁποῖον ἤυρεν αὐτὴν τὴν στιγμὴν ὅχι τόσον ἔξυπνον, καὶ ἐπῆγε τριγύρω εἰς τὸ φρούριον τῆς Κορίνθου καὶ ἔχωσε

τοὺς πεζοὺς εἰς τὸν ἐλαιῶνα καὶ εἰς τὰ δάση, καὶ τοὺς εἶπε νὰ μὴ στέκωνται πουθενά, ἀλλὰ νὰ γυρίζουν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, καὶ ὅσον ἤμποροῦν νὰ κρύβωνται εἰς μέρη, ὅπου νὰ μὴ φαίνωνται ἀπὸ τὸ φρούριον καὶ νὰ ξαναγυρίζουν εἰς τέτοιον τρόπον, ὥστε νὰ φαίνωνται, ὅτι εἶναι πολλοί.

Ἐβγήκαν λοιπὸν οἱ πεζοὶ καὶ ἔκαμαν, ὅτι τοὺς εἶπεν, ἐχόρεψαν καὶ ἔρριξαν εἰς τὸ σημάδι· τὸ ἴδιον ἔκαμαν καὶ οἱ καθβαλαραῖοι ἐπῆγαν εἰς τὸν κάμπον ἐχόρεψαν τ' ἄλογα των καὶ ἔρριξαν κάμποσαις πιστολιαῖς. Τοῦτο διήρκεσεν ὀλόκληρον τὴν ἡμέραν καὶ οἱ Τούρκοι ἐβγήκαν καὶ τοὺς ἀγνάντευαν ἀπὸ τὸ φρούριον καὶ ἀπὸ τὴν πόλιν· κοντὰ δὲ τὸ κοντόβραδον ἀπώλυκε τὸν αἰχμάλωτον νὰ ὑπάγῃ εἰς τοὺς Τούρκους τοὺς ἀδελφούς του διὰ νὰ εἰπῇ βέβαια, ὅτι ἦλθεν ὁ Κολοκοτρώνης καὶ οὕτω νὰ τοὺς φοβήσῃ νὰ μὴ ἔβγουν γλήγορα ἕως νὰ τοῦ ἔλθῃ ἡ διαταχθεῖσα δύναμις.

Προτῆτερα ὅμως εἶχε διατάξει ὅλα τὰ σώματα γύρωθεν τῆς Κορίνθου ὥστε, ὅπου εὑρεθῶν τὴν αὐτὴν βραδυάν, ν' ἀνάψουν φωτιαῖς πολλαῖς εἰς τὰ δάση καὶ εἰς τὰ βουνά, τὰ ὁποῖα φαίνονται ἀπὸ τὸ φρούριον, καὶ νὰ τῆς διατηρήσουν πολλὰς ὥρας καὶ βραδυαῖς, καὶ εἶχεν εἰδοποιήσῃ καὶ τὸν Διονύσιον Εὐμορφόπουλον τὸν ἀρχηγὸν τοῦ Δερβενοχωρίου, καθὼς καὶ τὸν Διονύσιον Πανούσην Μεγαρίτην, νὰ βάλουν καὶ αὐτοὶ φωτιαῖς εἰς τὸ ἀντικρυνὸν μέρος τοῦ φρουρίου· ἀλλὰ τοῦτο καὶ εἰς τὴν Πέρα Χώραν ἔγεινεν. Οἱ Τούρκοι ἦσαν ἔτοιμοι νὰ περάσουν τὰς τροφάς, καὶ ἀφοῦ ἔμαθαν καὶ εἶδαν τὸν ἐρχομὸν τοῦ Κολοκοτρώνη, ἀνέβαλαν τὸ κίνημά των διὰ τὸ Ναύπλιον δι' ὀλίγας ἡμέρας. Κατ' αὐτὰς τὰς ἡμέρας οἱ Τούρκοι τῆς Κορίνθου ἐπέρασαν μὲ καράβια εἰς τὴν Πέρα Χώραν καὶ

ἐκεῖ ἐπολέμησαν μὲ τοὺς εὐρεθέντας ἐκεῖ καπεταναίους Δ. Ὑψηλάντην, Νικήταν, Ἄρχιμ. Φλέσαν καὶ λοιποὺς, ἀλλ' ἐνίκηθησαν καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ γυρίσουν ὀπίσω εἰς τὴν Κόρινθον. Εὐθὺς μετὰ τοῦτο ἐτοιμάσθησαν ὄλοι πανστρατιᾶ καὶ ἐκίνησαν κατὰ τὰς 28 Ὀκτωβρίου καὶ ἦλθαν νὰ περάσουν τὰς τροφάς, ἀλλὰ τοὺς ἐκτύπησαν καὶ ἠναγκάσθησαν πάλιν νὰ γυρίσουν ὀπίσω χωρὶς νὰ κάμουν τίποτε.

Ὅταν δὲ ἐπολιορκούμεν τὸ Ναύπλιον καὶ τὴν Κόρινθον κατὰ τὰ τέλη τοῦ Ὀκτωβρίου, ὁ ἀρχιστράτηγος Κολοκοτρώνης παρεπονέθη εἰς τὴν Γερουσίαν τῆς Πελοποννήσου διότι δὲν εἶχαμεν ψωμί, καὶ οἱ στρατιῶται ἔτρωγαν βελάνια καὶ κούμαρα· ἐστείλαμεν μάλιστα μὲ τὸν ταχυδρόμον ὡς δεῖγμα καὶ ἓνα κοφινάκι ἕως ἐξ ὀκάδας κούμαρα διὰ νὰ ἴδῃ ἡ Γερουσία τὸ φαγητόν μας. Οἱ δὲ Γερουσιασταὶ τὰ ἔφαγαν μὲ πολλὴν ὄρεξιν καὶ μᾶς εὐχαρίστησαν μὲ ἓνα ἔγγραφον, μᾶς ἔστειλαν δὲ καὶ χίλια γρόσια νὰ καλυγώσωμεν τὰ ἄλογά μας, καὶ οὕτως ἐθεράπευσαν τὴν πείνάν μας μὲ τὴν ἰδικὴν των ὄρεξιν εἰς τὰ κούμαρα.

Τὴν 19 Νοεμβρίου ἐμάθαμεν, ἐν ᾧ ἡμεθα εἰς τὸ Δερβενάκι, τὴν θλιβερὰν εἰδήσιν, ὅτι τὴν 16 Νοεμβρίου ἐδολοφονήθη ἀπὸ τοὺς Γιατρακαίους εἰς τὴν Κακὴν Σκάλαν τῆς ἐπαρχίας Μιστρᾶ ὁ μεγαλείτερος πολιτικὸς τῆς Πελοποννήσου καὶ ὁ ἀγαθότερος πατριώτης Παναγιώτης Κρεβατᾶς. Οἱ στρατιῶται ὄλοι ἠγανάκτησαν διὰ τὸ κακούργημα καὶ ἐζήτησαν αὐτοὶ νὰ ὑπάγουν διὰ νὰ τιμωρήσουν τοὺς δολοφόνους· ἀλλ' ἡ Γερουσία εὐθὺς ἔγραψεν εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον, ὅτι ἔλαβε τὰ μέτρα τῆς διὰ νὰ συλλάβῃ τοὺς δολοφόνους, στείλασα εἰς τὸν Μι-

στρᾶν τὸν Πλαπούταν, τὸν Γιαννάκην Κολοκοτρώνην καὶ λοιποὺς.

Κατόπιν ἐμάθαμεν ἀπὸ ἓνα Βούλγαρην, ὁ ὁποῖος ἦτο μὲ τοὺς Τούρκους καὶ ἔφυγεν, ὅτι ἀνήμερα τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἀπέθανεν ὁ ἀρχιστράτηγος τῶν Τούρκων Δράμαλης καὶ ἐπῆρε τὴν θέσιν του ὁ ἄλλος Πασᾶς. Ὁ Δράμαλης ἀφοῦ ἐκτυπήθη εἰς τὸ Ἁγινόρι εἰς τὰς 28 Ἰουλίου τὸ βράδυ ἐπῆγεν εἰς τὴν Κόρινθον. Ἐκεῖ ἐκάθησε συλλογισμένος πίνων τὸ τσιμποῦκι του καὶ ροῦμι, τὸ ὁποῖον τοῦ ἔστειλεν ἀπὸ τὸ φρούριον ὁ φρούραρχος τῆς Κορίνθου Ἀβδουλάχμπεης καὶ ἐκεῖ ἀπεκοιμήθη. Ἀλλὰ δὲν τὸν ἐσκέπασαν μὲ ἰδικὰ των ροῦχα διὰ νὰ μὴ τὸν λυπήσουν περισσότερο, διότι τὰ ἰδικὰ του τὰ ἐπῆραν οἱ Ἕλληνες εἰς τὸν πόλεμον τοῦ Ἁγινόριου. Τὴν αὐγὴν ἐξύπνησε μὲ θέρμη, καὶ ἄρρωστος καὶ θερμασμένος ἐβάσταξεν ἕως εἰς τὰς 26 Ὀκτωβρίου ὅτε καὶ ἀπέθανε. Τὰ αὐτὰ μᾶς ἐβεβαίωσε καὶ ὁ Ἀβδουλάχμπεης ὅταν ἐκυριεύσαμεν τὴν Κόρινθον. Κατ' αὐτὰς δὲ τὰς ἡμέρας καὶ ὁ Σταΐκος Σταϊκόπουλος, ὅστις ἐπολιορκεῖ τότε τὸ Ναύπλιον, ἔστειλε τὸν ἀδελφόν του Θανάσην καὶ εἰδοποίησε τὸν ἀρχιστράτηγον, ὅτι οἱ Τούρκοι τοῦ Ναυπλίου ἄρχισαν νὰ ζητοῦν νὰ παραδοθῶν. Ὁ νέος ἀρχιστράτηγος τῶν Τούρκων ἠθέλησε νὰ στείλῃ τροφάς εἰς τὸ Ναύπλιον κατὰ τὰς 27 Νοεμβρίου μὲ τὸν Δελήμπασην Δελῆ Ἀχμέτην, ἀρχηγὸν τῆς καβαλαρίας 8,000 Δελιδῶν. Μετὰ τὸ μεσημέρι λοιπὸν τῆς 27 Νοεμβρίου ἐβγήκε τὸ Τουρκικὸν στράτευμα ἀπὸ τὴν Κόρινθον ἕως 12,000 Τούρκοι μὲ τὴν καβαλαρίαν των καὶ μὲ ἕως χίλια φορτώματα τροφῶν καὶ ἐστρατοπέδευεν εἰς τὸ Χάνι τῆς Κουρτέσας.

Ὁ Κολοκοτρώνης καθὼς τοὺς εἶδεν ἔγραψε περὶ τούτου εἰς τὸν Στάϊκον εἰς τὸ Ναύπλιον, καὶ εἰς τὸν Δημ. Τσώκρην εἰς τὸ Ἄργος νὰ ἔξημερωθῇ εἰς τὸ σῶμά του, τὸ ὁποῖον ἦτο τοποθετημένον ὑπεράνω τοῦ Ἁγίου Σώστη ὀπισθεν τοῦ Νικήτα εἰς τὸ ἐκεῖ Ἑλληνικὸν κτίριον· εἰδοποίησε δὲ καὶ ὅλα τὰ σώματα, τὰ ὁποῖα ἐκράτουν τὰς διαφόρους θέσεις, καὶ ἔστειλε καὶ τοὺς ὑπασπιστάς του διὰ νὰ περιέλθουν γύρωθεν τοῦ Τουρκικοῦ στρατοπέδου καὶ νὰ ἠμπορέσουν νὰ βεβαιωθοῦν τὸ ποσὸν τῶν Τούρκων, εἴτε μὲ τὰ ἑμμάτιά των εἴτε νὰ εὔρουν κανένα φυγάδα νὰ μάθουν τίποτε καὶ ν' ἀσφαλίσουν τῆς βάρδιας. Καὶ ἀπὸ μὲν τὴν Κλένιαν ἕως τὸν Ἅγιον Βασίλειον δὲν ὑπάρχει κανένας δρόμος οὔτε μονοπάτι, οὔτε γνωστὸν οὔτε κρυφόν, ἀλλ' ἀπὸ τὸν Ἅγιον Βασίλειον ἕως τὸν Ἅγιον Σώστην εἶναι ἓνα μονοπάτι, διὰ τοῦ ὁποῖου μόλις ἠμπορεῖ νὰ σκαλώσῃ ἄνθρωπος μὲ πολλὴν προσοχὴν καὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες τὸ ἐγνώριζαν καὶ πολὺ περισσότερον ὁ Νικήτας.

Ἄφου ἐξαπατήσαμεν τὸ Τουρκικὸν στρατόπεδον ἐπεράσαμεν ἀπὸ πολλὰ Ἑλληνικὰ σώματα, ἐδώκαμεν τὸ μυστικὸν καὶ ἐπήγαμεν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Νικήτα εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην καὶ τοῦ ἐκοινοποιήσαμεν τὰς διαταγὰς τοῦ ἀρχιστρατήγου, τοὺς ἐκάμαμεν προσεκτικούς διὰ τὸ μονοπάτι μὴν τὸ ἀφήσουν ἀνοικτὸν καὶ μᾶς πάρουν οἱ Τούρκοι τῆς πλάταις.

Ἄλλ' ὁ Νικήτας καὶ ὁ Παπᾶ Ἀρσένης ἀμέλησαν, εἶπαν τοῦ Ζαχαρία Ἀγιοπετρίτου νὰ ὑπάγῃ καὶ νὰ πιάσῃ τὸ μονοπάτι, ἀλλ' αὐτὸς δὲν ἐπῆγε καὶ οἱ Τούρκοι ἠύρασαν καιρὸν ἀρμόδιον καὶ ἐπέρασαν ὅλην τὴν νύκτα τὸ μονοπάτι οἱ 150 πεζοὶ καί, ὡς εἶχαν ὑποσχεθῆ εἰς τὸν Πασᾶ,

ἐπῆραν τῆς πλάταις τοῦ Νικήτα καὶ τοῦ Παπᾶ Ἀρσένη, καὶ μὲ τὸ χάραγμα ἐπήδησαν εἰς τὰ ταμπούρια τοῦ Παπᾶ Ἀρσένη καὶ ἐσκότωσαν αὐτὸν καὶ τὸν Σπανὸν Κρανιδιώτην καὶ ἄλλους ἕως 20 Ἕλληνας· τὸν δὲ Νικήταν ἤθελαν τὸν πιάσει ζωντανόν, ἂν δὲν ἐχώνετο εἰς τὰ ταμπούρια τῶν στρατιωτῶν καὶ εἰς τοὺς πύργους, καὶ ἂν δὲν ἐπολέμει γενναίως ὁ Κολιδὸς Μπακόπουλος Δαριώτης.

Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἀπὸ ἐκεῖ ὅπου εἶχε τὰς σκηνάς του (τσαντήριά του) εἰδοποιήθη κοντὰ τὰ ἔξημερώματα ἀπὸ τῆς βάρδιας, ἐβγήκε καὶ εἶδε τῆς φωτιαῖς τῶν τουφεκιῶν ἀνάποδα καὶ ἐνόησεν, ὅτι οἱ Τούρκοι ἐπῆραν τῆς πλάταις τῶν ἰδικῶν μας. Ἀμέσως διέταξε τὸν Π. Ζαφειρόπουλον μὲ τοὺς Ἀγιοπετρίτας, τὸν Τσανέτον Χριστόπουλον μὲ τοὺς Φαναρίτας, τὸν Γενναῖον καὶ ἄλλους πολλοὺς νὰ ὑπάγουν ἀπὸ τὸ ὀπίσω μέρος νὰ προφθάσουν τοὺς ἰδικούς μας.

Κατὰ καλὴν τύχην οἱ εἰδοποιηθέντες ἀπὸ τὸ βράδυ ἀπὸ τὸν ἀρχιστρατήγον Δ. Τσώκρης καὶ λοιποὶ ἔφθασαν ἐγκαίρως καὶ δὲν ἐπροχώρησε τὸ κακὸν περισσότερον. Συγχρόνως πολλὰ πρωτὶ ἦλθε καὶ ὁ Χατζῆ Χρῆστος ἀπὸ τὸ Στεφάνι καὶ Μετόχι μὲ τοὺς στρατιώτας του εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην, κατὰ τὴν διαταγὴν, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τὸ βράδυ εἶχε λάβει ἀπὸ τὸν Νικήταν νὰ ἔξημερωθῇ ἐκεῖ.

Εἰς δὲ τὴν μάχην τοῦ Ἁγίου Σώστη ὅταν ἐσκοτώθη ὁ Παπᾶ Ἀρσένης, δέκα πέντε χρόνων ἦτο ὁ Παπαντωνῆς Νακόπουλος ἀπὸ τὸ χωρίον Δάρα, ὅστις ἦτο γραμματικὸς τοῦ Κολιοῦ Μπακοπούλου καὶ ζῆ ἕως τῆς σήμερον. Αὐτὸς μᾶς ἐδιηγῆθη τὰ ἐξῆς· ὅτι ὁ Κολιδὸς Μπακόπουλος ἦτο μέσα εἰς τὸν ἓνα ἐκεῖ πύργον μὲ τοὺς Δαραίους, τὸν

Ἀλέξην Λεβιδιώτην, τὸν Νικολέτον Ζακύνθιον τὸν Δημήτριον Κάρμαν ἀπὸ τοῦ Ἀγαλή καὶ τὸν Παναγιῆν Καραντούσην. Ὅλοι δὲ οἱ κλεισμένοι εἰς τὸν πύργον αὐτὸν ἦσαν σαράντα ἐπτὰ Λεβιδιώται καὶ Δαραῖοι. Ὁ δὲ Δ. Κάρμας, ὅστις καὶ αὐτὸς ἐκαπετάνευε τότε, ἐσκότωσεν ἓνα Τούρκον μπροστὰ εἰς τὴν πόρταν, ἐρχόμενον νὰ ἔμβῃ εἰς τὸν πύργον, τὸν ἔσυρε μέσα καὶ τὸν ἐλαφυραγώγησεν. Οἱ δὲ Ἡλίας Τσέκος καὶ Μιχάλης Βεΐκος ζῶντες καὶ αὐτοὶ ἕως τὴν σήμερον, ἐνθυμοῦνται τὸ κανόνι μὲ τὸ ὁποῖον οἱ Τούρκοι ἐβαρούσαν τὸν πύργον των. Ἐνθυμοῦνται ἀκόμη, ὅτι ἦλθεν ὁ Δ. Τσώκρης μὲ τοὺς Ἀργεῖους, ἐπῆρε τοὺς Τούρκους ἐμπρός, τοὺς ἔσπρωξε καὶ ἄνοιξε τὸν πύργον. Μάλιστα τότε εἶχεν ἓνα μπαϊρακτάρην βλογοκομμένον, ὅστις ἔβαλε τοὺς Τούρκους μπροστὰ καὶ τοὺς ἔρριψε κάτω τὸν κατήφορον εἰς τὴν Κούλιαν. Τότε ἐλαβώθη ὁ Γρηγόρης ἀπὸ τοῦ Κάψα ἀπὸ ἓνα καθβαλάρην Τούρκον· τὸ βόλι τὸν ἐπῆρεν εἰς τὴν ῥάχιν ἀπὸ τὸν αὐχένα (σβέρκον) καὶ ξυστὰ ἐβγήκεν εἰς τὸ κολονοῦρι, ἔσχισε τὸ ὑποκάμισόν του ἀπὸ ἐπάνω ἕως κάτω καθὼς ἐπίσης καὶ τὸ δέριμα του (τὴν πέτσαν) τοῦ κορμιοῦ του, καὶ ὅμως, ἂν καὶ ἦτο ἔτσι λαβωμένος, ἐσκότωσε τὸν καθβαλάρην, ἐπῆρε τὸ γιαταγάνι του καὶ τὸ ἄλογόν του, καὶ τὸ μὲν γιαταγάνι τὸ ἐπῆρεν ὁ Νικολέτος Ζακύνθιος καὶ τοῦ ἔδωκε τρία τάλαρα, τὸ δὲ ἄλογον τὸ ἐπῆρεν ὁ καπετάνιός των Κολιός. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ ἄλογον ἦτο πολὺ καλὸν τὸ ἐπῆρεν ὕστερον ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης.

Μετὰ δὲ τὸν ἐρχομὸν αὐτῶν τῶν δύο, ὡς εἶπαμεν, ἔγεινε πόλεμος καλὸς καὶ ἐστείλαμεν πολλοὺς Τούρκους εἰς τὸν Ἀδην· τοὺς ἐπήραμεν μπροστὰ, τοὺς ἐκυνηγῆσα-

μεν καὶ τοὺς ἐβρίξαμεν κατὰ τὴν Κουρτέσαν, ὅπου εἶχεν ἔλθει τὸ μέγαλον σῶμα τῶν Τούρκων καὶ εἶχε βάλει τὰ κανονιά του διὰ νὰ κτυπήσῃ τοὺς πύργους τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ κάμουν τίποτε· τοὺς ἐπήραμεν μπροστὰ καὶ τοὺς ἐβρίξαμεν δλους εἰς τὸν κάμπον τῆς Κουρτέσας. Τότε ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ Κολοκοτρώνη καθβαλάρης ἐκυνήγησεν ἓνα Τούρκον χωρὶς νὰ γνωρίζῃ, ὅτι αὐτὸς εἶχε τὰ κεφάλια τοῦ Παπᾶ Ἀρσένη καὶ τοῦ Σπανοῦ, τὸν ἐξεκάμπισε καὶ τὸν ἐχώρισεν ἀπὸ τοὺς ἄλλους Τούρκους καθβαλαραίους· καὶ ἀφοῦ ἀδείασε τὰ πιστόλιά του καὶ δὲν εἶχε πλέον τί νὰ ρίξῃ ἐτράβηξε τὸ σπαθί του διὰ νὰ τὸν κόψῃ, τὸν ἐκτύπησεν, ἀλλὰ δὲν ἠμπόρεσε νὰ τοῦ κάμῃ τίποτε. Ὁ Τούρκος τότε διὰ νὰ σωθῇ ἄρχισε νὰ πετᾷ τὰ ἄρματα του, τὰ κεφάλια καὶ ὅ,τι ἄλλο εἶχε διὰ νὰ τὸν χασομημῆσῃ καὶ οὕτως ἐγλύτωσε καὶ ἔπεσεν εἰς τὸ σῶμα τὸ μέγαλον τῶν Τούρκων.

Ἐπειτα ὁ ὑπασπιστὴς τοῦ ἀρχηγοῦ ἐπέστρεψε τὸ πισάχναρο νὰ ἰδῇ τί ἐπέταγεν ὁ Τούρκος καὶ ἤυρε τὰ πιστόλιά του καὶ τὰ δύο κεφάλια τοῦ Ἀρσένη καὶ τοῦ Σπανοῦ ἀπὸ τὰ μαλλιά ζευγάρι δεμένα, καὶ χωρὶς νὰ καταβῇ ἔσκυψε καὶ τὰ ἐπῆρε· διότι οἱ Τούρκοι τὸν ἔφερναν κατόπιν κυνηγῶντες, τὰ δὲ πιστόλια τοῦ Τούρκου τὰ ἄφησε καὶ ἐπροτίμησε τὰ κεφάλια τῶν ἡρώων. Τότε ἦλθαν εἰς βοήθειάν του ὁ Λιάκος Κοσμόπουλος, ὁ Κότσος Βούλγαρης καὶ ὁ Σπύρος Σπηλιωτόπουλος ὁ ἄλλος ὑπασπιστὴς τοῦ ἀρχιστρατήγου καὶ ἄλλοι καὶ τὸν ἐβοήθησαν καὶ τὸν ἔσωσαν. Ἐκείθεν ἐπῆγε τὰ κεφάλια εἰς τὸν Ἅγιον Σώστην, ὅπου ἦσαν καὶ τὰ σώματά των, καὶ τοὺς ἔγεινεν ὁ ἐνταφιασμὸς ἐνδοξος.

Ἐντοσούτω οἱ Τούρκοι ἐπειδὴ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ περάσουν ἐπῆγαν ὀπίσω εἰς τὴν Κόρινθον¹.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ΄.

Παράδοσις Ναυπλίου. — Λοιμὸς ἐν Ναυπλίῳ. — Ἀναχώρησις Τούρκων Ναυπλίου. — Προκήρυξις Ἐκτελεστικοῦ πρὸς τὸν λαὸν τῆς Πελοποννήσου περὶ τοῦ κινδύνου νέας εισβολῆς Τούρκων διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Πελοπόννησον. — Ὀπλαρχηγοὶ καὶ ἐπιθεώρησις ἐπαρχιῶν ὑπὸ στρατιωτικῆν ἔποψιν.

Τὸ ἑσπέρας μετὰ τὸν πόλεμον τοῦ Ἁγίου Σώστη ὁ Κολοκοτρώνης ἔκαμε καὶ ἄλλο γράμμα εἰς τοὺς Πασάδες καὶ εἰς τὴν φρουρὰν τοῦ Ναυπλίου καὶ τοὺς ἔλεγεν,

¹ Ὁ Σ. Τρικοῦπης (Ἰστ. Β΄. 341) μᾶς φέρει ἀπὸ τὴν Κόρινθον τοὺς 150 πεζοὺς Τούρκους πάλιν καββαλαραῖους· ὅτι « δύο ὥρας πρὶν φέξῃ εἰσῆλθον πρῶτοι τὰ στενά τοῦ Ἁγίου Σώστη καὶ φθάσαντες εἰς τὴν προφυλακὴν τοῦ Νικήτα, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς ἦτον ὁ Ζαχαρίας Ἁγιοπετρίτης, τοὺς ἐχαιρέτησαν χωρὶς νὰ ταραγθῶσιν καὶ ἀντεχαιρετήθησαν ὡς Ἕλληνας». Οἱ Τούρκοι δὲν ὠμίλησαν μὲ τὴν προφυλακὴν οὔτε ἦτο δυνατόν νὰ ὁμιλήσουσιν, οὔτε νὰ πλησιάσουσιν εἰς αὐτὴν ὅταν ἦσαν δύο ὥραι νύκτα· ἐπειδὴ κάθε βράδῳ ἐμοίραζαν οἱ ὑπασπισταὶ τοῦ ἀρχηγοῦ εἰς ὅλα τὰ σώματα τὸ μυστικόν, καὶ ἀφοῦ ἐνύκτιωνε κανένας δὲν ἠμποροῦσε οὔτε νὰ ἐμῆ οὔτε νὰ ἔβγῃ ἀπὸ τὸ στρατόπεδον. Καὶ ἂν ὑποθέσωμεν, ὅτι ἀπάτησαν τὸν Ζαχαρίαν καὶ ἐπέρασαν, ἦτο δυνατόν ν' ἀναβοῦν ὑπὸ τὸ σκότος τῆς νυκτὸς εἰς τὸ ὑψηλότερον καὶ κρημνώδες βουνὸν ὀπισθεν τῆς θέσεως τῶν περὶ τὸν Νικήταν, καὶ νὰ καθήσουν ἤσυχοι, καὶ νὰ μὴ ἐννοήσουσιν τὴν καββαλαρίαν οἱ Ἕλληνας; Πόσον μακρὰ ἀκούεται ὁ κρότος τῶν πετάλων καὶ μάλιστα τὴν νύκτα ἐπάνω εἰς τῆς πέτρας; Ὅλα αὐτὰ εἶναι αἰνίγματα ἀκατανύτητα καὶ ἀδίκως χάνομεν εἰς αὐτὰ τὸν καιρὸν μας. Ὁ Ζαχαρίας δὲν ἐπίασε τὴν θέσιν, τὴν ὁποίαν διετάχθη νὰ φυλάξῃ τοὺς δὲ Τούρκους τῆς Κουρτίσας τοὺς εἶδαμεν ἀπὸ τὸ βράδῳ, ὅτι ἦλθαν ἀποκάτω μας καὶ ἐκοιμήθησαν, καὶ ὅταν ἀναψῶν τὸν πόλεμον οἱ 150 πεζοὶ Τούρκοι, οἱ ὁποῖοι ἐπέρασαν ἀπὸ τὴν μὴ πιασμένην θέσιν, τότε ἐπλησίασαν καὶ οἱ Τούρκοι τῆς Κουρτίσας· ἀλλ' ἀφοῦ ἐμπρώξαμεν τοὺς 150 διὰ τῆς βοήθειας τοῦ Δ. Τσώκη καὶ Χατζῆ Χρήστου εἰς τὴν Κουρτίσαν, ἐγυρῶσαμεν ἔπειτα καὶ τοὺς Τούρκους τῆς Κουρτίσας ὀπίσω.

ὅτι τῶρα εἶναι καιρὸς νὰ παραδοθοῦν, ἐνόσω εἶναι εἰς καλὴν κατάστασιν καὶ ἔχουν νὰ φάγουν, καὶ ἂν δὲν θελήσουσιν νὰ παραδοθοῦν θέλει τοὺς περάσει ἐν στόματι μαχαίρας. Αὐτὸ τὸ ἔστειλεν εἰς τὸν Στάτικον διὰ νὰ τὸ δώσῃ εἰς τοὺς Τούρκους. Ἀφοῦ τὸ γράμμα ἐπῆγεν εἰς τὸ Ναύπλιον τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν, 28 Νοεμβρίου, οἱ Τούρκοι τοῦ Παλαμηδίου ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ ἀπὸ ὄλαις τῆς Τάπιας ἐκατέβηκαν κάτω τὴν 29 Νοεμβρίου εἰς τὴν πόλιν καὶ ἔκαμαν μὲ τοὺς ἄλλους συνέλευσιν διὰ νὰ ἀπαντήσουσιν εἰς τὸ γράμμα τοῦ Κολοκοτρώνη. Ἐπειδὴ δὲ ἦσαν ἀδύνατοι ἀπὸ τὴν πείναν ἔμειναν ὅλοι καὶ ἐκοιμήθησαν κάτω διὰ ν' ἀναβοῦν τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν εἰς τὸ Παλαμήδι. Τοῦτο ὁ Στάτικος εἰδοποιήθη ἀπὸ δύο Τούρκους¹, ὅτι τὸ Παλαμήδι εἶναι ἄδειο καὶ χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν εὐθύς μὲ τῆς σκάλαις, τῆς ὁποίας εἶχεν, ἔπεσε μέσα μὲ τοὺς στρατιώτας του καὶ τὸ ἐκυρίευσεν τὰ μεσάνυχτα τῆς 29 πρὸς τὰς 30 Νοεμβρίου, τὴν προηγουμένην νύκτα δηλ. τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου.

Ἀφοῦ ὁ Στάτικος ἐμβῆκε μέσα καὶ ἄρχισε τὰ κανόνια

¹ Πολιορκητῆς τοῦ Ναυπλίου ἦτο παντάμηνος ὁ Στάτικος Σταϊκόπουλος, ὁ δὲ Νικολὸς Σταματελόπουλος, ὁ Παπᾶ Ἀρσένης, ὁ Νικήτας, ὁ Δημήτριος Τσώκης ἐπῆγαιναν καὶ εἰς ἄλλας θέσεις ὁ δὲ Κανέλ. Δεληγιάννης, οἱ Μαυρομιχαλαῖοι καὶ ἄλλοι προσωρινῶς ἐστάθησαν μετὰ τὴν φυγὴν τοῦ Δράμαλη ἀπὸ τὴν Ἀργολίδα, εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου, τὸ ὁποῖον καλῶς δὲν γνωρίζει ὁ Σ. Τρικοῦπης (Ἰστ. Β΄. 342). Εἰς δὲ τὴν ἀκόλουθον σελίδα λέγει· « οἱ προδόσαντες τὸ Παλαμήδι ἦσαν δύο Ἄλβανοί », καὶ εἰς τὰς σημειώσεις πάλιν, ὅτι « ἄλλοι λέγουσιν, ὅτι ἦτον ἓνας Ὀθωμανὸς καὶ μίαν Ὀθωμανίδα ». Ὁ δὲ Π. Πατρῶν σελ. 159, ὅτι ἦσαν δύο Ὀθωμανίδες. Ποῖον ἀπὸ τοὺς δύο νὰ πιστεύσωμεν ὁ ἓνας τοὺς κάμνει σχεδὸν ἀρσενικούς, ὁ δὲ ἄλλος θηλυκούς. Ἀλλὰ ἡ ἀλήθεια εἶναι ἡ ἀκόλουθος· ὅταν ἐφθάσαμεν ἐκεῖ ἐπαρουσίασεν ὁ Στάτικος εἰς τὸν Κολοκοτρώνην δύο νέους Τούρκους ὡσάν Ἀνατολίτας. οἱ ὁποῖοι ἐπρόδωκαν τὸ φρούριον. Αὐτοὺς ὁ Στάτικος τοὺς ἐπεριποιήθη καὶ ὁ Κολοκοτρώνης τοὺς ἐδεδάισεν τὴν ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς των.

είδεν ὁ ἀρχιστράτηγος τῆς Πελοποννήσου καὶ ἐκατάλαβεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐπῆραν τὸ Παλαμῆδι καὶ εὐθὺς ἐξεκίνησε νύκτα διὰ τὸ Ναύπλιον. Τὴν δὲ ἐπομένην ἡμέραν κατὰ τὴν ὀγδόην ὥραν πρὸ μεσημβρίας ἔφθασεν ἀπὸ τὸ Δερβενάκι, τὸ ὅποιον ἀπέχει 6 ὥρας ἀπὸ τὸ Ναύπλιον ὀδηγηθεὶς ἀπὸ τὴν λάμψιν καὶ τὸν κρότον τῶν κανονίων, τὰ ὅποια τὴν περασμένην νύκτα οἱ Ἕλληνες ἔρριψαν ἅμα ἐμβῆκαν μέσα εἰς τὸ Παλαμῆδι.

Ἐνῶ δὲ ἤρχετο κατὰ τὸ χωρίον Χαρβάτι ἀπάντησε τὸν πεζόν, τὸν ὅποιον ὁ Στάϊκος ἔστειλε, καὶ ὅστις ἐπήγαινε νὰ τοῦ εἴπη τὰ γενόμενα, καὶ διὰ τὴν χαροποιᾶν ταύτην ἀγγελίαν διέταξε τὸν γραμματικόν του Μ. Οἰκονόμου νὰ δώσῃ εἰς τὸν πεζὸν δέκα Τουρκικὰ πεντάγροσα. Φθάσας δὲ εἰς τὸ Παλαμῆδι παρέλαβε τὰ κλειδιά τοῦ Φρουρίου, καὶ ἐδιώρισε πρῶτον καὶ προσωρινὸν φρούραρχον τὸν ὑπασπιστὴν του Φωτάκον. Μετὰ ταῦτα ἔστειλε γράμμα πρὸς τοὺς Τούρκους καὶ εἰς τοὺς Πασάδες καὶ ἔκαμε γνωστὴν τὴν ἔλευσίν του εἰς αὐτούς, καὶ ἔπειτα ἐτελείωσε τὴν συνθήκην τῆς παραδόσεως τῶν λοιπῶν ἐπάλξεων τοῦ Παλαμηδίου, αἱ ὅποια ἦσαν μὲν ἔτοιμα ἀλλὰ ἀκόμη δὲν εἶχαν παραδοθῆ εἰς τοὺς Ἕλληνας. Κατόπιν δὲ ἄρχισε τὴν διαπραγματέυσιν καὶ περὶ τῆς παραδόσεως τῆς πόλεως τοῦ Ναυπλίου, διατάξας προηγουμένως ὅλον τὸ σῶμα τὸ τακτικὸν νὰ ὑπάγῃ καὶ νὰ τοποθετηθῆ ἔμπροσθεν τῆς πύλης τῆς ξηρᾶς τοῦ Ναυπλίου διὰ νὰ φυλάττῃ καὶ νὰ ἐμποδίζῃ τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Τούρκους νὰ μὴ ἐμπορεύωνται μεταξύ των τὰ λάφυρα. Μετὰ δὲ ταῦτα ἐζήτησε τὸν πολὺ ἀγαπημένον του Β. Χριστακόπουλον νὰ ἀναβῆ εἰς τὸ Παλαμῆδι, καὶ ἀφοῦ ἀνέβῃ τὸν ἠρώτησε πῶς οἱ Τούρκοι ἐμεταχειρίσθη-

σαν αὐτὸν καὶ τοὺς λοιποὺς ἡμέρους Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους εἶχον λάβει ὡς τοιούτους κατὰ τὴν πρώτην συνθήκην περὶ παραδόσεως, τὴν γενομένην μεταξὺ τῆς Διοικήσεως καὶ τῶν Τούρκων τοῦ Ναυπλίου, καὶ ἦτις ἐματαιώθη, ὡς εἶπαμεν ἄλλοῦ, ἕνεκα τῆς εἰσβολῆς τοῦ Δράμαλη. Μετὰ τοῦ Χριστακοπούλου ἀνέβησαν εἰς τὸ Παλαμῆδι καὶ δύο Μπέηδες, οἱ ὅποιοι ἐξ ὀνόματος ὄλων τῶν Τούρκων καὶ τῶν Πασάδων παρεκάλεσαν τὸν ἀρχιστράτηγον νὰ εὐσπλαγχνισθῆ τὴν ἀνθρωπότητα καὶ τὰ ἀθῶα πλάσματα τοῦ Θεοῦ· ὁμοίως δὲ παρακλήσεις ὑπὲρ τῶν Τούρκων ἔκαμε καὶ ὁ Χριστακόπουλος. Εἰς δὲ τὴν συνοδίαν ταύτην τῶν Τούρκων Ναυπλιωτῶν ἦτο καὶ ἓνας μπουλούκμπασης Ἀλθανός, ὅστις ἐκ μέρους τῶν ὀλίγων Ἀλθανῶν καὶ ἄλλων τινῶν Τούρκων εὐρεθέντων τότε εἰς τὸ Ναύπλιον, καὶ διασωθέντων ἀπὸ τὴν συνοδίαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Ἀργίτη, ἐζήτησε νὰ γείνη ἐξαιρετικὴ δι' αὐτοὺς συνθήκη, ὥστε νὰ ἔβγουν μόνοι μὲ τὰ ὄπλα των, εἰ δὲ μὴ, εἶπεν, αὐτοὶ δὲν παραδίδονται, μάλιστα δὲ εἰς τὸ τέλος εἶπε φοβερικῶς, ὅτι καὶ τὴν πόλιν θὰ καύσουν, ἐὰν δὲν εἰσακουσθοῦν. Ἀκούσας ταῦτα ὁ ἀρχηγὸς λέγει ἀτάραχα εἰς τὸν Ἀλθανόν· « κάψε την· ἀλλὰ θὰ » καῆς καὶ σύ! Καὶ σὺ ἔχεις συντρόφους ». Ὑστερον δὲ ἔδωκε πληρεξουσιότητα εἰς τὸν Β. Χριστακόπουλον νὰ τελειώσῃ τὴν συνθήκην, διότι οἱ Τούρκοι τοῦτον ἐζήτησαν· ἔδωκε δὲ ὁ ἀρχιστράτηγος τὴν αὐτὴν πληρεξουσιότητα καὶ εἰς τοὺς δύο τότε εὐρεθέντας ἐκεῖ ἰατροὺς, τὸν Ἀγαμέμνονα Αὐγερινὸν ἀπὸ τὸν Πύργον τῆς Γαστούνης καταγόμενον καὶ εἰς τὸν Ἰωσήφ Δοῦκαν Σάμιον. Οὗτοι δὲ ἐτελείωσαν τὴν συνθήκην τῆς παραδόσεως τοῦ Ναυπλίου, τῆς ὁποίας ἐχάθη τὸ πρωτότυπον· ἐγὼ δὲν τὸ ἔχω,

ἀλλ' οὔτε εὐρέθη τοῦτο εἰς τὰ ἀρχεῖα ἔγγραφα τοῦ Κολοκοτρώνη.

Τὴν νύκτα δὲ τῆς δευτέρας ἡμέρας ἦλθε πεζὸς ἀπὸ τὸ Κρανίδι σταλεῖς πρὸς τὸν Στάϊκον Σταϊκόπουλον καὶ φέρων τὸ δίπλωμα τῆς στρατηγίας του διὰ τὴν γενομένην ἀπὸ αὐτὸν ἔφοδον τοῦ Παλαμηδίου, καὶ προσέτι γράμμα ἰδιαιτερον τοῦ Ἀναγνώστη Δεληγιάννη εἰς τὸν ἴδιον Σταϊκόπουλον, διὰ τοῦ ὁποίου τοῦ ἔγραφε πολλὰ ἄλλα, καὶ τέλος ἐσυμβούλευε τὸν νέον τοῦτον στρατηγόν, ἂν ἔλθῃ ὁ Θ. Κολοκοτρώνης εἰς τὸ Παλαμῆδι νὰ μὴν τὸν δεχθῇ. Ἴδου πῶς τότε τὰ μέλη τῆς Διοικήσεως ὑπέθαλλον τὴν διχόνοιαν μεταξὺ τῶν στρατιωτικῶν, διὰ νὰ κρατοῦν αὐτοὺς μετεώρους.

Τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν ὁ Κολοκοτρώνης ἔδωκε τὴν ἄδειαν νὰ ἔβγουν ἀπὸ τὸ Ναύπλιον οἱ Ἕλληνες ὄμηροι, οἱ ὁποῖοι ἀνταλλάχθησαν μὲ τοὺς ὀμήρους τῶν Τούρκων. Ἐπειτα διέταξε νὰ ἐξέλθουν καὶ νὰ ψαχθοῦν οἱ Ἕλληνες, ὅσοι ἦσαν ἐντὸς τοῦ Ναυπλίου, ὡς καὶ οἱ ὄμηροι, ἐκτὸς μόνον τοῦ Β. Χριστακοπούλου, διότι οἱ Ἕλληνες εἶχον κατὰ τούτων ἀπέχθειαν, ἐπειδὴ ἐστάλησαν κομματικῶς ἀπὸ τὴν Διοίκησιν.

Καθὼς δὲ ἐτελείωσεν ἡ συνθήκη καὶ ὑπεγράφη ἀπὸ ὅλους τοὺς Μπέηδες, ἐκτὸς τῶν δύο Πασάδων, οἱ ὁποῖοι ἐφοβοῦντο τὸν Σουλτάνον, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ὑπέγραψαν, ἔστειλε κάτω τὸν ὑπασπιστὴν του, τὸν Ἀγαμέμνονα Αὐγερινὸν Ἰατρὸν καὶ τὸν Ἰωσήφ Δούκα Σάμιον Ἰατρὸν, εὐρεθέντα τότε ἐκεῖ, ὡς εἶπαμεν, πρὸς παραλαβὴν τοῦ Ναυπλίου.

Εἰς δὲ τὰς γενομένας συμφωνίας καὶ εἰς τὰς παραδόσεις τῶν Φρουρίων μεταξὺ Τούρκων καὶ Ἑλλή-

νων, οἱ Τούρκοι δὲν εἶπαν τίποτε περὶ τῶν τάφων τῶν γονέων των, καὶ περὶ τῶν οἰκοδομημάτων καὶ τῶν λοιπῶν ἱερῶν τῆς θρησκείας των, ἵνα ταῦτα διατηρηθοῦν ἀνεπαφα. Ἐκ τούτου φαίνεται, ὅτι ὁ πόλεμος ἦτο καταστρεπτικὸς ἐκατέρωθεν, καὶ οἱ Τούρκοι ἐγνώριζαν, ὅτι ἦσαν προσωρινοὶ κατακτηταί· ἀπελπίσθησαν καὶ παρητήθησαν ἀπὸ ἔλα τὰ ἱερὰ ἀνευ καμμίας αἰτήσεως περὶ ἄλλης ἀσφαλείας, καὶ περιωρίσθησαν εἰς μόνην τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν σωτηρίαν τῆς ζωῆς των. Οἱ δὲ Ἕλληνες καὶ αὐτοὶ ἐστάθησαν βάρβαροι καὶ ἄγριοι εἰς τὸ πάθος των, καὶ οὐδόλως ἐσυλλογίσθησαν τὸ μέλλον, διότι τυφλωμένοι διὰ τὴν ἐλευθερίαν των, κατέστρεψαν τὰ σωζόμενα μνημεῖα, τὰ τσαμιὰ, καὶ τοὺς τάφους τὰ λουτρά, τὰς βρύσεις καὶ τὰ παρόμοια, τὰ ὁποῖα θὰ ἦσαν αἰώνια ἀναθήματα διὰ τὴν ἱστορίαν, τὸν στολισμὸν καὶ τὸ μεγαλεῖο τοῦ ἔθνους μας.

Μετὰ δὲ τὴν ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης οἱ πολιορκηταὶ ὀπλαρχηγοὶ ἐσυμφώνησαν ὥστε ἕκαστος νὰ στείλῃ εἰς τὸ Ναύπλιον σῶμα στρατιωτῶν ὡς 50. Ἐστάλησαν δὲ συνάμα καὶ οἱ ἀναγκαῖοι γραμματικοὶ διὰ νὰ παραλάβουν ὅλοι ὁμοῦ τὰ πράγματα τῶν Τούρκων. Τὸ δὲ σῶμα τῶν τακτικῶν ἐτοποθέτησαν εἰς τὴν πόρταν τῆς ξηρᾶς διὰ νὰ ἐμποδίξῃ πάντα ἄνθρωπον θέλοντα νὰ ἐμβῇ ἢ νὰ ἔβγῃ ἀπὸ τὴν πόλιν, κατὰ τὴν συμφωνίαν τῆς παραδόσεως.

Ἄμα ἐμβήκαμεν εἰς τὴν πόλιν ἠύραμεν τοὺς Τούρκους, οἵτινες ὡς πρὸς τὴν κατάστασιν τῆς υἰγείας των ἐδιαιροῦντο εἰς τρεῖς τάξεις. Ἦσαν δηλ. οἱ μὲν γεροὶ καὶ δυνατοί, οἱ δὲ ἄρρωστοι καὶ ἀδύνατοι, οἱ δὲ ἀναίσθητοι· οὗτοι οἱ τελευταῖοι ἐσύροντο κατὰ γῆς σκάπτοντες εἰς τὰ

κατώγεια τῶν σπιτιῶν, εἰς τὰ φουσκιά τῶν ἐρειπίων, καὶ εἰς τὰς ἄλλας κόπρους καὶ τὰς ἀκαθαρσίας τῆς πόλεως, ἠύρισκαν σκωλήκια μεγάλα, τὰ ὅποια ἔτρωγαν. Εἶχαν δὲ φθάσει εἰς τόσῃν ἀναισθησίαν, ὥστε ὅταν τοὺς ἐπλησιάζαμεν ἐγύριζαν τὰ ἑμμάτιά των καὶ μᾶς ἔβλεπαν γλαρὰ γλαρὰ καὶ παραπονεμένα· ἐχασμουργιῶντο καὶ ἐφαίνοντο, ὅτι μᾶς ἐζήτουν βοήθειαν, ἀλλὰ δὲν ἐδύναντο νὰ μᾶς ὁμιλήσουν, ἔπειτα πάλιν ἐχαμήλωναν τὰ ἑμμάτιά των καὶ ἐξακολούθουν νὰ σκάπτουν, ἠύρισκαν τοὺς σκωλήκας, τοὺς ἄρπαζαν καὶ μὲ μεγάλην ταχύτητα καὶ ἐπιθυμίαν τοὺς ἔχαφταν καὶ δὲν ἐφρόντιζαν διὰ τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον διὰ τὴν συντήρησιν τῆς ζωῆς των.

Αἱ ἄλλαι τάξεις ἦσαν ὀλίγον δυνατώτεραι. Αὐτοὶ ἐμπουρούλιζαν καὶ ἐννοοῦσαν κάπως καλλίτερα ἀπὸ τοὺς πρώτους. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὴν πείναν ἔτρωγαν τοὺς νεκρούς, ἐτράβαγαν τὰ ψαχνὰ κρέατα μὲ τὰ δόντια των μὲ πολλὴν ὄρεξιν, καὶ μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν ἐκαταγίνοντο νὰ χορτάσουν. Ὅταν τοὺς ἐφωνάζαμεν ἄκουαν, ἐγύριζαν, μᾶς ἔβλεπαν, καὶ ἔπειτα πάλιν ἐξακολούθουν νὰ τρώγουν τῶν νεκρῶν Τούρκων τὰ κρέατα. Τὴν δὲ νύκτα ἐμαζόνοντο εἰς τὴν ἀγκωνὴν τοῦ μέρους ἐκεῖνου, ὅπου εὐρίσκοντο δύο ἢ τρεῖς μαζὺ καὶ ἐκοιμῶντο εἰς μέρος στεγνόν. Τί δὲ ἄλλο ἐγίνετο τὴν νύκτα δὲν γνωρίζομεν.

Ἡ ἄλλη τάξις τῶν Τούρκων ἦτο ὑγιής· ἀλλ' οἱ περισσότεροι καὶ ἐκ τούτων ἔτρωγαν καὶ αὐτοὶ ἀνθρώπινα κρέατα, καὶ τοῦτο ἐφανερῶθῃ ὡς ἀκολούθως. Ὅταν ἡ συνθήκη ἐτελείωσεν, εἶχεν ὄρον ὑποχρεωτικὸν νὰ παραδώσουν οἱ Τούρκοι τὰ ὅπλα των, καὶ ὅλα τὰ πολυτιμὰ των πράγματα ὡς καὶ τὰ λοιπὰ κινητὰ ἐκτὸς μόνον δύο

ἀλλαξαῖς ἐνδύματα (σκουτιά), ἓνα στρώμα καὶ ἓνα σέπασμα ἕκαστος, ἀλλὰ καὶ διὰ αὐτὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἔρευνα ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας, οἱ ὅποιοι ἐπίσης ἦσαν ὑπόχρεοι νὰ δίδουν εἰς πᾶσαν ψυχὴν ζῶσαν 300 δράμια ψωμί καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἕως ὅτου ἔλθουν τὰ πλοῖα διὰ νὰ τοὺς παραλάβουν καὶ μετακομίσουν εἰς τὴν Ἀνατολήν, καὶ ἰδίως εἰς Σμύρνην. Ἀλλ' ἕως ὅτου νὰ τελειώσῃ ἡ ἔρευνα, οἱ Ἑλληνες διὰ ν' ἀποκτήσουν ὅπλα καὶ ἄλλα πράγματα, ἐμπορεύοντο φέροντες τροφήμα καὶ ἀνταλλάσσουντες αὐτὰ κρυφίως καὶ μετὰ πολλῆς αἰσχροκερδείας, διότι οἱ ὅπλαρχηγοὶ ἐμπόδιζαν τοῦτο τὸ λαφυρεμπόριον.

Εἶπαμεν ἀνωτέρω, ὅτι ἕκαστος ἐκ τῶν ὀπλαρχηγῶν ἔπρεπε νὰ στείλῃ εἰς τὴν πόλιν 50 στρατιώτας. Ἀρχηγὸς δὲ ὄλων τούτων ἐδιωρίσθη ἐγώ. Ἀνώτερος δὲ τῶν διορισθέντων γραμματέων παρὰ τῶν ὀπλαρχηγῶν ἦτο ὁ Ἀγαμέμνων Αὐγερινός, ἰατρός, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀγαπητὸς τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ σύμβουλος του, ἀλλ' ὅστις καὶ ἀπὸ τοὺς λοιποὺς ἔχαιρε πολλὴν ὑπόληψιν καὶ ἐμπιστοσύνην. Ἐμβῆκαν ὅμως εἰς τὴν πόλιν καὶ ἄλλοι πολλοί.

Ἀφοῦ ἐμβήκαμεν κατ' ἀρχὰς ἐφροντίσαμεν νὰ εὐρωμεν τοὺς Ἑλληνας ἐμήρους, τοὺς ὁποίους εἶχε δώσει προηγουμένως ἡ Διοίκησις εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ ἔλαβε καὶ αὐτὴ ἀπὸ αὐτοὺς ἴσους ἐμήρους διὰ τὴν ἀμοιβαίαν πίστιν καὶ ἀσφάλειαν κατὰ τὴν γενομένην τότε συνθήκην¹⁾, ἥτις ὕστερον ἐματαιώθη, διότι ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ εἰσέβαλεν ὁ Δράμαλης εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ οἱ ὀμηροὶ ἔμειναν ὡς αἰχμάλωτοι, καὶ ἐπανελήθη ἐκ νέου ἡ πολιορκία.

1) Ἴδε ταύτην ἐν σελ. 395—397 τῆς ἱστορικῆς μελέτης περὶ Ναυπλίας ὑπὸ Μ. Λαμπρινίδου.

Μᾶς ἔδωκαν ὡς κατάλυμα μίαν οικίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔπειτα μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων ἐκατοίκησεν ὁ Πρόεδρος τῶν ἐφετῶν Ν. Φλογαίτης, καὶ ἦτις ἔχει πλησίον τὴν βρύσιν τοῦ Ἁγίου Σπυριδῶνος.

Ὅλοι οἱ στρατιῶται ἐχωρίσθησαν εἰς τρία μέρη, ἕκαστον τῶν ὁποίων ἐσύγκειτο ἀπὸ 15, ἔχον ὡς ὀδηγούς καὶ ἀνὰ δύο, ἢ τρεῖς Τούρκους διὰ νὰ πηγαίνουν εἰς τὰ Τουρκικὰ σπίτια, καὶ νὰ συναθροίζουσι τὰ ὄπλα τῶν καὶ τὰ ἄλλα πράγματά τῶν, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν συνθήκην ἔπρεπε νὰ τὰ μεταφέρουν εἰς τὰ Τσαμιά, τὰ ὁποῖα ἐμεταχειρίσθημεν ὡς ἀποθήκας. Ἐπὶ τούτῳ ἐδιηρέσαμεν τὴν πόλιν εἰς τρία τμήματα καὶ διωρίσθησαν, ὡς εἶπαμεν, ἐπιτροπαὶ εἰς κάθε ἓνα ἐξ αὐτῶν.

Εἰς τὴν βρύσιν τοῦ Ἁγίου Σπυριδῶνος ἐκεῖ κάθε αὐγὴν ἐσυναθροίζομεθα, καὶ μετὰ προηγουμένην μεταξὺ μας ἐξέτασιν ἐκάστη ὁμὰς ἐπήγαινε εἰς τὸ τμήμα τῆς.

Κοντὰ εἰς τὴν βρύσιν, ἢ ὁποῖα βλέπει πρὸς τὸν βορειάν, καὶ ἢ ὁποῖα ἔχει ζαλώστραν, ἐκεῖ ἐπάνω ἀπὸ τὴν αὐγὴν τῆς πρώτης ἡμέρας εἶδαμεν ἓνα νεκρὸν κείμενον καὶ σκεπασμένον μὲ πάπλωμα, τὸν ὁποῖον, ὡς ὄλοι ἐπαρατηρήσαμεν, καὶ αὐτὸς μάλιστα ὁ ἰατρὸς Ἁγέμενων, ἦτο ἀκέρατος. Τότε εἶπαμεν ἀναμεταξύ μας, ὅτι οἱ Τούρκοι ἔχουν ἀποθαμμένον, καὶ ὅτι θὰ φροντίσουν νὰ τὸν θάψουν. Ἡ πόλις ὅμως ὀλόκληρος ἦτο ἀκάθαρτος, καὶ παντοῦ ἦσαν νεκρὰ πτώματα ἀνθρώπων σαπησμένα καὶ ἄταφα, τὰ ὁποῖα, ὡς ἀνωτέρω εἶπαμεν, οἱ ζωντανοὶ Τούρκοι ἔτρωγαν, διότι εἰς τὴν πόλιν δὲν ὑπῆρχεν ἄλλον ζῶον, οὔτε γάτα, οὔτε πετεινά, διότι τὰ εἶχαν φάγει προτῆτερα.

Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν εἰς τὸν ἴδιον μέρος εἶδαμεν

πάλιν τὸ πάπλωμα εἰς τὴν θέσιν του, ἀλλὰ παρατηρήσαντες ἠύραμεν, ὅτι τὸ ἥμισυ τοῦ νεκροῦ, ἀπὸ τὴν μέσην καὶ ἐπάνω ἔλιπεν, καὶ ὅτι γύρω τοῦ πτώματος ὑπῆρχαν μικρὰ κρέατος πετάματα, ὅμοια μὲ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα φαίνονται εἰς τὰ κρεωπωλεῖα ὅπου λιανίζουν τὰ κρέατα. Τὴν δὲ τρίτην ἡμέραν ὅλως διόλου ὁ νεκρὸς ἀφανίσθη καὶ τότε ἐννοήσαμεν, ὅτι οἱ ζωντανοὶ τρώγουν τοὺς ἀποθαμμένους, ἂν καὶ εἶχαμεν καὶ προηγουμένως γινῶσιν τοῦ τοιοῦτου, διότι οἱ Τούρκοι εἶχαν αἰχμαλωτίσει ἓνα Ἕλληνα, τὸν ὁποῖον ἔπειτα κρυφὰ ἔσφαξαν εἰς τὸ ἐρείπιον τοῦ Σάλα¹⁾ λεγόμενον καὶ τὸν ἔφαγαν. Τὴν τοιαύτην πρᾶξιν ἔβλεπαν οἱ ἄμνηροι Ἕλληνες, ὁ ἐπίσκοπος Βρεσθένης, ὁ Β. Χριστακόπουλος, ὁ Γ. Λάσκαρης, ὁ Νικόλ. Γιαννακόπουλος καὶ οἱ λοιποὶ.

Τοῦτο ἰδόντες εἶπαμεν τότε μεταξὺ μας, ὅτι πρέπει νὰ φυλαττώμεθα καὶ νὰ ἔχωμεν τὸν νοῦν μας μήπως οἱ Τούρκοι εὗρουσι μοναχὸν κανένα ἀπὸ τὴν συντροφίαν μας καὶ τὸν φάγουν, καὶ ὅστις ἀπὸ τοὺς συντρόφους ἴδῃ τίποτε ἀμέσως νὰ πιστολίση διὰ νὰ τρέξουν εἰς βοήθειάν του οἱ λοιποὶ. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐγνωστοποιήσαμεν εἰς τοὺς δύο πασάδες τῶν φρουρίων διὰ νὰ εἰπωσι εἰς τοὺς Τούρκους νὰ παύσουν τρώγοντες ἀνθρώπινα κρέατα, διότι δὲν θὰ τοὺς δώσομεν πλέον τροφήν.

Τὴν αὐτὴν δὲ ἡμέραν ἐφανερῶθῃ τὸ πρᾶγμα καλλίτερα. Εἰς τὰ σωζόμενα Τουρκικὰ σπίτια, εἰς τὰ ὁποῖα ἐκατοίκει ἔπειτα τὸ Ἐκτελεστικὸν τοῦ Κουντουργιώτου, καὶ κατόπιν ἔγειναν ἰδιοκτησία τοῦ στρατηγοῦ Νικήτα,

¹⁾ Περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ Σάλα, τῆς γενομένης ὑπ' αὐτοῦ προδοσίας τοῦ Ναυπλίου εἰς τοὺς Τούρκους τῷ 1715 καὶ τοῦ φόνου του, ἴδε τὴν ἱστορικὴν μελέτην περὶ Ναυπλίου ὑπὸ Μιχ. Λαμπρινίδου.

ἔμενε τότε ἓνας Μπουλούκμπασης μὲ 150 στρατιώτας Τουρκαλβανούς, καὶ ἄλλους Ἀνατολίτας. Ὅλοι αὐτοὶ εἶχαν συνειθίσει νὰ τρώγουν ἀδιακρίτως ὄλους τοὺς νεκροὺς τῶν ἀποθνησκόντων καὶ ἄλλων ἀκόμη, τοὺς ὁποίους κρυφὰ ἐπίτηδες ἔσφαζαν. Ἐπειδὴ δὲ αὐτοὶ ἦσαν ξένοι καὶ δὲν εἶχαν οἰκογενείας, ἀλλ' ἦσαν μισθωτοὶ καὶ εὐρέθησαν οὕτω πολιωρημένοι, εἶχαν συνδέσει ἑνορκον ἔνωσιν μεταξὺ τῶν, ὥστε νὰ ὑπερασπίζωνται ὅλοι ἕως ἑνός. Κάτωθεν δὲ καὶ κολλητὰ εἰς τὴν οἰκίαν αὐτὴν ὑπῆρχαν τὰ ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Νικήτα. Ἐντὸς τῶν ἐρείπιων τούτων ἐγὼ εἶχα ἀνάμεσα εἰς τῆς πέτραις κρύπτην, εἰς τὴν ὁποίαν ἔκρυβα ὅ,τι πολύτιμον πρᾶγμα μοῦ ἤρρεσκεν· εἶχα δὲ πολλὰ κρυμμένα, ἀλλὰ τὸ καλλίτερον ὄλων ἦτο ἓνα μαχαίριον (σουρανὶ) ἀδαμαντοκόλλητον, τὸ ὁποῖον εἶχαν ἀφαιρέσει ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ Ἀγᾶ-πασᾶ, τὸ ὁποῖον ἐπῆγα νὰ ἴδω κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ, ἂν ἦτο καλὸν διὰ νὰ γείνη κατάλυμά του, καὶ τὸ ὁποῖον ἐκράτησα. Ἀλλὰ τίποτε δὲν ὠφελήθη, διότι ὄλα τὰ ἔχασα, καὶ ἰδοὺ πῶς. Κατὰ τὸ δειλινὸν τῆς ἡμέρας, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔκρυψα εἰς τὰ ἐρείπια τὸ σουρανὶ ἐπῆγα νὰ ἴδω τὸν κρυψῶνά μου, καὶ ἀφοῦ ἐπλησίασα ἐκεῖ εὕρισκω Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἔθαπταν ἓνα νεκρὸν. Ἀπεμακρύνθη ἀμέσως ἐκεῖθεν ἕως ὅτου νὰ ἔλθουν καὶ οἱ σύντροφοί μου, διότι ἦτο ὥρα, κατὰ τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ σχολάσωμεν, νὰ κλείσωμεν καὶ σφραγίσωμεν τὸ τσαμί, τὸ ὁποῖον τῶρα εἶναι δημοτικὸν σχολεῖον, καὶ πλησίον κεῖται ὁ τάφος τοῦ ἀειμνήστου Δημ. Ὑψηλάντου. Ἀφοῦ ἐπέρασε ὀλίγος καιρὸς, καὶ ἐνόμισα, ὅτι οἱ θάπτοντες τὸν νεκρὸν ἀνεχώρησαν, ἐπῆγα πάλιν ἐκεῖ καὶ εἶδα ἄλλους Τούρκους, οἵτινες εἶχαν ἐκθάψει τὸν νεκρὸν, εἶχα σχίσει τὴν

κεφαλὴν του καὶ ἔτρωγαν τὰ μυαλά· ἄλλος δὲ Τούρκος ἐκράτει εἰς τὰς χεῖράς του τὸ ἦπαρ του (σικότι), καὶ ὅλοι ὁμοῦ ἐτοιμάζοντο νὰ διαμελίσουν τὸ πτώμα. Καθὼς εἶδα τὸ φεβερὸν αὐτὸ θέαμα ἔχασα τὸν νοῦν μου, καὶ ἀμέσως ἔτρεξα εἰς τὸ τσαμί, ὅπου εἶχαμεν τὰς τροφάς, καὶ εἶγαμεν καὶ ροῦμι, καὶ ἔπιον ἐξ αὐτοῦ μίαν μπουτίλιαν διὰ νὰ συνέλθω ἀπὸ τὴν ἀηδίαν καὶ τὴν ταραχὴν τῆς ψυχῆς μου, διότι δὲν ἠσθανόμην ἂν ἦμην ἄνθρωπος. Μετὰ ταῦτα ἦλθαν ἐκεῖ καὶ οἱ σύντροφοί μου, ἂν καὶ ἐκ τῆς ταραχῆς μου ἐλησμόνησα νὰ πυροβολήσω κατὰ τὴν γενομένην πρότερον συμφωνίαν, καὶ νὰ τοὺς προσκαλέσω πρὸς τοῦτο. Ἀφοῦ ἐδιηγῆθην τὸ συμβάν εἰς τοὺς συντρόφους μου ὁ ἰατρὸς Ἀγαμέμνων Αὐγερινὸς διέταξεν ἀμέσως τοὺς ἀκολουθοῦντας ἡμᾶς Τούρκους, καὶ οὗτοι διὰ κήρυκος ἐκήρυξαν καθ' ὅλην τὴν πόλιν, ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς παύει πλέον ἢ προσδιορισθεῖσα τροφή διὰ τοὺς Τούρκους, ὅτι ἡ συνθήκη διαλύεται καὶ ὅτι θὰ τοὺς φονεύσουν ὄλους οἱ Ἕλληνας, διότι τρώγουν ἀνθρώπινα κρέατα. Τότε ὄλοι οἱ Τούρκοι ἀκούσαντες τὸ κήρυγμα ἐσυνάχθησαν εἰς τὴν πλατείαν τοῦ Πλατάνου, ἣ ὁποία ὑπάρχει μέχρι τῆς σήμερον. Πολὺς θόρυβος ἔγεινε ἀπὸ τοὺς Τούρκους, καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔκλαιον, διὰ τὰ κηρυχθέντα, ἀλλ' ἐπὶ τέλος τὸ πρᾶγμα ἐσυμβιδάσθη, ὑποσχεθέν των τῶν Τούρκων νὰ μὴ τρώγουν εἰς τὸ ἐξῆς κρέατα ἀνθρώπινα, ὅστις δὲ ἐξ αὐτῶν ἠθελεν ἀποδειχθῆ πρᾶττων τοῦτο νὰ φονεύεται. Πρὸς τοῦτο οἱ Τούρκοι ἐδιώρισαν ἀνθρώπους νὰ περιφέρωνται εἰς τὴν πόλιν, καὶ ὅποιον δῆποτε συλλάβουν τρώγοντα νεκρῶν κρέατα, νὰ τὸν παραδίδουν εἰς τοὺς Ἕλληνας. Τοιοῦτοτρόπως διελύθη ἡ τοιαύτη ὀχλαγωγία.

Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν με ἀπάντησεν ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ἀλβανῶν, ὅστις, ὡς ἀνωτέρω εἶπαμεν, εἶχεν εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ ὄλου τοὺς ξένους Τούρκους, καὶ ὁμιλίας γενομένης μεταξύ μας περὶ ἄλλων πραγμάτων, ἦλθεν ὁ λόγος καὶ εἰς τὰ συμβάντα τῆς προηγουμένης ἡμέρας· ἐγὼ εἶπα τότε πρὸς αὐτόν, ὅτι ὁ Θεὸς θὰ τοὺς χάσῃ, καὶ θὰ τοὺς κολάσῃ ἀκόμη διότι εἶναι τοιοῦτοι ἄνθρωποι, καὶ ἴσα ἴσα καὶ δι' αὐτὸ τοὺς παιδεύει ὁ Θεὸς, καὶ τοὺς ἔφε-
 ρεν εἰς τοιαύτην ἀπανθρωπίαν, ὥστε νὰ τρώγουν τοὺς ἀδελφούς των. Τοιαῦτα τοῦ εἶπα. Αὐτὸς δὲ ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν· «ὅτι ὁ Θεὸς νὰ μὴ με φέρῃ ποτὲ εἰς τοιαύτην θέ-
 σιν· ἀλλὰ σὰς λέγω, ὅτι, καθὼς ἔμαθα, γλυκύτερον φα-
 γητὸν εἰς τὸν κόσμον δὲν εἶναι ἄλλο ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινον κρέας, καὶ μάλιστα τὰ ψαχνά, ὅταν τὰ κάμνη κανέναν κεφτέδες, ἢ ντολμάδες, τοὺς ὁποίους τυλίσσουν μετὰ τὴν πέτσαν τοῦ φύλλου τῆς φραγγοσυκιάς, τὸ ὁποῖον προηγουμένως τὸ βράζουν εἰς νερὸν θαλασσινὸν καὶ ἐκβάλλουν τὴν πέτσαν, καὶ ὅτι τὰ μυαλὰ τὰ ἀνθρώπινα γίνονται τηγανητὰ μετὰ βούτυρον ἀκόμη γλυκύτερα, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἔχουν βούτυρον, οὔτε λάδι, μεταχειρίζονται τὸ ἀνθρώπινον λίπος διὰ τὸ τηγάνισμα. Κατ' ἀρχὰς καὶ ἐμεῖς ὡς ἄνθρωποι δὲν ἠθέλαμεν νὰ πέσωμεν εἰς αὐτὸ τὸ ἀπάνθρωπον ἀμάρτημα, ἀλλ' ὕστερα μᾶς ἐστενοχώρησεν ἡ πείνα, καὶ ἀγριεύσαμεν, καὶ δὲν ἐσυλλογιζόμεθα τίποτε ἄλλο, παρὰ πῶς νὰ εὕρωμεν τροφήν νὰ ζήσωμεν». Ἐγὼ τότε ἀκούσας ταῦτα, ἐσιχάθηκα τὴν ὁμιλίαν του, τὸν ἀφήκα καὶ ἀγεχώρησα. Μετὰ ταῦτα ἔλαβα διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ μου νὰ ζητήσω τὰ κλειδιά τοῦ φρουρίου ἀπὸ τὸν Ἀλῆ πασᾶ, ὅστις ἦτο φρούραρχος. Οὗτος ἦτο ὁ Ἀλῆ μπεις Ἀργίτης, περὶ τοῦ ὁποίου εἶπαμεν ἀνωτέρω, ὅστις

πρότερον ἔλειπεν ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου, καὶ ἔπειτα ἦλθε μετὰ τοῦ Δράμαλη διορισθεὶς πασᾶς ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου, καὶ τοῦτο διότι ἀκολούθησε τὸν Χουρσήτ πασᾶν ἀρχηγὸν τῶν στρατευμάτων εἰς τὴν κατὰ τῶν Ἰωαννίνων καὶ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἐστρατείαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγένετο πασᾶς δευτέρας τάξεως ὁ Ἀλῆ-μπεις, καὶ ἐδιωρίσθη συνάμα καὶ φρούραρχος Ναυπλίου, διότι τὸ φρούριον ἦτο ἐκ τῶν ἐπισήμων καὶ δὲν ἐδιωρίζετο ἄλλος, εἰ μὴ πασᾶς φρούραρχος.

Ἄφου ἔλαβα τὴν διαταγὴν ἐπήγα εἰς τὴν οἰκίαν του, ἡ ὁποία ἦτο μεγάλη καὶ ἔκειτο πλησίον τῶν καφετειῶν, ἀγορασθεῖσα ἔπειτα ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς Διοικήσεως ἀπὸ τὸν Ἐμμ. Ἐένον, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν κατόπιν ἐκατοίκη-
 σεν ὁ Κυβερνήτης Καποδίστριας, καὶ ἐπὶ τέλος ἀγορά-
 σθη ὑπὸ τοῦ δήμου Ναυπλιέων διὰ δημοτικὸν κατὰ-
 στημα, διὰ νὰ ἀναγγείλω πρὸς αὐτόν τὴν διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ μου. Ἄμα ἐμβῆκα εἰς τὴν οἰκίαν, τὸν ἠῦρα καθήμενον, καὶ ἐγὼ ἐπίσης ἐκάθησα ἔμπροσθεν αὐτοῦ· ἀλλ' αὐτὸς ἐθεώρησε τοῦτο ὡς προσβολὴν καὶ ἄρχισε νὰ στενοχωρῆται, καὶ νὰ στρίβεται, διότι ἔμπροσθεν τῶν πασάδων δὲν ἦτο συγχωρημένον νὰ καθῆται κανεὶς, ἐπειδὴ τοῦτο θεωρεῖται θρησκευτικὸν ἀμάρτημα. Κατόπιν τὸν ἐφοβήρισα καὶ τοῦ εἶπα νὰ ἐκτελέσῃ ἀμέσως τὴν διαταγὴν τοῦ ἀρχηγοῦ μου, εἰ δὲ μὴ, θὰ παραγγείλω τὴν ἀρ-
 νησιν εἰς αὐτόν, καὶ θὰ διατάξω τὴν εἴσοδον τοῦ στρατοῦ εἰς τὴν πόλιν. Ὁ πασᾶς ἀκούσας ταῦτα ἐφοβήθη, καὶ ἐκάλεσεν ἓνα κλητῆρα (καβάσην) καὶ τὸν διέταξε νὰ φέρῃ τὰ κλειδιά τοῦ φρουρίου, ὅστις καὶ τὰ ἔφερεν εἰς ἓνα δίσκον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτο ἐστρωμένον κάλυμμα (τζεβρὲς) χρυσοῦν· ἔπειτα ὁ ἴδιος ἐμισοεσηκώθη, ἔλαβε

τά κλειδιά και μου εἶπε· « λάβε τα, δός τα τοῦ ἀρχηγού σου, καὶ εἰπέ του ἐκ μέρους μου νὰ λυπηθῇ τοῦ Θεοῦ τὰ πλάσματα, ἐνοῶν τὰ πολυωρηκημένα γυναικόπαιδα. Ἄφου ἔλαβα τὰ κλειδιά, διὰ νὰ τὸν καταφρονήσω, τὰ ἐπέταξε μακρὰν καὶ ἐμπρός του, καὶ εἶπα εἰς ἓνα τῶν στρατιωτῶν νὰ τὰ λάβῃ καὶ νὰ ὑπάγῃ ἔξω διὰ νὰ ἀνοίξουν τὴν πύλην τῆς ξηρᾶς. Τοῦτο τοῦ ἐκακοφάνη περισσότερον. Εἰς τὰ προεκδοθέντα ἀπομνημονεύματά μου ἐντράπην ν' ἀναφέρω, ὅτι ἐγὼ ἐπῆρα τὰ κλειδιά τοῦ Ναυπλίου ἀπὸ τὸν πασᾶν· ἀλλ' ἐπειδὴ εἶδα πολλοὺς λέγοντας, ὅτι αὐτοὶ τὰ ἔλαβον, καὶ νὰ φορτόνωνται τόσα βάρη, διὰ τοῦτο καὶ ἐγὼ ἀπεφάσισα νὰ φορτωθῶ ὅ,τι ἔπραξα κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀρχηγού μου.

Ταῦτα δὲ ἔλα ἔπραξα, διότι προηγουμένως ὁ Ἰσοῦφ μπεης κάτοικος Ναυπλίου καὶ γνωστός μου μὲ εἶχε παρακινήσει νὰ κακομεταχειρισθῶ τὸν πασᾶν, διότι ἦτο χριστιανομάχος καὶ κακὸς ἄνθρωπος. Οἱ δύο οὗτοι Τοῦρκοι ἐτρώγοντο μεταξύ των παλαιότερα, καὶ ὁ πασᾶς πολλάκις ἐραδιούργησε τοὺς κατοίκους τοῦ Ναυπλίου νὰ διώξουν τὸν Ἰσοῦφ-μπεην ὡς χριστιανὸν ἀπὸ τὴν μητέρα του, καὶ διότι εἶχεν ἀνταπόκρισιν μετὰ τῶν Ἑλλήνων ἀποστατῶν. Ἀληθινὰ ἡ μητέρα τοῦ Ἰσοῦφ-μπεη καὶ τοῦ ἀδελφοῦ του Ζουλφουκάρ μπεη ἦτο χριστιανή, καὶ προτοῦ ἐπαναστατήσωμεν καὶ ἐγὼ τὴν εἶδα. Ὁ ἀδελφός της ἔζη εἰς τὴν νῆσον Σπέτσαις, καὶ ὠνομάζετο ὁ Νικολῆς τῆς Πασίνας. Ὁ πατὴρ τοῦ Ἰσοῦφ-μπεη τὴν εἶχεν αἰχμαλωτίσει, καὶ ἐπῆρεν αὐτὴν σύζυγον ἀπὸ τὴν πρώτην ἐπανάστασιν τοῦ 1769. Αὐτὸς ὠνομάζετο Ἀχμέτης Σαλαμπάσης, καὶ ἦτο ὁ πρῶτος πασᾶς τῆς Πελοποννήσου, ὁ ὁποῖος ἐστάλη εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, ἥτις ἔκτοτε ἐγένετο

ἡ ἔδρα καὶ ἐδιοικεῖτο ἀπὸ τὸ κέντρον αὐτῆς ἡ Πελοπόννησος, διότι πρότερον οἱ πασάδες εἶχαν τὴν ἔδραν των εἰς τὸ Ναύπλιον.

Ὁ πασᾶς αὐτὸς ἦτο πολὺ ἀγαπημένος ἀπὸ τὸν Σουλτάνον, διότι εἶχε προσφέρει πολλὰς ἐκδουλεύσεις πρὸς αὐτὸν ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου, καὶ πρὸ πάντων διότι ἐπανεφέρει τὴν εὐταξίαν μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769. Πρὸ τοῦ ἔτους 1780 καὶ ὕστερον μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ἀλβανῶν ἐν Πελοποννήσῳ ὁ πρὸ αὐτοῦ πασᾶς εἶχε κατασκευάσει πύργον ἀπὸ τὰς κεφαλὰς τῶν φονευθέντων Ἀλβανῶν ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν, ἡ ὁποία τότε δὲν εἶχε τεῖχος γύρωθεν, καὶ αὐτὸς ὁ πασᾶς Σαλαμπάσης ἐζήτησε τὴν ἀδειαν ἀπὸ τὸν Σουλτάνον νὰ περιτειχίσῃ τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ ἐτελείωσε τὸ ἔργον διὰ τῆς ἀγγαρείας τῶν βασιλιάδων Ἑλλήνων. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἰσοῦφ-μπεης ἦτο ἡμέρος καὶ ἀγαθὸς ἄνθρωπος, συναναστρέφετο πάντοτε μετὰ τοὺς Ἑλληνας, καὶ ἤθελε τὸ καλὸν των, οἱ ἄλλοι Τοῦρκοι ἐμίσουν αὐτόν, καὶ τὸν ἔλεγαν ῥωμῆδον διὰ τὴν μητέρα του. Τὸν ἐγνώρισα κατὰ τὰ μέσα Νοεμβρίου τοῦ 1820, ὅταν ἦλθα ἀπὸ τὴν Ῥωσσίαν διὰ τὴν ἐπανάστασιν, διότι κατὰ διαταγὴν τοῦ Γκούστη ἐπῆγα εἰς Ναύπλιον μετὰ τοῦ συντρόφου μου καὶ διερμηνέως Δημ. Ἀρκαδίου διὰ νὰ παρατηρήσωμεν καὶ κατασκοπεύσωμεν τὰ φρούρια καὶ τὴν πόλιν. Ἐφόρουν τότε εὐρωπαϊκὰ φορέματα καὶ ἐπροσποιοῦμην τὸν ξένον, ὁ δὲ Ἀρκαδινὸς τὸν διερμηνέα διὰ νὰ μὴ μᾶς ὑποπτευθοῦν οἱ Τοῦρκοι. Ἄφου ἐμβήκαμεν εἰς τὸ Ναύπλιον, ὁ Ἰσοῦφ-μπεης μᾶς ἐπῆρεν εἰς τὸ σπίτι του, καὶ ἔπειτα μᾶς ἐσυνώδευσε καὶ περιήλαμεν τὴν πόλιν, διότι εἰς πάντα ἄλλον ἦτο ἐμποδισμένον.

Κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἐγένετο ὑπὸ τοῦ φρουράρχου

ἡ διανομὴ τῶν ἀλεύρων καὶ τοῦ παξιμαδίου εἰς τὴν φρουράν. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὰ μὲν ἄλευρα ἦσαν πικρά, τὸ δὲ παξιμάδι ἐσκουλίκιασε, ταῦτα ὑποχρεωτικῶς ἐδίδοντο εἰς τοὺς ραγιάδας, οἵτινες ἐχρεώστουν ν' ἀποδώσουν ἴσον ποσὸν σίτου καθαροῦ ἀπὸ ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον ἔμελλαν νὰ θερίσουν κατὰ τὸ ἐρχόμενον ἔτος 1821. Ἡμεῖς ἐχάρημεν βλέποντες, ὅτι τὸ φρούριον δὲν εἶχε τροφάς. Ἐν τούτοις ὁ Ἰσοῦφ-μπεης μᾶς ὠδήγησε καὶ ἔξω τοῦ Ναυπλίου, καὶ ὅταν ἐπλησιάσαμεν εἰς τὴν πύλην τῆς ξηρᾶς μᾶς εἶπε νὰ ἴδωμεν ἐπάνω, καὶ ἡμεῖς ἀναβλέψαντες εἶδαμεν μίαν μεγάλην μάχαιραν κρεμαμένην, ἀπὸ ἐπάνω ἀπὸ τὴν θύραν τοῦ φρουρίου καὶ τότε μᾶς εἶπεν, ὅτι τοῦτο σημαίνει, ὅτι διὰ τῆς μάχαιρας αὐτῆς ἐκυρίευσαν οἱ Τούρκοι τὸ φρούριον, καὶ ὅτι οἱ ἀπλοῖ ἐξ αὐτῶν δοξάζουν, ὅτι κάθε παρασκευὴν ἢ μάχαιρα αὕτη στάζει αἷμα, ἀλλ' ὁ Ἰσοῦφ ἦτο γραμματισμένος καὶ δὲν ἐπίστευε τὰ τοιαῦτα. Τοιοῦτοτρόπως ἐγνώρισα τὸν Ἰσοῦφ-μπεην, καὶ διὰ τὴν γνωριμίαν μας τὸν συνέδραμον, διότι ὅταν οἱ Τούρκοι κατὰ τὴν συνθήκην ἔφευγαν ἀπὸ τὸ Ναύπλιον εἰς τὴν Ἀνατολήν παρεκάλεσα τὸν καπετὰν Ἀμιλτον νὰ δεχθῆ αὐτὸν καὶ ὄλην του τὴν οἰκογένειαν εἰς τὸ πλοῖόν του, καὶ τοὺς ἐδέχθη. Τὸν Ἀμελτον ἐζήτησαν οἱ Τούρκοι διὰ νὰ παρευρεθῆ καὶ αὐτὸς κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς συνθήκης πρὸς περισσοτέραν ἀσφάλειαν, διότι τότε ἡ Ἀγγλία ἦτο σφόδρα φιλότουρκος.

Ἡ Ἰσοῦφ-μπεης ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Κυβερνήτου, καὶ ἡ Κυβέρνησις του τὸν ἐδιώρισεν ὑπάλληλον πρὸς μετάφρασιν τῶν Τουρκικῶν ἐγγράφων, τὰ ὁποῖα ἀπέβλεπαν εἰς τὰς ἰδιοκτησίας.

Μετὰ δὲ ταῦτα, καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν ἐν

Ναυπλίου Τούρκων, ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης ἔγεινεν ὄργανον ἄλλων ἐπιθυμούντων νὰ διώξωσι ἐμὲ καὶ τὸν Σπ. Σπηλιωτόπουλον ὑπασπιστὴν τοῦ πατρός του ἀπὸ τὴν ἀναθεθεῖσαν εἰς ἡμᾶς ὑπηρεσίαν, καὶ ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν μετέτραυμάτισε διὰ μάχαιρας εἰς τὸν ἀγκῶνα τοῦ ἀριστεροῦ βραχίονος. Ἡ ἐπιβουλὴ αὕτη ἐφανερῶθη ὕστερον. Οἱ ἀδελφοὶ Γιατράκοι Παναγιώτης καὶ Γεώργιος κατέβαλον πολλὴν ἐπιμέλειαν καὶ ἡ πληγὴ μου ἐθεραπεύθη, χωρὶς νὰ χάσω τὸ χέρι μου. Ἀλλὰ ἔπειτα ἀρρώστησα ἀπὸ τὸν τύφον, ὅστις ἐγεννήθη ἐντὸς τοῦ Ναυπλίου. Ἡ ἐπιδημία αὕτη ὑπῆρξεν φοβερωτέρα ἐκείνης, ἢ ὁποῖα ἔγεινεν εἰς τὴν Τριπολιτσάν, διότι ἐθέρισε πολλοὺς Ἕλληνας, οἵτινες ἐμβῆκαν ἀπ' ἔξω καὶ ἀπὸ τὸν καθαρὸν ἀέρα εἰς τὸ Ναύπλιον. Οὗτοι ἅμα εἰσῆλθον ἔλαβον τὰ φορέματα καὶ τὰ ἄλλα πράγματα τῶν Τούρκων, καὶ ἀπ' αὐτὰ ἐμολύνθησαν.

Ἡ νόσος αὕτη εἶχε πολλὰ καὶ παράξενα συμπτώματα καὶ ἀποτελέσματα. Ὅστις ἐκαταλαμβάνετο ἀπὸ αὐτὴν ἦτο ἀδύνατον νὰ ζήσῃ, καὶ ὅστις ἔζη καὶ διέφευγεν αὐτὴν, ἐστερεῖτο μίαν ἀπὸ τὰς αἰσθήσεις του, ἢ τὴν μνήμην, ἢ τὴν ἀκοήν. Ὅταν ἡ νόσος ἔφθανεν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ὁ πάσχων ἐκυριεύετο ἀπὸ μανίαν καὶ ἡ φαντασία του ἀνέβαινεν ὑψηλά. Πολλοὶ ἐκ τῶν ἀρρώστων ἐσηκώθησαν οἱ μὲν τὴν νύκτα, οἱ δὲ τὴν ἡμέραν, καὶ ἐπῆγαν νὰ κολυμβήτουν εἰς τὴν θάλασσαν ὅπου καὶ ἐπνίγησαν. Ἐρρίπτοντο δὲ εἰς τὴν θάλασσαν, διὰ νὰ δροσιθοῦν, διότι ἡ ἐσωτερικὴ φλόγα των ἦτο ἀθεράπευτος. Ἄλλοι πάλιν ἐνόμιζαν, ὅτι τὸ ἔδαφος ἦτο θάλασσα καὶ ἔρριπτον ἑαυτοὺς ἀπὸ τὰ παράθυρα τῆς οἰκίας των κάτω εἰς τὴν γῆν, ἀφοῦ προηγουμένως ἐκδύοντο καὶ ἄφιναν τὰ ἐνδύματά των εἰς τὸ σπῆτι διὰ νὰ μὴ βραχοῦν. Ὅσοι δὲ ἀπὸ τὸ πῆσμον

ἐσώζοντο ἐγύριζαν γυμνοὶ εἰς τὴν πόλιν καὶ κανεὶς δὲν τοὺς ἐσυμάζωνεν· ὄλος δὲ ὁ κόσμος ἀπὸ τὸν φόβον τῆς νόσου ἔφευγεν. Τινὲς δὲ ἄλλοι ἐφαντάζοντο, ὅτι ἦσαν ἱερεῖς, καὶ γυρίζοντες μέσα εἰς τὰς οἰκίας τῶν ἐμιμοῦντο τοὺς ἱερεῖς ἱερουργοῦντας εἰς τὰς ἐκκλησίας. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς εὐρεθέντας τότε ἐκεῖ φιλέλληνας Γερμανοὺς, ἐλθόντας νεωστὶ διὰ νὰ προσφέρουν τὸν ἑαυτὸν τῶν θυσίαν εἰς τὴν κλασικὴν γῆν τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων, διότι καὶ τὰ διαβατήριά των τοιαῦτα ἦσαν καὶ οὕτως ἔλεγαν· Θεὲ σῶσον τὴν Ἑλλάδα! Ἀπέρχεται ὁ δεῖνα (ἐνταῦθα ἐσημειοῦτο τὸ ὄνομα, τὸ ἐπώνυμον καὶ ἡ πατρίς του), εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ συναγωνισθῆ μετὰ τῶν ἀδελφῶν Ἑλλήνων ἐλευθερόνων τὴν πατρίδα τοῦ Ἐπαμινώνδα, τοῦ Θεμιστοκλέους, τοῦ Περικλέους καὶ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, τὸ δὲ διαβατήριον ὑπέγραφαν τὰ μέλη μιᾶς φιλελληνικῆς ἐπιτροπῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα κομιτέ· αὐτοὶ ὄλοι ἐχάθησαν οἱ δυστυχεῖς δωρεάν, διότι δὲν εἶχαν κανένα συγγενῆ νὰ τοὺς συμμαζώξῃ καὶ νὰ τοὺς περιποιηθῆ· ἄλλως τε δὲν ἐγνώριζαν καὶ τὴν γλῶσσαν διὰ νὰ ἐξηγοῦνται. Ἄν δὲ κανεὶς ἐξ αὐτῶν εἶχε σώας τὰς φρένας καὶ ἐπήγαινε γυρεῦων νὰ εὔρη νερὸν νὰ σβύσῃ τὴν φωτιάν, ἡ ὁποία μέσα του ἐκαίετο· καμμίαν βοήθειαν δὲν εὕρισκε, διότι ἔφευγαν οἱ γεροὶ ἀπὸ κοντὰ του διὰ νὰ μὴ μολυνθοῦν, καὶ τοῦτο ὄχι μόνον εἰς τοὺς φιλέλληνας ἐγίνετο, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἰδίους συγγενεῖς τῶν πασχόντων, οἵτινες καὶ αὐτοὶ ἀκόμη τοὺς ἄφιναν. Ἐκτὸς δὲ τούτων οὔτε ἰατροὺς, οὔτε νοσοκομεῖα, οὔτε ἄλλο τίποτε μέσον θεραπείας ὑπῆρχεν. Οἱ Ἕλληνες χωρικοὶ ἐφοβοῦντο νὰ τοὺς πλησιάσουν, ὄχι διὰ νὰ μὴ μολυνθοῦν καὶ πάθωσι καὶ αὐτοί, ἀλλὰ κυρίως ἐκ τῆς προλήψεως, ὅτι οἱ προσβαλλόμενοι ἀπὸ αὐτὴν τὴν

νόσον δαιμονίζονται. Ἐν τούτοις πολλοὶ ἐκ τῶν χωρικῶν, οἵτινες εἶχαν ἔλθει διὰ τὰ λάφυρα, ἐπῆραν τὰ παληόρουχα τὰ μολυσμένα καὶ ἔφεραν τὴν ἀρρώστιαν εἰς τὰ χωρία των, ἀπὸ τὴν ὁποίαν πολλοὶ ἀπέθανον.

Πολὺ ἔβλαψεν ἡ ὥρα τοῦ ἔτους, καὶ ἡ θέσις τῆς πόλεως, διότι ἦτο χειμῶν, καὶ ἔβρεγε, καὶ ἡ ὑγρασία ἦτο μεγάλη. Πολλὰ τότε συνέβησαν ἀλλόκοτα καὶ παράδοξα ἔνεκα τῆς νόσου, ἀλλὰ τὸ μᾶλλον περιέργον εἶναι τὸ ἀκόλουθον. Ὅπισθεν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου ὑπῆρχαν καμᾶραι, καὶ ἐρείπια οἰκιῶν, αἵτινες εἶχαν νεωστὶ καταπέσει, καὶ ἦσαν ξύλα πολλὰ, τὰ ὁποῖα οἱ Ἕλληνες ἐμεταχειρίζοντο διὰ νὰ καίωσι φωτιάν. Δύο ἀρρώστων ἡ φαντασία ἐσυμφώνησε νὰ ὑπάγουν νὰ κλέψουν ξύλα ἀπὸ τὸν σωρὸν τῶν ἐρειπίων, καὶ ἀφοῦ ἐπῆγαν ἐκεῖ ἐπιᾶσθησαν μεταξὺ των, καὶ ὁ ἕνας ἐμπόδιζε τὸν ἄλλον. Ὁ ἕνας ἀπὸ αὐτοὺς ἦτο Χῖος Τζωρτζέτος Ράλης ὀνομαζόμενος, ἀνεψιὸς τοῦ Μισέ Θανάση γνωστοῦ εἰς τὸ Ναύπλιον. Αὐτὸς ἔζησε διότι τὸν ἐγνώρισα εἰς τὸ Ταϊγάνροκ τῆς Ρωσσίας κατὰ τὸ 1817, καὶ τὸν ἐπεριποιήθη εἰς τὴν ἀρρώστιαν του. Καὶ ἐγὼ ἐνόσησα καὶ ἤμην 28 ἡμέρας ἀρρώστος, κλεισμένος εἰς ἕνα δωμάτιον· ὁ Παναγ. Χρυσανθόπουλος, ὁ μετονομασθεὶς Κακλαμάνος, μὲ ἐπεριποιήθη πρὸς καιρόν, ἀλλὰ ὕστερον μὲ παρήτησε καὶ ἔφυγε κρυφά. Εἶχαν καρφώσει τὰ παράθυρα καὶ τὴν θύραν τοῦ δωματίου μὴ πως φύγω καὶ κρημισθῶ. Ὑπέφερα πολὺ, ἐλαττώθη τὸ μνημονικόν μου, καὶ ἡ ἀκοή μου, καὶ μετὰ παρέλευσιν πολλοῦ χρόνου πάλιν τὰ ἀνέκτησα.

Τοιαύτη ἦτο ἡ λοιμικὴ νόσος τοῦ Ναυπλίου. Ἐκ ταύτης δὲ, καθὼς καὶ τῆς προηγηθείσης τῆς Τριπολιτσαῆς

ἀπέθανον περισσότεροι ἄνθρωποι, παρὰ εἰς τοὺς μέχρι τότε γενομένους πολέμους.

Εἶπαμεν ἀνωτέρω, ὅτι πολλοὶ ἐκ τῶν εὐρεθέντων Γερμανῶν φιλελλήνων, καὶ νεωστὶ ἐλθόντων ἀπέθανον ἀπὸ τὴν νόσον. Οὗτοι σωθέντες μετὰ τοῦ Πέτα τὴν ἀτυχῆ μάχην, ἔμειναν ὡς ζύμη τοῦ τακτικοῦ, καὶ ἐκείθεν ἦλθαν εἰς τὸ Λομπράκι καὶ εἰς τὴν Κόρινθον· ἔπειτα πάλιν, ὡς ἐνθυμοῦμαι, ἐβγήκαν κατὰ τὴν Πιάδα καὶ τὸ Λιγουργιόν, καὶ ὕστερα ἐποπεθετήθησαν εἰς τὸ Ξεροκάστελον καὶ εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, καὶ οὕτω ἔλαβον μέρος καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου. Ἄν καὶ δὲν ἦσαν πολλοί, διότι δὲν ὑπερέβαιναν τοὺς διακοσίους, ὅμως οἱ ἄνδρες αὐτοὶ ἀνέλαβαν τὸν ἀγῶνα νὰ φυλάττουν ὡς σκοποὶ νύκτα καὶ ἡμέραν. Ἐστάλαξαν οἱ πτωχοὶ εἰς τὰ πόδια των, καὶ εἶναι ἄξιοι ἐπαίνου διὰ τὴν ἐπὶ ἓνα περίπου μῆνα τοιαύτην ὑπηρεσίαν των, διότι ὠφέλησαν τὴν πολιορκίαν, καὶ μάλιστα αὐτοὶ πρῶτοι τῶν ἄλλων Ἑλλήνων κατὰ τὴν ἄλωσιν ἐμβῆκαν μέσα εἰς τὸ Παλαμήδιον. Δὲν ἐνθυμοῦμαι τὰ ἐνόματά των διὰ νὰ τὰ μνημονεύσω, καὶ νὰ πλέξω τὸν στέφανον τῆς καρτερίας των. Καὶ ὅμως μέχρι τέλους ἀδικήθησαν εἰς τὴν διανομὴν τῶν λαφύρων, διότι τὰ ἐπῆραν οἱ ἄτακτοι. Ἄν ἔβλεπέ τις τοῦτο τὸ τακτικὸν σῶμα πῶς ἔγεινε τότε καὶ πῶς ἦτο ἐνδεδυμένον ποτὲ δὲν θὰ τὸ ἐλησμόνει, ἀλλ' οὔτε ἠμπορεῖ τις νὰ τὸ ζωγραφίσῃ διότι πρὸς τοῦτο θέλει ὅλα τοῦ κόσμου τὰ χρώματα. Ἐφόρουσαν παραδείγματος χάριν μπινίσια Τουρκικὰ διαφόρων χρωμάτων, καὶ τῆς γούνης ἀνάποδα καὶ μακρόθεν ἐφαίνοντο ὡσὰν ἀρκουδες ἢ καμηλαῖς. Εἰς δὲ τὰς κεφαλὰς των ἐφόρουσαν καθούκια Τουρκικὰ. Ἄλλοι ἐξ αὐτῶν ἦσαν ξυπόλυτοι, καὶ ἄλλοι πάλιν

ἐφόρουσαν ὑποδήματα κόκκινα, καὶ κίτρινα καὶ μέστια γυναικεῖα.

Πολλοὶ δὲ ἄλλοι εἶχαν ἀντὶ μανδύου παπλώματα εἰς τὴν ράχιν των. Οἱ δὲ σκοποὶ μακρόθεν δὲν διεκρίνοντο ἂν ἦσαν ἄνθρωποι. Ἐβλεπέ τις μόνον ἓνα πρᾶγμα καὶ ἐμαύριζε καὶ μόνον ἀπὸ τὴν ὀρθὴν λόγχην τοῦ ὅπλου ἐγνωρίζοντο, ὅτι ἦσαν σκοποὶ. Ὁ δὲ καιρὸς ἦτο χειμῶνας καὶ ἔκαμε κρύον πολὺ, καὶ διὰ τοῦτο ὑπέφεραν οἱ πτωχοὶ. Ὁ ἀρχηγὸς των, Νόρμαν καλούμενος, Γερμανὸς καὶ αὐτὸς τὸ γένος, ὅστις ἀπέθανε κατὰ τὸ 1823, ὡς καὶ οἱ λοχαγοὶ ἔδειξαν μεγάλην γενναιότητα καὶ καρτερίαν ἀμίμητον, καὶ ὅπως ἡ μητέρα τρέφῃ καὶ περιποιῆται τὰ παιδιὰ τῆς, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ἐπιμελοῦντο τοὺς στρατιώτας των. Εἶχαν δὲ οὗτοι καὶ ὀλημέρα πόλεμον μετὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων μέσων, διότι ἕως νὰ εὗρουν τὸ ἓνα, τοὺς ἔλειπε τὸ ἄλλο, καὶ διὰ ταῦτα τὰ αἰτία καὶ ἄλλα ἀκόμη, ποτὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ἐδυνήθη νὰ πῆξῃ αὐτὸ τὸ σῶμα τῶν τακτικῶν. Ὅλοι δὲ οὗτοι οἱ Γερμανοὶ ὑπῆρξαν οἱ εἰλικρινέστεροι καὶ ἀφιλοκερδότεροι φίλοι τῆς Ἑλλάδος, καὶ διὰ τὰς τοιαύτας ἀρετὰς των ἐμάχρυνα τὸν λόγον περὶ αὐτῶν.

Ἐπειδὴ δὲ ἐγὼ ἀρρώστησα, ὡς ἐπροεῖπα ἀπὸ τὴν νόσον, δὲν γνωρίζω τί ἔγεινεν κατὰ τὴν διανομὴν τῶν λαφύρων, οὔτε περὶ τῶν λοιπῶν ἀταξιῶν, ὅσαι ἔγειναν εἰς τὸ Ναύπλιον ἐκ τῆς φιλονικείας τῶν Ἑλλήνων περὶ τοῦ ποῖος νὰ καταλάβῃ ἐργαστήριον, καὶ ποῖος οἰκίαν. Περὶ τούτου ὁ Κολοκοτρώνης ἔδιδεν ἔγγραφον εἰς καθὲν ἓνα διατάσων νὰ μὴ ἐκβάλλῃ ὁ δυνατὸς τὸν ἀδύνατον.

Μετὰ 15 ἡμέρας ἔπειτα ἔστειλαν οἱ Ἕλληνες κατὰ τὰς συνθήκας τοὺς Τούρκους μετὰ πλοῖα εἰς τὴν Σμύρνην

καί εις ἄλλα μέρη τῆς Ἀνατολῆς¹ καί ἀπὸ τὰ λάφυρα

¹ Κανένας φόβος δὲν ὑπῆρχε μὴ πάθωσι τίποτε οἱ Ναυπλιεῖς (Ιστ. Τρ. Β'. 345), διότι ὅπου βρωμοῦν τὰ χυῶτα τοῦ λέοντος ἐκεῖ τὰ μικρὰ ζῶα δὲν πλησιάζουν· αἱ συνθήκαι τοῦ Κολοκοτρώνη οὐδέποτε κατεπατήθησαν, καὶ τὰ λόγια αὐτοῦ ἐθεωροῦντο πάντοτε ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ὡς ἱερά. Καὶ τοὺς Κορινθίους δὲ Τούρκους ἐνόσῳ ἦσαν εἰς τὴν Πελοπόννησον κανένας δὲν τοὺς ἐπέιραξεν, ἀλλ' ἂν, ἀφοῦ ἐβγήκαν, ἐπαθάν τίποτε δὲν γνωρίζομεν· ἡμεῖς ἐδίδαμεν τῶν Ναυπλιωτῶν κάθε ἡμέραν τὸ ταῖνι τους, ἕως ὅτου τοὺς ἐμβαρκαίσαμεν εἰς τὰ καράβια. Ὁ λαὸς τῆς Πελοποννήσου πάντοτε ἐπεριποιεῖτο τοὺς καλοὺς Τούρκους, τοὺς εἶχεν, ὡς εἶπαμεν, ὁμοτραπέζους του· καὶ ἡ Κυβέρνησις δὲ αὐτὴ εἶδεξε τοῦτο πολλάκις, ὡς καὶ ἐπίσημα ἐγγράφα τὸ μαρτυροῦν. Ἰδοὺ δὲ τί διατάττει τὴν 6 Νοεμβρίου 1823 τὸν φρούραρχον τοῦ Ναυπλίου Πάνον Κολοκοτρώνην νὰ κάμῃ περὶ τῆς οἰκογενείας τοῦ εἰρηνικοῦ Σεχνετζίπη.

Περίοδος Β'.

ἀριθ. 3411.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Τὸ Ἐκτελεστικὸν σῶμα.

Πρὸς τὸν γενναϊότατον Φρούραρχον τῆς Ναυπλίας.

Ἡ φιλανθρωπία τῆς Ἑλλάδος θ' ἀποδείξῃ πρὸς τὸν πεφωτισμένον κόσμον, ὅτι τὸ ἔθνος ἔχει ἀδίκως ζητεῖ τὰ δίκαιά του.

Ἡ οἰκογένεια τοῦ βιοθανοῦς Σεχνετζίπη, ὡς εἰρηνικὴ καὶ ἀνίκανος νὰ βλάψῃ τὴν πατρίδα, ἐκρίθη εὐλόγον ν' ἀποσταλῇ εἰς τὴν Αἴγυπτον,

Διορίζεσαι λοιπὸν νὰ παραδώσῃς ἀσφαλῶς εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Καπετὰν Γ. Πισκαρδιώτου τοὺς τρεῖς ἀδελφοὺς τοῦ Σεχνετζίπη μετὰ ἕξ ἀνθρώπων των καὶ μετὰ τεσσάρων γοναικῶν τῆς μητρὸς των, λαμβάνων παρ' αὐτοῦ ἀπόδειξιν, ὅτι παρέλαβε τοὺς Ὀθωμανοὺς τούτους διὰ νὰ τοὺς μετακομίσῃ ἀσφαλῶς εἰς Αἴγυπτον, διὰ νὰ τὴν ἀποστείλῃς πρὸς τὴν Διοίκησιν.

Ἐκ Ναυπλίου τῆ 6 Νοεμβρίου 1823.

(Τ. Σ.) Ὁ Πρόεδρος

Πετρόμπεης Μ. Σωτήρης Χαγαλάμπης, Α. Μεταξῆς.

Εἰς ἀπουσίαν τοῦ Γ. Γραμματέως

Νικόλαος Σπηλιόδης.

Ψεύδονται λοιπὸν ὅσοι εἶπαν καὶ ἔγραψαν, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης ἔστειλε τοὺς Σεχνετζιπαιοὺς εἰς Αἴγυπτον, οἱ ὅποιοι ἤλθαν ἔπειτα μετὰ τὸν Ἱμβραῆμ Πασᾶ καὶ τὸν ὠδήγησαν νὰ ἐρημώσῃ τὴν Πελοπόννησον.

ἐπλήρωσαν τοὺς ναύλους των. Ὅσα δὲ λάφυρα ἐπερίσσευσαν τὰ διεμοιράσθησαν μεταξύ των οἱ στρατιῶται καὶ

¹ Ἄσμα δημοτικὸν εἰς τὴν παράδοσιν τοῦ Ναυπλίου

Τρεῖς Τουρκοπούλαις κάθονται στοῦ Αναπλιῶ τὴν πόρτα,
Μυρολογοῦσαν κ' ἔλεγαν, μυρολογοῦν καὶ λέγουν.

« Τ' εἶν' τὸ κακὸ ποῦ γίνεται τὸν φτεῖν ν τὸ χρόνο,
Ποῦ κίνησε μιὰ κλεφτουριά μ' αὐτοῦνοὺς τοὺς Σπαρτιάνους,
Κ' ἔκαμαν ἔλγην τὴν Τουρκιά κ' ἐκλείστη μέσ' στὰ κάστρα.
Τὸ κρίμα ν ἄχ' ὁ Βασιλιᾶς καὶ τ' ἄδικ' ὁ Βεζύρης,
Ποῦ δὲν μᾶς στέλνουν ζαερέ νὰ πολεμοῦν τὰ κάστρα.
Μπρὲ Ἀνάπλι γιὰ δὲν χαίρεσαι; γιὰ δὲν βαρεῖς παιγνίδια; »
« Καὶ τί καλὸ χω νὰ γαρῶ καὶ νὰ βαρῶ παιγνίδια;
Στεριάς μὲ δέρον' ὁ Πρίγγιπας, πελάγ' ἡ Μπουμπουλίνα,
Πέφτουν κανόνια σὰν βροχὴ καὶ μπόμπαις σὰν χαλάζι,
Πέφτουν τὰ λιανοτούφεκα σὰν ἄμμος τῆς θαλάσσης. »

« Ἀνάπλι δὲς τα τὰ κλειδιά, Ἀνάπλι παραδόσου. »
« Πῶς νὰ τα δώσω τὰ κλειδιά πῶς νὰ τὰ παραδώσω;
Ποῦ μὲν' μεντάτι πλάκωσε στεριάς καὶ τοῦ πελάγου,
Φρεγάδες δέκα τέσσαρες μαζὺ μ' ἕκτω ντελίνια,
Στεριάς ἀσκέρι δυνατό, χιλιάδες ἐβδομηῆντα,
Ἐπτά πασάδες ἔρχονται γιὰ νὰ μ' ἐλευθερώσουν,
Νὰ κάψουν γῶραις καὶ χωριά, νὰ κλάψουνε μανάδες,
Νὰ ἐρημάξουν τὸ Μωριά νὰ σφάξουνε τοὺς κλέφταις,
Νὰ διώξουν τὴν Μανιατουριά κ' οἱ Τούρκοι νὰ γλυτώσουν. »
« Ἀνάπλι δώσε τὰ κλειδιά, Ἀνάπλι παραδόσου.
Καὶ νὰ ποῦ ἀπελπίστηκες καὶ ἀπὸ τὸ μεντάτι. »
« Πῶς νὰ τὰ δώσω τὰ κλειδιά πῶς νὰ τὰ παραδώσω;
Ποῦ γῶμ' Ἀνάπλι ξακουστὸ κι' Ἀνάπλι φαινεμένο,
Στὴν Πόλι καὶ στὴ Βενετιά μ' ἔχουν ζωγραφισμένο ».

Ἔτερον

Ποτὲ δὲν ἰθυμώμουνα τὸ Μάι νὰ χιονίξῃ,
Τὸ Μάι καὶ τὸ θεριστὴ κι' οὔλον τὸν ἄλονάρη.
Σημάδι εἶν' ἀπ' τὸν οὐρανὸ, μιὰ βουῖλα ἀπ' τὸν Βεζύρη.
Τουρκομανιά μαζώνεται σι' Ἀνάπλι γιὰ νὰ πάη.
« Ἀνάπλι γιὰ δὲν χαίρεσαι, γιὰ δὲν βαρεῖς παιγνίδια; »
Σὰν τί καλόχω νὰ γαρῶ, παιγνίδια νὰ βαρέσω; »
« Βρ' Ἀνάπλι, δὲς τα τὰ κλειδιά, βρ' Ἀνάπλι παραδόσου. »

καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς Ἀνατολῆς¹ καὶ ἀπὸ τὰ λάφυρα

¹ Κανένας φόβος δὲν ὑπῆρχε μὴ πάθωσι τίποτε οἱ Ναυπλιεῖς (Ιστ. Τρ. Β'. 345), διότι ὅπου βρωμοῦν τὰ χυῶτα τοῦ λέοντος ἐκεῖ τὰ μικρὰ ζῶα δὲν πλησιάζουν· αἱ συνθῆκαι τοῦ Κολοκοτρώνη οὐδέποτε κατεπατήθησαν, καὶ τὰ λόγια αὐτοῦ ἐθεωροῦντο πάντοτε ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ὡς ἱερά. Καὶ τοὺς Κορινθίους δὲ Τούρκους ἐνόσῳ ἦσαν εἰς τὴν Πελοπόννησον κανένας δὲν τοὺς ἐπέιραξεν, ἀλλ' ἂν, ἀφοῦ ἐβγήκαν, ἐπαθάν τίποτε δὲν γνωρίζομεν· ἡμεῖς ἐδίδαμεν τῶν Ναυπλιωτῶν κάθε ἡμέραν τὸ ταῖνι τους, ἕως ὅτου τοὺς ἐμβαρκαίσαμεν εἰς τὰ καράβια. Ὁ λαὸς τῆς Πελοποννήσου πάντοτε ἐπεριποιεῖτο τοὺς καλοὺς Τούρκους, τοὺς εἶχεν, ὡς εἶπαμεν, ὁμοτραπέζους του· καὶ ἡ Κυβέρνησις δὲ αὐτὴ εἶδεξε τοῦτο πολλάκις, ὡς καὶ ἐπίσημα ἐγγράφα τὸ μαρτυροῦν. Ἴδου δὲ τί διατάττει τὴν 6 Νοεμβρίου 1823 τὸν φρούραρχον τοῦ Ναυπλίου Πάχον Κολοκοτρώνην νὰ κάμῃ περὶ τῆς οἰκογενείας τοῦ εἰρηνικοῦ Σεχνετζίπη.

Περίοδος Β'.

ἀριθ. 3411.

ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Τὸ Ἐκτελεστικὸν σῶμα.

Πρὸς τὸν γενναϊότατον Φρούραρχον τῆς Ναυπλίας.

Ἡ φιλανθρωπία τῆς Ἑλλάδος θ' ἀποδειξὶ πρὸς τὸν πεφωτισμένον κόσμον, ὅτι τὸ ἔθνος ὄχι ἀδίκως ζητεῖ τὰ δίκαιά του.

Ἡ οἰκογένεια τοῦ βιθανοῦς Σεχνετζίπη, ὡς εἰρηνικὴ καὶ ἀνίκανος νὰ βλάψῃ τὴν πατρίδα, ἐκρίθη εὐλογον ν' ἀποσταλῇ εἰς τὴν Αἴγυπτον,

Διορίζεσαι λοιπὸν νὰ παραδώσῃς ἀσφαλῶς εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Καπετὰν Γ. Πισκαρδιώτου τοὺς τρεῖς ἀδελφούς τοῦ Σεχνετζίπη μετὰ ἕξ ἀνθρώπων των καὶ μετὰ τεσσάρων γοναικῶν τῆς μητρὸς των, λαμβάνων παρ' αὐτοῦ ἀπόδειξιν, ὅτι παρέλαβε τοὺς Ὀθωμανοὺς τούτους διὰ νὰ τοὺς μετακομίσῃ ἀσφαλῶς εἰς Αἴγυπτον, διὰ νὰ τὴν ἀποστείλῃς πρὸς τὴν Διοίκησιν.

Ἐκ Ναυπλίου τῆ 6 Νοεμβρίου 1823.

(Τ. Σ.) Ὁ Πρόεδρος

Περδόμεπης Μ. Σωτήρης Χαγαλάμπης, Α. Μεταξῆς.

Εἰς ἀπουσίαν τοῦ Γ. Γραμματέως

Νικόλαος Σπηλιάδης.

Ψεύδονται λοιπὸν ὅσοι εἶπαν καὶ ἐγράψαν, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης ἔστειλε τοὺς Σεχνετζιπαιοὺς εἰς Αἴγυπτον, οἱ ὅποιοι ἤλθαν ἔπειτα μετὰ τὸν Ἰμβραήμ Πασά καὶ τὸν ὠδήγησαν νὰ ἐρημώσῃ τὴν Πελοπόννησον.

ἐπλήρωσαν τοὺς ναύλους των. Ὅσα δὲ λάφυρα ἐπερίσσευσαν τὰ διαιμοιράσθησαν μεταξὺ των οἱ στρατιῶται καὶ

¹ Ἄσμα δημοτικὸν εἰς τὴν παράδουιν τοῦ Ναυπλίου

Τρεῖς Τουρκοπούλαις κάθονται στοῦ Αναπλιῶ τὴν πόρτα, Μυρολογοῦσαν κ' ἔλεγαν, μυρολογοῦν καὶ λέγουν.

« Τ' εἶν' τὸ κακὸ ποῦ γίνεται τὸν φτεῖν ν τὸ χρόνο, Ποῦ κίνητε μιὰ κλεφτουριά μ' αὐτόνους τοὺς Σπαρτιάνους, Κ' ἔκαμαν ἕλλην τὴν Τουρκιά κ' ἐκλείστη μέσ' στὰ κάστρα. Τὸ κρίμα ν ἄγ' ὁ Βασιλιάς καὶ τ' ἄδικ' ὁ Βεζύρης, Ποῦ δὲν μᾶς στέλνουν ζαερέ νὰ πολεμοῦν τὰ κάστρα. Μπρε Ἀνάπλι γιὰ δὲν χαιρέσαι; γιὰ δὲν βαρεῖς παιγνίδια; »

« Καὶ τί καλὸ χιὼ νὰ γαρῶ καὶ νὰ βαρῶ παιγνίδια; Στεριάς με δέρον' ὁ Πρίγγιπας, πελάγ' ἡ Μπουμπουλίνα, Πέφτουν κανόνια σὰν βροχὴ καὶ μπόμπαις σὰν χαλάζι, Πέφτουν τὰ λιανοτούφεκα σὰν ἄμμος τῆς θαλάσσης. »

« Ἀνάπλι δός τα τὰ κλειδιά, Ἀνάπλι παραδόσου. »
« Πῶς νὰ τα δώσω τὰ κλειδιὰ πῶς νὰ τὰ παραδώσω; Ποῦ μὲν' μεντάτι πλάκωσε στεριάς καὶ τοῦ πελάγου.

Φρεγάδες δέκα τέσσαρες μαζὺ μ' ὀκτὼ ντελίνια, Στεριάς ἀσέρι δυνατὸ, χιλιάδες ἐβδομήντα, Ἐπτὰ πασάδες ἔρχονται γιὰ νὰ μ' ἐλευθερίσουν, Νὰ κάψουν γήραις καὶ χωριά, νὰ κλάψουνε μανάδες, Νὰ ἐρημάξουν τὸ Μωριά νὰ σφάξουνε τοὺς κλέφταις, Νὰ διώξουν τὴν Μανιατουριά κ' οἱ Τούρκοι νὰ γλυτώσουν. »
« Ἀνάπλι δώσε τὰ κλειδιά, Ἀνάπλι παραδόσου. Καὶ νὰ ποῦ ἀπελπίστηκες καὶ ἀπὸ τὸ μεντάτι. »

« Πῶς νὰ τὰ δώσω τὰ κλειδιὰ πῶς νὰ τὰ παραδώσω; Ποῦ γώμ' Ἀνάπλι ξακουστὸ κι' Ἀνάπλι παινέμένο, Στὴν Πόλι καὶ στὴ Βενετιά μ' ἔχουν ζωγραφισμένο. »

Ἔτερον

Ποτὲ δὲν ἐθυμώμουνα τὸ Μάϊ νὰ χιονίζῃ, Τὸ Μάϊ καὶ τὸ θεριστὴ κι' οὐλον τὸν ἀλονάρη. Σημάδι εἶν' ἀπ' τὸν οὐρανὸ, μιὰ βουῖλα ἀπ' τὸν Βεζύρη. Τουρκομανιά μαζώνεται στ' Ἀνάπλι γιὰ νὰ πάη. « Ἀνάπλι γιὰ δὲν χαιρέσαι, γιὰ δὲν βαρεῖς παιγνίδια; »
« Σὰν τί καλόχω νὰ γαρῶ, παιγνίδια νὰ βαρέσω; »
« Βρ' Ἀνάπλι, δός τα τὰ κλειδιά, βρ' Ἀνάπλι παραδόσου. »

οι καπεταναῖοι τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης κατ' ἀναλογίαν².

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ναυπλίου ἀπέθανε καὶ ὁ δεύτερος Πασᾶς καὶ οἱ ἄλλοι Τούρκοι τοῦ στρατοῦ τοῦ Δράμαλης ἐξεκίνησαν διὰ τὴν Ἀκράταν καὶ Πάτραν, ὡς κατωτέρω θέλομεν διηγηθῆ, ἡ δὲ φρουρὰ ὑπὲρ τοὺς 600 Τούρκους ἔμεινε μὲ τὸν Ἀβδουλάχμπην φρούραρχον, ἀνθρώπον τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ ἐβάσταξε τὴν πολιορκίαν κοντὰ ὁλόκληρον χρόνον. Συγχρόνως καὶ ὅλα τὰ στρατεύματά μας, τὰ ὅποια ἦσαν τοποθετημένα εἰς τὸ Δερβενάκι, Ἅγιον Σώστην καὶ λοιπὰς θέσεις καὶ ἐπολιορκούσαν τὴν Κόρινθον ἐτραβήχθησαν εἰς τὸ Ναύπλιον, διότι ἄρχισεν ὁ χειμὼν καὶ δὲν ἤμποροῦσαν νὰ σταθοῦν εἰς τὰς θέσεις των. Ἐμειναν δὲ πολιορκοῦντες τὸ φρούριον τῆς Κορίνθου, οἱ Κορίνθιοι, οἱ Δερβενοχωρίται, Περαχωρίται καὶ ἄλλοι· ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ κατόπιν ἔφυγαν ἕνεκα τοῦ χειμῶνος.

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ναυπλίου ἡ Κυβέρνησις δηλ. τὸ Ἐκτελεστικόν, μαθοῦσα, ὅτι νέοι ἐχθροὶ ἐτοιμάζονται καὶ διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης νὰ ἔμβουν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἔκαμε προκήρυξιν εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Πελοποννήσου καὶ τοὺς εἰδοποιεῖ τὸν κίνδυνον, τὸν ὅποιον ἔτρεχεν ἡ πατρίδα μας. Ἀπὸ δὲ τὸ κατωτέρω ἔγγραφον βλέπομεν καθαρὰ τὴν ἀδυναμίαν τῆς τότε Κυβερνήσεως, ἥτις μὲ συμβουλὰς ἐπροσπάθει νὰ κινήσῃ τοὺς Πελοπον-

Καὶ πῶς νὰ δώσω τὰ κλειδιά, πῶς νὰ τὰ παραδώσω·
Ποῦ εἶμαι στὴν Πόλι ξακουστὸ καὶ στὸ Μωριά κολώννα,
Καὶ τώρα μ' ἀποκλείσανε στεριά καὶ τοῦ πελάγου.»

² Ὁ Σ. Τρικούπης λέγει (Ἱστ. Β'. 345), ὅτι τὰ πλείωτερά καὶ πολυτιμότερα λάφυρα διηρπάγησαν ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν· ὁ δὲ Π. Πατρῶν σελ. 160 λέγει καθαρώτερα, ὅτι ὁ Θ. Κολοκοτρώνης κατεχράσθη τὰ λάφυρα τοῦ Ναυπλίου.

νησίους διὰ νὰ ἔβγουν εἰς τὴν Ρούμελην καὶ νὰ συνεισ-

ἄλλὰ καὶ οἱ δύο ἀπατώνται, ἀν δὲν θέλωμεν νὰ εἰπώμεν, ὅτι λέγουσι ψεύματα, καὶ ἰδοὺ ἤξάλληθαι. Πρὶν γίνῃ τὸ ρεσάλτο, τὸ ὅποιον καὶ ἀπέτυχεν εἶχεν ἔλθει ἕνα καρὰβὶ Εὐρωπαϊκὸν φορτωμένον σιτάρι, τὸ ἐπώλησεν εἰς τοὺς πολιορκουμένους καὶ ἐπῆρεν ἀρετὰ χρήματα καὶ διαμαντικά· δεύτερον, ὅτε ἐγίνοντο αἱ διαπραγματεύσεις τῆς συνθήκης οἱ Ἕλληνες (εἶναι ἐντροπὴ νὰ εἰπώμεν, ὅτι τὸ ἔκαμαν Ἐκτελεσταί, Γερουσιασταί, Βουλευταὶ καὶ στρατιωτικοί, καὶ ἄλλοι, οἱ ὅποιοι ἐπῆγαν μίσα), εὗρηκαν καιρὸν καὶ ἐγύμνωσαν τοὺς Τούρκους· τρίτον ἐνόσω ὁ Δράμαλης ἦτο εἰς τὸ Ἄργος οἱ δυστυχεῖς Ναυπλιῶται ἀγόραζαν ὅλα τὰ πράγματα ἀπὸ τὸν στρατὸν τοῦ Δράμαλη καὶ μὲ τιμὴν ἀκριβήν· τέταρτον ὅταν ἐπῆγεν ὁ Δράμαλης εἰς τὴν Κόρινθον οἱ Ναυπλιῶται ἔλαβαν δύο φοραῖς πολλὰς τροφὰς ἀπὸ τὸ φρούριον τῆς Κορίνθου καὶ αὐτὰς τὰς ἐπλήρωσαν ἀκριβὰ εἰς τοὺς στρατιώτας τοῦ Δράμαλη. Ἐπειδὴ διὰ τὰ χρήματα ἀπεφάσιζαν καὶ ἐσκοτίνοντο εἰς τὸ Δερβενάκι καὶ Ἅγιον Σώστην· πέμπτον οἱ 150, οἱ ὅποιοι ἐβῆκαν ἀπὸ τὸ Ναύπλιον πεζοὶ ἦσαν φορτωμένοι χρήματα καὶ πολυτίμα πράγματα διὰ νὰ ἀγοράσουν εἰς Κόρινθον τροφὰς καὶ τοῦτο τὸ ἐμάθωμεν ἀπὸ ἐκεῖνον, τὸν ὅποιον ἐπιάσαμεν ἀπὸ τοὺς 150. Λοιπὸν τί ἔμειναν ἔπειτα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ μετὰ πολιορκίαν τῶσων χρόνων νὰ πάρουν οἱ Ἕλληνες; Ἐπειτα ὅταν ἔβλεπαν, ὅτι ἦσαν χαμένοι καὶ αὐτοὶ καὶ τὰ παιδιὰ τους ἤθελαν μᾶς ἀφήσει τὰ πολυτιμότερά τους πράγματα νὰ τὰ πάρωμεν ἡμεῖς; Πόσαις φοραῖς ἔπειτα, ὅταν ἔκαναν σπίτια οἱ Ἕλληνες εἰς τὸ Ναύπλιον, εὗρισκαν τοιαῦτα χωμένα; Αὐτὰ εἶναι ὅπου ὠφέληθη καὶ ἔγινε πλουσιώτατος ὁ ἀρχηγὸς τῆς Πελοποννήσου; Ἐπειτα ὅλα ταῦτα διὰ νὰ ὀμιλήσωμεν μὲ τὴν γλῶσσαν καὶ ἐλευθερίαν ἐκεῖνης τῆς ἐποχῆς ὅλοι, ὅσοι ἔγραψαν εἴτε Ἀπομνημονεύματα, εἴτε Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος φωνάζουν πολλὰκις, ὅτι τὰ λάφυρα τὰ κατεχράσθησαν οἱ καπεταναῖοι καὶ στρατιῶται καὶ δὲν ὠφελήθη οὔτε λεπτὸν τὸ Ἐθνικὸν Ταμεῖον. Δὲν μᾶς λέγουν αὐτοὶ οἱ κύριοι, πῶσον ἦτο εἰς ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τὸ ἔθνος; ποῖοι οἱ ταμίαι του; ποῖα τὰ στρατεύματά του καὶ ἀπὸ τοῦ αὐτὰ ἐπληρώνοντο; Οἱ μισθοὶ τῶν στρατιωτῶν ἦσαν τὰ λάφυρα καὶ διὰ τοῦτο τοὺς εἶδαμεν νὰ τὰ μοιράζουεν μεταξὺ των καθὼς ἐκυριεύσαμεν τὴν Τριπολιτσάν, καὶ εἰς τὸ Δερβενάκι βλέπομεν πάλιν τοὺς στρατιώτας Λασιτύτας καὶ Ἀλωνιστιώτας νὰ μοιράζουεν μὲ τὸ φέσι τὰ φλωριά. Ὁ στρατιώτης τῆς ἐπαναστάσεως, ὅχι μόνον ἐπῆγεινεν ὁ ἴδιος μὲ τὰ ἄρματά του καὶ μὲ τὸ ψομί του εἰς τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἐπλήρωνε καὶ φόρον ἀπὸ τὰ κτήματά του διὰ νὰ τρέφονται καὶ οἱ πολιτικοί· καὶ ἔπειτα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ εἶναι τόσον σκληρὸς ὁ Ἱστορικὸς μας, ὥστε θελεῖ καὶ τὴν παληγόυνα τοῦ Ἀγᾶ, καὶ τὸ ἄλογόν του καὶ τὰ ἄρματά του τὰ βρεγμένα μὲ τὰ αἵματα νὰ τὰ δώσῃ ὁ πτωχὸς στρατιώτης εἰς τὸ ἀνύπαρκτον ἔθνικόν ταμεῖον. Τοιαῦται ἀπαιτήσεις τότε ἤμποροῦσαν νὰ γείνουεν, ὅταν ὑπῆρχε κυβέρνησις καὶ ἔτρεφε καὶ ἐμισθοδότηε τοὺς στρατιώτας, μολοντί καὶ τότε μετὰ κυριεύσειν φρουροὶ οἱ στρατιῶται ἔχουσι πάντοτε πολλὰ δικαίωματα διὰ τὰ λάφυρα.

φέρουν χρήματα διὰ τὸν στόλον, ἐπειδὴ χωρὶς χρήματα δὲν ἔβγαιεν.³

Ἄπο τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπαναστάσεως ἔλοι σχεδὸν οἱ Πελοποννήσιοι ἐπῆραν τὰ ὄπλα, καὶ ἔπειτα ἐφάνησαν οἱ

³ ΠΡΟΣΩΡΙΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Πρὸς ἀπαξάπαντας τοὺς κατοίκους τῆς Πελοποννήσου.

Ἡ Διοίκησις, κατὰ τὸ χρέος τῆς δὲν ἔλλειψε πάντοτε νὰ προειδοποιῇ πρὸς ὄλους πολεμικοὺς καὶ πολιτικοὺς, καὶ διὰ ἰδιαιτέρων γραμμῶν καὶ διὰ προκηρῦξεων, τοὺς κατὰ καιρὸν σκοποὺς καὶ κινήματα τοῦ ἐχθροῦ. καὶ ὅσαι φοραεῖς εἰσακούσθη, καθὼς πέρσι, ὅταν ἔγινε τὸ δεσπάρκειον τῶν ἐχθρῶν εἰς τὰς παλαιὰς Πάτρας, ἐπρολάβομεν τὸν κίνδυνον, ἐματαιώσαμεν τὰ σχέδια τοῦ τυράννου ἐκτυπήσαμεν τὸν ἐχθρὸν, ἐφυλάξαμεν τὴν Πατρίδα, ἐδοξάσθησαν οἱ πολεμικοὶ μας, καὶ ἐφημίσθημεν κοντὰ εἰς ὅλα τὰ γένη. Ὅσαι δὲ φοραεῖς δὲν εἰσακούσθησαν αἱ συμβουλαὶ τῆς Διοικήσεως, καθὼς τὴν περασμένην ἀνοιξίν, ὅπου μὲ προκηρῦξεις, μὲ συμβουλάς, μὲ γράμματα σὰς ἐπροσκάλειεν ἡ Διοίκησις νὰ ἐκστρατεύσῃτε κατὰ τῶν ἐχθρῶν, νὰ ἐβγῆτε εἰς τὴν Ῥούμελην, καὶ τοὺς ἐκεῖ ἀδελφοὺς μας νὰ σώσῃτε, καὶ τὴν Πελοπόννησον νὰ φυλάξῃτε, εἶδατε εἰς ποῖον μέγαν κίνδυνον κατηντήσαμεν. Οἱ ἐχθροὶ ἀγγελῆδὸν ἐμβῆκαν εἰς τὴν Πελοπόννησον, καὶ διὰ περισσεύσαν ἀτιμίαν μας, χωρὶς νὰ ἀπαντήσωσι πουθενὰ τουφέκι, ἐξουσίασαν ἀκετὸν μέρος τῆς Πατρίδας, καὶ μᾶς ἀρπαξαν ἀπὸ τὰς χεῖράς μας τὴν Κόρινθον, τὸ προπύργιον τῆς Πελοποννήσου καὶ τὸ Ναύπλιον, τὸ ὁποῖον ἦτο σχεδὸν εἰς τὴν ἐξουσίαν μας, καὶ διὰ τὴν ἀταξίαν καὶ τὴν ταραχὴν, ἧ τῆς ἀτιμίας μας, τριάκοντα μόνον καὶ ἑνὴν Τοῦρκοι ἐσκόρπισαν τὴν πολυάριθμον πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου. Ταῦτα γεννᾷ ἡ ἀταξία, ταῦτα γίνονται, ὅταν ἐν καιρῷ πολέμου, μένουσιν ἀνέτιμοι οἱ ἄνθρωποι, ὡς εἰς καιρὸν εἰρήνης· καὶ τί ἐκ τούτων, φυσικὸν ἰδίωμα εἶναι τῶν ἀνθρώπων εἰς τὰς δυστυχίας νὰ πασχίζῃ καθεὶς νὰ φορτώσῃ τὸ σφάλμα του εἰς τὸν ἄλλον, καὶ ὁ μικρότερος κατηγορεῖ τὸν μεγαλειότερον, καὶ καθένας ὄλους, καὶ ὅλοι τὸν ἕνα καὶ γίνεται πυργοποιία πρὶς ἀφανισμόν τῶν ἀθῶων, καὶ ὄλου τοῦ γένους. Καὶ τὰ μὲν τοῦ καλοκαιρίου δεινὰ θαλάσσης καὶ ξηρᾶς, μὲ τὴν θείαν βοήθειαν, καὶ ὄχι μὲ ἀνθρώπινον δύνάμιν τὰ ἀπαντήσαμεν, καὶ τοὺς ἐγαλάσαμεν. καὶ τὸ Ναύπλιον εἰς τὴν ἐξουσίαν μας πάλιν ἐλάβομεν ἀλλὰ τί μὲ τοῦτο, μήπως ἐκερδήσαμεν κατὰ πάντα τὸν σκοπὸν μας; μήπως κατετροπώθη ὁ ἐχθρός; μήπως ἠσφαλίσαμεν τὰ ὑπάρχοντα καὶ τὰ πλοῦτή μας; ὄχι βέβαια! ἀκόμη ἤμεθα εἰς κίνδυνον, καὶ κίνδυνον μέγαν, καὶ τὰ πλοῦτή μας νὰ χάσωμεν καὶ τὴν δόξαν μας νὰ ἀμαυρώσωμεν, καὶ θυσία τῆς ἀπρομηθείας μας νὰ γίνωμεν. ἐπειδὴ οἱ τῶρα ἐν Κορίνθῳ πεινῶντες, καὶ κατακρυωμένοι ἐχθροὶ, ἂν ἀφεθῶσιν ἀπολέμητοι ἀκόμη μερικὸν καιρὸν, ἐπειδὴ, τίς οἶδε, τί τεῖξεται ἡ ἐπιούσα, δύνανται νὰ μᾶς

ἀξιώτεροι νὰ ἄρχουν εἰς τοὺς πολέμους καὶ νὰ βουλευῶνται εἰς τὰς συνελεύσεις.

Ἐκ τῶν πολλῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ στρατηγῶν, ἡ ἀρχιστρατηγία τοῦ Κολοκοτρῶνῃ ἐφάνη πολὺ πομπώδης, καὶ διὰ νὰ τὴν ἀφανίσωσιν ἐμεταχειρίσθησαν οἱ ἀντίπαλοί του πολλὰ μέσα καὶ τεχνάσματα, καὶ ἐπειδὴ δὲν τὸ κατώρθωσαν, τὴν ὠνόμασαν ἐπὶ τέλος γενικὴν ἀρχηγίαν. Κατὰ δυστυχίαν ἡ ἐπανάστασις δὲν ἐγέννησε κανένα μέγαν καὶ ἐξέχοντα ἄνδρα. Ἡ Πελοπόννησος εἶχε πολλοὺς ὁμοίους, ὥστε κανεὶς δὲν ἔδιδεν εἰς τὸν ἄλλον τὰ πρωτεῖα, καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο προῆλθαν τόσα ἐμπόδια.

βλάβωσιν ὄχι ὀλίγον· αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι τῶρα ἐν κτηνηθῶσιν, ἴσως ζητήσωσι συνθήκας, γίνονται θηρία, ἀφ' οὗ μάθωσι τὰς νέας ἐτοιμασίας τοῦ τυράννου· Στρατηγοὶ, Χιλιάρχοι, Καπεταναῖοι, Στρατιῶται καὶ πᾶς ὁ λαὸς τῆς Πελοποννήσου, μάθετε, ὅτι τεσσαράκοντα Ὀρτάδες Γιανιτσαρέων, ἐξεστράτευσαν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως, αὐτοὶ ὄθεν ἀπερνοῦσιν ἀπὸ τὰ σεργάνια καὶ πόλεις, θελεῖ συνάξουν, ὄλους τοὺς συστρατιῶτας τῶν καὶ πληθῶς θελεῖ καταστήσῃ ἐναντίον μας. Εἰς Θεσσαλονίκην ὄλα τὰ ἰσνάφια δουλεύουσιν εἰς ὄσα χρειάζονται διὰ μέγα στράτευμα. Ὁ στόλος τοῦ Μεχμέτ Ἀλή καὶ τῶν Ὀντζακείων ἐστάλη εἰς Ἀλεξάνδρειαν διὰ νὰ φορτώσῃ τροφάς, καὶ κατὰ τὴν χρεῖαν νὰ τὰς ἐβγάξῃ εἰς ὄποια παραθαλάσσια πλησιάζει τὸ στράτευμα, διότι ὁ ἐχθρὸς φαίνεται ἀπ' ἐκεῖνα, ὄπου ἔπαθεν, ἔλαβε γνώσιν, καὶ ἐν ἀφίνεται πλέον, εἰς μόνην τὴν ξηρὰν νὰ θρέψῃ τὸ στράτευμα του. καὶ νὰ πάθῃ, καθὼς ἔπαθε πέρσι, καὶ ταῦτα μὲν τὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἡμεῖς δὲ τί πρέπει νὰ κάμωμεν διὰ νὰ ἀπαντήσωμεν αὐτά, καὶ νὰ φανῶμεν νικηταὶ καθὼς ἤδη δύο χρόνους; Ἡ Διοίκησις, καθὼς ἔκαμε τὸ χρέος τῆς τὸ μητρικόν, καὶ σὰς ἐφανέρωσεν ἐκεῖνα, ἰδοὺ σὰς συμβουλεύει τὰ ἀντιφάρμακα διὰ νὰ μὴ προφασίζῃσθε πάλιν, ὅτι ἐσφαλεν ἡ παλαιὰ ἢ ἡ νέα Διοίκησις, παρὰ ἂν κάμητε τὰ πρέποντα καὶ, φυλάξοι Κύριος, κακοπάθητε, νὰ κατηγορῆτε τὸν ἴδιον ἑαυτὸν σας καὶ ὄχι ἄλλους ἀνωφελῶς. Καὶ ἂν κάμητε τὰ πρέποντα νὰ φυλαχθῆτε καὶ νὰ σωθῆτε. καὶ τὴν περιουσίαν σας νὰ γαρῆτε, καὶ τὴν δόξαν νὰ ἀπολαύσῃται· καὶ πῶτα εἶνε αὐτά, ὄσα πρέπει νὰ κάμητε; ἰδοὺ, νὰ ἀφήσῃτε τὰ τὰ β α λ α τῶν ἐχθρῶν καὶ νὰ ὀρμησῃτε κατὰ τῶν ἐν Κορίνθῳ τυράννων, νὰ τοὺς ἐξολυθρεύσῃτε, προτοῦ νὰ φθάσωσιν οἱ ἄλλοι νὰ περάσῃτε εἰς τὴν Ῥούμελην, καὶ ν' ἀγωνισθῆτε μαζὺ μὲ τοὺς ἐκεῖ ἀδελφοὺς μας, δ' ἂν νὰ φυλαχθῶσι καὶ ἐκεῖνοι, καὶ οἱ ἐχθροὶ νὰ μὴ πλησιάσωσιν εἰς τὴν Πελοπόννησον. ἢ καὶ εἰς τὸ ἀναντίον, ὄπερ φυλάξοι Κύριος, τραδοῦμενοι καὶ ἐκεῖνοι μαζὺ σας νὰ φυλάξωμεν τὴν Πελοπόννησον· τὸ κέντρον τοῦ Ἑλληνικοῦ

Ἡ ἀρχιστρατηγία π. χ. τοῦ Κολοκοτρώνη δὲν ἦτο γενικὴ καθ' ἑλλην τὴν Πελοπόννησον, καὶ διὰ τοῦτο ὄλοι δὲν ἐπέιθοντο ἀποκλειστικῶς εἰς αὐτὸν καὶ μόνον.

Εἰς τοὺς κινδύνους γνωρίζοντες τὴν ἀδυναμίαν των καὶ φοβούμενοι τοὺς Τούρκους ἐσιώπων, ἐπέιθοντο καὶ ὑπήκουον εἰς τὰς σωτηρίους διαταγὰς του. Ὅσάκις ὅμως ἡ Πελοπόννησος ἦτο ἡσυχος, καὶ ἐκτὸς κινδύνου, ὄλα τὰ κόμματα ἐξαγριοῦντο καὶ σφικτὰ ἐσυνδέοντο ἐναντίον του, καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν προσόδων, καὶ ὅταν εἶχον χρήματα, τὸν ἐγκατέλειπον ὄλοι καὶ ὑποστή-

γένους, καὶ διὰ νὰ φυλαγθῇ σιγουρότερα εὐθὺς χωρὶς νὰ χάσωμεν στιγμὴν ἀνδρες καὶ γυναῖκες νὰ τρέξωμεν νὰ κτίσωμεν καὶ ὀχυρώσωμεν τὰ Δερβένια, μὲ πύργους μὲ διπλᾶ καὶ τριπλᾶ ταμπούρια, νὰ ἐτοιμασθῶσιν αἱ ἀναγκαῖαι τροφαί, νὰ στενοχωρηθῇ ἡ πολιορκία τῆς παλαιᾶς Πάτρας, νὰ προμηθευθῶσι καὶ ἐνδυναμωθῶσι τὰ κάστρα Μονεμβασία, Νεόκαστρον καὶ μάλιστα τὸ Ναύπλιον. ὅτι αὐτὸ δὲν τὸ ὑποφέρει ὁ Σουλτάνος νὰ τὸ βλέπῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν μας, καὶ πρὸς αὐτὸ θὰ κάμῃ τὰς μεγαλύτερας ἐργίας του, ἡ φρουρά των νὰ ἦναι ἀπὸ ἀνθρώπους συνειθισμένους ν' ἀκούωσι τὸν κρότον τῶν κανονίων καὶ νὰ μὴ κρεμῶνται ἐν καιρῷ κινδύνου ἀπὸ τὰ τείχη, καὶ φεύγωσι, καθὼς τὰ ἐπάθαμεν εἰς τὴν Κόρινθον, καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ τὸ πάθωμεν καὶ εἰς τὸ Νεόκαστρον, ἂν δὲν εὐρίσκοντο ἐκεῖ κατὰ θεῖαν συνέργειαν οἱ τεσσαράκοντα δικτῶ τακτικοὶ μετὰ τοῦ μάκαρίτου Νορμάν, καὶ ἐπεδῆ ὁ ἐγερὸς κινεῖται καὶ διὰ θαλάσσης ἀνάγκη καὶ ἡμεῖς νὰ ἐτοιμασθῶμεν νὰ τὸν ἀπαντήσωμεν καὶ ἐκεῖθεν, ἀλλὰ τοῦτο διὰ νὰ γίνῃ χρειάζονται ἄσπρα καὶ αὐτὰ πρέπει νὰ τὰ οἰκονομήσωμεν, καὶ νὰ τὰ ἐγώμεν ἔτοιμα διὰ νὰ πλεύσωμεν τὸ ναυτικὸν μας, καὶ νὰ φυλάξωμεν καὶ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, διὰ νὰ μὴ λάθωσι τροφὰς οἱ ἐν Πάτρα, οἱ εἰς τὰ Καστέλια, Ναύπακτον καὶ Κόρινθον ἐγερτοί, καὶ νὰ χάσωσι τὴν ἐλπίδα των οἱ Ἀλβανοί, ὅτι ἔχουν ὀρόμουν νὰ ἔλθωσι ν' ἀρπάξωσι καὶ νὰ σκλαβώσωσιν εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ἐπειδὴ ὁ λόγος ἐφθασεν ἕως ἐδῶ, μάθετε καὶ τοῦτο Πελοποννήσιαι, ὅτι (ἂν, μὴ διόσοι ὁ Κύριος) συμβῇ ἡ δυστυχία μας. ὅλος ὁ κόσμος θὰ σᾶς κατακρίνῃ, ὡσάν ὅπου δὲν ἠθελήσατε νὰ ἐξοδεύσητε ὀλίγα διὰ νὰ φυλάξητε τὰ πολλὰ, τὰ τέκνα σας, τὰς γυναῖκας σας, τοὺς γονεῖς σας, τὴν πατρίδα, τὴν πίστιν καὶ τὴν ζωὴν σας, καὶ τόσον ἡ Διοίκησις, ὅσον καὶ ἡ Γερουσία, θελεῖ ἔχουν ἐλευθέραν τὴν συνείδησίν των, ἐπειδὴ ἡ μὲν Γερουσία μὲ δηλοποιήσιν μᾶς ἐρανίρωσεν, ὅτι δὲν ἐσύναξε περισσότερον ἀπὸ ἑξακοσίας χιλιάδας γρόσια, ἡ δὲ Διοίκησις πάλιν καὶ αὐτὴ διὰ προκηρύξεων σᾶς τὸ εἶπε, καὶ εἶνε ἔτοιμη μὲ

ρίζον τὰς κατὰ καιροὺς Κυβερνήσεις διὰ τὰ ὑλικά των συμφέροντα, διὰ βαθμολογίας καὶ μισθοδοσίας, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν σωζομένων ἐγγράφων τῶν Κυβερνήσεων, καὶ ταῦτα ἐγίνοντο, διότι εἰς τὸ σύστημα τοῦ Κολοκοτρώνη ὑπῆρχε πάντοτε ἡ πτωχεία. Τὸ κόμμα τοῦτο ἐδιεκρίνετο τῶν ἄλλων, διότι ἦτο ἐξαιρετικῶς τὸ φιλοπόλεμον καὶ ἐσυντηρεῖτο ἐκ τῶν λαφύρων. Ἐνεκα δὲ τούτου, ὅσοι ἐκ τῶν Πελοποννησίων ἦσαν φιλοπόλεμοι, ὄλοι οὗτοι ἐσυναθροίζοντο περὶ αὐτὸν διὰ νὰ πολεμοῦν τοὺς Τούρκους. Πολλοὶ δὲ καὶ ἐκ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν τῶν διαφόρων ἐπαρχιῶν καὶ χωριῶν ἐκ φιλοπατρίας ἐκηρύττοντο ὑπὲρ τοῦ Κολοκοτρώνη.

Παντοῦ καὶ πάντοτε ἐγίνοντο φιλονεικίαι. Ὁ γεωργὸς π. χ. ἐφώναζε διὰ τὰς ἀδικίας, τὰς ὁποίας τοῦ ἔκαμον, λέγων: τί μοῦ παίρνεις τὸν καρπὸν μου; ὁ τσοπάνης ἐπίσης ἔλεγε διὰ τί μοῦ παίρνεις τὰ σφακτά μου; Ἀφῆσέ τα νὰ τὰ ὑπάγωμεν τοῦ Κολοκοτρώνη, ὅστις πολεμεῖ τοὺς Τούρκους διότι ἐσὺ κάθησαι μακρὰν τοῦ πολέμου καὶ τὰ τρώγεις μὲ τοὺς μισθωτοὺς σου.

Τοιοιουτρόπως ἡ Πελοπόννησος ἦτο διηρημένη, καὶ

λογαριασμοὺς νὰ σᾶς πληροφορήσῃ, ὅτι πολλὰ μικρὰ πράγματα ἐπληρώσατε, ὅσα σχεδὸν μίαν μόνην ἐπαρχίαν ἐπλήρωνεν εἰς τὸν καιρὸν τῶν τυράννων. Ἐνῷ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐδῶ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἔμειναν ὄλα τὰ πλοῦτη τῶν Τούρκων κινητὰ καὶ ἀκίνητα, χωρὶς νὰ ἀφήσητε κἂν μέρος ἐξ αὐτῶν, διὰ νὰ φυλαγθῶσι τὰ πολλὰ καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι,

Ἐν Ἐρμιόνη τῇ 29 10βελίου αωιβ καὶ β' τῆς Ἀνεξαρησίας

Ὁ Ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ

Ἀθανάσιος Καναάρης.

Ὁ Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἐπικρατείας

Μινιάτρος τῶν ἐξωτερ. ὑποθέσεων

Θ. Νέγγης.

δταν ὁ Κολοκοτρώνης ἐπλησίαζεν ἐπαρχίαν τινὰ εὗρισκε κόμμα συστηματικὸν ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς πατρίδος, καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ, συγκείμενον, κατὰ τὰς περιστάσεις, ὁτὲ μὲν ἐκ πολλῶν, ὁτὲ δὲ ἐξ ὀλίγων· ὁ δὲ τόπος τοῦ παρεῖχε τὰ μέσα. Εἶχεν ὅμως σῶμα σταθερὸν καὶ ἀναπόσπαστον ἐκ τῶν βουνῶν καὶ τῶν κάμπων τῆς Καρύταινας. Εἶχε δὲ προσέτι καὶ τὸν Πλαπούτα μὲ τὸ τμήμα τῆς Λιοδώρας, τὸ δὲ τμήμα τῆς Ἀκοβας τὸ εἶχαν οἱ Δεληγιανναῖοι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ εἰς τοὺς πολέμους εὕρισκετο μὲ τὸν Κολοκοτρώνην, ὁσάκις αὐτοὶ ἤθελαν, ἄλλως δὲν ὑπήκουον εἰς αὐτόν.

Εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἀνδρίτσαινας εἶχε τὸ κόμμα τῶν Χριστοπούλων μὲ τοὺς ὀπλαρχηγούς του, ὡς τὸν Σιώρην, ἀπὸ τοῦ Ἰσαρι. Οἱ Ζαρεφαιῖοι, ὅσον καὶ ἂν ἦτο μικρὸν τὸ κόμμα των, ἀκολούθουν τὸν Κολοκοτρώνην εἰς τοὺς πολέμους. Τὸ δὲ μικρὸν κόμμα τῶν ἀδελφῶν Κανελοπούλων ἦτο μὲ τοὺς ἐναντίους τοῦ Κολοκοτρώνη, ἀλλὰ δὲν ἔφερον τὸ παραμικρὸν ἐμπόδιον.

Ἡ ἐπαρχία Λεονταρίου εἶχε τοὺς συγγενεῖς του καὶ ἀνεψιούς του τὸν Νικήταν Σταματελόπουλον, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Νικόλαον, ὁ ὅποιος ἐσκοτώθη εἰς τὸ Ἄργος. Ὁ Νικήτας εἶχε πάντοτε σῶμα ἐκ τῶν διαφόρων τμημάτων τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐκ τῶν ἔξωθεν ἐλθόντων Ἑλλήνων καὶ χριστιανῶν Σμυρναίων καὶ ἄλλων Ἀνατολιτῶν καὶ Βουλγάρων, ὅσοι ὡς ἱποκόμοι (σεῖζηδες) εἶχαν ἔλθει μὲ τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἄλλ' οὗτοι οἱ ἔξωθεν ἐλθόντες δὲν ἐστάθησαν μέχρι τέλους πιστοὶ εἰς αὐτόν, διότι τοὺς παρέσυρεν ὁ μισθὸς εἰς τὴν ἀπιστίαν καὶ ἐγκατέλιπον τὸν στρατηγὸν των μόνον. Ἐξ ὧν τούτων πιστὸς καὶ ἀχώριστος τοῦ Νικήτα ἔμεινεν

ὁ Σπετσιώτης Ἀναστάσιος Κουτρομπῆς. Ὁ ἀτρόμητος οὗτος ὀπλαρχηγὸς ὑπῆρξε τὸ δεξιὸν χεῖρ τοῦ Νικήτα, τὸ δὲ ἀριστερὸν ὁ ἐξάδελφός του Ἀναστάσιος Κουλοχέρης ἀπὸ τοῦ Τουρκολέκα. Διὰ τῶν δύο τούτων καὶ τοῦ μυστικοῦ του συμβούλου Ἀθανασιάδου, ὅστις καὶ ἔγραφε καὶ ἐπολέμει, καὶ ὅστις δὲν ἔλειπεν ἀπὸ αὐτόν, ἐκέρδαινε τὰς νίκας του. Ὁ Νικήτας εἶχε καὶ ἄλλους ἐπισήμους ἄνδρας πλησίον του, ὡς τὸν Δημήτριον Κοντόσταυλον ἀπὸ τὴν Βυτινᾶν τῆς Καρύταινας, ὅστις εἶχε σπουδάσει εἰς Παρισίους καὶ εἰς Ρωσσίαν καὶ τὸν Γεώργιον Λιούμην Ἀθηναῖον. Ὅλους δὲ τοὺς ἔξωθεν ἐλθόντας καὶ ἐργομένους, ὁ Κολοκοτρώνης δὲν τοὺς ἤθελε πλησίον του, ὡς ξένους καὶ ἀγνωρίστους, καὶ ὑποπτεῶν μήπως δολοφονηθῆ καὶ δὲν ζῆση νὰ ἰδῆ τὴν πατρίδα του ἐλευθέραν, τοὺς ἔστειλεν εἰς τὸν Νικήταν, καὶ διὰ τοῦτο βλέπομεν τὸν στρατηγὸν τοῦτον τρέχοντα ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου, ὅπου ἦτο ἡ ἀνάγκη τῆς πατρίδος. Ὅσακις ὅμως ὁ θεῖός του Κολοκοτρώνης εἶχεν ἀνάγκην, ὁ Νικήτας εὕρισκετο ἀμέσως ὑπὸ τὰς διατάγας του, καὶ ποτὲ δὲν ἐφάνη ἄπιστος πρὸς τὸν θεῖόν του.

Ὁ Κολοκοτρώνης μεγάλως ἔσφαλε, διότι δὲν ἠθέλησε νὰ συγκροτήσῃ στρατιωτικὰ σώματα ἐκ τῶν ἔξωθεν ἐρχομένων Ἑλλήνων καὶ φιλελλήνων, διότι αὐτὸς ἐδύνατο εὐκολώτερα νὰ προμηθεύσῃ εἰς αὐτοὺς τὰ μέσα παρὰ πάντα ἄλλον, καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμη τὴν Κυβέρνησιν. Ἐὰν ἔπραττε τοῦτο δὲν ἤθελον χαθῆ δωρεὰν τόσοι ἄνθρωποι, χωρὶς νὰ φέρουν κανὲν ἀποτέλεσμα. Ἡ σύστασις καὶ διοργάνωσις τοιούτων σωμάτων ἐφαίνετο εἰς αὐτὸν δυσκατάρθωτος, τὸ μὲν διότι δὲν ἐγνώριζε ξένας γλώσσας, τὸ δὲ διότι δὲν εἶχε καὶ καιρὸν νὰ ἐνασχολῆται εἰς

τὸ πολυφρόντιστον αὐτὸ ἔργον. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐκατηγορήθη διὰ τοῦτο· τὴν συγκρότησιν ὅμως τοιούτων σωμάτων ἐπεχείρησαν ἄλλοι, ἀλλὰ δυστυχῶς οὐδὲν καλὸν ἐκ τούτου ἐγένετο. Μόνον τὰ πράγματα ἀνακάτωσαν, καὶ δυνατοὶ ἐκ τούτου ἐφάνησαν εἰς τοὺς ἐμφυλίους πολέμους.

Ὁ Δήμ. Ὑψηλάντης μόνος ἐνήργει ἀδόλως καὶ εἰλικρινῶς εἰς τὴν σύστασιν τοιούτου σώματος, ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦτο τοῦ ἑκαμαν πολλὰς ῥαδιουργίας, καὶ τοῦ ἔφεραν πολλὰ ἐμπόδια οἱ ἀντίπαλοι. Εἰς τὴν σύστασιν τοῦ τακτικοῦ τοῦ ἔλειπαν καὶ τὰ μέσα, καὶ ὅμως ἡ ζύμη αὐτοῦ ἔμεινεν. Ἄλλ' ὁ καλοκάγαθος Ὑψηλάντης ἦτο καὶ ἀτυχῆς ἐξ ἀρχῆς, διότι δὲν ἐπεριστοιχίσθη ἀπὸ ἀνθρώπους πιστούς. Ἐπειδὴ δὲ δὲν εἶχε θέλησιν ἰδίαν καὶ σταθεράν, πολλοὶ πολλὰ ἐπρότειναν σχέδια, καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν ἐξετελεῖτο κανέν, ἀλλ' ἔμεναν ὅλα νεκρά. Ἐκτὸς τούτου ἐπεβαρύνετο πολὺ καὶ ἀπὸ τοὺς ἔξωθεν ἐρχομένους ἀλλοεθνεῖς, καὶ ἰδίως τοὺς Γάλλους, οἱ ὅποιοι μόνον εἰς αὐτὸν εὕρισκον καταφύγιον. Οὗτοι καὶ νοῦν εἶχον καὶ πολλὴν ἐμπειρίαν πολεμικὴν, ἀλλὰ δὲν εἶχον οὔτε τὸν χρόνον, οὔτε τὰ μέσα νὰ διοργανώσωσι τακτικὰ σώματα στρατοῦ. Τὰ πολλὰ καὶ διάφορα σχέδια, καὶ αἱ ἀντίθετοι γνώμαι τῶν ξένων ἀνθρώπων, καὶ τῶν περὶ αὐτὸν συμβούλων, ἔφεραν, φυσικῶ τῷ λόγῳ, τὴν σύγχυσιν εἰς τὸν νοῦν του· ἡ δὲ καθ' ἑκάστην ἀνησυχία καὶ στενοχωρία του τοῦ ἔφαγαν ἐπὶ τέλους καὶ τὴν ζωὴν του.

Ἀπὸ τὴν Μεσσηνίαν ὀλίγοι ἀκολούθουν τὸν Κολοκοτρώνην, διότι οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν ἤσαν εἰς τὰς πολιορκίας τῶν ἐκεῖ φρουρίων. Ἀπὸ τὸ Νεόκαστρον εἶχε τὸν Οἰκονομίδην. Ἐκ τῆς ἐπαρχίας Ἀνδρούσης εἶχε τὸν

Μῆτρο Πέτροβαν, ὅστις ἐλάμβανε τὰς διαταγὰς του καὶ τὰς ἐξετέλει τυφλῶς· ὁ Δημήτριος Παπατζώνης ἦτο πάντοτε μὲ τὸν γαμβρόν του Κανέλλον Δεληγιάννην, καὶ ὑπήκουεν εἰς τὰς διαταγὰς του. Εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἀρκαδίας ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε κόμμα δυνατόν, διότι τὸν ἀκολούθησαν ὁ Ἀθανάσιος Γρηγοριάδης, ὁ Μῆτρος Ἀναστασόπουλος, ὁ Ἀμβρόσιος Φραντζῆς καὶ ὁ Γκρίτσαλης μετὰ τῶν λοιπῶν καπεταναίων τῆς ἐπαρχίας. Μόνος ὁ Παπατζώρης ἦτο ἐναντίος του, καὶ οὐδέποτε ἠθέλησε τὴν φιλίαν τοῦ Κολοκοτρώνη. Ὁ δὲ Νικόλαος Πονηρόπουλος, πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς ὢν, εἶχε μικράν τινα συμπάθειαν εἰς τὸν Κολοκοτρώνην, καὶ κατὰ τὰς περιστάσεις ἐφαίνετο φίλος του, διότι εἶχε στερεὰν τὴν ἰδέαν, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης θὰ φέρῃ αἰσιον ἀποτέλεσμα. Ὅταν ἔβλεπε τὸν κίνδυνον μέγαν ἐσυντάσσετο φανερά μετ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἐβοήθη· ἔλεγε δὲ, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις εἶναι ὁ Κολοκοτρώνης, καὶ ὁ Κολοκοτρώνης εἶναι ἡ Ἐπανάστασις.

Ἡ Ἐπαρχία τοῦ Πύργου ἢ πλείστη, ἦτο μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη. Ἡ δὲ Ἀγουλινίτσα ὀλόκληρος ὀδηγουμένη κατ' ἀρχὰς ἀπὸ τὸν Μοσχούλαν.

Ἡ ἐπαρχία τῆς Γαστούνης ἀποκλειστικῶς ἐκινεῖτο κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ Γεωργίου Σισίνη, καὶ ἐπειδὴ οὗτος πάντοτε ὑπῆρξε φίλος τοῦ Κολοκοτρώνη, διὰ τοῦτο καὶ ὅλη ἡ ἐπαρχία ἦτο φίλη του. Ἄλλ' ὁ Σισίνης ἐνασχολεῖτο εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν, εἶχε δὲ καὶ ἐσωτερικοὺς περισπασμούς. Οἱ προὔχοντες τῶν Πατρῶν, τῶν Καλαβρύτων καὶ τοῦ Αἰγίου ἐπροσπάθησαν νὰ τὸν ἔχουν ὑπὸ τὴν θέλησίν των, ἀλλὰ δὲν τὸ κατώρθωσαν· ὕλην πολλὴν τοῦ ἐπῆραν, ἀλλ' ὄχι καὶ δύναμιν. Ὁ Σισίνης εἰς

τούς κινδύνους ἔδιδε βοήθειαν καὶ εἰς τοὺς ἀδελφούς μας Μεσολογγίτας.

Αἱ εἰρημέναι ἐπαρχίαι τῶν Πατρῶν, Καλαβρύτων, Αἰγίου καὶ Κορίνθου διαρκῶς δὲν ἐβοήθησαν τὸν Κολοκοτρῶνην. Οἱ ἄρχοντες αὐτῶν ἀπετέλουν τὸ ἀριστοκρατικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον ἐκεῖθεν ἐξερχόμενον διεδίδετο καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον, εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς νήσους προσέτι. Ἦθελαν αὐτοὶ νὰ διοικοῦν, καὶ πρὸς τοῦτο εἶχον ὅλα τὰ ὄπλα καὶ τὰ πράγματα εἰς χεῖράς των, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ τὰ διευθύνουν καλῶς, ἕνεκα τῆς ἀπειρίας καὶ τῆς δυσπιστίας των, καὶ ἡ ἐπανάστασις κατ' ἀρχὰς ἄρχισε νὰ ὀπισθοδρομῇ. Ἀλλὰ διὰ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου τὸ κακὸν ἐσταμάτησε, διότι οὗτος, τῇ ἐπιμελείᾳ τοῦ Κολοκοτρῶνη καὶ τῇ ἀγαθῇ θελήσει τοῦ Κανέλλου Δεληγιάννη, ἐφρόντισε νὰ συστηθῇ τὸ ἐν Τρικώροις στρατόπεδον, καὶ οὕτω τὰ πάντα ἐσώθησαν.

Αἱ ἐπαρχίαι αὗται πρῶται εἰσήγαγον εἰς τὴν ἐπανάστασιν τὸ μίαισμα τῆς μισθοφορίας, ὡς ἀνωτέρω εἶπαμεν, μισθώσαντες οἱ ἄρχοντες αὐτῶν τοὺς Σουλιώτας, καὶ λοιποὺς Ῥουμελιώτας ὡς καὶ ἄλλα διάφορα μαζώματα διὰ νὰ καταβάλωσι τὴν πολυμελῆ οἰκογένειαν τῶν Πετιμεζαίων, καὶ τῶν λοιπῶν καπεταναίων, ὅσοι δὲν ἦσαν μὲ τὸ μέρος των. Ἐτρώγοντο μεταξύ των εἰς τὰς ἐπαρχίας αὐτὰς καὶ οἱ πολιτικοὶ καὶ οἱ στρατιωτικοὶ, καὶ ἕνεκα τούτων ὅλων ὁ Κολοκοτρῶνης δὲν εἶχε ποτὲ σωστὴν βοήθειαν παρ' αὐτῶν· ὁ Βασίλειος Πετιμεζᾶς ἐφθόνη τὴν θέσιν τοῦ Κολοκοτρῶνη, καὶ δὲν ἤθελε νὰ ὑπακούῃ εἰς τὰς διαταγὰς του, καὶ διὰ τοῦτο δὲν εὗρέθη ποτὲ εἰς τοὺς μεγάλους πολέμους τῆς ἐπαναστάσεως. Μόνον φεγγάριά τινα ἐφάνη

φίλος του, ἔταν δηλ. ὁ Ζαΐμης δὲν ἦτο φίλος τοῦ Κολοκοτρῶνη. Ἡ οἰκογένεια αὕτη τῶν Πετιμεζαίων, κατὰ δυστυχίαν, ποτὲ δὲν ὠμονόησεν, ὥστε νὰ ὑπακούῃ εἰς τὸν ἀνώτερον καὶ γνωστικώτερον ἐξ αὐτῶν. Ἦσαν πολλοὶ, καὶ ἕκαστος ἤθελε νὰ ἔχῃ ἰδικὴν του σημαίαν. Τὸ ἐλάττωμα τοῦτο ἀφάνισε τὰς ἐκδουλεύσεις των, καὶ ἐκτὸς τοῦ Ἀναγνώστη Πετιμεζᾶ, ὅστις διαρκῶς ἔμεινεν εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Κορίνθου, καὶ ἐφρονεῦθη ἐκεῖ, καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Πετιμεζᾶ, ὅστις πρῶτος ἐσύστησε στρατόπεδον κατὰ τὴν Κατσάναν, τῶν λοιπῶν οἱ ἀγῶνες ἐχάθησαν. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ὁ Β. Πετιμεζᾶς ἐφάνετο ὁ ἀνώτερος τῆς οἰκογενείας, ἀλλ' ἦτο εὐκολογέλαστος, καὶ οἱ ἄρχοντες τοῦ ἐκίνουν τὴν φιλοτιμίαν, λέγοντες πρὸς αὐτόν, ὅτι εἶναι ὁμοίοβαθμος μὲ τὸν Κολοκοτρῶνην καὶ δὲν πρέπει νὰ τὸν ἀκολουθῇ, καὶ ἐπίστευε τοῦτο, καὶ δὲν τὸν ἄφησαν νὰ πυκνώσῃ τὴν ὅλην οἰκογένειαν, καὶ νὰ σταθῇ τοῦλάχιστον πιστῇ πρὸς τὸν Κολοκοτρῶνην διὰ νὰ ὑπηρετήσουν ὁμοῦ τὴν πατρίδα. Ὅταν τὸ ἐκτελεστικὸν καὶ ὁ Κολοκοτρῶνης τοὺς ἐζήτησαν εἰς βοήθειαν διὰ νὰ καταβάλλουν τὰς κεφαλὰς τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, ἦσαν ἐνωμένοι μὲ τὸ σύστημα τοῦ Ζαΐμη, καὶ ἐπολέμουν τὴν τότε Διοίκησιν. Ἐπειτα ἀφῆκαν τὸν Ζαΐμην καὶ ἐνώθησαν μὲ τὸ σύστημα τοῦ Κωλέτη διὰ τοὺς μισθοὺς· ἀνέδειξαν δὲ τοῦτον καὶ παληκᾶρι εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον πρὸς καταστροφὴν τῆς Πελοποννήσου, τοῦ Ζαΐμη καὶ τοῦ Κολοκοτρῶνη.

Ἡ οἰκογένεια ὁμοῦ τῶν Κουμανιωταίων ἐξ ἐναντίας ὑπῆρξεν ἐνωμένη καὶ ἐφάνη πιστῇ πρὸς τὸν Κολοκοτρῶνην, ἂν καὶ στρατιωτικῶς δὲν τὸν ἐβοήθησεν ἕνεκα τῆς πολιορκίας τῶν Πατρῶν, πρόθυμος δὲ ἐδείχθη εἰς τὰς

ανάγκας τῆς πατρίδος. Ὑπέφερε δὲ καὶ αὐτὴ τὰ πάνδεινα ὑπὸ τῶν προϋχόντων.

Ὁ δὲ Παναγιώτης Φωτήλας καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἦσαν λίαν ἐνθουσιασμένοι ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπαναστάσεως. Οὗτοι ἐσύστησαν στρατόπεδον ἀπὸ ἀνδρας τῆς ἐπαρχίας των, τὸ ὁποῖον ἔφερον ἀποτέλεσμα, διότι ἀνάγκασε τοὺς Λαλαίους νὰ περισταλῶσιν. Ἐπειτα ὅμως ἐπῆγαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν καὶ ἐνώθησαν μετὰ τῶν ἐκεῖ κοτσαμπάσιδων καὶ ἀρχιερέων.

Ἡ ἐπαρχία τοῦ Ἀγίου Πέτρου καὶ Πραστοῦ πάντοτε ἔδειξε προθυμίαν ἄδολον ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ πρώτη οἰκογένεια ἦτο ἡ τῶν Κοντάκιδων, ἡ ὁποία ἐνώθη μετὰ τῶν ἄλλων προκρίτων τοῦ Πάνου Σαριγιάννη, τῶν ἀδελφῶν Ζαφειροπούλων, καὶ τοῦ Καραμάνου, τῶν Τροχαναίων, τοῦ Χατζῆ Παναγιώτη ἀπὸ τὸν Πραστόν, καὶ ὅλοι ὁμοῦ ἔπηξαν τὸ στρατόπεδον τῶν Βερβαίνων, καὶ ἐδιωργάνισαν τὸ καλούμενον Κελάρι, καθὼς ἀνωτέρω εἴπαμεν, τὸ ὁποῖον παντοῦ ἐπρόφθανε τὰς τροφὰς καὶ διετήρησε τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς. Τὸ Κελάρι τοῦτο ἐδέχετο καὶ ἄλλων ἐπαρχιῶν τροφὰς. Οἱ Πραστιῶται ἔστειλαν καὶ σῶμα στρατοῦ εἰς τὴν Μονεμβασίαν, τὸ ὁποῖον, μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ φρουρίου, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς.

Ἡ μητρόπολις τῆς Πελοποννήσου Τριπολιτσᾶ δὲν ἐσυμφώνει μὲ τοὺς χωρικούς. Ἡ στρατιωτικὴ δύναμις τῆς ἦτο εἰς ἄκρον φιλότιμος, καὶ ἔξυπνος, καὶ διεκρίνετο εἰς τοὺς πολέμους. Οἱ κάτοικοι ὅμως αὐτῆς εἶχον τὸ μέγιστον ἐλάττωμα νὰ μὴν πηγαίνουν ὅλοι μαζὺ εἰς τοὺς πολέμους, ἀλλ' ἐδαιροῦντο εἰς πολλὰ σώματα, καὶ εἰς πολλοὺς ὀπλαρχηγούς, ἂν καὶ ἐδύναντο ν' ἀναδείξωσιν

ἓνα, ἢ δύο ἐμπείρους, π. χ. τὸν Σωτήριον Σαράτζογλου, τὸν Γεώργιον Διαμαντόπουλον, τοὺς ἀδελφοὺς Πύρλα καὶ ἄλλους, ἀλλὰ δυστυχῶς κανένα δὲν ἀνεγνώριζον· μόλις δὲ καὶ μετὰ βίας ἐδέχθησαν τὸν Γεώργιον Σέκερην, ὅστις ἦτο ὁ ἰκανώτερος, ὄχι μόνον τῶν Τριπολιτσιωτῶν, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων Πελοποννησίων, διότι ἦτο πεπαιδευμένος, χρηματίσας μαθητῆς τοῦ σοφοῦ Κοραῆ, καὶ γνωρίζων καὶ ξένας γλώσσας. Οἱ Τριπολιτσιῶται ἀκολούθουν ὅτε μὲν τὸν ἀρχιμανδρίτην Φλέσαν, ἄλλοτε δὲ τοὺς Μαυρομιχαλαίους, ἄλλοτε τὸν Κολοκοτρώνην, τὸν Δεληγιάννην καὶ τὸν Ζαίμηγ, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἀνέδειξαν κανένα καλὸν στρατηγόν. Ἡ ὅλη ἐπαρχία ἐδαιριεῖτο εἰς δύο τμήματα τὸ βόρειον καὶ τὸ μεσημβρινόν. Ἡ Τεγέα εἶχε τοὺς ὀπλαρχηγούς τῆς τὸν Λάμπρον Ῥιζιώτην, τοὺς Σβολαίους τὸν Νικολὸν Μπερτζοβίτην, τὸν Κωνσταντᾶκον Διαμαντόπουλον ἀπὸ τὰ Ἀγιοργίτικα, τὸν Μπακόπουλον ἀπὸ τὸ Στενό, τὸν Γιαννάκην Ἀποστολόπουλον ἀπὸ τὴν Κερασιά καὶ τὸν Σαράντην Παπαδόπουλον ἀπὸ τὸ Βαλτέτσι. Οὗτοι ἀπέτελουν τὸ μεσημβρινὸν σῶμα. Τὸ δὲ βόρειον οἱ ἐξῆς· ὁ Ἀλέξιος Νικολ. Λεβιδιώτης, ὁ Κολιὸς Μπακόπουλος, ὁ Γεώργιος Λαμπρόπουλος, οἱ Δαραῖοι, ὁ Π. Κοκκώνης ἀπὸ τὸ Πικέρνι, ὁ Κωνσταντῆς Σκοντριάνος ἀπὸ τοῦ Κάψα, ὁ Παπαγεώργης ἀπὸ τὸ Περθόρι, οἱ δύο ἀδελφοὶ Πουρναραῖοι, οἱ Ρεβελιώται, ὁ Κωνσταντῆς Καρόνης, ὁ Ντελῆ Θανάσης, τὸ περίφημον παληκᾶρι ἀπὸ τὸν Ἅγιον Βασίλειον.

Ἡ ἐπαρχία τοῦ Μιστρᾶ, ἦτο μεγάλη καὶ δυνατὴ, ἀλλ' ὑπῆρξεν ἐξ ἀρχῆς ἀτυχής, διότι ἔχασε τὸν ἀξιώτερον καὶ φρονιμώτερον ἀρχηγόν τῆς τὸν Ἀντώνιον Νικο-

λόπουλον, στρατιωτικὸν ἐπίσημον διὰ τὴν καταγωγὴν του καὶ τὴν ἐμπειρίαν του. Οὗτος εἶχε τοὺς Μπαρδουινιάτας Τούρκους πολὺ περιστείλει, διότι τὸν ἐφοβοῦντο. Πολλὰ καὶ μεγάλα ἠ' ἐπανάστασις ἤλπιζεν ἀπὸ αὐτόν. Ἡ ἐπαρχία αὕτη πολὺ ὠφέλησε τὸν ἀγῶνα κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη, διότι διὰ τῆς συνδρομῆς καὶ τῆς παρακινήσεως τοῦ Π. Κρεβατᾶ, οἱ Μιστριῶται ἔπιασαν τὸ Παληόκαστρον τοῦ Ἄργους, καὶ οὕτω ἔδωκαν καιρὸν νὰ ἔμβουν καὶ ἄλλοι Ἕλληνες μέσα εἰς αὐτό, καὶ νὰ συνέλθωσι καὶ αἱ λοιπαὶ ἐπαρχίαι τῆς Πελοποννήσου, διὰ τῶν ὁποίων ἔγεινεν ἡ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη. Οἱ κοτσαμπάσιδες τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἦσαν καλλίτεροι ἔλων τῶν ἄλλων ἐπαρχιῶν, μᾶλλον ἀγαθότεροι καὶ εἰλικρινέστεροι, ἀλλὰ δειλοὶ καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἐφαίνοντο, ὅπου ἔμεναν αἱ δυνάμεις των. Ἡ δύναμις τοῦ Κοπανίτσα ἐδυνάμωνε τὸν Κρεβατᾶν· ἀλλ' ὁ Κρεβατᾶς, ὅστις ἦτο ὁ καλλίτερος ἔλων, ἔχι μόνον τῆς ἐπαρχίας Μιστρᾶ, ἀλλὰ καὶ τῆς Πελοποννήσου ἀκόμη, αὐτὸς, ὅστις ἤθελε δοξάσει τὰ ὅπλα, καὶ ἤθελε γεμίσει τὸν τόπον κατορθώματα στρατιωτικὰ καὶ πολιτικὰ ἐδολοφονήθη ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τῶν Γιατρακαίων, ὡς προείπομεν, τὴν ὁποίαν ἡ Πελοπόννησος ὄλη τὴν εἰσιχάθη καὶ τὴν ἀφώρισεν.

Αἱ ἐπαρχίαι Ἄργους καὶ Ναυπλίου καὶ ὀλόκληρος ὁ Κάτω Νεχαγιᾶς εἶχον τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου καὶ τοῦ Ἀκροκορίνθου μετὰ τῶν Ποριωτῶν καὶ Αἰγινητῶν, βοηθουμένων καὶ ὑπὸ τῶν ΔερβENOχωριτῶν. Κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη πολὺ ἐχρησίμευσαν, ἔδωκαν δὲ καὶ κατὰ διαφόρους ἐποχὰς βοήθειαν καὶ εἰς τὴν Ρούμελην. Αἱ ἐπαρχίαι αὗται ἀνέδειξαν δύο ὀπλαρχηγούς

ισχυροὺς τὸν Τσώκρη καὶ τὸν Παπᾶ Ἀρσένην, κατόπιν τούτων τὸν Νέζον, τὸν Μαντᾶν, τὸν Κακάνην, τὸν Πάνον Οἰκονόμου καὶ τὸν Λιάταν ἀπὸ τὸ Λιγουργιό· ἀλλ' ἐκτὸς τοῦ Τσώκρη οἱ λοιποὶ ἐχάθησαν, διότι τοὺς ἔφαγεν ὁ πόλεμος. Κατόπιν ἀνεφάνησαν ὁ Χριστόδουλος Μέξης ἡ Ποριώτης καὶ ὁ Νικόλαος Γκίκα Λάμπρου Κρανιδιώτης.

Οἱ ἄρχοντές των ἦσαν ἀδύνατοι καὶ μάλιστα οἱ Μπερουκαῖοι, οἵτινες κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως δειλὰ ἐσυλλογίζοντο νομίζοντες, ὅτι ἡ ἐπανάστασις δὲν θὰ εὐδοκίμει· ἐξ ἐναντίας ὁ Θεόδ. Βλάσης ἦτο πλούσιος, καὶ εἶχεν υἱοὺς πολλοὺς, φύσει δὲ μαλακός, εἶχε πολὺν ἐνθουσιασμόν, ἀλλ' ἦτο ἄτολμος. Πρῶτος ὅστις ἐσύστησε τὴν καγγελαρίαν τοῦ Ἄργους ἦτο ὁ Σταματέλος Ἄντωνόπουλος, ὁ ὅποιος μετὰ τοῦ Νικολάου Σπηλιωτοπούλου, καὶ Ἀθανασίου Καυμένου ἡ Ἀσημακοπούλου, ἐκίνησαν τὴν ἐπανάστασιν καὶ ἐνωθέντες μετὰ τῶν Ἀργείων καὶ τῶν Ὀλυμποχωριτῶν, ἐσχημάτισαν σώματα στρατιωτῶν διὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου.

Ἡ ἐπαρχία τῆς Κορίνθου ἦτο ἡ μᾶλλον ἀδύνατος, διότι ὁ δυνάστης αὐτῆς Κιαμίλμπεης τὴν εἶχε τόσο καταβάλλει, ὥστε δὲν ὠμοίαζε πρὸς τὰς ἄλλας ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου. Ὅποιοσδήποτε δυνατὸς στρατιωτικὸς ἤθελεν ἔμβαιεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν αὐτὴν καὶ τὴν ἔκαμνεν ὅπως ἤθελεν· ὁ Θεοχαράκης Ρέντης εἶχε πολλὴν παιδείαν καὶ πατριωτισμόν, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν εὐρέθη ἀφρημένος, καὶ μολονότι ἐξελέχθη γερουσιαστῆς καὶ εἰς τὰς δύο Γερουσίας, ὅμως εἰς τὴν μίαν δὲν ἔλαβε μέρος, διότι ἦτο μέλος αὐτῆς καὶ ὁ Γρηγόριος Φλέσας, τὸν ὅποιον δὲν ἤθελε νὰ βλέπη, διότι εἶχε κάψει τὸν πύργον τοῦ Σοφικοῦ. Ὁ γέρων Οἰκονόμος ἀπὸ τοῦ

Γκούρα ἦτο πλούσιος καὶ δυνατὸς καὶ διὰ τῶν υἱῶν του ἔδωκε κατ' ἀρχὰς πολλὴν βοήθειαν εἰς τὸν ἀγῶνα. Οἱ Νοταραῖοι τίποτε δὲν ἔκαμαν, κατ' ἀρχὰς μάλιστα ἐμπόδια ἔφεραν. Ὁ Ἀναγνώστης Οἰκονόμπος ἀπὸ τὸν Μεγάλον Ἀγιώργην, αὐτὸς ἐσυνδάυλισε τὴν ἐπανάστασιν κατ' ἀρχὰς, καὶ ἐφρόντισε νὰ συστηθῇ ἡ πολιορκία τοῦ φρουρίου. Ἐδέχθη νὰ διευθύνῃ καὶ πολιτικῶς τὴν ἐπαρχίαν ὡς ἔφορος μετὰ πολλῶν ἄλλων.

Τὸ σπίτι τοῦ Οἰκονόμου ἀπὸ τὴν Λαύκαν καὶ αὐτὸ ἐσυνετέλεσε πολὺ εἰς τὴν ἐπανάστασιν, ὡς καὶ ὁ Παπανίκας καὶ ὁ Μοῦλος.

Ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν τῆς Μάνης, ἡ ἐπανάστασις εἶχε μεγάλας ἐλπίδας, διότι τὴν ἐφοβοῦντο οἱ Τούρκοι. Οἱ Ἕλληνες κατ' ἀρχὰς εἶχον τόσον θάρρος καὶ πεποίθησιν, ὥστε ἐδόξαζαν, ὅτι ἡ τουφεκία τοῦ Μανιάτη βροντᾶ περισσότερο ἀπὸ τὸ κανόνι. Ἐκτὸς τούτου ἡ Μάνη ἦτο καὶ τὸ ἐλπιζόμενον καταφύγιον ἐν περιπτώσει ἀποτυχίας.

Οἱ καπεταναῖοι τῆς Μάνης πάντοτε ἐφιλονεῖκουν διὰ τὸ μπεηλίκι, καὶ ἔνεκα τούτου ἦσαν διηρημένοι εἰς πολλὰ κόμματα. Εἶχον ἔμωσ ἐνωθῆ πρὸ τῆς ἐπανάστασεως διὰ τῶν συμβουλῶν καὶ παρακινήσεων τῶν ἀποστόλων τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, ἣτις σκοποῦσα τὴν ἐνοχοποίησιν εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Μπέη καὶ τὴν ἐκ μέρους τῶν Τούρκων ὑπόνοιαν κατ' αὐτοῦ, ἐφρόντισε καὶ ἐφυγάδευσε τοὺς υἱοὺς του ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον. Εἰς τὴν τοιαύτην δὲ φυγάδευσιν συνήργησεν ἰδίως ὁ Φλέσας.

Ἡ οἰκογένεια τῶν Μαυρομιχαλαίων εἶχε πολλοὺς ἀνδρας ἀπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ρίζαν. Ἦσαν ὅλοι ἄνδρες τοῦ πολέμου, ἔχοντες στρατιωτικὴν φρόνησιν, φιλοτιμίαν μεγάλην καὶ ἄπειρον πατριωτισμόν. Τὸ ὄνομα τοῦ

Πέτρου Μαυρομιχάλη πολὺ ὠφέλησε τὴν ἐπανάστασιν, διότι πανταχοῦ ἦτο γνωστόν, καὶ ὅλοι ἔλεγαν, ὅτι θὰ ἐξέλθῃ ὁ Μπέης καὶ θὰ φέρῃ χιλιάδες Μανιάτας, καὶ τοιοτοτρόπως οἱ ἐπαναστάται ἐλάμβανον θάρρος. Τὸ ὄνομα τοῦ Μπέη ἦτο σεβαστὸν καὶ ἐπιθυμητὸν καθ' ὅλην τὴν Πελοπόννησον. Ὅπου ἦτο παρὼν ὁ Μαυρομιχάλης καὶ αὐτὸς ὁ Κολοκοτρώνης ἔδιδεν εἰς αὐτὸν τὰ πρωτεῖα. Ὅταν ἐβγήκεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, τὸν ὑπεδέχθησαν ὡς ἡγεμόνα καὶ τοῦ ἀπέδωκαν καὶ τὸ τοιοῦτον ἀξίωμα. Ἡ ἐπανάστασις τὸν ὕψωσε πολὺ περισσότερο, ἢ ὅσον ἦτο καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Μάνην. Εἰς τὴν θέσιν του ἀφῆκε τὸν ἀδελφόν του Ἰωάννην, τὸν ἐπονομαζόμενον Κατσὴν, διὰ νὰ διοικῇ τὸ ἐν Μάνη κόμμα του. Οὗτος εἶχε τὴν ἀδυναμίαν νὰ ὀνομάζεται βασιλεὺς· εἶχε μεγάλην τόλμην. Συνεκρότησε δὲ καὶ σύνοδον ἀπὸ ἀρχιερεῖς, οἵτινες ἐχειροτόνησαν ἄλλους τοιοῦτους. Ἡ πενία τῶν τοῦς ἔκαμεν ἄρπαγας, καὶ ἄρπαζαν τοὺς δημοσίους καρπούς, ὡς καὶ τῶν ιδιοκτητῶν ἀκόμη, καὶ ἔνεκα τούτου ἐγίνοντο δυσάρεστοι εἰς τοὺς Πελοποννησίους, οἱ ὅποιοι τοὺς ἐκάλεσαν καταβόθραν, τούτέστιν, ὅτι εἶναι ἀχόρταστοι.

Τὸ ἀντίθετον ἐν Μάνη κόμμα τῶν Μαυρομιχαλαίων εἶχε προστάτην τὸν Παναγ. Τρουπάκην ἢ Μοῦρτζιον, καὶ τὸν υἱόν του Διονύσιον. Κατὰ δυστυχίαν ὅμως προΐουσης τῆς ἐπανάστασεως, καὶ προτοῦ ἀλωθῆ ἡ Τριπολιτσᾶ ἀπέθανεν ὁ Παναγιώτης Τρουπάκης, καὶ ἔκτοτε τὸ κόμμα ἐδιοικοῦσεν ὁ υἱὸς του. Εἰς τὸ κόμμα τοῦτο ἦσαν ἐνωμένα ἔλα τὰ λοιπὰ καπετανάτα τῆς Μάνης, ἦτοι Τσανετάκιδες, Κουμουνδουράκιδες, Καπετανάκιδες, ὁ Χριστέας καὶ ἄλλοι πολλοί. Τὸ κόμμα τοῦτο ἦτο πολὺ δυνάττον καὶ εἰς ὄπλα καὶ εἰς χρήματα, καὶ ἦτο καὶ αὐτὸ φιλο-

πόλεμον. Ἐχύθη καὶ αὐτὸ ἕξω καὶ πολὺ θάρρος ἔδωκεν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἦτο μὲ τὸν Κολοκοτρώνην φιλιωμένον ἰσχυρῶς, καὶ πολὺ ἐσυνετέλεσεν εἰς τὸν ἀγῶνα βοηθοῦν τὸν Κολοκοτρώνην διὰ τῆς στρατιωτικῆς του δυνάμεως, ὅστις ἀμέσως ἐφάνη δυνατός, διότι ἐπέτυχεν εἰς τὴν μάχην κατὰ τῶν Τούρκων Φαναριτῶν.

1823

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'

Ἀναχώρησις λευράνων στρατοῦ Δράμαλη. — Ρῆξις ἐν Καλάμαις καὶ διάλυσις αὐτῆς ὑπὸ Κολοκοτρώνη — Πολλὰ κακὰ ἐκ τῶν ἕξωθεν ἐλθόντων ἔπαθον οἱ Ἕλληνες — Ἡ ἐν Ἀστρει Συνέλευσις. — Ἐλευσις Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου πρὸς ἀντίμωσον τοῦ Κολοκοτρώνη — Αἰξίς ἐργασιῶν τῆς Συνελεύσεως. — Ὀχλαγωγία ἐν Τριπόλει κατὰ τῆς νέας Κυβερνήσεως. — Θάνατος Θ. Νέγρη. — Ἐκστρατεία Ἐκτελεστικοῦ εἰς Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα καὶ ματαίωσις αὐτῆς. — Ρῆξις μεταξὺ Ἀρκαδινῶν καὶ Μιστριωτῶν ἐν Τριπόλει. — Ρῆξις τῶν περὶ τὸν Πλαπούταν καὶ τοὺς Δεληγιανναίους ἐν Δημισιάνῃ. — Ἀποστολὴ Ὀρλάνδου εἰς Ἀγγλίαν πρὸς διαπραγματεύσειν δανείου. — Λογομαχία μεταξὺ τῶν βουλευτῶν ἐν Τριπόλει. — Παράδοσις φρουρίου Κορίνθου. — Ὁ Γ. Κουντουριώτης διορίζεται πρόεδρος τοῦ νέου Ἐκτελεστικοῦ. — Ρῆξις ἐμφύλιος ἐν Παλούμπα καὶ ἐν Γαστούνη.

Μετὰ τὸ πέσημον τοῦ Ναυπλίου, ὡς ἀνωτέρω ἐδιηγήθημεν, κατὰ τὸν Φεβρουάριον μῆνα τοῦ νέου ἔτους

1823 οἱ Τούρκοι τῆς Κορίνθου ὠφεληθέντες ἀπὸ τὴν διά-
 λυσιν τῆς πολιορκίας των, διότι οἱ στρατιῶται ἔφυγαν
 καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸ Ναύπλιον διὰ νὰ πάρουν λάφυρα, καὶ
 διότι ἦτο καὶ βαρὺς ὁ χειμῶνας καὶ ἔμειναν διὰ ταῦτα
 ἀφύλακτοι, ἔφυγαν ἐξ αὐτῶν ἕως τρεῖς χιλιάδες μὲ τὸν
 Δελῆ Ἀγμέτ διὰ νὰ ὑπάγουν εἰς τὰς Πάτρας, ἀφοῦ προη-
 γουμένως ἐδυνάμωσαν τὸ φρούριον ἀφήσαντες ἑξακοσίους
 στρατιώτας μὲ τὸν περίφημον Ἀβδουλάχμπεην φρούραρ-
 γον. Οἱ Τούρκοι οὗτοι ἀναχωρήσαντες σκοπὸν εἶχαν νὰ
 μὴ ἐπιστρέψουν πλέον εἰς τὴν Κόρινθον, καὶ εἶπαν εἰς
 τὴν φρουράν, ὅτι διὰ θαλάσσης θὰ τοὺς στείλουν τροφὰς
 καὶ νὰ ὑποφέρουν ἕως ὅτου φθάσει περισσοτέρα δύναμις
 τοῦ Σουλτάνου. Πορευόμενοι δὲ κατὰ τὴν παραλίαν ἐρ-
 θασαν μέχρι τῆς Ἀκράτας ἀπολέμητοι καὶ μόνον ὁ Χελιώ-
 τῆς, ἀφοῦ εἰδοποίησε τὴν φυγὴν των, ἔτρεξε κατόπιν των.
 Ἡ ἐπαρχία τῶν Καλαβρύτων ἔτυχε τότε νὰ ἦναι εἰς διέ-
 νεξιν, ἥτις ὑπῆρχε μεταξὺ τῶν προκρίτων καὶ τῶν κλε-
 φτοκαπεταναίων Πετιμεζαίων καὶ λοιπῶν, ἐκτὸς τοῦ Σο-
 λιώτη, διότι οὗτος ἦτο πάντοτε μὲ τοὺς ἄρχοντας. Οἱ δὲ
 Ἀνδρέας Ζαΐμης καὶ Ἀνδρέας Λόντος ἔλειπαν εἰς τὸ Με-
 σολόγγι. Κατὰ σύμπτωσιν δὲ τότε εὐρέθησαν ὄλοι εἰς τὰ
 Χάσια καὶ ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ἀνοίξουν πόλεμον μεταξύ των,
 ὅταν ἦλθεν ἡ εἰδῆσις, ὅτι οἱ Τούρκοι ἔρχονται διὰ νὰ πε-
 ράσουν εἰς τὴν Βοστίτσαν. Τότε ἀμέσως καὶ τὰ δύο κόμ-
 ματα ἐλησμόνησαν τὴν ἔχθραν των καὶ ἐξεκίνησαν ὡς
 ἦσαν ὄλοι μαζύ, ἐκατέβησαν καὶ ἐβγήκαν ἔμπροσθεν τῶν
 Τούρκων, καὶ εὐθὺς ἐπίασαν τὰς θέσεις· καὶ τὸ μὲν μέρος
 τὸ ἔμπροσθεν τὸ ὀνομαζόμενον Βουνὸν κατὰ τὸν μῦλον
 τοῦ Δ. Ζαΐμη ἐπίασαν οἱ καπεταναῖοι, οἱ δὲ πρόκριτοι μὲ
 τοὺς ἰδικούς των στρατιώτας ἐπίασαν τὸ μέρος τὸ ὀπισθεν,

καὶ ἔστειλαν τὸν Σολιώτην καὶ ἐπίασε τὴν γράναν, ἡ
 ὁποία εἶχεν ἀνοιχθῆ πρότερον διὰ νὰ φυτευθῆ ἀμπέλιον,
 διότι ἐκεῖθεν ἔμελλαν νὰ περάσουν οἱ Τούρκοι, μὴ ὑπάρ-
 χοντος ἄλλου κανενὸς πόρου. Οἱ δὲ Τούρκοι κατ' ἀρχὰς
 ἐπῆγαν νὰ περάσουν ἀπὸ τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον ἐκράτει ὁ
 Σολιώτης, καὶ ἀφοῦ ἐπολέμησαν πολλὴν ὥραν καὶ ἐσκο-
 τώθησαν πολλοὶ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ περάσουν, καὶ ἀπελπι-
 σθέντες ἀπὸ τὴν θέσιν αὐτὴν, ἔστρεψαν ἔπειτα καὶ ἐπῆγαν
 νὰ κτυπήσουν τοὺς ἄλλους Ἑλληνας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν εἰς
 τὸ χάνι τοῦ Ζαΐμη, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ πάλιν ἐπολεμήθησαν
 καὶ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ περάσουν. Τότε πλέον ὠρμησαν
 κατὰ τὸν Ξερόκαμπον, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἐπίσης τοὺς ἐπολέ-
 μησεν ὁ Παπαγιώργης ἀπὸ τὴν Περιστέραν καὶ οἱ λοιποὶ
 Ἑλληνας, οἱ ὁποῖοι ἐσκότωσαν τρεῖς σημαιαφόρους (μπαι-
 ρα κταραίους) Τούρκους καὶ ἄλλους πολλοὺς ἐξ αὐτῶν.
 Τοιοῦτοτρόπως οἱ Τούρκοι ἀπελπισθέντες ἐτραβήχθησαν
 ἀπὸ τὸν πόλεμον καὶ ἐτοποθετήθησαν κατὰ τὸν αἰγιαλόν.
 Κατόπιν δὲ ἦλθαν ἐκεῖ οἱ Ἀνδρέας Ζαΐμης καὶ Ἀνδρέας
 Λόντος ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι, οἱ πατέρες τῆς Μονῆς τοῦ Με-
 γάλου Σπηλαίου, καὶ πολλοὶ ἄλλοι παληκαράδες. Ἐκεῖ
 δὲ πάλιν ἐφάνη ἡ ἀνδρεία τῆς ἐπαρχίας Καλαβρύτων καὶ
 Βοστίτσας. Μετὰ τούτους ἦλθεν ἐκεῖ καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς
 Ἀνδρούτσου μὲ ἑκατὸν πενήντα καὶ περισσοτέρους στρα-
 τιώτας. Οἱ Τούρκοι στενοχωρηθέντες ἤθελαν νὰ συμφω-
 νήσουν μὲ τοὺς Ἑλληνας διὰ νὰ ἔβγουν ἐκεῖθεν, ἀλλ'
 ἐφοβοῦντο διὰ τὴν διχόνοιαν τῶν Ἑλλήνων, διότι οἱ μὲν
 ἄρχοντες ἤθελαν νὰ προσκυνήσουν οἱ Τούρκοι εἰς αὐτούς,
 οἱ δὲ κλεφτοκαπεταναῖοι Πετιμεζαῖοι ἐξ ἐναντίας ἤθελαν
 νὰ ὑπάγουν εἰς αὐτούς. Ἐν τούτοις μερικοὶ Βούλγαροι
 καὶ ἓνας Μπουλούκμπασης ἐβγήκαν εἰς τοὺς Πετιμεζαίους

Βασίλῃν καὶ Κωνσταντῆν, οἱ δὲ ἄλλοι ἔμεναν εἰς τὴν θέσιν των ζητοῦντες τὸν Ὀδυσσεῖα Ἀνδρούτσου, ὅστις τότε ἤρχετο εἰς τὴν Συνέλευσιν τοῦ Ἄστρους, καὶ ἠθέλησε νὰ εὐκολύνῃ τὸ προσκύνημα, διότι οἱ Μωραΐται ἐτρώγοντο, τὸ δὲ ὄνομά του ἦτο γνωστὸν εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ ἰδίως εἰς τοὺς Τουρκαλβανούς. Ἄλλ' ὁ στρατηγὸς Λόντος ἐπαρήγγειλε τοῦ Δελῆ Ἀχμέτ νὰ μὴ παραδοθῇ εἰς τὸν Ὀδυσσεῖα, διότι τοῦτο θὰ κακοφανῇ εἰς τοὺς Μωραΐτας καὶ θὰ τοὺς κόψουν ὅλους. Ταῦτα δὲ βλέποντες οἱ Τοῦρκοι ὠρκίσθησαν ὅλοι μεταξύ των νὰ μὴν παραδοθοῦν ζωντανοὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας, καὶ ὅποιος ἐξ αὐτῶν εἶπει νὰ παραδοθῆν νὰ τὸν σκοτώνουν ἀκρίτως. Δύο δὲ μόνον μπέηδες Ἀλβανοί, ὁ ἓνας ἐκ τῶν ὁποίων ἄνομάζετο Λιψίτσας καὶ ἄλλοι ἀκόμη, φίλοι τοῦ Ὀδυσσεύως ἐπαραδόθησαν εἰς τοῦτον, φυγόντες κρυφίως καὶ διὰ νυκτὸς ἀπὸ τὸ στρατόπεδον. Τούτους τοὺς δύο μπέηδες τοὺς ἐπῆρε μαζύ του καὶ τοὺς ἔφερεν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ ἐκεῖθεν ἔπειτα εἰς τὴν Συνέλευσιν τοῦ Ἄστρους. Τοιοῦτοτρόπως οἱ Τοῦρκοι ἔμειναν εἰς τὴν θέσιν αὐτὴν πολιορκούμενοι κοντὰ δύο μῆνας, ἔφαγαν ὅσας τροφὰς εἶχαν μαζύ των καὶ αὐτὰ τὰ ἄλογά των ἀκόμη, ἐξερρίζωσαν ὄλαις τῆς σταφίδαις, τῆς ἐλιαῖς καὶ ὅ,τι ἄλλο δένδρον ἦτο ἐκεῖ διὰ φωτιάν, καὶ ὑπέφεραν τὸν χειμῶνα καὶ τὴν στέρησιν ὄλων τῶν ἀναγκαίων εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ δὲ σῶμα αὐτὸ τῶν Τούρκων ἦτο, ὡς ἔλεγον, ἕως τρεῖς χιλιάδες καθβαλαραῖοι καὶ πεζοί, καὶ διοικητὴς αὐτοῦ ἦτο ὁ Δελῆ Ἀχμέτ. Ἐμειναν δὲ ἐκεῖ ἕως ὅτου ἤλθαν τὰ καράβια τὰ ἰδικά των, καὶ ἄλλα ἀπὸ τὰς Πάτρας μὲ σημαϊάν Ἀγγλικὴν καὶ τοὺς ἐπῆραν μὲ πόλεμον, διότι ὅταν ἐμβαρκαρίζοντο, καράβια ἐκτυ-

ποῦσαν μὲ τὰ κανόνιά των τοὺς Ἕλληνας, καὶ οὗτοι πάλιν ἐκτύπων τοὺς Τούρκους, οἱ ὅποιοι πολλὰ κακὰ ἔπαθον κατὰ τὸ ἐμβαρκαρισμα, διότι ὁ τόπος ἐκεῖ δὲν ἔχει λιμένα, καὶ ἡ θάλασσα ἐφούσκονε καὶ δὲν ἄφινε τῆς βάρκαις νὰ ζυγώσουν, καὶ ἔνεκα τούτου πολλοὶ ἐπνίγησαν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ πολλοὶ ἐπίσης ἐσκοτώθησαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας, ὥστε μόλις ἐδυνήθη νὰ σωθῇ ὁ ἀρχηγὸς των Δελῆ Ἀχμέτ καὶ ἕως χίλιοι ὀκτακόσιοι μόνον Τοῦρκοι, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἀδύνατοι, τραυματισμένοι, καὶ τόσον πεινασμένοι, ὥστε ὅταν ἤυραν τροφὴν ἔφαγαν περισσῆν, ἡ ὁποία τοὺς ἐπλάκωσε τὸν στόμαχον καὶ ἀπέθανον ἐκ τούτου οἱ περισσότεροι τῶν διασωθέντων εἰς τὸ Ρίον (καστέλι) τῶν Πατρῶν. Ταῦτα ἐμάθαμεν ὕστερον ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους Τούρκους καὶ ἀπὸ Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι εὐρέθησαν μὲ τοὺς Τούρκους.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἡ Πελοποννησιακὴ Γερουσία διέταξε τὸν Κολοκοτρώνην νὰ διορίσῃ φρούραρχον εἰς τὸ Ναύπλιον, καὶ ν' ἀναβῇ εἰς Τριπολιτσᾶν, ὅστις διώρισε τοιοῦτον τὸν Δ. Πλαπούταν. Ἡ Γερουσία τότε ἐφρόντισε νὰ κτίσῃ πύργους εἰς τὰ Μεγάλα Δερβένια τῆς Κορίνθου διὰ νὰ ἐμποδίζεταί τὸ ἐμβασμα τῶν Τούρκων διὰ ξηρᾶς εἰς τὴν Πελοπόννησον, διότι αὐτοὶ πρότερον ἤρχοντο εὐκολα καὶ ἀνενόχλητοι. Ἐξέδωκε δὲ προσέτι καὶ διαταγὰς διὰ νὰ συναχθοῦν οἱ πληρεξούσιοι τοῦ ἔθνους εἰς τὴν δευτέραν Συνέλευσιν τοῦ Ἄστρους.

Κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἤλθεν ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν ἡ οἰκογένεια τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ ἐγένετο ὁ γάμος τοῦ υἱοῦ του Πάνου μετὰ τῆς Ἑλένης θυγατρὸς τῆς Λασκαρίνας Μπουμπουλίνας ἀπὸ τὴν νῆσον Σπέτσαις.

Μετὰ ταῦτα ἐμάθαμεν, ὅτι εἰς τὰς Καλάμας ἐγένετο ῥῆξις μεταξύ τῶν δύο οικογενειῶν τῆς Μάνης τοῦ Μαυρομιχάλη καὶ Δ. Μούρτσινου, καὶ ἐσυνάχθησαν ἐκεῖ καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη πολλοὶ Μανιάται, καὶ ὑπῆρχε κίνδυνος μὴ λαφυραγωγῆσούν ὄχι μόνον τὰς Καλάμας, ἀλλὰ καὶ ἔλθῃ τὴν Μεσσηνίαν. Τότε ἡ Γερουσία, ἡ ὁποία ἐκυβέρνησε ἀκόμη τὰ πράγματα μέχρι τῆς Συνελεύσεως τοῦ Ἄστρους, διὰ νὰ προλάβῃ τὰ ἐνδεχόμενα κακά, διέταξε τὸν ἀρχιστράτηγόν της Θ. Κολοκοτρώνην νὰ υπάγῃ ἐκεῖ καὶ νὰ διαλύσῃ τὴν διαφορὰν, ὅστις κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Φεβρουαρίου ἔφθασεν εἰς Καλάμας. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως μαθόντες τὴν ἔλευσιν τοῦ Κολοκοτρώνη, ἐξῆλθον μετὰ τῶν ἱερέων καὶ τῶν προκρίτων εἰς τὸν ποταμὸν Ξηριάν καὶ προὔπανθησαν αὐτὸν μετὰ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ καὶ τὸν ἐσυνώδευσαν μέχρι τοῦ καταλύματός του. Ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖ ἐσυναθροίσθησαν πολλὰ Πελοποννησιακὰ στρατεύματα, τὰ Μανιάτικα, καθὼς εἶδαν τὴν δύναμιν, τὴν ὁποίαν ἔστειλεν ἡ Γερουσία, υπάκουσαν καὶ διελύθησαν εἰς τὰ ἴδια. Ὁ δὲ ἀρχηγὸς ἔμεινεν εἰς Καλάμας ὀλίγας ἡμέρας, ἐσυμβίβασε τὰ διαμαχόμενα μέρη, καὶ ἐσυμβούλευσε τοὺς καπεταναίους τῆς Μάνης νὰ ἀφίσουν τὰς παλαιὰς ἕξεις των καὶ νὰ μὴν ἀλληλομαχοῦν. Ὁ Π. Μαυρομιχάλης τότε ἔλειπε εἰς τὸ Μεσολόγγι μετὰ πολλῶν ἄλλων Πελοποννησίων πρὸς βοήθειαν αὐτοῦ, διότι ἐπολιορκεῖτο ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Οἱ δὲ συγγενεῖς αὐτοῦ καὶ οἱ καπεταναῖοι τοῦ συστήματός του ἔδωκαν τὸν λόγον τῆς τιμῆς των, ὅτι θέλουν τὴν ἔνωσιν τῶν ὅπλων τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Μάνης, καὶ ὅτι ἀρχηγοὶ τούτων νὰ ᾔναι ὁ Π. Μαυρομιχάλης καὶ ὁ Θ. Κολοκοτρώνης, ἐσυμφώνησαν δὲ προσέτι νὰ ζητήσουν καὶ

τὰ δικαιώματά των ἀπὸ τὴν Συνέλευσιν. Ἡ συμφωνία ὅμως αὕτη δὲν διήρκεσε πολὺν χρόνον, διότι οἱ πολιτικοὶ οἱ εὐρισκόμενοι εἰς τὸ Μεσολόγγι καὶ ἰδίως οἱ Πελοποννήσιοι ἐνώθησαν μετὰ τοῦ Μαυροκορδάτου, ὅστις εἰς τὸ Μεσολόγγι ἠῦρε κατάλληλον τὸν καιρὸν καὶ ἐνήργησεν ὅπως ᾔθελεν. Ἀφοῦ πρῶτον ἔκαμε τὸν Βαρνακιώτην Τουρκόφρονα, τὸν ἐκαταδίωξεν ἑαυτεν ἀκόμη καὶ τὰ σπίτιά του, ἐκατώρθωσεν ἔπειτα νὰ πείσῃ τοὺς κλεφτοκαπεταναίους συντρόφους του νὰ τὸν καταστρέψουν, καὶ ἡ διαίρεσις αὕτη ἐπέτυχε. Κατώρθωσε προσέτι νὰ διορίσῃ καὶ στρατηγὸν τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος τὸν Μάρκον Βότσαρην. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸ Μεσολόγγι τότε εὕρισκοντο καὶ οἱ προὔχοντες τῆς Πελοποννήσου, ὁ Π. Μαυρομιχάλης, Ἀνδρέας Ζαΐμης, ὁ Ἀνδρέας Λόντος καὶ ὁ Κανέλ. Δεληγιάννης, περάσαντες ἐκεῖ μετὰ στρατοῦ πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ Μεσολογγίου, ὡς εἴρηται, ὁ Μαυροκορδάτος παρέσυρε καὶ τούτους εἰς τὰς θελήσεις του. Οἱ δύο τελευταῖοι μάλιστα Λόντος καὶ Δεληγιάννης ἐκεῖ ἐφιλιώθησαν ἐπειδὴ παλαιόθεν ἦσαν ἐχθροί, διότι ἀμοιβαίως ὁ ἓνας ἐσκότωσε τὸν πατέρα τοῦ ἄλλου, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐσυμφώνησαν εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ Δ. Ὑψηλάντη καὶ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, καὶ μεθ' ὅρκου ὁ Μαυροκορδάτος τοὺς ἐπῆρεν εἰς τὸ κόμμα του καὶ ἐθεμελίωσε τοὺς σκοπούς του ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου μετὰ τὴν δύναμιν αὐτῶν. Ὁ δὲ Π. Μαυρομιχάλης, ἂν καὶ εἶχε προηγουμένως συμφωνήσῃ μετὰ τὸν Κολοκοτρώνην νὰ ᾔναι ὑπερασπιστὰι τῶν ὅπλων, ὅμως ἐλησμόνησε τὴν συμφωνίαν του. Τοιοῦτοτρόπως ὅλοι αὐτοὶ παρεδέχθησαν τὸν Μαυροκορδάτον ὡς ἀρχηγὸν διὰ νὰ τοὺς διευθύνῃ, καὶ ἔστειλεν αὐτοὺς πρῶτα εἰς τὴν Πελοπόννησον νὰ ἐτοιμάσουν τὸν

δρόμον τοῦ μέλλοντος σκοποῦ του, αὐτὸς δὲ ἔπειτα ἔτρεξεν εἰς τὰ Σάλωνα νὰ συγκαλέσῃ συνέλευσιν καὶ οὕτω νὰ δέσῃ καὶ ἐκείνους εἰς τὰς θελήσεις του. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπέτυχε κόμμα μέγαν καὶ ἰσχυρόν, ἀπὸ τὸν κύκλον τοῦ ὁποίου ἔβγαλεν ἔξω τὸν Ὑψηλάντην, τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Ὀδυσσεά Ἀνδρούτσου, διότι τοὺς ἀντιπάλους του τούτους δὲν ἐδυνήθη νὰ τοὺς κηρύξῃ Τουρκόφρονας. Ἀπὸ δὲ τὰ Σάλωνα ὕστερον ἦλθεν εἰς τὴν Συνέλευσιν τοῦ Ἄστρους, τὴν ὁποίαν ἐδιεύθυνεν. Ἔνεκα τούτων ἔκτοτε ἐγένεεν ἡ ἀρχὴ τῆς διαιρέσεως, καὶ ἐνισχύθη ἡ συνωμοσία τῶν Κοτσαμπάσιδων κατὰ τοῦ Δ. Ὑψηλάντη, τοῦ Κολοκοτρώνη, Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου, Δ. Μούρτσινου καὶ λοιπῶν. Εἶχαν σκοπὸν νὰ καταλάβουν τὸ Ναύπλιον ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Κολοκοτρώνη, νὰ τοῦ ἀφαιρέσουν τὴν ἀρχιστρατηγίαν, νὰ καταλύσουν τὴν Γερουσίαν τῆς Πελοποννήσου, ὡς καὶ τὰς δύο Διοικήσεις τῆς Στερεᾶς, τὴν Γερουσίαν δηλαδὴ καὶ τὸν Ἄρειον Πάγον.

Κατὰ δὲ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως ὅλοι οἱ Ἕλληνες εἶχαν ἴσον αἰσθημα διὰ τὴν ἐλευθερίαν ὑπερασπιζόμενοι τὴν πατρίδα των, ἐκαταφρόνουν τὸν θάνατον, καὶ πείσμα μέγαν εἶχαν νὰ νικῶν τοὺς ἐχθροὺς των· τοῦτο ὅμως ἐγένετο ἐν καιρῷ τῆς καθαρᾶς δημοκρατίας· ἀλλ' ἅμα ὕστερα εἰσεχώρησεν ἡ ἀριστοκρατία, αὐτὴ ἐνόθευσε τὴν Διοίκησιν, αὗξησε τὴν φιλοδοξίαν τῶν ἀτόμων, ἔφερε τὴν ἐσωτερικὴν ἀσυμφωνίαν καὶ ἐπὶ τέλους τὸν ἐμφύλιον πόλεμον.

Τὸ πνεῦμα δὲ ἐκεῖνο τῆς φιλοπατρίας καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας, τὸ ὁποῖον κατ' ἀρχὰς τοὺς ἐκίνησε ν' ἀποτινάξουν τὸν Ὀθωμανικὸν ζυγὸν ἐλαττώθη, ἐπεθύμουν συχνὰ νὰ ἀλάσσουν πρόσωπα, καὶ δὲν εὐχαριστοῦντο διαρκῶς εἰς

κανένα νὰ διοικήσῃ τὸ ἔθνος μονίμως, ἐδιαιρέθησαν εἰς κόμματα, καὶ οἱ μὲν ἔλεγον, ὅτι ὁ δεῖνα εἶναι καταλληλότερος τοῦ ἄλλου νὰ μᾶς διοικήσῃ, τὸ ἄλλο πάλιν κόμμα ἰσχυρίζετο, ὅτι ἡ θέλησις τοῦ δεῖνος πρέπει νὰ γείνη, καὶ εἰς αὐτὸν ἐπείθοντο, καὶ τοιοῦτοτρόπως ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐταπεινώθη τὸ αἰσθημα τῆς τόσον ποθητῆς ἐλευθερίας μας. Ἡ δὲ Διοίκησις τοῦ 1822 καὶ αἱ Γερουσίαι τῶν τμημάτων δυστυχῶς εὐρέθησαν ἄπειροι νὰ διοικήσουν τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἔφεραν τὴν διχόνοιαν, ὡς ἐφανερῶθη ἔπειτα. Ἡ δὲ ἀρχὴ τῶν διαιρέσεων ὑπῆρξαν οἱ ἄνθρωποι οἱ ἔξωθεν ἐλθόντες εἰς τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα. Αὐτοὶ ἐγνώριζαν περισσότερον τῶν ἄλλων τὸν κίνδυνον, διότι ἔζων εἰς πλατύτερον ὄριζοντα καὶ πλησίον τοῦ Σουλτάνου, ἐσυνανεστρέφοντο μετὰ τῶν Εὐρωπαίων καὶ ἐγνώριζαν γράμματα ἂν καὶ ὄχι περισσότερα τῶν ἐντοπίων· ἦσαν ἐξησχημένοι εἰς τὰ πολιτικά, καὶ ὠμίλειον καὶ ἄλλας γλώσσας. Ὁ σκοπὸς καὶ αὐτῶν ἦτο σχεδὸν πατριωτικός, ἔλεγον, παρεκίνουν, ἐκινδύνευαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸν σκοτῶν τῶν Τούρκων, ἀλλὰ τὸ κακὸν ἦτο, ὅτι ἐβιάσθησαν καὶ ἐδιαιρέθησαν μετὰ τῶν, παρέσυραν δὲ δυστυχῶς καὶ τοὺς ἐντοπίους εἰς τὴν διαίρεσίν των, διότι κάθε ἓνας ἤθελε νὰ ἀρχῇ καὶ τοιοῦτοτρόπως ἐσχημάτισαν κατ' ἀρχὰς κόμματα εἰς κάθε τμημα τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὁ καθένας ἐπῆρεν εἰς τὸ μέρος του τοὺς δυνατοὺς ἐντοπίους Ἕλληνας, οἵτινες ἐπροσκολλήθησαν, ἐσυνεδέθησαν καὶ ἐσυμφώνησαν ν' ἀποβάλλουν τοὺς κλεφτοκαπεταναίους ἀπὸ τὰ πράγματα, καὶ νὰ τοὺς πάρουν τὰ ὄπλα κατὰ τὴν συμβουλὴν τῶν κομματαρχῶν. Ἄλλ' οἱ κλεφτοκαπεταναῖοι εἶχαν στερεώσει τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀγάπην τοῦ λαοῦ, διότι ἐπήγγαιναν μαζὺ μὲ αὐτὸν εἰς τοὺς πολέμους, οἱ δὲ

ἄλλοι τοὺς ἔστελλαν νὰ σκοτωθοῦν, καὶ τοὺς ἐζήτουν ἀκόμη καὶ τὰ ἔξοδα καὶ τὰ λοιπὰ γρειώδη τοῦ πολέμου καὶ τῆς διοικήσεως, διότι ὅλα τότε ἐδίδοντο ἀπὸ τὸν λαόν. Καὶ οἱ μὲν λαοὶ ἐγνώριζαν, ὅτι εἶχαν τὴν δύναμιν, ἀλλὰ δὲν εἶχαν τὴν ικανότητα νὰ κινήσουν τὴν μηχανὴν τὴν διοικητικὴν, διὰ τοῦτο ἐμοιράσθησαν καὶ αὐτοί, ὅπως ὁ στοχασμὸς τοῦ ἔφερε τὸν καθένα· ὁ μὲν δηλαδὴ ἔλεγεν, ὅτι οἱ ἄρχοντες μᾶς ἐδιοίκησαν τόσον καιρόν, καὶ διὰ τοῦτο αὐτοὶ γνωρίζουν περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἀγραμμάτους κλέφτας νὰ διοικήσουν τὰ πράγματα· ἄλλοι πάλιν ἔλεγαν, ὅτι διὰ νὰ σκοτωθοῦν οἱ Τούρκοι εἶναι ἀνάγκη νὰ ἦναι ἀρχηγοὶ τῶν ὄπλων οἱ κλεφτοκαπεταναῖοι, διότι αὐτοὶ γνωρίζουν νὰ πολεμοῦν, καὶ εἶναι οἱ φυσικοὶ ἐχθροὶ τῶν Τούρκων.

Ἐπαρουσιάσθη δὲ συνάμα εἰς τὸ μέσον καὶ ὁ λογισματισμὸς· ἡ νέα αὕτη τάξις ἔξωθεν ἐρχομένη, καὶ ἐπαγγελιομένη, ὅτι γνωρίζει τὰ γράμματα καὶ ξένας γλώσσας, ὡς καὶ τὴν πολιτικὴν, ἐσύγκειτο ἀπὸ διδασκάλους τῶν σπιτιῶν τῶν ὁμογενῶν μας. Ἀλλὰ καὶ τούτων ἡ γνώμη δὲν ἦτο σύμφωνος, καὶ κατ' ἀνάγκην καὶ αὐτοὶ ἄρχισαν νὰ ἐξυμνοῦν διὰ τῶν ἐφημερίδων τῶν τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ ἀνδραγαθήματα, καὶ νὰ ἐρεθίζουν τὴν φιλοτιμίαν τῶν· ἄλλοτε δὲ πάλιν ἐκατηγόρουσαν τὰς πράξεις τῶν, καὶ ταῦτα ἐδημοσιεύοντο διὰ τῶν ἐφημερίδων διὰ νὰ παραδειγματίζουν τὰ κακά, ἀλλὰ τοιοῦτοτρόπως ἐρέθισαν τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν, ἀντὶ δὲ νὰ ὠφελήσουν μᾶλλον ἔβλαψαν, διότι αὐξήσαν τὰ ἀνθρώπινα πάθη, καὶ τὰς ἰδίας φιλοτιμίας καὶ τοιοῦτοτρόπως ὀλίγον κατ' ὀλίγον οἱ Ἕλληνες ἔγειναν ὅλοι ἰσοκέφαλοι, διεδόθη εἰς τοὺς μικροτέρους καπεταναίους ὁ κομματισμὸς,

καὶ οἱ μεγάλοι ἄρχισαν νὰ ἀδυνατοῦν, διότι οἱ λοιποὶ ἔτρεχαν πλέον χωρὶς γαλινὸν καὶ κανένα δὲν ἐσέβοντο. Ἐνεκα δὲ τούτων οἱ κομματάρχαι ἐδιάσθησαν νὰ ἔβγουν ἔξω καὶ μυριοτρόπως ἐπροσπάθησαν νὰ ἐλκύσουν τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ καὶ νὰ κάμουν τὸν ἑαυτὸν τῶν φοβερὸν καὶ σεβαστόν. Ὑπεσχέθησαν ὑποσχέσεις ψευδεῖς, ἐπαρουσίασαν τὰς ὠφελείας, ἔβγαλαν τοὺς μισθοὺς καὶ τοὺς βαθμούς, ἐσηχομυάλησαν τὸν τυχόντα· ἐμεταχειρίσθησαν τὰ κοινὰ πρὸς ἰδίαν τῶν χρῆσιν, ὑποσχόμενοι ταῦτα εἰς τὸν ἕνα καὶ εἰς τὸν ἄλλον, καὶ μεγάλη σπατάλη ἔγεινε τοῦ δημοσίου πλοῦτου. Ἐλεγαν π. χ. «ἔλα μαζί μου, καὶ ἐγὼ θὰ σὲ κάμω εὐτυχῆ καὶ καλλίτερον ἀπὸ τὸν δεῖνα καπετάνιον· εἶσαι καλὸς καπετάνιος τοῦ χωριοῦ σου ἐσὺ καὶ τῆς ἐπαρχίας σου ἀκόμη· μὴν πηγαίνης μὲ αὐτὸν διὰ νὰ μείνη μόνος του καὶ τότε πλέον δὲν τὸν ἀκούει κανεὶς.»

Οὕτως ἔφθασαν τὰ πράγματα ἐσωτερικῶς. Τὸ κακὸν ὅμως δὲν ἐπεριωρίσθη ἕως ἐδῶ. Τινὲς θέλοντες νὰ φανοῦν ἀνώτεροι τῶν ἄλλων ἐπεκαλέσθησαν τὴν ἐξωτερικὴν βοήθειαν, ὑποσχόμενοι εἰς τοὺς ξένους τὴν χαμερπῆ τῶν ὑπόκλισιν, ἀρκεῖ νὰ ἐδίδοτο εἰς αὐτοὺς δύναμις ἠθικὴ καὶ ὕλική, σκοπὸν ἔχοντες, βοηθούμενοι ἐκεῖθεν, νὰ καταβάλουσι τοὺς νομιζομένους ἐχθροὺς τῶν, οἱ ὅποιοι τοὺς ἐμπόδιζαν εἰς τὰ σχέδιά τῶν.

Τοιοῦτοτρόπως δὲ ὅλα αὐτὰ τὰ κόμματα ἐπολέμουσαν τὸ ἐθνικὸν πνεῦμα, τὸ ὅποιον ἐμοίρασαν εἰς τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴν ἐμπορῆ νὰ ἐνεργῆ. Ἐνεκρώθησαν τὰ ἐθνικὰ ὄργανα. Ἐφανερῶθη ἕνα σύστημα, τὸ ὅποιον ἀγαποῦσε τὴν ὕλην, διότι ἦτο ἀναθρεμμένον εἰς τόπον ὀλέθριον ὡς πρὸς τὸν πατριωτισμὸν καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῶν

Ἑλλήνων. Δυστυχῶς ὁμως οἱ Ἕλληνες τὸ σύστημα τοῦτο τὸ ἤθελαν, καὶ τὸ ἔφεραν, καὶ διὰ τοῦτο ἐδυνήθησαν νὰ εισέλθουν εἰς τὰ διοικητικὰ πράγματα τοῦ τόπου ὅλοι, ὅσοι δελεασθέντες ἀπὸ τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ τῆς Ἡπείρου ὑπηρέτησαν καὶ ἐμιμήθησαν τὸ σύστημα αὐτῆς, καὶ ἐλθόντες εἰς τὴν ἐπαναστατημένην Ἑλλάδα τὸ ἔβαλαν εἰς ἐνέργειαν καὶ ἐπλάκωσαν τὰ ἄλλα συστήματα. Τοῦτο τὸ σύστημα εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐβοηθεῖτο ἀπὸ τοὺς Γάλλους, καὶ ἐκεῖθεν ἐλάμβανε τὰ σχέδιά του. Δὲν εἶχεν ὁμως κανέν, οὔτε ἱερόν, οὔτε ὄσιον καταχρασταὶ καὶ ἄρπαγες ἦσαν οἱ ἀποτελοῦντες αὐτό, πολλοὶ δὲ ἄλλοι ἀσπᾶσθησαν καὶ ἐνώθησαν μὲ αὐτό. Ἐμπόριον ἔκαμαν τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα, διότι ἐμισθόνοντο καὶ εἰς τοὺς Ἕλληνας καὶ εἰς τοὺς Τούρκους ἀκόμη, καὶ ἤρχοντο καὶ ἐπολέμουσαν τοὺς Ἕλληνας. Πόσους χριστιανούς προσκυνούοντας ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν εἰς τοὺς Τούρκους, εἶχεν ὁ Κεχαγιᾶς, καὶ ἄλλοι ἄλλοῦ, καθὼς καὶ ὁ Δράμαλης! Αὐτοὶ ὅλοι ἔπειτα ἐσυνδαύλισαν, ἔλαβαν μέρος καὶ ἐμφύχωσαν τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἔγειναν ὅλα τὰ κακὰ, ὅσα ἐπάθαμεν. Πῶς δὲ ἐσώθημεν εἶναι θαῦμα. Ἀλλὰ τοῦτο χρεωστεῖται εἰς τὴν καρτερίαν καὶ τὴν ἐπιμονὴν τῶν Πελοποννησίων, καὶ εἰς τὸ ἔθνος τὸ Ἀγγλικόν, τὸ ὁποῖον πρῶτον ἀνεγνώρισε τὴν Ἑλλάδα ὡς ἔθνος καὶ δὲν ἐχάθημεν.

Τὸ σύστημα λοιπὸν τοῦ Μαυροκορδάτου εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα μετεποίησεν ἄλλως πως τὴν φατρίαν των. Ἀφοῦ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ πραγματοποιήσουν τὸν σκοπὸν των ἔφυγαν ἀπὸ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην κατὰ τὸ 1822, καὶ κατὰ τὸν Ὀκτώβριον ἐπῆγαν εἰς τὴν Ἐρμιόνην, ἐπου ἐξέλεξαν πρόεδρον τῆς Βουλῆς τὸν Βασίλειον

Βουδούρην ἀντὶ τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντη. Ἐπειτα ἄρχισαν νὰ ἐκδίδουν πιστοποιητικὰ καὶ νὰ βαθμολογοῦνται, διότι εἶχε λήξει ἡ προθεσμία τῆς Διοικήσεως. Τὰ πιστοποιητικὰ ταῦτα ἔδωκαν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον Μαυροκορδάτον, τὸν Θ. Νέγρη καὶ ἄλλους πολλοὺς φίλους των. Μεγάλῃ δὲ ἦτο ἡ πρόνοια εἰς τὰς κεφαλὰς τῶν Φαναριωτῶν διὰ τὸν ἑαυτὸν των. Αὐτοὶ καὶ εἰς τὰς πλέον κινδυνώδεις περιστάσεις περὶ τοῦ συμφέροντός των ἐπρόβλεπαν, διότι τότε εἶχαν πείσει τὰ νομοθετικὰ καὶ διοικητικὰ σώματα νὰ δώσωσι πρὸς αὐτοὺς τὰ εἰρημένα πιστοποιητικὰ ἔγγραφα τῶν ἐκδουλεύσεών των, βεβαιοῦντα, ὅτι αὐτοὶ τὸ πᾶν ἔκαμαν, καὶ ἔσωσαν τὴν Ἑλλάδα, καὶ προσέτι ἐπεκύρωσαν καὶ τοὺς τίτλους των τοὺς πριγκηπικούς, καὶ ἄλλους τοιοῦτους. Ἐβαθμολόγησαν πρὸς τούτοις καὶ ἐκ τῶν μὴ ἐλευθέρων ἐπαρχιῶν πολλοὺς, καὶ ἄλλους ἐλθόντας εἰς τὸν ἀγῶνα διὰ τύχην. Ἐδωκαν στρατηγείας εἰς τὸν Κανέλλον Δεληγιάννην, εἰς τοὺς Γιατρακαίους τοὺς Πετιμεζαίους καὶ τινας ἄλλους. Ἀφώρισαν ὡς προδότην τὸν Βαρνακιώτην, καὶ ἀνέδειξαν στρατηγὸν τὸν Μάρκον Βότσαρην. Οἱ τοιοῦτοι στρατηγοὶ οὔτε χρόνον, οὔτε ὑπηρεσίαν ἀρκοῦσαν εἰς τὸ ἔθνος εἶχαν διὰ ν' ἀποκτήσουν τοιοῦτον μέγα ἀξίωμα. Ἐξέδιδαν ἔγγραφα διορισμῶν, τὰ ὁποῖα ἔγραφαν μὲ λέξεις παλαιὰς καὶ ἀφυσίκους, διὰ τῶν ὁποίων ἀποκτοῦσαν δικαιώματα καὶ τίτλους πριγκηπῶν, καὶ ἄλλους ἀγνώστους ἀρχαίων οἰκογενειῶν τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους. Τὰ τοιαῦτα ἐπιθετα καὶ τοὺς τίτλους πρῶτον μὲν τὰ ἔδωκαν εἰς τὸν ἑαυτὸν των, ἔπειτα διὰ τῶν ὀργάνων καὶ τῶν κολάκων των τὰ διέδωσαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Διὰ τῶν τοιούτων ψευδῶν ἀξιωμάτων καὶ ἀγυρτιῶν ἐθάμβωσαν τὸν τόπον,

και ἐφάνησαν μεγάλοι. Εἰς τὴν Συνέλευσιν τοῦ Ἄστρους ἐσυνάχθησαν ὅλοι αὐτοὶ ἐκεῖ, καὶ ἀνέπτυξαν πάντα δόλον, πᾶσαν ἀπάτην καὶ πᾶσαν βραδουργίαν περὶ τοῦ ποῖος ἐξ αὐτῶν νὰ ἐξαπατήσῃ τὸν ἄλλον. Πρὶν τούτων ὄλων ἐν τοῖς πράγμασιν ἦσαν οἱ ἄνθρωποι τοῦ τόπου, διότι αὐτοὶ διετήρουν τὸν ἀγῶνα τοῦ Ἔθνους, αὐτοὶ κατέβαλλαν διὰ τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ζωὴν καὶ τὴν περιουσίαν των, αὐτοὶ ἐπλήρωναν τοὺς ναυτικούς καὶ τοὺς στρατιωτικούς τῆς ξηρᾶς. Ἀλλά, δυστυχῶς, δὲν ἐνόησαν τὴν πονηρίαν καὶ τὴν ἀπιστίαν τῶν ἔξωθεν ἐλθόντων, ἧτις τοὺς ὠθήσεν εἰς πολλὰ λάθη καὶ σφάλματα, διότι ἀφήκαν τὰ πάντα εἰς αὐτούς, καὶ ἀπεμακρύνθησαν τῶν πραγμάτων σκοποῦντες μόνον νὰ θεραπεύσουν τὸ πάθος τῆς ἐκδικήσεως κατὰ τοῦ Κολοκοτρῶνη, Δ. Ὑψηλάντη καὶ τῶν λεγομένων κλεφτοκαπεταναίων.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὴν ἐπανάστασιν δύο εἰδῶν συστήματα ὑπῆρχαν, καὶ εἰς μὲν τὸ πρῶτον ἀνῆκον οἱ ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι ἐφιλοτιμοῦντο περὶ τοῦ ποῖος νὰ φανῇ ἰκανώτερος τοῦ ἄλλου εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος, εἰς δὲ τὴν δευτέραν οἱ φροντίζοντες πάντοτε νὰ ἄρχουν, νὰ συναθροίζουσι τὰ εἰσοδήματα διὰ τὸν ἑαυτῶν των, καὶ νὰ μοιράζουσι κατ' ἀρέσκειαν τὰ ἀξιώματα καὶ τὰς θέσεις· ἔνεκα δὲ τούτου ἐγεννήθη ἡ διχόνοια μεταξύ των, ἡ ὅποια ἔφερε τὸν ἐμφύλιον πόλεμον καὶ ἔσπρωξε τὸ ἔθνος εἰς τὴν ἀπώλειαν. Ἐκτὸς τούτων, ὡς εἶπαμεν ἀνωτέρω, καὶ οἱ ἔξωθεν ἐλθόντες εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ αὐτοὶ ἔδοσαν ἀφορμὴν εἰς τὰς ἐριδας μεταξύ τῶν ἐντοπίων· διότι οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαναστάσεως ἀπὸ τὴν ἀθωότητά των καὶ ἀπὸ τὴν καλοκάγαθον ψυχὴν των πολλὰ κακὰ ἐκ τούτων ἔπαθον. Τίποτε ἄλλο δὲν ἐγνώρι-

ζαν, οὔτε ἐρωτοῦσαν δι' ἄλλο τίποτε, παρὰ μόνον ἐφρόντιζαν πῶς νὰ λείψῃ ὁ Τοῦρκος ἀπὸ ἴσως τῶν καὶ νὰ παύσῃ ὁ φόβος. Δὲν εἶχαν πονηρὸν πνεῦμα. Τοὺς ἐρχομένους Ἕλληνας ἀπὸ τὰ διάφορα ἔξω μέρη τοὺς ἐδέχθησαν ὡς ἀδελφούς των, καὶ ἄς μὴ τοὺς εἶχαν ἴδει ποτέ, οὔτε τὴν καταγωγὴν των ἐγνώριζαν, οὔτε ἐὰν ἔζησαν καλῶς καὶ ἐντίμως εἰς τὴν πατρίδα των. Τοὺς ἐμεταχειρίσθησαν μὲ τὴν συνειθισμένην των φιλοξενίαν, τοὺς ἔδωκαν τὸν πρῶτον τόπον, ὡς ξένους (μουσαφισαίους), τοὺς ἔλεγαν ὀρίστε καὶ ὀρίστε, καθὼς κάμουν οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸ τραπέζι των ὅταν φιλεύουν κανένα εἰς τὸ σπίτι των. Τοὺς ἐντρέποντο ἐὰν δὲν τοὺς ἐπρόσφεραν ὄλα τὰ μέσα τῆς εὐζωίας. Ὅλα τὰ πράγματα τότε ἐκύλαγον μόνον τῶν σπροχνώμενα ἀπὸ τὸ φυσικὸν αἶσθημα. Τοὺς ἐδώκαμεν καὶ τὴν θέσιν τοῦ καπετάνιου καὶ τοῦ πρῶτου πολιτικοῦ. Ἐπαραχωρήσαμεν εἰς αὐτούς τὰ δίκαιά μας καὶ ὅ,τι ἄλλο εἶχαμεν, διότι ἐνομίσαμεν, ὅτι ἤλθαν καὶ αὐτοὶ νὰ μᾶς βοηθήσουν, καὶ δὲν ἐστοχάσθημεν, ὅτι καὶ αὐτοὶ εἶχαν τὸ αὐτὸ χρέος, ὡς καὶ ἡμεῖς διὰ τὴν πατρίδα των, καὶ ὅτι ἐχρεωστοῦσαν καὶ αὐτοὶ νὰ καταβάλλουσι ἴσα ἔξοδα, καὶ πράγματα καὶ στρατιώτας. Ἀλλὰ αὐτοὶ, καθὼς ἐγνώρισαν τὸν τόπον καὶ τοὺς ἀνθρώπους, ἐρχόμενοι ὁ ἕνας κατόπιν τοῦ ἄλλου, ἔγειναν πολλοί, ἔπειτα ἐδιαίρεθησαν εἰς διάφορα σώματα, καὶ ἄρχισαν νὰ συνωμοτοῦν κρυφὰ κατὰ τῶν ἐντοπίων, καὶ μάλιστα ἐκεῖνοι ἐξ αὐτῶν, οἵτινες εὕρισκοντο πλησίον τῆς Κυβερνήσεως, καὶ τοῦτο συνέβαινε, διότι οἱ ἄνθρωποι τοῦ τόπου εὕρισκοντο εἰς τοὺς πολέμους καὶ εἰς τὰς πολιρχίας τῶν φρουρίων, καὶ δὲν ἐσυλλογίζοντο διόλου τί κάμουν οἱ πολιτικοὶ μὲ τὰ διοικητικὰ πράγματα. Ἀρχισαν λοιπὸν

νά διαιροῦν τοὺς ἀνθρώπους τοῦ τόπου, καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον νά ἐλκύουν αὐτοὺς εἰς τὰ πάθη των καὶ εἰς τὰ συμφέροντά των. Κατόπιν τούτων τῶν χριστιανῶν, ἤλθαν καὶ ἄλλοι, οἱ λεγόμενοι φιλέλληνες, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοί, ἐξαιρέσει μόνον τῶν Γερμανῶν, οἵτινες ἤλθαν εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς Ἑλλάδος χωρὶς δόλον, ἐσχετίσθησαν μὲ τοὺς ἔξωθεν ἐλθόντας χριστιανοὺς Ἑλληνας, ὡς ξένοι καὶ αὐτοί, καὶ ἐπειδὴ πολλοὶ ἐκ τῶν ἔξωθεν ἐγνώριζαν καὶ τὴν γλῶσσάν των ἐσυνομίλουν καὶ ἐσυνενοοῦντο μεταξὺ των, καὶ τοιοῦτοτρόπως ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐπότισαν αὐτοὺς τὴν ἐπιβουλὴν κατὰ τῶν ἐντοπίων. Αὐτοὶ ὅλοι ἦσαν πάντοτε μαζύ, καὶ ἄλλην ἐπιχείρησιν δὲν εἶχαν, παρὰ μόνον ἐσχέποντο, καὶ σχέδια διάφορα ἐσχεδιάζαν καὶ ἐβασάνιζαν τὸν νοῦν των νά ἐφεύρουν τὸν τρόπον διὰ τοῦ ὁποίου ν' ἀπομακρύνουν τοὺς ἐντοπίους ἀπὸ τὰ πολιτικά πράγματα. Ἔλεγον εἰς τοὺς ξένους, ὅτι ἐσεῖς καὶ ἡμεῖς πρέπει νά εἴμεθα ἐνωμένοι καὶ σύντροφοι καὶ νά βοηθούμεθα ἀναμεταξύ μας, διότι οἱ ἐντόπιοι δὲν ἔχουν καλοὺς σκοποὺς δι' ἡμᾶς. Αὐτοί, ὡς βλέπετε, ἔχουν ὅλα τὰ πράγματα εἰς τὰς χεῖράς των, καὶ ὁπόταν συμφωνήσουν μᾶς διώχνουν, καὶ μένομεν ὅλοι χωρὶς στάδιον καὶ χωρὶς μέλλον. Διὰ τοῦτο πρέπει νά μᾶς βοηθήτε ἕως νά ἐμβώμεν εἰς τὰ πράγματα, καὶ ἀφοῦ ἐμβώμεν καὶ ἀποκτήσωμεν δύναμιν τότε θὰ σᾶς διορίζωμεν εἰς θέσεις, καὶ θὰ σᾶς δίδωμεν βαθμοὺς καὶ ἄλλας πολλὰς ὠφελείας. Τοιαῦτα ἔλεγον εἰς τοὺς ξένους, οἵτινες εὐκόλως ἐπειθήοντο, καὶ ἕνας, ἕνας ἤρχετο καὶ ἐπροσκολλᾶτο εἰς τὸν ἕνα καὶ εἰς τὸν ἄλλον ἐξ αὐτῶν, ὁ μὲν δηλ. εἰς τὸν Μαυροκορδάτον, ὁ δὲ εἰς τὸν Νέγρην, καὶ ὁ ἄλλος εἰς ἄλλον· εἰς τὸν Δημήτριον Ὑψηλάντην ὅμως δὲν ἐπλησίαζαν, διότι

αὐτὸς ἦτο ἐνωμένος μὲ τὸ στοιχεῖον τοῦ τόπου, καὶ διὰ τοῦτο δὲν τὸν ἐμπιστεύοντο οὔτε ὁ Νέγρης, οὔτε ὁ Καρατσᾶς, οὔτε ὁ Μαυροκορδάτος. Κατὰ δυστυχίαν ὅμως μὲ τοὺς τελευταίους τούτους ἐσυμφώνησαν ὅλη ἡ φυλὴ τῶν Ἀλβανῶν Ἑλλήνων Σουλιωτῶν, καὶ πρώτη ὅλων τούτων ἡ νῆσος Ὑδρα ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν δύναμιν. Ὅσον καὶ ἂν θέλῃ τις νά ἐξυμνήσῃ τὸν ἠρωισμόν καὶ τὸν πατριωτισμὸν τῆς φυλῆς αὐτῆς, θὰ τὴν εὕρῃ πάντοτε νά ἀγαπᾷ μᾶλλον τὰ ὑλικά συμφέροντα, παρὰ τὴν ἀθάνατον δόξαν. Ἐντεῦθεν καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ὅλους ἔλαβαν τὴν ἀρχὴν των καὶ ἐγένοντο εἰς τὸν τόπον ὅλα τὰ γνωστὰ δυστυχήματα τῶν ἐμφυλίων πολέμων, καὶ τῶν ἄλλων ταραχῶν. Οἱ γνήσιοι Ἕλληνες θέλοντες νά φανοῦν ἀνώτεροι καὶ ἀνεκτικώτεροι διὰ τὸν γενικὸν σκοπὸν, καὶ νά μὴ κατηγορηθοῦν ὡς ἀποκλειστικοί, ἠθέλησαν νά δεχθοῦν, καὶ ἐδέχθησαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου ἀνθρώπους εἰς τὰ πράγματα, ἀρκεῖ οὗτοι νά ἦσαν βαπτισμένοι χριστιανοί. Ἐπίσης ἐδέχθησαν καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ τμήματα πληρεξουσίους ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι καὶ χωρὶς νά ἔχουν καὶ πραγματικὸν πληθυσμὸν. Οὗτοι οὔτε φόρους ἐπλήρωναν, οὔτε ἀγγαρεῖαν καμμίαν ἔκαμναν, οὔτε στρατιώτας ἔδιδαν, οὔτε βάρη ὑπέφεραν, οὔτε τὴν παραμικρὰν δούλευσιν ἔκαμναν χωρὶς νά πληρωθοῦν. Ὅλα τὰ βάρη καὶ τὰς βασάνους τοῦ ἀγῶνος οἱ ἐντόπιοι τὰς ὑπέφεραν μόνοι. Οὗτοι ἐνεργοῦσαν γενναίως ἀπαθῶς καὶ ἀδόλως, ἐκεῖνοι δολίως, ὑπόλως καὶ πονηρῶς ἐβουλεύοντο, ὥστε κατῶρθωσαν καὶ ἀπέκτησαν δικαιώματα, ἐδυνάμωσαν, ἔλαβαν τὴν πλειονοψηφίαν εἰς τὴν διοικήσιν, καὶ ἔσπρωξαν τοὺς ἐντοπίους ἔξω τῶν πολιτικῶν πραγμάτων. Τὸ πνεῦμα αὐτὸ ἐξακολούθει τότε, τὸ αὐτὸ

πνεῦμα καὶ ἡ αὐτὴ ἐνέργεια ἐξακολουθεῖ ὅλον ἓνα καὶ ἕως τῆς σήμερον. Ἔνεκα δὲ τούτου γεννᾶται ἡ δυσπιστία μεταξύ τῶν Ἑλληνικῶν τμημάτων, καὶ προέρχονται ὅλα τὰ κακὰ εἰς τὸ Ἔθνος. Ἐνταῦθα ἡ πολιτικὴ ῥαδιοὐργία εὐρίσκει ἄφθονον τροφήν, ἡ δὲ ἐθνικὴ πρόοδος ὀπισθοδρομεῖ.

Τέλος πάντων ἄρχισαν νὰ συνέρχωνται οἱ πληρεξούσιοι καὶ τῶν δύο μερῶν, καὶ οἱ μὲν πολιτικοὶ ὥρισαν ὡς τόπον συναθροίσεως τὸ Κρανίδι καὶ τὸ Καστρί τῆς Ἑρμιόνης, τὸ δὲ ἄλλο μέρος τοῦ Ὑψηλάντη καὶ Κολοκοτρώνη τὸ Ναύπλιον. Ἐν τῷ μεταξύ τούτῳ ἀπέθανεν ὁ ἀντιπρόεδρος τοῦ ἐκτελεστικοῦ Θάνος Κανακάρης· περὶ τοῦ θανάτου του τότε πολλὰ ἐλέγοντο, ἐλέγετο δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Κωλέτης τὸν ἐφαρμάκωσεν· ὁ δὲ Μαυροκορδάτος ἔμεινεν ἐλεύθερος. Ὁ Ἀνδρέας Μεταξᾶς ἦτο φίλος ἐπιστήμιος τοῦ Κανακάρη, ἀλλὰ τούτου ἀποθανόντος, ἀπεμακρύνθη καὶ αὐτός, καὶ τοιοῦτοτρόπως τὰ κόμματα ἤλθαν εἰς διαφωνίαν, καὶ δὲν ἐσυμφώνουν εἰς ποῖον μέρος νὰ γείνη ἡ Συνέλευσις, διότι οἱ μὲν ἤθελαν τὸ Ναύπλιον, οἱ δὲ ἄλλον τόπον. Ὄταν δὲ ὁ Κολοκοτρώνης διέτριβεν, ὡς εἶπαμεν, εἰς Καλάμας, δύο μέλη τοῦ Ἐκτελεστικοῦ καὶ τινες πληρεξούσιοι ἐμβῆκαν εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Ναυπλίου ἐπὶ σκοπῷ νὰ ἔμβουν εἰς τὴν πόλιν, ἀλλ' ὁ φρούραρχος Δ. Πλαπούτας δὲν τοὺς ἐδέχθη, καὶ οὕτως ἔμειναν μέσα εἰς τὰ πλοῖα ὀλίγας ἡμέρας. Ἐκεῖθεν ἐπέρασαν εἰς τὰ Ἀγιαννίτικα Καλύβια τοῦ Ἄστρους, τὰ ὁποῖα ὥρισεν ὡς τόπον συναθροίσεως τὸ κόμμα τῶν πολιτικῶν καὶ ἐκεῖ συνήρχοντο οἱ ἀνήκοντες εἰς αὐτὸ πληρεξούσιοι.

Ἐνῶ δὲ ὁ Κολοκοτρώνης, ἀναχωρήσας ἀπὸ τὰς Καλάμας, ἤρχετο εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, καθ' ὁδὸν ὁ ὑπασι-

στής του Σπυρ. Σπηλιωτόπουλος ἔλαβεν γράμμα ἀπὸ τὴν Δημιτσάναν ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του, ὅστις τοῦ ἔγραφε νὰ στείλῃ ἀμέσως βοήθειαν ἐκ μέρους τοῦ Κολοκοτρώνη, καί, εἰ δυνατόν, νὰ ὑπάγῃ ἐκεῖ καὶ ὁ ἴδιος, διότι εἶχαν ἔλθει εἰς ῥῆξιν τὰ δύο κόμματα τῶν Δεληγιανναίων καὶ Κολοκοτρωναίων. Ἔνεκα δὲ τούτου ὁ Κολοκοτρώνης ἀπεφάσισε καὶ ἐπῆγεν εἰς Δημιτσάναν, διέλυσε τὴν διαφορὰν καὶ ἐφιλίωσε τοὺς διαμαχομένους. Ὄταν δὲ ὁ Κολοκοτρώνης διέτριβεν εἰς τὴν Δημιτσάναν τῆ 13 Φεβρουαρίου ἦλθε πρὸς ἀντάμωσίν του ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτσου. Εἰς τὴν συνοδίαν του εἶχε δύο τρεῖς καπεταναίους, καὶ τὸν Κάρπον Παπαδόπουλον, εἶχε καὶ δύο Τούρκους· ὁ δὲ Ἀθανάσιος Καρδαρᾶς ὠδήγει τὸν Ὀδυσσεᾶ. Περὶ τῆς συναντήσεως ταύτης πολλὰ διεδόθησαν, διεδόθη δὲ προσέτι καὶ τὸ ἐξῆς, ὅτι οἱ στρατηγοὶ ἐσυμφώνησαν νὰ φονεύσουν τοὺς πολιτικούς τῆς Πελοποννήσου, πρᾶξις εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Κολοκοτρώνης, ἔνεκα τοῦ χαρακτήρος του, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ λάβῃ μέρος, ὡς κατωτέρω θέλομεν διηγηθῆ. Ἡ διάδοσις ὅμως αὕτη ἐπίτηδες ἐγένετο διὰ νὰ διεγείρουν τὸ μῖσος καὶ τὴν ἀποστροφήν τοῦ λαοῦ κατὰ τῶν καπεταναίων. Ἀπὸ τὴν Δημιτσάναν οἱ στρατηγοὶ ἀνεχώρησαν εἰς Τριπολιτσᾶν, ὅπου ἤσαν τὸν Δημήτριον Μωραΐτην γραμματέα καὶ μυστικὸσύμβουλον τοῦ Βελῆ Πασᾶ, καὶ φίλον στενὸν τοῦ Ὀδυσσεῶς, διότι καὶ οἱ δύο συνυπηρέτησαν ἄλλοτε τὸν αὐτὸν δεσπότην. Ὁ δὲ Δημήτριος Μωραΐτης εἶχε στεφανώσει τὸν Πάνον Κολοκοτρώνη, καὶ ἠθέλησε τότε νὰ φιλεύσῃ τὸν Θ. Κολοκοτρώνη καὶ τὸν παλαιὸν φίλον του Ὀδυσσεᾶ Ἀνδρούτσου. Τὸ τραπέζι ἔγεινεν εἰς τὸ σπῆτι τῆς ἀδελφῆς τοῦ Μωραΐτου Ἐλένης, συζύγου τοῦ Π. Παπαδάκη, ἐμπόρου

καὶ γνωστοῦ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Ἀφοῦ δὲ ἔφαγαν καὶ ἔπιαν, οἱ μὲν ἄλλοι ξένοι ἀνεχώρησαν καὶ ἔμειναν μόνοι ὁ Ὀδυσσεύς, ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Δ. Μωραΐτης, ὁ ἀδελφός του Κωνσταντῆς, ὁ Γεώργιος Βαγγελῆς καὶ ὁ Ἀναγνωστάκος Παπαγιαννακόπουλος. Ὅλοι δὲ οὗτοι ἦσαν μεταξὺ των φίλοι καὶ συγγενεῖς. Ἀφοῦ δὲ ἔμειναν μόνοι, ἔγεινεν ἡ ἀκόλουθος ἐμιλία μεταξὺ τοῦ Ὀδυσσεύς καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη· ἐγὼ δὲ ἐνθυμοῦμαι αὐτολεξεῖ τοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους ἀντήλλαξαν. Ὁ Ὀδυσσεύς εἶπεν· «ὅτι
 » καθὼς μᾶς κάμνουν τώρα οἱ κοτσαμπάσιδες, ὅπου ἐμεῖς
 » εἴμεθα δυνατοὶ ἀκόμα καὶ ἔχομεν καὶ τὰ ἄρματα εἰς
 » τὰς χεῖράς μας, αὐριον θὰ μᾶς σύρουν εἰς τὴν φούρ-
 » καν.» Ὁ Κολοκοτρώνης τοῦ ἀπεκρίθη· «Αἰ! καὶ σύ,
 » ὄλο μ' αὐτοὺς ἔχεις νὰ κάμης· ἄφησέ τους καὶ λησμο-
 » νοῦνται μοναχοὶ τους.» Καλά, εἶπεν ὁ Ὀδυσσεύς,
 » ἐσένα θὰ πρωτοσκοτώσουν, καὶ ὄχι μὲ τὴν ἀλήθεια,
 » ἀλλὰ μὲ τὰ ψεῦματα θὰ σοῦ πλέξουν τὸ σχοινὶ τῆς
 » φούρκας.» Ὁ Κολοκοτρώνης εἶπεν· «ὅ,τι διάβολο θέ-
 » λουν ἄς κάμουν· ἐγὼ δὲν μαγαρίζω τὰ χέρια μου εἰς
 αὐτούς.» Καλά, εἶπεν ὁ Ὀδυσσεύς, «ἀλλὰ ποῦ εἶνε ὁ
 » Κρεβατᾶς ὁ στενός σου φίλος;» Τότε ὁ Κολοκοτρώνης
 ἀναστέναξε· ἐσυλλογίσθη πολὺ, ἐτράβηξε ταμπάκο,
 καὶ ἔπειτα εἶπε· «τοῦ Θεοῦ τὰς βουλὰς οἱ ἄνθρωποι δὲν
 » ἠμποροῦν νὰ τὰς ἐμποδίσουν.» Μετὰ ταῦτα εἶπαν πολλὰ
 παραδείγματα τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ὁ Ὀδυσσεύς καὶ ὁ Μωραΐ-
 τῆς, διότι καὶ οἱ δύο, ὡς εἶπαμεν, ὑπῆρξαν τσιράκια
 τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. Τοιοῦτοτρόπως ὁ Κολοκοτρώνης δὲν
 ἐνέδωκεν εἰς τὰς παρακινήσεις τοῦ Ὀδυσσεύς.

Ἐκεῖ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν μετὰ τοῦ Δ. Ὑψηλάντη
 ὄλοι ἐσυνηνοήθησαν νὰ καταβοῦν καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ Ἄ-

στρος, καὶ ἔπιασαν τὰ Μελιγγίτικα Καλύβια. Κατ' ἐκεί-
 νας τὰς ἡμέρας ἐπεριμένετο ὁ Μαυροκορδάτος μὲ τοὺς
 πληρεξουσίου τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος· ὅταν δὲ ἐπλησίασαν
 εἰς τὰ Ἀγιαννίτικα Καλύβια ἐβγήκαν ὄλοι, ὅσοι ἦσαν ἐκεῖ,
 καὶ τὸν ἐδέχθησαν μὲ μεγάλην πομπήν, τὴν ὁποίαν οἱ
 Πελοποννήσιοι Π. Μαυρομιχάλης, Ἀνδρέας Ζαΐμης,
 Ἀνδρέας Λόντος καὶ Κανέλλος Δεληγιάννης εἶχαν προε-
 τοιμάσει ὅταν εὐρίσκοντο εἰς τὸ Μεσολόγγι.

Εἰς τὸν Μαυροκορδάτον οἱ Πελοποννήσιοι καὶ οἱ λοι-
 ποὶ κοτσαμπάσιδες τῆς Στερεᾶς ἔδωκαν τὴν πρώτην θέ-
 σιν διὰ νὰ τοὺς διευθύνῃ ὡς πολυμαθέστατος, καὶ ἐπειδὴ
 εἶχαν τὴν πλειονοψηφίαν ἄρχισαν νὰ συνεδριάζουν ὡς
 Συνέλευσις. Εἰς πάντα, ὅστις ἐκηρύττετο κατὰ τοῦ Ὑψη-
 λάντη, Κολοκοτρώνη καὶ Ὀδυσσεύς, ἔδιδαν βαθμοὺς ἀπο-
 ζημιώσεις, καὶ ἄλλας πολλὰς ὑποσχέσεις. Τὰ πάντα
 ἐθυσίαζαν πρὸς ἐξόντωσιν τῶν ἐναντίων. Πολλὴν σπατά-
 λην τῶν δημοσίων ἔκαμαν, καὶ ἐπειδὴ δὲν ἦσαν ἀρκετὰ
 ὅσα εἶχαν, προβλέποντες δὲ καὶ διὰ τὸ μέλλον, ἀπεφά-
 σισαν καὶ τὴν ἐκποίησην τῶν ἐθνικῶν κτημάτων, καὶ ἐγέ-
 νετο μάλιστα καὶ τὸ περὶ τούτου ψήφισμα, τὸ ὁποῖον,
 ἀφοῦ ἀκούσθη ἔξω, ἔφερε μεγάλην ταραχήν, καὶ οἱ στρα-
 τιῶται ὄλοι καὶ τῶν δύο κομμάτων ἀνακατώθησαν, διότι
 δὲν ἤθελαν νὰ πωληθοῦν τὰ δημόσια κτήματα. Μάλιστα
 οἱ εὐρισκόμενοι εἰς τὰ Μελιγγίτικα Καλύβια ἔγραψαν
 ἐπάνω εἰς τεμάχια χάρτου ταύτας τὰς λέξεις· «τὸ ἐκποιεῖν
 τὰ δημόσια κτήματα», τὰ ὁποῖα ἐκόλλησαν εἰς τοὺς
 κορμούς τῶν ἐλαιῶν καὶ τὰ ἐτουφέκιζαν δῆθεν, ὅτι τοῦτο
 ἦτο τὸ ψήφισμα τῆς Συνελεύσεως. Μαθοῦσα ταῦτα ἡ
 Συνέλευσις ἐφοβήθη καὶ τὸ κατήργησε τροπολογήσασα
 αὐτὸ ἄλλως, ἀλλ' ἡ ἔννοια ἦτο ἡ αὐτή, καὶ τοιοῦτοτρό-

πως, ὁ θόρυβος ἔπαυσεν. Ἐκτοτε αἱ στρατιωτικαὶ οἰκογένειαι τῶν Πελοποννησίων ἐνώθησαν ὅλοι σχεδὸν μὲ τὸ σύστημα τῶν Κοτσαμπάσιδων, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἔμεινε πλέον γυμνὸς ἀπὸ στρατιωτικὴν δύναμιν, διότι ἡ Συνέλευσις καὶ τὰ μέλη τῆς παλαιᾶς Διοικήσεως ἐφρόντισαν ν' ἀπομακρύνουν τοὺς περὶ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τοὺς συγγενεῖς των. Τοιοῦτοτρόπως ἐλαττώθησαν τὰ δικαιώματα τῶν στρατιωτικῶν, διότι ἐδόθησαν παρ' ἀξίαν βαθμοὶ εἰς πολλούς, καὶ πρὸ πάντων εἰς τοὺς συγγενεῖς τοῦ ἐπικρατοῦντος συστήματος. Ἐκτὸς τούτου ὑπόσχοντο, ὅτι θὰ τοὺς δώσουν καὶ χρήματα ἀπὸ τὸ διαπραγματευόμενον τότε πρῶτον δάνειον, καὶ διὰ τὸ χρηματικὸν συμφέρον ὅλοι προσήρχοντο ὡς ὀπαδοὶ τοῦ τοιούτου νέου πολιτικοῦ συστήματος.

Εἰς τὴν Πελοπόννησον δύο φυλαὶ ἐκατοικοῦσαν, Ἑλληνας καὶ Ἄλβανοί, ἀλλὰ κατὰ τὰ φρονήματά των οἱ ἄνθρωποι καὶ τῶν δύο τούτων φυλῶν ἐδαιριοῦντο εἰς τέσσαρα. Πολλοὶ ἐπίσημοι οἰκογένειαι τῆς Πελοποννήσου ἐγκατέλιπαν τὸν Ὑψηλάντην καὶ τὸν Κολοκοτρώνην. Ἡ οἰκογένεια τῶν Δεληγιανναίων εἶχεν ἄσπονδον μῖσος κατὰ τοῦ Δ. Πλαπούτα, καὶ ἐπειδὴ οὗτος ἐσκεπάζετο ἀπὸ τὸν συγγενῆ του Κολοκοτρώνην, εἶχε καὶ πρὸς τοῦτον τὸ αὐτὸ πάθος. Ἡ οἰκογένεια τῶν Γιατρακαίων ἦτο πιστὴ εἰς τοὺς Δεληγιανναίους, καὶ αὐτοὶ ἦσαν φρουρὰ τῆς Συνελεύσεως, καὶ ἐπειδὴ οἱ κοτσαμπάσιδες τοὺς εἶχαν ἰδικούς των, καὶ τοὺς ὑπερασπίσθησαν ἐκ παντὸς τρόπου κατὰ τὴν γενομένην δολοφονίαν τοῦ Κρεβατᾶ, ἐκ τούτου ἐγεννήθη ἡ ὑπόνοια, ὅτι εἶχαν μέρος εἰς τὴν τοιαύτην αἰσχρὰν δολοφονίαν· οὗτοι οἱ Γιατρακαῖοι κατώρθωσαν καὶ ἀπέσπασαν ὅλους τοὺς φίλους των καὶ τοὺς συγγενεῖς

των. Μετὰ ταῦτα ἡ Συνέλευσις κατέλυσε τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ Κολοκοτρώνη. Ἐκ τῶν πιστῶν πληρεξουσίων τοῦ μέρους του ἦτο καὶ ὁ Νικήτας Παπανικητόπουλος ἀπὸ τὴν Δημιτσάναν ἐπίσημος καὶ φρόνιμος ἄνθρωπος. Αὐτὸς ἀρρώστησεν εἰς τὰ Μελιγγίτικα Καλύβια, καὶ ἐννοήσας τὴν τελευταίαν ὥραν τῆς ζωῆς του μᾶς ἐκάλεσεν ὅλους καὶ ἔλαβε συγχώρησιν, κατόπιν ἐκάλεσε καὶ τὸν Κολοκοτρώνην καὶ ἀφοῦ καὶ μὲ αὐτὸν ἐσυγχωρήθη ὡς χριστιανός, τοῦ ἀφῆκεν ἐντολὴν νὰ μὴ δεχθῆ Ἐκτελεστικὸν σῶμα, ἀλλὰ μόνον μίαν Βουλὴν, καὶ νὰ μὴ γείνη ποτὲ φίλος τῶν Δεληγιανναίων καὶ ἐν γένει τῶν κοτσαμπάσιδων, διότι θὰ τὸν γελάσουν· ἔπειτα ἔκλεισε τὰ μάτια του, ἄνοιξε τὸ στόμα του καὶ ἀπέθανε.

Διαρκούσης τῆς Συνελεύσεως οἱ ἐχθροὶ τοῦ Κολοκοτρώνη ἐνήργησαν καὶ ἐδόθη εἰς αὐτὴν ἀναφορὰ ἐναντίον του ἀπὸ τινος κατοίκους μικρῶν χωρίων ἐξαρτωμένων ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς Ζαφειροπούλους, ἡ δὲ ἀναφορὰ αὕτη ἔλεγεν, ὅτι κατὰ διαταγὴν του καπεστράφη ἓνα χωρίον, καὶ ὅτι οἱ στρατιῶταί του ἐγύμνωσαν καὶ ἐμαστίγωσαν πολλοὺς Ἑλληνας· ὅτι δὲν ἤμποροῦν νὰ τὸν ὑποφέρουν διὰ τὰς καταχρήσεις αὐτοῦ καὶ τῶν συντρόφων τοῦ Ὑψηλάντου, Ὀδυσσεῶς καὶ Μούρτσινου. Ἡ ἀναφορὰ αὕτη ἀνεγνώσθη εἰς τὸν περίβολον τῆς Συνελεύσεως, καὶ ἀπεφασίσθη νὰ σημειωθῆ εἰς τὰ πρακτικὰ διὰ νὰ ὑπάρχη πρὸς κατασχύννην του. Ἐλεγαν δὲ καὶ ἄλλα πολλὰ κατ' αὐτοῦ ραδιουργοῦντες τὸν λαὸν διὰ νὰ τὸν σιχαθῆ. Ταῦτα πάντα μαθόντες οἱ στρατιῶται τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ οἱ ἄλλοι οἱ περὶ αὐτόν, οἵτινες ἔμεναν εἰς τὰ Καλύβια τὰ Μελιγγίτικα, καὶ ἀγανακτήσαντες, ἀπεφάσισαν νὰ ὑπάγουν εἰς τὰ Καλύβια τὰ Ἀγιαννίτικα νὰ

καταλύσουν τὴν Συνέλευσιν καὶ νὰ σκοτώσουν τοὺς ἀντι-
 πάλους, ἀλλ' ἐμποδίσθησαν νὰ πράξωσι ταῦτα ἀπὸ τὸν
 Δ. Ὑψηλάντην. Ἡ δὲ γενομένη τῶν χωρίων ἀναφορὰ
 πρὸς τὴν Συνέλευσιν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἀναφερόμενα ψεύδη,
 καὶ αἱ λοιπαὶ συκοφανταίαι κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ
 τῶν λοιπῶν, ὡς εἴρηται, συντρόφων του, ἦσαν ἐφεύρημα
 τῆς Τουρκοπολιτικῆς τῶν κοτσαμπάσιδων, οἱ ὅποιοι
 καὶ ἐπὶ Τουρκοκρατίας τὰ αὐτὰ ἔκαμναν καὶ ἦσαν διὰ
 ταῦτα ἀγαπητοὶ εἰς τοὺς Τούρκους. Μετὰ ταῦτα ὁ Κο-
 λοκοτρώνης δι' ἀναφορᾶς του πρὸς τὴν Συνέλευσιν, στα-
 λείσαν ἀπὸ τὰ Καλύβια τῆς Μελιγγῆς ἐζήτησε νὰ παρου-
 σιασθῆ καὶ ν' ἀπολογηθῆ προφορικῶς ἐνώπιον τῶν πλη-
 ρεξουσίων· ἡ δὲ Συνέλευσις ἀπάντησεν, ὅτι δύναται
 ν' ἀπολογηθῆ ὅπως θέλῃ, καὶ ἐγγράφως. Ταυτοχρόνως
 δὲ ἡ Συνέλευσις εἶπε νὰ ἐρωτηθῆ ὁ Κολοκοτρώνης διὰ
 ποῖον λόγον κρατεῖ τὸ Ναύπλιον καὶ δὲν παραδίδει αὐτὸ
 εἰς τὸ ἔθνος, καὶ διὰ τί πρὸ ἡμερῶν δὲν ἐδέχθη τοὺς πλη-
 ρεξουσίου, τοὺς ὁποίους αὐτὴ ἔστειλεν, αὐτὸς δὲ ὅσους
 θέλει δέχεται νὰ ἔμβονν μέσα εἰς τὸ Ναύπλιον. Ἐπειτα
 δὲ ἡ Συνέλευσις προχωροῦσα, κατέλυσε καὶ τῶν τμημά-
 των τὰς Διοικήσεις καὶ τὴν Γερουσίαν.

Μετὰ δὲ ταῦτα, ἀφοῦ ἐπέρασαν ὀλίγαι ἡμέραι κατὰ
 τὴν ἕκτην τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου ὁ Κολοκοτρώνης ἔδωκεν
 ἄλλην ἀναφορὰν, διὰ τῆς ὁποίας ἔλεγεν εἰς τὴν Συνέλευ-
 σιν νὰ διορίσῃ ἀνὰ δύο πληρεξουσίου ἀπὸ ἕκαστον
 τμημα καὶ νησίον, καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν Συνέλευσιν, νὰ
 ὑπάγουν ἐκεῖ ὅπου ἦτο εἰς τὰ Καλύβια τῆς Μελιγγῆς
 διὰ νὰ τοὺς εἴπη τὴν γνώμην του, ὡς πατριώτης καὶ διὰ
 τὸ κοινὸν τῆς πατρίδος συμφέρον, ζητῶν μάλιστα διὰ
 τοῦτο καὶ συγνώμην παρὰ τῆς Συνελεύσεως. Ἄλλ' ἡ

Συνέλευσις, ἀντὶ πάσης ἄλλης ἀπαντήσεως εἰς τὴν αἴτη-
 σίν του ταύτην, διέταξε τὸν Κολοκοτρώνην ἀνευ ἀναβολῆς
 νὰ παραδώσῃ τὰ φρούρια τοῦ Ναυπλίου ὡς ἀνήκοντα εἰς
 τὸ ἔθνος, καὶ προσέτι τὰ πολεμοφόδια σφραγισμένα, καὶ
 ἔλα τὰ ἄλλα ἔγγραφα, τὰ σταλέντα ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν
 πρὸς τὴν Διοίκησιν τῆς Γερουσίας, καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν
 ἴδιον. Τὰ ἔγγραφα ταῦτα ἐδόθησαν διὰ νὰ τὰ φέρῃ ἐκεῖ-
 θεν εἰς κάποιον Ῥαυτόπουλον πρεσβευτὴν τῆς Διοικήσεως
 καὶ τῆς Γερουσίας. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης πάλιν δι' ἄλλης
 ἀναφορᾶς του πρὸς τὴν Συνέλευσιν, τὴν ὁποίαν ὀνομάζει
 καὶ σεβασμιωτάτην, λέγει, ὅτι τὰ μὲν ζητούμενα γράμ-
 ματα, τὰ σταλέντα ἀπὸ τὴν Εὐρώπην τὰ λαμβάνει ἡ
 Συνέλευσις διὰ τοῦ κομιστοῦ τῆς ἀναφορᾶς του, ὡς καὶ
 ἄλλην ἀναφορὰν τῶν Πασάδων, τὴν ὁποίαν οὗτοι τοῦ
 ἔστειλαν ἀπὸ τὸ Ναύπλιον, καὶ ἄλλην ἐπίσης ἄλλων
 αἰχμαλώτων Τούρκων, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν
 ἔλαβεν, ἀλλὰ τὰ φρούρια δὲν τὰ παραδίδει, καὶ δικαιο-
 λογούμενος λέγει εἰς τὴν Συνέλευσιν νὰ ἔχῃ ὀλίγην ὑπο-
 μονὴν ἕως ὅτου στερεωθῇ αὐτὴ καὶ διορίσῃ Διοικήσιν, τὴν
 ὁποίαν οἱ Ἕλληνες νὰ σεβασθοῦν καὶ τὴν ἀναγνωρίσουν,
 καὶ τότε καὶ αὐτὸς ὡς μέλος τοῦ ἔθλου Ἐθνους, θέλει
 πράξῃ τὸ αὐτὸ καὶ θέλει παραδώσει, ὄχι μόνον τὰ φρού-
 ρια, ἀλλὰ καὶ τὴν ζωὴν του ἀκόμη διὰ τὴν πατρίδα.
 Ἄλλὰ καὶ με' ὅλα ταῦτα ἡ Συνέλευσις ἐστενοχῶρει ὡς
 ἀντίπαλόν της τὸν Κολοκοτρώνην νὰ παραδώσῃ τὰ φρού-
 ρια, ἀλλ' αὐτὸς δὲν παρέδωκεν αὐτὰ φοβούμενος καὶ προ-
 βλέπων, ὅτι τὸ Ναύπλιον ἔμελλε νὰ γείνη, ὡς καὶ ἔγει-
 νεν ὕστερα, ἡ φωλεὰ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, τὸν ὁποῖον
 οὕτω πως ἐνόμιζεν, ὅτι ἤθελεν ἀποφύγει τὸ ἔθνος. Ἐκτὸς
 δὲ τούτου ἐνόμιζεν, ὅτι συμφερώτερον εἶναι νὰ κατέχῃ

τὰ φρούρια ἢ Πελοπόννησος, ἢ ὁποῖα διὰ τὰ ἀποκτήσει ἔχουσε πολλά αἵματα καὶ ἄλλας πολλὰς θυσίας ἔκαμεν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ὑπάκουεν εἰς τὰς διαταγὰς τῆς Συνελεύσεως, αὐτὴ διέταξε τοὺς ἐνόπλους συντρόφους τῆς νὰ τὸν κτυπήσουν, ἀλλ' αὐτοὶ δὲν ἐκινήθησαν ἐναντίον τοῦ διὰ τῶν ὅπλων, μάλιστα δὲ ὁ πονηρότερος ἔλων Ἀναγνωσταρᾶς ἀντιλέγων εἰς τὴν διαταγὴν ταύτην τοὺς εἶπε καὶ τὴν ἐξῆς παροιμίαν· «ὅτι τὰ χονδρὰ δένδρα δὲν κόβονται εὐθύς, ἀλλὰ πρῶτα τὰ ξεφλουδάνε ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὸν κορμόν· καὶ ὅτι εἶναι καλόν, εἶπε, νὰ ἀρκεσθῶμεν ἕως ἐδῶ μὴν πάθωμεν ὅ,τι ἔπαθεν ὁ χωρικός τοῦ μύθου, ὅστις ἔχουσε τὸ ραβδί του εἰς τὸ κουβέλι τοῦ μελισσίου διὰ νὰ ἐβγάλη μέλι καὶ νὰ τὸ γλύψῃ, ἀλλ' ἢ μέλισσαις ἐρεθισθεῖσαι ἐβγήκαν ἔξω τὸν ἐκέντρωσαν καὶ τὸν ἀνάγκασαν νὰ ἀφήσῃ τὸ ραβδί του καὶ νὰ τραπῇ εἰς φυγὴν.» Κατόπιν τούτων ἡ Συνέλευσις ἐζήτησε νὰ ὑπογράψουν τὰ πρακτικά τῆς ὁ Δημήτρ. Ὑψηλάντης, ὁ Θ. Κολοκοτρώνης, ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτσου, ὁ Δ. Μούρτσιος καὶ οἱ λοιποὶ καπετανεῖοι τοῦ ἐναντίου κόμματος.

Τέλος πάντων ἡ Συνέλευσις ἐτελείωσε τὸ νέον πολιτεῦμα, καὶ τὰ πρακτικά τῆς φανερόνουν τὰ ἔργα τῆς. Ἐπειτα ἐδιαίρεσε τὸ Κράτος εἰς τμήματα τέσσαρα τὸ Πελοποννησιακόν, τὸ Μανιάτικον, τὸ Ῥουμελιώτικον καὶ τὸ τῶν Νήσων, ἐδιώρισε τὴν Διοίκησιν, τῆς ὁποίας πρόεδρος μὲν ἦτο ὁ Π. Μαυρομιχάλης, ἐκτελεστοὶ δὲ οἱ Σ. Χαραλάμπης, Ἀνδρέας Μεταξᾶς καὶ Ἀνδρέας Ζαΐμης, καὶ εἰς αὐτὴν ἐπιτροπὴν, ὅ ἐστὶν ὑπουργεῖον τοῦ Πολέμου καὶ τῶν Ναυτικῶν. Ὁ δὲ Μαυροκορδάτος ἀν καὶ εἰς τὴν Συνέλευσιν τοῦ Ἄστρους εἶχε τόσην δύναμιν,

ὅμως ἀπέτυχεν νὰ λάβῃ τὴν προεδρείαν τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, τὴν ὁποῖαν ἔδωκαν εἰς τὸν Π. Μαυρομιχάλην, ἐπροσποιήθη ὅμως, ἀν καὶ ἀπέτυχεν, ὅτι τάχα θέλει τὸν Μαυρομιχάλην ὡς ἀνώτερον, καὶ εἰς τοῦτο ἀπάτησε καὶ τοὺς ἄλλους, ἀλλ' ὅμως διὰ νὰ μὴ μείνῃ καὶ ὅλως διόλου ἔξω τῶν πραγμάτων, ὅπως ἔμειναν καὶ τόσοι ἄλλοι, καθὼς ὁ Νέγρης καὶ λοιποὶ, καὶ διὰ νὰ τὸν ικανοποιήσουν, τὸν ἐδιώρισαν γραμματέα τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, καὶ Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν. Τοιοῦτοτρόπως οἱ Ἕλληνες, κατὰ τὴν κοινὴν παροιμίαν, ἔβαλαν τὸν διάβολον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν των, καὶ ἐδῶθεν ἐβγήκαν ἔπειτα ὅλα τὰ κακά.

Ἐπειτα ἡ Συνέλευσις ὥρισεν ὡς ἔδραν τῆς Κυβερνήσεως τὴν Τριπολιτσᾶν καὶ ἐκεῖ ἀνέβησαν ἡ Βουλὴ καὶ τὸ Ἐκτελεστικόν. Ἡ δὲ νέα Κυβέρνησις ἀμέσως ἐξέδωκε τὴν προκήρυξίν τῆς, ἢ ὁποῖα ἐτοιχοκολλήθη καὶ περιεῖχε πολλὰς ἀνοησίας· εἶχε σκοπὸν νὰ ἐκδώσῃ καὶ ἄλλην καὶ ν' ἀναγγείλῃ εἰς τοὺς Ἕλληνας τὴν σύστασιν τῆς νέας ταύτης Διοικήσεως.

Ἐν τῷ μεταξύ τούτῳ ἐγένετο ὀχλαγωγία σκοπὸν ἔχουσα τὸν θάνατον τῶν ἐν τοῖς πράγμασι, καὶ ὡς αἰτίαν τούτου ἔφεραν τὴν προκήρυξιν τῆς Κυβερνήσεως λέγουσαν, ὅτι ἔπαυσεν ἡ Διοίκησις. Οἱ ὑποκινήσαντες τὸν ὄχλον ἐζήτησαν τὸν Κολοκοτρώνην διὰ σύντροφόν των, ἀλλ' αὐτὸς τοὺς εἶπεν, ὅτι θὰ σκεφθῇ καὶ θὰ τοὺς ἀποκριθῇ, καὶ ἀμέσως ἐπῆγε μὲ σῶμα στρατιωτῶν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Π. Μαυρομιχάλη προέδρου τῆς Κυβερνήσεως, ὅπου ἦτο καὶ τὸ γραφεῖον αὐτῆς, καὶ ἐτάχυνε τὴν δημοσίευσιν τῆς νέας προκηρύξεως, ἥτις καὶ ἐτοιχοκολλήθη καὶ ἐδημοσιεύθη διὰ κήρυκος, καὶ ἔλεγεν, ὅτι

εσχηματίσθη νέα Διοικήσεις, και ὅτι ταύτην πρέπει νὰ τὴν σεβασθοῦν οἱ Ἕλληνες. Τοιαύτας ἐλλείψεις εἶχαν τότε οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἐν τοσοῦτῳ ἡ ῥαδιουργία δὲν ἔπαυσε, και πάλιν ἄρχισεν ἡ διαίρεσις και ἐτρώγοντο ἀναμεταξύτων, ὥστε ἐγεννήθη μεγάλη ἀντιπολίτευσις κατὰ τῆς Διοικήσεως. Ὁ Νέγρης διὰ τῆς συνεργίας τοῦ Μαυροκορδάτου δὲν ἔλαβε μέρος οὔτε εἰς τὴν νέαν Κυβέρνησιν, οὔτε ἐδιωρίσθη εἰς τινα δημοσίαν θέσιν. Ἐπιτήδειος δὲ ὢν εἰς τὸ φατριάζειν και διαιρεῖν ἄρχισε και ἐδιωργάνιζε νέον σύστημα κατὰ τῆς Κυβερνήσεως. Πρὸς τοῦτο ἤρθε και ἄλλους εὐδιαθέτους και τὴν φατρίαν τοῦ Ὑψηλάντου και ἐγένοντο πολλοί. Τότε ἐκεῖ εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν ἔγινε και τὸ συμπεθεριὸν τοῦ Κολοκοτρώνη μετὰ τῶν Δεληγιανναίων, τὸ ὁποῖον ἀπέβλεπε εἰς τὸ νὰ νυμφευθῇ τὴν θυγατέρα τοῦ Κανέλλου ὁ Κολῖνος υἱὸς τοῦ Κολοκοτρώνη. Τὸ συνοικέσιον αὐτὸ πρὸ πολλοῦ ἐνεργεῖτο και ἔλοι ἐπίστευαν, ὅτι, τούτου γενομένου, θὰ ἠσύχαζαν τὰ Καρυτινά, ἔνεκα τῆς τοιαύτης συγγενείας, και ὅτι θὰ παύσουν αἱ μετὰ τῶν δύο τούτων οἰκογενειῶν ἐχθροπάθειαι, αἱ ὁποῖαι ἐμπόδιζαν και τὰ γενικὰ πράγματα. Ὁ δὲ ἄρραβὼν ἐτελέσθη καθ' ἕλους τοὺς ἐκκλησιαστικούς τύπους διὰ τοῦ ἀρχιερέως Δανιὴλ ἐπισκόπου Τριπόλεως. Ἀλλὰ ὁ ἄρραβὼν οὗτος ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ διαιρεθοῦν οἱ συγγενεῖς και πολλοὶ φίλοι τοῦ Κολοκοτρώνη, ἡ δὲ διαίρεσις αὕτη ἐσυνεπῆρε πολλοὺς ἐκ τῶν Καρυτινῶν. Αἱ σχέσεις τῶν δύο αὐτῶν οἰκογενειῶν ἦσαν ἐξοπλωμέναι σχεδὸν καθ' ἕλην τὴν Ἑλλάδα. Ἐν τούτοις ἡ ἔνωσις των περισσότερον ἔβλαψε τὰ πράγματα παρὰ τὰ ὠφέλησε.

Ἐν τούτοις οἱ ἐναντίοι τῆς Διοικήσεως, ἀφοῦ ἔγειναν πολλοὶ και ἐδυνάμωσαν, ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν και ἐπῆγαν εἰς τὸ χωρίον Σιλήμναν, ὅπου και ἐγκαθιδρύθησαν. Ἐκεῖ ἐσυνάχθησαν και ἄλλα πολλὰ ἐπίσημα πρόσωπα ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Νέγρης, ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Μεταξᾶς, ὁ Χ. Μπερούκας και οἱ ἀδελφοὶ Δεληγιανναῖοι και ἄρχισαν νὰ σχηματίζουν νέαν συνέλευσιν, ἣτις σκοπὸν εἶχε νὰ καταργήσῃ ὅλα τὰ ψηφίσματα τῆς Συνελεύσεως τοῦ Ἄστρους.

Μετὰ ταῦτα ὁ Κολοκοτρώνης ἐγκατέλιπε τοὺς ἐν Σιλήμνῳ συντρόφους του και παρεδόθη εἰς τοὺς νέους συμπεθέρους του, ἡ δὲ Κυβέρνησις τῆς Τριπολιτσᾶς διὰ νὰ τὸν λάβῃ μετὰ τὸ μέρος της και νὰ διαλύσῃ τοὺς ἐναντίους της τὸν ἐδιώρισεν ἀντιπρόεδρον αὐτῆς, τὸν δὲ υἱὸν του Πάνον φρούραρχον Ναυπλίου, τὸ ὁποῖον περισσότερον ἐδυσσάρεσθησε τὸν Πλαπούταν και τὸν ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὸν Κολοκοτρώνη. Ἡ τοιαύτη ἀπιστία τοῦ Κολοκοτρώνη ἐφάνη παράδοξος εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, διότι ἔως τότε αὐτὸς ἔχαιρε τὴν καλλιτέραν ὑπόληψιν, ὅτι δὲν ἀπατοῦσεν οὔτε ἄφινε τοὺς συντρόφους του. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν Σιλήμναν μετέβη εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν και ἐπῆγεν εἰς τοῦ Π. Μαυρομιχάλη, ὅστις τοῦ εἶπεν· « ἔως πότε θὰ χορεύῃς ἔτσι, Κολοκοτρώνη, και θὰ ἀνησυχῆς τὴν Κυβέρνησιν; » « Ἐνόσω, ἀπεκρίθη, ἐσεῖς βαρεῖτε τὰ παιγνίδια ἐγὼ θὰ χορεύω· παύσετε διὰ νὰ παύσω ».

Διὰ τοῦ διορισμοῦ του ὡς ἀντιπροέδρου, και τοῦ υἱοῦ του ὡς φρουράρχου Ναυπλίου, ὁ Κολοκοτρώνης ἔχασε τὴν ἀξίαν του και οἱ Πελοποννήσιοι ἄρχισαν νὰ τὸν σιχαίνωνται διὰ τὴν γενομένην ἀπάτην πρὸς τοὺς συντρόφους του, οἵτινες ἔπειτα ἔμειναν ἐκτεθειμένοι ἀπέ-

ναντι τῆς Διοικήσεως, καὶ ἀναγκάσθησαν νὰ διαλυθοῦν ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια. Ὁ Θ. Νέγρης, ὁ ἀρχηγὸς τοῦ ἐν Σιλήμνα συστήματος, ἰδὼν τὰ σχέδιά του ματαιωθέντα, ἀναχωρήσας κατέβη εἰς τὸ Ἄργος καὶ Ναύπλιον, ἔπου ἀπὸ τὴν λύπην, τὴν δυστυχίαν καὶ τὴν ἀνέχειάν του ἀσθενήσας ἀπέθανεν ἐπάνω εἰς τὴν ψάθην ὁ μεγαλοφυῆς ἀνὴρ ὄλων τῶν Ἑλλήνων, καὶ οὕτω ἀπηλλάγη ἡ Ἑλλάς, καὶ ἰδίως ὁ Μαυροκορδάτος, διότι εἶναι ζήτημα ἂν οὗτος, ζῶντος τοῦ Νέγρη, ἤθελεν ἔχει ἐπιρροὴν καὶ ἀξίαν τινά· ἀπέθανον δὲ καὶ ἄλλοι τότε ἐκ λύπης ὡς καὶ ὁ Ἰω. Βαρβάτης Καρυτινὸς βουλευτής. Ὁ δὲ Πλαπούτας δυσαρεστηθεὶς, ὡς εἶρηται, καὶ ἀποχωρήσας, ἔσυρε μαζὺ του καὶ τὸν Γεώργιον Δημητρακόπουλον ἔχοντα πολλὴν δύναμιν εἰς τὴν ἐπαρχίαν ὄλην καὶ εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Ἀλωνίσταινας. Τοῦτον ὅμως δὲν ἀκολούθησεν ὁ ἀδελφὸς του Βασίλειος, ἀλλ' ἔμεινε μέχρι τέλους μετὰ τοῦ Κολοκοτρῶνη. Τὸ παιγνίδιον τοῦτο τὸ ὀνομάζουσι διπορτον, ὅταν ὁ ἕνας ἀδελφὸς ἦναι μετὰ τὸ ἕνα σύστημα καὶ ὁ ἄλλος μετὰ τὸ ἄλλο. Ἐκτὸς δὲ τούτων, οἱ Νικόλαος Μπούκουρας, Πάνος Ἀναγνωστόπουλος, Δημήτριος Παπαγιαννόπουλος, ὁ Γιαννάκης καὶ Ἀποστόλης Κολοκοτρῶναι, καὶ πολλοὶ ἄλλοι συγγενεῖς καὶ φίλοι, ὅλοι οὗτοι ἐσυνώμοσαν νὰ μὴν ἦναι πλέον φίλοι τοῦ Κολοκοτρῶνη ἕως ὅτου διαλύσῃ τὸ γενόμενον συνοικέσιον. Πάντες δὲ οὗτοι δὲν ἦσαν ἀπλᾶ ἄτομα, ἀλλ' εἶχαν στρατιωτικὴν δύναμιν πολλήν, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐλαττώθη ἡ δύναμις τοῦ Κολοκοτρῶνη, ὅστις μετ' ὀλίγους ἀπέμεινεν, ἦτοι μετὰ τὸ κόμμα ὀλόκληρον τῶν Δεληγιανναίων, μετὰ τὸν Ν. Ταμβακόπουλον, Ἀναγνωστάκον Παπαγιαννακόπουλον καὶ τοὺς Ροῖλαίους ἀπὸ τὴν Στεμνίτσαν, καὶ μετὰ τινὰς ἄλλους

δευτερεύοντας καπεταναίους ἀπὸ ὄλην τὴν Καρύταιναν· ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Γενναῖος ἦτο τότε πολὺ νέος καὶ δὲν ἐσυλλογίζετο, καὶ ἐσυμφώνει μετὰ τὸν θεῖον τοῦ τὸν Πλαπούταν, ὁ ὁποῖος τοῦ ἔλεγεν, ὅτι ὁ πατέρας του γενόμενος σύντροφος τῶν κοτσαμπάσιδων καὶ συμπέθερος τῶν Δεληγιανναίων ἔχασε τὴν ὑπόληψίν του. Ἔνεκα δὲ τούτων, ὅλοι ἐπιβουλεύοντο τὸν Κολοκοτρῶνην, ὅστις ἂν καὶ ἔμαθεν ὅλα τὰ ἐναντίον του λεγόμενα καὶ ἐνεργούμενα, ὅμως δὲν τὰ ἐπίστευε, λέγων, ὅτι τοιαῦτα πράγματα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τοῦ κάμουν τὰ παιδιὰ του. Ἦτο δὲ πολὺ φιλοσυγγενὴς καὶ εὐκόλα τὸν ἐξαπατοῦσαν οἱ συγγενεῖς του, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὀλιγόμυαλοι καὶ διὰ τῆς διαγωγῆς των ἔβλαψαν τὴν ὑπόληψίν του.

Διαρκούσης τῆς Συνελεύσεως τοῦ Ἄστρους ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλάς ἐδειλίασε, καὶ δι' ἀναφορᾶς τῆς ἔλεγεν εἰς τὴν Συνέλευσιν, ὅτι ἂν δὲν σταλῇ εἰς αὐτὴν δύναμις Πελοποννησιακὴ, θὰ παραδώσῃ τὰ ὅπλα, διότι δὲν δύναται ν' ἀπαντήσῃ τοὺς ὀρμῶντας Τούρκους· καὶ μάλιστα ἐφοβέρισαν, ὅτι ἂν δὲν σταλῇ ἡ ζητούμενη δύναμις, θὰ ἔλθουν καὶ αὐτοὶ μαζὺ μετὰ τοὺς Τούρκους εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ταῦτα ἀκούσασα ἡ Συνέλευσις προθύμως ἔγραψε καὶ ἔστειλεν εἰς αὐτοὺς τὸν ὀπλαρχηγὸν Πανουργιὰν νὰ ὀμιλήσῃ πρὸς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐμψυχώσῃ, ἕως ὅτου σταλῇ καὶ ἄλλη δύναμις. Ἐπαράγγειλε δὲ ἡ Συνέλευσις διὰ τοῦ Πανουργιὰ νὰ λάβουν ὅλοι τὰ ὅπλα, νὰ στείλουν δὲ τὰ γυναικόπαιδά των καὶ τοὺς γέροντας εἰς τὰς βορειοανατολικὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου, ὅπου θέλουν εὔρει τοὺς κατοίκους προθύμους νὰ τοὺς δεχθοῦν, καὶ ἔτοιμα ὅλα τὰ πρὸς συντήρησίν των κατὰ τὴν διαταγὴν τῆς Συνελεύσεως· ἀλλ' οἱ δυνατοὶ νὰ φέρωσιν ὅπλα ἂν-

δρες δὲν εἶναι δεκτοί, ἀλλὰ νὰ σταθοῦν ἐκεῖ νὰ πολεμοῦν τὸν ἐχθρόν. Ἐπαράγγειλαν προσέτι, ὅτι προχείρως θέλουν στείλει Πελοποννησίους, οἵτινες ἐνούμενοι μὲ ἐκείνους, νὰ καρτερέσουν ὅλοι ὁμοῦ τὴν ὁρμὴν τῶν Τούρκων, καὶ ὅτι κατόπιν θὰ ληφθοῦν γενικώτερα μέτρα περὶ γενικῆς ἐκστρατείας. Ταῦτα ἡ Συνέλευσις ἐπαράγγειλε, καὶ ἐτελείωσε καὶ τὰς ἐργασίας της, ὡς ἀνωτέρω εἶπαμεν.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἡ νεοσυσταθεῖσα Διοίκησις ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Π. Μαυρομιχάλη, τοῦ ἀντιπροέδρου Θ. Κολοκοτρώνη, καὶ τὸ σῶμα τὸ Βουλευτικὸν τὸ ἐδρεῦον εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν ἐσκέφθησαν καὶ ἀπεφάσισαν γενικὴν ἐκστρατείαν, ὅχι μόνον εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Δυτικὴν. Ἀπεφάσισαν δὲ νὰ ἐκστρατεύσουν αὐτοπροσώπως οἱ προμαχῶνες τῆς Ἑλλάδος καὶ ἤδη ἐκτελεσταὶ ὁ Π. Μαυρομιχάλης καὶ ὁ Θ. Κολοκοτρώνης, καὶ νὰ διοικήσουν στρατιωτικῶς καὶ πολιτικῶς τὰ ἐκεῖ πράγματα. Δυστυχῶς ὁμοῦς ἡ ἀποφασισθεῖσα αὕτη ἐκστρατεία ἐματαιώθη ἐξ αἰτίας τοῦ Α. Μαυροκορδάτου ὡς ἄλλοῦ γράφομεν. Ἀπὸ δὲ τὰ ἐτοιμασθέντα Πελοποννησιακὰ στρατεύματα ἓνα μέρος ἐπῆγαν ἕως εἰς τὴν Κάζαν καὶ τὸν Ἅγιον Μελέτιον τῆς Μεγαρίδος καὶ πέρα ἀκόμη· ἀλλὰ μάχη δὲν ἔγινε, διότι τῇ συνδρομῇ τοῦ στρατηγοῦ Ὀδυσσεῦς Ἀνδρούτσου, δι' ἀγνώστου συνθήκης, οἱ Τούρκοι ὀπισθοδρόμησαν καὶ δὲν ἔπαθε τότε ἡ Ἀνατολικὴ Ἑλλάς. Πῶς ἔγινε τοῦτο εἶναι ἀκατανόητον, διότι οἱ ἱστορικοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ἔμαθαν τίποτε βέβαιον· ἀλλ' οὔτε κἂν ἐδυνήθησαν νὰ συμπεράνουν τι περὶ τῆς αἰτίας τῆς τοιαύτης αἰφνιδίου τῶν Τούρκων ὀπισθοδρομήσεως. Ὁ φθόνος ὁμοῦς ὁ παλαιός, ὅστις τόσα πολλὰ ἔκαμε κατὰ τοῦ Ὀδυσσεῦς, καὶ τῶρα ἀκόμη εἰς

αὐτὴν τὴν περίστασιν ἤρε τὸν καιρὸν ἀρμόδιον καὶ διέδωκε κακὴν φήμην περὶ αὐτοῦ, ὅτι τάχα ἦτο συνεννοημένος μὲ τοὺς Τούρκους.

Ἀφοῦ ἡ νέα Διοίκησις καὶ ἡ Βουλὴ ἐγένοντο ἄρχισαν τὰς τακτικὰς συνεδριάσεις των, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ διαπραγματευθοῦν δάνειον. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἐπαρουσιάσθη ἡ ἀνάγκη νὰ ἀποσταλῇ στρατιωτικὴ βοήθεια εἰς τὴν Στερεάν, διότι διεδόθη, ὅτι Τούρκοι ἤρχοντο, αἱ δὲ πολιορκίαι τῶν Πατρῶν καὶ τῆς Κορίνθου ὑπῆρχαν. Τὸ δὲ ἐκτελεστικὸν διὰ νὰ προφθάσῃ τὸν κίνδυνον ἀπεφάσισεν αὐτὸ νὰ ἐκστρατεύσῃ, καὶ ἐπὶ τούτῳ ἐξέδωκε διαταγὰς νὰ συνέλθουν ὅλα τὰ ὅπλα τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Πελοποννήσου, καὶ τὰ μὲν νὰ ἐβγουν ἔξω εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, τὰ δὲ νὰ ἐνισχύτουν τὰς πολιορκίας τῶν Πατρῶν καὶ τῆς Κορίνθου.

Ἡ Διοίκησις τότε ἔπεσε καὶ αὕτη εἰς τὰς πλέον χαμερπεῖς πράξεις, νομίζουσα, ὅτι διὰ τῶν παρανόμων καὶ παραλόγων στρατιωτικῶν βαθμολογιῶν θέλει εὐδοκιμήσει. Τοιοῦτοτρόπως προτοῦ ν' ἀναχωρήσῃ τὸ Ἐκτελεστικὸν ἄρχισε νὰ ἐκδίδη διπλώματα στρατηγίας, καὶ ἔξαφνα ἀκούοντο κρότοι κανονίων εἰς Τριπολιτσᾶν, καὶ τοῦτο διότι ὅταν ἐδίδοτο τὸ δίπλωμα ἐρρίπτοντο συγχρόνως καὶ τρία κανόνια, διὰ τοῦ κρότου τῶν ὁποίων εἰδοποιούσε τὸν λαόν, ὅτι ὁ δεῖνα ἐδιωρίσθη στρατηγός. Εἰς τὸν οὕτω διοριζόμενον στρατηγὸν ἐδίδη διαταγὴν νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ ἦτο ἀδιάφορον ἂν εἶχεν, ἢ δὲν εἶχε στρατιώτας ὁ τοιοῦτος στρατηγός, ἢ ἂν δὲν ἤθελε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ στρατόπεδον, διότι πάντοτε τὸ δίπλωμα τῆς στρατηγίας τοῦ ἀπέμενεν. Ἡ τοιαύτη ἀδυναμία τῆς Κυβερνήσεως ἀνύψωσε παρ' ἀξίαν πολλούς, καὶ ἔνεκα

ταύτης ἐδόθη τὸ κάκιστον παράδειγμα τῆς βαθμολογίας, καὶ διὰ τὸ νὰ μάθῃ τις ὅλα τὰ τότε γινόμενα εἶναι ἀνάγκη νὰ εὕρῃ καὶ ἀναγνώσῃ τὰ τοιαῦτα διπλώματα. Δυσηρησθήθη δὲ τότε πολὺ ὁ Κολοκοτρώνης ὅταν εἶδε τὴν Διοίκησιν τοῦ Κουντουργιώτη νὰ διορίζῃ εἰς τὰ πολεμικὰ ἐκείνους, τοὺς ὁποίους αὐτὸς εἶχε καταφρονήσει ὡς ἀνικάνους, ἔλαβαν ἕμως ἐξουσίαν ἀνωτέραν τῆς ἰδικῆς του. Ὁ δὲ Μαυροκορδάτος ὑψώσας ἀνθρώπους μηδαμινούς εἰς τὰ στρατιωτικὰ ἀξιώματα καὶ τινὰς ἄλλους λογιωτάτους καὶ διδασκάλους, καταγομένους ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν καὶ πατρίδων, ἔφερε κατόπιν αὐτοὺς εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα διὰ τὸ νὰ διοικήσῃ τοὺς Ἕλληνας. Αὐτοὶ δὲν εἶχαν τίποτε νὰ χάσουν ἢ καὶ νὰ συντηρήσῃ, εἰμὴ μόνον τὸν ἑαυτὸν των, αὐτοὶ ἐτάραξαν τὸ πνεῦμα τοῦ τόπου, καὶ τὰ πράγματα. Οἱ δὲ κλεφτοκαπεταναῖοι καὶ αὐτοὶ ἐγελάσθησαν ἕνεκα τῆς ἀμαθείας καὶ τῆς ἀπλότητος αὐτῶν, διὰ δὲ τὴν φιλοδοξίαν των ἐφιλονείκουν μεταξύ των ποῖος νὰ λάβῃ τὴν ἀρχηγίαν. Ἐπλανήθησαν δὲ καὶ ἀπὸ τὰ χρήματα, καὶ τοιουτρόπως ὁ Μαυροκορδάτος τοὺς ἐκίνει ὅπως ἤθελε, καὶ διὰ τὸ νὰ τοὺς ἔχῃ ὑποχείριους πρὸς περισσοτέραν ἐπιτυχίαν, ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς καὶ ἕνα γραμματικὸν διὰ τὸ νὰ γράφῃ δῆθεν τοῦ καπετάνιου τὰ ἔγγραφα, ἀλλὰ διὰ τῶν τοιούτων γραμματικῶν τοὺς εἶχε δεμένους, τοὺς ὠδήγει καὶ ἐμάνθανεν ὅλα τὰ κατ' αὐτούς. Τοιουτοτρόπως ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔχασαν τὴν ἐπιρροήν των, ὁ λαὸς ἐδιαίρεθη εἰς πολλὰ κόμματα, ἀπελπίσθη, ἔχασε τὸ αἶσθημα τοῦ πατριωτισμοῦ, εἰσῆχθη ἢ διαφθορά, καὶ ἰδίως ξένα ἤθη καὶ ἔθιμα, ἐνισχύθη ἢ συκοφαντία, ἄρχισαν νὰ ἐμπορεύωνται τὴν τιμὴν τοῦ Ἔθνους. Ὑπερίσχυσε τὸ ὀλέθριον σύστημα τοῦ Ἀλῆ

Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, τὸ ὁποῖον δὲν ἄργησε νὰ ὑπερηδύνη πᾶν ἄλλο σύστημα, διότι οἱ καπεταναῖοι τοῦ τόπου καὶ οἱ προὔχοντες Τούρκοι καὶ Χριστιανοὶ ὅλοι αὐτοὶ ἔζων ἐνωμένοι ὑπὸ τὸ τοιοῦτον σύστημα, ἦσαν δὲ πλασμένοι καὶ μουσκευμένοι εἰς τὴν διαφθοράν, τὸ δὲ ἀκάθαρτον αὐτὸ μίγμα διεδόθη καὶ εἰς τὰ λοιπὰ τμήματα τῆς Ἑλλάδος, καὶ οὕτως ἐπὶ τέλους εἰσῆχθησαν αἱ δολοφονίαι κατὰ τῶν ἀντιπάλων πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν, καὶ αἱ μεταξύ των ἀπιστίαι. Πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι ἐσυνέτελεσαν ὄχι ὀλίγον εἰς τὴν διαφθοράν τῆς καρδίας καὶ τοῦ πνεύματος τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ Φαναριῶται, ἀφοῦ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ λάβῃ ἕκαστος, ὡς ἐφαντάζετο, τὴν πρωτοβουλίαν, ἐσυνδάμυσαν καὶ αὐτοὶ τὴν διχόνοιαν διὰ τὸ νὰ εὐρίσκωσι τροφήν καὶ νὰ ἐρωτῶνται ἀπὸ τοὺς ἀναξίους κομματάρχας ὡς πολὺπυροὶ πολιτικοὶ καὶ νὰ ἐμπνέωσιν εἰς αὐτοὺς τὰ σχέδιά των· οὕτω πως ἐξάπλωναν τὰς σχέσεις των εἰς ὅλους, καὶ ὑπόσχοντο εἰς τούτους μὲν τοῦτο, εἰς ἐκείνους δὲ τὸ ἄλλο, ὥστε ἦτο πλέον ἀδύνατον νὰ συμβιβασθοῦν. Αὐτοὶ δὲ οἱ Φαναριῶται ἀνεπαύοντο εἰς τοῦτο, ἔμβαιναν εἰς τὰ πράγματα, εἴτε διὰ τοῦ ἑνὸς τρόπου, εἴτε διὰ τοῦ ἄλλου, μεταχειριζόμενοι πρὸ πάντων τὸ συνειθισμένον ἐπάγγελμά των, τὴν μηχανορραφίαν· αὐτοὶ ἔβαλαν τοὺς Ἕλληνας εἰς αἰώνιον ἔχθραν, ὁ Μωραΐτης δὲν ἤθελε τὸν Ῥουμελιώτην, ὡς καὶ ὁ Ῥουμελιώτης τὸν Μωραΐτην· ἡ αὐτὴ διχόνοια εἰσεχώρησε καὶ ἐντὸς τῶν τμημάτων, τῶν ἐπαρχιῶν καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν οἰκογενειῶν. Οὕτω λοιπὸν ὁ ἐθνισμὸς καὶ ἡ πίστις μεταξύ τῶν Ἑλλήνων ἀφανίσθη, καὶ δὲν ἦτο πλέον δυνατὸν νὰ εὐδοκίμησῃν μαχόμενοι πρὸς τοὺς ἐχθροὺς των, διότι, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἐνικῶντο,

ἀλλὰ καὶ οἱ ἀδελφοὶ των πρὸς πείσμα ἀντέπραπτον πο-
τισμένοι ἀπὸ τὸ φαρμάκι τοῦ Φαναριώτου.

Ἄφου, ὡς εἶπαμεν, ἀπεφασίσθη νὰ ἐκστρατεύσῃ τὸ
Ἐκτελεστικόν, τοῦτο τότε ἐδικαιρέθη εἰς δύο μέρη, καὶ
τὸν μὲν ἓνα ἔμελλε νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν
Ἑλλάδα, τὸ δὲ ἄλλο νὰ καταβῆ εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν
Πατρῶν, καὶ ἐκεῖθεν νὰ ἐπιβλέπῃ καὶ τὴν Δυτικὴν Ἑλ-
λάδα. Οὕτω λοιπὸν ἀνεχώρησαν διὰ τὸ Κλημεντοκαίσαρι,
χωρίον τῆς Κορίνθου διὰ νὰ ἐφοδιάσῃ τοὺς στρατιώτας
τοὺς πολιορκοῦντας τὸ φρούριον τῆς Κορίνθου, τὸ ὁποῖον
εἶχαν ἀκόμη οἱ Τούρκοι τοῦ Δράμαλη, καὶ προσέτι διὰ
νὰ προμηθεύσῃ τροφὰς ἀπὸ τὰς προσόδους τῆς αὐτῆς
ἐπαρχίας, τὰς ὁποίας εἶχε προηγουμένως πωλήσει τὸ
Ἐκτελεστικὸν πολὺ εὐθηνά, καὶ ὕστερα τὰς ἀγόραζεν
πολὺ ἀκριβά. Προτοῦ τὸ Ἐκτελεστικὸν ἀναχωρήσῃ, καὶ
ὅταν εἰς τὴν Κόρινθον ἐγίνετο ἡ δημοπρασία τῶν προσό-
δων τότε συνέβη ἐκεῖ ὁ τραγικὸς θάνατος ἐνὸς Κορινθίου
διακόνου, τὸν ὁποῖον οἱ Νοταραῖοι ἐλιθοβόλησαν καὶ ἐθανά-
τωσαν, διότι ἠθέλησε καὶ αὐτὸς ν' ἀγοράσῃ τὰς προσόδους
ἐπαρουσιάσθη καὶ ἐπλειοδότει εἰς τὴν δημοπρασίαν, ἐνῶ
οἱ Νοταραῖοι ἠθελαν νὰ τὰς ἀγοράσῃ αὐτοὶ καὶ ὄχι
ἄλλοι. Τότε δὲ μάλιστα οἱ Νοταραῖοι ἐνήργουν ν' ἀνα-
δείξωσι τὸν υἱὸν των Ἰωάννην στρατηγόν, ἔχοντες μι-
σθωτοὺς στρατιώτας καὶ βοηθούμενοι ἀπὸ τὸν Ἀνδρέαν
Ζαίμην καὶ Ἀνδρέαν Λόντον. Δὲν ἐπίστευαν δέ, ὅτι ἄλλος
ἠθελε τολμήσει νὰ ἐναντιωθῆ εἰς αὐτοὺς καὶ ἕνεκα τού-
του ἐθεώρησαν τὴν πλειοδοσίαν τοῦ διακόνου ὡς προσ-
βολήν. Τὸν φόνον τοῦτον τοῦ διακόνου οἱ συγγενεῖς του
ἀνέφεραν εἰς τὸ Ἐκτελεστικόν, καὶ παρεκάλεσαν αὐτὸ νὰ
παιδεύσῃ τοὺς αἰτίους. Τὸ Ἐκτελεστικὸν ἐπῆγεν εἰς Κό-

ρινθον, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ λιθοβολήσαντες τὸν ἄνθρωπον
ἦσαν πολλοί, καὶ δὲν ἐδύναντο νὰ ἀνακαλύψουν τοὺς πρω-
ταίτιους καὶ τοὺς τιμωρήσουν, ἀπεφάσισαν καὶ ἐπέβαλαν
χρηματικὴν ποινήν, τὸν λεγόμενον ἔρανον, εἰς ὅλην τὴν
Κόρινθον, ἥτοι γρόσια 80,000 διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ
ἔθνους, ἀναλογίσαντες τὸ ποσὸν τοῦτο κατ' ἄτομον, καὶ
καὶ προσωρινὸν ταμίαν διὰ τὴν τοιαύτην εἰσπραξίν τοῦ
ἔρανου τὸ ἐκτελεστικὸν τότε ἐδιώρισεν ἐμέ.

Ἐνὸσω τὸ Ἐκτελεστικὸν εὕρισκετο εἰς τὴν Κόρινθον
ἀπεφασίσθη, τὸ μὲν ἡμισυ αὐτοῦ, ὡς εἴρηται, νὰ μεταβῆ εἰς
τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν, τὸ δὲ ἄλλο ἡμισυ, εἰς τὸ
ὁποῖον ἦσαν ὁ Π. Μαυρομιχάλης καὶ Θ. Κολοκοτρώνης
νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Στερεάν. Τὰ δύο ταῦτα ἐπίσημα πρό-
σωπα ἠθελαν φέρεи καλὰ ἀποτελέσματα εἰς τὰ πολεμικὰ
πράγματα, ἀλλά, κατὰ δυστυχίαν, ἡ βῆξις, ἥτις
ἐγένετο ἀπὸ τὸν Μαυροκορδάτον, καὶ προσέτι ἀπὸ τὸ Βου-
λευτικόν, τὸ ὁποῖον ἔμενεν εἰς Τριπολιτσᾶν, ἐματαιώσε
τὴν τοιαύτην ἐκστρατείαν. Ὡς ἀφορμὴν τῆς βῆξις
οἱ περὶ τὸν Μαυροκορδάτον ἔλαβαν τὴν ἀπαίτησιν τοῦ
Κολοκοτρώνη τοῦ νὰ συμπαραλάβῃ καὶ τὸν Ἀνδρέαν Με-
ταξᾶν, τὸν ὁποῖον καὶ ὁ Ζαίμης ἠθελεν, εἰς τοῦτο δὲ ὁ
Μαυροκορδάτος ἦτο ἐναντίος, διότι ὁ δόλιος σκοπὸς του
ἦτο νὰ ἀφήσῃ μόνους τοὺς δύο προμάχους τῆς Πελοπον-
νήσου ἐλπίζων, ὅτι οὗτοι θὰ πέσουν εἰς κανὲν σφάλμα πο-
λιτικὸν κατὰ τὴν εἰς τὴν Στερεάν ἐκστρατείαν των. Ἐκ-
τούτου ὁ Μαυροκορδάτος ἀπάτησε τὸ Ἐκτελεστικόν, διότι
ἐνῶ ἦτο ἀποφασισμένον νὰ παρακολουθῆσθῃ καὶ αὐτός,
προφασισθεὶς ὅμως, ὅτι θέλει νὰ ἐτοιμασθῆ προηγουμένως
καὶ ἔπειτα νὰ ὑπάγῃ, ἔμεινεν εἰς Τριπολιτσᾶν ὀλίγας
ἡμέρας ἐπίτηδες διὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τὴν μηχανορραφίαν,

ἦτις εἶναι αὐτόχρημα ἰδική του, καὶ ἡ ὁποία ἐγένετο ὡς ἐξῆς. Μέλη τινὰ τῆς Βουλῆς ἐραδιούργησαν ἐναντίον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, καὶ ἤθελαν νὰ ἀλλάξουν τὸν Πρόεδρον αὐτῆς Ἰωάννην Ὁρλάνδον, καὶ νὰ τὸν ἀντικαταστήσουν διὰ τοῦ γραμματέως τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ἐπιφορτισμένου εἰς τὰ ἐξωτερικά, ὅστις ἦτο ὁ Μαυροκορδάτος. Κατ' ἐκείνας δὲ τὰς ἡμέρας συνέβησαν καὶ τὰ ἐξῆς, τὰ ὁποῖα συνετέλεσαν καὶ εἰς τὴν ματαίωσιν τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, καὶ ἔσπρωξαν τὸ Ἔθνος εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον. Εἰς Τριπολιτσᾶν συνεκρούθησαν τὰ στρατεύματα τῶν Ἀρκαδινῶν καὶ Μιστριωτῶν μεταξύ των διὰ τὴν ἐξῆς αἰτίαν. Στρατιῶται τινες Μιστριῶται εἶχαν ἕνα μαχμουδιὲ κίβδηλον. Τοῦτο εἶναι νόμισμα Τουρκικὸν χρυσοῦν ἀξίας 25 γροσίων. Τοῦτο τὸ κίβδηλον νόμισμα οἱ στρατιῶται ἐμεταχειρίζοντο ὡς μέσον κερδοσκοπίας, καὶ ἤθελαν δι' αὐτοῦ ν' ἀγοράζουσι τροφάς. Οἱ παντοπῶλαι δὲν ἔστεργαν νὰ λάβουν τὸ τοιοῦτον νόμισμα, φοβούμενοι τὴν καταδίωξιν τῶν ἀρχῶν· τινὲς ὅμως ἐξ αὐτῶν διὰ ν' ἀποφύγουν τὴν βίαν καὶ τὴν ἐπιμονὴν τῶν στρατιωτῶν ἔδιδαν εἰς αὐτοὺς δωρεὰν τὰ τρόφιμα· ἄλλοι ὅμως ἀρνοῦντο τοῦτο, ἐφιλονεῖκουν μετὰ τῶν στρατιωτῶν καὶ ἐγίνοντο καθ' ἐκάστην συμπλοκαί, ὥστε κατήνησαν καὶ εἰς τὰ ὄπλα, καὶ ἐφόνευσαν μάλιστα καὶ ἕνα παντοπῶλην, τοῦ ὁποίου οἱ συγγενεῖς ἀγανακτήσαντες καὶ ἀντεκδικούμενοι ἐσκότωσαν καὶ αὐτοὶ τὸν στρατιώτην τὸν φονεύσαντα τὸν συγγενῆ των. Τότε οἱ Μιστριῶται συστρατιῶται τοῦ θανατωθέντος ἔλαβαν μέρος εἰς τὴν συμπλοκὴν ταύτην, οἱ δὲ Ἀρκαδινοὶ πάλιν, ἔλαβαν καὶ αὐτοὶ τὸ ἐναντίον μέρος, καὶ ὁ πόλεμος μεταξύ των ἄρχισεν εἰς τὰ γερά, καὶ ἐφονεύθησαν κάμποσοι στρατιῶται καὶ ἀπὸ

τὰ δύο μέρη· ἡ πόλις ἐδιαιρέθη εἰς δύο καὶ οὐδεὶς πολίτης ἐτόλμα νὰ ἔβγῃ ἀπὸ σπίτι του. Τὸ δὲ τουφέκι ἐξακολούθει πολλὰς ἡμέρας. Τὸ Ἐκτελεστικὸν μαθὼν τὰ συμβαίνοντα ἔστειλε τὸν Θ. Κολοκοτρῶνην διὰ νὰ προφθάσῃ καὶ καθησυχάσῃ τὰ πράγματα ὅσον τὸ δυνατὸν τάχιστα, ὅστις ἀμέσως ἔτρεξεν εἰς Τριπολιτσᾶν, ἔσβυσε τὸν ἐμφύλιον αὐτὸν πόλεμον τὸν μεταξύ των δύο τούτων ἐπαρχιῶν καὶ προσέει τῆς πόλεως.

Ἐκτὸς τούτου ἐγένετο τότε εἰς τὴν Δημιτζίαναν καὶ ἡ δημοπρασία τῶν προσόδων τῆς ἐπαρχίας Καρύταινας. Ἐκεῖ ἤλθαν ἀπὸ ὄλα τὰ τμήματα οἱ θέλοντες νὰ γίνωσιν ἀγορασταί, καὶ οἱ ἄνθρωποι τοῦ Πλαπούτα καὶ τῶν Δεληγιανναίων ὅλοι ὠπλισμένοι ὄντες ἐφιλονεῖκησαν μεταξύ των, καὶ οἱ στρατιῶται τοῦ Πλαπούτα ἐπιστόλισαν τὸν Ἀνάστον Δεληγιάννην ἀδελφὸν τῶν ἄλλων Δεληγιανναίων, οἱ ὁποῖοι διὰ τοῦτο ἐγγράφως παρεπονέθησαν εἰς τὸ Ἐκτελεστικόν, τὸ ὁποῖον τότε, ὡς εἶπαμεν, ἦτο εἰς τὸ Κλημεντοκαίσαρι, ὅπου ἦτο καὶ ὁ Ἀναγνώστης Δεληγιάννης, περιμένων τὸν Θ. Κολοκοτρῶνην νὰ ἔλθῃ καὶ νὰ φέρῃ τὴν τάξιν εἰς τὰ πράγματα τῆς Δημισάνας, διότι καὶ Καρυτινὸς ἦτο καὶ στενὸς συγγενῆς τοῦ Πλαπούτα, ὅστις ἐβοηθεῖτο καὶ ἐσκέπάζετο ἀπὸ τὸν Κολοκοτρῶνην, ἄλλως οἱ Δεληγιανναῖοι τὸν ἀφάνιζαν. Ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης εὕρισκετο τότε εἰς τὸ χωρίον Φροσύναν τοῦ Ἄργους πορευόμενος καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Στερεᾶς. Ἐκεῖ δὲ εὕρισκόμενος, ἔλαβε γράμμα καὶ ἔμαθε τὰ γενόμενα εἰς τὴν Δημισάναν ἀπὸ τοὺς Παλουμπαίους, καὶ χωρὶς νὰ ἀγανακτήσῃ διὰ ταῦτα, ἀμέσως ἀνεχώρησεν εἰς Κλημεντοκαίσαρι καὶ ἐπαραπονέθη καὶ αὐτὸς ἐνώπιον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ κατὰ τοῦ Δ. Πλα-

πούτα ως αίτιου τοῦ κακοῦ. Ὁ δὲ Θ. Κολοκοτρώνης ἀφοῦ, ως ἀνωτέρω εἶπομεν, ἐπῆγεν εἰς Τριπολιτσᾶν καὶ ἔπαυσε τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, τὸν μεταξύ Μιστριωτῶν καὶ Ἀρκαδιῶν, ἔγραψεν εἰς τοὺς Παλουμπαίους καὶ Λαγκαδινούς καὶ τοὺς ἐφοβέρισεν, ὅτι, ἂν δὲν παύσουν τὰς μεταξύ των συγκρούσεις, θὰ ὑπάγῃ ὁ ἴδιος ἐκεῖ, καὶ τοιουτοτρόπως ἔπαυσαν αὐταὶ προσωρινῶς, διότι ὕστερον αὐταὶ ἐπαναλήφθησαν καὶ ἔγειναν περισσότερα δυστυχήματα καὶ φόνοι, ως ἀλλαχοῦ διηγούμεθα. Διὰ τὴν λείψῃ δὲ ὁ Πλαπούτας ἐκεῖθεν καὶ διὰ τὴν παύσουν αἱ τοιαῦται ἀνωμαλῖαι, τὸ Ἐκτελεστικὸν διέταξεν αὐτὸν νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν ἐκστρατείαν τῆς Στερεᾶς, ἀλλὰ δὲν ἐπῆγε, διότι ἀρρώστησεν. Ὁ Ἀντιπρόεδρος Θ. Κολοκοτρώνης ἐλθὼν, ως εἴρηται, εἰς Τριπολιτσᾶν καὶ καταπαύσας τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, καὶ τὰς ταραχὰς τῆς Δημιτσᾶνας, δὲν ἐγύρισε πάλιν ὀπίσω εἰς τὸ Κλημεντοκαίσαρι, ἔπου ἦτο τὸ Ἐκτελεστικόν, ἀλλ' ἐξακολούθει, κατὰ τὸν γενόμενον τότε διορισμὸν του, νὰ διοικῆ ὅλην τὴν Πελοπόννησον στρατιωτικῶς καὶ πολιτικῶς, ὑπογραφόμενος εἰς τὰ γενόμενα πρὸς τοῦτο ἐγγραφαὶ ως Ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ. Μετὰ ταῦτα ἐκατέβη εἰς τὴν Μεσσηνίαν πρὸς εἰσπραξίν τοῦ γενικοῦ ἐράνου, διότι ἡ Πελοπόννησος ὑπεχρέωθη νὰ καταβάλῃ πολλὰ χρήματα διὰ τὴν χρησιμεύσουν εἰς τὸν στόλον, καὶ διὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Ἐκτελεστικοῦ εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα. Οἱ Πελοποννήσιοι ἰδόντες τὸν Κολοκοτρώνην γενόμενον ὄργανον τῶν πολιτικῶν, καὶ περιφερόμενον πρὸς εἰσπραξίν ἐράνων, ἐλυπήθησαν ὅλοι, διότι ἤθελαν νὰ τὸν βλέπουν ἀρχηγὸν τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων, νὰ ἔβγῃ ἔξω εἰς τὴν Στερεάν, ἔπου τότε ὅλοι οἱ καπεταναῖοι τὸν ἐζήτουν διὰ τὴν τοὺς

βοηθήσῃ, καὶ νὰ λυτρώσῃ τὴν Στερεάν, τὴν ὁποίαν οἱ Τούρκοι ἐφοβέριζαν, καὶ ἦτο μέγας κίνδυνος. Ὅλοι δὲ τῶν ἐκεῖ ὀπλαρχηγῶν τὸν ἀπεδέχοντο ως ἀνώτερον διὰ τὴν ἡλικίαν, τὴν φρόνησιν καὶ τὴν φήμην του. Οὕτως ὁ Κολοκοτρώνης ἐξέπεσε τότε τῆς στρατιωτικῆς του ἀξίας. Μένων δὲ εἰς τὰς Καλάμας ἀρρώστησε καὶ αὐτὸς καὶ οἱ ἄλλοι στρατιῶται του, ως καὶ ὁ συμπέθερός του Κανέλλος Δεληγιάννης, ὁ ὁποῖος εἶχε διαταχθῆ νὰ ὑπάγῃ ἐκεῖ μὲ δύναμιν στρατιωτικὴν διὰ τὴν εἰσπραξίν τοῦ ἐράνου. Τοιουτοτρόπως ἐματαιώθη ἡ εἰς τὴν Στερεάν ἀποφασισθεῖσα ἐκστρατεία. Ἐνεκα δὲ τῶν συμβάντων εἰς τὴν Δημιτσᾶναν, ὁ Ἀντιπρόεδρος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἀναχωρήσαντες ἀπὸ τὰς Καλάμας κατὰ τὴν 25 Αὐγούστου 1823 ἀνέβηκαν εἰς Τριπολιτσᾶν.

Τὸ πολιτικὸν σύστημα τοῦ Ἀστρους ἐκτὸς τῶν ὄσων ἐκεῖ ἔπραξε διὰ τὴν ἐξοντώσῃ τοὺς ἐναντίους του, καὶ ἰδίως τὴν δύναμιν τοῦ Κολοκοτρώνη, μόνον πρὸς καιρὸν ἐμποδίσθη ἔνεκα τῶν συμβάντων εἰς τὴν Σιλήμναν, καὶ τῶν μετὰ ταῦτα, ἀλλὰ τῶρα πάλιν ἐκινήθη, καὶ ἔκρινε τὸν καιρὸν κατάλληλον διὰ τὴν ἀποκτῆσθαι τὸ Ναύπλιον καὶ διὰ τῶν ὀπλων ἀκόμη μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Κολοκοτρώνη ἀπὸ τὸ Κλημεντοκαίσαρι, διότι ἤθελε νὰ πῆξῃ ἐκεῖ τὴν φωλεάν του δι' ἀσφάλειαν. Τὸ Βουλευτικόν, ως εἶπαμεν, ἐσχημάτισεν, ἢ μᾶλλον ἐδιοργάνισε φατρίαν μεταξύ τῶν μελῶν του, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον καὶ ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴν καὶ τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. Ἀνώτερα δὲ μέλη τῆς φατρίας ταύτης ἦσαν ὁ Μαυροκορδάτος, ὁ ἀρχιερεὺς Ἀρτῆς Πορφύριος, ὁ Γεώργ. Λινιάν, ὁ Χριστοφόρος Περαιβός, ὁ Ἀρχιμανδρίτης Φλέσας, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς Παπαγεωργίου, ὁ Ἀνδρέας Ζαΐ-

μης, ὁ Ἀνδρέας Λόντος, οἱ Νοταραῖοι καὶ ἄλλοι πολλοὶ στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοί, ἔχοντες συντρόφους καὶ τοὺς Νησιώτας ἀδελφούς Κουντουργιώτας, τὸν Ἰωάννην Ὀρλάνδον, τοὺς ἀδελφούς Βουδούρη, τὸν Ἀναγνώστην Οἰκονόμου, τὸν Καρακατσάνην τοὺς Μποτασαίους, καὶ ἄλλους ἐκ τῶν ἄλλων νήσων, καὶ ὄλους τοὺς παραπονομένους καὶ ἐκτὸς τῶν πραγμάτων εὕρισκομένους. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ πατρία αὕτη οὐδετερώθη ἕνεκα τοῦ διορισμοῦ τοῦ Π. Μαυρομιχάλη, τοῦ Ἀνδρ. Ζαΐμη καὶ Σ. Χαραλάμπε καὶ ἄλλων τινῶν ὡς μελῶν τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, τούτων δὲ ἀπομακρυνθέντων, ὁ Μαυροκορδάτος ἤυρε καιρὸν καὶ διοργάνισεν ἄλλως πως τὴν πατρίαν του, καὶ ἀπὸ ἄλλα πρόσωπα, τὴν ὁποίαν ὠνόμασεν ἑταιρίαν τοῦ Ἡρακλέους. Ἐπιτήδειος δὲ ὢν εἰς τὰς μηχανορραφίας καὶ τὰς συνωμοσίας τὰς πολιτικὰς κατώρθωσε καὶ ἐσχημάτισε πλειοψηφίαν ἐν τῇ Βουλῇ, ἡ ὁποία σκοπὸν εἶχε τὴν ἀνατροπὴν ὄλων τῶν ἀποφασισθέντων ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως τοῦ Ἄστρους, τὴν κατάλυσιν τοῦ ὑπάρχοντος Ἐκτελεστικοῦ, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀναχωρήσει ἀπὸ τὴν ἔδραν του διὰ τὴν ἐκστρατείαν, καὶ τὸν σχηματισμὸν νέου ἐκ τῶν μελῶν τῆς νέας ἑταιρίας. Πρὶν ὅμως τούτων καὶ πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, ὄλοι ἐκεῖ εἰς Τριπολιτσᾶν ἐνωμένοι ἐψήφισαν καὶ τὸ πρῶτον δάνειον. Ὁ δὲ Μαυροκορδάτος διὰ νὰ ἔχη δύναμιν κατώρθωσεν, ὄχι μόνον δάνειον νὰ διαπραγματευθῆ ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τὴν Ἐθνικὴν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν ἔστειλε νὰ στρατολογήσῃ καὶ στράτευμα διὰ τὴν ἐλευθερίαν δῆθεν τῆς Ἑλλάδος, κυρίως ὅμως νὰ γείνη δικτάτωρ καὶ νὰ καταβάλλῃ τὸν πρίγκηπα Δ. Ὑψηλάντην, τοὺς προὔχοντας καὶ τοὺς στρατηγούς τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης καθ' ὃν χρόνον εὕρισκετο εἰς Κλημεντοκαίσαρι εἰδοποιήθη ἀμυδρῶς πως τὰ τεκταινόμενα, καὶ ὅταν ὕστερον ἦλθεν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν διὰ νὰ καθησυχάσῃ τοὺς στρατιώτας τοὺς Ἀρκαδιοὺς καὶ τοὺς Μιστριώτας, ἤυρε τὸ Βουλευτικὸν διωργανισμένον ἐναντίον αὐτοῦ καὶ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ. Τότε ἦλθεν εἰς λογομαχίαν πρὸς ὄλον τὸ Βουλευτικόν, τὸ ὁποῖον ἤθελεν ὡς Πρόεδρόν του τὸν γραμματέα τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Μαυροκορδάτον. Ὁ πολιτικὸς αὐτὸς πόλεμος ἔγεινε σφοδρὸς, καὶ ὅμως ἀπεφασίσθη νὰ σταλῆ εἰς τὸ Λονδίνον τῇ συνεργίᾳ τοῦ Μαυροκορδάτου ὁ Ἰωάννης Ὀρλάνδος πρὸς διαπραγμάτευσιν δῆθεν τοῦ δανείου, καὶ ἀντ' αὐτοῦ, ὅστις ἦτο Πρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ, ἐξέλεξαν τὸν Μαυροκορδάτον. Οὗτος ἤθελε τὸ Ναύπλιον ὡς ἔδραν τῆς Κυβερνήσεως πρὸς ἀσφάλειαν τῆς πατρίας, καὶ καθὼς τότε ἐλέγετο, σκοπὸν εἶχε συνεννοούμενος μετὰ τῶν στενῶν φίλων καὶ ὁπαδῶν του, νὰ παραδώσῃ τὸ Ναύπλιον εἰς τοὺς Ἄγγλους, ἂν τὰ γενικὰ πράγματα τοῦ ἔθνους ἀπετύγγανον. Ὁ Ἰ. Κωλέτης καὶ οἱ ὀλίγοι ὁπαδοί του, οἱ Γαλλόφρονες, νλλὰ πάλιν αὐτοὶ ἐφρόνουν, ἀλλ' ἐπειδὴ μόνον δὲν ἐδύξαντο ν' ἀνακατώσουν τὰ πράγματα, ἐσιώπων καὶ ἐφαίνοντο καὶ αὐτοὶ μετὰ τῶν λοιπῶν ὡς μία καὶ ἡ αὐτὴ πατρία ἐντὸς τοῦ Βουλευτικοῦ. Κατὰ δὲ τὰς γενομένας τότε λογομαχίας ἐκατάντησαν καὶ εἰς προσωπικότητα, ὁ δὲ ἀρχιερεὺς Ἄρτης ὀργισθεὶς ἐκτύπησε τὸν μηρόν του μετὰ τὸ χεῖρ του καὶ εἶπεν, ὅτι, ὅ,τι θέλει τὸ Βουλευτικὸν αὐτὸ καὶ θὰ γείνη, καὶ ἐπέμενε ἐπαινῶν τὸν Μαυροκορδάτον ὡς ἄνδρα ἐξέχοντα τῶν ἄλλων διὰ τὴν ἰκανότητά του, καὶ δι' ἄλλα πολλὰ. Τότε ὁ Κολοκοτρώνης ἀπευθυνόμενος εἰς τὸν ἀρχιερέα τοῦ ὑπενθύμισεν ἄλλην ἐποχὴν καὶ

ὀμιλίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν οὗτος εἶπε πολλὰς κατηγορίας κατὰ τοῦ Μαυροκορδάτου, ὅταν πάλιν ὁ Ἄρτης δικαιολογούμενος ἀπάντησεν, ὅτι ὅστις κάμνει τὸ κακόν, δύναται νὰ κάμη καὶ τὸ καλόν· τότε ὁ Κολοκοτρώνης θυμωθεὶς καὶ ἀνταποκρινόμενος πρὸς τὸ κτύπημα τοῦ μηροῦ τοῦ ἀρχιερέως ἔσεισε τὴν σπάθαν του· ὁ δὲ Ἄρτης εἶπε τότε· «σὺν μᾶς φοβερίζετε καὶ δὲν μᾶς θέλετε φεύγομεν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον», καὶ ἄρχισε νὰ βγαίνη ἔξω ἀπὸ τὴν αἴθουσαν τοῦ Βουλευτικοῦ, ὅτε ὁ Κολοκοτρώνης τὸν ἐπερίπαιξε καὶ τοῦ εἶπε· «πάρε καὶ τὰ παπούτσια σου, καὶ μὴν φύγῃς ξυπόλυτος». Τούτου γενομένου, διελύθη ἡ Βουλὴ, καὶ ὁ Κολοκοτρώνης θυμωμένος ἐπῆγεν εἰς τὸ σπίτι του, καὶ ἀμέσως ἐπρόσταξε νὰ τοῦ φέρουν τὸν Μαυροκορδάτον καὶ ἓνα γάϊδαρον νὰ τὸν βάλῃ ἐπάνω καὶ νὰ τὸν ἐξορίσῃ, διότι τοιοῦτοτρόπως τότε αἱ ἐξορίαι ἐσυνειθίζοντο μετὰ ἐμπαιγμοῦ ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας καθιερωμέναι. Ἄλλ' ὁ Ἄναγνώστης Δεληγιάννης ἐννοήσας τὸν Κολοκοτρώνην ἀπὸ τὸν θυμὸν του ἔτρεξε κατόπιν του διὰ νὰ τὸν ἐμποδίσῃ, καὶ νὰ μὴ προχωρήσῃ εἰς τοιοῦτον ἄτοπον πρᾶγμα, καὶ καταφρονήσῃ τοιοῦτοτρόπως ἄνθρωπον ὁμότιμον καὶ ἐγνωσμένον. Τὰ πάντα ἦσαν ἔτοιμα, ὅτε ὁ Ἄναγν. Δεληγιάννης ἐφθασεν εἰς τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ ἔπεσε παρακαλῶν αὐτὸν νὰ μὴ στηλιτεύσῃ τὸν Μαυροκορδάτον, λέγων, ὅτι τοῦτο ἦτο ἐντροπὴ καὶ βάρβαρος ὁ τρόπος νὰ τὸν βάλῃ ἐπάνω εἰς τὸν γάϊδαρον κατὰ τὴν Τουρκικὴν συνήθειαν καὶ νὰ τὸν κάμη ἐξορίαν (σεργουῆνι). Καὶ ἐγὼ δὲ εὐρεθεὶς ἐκεῖ τότε συνετέλεσα νὰ ἐμποδισθῇ ὁ παράξενος καὶ πρωτοφανῆς αὐτὸς ἐμπαιγμός. Ἄλλὰ διὰ τῆς μεσολαβήσεως ταύτης μόλις καὶ μετὰ βίας ὁ Κολοκοτρώνης συγκατέ-

νευσε εἰς τοὺς λόγους καὶ τὰς παρακλήσεις τοῦ Δεληγιάννη, καὶ οὕτω τὸ πρᾶγμα διεσκεδάσθη. Οἱ κλεφτοκαπεταναῖοι τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίως τῆς Πελοποννήσου, ὅσοι ἐσώζοντο κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, εἶχαν τὴν τόλμην νὰ ὀμιλοῦν ὡς δεσπότηαι ἢ ὡς κατακτηταί, καὶ τοῦτο προήρχετο ἀπὸ τὴν ἐλευθερίαν των. Οἱ προὔχοντες ὅμως καὶ οἱ ἀρχιερεῖς συνειθισμένοι εἰς τὴν δουλείαν, εἶχαν τὴν ὀμιλίαν των ἀκόμη φοβησμένην, καὶ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐνόμιζαν τοὺς κλεφτοκαπεταναίους ἐχθροὺς των φοβούμενοι μήπως τοὺς κατακτῆσουν, καὶ ἐκ τούτου ἐτρέφετο ἡ διχόνοια κατ' αὐτῶν. Πολλοὶ δὲ τότε συνεβούλευσαν τὸν Κολοκοτρώνην καὶ ἰδίως ὁ Δημ. Ὑψηλάντης, νὰ κατάσχη διὰ τῆς βίας ὅλα τὰ ἔγγραφα τοῦ Μαυροκορδάτου διὰ νὰ ἀποκαλυφθοῦν τὰ σχέδια, ἀλλὰ δὲν ἠθέλησεν, εἰπὼν, ὅτι αἱ πράξεις του θέλουν τὸν τιμωρῆσαι ἔπειτα. Τὰ δὲ γινόμενα μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ Μαυροκορδάτου τινὲς τὰ φορτώνουν εἰς τὸν Ἄναγνώστην Δεληγιάννην, ὅτι οὗτος τάχα τὰ ἐνήργησε διὰ νὰ διωχθῇ ὁ Μαυροκορδάτος καὶ νὰ διορισθῇ αὐτὸς εἰς τὴν προεδρείαν τῆς Βουλῆς, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀκόμη εἶπαν, ὅτι δῆθεν αὐτὸς ἔβαλε τὸν Κολοκοτρώνην νὰ φονεύσῃ τὸν Μαυροκορδάτον· τὰ ἐναντία ὅμως συνέβησαν.

Τούτων γενομένων οἱ βουλευταὶ ἐκυριεύθησαν ἀπὸ φόβον, καὶ θέλοντες νὰ ἐκδικηθοῦν τὸν Κολοκοτρώνην καὶ τὸ σύστημά του, καὶ νὰ θέσουν καὶ τὰ ὀργανισθέντα εἰς ἐνέργειαν, ἠῦραν ὡς αἰτίαν τὰ συμβάντα ταῦτα, ἄρχισαν νὰ σκόρπιζονται, καὶ δικαιολογοῦντες τὴν ἐκ τοῦ φόβου φυγὴν των, ἔλεγον, ὅτι τὸ Ἄργος εἶναι κατάλληλον ὡς ἔδρα, διότι κεῖται πλησίον τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, τὸ ὁποῖον τότε εὐρίσκετο εἰς τὸ Σοφικὸν καὶ τὴν Σαλαμίνα. Πρῶτος

δὲ πάντων ἔφυγεν ὁ Μαυροκορδάτος, ἐπῆγεν εἰς τὸ Κρανίδι, καὶ ἐκεῖθεν ἐπέρασεν εἰς τὴν Ὑδραν. Ἐνόσω δὲ ἔμεινεν ἐκεῖ ἔπεισε τοὺς ἀδελφοὺς Κουντουριώτας, καὶ σχεδὸν ὅλους τοὺς οἰκοκυραίους τῆς Ὑδρας παραστήσας εἰς αὐτούς, ὅτι θέλει κάμει τὴν Ὑδραν δέσποιναν ἑλῆς τῆς Ἑλλάδος, καὶ συνώμοσαν νὰ λάβουν διὰ τῶν ὅπλων τὴν Ἐθνικὴν κυριαρχίαν, τὸ ὅποιον παρέστησεν εἰς αὐτοὺς εὐκόλον διὰ τῶν χρηματικῶν μέσων, καὶ ἐκ τῆς ἐλπίδος τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ ψηφισθέντος δανείου. Ἐνώθη μετ' αὐτῶν καὶ τὸ σύστημα τοῦ Κωλέτη, τὸ ὅποιον ἦτο μὲν τότε ἀδύνατον, ἀλλ' ἐκαιροφυλάκει νὰ χύσῃ τὸ φαρμάκι του, ὅχι μόνον κατὰ τοῦ Μαυροκορδάτου, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, τὸν ὅποιον ἔβλεπεν ἀδάμαστον, καὶ διὰ νὰ τὸν καταδαμάσῃ ἐκατέρωθωσαν καὶ ἐξαπάτησαν τὸν Ζαΐμην καὶ ὅλον τὸ λοιπὸν σύστημα τῶν κοτσάμπασιδῶν. Ἐδιαίρεσαν τὴν Πελοπόννησον· τὸ Βουλευτικὸν ἐσχίσθη εἰς δύο, καὶ τὸ ἓνα μέρος ἀντέπραττε κατὰ τοῦ ἄλλου· τὸ δὲ Ἐκτελεστικὸν ἀσθενῶς ἔπραττε τὰ τῆς διοικήσεως. Ἐκ τούτων ὄλων ἐγεννήθη τέρας δικέφαλον διὰ νὰ διοικήσῃ τὸ ἔθνος.

Ἐν τούτοις πολλοὶ βουλευταὶ ἀναχωρήσαντες ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν κατέβησαν εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἄλλοι εἰς τὸ Ναύπλιον. Τὰ στρατεύματα τῶν ἐπαρχιῶν ἀνεχώρησαν, καὶ οἱ μὲν Μιστριῶται καὶ ἄλλοι Λεονταρίται καὶ Μεσσήνιοι ἐπῆγαν εἰς τὰς Πάτρας, οἱ δὲ Ἀρκαδινοί, Φαναρίται, καὶ ἄλλων τινῶν ἐπαρχιῶν ἐπῆγαν εἰς τὰ Μεγάλα Δερβένια καὶ πέρα εἰς τὴν Στερεᾶν μέχρι τῆς Κάζας καὶ τοῦ Ἁγίου Μελετίου. Τὸ Ἐκτελεστικὸν συνέστησε φροντιστήριον διὰ τὰς τροφὰς καὶ ἐδιώρισε φρονιστὴν τὸν Ῥήγαν Παλαμῆδην, καὶ βοηθοὺς αὐτοῦ τὸν Νικόλαον

Παπαδιαμαντόπουλον ἀπὸ τὴν Δημιτζάναν καὶ τὸν Ῥήγαν Καγιάν ἀπὸ τὰ Λαγκάδια. Τὸ φροντιστήριον τοῦτο ἦτο εἰς τὴν Σαλαμίνα.

Ἀφοῦ τὰ Πελοποννησιακὰ στρατεύματα ἐπῆγαν εἰς τὴν Στερεᾶν, οἱ Τούρκοι δὲν ἤλθαν εἰς μάχην, ἀλλ' ἀπεσύρθησαν. Λέγεται, ὅτι ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρούτσου τοὺς ἔπεισε νὰ ὑποχωρήσουν, εἶναι ὅμως ἄγνωστος εἰς ὅλους καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἱστορικοὺς ἡ αἰτία τῆς αἰφνιδίου τῶν Τούρκων ἀπομακρύνσεως. Ἐν τοσοῦτῳ ὁ γενικός, ὡς εἴρηται, ἔρανος διὰ τὴν ἐκστρατείαν τῆς ξηρᾶς καὶ τῆς θαλάσσης ἐγάθη. Τὸ φροντιστήριον ἐσπατάλησε τὰς τροφὰς εἰς μάτην καὶ ἄνευ λόγου, καὶ διὰ τοῦτο ὁ Παλαμῆδης ἐγκατέλιπε τὴν ὑπάρχουσαν Κυβέρνησιν, καὶ προσῆλθεν εἰς τὴν νέαν τοῦ Κουντουργιώτη, διότι αὕτη ἐνομιμοποίησε τὰς γενομένας καταχρήσεις του.

Τὸ Ἐκτελεστικὸν ἀντὶ νὰ ἔβγῃ ἔξω εἰς τὴν Στερεᾶν ἐπῆγεν εἰς τὸ Σοφικὸν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Σαλαμίνα καὶ τοιοῦτοτρόπως ἔμεινεν ἄπρακτον. Μόνον ἡ πολιορκία τοῦ φρουρίου τῆς Κορίνθου εἶχε καλῶς, τὸ δὲ Ἐκτελεστικὸν ἔστειλεν ὡς ἀρχηγοὺς τῆς πολιορκίας τῆς Κορίνθου τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην καὶ τὸν Σταίτικον Σταϊκόπουλον, καὶ διέταξεν ὅλους τοὺς Κορινθίους νὰ κάμουν στενωτέραν καὶ δυνατωτέραν τὴν πολιορκίαν. Πρὸς βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων καὶ τροφοδοσίαν αὐτῶν ἤλθαν Τούρκοι ἀπὸ τὰς Πάτρας διὰ θαλάσσης, καὶ ἀπεβιάσθησαν, ἀλλὰ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ συγκοινωνήσουν μὲ τοὺς πολιορκουμένους, διότι οἱ Ἕλληνες ἐπολέμησαν γενναίως καὶ ἀπέκρουσαν τοὺς ἀποβάντας εἰς τὴν παραλίαν Τούρκους, ἀπέκλεισαν δὲ καὶ ἐμπόδισαν τὴν ἔξοδον τῶν πολιορκουμένων, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἔτοιμοι νὰ καταβοῦν καὶ παραλά-

βουν τὰς τροφάς, καὶ ἔνεκα τούτου οὗτοι ἀπελπισθέντες ἐζήτησαν νὰ παραδοθῶν καὶ νὰ παραδώσουν καὶ τὸ φρούριον εἰς τὸν Κολοκοτρώνην.

Κατὰ τὸν μῆνα Σεπτέμβριον τὸ Ἐκτελεστικὸν ἦλθεν εἰς τὸ Ναύπλιον, καὶ ἐκεῖθεν ἐκάλεσε τὸν ἀντιπρόεδρον Θ. Κολοκοτρώνην νὰ μεταβῆ καὶ αὐτὸς ἐκεῖ. Αὐτὸς εἶχε δώσει δις τὴν παραίτησίν του ἀπὸ τὴν ἀντιπροεδρίαν, ἀλλὰ τὸ Ἐκτελεστικὸν δὲν τὴν ἐδέχθη, ἀλλὰ τὸν διέταξε νὰ υπάγῃ νὰ παραλάβῃ τὸ φρούριον τῆς Κορίνθου. Ἡ φρουρὰ τοῦ φρουρίου τούτου ὑπῆρχεν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Δράμαλη, καὶ φρούραρχος ἦτο ὁ ἀνωτέρω ρηθεις Ἀβδουλάχμπεης, τσιράκι τοῦ Ἀλῆ πασᾶ τῆς Ἡπείρου. Οὗτος μαθὼν, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης ἦλθε κάτω εἰς τὴν πόλιν, κατέβη ἀπὸ τὸ φρούριον καὶ τὸν ἀντάμωσεν, ἐσυμφώνησε μὲ αὐτὸν καὶ τοῦ παρέδωκε τὸ φρούριον. Οἱ Τοῦρκοι, κατὰ τὰ συμφωνηθέντα, ἀνεχώρησαν διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἀφοῦ παρέδωκε τὸ φρούριον εἰς τὴν Διοίκησιν, ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἐκεῖθεν μετὰ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ἀνέβη εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν.

Ἐνὸσφ τὸ Ἐκτελεστικὸν ἔμενον εἰς τὸ Ναύπλιον, ἐν τούτῳ τὸ Βουλευτικὸν ἐσυγκεντρώθη εἰς τὸ Ἄργος, μέλη δὲ τινα αὐτοῦ ὑπῆρχαν καὶ εἰς τὸ Κρανίδι. Οὗτοι ἐνήργουν ν' ἀρπάσουν τὴν ἐξουσίαν. Ὅσοι δὲ τῶν βουλευτῶν δὲν ἤθελαν ν' ἀναβοῦν εἰς Τριπολιτσᾶν ἐπήγαιναν εἰς τὸ Κρανίδι. Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας διεδόθη, ὅτι τὸ περιμενόμενον δάνειον ἔρχεται, καὶ ἀμέσως ἄρχισε νὰ δυναμὸνῃ ἡ φατρία τοῦ Κουντουργιώτη, τοῦ Κωλέτη καὶ τῶν λοιπῶν. Τότε τὸ Ἐκτελεστικὸν διέταξε τὸν φρούραρχον Ναυπλίου Πάνον Κολοκοτρώνην νὰ υπάγῃ εἰς τὸ Ἄργος

διὰ νὰ παραλάβῃ τὰ ἀρχεῖα τῶν Βουλευτῶν, νὰ μεταφέρῃ αὐτὰ εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Ἡ φρουρὰ ἔμως τοῦ Βουλευτικοῦ ἦτο μυστικῶς ραδιοῦρημένη, ὥστε νὰ μὴ ἀφήσῃ τὰ ἀρχεῖα. Ὁ Θεόδ. Ζαχαρόπουλος ἦτο ὁ ἐπὶ κεφαλῆς τῆς φρουρᾶς, καὶ ἐπειδὴ ἦτο γυναικιάδελφος τοῦ Νικήτα Σταματελοπούλου ἐνομιζέτο πιστός, καὶ ὡς τοιοῦτον τῷ ἐνεπιστεύθησαν τὴν ἀρχηγίαν τῆς φρουρᾶς· ἀλλ' αὐτὸς παρ' ἐλπίδα ἐφάνη ἀπιστος, διότι συναινοημένος ὢν μετὰ τῶν στρατιωτῶν τῆς φρουρᾶς, ἐμπόδισε τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ φρουράρχου Νουπλίου νὰ παραλάβωσι τὰ ἀρχεῖα, καὶ ἔνεκα τούτου ὁ Πάνος Κολοκοτρώνης, Τσώκρης καὶ ἄλλοι πολλοὶ ἐπήγαν εἰς τὸ Ἄργος παρέλαβαν τὰ ἔγγραφα καὶ τὰ ἔδωκαν εἰς τὸν Θ. Ζαχαρόπουλον διὰ νὰ ἀσφαλίσῃ αὐτὰ, ἐμπιστευθέντες αὐτὸν διὰ τὴν εἰρημένην συγγένειαν· ἀλλ' αὐτὸς, ὡς εἶπαμεν, τοὺς ἀπάτησε καὶ ὑπερασπίσθη τοὺς Βουλευτὰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἤθελαν νὰ χωρισθῶν, παρέδωκε εἰς αὐτοὺς τὰ ἀρχεῖα, καὶ οὗτοι ἀνεχώρησαν ἀμέσως εἰς τὸ Κρανίδι. Ὁ ἐπίσκοπος Βρεσθένης πρόεδρος τοῦ Βουλευτικοῦ ἔδωκεν εἰς τὸν Ζαχαρόπουλον καὶ πιστοποιητικὸν περὶ τῆς παραλαβῆς τῶν ἀρχείων. Ὁ θάνατος τοῦ Θ. Ζαχαροπούλου εἶναι παράξενος. Αὐτὸς μετὰ ταῦτα ἀβρώστησεν εἰς τὸ Ἄργος· ὁ ἰατρὸς διέταξε νὰ τὸν φλεβοτομήσουν, καὶ ἐνῶ τὸ αἷμα ἔρρεεν ἀπὸ τὰς φλέβας του, αὐτὸς ἐπῆρε κρασί καὶ ἔπινε λέγων· στίδσον αἷμα βγάξει, τόσον κρασί βάζει εἰς τὸν τόπον του, καὶ οὕτως ἀπέθανε.

Τὸ Κρανίδι εἶναι τόπος ξηρός, παράλιος, ἀπόκεντρος καὶ δυνατός. Οἱ συνελθόντες ἐκεῖ ἐμάζωσαν πολλοὺς στρατιώτας τοῦ τόπου, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἐξησχημένοι εἰς τὰ ὄπλα· ἔφεραν δὲ καὶ ἄλλους ἀπὸ τὰς πλησίον νήσους Ὑδραν

καὶ Σπέτσας. Ὅλος ὁ κάτω Ναχαγιᾶς καὶ ὅλον ἐπίσης τὸ Κρανίδι ἀπίστησεν. Οἱ Κρανιδιώται μάλιστα ἀπ' ἀρχῆς ἦσαν ἐχθροὶ τῶν ἄλλων Πελοποννησίων, διότι ἤθελαν τὸ Ναύπλιον ὡς ἰδικόν των, καὶ δικαιολογίαν πρὸς τοῦτο ἔφεραν, ὅτι αὐτοὶ ὑπέφεραν περισσότερον τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, καὶ προσεπάθουν μυριοτρόπως νὰ περιέλθῃ εἰς τὰς χεῖράς των. Νομίζοντες δέ, ὅτι ἂν προστεθῶσιν εἰς τὸ νέον σύστημα τοῦ Κουντουργιώτη, θὰ τὸ ἀπολαύσουν, ὅλοι προσῆλθαν εἰς αὐτὸ καὶ τοιουτοτρόπως τὸ σύστημα τοῦτο ἀπέκτησεν ἐξ αὐτῶν τῶν Κρανιδιωτῶν δύναμιν, καὶ ἐφοβέριζε τὸ νόμιμον Ἐκτελεστικόν, τὸ ὁποῖον ποτὲ δὲν ἐφρόνει, ὅτι ἤθελαν καταντήσῃ τὰ πράγματα εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον. Οἱ συναθρόντες εἰς τὸ Κρανίδι ἐκήρυξαν ἑαυτοὺς νομίμους, καὶ ἀνέδειξαν νέον Ἐκτελεστικόν, τοῦ ὁποῖου πρόεδρον ἐδιώρισαν τὸν Γεώργιον Κουντουργιώτην. Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ἔγειναν δύο Βουλευτικὰ καὶ δύο Ἐκτελεστικὰ ἐναντία μεταξύ των. Τὸ διήγημα τοῦτο φαίνεται Πελοποννήσιον, ἀλλ' εἰς ὅλα ταῦτα τὰ συμβάντα ἀνακατώθη ὅλον τὸ Ἔθνος, ἤτοι ἡ ἐλευθέρα Ἑλλὰς διηρημένη καὶ φατριάζουσα, ὡς ἀνωτέρω εἶπαμεν. Ὅλα δὲ τὰ μέχρι τοῦδε γενόμενα, ὡς καὶ τὰ μετέπειτα συμβάντα, ἐντὸς τῆς Πελοποννήσου ἐγένοντο. Ὅ,τι ἔπραττε τὸ ἓνα Ἐκτελεστικὸν τὸ ἄλλο τὸ κατέστρεφε, καὶ τὸ ἔκαμνε κατὰ τὴν ἀρέσκειάν του. Ἡ φατρία τοῦ Μαυροκορδάτου, Κουντουργιώτη καὶ Κωλέτη εἶχε μεθ' ἑαυτῆς ὅλους τοὺς Ρουμελιώτας. Αὕτη ἔκλωθε καὶ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, καὶ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἔθνους, διότι ἐν συντόμῳ ἐπολέμει τὸ πνεῦμα τοῦ Ἔθνους. Ἐδαπάνησε χρήματα, ἐδιωργάνισε στρατιωτας μισθωτοὺς πρὸς ἀσφάλειάν της, καὶ ἄρχισε νὰ ἀπειλῇ τὸ ἄλλο

Ἐκτελεστικόν, τὸ ὁποῖον ἦτο εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν. Ἐπειτα ἐπρόσθεσεν νέα μέλη εἰς τὸ νέον Ἐκτελεστικὸν τὸν Ἰωάν. Κωλέτην καὶ Παναγιώτην Μπότᾶσσην, καὶ ἀκολούθως ἔκαμον καὶ τὸν Ἀναγνώστην Σπηλιωτάκην, ἀντὶ τοῦ Ἀνδρέα Ζαίμη, ὅστις ἐχόλιασε νὰ ἦναι ἐκτελεστής, καὶ μετὰ ταῦτα ἔκαμαν τοιοῦτον τὸν Κωνσταντῖνον Μαυρομιχάλην. Πρὸς ταῦτα παρεσκεύασαν καὶ ἄλλα. Συνενοήθησαν μὲ τοὺς σωζομένους ἀκόμη τακτικούς καὶ λοιποὺς τοιούτους, οἵτινες εἶχαν ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Γκυβερνάτην φιλέλληνα, καὶ εὕρισκοντο τότε εἰς τὸ Ναύπλιον ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ φρουράρχου. Αὐτοὶ εἶχαν κατὰ νοῦν νὰ κυριεύσουν αἰφνιδίως τὸ Παλαμῆδι καὶ τὸ Ἰτσικαλέ. Τὸν σκοπὸν των τοῦτον ἔμαθεν ὁ φρούραρχος, καὶ διέταξε τοὺς ἀτάκτους στρατιώτας, οἱ ὅποιοι ἦσαν πιστοὶ εἰς αὐτὸν καὶ πλέον δυνατοί, νὰ ἐβγάλουν ἔξω τοῦ Ναυπλίου τοὺς τακτικούς, καὶ τοὺς ἔβγαλαν. Ὁ δὲ ἀρχηγὸς τῶν τακτικῶν Γκυβερνάτης ἐντρεπόμενος, διότι ἐφανερώθη ἡ ἐπιβουλὴ του, νὰ μένη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔφυγεν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ ἐκεῖ ἔμεινεν εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ, καὶ δὲν ἐγύρισεν ὀπίσω εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ πολεμήσῃ τοὺς Ἕλληνας. Μετὰ τοῦτο διελύθη πάλιν τὸ τακτικόν, ἀλλ' ὁ Π. Ῥόδιος ἐφάνη ἀρχηγὸς τῶν διασωθέντων, οἵτινες τὸν ἤθελαν. Οἱ φιλέλληνες ὅμως, ἰδόντες Ἕλληνα ἀρχηγὸν ἔφυγαν καὶ αὐτοὶ εἰς Αἴγυπτον πρὸς εὐρεσιν καλλιτέρας τύχης καὶ ὕλης μὴ συλλογισθέντες, ὅτι οἱ Τοῦρκοι εἶχαν μὲν πολλὴν ὕλην, ἀλλ' ὄχι καὶ ἰστορίαν. Οἱ Ἕλληνες ὅμως τότε ἦσαν πτωχοὶ καὶ δὲν εἶχαν τὰ ἀπαιτούμενα μέσα. Τὰ δὲ φιλελληνικὰ κομιτάτα τῆς Εὐρώπης ἔστειλαν εἰς αὐτοὺς βοηθήματα χάριν φιλανθρωπίας χριστιανικῆς τότε, διότι ἀκόμη

δὲν εἶχαν τακτοποιηθῆ τὰ πράγματα. Κατόπιν ὅμως ἐστάλησαν πολλαὶ καὶ μεγάλαι συνεισφοραί, ἀπὸ τὴν Εὐρώπην εἰς τροφὰς καὶ εἰς χρήματα.

Μετὰ ταῦτα οἱ ἐν Κρανιδίῳ ἀπέστειλαν ναυτικὴν δύναμιν εἰς τὸ Ναύπλιον διὰ νὰ παραλάβῃ τὸ φρούριον ἀπὸ τὸν Πάνον Κολοκοτρώνην· ἀλλ' αὐτὸς δὲν ἀνεγνώρισε τὰς διαταγὰς των, καὶ μάλιστα εἶπε πρὸς τοὺς ἀπεσταλμένους, ὅτι ἡ διαταγὴ των ἦτο παράνομος, καὶ ὅτι τὸ Ναύπλιον παρέδωκεν εἰς τὴν ἐμπιστοσύνην του ἡ νόμιμος Διοίκησις τοῦ Ἔθνους. Οἱ ἀπεσταλμένοι οὗτοι ἔμειναν ἐκεῖ μερικὰς ἡμέρας μὲ τὰ πλοῖά των, καὶ ἄρχισαν νὰ ῥαδιουργοῦν καὶ νὰ ὑπόσχωνται χρήματα εἰς τὴν φρουράν, καὶ ἄλλας πολλὰς ὠφελείας, ἂν ἐγκαταλείψουν τὸν φρούραρχον, καὶ παραδώσουν πρὸς αὐτοὺς τὸ φρούριον. Ἐπειτα ἐβγήκαν ἀπὸ τὰ πλοῖα εἰς τὸ Τσιβέρι πολλοὶ τῶν νησιωτῶν, καὶ ὅσοι ἐκ τῶν Πελοποννησίων ἦσαν μὲ αὐτούς, καὶ ἀνῆκον εἰς τὸ σύστημα τῶν κοτσαμπάσιδων, ἐκτὸς τῶν Δεληγιανναίων, οἱ ὅποιοι ἦσαν φίλοι πιστοὶ τοῦ νομίμου Ἐκτελεστικοῦ.

Τὸ νόμιμον Ἐκτελεστικὸν διέταξε τὸν Κολοκοτρώνην νὰ ἐμποδίσῃ τὰ στρατεύματα τοῦ νέου Ἐκτελεστικοῦ, τὰ ὅποια ἄρχισαν νὰ συναθροίζωνται διὰ νὰ πολιορκήσουν τὸ Ναύπλιον, καὶ συνάμα νὰ ἀποστείλῃ καὶ βοήθειαν τοῦ φρουρίου.

Κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἔγεινε ῥῆξις ἐμφύλιος εἰς τὴν Γαστούνην, τὴν ὁποίαν κατωτέρω θέλομεν διηγηθῆ, καὶ τοῦτο ἔγεινε κατὰ συμβουλήν τοῦ Ζαίμη, διὰ νὰ περισπᾶσῃ τὰς δυνάμεις τοῦ νομίμου Ἐκτελεστικοῦ. Οἱ διαταχθέντες ὑπὸ τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη νὰ ἐμποδίσουν τοὺς στρατιώτας τοῦ ἐναντίου συστήματος ἀφῆ-

καν τὰς θέσεις των καὶ ἔπιασαν αὐτὰς οἱ ἐναντίοι. Οἱ διαταχθέντες ἦσαν συγγενεῖς τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ ἕως τότε ἐνομιζόντο ἄνθρωποι πιστοί, διότι ἦσαν ὁ Πλαπούτας καὶ λοιποὶ συγγενεῖς του. Ἄλλ' αὐτοὶ ἀπεδείχθησαν ἄπιστοι, διότι συνεννοήθησαν μὲ τοὺς περὶ τὸν Κουντουριώτην, ἀποστείλαντες μυστικῶς τὸν Γεώργιον Δημητρακόπουλον εἰς τὴν Ὑδραν, καὶ ἔδωκαν καὶ ἐπῆραν πίστιν. Τοιοῦτοτρόπως πλέον ἄρχισαν νὰ γίνωνται φανερά τὰ αἷτια τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, καὶ ἡ ἀναρχία ἐπίσης ἄρχισε νὰ προβαίῃ μὲ πολλὴν ταχύτητα. Κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἐπαρουσιάσθη πάλιν ἡ παλαιὰ ἔχθρα τῶν Δεληγιανναίων καὶ τοῦ Δημητρίου Πλαπούτα. Ἄνθρωποι τῶν Δεληγιανναίων ὀπλισθέντες ἐπῆγαν ἕξαφνι εἰς τὸ χωρίον Παλούμπα διὰ νὰ τὸ κάψουν πρὸς ἐκδίκησιν διὰ τὸν τραυματισμὸν τοῦ Ἀνάστου Δεληγιάννη, καὶ διὰ τὰ λοιπὰ ὅσα προηγουμένως συνέβησαν εἰς τὴν Δημιτσάναν. Οὗτοι, ἀφοῦ ἐμβῆκαν εἰς τὸ χωρίον, ἐπιᾶσθησαν μὲ τὰ ὅπλα μετὰ τῶν εὐρεθέντων ἐκεῖ ὀλίγων τότε Παλουμπαίων. Αἱ γυναῖκες ἐκλείσθησαν εἰς τὰ σπίτια καὶ ἐπολεμοῦσαν ἕως νὰ ἔλθουν οἱ ἄνδρες των. Οἱ εἰσβαλόντες ἐσχότωσαν τὸν Τσιραλῆν, γαμβρὸν τοῦ Γεωργάκη Πλαπούτα καὶ ἔκοψαν τὰ μαλλιά τῆς γυναίκος του. Ὁ Δημήτριος Πλαπούτας τότε εὐρίσκετο εἰς τὴν Γαστούνην, καὶ μαθὼν τὰ γενόμενα ἐτάχυνε νὰ ἔλθῃ εἰς τοῦ Παλούμπα, καὶ πλησιάζων εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἀκοβαν, τμῆμα ἀνῆκον εἰς τοὺς Δεληγιανναίους. Ἐκεῖ δὲ τυχαίως εὐρέθη εἰς ἓνα σπίτι ἡ μία πλεξίδα τῆς κόμης τῆς Τσιραλοῦς, καὶ ἀπὸ τὸν θυμὸν των ἔκαψαν τὸ σπίτι καὶ ἐσχότωσαν τὸν οἰκοδεσπότην. Ἐσωρεύθησαν οἱ φίλοι τοῦ ἐνὸς μέρους καὶ τοῦ ἄλλου καὶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἄρχισεν εἰς τὰ γερά. Οἱ Λιοδωρίσιοι

ἐμβῆκαν εἰς τὸ τμήμα τῶν Δεληγιανναίων καὶ ἐφονεύθησαν κάμποσοι καὶ ἐκ τῶν δύο μερῶν ἀνακάτωσαν δὲ τοιουτοτρόπως ἔβην τὴν ἐπαρχίαν, καὶ ἡ ἀνωμαλία αὕτη ἔφερον ἐμπόδια εἰς τὰ πολιτικά πράγματα. Ὁ Θ. Κολοκοτρῶνης εἰς τὰ συμβάντα ταῦτα εὐρέθη εἰς πολὺ δεινὴν θέσιν. Ἐχὼν τὸν μὲν Πλαπούταν συγγενῆ, τοὺς δὲ Δεληγιανναίους συμπεθέρους νεωστὶ γενομένους, καὶ δόσας τὸν λόγον τῆς τιμῆς του νὰ φυλάξῃ πίστιν καὶ φιλίαν εἰλικρινῆ, δὲν ἐγνώριζε τί νὰ κάμῃ. Νὰ βοηθήσῃ τὸν ἕνα ὁ ἄλλος δυσαρεστεῖτο. Ἔνεκα δὲ τούτων τὸ Ἐκτελεστικὸν εὐρέθη εἰς ἀμηχανίαν, διότι ἡ δύναμις του ἦσαν αὐτοί. Ἐβιάσθη ὅμως καὶ ἔστειλεν ἐπιτροπὴν συγκειμένην ἀπὸ τὸν Ἀνδρέαν Μεταξᾶν, τὸν ἀρχιμανδρίτην Φλέσαν καὶ τὸν Χαράλαμπον Μπεροῦκαν διὰ νὰ καθησυχάσουν τὰ πράγματα. Ὁ Φλέσας ὅμως ἀνῆκεν εἰς τὸ σύστημα τοῦ Κουντουργιώτη καὶ μυστικῶς συνεννοεῖτο μετὰ τοῦ Πλαπούτα, μυστήριον, τὸ ὁποῖον τὸ Ἐκτελεστικὸν δὲν ἐγνώριζε, καὶ ἔνεκα τούτου οἱ ἀπεσταλμένοι ἀντὶ νὰ σβύσουν τὸν πόλεμον, τὸν ἀναψαν περισσότερον. Αὐτοὶ ἐπῆγαν ἕως εἰς τὸ χωρίον Μαγούλιαν, ὃ δὲ Κολοκοτρῶνης εἰς τοῦ Σέρβου καὶ εἰς τὰ Λαγκάδια, καὶ οὕτω μόλις ἐκατέρωσαν νὰ ἐμποδίσουν προσωρινῶς τὸ κακόν.

Πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων θέλουν νὰ ὀμιλοῦν περὶ τοῦ Κολοκοτρῶνη καὶ τῶν προϋχόντων, καὶ ἰδίως τῶν ἀδελφῶν Δεληγιανναίων διὰ τὰ γενόμενα πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ πῶς τότε ταῦτα ἔγειναν. Εἰς τὴν Πελοπόννησον οἱ κλέφται ἐξεκουρβουλώθησαν, εἴτε τῇ θελήσει τῶν κοτσαμπάσιδων, εἴτε διότι οἱ Τούρκοι πλέον εἶδαν, ὅτι εἶχαν ἀγριεύσει πολλοὶ τῶν ραγιαδῶντων, καὶ δια τοῦτο ἐπροκάλεσαν, ὅχι μόνον τὴν συνδρο-

μὴν τῶν δυνατῶν ἐν γένει Τούρκων τῆς Πελοποννήσου, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ αὐτὴν τὴν βοήθειαν τοῦ Σουλτάνου, ὥστε ἀφεύκτως νὰ φονευθοῦν οἱ κλέφται, καὶ τοιουτοτρόπως καὶ οἱ προεστοὶ ἐν γένει θέλοντες καὶ μὴ θέλοντες, καθὼ ὑπάλληλοι τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας, συνεβοήθησαν αὐτὴν εἰς τὴν καταδίωξιν.

Τὸ αὐτὸ δὲ ἔπραξε καὶ ὁ πατέρας τῶν Δεληγιανναίων ὁ γέρω Γιάννης Δεληγιάννης. Τὰ στρατεύματα τοῦ Σουλτάνου πολλὰς παραβιάσεις ἔκαμαν εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου καὶ ἰδίως εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Καρύταινας ὡς φωλεὰν τῶν Κολοκοτρωναίων καὶ πολλῶν ἄλλων κλεφτῶν, ἔνεκα δὲ τούτου ἔβλοι οἱ ἄνθρωποι ἐσηκώθησαν εἰς τὸ πόδι καὶ μὲ τὰ ὅπλα εἰς τὰς χεῖρας, καὶ μολονότι ἦτο χειμῶνας καὶ τὰ βουνὰ χιονισμένα, μολαταῦτα καὶ οὕτως ἀκόμη ἐλήφθη τὸ μέτρον τῆς καταδιώξεως. Ὅθεν οἱ κλέφται μὴ ἔχοντες τόπον νὰ σταθοῦν, διότι οἱ Τούρκοι ἐφρόντισαν καὶ ἔπιασαν ἔλους τοὺς συγγενεῖς των, καὶ τοὺς φίλους, τοὺς λεγομένους γιατάκιδες, μέτρον πολὺ αὐστηρόν, καὶ ἔπειτα ἔβαλαν τὴν ἀγχόνην (φοῦρκαν) καί, σκότωσε ἀπ' ἐδῶ, σκότωσε ἀπ' ἐκεῖ, ἀγρίευσαν τοὺς ραγιαδες, οἱ ὁποῖοι ἔγειναν θηρία, ἀπὸ τὰς καταδιώξεις, τὰς ἀγγαρείας καὶ τὰ ἄλλα ἔξοδα, διότι τὸ βᾶρος ἔβλον ἔπεσεν εἰς τοὺς κατοίκους. Ἡ πίστις ἐχάθη, καὶ ἄρχισεν ἡ ἀπιστία, οὔτε οἱ κουμπάροι, οὔτε οἱ συγγενεῖς οὔτε οἱ φίλοι πλέον ἐδέχοντο κλέφτην, οὔτε ψωμί ἔδιδαν, διότι, ὅστις ἐβοήθει, ἢ ἔκρυπτε κλέφτην ἐφονεύετο ἀκρίτως. Τοιουτοτρόπως ἔβλα τὰ μέσα τῆς σωτηρίας των ἐχάθησαν, καὶ ἐπὶ τέλος καὶ αὐτοὶ ἀπέκαμαν, ἢ δὲ ζωὴ εἰς αὐτοὺς ἔγεινε πλέον βαρετὴ, διότι δὲν εὔρισκον τόπον νὰ σταθοῦν, οὔτε ψωμί νὰ φάγουν, οὔτε νὰ κοιμηθοῦν, καὶ εἰς τὰ νερά

μέσα ἂν ἤθελαν νὰ ἔμβουν καὶ ἐκεῖ κυνηγημένοι καὶ φονευμένοι εὐρίσκοντο. Τότε πλέον ἀντὶ νὰ κόψουν τὸ κεφάλι τοῦ προεστοῦ τῆς ἐπαρχίας Καρύταινας γέρω Γιάννη Δεληγιάννη, ὡς καὶ τῶν δευτερωτέρων προεστῶν τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας καὶ τῶν κωμοπόλεων, τοὺς ὁποίους οἱ Τούρκοι, αὐτοὺς καὶ τὰς οἰκογενεῖας τῶν εἶχαν εἰς τὰς χεῖράς τῶν ἐτοίμους εἰς θάνατον, ἂν καὶ πολλοὺς ἄλλους οἱ Τούρκοι ἐθανάτωσαν διὰ τοῦ ἀνασκολοπισμοῦ (παλοκώματος), τοῦ ὀδυνηροῦ τούτου εἶδους τοῦ θανάτου, καὶ ὁ Δεληγιάννης καὶ ὅλοι οἱ λοιποὶ συνετέλεσαν καὶ ἐχάθησαν οἱ κλέφται. Ἀφοῦ δὲ ἔγεινεν ἡσυχία, ἀκούσθη ὕστερα, ὅτι ὁ Θ. Κολοκοτρώνης ζῆ καὶ εὐρίσκεται εἰς τὴν Ζάκυνθον, καὶ κατόπιν ἐπειδὴ τὸ πρᾶγμα ἐπαλαίωσε, καὶ οἱ Τούρκοι δὲν εἶχαν πλέον τὸν φόβον τῶν κλεφτῶν, καὶ καμμία ζήτησις αὐτῶν δὲν ἐγένετο, οἱ ἀδελφοὶ Δεληγιανναῖοι, καὶ ἰδίως ὁ Γέρω Γιάννης ἔστειλεν ἄνθρωπον εἰς τὴν Ζάκυνθον διὰ νὰ βεβαιωθῆ καλῶς περὶ τῆς ζωῆς τῶν κλεφτῶν, διότι ὅσοι ἐξ αὐτῶν ἐσώθησαν ἐκεῖ κατέφυγαν.

Κατόπιν οἱ κλέφται ἐζήτησαν τὰς οἰκογενεῖας τῶν, καὶ οἱ πλησιέστεροι αὐτῶν προεστοὶ τὰς συνέδραμον καὶ τὰς ἀπέστειλαν, ὅχι τόσο ἀπὸ καλοῦ ἢ ἀπὸ θέλῃσιν, ὅσον διὰ νὰ ἀπομακρύνουν τὸ κακὸν ἀπὸ τὸν τόπον τῶν μίαν ὥραν ἀρχήτερα, καὶ νὰ μὴ μένη εἰς αὐτὸν ἡ ζύμη του.

Οἱ κλέφται εἶχαν ληψοδοσίας μὲ πολλοὺς φίλους τῶν, εἰς τοὺς ὁποίους εἶχαν ἀφήσει τὰ πράγματά τῶν τὰ πολύτιμα καὶ τὰ ὄπλα τῶν. Ἐδῶ δὲ καὶ ἐκεῖ εἶχαν δανείσει καὶ πολλοὺς διὰ γραπτῶν ὁμολόγων, οἱ περισσότεροι τῶν ὁποίων ὕστερα ἀρνοῦντο νὰ ἐπιστρέψουν τὸ

χρεωστούμενον δάνειον· οἱ δὲ κλέφται ἔστειλαν πολὺ κρυφὰ καὶ ἐζήτουν τὸ ἰδικόν τῶν παρακλητικῶς διὰ νὰ ζήσουν, διότι ἄλλον πόρον δὲν εἶχαν, καὶ ἐπειδὴ εἶχαν ἀνάγκη συνδρομῆς ἀνωτέρου καὶ δυνατοῦ, ὁ ὁποῖος νὰ πειθαναγκάσῃ, καὶ νὰ φοβηρίσῃ ἀκόμη τοὺς χρεώστας κατέφυγαν εἰς τὸν Γέρω Γιάννη τὸν προεστῶτα, ὅστις ἐγνώριζεν, ὅτι οἱ κλέφται εἶχαν στείλει καὶ ἄνθρωπον πιστόν, γνώριμον καὶ φίλον στενὸν τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη. Ὁ δὲ Γέρω Γιάννης ἐζήτησε καὶ ἔλαβε κατάλογον παρὰ τοῦ ἀνθρώπου περὶ ὄλων ἐν γένει, τὰ ὁποῖα οἱ κλέφται εἶχαν νὰ λάβουν, καὶ ὑπεσχέθη νὰ τὰ εἰσπράξῃ καὶ νὰ τὰ ἀποστείλῃ· ἀλλὰ τοὺς ἀπάτησε καὶ δὲν ἐξετέλεσε τὴν ὑπόσχεσίν του, καὶ ἔνεκα τούτου ὁ Θ. Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Γέρω Γιάννης ἔγειναν ἐχθροὶ ἀδιάλλακτοι, καὶ ὅχι διὰ τὰ προηγούμενα, τὰ ὁποῖα ἀπέδωκαν εἰς τὴν ἀνωτέραν βίαν. Καὶ ὅμως καὶ αὐτὴ ἡ ἔχθρα ἢ μεταξὺ Δεληγιάννη καὶ Κολοκοτρώνη ἐπαρουσιάσθη τοιαύτη, ὥστε ἔφερε τὴν καταδρομὴν τοῦ Πασᾶ τῆς Πελοποννήσου κατὰ τῆς οἰκογενεῖας τῶν Δεληγιανναίων, οἱ ὁποῖοι διὰ νὰ σωθοῦν ἔστειλαν εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸν Νικόλαον Δεληγιάννην καὶ τὴν ἀδελφὴν τῶν Ἑλένην ἄγαμον, μνηστὴν δὲ τοῦ Ἀνδρέα Ζαΐμη, μὲ πολλὰ πράγματά τῶν. Ὁ δὲ Θ. Κολοκοτρώνης, ἐπειδὴ ἐπῆγε πρότερον εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ εἶχεν ἀποκατασταθῆ ἐκεῖ, ἅμα εἶδε τοὺς ἀνωτέρω, ἀμέσως ἐσυγκινήθη ἀπὸ αἴσθημα πατριωτισμοῦ, ἐνθυμηθεὶς καὶ αὐτὸς τὰ δεινὰ τῆς ἐκτοπίσεως εἰς ξένην γῆν, μακρὰν τῶν συγγενῶν, τῶν φίλων, καὶ τῶν τάφων τῶν πατέρων, ἐλησμόνησεν τὰ ἰδικὰ του παθήματα καὶ ἐπεδόθη νὰ περιποιηθῆ τοὺς κατατρεγμένους, εἰς τοὺς ὁποίους ἔδειξεν ἀγάπην ἀδελφικὴν καὶ φιλογενῆ περιποίησιν διὰ πολλοὺς μῆ-

νας, κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ Δεληγιανναῖοι ἔμειναν εἰς τὴν Ζάκυνθον, καὶ μάλιστα καὶ ἀδελφοποίησιν ἕκαμαν· οὐδεὶς δὲ λόγος πλέον ἔγεινεν ἐκ μέρους τοῦ Θ. Κολοκοτρῶνῃ διὰ τὰ προγενέστερα.

Κατόπιν ὁ Κολοκοτρῶνῃς κατώρθωσε καὶ διὰ τοῦ Ἀρμοστοῦ τῆς Ἐπτανήσου ἔλαβε τὴν ἄδειαν παρὰ τῆς Τουρκικῆς ἐξουσίας νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν ποθητὴν του πατρίδα. Ἐλθὼν δὲ ἐπισήμως, ἐπῆγε κατ' εὐθείαν εἰς τὰ Λαγκαδία, ὅπου ἐφιλοξενήθη ἀπὸ τοὺς Δεληγιανναίους πλουσιοπάροχα· ἐφιλιώθησαν καὶ δὲν εἶχαν πλέον καμμίαν ἔχθραν, καὶ ἀπόδειξις τούτου εἶναι, ὅτι ἅμα ἐπαρουσιάσθη ἡ Ἐταιρία τῶν φιλικῶν, ἀμέσως ἤρχισαν αἱ μεταξὺ τῶν συνεννοήσεις περὶ τῆς μελλούσης σωτηρίας καὶ περὶ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐθνικῆς ἐπαναστάσεως.

Κατὰ δὲ τὸν μῆνα Ἰανουάριον τοῦ 1821, οἱ Δεληγιανναῖοι μαθόντες, ὅτι ὁ Κολοκοτρῶνῃς ἦλθεν εἰς τὴν Μάνην πολὺ ἐχάρησαν· πρόθυμοι δὲ ἐφάνησαν, καὶ δι' ἀνθρώπων μυστικῶν καὶ ἐγγράφως ἔστειλαν καὶ προσεκάλεσαν αὐτὸν νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν πατρίδα διὰ νὰ συναγωνισθοῦν ὡς ἀδελφοί.

Ὅθεν, ὡς ἀνωτέρω εἶπαμεν, τὰ πράγματα εἶχαν ἐξομαλυνθῆ καὶ καμμία ἔχθρα δὲν ὑπῆρχε μεταξὺ Δεληγιανναίων καὶ Κολοκοτρῶνῃ. Ὅλα δὲ ὅσα ἔγειναν ὕστερον μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐξ αἰτίας τοῦ Δημητρίου Πλαπούτα ἔγειναν καὶ ὄχι τοῦ γέρου Κολοκοτρῶνῃ. Ὁ Πλαπούτας συγγενὴς τῶν Δεληγιανναίων πρότερον, εὖνους καὶ σχετικὸς, καὶ τοι ὑποδεέστερος, βοηθούμενος ὅμως ὑπ' αὐτῶν κατώρθωσε, διὰ μέσου καὶ τῶν λοιπῶν προὔχόντων, καὶ ἔγεινε κάποιος τῆς ἐπαρχίας. Γενομένης δὲ τῆς ἐπαναστάσεως ἐβουλεύθη νὰ γείνη κατὰ πάντα ἀνώτερος

καὶ νὰ ὑποσκελίσῃ καὶ μικρύνῃ τὴν δόξαν καὶ τὴν ὑπόληψιν, τὴν ὁποίαν οἱ Δεληγιανναῖοι εἶχαν ἀποκτήσει, καὶ ἐντεῦθεν ἐπήγασαν ὅλα τὰ μεταξὺ τῶν κακὰ, ὁ δὲ Θ. Κολοκοτρῶνῃς δωρεὰν ἦλθεν εἰς τὸ μέσον ὡς ἐχθρὸς.

Ἐν τούτοις ἡ δύναμις τοῦ νέου Ἐκτελεστικοῦ ἐτυγκεντροῦτο εἰς τὸ Ἄργος διὰ νὰ πολιορκήσῃ τὸ Ναύπλιον. Τότε πάλιν παρουσιάσθη καὶ ἄλλος κλάδος τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Ἡ Ἀχαικὴ ἑταιρία τῶν κοτσαμπάσιδων πρόεδρον ἔχουσα τὸν ἀρχιερέα Γερμανόν, καὶ ὀργανισμὸν ἀριστοκρατικόν, πολλοὺς δὲ κλάδους εἰς τὰς ἐπαρχίας Πατρῶν, Βοστίτσας καὶ Καλαβρυτῶν, αὐτὴ ἄνοιξε τὸν πόλεμον εἰς τὴν Ἠλείαν. Τοῦτο ἦτο σχέδιον τοῦ Ἀνδρέα Ζαΐμη, ὡς ἀνωτέρω εἶπομεν, καὶ αὐτὸς μάλιστα ὁ ἴδιος ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς τοιαύτης ἐστρατείας, θέλων οὕτω νὰ ἀναστατώσῃ ὅλην τὴν Πελοπόννησον. Ἐξεστράτευσε δὲ ἐκεῖ εἰς Γαστούνην διὰ νὰ τιμωρήσῃ τὸν Γεώργιον Σισίνην, ὡς φίλον τοῦ Κολοκοτρῶνῃ, καὶ διὰ νὰ κατακτήσῃ καὶ τὴν ἐπαρχίαν ταύτην ὡς πλουσίαν καὶ νὰ τὴν ἔχη ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῆς ἑταιρίας. Ταῦτα δὲ ὅλα γενόμενα τὸ ἓνα ἐδῶ, καὶ τὸ ἄλλο ἐκεῖ, ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀδυνάτισαν τὸ Ἐκτελεστικόν. Ὁ δὲ Γεώργιος Σισίνης ἀπειλούμενος ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τοῦ Κολοκοτρῶνῃ, ὡς καὶ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, τὸ ὁποῖον διέταξε τοῦτον νὰ ὑπάγῃ εἰς βοήθειαν τοῦ Σισίνη, διότι ἡ δύναμις τῶν Καλαβρυτινῶν καὶ τῶν Βοσσιτσάνων εἶχε συγκεντρωθῆ εἰς Λεχενά, εἰς τὴν Ἀντραβίδα καὶ εἰς τινα ἄλλα χωρία τῆς Γαστούνης.

Κατὰ τὰ μέσα τοῦ μηνὸς Δεκεμβρίου ὁ Κολοκοτρῶνῃς ἐξεστράτευσε εἰς τὴν Γαστούνην, καὶ ἅμα ἀκούσθη τοῦτο, οἱ στρατιῶται τοῦ Ἀνδρέα Ζαΐμη καὶ Ἄνδρ. Λόντου ὑπεχώρησαν καὶ δὲν ἔμειναν νὰ πολεμήσουν, εἴτε διότι

ἐφοβήθησαν τὴν δύναμιν τοῦ Κολοκοτρώνη, εἴτε διότι ἠθέλησαν ν' ἀποφύγουν τὸν ἐμφύλιον πόλεμον. Τοιοῦτο-τρόπως ὁ μὲν Ἀνδρέας Ζαΐμης ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν εἰς Αἴγιον, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἐπῆγεν εἰς τὸν Πύργον, καὶ ἐκεῖθεν μὲ πολὺ σῶμα στρατιωτῶν ἦλθεν εἰς τὴν Ἀρκαδίαν. Οὕτω τὸ ἔτος 1823 ἐτελείωσε καὶ ἄρχισε τὸ 1824.

1824

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'.

Ἑταιρία ἢ Ἀδελφότης. — Συμπλοκὴ ἐν Τριπόλει. — Τὰ πρὸ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. — Ἐμφύλιος πόλεμος.

Κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1824 ἐφανερῶθη ἐντὸς τῆς Τριπολιτσᾶς ἑταιρία τις ὀνομαζομένη « Ἀδελφότης ». Αὕτη εἶχε προηγουμένως διοργανωθῆ ἀπὸ τὸν Γεώργιον Βάρβογλην, Γεώργιον Γαλανόπουλον καὶ πολλοὺς ἄλλους ἐκ τῆς πόλεως. Ἡ ἑταιρία αὕτη εἰς μὲν τὸ φανερόν διέ-διδεν, ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς ἦτο ἡ κοινὴ μεταξὺ τῶν ἐταίρων ὑπεράσπισις, καὶ διὰ τοῦτο πολλοὺς τῶν πολιτῶν ἐκατή-χησε, κρυφίως ὅμως κύριον καὶ ἀληθινὸν σκοπὸν εἶχε τὴν κατάλυσιν τοῦ Ἐκτελεστικοῦ καὶ τὴν καταδίωξιν τοῦ Κολοκοτρώνη. Αἰτία δὲ τῆς συστάσεως τῆς ἑταιρίας ταύτης ἦτο ἡ ἐξῆς· ἡ Τριπολιτσᾶ εἶναι τὸ κέντρον τῆς Πελοποννήσου, καὶ καθ' ὅλον τὸν ἀγῶνα τὰ διάφορα στρατεύματα διήρχοντο διὰ τῆς πόλεως, καὶ ἔμεναν εἰς αὐτήν. Τὰ δὲ στρατεύματα τοῦ Κολοκοτρώνη διέτριβον ἐκεῖ περισσό-τερον χρόνον, διότι ὁ ἀρχηγὸς των εἶχεν τὴν κατοικίαν

του εις την Τριπολιτσάν. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ὑπῆρχον στρατῶνες οἱ στρατιῶται εἶχαν καταλύματα εις τὰς οἰκίας, ἔτρωγαν καὶ ἔπιναν τὰ κρασιὰ τῶν πολιτῶν, οἱ ὅποιοι ἐλάμβανον ἀπόδειξιν τῆς δαπάνης παρὰ τῆς Διοικήσεως, διότι αὕτη δὲν εἶχε χρήματα νὰ πληρώνη ἀμέσως. Ἐκτὸς τούτου, καθὼς εἶναι ἐπόμενον, ἐγίνοντο καὶ ἀταξίαι καὶ ἄλλαι ἐνοχλήσεις ἀπὸ μέρους τῶν στρατιωτῶν, οἵτινες ἐπαρακινουνοῦτο εις ταῦτα ἀπὸ τοὺς γείτονας τῆς πόλεως, καὶ τοιουτοτρόπως τὰ παράπονα ἐπλήθυναν. Πολλοὶ δὲ τῶν κατοίκων ἔτρεφαν πάθος ἐναντίον τῶν Κολοκοτρωναίων ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως, ὅταν ἀπὸ τὴν Κάρινθον τὰ στρατεύματα τοῦ Δ. Ὑψηλάντη ἐγκαταλείψαντα αὐτόν, ἐγύρισαν εις τὴν Τριπολιτσάν διὰ τὰ λάφυρα, καὶ ἔκαμαν νέαν ἔφοδον ἐναντίον ἐκείνων, οἱ ὅποιοι πρότερον ἐλαφυραγωγῆσαν τοὺς Τούρκους, καὶ πολλοὺς τῶν κατοίκων τῆς πόλεως ἐγύμνωσαν, καὶ τοὺς ἄρπασαν τὰ λάφυρα. Ἐπειτα δὲ ἡ φρουρὰ τοῦ πολιτάρχου Πάνου Κολοκοτρῶνη ἐπιτάσθη μὲ τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως, καὶ κατὰ τὴν συμπλοκὴν ταύτην ὁ Κωνσταντῆς Φουντᾶς ἐσχότωσε τὸν Βλαντούσην, ὁ ὅποιος ἦτο γνωστὸς καὶ καπετάνιος τοῦ τόπου. Ὅλα αὐτὰ τὰ γινόμενα ἀπὸ καιροῦ εις καιρόν, οἱ συστήσαντες τὴν ἐταιρίαν τῆς Ἀδελφότητος τὰ ἐκρέμασαν ἀδίκως εις τὴν ράχιν τοῦ Κολοκοτρῶνη.

Οἱ ἀποτελοῦντες τὴν Ἐταιρίαν ταύτην ἐνώθησαν, φυσικῶ τῷ λόγῳ, μὲ τὴν Διοίκησιν τοῦ Κουντουργιώτη, ἣτις ἀκόμη εὕρισκετο εις τὸ Κρανίδι, καὶ ἡ ὁποία τοὺς ἔδωκε διπλώματα καὶ ὑπόσχεσιν, ὅτι θὰ τοὺς πληρώσῃ μισθοὺς ἅμα ἔλθῃ τὸ περιμενόμενον δάνειον. Ἐν τῷ μεταξύ τούτῳ, καὶ ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ Κολοκοτρῶνη, ἔγεινε εις Τριπολιτσάν συμπλοκὴ, εἴτε τυχαία, εἴτε ὑποκινή-

θεῖσα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἐταίρους τῆς Ἀδελφότητος, διότι τοῦτο εἶναι ἄδηλον. Ἐνας ἀξιωματικὸς τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Φλέσα Βασίλειος Σταίικος ὀνομαζόμενος καὶ Τριπολιτσιώτης ἐφόνευσεν ἕνα φοῦρναρην, καὶ διὰ τὸν φόνον τοῦτον ὅλοι οἱ πολῖται ἐθύμωσαν καὶ ἐσηκώθησαν εις τὸ πόδι. Τότε ἀνακατώθη τὸ Ἐκτελεστικὸν καὶ τὰ μέλη τοῦ Βουλευτικοῦ ὅσα ἦσαν εις Τριπολιτσάν. Οἱ Ἀρχηγοὶ τῆς Ἀδελφότητος πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ των ἐρέθισαν τὸν ὄχλον, ὁ ὅποιος συναχθεὶς ἄρχισε νὰ φωνάζῃ· κάτω τὸ Ἐκτελεστικόν, καὶ ἐζήτει τὴν Διοίκησιν τοῦ Κουντουργιώτη. Τὸ Ἐκτελεστικόν, ἐπειδὴ ἦτο ἀδύνατον δὲν εἰσακούετο, καὶ διὰ τοῦτο ἔγραψεν εις τὸν Κολοκοτρῶνην νὰ προφθάσῃ τὸ ταχύτερον καὶ νὰ ἔλθῃ εις βοήθειάν του. Ὁ ὄχλος νομίζων, ὅτι ὁ Φλέσας ἔχει κρύψει τοὺς φονεῖς τοῦ φοῦρναρη εις τὸ σπίτι του συνηθροίσθη ἔνοπλος καὶ κρατῶν εις τὰς χεῖρας ἀναμένους δαυλοὺς ἐπερικύκλωσε τὴν οἰκίαν καὶ ἤθελε νὰ τὸν καύσῃ. Τότε πλέον ἐφάνησαν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν συνωμοτῶν καὶ τοῦ ὄχλου, καὶ πρὸ πάντων ὁ πρὸ ὀλίγου ἐλθὼν Μῆτρος Μποταίτης, ὅστις πρὸ πολλοῦ ἔλειπεν ἔξω τῆς Πελοποννήσου, καὶ δὲν ἦτο εις τὴν ἐπανάστασιν. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἦτο ράπτης τὸ ἐπάγγελμα, καὶ ἀκολούθει ἕνα ἔκπτωτον πασᾶν τῆς Πελοποννήσου· ἐπανελθὼν δὲ ἔφερε καὶ ὀλίγα χρήματα, τὰ ὅποια ἀπὸ τὴν τέχνην του εἶχεν ἀποκτήσει, καὶ νυμφευθεὶς, ἔγεινε σύγγαμβρος τοῦ Γ. Γαλανοπούλου, ὅστις τὸν ἐβοήθησε καὶ τοῦ ἔδωκε καὶ τὴν ἀρχηγίαν ὄλων τῶν ἄλλων συνωμοτῶν, τοὺς ὁποίους ἔσυρε καὶ τοὺς ἐκίνει ὅπως αὐτὸς ἤθελεν. Αὐτὸς ἐξερέθισε τοὺς πολίτας, οἵτινες ἔτρεχαν εις τὰ τυφλά, καὶ μάλιστα ἐξ αὐτῶν οἱ θερμοκέφαλοι, μεταξύ τῶν ὁποίων πρῶτος ἦτο ὁ Ἰωάννης

Μανιατόπουλος. Κανείς εκ τῶν ἐντοπίων δὲν ἐβοήθησε τὸν Φλέσαν, παρὰ μόνον ὁ πολιτάρχης Γεώργιος Μπηλίδας. Αὐτὸς μὲ ὀλίγους στρατιώτας, τοὺς ὁποίους εἶχεν προσεπάθει νὰ καθησυχάσῃ τὸν ὄχλον. Ἐτρεξεν εἰς τοῦ Φλέσα, ἤρπεν εἰς τὸ σπίτι του τὸν φονέα καὶ τὸν παρέδωκεν εἰς τὸν ὄχλον, ὅστις ἀμέσως τὸν ἐξέσχισε. Μετὰ τοῦτο ἐμπόδισε τὸν ὄχλον νὰ ἔμβῃ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Φλέσα, ἀλλ' ὡς εἶπαμεν, τὸν εἶχεν ἀποκλείσει καὶ τοῦ ἐσχότωσαν καὶ δύο τρεῖς ἀνθρώπους, καὶ ἔπειτα ἔβαλαν φωτιάν νὰ τὸν καύσουν, ἂν καὶ τὸν εἶχαν σύντροφον εἰς τὰ πολιτικά, διότι ἦτο μὲ τὸν Κουντουργιώτην· ἀλλ' ὁ λαὸς ἀφοῦ πλέον ἐπῆρε πόδι δὲν ἐσέβητο κανένα, καὶ εἰς τὸν ἀναβρασμὸν αὐτὸν δὲν ἤθελε νὰ ἀκούσῃ τίποτε. Ἀγαθὴ τύχη ὅμως διὰ τὸν Ἀρχιμανδρίτην, ἔτυχε τότε ὁ Δημήτριος Πλαπούτας ἐρχόμενος ἀπὸ τὴν Καρύταιναν μὲ σῶμα στρατιωτῶν, ὅτε ἀμέσως διεδόθη ἡ φήμη τῆς ἐλευσεώς του, καὶ ὁ Ἀρχιμανδρίτης ἔστειλεν ἄνθρωπον, ἀνήγγειλεν εἰς αὐτὸν τὸν κίνδυνον, καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ ταχύνη τὴν ἔλευσίν του, καὶ ἀφοῦ ἔλθει εἰς τὴν πόλιν νὰ ὑπάγῃ κατ' εὐθεΐαν εἰς τὴν οἰκίαν του. Ὁ δὲ Πλαπούτας, ἀφοῦ ἦλθεν εἰς τὴν πόλιν, τὰ μὲν πράγματά του ἔστειλεν εἰς τοῦ Ἀναγνώστη Ῥοντοπούλου, αὐτὸς δὲ ἐπῆγεν εἰς τὸ σπίτι τοῦ Φλέσα, καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν διάλυσιν τοῦ ἀποκλεισμοῦ καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ Φλέσα, τὸν ὁποῖον βεβαίως ἤθελε καύσει ὁ ὄχλος, ἂν ὁ Πλαπούτας, ἐλθὼν τυχαίως, δὲν τὸν ἔσωζε.

Μετὰ τὸ γεγονός τοῦτο, δὲν ἐγνωρίζοντο πλέον ποῖοι ἦσαν φίλοι σταθεροὶ τῆς Διοικήσεως ἐντὸς τῆς Τριπολιτσᾶς, διότι καὶ ὁ Ἐπαρχος τῆς πόλεως Ἀνδρέας Καλαμογῶδάρτης εἰς μὲν τὸ φανερὸν ἐφαίνετο φίλος τοῦ Προέ-

δρου Π. Μαυρομιγάλη, διότι διὰ τούτου ἐδιωρίσθη Ἐπαρχος, κρυφὰ ὅμως συνεννοεῖτο μὲ τοὺς ἐναντίους, καὶ ἐπρόδιε τὰς πράξεις τοῦ Προέδρου καὶ εὐεργέτου του. Ἀπίστευτον ἦτο τοῦτο, καὶ ὅμως ἔγεινε, διότι ὁ Ἀ. Καλαμογῶδάρτης εἶχε πολλὴν ἐπιτηδειότητα εἰς τὸ ἐξαπατᾶν τοὺς ἄλλους, καὶ δὲν εἶχεν οὐδὲν ἱερὸν καὶ δίκαιον. Ὁ δὲ Φλέσας ἦτο ὑπουργὸς τῆς ἀστυνομίας, ἐκατοίκει εἰς τὴν Τριπολιτσᾶν, καὶ ἐκεῖθεν ἐγνωστοποιεῖ πρὸς τὸν Κουντουργιώτην ὅλα τὰ σχέδια τοῦ παλαιοῦ Ἐκτελεστικοῦ. Ὁ τόπος ὅλος ἐγέμισεν ἀπὸ προδότας, καὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν προδοσίαι ἐγίνοντο. Ὅλοι σχεδὸν ἀφῆκαν τὸ νόμιμον Ἐκτελεστικόν. Κατὰ τὰ μέσα δὲ τοῦ Ἰανουαρίου ἦλθεν ὁ Κολοκωτρώνης.

Ἐλθόντος δὲ τοῦ Κολοκωτρώνη, ἡ ἀνωμαλία τῆς Τριπολιτσᾶς προσωρινῶς διεσκεδάσθη. Ἡ Ἐταιρία ἡ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς Ἀδελφότητος, ἄρχισε νὰ κάμνῃ κλάδους καὶ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ὀλόκληρον. Σκοπὸς τῶν τοιούτων συνωμοτῶν ἦτο νὰ φέρουν τὴν μεταβολὴν τῶν πραγμάτων εἰς αὐτὴν τὴν καθέδραν τῆς Διοικήσεως. Οἱ φίλοι τοῦ Κολοκωτρώνη ἐπρότειναν τότε πρὸς αὐτὸν δύο γνώμας, ἡ νὰ κρεμάσῃ τέσσερας ἐκ τῶν πρωτίστων συνωμοτῶν, τοὺς ὁποίους εἶχε τὴν εὐκολίαν νὰ συλλάβῃ, ἢ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν, νὰ ἀφήσῃ ἐκεῖ τὸ Ἐκτελεστικόν, καὶ ἀφοῦ συνάξῃ τὰ στρατεύματά του, νὰ καταβῇ εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἐκεῖ νὰ στήσῃ τὸ ἀρχηγεῖόν του, ὥστε συναθροισομένης ἐκεῖ ὅλης τῆς δυνάμεως τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, τὸ σχέδιον τοῦ Κουντουργιώτη καὶ τῶν λοιπῶν νὰ ματαιωθῇ, διότι εἶχον καὶ τὸ Ναύπλιον, καὶ τοιουτοτρόπως ἤθελον ἀπομακρύνει τὰ στρατεύματα τοῦ Κουντουργιώτη, τὰ ὁποῖα ἐπανήρχοντο εἰς τὴν Ἀργολίδα. Ἀλλ' ὁ Κολοκο-

τρώνης βασιζόμενος εἰς τοὺς συγγενεῖς του καὶ εἰς τὰς δυνάμεις των, δὲν ἔβαλεν καμμίαν ἐκ τῶν εἰρημένων δύο γνωμῶν εἰς ἐνέργειαν, ἀλλ' ἀπατήθη εἰς τὰς πεποιθήσεις του, διότι δὲν ἐσυλλογίσθη τῆς λίραις τοῦ περιμενομένου δανείου, καὶ τῆς ἀπιστίας τῶν συγγενῶν του καὶ τῶν φίλων του.

Κατ' ἐκείνας δὲ τὰς ἡμέρας ἐφανερῶθη καὶ ἄλλη συνωμοσία, εἰς Τριπολιτσᾶν, σκοπὸν ἔχουσα νὰ δολοφονήσῃ τὸν Κολοκοτρώνην, καὶ ἔπειτα νὰ φονεύσῃ καὶ ἐκεῖνους, οἱ ὅποιοι ἦσαν μὲ τὸ παλαιὸν Ἐκτελεστικόν. Μίαν ἡμέραν ἐνῶ ὁ Κολοκοτρώνης ἦτο εἰς τὸ Ἐκτελεστικόν, τὸ ὅποιον συνεδρίαζεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Προέδρου Π. Μαυρομιχάλη, ἦτις πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως ἀνῆκεν εἰς τὸν Μουσταφάμπεην, καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν ἔμενεν εἰς αὐτὴν ὁ Π. Μαυρομιχάλης καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς ἰδιοκτησία του, ἀφοῦ δὲ ἐτελείωσεν ἡ συνεδρίασις καὶ ἐπέστρεφεν εἰς τὸ σπιτί του ὀλίγον ἔλειψε νὰ δολοφονηθῇ ἀπὸ τοὺς συνωμώτας, ἀλλ' ἀγαθῆ τύχῃ, οἱ συνωμῶται ἐπιάσθησαν μετὰξὺ των καὶ ἐλογομάχησαν. Ἐνας δὲ ἐξ αὐτῶν Ἀναστάσιος Σαράτσης ἢ Τσάτσος ὀνομαζόμενος, γνωστὸς εἰς τὴν πόλιν καὶ καλὸς ἄνθρωπος, πολλὰς δὲ ἐκδουλεύσεις ἔχων εἰς τὴν πατρίδα, μετανοήσας ἔλεγεν εἰς τοὺς λοιποὺς συνωμώτας: «βρὲ ἀδέλφια, γιὰ συλλογισθῆτε καλὰ: »διὰ τί νὰ σκοτώσωμεν τὸν ἄνθρωπον ἀδίκως; Τί κακὸν »ἔκαμεν; Αὐτὸς ἔχει τόσα καλὰ καμωμένα, καὶ τόσοις »πολέμοις». Τοιαῦτα λέγων ὁ Σαράτσης, ἐστάθη ἔμπροσθεν τοῦ παραθύρου τῆς οἰκίας, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐνήδρευον, καὶ τοὺς ἐμπόδισεν, ὅτε ὁ Κολοκοτρώνης ἐπέρασε καὶ ἐσώθη. Τὸ γεγονός τοῦτο ἔγεινε γνωστόν, καὶ ἔστειλεν εἰς Ναύπλιον, καὶ ἦλθεν ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης

μὲ μικρὸν σῶμα στρατιωτῶν πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς φρουρᾶς τῆς πόλεως, καὶ φύλαξιν τοῦ πατρός του.

Ἐν τούτοις ἡ πόλις δὲν ἠσύχαζε, καὶ καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐπιάνοντο, καὶ ἐγίνοντο λογομαχίαι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ. Μίαν δὲ ἡμέραν οἱ συνωμῶται καὶ οἱ στρατιῶται τῆς φρουρᾶς ἐπιάσθησαν μετὰξὺ των εἰς τὰ καφενεῖα, καὶ ἀνοιξε τὸ τουφέκι. Ἐτυχε τότε νὰ ἦναι ἐκεῖ ὁ Γενναῖος ἐλθὼν νεωστὶ ἀπὸ τὸ Ναύπλιον, καὶ ἐπειδὴ ἦτο νέος ἀκόμη τὴν ἡλικίαν καὶ φιλότιμος, δὲν ἠδύνατο νὰ κρατήσῃ τὸν θυμὸν του, καὶ ἐπιάσθη διὰ τῶν ὄπλων μὲ τοὺς συνωμώτας, οἵτινες ἐσκότωσαν δύο τρεῖς ἐκ τῶν στρατιωτῶν του, καὶ ἐσκοτώθησαν καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τινες. Ἄλλ' οἱ περὶ τὸν Γενναῖον κατώρθωσαν καὶ ἔβγαλαν ἔξω ἀπὸ τὰ σπιτία τοὺς ἐναντίους καὶ τοὺς ἐκυνήγησαν ἕως τὴν Μεγάλην Τάπιαν, ὅπου περιωρίσθησαν, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασαν νὰ λάβωσι καὶ τροφάς. Τούτων γενομένων τὰ πράγματα ἀνακατώθησαν, καὶ ἡ πόλις ἦτο ἀνάστατος. Οἱ πολῖται ἐζήτησαν νὰ ἔλθουν εἰς συμφωνίας, καὶ οἱ κλεισθέντες εἰς τὴν Μεγάλην Τάπιαν ἐκάλεσαν τὸν εὐρεθέντα τότε ἐκεῖ Γεώργιον Π. Μαυρομιχάλην ὅπως παραδοθῶν τρόπον τινὰ εἰς τὸ ἔλεος τῆς Διοικήσεως. Ἐνας δὲ ἐκ τῶν συνωμωτῶν ὁ Ἰωάννης Μανιατόπουλος, περὶ τοῦ ὁποίου εἶπαμεν ἀνωτέρω, ἀπεστάλη ὑπὸ τῶν λοιπῶν εἰς τὸ Ἐκτελεστικόν. Οὗτος παρουσιασθεὶς ἐνώπιον τῆς Διοικήσεως εἶχε τὴν ἀξίωσιν νὰ κάμῃ μετ' αὐτῆς ἀλλοκότους συμφωνίας, τὰς ὁποίας αὕτη δὲν ἐδέχετο, διότι προσέβαλλον τὸ ἀξίωμα αὐτῆς. Τότε ὁ Μανιατόπουλος κτυπῶν τὴν σπάθην του εἶπε: «τὸ πῦρ καὶ τὸ σίδηρον θὰ μᾶς ξεχωρίσῃ». Ὁ Γ. Μαυρομιχάλης ἀκούσας ταῦτα τὸν ἔστειλε πάλιν εἰς τὴν Τάπιαν, καὶ παραιτηθεὶς τῆς μεσολαβήσεως, δὲν

ἤθελε πλέον νὰ τοὺς ὑπερασπισθῆ, ἀλλ' εἶπεν εἰς τοὺς φύλακας νὰ ἀφήσουν τὴν νύκτα τοὺς συνωμότες νὰ φύγουν ἐκεῖθεν, καὶ ἔφυγαν, ἔμειναν δὲ μόνον εἰς τὴν πόλιν μίαν ἡμέραν καὶ κατόπιν ἐπῆγαν εἰς τὸ Κρανίδι, ὅπου ἡ φατρία τοῦ Κουντουργιώτη τοὺς ἐδέχθη, ἐπαίνεσε τὰς πράξεις των, τοὺς ἔδωκε βαθμοὺς διὰ τὴν παληκαριάν των καὶ ἀποζημιώσιν, διότι ὁ Κολοκοτρώνης ἔκαυσε τὸ σπίτι τοῦ Μποταίτη, τῶν δὲ ἀδελφῶν Μανιατοπούλων τὸ κατέστρεψε.

Κατὰ δὲ τὸν χρόνον τοῦτον οἱ ἀδελφοὶ Δεληγιανναῖοι Κανέλλος καὶ Ἀναγνώστης συλλογιζόμενοι τὸν κίνδυνον, ὅστις θὰ εὔρη τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ τὴν φατρίαν τοῦ Κουντουργιώτη, Μαυροκορδάτου καὶ λοιπῶν, ἀπεφάσισαν καὶ ἀπέστειλαν εἰς τὸ Αἴγιον πρὸς τὸν γαμβρόν των Ζαίμην τὸν Προκόπιον Παπαδόπουλον ἀπὸ τὴν Νεμίτσαν μὲ γράμματα, πρὸς τὸν ὁποῖον εἶπαν νὰ παραστήσῃ καὶ προφορικῶς τὸν προφανῆ κίνδυνον τοῦ τόπου. Ὁ Λόντος καὶ ὁ Ζαίμης ἦσαν τότε στενοὶ φίλοι τοῦ Κουντουργιώτη, καὶ δυνατοὶ καὶ εἰσακούοντο ἂν ἤθελαν νὰ συμβιβάσουν τὰ πράγματα, καθὼς οἱ Δεληγιανναῖοι τοὺς ἔγραφαν, τούτεστι νὰ παρλάθουν αὐτοὶ καὶ οἱ πολιτικοὶ φίλοι των τὸν Κολοκοτρώνην ὡς σύντροφον καὶ οὕτω νὰ ἐγωθοῦν· ὁ δὲ Πάνος Κολοκοτρώνης, ὁ φρούραρχος Ναυπλίου ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν Διοίκησιν τοῦ Κουντουργιώτη, νὰ διαλυθῆ τὸ παλαιὸν Ἐκτελεστικὸν καὶ νὰ γείνη συγχώνευσις τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου, νὰ κάμουν καὶ τὸν Π. Μαυρομιχάλην ἐκτελεστήν, καὶ οὕτω νὰ ἡσυχάσουν τὰ πράγματα, νὰ διοργανίσουν τὰ στρατεύματα, καὶ νὰ συστήσουν τὰς πολιορκίας τῶν φρουρίων Πατρῶν, καὶ μετὰ παρέλευσιν ὀλίγου χρόνου νὰ καλέσουν τὸ Ἔθνος εἰς Συνέλευσιν, νὰ

ἔλθῃ ἡ γενικὴ ἀρμονία καὶ σύμπνοια, νὰ λησμονηθοῦν ὅλα ὅσα ἔγειναν, καὶ νὰ προληφθῆ ὁ ἐπικείμενος ἐμφύλιος πόλεμος. Τοιαῦτα οἱ Δεληγιανναῖοι ἔγραψαν καὶ ἐπαράγγειλαν. Ὁ δὲ ἀπεσταλμένος φθάσας εἰς τὸ Αἴγιον ἤρε τοὺς δύο Ἀνδρέας, ἔδωκε τὸ γράμμα καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς καὶ τὰ παραγγελέντα, ἔλαβε δὲ τὴν ἐξῆς ἀπάντησιν. Ὁ μὲν Ἀνδρέας Λόντος, μαλακωτέραν ἔχων τὴν ψυχὴν καὶ τὴν καρδίαν, ἐπίσθη εἰς τὰς συμβουλὰς, καὶ εἶπε πρὸς τὸν Ζαίμην οὕτως· «Ἐξάδελφε! Εἶναι καλὸν νὰ ἐνωθῶμεν, ἀφοῦ οἱ Δεληγιανναῖοι ἐγγυῶνται, ὅτι ὁ Κολοκοτρώνης θὰ ἦναι σύντροφός μας, ὥστε καλὸν εἶναι νὰ παραδεχθῶμεν τὴν συμβουλήν τῶν Δεληγιανναίων.» Ὁ δὲ Ζαίμης εἶπε τούτους τοὺς λόγους· «τὴν Μπάμπω νύμφην δὲν τὴν κάμουν, ἀλλ' οὔτε τὴν λέγουν καὶ τὸν Κολοκοτρώνην δὲν τὸν θέλω διὰ συμπέθερον.»¹ Τοῦτο δὲ τὸ τελευταῖον εἶπε, διότι οἱ Δεληγιανναῖοι ἦσαν γυναικάδελφοι τοῦ Ἀ. Ζαίμη.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ζαίμης ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν ἀπεσταλμένον εἶπε καὶ τοῦτο· «Νὰ εἴπῃς τοῦ γυναικαδέλφου μου τοῦ Κύρ Ἀναγνώστη, ὅτι, ἐπειδὴ ἀγαπᾷ τὰ χρήματα, ἄς κάθετε εἰς τὰ Λαγκάδια καὶ ἄς ἀγναντεύῃ τὸ Ρεκοῦνι.² ἐγὼ δὲ ὅ,τι θὰ πάρω μὲ τὸ σπαθί μου, αὐτὸ θὰ ἦναι ἰδικόν μου.» Πρὸς ταῦτα ὁ Προκόπιος Παπαδόπουλος εὐφυῶς καὶ καταλλήλως ἀπήντησεν εἰπών, ὅτι· «καὶ ἡ ἐκλαμπρότης σας, Κύρ Ἀνδρέα, εἰς τὰ μισάδια πτῆς Κατσάνας ἀποβλέπετε»³ Τότε ὁ Λόντος εἶπε πρὸς

¹ Οἱ Ἕλληνες Μπάμπω λέγουν τὴν γερόντισσαν γυναῖκα, ἡ ὁποία διὰ τὴν ἡλικίαν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γείνη νύμφη.

² Τὸ Ρεκοῦνι εἶναι χωρίον πλησίον τῆς πατρῆδος τῶν Δεληγιανναίων, ὅθεν συνεθίζον νὰ ἐξέρχονται ζητῆται. Ἐμπαικτικῶς ὁ Ζαίμης εἶπε ταῦτα.

³ Τὸ μισάδι εἶναι μέτρον, διὰ τοῦ ὁποίου μετροῦν τὰ γεννήματα εἰς τὸ τμήμα τῆς Κατσάνας τῶν Κελαδρῶτων.

τὸν Ζαίμην· «καλὰ σοῦ λέγει, ἐξάδελφε, ὁ Καρυτινός.» Τοιοῦτοτρόπως ὁ ἀπεσταλμένος ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν ἄπρακτος. Μεγάλος ὁ νοῦς τοῦ Ἀναγνώστη Δεληγιάννη, καὶ μεγαλείτερος ὁ πατριωτισμὸς τοῦ Κανέλλου. Καὶ οἱ δύο ἐφρόντισαν νὰ προφυλάξουν τὴν Πελοπόννησον καὶ ὀλόκληρον τὸ ἔθνος ἀπὸ τὸν ἐρχόμενον κίνδυνον, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθησαν, διότι ὁ Ζαίμης ἦτο πάρα πολὺ φαντασμένος, καὶ ἐπίμονος· ἀλλ' ὅμως πάντοτε ἠπατάτο καὶ ἀπετύγγανεν εἰς τοὺς σκοποὺς καὶ τὰ σχέδιά του.

Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἀφοῦ εἶδε τὰ πράγματα εἰς τοιαύτην ἐλεινήν κατάστασιν ἐφοβήθη, καὶ ἐμάντευε κακὰ τὰ μέλλοντα. Ὅθεν ἀπεφάσισε νὰ καλέσῃ τοὺς φίλους του στρατιωτικοὺς καὶ πολιτικοὺς τῆς Πελοποννήσου νὰ ἔλθουν, νὰ συνεννοηθοῦν, καὶ νὰ τὸν βοηθήσουν διὰ νὰ κτυπήσῃ κατακέφαλα τοὺς ἀνθρώπους τῆς νέας φαρτρίας. Τοὺς ἐκάλεσεν, ἀλλὰ δὲν ἤλθε κανεὶς, οὔτε καὶ αὐτοὶ οἱ Πετιμεζαῖοι καὶ οἱ Γιατρακαῖοι. Ὅλοι τὸν ἐγκατέλιπαν, καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ συγγενεὶς του, οἵτινες, ὡς εἶπαμεν, ἦσαν κρυφίως συνεννοημένοι μὲ τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Κουντουργιώτη. Μόνον ὁ Ἀθανάσιος Γρηγοριάδης μὲ τοὺς συγγενεὶς του καὶ τοὺς λοιποὺς τῆς Ἀρκαδίας τοὺς σημαίνοντας εἰς τὴν ἐπαρχίαν ἤλθον εἰς βοήθειάν του· ὁ δὲ Πονηρόπουλος καὶ Παπατσώρης δὲν ἤλθον. Ἦλθον προσέτι καὶ τινες ἄλλοι, ἀλλ' ἡ δύναμις ὄλων τούτων δὲν ἦτο ἰκανὴ πρὸς τὸν σκοπὸν, ἀφοῦ τὴν ἐπιβουλήν καὶ τὴν ἀπιστίαν ὁ Κολοκοτρώνης εἶχεν, οὕτως εἶπεν, εἰς τὰ σπλάγχνα του, καὶ αἱ διαταγαὶ του δὲν ἐξετελεσῶντο, τὸ ὅποιον συνέβη, ὡς εἶπαμεν ἄνωτέρω, ὅταν τὸ Ἐκτελεστικὸν τὸν διέταξε νὰ ἀποστείλῃ δύναμιν εἰς τὸ Ἄργος, ἥτις ν' ἀπομακρύνῃ τὰ συναθροιζόμενα στρα-

τεύματα τῆς νέας Διοικήσεως. Ἀπέστειλε τότε τὸν Γιαννάκη Κολοκοτρώνην ἢ Ντασκούλιαν ἐπονομαζόμενον, τὸν Δ. Πλαπούταν, τὸν Γ. Δημητρακόπουλον, τοὺς Βουκουρτίους, τὸν Πάνον Ἀναγνωστόπουλον καὶ ἄλλην πολλήν καὶ καλὴν δύναμιν, οἵτινες καταβάντες εἰς τὴν Ἀργολίδα ἀπεμάκρυναν ἐκεῖθεν τοὺς ἐναντίους, ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν τοῦ Ναυπλίου, καὶ ἔδωκαν ἀναψυχὴν εἰς τὸ φρούριον, καὶ τροφὰς εἰς τὴν φρουράν του. Ἀλλὰ, κατὰ δυστυχίαν, ὅλοι οἱ ἀπεσταλμένοι, οἱ συγγενεὶς καὶ οἱ φίλοι του, ἀφοῦ ἐκαθάρισαν τὴν Ἀργολίδα, καὶ τὴν ἐπανέφεραν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ παλαιοῦ Ἐκτελεστικοῦ, ἐγκατέλιπαν ἔπειτα τὸ Ἄργος καὶ τὰς λοιπὰς θέσεις των, καὶ κατέλαβαν αὐτὰς οἱ ἐναντίοι. Τοιοῦτοτρόπως ἀπεγύμνωσαν τὸν Κολοκοτρώνην ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν. Ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Γενναῖος ἐγνώριζεν ὅλα τὰ τεκταινόμενα, ἀλλὰ δὲν ἤθελε νὰ τὰ ξεσκεπάσῃ, διότι εἶχε δώσει λόγον εἰς τὸν θεῖόν του Πλαπούταν, καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς, οἵτινες ἔλεγαν πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν ἔπειθαν, ὅτι πράττουν ταῦτα διότι ἐπιθυμοῦν ν' ἀνορθώσουν τὴν ὑπόληψιν τοῦ πατρὸς του, καὶ ὅτι σκοπὸν ἔχουν μόνον νὰ τὸν στενοχωρήσουν νὰ διαλύσῃ τὸ γενόμενον μετὰ τῶν Δεληγιανναίων συνοικέσιον, καὶ ν' ἀποχωρισθῇ ἀπὸ αὐτούς. Ὁ Γενναῖος νέος ὢν, δὲν ἐνόησε τὰ ἀποτελέσματα τῆς τοιαύτης προδοσίας, καὶ ὅμως ἔνεκα τῶν τοιούτων μωριῶν καὶ ἀνοησιῶν ἔσπρωξαν τὸν Κολοκοτρώνην, ὅστις συνεπῆρε μαζὺ του τὸ νόμιμον Ἐκτελεστικόν, καὶ ἔρριψε τὸ ἔθνος εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον. Ὁ Κωνσταντῖνος Πετιμεζᾶς προβλέπων τὰ μέλλοντα κακὰ τῆς πατρίδος καὶ γνωρίζων τοὺς σκοποὺς τῶν ἀρχόντων καὶ τοῦ συστήματος τοῦ Κουντουργιώτη, αὐθόρμητος προσῆλθεν εἰς βοήθειαν τοῦ

παλαιού Ἐκτελεστικοῦ, τὸ ὅποιον τῇ 14 Φεβρουαρίου τὸν διέταξε νὰ συναθροίσῃ ὄσσην δύναμιν δυνηθῆ, νὰ καταβῆ εἰς τὴν Ἀργολίδα, καὶ νὰ συνεννοῆται μὲ τὸν φρούραρχον τοῦ Ναυπλίου, τὸν Γιαννάκην Κολοκοτρώνην μένοντα πλησίον τοῦ Ἄργους, καὶ μὲ τὸν Γενναῖον εὐρισκόμενον τότε εἰς τὸ Κλημεντοκαίσαρι. Τὸ κακὸν ὁμως εἶχε προχωρήσει πολὺ, καὶ ἡ προθυμία τοῦ Κ. Πετιμεζᾶ δὲν ἔφερεν ἀποτέλεσμα. Ὁ φρούραρχος Ναυπλίου Πάνος Κολοκοτρώνης ἔγραψε πρὸς τὸν πατέρα του ὅλα τὰ ὑπὸ τῶν ἐναντίων γινόμενα, καὶ ὅτι ἡ φρουρὰ μὴ λαμβάνουσα μισθὸν ἄρχισε νὰ λιποτακτῆ, ὅτι ὅλα τῶν φίλων καὶ τὰ ἰδικὰ του πράγματα, καὶ χρήματα, καὶ τὰ παρὰ τοῦ Γ. Τσώκρη προμηθευθέντα πολλὰ φασούλια, ὅλα τὰ ἔδωκε διὰ νὰ κρατήσῃ τὴν φρουράν, καὶ τέλος, ὅτι οἱ θεοὶ του Πλαπούτας καὶ Γιαννάκης Κολοκοτρώνης εἶναι πρὸ πολλοῦ συνεννοημένοι μετὰ τοῦ Κουντουργιώτη, ἀλλὰ τοῦτο τὸ τελευταῖον δὲν τὸ ἐπίστευε.

Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ὁ Κολοκοτρώνης ἔστειλε τὸν υἱὸν τοῦ Γενναῖου μὲ τοὺς μισθωτοὺς τοῦ στρατιώτας τὸν Μακρυγιάννην, τὸν Ἀναστάσιον Χορμόβαν, τὸν Σκίπην, τὸν Γιαννηκώσταν καὶ τὸν Παληόγιαννην, μπουλουκσίδες του, νὰ μένωσιν εἰς τὸ Κλημεντοκαίσαρι, διὰ νὰ ἐμποδίζουσι τοὺς μισθωτοὺς ἐπίσης στρατιώτας τοῦ Ἀ. Λόντου, καὶ τοῦ Νοταρᾶ. Νέος δὲ ὢν ὁ Γενναῖος ἐρωτεύθη τὴν ἀδελφὴν τοῦ Ἰωάννου Νοταρᾶ, νέαν ὡραίαν καὶ εὐμορφον, καὶ διὰ τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν κόρην ἐπήγαινε καὶ ἤρχετο εἰς τὰ Τρίκαλα καὶ τοιοῦτοτρόπως ἔχανε τὸν καιρόν. Ἐνεκα δὲ τούτου οἱ ἐναντίοι βιάδιουργήσαντες τοὺς μισθωτοὺς στρατιώτας του, ἔλαβαν αὐτοὺς μὲ τὸ μέρος των, καὶ ὁ Γενναῖος ἔμεινε μόνος· κατόπιν δὲ ἔχασε καὶ

τὴν ἐρωμένην, τὴν ὁποίαν ἐπῆρε σύζυγον ὁ Γεώργ. Μαυρομιγάλης. Ἡ φιλοδοξία καὶ τὸ φιλοσυγγενὲς τοῦ Κολοκοτρώνη τὰ πάντα ἐματαιώσασε, διότι ἤθελε νὰ ἔχῃ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στρατευμάτων τοὺς υἱοὺς καὶ τοὺς ἄλλους συγγενεῖς του, οἵτινες ἦσαν μὲν ἀνδρεῖοι καὶ φιλοπόλεμοι, ἀλλὰ δὲν ἦσαν καὶ ἄξιοι νὰ ὀδηγήσωσι τοὺς στρατιώτας εἰς τοὺς πολέμους καὶ νὰ συκρατῶσιν αὐτούς. Ὁ Νικήτας Σταματελόπουλος εὐρίσκετο τότε εἰς τὸ χωρίον Τάτσι τῆς Ἀργολίδος ἔχων τὸν Χατζῆ Χρῆστον μὲ τοὺς ὀλίγους Βουλγάρους του, καὶ ὀλίγους ἄλλους, μαζώματα, οἵτινες ἐπίσης τὸν ἐγκατέλειψαν καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸν Κουντουργιώτην καὶ διὰ τοῦτο ἀνεχώρησε καὶ αὐτὸς ἐκεῖθεν καὶ ἐπῆγεν εἰς Τριπολιτσᾶν πρὸς βοήθειαν τοῦ θεοῦ του.

Ὅταν δὲ ὁ Πάνος Κολοκοτρώνης ἦτο πολιορκημένος εἰς τὸ Ναύπλιον συνέβη τὸ ἐξῆς· οἱ Γάλλοι ἐζήτησαν τοὺς δύο πασάδες, οἱ ὅποιοι δὲν ἠθέλησαν νὰ ὑπογράψουσι τὴν συνθήκην τῆς παραδόσεως τοῦ Ναυπλίου, καὶ διὰ τοῦτο ἔμειναν αἰχμάλωτοι τοῦ ἔθνους, καὶ ὄχι τοῦ Κολοκοτρώνη. Τοὺς πασάδες αὐτοὺς τοὺς ἐζήτησαν νὰ τοὺς λάβουσι καὶ οἱ Ἄγγλοι ἀντὶ χρημάτων διὰ νὰ τοὺς παραδώσουσι εἰς τὸν Σουλτάνον, ὥστε καὶ χρήματα διὰ τοῦτο νὰ ὠφεληθοῦν καὶ δούλευσιν προσέτι νὰ προσφέρουσι εἰς τὸν Σουλτάνον· ἀλλ' ὁ Πάνος δὲν ἠδύνατο νὰ παραδώσῃ τοὺς αἰχμαλώτους, ἀλλ' οὔτε καὶ ὁ πατέρας του, διότι δὲν ἠθελαν χάριν τῶν ἰδίων, νὰ προδώσουσι τὰ ἐθνικὰ συμφέροντα, οὔτε τὸ Ναύπλιον παρέδωκαν εἰς τοὺς συμπεθέρους των Σπετσιώτας νὰ τὸ φυλάξουσι ἐναντίων τῶν Ὑδραίων, τοῦ Κουντουργιώτη καὶ τοῦ Μαυροκορδάτου. Ἡ φιλοπατρία τῶν Κολοκοτρωναίων ἦτο δι' αὐτοὺς μέγα

πράγμα· τοῦτο δὲ λέγων, ἐνοῶ τὸν Θεόδωρον Κολοκοτρώνην καὶ τὰ παιδιὰ του.

Ὁ δὲ Δημ. Ὑψηλάντης ἔμεινεν ἐντὸς τῆς Τριπολιτσᾶς, ἀλλὰ εἰς ὄλα ταῦτα καὶ τὰ πρὶν καὶ τὰ ἤδη γινόμενα, δὲν ἠθέλησε νὰ λάβῃ μέρος οὔτε ὑπὲρ οὔτε κατὰ. Πρῶτερον δὲ μὴ καὶ μόνος του καὶ ὑπὸ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ τοῦ νομίμου ἐπιφορτισμένος ἐφρόντισε νὰ συμβιβάσῃ τὰ πράγματα, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη. Τέλος πάντων, ἀφοῦ ἡ νέα Διοίκησις ἐδυνάμωσεν ἐκήρυξεν εἰς τοὺς Ἑλληνας νὰ μὴ ἀναγνωρίζουν πλέον τὴν παλαιὰν Διοίκησιν, ἀλλ' αὐτὴν ὡς νόμιμον. Μάλιστα δὲ καὶ προηγουμένως εἶχε πείσει τὸν Ἄνδ. Μεταξᾶν, μέλος ὄντα τῆς παλαιᾶς Διοικήσεως, διὰ τὸν λόγον δῆθεν, ὅτι οὗτος ἄνευ ἀδείας ἐγκατέλιπε τὴν θέσιν του, καὶ ἐπῆγεν εἰς Λαγκάδια καὶ Μαγούλιανα διὰ νὰ καταπαύσῃ τὸν μεταξὺ Δεληγιανναίων καὶ Πλαπούτα ἐμφύλιον πόλεμον. Εἰς τὴν διακήρυξίν της ταύτην ἡ νέα τοῦ Κουντουργιώτη Διοίκησις ἔγραψε κατὰ τῆς παλαιᾶς πολλὰ ὑπαρκτὰ καὶ ἀνύπαρκτα, τὴν κατήγγησε, τὴν ἀφώρισε, καὶ ἐφοβέρισεν ὅλους ἔσοι τοῦ λοιποῦ ἤθελαν κοινωνῆσαι μὲ αὐτὴν, ὅτι θὰ τοὺς παιδεύσῃ αὐστηρῶς, καὶ ὅτι δὲν θὰ ἔχουν καμμίαν ἀμοιβὴν ἀπὸ τὸ δάνειον.

Ἄφοῦ τὰ στρατεύματα τῆς παλαιᾶς Διοικήσεως ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Ἀργολίδα τὰ τῆς νέας ἐσυναθροίσθησαν πάλιν ἐκεῖ καὶ ἄρχισαν ἐκ νέου νὰ πολιορκοῦν τὸ Ναύπλιον. Μετὰ παρέλευσιν δὲ ὀλίγων ἡμερῶν καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ Μαρτίου μίαν ἡμέραν μόλις ἐξημέρωσεν αἰφνιδίως οἱ ἐντὸς τῆς Τριπολιτσᾶς εὐρέθησαν πολιορκημένοι, καὶ ὀλίγον ἔλειψε οἱ πρὸς τοῦτο ἐλθόντες στρατιῶται τῆς νέας Διοικήσεως νὰ ἔμβουν καὶ εἰς τὴν πόλιν, νὰ τὴν καύσουν καὶ νὰ σκοτώσουν τοὺς ἀντιπάλους των,

οἷτινες ἐπροδίδοντο ὑπὸ τῶν ἐντοπιῶν, καὶ δὲν ἐγνώριζαν πόθεν καὶ ἀπὸ ποίους νὰ προφυλάττωνται. Οἱ πολιορκούμενοι τότε παρήγγειλαν ἔξω εἰς τοὺς πολιορκοῦντας ν' ἀπομακρυνθοῦν καὶ νὰ μὴ τοὺς ἐνοχλοῦν, ἀλλ' αὐτοὶ δὲν τοὺς ἄκουσαν, ἀλλ' ἐξεναντίας ἐπλησίασαν μέχρι τῶν πυλῶν τοῦ φρουρίου, ἐπίασαν τὸ χωρίον Ἀρσενεῖκα καὶ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Σωτῆρας, καὶ ἄρχισαν νὰ μάς τουφεκίζουν, καὶ μάλιστα ἐσκόπευαν τὴν οἰκίαν τοῦ Π. Μαυρομιχάλη, ὅπου τὸ Ἐκτελεστικὸν ἐσυνεδρίαζε, καὶ παρ' ὀλίγον νὰ σκοτώσουν τὸν Πρόεδρον, ἔπειτα ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἤλθαν πλησιέστερα καὶ τὸν ἐφώναζαν· « Ἄνταρτομὰνα νὰ φύγῃς καὶ νὰ πᾶς εἰς τὴν Μάνην ». Τούτων γινομένων, ἐθύμωσαν καὶ οἱ στρατιῶται τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, ἐβγήκαν ἔξω τῆς πόλεως, τοὺς κατεδίωξαν, τοὺς ἀπεμάκρυναν καὶ ἐσκότωσαν μερικοὺς ἀπὸ αὐτούς. Ὁ δὲ Γενναῖος ἔπεσεν ἀπὸ κοντὰ κυνηγῶν τὸν Παναγιώτην Κεφάλαν κατὰ τὴν θέσιν Ὑψηλονόμον, τὸν ἐπίασεν εἰς τὸ φτερόν, τὸν ἔφερεν εἰς τὸν πατέρα του ὅπως ἦτο χωρὶς νὰ τὸν γόδωσῃ. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης, ἀφοῦ τὸν εἶδε, τοῦ εἶπε· « καὶ σὺ παληογελάδα ἐτόλμησες καὶ ἐσήκωσες » ὄπλα ἐναντίον μου; Τί νὰ σοῦ κάμω· δὲν ἄφησα τὸν » Φλέσα νὰ σὲ παραδώσῃ εἰς τὰ χέρια τοῦ Παπαῦ Τούρτα¹ » νὰ σὲ ξεσχίσῃ ». Αὐτὰ τοῦ εἶπε, καὶ ἔπειτα τὸν ἀπέλυσεν.

Οἱ πολιορκοῦντες τότε τὴν Τριπολιτσᾶν ἦσαν οἱ Ἄνδ. Ζαίμης, Ἄνδ. Λόντος, οἱ Πετιμεζαῖοι, οἱ Γιατρακαῖοι, ὁ Ι. Νοταρᾶς, ὁ Νικήτας Φλέσας, ὁ Π. Κεφάλας, ὁ Ἀναγνωσταρᾶς Παπαγεωργίου, ὁ Π. Ζαφειρόπουλος, ὁ Θ.

¹ Ὁ Παπᾶ Τούρτας ἦτο καλόγηρος, τὸν ὁποῖον εἶγεν ὁ Ἀρχιμανδρίτης Φλέσας κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως, ὅστις ἐκράτει τὸν σταυρὸν καὶ ἐπήγαινε ἐμπροσθεν τῆς σημαίας. Ὁ Κεφάλας ἐφοβεῖτο πολὺ τὸν Τούρταν καὶ χωρὶς τὴν θέλησίν του, καὶ τὴν ἀδειαν τοῦ Δ. Παπατσώνη δὲν ἐδύνατο νὰ ἐκστρατεύσῃ.

Ζαχαρόπουλος, ὁ Χριστόδουλος Μέξης ἢ Ποριώτης καὶ ὁ Τσανετάκης Γρηγοράκης με στρατιώτας Μανιάτας, ἔχοντας καὶ μισθωτοὺς στρατιώτας Ρουμέλιώτας· ἦσαν δὲ νησιῶται, Κρήτες, Αἰθαλιῶτες, Σμυρναῖοι καὶ πολλοὶ ἄλλοι τοιοῦτοι. Οἱ δὲ στρατιῶται τῆς Διοικήσεως δὲν εἶχον ἔλθει. Οἱ ἐντὸς τῆς πόλεως εἶδον τὴν ἐπιμονὴν τῶν ἔξω, οἵτινες ἤθελον νὰ ἔμβουν μέσα μετὰ τὸ σπαθί των, ὅχι τὸσον ἀπὸ αἰσθημα φιλοπατρίας, ἀλλὰ διὰ νὰ λαχυραγωγῆσουν τὴν πόλιν. Ἐκεῖ δὲ τότε ἦτο ὁ Γάλλος συνταγματάρχης Φαβιέ, τὸν ὁποῖον τὸ Ἐκτελεστικὸν ἐκάλεσε νὰ λάβῃ μέρος καὶ νὰ διευθύνῃ τὰς κανονοστοιχίας τοῦ φρουρίου, ἀλλ' αὐτὸς ἠρνήθη εἰπὼν, ὅτι δὲν ἐπεθύμει νὰ ὑπηρετήσῃ τοὺς Ἕλληνας εἰς τοιοῦτον ἐμφύλιον πόλεμον, καὶ διὰ τοῦτο ἐπαινέθη ὕστερα. Ἐδὼ πλέον οἱ Ἕλληνες ἐχωρίσθησαν εἰς δύο στρατόπεδα διὰ νὰ πολεμήσουν τὸ πνεῦμα τοῦ Ἔθνους, δηλαδὴ τὸν ἴδιον ἑαυτὸν των.

Ἐπιθυμοῦντες δὲ οἱ ἐντὸς τῆς πόλεως νὰ σώσουν αὐτὴν, ἐνόμισαν καλὸν νὰ ἔλθουν μετὰ τῶν ἔξω εἰς συμβιβασμόν, διὰ νὰ ἡσυχάσουν καὶ οἱ πολῖται, φοβούμενοι μὴ καταστραφοῦν γινόμενοι καὶ αὐτοὶ καὶ ἡ πόλις των παρανάλωμα τοῦ πυρός. Μάλιστα δὲ τότε πλῆθος λαοῦ, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά ἐσυνάχθησαν ἔξωθεν τῆς οἰκίας τοῦ Προέδρου Μαυρομιχάλη κλαίοντες καὶ παρακαλοῦντες τὸ Ἐκτελεστικὸν καὶ τὸν ἴδιον Πρόεδρον νὰ συγκατανεύσῃ νὰ γείνῃ συμβιβασμὸς τις καὶ νὰ ἀφήσουν τὴν πόλιν ἡσυχον. Ἡ θλίψις καὶ ὁ θόρυβος τοῦ πλήθους ἔφερε τὴν παραίτησιν καὶ διάλυσιν τῆς νομίμου Διοικήσεως τοῦ Ἔθνους, ἥτις κατὰ τὰς ἡμέρας, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ πόλις ἐπολιορκεῖτο, δὲν ἔπαυσε νὰ διαμοιράζῃ τροφὰς εἰς τοὺς μὴ ἔχοντας, καὶ ἀπέδειξε μεγάλην σύνεσιν καὶ φιλανθρωπίαν.

Τὴν πόλιν ἐγκατέλιπε τὸ Ἐκτελεστικόν, ὅχι ἀπὸ δειλίαν, ἢ διότι ἐνικήθησαν, ἀλλὰ διότι δὲν ἤθελαν νὰ γείνῃ ἐξ αἰτίας των τὸ θέατρον ἐμφυλίου πολέμου, νὰ καταστραφῇ καὶ νὰ ἀφανισθοῦν πολλοὶ Ἕλληνες· ὅθεν ἀπεφάσισαν καὶ ἐσυμφώνησαν μετὰ τοὺς ἔξω τῆς πόλεως εὐρισκομένους, ὥστε ν' ἀναχωρήσουν καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δέ, καὶ ν' ἀφήσουν ἐλευθέραν τὴν πόλιν, καὶ πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν συμφωνηθέντων ὠρκίσθησαν καὶ τὰ δύο μέρη. Ἀπεφασίσθη δὲ ὥστε ὁ μὲν Π. Μαυρομιχάλης, ὡς πολίτης ἀπλοῦς, νὰ ὑπάγῃ εἰς Καλάμας καὶ ὅλοι οἱ περὶ αὐτὸν Μεσσήνιοι, οἱ δὲ Δεληγιανναῖοι, ὁ Κολοκοτρώνης καὶ οἱ μετ' αὐτῶν Καρυτινοὶ νὰ ἀπέλθουν εἰς τὴν ἐπαρχίαν των, ὁ δὲ Σωτήρης Χαραλάμπης καὶ ὅσοι ἦσαν ἐκ τῶν μερῶν ἐκείνων νὰ ἀναχωρήσουν εἰς Καλάβρυτα, ὁ Ἄνδρέας Μεταξᾶς καὶ ὅσοι ἄλλοι ἐκ τῶν πολιτικῶν ἤθελαν νὰ ὑπάγουν εἰς Ναύπλιον, τέλος δὲ ὁ Νικήτας Σταματελόπουλος ἔπου καὶ ἂν ἤθελεν, εἴτε εἰς τὴν Ἀργολίδα, εἴτε εἰς ἄλλο ὁποιοῦνδήποτε μέρος. Ὁ Δημ. Ὑψηλάντης μὴ ἐνοχλούμενος ἀπὸ κανένα ἔμεινεν εἰς Τριπολιτσᾶν. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ὁ Ν. Σπηλιάδης διετάχθη ἀπὸ τὸν Πρόεδρον Μαυρομιχάλην νὰ μαζεύσῃ ὅλα τὰ ἔγγραφα τῆς Πελοποννησιακῆς Γερουσίας καὶ νὰ τὰ θέσῃ μέσα εἰς τὴν οἰκίαν του, πιστεύων, ὅτι δὲν ἤθελαν εὐρεθῆ βέβηλοι ἄνθρωποι ἐκ τῆς φρουρᾶς τῆς νέας Διοικήσεως καὶ σύντροφοι τοῦ Λόντου νὰ τὰ πωλήσουν εἰς τοὺς παντοπώλας τῆς πόλεως διὰ νὰ τυλίξουν δι' αὐτῶν σαροδέλας καὶ τὰ λοιπὰ τῶν παντοπωλῶν πωλούμενα πράγματα. Οὕτως ἐχάθησαν τὰ ἱερὰ ἔγγραφα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὰ ὁποῖα ἦσαν ἄξια θαυμασμοῦ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους διὰ τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν ἀληθινὴν φιλοπατρίαν ἐκείνων τῶν ἀνδρῶν.

Κατ' αὐτὴν δὲ τὴν ἐποχὴν ὁ Μαυροκορδάτος ἐνοχοποίησε τὸν Καραϊσκάκη ὡς φιλότουρκον καὶ ἐπομένως προδότην τῆς πατρίδος· ἐδιώρισεν ἐπιτροπὴν ἐξ ἀνθρώπων τοῦ διὰ νὰ τὸν δικάσουν, οἵτινες τὸν ἐδίκασαν καὶ ἐξέδωκαν καὶ ἀπόφασιν νὰ θανατωθῆ. Συνάμα δὲ ἐξέδωκαν κατ' αὐτοῦ καὶ ἐπιτίμιον, ἀφορίζον ἔχι μόνον αὐτόν, ἀλλὰ καὶ πάντα ἄλλον, ὅστις ἤθελε μὲ αὐτὸν συναναστραφῆ· αὐτὸς δὲ ὁ ἴδιος Μαυροκορδάτος ἔγραψε παντοῦ, γνωστοποιῶν, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του, τὸ Πανελλήνιον, ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ Καραϊσκάκη ὠλιγόστευσε, καὶ ὅτι γρήγορα θὰ ἀποθάνῃ ἀπὸ φθίσιν, διαδίδων τοῦτο διὰ νὰ ἀπελπίσῃ αὐτὸν καὶ τοὺς φίλους του, ὡς καὶ τοὺς στρατιώτας του διὰ νὰ τὸν ἀφήσουν μοναχὸν καὶ νὰ φύγουν. Τότε δὲ προσέτι ὁ Μαυροκορδάτος συκοφαντεῖ τὸν Κολοκοτρώνην ὡς Ῥωσσολάτρην εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς καὶ εἰς τοὺς Γάλλους ἀκόμη διὰ νὰ τὸν καταστήσῃ ἀπίστευτον εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς μόνον, διότι μὲ τοὺς Γάλλους ὁ Κολοκοτρώνης ποτὲ δὲν ἔκαμε σχέσιν, διότι ἐνόμιζεν, ὅτι οὗτοι δὲν θὰ κάμουν καλὸν τῆς Ἑλλάδος, ἐπειδὴ τοὺς ἐγνώριζεν ἀπὸ τὴν Ἐπτάνησον καὶ ἀπὸ τοῦ 1815 κατὰ τὴν δημοκρατίαν.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ πόλις ἐκενώθη ἀπὸ τὸ παλαιὸν Ἐκτελεστικὸν καὶ τοὺς περὶ αὐτό, ὁ Ἀνδρέας Λόντος ἀθετήσας τοὺς ὄρκους καὶ τὰς ὑποσχέσεις του, εἰσελθὼν αὐτὸς καὶ οἱ μισθωτοὶ του Ρουμελιῶται, καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ Γ. Βάρβογλης, ὁ Γ. Γαλανόπουλος καὶ ὄλοι οἱ φυγόντες πρότερον ἐκ τῶν συνεταίρων τῆς Ἀδελφότητος κατέστρεψαν τὴν πόλιν, διότι ἡ φρουρὰ αὕτη τῆς νέας Διοικήσεως ἔπραξε περισσοτέρας ἀταξίας, καταχρήσεις καὶ ἀτιμίας εἰς τοὺς πολίτας, τὰς ὁποίας μέχρι τοῦδε δὲν εἶχαν ἴδει, ἂν καὶ ἐπίστευαν, ὅτι ἦλθαν καλλίτεροι στρατιῶται

ἀπὸ ἐκείνους τοῦ Κολοκοτρώνη, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐλευθέρωθησαν, καὶ διὰ τοῦτο τοὺς ἐδέχθησαν κατὰ τὴν κοινὴν παροιμίαν μετὰ βαίων καὶ κλάδων. Ἔνεκα δὲ τῶν γινομένων ἀταξιῶν, καὶ τῶν καθ' ἐκάστην δυστυχημάτων, οἱ φρόνιμοι οἰκοκυραῖοι τῆς πόλεως ἀπεφάσισαν καὶ μυστικῶς συνεννοήθησαν μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, ὥστε νὰ ὑπάγῃ νὰ τοῦ ἀνοίξουν τὰς πύλας τοῦ φρουρίου, καὶ νὰ τοὺς βοηθήσῃ νὰ ἐκδιώξουν ἀπὸ τὴν πόλιν τοὺς καταχραστὰς καὶ παρανόμους ἐκείνους στρατιώτας. Ὁ Κολοκοτρώνης, ἀναχωρήσας ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶν ἐπῆγεν εἰς τὴν Σιλήμναν, ἔπου ἔμενε μετὰ τοῦ Ἀ. Δεληγιάννη, τοῦ ἀρχιερέως Κορίνθου, καὶ ἄλλων φίλων του, ἡσυχάζων καὶ λυπούμενος δι' ὅσα ἔγειναν καὶ ἐγίνοντο. Πρὶν δὲ παραδώσῃ τὸ Ναύπλιον ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ περισπασμὸν τινα εἰς τὰ στρατεύματα τῆς Διοικήσεως, τὰ ὁποία αὕτη εἶχε τοποθετήσῃ εἰς διαφόρους θέσεις καὶ χωρία διὰ νὰ ἐπιτηροῦν μακρόθεν τὴν ἐπαρχίαν τῆς Καρύταινας, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον μήπως ὑπάγῃ καὶ τοὺς προσβάλλῃ. Οὕτω λοιπὸν διωργάνωσε μέρος τοῦ στρατοῦ του εἰς ἀποσπάσματα, καὶ διέταξεν ἕκαστον νὰ καταλάβῃ θέσιν ὠρισμένην, καὶ ἀφοῦ τοῦτο ἔγεινε, ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σημείου ὄλα διετάχθησαν καὶ ἐρρίφθησαν ἐπάνω εἰς τοὺς ἐναντίους, τοὺς ἔτρεψαν εἰς φυγὴν καὶ ἔπιασαν ἀπὸ αὐτοὺς ὑπὲρ τοὺς τετρακοσίους, τοὺς ὁποίους, ἀφοῦ πρῶτα τοὺς ἔγδυσαν καὶ τοὺς ἐπῆραν τὰ ὄπλα, ἔπειτα τοὺς ἀπέλυσαν, καὶ οὕτω ἕνας κατόπιν τοῦ ἄλλου ἐπῆγαν εἰς Τριπολιτσᾶν. Τούτου γενομένου, οἱ μὲν κάτοικοι τῆς πόλεως ἔλαβαν θάρρος, ἡ δὲ φρουρὰ τῆς ὀλίγον ἐταπεινώθη, καὶ ἔπαυσε τὰς καταχρήσεις της. Ἐκ τῶν στρατιωτῶν τούτων τῆς νέας Διοικήσεως μόνον ἕνα σῶμα ἀπὸ Ἐπτανή-

σίους συγκροτούμενον, και ἔχον ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Παρασκευᾶν Κουρκουμέλην, ταγματάρχην ἤδη τοῦ πεζικοῦ, ἐπολέμησε και δὲν ἐπιάσθησαν. Ἐκτοτε πλέον ὁ Κολοκοτρώνης εὐρέθη γυμνὸς ἀπὸ στρατιωτικὴν δύναμιν, ἡ ὁποία καθ' ἐκάστην ἡμέραν ὀλιγόστευεν, διότι ἡ Βουλὴ και τὸ Ἐκτελεστικὸν ἐξέδωκαν διπλώματα, μισθοὺς μεγάλους και διαταγὰς εἰς ὄλους τοὺς συγγενεῖς των και τοὺς καπεταναίους των νὰ ὑπάγουν νὰ πολιορκήσουν τὰς Πάτρας· ὁ Κουντουργιώτης μάλιστα ὑπεσχέθη εἰς τὸν Δ. Πλαπούταν, ὅτι θὰ τὸν διωρίσῃ γενικὸν ἀρχηγὸν τῶν στρατευμάτων τῆς Πελοποννήσου, ἀλλὰ τὸν ἐκαιροπέτα και οὕτω ὁ ἕνας Ἀλβανὸς ἐγέλα τὸν ἄλλον, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ὁ Πλαπούτας ἐγελάσθη.

Πρὶν ὅμως τούτων και ὅταν ὁ Κολοκοτρώνης ἦτο εἰς τὴν Βυτινᾶν, και ἔστειλεν, ὡς ἀνωτέρω εἶπαμεν, βοήθειαν εἰς τὸ Ναύπλιον και ἄλλους, και τὸν Πλαπούταν, τὸν ὁποῖον ἔβλεπεν, ὅτι ἐκαβουροπατοῦσεν, εἶπε πρὸς αὐτόν· «δὲν θέλετε μὲ τὰ σωστά σας νὰ βαλθῆτε νὰ »σπρώξετε τὰς δυνάμεις τοῦ Κουντουργιώτη μακρὰν »και νὰ ἐλευθερώσετε τὸ Ναύπλιον νὰ τὸ ἔχετε. Θὰ ἔλθῃ »καιρὸς νὰ μὴν ἡμπορήτε νὰ βγῆτε ἀγνάντιο, οὔτε ἀπὸ »τὸ Παρθένι και κάτω νὰ πηγαίνετε. Θὰ ἔλθῃ καιρὸς »νὰ ἀκούετε τὸ κερατὰ νὰ σᾶς τὸ λέγουν οἱ νησιῶται »και οἱ ἄλλοι μὲ πενήντα ρά, και ἄλλα πολλὰ θὰ πά- »θετε. Ἀκουσέ τα ὅλα αὐτά, γαμπρέ! Εἰς ἐσέ μένει νὰ »φραγῆς πιστός, εἰδὲ μὴ, και σὺ θὰ τὸ εὕρης ὕστερα.»

Μετὰ ταῦτα ὁ Κολοκοτρώνης, ἀφοῦ προηγουμένως συνεννοήθη, ὡς εἴρηται, μὲ τοὺς οἰκοκυραίους τῆς Τριπολιτσᾶς, ἀπεφάσισε μὲ τοὺς ὀλίγους στρατιώτας, οἱ ὁποῖοι τοῦ ἀπέμειναν πιστοὶ, νὰ ὑπάγῃ νὰ πολιορκήσῃ

τὴν πόλιν και νὰ ἔμβῃ μέσα εἰς αὐτήν· ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν, τὸ σχέδιόν του τοῦτο ἐματαιώθη, διότι ἡ Διοίκησις ἐπρόλαβε και ἄλλαξε τὴν φρουρὰν αὐτῆς, και ἔστειλε τὸν Ἀ. Ζαΐμην και Ἀ. Λόντον και ἄλλους πολλοὺς πρὸς βοήθειαν.

Ἐκτοτε πλέον ὄλος ὁ κόσμος και αὐτοὶ ἀκόμη οἱ φίλοι τοῦ Κολοκοτρώνη ἐνόμισαν καλόν, διὰ νὰ παύσουν τὰ δεινὰ, και διὰ ν' ἀποφύγουν τὴν ἐσωτερικὴν ἀνησυχίαν τοῦ τόπου, νὰ παρακαλέσουν αὐτόν, και νὰ τὸν ὑποχρεώσουν νὰ παραδώσῃ τὸ Ναύπλιον εἰς τὸ Ἐκτελεστικόν, και ἄς ἦτο τοῦτο και παράνομον· ἀλλ' αὐτὸς ἀρνεῖτο τοῦτο, και πάντοτε ἔλεγε πρὸς αὐτοὺς, ὅτι δὲν τὸ βλέπει καλὸν νὰ παραδώσῃ τὸ φρούριον, διότι προβλέπει, ὅτι θὰ γείνωσι συμφοραὶ εἰς τὸν κόσμον. Ἐπειδὴ ὅμως ὄλοι τὸν ἐπαρακίουν νὰ τὸ παραδώσῃ, και ὁ Πάνος τοῦ εἶχε πρὶν γράφει, ὡς εἶπαμεν, περὶ τῆς ἀπειθείας, και τῶν λιποταξιῶν τῆς φρουρᾶς, ἀπεφάσισε νὰ παραδώσῃ αὐτό.

Ὁ δὲ Ἀ. Ζαΐμης τότε ἄρχισε και αὐτὸς νὰ γράφῃ και νὰ παρακινῆ τὸν Ἀ. Δεληγιάννην και λοιποὺς νὰ ἀφήσουν τὸν Κολοκοτρώνην μοναχόν. Τὸ γράμμα αὐτὸ πιστεύω, ὅτι ὑπάρχει εἰς χεῖρας τῶν Δεληγιανναίων ἀκόμη, και ἂν μίαν ἡμέραν δημοσιευθῆ, θὰ γείνωσι γνωστὰ τὰ γραφέντα και θὰ φανερωθῆ τὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον εἶχον οἱ πολιτικοὶ τῆς Πελοποννήσου καθόσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς στρατιωτικούς. Αὐτὸ ἔλεγε, καθόσον ἐνθυμοῦμαι· ὁ Κολοκοτρώνης θὰ χάσῃ τὴν πατρίδα μας· τί περιμένετε ἀπὸ αὐτόν; Εἶναι κοῦφος και περιστοιχισμένος ἀπὸ κούφους και κόλακας. Καὶ ὁ Μεταξᾶς ὅστις μένει μαζὺ του θέλει νὰ μεγαλώσῃ δι' αὐτοῦ. Ἡμεῖς πρέπει νὰ φροντίσωμεν νὰ ἔλθῃ ἀπ' ἔξω ἄνθρωπος Κυβερνήτης, νὰ μᾶς

διοικήση προσωρινῶς καὶ ἀκολούθως νὰ ζητήσωμεν Βασιλέα διὰ νὰ σωθῆ ὁ τόπος, ἄλλως ἐχάθημεν. Αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι γνωρίζουν νὰ διαικήσουν εἶναι δολεροὶ καὶ μᾶς ἀπατοῦν, (ἐννοῶν τοὺς Φαναριώτας, τὸν Μαυροκορδάτον καὶ τοὺς λοιπούς). Ἄλλως νὰ τὸν παρακινήσετε ν' ἀφήσῃ τὸ Ναύπλιον, καὶ ἂν θέλετε νὰ ἔλθετε ν' ἀνταμώσωμεν ἔξω τῆς Τριπολιτσᾶς νὰ ὁμιλήσωμεν. Μὴ σὲ φοβίζῃ ἡ ἔλευσις τοῦ Ἰμβράῆμ· δὲν θὰ καταβάλλῃ τὴν Πελοπόννησον. Ἡ Ἑλλάς θὰ γείνη ἀνεξάρτητον Κράτος, ἀλλὰ ἡμεῖς δὲν θὰ γλυτώσωμεν ἀπὸ τοὺς λύκους. Τοιαῦτα περίπου ἔλεγεν ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Ζαΐμη. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐγένετο δεκτόν, καὶ ἀμέσως ὁ Ἄ. Δεληγιάννης, ὁ Κολοκοτρώνης καὶ τινες ἄλλοι ἐκατέβηκαν καὶ ἐπῆγαν ἔξω τῆς πόλεως εἰς τὴν πύλην τὴν λεγομένην τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου καὶ ἀντάμωσαν τὸν Ζαΐμην καὶ τὸν Λόντον. Τότε οἱ δύο οὗτοι ἦσαν εἰς τὴν ἀνωτάτην δυνάμιν των καὶ ὅ,τι ἤθελαν νὰ πράξουν, οἱ περὶ τὸν Κουντουργιώτην σύντροφοὶ των τὸ παραδέχοντο. Ἦλθαν μεταξύ των εἰς διαφόρους ὁμιλίας, καὶ ἔπειτα εἰς τὴν παράδοσιν τοῦ Ναυπλίου. Τότε ὁ Κολοκοτρώνης ἀποκρινόμενος πρὸς τὸν Ζαΐμην, εἶπε· « Πειρακτικὴ θέλει εἶναι ἡ ἀπόκρισις εἰς τὴν ζήτησίν σας, ἀλλὰ θὰ τὴν εἶπω διὰ νὰ καταλάβετε ποῖοι εἴμεθα, καὶ ποῖοι εἴσθε σεῖς. Δὲν ἐπίστευα, ἀλλ' οὔτε ἀκόμη πιστεύω, κύρ Ἀνδρέα, νὰ μὴν ἐννοῆς τί ζητεῖς, καὶ τί θὰ πάθῃς ἀπὸ τοὺς συντρόφους σου. Ἦλθε τὸ δάνειον, κύρ Ἀνδρέα, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἦλθε, θὰ ἔλθῃ, καὶ τότε τὰ κουβεντιάσομεν. Ἐκεῖνο ὅπου σοῦ λέγω ἐγὼ τώρα, θὰ μοῦ τὸ λέγεις ἢ ἐκλαμπρότης σου ὕστερα. Τώρα τί θέλεις; Τὸ Ναύπλιον; Τὸ δίδω, ἀλλὰ εἰς σὲ καὶ ὄχι εἰς ἄλλον. Ἄλλὰ σᾶς λέγω καὶ τοῦτο, ὅτι τὸ ἄτι τῆς Πελοποννήσου, διὰ

τὸ ὅποιον ἡ Πελοπόννησος ἔχυσε τόσα αἵματα, καὶ τόσα ἔξοδα ἔκαμε διὰ νὰ τὸ πάρῃ ἀπὸ τοὺς Τούρκους, δὲν πρέπει νὰ τὸ καθβαλικεύσῃ ξένος ἄνθρωπος, διότι τὸ σακατεύει.» Εἶπε δὲ καὶ τὴν παροιμίαν ταύτην· « τὴν γυναικᾶ σου, τὸ ἄλογόν σου καὶ τὸ τουφέκι σου μὴν τὰ δανείζῃς εἰς ἄλλον, διότι παθαίνουν.» Τοιαῦτα εἶπεν ὁ Κολοκοτρώνης. Ἄλλ' ὁ Γρηγόριος Φλέσας ὅσα ἐκεῖ ἐλέχθησαν ἔλα τὰ ἔμαθε, καὶ ἀμέσως ἔγραψε πρὸς τὸν Κουντουργιώτην, ὡς καὶ ὁ Ἀναγνωσταρᾶς κατόπιν νὰ κάμουν ὅ,τι ἠμπορέσουν νὰ λάβουν εἰς χεῖράς των τὸ Ναύπλιον, καὶ νὰ μὴ μείνῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῶν δύο Ἀνδρεῶν, διότι προβλέπουν τὴν μετέπειτα ἑνωσίν των μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, καὶ τότε ἡ ἐσχάτη πλάνη θὰ ἦναι χεῖρον τῆς πρώτης. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἀποφασίσας νὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς δύο Ἀνδρέας τὸ Ναύπλιον, ἐζήτησε παρ' αὐτῶν νὰ τοῦ δώσουν ἔγγραφον περὶ τούτου, καὶ ὅτι αὐτοὶ θὰ τὸ φυλάξουν ὡς ὑπεσχέθησαν, καὶ τέλος ὅτι θέλουν τὸν ἀποζημιώσῃ διὰ τὰ ἔξοδα τοῦ φρουράρχου Πάνου, τὰ ὅποια ἦσαν ὑπὲρ τᾶς 300,000 γρόσια, καὶ οὕτως ἔστειλε τρεῖς φίλους τῆς ἐμπιστοσύνης του τὸν Π. Ἀναγνωστόπουλον, Ν. Ταμβακόπουλον καὶ Δ. Παπαγιαννόπουλον νὰ εἶπουν καὶ βεβαιώσουν τὸν Πάνον νὰ παραδώσῃ εἰς τοὺς Ἀνδρέας τὸ Ναύπλιον, τὸ ὅποιον καὶ παρέδωκε, καὶ παραλαβὼν τὴν φρουράν, ἔση τοῦ ἀπέμεινε πιστὴ καὶ τὴν οἰκογένειάν του, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν καὶ ἀνέβη εἰς τὰ βουνά, καὶ ἐπῆγεν εἰς τὴν Σιλήμναν, καὶ κατόπιν εἰς τὴν Στεμνίτζαν.

Ἡ Διοίκησις ἔπειτα ἔδωκεν ἀμνηστειάν εἰς τὸν Πάνον καὶ εἰς ὅλην τὴν φρουράν, καὶ διὰ τὴν ἀποζημιώσιν ἔδωκε μόνον 25000 γρόσια, καὶ ἐπομένως ἡ φρουρὰ ἔμει-

νεν ἀπλήρωτος. Ὁ Κουντουργιώτης δὲν ἐδύνατο νὰ ἐκδικηθῆ τὸν Πάνον περισσότερο, διότι ἦτο γαμβρὸς τῆς Μπουμπουλίνας καὶ ἡ φιλοτιμία τῶν Σπετσιωτῶν ἐπειράζετο, διότι τότε αἱ δύο αὐται νῆσοι ἦσαν ἐνωμέναι, καὶ ἂν ὁ Κολοκοτρώνης ἤθελε συνεννοηθῆ μὲ τοὺς συμπεθέρους του τοὺς Σπετσιώτας, ὥστε νὰ ἔμβουν αὐτοὶ εἰς τὸ Ναύπλιον, καὶ ἐκεῖνος νὰ μένη ἔξωθεν, ὁ Κουντουργιώτης ἤθελεν εὖρει περισσοτέρους βράχους, καὶ βεβαίως τὸ φρούριον ποτὲ δὲν τὸ ἐκυρίευσεν.

Τοιουτοτρόπως δὲ ἡ νέα Διοίκησις ἀφοῦ ἐπῆρε τὸ Ναύπλιον ἐστερεώθη, τὸ Ἐκτελεστικὸν συνῆλθεν εἰς συμβούλιον, καὶ ὁ Πρόεδρος τότε ἐπρότεινε νὰ σταλοῦν τὰ στρατεύματα εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς Πελοποννήσου νὰ τρέφονται παρὰ τοῦ λαοῦ καὶ λόγῳ οἰκονομίας, καὶ λόγῳ τιμωρίας. Ὁ Ἄ. Ζαΐμης ἀντεῖπεν εἰς τὴν τοιαύτην πρότασιν τοῦ Προέδρου, καὶ ἐπρότεινε νὰ σταλῶσι τὰ στρατεύματα εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας τῆς Ἑλλάδος· τότε ὁ Κουντουργιώτης ἀποκριθεὶς εἶπεν ἐμπαικτικῶς πρὸς τὸν Ζαΐμην· μήπως θέλεις νὰ στείλωμεν στρατὸν καὶ εἰς τὴν Ὑδραν; Ὁ δὲ Ζαΐμης πειραχθεὶς ἀπάντησεν, ὅτι καὶ ἡ Ὑδρα ἐπαρχία Ἑλληνική εἶναι. Τότε ὁ Κουντουργιώτης χωρὶς νὰ εἴπῃ ἄλλον λόγον ἔστρεψε τῆς πλάταις του εἰς τὸν Ζαΐμην, ὅστις ἀμέσως ἔφυγε θυμωμένος ἀπὸ τὸ συμβούλιον.

Μετὰ ταῦτα ἡ Διοίκησις διέταξε τὴν πολιορκίαν τῶν Πατρῶν, καὶ τὸν Πάνον Κολοκοτρώνην νὰ ὑπάγῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν πολιορκίαν, ὅστις παραλαβὼν ὡς σωματάρχην καὶ τὸν ἀδελφόν του Γενναῖον, ἐπῆγαν καὶ ἐτοποθετήθησαν εἰς τὸ χωρίον Πετσάκουσ τῶν Καλαβρύτων· διετάχθησαν δὲ καὶ οἱ Δεληγιανναῖοι νὰ μεταβοῦν καὶ

αὐτοὶ εἰς τὴν πολιορκίαν, καὶ μετέβησαν ὁ Κανέλλος καὶ ὁ Δημήτριος.

Οἱ δὲ Ἄνδρέαι Ζαΐμης καὶ Λόντος, ἀφοῦ οἱ πολιτικοὶ φίλοι των ἐπῆραν ἀπὸ αὐτοὺς τὸ Ναύπλιον, καὶ δὲν τοὺς ὑπεδέχθησαν καθὼς ἔπρεπεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπεριφρόνησαν καὶ τοὺς ἐνέπαιξαν, τότε πλέον ἐνόησαν, ὅτι ὑπῆρχε πάθος καὶ συνωμοσία κατὰ τῶν Μωραϊτῶν κλεφτοκαπεταναίων καὶ ἰδίως κατὰ τῶν κοτσάμπασιδων ἐκ μέρους τῶν φίλων των, καὶ οὕτω ἀπεφάσισαν καὶ ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν θυμωμένοι καὶ χολιαστοί· ἔγειναν στρατιωτικοὶ ἀπὸ πολιτικῶν, ἐσύναξαν στρατιώτας ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας των, ἐζήτησαν διαταγὴν παρὰ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ καὶ μισθοὺς τῶν στρατιωτῶν διὰ νὰ πολιορκήσουν τὰς Πάτρας. Ἡ Διοίκησις τοὺς ἀνεγνώρισεν ὡς πολιορκητὰς, καὶ οὕτως ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὰ πολιτικὰ πράγματα. Τούτους ἀναχωρήσαντας ἀπὸ τὸ Ναύπλιον ἀκολούθησεν ὁ Β. Πετιμεζᾶς καὶ τινες ἄλλοι. Ἄντι δὲ τοῦ Ἄ. Ζαΐμη μέλους τοῦ Ἐκτελεστικοῦ διωρίσθη ὁ Ἄναγνώστης Σπηλιωτάκης ἐκ τῆς ἐπαρχίας Μιστρᾶ, ἀνθρωπος ἔξυπνος κατὰ τὸν νοῦν, καὶ ἔχων καὶ ἰδικαιώματα.

Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον ἔφθασε καὶ τὸ περιμενόμενον δάνειον, τὸ ὁποῖον ὁ Κουντουργιώτης παρέλαβε, καὶ τὸ ἐμοίραζεν εἰς τοὺς ἰδικούς του φίλους στρατιωτικούς καὶ ναύτας· ὁ δὲ Μαυροκορδάτος ὁ διδάσκαλος τοῦ Κουντουργιώτη καὶ γραμματεὺς τοῦ Ἐκτελεστικοῦ μετεχειρίζετο καὶ αὐτὸς τὸ δάνειον ὅπως ἤθελε. Βλέπων δὲ ὁ Κωλέτης τὸν Μαυροκορδάτον, ὅτι μανθάνει γράμματα τὰς Ἀγγλικὰς λήρας, ἔγραψε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Ρούμελην πρὸς τοὺς φίλους του στρατιωτικούς νὰ στείλουν καὶ αὐτοὶ ἀναφορὰς καὶ νὰ ζητοῦν μισθοὺς, καὶ οὕτως ἄρχισαν νὰ παρουν-

σιάζονται ὅλοι οἱ καπεταναῖοι νὰ ζητοῦν καὶ νὰ λαμβάνουν μισθοὺς.

Ὁ σκοπὸς τῶν Ἄγγλων ὅταν ἔδωκαν τὸ δάνειον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦτο διπλοῦς, πρῶτον μὲν ἔδωκαν αὐτὸ εἰς ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἑλληνικὴ ἀνεξαρτησία ἦτο ζήτημα, τὸ δὲ δάνειον ἦτο ἀσφαλισμένον ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τῶν φαρτῶν κτημάτων τοῦ ἔθνους, ὥστε ἐν ἀποτυχίᾳ τῶν Ἑλλήνων, ἔβαλλον χέρι εἰς τὰς γαίας, καὶ ἐλάμβαναν τὸ δάνειόν των μὲ τοὺς τόκους του, ἔπειτα δὲ θὰ ἐφαίνοντο καὶ εὐεργέται τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ μέλλον, διότι θὰ ἐμποδίζετο ἡ ἐκτόπισις αὐτῶν.

Οἱ δὲ Ἄνδρῆαι τότε ἰδόντες τὴν μὲν νῆσον Ὑδραν δέσποιναν τῆς Ἑλλάδος, τὸν δὲ Μαυροκορδάτον ἀνώτερον πολιτικόν, καὶ ἔχοντα ὅλα τὰ πράγματα εἰς τὰς χεῖράς του, ἐνθυμηθέντες τοὺς λόγους τοῦ Κολοκοτρώνη, οἱ ὁποῖοι ἀλήθευσαν ἄρχισαν νὰ τὸν συλλογίζωνται καὶ νὰ ἐπιθυμοῦν νὰ τὸν κάμουν σύντροφον διὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τὴν περιφρόνησιν καὶ τὴν ὕβριν, τὴν ὁποίαν τοὺς ἔκαμεν ἡ ἀχάριστος συντροφία των. Τοιοῦτοτρόπως ἄρχισαν ἀλληλογραφίαν μὲ τοὺς ἐν Βυτίνῃ τότε εὕρισκομένους Κολοκοτρώνην καὶ Δεληγιανναίους, καὶ ἔστειλαν καὶ ἀνθρώπους νὰ εἴπωσι καὶ διὰ ζώσης πρὸς ἐκείνους ὅσα ἔπαθαν κατὰ τὸν χρόνον τῆς φιλίας των μετὰ τοῦ Κουντουργιώτη καὶ Μαυροκορδάτου. Ἡ συμφιλίωσις αὕτη ἐνεργεῖτο διὰ τοῦ Πάνου Κολοκοτρώνη, καὶ ἀφοῦ αὕτη ἐγένετο, ἄρχισε νὰ ἐξαπλοῦται ἡ νέα αὕτη πρὸς ἀντεκδίκησιν συνωμοσία. Παντοῦ ἀπέστειλαν ἀνθρώπους πιστοὺς πρὸς διάδοσιν τῶν φρονημάτων των, οἵτινες ἐδιηγοῦντο τὰ παράπονα τῶν δυσαρεστημένων, ὅτι δηλ. ἀφοῦ οὗτοι ἐβοήθησαν τὸν Μαυροκορδάτον καὶ τὸν Κουντουργιώτην καὶ ἐγκατέστησαν

αὐτοὺς εἰς τὰ πράγματα, παρέδωκαν προσέτι καὶ τὸ Ναύπλιον, καὶ παρέλαβαν καὶ τὸ δάνειον καὶ οὕτω ἐγένοντο δυνατοί, αὐτοὶ ἔπειτα ἐφάνησαν ἀχάριστοι πρὸς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐπέταξαν ἔξω ἀπὸ τὰ πολιτικὰ πράγματα. Παρέστησαν προσέτι οἱ ἀπεσταλμένοι καὶ τὸν σκοπὸν τῆς νέας Διοικήσεως, ὅτι οὗτος εἶναι ὀλέθριος διὰ τὸ ἔθνος, ὅτι θὰ σπαταλήσουν ματαίως καὶ θὰ καταχραστοῦν τὸ δάνειον, τὸ δὲ Ναύπλιον θὰ πωλήσουν ἔπειτα εἰς ἔθνος ἀλλότριον, καὶ ἄλλας τοιαύτας κατηγορίας ἔλεγον διὰ νὰ διεγείρωσι τὸ μῖσος εἰς τοὺς λαοὺς κατὰ τῆς Διοικήσεως. Εἰσακούσθησαν καὶ μὲ πολλοὺς καπεταναίους τῆς Ρούμελης, καὶ τοὺς ἐπερίμενον, καὶ ἐτοίμασαν τὰ πάντα διὰ Ἐθνικὴν συνέλευσιν, τὴν ὁποίαν εἶχαν ἀπόφασιν νὰ ζητήσουν καὶ διὰ τῶν ὅπλων.

Τότε ἡ ἐπαρχία τῆς Καρύταινας καὶ μὴ θέλουσα ἀνεγνώρισε καὶ αὐτὴ, ὡς καὶ ὅλαι αἱ ἄλλαι, τὴν νέαν Διοίκησιν, καὶ οἱ πρόκριτοι αὐτῆς ἐσυναθροίσθησαν εἰς τοὺς Ἁγίους Θεοδώρους καὶ ἐξέλεξαν ὡς βουλευτάς των τοὺς Νικόλαον Μπούκουραν καὶ Ἀναγνώστην Ζαφειρόπουλον. Ὅπου εὕρισκετο ὁ Κολοκοτρώνης ἐκεῖ καὶ τὸ πᾶν τῆς Πελοποννήσου εὕρισκετο. Ἡ δὲ Διοίκησις ἐκεῖ ἐπίσης εἶχεν ὅλην τὴν προσοχὴν τῆς, αἱ δὲ πολιορκίαι καὶ τὰ στρατεύματά τῆς εἰς οὐδὲν ἐλογίζοντο. Τούτων γινομένων, καὶ τὸ Ἐκτελεστικὸν δὲν ἀνεπαύετο εἰς τὸν Ὀριάμβόν του, ἀλλ' ἐπροσπάθει καὶ αὐτὸ νὰ ἐκβάλλῃ ἐκ τοῦ μέσου ὅλως διόλου τοὺς κοτσαμπάσιδες καὶ τὸν Κολοκοτρώνην. Ἐμάνθανεν ὅτι ἐγένετο, καὶ ὅτι αἱ ἐπαρχίαι ἄρχισαν νὰ ζητοῦν τὸν Κολοκοτρώνην νὰ τὰς βοηθήσῃ διὰ τῶν ὅπλων, ὅπως καταργήσουν τὸ φθοροποιὸν σύστημα. Ἐπαρχίαι τινές, καὶ ἄλλα πρόσωπα, ὅσα ἦσαν

κατὰ τῆς Διοικήσεως ἀφοῦ συνεννοήθησαν, ἀπεφάσισαν νὰ συνέλθουν εἰς μικρὰν συνέλευσιν κατὰ τὴν Μεσσηνίαν, ἣτις καὶ ἐγένετο εἰς Κωνσταντίνους. Κατὰ τὴν συνέλευσιν ἐκείνην πολλὰ ἐλέχθησαν περὶ τῆς ἀσφαλείας τοῦ Ἔθνους, καὶ ὡς πρὸς τοῦτο ἤλπιζαν εἰς τοὺς συντρόφους τῶν Στερεοελλαδίτας καὶ εἰς τὰς νήσους τὰς βαρυνομένας ἀπὸ τὴν μάχαιραν τῶν Ὑδραίων, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπεφασίσθη νὰ ζητήσουν καὶ διὰ τῶν ὅπλων Ἑθνικὴν συνέλευσιν. Πρὸς ταῦτα ἦτο σύμφωνος καὶ ὁ Π. Μαυρομιχάλης, διότι, ἂν καὶ δὲν ἦτο τότε παρὼν, ὅμως εἰδοποιήθη καὶ αὐτὸς καὶ ἀπεδέχθη τὰ ἀποφασισθέντα. Ἐπειτα ὅμως ἀπεμακρύνθη καὶ δὲν ἔδωκε οὐδεμίαν βοήθειαν, εἴτε διότι πρότερον οἱ περὶ τὸν Κουντουργιώτην ἐδιώρισαν τὸν ἀδελφόν του Κωνσταντῖνον μέλος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, εἴτε διότι ὑπῆρχε μυστικὸν συμπεθεριὸν νὰ λάβῃ οὗτος εἰς γυναῖκα τὴν ἀνεψιὰν τοῦ Ἀρχιμανδρίτου Φλέσα, εἴτε καὶ δι' ἄλλην τινὰ ἄγνωστον αἰτίαν.

Ὁ δὲ Φλέσας καὶ ὁ Ἀναγνωσταρᾶς ἔχοντες, ὡς φαίνεται, κατασκόπους καὶ μαθόντες ὅσα ἐλέχθησαν καὶ ἀπεφασίσθησαν εἰς τὴν εἰρημένην συνέλευσιν, ἀμέσως ἔγραψαν εἰς τὸ Ἐκτελεστικὸν καὶ παρέστησαν εἰς αὐτὸ τὰ πράγματα ὡς πολὺ σοβαρά. Τότε τὸ Ἐκτελεστικὸν ἀπεφάσισε καὶ διέταξε τὸν Φλέσαν νὰ ἐτοιμασθῇ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Μεσσηνίαν. Πρὸς τοῦτο ἐφοδιάσθη ὁ Φλέσας πολυειδῶς, μὲ στρατεύματα μισθωτά, μὲ χρήματα καὶ μὲ διπλώματα, καὶ ἀναχωρῶν ἔλεγεν, ὅτι πηγαίνει εἰς Μεσσηνίαν διὰ νὰ τὴν διοργανίσῃ ὑπὲρ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ. Ταῦτα μαθόντες καὶ οἱ πολιορκοῦντες τὰς Πάτρας Ἀνδρέαι, Κανέλλος Δεληγιάννης καὶ Πάνος Κολοκοτρώνης, ἐτοιμάσθησαν καὶ αὐτοὶ καθ' ὅλα καὶ ἀπεφάσισαν νὰ συγκεν-

τρωθοῦν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Καρύταινας, καὶ ἐκεῖθεν νὰ κινήσουν ὄλην τὴν Πελοπόννησον κατὰ τῆς ἄρπαγος καὶ παρανόμου Διοικήσεως. Ὁ δὲ Πάνος μαθὼν, ὅτι τὸ Ἐκτελεστικὸν εἶχε σκοπὸν νὰ καταδιώξῃ τὸν πατέρα του, πρῶτος τῶν ἄλλων καὶ ἄνευ διαταγῆς, ἔφυγε μὲ τοὺς στρατιώτας του ἀπὸ τὴν πολιορκίαν καὶ ἦλθεν εἰς Καρύταιναν πρὸς βοήθειαν, ἔπειτα δὲ ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν οἱ ἀδελφοὶ Δεληγιανναῖοι Κανέλλος καὶ Δημήτριος μὲ τοὺς ἰδικούς των στρατιώτας καὶ ἀνέβησαν καὶ αὐτοὶ εἰς Καρύταιναν.

Ὁ δὲ Φλέσας ἀναχωρήσας καὶ μοιράζων ὅθεν διήρχετο εἰς μερικοὺς χρήματα, εἰς ἄλλους διπλώματα στρατιωτικῶν βαθμῶν, καὶ εἰς ἄλλους δίδων ὑποσχέσεις τοιούτων, ἔφθασε καὶ εἰς Κωνσταντίνους. Ἐκεῖ δὲ εὕρισκόμενος ἐξάπλωσε τοὺς στρατιώτας του εἰς τὰ χωρία, καὶ ἐφοβέριζεν ὄλην τὴν Ἀρκαδίαν, καὶ ἰδίως τὴν μητρόπολιν αὐτῆς, ὅτι θὰ εἰσβάλῃ εἰς αὐτήν. Οἱ δὲ Ἀρκαδινοὶ καὶ οἱ Μεσσηνιοὶ διὰ νὰ τὸν ἐμποδίσουν ἀνοιξαν τὸν πόλεμον, ἀλλ' ὁ Φλέσας τοὺς ἐνίκη, καὶ ἀναγκάσθησαν νὰ ζητήσουν βοήθειαν ἀπὸ τὸν Κολοκοτρώνην. Τότε ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης, ὁ Πάνος Κολοκοτρώνης, ὁ Δ. Παπατσώνης καὶ ὁ Ἀθ. Γρηγοριάδης ἔτρεξαν κατόπιν τοῦ Ἀρχιμανδρίτου, τὸν ὁποῖον ἐπολέμησαν, τὸν ἐνίκησαν, τὸν κατεδίωξαν καὶ συνέλαβαν πολλοὺς στρατιώτας του καὶ τοὺς ἐγύμνωσαν· ἀκολουθοῦντες δὲ τὴν καταδίωξιν, τὸν ἔσπρωξαν κατὰ τὰ Πισινὰ χωρία, καὶ τὸν ἀνάγκασαν νὰ πέσῃ κάτω καὶ ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, τρέχοντα τὸν ἐβγάλαν εἰς τὸν κάμπον τῆς Τριπολιτσᾶς, καὶ ἔπειτα ἐμβῆκεν εἰς τὴν πόλιν. Κατόπιν δὲ αὐτοῦ καὶ διὰ νυκτός ἔφθασαν καὶ οἱ γυμνωθέντες στρατιῶταί του, καὶ ἐζήτησαν παρ' αὐτοῦ ἀποζημίωσιν διὰ τὰ ὅπλα καὶ τὰ λοιπὰ πράγ-

ματα, τὰ ὁποῖα ἔχασαν, ἄλλως ἐσκόπουν νὰ τὸν συλλάβουν καὶ τὸν παραδώσουν εἰς τοὺς ἐχθρούς του· ἀλλ' ὁ Φλέσας τοὺς ἀπάτησε καὶ ἔφυγε διὰ νυκτός, καὶ ἐτρόμαξε νὰ φθάσῃ εἰς τοὺς Ἀφεντικούς μύλους καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ναύπλιον, ὅπου ἐδιηγήθη εἰς τὴν Διοίκησιν τὰ συμβάντα.

Ἡ δὲ Βουλὴ καὶ τὸ Ἐκτελεστικὸν ἀκούσαντες ταῦτα καὶ μαθόντες τὴν δύναμιν τῶν Ἀνδρεῶν καὶ λοιπῶν ἐφοβήθησαν, καὶ ἀμέσως ἔγραψαν εἰς Ρούμελην πρὸς τοὺς ὀπλαρχηγούς καὶ καπεταναίους νὰ τρέξουν εἰς βοήθειαν τῶν Νόμων καὶ τῆς Βουλῆς, τὸ δὲ Ἐκτελεστικὸν ἐκήρυξε τὸν ἐμφύλιον πόλεμον καὶ διέταξε γενικὴν ἐστρατείαν, ἐξάπλωσε τὰς δυνάμεις του καθ' ἑλλην τὴν Πελοπόννησον, ἐντὸς δὲ καὶ ἐκτὸς τῆς Τριπολιτσᾶς ἀνώτερος ἦτο ὁ Βάσος Μαυροβουνιώτης, ἔχων στρατιώτας μὴ Πελοποννησίους. Οὗτοι ἔλοι μετὰ τῶν τοῦ φρουράρχου τῆς πόλεως ἦσαν περὶ τὰς 2000. Τότε εὐρέθη ἐκεῖ εἰς Τριπολιτσᾶν ὁ Θεόδ. Γρίβας κατὰ διαταγὴν τῆς Διοικήσεως, ἀλλ' εἶχε μυστικῶς συνεννοηθῆ μετὰ τῶν δύο Ἀνδρεῶν καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη, ὅστις μάλιστα καὶ τοῦ ἔγραψε νὰ προσέχη τὴν οἰκίαν του, τὴν μητέρα του καὶ τὴν νύμφην του, σύζυγον τοῦ Πάνου, ἥτις ἦτο ἐκεῖ.

Οἱ πολιορκοῦντες τὰς Πάτρας ἐσκορπίσθησαν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, καὶ ὁ μὲν Ζαΐμης μὲ τὰ στρατεύματά του ἐστοπεδέυσε δύο ὥρας μακρὰν τῆς Τριπολιτσᾶς εἰς τὸ χωρίον Κάψα τῆς Μαντινείας, ὁ δὲ Πάνος Κολοκοτρώνης, μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς ἐστρατείας τοῦ Φλέσα, εὐρίσκετο εἰς τὸν κάμπον τῆς Καρύταινας, ὅπου ἦτο καὶ ὁ πατὴρ του. Ἐκεῖ καὶ οἱ ἄλλοι ἐσυναθροίζοντο. Ὁ δὲ Πάνος τὴν 12 Ἰβρίου 1824 ἀναχώρησεν ἀπὸ τὸν κάμπον τῆς Κα-

ρύταινας καὶ ἐπῆγεν εἰς τὸ χωρίον Ντόριζα, ὅπου καὶ ἐκοιμήθη μετὰ τῶν στρατιωτῶν του. Τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν ἔφυγεν ἐκεῖθεν καὶ ἔπεσεν εἰς τὸν κάμπον τῆς Τριπολιτσᾶς, ὅπου οἱ στρατιῶταί του συνεπλάκησαν καὶ ἐπολέμησαν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ μὲ τὰ στρατεύματα τῆς Βουλῆς καὶ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ἐκατεδίωξαν τὸν Βάσον Μαυροβουνιώτην μὲ τὸ σῶμά του, τοὺς ἔβγαλαν ἀπὸ τὰ χωρία τοῦ κάμπου καὶ ἐπορεύοντο κατὰ τὸν Ἀχλαδόκαμπον. Κατὰ τὸ ὄρος Παρθένη εἰς τὸν δρόμον τὸν κατήφορον οἱ στρατιῶται αὐτοὶ πορευόμενοι ἀπάντησαν τὴν Μπουμπουλίαν πενθερὰν τοῦ Πάνου Κολοκοτρώνη ἀναβαίνουσαν εἰς Τριπολιτσᾶν, τὴν ὅποιαν ἐκακοποίησαν. Ἀλλὰ κατὰ κακὴν τύχην τῶν νικητῶν ὁ Σταΐκος Σταϊκόπουλος, ὅστις ἦτο μὲ τὸν Κολοκοτρώνην, διότι εἶχε ἀρραβωνισθῆ τὴν ἀνεψιάν του, ἦλθεν εἰς πόλεμον μὲ τινὰς στρατιώτας τοῦ Βάσου κατὰ τὸ χωρίον Ἅγιος Σώστης, οἵτινες τὸν ἐνίκησαν καὶ τὸν αἰχμαλώτισαν. Ὁ δὲ Πάνος μαθὼν ἀπὸ τὸν Ἰωάννην Πετρόπουλον, ὅτι ὁ Σταΐκος πολεμεῖ, ἔτρεξεν πρὸς βοήθειάν του, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ, καὶ ἐγύρισεν ὀπίσω νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Σιλήμναν, ὅπου ἦτο ὁ πατέρας του, μὲ τὸν ὅποιον ἐσυνεννοεῖτο διὰ γραμμάτων περὶ τῶν πολεμικῶν, καὶ ἐλάμβανε τὰς διαταγὰς του. Πορευόμενος δὲ εἶχε συνοδοιπόρους τὸν γραμματικὸν του Θ. Ῥηγόπουλον καὶ δύο καπεταναίους τὸν Γιαννάκην Βανουκιώτην, καὶ τὸν Ἀνάστον Σαμαράνην ἀπὸ τὴν Καρύταιναν· πάντες δὲ οὗτοι ἦσαν ἔφιπποι. Φθάσαντες δὲ πλησίον τοῦ χωρίου Βουνὸ ἀρχισαν ἐκεῖθεν νὰ πορεύωνται ἀργὰ εἰς Σιλήμναν. Ἡ δὲ φρουρὰ τῆς Τριπολιτσᾶς εἶχεν ἔβγει ἔξω τῆς πόλεως, καὶ μερικοὶ ἐκ τῶν στρατιωτῶν ἦσαν ὀπισθεν τοῦ χωρίου Βουνὸ

ἐπάνω εἰς τινὰ ὑψώματα πετρώδη κρυμμένοι ὀπισθεν τῶν πετρῶν. Δύο δὲ ἄλλοι ἐκ τῆς φρουρᾶς ἐξεληθόντες ἀπὸ τὸ χωρίον Μπεσίρι, ἀκολούθουν τὸν Πάνον καὶ τοὺς συντρόφους τοῦ ξέμακρα, τὸν ἐτουφέκισαν καὶ τὸ βόλι τὸν ἐπῆρεν ὀπισθεν τῆς κεφαλῆς, εἰς τὸ ἰνίον λεγόμενον καὶ ἐπέρασεν εἰς τὸ ἄλλο μέρος τῆς κεφαλῆς, καὶ ἀμέσως ὁ Πάνος ἔπεσε κάτω ἀπὸ τὸ ἄλογόν του ἄφωνος καὶ νεκρός. Οἱ δὲ σύντροφοὶ τοῦ μόλις ἐπρόφθασαν καὶ ἐπῆραν τὰ πιστόλια τοῦ καὶ τὴν σπάθην τοῦ, τὸν δὲ νεκρὸν τοῦ δὲν ἐκατώρθωσαν νὰ τὸν πάρουν, διότι τοὺς ἐτουφέκισαν οἱ στρατιῶται τῆς φρουρᾶς, οἱ ὅποιοι ἔστεκαν εἰς τὰ ὑψώματα τῶν πετρῶν, καὶ ἐφώναζαν νὰ ἀφήσουν τὸν νεκρὸν καὶ οὕτως οἱ σύντροφοὶ τοῦ ἔφυγαν ἐκεῖθεν, καὶ ὁ νεκρὸς ἔγεινε λάφυρον τῶν Κρητῶν καὶ τῶν Βουλγάρων, οἵτινες τὸν ἐγύμνωσαν. Τὰ φορέματά του εἶδα ἐγὼ εἰς τὰ Μαγούλιανα κατὰ τὴν 10 Ἰανουαρίου 1825, τὰ ὅποια ἐφόρουν οἱ Βούλγαροι στρατιῶται τοῦ Χατζῆ-Στεφανῆ. Οὗτος ἦτο εἰς τῶν καπεταναίων τῆς Βουλῆς, ὠμίλει τὴν γλῶσσαν τῶν Βουλγάρων, καὶ εἶχε καὶ σῶμα ἐκ τοιούτων στρατιωτῶν, ἦτο δὲ τότε ἐντὸς τῆς Τριπολιτσᾶς βοηθῶν καὶ αὐτὸς τὴν φρουράν. Ποιοὶ ἐφόνευσαν τὸν Πάνον Κολοκοτρῶνην εἶναι ἄγνωστον. Πολλὰ ὅμως τότε περὶ τούτου ἐλέγοντο. Τινὲς ἐσυμπέρανον, ὅτι οἱ φονεῖς ἦσαν Κρητες διὰ τὸ μάκρος τῶν τουφεκιῶν, τὰ ὅποια μόνοι οὗτοι τότε εἶχαν, ἰσχυρίζομενοι, ὅτι τὸ βόλι δὲν ἤθελε τὸν φθάσει τόσον μακρὰν ἢ τὰ τουφεκία δὲν ἦσαν Κρητικά· ὁ δὲ Παρασκευᾶς Κουρκουμέλης, Κεφαλλὴν τὸ γένος, καὶ ἤδη ταγματάρχης τοῦ Πεζικοῦ διηγεῖται οὕτω τὸ πρᾶγμα. Αὐτὸς τότε ἦτο εἰς τὴν φρουράν τῆς Τριπολιτσᾶς μετὰ τὸν πολιτάρχην Εὐθύμιον Εὐδὴν Κραβαρίτην. Ἡ φρουρὰ ἐξῆλθε τῆς πό-

λεως πρὸς βοήθειαν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἐπολεμοῦσαν τὸν Σταίικον. Ὁ δὲ Πάνος, ἀφοῦ ἐσκορπίσθησαν οἱ στρατιῶται τῆς Διοικήσεως, καὶ ὁ πόλεμος εἶχε παύσει, ἐγύρισε ὀπίσω καὶ ἐπήγαινε κατὰ τὴν Σιλήμαν. Ἐκεῖ ἦσαν διάφοροι Ἕλληνες, μαζώματα, Βούλγαροι, Κρητες, Ρουμελιῶται καὶ Πελοποννήσιοι· ὅτε ὁ Κῶττος Βούλγαρος καθδάλῃς ὧν κατεδίωκεν ἕνα Ἕλληνα, ὅχι διὰ τὸν φονεῦση, ἀλλ' ἀπλῶς νὰ τὸν κτυπήσῃ μετὰ τὸ ξύλον τῆς λόγχης τοῦ. Ὁ Πάνος εἶχε προηγουμένως πιστολίσει καὶ καταδιώξει στρατιώτας τῆς φρουρᾶς, ἀλλ' αὐτοὶ δὲν τὸν ἐτουφέκισαν. Ἐνῶ δὲ ἐπορεύετο κατὰ τὴν ἄκραν τοῦ κάμπου, λέγεται, ὅτι ἕνας Λεβαδίτης τὸν ἐτουφέκισε, καὶ ὅτι οἱ Βούλγαροι τοῦ Χατζῆ Στεφανῆ τὸν ἐγύμνωσαν, καὶ ὅχι Κρητες, ὡς τότε εἶχε διαδοθῆ. Τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν ἔφεραν τὸ πτώμά του καὶ τὸ ἔθαψαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Σιλήμας. Ὁ πατέρας τοῦ δὲν ἐπῆγεν εἰς τὴν ταφὴν τοῦ, διότι ἐλυπήθη πολὺ, ὅχι διότι ἔχασε τὸ καλόν του παιδί, ὅχι διότι ἐσκοτώθη, ἀλλὰ διότι ἐσκοτώθη εἰς ἐμφύλιον καὶ ἄδοξον πόλεμον. Ἡ κεφαλὴ τοῦ Πάνου ἤδη εὐρίσκεται εἰς χεῖρας τοῦ ἱατροῦ Πύρλα¹.

Ὁ θάνατος τοῦ Πάνου μετέβαλε τὰ πράγματα ὅλως διόλου, καὶ οἱ ἐναντίοι τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, οἵτινες ἐκηρύχθησαν καὶ ἀντάρται ὠπισθοδρόμησαν. Αὐτοὶ ἔσφαλαν, διότι δὲν ἔσπευσαν νὰ ἔμβουν ἐγκαίρως εἰς Τριπολιτσάν, μάλιστα δὲ ὁ Ζαΐμης ἂν ἐκίνει εὐθύς ἐγίνετο δεκτός, διότι

¹ Ἐγὼ δυστυχῶς εἶχον ἀσθενήσει κατὰ τὴν 11 Νοεμβρίου προτοῦ ὁ Πάνος ἀναχωρήσει ἀπὸ τὸ χωρίον Κασίμι, ὅθεν ἀνεχώρησα καὶ ἐπῆγα εἰς Μαγούλιανα εἰς τὸ πατρικόν μου σπίτι. Ἐκεῖ ἦλθεν ἡ εἶδησις τοῦ θανάτου τοῦ τὴν νύκτα τῆς 13 ἡμέρωμα 14, ἣτις ἐτρόμαξε πολλὰ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ πολλὰ γυναῖκες ἀπὸ τὴν λύπην τῶν ἀπέβαλον, διότι ὁ Πάνος ἦτο καλόγνωμος καὶ κοσμαγάπητος, καὶ ἀγαπᾶτο ἀπὸ ὅλων τὴν Πελοπόννησον.

οι κάτοικοι τῆς πόλεως εἶχαν πολλήν ὑπόληψιν καὶ ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτόν· ἀλλ' ἀντὶ νὰ ὑπάγῃ ἐκεῖ, ἐπορεύθη εἰς τὴν Σιλήμναν διὰ νὰ παρηγορήσῃ τὸν Κολοκοτρώνην, καὶ ἄλλοι δὲ πολλοὶ τὸ αὐτὸ ἔπραξαν, καὶ οὕτω ἀφῆκαν τὸν καιρὸν καὶ ἐχάθη, καὶ ὁ σκοπὸς διὰ τὸν ὅποιον ἦλθαν ἐκεῖ ἐματαιώθη, καὶ ἡ ἐκστρατεία ἐνεκρώθη. Οἱ δὲ κάτοικοι τῆς πόλεως ἔπειτα δὲν ἠθέλησαν νὰ τοὺς δεχθοῦν, τὸ μὲν ἐκ φόβου, διότι τότε ὁ Κανέλλος Δεληγιάννης ἐφοβήρισεν αὐτοὺς κτυπῶν τὴν σπάθην του, καὶ λέγων, ὅτι θὰ τοὺς περάσῃ ὄλους δι' αὐτῆς, τὸ δὲ καὶ ῥαδιουργηθέντες.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς Δεκεμβρίου οἱ λεγόμενοι ἀντάρται, καὶ διότι δὲν τοὺς ἐδέχθησαν οἱ κάτοικοι τῆς Τριπολιτσᾶς, καὶ διότι ἔφθασεν εἰς τὸν Ἀχλαδόκαμπον δύναμις τοῦ Ἐκτελεστικοῦ διελύθησαν εἰς τὰ ἴδια. Ὁ δὲ Νικόλαος Δεληγιάννης εὐρεθεὶς τότε εἰς τὸν Ἀχλαδόκαμπον μὲ σῶμα στρατιωτῶν, ἄπειρος ὢν τῶν πολεμικῶν καὶ δειλός, ἔφυγε καὶ οἱ ἐναντίοι τοῦ ἐπῆραν ἀμαχητὶ τὸ χωρίον. Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ ἦτο ὁ Χατζῆ Χρήστος καὶ τινες ἄλλοι· οἱ δὲ κάτοικοι τοῦ Ἀχλαδοκάμπου ἐπρόδοσαν τοὺς ἀντάρτας ὀδηγήσαντες μυστικῶς τὸν Χατζῆ Χρήστον δι' ἐνὸς ἀγνώστου εἰς τοὺς ξένους μονοπατίου καὶ διὰ νυκτὸς τοὺς ἔβγαλαν ἐπάνω καὶ ὀπίσω τοῦ Παρθενίου ὄρους, καὶ ἐπειδὴ ἦτο κακοχειμονιὰ καὶ ἔβρεχε πολὺ, ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης καὶ οἱ Ἀρκαδινοί, οἱ ὅποιοι ἐφύλαττον τὸ ὄρος καὶ τὰς ὁδοὺς ἐτραβήχθησαν εἰς τὰ πλησίον χωρία καὶ ἰδίως εἰς τὴν Μπερτσοβᾶν, τοὺς δὲ ὀλίγους, τοὺς ὁποίους ἀφῆκαν ἐκεῖ ὡς φυλακὴν, τοὺς ἐδίωξαν οἱ περὶ τὸν Χατζῆ Χρήστον, οἵτινες ἔφθασαν νικηταὶ εἰς Τριπολιτσᾶν.

Μετὰ δὲ ταῦτα ἡ Διοίκησις ἐδιώρισε τριμελῆ ἐπιτρο-

πὴν εἰς Τριπολιτσᾶν, τὴν ὁποίαν ὠνόμασε καθησυχαστικὴν διὰ νὰ ἐξετάσῃ τὰ παράπονα καὶ νὰ φέρῃ τὴν ἡσυχίαν, τὰ δὲ μέλη αὐτῆς ἦσαν ὁ Κυριάκος Σκουρτῆς Ὑδραῖος, ὁ Κωνστ. Ζαφειρόπουλος ἀπὸ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην τοῦ Ἁγίου Πέτρου καὶ ὁ Γεώργιος Μαυρομαμάτης ἀπὸ τὴν Ἀκαρνανίαν.

Οἱ δὲ ἀντάρται Ζαΐμης, Λόντος καὶ οἱ λοιποὶ ἀνεχώρησαν εἰς τὰς ἐπαρχίας των. Οἱ Δεληγιανναῖοι Ἀναγνώστης καὶ Κανέλλος εἰς Ῥοινὸ καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν πατρίδα των, ὁ δὲ Θ. Κολοκοτρώνης εἰς Στεμνίτσαν. Ἐπειτα οἱ Δεληγιανναῖοι ἐσκορπίσθησαν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, κατέφυγαν εἰς Μιστρά πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Βρεσθένης, ὅστις τότε δὲν ἦτο ἐκεῖ, οἱ δὲ ἀνθρωποὶ του δὲν τοὺς ἔδωκαν ἄσυλον, ὡς καὶ οἱ Γιατρακαῖοι, τοὺς ὁποίους θεώρουν ὡς στενοὺς φίλους, καὶ αὐτοὶ δὲν τοὺς ἐφύλαξαν.

Τὸ δὲ Ἐκτελεστικόν, ὡς ἀνωτέρω εἶπαμεν, εἶχε γράφει εἰς Ῥούμελην καὶ παντοῦ συναθροίζον στρατεύματα, ἐκτὸς τῶν ὄσων εἶχε τότε πρόχειρα περὶ τὰς 4000. Τοῦτων τῶν προχείρων στρατευμάτων ἐπὶ κεφαλῆς μὲν διώρισε τὸν Ἰωάννην Γκούραν, πληρεξούσιον δὲ πολιτικὸν καὶ ἀνώτερον πάντων τὸν Ἰωάννην Κωλέτην μέλος ὄντα τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, καὶ διέταξεν αὐτὸν νὰ ἐξέλθῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον, νὰ τὴν ῥαβδίσει καὶ νὰ τὴν τιμωρήσῃ ὡς ἀντάρτιδα. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον πολλοὶ ἐκ τῶν Πελοποννησίων προσέφεραν τότε τὸν ἑαυτῶν των δι' ἀναφορῶν πρὸς τὸν Κωλέτην διὰ νὰ λάβωσι μισθοὺς, καὶ συνάμα νὰ ἐκδικηθῶσι καὶ τοὺς ἐχθροὺς των τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὸ κόμμα τῶν ἀνταρτῶν. Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν ἐξεστράτευσαν ἀρχίσαντες ἀπὸ τὴν Ἀργολίδα, καταδιώκοντες τοὺς ἀντάρτας καὶ ἐπῆγαν εἰς τὸν Ἅγιον Γεώργιον τῆς Κορίνθου. Ἐκεῖ ἦσαν ὁ Ἰω. Νοταρᾶς μὲ τοὺς μισθωτοὺς του Ῥουμελιώτας, καὶ ὁ Νικήτας Σταματελόπουλος μὲ ὀλίγους στρατιώτας, καὶ ἦλθαν οὗτοι εἰς πόλεμον μὲ τὸν στρατὸν τῆς Διοικήσεως, ἀλλ' ἐπειδὴ, κατὰ τὴν κοινὴν παροιμίαν, ὁ κόραξ τοῦ κοράκου ῥάμι δὲν βγάζει, καὶ

ἐπειδὴ εἰς τὸ μέσον ἦσαν καὶ ἡ λίραις τοῦ δανείου, ἐσυμ-
φώνησαν οἱ Ῥουμελιῶται μεταξύ των, καὶ οἱ τοῦ Νοταρᾶ
δὲν ἠθέλησαν νὰ πολεμήσουν εἰλικρινῶς καὶ νὰ τὸν βοη-
θήσουν, ὅστις παλαιόθεν ἐπλήρωνε μισθοὺς πρὸς αὐτούς,
καὶ ἄλλος τότε δὲν ὑπῆρχε νὰ τοὺς δώσῃ περισσοτέρους,
ἀλλὰ τὸν ἐγκατέλιπον, καὶ μάλιστα τὸν παρέδωκαν εἰς
τὸν Γκούραν, τὸν ὁποῖον καὶ ἠκολούθησαν. Εἰς δὲ τὴν ἐπο-
χὴν τῆς μισθώσεως τῶν Ῥουμελιωτῶν ἀπὸ τοὺς Πελο-
ποννησίους, ὁ Κολοκοτρῶνης ἔλεγεν εἰς τούτους νὰ μὴ
τοὺς μισθώσουν καὶ γυρίζουν τὴν Πελοπόννησον καὶ μά-
θουν τὴν ἐσωτερικὴν κατάστασιν αὐτῆς, διότι θὰ ἔλθῃ
καιρὸς νὰ πρωτογδύσουν αὐτοὶ τὰ σπίτιά των. Ὑστερα δὲ
εἰς τὴν καταδρομὴν τοῦ Λόντου, τοῦ Ζαίμη καὶ τοῦ Νο-
ταροπούλου, ὁ Λόντος ἔγραφε πρὸς τοὺς μισθωμένους
Ῥουμελιώτας νὰ μὴ γείνουν αὐτοὶ ἡ αἰτία τοῦ ἐμφυλίου
πολέμου καὶ νὰ μὴ γδύσουν τὰ σπίτιά των. Τότε ἐνθυ-
μήθη τὴν συμβουλὴν τοῦ Κολοκοτρῶνη, καὶ εἶπε· καλὰ
μᾶς ἔλεγεν.

Ὁ Ἰωάννης Κωλέτης κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην
σύμβουλον εἶχε τὸν Παναγιώτην Σοφιανόπουλον, ἱατρὸν
ἐκ Σοπωτοῦ τῶν Καλαβρύτων. Ἀπὸ τὸν Ἅγιον Γεώργιον
ἀναχωρήσαντες ἐπῆγαν εἰς τὰ Τρίκαλα, καὶ ὅθεν ἐπέρνων
κατέστρεφαν καὶ ἐλαφυραγῶγον τὰ χωρία. Ἐπιασαν
τοὺς δύο ἀδελφοὺς γέροντας Νοταραῖους καὶ τοὺς ἐτυράν-
νησαν, τοὺς ἐπῆραν χρήματα καὶ ἄλλα πράγματα, ἔπειτα
τοὺς ἐβίασαν καὶ ὑπέγραψαν ἔγγραφα περὶ υἰοθεσίας καὶ
κληρονομίας, καὶ ἄλλας πολλὰς βασάνους τοὺς ἔκαμαν.
Αὐτὰ τὰ κακὰ ὅλα τὰ ἐσυμβούλευεν ὁ Σοφιανόπουλος,
ὁ δὲ μωρὸς Γκούρας τὰ ἐξετέλει. Ἐπειτα ἐξαπλώθη-
σαν μέσα εἰς τὴν Πελοπόννησον πολλὰ στρατεύματα
τῆς Διοικήσεως, καὶ ἔκαμαν πολλὰς καταχρήσεις, διότι
δὲν ἀφήκαν καμμιάς γυναικὸς σκουλαρίκια (ἐνώτια),
οὔτε κασέλα κλειδωμένην. Οἱ στρατιῶται δὲ οὔτοι ἦσαν
κακοῦθεις καὶ βλάσφημοι εἰς τὸν Θεὸν καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ
καπεταναῖοι των, διὰ τοῦτο ὄχι μόνον τοὺς ἀνθρώπους,

ἀλλὰ καὶ τὰς ἐκκλησίας ἐγύμνωσαν, διότι πολλοὶ ἀπὸ
αὐτοὺς ἦσαν μαζώματα, ἀλλόφυλοι καὶ ἀλλόθρησκοι, δὲν
ἦσαν μέλη Ἑλληνικά, ἀλλὰ μᾶλλον θηρία. Ἀπὸ τὰ
Τρίκαλα ἐπῆγαν εἰς τὰ Καλάβρυτα, ὁ δὲ Κωλέτης εἰς
Ζάχολην. Ἐκεῖ ἦλθαν ἀπὸ τὴ πέρα μέρος οἱ Σουλιῶ-
ται, ὁ Κίτσος Τσαβέλας, οἱ Μποτσαραῖοι, ὁ Καραϊσκά-
κης καὶ πολλοὶ ἄλλοι Ἡπειρῶται. Αὐτοὶ ὅλοι πρότερον
εἶχον συνεννοηθῆ μετὰ τὸν Ἄ. Ζαίμην νὰ ᾔναι σύντροφοὶ του,
ἀλλὰ τῶρα ἐνώθησαν μετὰ τὸν Κωλέτην, ὅστις ἀπὸ τὴν
Ζάχολην ἔστειλε τὸν Καραϊσκάκην καὶ τοὺς Τσαβελαίους
εἰς τὴν Κερπινὴν νὰ συλλάβουν τὸν Ζαίμην, ὁ ὁποῖος ἐκεῖ
εἶχε τὴν πατρικὴν του κατοικίαν, τὴν οἰκογένειάν του καὶ
ὅλην τὴν κινήτην περιουσίαν του. Ἐκεῖ εἶχε καὶ δύναμιν
στρατιωτικὴν ἀρκετὴν, καὶ ἐδύνατο νὰ ὑπερασπισθῆ,
πολλοὶ δὲ ἐκ τῶν ἰδικῶν του τὸν παρεκίνουν ν' ἀνοίξῃ
τὸν πόλεμον· ἀλλὰ μαθῶν, ὅτι οἱ περιμενόμενοι φίλοι του
Ῥουμελιῶται καὶ Σουλιῶται ἀπίστησαν καὶ ἐνώθησαν με-
τὰ τὸν Κωλέτην, καὶ ἐπίσθη πλέον, ὅτι θὰ γείνη ἐμφύλιος
πόλεμος, δὲν ἠθέλησε νὰ πολεμήσῃ, παρήγγειλεν ὅμως
καὶ εἰς τοὺς ἀρχηγούς τοῦ στρατοῦ τῆς Διοικήσεως νὰ
φύγουν ἐκεῖθεν καὶ νὰ μὴν ἐρεθίζουν τὰ πράγματα, καὶ
καταστρέφουν τὸν τόπον, ἀλλὰ δὲν εἰσακούσθη. Βλέπων
δὲ τὴν ἐπιμονὴν τῶν ἐναντίων, καὶ τὴν ἀπιστίαν τῶν φί-
λων του ἀπεράσισε καὶ τὴν μὲν οἰκογένειάν του ἀπέστει-
λεν εἰς τὸ Μεγασπήλαιον μετὰ τὸν συγγενῆ του Ἀνδρέαν
Λόντον, αὐτὸς δὲ διὰ νυκτὸς ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Κερπινὴν
ἀφήσας τὰ σπίτιά του καὶ ὅλα τὰ πράγματά του εἰς τὴν
διάκρισιν τῶν διωκόντων αὐτόν. Οἱ δὲ στρατιῶται τοῦ
Καραϊσκάκη καὶ οἱ Σουλιῶται εἰσβαλόντες εἰς τὴν κωμό-
πολιν Κερπινὴν ἐλαφυραγῶγησαν αὐτὴν καὶ τὴν οἰκίαν
τοῦ Ζαίμη, τὰ δὲ πράγματα καὶ τὰ ἐνδύματα αὐτοῦ τὰ
ἔβγαλαν εἰς δημοπρασίαν, καὶ ὁ κῆρυξ φωνάζων χλευα-
στικῶς ἔλεγε· πωλεῖται τὸ φουστάνι τῆς Ζαίμιναιας, καὶ
ἄλλα τοιαῦτα πρὸς ἐμπαιγμὸν ἔλεγεν. Ὁ δὲ Ζαίμης ἔχων
καὶ τὸν πατέρα του, καὶ κυνηγούμενος, ἐτράβηξε διὰ τὸ

Λειβάρτζι, και ἐκεῖθεν ἐπῆγεν εἰς τὴν Δίβρην και εἰς τοῦ Σκιαδᾶ, σπεύδων νὰ καταβῆ εἰς τὴν θάλασσαν, νὰ εὔρη πλοῖον διὰ νὰ ἐβγῆ ἔξω ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Ὁ δὲ γέρον πατέρας του Ἀσημάκης Ζαίμης, ἐγύρισε ὀπίσω και ἔδωκεν εἰς τὴν Διοίκησιν ἀναφορὰν ζητῶν ἀμνηστειὰν διὰ τὸν υἱὸν του, τὸν Ἀνδρέαν Λόντον και τοὺς λοιπούς, πιστεύων, ὅτι θὰ τὸν βοηθήσῃ εἰς τοῦτο ὁ φίλος του Ἀλέξ. Μαυροκορδάτος, ἀλλ' ἀπατήθη. Ὁ δὲ Νικήτας Λόντος ἦτο τότε εἰς τὰ Νεζερά, και ἐκεῖ ὄλοι μαζί ἐνωθέντες ἐτράβηξαν κάτω κατὰ τὰ Μαῦρα Βουνά, ἐφθασαν εἰς τὸ Καραβοστάσι και ναυλώσαντες πλοῖον ἐπέρασαν εἰς τὴν Ρούμελην.

Οἱ δὲ στρατιῶται τῆς Διοικήσεως ἐπιάσθησαν ἀναμεταξύ των και παρεπονούντο ἐνώπιον τοῦ Κωλέτη, ἐπειδὴ οἱ ὕστερον ἐρχόμενοι δὲν εὔρισκαν λάφυρα, διότι τὰ εἶχαν ἀρπάσει οἱ ἐλθόντες πρότερον. Μετὰ δὲ ταῦτα, κατὰ διαταγὴν τοῦ Κωλέτη, ἐσυνάχθησαν ὄλοι εἰς τὴν μητρόπολιν τῶν Καλαβρύτων. Ἐκεῖ οἱ καπεταναῖοι ὄλοι ἔδωκαν εἰς τὸν Κωλέτην τοὺς καταλόγους τῶν στρατιωτῶν των, και ἕκαστος ἐσημείωσεν εἰς αὐτούς, ὅχι ὅσους εἶχε στρατιώτας, ἀλλ' ὅσους ἤθελε, γράφων ὀνόματα ἀνύπαρκτα, και τοὺς τοιούτους καταλόγους ὁ Κωλέτης τοὺς ἐπεκύρωσε. Προτοῦ δὲ ἀναχωρήσουν ἀπὸ τὰ Καλάβρυτα, πολλοὶ τῶν καπεταναίων ἔστειλαν τοὺς γραμματικούς των εἰς τὸ Ναύπλιον και ἐπληρώθησαν τοὺς μισθοὺς των παρὰ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ, τὸ ὁποῖον τίποτε ἄλλο τότε δὲν ἔκαμνε, εἰμὴ νὰ πληρῶνῃ μισθοὺς εἰς τοὺς στρατιώτας τῆς ξηρᾶς και εἰς τοὺς ναυτικούς, ἐπειδὴ ἔλαβε τὸ μέτρον νὰ μοιράσῃ τὸ ταχύτερον τὰ χρήματα τοῦ δανείου, διότι τοιαύτη ἦτο ἡ τύχη του.

Οἱ συναχθέντες καπεταναῖοι Στερεοελλαδίται και ἄλλοι, εὔρισκόμενοι ἀκόμη εἰς τὰ Καλάβρυτα, ἔγραψαν πρὸς τὸν Κολοκοτρῶνην νὰ ἐνωθῆ με αὐτούς, και τοῦ ὑπόσχοντο νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν ἀρχηγόν, ὅχι μόνον εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀλλ' ἀκόμη και εἰς τὴν Στερεάν,

ἀλλὰ συνάμα ν' ἀναγνωρίσῃ και αὐτὸς τὸν Κωλέτην και τὴν διοίκησίν του· πρὸς τοῦτοις ἔστειλαν και ἕνα ἀξιωματικὸν γνωστὸν εἰς αὐτούς και εἰς τὸν Κολοκοτρῶνην τὸν Βελησάριον Καλόγερον διὰ νὰ τὸν βεβαιώσῃ περὶ τούτων και προφορικῶς. Ὁ δὲ Κολοκοτρῶνης ἀναγνώσας τὰς ἐπιστολάς και ἀκούσας τὸν Βελησάριον δὲν ἔστερξεν, ἀλλ' ἀρνήθη τὴν τοιαύτην πρόσκλησιν, και μάλιστα εἶπε εἰς τὸν ἀπεσταλμένον νὰ τὸν ἀφήσῃ ἡσυχον, διότι δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ ἀνακατωθῆ εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον. Ἐκάθητο δὲ ὁ Κολοκοτρῶνης εἰς τὴν Στεμνίτσαν, ὡς ὁ Ἀδάμ ἀπέναντι τοῦ παραδείσου, και ἀγνάντευε τὴν καταστροφὴν τῆς Πελοποννήσου, τῆς ὁποίας καταστροφῆς και λεηλασίας ὀλίγοι ἐκ τῶν Πελοποννησίων τότε, κατὰ δυστυχίαν, φίλοι τῆς πατρίδος των, ἔμειναν ἀμέτοχοι. Αὐτοὶ δὲ εἶναι οἱ Δεληγιανναῖοι, οἱ Σισιναῖοι, ὁ Ἀθανάσιος Γρηγοριάδης και οἱ συγγενεῖς του, ὁ ἐπίσκοπος Μεθώνης με τοὺς συγγενεῖς του, ὁ Ἀναστ. Κατσαρός, ὁ πρωτοσύγγελλος Φραντζῆς, ὁ Γιαννάκης Γκρίτσαλης, ὁ Μῆτρος Ἀναστασόπουλος, ὁ Μητροπέτροβας, ὁ Δ. Παπατσώνης, ὁ Τσανέτος Χριστόπουλος, ὁ Ν. Οἰκονομόπουλος ἐκ Νεοκάστρου, ὁ Ν. Γεωργακόπουλος ἢ Μεθωνίδς ἀπὸ τὴν Μεθώνην, ὁ Νικήτας Σταματελόπουλος, ὁ Ἀ. Ζαίμης, ὁ Ἀ. Λόντος, ὁ Σωτ. Χαραλάμπης, ὁ Ἀσημάκης Φωτήλας, οἱ Νοταραῖοι, ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, ὁ Γεώργ. Λεχουρίτης, ὁ Ἰνταρὲς ἀπὸ τὸ Λειβάρτσι, οἱ Αὐγερινοὶ ἀπὸ τὸν Πύργον, οἱ Κοντάκιδες ἀπὸ τὸν Ἅγιον Πέτρον και ἄλλοι μικροὶ τινες. Αὐτοὶ εἶναι, οἵτινες ἐστάθησαν πιστοὶ εἰς τὴν πατρίδα των, και δὲν ἔλαβαν μέρος εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον, ἀλλ' ὅμως ὑπέφεραν, χάριν αὐτῆς, και φυλακὴν και ἐξορίαν και ἄλλα πολλὰ κακά· οἱ δὲ λοιποὶ Πελοποννήσιοι, ὄλοι ἐνώθησαν με τὸν Κωλέτην και τὸν παρηκολούθουν εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος των.

Ὁ Κωλέτης προτοῦ ἀναχωρήσει ἀπὸ τὰ Καλάβρυτα ἐζήτησε τὸν Ἰμβραῆμ ἁγᾶ Ἀρναούτογλου, τὸν ὁποῖον ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἐπαναστάσεως ἐφύλαττεν ὁ

Γεώργιος Λαχουρίτης. Ὁ δὲ σκοπὸς τοῦ Κωλέτη, ὡς φαίνεται καὶ ἐκ τῶν σχετικῶν ἐγγράφων, ἦτο νὰ παραλάβῃ τὸν Τοῦρκον αὐτὸν τὸν ἐπίσημον ὑπὸ τὸ πρόσχημα τάχα τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Διοικήσεως, καὶ ἔπειτα νὰ τὸν πωλήσῃ πρὸς ἴδιον αὐτοῦ ὄφελος.

Οἱ δὲ περὶ τὸν Ζαΐμην καὶ λοιποὶ φυγάδες, ἀφοῦ ἐπερᾶσαν εἰς τὸ Μεσολόγγι, ἔγραψαν εἰς τοὺς ἐκεῖ φίλους τῶν νὰ τοὺς δεχθῶν καὶ νὰ τοὺς προφυλάξουν· ἀλλ' αὐτοὶ τοὺς ἀπεκρίθησαν, ὅτι τοὺς δέχονται, ἀλλ' ὑπὸ μόνον τὸν ὄρον, ὅτι ἂν ἤθελε τοὺς ζητήσῃ τὸ Ἐκτελεστικόν, νὰ τοὺς παραδώσουν. Μόνος δὲ ὁ καπετὰν Μακρῆς εἶπεν, ὅτι δέχεται τὸν Νικήταν Σταματελόπουλον καὶ δὲν τὸν παραδίδει εἰς τὸ Ἐκτελεστικόν, τοὺς δὲ δύο Ἀνδρέας, ἂν τοὺς ζητήσῃ, θὰ τοὺς δώσῃ, ἕνεκα δὲ τούτου αὐτοὶ δὲν ἐβγήκαν εἰς τὸ Μεσολόγγι, ἀλλὰ μὲ τὸ πλοῖον ἐπῆγαν εἰς τὸν Κάλαμον, καὶ ἐπὶ τέλους κατέφυγαν εἰς τὸν Γέρω Τσόγκαν παλαιὸν κλεφτοκαπετάνιον. Αὐτὸς τοὺς ἐδέχθη, δὲν τοὺς παρέδωκεν εἰς τὴν Διοίκησιν, ἀλλὰ τοὺς ὑπερασπίσθη καὶ ἐπὶ πολὺν καιρὸν τοὺς διεφύλαξεν.

2nd reading

1 η' ΑΠΡΗΛΙΟΥ 2020

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελ.
Ἐπιστολὴ Φωτάκου πρὸς τὸν Γεώργιον Τερτσέτην	ε'—ζ'.
Βίος συγγραφέως	θ'—η'.
Πρόλογος	ιθ'—λα'.
Εἰσαγωγή	1—18
Φιλικὴ Ἑταιρεία	19—25
Ὁ κλῆρος	25—26
Κλέπται καὶ Ἀρματωλοὶ	26—32
Οἱ Κοτσαμπάσιδες	32—34
Πῶς ἐδιοικοῦντο αἱ κοινότητες	34—38
Τὰ πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως	39—45

1821

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Τυχαῖαι περιστάσεις, αἱ ὁποῖαι συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς πατροπαραδότου ἰδέας περὶ ἐλευθερώσεως τοῦ Ἕθνους. — Διάδοσις τῆς ἰδέας τῆς ἐπαναστάσεως ἀπὸ τοὺς Φιλικούς εἰς τὴν Πελοπόννησον. — Προετοιμασίαι διὰ τὸν μέλλοντα ἀγῶνα — Εἴσοδος πολλῶν καπεταναίων

εἰς τὴν Πελοπόννησον ἀπὸ διάφορα μέρη καὶ
ἰδίως τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη 47—77

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Εἴσοδος τῶν καπεταναίων εἰς τὰς Καλάμας καὶ
παράδοσις τῶν ἐκεῖ Τούρκων. — Ἐκστρατεία
τῶν καπεταναίων διὰ τὰ διάφορα φρούρια τῆς
Πελοποννήσου. — Πρώτη μάχη κατὰ τῶν Φα-
ναριτῶν Τούρκων. — Πολιορκία Καρύταινας 77—89

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

Στρατόπεδον Πιάνας. — Διασκόρπισις αὐτοῦ ἀπὸ
τοὺς Τούρκους τῆς Τριπολιτσᾶς. — Ἀπρόβλε-
πτος σύναξις τῶν καπεταναίων, ὅπου εὐρέθη-
σαν εἰς τὸν πόλεμον τῆς Καρύταινας καὶ ἄλ-
λων εἰς τὸ χωρίον Πάπαρι. — Διάλυσις τοῦ
στρατοπέδου τῶν Κερασιῶν. — Σύστασις τοῦ
στρατοπέδου Βερβαίνων. 89—94

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Μάχη Λεβιδίου. — Ἐπανάστασις Ψαρῶν Σπετσῶν
καὶ Ὑδρας 94—118

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Πρώτη σύστασις στρατοπέδου εἰς Βαλτέτσι καὶ τα-
χεῖα διάλυσις αὐτοῦ 119—127

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄.

Σύστασις δευτέρα τῶν στρατοπέδων Πιάνας, Χρυ-
σοβιτσιοῦ καὶ Βαλτετσίου. — Σύστασις τοῦ στρα-
τοπέδου τῆς Κορίνθου. — Ἐλευσις Κεχαγιά μπεη. 127—167

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Μάχη Βερβαίνων καὶ Δολιανῶν 167—172

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

Στρατοπέδευσις τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Ζαράκοβαν
καὶ εἰς τὰ Τρίκορφα. — Ἐλευσις τοῦ Δ. Ὑψη-
λάντου καὶ ὑποδοχὴ αὐτοῦ. — Παράδοσις τῆς
Μονεμβασίας. — Μάχη τοῦ Πάνου Κολοκοτρώνη
κατὰ τὸν Μικρὸν Μύτικα καὶ Μαντσαργᾶ. —
Μάχη ἐν Λάλα 172—197

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Σύστασις στρατοπέδου εἰς τὸν Ἅγιον Βλάσην καὶ
καὶ εἰς τὰ τριγύρω μέρη τῆς Τριπολιτσᾶς. —
Ἐλευσις Μαυροκορδάτου. — Μάχη Γράνας. . . 198—277

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

Συνθήκη μὲ τοὺς στελεμένους Μπέηδες ἀπὸ τοὺς
Ἄλβανούς καὶ ἀπὸ τὸν Ἄλῃ Πασᾶν. — Συν-
θήκη τῶν Ἄλβανῶν Μπέηδων τῆς Τριπολιτσᾶς
μετὰ τῶν πολιορκούντων Ἑλλήνων. — Ἄλω-
σις τῆς Τριπολιτσᾶς—Φυγὴ τῶν Ἄλβανῶν. . . 228—266

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.

Ἀνάπαυσις τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν πολυχρόνιον
πολιορκίαν τῆς Τριπολιτσᾶς. — Νόσος ἐν τῇ πό-
λει. — Ὁ Κολοκοτρώνης περᾶ εἰς Μαγούλιαν
καὶ Λαγκάδια διὰ νὰ παρηγορήσῃ τὴν χήραν
Θ. Δεληγιάννη. — Ἐτοιμασία τῶν στρατευμάτων
διὰ τὴν μελετωμένην ἔκστρατείαν κατὰ τοῦ
φρουρίου τῶν Πατρῶν. — Ἐπιστροφὴ τοῦ Δ.
Ἵψηλάντου ἀπὸ τὸν Ἴσθμόν. — Ὁ Κολακο-
τρώνης ἐμποδίζεται ἀπὸ τοὺς ἄρχοντας νὰ ὑπά-
γῃ νὰ πολιορκήσῃ τὰς Πάτρας. — Προκηρύξεις
Δ. Ἵψηλάντη νὰ ἐκλεχθοῦν οἱ πληρεξούσιοι
τῶν ἑπαρχιῶν τῆς Πελοποννήσου διὰ τὴν πρῶ-

τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν καὶ νὰ συναχθοῦν εἰς
εἰς τὸ Ἄργος. — Πρώτη Συνέλευσις εἰς Πιάδα.
— Ἀτυχὴς ἔροδος κατὰ τοῦ φρουρίου Ναυ-
πλίου 267—284

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Πρώτη παράδοσις τοῦ φρουρίου τῆς Κορίνθου
εἰς τὸν Θ. Κολοκοτρώνην 284—290.

1822

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Ὁ Κολοκοτρώνης διορίζεται διὰ διπλώματος παρὰ
τῆς Κυβερνήσεως πολιορκητὴς τῶν Πατρῶν. —
Πολιορκία τοῦ φρουρίου τῶν Πατρῶν ἀπὸ τὸν
Κολοκοτρώνην. — Μάχη τῆς 9 Μαρτίου καὶ
νίκη τῶν Ἑλλήνων. — Αἷτια τῆς διαλύσεως τῆς
πολιορκίας τοῦ φρουρίου τῶν Πατρῶν . . . 291—319

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'.

Εἰσβολὴ τοῦ Δράμαλη εἰς τὴν Πελοπόννησον.—
Διάλυσις τοῦ στρατοπέδου τῶν Μεγάλων Δερ-
βενίων. — Φυγὴ τῆς φρουρᾶς τῆς Ἀκροκορίν-

θου καὶ θάνατος τοῦ Κιαμῆλ-μπέη. — Ἐκστρα-
τεία τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην
κατὰ τοῦ Δράμαλη. — Ἐλευσις εἰς τὴν Ἀργο-
λίδα. — Ὁ Δράμαλης πολιορκεῖ τὸ φρούριον
τοῦ Ἄργους 320—351

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ΄.

Ἐξοδος τῆς καββαλαρίας τῶν Δελήδων διὰ νὰ
παρατηρήσουν ποῦ εὕρισκονται τὰ Ἑλληνικὰ
στρατεύματα. — Ὀπισθοδρόμησις τοῦ Δράμαλη
διὰ Κόρινθον. — Μάχαι εἰς Δερβενάκια, Ἅγιον
Σώστην καὶ Ἄγινόρι. — Ὁ Δράμαλης μὲ τὰ
ἐπίλοιπά του στρατεύματα περᾶ τέλος τὸ Ἄγι-
νόρι καὶ κλείεται εἰς τὸν Ἀκροκόρινθον. — Κρί-
σεις Ἑλλήνων περὶ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Δρά-
μαλη 351—410

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ΄.

Παράδοσις Ναυπλίου. — Λοιμὸς ἐν Ναυπλίῳ. —
Ἀναχώρησις Τούρκων Ναυπλίου. — Προκήρυξις
Ἐκτελεστικοῦ πρὸς τὸν λαὸν τῆς Πελοποννήσου
περὶ τοῦ κινδύνου νέας εἰσβολῆς Τούρκων διὰ
ξηράς καὶ διὰ θαλάσσης εἰς τὴν Πελοπόννη-
σον. — Ὀπλαρχηγοὶ καὶ ἐπιθεώρησις ἐπαρχιῶν
ὑπὸ στρατιωτικὴν ἔποψιν 410—452

1823

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ΄.

Ἀναχώρησις στρατοῦ Δράμαλη. — Ρῆξις ἐν Καλά-
μαις καὶ διάλυσις αὐτῆς ὑπὸ Κολοκοτρώνη. —
Πολλὰ κακὰ ἐκ τῶν ἔξωθεν ἐλθόντων ἔπαθον
οἱ Ἕλληνες. — Ἡ ἐν Ἄστρει Συνέλευσις. — Ἐ-
λευσις Ὀδυσσεῶς Ἀνδρούτσου πρὸς ἀντάμωσιν
τοῦ Κολοκοτρώνη. — Λῆξις ἐργασιῶν Συνελεύ-
σεως. — Ὀχλαγωγία ἐν Τριπόλει κατὰ τῆς νέας
Κυβερνήσεως. — Θάνατος Θ. Νέγρη. — Ἐκστρα-
τεία Ἐκτελεστικοῦ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα
καὶ ματαίωσις αὐτῆς. — Ρῆξις μεταξὺ Ἀρκαδιῶν
καὶ Μιστριωτῶν ἐν Τριπόλει. — Ρῆξις τῶν περὶ
τὸν Πλαπούταν καὶ τοὺς Δεληγιανναίους ἐν
Δημισσίῳ. — Ἀποστολή Ὀρλάνδου εἰς Ἀγ-
γλίαν πρὸς διαπραγματέυσιν δανείου. — Λογο-
μαχία μεταξὺ τῶν βουλευτῶν ἐν Τριπόλει. —
Παράδοσις φρουρίου Κορίνθου. — Ὁ Γ. Κουν-
τουργιώτης διορίζεται πρόεδρος τοῦ νέου Ἐκ-
τελεστικοῦ. — Ρῆξις ἐμφύλιος ἐν Παλούμπα καὶ
ἐν Γαστούνη 453—512

1824

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'.

Ἐταιρία ἢ Ἀδελφότης — Συμπλοκή ἐν Τριπόλει.

— Τὰ πρὸ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. — Ἐμφύ-

λιος πόλεμος 513—552
